ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

XII

KNJIGA 1

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
XII
KNJIGA 1

REDAKTOR
Antun Miletić, potpukovnik

ODGOVORNI UREDNIK
Miloš Krstić, pukovnik

Pripremio za štampu VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

Izdaje VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
XII
KNJIGA 1

DOKUMENTI NEMAČKOG RAJHA 1941.

BEOGRAD
1973.

DOKUMENTI
JEDINICA, KOMANDI I USTANOVA NEMAČKOG RAJHA

18. april — 31. decembar 1941.

NAPOMENA REDAKCIJE

Ediciji »Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije« Vojnoistorijski institut dodaje još jedan tom dokumenata koji potiču od nemačkog okupatora. Cilj objavljivanja ovog posebnog toma dokumenata nemačkih jedinica i ustanova je da se naučnoj javnosti prezentira dokumentacija koja u dosadašnjim tomovima edicije Zbornik nije objavljena, jer Vojnoistorijski institut njom nije raspolagao. Međutim, moramo odmah napomenuti da ni ovim tomom, u kome ćemo publikovati isključivo nemačke dokumente, nismo u mogućnosti da objavimo svu arhivsku građu nemačke okupacione uprave u Jugoslaviji kojom naš Arhiv sada raspolaže. U ovom tomu, kao što smo i dosad činili, objavljujemo prvenstveno operativnu dokumentaciju Vermahta, sa željom da se popune praznine i bolje rasvetle pojedini događaji o kojima se nepotpuno govori u dokumentima NOV i POJ, odnosno JA, koje smo do sada publikovali u našoj ediciji Zbornik. Pa ipak, osim ove dokumentacije, koja će biti najbrojnija, redakcija će u ovom tomu objaviti i neke značajnije dokumente koji se odnose na okupaciju i komadanje Jugoslavije, na organizaciju nemačke okupacione uprave u pojedinim pokrajinama, na organizaciju i dislokaciju nemačkih jedinica; kao i dokumentaciju koja govori o nemačko-italijanskim odnosima i o odnosima nemačkih okupatora prema svojim kvislinzima u pojedinim krajevima okupirane Jugoslavije.

Dakle, pri izboru dokumenata nastojali smo da objavimo one dokumente koji će pružiti što potpuniju sliku NOR-a u pojedinim periodima i u pojedinim delovima okupirane Jugoslavije. U prvoj knjizi ovoga toma objavljujemo arhivsku građu iz perioda od 18. aprila 1941. tj. od dana potpune okupacije, pa do kraja 1941. godine. Ova knjiga ima 294 dokumenta, od kojih najveći broj sačinjavaju dokumenti nabavljeni iz arhiva Vašingtona, Londona, Minhena i Bona. Osim ovih, koje objav-

ljujemo u celini, redaktor je veći broj nemačkih dokumenata koristio za svoje napomene, bilo da je citirao pojedine delove ili je sadržinu dokumenata parafrazirao, a s ciljem da korisnicima naše edicije prezentiramo što veći broj nemačkih dokumenata. Također napominjemo da se nastojalo da prevedeni dokumenti zadrže formu originala. Nisu prevođene skraćenice, reči i nazivi za koje nema adekvatnih u našoj terminologiji. Isto tako u dokumentima su zadržane reči koje često neosnovano identifikuju ustaško-domobranske snage i vlasti NDH s Hrvatima, četničke i Nedićeve jedinice i organizacije sa Srbima, a partizane nazivaju banditima i sl. o čemu treba voditi računa pri korišćenju dokumenata.

U ovoj knjizi nisu obuhvaćeni dokumenti o aprilskom ratu, jer ćemo njih publikovati u našoj posebnoj ediciji »Aprilski rat 1941«.

Kao što je poznato, mi smo u našoj ediciji »Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije« dosad objavili 1.218 nemačkih dokumenata, i to: 295 iz 1941, 138 iz 1942, 509 iz 1943. i 276 dokumenata iz 1944. godine. Popisnike tih objavljenih dokumenata daćemo na kraju svake knjige XII toma, s napomenom u kom tomu i u kojoj knjizi je dotični dokumenat štampan.

Na kraju, redakcija koristi priliku da se zahvali potpukovniku Muharemu Kresi, magistru istorijskih nauka, koji je učestvovao u delimičnom izboru nemačkih dokumenata za ovaj tom.

BR. 1

ZAHTEV VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 18. APRILA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA ZA PODELU TERITORIJE JUGOSLAVIJE I ZA POVLASTICE VERMAHTA NA TERITORIJAMA USTUPLJENIM SAVEZNICIMA[1]

VRHOVNA KOMANDA VERMAHTA
W. F. St. Abt. L (IV/Qu)[3]
Br. 00673/41 str. pov.

F. H. Qu.,[2] 18. 4. 1941.
4 primerka
3. primerak

Strogo poverljivo

I. *Vojne želje u pogledu podele jugoslovenskih oblasti*[4]

1.) *Nemački protektorat južno od Dunava* (oblast Bora)
Kao zapadna granica predlaže se administrativna granica Okružnog inspektorata Zaječar, sa izuzetkom severozapadnog dela. Granica treba da se proteže zapadno od smederevske grupe.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII), Nacionalni arhiv Vašington (dalje: NAV), -T-77, rolna (dalje: r.), 1295, snimak (dalje: s.), 796-7. Na margini prepisa ovog originala dopisano je rukom nekoliko parafa i raznih oznaka. Redakcija nije mogla da utvrdi da li su one dopisane mastilom ili olovkom, jer raspolaže samo mikrofilmovanim snimkom dokumenta. Ova napomena se odnosi na sva dokumenta u ovoj knjizi koji nose oznake NAV, London, Bon i Minhen, te će se samo pisati: dopisano rukom.

[2] Führerhauptquartier (Firerov glavni stan).

[3] Wehrmachtführungsstab, Abteilung Landesverteidigung, IV Quartier (Generalštab, odeljenje teritorijalne odbrane, IV odsek).

[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 11, 15, 19, 20, 27, 28, 29, 30, 31, 32 i 35. Vrhovna komanda Vermahta je 12. aprila 1941. dostavila Komandi kopnene vojske Hitlerove Privremene smernice za podelu Kraljevine Jugoslavije (vidi Zbornik, tom II, knj. 2, II deo prilog, dok. br. 14). Smernice je Komanda kopnene vojske 13. aprila 1941. dostavila komandama 2. i 12. armije i precizirala im zadatke pri podeli teritorije

2.) Oblast koju nastanjuju Bugari i bugarski Makedonci treba da pripadne Bugarskoj saobrazno granici narodnosti; pruga Zaječar — Niš treba da ostane u ostatku Jugoslavije. Vojni predlog za povlačenje granice je: planinski lanac između Niša i Pirota.
U pogledu želje Wi. Rü. Amt.[5] za oblašću molibdena kod Crne Trave, koja naleže s južne strane, videti odeljak III, tačka 3.[6]

3.) Predlog za granicu oblasti nemačke vojne uprave na zapadu Jugoslavije[7]: linija stare crnogorske granice, kao i stare austrijske granice pre 1914. godine pored Bosne i Hercegovine, saobrazno granicama narodnosti.

4.) Za ostale granice Vermaht nije zainteresovan. Pri konačnom regulisanju granica Štajerske i Koruške[8] trebaće da se uzmu u obzir vojne želje lokalne prirode.

II. . . .[9]

III. *Zahtevi od država naslednica u Jugoslaviji i Grčkoj (Italiji)*

1.) Nemačka obezbeđuje za sebe kod država naslednica:
a) privredne povlastice i izvoz — najmanje kao što su do sada pružale Jugoslavija i Grčka — boksita (Dalmacija), žita, mesa, sirovina;
b) pravo prolaza (transport) i linije veze do u grčki prostor;

---

u aprilskom pohodu protiv Jugoslavije (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 807-9). U vezi s razgraničenjem, načelnik Generalštaba Komande kopnene vojske je 18. aprila 1941. u 11,00 časova zauzeo sledeći stav:

»1. *Nemački protektorat:* Komanda kopnene vojske smatra za potrebno da se obezbede *saobraćajne veze* iz južnog dela Protektorata do Dunava i preko Dunava u severni deo. Pri tome se predlaže kao *zapadna granica Protektorata* administrativna granica Okružnog inspektorata Zaječar, sa izuzetkom severozapadnog okrajka. Ovde ide železnička pruga, koja preko Smedereva izlazi na Dunav, po dosadašnjem razgraničenju *izvan Protektorata.* Trebalo bi proceniti da li ovu grupu uključiti (u Protektorat).

2. *Razgraničenje Srbije prema Bugarskoj:* Niš u svakom slučaju treba da pripadne Srbiji. Pre svega, železničku prugu Zaječar—Niš ne dati Bugarskoj. Kao granica podesan je planinski venac između Niša i Pirota.

3. *Oblast Kosovo:* Nema primedbi u pogledu predavanja Kosovske oblasti Italijanima« (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 799-803).

[5] Wirtschafts und Rüstungsamt (Uprava za vojnu privredu i naoružanje)

[6] Greška; treba: tačka 2.

[7] Misli se na granicu između NDH i Srbije, na kojoj su Nemci organizovali svoju vojnu upravu (vidi dok. br. 8).

[8] Ove dve slovenačke pokrajine su ušle u sastav Trećeg Rajha.

[9] Odnosi se na Grčku.

c) pravo plovidbe na Dunavu i njeno obezbeđenje od Beograda do bugarsko-rumunske granice.

d) Polazeći od toga, nemačkim oružanim snagama se ustupa pravo da preduzimaju sve za vođenje rata neophodne mere u pogledu eksploatacije vojnih postrojenja, saobraćajnica, uređaja veze i novogradnji.

2.) Privredno obezbeđenje korišćenja nalazišta molibdena kod Crne Trave, kao i rudnika boksita na dalmatinskoj obali.

Načelnik Vrhovne komande
Vermahta[10]
I. A.[11]

Dostavljeno:

Min. spolj. poslova 1. primerak
O.K.H.[12] 2. —"—
Načelniku L/Ktb[13] 3. —"—
IV[14] 4. —"—

---

[10] Vilhelm Kajtel (Wilhelm Keitel), general-pukovnik, Načelnik Vrhovne komande Vermahta bio od 1. septembra 1943. (vidi Wolf Keilig: Das Deutsche Heer 1939—1945, II, Podzun — Verlag, Band Hauheim, str. 160, dalje: Wolf Keilig, n. d. On je na suđenju ratnim zločincima u Nirnbergu (od 20. novembra 1945. do 30. septembra 1946), optužen za ratne zločine i osuđen na smrt vešanjem. Materijali sa ovog suđenja objavljeni su u 42 toma na engleskom, francuskom i nemačkom jeziku. Na srpskohrvatskom jeziku je objavljena samo presuda pod naslovom: Nirnberška presuda, Beograd, 1948. Međutim, u Nemačkoj Demokratskoj Republici su objavili Fall-12 (Slučaj-12), o suđenju rukovodiocima Vermahta, a zatim Fall-9 o suđenju rukovodiocima i pripadnicima SS odreda. U knjizi »Fall-7« se nalaze materijali sa suđenja nemačkim vojnim komandantima koji su odgovarali za zločine počinjene u Jugoslaviji, Albaniji, Grčkoj i Norveškoj. Ova knjiga je poznata još i pod imenom »Geiselmordprozess« (Proces ubicama talaca). Ona je izdata u redakciji Martina Zelera (Zöller) i Kazimira Leščinskog (Kazimierz Leszczynsk), Berlin, 1965, str. 254.

[11] Im Auftrag (po ovlašćenju)

[12] Oberkommando des Heeres (Komanda kopnene vojske)

[13] Landesverteidigung, Kriegstagebuch (Odeljenje teritorijalne odbrane, Ratni dnevnik)

[14] Oberquartiermeister (Načelnik pozadine u Vrhovnoj komandi Vermahta ili Odeljenje za pozadinu)

Br. 2

IZVEŠTAJ GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 18. APRILA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKTIVNOSTI 2. I 12. ARMIJE POSLE POTPISIVANJA KAPITULACIJE NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE[1]

KOMANDA KOPNENE VOJSKE
Gen. St. d. H.[2]/Oper. odelj./III
Br. 8042/41, str. pov.

IZVEŠTAJ O SITUACIJI OD 18. 4. 41.

(Zaključen u 18,00 časova)

2. armija[3]

Stupanjem na snagu ugovora o primirju[4] zaključenog 18. 4. izvršava se plansko posedanje Srbije od strane 2. armije. Sa pojedinačnim mestimičnim otporom mora se ipak i dalje računati.

1. brd. div. XXXXIX[5] AK dostigla je pešačkim delovima Mislinju (30 km severno od Celja), a motorizovanim delovima rejon oko Celovca [Klagenfurta].

79. pd nastavlja prikupljanje.[6]

LI AK bez promene.[7]

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-78, r. 344, s. 6291184-5.

[2] Generalstabes des Heeres (Generalštab kopnene vojske).

[3] Opširnije o dejstvima ove armije 6. aprila 1941. vidi: dnevne izveštaje Generalštaba Komande kopnene vojske od 6. do 18. aprila 1941 (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291159-83); ratni dnevnik Pozadinskog odeljenja 2. armije od 28. marta do 24. aprila 1941 (AVII NAV-T-312, r. 1122, s. 9332731-52); Zbornik, tom II, knji. 2, II deo — prilog, dok. br. 5: Uputstvo za izvršenje napada na Jugoslaviju; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, prva knjiga, VII, Beograd. 1963. (dalje: »Oslobodilački rat 1941—1945«), str. 21—33.

[4] Ugovor o primirju je potpisan 17. aprila 1941. u 21,00 čas, a stupio je na snagu 18. aprila 1941. u 12,00 časova. Jugoslovenske oružane snage su se predale bezuslovno. Ugovor o primirju je važio i za italijanske oružane snage (AVII, Bon-2, s. 250; Zbornik, tom II, knj. 2, II deo — prilog, dok. br. 20).

[5] Pogrešno; treba: XLIX.

[6] Ova divizija se prikupljala na području Celovec (Klagenfurt) — Blajburg (Bleiburg) — Volfsberg (Wolfsberg) (vidi AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291179-81).

[7] U sastavu ovog korpusa su bile 132. pd (na području Bosanska Krupa — Glina) i 183. pd (na području Banja Luka — Bos. Gradiška — Prijedor) (vidi AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291182-3).

Oberkommando des Heeres

Gen St d H Op. Abt. (III)

Nr. 8042/41 g. Kdos.

Lagenbericht vom 18. 4. 41

(abgeschlossen 18.00 Uhr)

2. Armee.

Mit Wirksamwerden des am 18. 4. abgeschlossenen Waffenstillstandes vollzieht sich die Besetzung Serbiens durch 2. Armee planmäßig. Mit vereinzeltem örtlichen Widerstand muß jedoch weiterhin gerechnet werden.

Vom **XXXXIX. A. K.** erreichte 1. Geb. Div. mit Fußteilen Mislinja (30 km nördlich Celje), mit mot. Teilen Raum um Klagenfurt.

79. Inf. Div. setzt Versammlung fort.

LI. A. K. unverändert.

LII. A. K. versammelt mit 125. Inf. Div. im Raum Pettau—Marburg—Rannersdorf—Murska Sobota—Varazdin und erreicht mit 101. lei. Inf. Div. den Raum Pettau—Krapina.

Pz. Gr. 1.

XXXXVI. A. K. im weiteren Vorgehen in südwestlicher Richtung, hat mit 14. Pz. Div. Verbindung mit italienischen Kräften bei Mostar hergestellt. Vorausteile der Division haben in Ragusa Schiffe mit englischen Geheimakten erbeutet.

16. Inf. Div. (mot) schließt weiter um Sarajevo auf.

Vormarsch der 8. Pz. Div. wurde in Niksic angehalten. Division schließt dort auf.

Vom **XIV. A. K.** schließt 11. Pz. Div. nach Norden auf. Panzerteile südlich Belgrad. Masse im Raum Kragujevac—Kraljevo.

60. Inf. Div. (mot) mit vordersten Teilen Andrijevica, Gefechtsstand Mitrovica.

XIV. A. K. hat Sicherung des Industriegebietes Kraljevo—Krusevac übernommen.

Lage bei **XXXXI. A. K.** unverändert.

XI. A. K. (neuer Gefechtsstand Banja Luka) hat Säuberungsaktion ostwärts der Morava fortgesetzt. Kupfergruben Bor wurden

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 2

LII AK prikuplja se: 125. pd na prostoriji Ptuj — Maribor — Radgona — Murska Sobota — Varaždin, a 101. laka pd na prostoru Ptuj — Krapina.

1. okl. gr.

XXXXVI[8] AK, u daljem napredovanju u pravcu jugozapada, preko 14. pd uspostavio je vezu sa italijanskim snagama u Mostaru. Prednji delovi divizije zaplenili su u Dubrovniku brod sa tajnim engleskim dokumentima.

16. pd (mot.) prikuplja se i dalje oko Sarajeva.

Nastupanje 8. okl. div. je zadržano u Nikšiću. Divizija se tamo prikuplja.

Od XIV AK odvaja se 11. okl. div. prema severu. Oklopni delovi južno od Beograda, glavninom na prostoru Kragujevac — Kraljevo.

60. pd (mot.) prednjim delovima u Andrijevici, komandno mesto u Mitrovici.

XIV AK preuzeo je obezbeđenje industrijske oblasti Kraljevo — Kruševac.

Situacija kod XXXXI[9] AK nepromenjena.[10]

XI AK (novo komandno mesto Banja Luka)[11] nastavio je akcije čišćenja istočno od Morave. Borski rudnik bakra, prema tačnom ustanovljenju, bio je još 9/10. 4. tako solidno porušen, da se moralo računati sa ispadanjem iz proizvodnje od oko pola godine.[12]

---

[8] Pogrešno; treba: XLVI.

[9] Pogrešno; treba: XLI.

[10] Ovaj korpus je obezbeđivao južnu obalu Dunava na odseku od Beograda do bugarske granice (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291182-3).

[11] Verovatno omaška. U toku aprila 1941. ovaj korpus se nalazio na teritoriji Srbije a komandno mesto mu je bilo 14. aprila 1941. u Niškoj Banji (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291174-5). Od 22. aprila 1941. komandno mesto je bilo u Kragujevcu (AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 928040).

[12] Za zauzimanje rudnika Bor Nemci su formirali »Komandu Bor« pod komandom komandanta 13. tehničkog bataljona kapetana Rajzela (Reisel) i pridodatim kapetanom Pokom (Pock), koji je bio određen za upravnika rudnika. Ova specijalizovana grupa je sa delovima 13. brdskog puka 4. brdske divizije zauzela rudnik 14. aprila 1941. u 18,15 časova. Za celokupnu ovu operaciju, čiji je cilj bio da se rudnik zauzme neoštećen, bio je odgovoran pukovnik Vent (Wendt). Međutim, rudnik je bio razoren u noći 9/10. aprila 1941. od 22,00 do 02,00 časa. Razaranje je izvršeno pod komandom kapetana jugoslovenske kraljevske vojske Stanimira Blagojevića. Opširnije o tome vidi izveštaj pukovnika Venta od 18. aprila 1941. i izveštaj potporučnika dr Krimera od 18. aprila 1941. (AVII, NAV-T-77, r. 1300, s. 989-96).

Zarobljenika je do 16. 4. ukupno privedeno:[13]

17 generala
1400 oficira
134.000 vojnika.

12. armija[14]

. . .[15]

L AK je 18. 4. preuzeo komandu nad celokupnom okupiranom jugoslovenskom teritorijom armijskog područja. U području Kostopia — Grevena se nalazi 17.000 zarobljenika, mnogo ratnog plena i 27 teških artiljerijskih oruđa.

I. A.
pot.[pisao][16] Hojzinger [Heusinger]

BR. 3

NAREĐENJE KOMANDE 12. ARMIJE OD 18. APRILA 1941. KOMANDI 50. ARMIJSKOG KORPUSA ZA PREUZIMANJE KOMANDE NAD OKUPIRANOM JUGOSLOVENSKOM TERITORIJOM NA PODRUČJU MAKEDONIJE[1]

Prepis
telegrama
K-di L AK
Na uvid: XXXX[2] AK

1.) *L AK* preuzima od 18.4. komandu nad okupiranom jugoslovenskom teritorijom u armijskoj zoni.[3]
2.) *Zadaci:*
a) Čišćenje teritorije od razbijenih neprijateljskih delova, čuvanje pod stražom ratnih zarobljenika i transporto-

[13] O zarobljenicima bivše jugoslovenske vojske vidi i dok. br. 7, 14, 37 i 47.

[14] O dejstvima ovih armija u toku aprilskog rata detaljnije vidi u dnevnim izveštajima Generalštaba Komande kopnene vojske od 6. do 18. aprila 1941 (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291159-83).

[15] Izostavljeni tekst se odnosi na 40, 18. i 30. armijski korpus (dalje: AK), koji su dejstvovali u Grčkoj.

[16] U originalu skraćenica gez. (gezeichnet) — potpisao.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 456, s. 804/1546.

[2] Pogrešno; treba: XL.

[3] Zona ove armije obuhvatala je Makedoniju, južnu Bugarsku i Grčku (AVII, NAV-T-312, r. 469, s. 8058703-4 i NAV-T-312, r. 443, s. 8026198).

vanje u Dulags[4] Kjustendil, Gorna Džumaja i na sabirnu stanicu ratnih zarobljenika Petrič.

b) Ustanovljavanje, obezbeđivanje i čuvanje pod stražom ratnog plena i materijalnih rezervi zemlje.

c) Dovođenje u ispravno stanje najvažnijih tranzitnih komunikacija, s tim da se za ovu svrhu dovedu ratni zarobljenici srpske nacionalnosti, i regulisanje saobraćaja zajedno sa A.Pi.F[5]; i Stomü.[6]

3.) Feldkomandanture[7] i ortskomandanture[8] koje se nalaze u zoni L AK, kao i Fz. Stb.z.b.V. 21[9] iz Skoplja, biće upućene na saradnju.

Tačnost prepisa overava:
Vishaupt[11]
savetnik vojne arhive

K-da 12. A, Ia,[10] br. 832/41, poverljivo od 18.4.41, 10,30 časova

---

[4] Durchgangslager (prolazni zarobljenički logor)

[5] Armeepionierführer (načelnik inžinjerije armije)

[6] Stabsoffizier für Marschüberwachung (Štabni oficir za kontrolu kretanja)

[7] Feldkommandantur (oblasna vojnoupravna komanda)

[8] Ortskommandantur (komanda mesta)

[9] Feldzeug-Stab zur besonderen Verwendung 21 (Vojnotehnički štab 21 za specijalnu namenu)

[10] Operationsabteilung (Operativno odeljenje). U organizaciji nemačkih oružanih snaga sva operativna odeljenja su imala ovu oznaku.

[11] Ernest Vishaupt (Wisshaupt), kapetan, vojni istoričar pri Komandi Jugoistoka, na osnovu dostupnih mu dokumenata obradio je »Borbu protiv ustaničkog pokreta na teritoriji Jugoistoka«. Prvi deo tog elaborata obuhvata period od juna 1941. do avgusta 1942, a izrađen je po naređenju načelnika Štaba komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Elaborat ima 247 stranica, a obuhvata sledeća pitanja:

»I. Vojno-politička situacija na teritoriji Jugoistoka posle završetka balkanskih operacija

1. Regulisanje komandnih odnosa
2. Upućivanje snaga na istočni front
   — Slaba borbena snaga divizija 15. talasa
3. Situacija u Srbiji i Hrvatskoj

II. Početak ustaničkog pokreta u Srbiji i Hrvatskoj

1. Sabotaže i prepadi u julu 1941.
2. Prva uputstva i direktive za borbu protiv bandi
3. Početak planske borbe protiv bandi

III. Ugušivanje ustanka u Srbiji

1. Izbijanje planskog ustanka u Srbiji
2. Tok akcije za čišćenje u severozapadnoj Srbiji u predelu Sava — Drina — Valjevo od septembra do kraja oktobra 1941.
3. Nastavak borbi sa ustanicima u novembru 1941.
4. Borbe na području Zapadne Morave
5. Situacija u Srbiji krajem 1941. godine

BR. 4

NAREĐENJE OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDE 2. ARMIJE OD 18. APRILA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA IZVLAČENJE JEDINICA ANGAŽOVANIH U OPERACIJI U JUGOSLAVIJI I OSTAVLJANJE POSADNIH JEDINICA[1]

I a[2]

Telegram 18.4.41. 18,15 časova

1. OKLOPNOJ GRUPI

Prethodno upoznavanje o namerama

1.) Po završetku operacija u Jugoslaviji namera je da se izvuku jedinice koje su angažovane u Jugoslaviji,[3] da bi se u što skorije vreme pripremile za nove zadatke.

2.) Na području 1. oklopne grupe ostaju u prvo vreme kao posadne jedinice:

K-da XI AK[4]
60. pd (mot.)
4. brd
294. pd
pp »Grosdojčland« [Grossdeutschland].[5]

IV. Rasplamsavanje rata sa bandama u Bosni
1. Unutrašnje zategnutosti u Hrvatskoj
2. Borbe protiv ustaničkog pokreta: avgust — oktobar 1941.
3. Dalji tok gerilskog rata u Bosni: oktobar — novembar 1941.
V. Ugušivanje ustanka u Bosni 1942. godine
VI. Konferencija u Opatiji
VII. Zajednička nemačko-italijansko-hrvatska operacija u istočnoj Bosni« (vidi AVII, reg. br. 18/1, k. 70).

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII. NAV-T-312, r. 1078, s. 9281757-9

[2] Naknadno dopisano rukom.

[3] O napadu na Jugoslaviju 6. aprila 1941. i o angažovanim snagama opširnije vidi: Zbornik, tom II, knj. 2, II deo — prilog, dok. br. 1—6, 8 i 12; AVII, NAV-T-315, r. 585, s. 663-5, T-315, r. 585, s. 676-8 i T-312, r. 423, s. 8000369-81: zapovest za napad na Jugoslaviju; Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher von dem Internationalen Militärgerchtshof, Band, XXVIII, Nürnberg, 1948, str. 565—70 i Band XLI, Nürnberg, 1948, str. 142—7; »Oslobodilački rat 1941—1945«, I, str. 11—40.

[4] U naređenju Komande (dalje: K-de) 2. armije od 20. aprila 1941. piše:

»22. 4. 1941. u 18,00 č 11. AK preuzima komandu u području 11. AK, 14. AK i 31. AK a zatim, od 28. 4. 1951. u 8,00 č i u području 46. AK (mot.) K-di 11. AK će se, osim već potčinjene 4. brdske divizije (dalje: brd) i 294. pešadijske divizije (dalje: pd), od 22. 4. 1941. u 18,00 č potčiniti: 60 pd (mot.) i pešadijski puk (dalje: pp) »Grosdojčland«. Komandno mesto 11. AK prebaciti do 22. 4. 41. u 18,00 č u Kragujevac (AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 928040). Opširnije o formaciji divizija ovog korpusa (stanje 3. aprila 1944) vidi AVII, NAV-T-315, r. 585, s. 669-70.

[5] Velika Nemačka

U tu svrhu je predviđen sledeći raspored:

60. pd (mot.) u rejonu Užice — Valjevo — Lešnica — Sarajevo — Pljevlja,

4. brd u rejonu bugarska granica — Dunav — Beograd — Azanja — Ćuprija — Lukovo,

294. pd u rejonu Priština — Niš — Kragujevac — Arilje — Peć,

pp »Grosdojčland« u rejonu severno od Dunava između rumunske granice i Tise.

3.) Odlazak odnosno transportovanje predviđeno je na sledeći način:[6]

1. oklopna grupa železničkim transportom sa područja zapadno od Beograda od 4.5.

XXXXVI[7] *AK*

K-da XXXXVI[8] *AK* maršem u područje Graca od 9. 5., železničkim transportom iz područja Graca od 14.5.[9]

8. oklopna div. Guseničari:

E[10]-transportom iz područja zapadno od Beograda od 30.4.

Ostali delovi: maršem od 30.4.

U tu svrhu prebaciti diviziju u rejon Šabac — — Valjevo.

14. oklopna div. E-transportom iz područja Brod — Novska od 25.4.

U tu svrhu prebaciti diviziju od 20.4. u rejon severno od Save — Bos. Gradiška — Brod.

16. pd (mot.) Guseničari:

E-transportom iz područja zapadno od Beograda od 13.5.

Ostali delovi: maršem od 20. 4. u područje Graca, odatle E-transportom od 24.4.

Marševski put: Sarajevo — Jajce — Bihać — Karlovac — Zagreb — Varaždin — Maribor — Špilfeld.

---

[6] O transportovanju ovih trupa opširnije vidi dok. br. 5, 6, 10, 16, 17, 23 i 37.

[7] i [8] Pogrešno; treba: XLVI.

[9] Izmene u vezi sa izvlačenjem ovog korpusa regulisane su u korpusnoj zapovesti br. 11 od 22. aprila 1941, i to za 8. i 14. oklopnu diviziju (dalje: okld), 16. pd, 70. artiljerijski puk (dalje: artp), 541. inžinjerijski puk (dalje: inžp) i 446. bataljon (dalje bat.) veze (AVII, NAV-T-315, r. 471, s. 264). Naređenjem K-de 2. armije (dalje: A) od 20. aprila 1941, ovaj 46. AK je od 22. aprila 1941. u 18,00 časova bio neposredno potčinjen K-di 2. A (AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 928040).

[10] Eisenbahn (železnički)

XIV AK[11]

K-da XIV AK maršem od 1.5. u rejon Graca, E-transportom iz rejona Graca od 6.5.

11. oklopna div.[12] Guseničari:

E-transportom od 25.4. iz rejona zapadno od Beograda.

Ostali delovi: maršem iz rejona Beča od 25.4.

XXXXI[13] *AK*

K-da XXXXI[14] *AK* maršem od 20.4. u rejon Beča,

E-transportom od 25.4. iz rejona Beča.

SS div. »*Rajh*« [Reich] Guseničari:

E-transportom od 4.5. iz rejona Temišvara.

Ostali delovi: maršem u XVII vojni okrug od 4.5.

Diviziju prebaciti što pre u rejon Temišvara.

4.) Treba početi pokrete u cilju pregrupisavanja.[15] U prvom redu treba što pre prebaciti zapadno od Beograda delove koji su na tom području predviđeni za ukrcavanje.

Ia, K-de 2. A predalo
Ia, 1. oklopne grupe, 18.4. 41, 18,15 časova

---

[11]) Prema ratnoj formaciji od 4. aprila 1941. 14. armijski korpus je imao sledeće jedinice: 4. brd, 294. pd, 11. okl. div. i 5. okl. div., pomoćne korpusne jedinice kao i pridodate jedinice Komande kopnene vojske: jednu brigadu artiljerije, jedan puk inžinjerije i jednu vazduhoplovnu grupu (AVII, NAV-T-315, r. 585, s. 668).

[12] Od 3. aprila 1941. formacija ove divizije bila je sledeća: 15 tenkovski puk, 11 streljačka brigada (mot.), 61 streljački motociklistički bat., 341. bat. za vezu (mot.), 209. inž. bat. (mot.), 61. oklopni lovački bat., 61. pozadinski bat. (mot.) i vozne službe (AVII, NAV-T-315, r. 585, s. 668).

[13] i [14] Pogrešno; treba: XLI.

[15] Vidi dok. br. 6, 7 i 10.

BR. 5

OBAVEŠTENJE KOMANDE 12. ARMIJE OD 18. APRILA 1941. BUGARSKOM GENERALŠTABU O HITLEROVOJ ODLUCI DA BUGARSKE TRUPE MOGU OKUPIRATI MAKEDONIJU, O NAČINU SNABDEVANJA, RATNOM PLENU I ZAROBLJENICIMA[1]

KOMANDA 12. ARMIJE
Ia, Br. 990/41. Pov. A.H.Qu[2], 18.4.41.

KRALJEVSKOM BUGARSKOM GENERALŠTABU

Na predlog K-de armije Firer je dozvolio ulazak bugarskih trupa u Trakiju, i to u oblasti između Strume i linije Dedeagač — Mustafa Paša.

Bugarska policija ili trupe takođe mogu da pređu na jugoslovensku teritoriju, ali ka zapadu ne prelazeći liniju Pirot — Vranje — Skoplje — tok Vardara do grčke granice.[3]

Ukoliko bugarsko posedanje prelazi na teren naših operacija, dotične bugarske trupe biće pod komandom 12. armije.

Komanda armije moli da se naredi ulazak bugarskih trupa u pomenute oblasti.[4]

S obzirom na operacije koje su u toku, moli se da se posedanje izvrši uz sledeće uslove:

1.) Putevi Kjustendil — Skoplje — Gorna Džumaja — Veles i Skoplje — Veles do daljeg naređenja stoje na raspolaganju u prvom redu nemačkoj vojsci.

Za korišćenje ovih drumova od strane bugarske vojske dogovoriti se sa K-dom L AK.

2.) Bugarske trupe se snabdevaju same (hranom, pogonskim gorivom itd.). Bugarske trupe ne mogu biti upućene na snabdevanje iz nemačkih ustanova za snabdevanje.

3.) Zarobljenici i plen vojničke prirode koji se nađu u posednutim oblastima (npr. oružje, konji, zaprežni pribor itd.),

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 15/1-23, k. 5. A.

[2] Armeehauptquartier (komandno mesto armije)

[3] U vezi s ovom odlukom, Komanda 12. armije je 18. aprila 1941. primila odgovarajuće naređenje Vrhovne komande Vermahta (AVII, Bon-2/538). Od tog datuma su se počele ostvarivati teritorijalne aspiracije bugarskog cara Borisa, koje su kasnije, 4. marta 1941. jasnije izložene poslaniku Klodijusu: »da Bugarska polaže pravo na jedan deo teritorije koja se nalazi južno od Niša« i da »Bugarska pridaje veliku važnost da bazen koji se nalazi južno od Bitolja sa glavnim gradom Florinom bude pripojen Bugarskoj« (AVII, Bon 2, s. 618—9).

[4] Vidi dok. br. 23 i 35.

dalje plen privrednog značaja (npr. zaliha, saobraćajna sredstva, pogonsko gorivo itd.) bez izuzetka pripadaju nemačkoj vojsci. Bugarske trupe su obavezne da nemačkim trupama pomažu u prikupljanju i otpremi ovoga plena.

Za K-du armije
načelnik Generalštaba
Grajfenberg[5]

BR. 6

ZAPOVEST KOMANDE 2. ARMIJE OD 19. APRILA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA POSEDANJE OKUPIRANE JUGOSLOVENSKE TERITORIJE, PRIKUPLJANJE I OBEZBEĐENJE PLENA I TRANSPORTOVANJE JEDINICA[1]

STROGO POVERLJIVO!

KOMANDA 2. ARMIJE
Ia, br. 360/41 str. pov.

A.H.Qu, 19.4.1941.
12,15 časova
75 primeraka
Kontrol. br. ...

Armijska zapovest br. 9

1.) Po završetku operacija zadatak Armije se sastoji u posedanju, prikupljanju i obezbeđenju plena i u rukovođenju transportom jedinica koje su oslobođene za nove zadatke.[2]

A. Posedanje

2.) Pod k-dom 2. A ostaju na području koje treba posesti sledeće jedinice:
K-da 2. A.
K-da LI AK sa jedinicama korpusa i potčinjenim:
132. pd i
183. pd.

---

[5] Hans Grajfenberg (Greiffenberg), general-major

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-318, r. 1076, s. 9280042-4.

[2] Detaljnije o tome vidi dok. br. 4, 5, 7, 10, 14, 16, 17, 23, 30, 31, 35 i 37.

K-da XI AK sa jedinicama korpusa i potčinjenim:
60. pd (mot.)
4. brd
294. pd
pp »Grosdojčland«.

3.) O područjima posedanja i granicama vidi priloženu kartu — prilog br. 1 (samo za 1. oklopnu grupu, K-de XI AK i LI AK).[3]

4.) Područja koja su na karti (prilog br. 1) ucrtana za divizije važe kao zastanci. Pojedinosti će narediti K-da XI AK u sporazumu sa 1. oklopnom grupom.
Na tom području treba jedinice koncentrisati u ojačane pukovske grupe.

5.) Zadatak komandi LI i XI AK sastoji se u tome da održavaju mir i red na svom području, da prikupljaju i obezbede plen i da rukovode obukom.

6.) 183. pd treba da posedne određeno područje pošto ga oslobodi 14. oklopna div., te sa njom treba uspostaviti vezu.
Za posedanje unutar područja K-de XI AK izdaće dalja naređenja 1. oklopna grupa.

7.) Naknadno će se narediti na koji način će biti potčinjene komandama korpusa hrvatske jedinice koje se nalaze u formiranju.

8.) K-de LI i XI AK izvestiće do 25.4. K-du 2. A o predviđenom rasporedu i vremenu posedanja područja.

B. Transportovanje

9.) Već su prebačene u ukrcne rejone oko Tržića i Graca, kao i jugoistočno odatle:
K-da XXXXIX[4] *AK* sa korpusnim jedinicama,
1. brd,
79. pd,
i delovima rezerve K-de kopnene vojske.
K-da LII AK sa jedinicama korpusa,
101. lakom pd,
125. pd,
i delovima rezerve K-de kopnene vojske.
O transportovanju tih jedinica biće izdata posebna naređenja.

---

[3] Ovaj prilog nije pronađen.
[4] Pogrešno; treba: XLIX.

10.) O jedinicama koje se radi nove upotrebe prebacuju transportima ili maršem:
vidi priloge 2[5] i 3.[6]

11.) 1. oklopna grupa treba da se prikupi radi transportovanja, odnosno preduzimanja marša:
11. oklopna div.[7] u rejonu Beograd — Kragujevac,
14. oklopna div. — vidi prilog 2,
8. oklopna div. u rejonu Šabac — Valjevo,
SS-divizija »Rajh« u rejonu oko Temišvara,
rezerva K-de kopnene vojske pridata 1. oklopnoj grupi u rejonu južno od Beograda, severno od Beograda i Kragujevca.

12.) *Lozinka:* vidi prilog 4.[8]

13.) *Štab Armije* (bez O.Qu odelj.):[9] Zagreb. Predviđeno je premeštanje za Beograd. Naknadno će se saopštiti vreme. O.Qu. odelj. u Beogradu.
O linijama veze i kurirskim vezama sledi naređenje.

...[10]

Dostavljeno:
vidi plan.

---

[5], [6] i [8] Ovi prilozi nisu pronađeni.

[7] Prema izveštaju Operativnog odeljenja od 30. aprila 1941, brojno stanje borbenog dela 11. oklopne divizije (sa ojačanjima) iznosilo je 9.927, dok je na snabdevanju bilo 12.838 ljudi (AVII, NAV-T-315, r. 584, s. 164).

[9] Oberquartierabteilung (Pozadinsko odeljenje — pozadina armije).

[10] Potpis nečitak.

BR. 7

IZVEŠTAJ GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 19. APRILA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKTIVNOSTI 2. ARMIJE NA OKUPIRANOJ TERITORIJI JUGOSLAVIJE[1]

KOMANDA KOPNENE VOJSKE
Gen.St.d.H(oper.odelj./III)
Br. 8046/41, str.pov.

Izveštaj o situaciji od 19.4.41.
(Zaključen u 15,00 časova)

2. armija[2]

XXXXIX[3] AK: Komandno mesto u Kožeku. 1. brd. div. dostigla prednjim delovima Klajberg. 79. pd nastavlja plansko prikupljanje.

LI AK: situacija uglavnom nepromenjena.
Zarobljeno je kod: 132. pd 800 zarobljenika
183. pd 300 „

LII AK nastavlja prikupljanje. 101. laka pd dostigla je pešačkim delovima utovarno-istovarni rejon za automobilski transport, a motorizovanim delovima most na Muri.

1. okl. gr.[4]

XXXXVI[5] AK (novo komandno mesto Sarajevo) prikuplja se sa 14.okl.div. u prostoru severozapadno od Sarajeva; delovi iz Mostara i Dubrovnika pozvani su natrag.
16. pd (mot.): situacija nepromenjena. 8.okl.div. u prostoru Nikšić — Užice.

Od XIV AK prikuplja se.11.okl.div. sa glavninom u rejonu Kragujevac — Kraljevo, sa oklopnim delovima južno od Beograda. 60. pd (mot.) privlači se rejonu Mitrovica — Peć.

XI AK: ništa novo.

XXXXI[6] AK: Glavnina pešadijskog puka »Grosdojčland« i delovi SS divizije »Rajh« angažovani su u Beo-

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291186-7.
[2] i [9] Detaljnije o aktivnosti ovih armija vidi dok. br. 2, 16, 23 i 37.
[3] Pogrešno; treba: XLIX.
[4] Vidi dok. br. 4.
[5] Pogrešno; treba: XLVI.
[6] Pogrešno; treba: XLI.

gradu radi čuvanja zarobljenika i ratnog plena. SS divizija »Rajh« nastavila je umirivanje na teritoriji istočno od Tise.

Mađarski kraljevski I AK (mot.) sa južnim delovima u prostoru Vinkovci — Šid.[7]

Italijanska kraljevska 2. armija posela je Mostar, Dubrovnik i Kotor.[8]

12. armija[9]

. . .[10]

I.A.
pot. Hojzinger

[7] Ovaj mađarski motorizovani armijski korpus je bio potčinjen 1. oklopnoj grupi. Naređenjem Komande 2. armije od 18. aprila 1941. ovaj korpus je ostavljen u rejonu Vinkovaca na raspolaganje Komandi kopnene vojske (AVII, NAV-T-312, r. 1078) 9281757-9). Dva dana kasnije, 20. aprila, Komanda kopnene vojske je naredila da se ovaj korpus ne angažuje u Srbiji, već da se u toku osam narednih dana povuče na mađarsku teritoriju (AVII, NAV-T-312, r. 1120, s. 9339771).

[8] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 2, 3 i 4: Predlog za razmeštaj italijanskih jedinica na okupiranoj teritoriji Jugoslavije, Uputstvo za dislokaciju jedinica na istoj teritoriji, i Naređenje o dislokaciji tih jedinica.

[10] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 8

NAREĐENJE KOMANDE 2. ARMIJE OD 19. APRILA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU VOJNE UPRAVE NA TERITORIJI SRBIJE I PODRUČJIMA POD NEMAČKOM ZAŠTITOM[1]

Poverljivo![2] Prilog 23
K.T.B./Qu[3]

KOMANDA 2. ARMIJE
O.Qu.

A.H.Qu., 19.4.1941.

Vojna uprava na teritoriji Stare Srbije i na teritoriji nemačke zaštitne oblasti[4]

1.) Vojnu upravu na teritoriji Stare Srbije[5] i na teritoriji nemačke zaštitne oblasti preuzima general-potpukovnik Ferster,[6] sa sedištem u Beogradu. Njega će pomagati organi civilne uprave i četvorogodišnjeg plana. Na svoju službenu funkciju stupiće krajem ovog meseca.

2.) Komandant armijske pozadinske oblasti general-potpukovnik Šmit-Logan[7] je ovlašćen da obavlja poslove vojnog komandanta dok vojni komandant ne stupi na dužnost.[8] U tu svrhu njemu su potčinjene sve feld i ortskomandan-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 917-8.

[2] Naknadno dopisano rukom.

[3] Ove skraćenice su naknadno dopisane rukom, a značenje im je: Kriegstagesbuch, Oberquartiermeister (Ratni dnevnik, načelnik pozadine).

[4] O organizaciji uprave na ovim teritorijama detaljnije vidi dok. br. 13, 19, 21, 24, 34, 36, 40, 41 i 47.

[5] Pod starom Srbijom Nemci su podrazumevali teritoriju Srbije pre balkanskih ratova 1912/13. Skicu te teritorije, na kojoj je 1941. organizovana nemačka vojna uprava, vidi u dok. br. 67.

[6] Helmut Ferster (Helmuth Förster) do 4. juna 1941. je bio vojnoupravni komandant u Srbiji (Militärbefehllshaber in Serbien). Njegove upravne funkcije su se temeljile na Uputstvu o sprovođenju vojne uprave na teritoriji Jugoslavije: izvršnu i upravnu vlast su imali komandanti armija; određeni su zadaci i nadležnosti komandanta armijskog pozadinskog područja, zatim zadaci i nadležnosti komandanta feldkomandantura, krajskomandantura i ortskomandantura, kao i način objavljivanja zakonskih propisa (AVII, NAV-N-T-312, r. 1122, s. 9332840-2)

[7] Volfgang Šmit-Logan (Wolfgang Schmidt-Logan). Na toj dužnosti se nalazio od 20. januara do 14. septembra 1941, kada je otišao na sovjetski front, a 1945. je izvršio samoubistvo. Komanda ove pozadinske oblasti se zvala: Korück 559, tj. Kommando des rückwärtigen 559 (Wolf Keilig, nd., str. 300—301).

[8] General-potpukovnik Helmut Ferster je dužnost vojnoupravnog komandanta u Srbiji primio 22. aprila 1941. u 19,30 časova (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 235-7).

ture koje se nalaze u Staroj Srbiji i nemačkoj zaštitnoj oblasti, uključivši i Komandu garnizona Beograd.[9]
Upotreba feld i ortskomandantura prema naređenjima komandanta KOV-a.

3.) K-t A.[rmijske] pozad.[inske] obl.[asti] ovlastiće 599. feldkomandanturu za obezbeđenje mira i reda u gradu Beogradu. Radi toga ostaje na snazi zapovest 1. ok.[lopne] grupe Qu/Qu-2 od 15. 4. 41.[10] (Priključena u prilogu za k-ta A. pozad. obl.).

4.) Pored toga, k-t A.pozad.obl. izdaće instrukcije Komandi garnizona Beograd u cilju sprečavanja priliva srpskog civilnog stanovništva u gradsko područje Beograda. Radi se o tome da se u grad Beograd primi samo onoliko stanovnika koliko to dopuštaju stambene prilike i situacija ishrane. U vezi s tim neodložno treba u grad pustiti sve koji su potrebni za rad javnih i privatnih ustanova, za obezbeđenje mira i reda, za obnovu uprave, privrede i snabdevanje grada (uključivši i sanitetsko zbrinjavanje).
1. oklopna grupa će, prema zapovesti O. K. H., odvojiti jedan peš.puk, koji će prema uputstvima k-ta A.pozad.obl. vršiti zadatke blokade i osiguranja u Beogradu i oko njega. Odnos taktičke potčinjenosti regulisaće 1. okl.grupa.

5.) Zapovest za vojnu upravu na jugoslovenskoj teritoriji koja leži izvan Stare Srbije i nemačke zaštitne oblasti izdaće se kasnije.
Starosrpska teritorija i teritorija nemačke zaštitne oblasti vide se na iscrtanim kartama O.K.H.[11] koje se nalaze u 1. oklopnoj grupi i kod k-ta A. pozad. obl. 559.

Razrez:
U izradi.

Za Komandu 2. armije
načelnik pozadine
Krumpelt

[9] Opširnije o organizaciji okupacione uprave na teritoriji Jugoslavije i posebno na teritoriji Srbije vidi: Službene instrukcije za upravljanje u Jugoslaviji od 31. marta 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 243-7); Službene instrukcije za vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 17. aprila 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 249-63); Naređenje o organizaciji vojne uprave na teritoriji Srbije sa 4 feldkomandanture, 10 krajskomandantura, 1 četom vojne žandarmerije, 3 landesšicen-bataljona, 1 grupom tajne vojne policije i 1 prolaznim logorom (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 235-7 i 264); Ratni dnevnik Pozadinskog odeljenja 2. armije od 28. marta do 24. aprila 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9332731-52); Izveštaj od 10. aprila 1945. o vojnoj upravi u Srbiji od 1941. do 1944, u kojem su obrađena ova pitanja: organizacija uprave, politička situacija, ovlašćenja i kažnjavanje, opšta i unutrašnja uprava, finansije, saobraćaj — međunarodni i unutrašnji, građevinska delantost i vodene komunikacije, sudstvo, zdravstvo, školstvo, zaštita umetničkih vrednosti zaštita arhiva i srpska služba rada (AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 196-420).

[10] Ovu zapovest redakcija nije pronašla.

[11] Snimak originala takve karte nalazi se u AVII, NAV-T-312, r. 461, s. 847883.

BR. 9

NAREĐENJE KOMANDE 2. ARMIJE OD 19. APRILA 1941. POTČINJENIM JEDINICIMA DA SE PRI VRHOVNOJ KOMANDI PREOSTALIH JUGOSLOVENSKIH ORUŽANIH SNAGA FORMIRA ŠTAB RADI SPROVOĐENJA NEMAČKIH ZAHTEVA ZA BEZUSLOVNU KAPITULACIJU[1]

KOMANDA 2. ARMIJE
Odelj. Ic/AO[2]

A.H.Qu, 19. 4. 1941.

Predmet: Primirje sa Jugoslavijom

1.) XI AK u svom sektoru odvodi u ratno zarobljeništvo preostale delove jugoslovenskih oružanih snaga koje su bezuslovno kapitulirale prema odredbama prethodnog primirja.[3]
2.) Bivšoj Vrhovnoj komandi preostalih jugoslovenskih oružanih snaga, sada u Sarajevu, odobreno je da premesti svoje sedište u Valjevo radi boljeg sprovođenja zahteva postavljenih primirjem.
3.) Bivšoj Vrhovnoj komandi preostalih oružanih snaga pridružuje se od 21. 1. 1941. *Štab za vezu.*
Sastav Štaba za vezu:
Major Nagel, Stoart[4] K-de 2. A, kao načelnik, sa ađutantom, 1 daktilografom, 1 kurirom.
Određuju:
O.Qu.: po 1 oficira odnosno službenika iz VIa,[5] IVb,[6] IVc[7] i W. i G.[8]
Bv.T.O.:[9] 1 oficira.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9280001.
[2] Abwehroffizier (oficir bezbednosti ili obaveštajni oficir)
[3] Opširnije o tome vidi: Odredbe o kapitulaciji Jugoslavije usvojene 17. aprila 1941. od nemačko-italijanske oružane snage i predstvanika Jugoslavije; Naređenje načelnika štaba Vrhovne komande Kraljevine Jugoslavije Danila Kalafatovića od 19. aprila 1941. komandantu Pozadine Vrhovne komande za sprovođenje u delo Odredaba kapitulacije (Zbornik, tom II, knj. 2, II deo — prilog, dok. br. 20 i 21).
[4] Stabsoffizier der Artillerie (artiljerijski štabni oficir)
[5] Pogrešno; treba: IVa (Quartierabteilung — pozadinsko odeljenje). U organizaciji oružanih snaga Vermahta sva pozadinska odeljenja su imala ovu oznaku.
[6] Arzt (doktor ili odeljenje sanitetske službe)
[7] Veterinär (veterinar ili odeljenje veterinarske službe)
[8] Abteilung Waffen und Geräten (odeljenje za naoružanje i tehniku)
[9] Bevolmächtigter Transportoffizier (ovlašćeni oficir za transport ili saobraćajnu službu)

Oficir za vezu bivših jugoslovenskih oružanih snaga major Leskovac.

Sastanak na dan 21. 4. do 18,00 časova u Beogradu kod O.Qu, K-de 2. A.

Sedište Štaba za vezu: Valjevo. A.N.F,[10] obezbeđuje žičnu i radio-vezu odatle do k-di 2. A i XI AK.

Zadaci:

a) Kontrola sprovođenja zahteva postavljenih primirjem.

b) Stalno informisanje komandi armije i XI AK o toku likvidacije.

c) Kontrola jedinstvenosti sprovođenja odredaba o izvršenju u italijanskom, mađarskom i bugarskom okupiranom području. Izvestiti o nesuglasicama.

Za Komandu armije
načelnik Generalštaba
fon Vicleben[11]

Dostavljeno: 1. okl. gr.,
11. AK, Stoart,
O.Qu., Bv. T.O
Ia, Ic

[10] Armeenachrichtenführer (načelnik za vezu u armiji)

[11] Herman fon Vicleben (Hermann von Witzleben), pukovnik. Na dužnosti načelnika Štaba 2. armije bio je od 1. novembra 1940. do 26. oktobra 1941. U čin general-majora je unapređen 1. juna 1942. (Wolf Keilig, n. d., str. 369).

BR. 10

NAREĐENJE 1. OKLOPNE GRUPE OD 19. APRILA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA IZVLAČENJE JEDINICA ANGAŽOVANIH U NAPADU NA JUGOSLAVIJU I ZA OSTAVLJANJE POSADNIH JEDINICA[1]

STROGO POVERLJIVO

1. OKLOPNA GRUPA
Odeljenje Ia, br. 486/41. str. pov.

KOMANDA 2. ARMIJE
Odelj. O.Qu, br. 166/41, str. pov.[3]
30. 4.

Prilog 27
Qu.
Gr. H.Qu,[2] dne 19. 4. 41.
16,00 časova
18 primeraka
8. primerak

1.) Posle završetka ratnih operacija u Jugoslaviji većina pokretljivih združenih jedinica i jedinica Vrhovne komande koje su bile angažovane u Jugoslaviji biće transportovane radi nove upotrebe.[4]

2.) Kao *posadne trupe* u zoni 1. okl. gr. pre svega:
K-da XI AK[5] (uklj. korpusne jedinice i Art[iljerijska] K-da 6) sa 60. pd[6] (mot.)
4. brd[7]
294. pd[8]
pp »Grosdojčland« [Grossdeutschland].[9]

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9332919-23. Na margini originala dopisano rukom nekoliko pribeleški, ali nečitljivih.

[2] Gruppenhauptquartier (Komandno mesto grupe). U Štabu 1. oklopne grupe su se nalazila sledeća lica: komandant Evald Klajst (Ewald Kleist), general-pukovnik; načelnik štaba Cajtcler (Zeitzler), pukovnik; načelenik operativnog odejenja Štibihen (Stübichen), major; prvi operativni oficir Vinterle (Winterle), kapetan; načelnik pozadine Meler-Althaus (Möller), kapetan, načelnik obaveštajnog odeljenja Bornhauzen (Bornhausen), kapetan; načelnik veze Vagner (Wagner), pukovnik; načelnik inžinjerije dr Benike (Benicke), pukovnik; i načelnik posadnog odeljenja dr Belzen (Boelsen), pukovnik (AVII, NAV-T-312, r. 424, s. 8002133).

[3] Štambilj primaoca.

[4] O pregrupisavanju ovih snaga vidi dok. br. 16, 17, 23, 30, 31, 35 i 37.

[5] Komandant 11. korpusa je bio general pešadije Joakim fon Kortflajš (Joachim von Kortfleisch)

[6] Komandant 60. pešadijske motorizovane divizije bio je general-major Fridrih-Georg Eberhart (Friedrich-Georg Eberhardt).

[7] Komandant 4. brdske divizije bio je general-major Karl Eglzer (Karl Eglseer).

[8] Komandant 294. pešadijske divizije bio je general-potpukovnik Oto Gabke (Otto Gabcke).

[9] Velika Nemačka

Zbog toga je K-da A naredila sledeće grupisanje snaga:

60. pd (mot.) na Prostoriji Užice — Valjevo — Lešnica — Sarajevo — Pljevlja.

4. brd na prostoriji bugar. granica — Dunav — Beograd — Azanja — Ćuprija — Lukovo.

294. pd na prostoriji Priština — Niš — Kragujevac — Peć.

pp »Grosdojčland« na prostoriji sev. od Dunava između rumunske granice i Tise.

3.) *Marševanje odnosno transportovanje* trupa zamišljeno je po sledećem:

1. okl. gr. — naredиće se naknadno.

XXXXVI[10] AK

K-da AK korpusnim jedinicama i k-dom artiljerije 101 od 9. 5. kopnenim maršem u okolinu Praga, odatle od 14. 5. E[11]-transportom.

8. okld: guseničarske jedinice od 30. 4. E-transportom iz rejona zap. od *Beograda, jedinice na točkovima* od 30. 4. kopnenim maršem u Protektorat. Stizanje tamo 6. 5. Rejon će se naknadno odrediti.

14. okld: od 25. 4. E-transportom iz okoline *Broda.* U vezi s tim, od 20. 4. premeštanje divizije na prostoriju Bos. Gradiška — Brod sev. od Save.

16. pd (mot.): Jedinice na točkovima od 20. 4. kopnenim maršem u okolinu Graca [Graz], odatle od 25. 4. E — transportom.

Marševski pravac: Sarajevo, Jajce, Bihać, Karlovac, Zagreb, Varaždin, Maribor, Špilfeld [Spielfeld].

Guseničarske jedinice od 13. 5. E-transportom iz rejona zap. od Beograda.

XIV AK[12]

K-da AK sa korpusnim jedinicama i k-dom artiljerije 129 od 1. 5. kopnenim maršem u okolinu *Graca,* odatle od 6. 5. železničkim transportom.

11. okld:[13] *Guseničarske jedinice* železničkim transportom iz rejona zap. od *Beograda.*

Jedinice na točkovima od 25. 4. kopnenim maršem u okolinu Beča (Wien).

XXXXI[14] *AK*

---

[10], [17], [21], [26], [27], [28] i [29] Pogrešno napisan broj; treba: XLVI.

[11] Eisenbahn (železnički)

[12] Komandant 14. korpusa je bio general pešadije Gustav fon Vitershajm (Gustav von Wietersheim).

[13] Komandant 11. oklopne divizije bio je general-major Grivel (Grüwell).

K-da AK sa korpusnim jedinicama i k-dom artiljerije 30 od 20. 4. kopnenim maršem u okolinu Beča, odatle 25. 4. E-transportom.

SS »Rajh«: [Reich] *Jedinice na točkovima* od 4. 5. kopnenim maršem iz okoline Temišvara [Timišoara] u okolinu Beča.

Guseničarske jedinice od 4. 5. E-transportom iz okoline **Temišvara.** — Prebacivanje SS div. »Rajh« u okolinu Temišvara što pre.

Za transportovanje *jedinica rezerve kopnene vojske* izdaće se zapovest naknadno.

4.) *Transportovanje vazduhoplovnih združenih jedinica*

Združene jedinice vazduhoplovstva 1. oklopne grupe ostaju, odnosno biće potčinjene:

a) *Avijacijske združene jedinice:*

Komandant avijacije[15] 1. okl. gr. sa 1. četom za snabdevanje avijacije gorivom za (H) (mot.) i 10. kurirskom eskadrilom 1. ok. gr.

Komandant 14. avio-grupe[16] sa:

6.) (H) 31	XXXXVI[17] AK
5.) (H) 14 (okl)	14. okld.
3.) (H) 41 (okl)	8. okl.
Komandant 41. avio grupe[18]	XIV AK
3.) (H) 21 (okl)	11 okl.

b) *Protivavionske združene jedinice:*

92. protivavionski artiljerijski puk do sada u 16. pd (mot.)	8. okld.
71. Laki protivavionski artiljerijski puk	11. okld.

Transportovanje ovih vazduhoplovnih združenih jedinica (bez letačkih delova eskadrila) sa odgovarajućim korpusnim jedinicama ili oklopnim divizijama regulisaće korpusi. Vazduhoplovne združene jedinice u istom transportu imaju isti marševski cilj. Ukrcavanje u datom slučaju zajedno sa guseničarskim jedinicama.

K-t avijacije 1. okl. grupe izdaće neposredne zapovesti za prebacivanje letačkih delova.

4.) (H) *13 (okl)* do sada u 1. okl. gr. prebacuje se 21. 4. kopnenim maršem ka vojnoj misiji u Rumuniji za 13. okld. Treba da uspostavi vezu sa 13. okld.

(H) 32 potčinjava se L AK. Polazak na marš biće određen.

---

[14], [19], [20], [22], [23], [24] i [25] Pogrešno napisan broj; treba: XLI.

[15] U originalu je skraćenica Koluft (Kommandeur der Luftwaffe).

[16] i [18] U originalu je skraćenica Grufl (Gruppen-kommandeur der Flieger).

Sledeće protivavionske združene jedinice treba korpusi da uključe u transportovanje, odnosno marševanje:
83. lpaap (do sada u 8. okld) sa k-dom XXXXI[19] AK (za 1 okld).

Komandant ima naređenje da uspostavi neposrednu vezu sa XXXXI[20] AK.

74. lpaap (do sada u 60. pd (mot.) sa jedinicama rezerve kopnene vojske XI AK (za 20. okld).

5.) Dok XI AK ne preuzme nadležnost komandovanja, marševe koji treba da se izvrše unutar korpusnih zona regulisaće sami korpusi i u svakom datom slučaju uz obostranu saglasnost. Pošto preuzme nadležnost komandovanja, XI AK je odgovoran za regulisanje marševanja unutar svoje teritorije. Za marševske pokrete preko zone oklopne grupe sleduje zapovest.
U osnovi se ništa ne menja u pogledu naređenog *prikupljanja okld.* do 20. 4. i *jedinica rezerve K-de kopnene vojske* do 23. 4.
Nemotorizovane jedinice rezerve kopnene vojske treba XXXXVI[21] AK da do 28. 4. prikupi u rejonu zap. od Šapca, a XI AK do 30. 4. u rejonu Lazarevca.

6.) *Smenjivanje i preuzimanje komande*
od strane XI AK izvršiće se po odsecima. Ovo treba tako pripremiti da se trenutkom preuzimanja komande trupe XI AK preuzmu sve zadatke osiguranja i stražarskog obezbeđenja (zarobljenici, ratni plen itd.) kao i uređaje od vojnog i opšteg značaja i da se s tim u vezi izvrši potrebno premeštanje trupa.

XI AK preuzima komandu
od 1. okl. gr. u dosadašnjem odseku XIV i XXXXI[22] AK
22. 4, 18,00 časova.

60. pd (mot.) i SS »Rajh« sa jedinicama rezerve kopnene vojske potčinjenim XXXXI[23] AK i pp »Grosdojčland« dolaze u isto vreme pod komandu XI AK. SS »Rajh« treba što pre smeniti sa pp »Grosdojčland«.
Do preuzimanja komande od strane XI AK SS »Rajh« sa jedinicama rezerve K-de kopnene vojske potčinjenim XXXXI[24] AK kao i pp »Grosdojčland« neposredno su potčinjeni okl. gr. Pored svojih dosadašnjih zadataka, ove jedinice preuzimaju, prema detaljnijem naređenju XXXXI[25] AK, i njegove zadatke .
od XXXXVI[26] AK posle pristizanja 60. pd (mot.) u njegovu zonu ipak *najkasnije 28. 4., do 8,00 časova.*
Glavnina 60. pd (mot.) treba, počev od 25. 4. da se premesti u predviđeni rejon (vidi tač. 2).

XXXXVI[27] AK će do preuzimanja komande od strane XI AK i dolaska 60. pd (mot.) obavljati zadatke osiguranja i stražarskog obezbeđenja sa guseničarskim jedinicama 16. pd (mot.) i jedinicama na točkovima 8. okld.

7.) *Za pripremu smenjivanja i preuzimanja komande* uputiće XI AK 21. 4. jednog generalštabnog oficira u 1. okl. gr. a XIV AK 22. 4. u XXXXVI[28] AK.

8.) *Komandni odnosi*
Združene jedinice određene za transportovanje, ukoliko nikako drugačije potčinjavanje nije izričito naređeno, ostaju potčinjene svom korpusu i posle preuzimanja komande od strane XI AK. K-de XIV i XXXXVI[29] AK ostaju potčinjene okl. gr. ili će biti potčinjene armiji, što zavisi od transportovanja okl. gr.

9.) *Prijave transportovanja* za trupe određene za transportovanje (uključujući i jedinice rezerve K-de kopnene vojske) treba korpusi i SS »Rajh« da dostave u 2 primerka neposredno BV. T.O. K-de 2 A u Zagrebu.
Straž.[arsko] obez.[beđenje] treba unapred uputiti transportnim komandanturama koje vrše ukrcavanje.

. . .[30]

[30] Potpis nečitak. Verovatno je potpisao komandant 1. oklopne grupe general-pukovnik (od 1943. general-feldmaršal) Evald Klajst. On je bio komandant ove grupe do 22. juna 1941. a zatim komandant 1. oklopne armije na sovjetskom frontu. Zarobljen je od Engleza i proglašen za ratnog zločinca. Izručen je Jugoslaviji 1946, a potom, 1948, SSSR-u, gde je 1954. umro (Wolf Keilig, n. d., str. 166).

BR. 11

IZVEŠTAJ PREDSTAVNIKA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 19. APRILA 1941. UPRAVI ZA VOJNU PRIVREDU I NAORUŽANJE O SASTANKU PREDSTAVNIKA VERMAHTA I NEMAČKOG MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA U BEČU POVODOM PODELE JUGOSLAVIJE[1]

STROGO POVERLJIVO

Prepis

Izveštaj majora Rudelsdorfa [*Rudelsdorff*][2]

4 kopije
1. kopija Štabu

Beč, 19. IV 1941.

Predmet: Planirana podela Jugoslavije na oblasti[3]
Beleška o razgovorima u hotelu »Imperijal«, Beč

Diskusijom rukovodio: poslanik R i t e r [Ritter][4]

1) Na sastanku su učestvovali:
Gaulajteri iz graničnih oblasti,[5]
Predstavnik četvorogodišnjeg plana,
Generalni konzul Nojhauzen[6], generalni opunomoćenik za Jugoslaviju,
Predstavnik Ministarstva spoljnih poslova, kao i rukovodilac za pitanje narodnosti.[7]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 792-5. Na margini dokumenta dopisano je rukom nekoliko nečitljivih parafa i datuma.

[2] On je bio predstavnik Uprave za vojnu privredu i naoružanje Vrhovne komande Vermahta.

[3] Opširnije o podeli teritorije Jugoslavije vidi dok. br. 1, 15, 20, 27, 28, 29 i 32.

[4] Poslanik Ministarstva spoljnih poslova iz Berlina.

[5] Misli se na Zigfrida Iberrajtera (Siegfried Uibereither) iz Štajerske i Franca Kučeru (Franz Kutschera) iz Koruške.

[6] Franc Nojhauzen (Franz Neuhausen). Do napada na Jugoslaviju bio je nemački konzul u Beogradu, a od 28. aprila 1941. generalni opunomoćenik za privredu u okupiranoj Srbiji. Kao ratni zločinac osuđen je u Beogradu na smrt. Opširnije o njegovoj ulozi vidi dok. br. 36 i njegovo saslušanje od strane predstavnika Vojnog tužilaštva JA 18. septembra 1947. u Beogradu (AVII, reg. br. 1/5, k. 27).

[7] Verovatno se misli na dr Vilhelma Štukarta (dr Wilhelm Stuckart). On je u vezi sa sednicom koja je održana 19. aprila 1941. u Beču o pitanju privremenog uređenja na teritoriji podeljene Jugoslavije održao jednu sednicu o postupku prema pripadnicima nemačke narodne

Od strane oružanih snaga bili su:
General Varlimont,[8]
General-potpukovnik fon Tipelskirh,[9]
Major Vin [Wien]
Major Rudelsdorf,
dalje:
Oficir za vezu sa ministrom spoljnih poslova, pukovnik Štajnhojzer [Steinhäuser].

2) Poslanik Rither primetio je u uvodu da cilj diskusije nije donošenje odluka, već isključivo da se iznesu mišljenja na koji bi način mogla da se izvrši podela Jugoslavije, imajući u vidu interese Nemačke. Za rezultat diskusije mora biti merodavna politička linija koju je odredio Firer. Radi toga, sledećih dana će se pojaviti bugarski kralj Boris,[10] grof Ćano,[11] kao i predstavnik mađarske vlade.
On je zamolio da se lokalna granična pitanja ne obrađuju u okvirima ove diskusije. Kao politički princip mora da važi postavka da se ne stvore nikakve osnove za nove blokovske tvorevine. Dalje treba da važi kao rukovodeći princip da Nemačka ni u kom slučaju ne sme da dobija manje sirovina iz Jugoslavije nego što je do sada primala. Pri razmatranju dobijanja sirovina i njihovog iskorišćavanja za nemačke interese verovatno se mora imati u vidu obezbeđenje privredne hipoteke, pošto u većini slučaja zemljišno prisvajanje ne dolazi u obzir.

---

grupe (folksdojčerima) koji se nalaze na područjima koja su data državama učesnicama u okupaciji Jugoslavije. Na toj sednici on je izložio opšte pojedinosti o toj grupi na teritoriji Jugoslavije o pravima koja im garantuje Treći Rajh i o obavezama koje prema toj grupi preuzimaju Mađarska, Italija i NDH (AVII, London 2, s. 297842-6).

[8] Valter Varlimont (Walter Varlimont), general-lajtnant, od 1. aprila 1944. general artiljerije, načelnik odeljenja teritorijalne odbrane Vrhovne komande Vermahta.

[9] Kurt Tipelskirh (Kurt von Tippelskirch), načelnik odeljenja za inostranstvo Komande kopnene vojske (Oberquartiermeister IV — Fremde Heere OKH).

[10] Umro 2. septembra 1943.

[11] Galeaco Ćano (Galeazzo Ciano), ministar spoljnih poslova Kraljevine Italije. On je u Beč stigao 20. aprila 1941. na poziv Ribentropa, koji ga je već 17. aprila 1941. obavestio da on ne očekuje od njega da dođe u Beč sa već pripremljenim detaljnim programom podele Jugoslavije, nego samo s načelnim mišljenjem o ovom pitanju, kao i da se on slaže s namerom Musolinija da se ostali deo Slovenije pripoji Italiji. Što se tiče Dalmacije, očekuje se da će to pitanje biti rešeno u smislu italijanskih želja. O sudbini Crne Gore, o želji Italije da se Albanija znatno proširi i o razgraničenju s novostvorenom NDH, kao i o ustupanju teritorija Mađarskoj i Bugarskoj, biće predmet razgovora Nemačke i Italije. Mišljenje je Ribentropa: Italija se slaže da se makedonsko pitanje reši u smislu bugarskih želja, tako da bi čitava teritorija došla pod bugarski suverenitet (AVII, Bon 2, s. 536-7).

3) Treba da je poznato da se područja južno od Štajerske i Koruške priključuju Nemačkoj.[12]
4) Kako se predviđa, Mađarska bi dobila Međumurje, Prekomurje, Vojvodinu i Bačku.[13]
5) Bugarska: Makedoniju sa dolinom Vardara do Skoplja i zapadno područje do Ohridskog jezera.[14]
6) Što se tiče Italije, moglo bi se imati u vidu proširenje Albanije na istok; priključenje Crne Gore je sumnjivo. Pored toga, verovatno će Italija polagati pravo na dalmatinsku obalu. Bez sumnje, ovde se radi o području naseljenom Hrvatima. Lučko područje Rijeke takođe će verovatno biti raspravljeno u pogledu Sušaka.[15] Mora se izričito naglasiti da italijanski zahtevi do sada još nisu najavljeni. Isto to važi za Mađarsku i Bugarsku. Da bi se ipak iznela mišljenja u pogledu mesta (pripadnosti) važnih delova oblasti, treba imati u vidu nagoveštene mogućnosti. Dopunjavajući ovo, on je naglasio da će Italija, kako se predviđa, pokazati svoj interes za Sloveniju.[16] Što se tiče hrvatskih želja, mora se računati sa njihovim zahtevom za dodeljivanje dalmatinske obale, isto kao i Bosne i Hercegovine i predela Srema.
7) Hrvatska treba da bude priznata od strane Italije i Nemačke kao suverena država. To ne isključuje da Nemačka u daljoj budućnosti može imati uticaja u pogledu političkih ispravki. U svakom slučaju treba utvrditi da Hrvatska tre-

---

[12], [13] i [14] Opširnije o tome vidi dok. br. 1, 5, 20, 23, 27 i 35.

[15] U vezi s tim, Komanda ratne mornarice je od 21. aprila 1941. dostavila dopis Ministarstvu inostranih poslova u kome piše: »Da se povodom predstojećih pregovora oko povlačenja italijansko-hrvatske (NDH) granice u oblasti Jadranskog mora vodi računa o tome da Sušak i obalski pojas koji se prostire južno od njega za oko 100 km, koji je do sada bio jugoslovenski, pripadne NDH, ili ukoliko to bude nesprovodljivo — bar da se za nemačke petrolejske firme u Sušaku i Bakru, a u cilju utovara i istovara sirove nafte, odobri *pravo slobodne luke* od dažbina, a na svim železničkim linijama i putevima koji odavde vode do vanitalijanskih teritorija — da se odobri bescarinski tranzit za sirovu naftu i gotove produkte svake vrste« (AVII, Bon 4, s. 288-9).

[16] U svom izveštaju iz Rima nemački ambasador Hans Georg Makenzen (Machensen) izvestio je 30. aprila 1941. Ministarstvo spoljnih poslova da mu je Ćano saopštio: »Italija je odlučila da izda dekret o priključenju slovenačkih područja, kao provincije Ljubljana, Kraljevini Italiji, slično kao što smo to mi uradili objavljivanjem ukaza o novim granicama Rajha od Karavanki«. Uz ovaj izveštaj, kao prilog, dat je i doslovni tekst dekreta o anektiranju Ljubljanske pokrajine (AVII Na NAV-T-120, r. 200, s. 150199-200). Redakcija ga ne štampa jer je on objavljen u Zborniku »Ministarstvo vanjskih poslova NDH, Međunarodni ugovori 1941«, Hrvatska državna tiskara, Zagreb (Kraljevski dekret sa zakonskom snagom br. 201 od 3. maja 1941). Opširnije o tome vidi: Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 5, 6, 7, 8, 9 i 14.

ba da bude nezavisna, i da neko izjednačenje sa protektoratom ne odgovara.

8) U toku diskusije došlo je do saglasnosti da bi pripadanje Italiji privrednih oblasti koje su važne za Nemačku nepovoljnije delovalo nego pripadanje drugim državama. Pri tome je u prvi plan izbilo mišljenje u pogledu iskorišćavanja nalazišta boksita na dalmatinskoj obali. Zatim područja olova i cinka — Trepča, koje leži na granici albanske države.

9) Moglo bi se s pravom računati da će nalazište (rudnik) hroma u okolini Skoplja verovatno pripasti Bugarskoj. Pri zaključivanju privrednog ugovora, koji predviđa obezbeđenje iskorišćavanja (rudnika) za Nemačku, ne treba očekivati nikakve teškoće.

10) Prema Mađarskoj treba zastupati stanovište da se koncesije nafte koje je dodelila jugoslovenska vlada imaju u potpunosti poštovati.

11) Predloženo je da se razgraničenje preduzme na taj način da topionice [železa] kod Sarajeva ne pripadnu Italiji.

12) Na diskusiji je stavljeno pitanje na koji se način može sprovesti prinudna uprava od strane Nemačke, u formi tutorstva, nad engleskom imovinom koja se nalazi u Jugoslaviji.

13) Obeštećenje za pripremu aerodroma, utvrđenja, kasarni itd. za nemački Vermaht. Ukoliko se sa vojničke strane bude moralo dozvoliti da i Hrvatska učestvuje, ona će u pogledu obeštećenja biti upućena na pripadajući srpski ratni plen.

14) Vojne želje za podelu jugoslovenske oblasti izneo je general Varlimont u svom izveštaju (W.F.St. — Abt.L, IV/Qu) Br. 00673 str. pov.[17] (sa prilogom).

15) Poslanik Riter je zaključio sastanak sa predlogom da se 19. 4. 1941. godine u 10 časova sastane jedna potkomisija[18]

---

[17] Vidi dok. br. 1.

[18] Potkomisija za privredna pitanja sastala se 19. aprila 1941. Prisutni su bili: pukovnik Braumiler (Braumüller), državni sekretar Landfrid (Landfried), državni sekretar Ketler (Kettler) i major Rudelsdorf. U uvodnoj reči poslanik Klodijus je istakao da će prolazne teškoće nastupiti u vezi s pravom na one posede za koje se predviđa da će ih Italija prisvojiti. To se na prvom mestu odnosi na bogata nalazišta boksita u Hercegovini. Kao zaključak, nemački zahtevi su sledeći: »Za vreme rata neograničeno dobijanje boksita za Nemačku. Posle rata moraju se u prvom redu podmiriti nemačke potrebe, za čije je izvlačenje boksita ona zainteresovana«. Isto tako je zaključeno da rudnik olova Trepča ostane u posedu Nemačke, da se eksploatacija hroma u okolini Skoplja obezbedi za Nemačku i da se regulišu druge isporuke i koncesije s teritorija koje su dobile Mađarska i Bugarska. Pored toga, zaključeno je i sledeće: »U oblastima koje su posele nemačke oružane

— u hotelu »Imperijal« pod rukovodstvom poslanika Klodijusa [Clodius][19] — koja će razmotriti privredna pitanja u pojedinostima. Od strane OKW[20] načelnik L, je odredio majora Rudelsdorfa.

F.d.R.[21]

. . .[22]

Pot. Rudelsdorf

Dostavljeno:

1. primerak Štabu
2. „ Wi.[23]
3. „ Rü.[24]
4. „ Ro.[25]

---

snage a u kojima su preuzele okupaciju mađarske i bugarske jedinice kopnene vojske mora da stupi na snagu, odnosno da se zadrži nemačka prinudna uprava nad neprijateljskom imovinom Poslanik Klodijus je zamolio da Vrhovna komanda Vermahta sastavi formulaciju u pogledu vojnih postrojenja koje države naslednice moraju staviti besplatno na raspolaganje.

Države naslednice jamče Nemačkoj za obaveze jugoslovenske države srazmerno svome učešću u nasleđu.

Saopšteno je da se jugoslovenska dunavska flotila sastoji od 1.000 jedinica (brodića).

U zaključku je ponovo istaknuto da na ovom zasedanju komisije nije bila reč o definitivnoj odluci, nego isključivo o usvajanju predloga koje na podesan način treba upotrebiti u okviru političkih razgovora« (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 789-91).

[19] On je bio poslanik nemačkog Ministarstva spoljnih poslova.
[20] Oberkommando der Wehrmacht (Vrhovna komanda Vermahta)
[21] Für die Richtigkeit (Za tačnost)
[22] Potpis nečitak
[23] Wirtschaftsamt (Uprava za privredu)
[24] Rüstungsamt (Uprava za naoružanje)
[25] Rohstoffabteilung (Odeljenje za sirovine)

BR. 12

OGLAS NEMAČKOG VOJNOG SUDA U VELIKOM BEČKEREKU OD 19. APRILA 1941. O IZVRŠENOJ SMRTNOJ PRESUDI NAD SEDAMNAEST LICA IZ BANATA[1]

Prepis

BEKANNTMACHUNG

ERTESITES OGLAS

Laut Kriegsgerichtlichem Urteil von 19. April 1941 wurden heute wegen Plünderung, Waffenbesitz und Gewalttätigkeiten an Volksdeutschen standrechtlich erschossen:

Itelet alapjan ma 1941 aprilis 19-en rablas, fegycertartas es eröszak elkövetese miatt a nemet nemsetisegu polgarokon, ki lettek vegezve:

Prema presudi ratnog suda od 19. IV 1941. ubijeni su danas zbog pljačke, posada oružja i nasilja naspram nemačkim podanicima:

Obradović Milan, Vojvoda Stepa
Cepanović Ilija, Vojvoda Stepa
Došen Milenko, Hetin
Resanović Laza, Hetin
Borić Marko, Bašaid
Mijućin Veljko
Nikolin Dušan, Deutsch Zerne[2] [Nemačka Crnja]
Filipov Ivan, Deutsch Zerne
Subin Vlada, Deutsch Zerne
Đurin Mladen, Deutsch Zerne
Todorov Živa, Deutsch Zerne
Savin Milan
Tintar Mihajlo, Glina[3]
Eraković
Dačević
Miloš Milovanov, Dragutinovo[4]
Subotički Sredoje, Dragutinovo
Gross Betschkereck,[5] den 19. April 1941.

Buchdruckerei[6] E. Ruess Gross-Betschkereck

---

[1] Oglas (pisan na mašini, latinicom, nemačkim i mađarskim jezikom) u AVII, reg. br. 7/1, k. 50-A.
[2] Sada: Srpska Crnja.
[3] Nije nađeno na karti 1 : 100.000
[4] Sada: Miloševo
[5] Sada: Zrenjanin
[6] Štamparija

BR. 13

ZAPOVEST KOMANDANTA KOPNENE VOJSKE OD 20. APRILA 1941. POTČINJENIM KOMANDAMA O ORGANIZACIJI I USPOSTAVLJANJU OKUPACIONE UPRAVE U SRBIJI[1]

KOMANDANT KOPNENE VOJSKE
Gen.St.d.H[3]/Komandni štab Gen.Qu.[4]
Br. B/249/41. pov.

O.H[2]., 20. april 1941.

Poverljivo!

Zapovest
za uspostavljanje vojne uprave u Srbiji

1.) Na teritoriji *Stare Srbije*, sa izuzetkom delova teritorije koje su okupirale italijanske i bugarske trupe i zapadnog Banata između Tise, Dunava i rumunsko-mađarske granice, *biće 22. aprila 1941.* u 12,00 časova uspostavljena vojna uprava s jednim vojnim komandantom, sa službenim sedištem u Beogradu.[5]

2.) *Vojni komandant u Srbiji* potčinjen je komandantu kopnene vojske. Dok Srbija bude operacijska zona 2. armije, komandant 2. armije ima pravo da zahteva obaveštenja i izveštaje o situaciji i da izdaje direktive uz obavezu da ih dostavlja OKH[6] na uvid. Vojni komandant obavlja izvršnu vlast u ime komandanta kopnene vojske i komandanta 2. armije.

3.) *Vojni komandant* ima zadatak da ponovo uspostavi sigurnost i red i da ih održava. U pogledu upotrebe trupa izdaje posebne direktive. Njemu, takođe, spada u dužnost stražarsko obezbeđenje i upotreba ratnih zarobljenika, ukoliko ratni zarobljenici ostaju u zoni pod vojnim komandantom.

Organizaciju privredne uprave i rešavanje privrednih pitanja regulisaće rajhsmaršal velikog nemačkog Rajha, čija su naređenja na privrednom planu jedino merodavna.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1295/1103-4. Na margini dokumenta dopisano rukom nekoliko datuma, parafa i napomena.

[2] Oberhaupt (Glavni stan)

[3] Generalstabes des Heeres (Generalštab Kopnene vojske)

[4] Generalquortiermeister (Komandant za pozadinu ili Komanda pozadine)

[5] O organizaciji uprave detaljnije vidi dok. br. 8, 19, 21, 24, 33, 34, 36, 40 i 41.

[6] Oberkommando des Heeres (Komanda Kopnene vojske)

4.) Zapovesti OKH (Generalštab Kopnene vojske), načelnika za pozadinu, ukoliko su načelne prirode, izdaju se vojnom komandantu preko K-de 2. A, a neposredno ako su u pitanju ostale tekuće stvari. Neće se primenjivati neposredno saobraćanje između najviših organa vlasti Rajha i Komande vazduhoplovstva i ratne mornarice s jedne strane i vojnog komandanta s druge strane. Ukoliko mu to u privrednim pitanjima nije naredio ili dozvolio rajhsmaršal velikog nemačkog Rajha.

WI. RÜ. AMT/[7]
25. 4. 41
Br. 26765/41

Potpisao: fon Brauhič[8]
F.d.R.:
...[9]
generalštabni major

Prilog 1: službeno uputstvo.[10]
Prilog 2: skica.[11]

---

[7] Štambilj primaoca

[8] Valter Brauhič (Walther von Brauhitsch), general-feldmaršal, komandant Kopnene vojske (Oberbefehlsahaber des Heeres). Tu dužnost on je preuzeo od Hitlera 1. septembra 1939. i na njoj je ostao do 19. decembra 1941 (Wolf Keilig, n. d., str. 43).

[9] Potpis nečitak

[10] Uputstvo je namenjeno vojnoupravnom komandantu u Srbiji i izvodno sadrži: »Vojnoupravni komandant u Srbiji (službeno sedište u Beogradu) potčinjen je komandantu kopnene vojske. Dok Srbija bude operacijska zona 2. armije, komandant 2. armije ima pravo da zahteva obaveštenje i izveštaje o situaciji i da izdaje direktive. Vojnoupravni komandant obavlja izvršnu vlast u ime komandanta kopnene vojske i komandanta 2. armije.

A) *Sastav štaba*

Štab vojnoupravnog komandanta u Srbiji sastoji se od:
1.) Komandnog štaba za vojna pitanja, 2.) Upravnog štaba za upravna pitanja.

B) Vojnoupravnom komandantu potčinjene su feldkomandanture (V) i komande mesta...

C) *Zadaci:* 1.) Vojnoupravni komandant u Srbiji rukovodi vojnom upravom u Srbiji. On može donositi sve odluke, ukoliko po svojoj prirodi i značaju ne bi morale ostati u nadležnosti komandanta kopnene vojske ili ih nije zadržao u svojoj nadležnosti komandant 2. armije. On može uspostaviti zakonitost (propise). Svoja prava može preneti na komandante feldkomandantura i komande mesta u srazmeri prema lokalnim potrebama.

Neodložno je potrebno osiguranje u vojnom pogledu važnih saobraćajnih puteva, naročito železničke pruge Beograd — Solun (Tesaloniki), i plovidbe Dunavom.

Dalje je takođe neodložno potrebno izvršavanje svih privrednih naređenja koja je postavio rajhsmaršal.

BR. 14

UPUTSTVO ODELJENJA ZA POZADINU 2. ARMIJE OD 20. APRILA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA O NAČINU PRIKUPLJANJA RATNOG PLENA I ZAROBLJENIKA[1]

KOMANDA 2. ARMIJE
O.Qu/Qu. 2 A.H.Qu, 20. 4. 41.

Prikupljanje plena i zarobljenika[2]

A.) Prikupljanje plena

1.) S obzirom na privrednu situaciju Nemačke, prikupljanje plena dobija poseban značaj. Potrebno je da nemačke jedinice koriste to oružje.

Da bi se sprečilo da se razvuče, naročito pešadijsko oružje i izgubi dragocen plen (motorna vozila) treba u vremenu kojim se još raspolaže brzo prikupiti od svih jedinica plen i obezbediti ga.

Plen treba po mogućnosti prikupiti na velika sabirna mesta i postaviti straže. Prilikom odlaska neke jedinice treba ga predati jedinici koja dolazi. Poželjno je da sabirna mesta budu u blizini železničke pruge i puteva koji se mogu koristiti za velike transporte. Armiji treba što pre javiti sabirna mesta, a ona će se pobrinuti za transportovanje.

Poseban značaj dobija uprava u nemačkom protektoratu južno od Dunava.

Upravne mere na bugarskoj interesnoj teritoriji treba da budu tako postavljene da Bugarska uskoro može preuzeti upravu.

Ukoliko domaće vlasti žele nastaviti svoj rad, treba ih prema mogućnostima staviti pod najstrožu kontrolu.

2.) Komandant feldkomandanture rukovodi upravom i vrši nadzor nad domaćim srednjim organima vlasti u svome delokrugu komandne nadležnosti...

3.) Komandant mesta rukovodi lokalnom upravom i vrši nadzor nad domaćim nižim organima vlasti u svome delokrugu komandne nadležnosti... (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1105-7). Ovo uputstvo ima takođe jedan prilog, kojim je regulisano pravo potpisivanja akata i dokumenata u raznim ustanovama nemačke okupacione uprave (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1108-9)

[11] Na skici su nacrtane teritorijalne granice nadležnosti komandanta Srbije, granice privremeno angažovanih feldkomandantura i komandi mesta i granice područja pod nemačkom specijalnom zaštitom — protektorat Banat, Beograd i Bor sa okolinom (AVII, NAV-T-77, r. 1245, s. 1113).

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1120, s. 9330704-7. Dokumenat je mestimično oštećen i teško čitljiv.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 5, 6 i 7.

2.) Plen sa bosanskog područja treba što pre prebaciti na područje stare Srbije, pošto još nije doneta odluka o dodeli bosanskog područja pojedinim zainteresovanim zemljama.
3.) Plen koji se nalazi na hrvatsko-slovenačkom području stoji na raspolaganju »nemačkom generalu u Zagrebu« da bi ga koristila buduća hrvatska vojska.[3]
4.) LI AK prikupiće plen na bosanskom području koje je poseo i neposredno ga prevesti na nemačko područje.
5.) Pronađene tenkove treba pojedinačno dopremiti K-di Armije, naznačivši garnizon i nacionalno područje.
6.) Iz zaplenjenog naoružanja i opreme jedinice treba da popune svoje zalihe a jedinice za snabdevanje da se naoružaju sa M.G.[4]

B.) Zarobljenici

1.) 1. tenkovska grupa stara se i dalje, prema postojećim načelima, za prikupljanje i evakuaciju zarobljenika na svom području. Zarobljenike koji mogu sami da se snabdevaju treba prikupiti u radne jedinice, dodeljujući im poljske kuhinje sa zapregom. Hranu nije moguće dopremiti. Zarobljenici treba pod kontrolom da donose namirnice i pripremaju hranu.
2.) Poželjno je da se evakuiše što više zarobljenika iz bivše jugoslovenske vojske, a sa bosanskog područja da se bar prebace na područje stare Srbije.
3.) U srazmeri sa pristizanjem landesšicen-bataljona i formiranjem Dulags, Armija će preuzimati zarobljenike. Jedan deo će kasnije pripasti divizijama na snabdevanje.
4.) LI AK će prikupiti zarobljenike na svom području i što pre ih otpremiti na teritoriju Rajha. Korpusu ostaje potčinjen Dulags 201 i 1. landesšicen-bataljon. Ostale landesšicen-bataljone treba što pre osloboditi i ponovo potčiniti 1. okl. gr. U tu svrhu ih treba prebaciti E — transportom za Sarajevo.
5.) Sva raspoloživa vojna policija i motorizovane vojne patrole treba da očiste puteve od zarobljenika koji lutaju. Svi vojnici bivše jugoslovenske vojske koji okolo lutaju bez daljnjeg su ratni zarobljenici.
Važnije objekte u vezi sa saobraćajem i industrijom treba zaštiti zbog opasnosti od sabotaža.

---

[3] Misli se na vojsku Nezavisne Države Hrvatske koju je pukovnik Slavko Kvaternik, budući »vojskovođa«, počeo formirati već 10. aprila 1941, kada je, pored proglašavanja NDH, objavio i Zakon o osnutku vojske i mornarice države Hrvatske (»Narodne novine« br. 1 od 11. aprila 1941).

[4] Maschinengewehr (automat)

6.) Zarobljenike treba što pre razvrstati na:[5]
   a) Mađare,
   b) Bugare,
   c) Rumune,
   d) Hrvate,
   e) Grke.
7.) Mađarske i bugarske zarobljenike treba što pre otpustiti da idu u Mađarsku, odnosno Bugarsku. Sledi odluka o zarobljenicima rumunske narodnosti.
8.) Zarobljene hrvatske oficire i vojnike treba pustiti na slobodu. Za to je potrebno:
   a) besprekorna identifikacija hrvatske narodnosti, obrazovanjem mešovitih komisija.
   Kao hrvatske članove mešovitih komisija treba uzimati zarobljene oficire koji deluju poverljivo, ukoliko ih ne stavi na raspolaganje nova hrvatska vlada. Sve mere u pogledu Hrvata na području LI AK treba regulisati sa generalom fon Glez-Horstenau.[6]

[5] O otpuštanju ratnih zarobljenika jugoslovenskih oružanih snaga nemačke narodnosti, Mađara, Bugara, Albanaca i Hrvata opširnije vidi AVII, NAV-T-312, r. 445, s. 8028715-6; o postupcima s ratnim zarobljenicima i načinu njihovog razoružavanja vidi dokumenat u AVII, NAV-T-312, r. 445, s. 8028718-20.

[6] Edmund Glez-Horstenau (Edmund Glaise-Horstenau), general-major a od 1. novembra 1942. general-lajtnant. U Zagreb je upućen od strane Hitlera 14. aprila 1941. sa zadatkom da bude veza između Vrhovne komande Vermahta i Nezavisne Države Hrvatske. Ovu dužnost, s titulom: nemački general u Zagrebu (Der Deutsche General in Agram), s pridodatim ljudstvom: majorom Krojtom (Creydt), pomoćnikom vazduhoplovnog izaslanika, kapetanom Mozerom (Moser), pomoćnikom izaslanika, majorom Šartom (Schardt), oficirom za privredu, kapetanom Hefnerom (Höfner), oficirom za transport, i kapetanom Meringom (Möhring), obaveštajnim oficirom, koji su činili ovu nemačku komandu u Zagrebu, tj. u NDH, obavljao je od 15. aprila 1941. do 1. novembra 1942. Sem toga, u toku 1941. u Zagrebu su delovali predstavnici nemačkih ustanova koji su njemu bili potčinjeni ili su s njim sarađivali: šef ispostave Abvera potpukovnik Šefner (Schöffner), šef ajnzacgrupe službe bezbednosti SS štrumbanfirer Bajsner (Beissner), komandant 725. feldkomandanture potpukovnik Rajhert (Reichert), načelnik Odeljka vojnotehničkog snabdevanja potporučnik Ratje, komandant aerodroma 17 pukovnik Troj (Treu) i komandant škole letenja potporučnik Gros (Gross). General-lajtnant honoris causa Glez je 1. novembra 1942. postavljen za nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj (Deutscher Bevollmächtigter General in Kroatien). Od tada su njegova ovlašćenja i zadaci proširenі, pošto je izjednačen s komandantima vojnih oblasti i njihovim nadležnostima. Međutim, i dalje je ostalo u njegovoj nadležnosti da pred Pavelićevom vladom i njegovim oružanim formacijama zastupa interese Vermahta i da rukovodi zajedničkim operacijama protiv partizana. Istovremeno, za zadatke užeg rukovođenja trupama na teritoriji NDH, postavljen je 1. novembra 1942. general-lajtnant Rudolf Liters (Lüters) za komandanta nemačkih trupa u NDH, sa sedištem u Slav. Brodu (AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8054502-3, T-77, r. 1312, s. 572 i Bon 4, s. 256-7).

b) Komanda koja otpušta zarobljene Hrvate treba da im izda jednostavnu ispravu sledećeg oblika:

»..... je Hrvat
(ime, prezime)
i otpušten je iz nemačkog zarobljeništva.
Pečat:

(potpis, službena dužnost i jedinica).«

c) Otpuštenim Hrvatima treba prethodno saopštiti da mogu dobrovoljno da stupe u novoformirane hrvatske jedinice. Radi toga treba odmah da se jave hrvatskim komandama, ukoliko već ne postoji direktiva »nemačkog generala u Zagrebu« (generala fon Glez-Horstenau).

d) U slučaju da se hrvatski zarobljenici ne nalaze na novoj hrvatskoj teritoriji treba ih kao jedinica pod komandom hrvatskih oficira uputiti maršem za Hrvatsku.

Nemačkim jedinicama treba dati uputstva da pomognu tim jedinicama da se što brže otpreme.

Jedinice treba da razoružaju sve one Hrvate bivše jugoslovenske vojske koji **nisu prikupljeni** i koji lutaju sami bez komandi i da im daju uputstva da se jave najbližim hrvatskim vlastima radi izdavanja isprava. LI AK treba da izdaje odgovarajuća obaveštenja hrvatskim vlastima putem radija ili istaknutih oglasa.

e) Jedinice treba bezobzirno da sprečavaju prestupe Hrvata koji su pušteni na slobodu i da po mogućnosti obaveste hrvatske vlasti.

4.) Sve ostale zarobljenike na području stare Srbije i u pograničnim oblastima treba razvrstati u sledeće grupe:

a) Radnici u industriji naoružanja i pogonima važnim za rat.

b) Stanovnici sela (zemljoradnici i seljaci) iz najvažnijih poljoprivrednih gazdinstava.

c) Radna snaga za vojne zadatke pod vojnom upravom — za izgradnju puteva, opravke i pomoćne službe kod jedinica.

d) Ostatak zarobljenika koje treba prebaciti u Nemačku.

5.) Veće potrebe u snagama za obezbeđenje radi sprovođenja tih mera treba privremeno da pokriju jedinice. Da bi se ubrzo ponovo uspostavili radni odnosi u zemlji i da bi se izbegao nepotreban saobraćaj, jedinice treba hitno da izvrše ove teške zadatke.

Tačnost overava:
...[7]

Za Komandu armije
načelnik za pozadinu
koncept potpisao
Krumpelt

[7] Potpis nečitak

BR. 15

OBAVEŠTENJE NEMAČKOG MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA OD 21. APRILA 1941. NEMAČKOM POSLANIKU U RUMUNIJI O PITANJU DODELJIVANJA BANATA RUMUNIJI[1]

Telegram (otvoren)

Specijalni voz, 21. april 1941. — 2,30 časa
Primljen: 21. aprila 1941. — 3,00 časa

Beč, 21. april 1941.

1) BIRO ZA ŠIFROVANJE MIN. SPOLJ. POSLOVA
2) NEMAČKOM POSLANSTVU — BUKUREST

Najhitnije!

Br. 275 od 21. 4.

Za poslanika.[2]

U vezi telegrama br. 1049 od 17. 4.[3]

U vezi s Vašim zalaganjem da se pitanje dodeljivanja delova Banata koji su dosada pripadali Jugoslaviji reši po rumunskom shvatanju, što je izneto na kraju Vašeg telegrama, treba primetiti da takvo rešenje ni u kome slučaju neće doći u obzir. Uz to je rumunska manjina u ovome delu Banata neznatna i iznosi samo oko polovine od 130.000 stanovnika za koje se tvrdi da postoje. Gospodin ministar spoljnih poslova[4] Vas moli da se tamo ne zapletete u raspravljanja koja polaze od toga da bi ovo područje moglo da pripadne Rumuniji. Rumunska agitacija u ovome pravcu ni u kome slučaju ne sme da dobija hranu iz razgovora sa nemačkim poslanstvom.

Po Vašem telegramu dostaviće se dalja uputstva.

Rintelen[5]

Napomena: Pod br. 1075 od 21. 4. u 6 sati i 45 min. je u Bukurešt upućen. Tel. Ktr.

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, London 2, s. 297848. Na margini dokumenta dopisano rukom nekoliko parafa i datuma.

[2] Verovatno se odnosi na nemačkog ambasadora u Rumuniji.

[3] Taj telegram redakcija nije pronašla.

[4] Joakim fon Ribentrop (Joackim von Ribbentrop). Na Nirnberškom procesu osuđen je kao ratni zločinac na smrt vešanjem.

[5] Emil (von Rintelen), poslanik Ministarstva spoljnih poslova.

BR. 16

IZVEŠTAJ GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 21. APRILA 1941. O AKTIVNOSTI 2. I 12. ARMIJE NA OKUPIRANOJ TERITORIJI JUGOSLAVIJE[1]

KOMANDA KOPNENE VOJSKE
Gen.St.d H./oper. odelj.(III)
Br. 8051/41, str. pov.

Izveštaj o situaciji od 21 4. 41.
(Zaključen u 17,00 časova)

2. armija

Marševski pokret XXXXIX[2] AK teče planski.[3]

LI AK: nikakvih naročitih događaja. Namera: Pripreme za prebacivanje u nove rejone razmeštaja.[4]

LII AK ne javlja nikakve promene.[5]

1. okl. gr. je nastavila prebacivanje okl. divizija XXXXVI[6] i XIV AK.

Od XXXXVI[7] AK: 14. okl. div. iz rejona oko Sarajeva stigla je u rejon Doboja 16. pd (mot.) prikuplja se oko Sarajeva. 8. okl. div. bez promene.

XIV AK: 11. okl. div. izvršila je prebacivanje u rejon Beograd — Kragujevac.

60. pd (mot.) bez promene.

Komanda XXXXI[8] AK s korpusnim delovima i 30. artiljerijskom komandom otpočela je suvozemni marš u pravcu Beča i time izašla ispod potčinjenosti 1. okl. gr.

SS divizija »Rajh« obezbeđuje teritoriju istočno od Tise.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291190-1.

[2] Pogrešno; treba: XLIX.

[3] U izveštaju Generalštaba kopnene vojske od 20. aprila 1941. stoji: »Korpus je produžio marš u rejon oko Celoveca s pešadijskim delovima 1. brd. div. i završio je prikupljanje 79. pd u rejonu Celoveca« (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291188-9).

[4] Vidi dok. br. 23, 31, 37.

[5] U sastavu ovog korpusa nalazile su se 79. i 125. pd i 101. laka pd. One su se 17. aprila 1941. prikupile u rejonu Ptuja (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6241166-7; NAV-T-78, r. 334, s. 6291182-3).

U izveštaju Generalštaba kopnene vojske (dalje: KoV) od 20. aprila 1941. stoji: »Korpus je završio prikupljanje 125 pd. Evakuacija 101. lake pd odvija se planski« (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291188-9).

[6] i [7] Pogrešno; treba: XLVI.

[8] Pogrešno; treba XLI.

XI AK obezbeđuje teritoriju istočno od Morave i pripremio je premeštanje i reorganizaciju.[9]

12. armija

. . .[10]

LAK[11] 46. pd bila je 20. 4. čelom 15 km istočno od Prilepa a začeljem u Velesu.

. . .[12]

I. A.
pot: Štif [Stieff]

BR. 17

ZAPOVEST KOMANDE 2. ARMIJE OD 21. APRILA 1941. POTČINJENIM KOMANDAMA O KONAČNOM POSEDANJU ODREĐENIH PODRUČJA OD STRANE 11. I 51. ARMIJSKOG KORPUSA I O NJIHOVIM NAREDNIM ZADACIMA[1]

Poverljivo

I a[2]

KOMANDA 2. ARMIJE
Ia, br. 786/41. pov.

A.H.Qu, 21. 4. 1941.
20,00 časova

Armijska zapovest br. 10

1.) Zadaci Armije ostaju isti.[3]

2.) *Konačna područja za* K-de XI i LI AK objavljena su u Prilogu br. 1 uz Armijsku zapovest br. 9.[4] Severozapadna granica XI AK je nova granica prema pokrajini Štajerskoj. Kod XI AK dolazi do promene granice na jugu, pošto je prema saopštenju O.K.H, Italijanima priznato okupiranje Kosovske oblasti, Prizrena, Čikatova, Peći, Đakovice.[5] Tačno razgraničenje biće rešeno prilikom pregovo-

[9] U izveštaju Generalštaba Kopnene vojske od 20. aprila 1941. piše: »Na teritoriji korpusa bugarske trupe ušle su u Pirot. Priprema se prebacivanje i reorganizacija 11. AK« (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291188-9).

[10] i [12] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[11] U naređenju komandanta 12. A general-feldmaršala Vilhelma Lista od 22. aprila 1941. piše: »Čim Italijani evakuišu Gostivar, Kičevo i Resen predviđen je dolazak bugarskih trupa u opšti rejon Tetovo — Gostivar — Kičevo — Resen. Naređenje u vezi sa ovim sledi čim odobri komanda Kopnene vojske« (AVII, NAV-T-312, r. 443, s. 8026294-5).

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9280037-8.

[2] Dopisano rukom.

[3], [4], [7] i [10] Vidi dok. br. 6.

[5] O razgraničenju Nemaca i Italijana u okupiranoj Jugoslaviji vidi dok. br. 1, 11, 20, 27, 29 i 35.

ra koji su počeli 20. 4. Priština i pruga koja vodi od Skoplja preko Prištine na sever ostaje u okupacionoj zoni nemačkih jedinica.

Telegramom je već naređeno da jedinice XI AK najhitnije posednu Prištinu i Mitrovicu. Italijanska 2. armija je obaveštena o tome i zamoljena da evakuiše Prištinu.[6]

3.) *Zadatak K-di XI i LI AK* sastoji se u tome da preduzimaju na svojim područjima sistematsko čišćenje i pročešljavanje terena, tražeći srpske jedinice, razbijene delove jedinica itd.

Treba, pre svega, prikupiti sve ostatke jedinica između glavnih saobraćajnica i time sprečiti obrazovanje bandi. Protiv obrazovanja bandi treba nastupati najoštrijim sredstvima. Osim toga, ostaju na snazi zadaci navedeni u tački 5 Armijske zapovesti br. 9.[7]

Za izvršavanje zadataka komande korpusa će izdati odgovarajuća naređenja. Za ove zadatke treba iskoristiti marševe divizija u konačne smeštajne rejone.

4.) OKH je dopisom od 20. 4. zamolila mađarsku armiju da se mađarski korpus koji se nalazi južno od Drave, na području Osijeka i jugoistočno odatle, povuče u roku od 8 dana na područje severno od Drave.[8] Predloženo je da se povuče ranije.

K-da XI AK će osmatrati i izvestiti o evakuaciji područja južno od Drave koje su poseli Mađari.[9]

---

[6] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 2 (predlog za razmeštaj italijanskih jedinica na okupiranoj teritoriji Jugoslavije), dok. br. 4 (naređenje o dislokaciji italijanskih jedinica na okupiranoj teritoriji Jugoslavije) i dok. br. 7 (naređenje italijanske 9. armije o rasporedu i zadacima jedinica armije).

[8] Vidi dok. br. 7.

[9] Mađarska armija je svoje operacije protiv Jugoslavije otpočela 11. aprila 1941. izjutra, na delu jugoslovensko-mađarske granice između Drave i Tise (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291166-7). Posedanje dravsko-dunavskog trokuta završeno je 12. aprila 1941, kada je dostignuta linija Odžaci — Srbobran (AVII-NAV-T-78, r. 334, s. 6291170-3). Baranja je posednuta 13. aprila 1941. i dostignuta je između Dunava i Tise sledeća linija: Doroslovo — Stari Sivac — Topola — Senta. Isto tako zauzeti su Osijek, Srbobran, Stari Bečej i Veliki kanal (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291174-5). Posedanje područja zapadno od Tise do Dunava završeno je 14. aprila 1941. Ovaj Mađarski mehanizovani korpus (sastava: 1. i 2. motorizovana brigada i Biciklistička kombinovana brigada) potčinjen je bio od 10,00 č 16. aprila 1941. nemačkoj 1. oklopnoj grupi (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291176-8).

Detaljnije o oružanim snagama mađarskog okupatora u Bačkoj u aprilskom pohodu 1941. vidi Vojnoistorijski glasnik (dalje: VIG), 1968, br. 2, str. 7—70.

5.) Bez odobrenja Armije nije dozvoljeno samovoljno menjati pravce i ciljeve marša koji su naređeni prilogom 2 i 3 Armijske zapovesti br. 9,[10] pošto bi to moglo ugroziti besprekorno odvijanje opšteg marševskog pokreta.

6.) *Štab Armije* od 24. 4. uveče je u Beogradu.

Dostavljeno:
kao armijska zapovest br. 9
(bez K-de XXXXIX[11] AK)

Pot. baron fon Vajks
F. d. R.
...[12]
generalštabni ppukovnik

BR. 18

ZAPISNIK O PREGOVORIMA PREDSTAVNIKA 60. PEŠADIJSKE DIVIZIJE SA KVISLINŠKIM VOĐAMA ALBANSKE NARODNOSTI U JUGOSLAVIJI OD 21. APRILA 1941. O ORGANIZACIJI VLASTI NA PODRUČJU OVE DIVIZIJE[1]

Delimičan prepis

Poverljivo!

60. pd (mot.)
Ic[2] br. 158/41. pov.

Mitrovica, 21. 4. 41.

Z a p i s n i k

o pregovorima koje je komandant divizije vodio sa albanskim narodnim vođama 21. 4. 1941, u 16,00 časova, o novom poretku na teritoriji razmeštaja divizije

Bili su prisutni
s nemačke strane:
komandant divizije general-potpukovnik Eberhart[3]
I a

---

[11] Pogrešno; treba: XLIX.
[12] Potpis nečitak.
[1] Snimak prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 305-7.
[2] Nachrichtenabteilung (obaveštajno odeljenje). U organizaciji oružanih snaga Vermahta sva obaveštajna odeljenja su imala ovu oznaku.
[3] Fridrih-Georg (Friedrich-Georg Eberhardt)

I b[4]
I c
komandanti kantonmana divizije
i pukovnik Bartki[5], komandant 513. pešadijskog puka, koji pristiže radi smenjivanja;
s albanske strane:

za Mitrovicu:	Džafer I. Deva[6]
„ Sjenicu:	Omer Čini, Emin Čerkezi
„ Novi Pazar:	Aćif Hadži Ahmeti
„ Vučitrn:	Jahja Hadži Džemali
„ Prištinu:	Ilijaz Hadži Džemali
„ Podujevo:	Šaćir Halili (zvani Hodža Visoka)
„ Drenicu:	Jusuf Gradica, Muftar Huseini Sadik, Zejnel, Mustafa Ibrahimi
„ Istok:	Sadik Rama, Rustem Sadrija
„ Peć:	Sejfedin Begoli, Dževat Begoli, Peter Lorenci, Paul Lorenci

U saglasnosti sa svim albanskim narodnim vođama utvrđeno je:

Dosadašnja državna vlast ratom je izgubila svaki autoritet. Zbog toga se mora uspostaviti nova državna vlast radi ponovnog uspostavljanja mira i reda u zemlji. Za to je pozvano domaće albansko stanovništvo u zemlji. Vođi albanske narodnosti moraju sada preuzeti vlast u zemlji i time snositi punu odgovornost za bezbednost života i imovine svih ljudi koji žive u zemlji. Samovoljni akti osvete i napadi, kao i pljačke moraju odmah prestati. Na teritoriji koju su okupirale nemačke oružane snage mora bezuslovno vladati mir i red.

Posebno, nužno je preduzimanje ovih mera:

Postavljanje albanskih predsednika opština, ukoliko to već do sada nije učinjeno. Naređenjima predsednika opština dužni su da se povinjavaju svi pripadnici opština. Za sprovođenje tih izdatih naređenja nužno je da se uspostavi pomoćna albanska policija, takozvano domobranstvo, koja će u slučajevima prekršaja krivce privoditi radi izricanja kazni.

U pogledu držanja albanskog stanovništva prema nemačkoj oružanoj sili postoji izvesna opasnost u tome što je u mnogim slučajevima oružje dospelo u ruke nepoznatih lica, koje

---

[4] načelnik pozadine

[5] Viktor Bartki (Viktor Bartcky), pukovnik. Ranije se prezivao Badziura. U čin general-majora je unapređen 1. avgusta 1941 (Wolf Keilig, n. d., str. 15).

[6] On je organizator kvislinške vlasti u Kosovskoj Mitrovici i oružanih formacija »Redžiment Kosovo« za borbu protiv partizana na Kosovu i u Albaniji (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 75, knj. 19. dok. br. 3 i 70).

prema ratnom pravu pripada nemačkoj oružanoj sili. Zbog toga postoji opasnost da se pri upotrebi tog oružja može, ma i nehotice, pucati na nemačke vojnike. U takvim slučajevima nemački vojnik će i sa svoje strane pucati. Odatle mogu nastati nesporazumi između albanskog stanovništva i nemačke oružane sile. Takvi nepoželjni događaji moraju se bezuslovno izbeći. Posle razoružanja srpske vojske i srpske žandarmerije ne postoji potreba da pojedinci nose oružje radi sopstvene zaštite i biće dovoljno da domobranstvo ima oružje.

Pljačke se moraju bezuslovno sprečiti. Na žalost, nedavno je u zaštiti od posezanja za imovinom koja pripada nemačkoj oružanoj sili moralo biti ubijeno nekoliko pljačkaša. Takve slučajeve u obostranom interesu domobranstvo mora sprečiti. Oružje koje se nalazi u posedu pojedinih lica treba predati predsednicima opština. Jačina domobranstva zavisi od mesnih potreba i mora se utvrditi sporazumno s mesnim komandantima nemačkih jedinica. Oni su istovremeno merodavni za utvrđivanje brojnog stanja oružja koje se izdaje. Svaki pripadnik domobranstva dužan je da na ruci nosi traku crno-crvene boje albanske narodnosti i da ima kod sebe potvrdu na albanskom i nemačkom jeziku o pravu nošenja oružja. Te potvrde uvešće predsednici opština u saglasnosti s komandantima nemačkih jedinica. Ko neovlašćeno ima u svojem posedu oružje izlaže se strogoj kazni.

Može se očekivati da Srbi iz ovdašnjih albanskih krajeva budu iseljeni. Ali to će tek Firer narediti. Svaki može biti u uverenju da će on ovde zavesti red i pravdu. Zbog toga ne treba pristupati preuranjenim merama i očekuje se da će se svi na razuman i miran način zalagati u tome smislu.

Položaje sreskih načelnika preuzeće Albanci. To će se izvršiti pod nadzorom komandanata ortskomandantura na miran način i u obliku redovnog preuzimanja.

Za prvi mah, o finansijama staraće se naše opštine. Centralni organ za finansijsku upravu uspostaviće se u Mitrovici. Sem toga, Albanci moraju uredno preuzeti finansijske organe. Eventualno utajeni novac oduzeće se od krivaca u saradnji s nemačkim vojnim vlastima. Krivci će se predati redovnim sudskim vlastima.

Sudska vlast u početku će se vršiti u opštinama. U tome cilju moraju se odrediti seoske sudije. Viša instancija uspostaviće se u Mitrovici radi prijema žalbi i usklađivanja vršenja sudske vlasti u opštinama. To se mora objaviti celom stanovništvu. Pravo potvrđivanja smrtnih presuda zadržava se za nemačku vojnu silu koju će predstavljati mesni komandanti jedinica. Za vršenje sudske vlasti kao prelazno rešenje ostaju na snazi pravni propisi koji su dosada važili.

Stavljaju se u izgled evakuacija kolonizovanih Srba i Crnogoraca iz izrazito albanskih krajeva i podrška albanskim zemljoradnicima s nemačke strane u uvođenju pravilnog i modernog obdelavanja zemlje.

Sada je još uvek moguća setva kukuruza i nju treba tako obaviti da se obezbedi ishrana stanovništva. Zemljoradnici će prijaviti opštinama slučajeve uzimanja konja od strane jugoslovenske države, s tim da o tome podnesu propisane priznanice. U takvim slučajevima konji se mogu dati iz ratnog plena, ukoliko se njima raspolaže. Sem toga, albanskim zemljoradnicima mogu se za obdelavanje zemlje dati volovi, ukoliko nisu potrebni za ishranu jedinica.

Školstvo će organizovati sami Albanci prema svojim željama.

Za prvi mah oružje će se izdati samo pripadnicima domobranstva. Da li će se kasnije na bazi domobranstva stvoriti albanske trupe, regulisaće se kasnije.

Napred izloženo je utvrđeno u punoj saglasnosti svih koji su učestvovali u pregovorima i sprovođenje izloženog albanski narodni vođi svečano su obećali komandantu divizije.[7]

Pot. Eberhart

Dostavljeno:

po spisku adresata br. 2 (x2) = 64
513. pp = 10
od. Ic = 1

F.d.R.d.A[8]
Pot. Petersman [Petersman][9]
konjički kapetan

Tačnost prepisa overava:
OU[10] 3. 5. 1941.
A.B.[11]
pot. **Kester**
kapetan-ađutant

---

[7] Uz ovaj zapisnik je komandant 60. pešadijske divizije dostavio komandantu 11. armijskog korpusa i izveštaj o političkom stanju na području Kos. Mitrovica — Peć — Priština i o merama za smirivanje ovog područja. U propratnom aktu uz zapisnik i pomenuti izveštaj piše: »Treba izbeći da italijanske okupacione trupe saznaju tačnu sadržinu sklopljenog sporazuma. Prilikom kapitulacije njima je saopšteno samo to da je s albanskim narodnim vođama sklopljen sporazum o održavanju mira i reda, koji ni na koji način ne prejudicira kasnije političke mere Italijana« (AVII, NAV-T-501, r. 245, 304-5).

[8] Für die Richtigkeit der Abschriften (za tačnost prepisa)

[9] 1. generalštabni oficir 294 pd

[10] Ortsunterkunft (komandno mesto ili mesto smeštaja)

[11] auf Befehl (po naređenju)

BR. 19

IZVEŠTAJ PREDSTAVNIKA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA S KONFERENCIJE U BEČU OD 21. APRILA 1941. UPRAVI ZA PRIVREDU I NAORUŽANJE VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA O GRANIČNIM PROMENAMA I VOJNOJ UPRAVI NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Prepis

OKW/Wi.Rü.Amt/Štab Ia — *4 primerka*
br. 1304/41, str. pov. — primerak
23. 4. 41.[2]

OKW/Wi.Rü.Amt — Strogo poverljivo
21. 4. 41.

1.) Dostavlja se priložena karta na znanje.[3] Ona predstavlja prikaz do sada izvršenih procena. Konačne odluke još nisu donete. O rezultatu održanih pregovora s carem Borisom, kao i s Mađarskom, nije se do sada ništa saznalo. Grof Ćano treba danas da bude primljen kod ministra inostranih poslova,[4] a zatim da ode kod Firera.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1094.

[2] To je datum kada je načinjen prepis ovog dokumenta.

[3] i [7] Na snimku karte Evrope 1 : 3,000.000 ne mogu se čitati nazivi, ali su dobro uočljivi naknadno ubačeni tekstovi o delovima Jugoslavije koje su okupirale Nemačka, Italija, Mađarska i Bugarska (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1095).

[4] U bečkom razgovoru koji je grof Ćano vodio s Joakimom Ribentropom 22. aprila 1941. o rasparčavanju Jugoslavije dogovoreno je:

»1. Slovenija. Ribentrop je u Firerovo ime potvrdio da granice određene dekretom treba odsad smatrati kao definitivne. Italija može smesta, na način koji smatra kao najbolji, pristupiti priključenju Slovenije, koja nije uključena u teritoriju Rajha.

2. Hrvatska. Firer potvrđuje da Nemačka s obzirom na Hrvatsku politički ne zahteva ništa: prema tome, s njegove strane nema ni najmanjeg prigovora protiv personalne unije između Kraljevine Italije i Hrvatske. Ipak, to pitanje treba rešiti direktno između Rima i Zagreba. Firer nije ništa prigovorio da Italija anektira čitavu Dalmaciju, jer priznaje da se radi o isključivo talijanskim interesima. Ribentrop sa svoje strane — pošto je naglasio da govori akademski — primećuje da Dalmaciju u ogromnoj većini nastanjuju Hrvati, na što sam vrlo kategorički primetio da Dalmaciju ne tražimo iz etničkih razloga, nego na temelju načela životnog prostora, i jer, osim razmatranja o sadašnjem etničkom sastavu Dalmacije, postoje istorijski, kulturni i politički razlozi zbog kojih je Dalmacija draga srcu svakog Talijana, kao svaki drugi deo nacionalnog područja. Ribentrop je prihvatio što sam mu ja rekao. Što se tiče sporazuma s Hrvatima, Ribentrop u ime Fi-

2.) Umoljava se K-da OKH da ucrtanu teritoriju nemačke vojne uprave izmeni u smislu da severna granica ove teritorije vodi od Beograda u pravcu zapada duž r. Save.

3.) Treba prihvatiti da vojna uprava u Srbiji bude na drugačiji način organizovana nego što je organizovana na teritoriji nemačkih protektorata, ali obe teritorije treba da budu pod istim vojnim komandantom.[5]

4.) U toku su procene da se glavni grad sadašnje srpske države premesti iz Beograda u neki drugi grad (Niš?).

Pot. Rudelsdorf

Zabeleška
...[6]

Dostavljeno:

Wi. 1. primerak
Rü. 2. „
Ro. 3. „
Pukovniku Jansenu 4. „

Prilog: 1 karta.[7]

---

rera predlaže da Pavelić smesta dođe u Rim i da se tamo s njim reši pitanje granica između Italije i Hrvatske, i odredi kakvi će biti eventualni političko-ustavni odnosi između obeju država ...

3. Crna Gora. Ribentrop se jasno slaže s našim planom. Ponavlja se da se crnogorsko pitanje tiče isključivo Italije.

4. Albanske granice. Uprkos obavezama prema bugarskom kralju, Firer je hteo izići u susret našim zahtevima u pogledu područja Kosova. Ipak želi da zadrži izbačeni sektor Ljubotena za Bugarsku, a Mitrovicu u korist Srbije, jer se na tim sektorima nalaze rudnici koji su nemačko vlasništvo« (Tajni arhivi grofa Ciana, Zagreb, 1952, str. 461-2).

[5] O tome vidi dok. br. 8, 13, 18, 21, 24, 34, 36 i 41.

[6] Zabeleška, dopisana rukom, nije čitljiva.

[7] Redakcija tom kartom ne raspolaže.

BR. 20

IZVEŠTAJ REFERENTA NEMAČKOG MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA S KONFERENCIJE U BEČU OD 21. APRILA 1941. O STATUSU FOLKSDOJČERA U OKUPIRANOJ JUGOSLAVIJI[1]

Ref. upravnik Triska [Triscka][2] e. o. Kult. A 2517. pov.

Odmah po svom dolasku u Beč, u petak 18. aprila, stupio sam u vezu sa savetnikom poslanstva fon Šmitom[3] u Glavnom stanu ministra spoljnih poslova. Mišljenja koja su tamo utvrđena o podeli bivše jugoslovenske države morao bih da podvrgnem kritici sa gledišta narodne politike.[4] Kritika je naročito uperena na to da je moje mišljenje na novo uređenje i poredak u narodnom smislu, više nego na podelu nekadašnje državne tvorevine.

Uz to mi se čini da su interesi Nemaca nedovoljno osigurani. Ja sam naročito istakao da bi 3 opštine u Prekomurju bezuslovno trebalo da budu pripojene Nemačkom Rajhu. (U stvari su mađarske vlasti koje su tamo došle, prema izveštaju državnog namesnika Iberrajtera[5], tukli bičevima tamošnje folksdojčersko stanovništvo. S narodnopolitičke tačke gledišta bilo bi svrsishodno da se celokupna bivša oblast, ili bar deo koji je nastanjen Prekomurcima, pripoji Trećem Rajhu.

Osim ovoga, naročito ukazujem na potrebu zaštite Nemaca u Vojvodini. Savetnik poslanstva fon Šmit me je ipak molio da ove misli ne iznosim na konferenciji resora koja je održana pod upravom ambasadora Ritera, da se ne bi pokazale razlike u mišljenjima između resora unutar same ustanove.

Prilikom sledeće sednice pod predsedništvom ambasadora Ritera ipak je državni sekretar Štukart[6] uzeo reč i govorio potpuno u istom pravcu u kome su se kretala moja razmišljanja.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, London 2, s. 297339-41.

[2] Referent za narodnost nemačkog Ministarstva spoljnih poslova

[3] Paul Oto (Paul Otto von Schmidt)

[4] O podeli Jugoslavije izvršenoj na konferenciji u Beču detaljnije vidi dok. br. 1, 11, 19, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35 i Hitlerove privremene smernice za podelu Jugoslavije, Zbornik, tom II knj. 2, II deo, prilog, dok. br. 14.

[5] Dr Zigfrid Iberrajter (Dr Sigfried Uiberreither), Gauleiter und Reichsstaatthalter, Chef der Zivilverwaltung in der Untersteirmark.

[6] Dr Vilhelm Štukart (Dr Wilhelm Stuckart)

Isto tako SS-grupenfirer Volf,[7] posle jednog kratkog razgovora sa mnom, zastupao je isto mišljenje. Zbog toga sam ponovo iskoristio priliku da u celoj diskusiji istaknem gledište:

1. Sudbina Vojvodine ne može da se posmatra sama za sebe, već u vezi sa 700.000 folksdojčera koji su nastanjeni u Podunavlju.[8]

Stoga sam predložio autonomiju oblasti i uprave za Vojvodinu, kulturnu autonomiju za Švapsku Tursku i jače obavezivanje mađarske vlade u pogledu pridržavanja Bečkog ugovora od 30. 8. 1940.[9]

2. Pledirao sam za ostvarenje jedne nedeljive Hrvatske polazeći sa gledišta da bismo mi stvaranjem jedne nove hrvatske države mogli da dobijemo s nama najuže sprijateljenu državu, ako bi bilo sprovedeno načelo ispunjenja manje-više opravdanih zahteva suseda.
(I ovo gledište je nesumnjivo imalo svoje dejstvo na državnog sekretara Štukarta i grupenfirera Volfa).

Na osnovi obimnog kompleksa pitanja koja su služila za osnovu ove konferencije, obrazovane su dve potkomisije i to:

a) za privredna pitanja
b) za narodnosna pitanja.[10]

---

[7] Karl Fridrih Volf (Karl Friedrich Wolf)

[8] Prema memorandumu koji je nemački državni sekretar Ministarstva unutrašnjih poslova dr Štukart 15. jula 1941. dostavio Ministarstvu spoljnih poslova o stanju i budućoj sudbini Nemaca na bivšoj jugoslovenskoj teritoriji, brojno stanje pripadnika nemačke narodnosti iznosilo je od 514.000 do 577.000. Po područjima ovo brojno stanje je bilo sledeće: u NDH oko 150.000 lica, u Međumurju oko 3.000, u Baranji i Bačkoj oko 240.000, u Banatu oko 150.000, u Beogradu oko 10.000, u Ljubljani i okolini oko 4.000 i u južnoj Koruškoj i Kočevju oko 20.000 lica (AVII, London 2) s. 298074-116). Međutim, dr Dušan Biber navodi sledeće brojno stanje: u Srbiji 5.969, Crnoj Gori 33, Bosni i Hercegovini 16.471, Dalmaciji 1.068, Hrvatskoj 124.156, Sloveniji 41.514, Banatu, Bačkoj i Prekomurju 316.579 lica. Ukupno: 505.790 (Dušan Biber, »Nacizam in Nemci v Jugoslaviji«, Cankarjeva založba v Ljubljani, 1966, str. 207).

[9] Tog dana u Beču su završeni razgovori između predstavnika vlada Nemačke, Italije, Mađarske i Rumunije (tzv. Bečka arbitraža). Tada je odlučeno da Rumunija ustupi Mađarskoj Erdelj (»Drugi svetski rat«, VII, knj. 1, Beograd, 1957, str. 394).

[10] i [11] Rezultati ovog savetovanja o postupku prema folksdojčerima naseljenim na teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije su da pripadnici nemačke narodnosti zadržavaju sledeća prava:

1. — Stvaranje autonomnih upravnih područja tamo gde Nemci već imaju apsolutnu ili relativnu većinu ili će istu dobiti iseljavanjem ili useljavanjem.

2. — Puno obezbeđenje prava Nemaca npr. na području mesne samouprave, kulture i škola, organizacije, naročito omladine, nemačkog jezika, takođe i u štampi i u odnosu na imena mesta i porodična imena kao i privredne organizacije, uključivo i udruživanje (vidi Karlsburške zaključke od 1. decembra 1918, nemačka kulturna autonomija u Estoniji, Ugovor o (nemačkoj) narodnoj grupi s Rumunijom i Mađar-

Potkomisijom za narodnosna pitanja u subotu pre podne upravljao je državni sekretar Štukart.

On je ovom prilikom naročito iskoristio mogućnost da uđe u moje predloge, i kao prilog ja Vam dostavljam kopiju zapisnika o rezultatu savetovanja,[11] koja je dostavljena i Gospodinu Ministru spoljnih poslova Rajha.

Beč, 21. april 1941.

Triska

BR. 21

OBAVEŠTENJE VOJNOG ZAPOVEDNIKA GENERALA FERSTERA OD 22. APRILA 1941. STANOVNIŠTVU SRBIJE DA JE PREUZEO VOJNOUPRAVNU KOMANDU NA TERITORIJI SRBIJE[1]

STANOVNICIMA SRBIJE

Kao vojni zapovednik u Srbiji, preuziman sa današnjim danom upravu u zemlji.[2] Ko se mojim zapovestima ne pokora-

---

skom od 30. avgusta 1940. i Memorandum Sudetsko-nemačke partije, takozvanih 14 karlsburških tačaka).

3. — Stalan prijem u nemačko državljanstvo onih Nemaca svih koji se osećaju Nemcima uz pridržavanje prava i dužnosti u odnosu na one države u kojima su nastanjeni: dvostruko državljanstvo (odlazak u Rajh može se sprečavati izdavanjem dozvole, odn. usmeravano, izvršenje vojne obaveze biće uređeno naročito sporazumom sa državama u kojima su folksdojčeri nastanjeni).

Mogućnost preseljavanja i iseljavanja Nemaca sa bivše teritorije jugoslovenske države i preseljavanje i iseljavanje odgovarajućih stranih naroda s teritorije Rajha. Pri ovome se mora obezbediti ekonomska odšteta.« Što se tiče prava pripadnika nemačke narodnosti na teritoriji koja je pripala Mađarskoj odlučeno je da se primenjuje sporazum o statusu nemačke narodne grupe koji je zaključen 30. avgusta 1940. između Trećeg Rajha i kraljevske mađarske vlade. Pavelićeva tzv. NDH, pak, preuzela je obavezu da pripadnike nemačke narodnosne grupe u svemu izjednači sa Hrvatima a da u opštinama i srezovima s većinom stanovništva ove grupe garantuje kulturnu autonomiju, samoupravu i dvojno državljanstvo (hrvatsko i nemačko). Sa dela teritorije južne Slovenije, koji je dobila Italija, svi kočevski folksdojčeri će biti, u saglasnosti nemačko-italijanskih dogovora, preseljeni na teritoriju Trećeg Rajha (AVII, London 2, s. 297842-6).

[1] Dokument (na srpskohrvatskom jeziku) objavljen je u Zbirci naredbi i uputstava, br. 1, izdanje opštine grada Beograda, 1941, (AVII, Nedićeva arhiva — dalje Nda reg. br. 15/2-1, str. 9, k. 53).

[2] Detaljnije o organizaciji ove uprave vidi dok. br. 8, 13, 19, 34 i 36.

va,[3] vrši sabotažu ili druga krivična dela, postupiće se sa njim po ratno-vojnom zakonu.[4]

Ko se pridržava propisa i radi svoj posao nema čega da se plaši[5]. Time će samom sebi i svojoj zemlji koristiti.

22. aprila 1941. godine

FERSTER
vazduhoplovni general

---

[3] U vezi s tim, vojnoupravni komandant je izdao naredbu o uvođenju nemačkog kaznenog prava i kaznenih odredaba na teritoriji okupirane Srbije (AVII, Nda, reg. br. 15/2—1, str. 134, k. 53).

[4] Vidi dok. br. 41.

[5] U vezi s tim, vojnoupravni komandant u Srbiji je uputio stanovništvu Srbije proglas sledeće sadržine:

»Srpska oblast zaposednuta od nemačkih trupa ima biti stavljena pod nemačku vojnu upravu.

Vojni zapovednici izdavaće potrebna naređenja za obezbeđenje trupa i za održavanje bezbednosti i reda.

Ukoliko se stanovništvo ponaša mirno, trupe će imati prema njemu obzira i čuvaće njegovu svojinu.

Pri lojalnoj saradnji zemaljske vlasti produžiće svoju delatnost, odnosno biće ponovo postavljene.

Od mudrosti i uviđavnosti stanovništva očekujem da se neće upuštati ni u kakva nepromišljena dela sabotaže, pasivnog ili čak i aktivnog otpora protiv nemačke vojske.

Svim naredbama nemačkih vojnih vlasti ima se bezuslovno pokoravati. Nemačka vojska žaliće ako bude prisiljena da zbog neprijateljskih dela pojedinih civilnih osoba bude primorana na najstrože protivmere prema stanovništvu.

Svaki pojedinac treba da ostane na svome zaposlenju i dalje radi svoj posao. Time najviše koristi svojoj otadžbini, svome narodu i sebi samome« (AVII, Nda, reg. br. 15/2-1, str. 27-8, k. 53).

BR. 22

IZVEŠTAJ ŠTABA PEŠADIJSKOG PUKA »GROSDOJČLAND« OD 22. APRILA 1941. KOMANDI GRADA ZRENJANIN O LICIMA OSUĐENIM NA SMRT STRELJANJEM I VEŠANJEM[1]

PEŠADIJSKI PUK »GROSDOJČLAND« 1127[2]
Odelj. Ic O.U.,[3] 22. april 1941.

Štatkomandanturi[4]

Puk dostavlja priloženi spisak osuđenih na smrt.[5]

Ratni sudski savetnik šturmbanfirer Hofman sâm će dalje uputiti potrebna obaveštenja.

Zenger [Senger]
poručnik i Ic

Osuđeni na streljanje:

1.) Humanović Tihomir
2.) Gribanović Ivan
3.) Tešanović Gojko
4.) Pantelić Vasa
5.) Hadžić Dušan
6.) Grujić Đura
7.) Haker Šandor
8.) Tema Markov
9.) Perić Stevan
10.) Crgni Đura
11.) Novak
12.) Milenković
13.) Medić Peran
14.) Dinković Tihomir

Posedovali su oružje, municiju i uhvaćeni su na delu kao hajduci.

Ratni sudski savetnik oberšturmbanfirer (ratni sud) osudio ih je 22. aprila 1941. na smrt.

Osuđeni na vešanje:

1.) Milivojević Milutin

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini) u AVII, k. 50 A, reg. br. 1/1.
[2] Dopisano rukom.
[3] Ortsunterkunft (sedište komande)
[4] Stadtkommandantur (komanda grada)
[5] Reč je o vojnicima razbijene bivše jugoslovenske vojske koji nisu hteli da se predaju nemačkoj okupacionoj komandi.

2.) Milanović Milan
3.) Cardik Jakov
4.) Koces Franja
5.) Covan Milorad
6.) Azicki Pera
7.) Mirđić Đorđe
8.) Jestić Vladimir
9.) Topolovački Aleksandar
10.) Maksim Jovan
11.) Skovran Marko
12.) Ristić Ljubomir
13.) Jeftić Milanko
14.) Adamović Jovan
15.) Stojkov Dušan
16.) Radak Kosta
17.) Ćosić Taja
18.) Suskolović Darinka

Kao protivmera za ubijene nemačke vojnike.

Ljudi koji su izvršili zločin nasilja protiv folksdojčera. Ratni sudski savetnik oberšturmbanfirer Hofman (ratni sud) osudio ih je 22. aprila 1941. na smrt.

BR. 23

IZVEŠTAJ GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 23. APRILA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O PREGRUPISAVANJU 2. ARMIJE I POKRETIMA BUGARSKIH TRUPA NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE[1]

KOMANDA KOPNENE VOJSKE
Gen.St.d.H/oper. odel. (III)
Br. 8061/41, str. pov.

Izveštaj o situaciji od 23. 4. 41.
(Zaključen u 17,00 časova)

2. armija[2]

H.Qu. od 24. 4. u Beogradu.
H.Qu.LI.A.K. u Zagrebu.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291193-4.

[2] i [7] O pregrupisavanju jedinica ovih armija vidi dok. br. 2, 7, 16 i 37.

1. okl. gr. naredbodavnu vlast u području XI i XXXXI[3] AK prenela je 24. 4. na komandu XI AK.

Prebacivanje oklopne divizije XXXXVI[4] AK u naređene rejone teče planski.

60. pd (mot.), SS div. »Rajh« s potčinjenim jedinicama XXXXI[5] AK koje su van njegovog formacijskog sastava i »Grosdojčland« su isto tako stupili pod komandu XI AK, počev od 24. 4. u 18,00 časova.

XIV i XXXXVI[6] AK potčinjavaju se neposredno k-di 2 A od 22. 4.

12. armija[7]

23. 4. u 14,15 časova bili su zaključeni pregovori o bezuslovnoj kapitulaciji Grčke između predstavnika italijanskih i nemačkih snaga s jedne strane i predstavnika grčke Epirske i Makedonske armije s druge strane.

...[8]

Od potčinjenih bugarskih snaga nalaze se:

2. bugarska brza divizija na maršu za Vranje,

7. bugarska pd na maršu za Skoplje, Veles i Strumicu

bugarska pešadijska granična brigada na maršu južno od Sereza za Dramu i Kavalu,

10. bugarska pd na maršu za Ksanti i Komotini.

Po ovlašćenju
pot. fon Unger
kapetan

---

[3] i [5] Pogrešno; treba: XLI.

[4] i [6] Pogrešno; treba: XLVI.

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 24

NAREĐENJE GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 23. APRILA 1941. POTČINJENIM KOMANDAMA I JEDINICAMA O RAZGRANIČENJU ODGOVORNOSTI ZA SIGURNOST I RED NA PODRUČJU POD KOMANDOM VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI[1]

KOMANDA 2. ARMIJE
Abt.O.Qu. br. 874/41. pov.[2]

Ia, 42/41.
2. maj 1941.[3]

KOMANDA KOPNENE VOJSKE
Gen. St. d. H/Gen. Qu.
Odelj. rat. uprave (Qu-4).[5]
Br. II/2014/41. pov.

H.Qu.OKH.[4] 23. aprila 1941.
Poverljivo!

Razgraničenje odgovornosti za sigurnost i red na području vojnoupravnog komandanta u Srbiji

Vojnoupravnom komandantu u Srbiji[6] biće, pri preuzimanju komande od K-de 2. A, podređeni i što je moguće pre organizovani:[7]

a) 4 FK[8] (V)

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1046-8.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Naknadno dopisano rukom.

[4] Hauptquartier Oberkommando des Heeres (Glavni stan Komande Kopnene vojske)

[5] U originalu su skraćenice: K. Verw (Kriegsverwaltung) i Qu 4 (odeljenje pozadine 4).

[6] Der Militärbefehlshaber in Serbien

[7] U svojoj naredbi br. 1 od 28. aprila 1941. vojnoupravni komandant u Srbiji je naredio da su mu potčinjene: Feldkomandantura 599 u Beogradu (čiji je komandant pukovnik Ermst-Moric Kajzenberg), Feldkomandantura 610 u Smederevu (komandant pukovnik Kumerov), Feldkomandantura 816 u Užicu (komandant pukovnik Štokhauzen) i Feldkomandantura 809 u Nišu (komandant potpukovnik Botmer), kao i ortskomandanture i krajskomandanture: I/834 u Beogradu, I/823 u Petrovgradu (Zrenjanin), I/832 u Kragujevcu, I/833 u Kruševcu, I/867 u Zaječaru, I/867 u Leskovcu, I/861 u Kos. Mitrovici, I/867 u Šapcu i I/838 u Zemunu. Feldkomandanture su obuhvatale teritoriju bivših oblasti, a krajskomandanture teritorije bivših okruga. Vojnoupravnom komandantu u Srbiji bila su potčinjena i četiri landešicen-bataljona (teritorijalne jedinice) i dva prolazna logora (vidi dok. br. 55; AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 279-81).

[8] Feldkommandantur (Oblasna vojna komanda)

10 OK[9] I (V)

b) 4 LS[10] — bat.

c) 2 Dulag

d) 1 grupa GEP.[11]

Pojačanje ovih snaga biće moguće samo u neznatnom obimu. LS — bataljone treba u prvom redu predvideti za feldkomandanture.

Trupe neće biti podređene službenim organima vojnoupravnog komandanta u Srbiji.

Odgovornost između trupa i vojne uprave na području vojnoupravnog komandanta u Srbiji biće privremeno razgraničena kako sledi:

I.) *Osiguranje zemlje*

Komandant ima izvršnu moć u ime komandanta kopnene vojske[12] i komandanta 2. armije;[13] on je za sigurnost i red utoliko odgovoran ukoliko se mogu uspostaviti i održavati sredstvima upravnih odredaba, izdavanjem zakona i izvršenjem kazni.

Prilikom ustanka i nemira većih razmera, komandant 2. armije preuzima u ugroženim područjima izvršnu vlast i odgovornost za ponovno uspostavljanje sigurnosti i reda. U tome slučaju podređeni su mu službeni organi vojnoupravnog komandanta u dotičnim područjima. Komandant 2. armije ovlašćuje komandanta trupa za sprovođenje potrebnih vojničkih mera, naređuje početak i područje angažovanja trupa i potrebne mere vojnoupravnog komandanta.

2.) *Beograd*

U Beogradu je za sigurnost i red civilnog stanovništva Beograda odgovoran komandant FK 599,[14] koji će od strane vojnoupravnog komandanta biti angažovan kao komandant grada Beograda.

---

[9] Ortskommandantur (komanda garnizona — mesta). Ovaj naziv su upotrebljavale operativne jedinice 2. armije sve do 16. juna 1941. Međutim, 2. maja 1941. vojnoupravni komandant u Srbiji je izdao naređenje da ortskomandanture (potčinjene vojnoupravnom komandantu u Srbiji) ubuduće nose naziv: krajskomandantura (kreiskommandantur) — okružna komanda, vidi AVII, NAV-T-312, r. 112, s. 9333131.

[10] Landesschützenbataillon (teritorijalni zaštitni bataljon)

[11] Geheime Feldpolizei (Tajna vojna policija)

[12] Tu funkciju je vršio Valter fon Brauhič (Walther von Brauchitsch), general-pukovnik.

[13] Komandant 2. armije je tada bio Maksimilijan fon Vajks.

[14] Vidi dok. br. 8 i 26.

Od LS — bataljona podređenih vojnoupravnom komandantu jedan bataljon treba podrediti komandantu grada Beograda.

K-da 2. A prebacivaće, s vremena na vreme, poveću stražarsku jedinicu, kao vojnu zaštitu grada, u Beograd. Ona se potčinjava nadležnom trupnom komandantu. Komandant grada je ovlašćen da traži učešće ove stražarske jedinice za zadatke zaprečavanja i obezbeđenja.

3.) U pogledu *zatvaranja granice* i regulisanja prelaska lica preko granice, vesti, robe i platnog prometa, izdaće vojni komandant potrebne naredbe u saglasnosti sa K-dom 2. A.

Ove naredbe sprovodiće se od strane trupa, a po naređenju K-de 2. A.

II.) *Nadzorni zadaci*

1.) *Trupa je,* unutar područja koje joj je dodelila K-da 2. A, odgovorna za sledeće nadzorne zadatke:

a) sopstvena boravišta i uređaje za snabdevanje;

b) u vojnom pogledu važne saobraćajnice, veze, kao i veštačke objekte na putevima, železnicama i vodenim putevima koji su od osobitog vojnog značaja, a prema direktivi K-de 2. A. Objekte manjeg značaja ne treba čuvati;

c) nepokretni vojni uređaji, uključujući zemaljsku organizaciju vazduhoplovstva, ukoliko vazduhoplovstvo njome samo ne rukovodi, na osnovu naređenja vojnoupravnog komandanta ili vazduhoplovstva;

d) plen;

e) osiguranje rečnog puta na Dunavu.

2.) *Vojnoupravni komandant treba* da čuva:

a) sopstvene smeštaje i uređaje za snabdevanje

b) inventar i privredne pogone važne za oružane snage i ratnu privredu.

III.) *Ratni zarobljenici:*

1.) Zadatak vojnoupravnog komandanta u Srbiji je da što pre preuzme čuvanje, snabdevanje i angažovanje za rad onih ratnih zarobljenika koji ostaju za potrebe privrede i poljoprivrede na području vojnoupravnog komandanta.

2.) Dok se ne završi odašiljanje, odnosno otpuštanje ratnih zarobljenika koji ne ostaju u Srbiji, prijem, čuvanje, snabdevanje i odašiljanje velike mase ratnih zarobljenika, izazvane kapitulacijom, treba sprovoditi prema direktivi Komande 2. armije.

IV.) Održavanje *vojne discipline trupa* isključivo je zadatak trupnog komandanta. Službeni organi vojnoupravnog komandanta vezani su naređenjima trupnih komandanata i

najstarijeg u garnizonu u pogledu vojničke discipline i reda (povčerje, vojne patrole, odeća, zabranjeni lokali itd.).

V.) Prilikom regulisanja *smeštaja* trupni komandanti treba da sarađuju sa službenim organima vojne uprave. U slučajevima dvoumljenja odlučuje najstariji u garnizonu.

Za tačnost:
. . .[16]
generalštabni major

Po ovlašćenju
pot. Halder[15]

Dostavljeno:
. . .[17]

BR. 25

SPECIJALNA NAREĐENJA KOMANDE 2. ARMIJE OD 23. APRILA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU DRŽAVNE SLUŽBE RADA, PLOVIDBU DUNAVOM I SNABDEVANJE NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE[1]

Prilog 24[2]
A.H.Qu., 23. 4. 1941.

KOMANDA 2. ARMIJE
O.Qu.
— 2 priloga —

Specijalna naređenja br. 9

I.) *Opšti deo:*

1.) *Državna služba rada:*

a) Štab R.A.D.[3] — Komandant rada Hikl (Hickl) biće dodeljen K-di 2. A/O.Qu.

---

[15] Franc Halder (Franz), general-pukovnik. Načelnik Generalštaba Kopnene vojske (Chef. Gen. St. d. H.) od 1. septembra 1939. do 24. septembra 1942. Penzionisan 31. januara 1945. (Wolf Keilig, n. d. str. 117).

[16] Potpis nečitak.

[17] Ovo naređenje je napisano u 128 primeraka i s njim je upoznato 35 pretpostavljenih i potčinjenih komandi i starešina. Zbog ograničenog prostora, izostavljena su imena tih komandi i starešina. Spisak kome je ovo naređenje dostavljeno nalazi se na snimku 1049 ovog dokumenta.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9332959-61.

[2] Dopisano rukom.

[3] Reichsarbeitdienst (državna služba rada)

b) Komandant R.A.D. prima zapovest za angažovanje od načelnika pozadine K-de 2. A, preko A.N.F. 571.[4]
Posle toga on reguliše upotrebu snaga kako je to naređeno.

c) Njemu su potčinjene jedinice angažovane u armijskoj zoni u materijalnom i disciplinskom pogledu.
U materijalnom pogledu on se naslanja na snabdevačke ustanove K-de 2. A.

d) *Službena adresa:* Komandant
R.A.D. pri K-di 2. A.
Poštanski saobraćaj: Vojna pošta br. 09791.

2.) *Plovidba na Dunavu:*[5]
Sa strane Vrhovne komande Vermahta za rukovođenje rečnom plovidbom Kraljevine Jugoslavije imenovan je viši inspektor za plovidbu i kapetan Franc C e n g e r,[6] u svojstvu komesara. Sedište njegove ustanove nalazi se u Beogradu, Karađorđeva ul. 43 (Bavarski Lojd).[7]
Zadatak komesara je:

a) Da celokupnu flotu rečne plovidbe Kraljevine Jugoslavije koja se može prikupiti najhitnije pusti u tok normalnog saobraćaja.

b) Da inventar, kao i brodogradilišna postrojenja kojima raspolaže navedena ustanova pusti u pogon radi remonta brodova.

c) Da na brodove kojima raspolaže postavi potrebno i pouzdano osoblje.

d) Da aktivira sve državne ustanove u Beogradu i ostale jugoslovenske postaje ove ustanove.

Naredbe napred pomenutog komesarskog upravnika treba izvršavati u okviru gore označenih sektora rada.
Trebovanje brodskog prostora za Vermaht treba dostavljati neposredno toj ustanovi.

---

[4] Armeenachschubführer (načelnik armije za dotur i evakuaciju)

[5] U vezi s organizacijom plovidbe Dunavom i obezbeđenjem tog plovidbenog puta K-da 2. armije je 3. juna 1941. naredila Komandi 11. AK da je za nadzor nad rečnim saobraćajem odgovoran u obaveštajnom i kontraobaveštajnom smislu Centar za vezu u Beogradu, u stvari Komanda Abvera (Wehrmachtsverbindungsstelle) preko kapetana korvete Vajsa (Weiss). Za kontrolu koju vrši brodska i rečna policija nadležan je viši državni savetnik Volf (Wolf), kome su stajali na raspolaganju odeljenja rečne policije i lučke kapetanije u Zemunu, Beogradu, Pančevu, Smederevu, V. Gradištu, D. Milanovcu, Kladovu i Prahovu. Vojno obezbeđenje u Đerdapu vršio je 3. bat. 741. pp (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1033-4). Opširnije o organizaciji plovidbe Dunavom, a u nadležnosti železničko-transportne komande Jugoistok (Etra), vidi AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1072.

[6] Franc Cenger (Franz Zenger)

[7] Bayerischer Loyd

3.) *Vojni poštanski paketi:*
Ovim se ukida zabrana slanja paketa sa fronta u domovinu koja je bila naređena za zonu K-de 2. A. za vreme ratnog pohoda protiv Jugoslavije.

4.) *Potraga za motornim vozilima:*
vidi Prilog 1.[8]

II.) *Specijalna naređenja za snabdevanje:*
Motorna vozila:
Valjkasti ležaji
Veza: Direktiva OKH (načelnika H. Rüst. u BdE)[9]
Br. 288. 4. 41. AHA[10]/AZ, K/M VI (VI d) od 8. 4. 41.[11]
Neupotrebljivi valjkasti ležaji izvađeni iz automobila ne smeju se prodavati radi ponovne obrade, već se moraju izdrobiti.
Svi valjkasti ležaji koji se prodaju kao otpad moraju se učiniti neupotrebljivim (čekićem itd.).

III.) *Specijalna naređenja za vojnu upravu:*

1.) Komandantu armijske poz. prostorije 559[12] od 23. 4. 41. potčinjavaju se:
853. landesšicen-bataljon
562. „ „
286. „ „
920. „ „
592. „ „
3. četa 266. landesšicen-bataljona
160. Dulag.

2.) *Napuštene stvari na bojnom polju:*
Prepis direktive OKW 31 t AWA/WVW[13](I) br. 263/41 od 18. 3. 1941, predmet: Otprema napuštenih stvari na bojnom polju, vidi Prilog 2.[14]
Direktivu treba odmah staviti do znanja svim potčinjenim jedinicama.

Za Komandu 2. armije
načelnik pozadine
I. A.
[15]
. . .

Razrez:
u nacrtu.

---

[8], [11] i [14] Ti prilozi nisu pronađeni.
[9] Heerestrüstung und Befehlshaber des Ersatzheeres (načelnik za naoružanje i komandant rezervne vojske)
[10] Allgemeine Heeres Amt (Opšte odeljenje kopnene vojske)
[12] To je bio Šmit-Logan Volfgang, general-potpukovnik.
[13] Allgemeines Wehrmachtamt-Wehrverwaltungswesen (Odeljenje za opšte poslove Komande Vermahta)
[15] Potpis nečitak

BR. 26

NAREDBA FELDKOMANDANTA I KOMANDANTA BEOGRADA OD 23. APRILA 1941. O MERAMA U SLUČAJU NAPADA NA PRIPADNIKE VERMAHTA[1]

NAREDBA KOMANDANTA BEOGRADA OD 23. APRILA 1941.

U noći između 20. i 21. aprila se gađalo iz kuća na noćne patrole, koje građanstvo štite od razbojništva i pljačke.

Ovaj nečuveni napad na Nemačku vojsku prisiljava da se primene najoštrije mere:

1) Patrole imaju naređenje da na ovakve kukavičke napade odgovore sa teškim oružjem.

2) Zadržani taoci biće streljani ako se sličan slučaj ponovi.

Građanstvo se najozbiljnije ovim opominje.

KAJZENBERG[2]
pukovnik i komandant

---

[1] Naredba (na srpskohrvatskom jeziku) objavljena je u Zbirci naredbi i uputstava br. 1, izdanje opštine grada Beograda 1941. (vidi AVII, Nda, reg. br. 15/2, str. 8, k. 53).

[2] Ermst-Moric fon Kajzenberg (Ermst-Moritz von Keisenberg). On je istovremeno bio i komandant Feldkomandanture 599 u Beogradu.

BR. 27

ZABELEŠKA O NEMAČKO-ITALIJANSKIM RAZGOVORIMA U BEČU 24. APRILA 1941. O PODELI JUGOSLAVIJE[1]

Rezultati nemačko-italijanskih razgovora o reorganizaciji jugoslovenske teritorije[2]

Hrvatska

Granicu između Hrvatske i Nemačke već je odredio Firer i biće konačno utvrđena sa hrvatskom vladom kada se ukaže prilika za to.[3] Za vreme dok Srbija bude okupirana nemačkim trupama, Nemačka će, osim toga što drži pod okupacijom pojas teritorije koja se prostire od severozapada prema jugoistoku, postići sporazum između nemačkih i italijanskih vojnih vlasti da bi obezbedila komunikacione veze prema Srbiji.

Italija namerava da što više veže Hrvatsku za Italiju po mogućstvu posredstvom personalne unije.[4]

---

[1] Dokumenat je objavljen u ediciji »Documents an German Foreign Policy 1918—1945, Series D, Volume XII, The War years 1941, Department of state Washington, dok. br. 398, str. 630—632 (dalje: Documente and German Foreign 1918—1945). Fotokopija originalnog dokumenta nalazi se i u prilogu knjizi »Dr Ferdo Čulinović«, n. d.).

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 1, 11, 15, 19, 20, 28, 29, 30, 31, 32 i 35. U svom generalnom planu za kasniju organizaciju uprave na teritoriji Jugoslavije, Hitler je 6. aprila 1941. izneo sledeće principe kojih se treba pridržavati:

»1. Delovi koji su bili ranije austrijski i čiju granicu čine pokrajine Koruška i Štajerska prema jugu, koja treba do izvesne mere još da se odredi, biće pripojeni ovim pokrajinama a ove teritoriji nemačkog Rajha.

2. Hrvatska će postati autonomna država, verovatno pod mađarskim uticajem.

3. Obalsko područje u severozapadnoj Jugoslaviji, Dalmaciji i Crnoj Gori pripada Italiji.

4. Makedonija ima da pripadne Bugarskoj.

5. Deo (sve do Dunava) ranije ugarski, koji se graniči s Mađarskom, pripada Mađarskoj.

6. Samo Staru Srbiju (bez Makedonije) za sada treba smatrati kao područje pod nemačkom vojnom upravom (Dokuments an German Foreign 1918—1945, dok. br. 291, str. 487)«. Opširnije o nameri Hitlera da Hrvatsku poveže s Mađarskom vidi dok. br. 216, str. 369.

[3] Formalno utvrđivanje granica između NDH i Trećeg Rajha obavljeno je 13. maja 1941. ugovorom koji su potpisali: dr Lorković Mladen, August Marić, Zigfrid Kaše i Kurt fon Kamphofener (vidi Međunarodni ugovori 1941, NDH, Ministarstvo vanjskih poslova, Hrvatska državna tiskara, Zagreb, AVII, Bon 4, s. 352-3).

[4] Opširnije o tome vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 19: Ugovor između NDH i Kraljevine Italije potpisan u Rimu 18. maja 1941; dok. br. 20: Sporazum između NDH i Kraljevine Italije od 18. maja 1941. o stvaranju demilitarizovane zone.

Italijani nameravaju da anektiraju *Dalmaciju*, ona će dobiti status italijanskog guvernatora (guvernatorato).[5] Isto to nameravaju i sa preostalim priobalskim područjem između Rijeke i granice Crne Gore.

U principu, Nemačka je politički nezainteresovana za hrvatska pitanja. Zato Firer nema nikakvog razloga da zauzima neki stav prema njima. On to prepušta Dučeu da se nagodi sa Hrvatima.[6]

Granica Hrvatske prema Mađarskoj ići će tokom Drave. Želje Hrvata na istočnoj granici između Dunava i Save (Srem) biće ispunjene. Preostala istočna granica Hrvatske slediće raniju istočnu granicu Bosne i Hercegovine, zbog čega Italija želi da granice Crne Gore pomakne više prema zapadu.

Slovenija

Ukoliko ne pripada Rajhu, Italija će je anektirati i dati joj administrativnu autonomiju.[7]

Crna Gora

će postati nezavisna ali ipak vezana s Italijom personalnom unijom (skica granice može se videti sa italijanske karte).[8]

---

[5] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 22: dekret kralja Vitorija Emanuela III od 18. maja 1941. o aneksiji Dalmacije, Boke kotorske, delova Hrvatskog primorja i Gorskog kotara i o osnivanju Guvernatorata Dalmacije.

[6] Vidi dok br. 27. Misli se na ustašku vladu Nezavisne Države Hrvatske.

[7] Vidi dok. br. 20 i 29. U vezi s tim Ćano je Ribentropu 30. aprila 1941. preneo saopštenje da je Duče odlučio da izda dekret o priključenju slovenačkih područja (kao Ljubljanske pokrajine) Kraljevini Italiji. Tekst ovog dekreta ima 8 članova i u njima se precizira: koje slovenačko područje čini Ljubljansku pokrajinu, nadležnost određivanja propisa za tu pokrajinu, zatim da izvršnu vlast u njoj ima visoki komesar koga pomaže savetodavno telo od 14 predstavnika, da vojna služba nije obavezna za slovenačko stanovništvo pokrajine, da se u osnovnim školama uči na slovenačkom jeziku a u srednjim školama uči i italijanski jezik (AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153199-200). Ostali deo Slovenije stavljen je pod nemačku civilnu upravu i to u ovim granicama: Sredina Štajerskih Alpa — tok r. Save do 25 km severozapadno od Zagreba — luk u pravcu Varaždina, tako da izbija 8 km severozapadno od Varaždina do tromeđe Nemačke [Austrije], Mađarske i bivše Kraljevine Jugoslavije (AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9332840-2).

[8] U maju 1941. održani su novi pregovori između komandanta nemačkog 11. AK i komandanta italijanskih oružanih snaga u Albaniji o ponovnom određivanju demarkacione linije u rejonu severne Crne Gore. Dogovoreno je da se demarkaciona linija premesti na liniju Rudo — Priboj — Nova Varoš — Duga Poljana (sva ova mesta su pripala Italiji) — Doljane — Crkvine (dok su ova dva mesta pripala Nemačkoj). (Opširnije o tome vidi AVII, NAV-T-501, r. 524, s. 289).

Albanija

će dobiti još teritorije na račun Grčke, Makedonije i Srbije. (U pogledu Makedonije i Srbije videti specijalnu kartu, plavu liniju, nemački predlog). Međutim, bugarsko svetilište Ohrid i rudnik hroma Ljuboten, koji će raditi kao vrsta nemačkog preduzeća, pripašće Bugarskoj i naslage olova Trepče (Mitrovica), koje će isto tako eksploatisati Nemačka pod nemačkom upravom, pripašće Srbiji. Znatne dopune albanskoj teritoriji na račun Grčke pokazali su Italijani detaljno na karti. (Granica bivše jugoslovensko-grčke granice severoistočno od Florine do Arta).

Srbija

će dobiti granicu koja je ucrtana na nemačkoj karti; ali će ostati pod vojnom okupacijom za sada. Ona treba da ostane što manja i preduzeće se sve mere da se onemogući zauvek ponavljanje nedavne izdaje klike zaverenika.

Bačka i Banat

će pripasti Mađarskoj, kao i Međumurje i Prekomurje, dok se ne načine posebni aranžmani za ova zadnje pomenuta područja između Mađarske na jednoj strani i Nemačke i Hrvatske na drugoj strani. Banat će za sada ostati okupiran nemačkim trupama da bi se sprečili sukobi između Mađara i Rumuna. Potreba da se pruži Rumuniji kompenzacija na nekom drugom mestu je uzeta u obzir i pored teškoća da se nađe nešto odgovarajuće. Praktične mogućnosti još uvek se ne mogu jasno sagledati.

Makedonija

isto kao i manja područja ustupljena bivšoj Jugoslaviji posle I svetskog rata, sa širokim zapadnim pojasom koji zahvata Strugu, Gostivar i Tetovo i pruža se sve do Albanije, pripašće Bugarskoj.

Želje Bugara u pogledu Soluna, koje je Firer napomenuo sa simpatijama, biće, kao i pitanje konačne sudbine Grčke, odgođeni za kraj rata radi dogovora Dučea i Firera.

Jonska ostrva će odmah anektirati Italija. Što se tiče ostalog, namere Italije u tom pogledu su očigledno velike.

Postupak prema kome treba utvrditi nove granice između Srbije, Crne Gore, Albanije i Bugarske, koje treba formalno odrediti, biće predmet predloga ministra spoljnih poslova Rajha grofu Ćanu.

S obzirom na specijalne *ekonomske interese Nemačke* u bivšoj jugoslovenskoj državi, dogovoreno je da se obave spe-

cijalna razmatranja u pogledu nemačkih ekonomskih interesa na područjima koja pripadaju Italiji.[9] Nemačka je prvenstveno zainteresovana za razvoj proizvodnje u dalmatinskim rudnicima boksita. Proizvodnja ovih rudnika će se prema tome razvijati što je moguće više i daće se prioritet razmatranju u pogledu ispunjavanja nemačkih zahteva u vezi s izvorom.

Mađarska će dobiti *slobodnu luku* na dalmatinskoj obali.

Beč, 24. aprila 1941.

(Šmit)

BR. 28

OBAVEŠTENJE NEMAČKOG POSLANIKA U ZAGREBU OD 24. APRILA 1941. MINISTRU SPOLJNIH POSLOVA RAJHA O SASTANKU KOJI ĆE SE ODRŽATI U LJUBLJANI IZMEĐU ĆANA I PAVELIĆA[1]

Telegram
(Strogo poverljivo)

Zagreb, 24. april 1941.

Primljeno: 24. aprila 1941 — 15,32 čas.

Najhitnije!

Br. 115 od 24. 4.
ZA MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA RAJHA

Pavelić mi je baš sada saopštio da je italijanski otpravnik poslova,[2] po Ćanovom nalogu, bio kod njega. Ćano je telefonirao iz Rima i zamolio je za razgovor sa Pavelićem u Veneciji, Trstu ili Ljubljani. Pavelić se odlučio za Ljubljanu. Raz-

---

[9] Na delu karte teritorije Jugoslavije ucrtana je nemačko-italijanska demarkaciona linija, kao i mesta najvažnijih pogona i fabrika uz tu liniju. Ovo je na licu mesta utvrdila nemačko-italijanska komisija (AVII, NAV-T-77, r. 1314, s. 625-30).

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, London 2, s. 297854.

[2] Antonio Kazertano (Casertano)

govor će se obaviti u petak 25. aprila u 9,30 časova.[3] Ćano je zamolio da se ovo drži u strogoj tajnosti. O temi nije govoreno.

Pavelić će sa sobom povesti Lorkovića[4] i Budaka.[5] On sutra ni u kome slučaju neće sklapati konačne sporazume, već se pridržavati razgovora sa svojom vladom i informacija iz Berlina. Ukazujući na Dučeov telegram o priznanju NDH[6] on će umeti da predusretne diktat ili iznuđivanje.

Baš sada dr Budak iz Splita telefonom izveštava Pavelića da je tamo raspoloženje na tački ključanja. Mnogobrojna hapšenja ljudi koji nose značku sa kukastim krstom, upotrebljavaju nemački pozdrav ili ističu nemačku zastavu. Italijani se ponašaju kao divlja horda. Uveli su kaznu batinanja. Dosadašnji italijanski poslanik u Beogradu iz Rima je italijanskom guverneru u Splitu Takoniju telegrafisao sledeće: »Dalmacija je najzad pripala Italiji.[7] Ovo je i Berlin potvrdio.« Vezenmajer.[8]

Kaše[9]

---

[3] Vidi dok. br. 32. Sastav italijanske delegacije na tim pregovorima bio je sledeći: Galeaco Ćano (Galeazzo Ciano), ministar spoljnih poslova; Filip Anfuso (Filipo Anfuso); Đino Buti (Gino Butti); Leonardo Viteti; Pjetromarki Luka (Pietromarchi Luca); N. Ćelezija (N. Celesia) i Antonio Kazertano (Dr Ferdo Čulinović, n. d., str. 83).

[4] Dr Mladen Lorković, ministar vanjskih poslova NDH

[5] Dr Mile Budak, ministar bogoštovanja i nastave NDH

[6] NDH su prvi priznali, 16. aprila, Nemačka, Italija i Slovačka. Ostale države, pripadnice Trojnog pakta, priznale su Pavelićevu NDH sledećim redom: Mađarska 19. aprila, Bugarska 23. aprila, Rumunija 6. maja, Španija 16. juna 1941. Neutralna Švajcarska, međutim, nije zvanično priznala NDH, ali je s njom zaključila trgovinski ugovor 10. septembra 1941. i imala je svog konzula u Zagrebu (Roger Céré — Charles Rousseau, Chronologie du Conflit Mondial (1935—1945, Sefi, Paris, str. 189—190).

[7] U izveštaju od 23. aprila 1941. Kaše je javio ministru spoljnih poslova Ribentropu da mu je Pavelić rekao da u pogledu Dalmacije ne treba žuriti, jer se plaši da bi u slučaju brzog određivanja granice Italija postavila velike zahteve. (O određivanju granica između NDH i Kraljevine Italije opširnije vidi Zbornik, tom XII, knj. 1, dok. br. 1919—23, tom V, knj. 1, dok. br. 224 i 225; AVII, Bon 4, s. 284-5).

[8] Edmund Vezenmajer (Vesenmayer), nemački agent u Zagrebu

[9] Zigfrid Kaše (Siegfried Kasche), nemački poslanik u NDH. U Zagreb je došao 20. aprila 1941. i organizovao svoje poslanstvo, u kojem su, pored njega, radili: Herbert fon Trol (Troll), savetnik; Vili Rekvard, (Willi Requard) sekretar; Ernest dr Kin (Kühn), sekretar; Teodor Blaut (Theodor Blahut), sekretar; Teodor Dopfel (Theodor Dopfel) konzul; Valter Funk (Walter Funck), savetnik za šume i Ernest Krojd (Creyd), vazduhoplovni ataše (vidi AVII, reg. br. 49/8-1, k. 61).

BR. 29

HITLEROVA ODLUKA OD 25. APRILA 1941. O PRENOŠENJU OVLAŠĆENJA ZA VRŠENJE UPRAVNE VLASTI U ŠTAJERSKOJ, GORENJSKOJ I KORUŠKOJ SA 2. ARMIJE NA 18. VOJNI OKRUG[1]

PREPIS
FIRER
I VRHOVNI KOMANDANT VEMAHTA

Firerov glavni stan, 25. 4. 1941.

Na predlog komandanta kopnene vojske, data prava od 29. 3. 1941. od moje strane za pokrajine Koruška i Štajersku ukidaju se trenutnim stupanjem na snagu.

Ranije austrijske oblasti Donja Štajerska, kao i Koruška i Kranjska, na osnovu mog ukaza od 14. 4. 1941. o privremenoj nemačkoj upravi,[2] isključuju se odmah iz operacijske oblasti kopnene vojske. Ovlašćenja iz mog ukaza od 14. 4. 1941. u ovim oblastima prenose se na komandanta XVIII vojnog područja.[3]

Pot. Adolf Hitler

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 884, s. 5633981.

[2] U ovom Hitlerovom ukazu o privremenoj upravi u okupiranoj Koruškoj i Kranjskoj, između ostalog, stoji da civilnom upravom rukovodi šef civilne uprave gaulajter Kučera, koji je neposredno potčinjen Hitleru. Vrhovnu vojnu komandu ima vojni komandant, koji ima pravo da sprovodi mere nužne za izvršavanje vojnih zadataka. Šef civilne uprave, da bi sve mere koje donosi u ovim oblastima mogao usaglasiti sa centralnom upravom, mora tesno sarađivati s vrhovnim državnim organima Trećeg Rajha, naročito s ministrom unutrašnjih poslova i načelnikom Vrhovne komande Vermahta, uz čiju saglasnost donosi sve propise i naredbe za ove teritorije (AVII, NAV-T-77, r. 884, s. 5633976-9).

Za dopunu ovog ukaza Hitler je 14. aprila 1941. izdao još jednu naredbu (sa napomenom da se ne objavljuje) sledeće sadržine:

»Prema mojoj Naredbi od 14. aprila 1941. šefovi civilnih uprava u okupiranim nekadašnjim austrijskim pokrajinama: Donja Štajerska, Koruška i Kranjska dobijaju direktive isključivo od mene. Pošto nemačka ratna privreda i u ovim oblastima zahteva jedinstveno planiranje, naređujem da rajhsmaršal Gering, kao punomoćnik za četvorogodišnji plan, može izdavati instrukcije šefovima civilnih uprava u okviru obaveznih zadataka četvorogodišnjeg plana« (AVII, NAV-T-77, r. 884, s. 5633976-9).

[3] Vrhovna komanda Vermahta je 5. maja 1941, u težnji za proširenjem teritorije industrijske inspekcije u sklopu 18. vojnog područja, naredila da se 15. maja 1941. formira »Industrijska uprava Klagenfurt«, potčinjena industrijskoj inspekciji 18, Salcburg. Istim naređenjem je regulisano i razgraničenje između Uprave za industriju Klagenfurt i Grac. Ovim upravama su bili priključeni delovi teritorije Slovenije). (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1034-6).

BR. 30

SPORAZUM IZMEĐU KOMANDE NEMAČKE 2. ARMIJE I KOMANDE ITALIJANSKE 2. ARMIJE OD 25. APRILA 1941. O RAZGRANIČENJU OKUPACIONIH ZONA NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE[1]

POVERLJIVO

KOMANDA 2. ARMIJE — A. H. Qu., 25. 4. 41.
Ia, br. 806/41 pov.

Sporazum između nemačke 2. armije i kraljevske italijanske 2. armije
(po preglednoj karti Mađarska — Jugoslavija 1 : 1.000.000)

1.) *Granica* između *kraljevske italijanske 2. armije i nemačke 2. armije* na okupiranom području bivše Jugoslavije određuje se, nezavisno od političkih ugovora zainteresovanih država, do daljnjega sledećom linijom:[2]
Samobor — Petrinja (naselja pripadaju 2. nemačkoj armiji) — cesta Petrinja, Glina, Bos. Novi, Prijedor, Banja Luka, Jajce, D. Vakuf, Travnik, Visoko,[3] Sarajevo (cesta, naselja, železnička pruga pripadaju 2. nemačkoj armiji) železnička pruga Sarajevo, Prača, Ustiprača, Rudo (naselja, železnička pruga i ceste pripadaju 2. nemačkoj armiji) — cesta . . .[4] Nova Varoš, Sjenica, Novi Pazar (cesta i naselja pripadaju 2. nemačkoj armiji) — Mitrovica (za 2. nemačku armiju) — železnička pruga Mitrovica, Priština, Uroševac (naselja, železnička pruga i cesta pripadaju 2. nemačkoj armiji).

2.) Druga nemačka armija napustiće delove okupirane teritorije jugozapadno od linije razdvajanja, a jednako tako i preuzimanje tog prostora od *kraljevske italijanske 2. armije* usledиće u dve vremenske etape.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9280010-1.

[2] Opširnije o ovom razgraničenju vidi: dok. br. 1, 3, 6, 8, 11 i 19 u ovoj knjizi; Hilterovu odluku od 24. aprila 1941. o razgraničenju između 2. italijanske armije i nemačkih trupa, koju je Vrhovna komanda Vermahta dostavila svim komandama i jedinicama na teritoriji Jugoslavije (AVII, Bon 2, s. 518-3).

[3] Ovo mesto je precrtano rukom i dopisano: Kiseljak.

[4] Dopisano rukom: Rudo, Priboj i tri nejasne reči.

1. etapa:

do 1.5, u 20,00, nemačka 2. armija napustiće prostoriju od dosadanje linije:
Kostanjevica — Karlovac (naselja uključivo) — cesta Karlovac, Slunj, Bihać, Bos. Petrovac, Ključ, Varcar Vakuf[5] (cesta i naselja uključivo) — cesta Bugojno, Prozor, Lisičići (cesta i naselja uključivo) — Umoljani — Jeleč — — južna obala Ćeotine — Brodarevo — Rožaj — Dolci — Suva Reka (naselja uključivo).

2. etapa:

do 8.5, u 20,00, nemačka 2. armija napustiće područje omeđeno linijom postignutom u prvoj etapi i linijom konačnog razgraničenja koja je označena u tački 1.

3.) *Nemačka komanda* moli kraljevsku italijansku 2. armiju da posedanje *prostora I* izvrši 2. 5. rano, a *prostora II* dana 9. 5. rano ujutro.

4.) *Komanda nemačke 2. armije* moli Komandu *kraljevske italijanske 2. armije* da se saglasi sa ovim ugovorom i da na odgovarajući način *upozna svoje jedinice.*[6] Takovo upoznavanje izvršiće se u odnosu na nemačke jedinice.

Za komandanta armije
načelnik štaba
fon Vicleben

Dostavljeno:
Vidi nacrt.

---

[5] Sada: Mrkonjić-Grad.

[6] O zadacima i rasporedu jedinica italijanske 2. armije vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 70.

BR. 31

ZAPOVEST OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDE 2. ARMIJE OD 26. APRILA 1941. ZA NAPUŠTANJE ITALIJANSKE OKUPACIONE ZONE I PREGRUPISAVANJE SNAGA NA TERITORIJI OKUPIRANOJ OD STRANE NEMAČKE[1]

KOMANDA 2. ARMIJE
Ia, br. 811/41. god.

A.H.Qu., 26. 4. 41.
13,00 časova.

USTANOVA:[2]
VOJNA POŠTA BR. 08633
25. april 1941.

Armijska zapovest br. 11 od Ia

1.) *Nova granica između nemačke 2. armije i italijanske kraljevske 2. armije,*[3] koju je naredila O. K. H., postavlja pred armiju dva zadatka:
   a) da isprazni područja posednuta do sada nemačkim trupama,
   b) da se pregrupiše unutar preostalog područja.
2.) Utanačenje postignuto između nemačke i italijanske armije upućuje se komandama XI i LI AK.
   Treba se pridržavati termina za pražnjenje ovog područja, pri čemu se radi o tome da se sva zaplenjena dobra, koja se još nalaze u ovim prostorima, na svaki način sklone u područje koje ostaje pod nemačkom okupacijom.
3.) Komandama XI[4] i LI AK[5] upućuju se za pregrupisavanje u nove granice i linije razgraničenja na ucrtanoj karti.

U pogledu toga posebno se naređuje:

a) Težište u području LI AK leži na jugoistoku. U tome cilju treba štab LI AK premestiti u Vukovar ili Osijek, štab 132. pd u Banju Luku, štab 183. pd u Sarajevo.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1073-5. Na margini dokumenta dopisano je rukom više parafa i datuma.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Vidi dok. br. 30

[4] U vezi sa ovim pregrupisavanjem ova komanda je 27. i 29. aprila 1941. izdala posebne zapovesti (vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 101 i 103).

[5] O pregrupisavanju i pokretima ovog korpusa vidi dok. br. 23 i 37.

b) Pregrupisavanje u području XI AK treba da vodi računa da 60. pd (mot.) i pp »Grosdojčland«, verovatno 15. 5, izlaze iz sastava XI AK.
c) Preuzimanje područja koje treba da isprazni 60. pd (mot.) od strane 183. pd treba da se sprovede međusobnim sporazumevanjem. Do 3. 5. ono mora biti sprovedeno.
d) Pregrupisavanje unutar XI i LI AK treba završiti do 8. 5.
e) Komande XI i LI AK javljaju o nameravanoj raspodeli prostora za divizije do 1. 5, na karti 1 : 1.000.000.

4.) Područje Beograda, sa razgraničenjem Dunav — luk Save i linijom Umka — Avala — Grocka (mesta uključno), biće neposredno podređeno Komandi armije preko k-ta armijskog pozadinskog područja, general-potpukovnika Šmit-Logana.
U tu svrhu, k-tu armijskog pozadinskog područja biće podređene trupe:
2 bataljona pp »Grosdojčland«,
1 bataljon 183. pd, koji treba što pre E — transportom prebaciti u Beograd od strane K-de LI AK u saradnji sa opunomoćenim T. O.[6]
Namera je da se 1 pp 183. pd, u vreme koje će naknadno biti određeno, prebaci u Beograd. K-da LI AK treba o tome da vodi računa prilikom pregrupisavanja.

5.) *Mađarskoj armiji* je prostor Osijek — Vinkovci — Vukovar (mesta uključno) privremeno dodeljen. Sve mađarske snage koje se nalaze u tome području biće od 28. 4. taktički i u pogledu smeštaja podređene K-di LI AK.
Mađarske snage ostaju u ovom području dok 11. i 8. oklopna div. ne prođu kroz Osijek (termin je oko 3. 5). Potom će mađarske trupe do 6. 5. napustiti ovo područje. Zatražena je odluka o tome. Komanda armije postaraće se da se jedan mađarski oficir za vezu uputi K-di LI AK.

6.) *Inžinjerci:*
a) Da bi se propustili brodovi ispod mosta na Savi kod Beograda, saobraćaj preko mosta se svakodnevno zatvara od 5,00 do 7,00 časova i od 13,00 do 15,00 časova.
b) Zabranjeno je svojevoljno prisvajanje motornih brodova i manjih čamaca na Savi i Dunavu. Ovaj brodski prostor potreban je za gradnju mosta na Dunavu. Trebovanja za brodski prostor treba upućivati načelniku Komesarijata za jugoslovensku rečnu plovidbu, viši inspektor Cenger [Zenger], Beograd, Karađorđeva ul. 43

[6] transportnim oficirom (Transportoffizier)

(Bavarski Lojd, kod mosta na Savi). Vidi takođe »Posebne odredbe br. 9«, tačka 2, od 23. 4. 41.[7]

c) Inžinjerijski nastavni centar u Šapcu, kao i skladište drva kod Obrenovca i Zabrežja (15 km jugozapadno od Beograda) konfiskovani su od strane K-de 2. A za gradnju mosta na Dunavu.
Uzimanje drva i pribora može uslediti samo uz saglasnost K-de 2. A (načelnika inžinjerije armije).

7.) *Glavni štab armije:* Beograd, Ministarstvo pošta.

Baron fon Vajks[8]

Dostavljeno:
Vidi nacrt.

BR. 32

IZVEŠTAJ NEMAČKOG POSLANIKA U ZAGREBU ZIGFRIDA KAŠEA OD 26. APRILA 1941. O RAZGOVORIMA IZMEĐU ĆANA I PAVELIĆA O RAZGRANIČENJU ITALIJE I NDH[1]

TELEGRAM
(Geh. Ch. V.)

Zagreb, 26. 4. 1941.
Primljeno: 26. 4. 1941. u 15,25 časova

Br. 126 od 26. 4. 41.

Jučerašnji razgovor između Ćana i Pavelića ostao je bez rezultata. Odbijen je prvi zahtev za vrlo širokim neprekidnim obalskim pojasom bez ikakve obale za Hrvatsku. Odbijen je i drugi zahtev da Hrvatska iziđe na isti obalski pojas u širini od 80 ki-

---

[7] Vidi dok. br. 25.

[8] Maksimilijan Vajks (Maximilian von Weichs), feldmaršal, komandant 2. armije, a od 1943. komandant Grupe armija »F«. Na Nirnberškom procesu suđeno mu je kao ratnom zločincu, ali mu je, zbog bolesti, 5. američki vojni sud odložio suđenje i pustio ga iz zatvora. Umro je 1954. na svom posedu. (Opširnije o njemu vidi knjigu: Martin Celer (Martin Zöller) i Kazimir Leščinjski (Kazimierz Leszczyński), »Fall-7« (Slučaj 7) Das Urteil im Geiselmordprozess, Veb Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1965, str. 225).

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, London 2, s. 297855. Na margini je rukom dopisano nekoliko napomena, datuma, potpisa i parafa.

lometara duž severnog dela Velebita, kao i carinska i privredna unija.[2]

Predlog:
Proširenje Pavelićevog ostrvskog područja, koje se prostire od Zadra do Trogira, i drugih ostrva, kao i Kotora.[3] Ćanov protivzahtev je: carinska i privredna unija, kontrola lučkog i brodskog saobraćaja, kao i kontrola rukovodstva hrvatske vojske. Ovo je Pavelić odbio. Od strane italijanskog otpravnika poslova podnet je naknadno zahtev da Hrvatska bude kraljevina pod jednim italijanskim princom.[4] Ovaj zahtev Pavelić je odbio. Svi zahtevi su bili izneti diktatorski. U međuvremenu je vođen telefonski razgovor između Ćana i Dučea. Ovde se danas održava sednica vlade.[5]

Kaše

Napisano u 14 primeraka i
od toga dostavljeno:
. . .[6]

---

[2] O rešenju graničnih pitanja između NDH i Kraljevine Italije vidi: dok. br. 11, 20, 27 i 28; Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 19 (ugovor o određivanju granica između NDH i Kraljevine Italije potpisan u Rimu 18. maja 1941), dok. br. 20 (sporazum NDH i Kraljevine Italije od 18. maja 1941. o stvaranju demilitarizovane zone na području NDH), dok. br. 21 (Musolinijevo pismo predsedniku vlade NDH Paveliću o upravnom uređenju opštine Splita i ostrva Korčule i o pravima italijanske nacionalne manjine na području NDH). O tim tzv. rimskim ugovorima, kojima su regulisani odnosi između Kraljevine Italije i NDH, vidi: Dnevnik grofa Ćana, Zagreb, 1948, str. 238—246 i 459—462; Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 224 (ugovor NDH i Kraljevine Italije od 18. maja 1941. o uzajamnoj saradnji); i nacrte tih ugovora od 8. maja 1941 (AVII, Bon 4, s. 340-1).

[3] Nemački tekst ove rečenice glasi: »Pawelitsch Erweiterung Gebiete Zara bis Trogir vorgelagerte und andere Inseln sowie Cattaro«.

[4] Za kralja NDH tebao je da bude proglašen sin italijanskog kralja Vitorija Emanuela III, vojvoda od Spoleta, o čemu je bilo govora na ceremonijalu prilikom potpisivanja Rimskih ugovora (18. maja 1941); međutim, do toga nije došlo (Dnevnik grofa Ćana, Zagreb, 1948, str. 240, 246. i 463).

[5] Odnosi se na vladu NDH koju je poglavnik Ante Pavelić odredio posebnom odredbom od 16. aprila 1941 (Zagrebačke narodne novine br. 3 od 16. aprila 1941) a izmenio zakonskom odredbom o državnoj vladi NDH od 24. juna 1941 (Zagrebačke narodne novine br. 59 od 25. juna 1941).

[6] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj telegram dostavljen.

BR. 33

IZVEŠTAJ NAČELNIKA GLAVNE UPRAVE SS OD 26. APRILA 1941. RAJHSFIRERU SS U BERLINU O REGRUTOVANJU PRIPADNIKA NEMAČKE NACIONALNE MANJINE U SS JEDINICE NA PODRUČJU BANATA[1]

RAJHSFIRER SS
NAČELNIK GLAVNE UPRAVE SS
. . .[2] 347/41, pov.

Berlin, W 35, 26. 4. 1941.
. . .[3]

Poverljivo

Sadržaj: Regrutovanje u Jugoslaviji

Rajhsfireru SS
Berlin SW 11
Ulica princa Albrehta 8

Rajhsfireru!

SS grupenfirer Hauser [Hausser] stavio je na raspolaganje SS potporučniku Halvaksu [Halwax] (načelniku Štaba nemačke nacionalne manjine u Jugoslaviji) 4 komisije za prijem, koje će prema tačno utvrđenom planu vršiti regrutaciju u svim nemačkim opštinama u Banatu.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 14-1, k. 32.

[2] i [3] Nečitljivo.

[4] U izveštaju komandanta Zrenjanina od 23. aprila 1943. u vezi s tim, pored ostalog, stoji: »Oblast između Tise, Dunava i rumunske granice sada je još posednuta od delova SS puka »Grosdojčland« i potpuno smirena. SS jedinice upravo su dobile zapovest da napuste ovu oblast. Po njihovom odlasku, a prema mome znanju, sem moje komande [I/823] od koje su dosada došli komandant sa 1 oficirom i 6 vojnika, neće (sada jačine 4 oficira, 1 blagajnik, 11 žandarma, 12 podoficira i vojnika), biti nijednog nemačkog vojnika u toj oblasti. Verovatno na podsticaj SS jedinica, sada se u ovoj oblasti vrši pregled i regrutovanje. Prema izjavi komandanta SS bataljona u Velikom Bečkereku [Zrenjaninu], jedan deo mlađih folksdojčera uzeće se za popunu jako oslabljenih jedinica« (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039290-2).

SS divizija »Rajh« primiće odmah sve sposobne, obući ih, rasporediti u regrutne čete i vojnički ih obučiti.[5]

G. Berger
SS grupenfirer

956/41. pov.[6]

BR. 34

IZVEŠTAJ SAVETNIKA NEMAČKOG POSLANSTVA U BEOGRADU OD 27. APRILA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA O NAMERI VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI DA USPOSTAVI SRPSKU ADMINISTRACIJU I POSTAVI SAVET KOMESARA POD NJEGOVU KOMANDU[1]

Telegram
(Geh. Ch. V.)

Beograd, 27. IV 1941.

Prispeo 28. IV 1941.

Br. 77 od 27. IV

Vojnoupravni komandant u Srbiji ima nameru da uspostavi srpsku administraciju i da u tu svrhu postavi komesare u niz ministarstava koja su dosada bila jugoslovenska.[2] Za Mi-

---

[5] Vrhovna komanda Vermahta je 30. maja 1941. izdala naređenje za stupanje jugoslovenskih državljana nemačke narodnosti u Vermaht. To naređenje glasi:

»Na osnovu ukaza Firera i kancelara Rajha od 26. 6. 1935. o prenošenju ovlašćenja na ministra rata Rajha za izdavanje odobrenja strancima da stupe u službu Vermahta, kao i na osnovu ukaza od 4. 2. 1938. o rukovođenju Vermahtom, ovim dajem odobrenje za stupanje u Vermaht onim jugoslovenskim državljanima koji se sa područja između Dunava i Tise (Bačka) za to dobrovoljno jave. Međutim, pretpostavka za stupanje je pripadanje i priznavanje nemačke narodnosti. Ako je nemoguće da se odmah izvrši provera pripadnosti nemačkoj narodnosti, stupanje će se odložiti samo ako za to postoji očigledna sumnja, odnosno nedoumica« (AVII, NAV-T-77, r. 895, s. 5646440).

[6] Dopisano rukom.

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, Bon 2, s. 595.

[2] Opširnije o ovim konsultovanjima za stvaranje kvislinške — komesarske vlade u Srbiji vidi: Dr Jovan Marjanović, »Ustanak i narodnooslobodilački pokret u Srbiji 1941«, Institut društvenih nauka, Beograd, 1962 (dalje: Jovan Marjanović, n. d.), str. 31—5; Dr Ferdo Čulinović, n.d., str. 404—429.

nistarstvo unutrašnjih poslova predviđa se i smatra se kao merodavna ličnost Milan Aćimović, bivši upravnik beogradske policije i bivši ministar unutr. poslova u vladi Stojadinovića. Za ministra privrede računa se na Ljotića.[3] Za finansije bio je predviđen guverner Narodne banke Radosavljević,[4] koji je, međutim, odbio da se primi tog položaja i ostaje dalje kod Narodne banke. Ministarstvo pošte preuzima poznati ministar Dušan Pantić; Ministarstvo javnih radova Stanislav Josifović. Ministarstvo pravde preuzima bivši Stojadinovićev ministar Momčilo Janković i Ministarstvo socijalne politike Milosav Vasiljević. Pored Ministarstva finansija,[5] ostaje još prazno Ministarstvo prosvete,[6] u koje će biti postavljen Đorđe Perić kao državni podsekretar.

Cincar-Markoviću ponuđeno je Ministarstvo prosvete, ali on je odbio da ga primi zbog slabog zdravlja.'

Fajne[7]

---

[3] Dimitrije Ljotić je povukao svoj pristanak da primi dužnost komesara privrede i predložio da u kolaboracionističku srpsku upravu uđu inž. Milosav Vasiljević i dr Stevan Ivanić. Vasiljević je postavljen za komesara privrede a Ivanić za komesara spoljnih poslova (AVII, Bon 2, s. 604, NAV-T-120, r. 200, s. 153198).

[4] Miloš

[5] Dužnost komesara za finansije vršio je Dušan Letica (VII, Bon 2, s. 604).

[6] Na ovu dužnost je postavljen Risto Jojić, dok su za komesara saobraćaja i snabdevanja postavljeni Lazar Kostić i Jeremija Protić. Ovo je dopuna depeše od 29. aprila 1941 (AVII, Bon 2, s. 604). Sastav komesarijata objavljen je 16. maja 1941: Milan Aćimović, komesar unutrašnjih poslova, Risto Jojić, komesar za prosvetu, Dušan Letica, komesar za finansije, Dušan Pantić, ministar za poštu i telegraf, Momčilo Janković, komesar za pravdu, inž. Milosav Vasiljević, komesar za privredu, dr Lazar Kostić, komesar za saobraćaj, dr Stevan Ivanić, komesar za socijalnu politiku, inž. Stanislav Josifović, komesar za građevinarstvo, i Jeremija Protić, komesar za ishranu (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 89).

[7] On je bio pomoćnik Feliksa Benclera, opunomoćenika Ministarstva spoljnih poslova pri vojnoupravnom komandantu u Srbiji. Pre aprilskog napada na Jugoslaviju bio je savetnik nemačkog poslanstva u Beogradu.

BR. 35

OBAVEŠTENJE OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDE 12. ARMIJE OD 28. APRILA 1941. NEMAČKOM VOJNOM IZASLANIKU U SOFIJI O HITLEROVOJ ODLUCI DA NEMAČKE JEDINICE NAPUSTE PODRUČJE JUGOSLAVIJE KOJE ĆE POSESTI BUGARSKE JEDINICE[1]

Poverljivo

Telegram KR.[2]
VOJNOM IZASLANIKU U SOFIJI
(pri kraljevskom bugarskom generalštabu)

KOMANDI L AK.

Firer je odlučio da se kao šire područje koje će posesti bugarske jedinice napre oslobodi:[3] Oblast koju ograničavaju mesta Bujanovac — Kačanik — severni ogranak Ljubotena —

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 473, s. 8063772. Na margini telegrama je rukom dopisano nekoliko oznaka, parafa i datuma, verovatno od korisnika ovog dokumenta.

[2] Oznaka za stepen hitnosti, a znači: hitno

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 5, 23 i 49. Vrhovna komanda Vermahta je 27. aprila 1941. obavestila sve zainteresovane da se Bugarskoj ustupa:

1. »U južnoj Jugoslaviji je predviđena sledeća teritorija za bugarsku okupaciju:

Od Vranja u jugozapadnom pravcu duž južne obale Biničke Morave — St. Kačanik — Štrpce (mesta uključno) — Mušnikovo (isključno) — k. 2587 (isklj.) — Lešak (uklj.) — k. 1748, 20 km jugoistočno od Tetova (isklj.) — Rasteš (uklj.) — Srbica — v. Crsko (oba isklj.) — Liska (uklj.) — obala Ohridskog jezera 5 km severno od Ohrida do 5 km južno od Ohrida — Resan (uklj.) — k. 2600 (uklj.) — odatle u jugoistočnom pravcu do grčke granice južno od Bitolja, zatim u potezu stare grčke granice.

2. Firer je odlučio da se od teritorije označene u tački 1 kao okupacioni odsek bugarskim trupama najpre preda teritorija koja je ograničena mestima Bujanovac — Kačanik — severna padina Ljubotena — Lešak (severno od Tetova) — Grupčin — Zdunje — Brod — Bitolj — uključujući ova mesta sve do granice predviđene za Bugarsku (shodno tački 1), no sa izuzetkom teritorije zapadno od linije Brod — Bitolj.

3. Ova teritorija zapadno od linije Brod — Bitolj je izuzeta da bi se izbegao susret bugarskih trupa sa italijanskim trupama. Čim italijanske trupe sasvim evakuišu ovu teritoriju, odrediće se vreme kada bugarske trupe mogu da posednu i tu teritoriju.

4. Komandi 12. armije je dato uputstvo da upozna bugarsku vrhovnu komandu sa pomeranjem unapred odobrenim u tački 2 i da isto reguliše u saglasnosti sa Bugarskom« (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1074-5).

Lešak (sev. od Tetova) — Grupčin — Zdunje — Brod — Bitolj, uključujući ova mesta, do bivše grčke granice.[4]

Moli se kraljevski bugarski generalštab da zbog posedanja ovog proširenog područja bugarskim jedinicama odmah uspostavi vezu sa Komandom L AK u Skoplju i da s njom utanači pojedinosti oko izvršenja tog zadatka.

L AK će izvestiti K-du 12. A o planu izvršenja i dostaviće što pre kartu iz koje se vidi kako će Bugari pokriti oslobođeno područje.

Tačnost overava:
. . .[5]
generalštab. pukovnik

po otpremanju:
bugarskom oficiru za vezu,
referentima

K-da 12. A, Ia, br. 943/41 Poverljivo od 28. 4. 41. u 12,00 č.

Komanda 12. armije[6]
Prim. 4. maja 1941.
O. Qu. pov. br. 845/41.

BR. 36

NAREĐENJE VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 28. APRILA 1941. O FORMIRANJU ŠTABA ZA VOJNU PRIVREDU U SRBIJI[1]

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI
Komandni štab
Ia

Beograd, 28. aprila 1941.

Predmet: Štab za vojnu privredu u Srbiji.[2]

1. Za teritoriju vojnoupravnog komandanta u Srbiji stupa u dejstvo Štab za vojnu privredu u Srbiji (dosada u Jugo-

[4] Prema Hitlerovoj odluci, Generalštab Kopnene vojske je obavestio 4. maja 1941. da se ova granica proteže od Vranja — Kačanika — Štrpce (mesta uključno) — Mušikovo (isključno) — k. 2587 (isključno) — Lešak (uključno) — k. 1748 (isključno) — Rasteš (isključno) — Srbica (isključno) — Brod — Kruševo — Bitolj (mesta uključno). (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8047420).

[5] Potpis nečitak.

[6] Štambilj primaoca.

[1] Snimak overenog prepisa originala (napisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 272.

[2] O radu ovog štaba vid dok. br. 50, 194, 222, 247, i 294.

slaviji),[3] *sa sedištem u Beogradu, koji se potčinjava vojnoupravnom komandantu,*[4]
Načelnik Štaba za vojnu privredu: pukovnik Braumiler [Braumüller].

2. Zadatak Štaba za vojnu privredu u Srbiji:
   a) U prvo vreme, do okončanja operacija, prvenstveno pružanje podrške trupama u tesnoj saradnji sa oficirima za vezu K-de 2. A i K-de 12. A.
   b) Pronalaženje, rekvizicija i obezbeđenje svih za nemačku ratnu privredu *važnih sirovina i proizvodnih sredstava*[5] *prema uputstvima generalnog opunomoćenika maršala Rajha*[6] *za ratnu privredu:* generalnog konzula Nojhauzena.
3. Posle kapitulacije pukovnik Vent[7] vraća se u sastav K-de 12. A. *Za teritoriju vojnoupravnog komandanta, oficir za vezu K-de 2. A potpukovnik Fah* [Fach] postupaće po stručnim uputstvima načelnika Štaba za vojnu privredu u Srbiji pukovnika Braumilera.

---

[3] Naređenje Vrhovne komande Vermahta o formiranju Vojnoprivrednog štaba Srbije izdato je 22. aprila 1941 (Arhiv VII, NAV-T-77, r. 1298, s. 3503). Međutim, to naređenje je 28. aprila 1941. stavljeno van snage i izdato je novo (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1070-1).

[4] Prema naređenju Vrhovne komande Vermahta od 28. aprila 1941, Vojnoprivredni štab Srbije bio je potčinjen vojnoupravnom komandantu u Srbiji samo u vojnim pitanjima, dok je u svim privrednim pitanjima bio potčinjen glavnom opunomoćeniku za privredu, poslaniku Francu Nojhauzenu. U vezi s potrebama ratne privrede i naoružanja, on je dobijao naređenja od Odeljenja za ratnu privredu i naoružanje Vrhovne komande Vermahta (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1070-1).

[5] Za regulisanje tih pitanja, Uprava za privredu i naoružanje Vrhovne komande Vermahta naredila je 29. aprila 1941. Vojnoprivrednom štabu u Srbiji da preduzme istraživanje preduzeća koja su pogodna za nemačku ratnu privredu i da ih stavi u redovnu proizvodnju.
Zatim, ako postoji interesovanje Vermahta za neko industrijsko preduzeće, Vojnoprivredni štab Srbije treba da ustupanje tih preduzeća izdejstvuje kod poverenika rajhsmaršala za privredu, grupenfirera nacionalsocijalističkog motorizovanog korpusa Nojhauzena i da izvrši dodeljivanje preduzeća, s tim da o tome istovremeno obavesti Vrhovnu komandu Vermahta (Upravu za vojnu privredu i naoružanje). Što se tiče uprave u industrijskim preduzećima, treba to od početka obezbediti pomoću eventualnog angažovanja komesarskih upravnika, opunomoćenika ili industrijskih poverenika (AVII, NAV-T-77, r. 1245, s. 1056-7).

[6] Reč je o Hermanu Geringu (Herman Göring), rajhsmaršalu. Na nirnberškom procesu je proglašen za ratnog zločinca i od Međunarodnog suda je osuđen na smrt vešanjem. Dva sata pre izvršenja kazne izvršio samoubistvo pregrizavši kapsulu sa cijankalijem, koja mu je naknadno nabavljena (Nirnberška presuda, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, 1948, str. 231).

[7] Paul Vent (Wendt)

4. S obzirom na značaj zadatka Štaba za vojnu privredu u Srbiji, feldkomandanturama i ortskomandanturama nalaže se da predstavniku pukovnika Braumilera, koji radi po mojem naređenju i po uputstvima generalnog opunomoćenika maršala Rajha za privredu, s puno predusretljivosti pružaju podršku u svakom pogledu.[8]

F.d.R.[9]
Grafenhorst [Gravenhorst]
generalštabni major

U nacrtu
pot. Ferster

Dostavljeno:
Feldkomandanturi br.
Ortskomandanturi
Upravnom štabu
Generalnom opunomoćeniku za vojnu privredu u Jugoslaviji
Pukovniku Braumileru, Štabu za vojnu privredu u Srbiji, Beograd

---

[8] U cilju obezbeđenja vojnoekonomskih interesa Trećeg Rajha, u Sofiji je formiran Vojnoprivredni štab, koji je bio nadležan za jugoslovensku teritoriju koju je Bugarska okupirala. Šef tog štaba je bio major Šnauze (Schnause). Službeno i disciplinski on je bio potčinjen načelniku Štaba za vojnu privredu u Srbiji. On je imao poseban zadatak da kontroliše radnike hroma u okolini Skoplja i u dolini Vardara, da poboljša njihovu proizvodnju i da rudu transportuje za Nemačku (AVII, NAV-T-77, r. 1294, s. 325-8). Za obezbeđenje ovih interesa u NDH, u Zagrebu je postavljen nemački privredni oficir (skraćeno WO Zagreb), koji je službeno i disciplinski bio potčinjen Vojnoprivrednom štabu Jugoistok a u opštim vojnim pitanjima nemačkom generalu u Zagrebu, koga je, pored poslanika Kašea, morao redovno obaveštavati o svojoj delatnosti i o svim zahtevima koji se privredi u NDH postavljaju od strane Vermahta (AVII, NAV-T-77, r. 1298, s. 308-9).

[9] Für der Richtigkeit (tačnost overava)

BR. 37

IZVEŠTAJ GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 30. APRILA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O POKRETIMA 2. ARMIJE NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE I O ZAROBLJAVANJU JUGOSLOVENSKIH VOJNIKA U GRČKOJ[1]

KOMANDA KOPNENE VOJSKE
Gen. St. d. H./oper. odelj./III
Br. 7649/41, str. pov.

Izveštaj o situaciji od 30. 4. 41.
(Zaključen u 17,00 č.)

2. armija[2]

XIV i LI AK: bez promena.[3]

Evakuacija K-de XXXXVI[4] AK iz okoline južno od Graca pomerena je na 6. 5.

Evakuacija 14. okl. div. teče planski.

Kod XI AK uvedena je akcija čišćenja za odmazdu,[5] po 1 ojačani brdski lovački bataljon 4. brd. div. transportuje se

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291206-7.

[2] U izveštaju Generalštaba Kopnene vojske od 24. aprila 1941. piše: »Operativni štab K-de 2. A premestio se 24. aprila 1941. u Beograd. Pokreti 2. armije teku planski. Samo 16. pd (mot.) ima veće zakašnjenje, zbog loših puteva, te je 23. aprila 1941. uveče dostigla prednjim delovima Zagreb i Sisak« (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291195-6). U izveštaju od 25. aprila 1941. stoji: »16. pd (mot.), uprkos lošim putevima, stigla je prednjim delovima u utovarni rejon Grac — Celovac« (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291197-8). A u izveštaju od 26. aprila 1941:

»Glavnine XI i LI stigle su u nove obezbeđujuće rejone. 60 pd sprovešće preuzimanje komande tek 26. 4. naveče.

XLVI AK: 16. pd (mot.) počela je utovar u rejonu južno od Graca. SS divizija »Rajh«: predaja Banata istočno od Tise pešadijskom puku »Grosdojčland« i utovar u prostoru Komlošul Mare — Temišvar. XLI AK evakuiše se iz Beča.

XIV AK sa 11. okl. div. počeo evakuaciju iz prostora Beograd — Kragujevac (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291199-200).

[3] O aktivnosti ovih korpusa vidi dok. br. 2, 7, 16 i 23.

[4] Pogrešno; treba: XLVI.

[5] Komandant 2. armije 28. aprila 1941. izdao naređenje da se zbog prepada na nemačke vojnike preduzmu najoštrije protivmere. U tom naređenju se kaže: »Onaj ko se zatekne u srpskoj [misli se na uniformu vojnika Kraljevine Jugoslavije] uniformi sa oružjem u ruci ne podleže zaštiti međunarodnog prava i treba ga odmah streljati. Ako se u nekoj oblasti pojavi naoružana banda, treba streljati i muškarce u blizini bande koji su sposobni za vojsku, ukoliko se ne može odmah i sigurno ustanoviti da nisu u vezi sa bandom. Sve streljane treba obesiti i ostaviti leševe da vise«. Dalje je naređeno da se stanovništvo o tome obavesti plakatima sledeće sadržine: »Srbi. Zbog niskog i podmuklog prepada izgubili su život nemački vojnici. Nemačkom strpljenu je

za Prištinu i Kuršumliju (53 km severoistočno od Prištine). Verovatni početak marševskog pokreta u područje biće 1. 5. izjutra.

Na područje pešadijskog puka »Grosdojčland« (Kikinda — Vršac) prešlo je 28. 4. više stotina folksdojčera da bi se sklonili od rumunskog posedanja predviđenog za 1. 5.

SS divizija »Rajh«, čiji su gusenični delovi transportovani, napustila je rumunsku teritoriju svim ostalim delovima, koji maršuju putem u pravcu Budimpešte.

12. armija

. . .[6]

I. A.
pot.: Štif [Stieff]

BR. 38

PREDLOG GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 30. APRILA 1941. ODELJENJU TERITORIJALNE ODBRANE VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA O PRESELJENJU 260.000 SLOVENACA U SRBIJU[1]

Prepis

KOMANDA KOPNENE VOJSKE — Ia, br. 54/41 pov.[2]
Gen. St. d. H/Gen. Qu. — H. Qu. OKH., 30. 4. 1941.

Odelj.[*enje*] *rat.*[*ne*] *uprave (Qu. 4 A)*
Br. II/1999/41 pov. — Poverljivo
OKW/L[3]

Predmet: Preseljenje 260.000 Slovenaca.[4]

---

kraj. Za odmazdu streljano je 100 Srba, svih slojeva stanovništva. Ubuduće će, za svakog nemačkog vojnika na koga Srbi izvrše prepad i ranega, biti svaki put bezobzirno streljano 100 Srba. Komandant armije« (AVII, reg. br. 15/18, k. 5A). U izveštaju od 28. aprila 1941. piše: »LII AK sa 79. i 125. pd potčinjen K-di 11. AK. XLVI AK (mot.) u Vukovaru spreman za zadatke. XI AK je završio ulazak u nove rejone. 294. pd angažovana je za čišćenje od pojavljenih neregularnih jedinica na području: Janjevo (12 km jugoistočno od Prištine) — Ogošte (21 km severozapadno od Vranja) — Lebane — Podujevo (AVII, NAV-T-78, r. 334, s. 6291203-4).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na nemačke jedinice u Grčkoj.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1090.

[2] Dopisano rukom.

[3] Oberkommando der Wehrmacht — Landesverteidigung (Vrhovna komanda Vermahta — Odeljenje teritorijanle odbrane).

[4] Vidi dok. br. 46 i 58. Opširnije o tome vidi knjigu dr Metoda Mikuža »Pregled razvoja NOB u Sloveniji«, Vojno delo, Beograd, 1956, str. 64—68.

Preseljenje Slovenaca iz jugoslovenskih oblasti koje su nedavno pripale Rajhu mora zavisiti od pristanka voj. K-ta u Srbiji. Mora se izbeći da se neregulisanim odašiljanjem Slovenaca u Srbiju ne izazovu teškoće u ishrani već onih koji se tamo nalaze i da se ne pojave žarišta nemira usled nagomilavanja nezadovoljnih elemenata — imajući u vidu neznatnu jačinu trupa koje ostaju u zemlji.

Vojnoupravni k-t u Srbiji jedini je nadležan da odredi u kom broju pojedinačno, u kojim vremenskim razmacima i u kojim prostorijama Slovenci mogu biti prihvaćeni.

Umoljava se OKW da odobri takvo gledište, da podređeni organi ne bi preduzeli preuranjene mere.

I. A.
pot. Vagner [Wagner]

Nakon odašiljanja: K-di 2. A.

Vojnoupravnom komandantu u Srbiji

Razgovori u Mariboru
general Ferster (drž. savetnik Turner)[5]
(Po 1 primerak Ia, Qu)

F. d. R.
generalštabni major

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI[6]
Br. Na 79/pov.

[5] Dopisano rukom.
[6] Štambilj primaoca.

BR. 39

PROGLAS KOMANDANTA NEMAČKIH TRUPA U BEOGRADU OD APRILA 1941. KOJIM SE ODREĐUJU MERE ZA NORMALIZACIJU ŽIVOTA I RADA NA OKUPIRANOJ TERITORIJI[1]

PROGLAS ZA ZAUZETU JUGOSLOVENSKU TERITORIJU

Na osnovu punomoćja, izdatog mi od strane vođe Rajha i Vrhovnog zapovednika nemačke oružane sile, naređujem sledeće:

I. Nemačka vojska obezbeđuje potpunu ličnu bezbednost i život stanovništva. Spokojni i mirni stanovnici nemaju se čega bojati.

II. Nasilja i dela sabotaže biće najstrože kažnjena. Za delo sabotaže smatra se svaka povreda ili oduzimanje proizvoda žetve, važnih sa vojnog gledišta, spremljene hrane, instalacije svakog vida kao i cepanje i vređanje zalepljenih objava. Pod naročitom zaštitom nemačke vojske su barake, vodne, gasne i električne instalacije, kao i umetnička blaga.

III. Svi pribori za radio-emisije, uključivši tu i amaterske emisione stanice, kao i svi sprovodnici električne struje, baterije i akumulatori, moraju se predati neodložno nadležnim vojnim vlastima kod najbliže mesne nemačke komandanture.[2]

Naročitim oglasom naređuje se predaja vatrenih oružja, kao i svih bojnih sredstava.

Predsednici opština su odgovorni za tačno izvršenje ove objave.

IV. Vojni sud kažnjava sledeća dela:

1. Neizvršenje obaveze o predaji aparata za radio-emisije, kao i naredbe o predaji vatrenog oružja i drugih ratnih oruđa.

2. Svako pomaganje lica, koja nisu nemačka, a nalaze se u okupiranoj oblasti.

3. Svako pomaganje bekstva građanskih lica u neokupiranoj oblasti.

---

[1] Proglas (na srpskohrvatskom jeziku) objavljen je u Zbirci naredbi i uputstava br. 1, izdanje Opštine grada Beograda 1941 (AVII, Nda, br. reg. 15/2-1, str. 6-8, k. 53). Prema sadržaju ovoga proglasa i njegovom mestu u ovoj zbirci može se pretpostaviti da je on nastao oko 20. aprila 1941. Dokumenat nije potpisan.

[2] U vezi s tim vojnoupravni komandant u Srbiji je izdao sledeću naredbu: »1. Sve otpremne radio-stanice, podrazumevajući tu i amaterske stanice, kao i za njihov pogon upotrebljive aparate za proizvodnju struje koji se mogu prenositi, baterije i akumulatori imaju se neodložno sa celim priborom predati najbližoj nemačkoj vojnoj jedinici. 2. Ko i protiv ove naredbe drži radio-otpremne stanice ma koje vrste biće kažnjen smrću, a u lakšim slučajevima robijom ili zatvorom« (AVII, Nda, reg. br. 15/2-1, str. 14, k. 53).

4. Svako predavanje izveštaja licima ili vlastima van okupirane oblasti, koja nanose štetu nemačkoj vojnoj sili u Rajhu.

5. Svako opštenje sa ratnim zarobljenicima.

6. Svaka uvreda nemačke vojne sile i njenih zapovednika.

7. Skupljanje na ulici, deljenje letaka, priređivanje javnih skupova i povorki, koji nisu prethodno odobreni od nemačkog komandanta, kao i svaka druga protivnemačka manifestacija.

8. Potstrekavanje na obustavu rada, zlonamerna obustava rada, štrajk i zatvaranje preduzeća.

V. Državne i opštinske vlasti, policija i škole treba i dalje da rade. One time služe sopstvenom stanovništvu. Njihovi šefovi odgovorni su za lojalno držanje prema okupatorskim vlastima. Oni koji su uposleni u javnoj službi primaju i dalje dosadašnje prinadležnosti.

VI. Sva zanatska preduzeća, trgovačke radnje i banke moraju biti otvorene u interesu stanovništva. Bezrazložno zatvaranje radnji zabranjeno je.

VII. U interesu urednog i ravnomernog snabdevanja stanovništva zabranjuje se svako nagomilavanje robe za dnevnu potrebu (svako prekomerno stvaranje rezervi). Nagomilavanje može se smatrati sabotažom.

Saobraćaj potreban za dnevnu životnu potrebu građanskog stanovništva, naročito pak pijačni saobraćaj, ukoliko to dopuštaju vojne prilike, neće biti otežan.

Proizvođači i trgovci imaju i dalje robu za dnevnu upotrebu stavljati na raspoloženje.

VIII. Zabranjeno je povišenje cena i smanjenje svake vrste nadnica koje su postojale na dan okupacije, ukoliko izuzeci nisu posebno dozvoljeni.

IX. Nemačka i domaća valuta obavezno se moraju primati. Obračunski kurs iznosi 100 dinara = 5 rajhsmaraka. Kazniće se svaki drugi obračunski kurs.

Zakonska sredstva plaćanja su, pored jugoslovenskih platnih sredstava, nemački bonovi i kovani novac Rajhskreditkase.

Pored toga dozvoljeni su u platnom prometu nemački sitni novci od 1 i 2 pfeniga kao i 1, 2, 5 i 10 rajhspfeniga ili nemačkih pfeniga. U okupiranoj oblasti nisu zakonska platna sredstva rajhsbanknote, rentenpfenig u vrednosti od 50 rajhspfeniga, koji važi u Nemačkom Rajhu. Oni zbog toga ne smeju doći u saobraćaj niti mogu biti primani.

X. Nemački vojnici i državljani Rajha plaćaće u gotovu svoje kupovine i naručeni rad. Trupe, umesto plaćanja u gotovu, izdavaće priznanice za izvršeni posao.

BR. 40

NAREDBA VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD APRILA 1941. O ZAPLENI POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA, SIROVINA I POLUFABRIKATA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

NAREDBA O ZAPLENI

Životne namirnice, sirovine i polufabrikati su od životne važnosti za privredu zauzetih oblasti. Njihov dovoljan dovoz za duže vreme ograničava se neprijateljskom blokadom. Zbog toga treba onim što se ima štedljivo raspolagati. Štedljivo ekonomisanje i pravična podela treba da obezbede ravnomerno zaposlenje pojedinih preduzeća. U interesu okupiranih oblasti zbog toga se zaplenjuju svi oni poljoprivredni proizvodi kojih ima u maloj količini, namirnice, sirovine, polufabrikati i ostali proizvodi i zvanično se njima gospodari.

Zaplena ne ukida svojinu, ali se ograničava sloboda raspolaganja. Prenošenje svojine na druga lica ili firme biće naređeno samo onda, ako je prenošenje potrebno u interesu opšte privrede.

§ 1. 1) Roba označena u Prilogu zaplenjuje se od stupanja na snagu ove Naredbe.[2]

2) Od zaplene izuzima se sva roba koja se nalazi u okviru redovnog snabdevanja domaćinstva.

§ 2. Zaplena ima za cilj da se pravni poslovi u pogledu zaplenjene robe i promene na njima (obrada i prerada), bez obzira na u § 3 utvrđene opšte izuzetke, smeju preduzimati samo sa odobrenjem merodavnih nemačkih službenih mesta. Pravnim poslovima jednake su odredbe u cilju egzekucije ili zatvora.

§ 3. 1) Bez dopuštenja po § 2 mogu do dalje naredbe:

a) robe (naročito sirovine, životne namirnice, stočna hrana, polufabrikati) da budu obrađivani i prerađivani u onim

[1] Dokument (na srpskohrvatskom jeziku) objavljen je u Zbirci naredbi i uputstava br. 1, izdanje Opštine grada Beograda, 1941 (AVII, Nda, br. reg. 15/2-1, str. 35—41, k. 53). Prema sadržaju ove naredbe, potpisu u njoj i njenom mestu u ovoj zbirci može se pretpostaviti da je ovaj dokumenat nastao posle 22. aprila 1941, tj. posle postavljanja vojnoupravnog komandanta u Srbiji.

[2] U tom prilogu su naznačene sledeće vrste robe koje će se zaplenjivati: poljoprivredni proizvodi, životne namirnice i stočna hrana, gvožđe i čelik, rude za oplemenjivanje, metali, plemeniti metali, kamenje i zemlja — azbest, drago kamenje i poludrago kamenje, industrijska ulja i masti, vosak, smola, tutkalo, kaučuk i kaučukovo mleko, tkanine i končane materije, kože, masti i krzna, sirovine i proizvodi hemijske industrije i sirovine i proizvode šumske i drvne industrije (AVII, Nda, br. reg. 15/2-1, str. 37—41, k. 53).

količinama u kojima je preduzeće istoga meseca prošle godine to obrađivalo i prerađivalo;

b) da se jednom preduzeću, čija sopstvena roba po broju 1, dopuštena za obradu i preradu nije dovoljna, dostavi roba za tu svrhu;

v) da preduzeća koja proizvode poljoprivredne proizvode, životne namirnice i stočnu hranu, obrađuju ih, prerađuju i dele, uključujući tu hotele i gostionice, predaju i nabavljaju one količine poljoprivrednih proizvoda koje su potrebne za redovno snabdevanje njihovoga kruga mušterija;

g) da trgovine i male zanatlijske radnje izdaju robu potrošaču ukoliko je to potrebno za redovno snabdevanje njihovoga kruga mušterija;

d) da se oblice i šumski sporedni proizvodi obrađuju, ili u svrhu obrade u sečeno drvo prodaju i seku;

2) Nadležna nemačka službena mesta mogu količine za obradu i preradu iz tačke 1, slova a) da odrede i na drugi način.

§ 4. 1) Ko je dobio na čuvanje zaplenjenu robu mora prvoga dana svakoga meseca a prvi put odmah po stupanju na snagu ove naredbe da napravi popis zaplenjene robe koja se nalazi u njegovom preduzeću, i to po vrsti robe, količini i mestu gde roba leži. Roba ima u popisu da se podeli po vrstama i da se obeleži po trgovačkom običaju.

2) Preduzeća za obradu i preradu, kao i trgovačka preduzeća za životne namirnice i poljoprivredu podnose svoje popise kao prijave mestima, koja će od nemačkih službenih mesta biti određena. Nadležno nemačko službeno mesto određuje vreme prijave.

3) Poljoprivredna preduzeća za proizvodnju i pojedinačne trgovačke radnje do dalje naredbe ne podležu propisima pod tačkom 1 i 2.

§ 5. 1) Nadležna nemačka službena mesta mogu od svakoga da traže obaveštenja o privrednim odnosima, zalihama, potrošnji, lagerovanju, kupovanju i prodaji robe, predmeta ili proizvoda svih vrsta. Pri tome se može narediti da se pokažu knjige, belezi ili ostali dokumenti, kao i dokazi o slanju uzoraka i probe robe, kao što se može narediti i to da se lično pojavi onaj koji je dužan da da obaveštenja.

2. Davanje obaveštenja može biti naređeno pismeno ili usmeno, naročitim zahtevom ili javnom objavom.

3. Obaveštenje ima se dati besplatno.

4. U tački 1. pomenuta nadležna mesta mogu u svako doba da pregledaju preduzeća, postrojenja i prostorije u kojima se roba proizvodi, smešta ili prodaje, ili se može smatrati da se tu nalazi.

§ 6. Ko čuva zaplenjenu robu mora s njom najpažljivije postupiti i na svaki način čuvati od kvarenja.

§ 7. 1) Ko namerno ili nepažljivo postupa protivno odredbama ove naredbe ili odredbama njenog Priloga biće kažnjen zatvorom i novčanom kaznom, ili jednom od ovih dveju kazni.

2) Roba na koju se bude odnosilo postupanje nesaglasno sa ovom naredbom, može da bude konfiskovana u korist jednog službenog mesta određenog u presudi. Ako kazna jedne određene osobe nije mogućna može se izvršiti i sama konfiskacija.

§ 8. 1) Za štetu koja proizađe primenom ove naredbe neće se plaćati obeštećenje.

2. Naredba stupa na snagu kada se objavi.

VOJNI ZAPOVEDNIK ZA SRBIJU

BR. 41

NAREDBA VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD APRILA 1941. O POLICIJSKOJ VLASTI KOMANDANTA MESTA I KAZNAMA KOJE ĆE IZRICATI STANOVNIŠTVU OKUPIRANE SRBIJE ZA RAZNE VRSTE PRESTUPA[1]

NAREDBA O POLICIJSKOJ VLASTI KOMANDANTA MESTA

Na osnovu dodeljenih mi ovlašćenja od strane Vođe i Vrhovnog komandanta naređujem sledeće:

1. Ukoliko delo kažnjivo po nemačkom pravu ima da bude presuđeno od vojnih sudova, na njega će biti primenjeno nemačko krivično pravo. Vojni sudovi mogu da sude kažnjiva dela koja su izvršena pre ulaska nemačkih trupa. Gonjenje nije obavezno. Prilikom suđenja dela koja su izvršili maloletnici mogu nemački sudovi kaznu koja preti da dosude nezavisno od godina starosti zločinca ako se on po svome razvoju može smatrati starijim od osamnaest godina.

---

[1] Dokument (na srpskohrvatskom jeziku) objavljen je u Zbirci naredbi i uputstava br. 1, izdanje Opštine grada Beograda, 1941 (AVII, Nda, br. reg. 15/2-1, str. 11—2, k. 53). Prema sadržaju ove naredbe, potpisu u njoj i njenom mestu u ovoj Zbirci može se pretpostaviti da je ona nastala posle 22. aprila 1941, tj. posle postavljanja vojnoupravnog komandanta u Srbiji.

2. Smrću će biti kažnjen svako koji u zaposednutoj oblasti preduzme dela nasilja ili sabotaže ma koje vrste protiv nemačke vojske i njenih pripadnika ili postrojenja.

3. Ko obustavi posao u nameri da ošteti interese nemačke posade, ko isključi sa posla posloprimce ili ko vrši druge obustave rada, odnosno prekid poslovanja — biće kažnjen.

4. Skupljanje na ulici, proizvođenje i delenje letaka, priređivanje javnih skupova i povorki kao i učestvovanje u njima zabranjeno je i biće kažnjivo.

5. Protivnemačke manifestacije svake vrste, naročito neprijateljske i uvredljive izjave zabranjene su i biće kažnjene.

6. Ko u novinama ili časopisima objavljuje vesti koje mogu biti od štete Nemačkom Rajhu, ili čije je objavljivanje zabranjeno od strane nemačke okupacione vojske biće kažnjen.

7. Ko nenemačke radio-stanice javno ili u nekome skupu sluša, odnosno za to daje prilike, biće kažnjen. Izuzetak od toga čine nenemačke stanice koje okupaciona vojska javno objavom dopusti.

8. Ko radio vesti, neprijateljske prema Nemačkoj ili ostale vesti protiv Nemačke širi — biće kažnjen.

9. Kažnjavaće se svaki nedopušten odnos sa ratnim ili civilnim zarobljenicima koji se nalaze pod stražom nemačkih vlasti ili činovnika.

VOJNI ZAPOVEDNIK SRBIJE

BR. 42

ZAPOVEST KOMANDE 2. ARMIJE OD 2. MAJA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA SMENJIVANJE OPERATIVNIH KORPUSA I DOVOĐENJE POSADNIH DIVIZIJA NA TERITORIJU JUGOSLAVIJE[1]

KOMANDA 2. ARMIJE
Br. ...[2]/41, str. pov.

A. H. Qu., 2. 5. 1941.
35 primeraka
Kontrolni br. .....
..... čas.

Armijska zapovest[3] *br. 12*

1) Radi smenjivanja divizija[4] *K-de XI AK* i *K-de LI AK* predviđeno je dovođenje niže navedenih divizija 15. talasa, i to (naznačeno vreme nije konačno utvrđeno):[5]
   704. pd E-transportom, iskrcavanje zapadno od Beograda 9. 5 — 16. 5. 41.
   714. pd E-transportom, iskrcavanje zapadno od Beograda 22. 5 — 29. 5. 41.
   717. pd E-transportom, iskrcavanje u okolini Temišvara 19. 5 — 27. 5. 41.
   718. pd kopnenim putem za Hrvatsku od 15. 5 — 30. 5.
2) Od tih divizija, za upotrebu na staroj srpskoj teritoriji i teritoriji pod nemačkom zaštitom predviđene su:
   704, 714, 717. pd.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9333117.

[2] Broj je nečitljiv.

[3] i [6] U dopuni ove zapovesti od 4. maja 1941: piše: »Smenjivanje delova pešadijskog puka »Grosdojčland« izvršiće 714. pd prema upustvima 11. AK (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1044-5). Međutim, dok ne stigne 714. pd, delove pp »Grosdojčland« koji se nalaze u Beogradu smeniti će 1. puk 183. pd i u njemu ostati do 14. maja 1941. god. (AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 93331879). Opširnije o smenjivanju jedinica 2. armije i o njihovom prebacivanju i transportovanju s teritorije Jugoslavije u pravcu Minhena vidi Operacijski dnevnik Operativnog odeljenja 2. armije od 25. aprila do 20. juna 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9279849-80).

[4] O dislokaciji divizija 11. i 51. korpusa vidi dok. br. 45 i 48.

[5] Vidi dok. br. 44 i 56. Vreme iskrcavanja divizija 15. talasa utvrđeno je dopunom zapovesti od 4. maja 1941. U njoj se kaže: »704. pešadijska divizija iskrcaće se od 7—10.5. zapadno od Beograda, 714. pešadijska divizija iskrcaće se od 16—21.5. u Temišvaru, 717. pešadijska divizija iskrcaće se od 20—24.5. zapadno od Beograda. Armijsku zapovest br. 12 treba u tome smislu izmeniti. Pešadijski puk »Grosdojčland« — ukrcno vreme od 16—21.5. zapadno od Beograda« (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1044-5).

Na teritoriji Hrvatske:

718. pd.

3) Pp »Grosdojčland« već od 16. 5. 41. evakuisaće se u cilju odmora i popune.

K-da LI AK preduzeće potrebno da se jedinice pešadijskog puka »Grosdojčland« koje su u Beogradu potčinjene komandantu armijskog pozadinskog rejona smene 1 pukovskim štabom, sa 2 bataljona i pukovskim delovima *183. pd* do 14. 5. 41. u 12,00 časova.[6]

K-da XI AK preduzeće potrebno da se do istog vremena smene jedinice pp »Grosdojčland« upotrebljene severno od Dunava.[7]

4) O vremenu izdvajanja i transportovanja 4. brdd, 294, 132. i 183, pd nije još ništa poznato. Za transportovanje 60. pd (mot.) zasada je predviđeno vreme od 17. 5. do 27. 5. 41.

Za K-du 2. armije
načelnik štaba
. . .[8]

[7] Vidi dok. br. 45.
[8] Potpis nečitak.

BR. 43

OBAVEŠTENJE NEMAČKOG DRŽAVNOG SEKRETARA OD 5. MAJA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA DA NEMAČKI VOJNI KOMANDANT U NEGOTINU NIJE DOZVOLIO BUGARSKIM JEDINICAMA DA POSEDNU TAJ REJON[1]

Berlin, 5. maj 1941.

St. S,[2] br. 304

Bugarski poslanik mi je danas saopštio da bugarska vojska, kao što je poznato, ima pravo da opet zaposedne male delove državne teritorije na zapadnoj bugarskoj granici, koje je Bugarska i izgubila ugovorom u Nejiu.[3] U Caribrodu[4] i Bosiljgradu je to sprovedeno bez smetnji. Bugarska vojska treba isto tako da zaposedne i sasvim malo granično područje koje se nalazi najsevernije (vidi priloženu kartu).[5] Međutim, vojni komandant u Negotinu se je tome usprotivio i nije dozvolio Bugarima da pređu granicu. Poslanik moli da se vojnim komandama, a naročito onoj u Negotinu, pošalje direktiva da Bugari imaju pravo da uđu u navedeni prostor. Poslanik mi je tom prilikom pokazao na većoj geografskoj karti da je reč o tome da se na svim mestima bugarska granična linija pomeri do vododelnice koju su Jugosloveni, iz vojnih razloga, prekoračili svojevremeno (u Nejiu) prema istoku.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153214.

[2] Staatsekretär (državni sekretar)

[3] Nejiski ugovor je potpisan 27. septembra 1919. u Neji-sir-Senu (Neuilly-sur-Seine), u blizini Pariza, između savezničkih sila i država koje su im se pridružile, s jedne strane, i Bugarske, s druge strane. Ovim ugovorom, koji je stupio na snagu 9. avgusta 1920, okončano je ratno stanje između Bugarske i Srbije. Ugovor je imao 13 poglavlja sa 291 članom. Jedna od klauzula tog ugovora odnosila se na zapadnu granicu Bugarske prema Kraljevini SHS, a bila je u skladu sa Bukureškim mirom od 10. avgusta 1913. Tada su jedino ispravljene granice u oblasti Strumice, Bosiljgrada i Dimitrovgrada, i to u korist Kraljevine SHS. Ona je tada dobila 2566 km² nove teritorije (Vojna enciklopedija, Beograd, 1964, sveska 6, str. 151—152).

[4] Sada: Dimitrovgrad.

[5] Redakcija nije našla tu kartu.

Odgovorio sam poslaniku da mi je poznato da bugarskoj vojsci treba da budu prepuštena samo prva dva navedena područja,[6] ali da ću se ipak za tu stvar zauzeti.[7]

Pot. Vajczeker[8]

Gospodinu R. A. M.[9]
Gospodinu U. St. S. Pol.[10]
Gospodinu Dg. Pol.[11]
Gospodinu poslaniku Riteru
Gospodinu U. St. S. Recht[12]

BR. 44

ZAHTEV OPUNOMOĆENIKA MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA U SRBIJI OD 5. MAJA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA DA ZEMUN SA OKOLINOM OSTANE U SASTAVU SRBIJE[1]

Telegram
(Geh. Ch. V.)[2]

Beograd, 5. maj 1941.
Prijem: 5. maj 1941, 20,05 časova
Br. 126 od 5. 5.

U vezi s telegramom od 24. br. 48.[3]

+) kod Pol. I. M.[4]

---

[6] Vidi dok. br. 5 i 35.

[7] U vezi s tim, Vrhovna komanda Vermahta je 6. juna 1941. obavestila svoje potčinjene komande:

»Prema saopštenju Ministarstva inostranih poslova Bugarske treba, prema ugovoru u Nejiu, da ponovo zadrži zemljišni pojas istočno od reke Timoka. Nova bugarska granica proteže se uzduž istočne obale Timoka od ušća u Dunav do zapadno od Halova, a od ove tačke prema jugoistoku do dosadašnje jugoslovensko-bugarske granice.

Odobrava se posedanje ove oblasti od strane bugarskih trupa. Sve ostalo oko predaje teritorije regulisaće Komanda kopnene vojske« (AVII NAV-T-77, r. 614, s. 1801227-8).

[8] Ernest Vajczeker (Ernest Weizsäcker)

[9] Reichsaussenminister (ministar spoljnih poslova)

[10] Unterstaatesekretär, politische Abteilung (državni podsekretar, političko odeljenje)

[11] Dirigent der politische Abteilung (pomoćnik načelnika političkog odeljenja).

[12] Unterstaatsekretär Recht (državni podsekretar za pravo) .

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153215-6.

[2] Geheim Chiffrierverfahren (poverljivo, šifrovano)

[3] Taj telegram redakcija nije našla.

[4] Politische (Abteilung des) Innenministeriums (političko odeljenje Ministarstva unutrašnjih poslova)

I. Vojnoupravni komandant se je otprilike pre 8 dana zauzeo energično kod OKH da Zemun ostane privremeno u sastavu područja pod vojnoupravnim komandantom u Srbiji,[5] ali do sada još nije dobio rešenje.

U prilog zadržavanja Zemuna sa bližom okolinom u sastavu Srbije govore:

1.) Važni vojni razlozi (avioni).

2.) Osiguranje saobraćaja (izgradnja mosta).

3.) Potrebe snabdevanja (zbog velike *oskudice namirnica* stanovništvo Beograda je upućeno na uvoz iz Zemuna i okoline).

4.) *Činjenica* da se kratkotalasna radio-stanica, koja je neophodno potrebna, *naročito* za propagandu među srpskim stanovništvom u inostranstvu i u prekomorskim krajevima, nalazi 2 km zapadno od Zemuna. Ta stanica, zbog oštećenja kabla, zasada doduše ne radi, ali se može brzo osposobiti.

5.) Osiguranje pouzdanog i brzog odvijanja vojnog i civilnog saobraćaja i brzog dopremanja propagandnog materijala (na primer, novine, brošure), što je moguće samo putem avionskog saobraćaja. Međutim, sa uspostavljanjem hrvatske vojne i carinske granice sigurno je da će u tom pogledu doći do teškoća.

II. Vojnoupravni komandant je dosada odbio da se postavi hrvatski gradonačelnik i da Hrvati preuzmu policiju,[6] a isto tako nije dao saglasnost za formiranje hrvatskog bataljona. Ortskomandant u Zemunu je danas raspustio ustaše, pošto su vršili premetačine kod Nemaca u Francstalu, pri čemu je dolazilo do pljačke. S obzirom na ove događaje, vojnoupravni komandant je ponovo zamolio OKH da donese odluku.[7]

---

[5] Detaljnije o statusu Zemuna s bližom okolinom vidi dok. br. 58, 91, 132, 137 i 181.

[6] Dvadeset petog maja 1941. komesar Zemuna Beker (Becker) zvanično je objavio: »Danom 22. 5. 1941. postavljen sam, po naređenju nemačkog vojnoupravnog komandanta u Srbiji, za komesara grada i sreza Zemun. Time mi je podređena celokupna civilna uprava grada i sreza Zemuna, tj. isključivo policiji. Za upravnika policije postavljen je SS unterštrumfirer Markvart (Marquart). Moja naređenja i naređenja upravnika policije imaju se izvršavati. Moje službene prostorije nalaze se u magistratu Zemuna« (AVII, reg. br. 1/11, k. 50-A).

[7] Vrhovna komanda Vermahta je 7. maja 1941, u saglasnosti s Ministarstvom spoljnih poslova, odlučila da grad Zemun ostaje u području vojnoupravnog komandanta u Srbiji, pod uslovom da se kasnije izvrši konačno razgraničenje. Razgraničenje gradskog područja Zemun regulisaće Komanda kopnene vojske u saglasnosti s nemačkim generalom u Zagrebu (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1014).

S moje strane molim također najhitnije za direktive. Skrećem pažnju da je za rešenje tog pitanja zainteresiran takođe rajhsmaršal.

Bencler[8]

Izrađeno u 10 primeraka.
Od toga poslato:
. . .[9]

---

[8] Feliks Bencler (Felix Benzler), opunomoćenik Ministarstva spoljnih poslova Rajha u okupiranoj Srbiji. Na tu dužnost Hitler ga je postavio 28. aprila 1941. Odluka glasi:

»1) Postavljam opunomoćenika Ministarstva spoljnih poslova kod vojnoupravnog komandanta u Srbiji. Njegovo službeno mesto nalazi se u Beogradu.

2) Opunomoćenik Ministarstva spoljnih poslova je nadležan da radi na svim pitanjima spoljnopolitičkog karaktera koja će se javiti u Srbiji. Od posebne važnosti je njegov zadatak da spreči delatnost srpskih političkih elemenata štetnu po političke interese Trećeg Rajha.

3) Ukoliko pri sprovođenju zadataka opunomoćenika Ministarstva spoljnih poslova budu dodirnuta i vojna pitanja, tada opunomoćenik Ministarstva spoljnih poslova treba da radi u sporazumu s vojnoupravnim komandantom u Srbiji. Ako bi odlukama vojnih vlasti bili dodirnuti politički interesi, tada one treba da se donesu sporazumno sa opunomoćenikom Ministarstva spolnjih poslova« (AVII NAV-T-120, r. 200, s. 153205).

[9] Zbog uštede u prostoru, redakcija je izostavila imena ustanova, vojnih komandi i pojedinaca kojima je telegram dostavljen.

BR. 45

ZAPOVEST KOMANDE 11. ARMIJSKOG KORPUSA OD 5. MAJA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PRIPREMU SMENJIVANJA OPERATIVNIH JEDINICA POSADNIM JEDINICAMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Prepis

KOMANDA 11. ARMIJSKOG KORPUSA
Ia, br. 115/41, str. pov.

K. H. Qu.,[2] 5. 5. 1941.
20 primeraka
14. primerak

Korpusna zapovest br. 10
za pripremu smene[3]

1.) *Za smenjivanje divizija XI AK* predviđeno je dovođenje sledećih divizija:
704. divizija, s E-transportom, prvo iskrcavanje zapadno od Beograda 7. 5 — 10. 5. 1941.
714.divizija,[4] E-transportom, sa pravca Temišvar, 16—21. maja 1941. godine,
717. divizija,[5] E-transportom, prvo iskrcavanje zapadno od Beograda u vremenu od 20—24. maja 1941. godine.
Prilog 1 i 2. — o E-transportu u pojedinostima vidi

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9333207-12).

[2] Korpshauptquartier (štab korpusa ili korpusno komandno mesto)

[3] O smenjivanju jedinica 11. AK divizijama 15. talasa u toku maja 1941. vidi opširnije dok. br. 42, 48 i 56; AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 287-300, NAV-T-312, r. 1076, s. 9279849-80.

[4] Ova divizija formirana je 1. maja 1941. u Pragu a njeno transportovanje na teritoriju Srbije otpočelo je 15. maja 1941, pod komandom general-majora Fridriha Štala (Friedrich Stahl). Divizija je u svom sastavu imala: 721. i 741 pp, 661 art. divizion, 714. četu za vezu, 714. veterinarsku četu, 714. inž. četu, 714. vojnu polubolnicu, 714. pekarsku polučetu, 714. mesarski vod, 714. auto i zaprežnu kolonu i 714. odelj. vojne pošte. Brojno stanje divizije u septembru 1941. je iznosilo: 188 oficira, 53 službenika, 990 podoficira i 5.827 vojnika. Opširnije o ovoj diviziji za vreme boravka na teritoriji Srbije u 1941. godini vidi AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 107-25, 146-51, 158-67, 173-89 i 220-39.

[5] Ova divizija formirana je od 1. do 14. maja 1941. u Bruku na Lajti (Bruck an der Leitha) a njeno transportovanje na teritoriju Srbije otpočelo je 15. maja 1941. pod komandom pukovnika Paula Hofmana (Hoffmann), koji je 1. juna 1941. unapređen u čin general-majora. Divizija je bila sledećeg sastava: 737. i 749. pp, 670. art. divizion i ostale jedinice (kao i 714. pd, samo što su nosile broj 717). Brojno stanje divizije u septembru 1941. je iznosilo: 262 oficira, 66 službenika, 1153 podoficira i 8.922 vojnika. Detaljnije o ovoj diviziji za vreme boravka na teritoriji Srbije u 1941. vidi AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 3-352.

prilog 1 i 2. 704, *714 i 717. divizija* raspolažu samo sa po 2 pešadijska puka, 1 artiljerijskim divizionom i 1 četom za vezu, kao i službom za snabdevanje.

2.) a.) *pp Grosdojčland* se od 16—21. maja 1941. godine evakuiše u okolinu zapadno od Beograda radi osveženja.

Redosled transportovanja:

I/pp G. D.[6]
II/pp G. D.
Pozadinska služba prvih delova
IV/pp G. D.
V/pp G. D.
III/pp G. D.
Štab puka
Ostali deo pozadinske službe
400. artd

b.) *Transportovanje 60 (mot.) divizije* predviđeno je u vremenu od 17—27. maja 1941. godine.

c.) O vremenu izvlačenja i . . . . . *4. brd i 294. div.* pojedinosti . . . . . [7]

3.) *Smenjuju se:*

a) *pp Grosdojčland* — smenjuje ga 1/183. divizije
b) 60. (mot.) div. — smenjuje je 704. pd.

Pri smeni predati sve dosadašnje korpusne naredbe koje je izdala k-da XI AK, kao i odgovarajuća posebna naređenja o snabdevanju i važnija naređenja.

Divizijama i štabovima koji vrše smenu detaljno ukazati i informisati o specifičnostima pojedinih rejona.

Predati i tekuće stanje čišćenja od neprijatelja[8] i stanje puteva.

60. (mot.) div. i *pp G. D.* ostaviće, sem toga, jednog svog oficira sa pomoćnim snagama u štabovima koji vrše

---

[6] Grossdeutschland Regiment (Grosdojčland puk — Velika Nemačka puk)

[7] Rečenica je nejasna, jer je na tom mestu film oštećen. Svoje dotadanje operativno područje 294. pd je 3. juna 1941. predala Komandi 717. pd, sa sedištem štaba u Nišu; 4. brd je 6. juna 1941. predala svoje područje 714. pd, čije je sedište u Topoli (AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9279849-80).

[8] Reč je o akciji koju je 3. maja 1941. sprovela jedna kombinovana jedinica 11. AK (u sastavu te jedinice su bili delovi iz 294. pd i 4. brd). Akcija čišćenja je izvršena na području s. Propaštica (na putu Lebane — Priština). Tom prilikom ubijeno je 50 talaca i uhapšena su 253 taoca, a sela Propaštica i Niševce su zapaljena. Jedna ojačana četa iz gornjeg sastava je sličnu akciju izvela u blizini Raške, gde su bila ubijena dva nemačka vojnika. Delovi 60. pd su 10. maja 1941. u okolini Prijepolja naišli na jednu naoružanu grupu stanovnika iz tog kraja, jačine oko 30 ljudi, zarobili je i odmah streljali ili obesili. (Podrobnije o tome vidi AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9279849-80).

smenu dok ovi ne izveste o svojoj punoj sposobnosti za rad.

Združene jedinice *5. okl.*[*opne*] *divizije* (14. pp bez I. bat., 1. četa 53. okl. lov.[ačkog] bat. i II/116. art. p), koje se nalaze u *60. (mot.) div.*, ostaju zasada u svojim dosadašnjim rejonima, i po evakuaciji 60. (mot.) div. stavljaju se pod komandu *704. div.* One će se, priključiti 5. okld, koja u vremenu od 31. maja do 6. juna 1941. godine prolazi ovuda iz Grčke.

Združene jedinice 60. (mot.) div., koje se nalaze u 5. okld, 120. pp (mot.) bez I. bat., 1. četa okl. lov. bat. i I/160. artp, dovešće se kasnije 60. (mot.) div.

4.) *Za pripremu smene razmeštaju se:*
   a.) *714. divizija* (bez 1 puka — vidi tačku 3 pod a) otprilike u dosadašnjem rejonu 4. brd;
   b.) *717. divizija* u rejonu *294. div.*

Prilog 3

5.) *Preuzimanje novih rejona, prema prilogu 3*, od strane 704, 714. i 717. divizije (saobrazno tač. 3) pripremiti tako da se izvrši *bez smetnji.* O vremenu *preuzimanja komande* naredиće se kasnije. *60. (mot.) div.* će o ovome pravovremeno podneti *predlog* komandi korpusa.

6.) *651. inž*[injerijski] b[ataljon] (potčinjen vojnoj misiji u Rumuniji radi angažovanja na obezbeđenju Dunava, na odseku: ostrvo kod V. Gradišta — bugarska granica) evakuiše se, po naređenju, 10. maja 1941. godine.
4. brd. divizija preuzima od 5. maja 1941. godine u 18,00 časova obezbeđenje Dunava (važnih transporata za Nemačku) na ovom odseku u neposrednom sporazumu sa 651. inžb. (telegramom avizirano 4. brd).

7.) *9. okld* (bez vozila na gusenicama) prebacuje se kopnenim maršem iz Grčke u okolinu Beča.

Divizija maršuje, u vremenu od 5—12. maja 1941. godine, putem: Skoplje, Uroševac, Priština, Kos. Mitrovica, Raška, Kraljevo, Kragujevac, Beograd.

Rejoni razmeštaja:	Priština — Kos. Mitrovica
6—10. maja 1941. godine	Kraljevo — južno od Kragujevca.
7—11. maja 1941. godine	

Predstraži 9. okld je ukazano da se, u vezi s rejonom razmeštaja, odnosno rejonom odmora, sporazume sa komandantom 513. pp (Kos. Mitrovica) i 514. pp (Kragujevac). *294. div.* će snabdeti *9. okld* pogonskim gorivom.

a.) *513. pp* iz trofejne rezerve u Prištini i Kos. Mitrovici (stara železnička stanica);

b.) *Komanda mesta Kraljevo* (III/514. pp) iz trofejne rezerve u Kraljevu i, u sporazumu sa 60. (mot.) div., iz trofejne rezerve 3 km istočno od Požege (50 km severozapadno od Kraljeva a 14 km istočno od Užica). (Telegramom Ia br. 700/41 i br. 700/41, II deo, avizirano).[9]

Regulisanje saobraćaja za 9. okld izvršiće *divizije* u svojim rejonima u sporazumu sa *9. okld.* Divizije će obezbediti komunikacije postavljanjem jasnih saobraćajnih znakova naselja na *žutim tablicama sa crnim natpisima.*

O obezbeđenju komunikacija postavljanjem saobraćajnih znakova postupiti prema odluci Komande 2. armije.

8.) *Ja ne želim* da stanovnici u civilu nose oružje na hrvatskoj i bosanskoj teritoriji), kao i da drugi za održavanje mira *budu naoružani.* Gde se ovo dogodi, odmah oduzeti oružje.

O rezultatu izvestiti *9. maja 1941. godine.*

9.) *132. i 183. div.* (Sarajevo), koje se nalaze *na teritoriji* Hrvatske, verovatno će biti smenjene od strane 718. div. u vremenu od 15—30. maja 1941. godine.

10.) Buduća *mesta štabova za 704. i 717. div.*, koje vrše smenu, određena su (Valjevo i Niška Banja).
714. div.: Smederevo.

11.) *K. H. Qu* ostaje u Vrnjačkoj Banji.
3 priloga.

Komandant korpusa[10]

REJONI ISTOVARA

A) 704. divizija (7—10. maja 1941)

Združena jedinica	Rejon razmeštaja	Rejon istovara	Primedba
1 pp	Ljubovija —	Ruma	Prvo iskrcavanje neposredno zapadnije od Beograda, onda marš preko mosta Zemun — Beograd u okolinu južno od Beograda. Ponovno ukrcavanje oko Mladenovca.
Štab pp sa pukovskim četama	Valjevo — Šabac		
	Užice	Užice	
1. bat.	oko Višegrada	Višegrad	
1. bat.	oko Prijepolja	Vardište ili Priboj	
1. bat.	oko Čačka	Čačak	
Štab div. sa div. jedinicama	oko Valjeva	Lajkovac, ukoliko je moguće Valjevo	

[9] Telegrami nisu pronađeni.

[10] Komandant 11. armijskog korpusa je tada bio general pešadije Joakim fon Korcflajš (Joachim von Kortzfleisch).

B) 714. divizija (16—21. maja 1941)

Združena jedinica	Rejon razmeštaja	Rejon istovara	Primedba
1 bat.	oko V. Kikinde	Žimbolija (40 km zapadno od Temišvara)	
1 bat.	oko Zrenjanina (Petrovgrad)	pruga Zrenjanin — Temišvar	
1 bat.	oko Vršca	oko Vršca	
Štab puka sa puk. četama	oko Pančeva	oko Pančeva	
Štab div. sa div. jedinicama	Smederevo — Lapovo — Palanka	oko Velike Plane	
Štab puka sa puk. četama	Lapovo — Ćuprija	Lapovo — Ćuprija	
1 bat.	Požarevac	Požarevac	
1 bat.	Mladenovac	Mladenovac	
1 bat.	Zaječar	Zaječar	

C) 717. divizija (20—24. maja 1941)

Prvi istovar zapadno od Beograda. Onda marš preko savskog mosta Zemun — Beograd u okolinu *južno* od Beograda. Ovde ponovno ukrcavanje.

Štab div. sa div. jedinicama	oko Niša	Niš	
Štab puka sa puk. jedinicama	Kragujevac	Kragujevac	
1 bat.	Kragujevac	Kragujevac	
1 bat.	Kraljevo	neposredno severnije od Kraljeva	
1 bat.	Kruševac	Kruševac	
Štab puka sa puk. četama	Kos. Mitrovica	Kos. Mitrovica	preko Niša i Skoplja
1 bat.	Priština	Priština	preko Niša i Skoplja
1 bat.	Novi Pazar	Raška	preko Niša, Skoplja i Mitrovice
1 bat.	Prokuplje	Prokuplje	preko Niša

BR. 46

OBAVEŠTENJE OPUNOMOĆENIKA MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA BENCLERA OD 6. MAJA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA RAJHA O PRESELJAVANJU SLOVENACA IZ JUŽNE ŠTAJERSKE I KRANJSKE U SRBIJU[1]

Poverljivo

Telegram
(Geh. Ch. V.)

Beograd, 6. maj 1941.

Primljeno: 7. maja 1941, 1,55 čas

Br. 143 od 6. 5. U vezi s telegramom pov .br. 109 od 3. 5.[2]

Prilikom današnjeg sastanka u Mariboru, pod predsedništvom državnog namesnika Iberrajtera, vojnoupravni komandant u Srbiji je, uprkos teškoj sumnji u pogledu ishrane, smeštaja i ugrožavanja bezbednosti u potčinjenom mu području, obećao da će, radi izvršenja *Firerovog* naređenja, u staru Srbiju, ukoliko je to moguće, primiti 200—260.000 Slovenaca predloženih za iseljavanje iz južne Štajerske i Kranjske, kako bi se južna Štajerska učinila nemačkom zemljom.[3]

Prema saopštenju načelnika transporta, preseljavanje ne može, iz tehničkih razloga *(na primer* rušenje mostova, transport ulja za Italiju), početi pre početka jula, mada unutrašnja nadleštva Rajha najveću važnost pridaju najbržoj akciji. Osim toga, potrebna je temeljna priprema, za koju je vojnoupravni komandant od gaulajtera zahtevao podatke.

Preseljavanje je predviđeno u tri talasa,[4] od kojih je 1. talas slovenačka inteligencija, 6000 osoba, 2. talas useljeni

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, London 2, s. 297892-3. Na margini originala je rukom dopisano nekoliko datuma, parafa, brojeva i primedbi.

[2] Depeša nije nađena.

[3] Vidi dok. br. 29.

[4] Vidi dok. br. 58 i 164. O organizaciji preseljavanja Slovenaca u Srbiju detaljnije vidi u zapisniku s konferencije održane u Beogradu 21. maja 1941 (AVII, reg. br. 14/1, k. 27) i u zapisniku sa sastanka održanog 27. maja 1941. u Beču na kome se raspravljalo o tehničkoj strani sprovođenja iseljavanja prvog talasa Slovenaca u južnu Srbiju (AVII, reg. br. 35/1, k. 32). Međutim, planovi iseljavanja Slovenaca više puta su se menjali, tako da je preseljavanje otpočelo tek posle savetovanja održanog 4. juna 1941. u Zagrebu. Prvi talas, jačine oko 5.000 politički »nesigurnih« Slovenaca, preseljen je u Srbiju 5. jula 1941. U drugom ta-

Slovenci sa obale, 30.000 osoba, i 3. talas sav ostatak. Predlog da se deo Slovenaca iseli u Hrvatsku Firer je odbio. Ali vojnoupravni komandant bi hteo da Italiju i Bugarsku dovede do toga da prime deo iseljenika. On moli za dejstvo Ministarstva spoljnih poslova da Italijani prime 60—70.000 preseljenika. Obrazloženje: Obalsko područje iz koga potiču mnogobrojni Slovenci je italijansko. Osim toga, iz Kočevja, koje je takođe pripalo Italiji, biće iseljeno u Donju Štajersku 18.000 folksdojčera, usled čega će biti mesta za Slovence.

Dalje, vojnoupravni komandant moli za dejstvo kod Bugarske, da u južnu Srbiju, koja je postala bugarska, primi 40—50.000 Slovenaca. Pošto smeštaj glavne mase od 120—150.000 Slovenaca u suženi prostor stare Srbije već nailazi na najozbiljnije teškoće, najenergičnije se zalažem za molbu vojnoupravnog komandanta.

Bencler

BR. 47

IZVEŠTAJ KOMANDE POZADINE 2. ARMIJE OD 6. MAJA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE O RATNOM PLENU, EVAKUACIJI ZAROBLJENIKA, ANGAŽOVANJU SOPSTVENIH TEHNIČKIH JEDINICA, ORGANIZACIJI VOJNOUPRAVNIH KOMANDI I NEMAČKIH TERITORIJALNIH JEDINICA U OKUPIRANOJ JUGOSLAVIJI[1]

Qu 2. Prilog 29[2]
6. 5. 41.

Pregled o radu na području Komande Qu 2. A. u toku dejstava u Jugoslaviji

I) *Ratni plen*[3]

---

lasu, čije je preseljavanje izvršeno od 10. jula do 30. avgusta 1941, bilo je oko 10.000 Slovenaca. Oni su preseljeni u NDH. Treći talas, jačine oko 34.000 seljaka iz Posavlja, preseljen je u Šleziju. Ovom broju treba dodati još oko 17.000 Slovenaca koje su Nemci, navodno kao dobrovoljce, preselili u Nemačku. U ispražnjeni prostor Slovenije okupator je naselio kočevske Nemce i Nemce iz Besarabije i Bukovine. Opširnije o tome vidi Zbornik sećanja: Ustanak naroda Jugoslavije 1941, knjigu prvu, izdanje Vojnoizdavačkog zavoda, Beograd, 1962, str. 544—547.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9332975-86).

[2] Dopisano rukom.

[3] Vidi dok. br. 14.

II) Ratni zarobljenici[4]
III) Upotreba ortskomandantura i feldkomandantura[5]
IV) „ landesšicen-bataljona[6]
V) „ Dulags i armijskih sabirnih zarobljeničkih logora[7]
VI) „ Sabirnog logora fronta
VII) „ Odeljenja za izdavanje propusnica

. . .[8]

I/ *Ratni plen*

1) *Prikupljanje ratnog plena*

a) 1. Oklopna grupa prikupila je i K-di 2. A predala:

304.000 pušaka i karabina
450 mitraljeza
82 laka topa
12 teških topova
15 pt topova
32 paa topa
3.000 pištolja (starijeg modela)
47 oklopnih bornih vozila
84 aviona

b) K-da 2. A do 5. 5. prikupila je:

87.890 pušaka i karabina
856 mitraljeza
187 lakih topova
12 teških „
18 pt topova
17 paa topova
20 pištolja (starijeg modela)
4.500 tona artiljerijske municije, eksplozivnih i zapaljivih sredstava
43,200.000 metaka pešadijske municije
1 zavod vojnog naoružanja
1 zavod s pionirskim sirovinama
1 mostovno-građevinski park za gvozdene putne mostove

---

[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 14, 24, 51, 55 i 67.
[5] Vidi dok. br. 5.
[6] i [7] Vidi dok. br. 55.
[8] Potpis nečitak.

1 mostovno-građevinski park za železničke ratne mostove
1 mostovnu kolonu (sistem »Birago«)

c) Ukupno do 5. 5. 41. prikupljeno je:

391.890 pušaka i karabina
1.306 mitraljeza
271 laki top
24 teška topa
33 pt topa
49 paa topova
3.020 pištolja (starijeg modela)
47 oklopnih borbenih vozila
84 aviona
4.500 tona artiljerijske municije, eksplozivnih i zapaljivih sredstava
3,200.000 metaka pešadijske municije
1 zavod vojnog naoružanja
1 zavod s pionirskim sirovinama
1 mostovno-građevinski park za gvozdene putne mostove
1 mostovno-građevinski park za železničke vojne mostove
3 mostovne kolone (sistema »Birago«)

2) *Angažovanje vojnotehničkih jedinica*

a) Za prikupljanje ratnog plena K-di 2. A pristigli su:
22. 4. delovi Višeg vojnotehničkog štaba 5.
26. 4. 1. i 9. motorizovana vojna kolona (svaka po 60 tona).
Do 5. 5. pristigli su svi delovi, i to:
Štab vojnotehnički br. 26
„ „ br. 41
9. vojnotehnički bataljon (štab i 3. č)
18. vojnotehnički bataljon (štab i 3. č)
Štab za prikupljanje zaplenjenih oklopnih vozila br. 2
Štab za prikupljanje zaplenjenih oklopnih vozila br. 3
Artiljerijskotehnički radnički štab
Artiljerijskotehnički mernički štab
Pionirsko izviđačko odeljenje
Železnički pionirski štab.

b) Ove su jedinice upotrebljene odmah po njihovom pristizanju. Do 8. 5. težište rada bilo je na prikupljanju plena s prostorije koja je dodeljena Italijanima. Zato su upotrebljene ovako:

(1) *Mesta upotrebe:*

aa) Viši vojnotehnički štab br. 5 — Beograd
bb) Vojnotehnički štab br. 41 sa
9. vojnotehničkim bataljonom
9. motorizovanom vojnotehničkom kolonom — Banja Luka
cc) Vojnotehnički štab br. 26 sa
18. vojnotehničkim bataljonom
1. motorizovanom vojnotehničkom kolonom — Sarajevo
dd) Štab za prikupljanje zaplenjenih oklopnih vozila br. 3 — Rejon Sarajevo — Višegrad
ee) Štab za prikupljanje zaplenjenih oklopnih vozila br. 2 — Kragujevac
ff) Atiljerijskotehnički radnički štab — Sarajevo
gg) Artiljerijskotehnički mernički štab — Beograd
hh) Pionirsko izviđačko odeljenje — Beograd
ii) Železnički pionirski štab — Beograd

Štabovi navedeni pod ff) — ii) dobijaju od Višeg vojnotehničkog štaba izviđačke zadatke, tako da navedena mesta upotrebe nisu stalna.

(2) *Zadaci:*

Od 3. 5. 41. vojnotehnički štab br. 26 i 41 rade u svojim rejonima u okolini Sarajeva i Banje Luke izvršavajući ove zadatke:

a) postepeno preuzimanje skladišta od trupa
b) razvrstavanje i prebrojavanje plena
c) pripremanje za otpremanje u otadžbinu ratnog plena određenog za korišćenje i
d) kao i trupe, da prikupljaju opremu koja leži na putevima.

II **Ratni zarobljenici**

1) Na teritoriji *XVIII vojnog okruga* podignuta su 4 prihvatna logora:
Br. 1 u Pudlahu [Pudlach] kod Ravaminda [Ravamünd] Koruška [Kärnten]
2 u zamku Rechof [Schloss Retzhof] kod Lajbnica [Leibnitz] Štajerska [Steinmark]
3 Radgona [Radkersburg]
4 u Hrušici [Bierbaum] kod Firstenfelda [Fürstenfeld] (26. 4. prebačen je u Insbruk [Insbruck].

Na teritoriji XVII vojnog okruga prihvatni logori podignuti su u Ajzenštatu [Eisenstadt] na Nojzidlerskom jezeru [Neusiedlersee] i u Hajnburgu [Hainburg] kod Fresburga [Fressburg].

2) *Evakuacija ratnih zarobljenika*

			oficira
10. 4.	Peške u Rechof	1.065	(45)
10. 4.	praznim kamionima u Pudlah	54	
11. 4.	iz Slovenske Bistrice preko Maribora u Rechof	700	(15)
12. 4.	u Varaždin u sabirni logor ratnih zarobljenika	5.500	
12. 4.	u zamak Dornau (Schloss Dornau) kod Ptuja (pešice)	1.100	
13. 4.	iz Dulaga 160 u Donji Dravograd (praznim kolima)	2.000	
14. 4.	iz Dulaga 160 u Celju u Pudlah	600	(21)
15. 4.	iz Dulaga 160 u Celju neposredno u Stalag[9] XVIII AK u Volfsbergu [Wolfsberg] kamionima	1.400	
15. 4.	pešice iz Varaždina u Radgonu	2.000	
15. 4.	iz okoline Brežica u Rechof (praznim kamionima)	1.210	
15. 4.	iz Dulaga 201 kamionima u Rechof	2.000	
15. 4.	iz Bjelovara u Rechof (pešice i kamionima)	476	
18. 4.	iz Dulaga u Celju u Pudlah (kamionima)	437	(120)
20. 4.	železnicom na teritoriju XVIII vojnog okruga	2.609	(610)
21. 4.	na teritoriju XVII vojnog okruga preko Mađarske (železnicom)	7.315	(335)
22. 4.	iz sabirališta LI armijskog korpusa u Temišvar (E)	19.085	(1.502)
22. 4.	iz sabirališta XLVI armijskog korpusa preko Beograda za Temišvar (peške i E)	14.930	
24. 4.	iz sabirališta XLVI armijskog korpusa u Novu Kanjižu (E)	8.000	
26. 4.	iz sabirališta XI armijskog korpusa u Dragoman (pešice i E)	30.000	
23. 4.	iz sabirališta pešadijskog puka »Grosdojčland« u Vršac (E)	4.120	

[9] Stammlager für Kriegsgefangene (stajaći logor za ratne zarobljenike)

23. 4.	iz sabirališta XLI armijskog korpusa evakuisano preko Mitrovice u Mađarsku	64.631	
23. 4.	iz Osijeka železnicom u Rajh	15.670	
23. 4.	iz Broda pešice u železničke vozove	8.425	
23. 4.	iz Nove Kanjiže u Rajh železnicom	1.600	
24. 4.	iz sabirališta XLVI armijskog korpusa iz Sarajeva železnicom	25.000	
24. 4.	iz sabirališta LI armijskog korpusa u Dulag 123 u Dragomanu	12.000	
27. 4.	iz Beograda evakuisano E-transportom	2.500	
		234.721	2.653

Od 28. 4. ostalo je na teritoriji ranije Srbije ratnih zarobljenika:

27.195 vojnika i podoficira, 1.571 oficir. Ti zarobljenici su smešteni u niže navedenim logorima i kasnije, kada ode K-da 2. A, treba da ih preuzme vojnoupravni komandant u Srbiji.[10]

	Oficira	
Dulag 160 Beograd	—	4.996
Kragujevac	20	732
Kraljevo	294	2.421
Kruševac	215	1.853
Novi Pazar	65	272
Mitrovica	414	6.241
Priština	298	2.385
Niš	197	3.633
Mladenovac		303
Lazarevac		957
Aranđelovac	1	774
Palanka		1.105
Požarevac	12	668
Rača		171
Paraćin		311
Pančevo	55	373
	1.571	27.195

[10] Na području vojnoupravnog komandanta u Srbiji se 3. juna 1941. nalazilo 19.000 zarobljenih vojnika Kraljevine Jugoslavije, za koje je on postavio zahtev da se prebace u Nemačku (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 659).

Zarobljenike do 10. 5. u Nemačku sprovesti.[11]

Zagreb	8	817
Sarajevo	143	556
Banja Luka	1	730
	152[12]	2.103[13]

Prema tački III/: **Angažovanje ortskomandantura i feldkomandantura**

Komandant 559. armijskog pozadinskog područja
Na dan 10. 4. pristigao u Grac
na dan 14. 4. stigao u Zagreb i stupio u dejstvo
na dan 18. 4. stupio u dejstvo u Beogradu.

610. feldkomandantura
13. 4. stupila u dejstvo u Karlovcu.
22. 4. potčinjena vojnom komandantu u Srbiji, stupila u dejstvo u Smederevu.

816. feldkomandantura
13. 4. stupila u dejstvo u Črnomelju.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, stupila u dejstvo u Užicu.

599. feldkomandantura
17. 4. pristigla u Beograd i stupila u dejstvo.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji.

809. feldkomandantura prema teleksu K-de 12. A potčinjena
18. 4. K-di 2. A.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji; stupila u dejstvo u Nišu.

725. feldkomandantura prema teleksu K-de 12. A potčinjena
18. 4. K-di 2. A
22. 4. potčinjena LI AK, ostaje u Zagrebu.

611. feldkomandantura
2. 5. pristigla u Zemun na raspolaganje K-di 2. A.
4. 5. potčinjena 559. Armijskom pozadinskom području, upotrebljena u Osijeku.

[11] Rečenica dopisana rukom. Opširnije o prikupljanju i transportovanju generala, oficira i vojnika bivše jugoslovenske vojske i njihovom brojnom stanju u logorima za prikupljanje u Bugarskoj i Jugoslavije, kao i o udesu broda »Helena« u Solunskom zalivu, kada je nastradalo 150 (od 380) oficira i 120 vojnika, vidi izveštaj Komande 12. armije od 20. i 24. aprila i 6. i 27. maja 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 445, s. 8028713, 8028717, 8028729 i 8028816).

[12] i [13] Zbirni brojevi su dopisani rukom.

Ortskomandantura I/838
14. 4. stupila u dejstvo u Mariboru.
20. 4. stupila u dejstvo u Zemunu.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, ostala i dalje u Zemunu.

Ortskomandantura I/833
14. 4. stupila u dejstvo u Celju.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, stupila u dejstvo u Kruševcu.

Ortskomandantura I/847
14. 4. pristigla u Zagreb.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, stupila u dejstvo u Šapcu.

Ortskomandantura I/863
25. 4. stupila u dejstvo u Sarajevu.

Ortskomandantura I/832
14. 4. stupila u dejstvo u Olsnic [Olsnitz).
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, dejstvo u Kragujevcu.

Ortskomandantura I/834
20. 4. stupila u dejstvo u Beogradu.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji.

Ortskomandantura I/857
prema teleksu K-de 12. A od 18. 4. potčinjena K-di 2. A.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, dejstvo u Zaječaru.

Ortskomandantura I/867
prema teleksu K-de 12. A od 18. 4. potčinjena K-di 2. A.
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, dejstvo u Prištini.

Ortskomandantura I/823
prema dispoziciji OKH br. 185/41 od 16. 4. upućena u Petrovgrad
22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, dejstvo u Petrovgradu.

Ortskomandantura I/861
iz sastava XXXXVI[14] AK u sastav K-de 2. A

---

[14], [18], [20], [22], [23] i [24] Pogrešno; treba: XLVI.

22. 4. potčinjena vojnoupravnom komandantu u Srbiji, dejstvo u Mitrovici.

Ortskomandantura I/866

prema teleksu K-de 12. A od 18. 4. potčinjena K-di 2. A; međutim, prema teleksu K-de 12. A, od 21. 4, pre nego što je dobijeno naređenje o potčinjavanju K-di 2. A, upućena i pristigla u Solun.
Prema teleksu OKH/Gen. St.d.H.: Gen. Qu (Odeljenja za vojnu upravu) (Qu 4) Org. (Br. II 4442/41. od 24. 4. 41. zamena se ne upućuje,[15] tako da predviđeno mesto dejstva Leskovac ostaje bez ortskomandanture.

Ortskomandantura II/666

11. 4. Maribor
13. 4. Zagreb
25. 4. Beograd

Po tač. IV/: **Upotreba landešicen-bataljona**

853. landešicen-bataljon

1—11. 4. upotrebljen za rad kod Komande 571. armijske službe snabdevanja, dotura i evakuacije.
20. 4. na maršu ka Celju radi transportovanja u Beograd.[16]
25. 4. u Beogradu za stražarsku službu potčinjen k-tu 559. Armijskog pozadinskog područja.

286. landešicen-bataljon

2—11. 4. upotrebljen za rad kod Komande 571. armijske službe snabdevanja, dotura i evakuacije.
12. 4. u rejonu Maribor — Varaždin — Slovenska Bistrica upotrebljen za stražarsku službu u zarobljeničkim logorima.
5. 5. kamionima transportovan u Beograd, gde je potčinjen k-tu 559. Armijskog područja.

266. landešicen-bataljon

1—11. 4. upotrebljen za rad kod Komande 571. armijske službe snabdevanja, dotura i evakuacije.

[15] Taj dokument redakcija nije pronašla.
[16] Reč »Beograd« je dopisana rukom.

12. 4. u rejonu Olsnica [Olsnitz].
24. 4. Zagreb — Celje, upotrebljen za stražarsku službu u zarobljeničkim logorima.
25. 4. (bez 3. čete) Zagreb.
3. četa upotrebljena u Beogradu za stražarsku službu u zarobljeničkom logoru.
4. 5. potčinjen vojnoupravnom komandantu u Srbiji.

562. landesšicen-bataljon
1—11. 4. upotrebljen za rad kod Komande 571. armijske službe snabdevanja, dotura i evakuacije.
15. 4. na maršu za Zagreb.
20. 4. Beograd (za zadatke obezbeđenja).[17]
1. 5. predat vojnoupravnom komandantu u Srbiji.

592. landesšicen-bataljon
upotrebljen kod Komande XXXXVI[18] AK.
25. 4. Osijek i Slavonski Brod (za zadatke obezbeđenja)[19]
4. 5. potčinjen vojnoupravnom komandantu u Srbiji.

920. landesšicen-bataljon
25. 4. upotrebljen kod Komande XXXXVI[20] AK.
25. 4. 3 čete Beograd (za zadatke obezbeđenja)[21]
3 čete Kragujevac
1. 5. potčinjen vojnoupravnom komandantu u Srbiji

Po tač. V/: **Angažovanje polaznih logora**

Dulag 201: 14. 4. stupio u dejstvo u Zagrebu.
16. 4. potčinjen K-di LI AK, ostaje u Zagrebu.
1. 5. stavljen na raspolaganje radi dalje upotrebe Gen. Qu.

Dulag 160: 14. 4. stupio u dejstvo u Celju.
23. 4. stupio u dejstvo u Beogradu.

Dulag 191: 19. 4. preuzela ga je Komanda XXXXVI[22] AK, bio je u dejstvu u Novoj Kanjiži.

---

[17], [19] i [21] Reči stavljene u zagrade dopisane su rukom.

25. 4. upućen u Slavonski Brod.
1. 5. stavljen na raspolaganje radi dalje upotrebe Gen. Qu.

Dulag 202: 26. 4. pristigla u Zemun; treba da se upotrebi u Nišu čim se stave na raspolaganje železnička sredstva.

Prolazni logor 160
Prolazni logor 202 Treba da se ostave na raspolaganju vojnoupravnom komandantu u Srbiji.

U dodeljenim rejonima imaju zadatak da kao matični logori čuvaju ratne zarobljenike koji su zadržani radi upotrebe za rad.

Angažovanje armijskih sabirnih logora ratnih zarobljenika

Armijski sabirni zarobljenički logor br. 6
19. 4. preuzeo ga je XXXXVI[23] AK; do daljeg naređenja ostaje u dejstvu u Mitrovici.
1. 5. Stavljen na raspolaganje, radi dalje upotrebe, Gen. Qu.

Armijski sabirni zarobljenički logor br. 2
30. 4. pristigao u Zemun; za sada ostaje u Zemunu do daljeg naređenja, jer za upotrebu nije više potreban.
1. 5. stavljen na raspolaganje, radi dalje upotrebe, Gen. Qu.

Po tač. VI/: **Angažovanje sabirnog logora fronta**

6. 4. Povratnici sa odsustva i oni koji su izgubili vezu sa svojim jedinicama (zaključno s pripadnicima XXXXVI[24] AK) iz mesta službovanja u otadžbini upućuju se u otpravni centar fronta za Jugoistok u Beču, odakle se železnicom upućuju njihovim jedinicama.
15. 4. Sabirni logor fronta [Sch] otpočeo je dejstvo u Zagrebu.
24. 4. Sabirni logor fronta dejstvuje u Beogradu, u Zagrebu je ostavljen pomoćni sabirni logor fronta.

Po tač. VII/: **Angažovanje Odeljenja za izdavanje pasoša**

5. 4. 41. pristiglo u Graz (Graz) i otpočelo sa dejstvom.
14. 4. 41. otpočelo sa dejstvom u Zagrebu.
4. 5. 41. potčinjeno vojnoupravnom komandantu u Srbiji.

BR. 48

IZVEŠTAJ KOMANDE 2. ARMIJE OD 7. MAJA 1941. GENERALŠTABU KOPNENE VOJSKE O DISLOKACIJI POTČINJENIH JEDINICA I TRANSPORTOVANJU JEDINICA 12. ARMIJE PREKO TERITORIJE 2. ARMIJE[1]

Strogo poverljivo!

KOMANDA 2. ARMIJE
Ia, br. 350/41, str. pov.
2 priloga

A.H.Qu., 7. 5. 1941.
40 primeraka
Kontrolni br. 5

Pregled jedinica na području 2. armije[2]

1.) *Velike jedinice potčinjene K-di 2. A:*[3]

K-da LI AK sa
132. pd
183. pd

K-da XI AK sa
294. pd
4. brd
60. pd (mot.)
pp »Grosdojčland«

Armijskom naredbom br. 12 (K-da 2. armije, Ia br. 325/41, str. pov. od 2. 5. 41[4]) određeno je da ih smeni:

704. pd
714. pd
717. pd
718. pd
} (15. talasa)

O predviđenim *konačnim rejonima smeštaja* na području XI AK vidi *prilog br. 1.*[5]

2.) *O velikim jedinicama 12. armije* koje se transportuju ili maršuju preko područja Armije vidi u *prilogu br. 2.*[6]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9279980-3.

[2] Detaljnije o razmeštaju jedinica 2. armije vidi kartu teritorije Jugoslavije na kojoj je prikazan razmeštaj jedinica 51. i 11. armijskog korpusa i njenih potčinjenih jedinica 132, 183 i 294 pd, 60. pd i 4 brd. div. zaključno s pukovima, na dan 3. maja 1941. Pored ovih podataka, na karti su date nove i stare granice između italijanskih trupa i 2. armije (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 238).

[3] O pregrupisavanju, pokretima i dolasku novih nemačkih jedinica na teritoriju okupirane Jugoslavije u maju 1941. opširnije vidi AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9279849-80 i T-501, r. 245, s. 287300.

[4] Vidi dok. br. 42.

[5] Vidi dok. br. 45.

[6] i [7] Taj prilog redakcija nije našla.

3.) *Jedinice rezerve*

a) *Jedinice rezerve pridate 2. armiji, pripremljene za transport:*

		Transportovanje predviđeno dana:	iz:
Inžinjerijske jedinice:			
Neposredno potčinjene nač. inž. K-de 2. A:			
7. mostovno-građevinski bat.	Pančevo	od 12. 5.	Pančeva
566. mostovno-građevinski bat.	Beograd	13. 5.	Pančeva
548. mostovno-građevinski bat.	Beograd	13. 5.	Pančeva
577. mostovno-građevinski bat.	LI AK	13—15. 5.	Graca
1/427. most. kolona	Beograd	9—11. 5	Vršca
616. most. kolona	Beograd	11. 5	Pančeva
50. inž. bat. sa 50. most. kolonom	Pančevo	13. 5.	Vršca
Potčinjene K-di XI AK:			
Štab 511. inž. puka		7. 5.	Vršca
627. inž. bat. (mot.)		6—10. 5.	Rume i
627. most. kolona		6—10. 5.	Inđije
94. most. kolona		10—15. 5.	Vršca
602. most. kolona		10—11. 5.	Vršca
612. građevinski bat.		13. 5.	severoist. od Beograda
658. inž. bat.		4—10. 5.	Vršca

		Transportovanje predviđeno dana:	iz:
Artiljer. jedinice (potčinjene K-di XI AK)			
602. art. divizion		4—8. 5	Pančeva
851. art. divizion		7—10. 5.	Vršca
II/60. art puka		4—8. 5.	Pančeva
Štab 501. art. puka		7. 5.	Vršca
623. art. divizion	od	13. 5.	Pančeva
844. art. divizion		6—8. 5.	Rume
151. art. divizion	od	13. 5.	Vršca
732. art. divizion		6—10. 5.	Inđije

Vazduhoplovni delovi:	
K-t 2. avio-grupe sa Štabom, oficirom za čitanje aero-snimaka i armijskom meteorološkom stanicom	Beograd
1. vazduhoplov. bat. veze (H)[7]	Beograd
5. eskadrila za vezu	Zemun
2. izviđ. eskadrila (H)	
13 grupe	Zagreb
II/24. protivavionskog puka	Kragujevac
I/ 37. protivavionskog puka	Aleksinac
74. laki protivavionski divizion	Čačak od 12. 5. Ruma — Inđija

	Transportovanje predviđeno dana: iz
Ostali:	
I/2. oklp.	Temišvar

b) *Jedinice rezerve, pridate 12. armiji,* koje se transportuju ili maršuju preko područja 2. armije:
Štab 109. art. puka
Štab 511. art. puka
II/40. meš. art. divizion
I1/46. teš. haubički divizion
II/63. teš. haubički divizion
II/65. meš. art. divizion
607. minobacačka baterija
616. minobacačka baterija
191. divizion jurišnih topova
101. baterija balona
4/1. baterija balona
4/31. protivavionska četa
5/59 protivavionska četa
Štab 700. inž. puka
41. inž. bat. (mot.)
85. inž. bat. (mot.)
Korpusni građevinski štab br. 7
18. građev. odeljenje
45. građev. odeljenje
41. mostovno-građevinski bat.
159. mostovno-građevinski bat.
210. mostovno-građevinski bat.

c) *Ostaju na području Armije:*
štabske jedinice K-de 2. Armije
620. topografski bat.
548. armijsko skladište karata (mot.)
649. propagandna četa
505. radio-goniometrijski vod
oficir za vezu-merničkog odeljenja 502.
563. armijski puk veze.

4.) Pregled marševskih pokreta na području 2. armije nalazi *se u prilogu br.* 2.[7]

Za Komandu armije
načelnik štaba
fon Vicleben

BR. 49

OBAVEŠTENJE GENERALŠTABA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 11. MAJA 1941. POTČINJENIM UPRAVAMA I KOMANDAMA O TERITORIJAMA OKUPIRANE JUGOSLAVIJE KOJE SE USTUPAJU BUGARSKIM OKUPACIONIM TRUPAMA I O UTVRĐENIM GRANICAMA[1]

VRHOVNA KOMANDA VERMAHTA
WFSt/Abt. L IV/Qu
Br. 00862/41. str. pov.

F.H.Qu. 11. 5. 1941.
STROGO POVERLJIVO
35 primeraka
23. primerak

Predmet: Okupiranje Jugoslavije.

U saglasnosti s Ministarstvom spoljnih poslova, dopušta se Bugarima da okupiraju područje Pirot — Vranje do sledeće linije (karta 1:1,000.000):[2]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1005-6. Na margini dokumenta su dopisana rukom dva parafa.

[2] Devetog maja 1941. Ministarstvo spoljnih poslova je utvrdilo granice i na sledećim odsecima:

»I. *U odseku Mitrovica:*

Od tačke 1504 u jugozapadnom pravcu, tako da se dolina Ibra preseca 10 km zapadno-severozapadno od Mitrovice, zatim na rastojanju 10 km zapadno od pruge Mitrovica — Uroševac do horizontale pruge Čikatovo — Priština do zavijutka pruge 12 km jugozapadno od

Tačka 1602 (32 km severno od Pirota) — Kalna (pripada Bugarskoj) — raskrsnica puteva 2 km zapadno od Kalne (prip. Bugarskoj), potom u jugoistočnom pravcu tako da se Nišava preseca 10 km severozapadno od Pirota — Ponor (prip. Bugarskoj) — Babušnica (Bugarskoj) — Svođe (pripada Srbiji) — Predejane (Bugarskoj) — jugoistočni ogranak planine Vlajne paralelno sa Južnom Moravom do kote 1270. Odatle jugozapadnim pravcem[3] po naređenju Vrhovne komande Vermahta WFSt, Abt. L (IV/Qu) br. 00725/41. str. pov. od 29. 4. 1941.[4]

OKH obavestiće bugarsku komandu o dopuštenju okupacije ove oblasti i regulisaće posedanje u dogovoru sa Bugarima.[5]

Po ovlašćenju
Načelnika štaba vrhovne komande Vermahta
pot. Varlimont[6]
F.d.R:
generalštabni potpukovnik
. . .[7]

Dostavljeno:
. . .[8]

---

800 kod Čikatova (pripada Italiji), zatim duž horizontale 800 pored Prištine. Odavde kao i dovde — zapadno od pruge ka Uroševcu.

II. *U odseku severozapadno od Ljubotena:*

Od tačke 1507 u jugozapadnom pravcu ka Mušnikovu (pripada Italiji), tako da celu dolinu severozapadno od Ljubotena zadržava Bugarska« (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 1016-7).

Detaljnije o demarkacionoj liniji k. 1507 — duž planinskog grebena Studenice — k. 1721 — k. 1654 — k. 1694 — k. 2092 — k. 2042 — k. 2213 — Mušnikovo (isključno) vidi AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8047299; skicu od 11. maja 1941. na kojoj su označene ograničena teritorija vojnoupravnog komandanta u Srbiji, granice područja prepuštene Bugarima i demarkaciona linija prema Italiji (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8047293-4). O utvrđivanju granica između nemačkih i bugarskih okupacionih trupa u istočnom delu Jugoslavije vidi u ovoj knjizi dok. br. 25, 35 i 53.

[3] Odnosi se na pravac južna obala Biničke Morave — St. Kačanik — Štrpce (AVII, NAV-T-312, r. 473, s. 8063797).

[4] Ovo naređenje redakcija nije pronašla.

[5] Komisije za razgraničenje nemačkih i bugarskih okupacionih snaga sastale su se u Vranju 11. juna 1941. i dogovorile o zajedničkoj granici (AVII, NAV-T-501, r. 245/465-6). Graničnu liniju na području Pirot — Vranje Komanda kopnene vojske prihvatila je 9. juna 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 254/603-4).

[6] Valter Varlimont (Walter Varlimont). On je tada bio general-major. U čin general-lajtnanta je unapređen 1. aprila 1942 a u čin generala artiljerije 1. aprila 1944 (Wolf Keilig, n. d. str. 356).

[7] Potpis nečitak.

[8] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovo obaveštenje dostavljeno.

BR. 50

NAREĐENJE GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 12. MAJA 1941. VOJNOUPRAVNOM KOMANDANTU U SRBIJI ZA ORGANIZACIJU PRIVREDNE UPRAVE U OKUPIRANOJ SRBIJI[1]

KOMANDANT KOPNENE VOJSKE
Gen. St.d.H./ Gen.Qu
Odelj. rat. uprave (W)[2]
Br. II/2468/41. pov.

H.Qu. OKH., 12. maj 1941.

Poverljivo.

VOJNO-UPRAVNOM KOMANDANTU U SRBIJI:

Beograd

Predmet: Organizacija privredne uprave.[3]

U saglasnosti sa rajhsmaršalom Velikog Nemačkog Rajha, opunomoćenikom za četvorogodišnji plan, rešeno je sledeće:

1. Rajhsmaršal je postavio generalnog konzula, vazduhoplovnog majora NSFK,[4] grupenfirera N o j h a u z e n a za svog generalnog opunomoćenika za privredu u Srbiji.

2. Generalni opunomoćenik prima direktive iz oblasti privrede samo od rajhsmaršala. U vojnim poslovima, kao i u neprivrednim poslovima opšteg karaktera, generalni opunomoćenik potčinjen je vojnoupravnom komandantu u Srbiji. On ga obaveštava o svim merama preduzetim na privrednom planu.

3. Generalni opunomoćenik izdaje posebna naređenja potrebna za organizaciju privrede u Srbiji. On imenuje preko O.K.H/Gen. st.d.H/Gen.Qu, one ličnosti koje treba da uđu u sastav njegovog štaba. Ta lica će, ukoliko je mogućno, biti mobilisana i stavljena mu na raspolaganje.

4. Generalni opunomoćenik vodi svoju ustanovu pod nazivom »Generalni opunomoćenik za privredu u Srbiji«. U onim poslovima u kojima je potčinjen vojnom upravnom komandan-

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 999-103. Na margini dokumenta je rukom dopisano nekoliko parafa i datuma.

[2] U originalu je skraćenica: Abt. K. Verw (W.) (Abteilung Kriegsverwaltung (Wirtschafts).

[3] Opširnije o organizaciji privredne uprave vidi dok. br. 36, 194, 222, 232, 247 i 294.

[4] Nazionalsozialistisch Fliegerkorps (Nacionalsocijalistički leteći korpus)

tu u Srbiji, generalni opunomoćenik može potpisivati akta, ukoliko pravo potpisivanja nije za sebe zadržao vojnoupravni komandant u Srbiji, sa:

za vojnoupravnog komandanta u Srbiji
generalni opunomoćenik za privredu.

5. *Direktive* feldkomandanturama i komandama mesta[5] u oblasti privrede izdaje vojnoupravni komandant na molbu generalnog opunomoćenika. Dodeljivanje stručnih saradnika feldkomandanturama i komandama mesta[6] može naređivati generalni opunomoćenik. On imenuje ličnosti koje dolaze u obzir O.K.H./Gen. Qu.; ukoliko je mogućno, ta lica će biti mobilisana kao službenici ratne uprave i dodeljena feldkomandanturama i komandama mesta.

6. Saradnja generalnog opunomoćenika sa ustanovama vojnoupravnog komandanta u Srbiji regulisaće se sporazumom između vojnoupravnog komandanta u Srbiji i generalnog opunomoćenika.

7. U vezi sa odnosima privredne inspekcije u Srbiji prema generalnom opunomoćeniku izdaće se posebna zapovest.

Pot. fon Brauhič[7]

F.d.R.
[...[8]]
generalštabni major

Br. 27133/41. g. Wi. Rü.A/Wi[9]

Dostavljeno:

...[10]

---

[5] i [6] Misli se: krajskomandama (AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9333131).

[7] Valter fon Brauhič (Walther von Brauhitsch), general-feldmaršal, komandant kopnene vojske.

[8] Potpis nečitak.

[9] Štambilj primaoca.

[10] Zbog ograničenog prostora redakcija je izostavila 88 naziva jedinica i ustanova kojima je ovo naređenje dostavljeno. Naređenje je umnoženo u 451 primerak.

BR. 51

NAREĐENJE VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 15. MAJA 1941. FELDKOMANDANTURAMA I KRAJSKOMANDANTURAMA O TRETMANU VOJNIH OBVEZNIKA JUGOSLOVENSKE VOJSKE KOJI SU IZBEGLI ZAROBLJAVANJE OD STRANE NEMAČKIH JEDINICA[1]

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI
Komandni štab
Odelj. Qu. br. 38/41. pov.

Prilog 3
Uz ratni dnevnik odelj. Qu.[2]
Beograd, 15. 5. 1941.

POVERLJIVO!

F. K. 599)
610) sa 15 primeraka za
809) krajskomandanture
816)
Kr. K.O.K.[3] I/838 sa 5 primeraka

Sadržaj hvatanje, odsustvovanje i čuvanje odbeglih ratnih zarobljenika.[4]

Unutar komandnog područja vojnoupravnog komandanta u Srbiji nalazi se jedan veliki broj bivših pripadnika Jugoslovenske vojske koji su privremeno napustili svoje jedinice, ili se na poziv nisu odazvali, ili su tobož bili oslobođeni od nemačkih jedinica i u većini ne poseduju nikakve isprave. Oni predstavljaju jednu ne malu opasnost za posadne snage ukoliko pripadaju srpskoj ili slovenačkoj narodnosti (banditski rat).

Stoga je potrebno ove vojne obveznike, na osnovu spiskova, pohvatati, snabdeti urednim dozvolama za odsustvo i kontrolisati.

U ovom cilju biće uskoro izdata naredba koja je u prilogu priložena.[5]

U tu svrhu daju se sledeće odredbe za njeno sprovođenje.

1.) Opšte prevođenje u koncentracione i zarobljeničke logore ne treba vršiti sve dotle dok se ljudi mirno ponašaju i sao-

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 671-7.

[2] Naknadno dopisano na mašini.

[3] Kreiskommandantur-ortskommandantur. Promena naziva ortskomandi u krajskomande izvršena je naređenjem vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 2. maja 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 1122, s. 9333131).

[4] Vidi dok. br. 55.

brazno poretku vrše svoj posao. Sve profesionalne vojnike (aktivne oficire i vojne činovnike, aktivne podoficire itd.) kao i nemirne ili inače neprijateljske elemente treba odmah privesti najbližem logoru ratnih zarobljenika, uz opis njihovog stvarnog držanja, u cilju transportovanja za Nemačku. Njihovo hapšenje ima da usledi kratko *pre* predaje dozvola za odsustvo predsednicima opština.

2.) Predsednici opština imaju da uskladište oružje, municiju, sredstva za blisku borbu, eksplozivna i zapaljiva sredstva, kao i delove vojne opreme i odeće, koji su im predati prema paragrafu 5 pomenute naredbe,[6] da ih osiguraju i obezbede od zimskih uticaja.

Krajskomandanture podstiču hitno prebacivanje predmeta u najbliža trofejna sabirna mesta, o kojima se, po potrebi, raspitati kod Višeg artiljerijsko-tehničkog štaba 5 u Beogradu. Konačno, delove odeće treba predati najbližem prolaznom zarobljeničkom logoru.

3.) Nakon uručivanja dozvola za odsustvo treba, na osnovu poimeničnih spiskova, organizovati naizmeničnu mesnu i sresku tekuću kontrolu ratnih zarobljenika na odsustvu, putem specijalnih patrola za krstarenje.

4.) Feldkomandanture će do *15. jula 1941. izvestiti:*

a) koliko je dozvola za odsustvo uručeno preko predsednika opština,

b) koliko je ratnih zarobljenika privedeno logorima ratnih zarobljenika u cilju transportovanja za Nemačku, i to odvojeno za:

---

[5] i [6] U naredbi od 15. maja 1941. o evidenciji ratnih zarobljenika, izdatoj na osnovu ovlašćenja komandanta kopnene vojske, od strane vojnoupravnog komandanta u Srbiji, Helmut Ferster, general avijacije, naredio je, između ostalog, da svi Srbi i Slovenci koji se nalaze na okupiranoj srpskoj teritoriji a koji su pre ili za vreme ovog rata primili naredbu za poziv u vojsku ili su kao vojnici služili, važe kao ratni zarobljenici, bez obzira da li su neki od njih oslobođeni i da li im je o tom bila izdata potvrda od strane nemačkih jedinica.

Oni treba, najkasnije u roku od 10 dana po objavljivanju ove naredbe, da kod predsednika opštine prijave svoj stan ili mesto boravka. Predsednicima je naređeno šta dalje treba da preduzmu, s tim da sve prijavljene tretiraju kao bivše vojne obveznike koji se privremeno nalaze na odsustvu iz ratnog zarobljeništva.

Ovom su naredbom predsednici opština obavezni da jamče za ispravnost i potpunost spiskova i da o bilo kakvim promenama jave nadležnim nemačkim komandama.

Za svako protivljenje propisima iz ove naredbe predviđene su kazne zatvorom i novcem ili jedna od ovih kazni, ukoliko, na osnovu drugih zakonskih propisa, nije predviđena neka teža kazna (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 673-5).

aktivne oficire i vojne činovnike,
ostale profesionalne vojnike i
neprijateljske elemente.[7]

Dalje treba kratko izvestiti do 1. *svakog kvartala,* prvi put do *1. 10. 1941,* o sprovođenju i rezultatima štihprobne kontrole naknadnih odsustvujućih ratnih zarobljenika, naročito o broju odbeglih ratnih zarobljenika.

O naročitim događajima treba *odmah* izvestiti svaki put kad se dese.

Za vojnoupravnog komandanta u Srbiji
načelnik komandnog štaba
Grafenhorst
generalštabni major

Dostavljeno:
...[8]

[7] U vezi s tim Glavna uprava bezbednosti Rajha je 23. maja 1941. izdala naređenje o hapšenju srpskih studenata i intelektualaca neprijateljski raspoloženih prema Nemačkoj, koje bi trebalo oterati u koncentracione logore (AVII, reg. br. 34/1, k. 32).

[8] Ovo naređenje je umnoženo u 130 primeraka i dostavljeno svim zainteresovanima. Redakcija to izostavlja zbog ograničenog prostora.

BR. 52

NAREĐENJE VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 16. MAJA 1941. MILANU AĆIMOVIĆU, KOMESARU UNUTRAŠNJIH POSLOVA, DA CIVILNIM STANOVNIŠTVOM OBEZBEDI OD DIVERZANATA KABLOVSKE LINIJE NA TERITORIJI BEOGRADA I ZEMUNA[1]

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI
UPRAVNI ŠTAB

Beograd, 16. 5. 1941.

Br. dnevnika V. 474/41.

KOMESARU MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA
gospodinu Milanu Aćimoviću

Predmet: Sabotaža[2] *Beograd*

U međuvremenu, takođe i Vama poznati slučaj teške sabotaže na vojna postrojenja daje mi povod za sledeće osnovne konstatacije:

Kao odgovorni komandant za područje nemačkog Rajha, nisam voljan pustiti da prođe bez odmazde ni najmanji akt sabotaže, i ja ću iz toga razloga nastupiti najbezobzirnijim sredstvima, još od samog početka, protiv takvih pojava.

S obzirom na s Vaše strane date mi izjave lojalnosti i na do sada pokazanoj volji da prema meni ovu lojalnost potvrdite u praksi, mnogo bih žalio za ovakav postupak.

Jedino s obzirom na ovu činjenicu, hoću u ovom slučaju da odustanem od jedne prisilne teške kontribucije i najpre naređujem da za vreme od 14 dana stanovnici grada Beograd — Zemun, sastavljeni od svih narodnosnih grupa, pod kontrolom srpskih policijskih organa dan i noć čuvaju kablove i da se objavi stanovništvu da u ponovnom slučaju, pored ove kaz-

---

[1] Overeni prepis originala (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 17/1, k. 27.

[2] Povod za ovo naređenje bila je akcija diverzanata koji su 10. maja 1941. oštetili veliki telefonski kabl na savskom mostu sa zemunske strane (vidi AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 287—300). Opširnije o sabotažama u Beogradu i Zemunu pre otpočinjanja ustanka vidi dr Jovan Marjanović, »Beograd«, str. 76—98, i »Ustanak naroda Jugoslavije 1941«, Zbornik, knjiga druga, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1963. (dalje: Ustanak naroda Jugoslavije 1941, knj. III), str. 9—38, knj. treća, str. 120—140.

ne biće primenjene prema celokupnom stanovništvu najteže kontribucije. Naređenja o izvršenju prednjeg sleduju.

Pot. Ferster,
general avijacije

F.d.R.d.A.[3]
. . .[4]
Vojnoupravni savetnik

BR. 53

NAREĐENJE GENERALŠTABA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 19. MAJA 1941. O PROMENI NEMAČKO-ITALIJANSKE DEMARKACIONE LINIJE NA PODRUČJU PRIŠTINE[1]

VRHOVNA KOMANDA VERMAHTA
W. F. St. / Abt. L (IV/Qu)
Br. 00912/41, str. pov.

F. H. Qu., 19. 5. 1941.

Strogo poverljivo

40 primeraka
22. primerak

Veza: OKW/WFSt/Abt. L (IV/Qu) Br. 00844/41, str. pov.[2]

Predmet: Promena nemačko-italijanske demarkacione linije.[3]

Posedanje oblasti Prištine od strane italijanskih trupa odobreno je 19. 5. 1941. Zbog toga se u odeljku I odnosnog naređenja demarkaciona linija određena između nemačkih i italijanskih trupa menja kao što sledi:

Od tačke 1504 u jugoistočnom pravcu, tako da se dolina Ibra preseca 10 km zapadno-severozapadno od Mitrovice, odatle na odstojanju 10 km zapadno i paralelno sa železničkom prugom Mitrovica — Uroševac do horizontale 800 kod Čikatova (pripada Italiji) — zaviju-

[3] Für die Richtigkeit der Abschriften (za tačnost prepisa)
[4] Potpis nečitak.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1295/970-1. U dokumentu su izvesni delovi teksta podvučeni.

[2] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[3] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 14: naređenje Komande italijanske 9. armije od 6. maja 1941. potčinjenim komandama o nadzoru nad starom albanskom granicom i o demarkacionoj liniji između italijanskih, nemačkih i bugarskih okupacionih trupa.

Oberkommando der Wehrmacht
W.F.St./Abt.L (IV/Qu)
Nr.00912/41 g.Kdos.

F.H.Qu., den 19.5.1941

40 Ausfertigungen
22. Ausfertigung

Bezug: OKW/WFSt/Abt.L (IV/Qu) Nr. 00844/41 g.Kdos. vom 9.5.41

Betr.: Änderung der deutsch-italienischen Demarkationslinie

Die Besetzung des Gebietes von Pristina durch italienische Truppen ist am 19.5.1941 freigegeben worden. Hierdurch wird die in Ziffer I der Bezugsverfügung festgelegte Demarkationslinie zwischen deutschen und italienischen Truppen wie folgt geändert:

Vom Punkt 1504 in südostwärtiger Richtung, so dass das Ibartal 10 km westnordwestlich Mitrovica durchschnitten wird, von dort in einem westlichen Abstand von 10 km parallel zur Bahnlinie Mitrovica - Urosevac bis zur Höhenlinie 800 bei Cikatovo (zu Italien) - Eisenbahnknie 5 km nordostwärts Cikatovo (zu Italien) - Jugovica, nördlich Pristina (zu Italien) - Prapastica (zu Italien) - Höhe 1154, 20 km nordwestlich Vranje, - Höhe 1270, 10 km westlich Vranje. Hier trifft die Linie auf die Grenze des bulgarischen Besetzungsraumes.

Übergabe des Gebietes im einzelnen regelt OKH.

Der Chef des Oberkommandos der Wehrmacht
I. A.

gez. Jodl

F. d. R.

Major d. G.

Verteiler s.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 53

tak pruge 5 km severoistočno od Čikatova (pripada Italiji) — Jugovići, severno od Prištine (Italiji) — Propaštica (Italiji) — kota 1154, 20 km severozapadno od Vranja — kota 1270, 10 km zapadno od Vranja. Ovde linija izlazi na granicu bugarskog okupacionog područja.
Predaju oblasti u pojedinostima reguliše OKH.[4]

Načelnik Vrhovne komande Vermahta
I. A.
pot. Jodl[5]

F. d. R.
generalštabni major Vin[Wien]
Dostavljeno:
. . .[6]

---

[4] Vidi dok. br. 102. Vrhovna komanda Vermahta je, u vezi sa italijanskim zahtevom za posedanje područja Prištine, obavestila nemačkog generala pri italijanskoj Vrhovnoj komandi sledeće: »Saglasni smo sa posedanjem oblasti Prištine istočno od pruge Mitrovica — Uroševac do albanske granice koja je određena u Beču... Prihvata se ponuda Generalštaba italijanskih oružanih snaga u pogledu eksploatacije pruge Mitrovica — Kačanik i posedanje železničkih stanica nemačkim ljudstvom. U kom obimu pomenuta pruga mora biti na raspolaganju za nemačke svrhe saopštiće načelnik za transport Vermahta. Osim toga, mora se zahtevati da pokreti nemačkih trupa na liniji Skoplje — Priština — Mitrovica imaju prednost ispred svih ostalih pokreta« (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 968 i T-312 r. 463, s. 805078385). Opširnije o napuštanju, odnosno predaji područja jugoistočno od Prištine, koje su nemačke jedinice napustile 31. maja 1941. u 22,00 a italijanske snage posele 1. juna 1941. u 8,00 časova, vidi zapisnik sačinjen između Komande 2. nemačke armije i predstavnika italijanskih oružanih snaga (AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 291-3).

[5] General-major Alfred Jodl bio je načelnik Operativne uprave Vrhovne komande Vermahta (Chef Wehrwachtführungs-Amt, OKW). Kao ratni zločinac osuđen je na nirnberškom procesu na smrt vešanjem.

[6] Zbog ograničenoag prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BR. 54

OBAVEŠTENJE MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA RAJHA OD 21. MAJA 1941. NEMAČKIM AMBASADAMA, POSLANSTVIMA I OPUNOMOĆENICIMA O PODELI TERITORIJE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE[1]

MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA

Berlin, 21. maja 1941.

Pol. IV br. 2555 g.

Veza s naređenjem od 17. o. m.
— Pol. IV 2444 g.[2]

NEMAČKIM AMBASADAMA
u Ankari, Madridu, Moskvi, Parizu, Rimu (Kvirinal)

NEMAČKIM POSLANSTVIMA
u Bernu, Budimpešti, Bukureštu, Helsinkiju, Kopenhagenu, Lisabonu, Bratislavi, Sofiji, Štokholmu, Zagrebu

OPUNOMOĆENIKU RAJHA ZA GRČKU
u Atini

OPUNOMOĆENIKU MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA PRI VOJNOUPRAVNOM KOMANDANTU U SRBIJI
u Beogradu

— svakom ponaosob —

Srušena jugoslovenska država obuhvatala je 247.542 km² sa okruglo 15,92 miliona stanovnika (početkom 1941). Na osnovu granica i okupacionih linija unetih u dostavljenoj karti,[3] proizilazi, iz privremenih proračuna, sledeća raspodela površine i stanovništva bivše Jugoslavije:[4]

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153350-4.

[2] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[3] Karta se nalazi u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 342-3. Na njoj su ucrtane nove granice, linije razgraničenja i njihove promene, kao i delovi teritorija koje su uzele Nemačka, Italija, Mađarska, Bugarska, zatim NDH i nemačko zaštitno područje Srbije — Banat.

[4] Opširnije o podeli teritorije Jugoslavije vidi dok. br. 1, 11, 15, 20, 27, 32, 43, 49, 53, 73 i 74; AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153355-7: Podela teritorije i stanovništva Jugoslavije od 5. aprila 1941. u redakciji savetnika Ministarstva spoljnih poslova fon Šmita (von Schmidt) i stručnog saradnika dr Fligea (Flügge); Dr Ferdo Čulinović, n. d., str. 76—85; VIG br. 2 od 1968, str. 770, i br. 3, str. 131—199; VIG br. 4 od 1970, str. 19—87.

Novonastala Nezavisna Država *Hrvatska* obuhvata 98.572 m² sa okruglo 6,3 miliona stanovnika. Hrvati, sa oko 3,3 miliona, predstavljaju apsolutnu većinu stanovništva. Okruglo 1,925.000 Srba čine najjaču manjinsku grupu. Nadalje, u hrvatskom državnom području živi 700.000 bosanskih muslimana, 150.000 Nemaca, 75.000 Mađara, 65.000 Slovaka, 30.000 Slovenaca, 5.000 Italijana i nekih 40.000 Jevreja.

Štajerske, koruške i kranjske oblasti, koje su opet uključene u *Nemački Rajh*, obuhvataju 9.620 km², sa okruglo 775.000 stanovnika, od kojih se oko 15.000 do 20.000 smatra pripadnicima nemačke narodnosti. Daljih 15.000 folksdojčera žive u italijanskoj provinciji Ljubljana (Kočevje); predviđa se njihovo preseljenje.

Provincija Ljubljana ima površinu od 5.242 km² sa 380.000 gotovo isključivo slovenačkih stanovnika.

Obalska područja i ostrva kod Rijeke, Zadra, Šibenika, Splita i Kotora, koja su ustupljena Italiji, obuhvataju 5.381 km² sa 38.000 stanovnika; od njih su 5.000 Italijani, 280.000 Hrvati i 90.000 Srbi.

Crna Gora, koju su posele italijanske trupe, i oblasti uz severoistočnu granicu *Albanije*, posednute takođe od Italije, imaju površinu od 280.000[5] km² i ukupno stanovništvo od 1,230.000 Crnogoraca i Albanaca, među kojima je rasuto nekoliko hiljada Srba.

Deo Makedonije koji su poseli *Bugari* obuhvata 28.250 km² sa 1,260.000 stanovnika. Ovo područje, oko kojega su se do sada lomila koplja, nastanjeno je makedonsko-bugarskim stanovništvom, kome su se pridružili na zapadu albanski, a na severu srpski elementi.

Oblasti koje je posela Mađarska (Prekomurje i Međumurje, južna Baranja i Bačka) obuhvataju zajedno 11.601 km² sa 1,145.000 stanovnika. Okruglo 301.000 Mađara predstavlja relativnu većinu u ovim okruzima gde je stanovništvo veoma izmešano. Pored 197.000 Nemaca, veoma su jako zastupljeni i slovenski narodi sa 243.000 Srba, 220.000 Hrvata, 80.000 Slovenaca, 40.000 Slovaka i 15.000 Rusina. Broj Jevreja (isključivo u Bačkoj) iznosi 15.000.

Zapadni Banat, koji su privremeno posele nemačke trupe (9.776 km²), ima takođe među svojih 640.000 stanovnika više većih narodnih grupa, 295.000 Srba ima relativnu većinu; kao druga grupa po jačini pojavljuje se 120.000 Nemaca. Dalje, za obrazloženje političkih zahteva značajno je 95.000 Mađara i 70.000 Rumuna. Manje nacionalne manjine čini 18.000 Slovaka, 14.000 Hrvata i 4.000 Jevreja.

---

[5] Greška; treba: 28.000 km².

Ostatak Srbije sa Beogradom obuhvata 51.000 km² sa 3,81 milion stanovnika, pretežno srpske nacionalnosti. Jedino na severoistoku, u tako zvanoj Krajini, živi na okupu oko 175.000 Rumuna.

Prilaže se tabelarni prikaz brojeva.

Po ovlašćenju
. . .[6]

BR 55

OBAVEŠTENJE VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 28. MAJA 1941. KOMANDAMA NEMAČKIH JEDINICA I OKUPACIONIM USTANOVAMA NA TERITORIJI SRBIJE O PREUZIMANJU RATNIH ZAROBLJENIKA OD KOMANDE 2. ARMIJE[1]

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI
— Komandni štab, I/Qu br. 35/41 Prilog br. 5

Uz ratni dnevnik odelj.Qu.[2]
Beograd, 28. 5. 41.

Predmet: preuzimanje ratnih zarobljenika.

1. U saglasnosti sa K-dom 2. A, *svi ratni zarobljenici sa teritorije Stare Srbije* prelaze od 1. 6. 41. god. *pod komandu vojnoupravnog komandanta u Srbiji.* Oni su podređeni becirkskomandantu E za ratne zarobljenike, general-majoru Janusu,[3] koji je komandant ratnih zarobljenika a u isto vreme i referent za poslove sa ratnim zarobljenicima kod vojnoupravnog komandanta u Srbiji.
2. *Za izvršenje njegovih zadataka* njemu se podređuju:
   Stalag 160 u Beogradu, komandant pukovnik fon Tadem [Thaddem],

---

[6] Potpis nečitak.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 000666-8.

[2] Dopisano na pisaćoj mašini.

[3] Johan Janus (Johann Janusz), Kriegsgefangenen Bezirkskommandant E

PODRUČJE I STANOVNIŠTVO RASPADNUTE JUGOSLOVENSKE DRŽAVE*)
(privremeni proračun na osnovu popisa stanovnika 1931, za početak 1941)

Oblasti	Površina u km²		Stanovništvo 1941 — ukupno		OD TOGA SA MATERNJIM JEZIKOM														Jevreji	
					Hrvatskim		Srpskim		Nemačkim		Italijanskim		Mađarskim		Muslimanskim		Slovenačkim			
	Broj	% od ukupne površ.	Broj	% od ukupnog broja	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
biv. Jugoslavija	247.542	100	15,920.000	100																
Hrvatska	98.572	39,8	6,300.000	39,6	3,300.000	52,4	1,925.000	30,6	150.000	2,4	5.000	0,1	75.000	1,2	700.000**)	11,1	30.000	0,5	40.000	0,6
pripalo nem. Rajhu	9.620	3,9	775.000	4,9					20.000	2,6							745.000	96,1		
pripalo Italiji	5.381	2,2	380.000	2,4	280.000	73,7	90.000	23,7			5.000	1,3								
provinc. Ljubljana	5.242	2,1	380.000	2,4					15.000	3,9							350.000	92,1		
Crna Gora i alban. granič. područja	28.000	11,3	1,230.000	7,7																
posela Bugarska	28.250	11,4	1,260.000	7,9																
posela Mađarska	11.601	4,7	1,145.000	7,2	220.000	19,2	243.000	21,2	197.000	17,2			301.000	26,3			80.000	7,0	15.000	1,3
Banat	9.776	3,9	640.000	4,0	14.000	2,2	295.000	46,1	120.000	18,8			95.000	14,8	70.000	10,9***)			4.000	0,6
ostatak Srbije	51.100	20,7	3,810.000	23,9	25.000	0,7	3,580.000	94,0	8.000	0,2					175.000	4,6			15.000	0,4

*) Razvrstavanje po maternjem jeziku zasniva se na popisu stanovništva od 1921. i na osnovu drugih izvora. Proračunato je i procenjeno samo za pojedine oblasti; stanje u jugoslovenskoj statistici maternjeg jezika ne daje mogućnost da se pruže tačni podaci za sadašnjost.

**) Muslimani Bosanci

***) Rumuni

Stalag 191 u Kragujevcu, komandant potpuk. fon Norman [Normann],
Stalag 202 u Nišu, komandant pukovnik Kapezijus [Kapesius].

3. Područje Stalaga: granice područja za upućivanje na rad ratnih zarobljenika iz pojedinih Stalaga označene su na priloženoj karti.
4. *Za sprovođenje nadzora nad ratnim zarobljenicima* generalu Janusu i komandantima Stalaga se, na osnovu Vojnog pravila 38/5, odeljak 1, tačka 3, dodeljuju 2 štaba i 12 landesšicen-četa.
5. Oni su potčinjeni:
   Stalagu 160 u Beogradu: dve čete 562. landesšicen-bataljona (do sada podređene feldkomandanturi 599 u Beogradu),
   dve čete 266. landesšicen-bataljona (do sada podređene feldkomandanturi 816 u Užicu).
   Stalagu 191 u Kragujevcu: štab i četiri čete 592. landesšicen-bataljona (do sada podređeni feldkomandanturi 610 u Smederevu),
   Stalagu 202 u Nišu: štab i četiri čete landesšicen-bataljona 920 (do sada podređeni feldkomandanturi 809 u Nišu).
6. Prema tome, feldkomandantima *preostaju za druge zadatke* (vojnoupravnom komandantu u Srbiji), Komandni štab, Oper. odelj. br. 24/41/:[4]
   FK 599 Beograd: štab i dve čete 562. landesšicen-bataljona,
   FK 610 Smederevo: jedna četa 592. landesšicen-bataljona,
   FK 809 Niš: dve čete 920. landesšicen-bataljona,
   FK 816 Užice: štab i dve čete 266. landesšicen-bataljona,
   KK 838 Zemun: 3. četa 592. landesšicen-bataljona.
7. *Štab 592. landesšicen-bataljona* nalazi se u Kragujevcu.
   Štab 920. landesšicen-bataljona smestiti u Nišu.
   Pored njihovog podređivanja komandama stalaga, njima se za postavljanje straža stavljaju na raspolaganje i njihove čete, koje su prema tački 6 podređene pojedinim komandantima.
8. Da bi se mogle osloboditi landesšicen-jedinice koje su do sada bile upotrebljavane za stražarsku slu-

[4] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

žbu, treba proveriti da li one ne čuvaju objekte koji pripadaju trupi. OKH u vezi s naredbom Gen. St. d. H, odelj. za ratnu upravu (Qu. 4), br. II/2014/41 god. od 23. 4. 41. god.,[5] naredilo je sledeće:

»1.) Trupa je, u okviru sektora koji su joj povereni od K-de 2. A, odgovorna za sledeće stražarske zadatke:

a) vlastiti objekti za smeštaj i uređaji za snabdevanje,
b) vojnički važne saobraćajne linije i linije veze, kao i objekti od posebnog vojnog značaja na putevima, železnicama i vodenim saobraćajnicama. Objekte manjeg značaja prema odredbama tačke II ne treba držati pod stražom,
c) nepokretna vojna postrojenja, uključujući i organizaciju aerodromskog obezbeđenja, ukoliko se na zahtev vojnoupravnog komandanta ili vazduhoplovstva ne obezbeđuje samo vazduhoplovstvo,
d) ratni plen,
e) osiguranje plovidbe na Dunavu.

2.) *Vojnoupravni komandant* osigurava:

a) vlastite objekte za smeštaj i uređenje za snabdevanje,
b) rezerve materijala i privredna preduzeća od značaja za Vermaht i ratnu privredu.

9. Prema tome, sve stražarske zadatke koji ne pripadaju landesšicen-jedinicama poveriti trupi. Isto tako sve objekte, važne za nemački Vermaht, za koje nije neophodno potrebno da se nalaze pod stražom *nemačkih* vojnika, poveriti na čuvanje srpskoj žandarmeriji. Skreće se pažnja na potrebu čestog kontrolisanja srpske žandarmerije. Ukoliko se prilikom predaje objekata pod stražom jave teškoće, dostaviti izveštaj.
10. *Do 10. juna 1941. god.* dostaviti službenim putem izveštaj o lokalnoj upotrebi stražarskih jedinica, njihovim stražarskim zadacima i broju straža do jačine voda. O nastalim promenama također odmah dostavljati izveštaje.
11. *Preuzimanje ratnih zarobljenika.* Svaki stalag treba da na teritoriji koja mu je dodeljena otpočne

[5] Vidi dok. br. 24.

preuzimanje logora i sabirališta za ratne zarobljenike od 1. 6. 41. god. i u sporazumu sa sadašnjim komandantima logora.[6] Preuzeti logor staviti odmah pod vlastitu kontrolu i upravu.

Brojni izveštaj o preuzetim ratnim zarobljenicima u svakom pojedinom logoru, raščlanjen na oficire i vojnike i prema pojedinim nacionalnostima, dostaviti becirkskomandantu E za ratne zarobljenike do 15 juna 1941. godine.

Dostavljeno:	
Prema rasporedu A, B, C	145
na znanje:	
K-di 2, A	1
K-di XI AK	1
4. brd	1
60 (mot.) diviziji	1
294. diviziji	1
704. diviziji	1
714. diviziji	1
717. diviziji	1
	153

Za vojnoupravnog komandanta u Srbiji
načelnik komandnog štaba
Grafenhorst
generalštabni potpukovnik

[6] Ovi sabirni logori za zarobljenike (Stammlager ili skraćeno Stalag) na teritoriji Srbije prestali su da funkcionišu 1. jula 1941, kada su Stalag 191 i Stalag 202 priključeni Nemačkoj komandi u Rumuniji a Stalag 160 stavljen 15. jula 1941. na raspolaganje vojnoupravnom komandantu generalnog guvernmana u Poljskoj (AVII, NAV-T-501. r. 251, s. 407-76).

BR. 56

NAREĐENJE VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 31. MAJA 1941. POTČINJENIM ODELJENJIMA O RASPOREDU POSADNIH DIVIZIJA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI
Komandni štab/Ia Br. 135/41 pov. Beograd, 31. maja 1941.

Stanje 31. maja 1941.

Poverljivo

Raspored novih divizija koje su izvršile smenu[2]
717. peš. divizija[3] u Nišu

749. pp	u Kraljevu	737. pp	u Mitrovici
III/749. pp	„ Kragujevcu	III/737. pp	u „
II/749. pp	„ Kruševcu	II/737. pp	u Raškoj
I/749. pp	„ Kraljevu	I/737. pp	u Nov. Pazaru

670 art. div.	u Nišu
Čete veze	u „
Inžinjer. četa	u „

714. peš. divizija[4] u Topoli

741. pp	u Ćupriji	721. pp	u Petrovgradu
III/741. pp	u Zaječaru (bez jedne čete u Tekiji)	III/721. pp	u V. Kikindi
		II/721. pp	u Vršču
II/741. pp	u Mladenovcu	I/721. pp	u Petrovgradu
I/741. pp	u Ćupriji		

661. art. div.	u Palanci
Četa za vezu	u Topoli
Inžinjerijska četa	u Lapovu

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501. r. 249, s. 1035. Ovaj dokumenat nije potpisan.

[2] O dislokaciji ovih divizija vidi dok. br. 42, 45 i 47, 116 i kartu-prilog 1.

[3] Komandant ove divizije od 17. maja 1941. bio je Paul Hofman (Hofmann), general-major. On je od 1. novembra 1941. do 31. jula 1942. bio komandant 342. pd. Od 19. novembra 1941. do 25. oktobra 1942. komandant 717. divizije bio je dr Valter Hinghofer (Dr Walter Hinghoffer), general-lajtnant.

[4] Ova divizija je smenila 4. brdsku diviziju u periodu od 23. do 28. maja 1941 (vidi zapovest za pokret 4. brd. div. od 23. maja 1941, AVII, NAV-T-315, r. 231, s. 857-8). Komandant ove divizije bio je Fridrih Štal (Friedrich Stahl), general-lajtnant.

704. peš .divizija[5] *u Valjevu*

734. pp u Lešnici

III/734. pp u Šapcu
II/734. pp u Lešnici
I/734. pp u Valjevu

724. pp[6] u Užicu

III/724. pp u Čačku
II/724. pp u Višegradu
I/724. pp u Užicu

654. art. div. u Valjevu
Četa za vezu u Valjevu
Inžinjerijska četa u Ljuboviji

Dostavljeno:

. . .[7]

[5] Prema formaciji od 21. decembra 1941, brojno stanje borbenog dela ove divizije bilo je sledeće: 112 oficira, 17 službenika, 650 podoficira i 3771 vojnika, a raspolagala sa 1578 konja. Ukupno na snabdevanju u ovoj diviziji bilo je tada: 170 oficira, 39 službenika, 981 podoficir i 6403 vojnika, a raspolagala je sa 2447 konja (AVII, NAV-T-315, r. 2240, s. 190-2). Komandant ove divizije bio je Hajnrih Borovski (Heinrich Borowski), general-major.

[6] Komandant ovog puka je bio Adalbert Lonča (Adalbert Lontscha), general-major, a od 1942. do 16. 12. 1943. bio je komandant Beograda.

[7] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovo naređenje dostavljeno.

Prilog 1

RAZMEŠTAJ 704, 714, 717. I 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE
TAJNO
stanje od 9.VI 1941
II/750
ZAGREB
BROD
718
I/750
MODRIČA
718
I/718
BANJA LUKA
668
DOBOJ.
718
I/738
TUZLA
II/734
ŠABAC
734
U.II
LOZNICA
704
LJUBOVIJA
738
U.II
SARAJEVO
750
ŠID
I/721
PAZOVA
I/721
V.KIKINDA
721
U.I
PETROVGRAD
I/721
VRŠAC
704
I/734
6541
OVALJEVO
704
II/741
POŽAREVAC
661
PALANKA
714
TOPOLA
714
LAPOVO
II/741
TEKIJA
II/671
I.u. 741
II/749
KRAGUJEVAC
714 U.I
ČUPRIJA
II/741
ZAJEČAR
II/724
VIŠEGRAD
724
U.I
UŽICE
ČAČAK
II/724
749
U.I
KRALJEVO
II/19
KRUŠEVAC
71
717
670
NIŠ
717
NIŠKA BANJA
II/737
RAŠKA
II/737
NOVI PAZAR
MITROVICA
LEGENDA:
PODRUČJE VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA
NEMAČKOJ PRIKLJUČENA OBLAST
NEMAČKO-ITALIJANSKA DEMARKACIONA LINIJA
HRVATSKO-MAĐARSKA GRANICA
SRPSKO-RUMUNSKA GRANICA
SRPSKO-BUGARSKA GRANICA

BR. 57

ZAPOVEST OPERATIVNOG ODELJENJA 2. ARMIJE OD 2. JUNA 1941. POTČINJENIM KOMANDAMA I JEDINICAMA ZA SMENU 11. ARMIJSKOG KORPUSA VIŠOM KOMANDOM 65 ZA NAROČITU UPOTREBU I PREGRUPISAVANJE JEDINICA[1]

Strogo poverljivo

KOMANDA 2. ARMIJE
Ia, br. 415/41 *str. pov.*

A. H. Qu, 2. 6. 41.
00,00 časova
27 primeraka
Prim. br. 15

Armijska zapovest br. 14

1.) *Viša komanda LXV*[2] (k-t gen. art. Bader,[3] načelnik štaba generalštabni pukovnik Dragoni) biće transportovana železnicom iz Korpusne oblasti II na prostor oko Beograda, gde će stići 10. 6. 1941, kada će biti stavljena pod k-du 2. A.

2.) Viša komanda LXV smeniće Komandu *XI AK* u njenim dosadašnjim zadacima,[4] koja treba sve podatke predati Višoj komandi LXV.

Primopredaja komande: 11. 6. 41. do 12,00 čas. O izvršenju izvestiti.

Štab komande: Vrnjačka Banja, kasnije Beograd.

3.) Od 11. 6. 1941. od 12,00 čas. pod Višom komandom

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 1076, s. 9279989-91.

[2] Höheres Kommando LXV zur besonderen Verwendung (česta skraćenica u nemačkim dokumentima: Höh. Kdo LXV. z.b.v.). Opširnije o formiranju ove komande u Nemačkoj, sa pregledom popune štaba oficirima, podoficirima i vojnicima, i o njenom prebacivanju iz 2. vojnog okruga u okolinu Beograda vidi AVII, NAV-T-314, r. 1531, s. 15—24.

[3] Paul

[4] Vidi dok. br. 42, 45, 48, 55 i 65.

LXV biće sledeće jedinice:[5]

a) 704. pd
714. pd
717. pd

b) do svoga odlaska:

4. brd.
294. pd
46. pd

c) od dolaska na područje armije pa do odlaska:

73. pd
5. okld (samo u pogledu regulisanja marševanja)

} Vreme dolaska će se saopštiti naknadno.

4.) Treba imati u vidu da će 718. pd — koja se sada nalazi u sastavu LI AK — kasnije biti stavljena pod Višu komandu LXV.[6]

5.) Komanda XI AK (sa svojim jedinicama i Komandom artilerije 6) posle izvršene primopredaje biće izvučena iz sastava i do 15. 6. peške upućena u Rumuniju. Odmah po prelazu preko Dunava staviće se pod komandu Komande nemačkih trupa u Rumuniji, s kojom će se neposredno sporazumeti o svome daljem marševanju.

6.) 330. pp (bez III bataljona) — koji je dosada bio pod komandom Komande armijskog pozadinskog područja 559 — 15. 6. 41. ponovo se stavlja pod komandu Komande LI AK, koja će ga neposrednim sporazumom s Komandom armijskog pozadinskog područja preuzeti, transportovati i smestiti zapadno od Beograda.

Za smenu 330. pp odrediće Komanda XI AK I bataljon 714. pd, koji mora do 12. 6. 1941. biti u Beogradu i svojom obučenošću i vojničkim držanjem odgovarati interesima nemačke oružane sile u prestonici stare Srbije. Bataljon neizostavno

---

[5] i [6] Bliže o tome vidi dok. br. 42, 48 i 56.

treba pripremiti za izvršenje njegovih budućih zadataka. Bataljon će po pristizanju u Beograd neposredno biti potčinjen k-tu armijskog pozadinskog područja. O izvršenoj smeni k-t oružanog pozadinskog područja treba izvestiti.

Dostavljeno:[7]

Komandant
I. V.
. . .[8]

[7] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ova zapovest dostavljena.

[8] Potpis nečitak (i. v. — In Vertretung = zastupa)

BR. 58

IZVEŠTAJ NEMAČKOG POSLANIKA U ZAGREBU OD 4. JUNA 1941. MINISTRU SPOLJNIH POSLOVA RAJHA O REZULTATIMA NEMAČKO-USTAŠKIH RAZGOVORA O PRESELJENJU SLOVENACA I SRBA I O STATUSU OBLASTI ZEMUNA[1]

Telegram
(poverljivi)

Zagreb, 4. juna 1941. 22,25 časa
Prispeće: 4. juna 1941. 23,00 časa

Najhitnije!

*) *Br. 428 od 4. 6.*

Pod br. 1835 upućeno Fušlu [Fuschl].
Komanda 4. 6. 41. u 23,25 časa.[2]

ZA GOSPODINA MINISTRA INOSTRANIH POSLOVA

Danas su ovde održani razgovori zbog, s jedne strane, preseljenja Slovenaca i Srba i, s druge strane, granične oblasti Zemuna. Učesnici kod pitanja preseljenja: poslanik Kaše kao rukovodilac, poslanik dr Bencler, državni savetnik dr Turner i grupenfirer Nojhauzen za vojnoupravnog komandanta u Srbiji, načelnik civilne uprave Donje Štajerske gaulajter iberrajter, maršal Kvaternik, ministar korporacije dr Dumandžić,[3] državni sekretar za spoljne poslove dr Lorković za Hrvatsku, general Glez fon Horstenau i saradnici navedenih. Postignuta je jednodušnost da treba da bude preseljeno 5.000 političkih intelektualaca do 5. 7. 1941, 25.000 slovenačkih naseljenika od posle 1914. do 30. 8. 41. i oko 145.000 slovenačkih pograničnih seljaka do oktobra 1941.[4] Gro od 5.000 političkih i intelektualaca treba da bude preseljen neposredno za Srbiju, gro ostalih za Hrvatsku zbog čega iz Hrvatske iseliti za Srbiju odgovarajući broj Srba.[5] O tome je sačinjen dokumenat. U kasni-

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, Bon 4, s. 418-9.
[2] Dopisano na pisaćoj mašini.
[3] Jozo, ministar udružbe u vladi NDH.
[4] O tome vidi dok. br. 38, 46 i 164.
[5] Vidi dok. br. 77, 78 i 87. U vezi s tim, Hitler je odlučio da nemačko poslanstvo u Zagrebu vodi pregovore o preuzimanju Slovenaca iz južne Štajerske i južne Koruške, s tim da se isti broj Srba iz Hrvatske preseli u Srbiju. Prema ovoj odluci, umesto Slovenaca, u Srbiju bi se s teritorije NDH preseljavali Srbi a na ovoj bi teritoriji ostali preseljeni Slovenci (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 334). O ovom šire vidi Andrija-Ljubomir Lisac, Deportacija Srba iz Hrvatske 1941. Historijski zbornik Povjesnog društva Hrvatske, 1—4, Zagreb, 1956. godine.

jem razgovoru saradnika pod vođstvom savetnika poslanstva Trola[6] utvrđeni su detalji sprovođenja. Dokumenat o prvom razgovoru i opšti projekat ugovora Treći Rajh — Hrvatska i Hrvatska — vojnoupravni komandant u Srbiji doneti su u Salcburg.

Konstatovana je opšta jednodušnost i obezbeđena saradnja za izvršenje.

Pri razgovorima o graničnom pitanju Zemuna učestvovali su: poslanik Kaše kao rukovodilac, poslanik dr Bencler, državni savetnik dr Turner i grupenfirer Nojhauzen za vojnoupravnog komandanta u Srbiji, maršal Kvaternik, državni sekretar dr Lorković i veliki župan dr Eliher[7] za Hrvatsku. O ovom pitanju je izrađen dokumenat.[8] U njemu je kao odluka ustanovljena granična linija Drava — Dunav — Sava —

---

[6] Herbert fon Trol (von Troll)

[7] Jakob. Opširnije o delatnosti ovoga folksdojčera, koji je od 10. juna 1943. zastupao i vođu nemačke nacionalne grupe u NDH Branimira Altgajera, dok je ovaj bio na sovjetskom frontu, vidi AVII, reg. br. 5/1, 12/1 i 16/1, k. 40, i reg. br. 3/1, k. 403.

[8] U zapisniku o rezultatima ovih pregovora od 4. juna 1941. u Zagrebu, između ostalog, stoji da granica Nezavisne Države Hrvatske koju je postavio Hitler ide: od mađarsko-hrvatske granice Dunavom do ušća Save u Dunav, zatim Savom uzvodno do ušća Drine u Savu, potom Drinom uzvodno do okuke Drine kod Bajine Bašte.

Dalji tok granice još nije konačno utvrđen, jer i između NDH i Italije tamošnja granica još nije bila određena. Privremeno, Nezavisna Država Hrvatska je posela izvesnu graničnu liniju koja je posebnom notom saopštena nemačkom poslanstvu u Zagrebu i to kod Bajine Bašte, prelazeći preko stare bosanske granice na istočnu stranu, a ide uglavnom jugoistočno od Nove Varoši. Vojnoupravni komandant u Srbiji zadržao je za vojne potrebe rejon grada Zemuna iz sledećih razloga:

a) Zbog aerodroma.
b. Zbog toga što su u Zemunu smešteni službeni organi.
c. Zbog postojećih emisionih postrojenja u Zemunu.
d. Zbog neophodnog snabdevanja prehrambenim namirnicama iz rejona Zemuna.«

Međutim, konstatovana je jednodušnost u tome da pomenuta teritorija politički pripada Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i da na njoj treba da važe osnovni propisi Nezavisne Države Hrvatske. Ona preuzima sledeće upravne poslove i opštu i unutrašnju upravu, železnički, poštanski i telegrafski saobraćaj, s tim da je ta uprava u zavisnosti od vojnoupravnog komandanta u Srbiji.

U cilju regulisanja daljih odnosa zaključeno je da vojnoupravni komandant u Srbiji, u saradnji s predstavnikom Nezavisne Države Hrvatske, spremi nacrt ugovora o pitanju statusa Zemuna i dostavi ga nemačkom poslanstvu u Zagrebu, da bi se njegov konačni tekst utvrdio sa Pavelićevom vladom. Do tada, a u cilju obezbeđenja interesa Nezavisne Države Hrvatske, u Zemunu će se uspostaviti hrvatski službeni organ koji će s vojnoupravnim komandantom, odnosno generalnim opunomoćenikom za privredu u Srbiji, razmatrati sve slučajeve koji se budu nametali (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 513-5).

Drina,[9] a time i Zemun i okolina kao hrvatska državna teritorija.[10] Radi obezbeđenja potrebnih vojničkih zahteva, Zemun i uža okolina treba zasada da u ograničenoj meri ostanu pod vojnoupravnim komandantom u Srbiji i budu priključeni srpskoj valutnoj oblasti, dok kulturna i pravna uprava pripada Hrvatskoj. Opšta i unutrašnja uprava, železnica, pošta, telegraf — u hrvatskoj upravi, ali potčinjeni vojnoupravnom komandantu u Srbiji. Povodom povećanja poreze, plate činovnika i drugih finansijskih pitanja, kao i radi opšteg ugovorenog regulisanja stanja, dr Bencler, dr Turner, Nojhauzen i jedan opunomoćenik hrvatske vlade izradiće projekat ugovora, podneće ga meni radi razgovora sa ovdašnjom vladom a ja ću ga podneti zatim ministarstvu inostranih poslova na odluku. Dr Eliher, kao nadležni veliki župan, lično će i preko posebnih opunomoćenika stalno uspostavljati i održavati saradnju.

Uopšte, na kraju razgovora je postignuta jednodušnost. Predlog je najbolje mogući kompromis, nikakvo idealno rešenje. Pošto je ustanova vojnoupravnog komandanta još u Zemunu, zbog nedostatka prostorija u Beogradu, to ovakvo rešenje nije, na žalost, moglo da se izbegne. Pri tom se pojavila izvesna neslaganja između Turnera i Nojhauzena. Osim toga, danas je vojnoupravnog komandanta fon Ferstera zamenio general fon Šreder.[11]

Verujem da je predloženo rešenje podnošljivo. Dokumenat će biti poslat za Salzburg.

Kaše

Dostavljeno:
. . .[12]

---

[9] O određivanju granice između Italije i NDH vidi tom XIII, knj. 1, dok. br. 19 i 20.

[10] Vidi dok. br. 44.

[11] Ludvig fon Šreder (Ludwig von Schröder), general protivavionske artiljerije. U Beograd je stigao 2. juna 1941, kada mu je, kao novom vojnoupravnom komandantu u Srbiji, predstavljen njegov štab (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 417-27).

[12] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 59

ZAPISNIK S KONFERENCIJE ODRŽANE U UPRAVNOM ŠTABU VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI 5. JUNA 1941. O REGULISANJU ODNOSA IZMEĐU FOLKSDOJČERA I KOMESARSKE VLADE SRBIJE NA PODRUČJU BANATA[1]

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI
Upravni štab

Prepis
Beograd, 5. 6. 1941.

Zapisnik

s konferencije održane po naređenju načelnika upravnog štaba kod vojnoupravnog komandanta u Srbiji, u kancelariji savetnika vojne uprave dr Kisela[2] i pod njegovim predsedništvom.

Cilj: Regulisanje odnosa u Banatu.

Učesnici:

Od strane vojnoupravnog komandanta:
načelnik finansijskog odeljenja, OKVR[3] dr Tačer, [Tatscher], KVR[4] Marbah [Marbach];

od strane feldkomandanture Smederevo:
načelnik upravnog odeljenja, OKVR fon Šlihtih [Schlichtig];

od strane folksdojčera:
folksgrupenfirer dr Janko,[5]
Jozef Lap [Losef Lapp],
Franc Rajt [Franz Reith],
ing. Vac [Watz],

od strane Srba:
komesar ministarstva unutrašnjih poslova M. Aćimović,
komesar ministarstva kulture R. Jojić,
komesar ministarstva pravosuđa M. Janković,
komesar ministarstva kulture G. Perić.

Komesar Aćimović je dao načelniku izjavu da je komesarska srpska vlada spremna da izađe u susret željama folks-

[1] Snimak prepisa dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, London 2, s. 298156-7.
[2] Georg Kiessel
[3] Oberkriegsverwaltungsrat (viši savetnik vojne uprave)
[4] Krigsverwaltungsrat (savetnik vojne uprave)
[5] Sep, vođa nemačke narodne grupe u Srbiji i Banatu (vidi AVII, reg. br. 23/5, k. 27A i reg. br. 1/1, k. 40).

dojčera u Banatu uključivanjem folksdojčera u srpsku državnu i opštinsku upravu. Pri tome su posle kraćeg razgovora utanačeni sledeći osnovni principi:

1) Jedan generalni opunomoćenik folksdojčera, sa štabom stručnjaka za pojedina srpska ministarstva, zastupaće kod srpske komesarske vlade interese folksdojčerske grupe.

2) Zastupnik smederevskog bana imaće svoje sedište u Petrovgradu — Velikom Bečkereku[6] i to će biti jedan folksdojčer. Za to je od strane nemačke narodnosne grupe predviđen Jozef L a p.

3) U pogledu opšte unutrašnje uprave,[7] finansijske uprave,[8] poštanske uprave itd. vlada jedinstveno mišljenje da saobrazno predlozima nemačke narodnosne grupe ova učestvuje sa odgovarajućim personalom u upravnom aparatu srpske države. Ukoliko se opšta unutrašnja uprava zastupnika bana u Petrovgradu — Velikom Bečkereku ne potčini u potpunosti organizaciji opšte uprave, ovoj se radi jednostavnosti priključuju opunomoćenici za pojedine resore.

4) Na predlog nemačke narodnosne grupe, kod zastupnika bana u Petrovgradu — Velikom Bečkereku postaviće se jedan opunomoćenik za železnice.[9]

[6] Sada: Zrenjanin.

[7] Na jednom zasebnom sastanku, održanom 5. juna 1941. u Beogradu, postignut je sporazum da se za Banat ustrojava uprava sa vicebanom na čelu. Odlučeno je da se za vicebana postavi folksdojčer Jozef Lap, s tim da se njegovo nadleštvo sastoji od osam sekcija, kojima će rukovoditi četiri načelnika. Za načelnike sekcija postavljeni su od strane komesara Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije:

1) Franc R a j t (Franz Reith), 2) Jozef C v i r n e r (Josef Zwirner), 3) Inž. Peter K u l m a n (Kullmann), 4) dr Peter P e n c (Pentz). Međutim, što se tiče unutrašnje uprave postignut je sporazum da u srezovima s velikim brojem folksdojčera sreski načelnik bude folksdojčer. U ostalim slučajevima nacionalnost sreskog načelnika treba odrediti prema broju pripadnika pojedinih narodnosti koje tamo žive. Isto se to odnosi na uprave u gradovima i seoskim opštinama (AVII, London 2, s. 298158-61.

[8] Za Banat je uspostavljena finansijska direkcija sa sedištem u Beogradu. U Zrenjaninu je formirana ekspozitura. Za njenog načelnika postavljen je Peter Ek [Eck]). Ostale članove štaba ove ekspoziture postavljao je ministar finansija na predlog Petera Eka. Međutim, zaštita carinske granice nije se nalazila ni pod finansijskom direkcijom, ni pod ekspoziturom, već neposredno pod vojnoupravnim komandantom u Srbiji. Referent je bio savetnik vojne uprave dr R i g e r. U srezovima s većim brojem folksdojčera za rukovodioce poreskih uprava su postavljeni folksdojčeri. U ostalim srezovima, u svakoj poreskoj upravi, postavljeni su folksdojčeri kao poverenici. Oni su energično vodili brigu o razrezivanju i ubiranju poreza. Poreske stope folksdojčera su bile ujednačene sa oporezivanjem Srba. Poreski prihodi u Banatu išli su u kasu kvislinške srpske uprave (AVII, London 2, s. 298158-61).

[9] U vezi s tim pitanjem u Beogradu je uspostavljena železnička direkcija za Banat. Kao delegat ove direkcije za nadzor nad železnicama u Banatu postavljen je dr Kerpel (AVII, London 2, s. 298158-61).

5) Apelacioni sud u Novom Sadu premešta se u Petrovgrad — Veliki Bečkerek. Za rukovodioca izabran je načelnik okružnog suda u Petrovgradu — Velikom Bečkereku dr Vilhelm Nojner [Wilhelm dr Neuner]. Personalna pitanja će biti uređena shodno tač. 3).

6) U pogledu školstva raščišćene su sledeće tačke:

a) Srpska komesarska vlada će priznati i odobriti novi Savet za upravu škola nemačke grupe koji će se osnovati u Vel. Bečkereku — Petrovgradu.

b) Dozvoljene su nemačke privatne školske ustanove.

c) Dozvoljena je obuka potrebnog broja učitelja i pomoćnih učitelja.

g) Iz dozvole za posedovanje školskih ustanova proističe pravo izdavanja punovažnih svedočanstava, održavanje ispita privatnih učenika itd.

Viši ratni upravni savetnik fon Šlihtih je opunomoćen za dalje vođenje pregovora u cilju utvrđivanja pojedinosti.

Pot. dr Kisel
-„- fon Šlihtih
-„- dr Janko
-„- Aćimović

BR. 60

NAREĐENJE KOMANDE 2. ARMIJE OD 5. JUNA 1941. KOMANDI 11. ARMIJSKOG KORPUSA ZA SPREČAVANJE UČESTALIH SABOTAŽA NA TELEFONSKIM LINIJAMA[1]

KOMANDA 2. ARMIJE
Ic/A. O./Abw. III[2] *Prepis*
br. 487/41

A. H. Qu, 5. 6. 41.

Veza: K-da XI AK, Ic od 29. 5. 41.[3]
K-da 2. A, Ic/A. O./ Abw. III br. 1135/41, pov. br. 454/41. od 30. 5. 41.[4]

Predmet: Sprečavanje akata sabotaže na telefonskim linijama

---

[1] Snimak prepisa dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 432.

[2] Abwehr III (Abver III). Ovu oznaku su nosili svi kontraobaveštajni organi komandi u formacijama Vermahta.

[3] i [4] Ove dokumente redakcija nije pronašla.

K-di XI AK

Porast oštećenja telefonskih linija nemačkih oružanih snaga o kojima se izveštava s teritorije K-de XI AK daje osnova da se pretpostavi da bar u jednom delu tih slučajeva moraju biti u pitanju planski akti sabotaže od strane gerilaca.

Naređenje komandanta 2. armije od 28. 4. 41. o suzbijanju podmuklih napada na nemačke vojnike treba, s obzirom na njegov smisao, primenjivati i na akte sabotaže.[5]

Predlog da se čuvanje svih vojnih linija trajno prenese na srpske civilne vlasti nije srpovodljiv sa ekonomskih i tehničkih razloga.

Što se tiče povremenog čuvanja vojnih linija koje bi vršila civilna lica kao meru odmazde, trupe treba o tome da se sporazumevaju s nadležnim mesnim feldkomandanturama i krajskomandanturama. Isto važi i za nametanje novčanih kazni i određivanje njihove visine.

Za Komandu armije
načelnik generalštaba
I. V.
pot. Krumpelt
generalštabni potpukovnik

Dostavljeno:
. . .[6]

[5] Vidi dok. br. 41.

[6] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BR. 61

IZVEŠTAJ VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. JUNA 1941. KOMANDI KOPNENE VOJSKE O VELIKOJ EKSPLOZIJI U SKLADIŠTU MUNICIJE U SMEDEREVU[1]

Prepis

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI
Komandni štab
Načelnik štaba

Beograd, 10. 6. 41.

Predmet: Katastrofalna eksplozija u skladištu ratnog plena u Smederevu.

KOMANDI KOPNENE VOJSKE

Cepelin[2]

U četvrtak 5. juna 1941. oko 14,10 časova eksplodirale su znatne količine srpske municije i eksplozivnog materijala raznih vrsta u skladištu ratnog plena smeštenog u citadeli Smederevo (40 km južno od Beograda). Glavnoj eksploziji navodno su neposredno prethodile dve manje eksplozije. Glavni udar nastalog vazdušnog pritiska bio je usmeren prema gradu, srušio je zidove koji opasuju citadelu i razorio je železničku stanicu koja se nalazi neposredno ispred citadele. Mase krša pale su na jedan teretni voz, koji su zasule zajedno sa prepunim putničkim vozom, koji je baš tada trebalo da krene. Pored ostalog, 70% svih kuća ovog mesta od 14.000 stanovnika više-manje je uništeno.[3] Kuće u unutrašnjosti grada su potpuno onesposobljene za stanovanje. Džinovski visok plamen i mnoga žarišta požara izazvana eksplozijom granata dovršili su razaranje.

Uzrok eksploziji do sada još nije utvrđen. Za sada nema znakova sabotaže; nemarnost nije isključena.

Pored mera čije je preduzimanje naredila K-da 2. A, po naređenju vojnoupravnog komandanta, koji je odmah avio-

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 450-1.

[2] Zeppelin (naziv jednog od pokretnih komandnih mesta ove komande)

[3] U izveštaju Operativnog odeljenja vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 11. jula 1941. piše da je grad doživeo velika razaranja, da ima 10 mrtvih nemačkih vojnika i 110 ranjenih, a od građana Smedereva je poginulo oko 500 i oko 700 je ranjeno (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 567).

nom odleteo na mesto nesreće, izvršeno je i sve ono što se još moglo preduzeti. Oficiri koje je uputio alarmirali su Crveni krst u Beogradu, blagovremeno su zaustavili vozove koji su bili na putu za Smederevo i prema situaciji utvrdili su sve dalje mere koje je trebalo preduzeti. Sanitetsko odeljenje ubrzo je pristiglo s velikim transportom zavoja i lekova, tako da su se ranjeni delom mogli preuzeti za transportovanje u Beograd, a delom im se neposredno ukazala lekarska pomoć. Sve mere za ukazivanje pomoći koje je u međuvremenu zahtevala Feldkomandantura sprovedene su.

Gubici oružanih snaga, do kojih je došlo, bili bi daleko veći da ljudstvo brdske divizije nije bilo odvedeno na vežbu i da se ostali pripadnici oružanih snaga u ovom mestu u podnevnoj pauzi nisu razišli i većim delom nalazili van grada. Stvarno, izgleda da ni na jednom mestu nije bilo nagomilanog ljudstva. Koliko je do sada utvrđeno, gubici iznose:

Vermaht:[4]	mrtvih	6	
	nestalih	9	
	povređenih	110	(od toga oko 30 teško)
Civilna lica:	mrtvih oko	500	(do sada sahranjeno 346)
	povređenih najmanje 1100.		

Potpuni izveštaj dostaviće se čim se bude raspolagalo konačnim brojkama.

S obzirom na visoku dnevnu temperaturu, uklanjanje i sahranjivanje leševa vršilo se s velikom užurbanošću.

Preživeli su se delom sklonili u udaljenim kućama, a delom su smešteni u susednim mestima. Namirnice i voda su obezbeđeni. Mere su preduzimane sporazumno sa organima srpske vlade, koji se, sem toga, sa 100 pripadnika srpske policije staraju o održanju reda.

Sudska i kontraobaveštajna istraga je u rukama K-de 2. A, jer je skladište bilo pod Vojnotehničkim štabom 5.

Za vojnoupravnog komandanta
u Srbiji
načelnik Komandnog štaba
pot. Grafenhorst
generalštabni pukovnik

F. d. R. d. A. operava:
kapetan

---

[4] Ovi nemački vojnici pripadali su 6. četi 562. landesšicen-bataljona (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 417-27).

BR. 62

NAREDBA GENERALŠTABA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 10. JUNA 1941. VOJNOUPRAVNOM KOMANDANTU U SRBIJI O UVOĐENJU POGRANIČNE CARINSKE SLUŽBE U OKUPIRANOJ SRBIJI[1]

KOMANDA KOPNENE VOJSKE
Gen. St. d. H./Gen. Qu H. Qu. OKH, 10. juni 1941.
Az. odelj. vojne uprave (Qu 5 Gr)[2]
br. II/7464/41.

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI[3] Delv. br. 200
Načelnik:
Prim. 15. VI 1941.
U rad odelj. Nač. Ia/1 x

N a r e d b a

o uvođenju
pogranične carinske službe u Srbiji[4]

U saglasnosti sa državnim ministrom za finansije naređuje se sledeće:

1.

Na teritoriji vojnoupravnog komandanta u Srbiji uvodi se nemačka pogranična carinska služba jačine 7 sreskih carinskih komesara i 200 službenika. Pod rukovodstvom jednog višeg službenika, pogranična carinska služba se potčinjava *Komandnom štabu.* Nadzorna kontrola, disciplinska potčinjenost i isplata službenika ostaju u nadležnosti Državnog ministra finansija.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 452-4. Na margini dokumenta je dopisano rukom nekoliko reči od kojih su nekoliko precrtane.

[2] Quartiermeister 5. Gruppe (5. pozadinski odsek)

[3] Štambilj primaoca.

[4] Od 3. juna 1941. ove poslove u okupiranoj Srbiji obavljali su kvislinški carinski službenici koji su obezbeđivali granice te Srbije. Uzrok za to bilo je sprečavanje unošenja starih novčanica radi zamene za nove. Ovi službenici su radili po uputstvima i pod nadzorom nemačkih komandi, nemački carinski organi su, posle svog dolaska, preuzeli nadzor nad njihovim radom (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 567).

2.

Zadatak pogranične carinske službe je da nadzorom nad radom i usmeravanjem rada srpskih carinskih službenika obezbedi pravilan nadzor granica i graničnog saobraćaja. U cilju izvršavanja svojih zadataka, pripadnici pogranične carinske službe u odnosu na srpske carinske službenike imaju pravo neposrednog naređivanja. Oni imaju pravo upotrebe oružja, hapšenja, gonjenja i konfiskovanja kao i u Nemačkoj.

3.

Uputstva za izvršavanje zadataka nadzora pograničnoj carinskoj službi izdaju vojnoupravni komandant u Srbiji i generalni opunomoćenik za privredu u Srbiji (preko vojnoupravnog komandanta u Srbiji, Komandnog štaba). Drugi organi vojnih vlasti ne izdaju neposredna uputstva. U hitnim slučajevima mesne vojne komande mogu izdavati uputstva neposredno sreskim carinskim komesarima. U takvim slučajevima dužni su da redovnim putem izveste vojnoupravnog komandanta.

4.

Vojnoupravni komandant stara se o snabdevanju pogranične carinske službe i obezbeđuje joj potrebne veze. U tome slučaju predvideti najvećim delom korišćenje postojećih veza (između ostalih i trupnih).

Dostavljeno:

. . .[5]

I. A.

. . .[6]

[5] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ova naredba dostavljena.

[6] Potpis nečitak.

BR. 63

NAREĐENJE KOMANDE 2. ARMIJE OD 12. JUNA 1941. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU O OBEZBEĐENJU I ZATVARANJU GRANICA OKUPIRANE SRBIJE[1]

Strogo poverljivo

KOMANDA 2. ARMIJE
Ia, br. 438/41, str. pov.

A. H. Qu, 12. 6. 1941.
5 primeraka
Kontrolni br. 2

Sadržaj: Obezbeđenje i zatvaranje srpske granice.

VIŠOJ KOMANDI LXV

1.) Zbog privrednih i finansijskih razloga zatvoriće se granica područja vojnoupravnog komandanta u Srbiji prema svim susednim državama. Početak zatvaranja 14. 6. 41. u 18,00. Kraj ove zabrane naredиće se.

2.) U cilju zatvaranja granice, Viša k-da LXV posešće tačke koje su ucrtane u karti u prilogu. Jačina snaga koje će se angažovati na pojedinim tačkama vidljiva je iz legende na karti (prilozi 1 i 2). Sem toga, treba posesti jednim vodom Inđiju (30 km severozapadno od Zemuna). Komandir voda, da bi dobio zadatke, javiće se K-tu Srbije, Ia, majoru Fencu [Fenz] do 14. 6. 41. u 12,00.
Ostvarujući zadatak zatvaranja granice ne sme se zapostaviti obuka trupe.

3.) Zadatak jedinica Više k-de LXV angažovanih na granici je da kontrolišu pogranični i malogranični putnički saobraćaj.
Odredbe za pogranični i malogranični saobraćaj vidi u prilogu 3.

4.) Odredbe iznesene u ovom prilogu treba da provode angažovane jedinice na sledeći način:
a) Angažovane trupe dužne su da spreče prelaz granice[2] svim civilnim osobama.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 584-6.

[2] Još 3. juna 1941. Komanda 11. armijskog korpusa, oper. odeljenje, br. 910/41, izdala je naređenje za obezbeđenje granice: koji granični prelazi se obezbeđuju, jačina snaga i vreme kada može otpočeti obezbeđenje granica. 704. pd. obezbeđivaće prelaze u Šapcu, Koviljači, Ljuboviji, Višegradu i Prijepolju, s po jednim vodom; 714. pd obezbe-

Izuzeci: *Vlasnici propusnice* narandžaste boje, ispostavljene od pasoškog ureda SO I, SO II, SO III ili glavnog pasoškog ureda u Berlinu, koju je potpisao komandant pozadine. (Primer vidi u prilogu 4). *Vlasnici granične karte* za malogranični saobraćaj koju su izdale mesne ili garnizone komande nemačkih oružanih snaga.

b) Vojnicima je prelaženje granice dozvoljeno.

c) Kontrola robnog i deviznog prometa *nije* zadatak trupa, već srpskih, a kasnije nemačkih carinskih organa i granične policije.[3]

5.) Granica je posednuta srpskim carinskim i graničnim organima, koji imaju zadatak da kontrolišu robni i devizni saobraćaj. U načelu u svakom pograničnom naselju nalaze se srpske pogranične ispostave. Srpski činovnici uniformisani su i nose tamno zelene carinske ili sivozelene žandarmerijske uniforme. Svaki organ snabdeven je legitimacijom sa fotografijom, odnosno zelenom trakom oko nadlaktice. Srpski organi naoružani su puškom, a delimično i ostalom opremom.

6.) Jedinice koje su angažovane za kontrolu granice treba da uspostave kontakt sa srpskim organima i da kontrolišu i potpomažu njihovu delatnost. Kontrola granice poverena je, sem trupe, samo srpskim carinskim i žandarmerijskim organima. Folksdojčeri ili Šiptari [Albanci] nemaju pravo da učestvuju u kontroli granice i, ukoliko ima takvih pojava, treba ih u tome sprečiti.

7.) Viša k-da LXV izvestiće do 14. 6. 41 — 22,00 da je angažovala potrebne jedinice za obezbeđenje granice.

Za komandanta armije
načelnik generalštaba
. . .[4]

Prilozi 1 i 2: Karte s legendama o posedanju granice.[5]

đivaće prelaze Zaječar — Vidin i Negotin — Vidin, s po jednim vodom; 717. pd obezbeđivaće prelaze od N. Pazara ka zapadu, Kos. Mitrovica — Peć, Kos. Mitrovica — Priština, Kuršumlija — Priština, Niš — Sofija i Leskovac — Vranje, s po jednom četom (AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 582-3).

[3] Vidi dok. br. 62.

[4] Paraf nečitak.

[5] Ove karte redakcija nije pronašla.

Prilog 3: Odredbe o putničkom, robnom i deviznom saobraćaju na srpskoj granici.[6]
Prilog 4: Primerak propusnice.[7]
Posle odašiljanja bez priloga dostaviti:
Vojnoupravnom k-tu u Srbiji
Komandi 2. armije

Ia
Ic/AO
O. Qu

BR. 64

IZVEŠTAJ FELDKOMANDANTURE 809 OD 15. JUNA 1941. VOJNOUPRAVNOM KOMANDANTU U SRBIJI O IZBEGLICAMA SA OKUPACIONOG PODRUČJA BUGARSKE I KOSOVA NA TERITORIJU SRBIJE[1]

FELDKOMANDANTURA 809
K-t Poverljivo
Brfg+/ pov. br. 169/41. Niš, 15. 6. 41
Ia, 243/41, pov.[2]

Predmet: Bekstvo srpskih seljaka u staru Srbiju.
Veza: Telefonski razgovor državnog savetnika dr Turnera sa O. K. V. R. dr Hankeom [Hancke] dana 14. 6.

Gospodin državni savetnik dr Turner je 14. 6. izdao naređenje načelniku ovdašnje upravne grupe da što skorije potraži bugarsku armijsku komandu u Skoplju i jednom već spreči dalje proticanje izbeglica od juga ka severu, a s druge strane da izdejstvuje odobrenje za povratak onih koji su izbegli u staru Srbiju. Dr Hanke je trebalo da me zamoli da se pridružim ovom putovanju. Osim toga, trebalo je odavde telefonski proslediti naređenje Feldkomandanturi u Užicu da se odatle zapreti Arnautima oružjem, ako ne prestane proterivanje srpskih naseljenika. U pogledu poslednje odredbe molim

[6] Ove odredbe za kontrolu putničkog, robnog i deviznog saobraćaja na granicama okupirane Srbije propisao je, juna 1941, vojnoupravni komandant u Srbiji. Opširnije o tome vidi AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 587-90.

[7] Ovaj primerak propusnice se nalazi u AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 591.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1005-7. Na margini je dopisano rukom nekoliko parafa i reči.

[2] Dopisano rukom.

da se odatle preduzmu dalje [mere], jer se, s jedne strane, tamo nalazi ustanova koja daje naređenja, a s druge, telefonsko sporazumevanje je jedva moguće. O čitavom pitanju izveštavam sledeće:

1. Prilikom posete Komandi bugarske 1. brze divizije u Vranju 11. 6. ovo pitanje je već bilo razmatrano.[3] Komandant divizije je naglasio da se od strane bugarskih oružanih snaga ne vrši proterivanje, ukoliko uopšte Srbi odlaze iz područja koje su Bugari okupirali, što može biti slučaj samo u neznatnom obimu, a tada se radi o onima koji dobrovoljno odlaze. Mnogobrojne izbeglice, koje kroz bugarsko područje prolaze ka severu, dolaze iz italijanskog okupacionog područja, proterane od Arnauta. Izbeglice koje smo na povratku ispitivali dr Hanke i ja došle su zbilja sve iz arnautskog područja. Mora da je to bila slučajnost, jer zbilja i mnogi Srbi, a pre svega doseljenici iz vremena posle svetskog rata, putuju ka severu iz bugarskog okupacionog područja. Istina je da deo izbeglica, kako iz arnautskog područja, tako i iz bugarske zone, odlazi bez neposredne prinude, iz straha od nasilja, zbog stalnog uznemiravanja, a i zbog toga što proterivanje smatraju kao sigurno. Uostalom, iz bugarskog područja je stvarno došlo do proterivanja. Prilikom ponovnih razgovora, ovaj put u Skoplju, Bugari bi, bez sumnje, dali isto obaveštenje, izrazili svoje žaljenje što Srbi delomično napuštaju zemlju iako ih niko ne tera i objasnili nemogućnost da prisilno zadrže Srbe koji putuju, a ni u kom slučaju ne bi se složili da postoji bilo kakvo prisiljavanje od strane bugarskih oružanih snaga ili drugih stanovnika. Ako bi se za pojedinačne slučajeve i priznalo proterivanje, moglo bi se lako desiti da nam se suprotstavi preseljavanje Slovenaca,[4] koje je sigurno već dobro poznato. Moglo bi čak tada biti spomenuto da oni koji odlaze iz bugarskog i italijanskog područja mogu da se odsele sa stokom i kućnim nameštajem, a ne samo sa po 30 kg prtljaga po glavi i 500 dinara. Feldkomandantura smatra, pod ovakvim okolnostima,

---

[3] Tog dana su se u Vranju sastale i nemačke i bugarske komisije za utvrđivanje privremene linije razgraničenja između teritorija koje su okupirale njihove oružane snage. Nemačku komisiju su sačinjavali pukovnik Botmer i viši savetnik za vojnu upravu dr Hanke a bugarsku — pukovnik Stamatov i potpukovnik Motikarov. Tom prilikom su zaključili »da kao linija razgraničenja važi severna granica sreza Vladičin Han između Kukavice i k. 1266, zatim dalje severna granica sreza Vranje do k. 1044, a da odatle treba da važi linija dalje ka zapadu preko k. 1181 do k. 1154 (Kitka), gde se dostiže granica sa italiajnskim oružanim snagama. Od k. 1044 do k. 1154 granica treba da ide severnom ivicom puta« (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 465-6).

[4] Vidi dok. br. 58.

da ponovo raspravljanje o tim odlascima ima veoma malo izgleda na uspeh, ali misli da mora izneti da se ovaj slučaj može uspešno i temeljno raščistiti samo pregovorima sa bugarskom vladom, a za arnautsko područje — sa italijanskom. Razgovori sa vojnim službenim ustanovama neće ni u kom slučaju dovesti do uspeha.

2. Sigurno je da velik broj izbeglica dolazi iz arnautskog područja. I tamo će se prisilno proterivanje opovrgavati, koje tamo u stvarnosti, bez sumnje, postoji u mnogo većem obimu nego u bugarskom području. Uvek iznova kazuju izveštaji izbeglica da se Srbi u arnautskom području, a pre svega doseljenici, u najmanju ruku toliko maltretiraju, dok »dobrovoljno« ne odu. Štaviše, tvrdi se da, većinom naoružani, Arnauti pucaju noću u kuće Srba. Arnautski vođa Deva[5] svojevremeno je u Beogradu izjavio da do maltretiranja dolazi samo u sasvim retkim slučajevima i protiv namere vođstva i da se proterivanja ne događaju. Ja lično mislim da gospodin D.[eva] te stvari ne odobrava i da je njegovo obećanje da će se postarati da se obustave eventualna prekoračenja (ekscesi) pošteno dato. Ali smatram sigurnim da on ne može uspeti. Nisam u stanju da prosudim u kojoj se meri mogu izmeniti odnosi u arnautskom području, koje je većim delom posednuto od Italijana, a manjim delom od Nemaca.
3. Predlog gospodina državnog savetnika dr Turnera da se granica Feldkomandanture 809 prema bugarskom okupacionom području i arnautskom području zatvori teritorijalnim jedinicama Feldkomandanture nije izvodljiv. Kako je poznato, Feldkomandantura raspolaže samo dvema četama, koje nisu dovoljne ni za najpotrebniji nadzor i koje nikad jednu granicu od nekoliko stotina kilometara ne bi mogle da zatvore, čak ni samo na glavnim putevima. Gospodin general vazduhoplovstva Ferster, koji mi je najpre uputio isti zahtev, priznao je prilikom bližeg ispitivanja da je zatvaranje granice neizvodljivo. I uz sadejstvo drugih trupa, za koje se zna da su znatno smanjene, nije izvodljivo uspešno zatvaranje, jer, pored glavnih puteva, preko granice vode mnogi sporedni putevi. I s obzirom na takvu situaciju proizilazi da se tu može pomoći samo **centralnim** regulisanjem između vlada.
4. Predlog koji je učinio državni sekretar dr Turner: da se sve izbeglice, po kratkom postupku, vrate u svoj zavičaj, — ovde se ne smatra mogućnim. Ne može biti nikakve sumnje

---

[5] Džafer. Vidi dok. br. 18.

da će se potpuno prestrašene izbeglice opirati, i, iskreno rečeno, ne bez prava, da ponovo krenu ka jugu. Čak i kada bi, kako bi jednom trebalo pretpostaviti, bugarske i italijanske oružane snage pokušale da ljude povrate u njihove domove, bili bi sigurno odmah izloženi novim maltretiranjima. U mnogim slučajevima svoju imovinu našli bi već u drugim rukama, tako da bi tek onda došlo do žučnih raspravljanja i bilo bi potrebno da određena vojska protera nove stanovnike. Da će u najmanju ruku u arnautskom području doći do prepada i puškaranja na povratnike, ne podleže nikakvoj sumnji. Osim toga, ovdašnje srpske vlasti za sada uopšte nisu u stanju da prihvate izbeglice i organizuju povratak. Izbeglice se kojekuda zavlače, stanuju delimično još na otvorenom prostoru ili u poljskim ambarima, mnogi nisu uopšte još prijavljeni i prihvaćeni od srpskih vlasti. Pri saobraćajnim prilikama trajaće još nedeljama dok srpske vlasti ne dobiju čistu situaciju. Osim toga, u toku tih nedelja broj izbeglica će se stalno menjati, a boravišno mesto jednog dela izbeglica neprestano se pomerati. I pitanje povratnog putovanja moći će se regulisati samo ugovorima između zainteresovanih vlada.

Predlažem zbog toga da se putovanje do bugarske armijske komande ne izvrši, ili bar odloži, dok to međusobno ne regulišu vlade, dakle, radi se samo o sprovođenju sporazuma.

Feldkomandant
baron von Botmer
pukovnik

Dostavljeno:
Vojnoupravnom k-tu u Srbiji 1
„ „ „ Upravnom štabu 1
F. K. 809 1
Upravnoj grupi F. K. 809 1

BR. 65

ZAPOVEST KOMANDE 2. ARMIJE OD 15. JUNA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA DA SVOJA OPERATIVNA PODRUČJA PREDAJU JEDINICAMA VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU I O ANGAŽOVANJU ARMIJE NA DRUGOM PODRUČJU[1]

Poverljivo

KOMANDA 2. ARMIJE
Ia, br. 1280/41, pov.

A. H. Qu, 15. 6. 1941.
15,00 časova

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI[2] BR. 383/41, POV. Ia 182/91, pov.
Načelnik
16. VI 1941.
Ia

Armijska zapovest br. 15

1.) Počev od 18. 6. 41. počinje prevoženje K-de 2. A radi upotrebe za druge zadatke.

2.) Rukovodeće zadatke K-de 2. A u komandnom području 2. armije, preuzima Viša k-da LXV. Zadatak Više k-de LXV je da, nakon što posedne dosadašnje područje 2. armije divizijama 15. talasa,[3] obezbedi prolaz i odašiljanje 249, 46. i 73. pd. Preuzimanje komandovanja u 18,00 časova 17. 6. 41. U istom trenutku biće Viša k-da LXV podređena K-di 12. A. Štab treba prebaciti za Beograd do 18,00 časova 17. 6. 41.[4]

3.) *K-da LI AK*, sa 132. i 183. pd, ostaje podređena K-di 2. A. Ona prima naređenje preko K-de 2. A (O. Qu) u Beogradu.
718. pd zadržaće dosadašnje zadatke i biće podređena Višoj k-di LXV.

4.) Osiguranje Beograda, koje je do sada vršio k-t 559. armijskog pozadinskog područja, *biće zadatak Više k-de LXV*.
Zadaci k-ta 559. armijskog pozadinskog područja, ukoliko se tiču osiguranja BEOGRADA, prelaze na pukovski štab

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1019-20. Na margini originala je dopisano rukom nekoliko parafa i reči.

[2] Štambilj primaoca.

[3] i [4] O tome vidi dok. br. 56 i 57.

46. pd, koji je angažovan u Beogradu. Predaja treba da bude izvršena do 17. 6. 41. u 18,00 časova. Odnose potčinjenosti reguliše Viša k-da LXV.

Šest vodova bornih kola, koji treba da budu pridati K-di 2. A, biće po dolasku podređeni Višoj k-di LXV, koja će regulisati raspodelu.

5.) a) *Trupe kopnene vojske*[5]

563. armijski puk veze, bez 1. bat., 620. nastavni bat. i 649. propagandna četa treba počev od 20. 6. 41. da budu spremni za transport iz Beograda, transportne izveštaje treba hitno uputiti T. K.[6] Beograd, I./563. armijskog puka veze prima posebno naređenje od načelnika veze armije. 620. nast. bat. i 649. prop. četa biće od 17. 6. 41, 18,00 časova pa do transportovanja, podređeni K-di 2. A/O. Qu.

b) *Snabdevačke trupe K-de 2. A*, koje su do sada stajale na raspolaganju Gen. Qu, potpadaju, do transportovanja, K-di 2. A/O. Qu.

c) K-da 2. A/O. Qu, sa snabdevačkim trupama koje ostaju podređene K-di 2. A, biće spremna za pokret počev od 26. 6. 41. Ured za ispitivanje vojne pošte će zajedno sa uredom za rukovođenje vojnom poštom biti transportovan iz Graca.

6.) Zadatak A. Pi. F. preuzima Viša k-da LXV. 245. građevinski bat., koji je angažovan za nadzor i opsluživanje prelaza preko Dunava i Save, uključujući tu i zaplenjeni materijal, biće podređen Višoj k-di LXV. 245. građ. bat., dok drukčije ne bude regulisano, uputiće jednog pogodnog oficira Višoj k-di LXV, kao korpusnog inž. oficira.

7.) *Organizacija veze*

Mreža veze u području stare Srbije, nakon uspostavljanja potrebnih veza za Višu k-du LXV, biće predata načelniku veze pri vojnoupravnom k-tu u Srbiji. Predaju mreže veze i osiguranje potrebnih linija veze za Višu k-du LXV reguliše načelnik veze armije.

8.) Vojnoupravni k-t u Srbiji (Qu) snabdevaće Višu k-du LXV.

Za komandanta armije
načelnik generalštaba
fon Vicleben

Dostavljeno:
u nacrtu

---

[5] Vidi dok. br. 47.

[6] Transportkommandantur (transportna komanda)

BR. 66

IZVEŠTAJ 73. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 15. JUNA 1941. KOMANDI 12. ARMIJE O ODNOSIMA SA BUGARIMA I ITALIJANIMA U OKUPIRANOJ JUGOSLAVIJI[1]

Štab div. 15. 6. 41.

KOMANDANT
73. pd

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 21. 6. 1941.
Br. 1387/41.

KOMANDA 12. ARMIJE[3]
PRIM. 20. 6. 1941.
br. od IIa Prilog

Predmet: Sumarni izveštaj specijalnog štaba 73. pd

KOMANDA 12. ARMIJE[4]
ODELJ. Ic/AO
PRIM. 23. 6. 1941.
BR. 1120/41, pov. prilog 3
Šef 03 07 06 Sach b. A O

KOMANDI 12. ARMIJE

Specijalni štab 73. pešadijske divizije napušta Skoplje na dan 16. 6. Završujući svoj zadatak javlja tom prilikom sledeće:

I. *Pregovori sa Bugarima:*

Odnos sa bugarskim vojnim i civilnim nadleštvima bio je naročito dobar. Sa svih strana pokazivalo se izlaženje u susret i podrška nemačkim željama. Nastojalo se da se gaje naročito dobri odnosi s nemačkom vojskom.

Sami Bugari energično počinju da u novim oblastima zavode red. Iako se specijalni štab držao po strani od tih bugarskih pitanja, ipak ih nije mogao uvek potpuno izbeći. Nakon predaje suverenih prava bugarskoj armiji, odnosno upravi, sa svih strana smatrali su nemačkog komandanta za organ s naročitim ovlašćenjima, i zbog toga su se nadleštva kao i stanovništvo obraćali njemu s molbama i zahtevima najrazličitije vrste. Nakon povlačenja nemačkih vojnih nadleštava osetiće se nedostatak takvog autoriteta koji su priznavale sve strane. Izvesne unutarpolitičke poteškoće Bugara u vezi sa instrukcijama koje sprovode, naročito poteškoće srpskih državljana, a takođe i usled ponegde ne baš umešne intervencije nižih nadleštava, u toku vremena će se raščistiti.

S nemačkog stanovišta je važniji neometan razvoj rudarstva značajnog za vojnu privredu koje postoji u toj

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 473, s. 8063502-4. Na margini dopisano rukom nekoliko parafa, datuma i napomena.

[2], [3], [4] i [13] Štambilji primaoca.

oblasti. Specijalni štab je u najvećoj meri podržavao predstavnike glavnog opunomoćenika za privredu u Srbiji i direktora Dirigla [Dürriegel], u prihvatanju njegove veze s nadležnim organima vlasti i instancama. Prilikom oproštajnih poseta kod zastupnika komandanta bugarske 5. armije general-majora Peneva, bugarskog direktora skopske oblasti Kozarova,[5] glavnog načelnika grada Skoplja inž. Mustakova, komandant divizije izričito je još jednom skrenuo pažnju imenovanoj gospodi na ovo pitanje, molio za podršku organa u interesu ovog rudarstva i u odgovarajućem smislu pisao zastupniku komandanta armije (vidi prilog).[6]

Ne treba sumnjati u dobru volju bugarskih nadležnih organa. Pa ipak će nastati praznina po odlasku nemačkih komandnih instanci. Na osnovu stečenih iskustava i poznavanja mesnih prilika smatra se preko potrebnim da na mesto do sada opšte cenjenog posrednika nemačke komande što je moguće pre dođe *nemački profesionalni konzulat*. Mada se čini da je njegovo uspostavljanje *u toku*, ipak se smatra potrebnim da se izričito ukaže na hitnost uvođenja nemačkog konzulata.

II. *Pregovori sa Italijanima:*

Pregovori sa Italijanima obavljali su se na lep način. Pitanje demarkacione linije između Starog Kačanika i Mušnikova još nikako nije rešeno. U nastavku pregovora, vođenih sa Italijanima telegramima od 8. 6. 1941,[7] došli su na dan 10. 6. dva italijanska oficira za vezu italijanske divizije[8] u Prizrenu i izvestili da njihove trupe, suprotno obećanju u italijanskoj noti od 7. 6. 1941.[9] još nisu napustile mesto Jažince i okolni rejon, pošto od svojih pretpostavljenih komandi nisu primile naređenje za to uprkos čestom raspitivanju. Notom od 10. 6. 1941 (vidi prilog)[10] ponovo je traženo od Italijana da evakuišu rejon u kratkom roku. Prema daljoj noti, priključenoj u prilogu,[11] *Italijani nisu napustili rejon ni do 12. 6. 1941.* Ja ću još jednom na dan 16. 6. 1941. lično stupiti u vezu s lokalnim italijanskim komandantom divizije da raščistim ovo pitanje. U slučaju da to ne uspe, bilo bi potrebno da viša nemačka instanca putem ponovljenog pritiska provede ovaj zahtev.

KOMANDA 12 ARMIJE[13]
PRIM. 25. 6. 1941.
BR. 1143, OBIČNO.

general-potpukovnik
Biler[12]

---

[5] Anton Kozarov.
[6], [7], [9], [10] i [11] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.
[8] Odnosi se na pešadijsku diviziju »Pulje« (»Puglie«).
[12] Bruno Biler, general pešadije

BR. 67

IZVEŠTAJ KOMANDE POZADINE 2. ARMIJE OD 16. JUNA 1941. O PRENOŠENJU VOJNOTERITORIJALNIH SLUŽBI I KOMANDI NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE U NADLEŽNOST VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA ZA SRBIJU[1]

O. Qu/Qu. 2[2] A. H. Qu., 16. 6. 1941.

Izveštaj o primopredaji

Pregled rada Qu 2

1.) Služba za plen prilog 1[3]
2.) Služba za ratne zarobljenike prilog 2
3.) Služba za vojnu upravu prilog 3
4.) Služba za privredu prilog 4
5.) Vojna žandarmerija prilog 5[4]
6.) Frontovska sabirna stanica »Š« je postavljena u Beogradu. Jedna pomoćna stanica se nalazi u Zagrebu. Frontovska sabirna stanica »Š« ostaje kod K-de 2. A.
Ove stanice rade u saradnji s pomoćnom frontovskom distribucionom stanicom u Gracu i Vinkovcima.
7.) Delokrug oficira za pogrebe i evidenciju poginulih — prilog 6.[5]

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 739-48.

[2] Oberquartiermeister (Quartier 2) načelnik pozadine — (pozadina 2).

[3] U ovom prilogu Viši vojnotehnički štab 5 od 14. juna 1941. izveštava da on s potčinjenim vojnotehničkim jedinicama ostaje neposredno potčinjen Vojnotehničkoj inspekciji Komande kopnene vojske a materijalno snabdevanje će vršiti preko vojnoupravnog komandanta u Srbiji. Raspored vojnotehničkih jedinica je sledeći: Viši vojno-teh. štab 5 u Beogradu; Vojno-teh. štab 41, 9. vojno-teh. bat. i 9. vojno-teh, auto-kolona u Banjoj Luci; Vojno-teh. štab 26, 18. vojno-teh. bat. i 1. vojno-teh. auto-kolona u Vrnjačkoj Banji; Štab za zaplenjena oklopna vozila 2 u Kragujevcu i 1. štab za zaplenjena oklopna vozila 3 u Sarajevu (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 740).

[4] Što se tiče stanja vojne žandarmerije, na teritoriji Jugoslavije nalazile su se jedino grupe feldkomandantura i krajskomandantura. Druge vojne žandarmerije kod 2. armije nije bilo, kao ni kod divizija 15. talasa. Poslednji delovi 683. vojnožandarmerijskog (mot.) bataljona napustili su Jugoslaviju 14. juna 1941. Shodno naređenju Generalštaba Komande kopnene vojske od 7. juna 1941 (br. 3734, str. pov.) delovi 501. vojnožandarmerijskog (mot.) bataljona najhitnije trebalo je da se stave na raspolaganje vojnoupravnom komandantu u Srbiji. Ovaj bataljon je neposredno bio pod komandom 12. armije (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 747).

[5] Prema ovom prilogu, ukupni gubici 2. armije na teritoriji Jugoslavije do 10. juna 1941. su iznosili: 422 oficira, podoficira i vojnika,

8.) N.S.V.[6] u Beogradu — Jugoslavija angažovana je za vođenje brige o folksdojčerima.

9.) Specijalni štab R.R. (Rajhslajter Rozenberg)[7] potčinjen je vojnoupravnom komandantu u Srbiji prema naređenju OKH. Gen. Qu. odelj. Voj. uprave (V), br. II/6046/41.[8] Pomoćna stanica je angažovana u Zagrebu.
Zadaci: Prikupljanje materijala ideološko-političkog sadržaja.

Prilog 2

16. juni 1941.

Ratni zarobljenici[9]

Od 1. 6. 1941. ratni zarobljenici u staroj Srbiji stupaju pod komandu vojnoupravnog komandanta u Srbiji[10] i, prema naređenju vojnoupravnog komandanta u Srbiji (Komandni štab

od kojih su 317 evidentirani i njihovi grobovi su uneti u karte i snimljeni. Od 14. juna 1941. nadležnost o evidenciji grobova i poginulim prešla je na vojnoupravnog komandanta u Srbiji (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 748). Vidi kartu 1 : 600.000, na koju su naneti grobovi poginulih nemačkih vojnika u AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 753-6).

[6] Nationalsocialistische Versorgung (Nacionalsocijalistička organizacija za socijalno staranje)

[7] Alfred (Rosenberg). Na nirnberškom procesu proglašen za ratnog zločinca i osuđen na smrt vešanjem.
Zadatak i sadržaj rada njegovih organa iz ovog štaba je bio pljačka istorijskih spomenika, umetničkih i naučnih dela i drugih kulturnih dobara, uključujući i skupoceni nameštaj i druge kućne vrednosti. U okviru ovog štaba, u Beogradu je radio i Nemački naučni institut na čelu sa dr Šmausom, a na području komande Jugoistoka je radila Rozenbergova specijalna komanda sa zadatkom da političke postupke protiv Trećeg Rajha istražuje u velikim bibliotekama, raznim arhivama, kancelarijama visokih crkvenih organa, udruženjima radnika i da zaplenjuje materijal koji dolazi u obzir (AVII, reg. br. 19/18, k. 5-a, reg. br. 12/1, k. 27, NAV-T-249/152-2; Nirnberška presuda, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, 1948, str. 109—111, 171—174 i 231).

[8] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.

[9] Opširnije o tome vidi dok. br. 47.

[10] Komandni štab vojnoupravnog komandanta u Srbiji je 6. jula 1941, u izveštaju o situaciji i radu za jun 1941, pored opštevojnih pitanja u jedinicama, o pitanju ratnih zarobljenika izvestio komandanta pozadine na Jugoistoku sledeće:
»1.) Svi srpski ratni zarobljenici (oko 12.000) transportovani su u Nemačku, pošto su prethodno hrvatski, bugarski, italijanski, rumunski i dr. nadležni organi izdvojili i preuzeli veliki broj ratnih zarobljenika svojih nacionalnosti. Stalag 191 i 202 svakodnevno očekuju zapovest za transportovanje, a komandant vojnog okruga E za ratne zarobljenike i Stalag 160 već su spremni za pokret.
Tako se sada u staroj Srbiji nalaze samo još i bolesni i ranjeni ratni zarobljenici, koji su za sada svi prikupljeni u bolnici ratnih zarobljenika u Beogradu. Ukupan broj kreće se od 800 do 1000 ratnih zarobljenika, od kojih će još veliki deo biti otpušten na osnovu Konvencije od 1929, kao nesposoban za službu.

Ia/O), br. 35/41. od 28. 5. 1941),[11] potčinjavaju se oblasnom komandantu za ratne zarobljenike E.[12]

Teritorija stare Srbije deli se na 3 područja, i to:
na Stalag 160, sa sedištem u Beogradu,
s pomoćnim logorima u
Smederevu, Požarevcu i Šapcu;
na Stalag 191, u Kragujevcu,
s pomoćnim logorima u
Kraljevu, Lazarevcu, Mladenovcu, Palanki, Rači, Aranđelovcu, Užicu i Mitrovici;
na Stalag 202 u Nišu,
s pomoćnim logorima u
Kruševcu, Prištini i Paraćinu.

Ukupan broj zarobljenih iznosi 16.933. Preuzimanje zarobljenika je u toku i treba da bude završeno 15. 6.
Ratni zarobljenici koji se nalaze na teritoriji Hrvatske i koji će još pasti u zarobljeništvo biće predati komandantu za ratne zarobljenike XVIII vojnog okruga.

Prilog 3

Vojna uprava

1.) Sedište komandanta armijske pozadinske oblasti 559 je u Beogradu. Na njega je preneta sigurnost grada Beograda. Za ove ciljeve potčinjava mu se:
72. pešadijski puk (bez 1 bataljona, 13. i 14. čete).
Osim toga, za zadatke stražarske službe su mu potčinjeni:
853. landesšicen-bataljon u Beogradu,
286. landesšicen-bataljon, bez 4. čete, u Beogradu,
4. četa u Pančevu.
Komandant armijske pozadinske oblasti 559 od 15. 6. 1941. stavlja se na raspolaganje OKH/Gen. St. d. H./Gen.Qu. 853. i 286. landesšicen-bataljon od 20. 6. 1941. stoje na raspolaganju OKH/Gen. St. d. H/Gen. Qu.

2.) *Ustanove koje su do sada pripadale armiji:*
Feldkomandantura 725 ostaje i dalje u Zagrebu, prema depeši OKH/Gen. St. d. H/ Gen. Qu/ — odelj. vojne uprave

---

2.) Prikupljanje i puštanje na propisano odsustvo ratnih zarobljenika, koji su se posle kapitulacije prikrili, približava se kraju. Prema do sada pristignutim izveštajima ima prijavljenih oko 300.000 ratnih zarobljenika, za koje su za sada napisane dozvole za odsustvo.

Predviđeno hvatanje i naknadno upućivanje u Nemačku aktivnih oficira i drugih profesionalnih vojnih lica izgleda u stvari teško ostvarljivo zbog velikog prostranstva i malog broja komandantura. Ova akcija će se preduzeti jednog istog dana na celoj starosrpskoj teritoriji i ona je najtemeljnije pripremljena. O rezultatu akcije dostaviće se izveštaj u datom momentu« (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 598—601).

[11] Vidi dok. br. 55.

[12] Taj komandant je bio general-major Johan Janus.

(Qu 4/A) br. II/7447/41 od 7. 6. 1941.[13] Za vreme trajanja ovog angažovanja, ona nosi obeležje »Feldkomandantura Zagreb«. Od 15. 6. 1941. ona se potčinjava vojnoupravnom komandantu u Srbiji. Uputstva za svoju delatnost ona prima od nemačkog generala u Zagrebu, kao ustanova najstarijeg u garnizonu.

Feldkomandantura 611, postavljena u Petrovaradinu, stavlja se od 20. 6. 1941. na raspolaganje OKH (Gen. St. d. H./Gen. Qu).

Komanda garnizona II/666 u Beogradu od 15. 6. 1941. stavlja se na raspolaganje OKH (Gen. St. d. H.) Gen. Qu.

3.) Vojnoupravnom komandantu u Srbiji predaju se na dan 22. 4. 1941. od strane komandanta armijske pozadinske oblasti 559:

feldkomandantura	610 Smederevo
„	816 Užice
„	599 Beograd
„	809 Niš
komanda garnizona	I 838 Zemun
— „ —	I 833 Kruševac
— „ —	I 847 Šabac
— „ —	I 832 Kragujevac
— „ —	I 834 Beograd
— „ —	I 857 Zaječar
— „ —	I 867 Leskovac
— „ —	I 823 Petrovgrad
— „ —	I 861 Mitrovica

Dalje, vojnoupravnom komandantu u Srbiji, za zadatke stražarske službe potčinjavaju se:

266. landesšicen-bataljon
562. „ „
592. „ „
920. „ „

Područje vojnoupravnog komandanta vidi se iz priloženih skica (prilog uz dopis OKH/Gen. Qu odelj. vojne uprave br. II/2146/41,[14] pov. K-da 2. A.O.Qu. br. 966/41, pov.[15] Garnizoni feldkomandanture i komandi garnizona određeni su od strane OKH.

4.) Od »službenih vojnih listova vojnoupravnog komandanta u Srbiji« do sada su izašli brojevi I—9.[16]

---

[13] Tim dopisom redakcija ne raspolaže.

[14] i [15] Vidi prilog 2.

[16] Ove službene listove za zauzetu jugoslovensku teritoriju (Verordnungsblatt für das Besetzte Jugoslawische Gebiet) vidi u AVII, reg. br. 1/1, k. 56.

5.) Nadleštvo za izdavanje pasoša Jugoistoka II potčinjeno je vojnoupravnom komandantu u Srbiji. Pomoćno nadleštvo nalazi se u Zagrebu.

V O — IV Wi
Pri K-di 2. A.
Br. B. br. 811/41

Prilog 4
O. U., 13. 6. 1941.

Sadržaj: Izveštaj o predaji.

K-di 2. A — O. Qu — Qu 1

Prilog o delatnosti VO — IV Wi pri K-di 2. A

VO — IV Wi pri K-di 2. A imao je zadatke da pogone za obezbeđenje električnom strujom, gasom i vodom, čitavu industriju kao i rudarske pogone u čitavom armijskom području sačuva od oštećenja. Na slučaj da su takva oštećenja nastala, imao je odmah da ih otkloni i da pogone ponovo stavi u rad, odnosno da ih podesi zahtevima nemačke privrede. Osim toga, trebalo je da zahvati i obezbedi za nemačku industriju najobimnije sirovine, polufabrikate i gotove fabrikate iz zemlje. Za ove zadatke načelniku upravno-privrednog sektora pri K-di 2. A bili su potčinjeni 6. i 8. tehnički bataljon (mot.) s po jednom elektrotehničkom, gasno-hidrotehničkom i rudarskom četom. Upućene istraživačke jedinice su, između ostalog, prijavile i obezbedile:

Sirovog gvožđa, čeličnih i valjanih proizvoda	14.835	tona
Cinka	170	„
Olova	1.957	„
Bakra	750	„
Mesinga	80	„
Belog metala i kalaja	2.920	„
Antimonske rude i antimona	1.285	„
Ruda hroma	12.170	„
Životnih namirnica	20.121	„
Mineralnih ulja, pogonskog goriva i parafina	39.695	„
Boja, hemikalija, bitumena	1.972	„
Papira	280	„
Avionskih delova	250	„
Tekstila 1,174.000 metara i	723	„
Kože 20.000 pari cipela i	327	„
Krzna i sirove kože 55.000 komada		
Duvana 55.000 miliona cigareta i	11.360	„
Drveta 101.950 m^3		

Osim toga, mnogobrojna industrijska postrojenja svih vrsta bila su stavljena u pogon, pri čemu su morali biti rešeni svi mogući zadaci, kao umirenje okoline, ishrana i nagrađivanje radništva, odstranjivanje kvarova koji su bili prouzrokovani rušenjem i diverzijom. Pored toga vršilo se obezbeđenje protiv prepada bandi i pljački.

Isti zadaci su bili rešeni u mnogobrojnim rudničkim i topioničkim pogonima koji su proizvodili ugalj, cink, bakar, sre-

Prilog 2

bro, antimon, bizmut, hrom, olovo i druge za rat važne materijale. Elektrotehnička i gasno-hidrotehnička četa imale su kao posebno važne zadatke: obezbeđenje grada Beograda vodom i električnom strujom, kao i da što brže dovedu u red kanalizaciona postrojenja, koja su bila porušena bombardovanjem iz vazduha.

Bilo je unutar gradskog područja preko 200 kvarova na vodovodu i 102 na kanalizaciji ustanovljeno i otklonjeno, pri čemu svakako jedino glavni delovi svih vodova obezbeđeni, dakle, nisu računati dovodi do razrušenih zgrada itd. Nešto oko 35% svih vodova visokog i niskog napona, kao i kablova bilo je porušeno; sve se ovo moralo ponovo uspostaviti. Radilo se pri tom o nekih 1.000 većih i manjih kvarova. Dalje je bila ponovo stavljena u pogon električna centrala grada Beograda. Već četvrtog dana po preuzimanju radova od strane elektrotehničke čete, snabdevanje strujom grada Beograda bilo je ponovo uspostavljeno. Na postrojenjima za snabdevanje Beograda bilo je ukupno tj. prosečno angažovano:

434 oficira, podoficira i vojnika obadva bataljona i
964 civilna radnika i zarobljenika.

Oko 4 nedelje nakon početka moglo se javiti da su radovi u osnovi bili završeni.
Obadva bataljona su u međuvremenu obustavila radove i odmaršovala na nove zadatke, i to:

1.) 29. 5. 1941. štab, elektrotehnička i gasno-hidrotehnička četa 8. teh. (mot.) bat. za Varšavu.
2.) 1. 6. 1941. štab, elektrotehnička i gasno-hidrotehnička četa 6. teh. (mot.) bat. za Vizeki (Wisekie), 40 km južno od Lublina (Lublin).
3.) 11. 6. 1941. obadve rudarske čete 6. i 8. teh. (mot.) bat. za Krakov (Krakau).

Brigu nad industrijom u zemlji preuzeo je u međuvremenu Privredni štab Srbije.[17]
Još neophodne radove na raščišćavanju postrojenja za snabdevanje u Beogradu nastavljaju samostalno civilna uprava grada Beograda i beogradska preduzeća.

. . .[18]
potpukovnik

Dostavljeno:[19]

---

[17] Vidi dok. br. 36.

[18] Potpis nečitak.

[19] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 68

DIREKTIVA ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI TREĆEG RAJHA OD 18. JUNA 1941. PODRUČNIM ORGANIMA GESTAPOA ZA SUZBIJANJE KOMUNISTIČKOG POKRETA U OKUPIRANIM OBLASTIMA[1]

Poverljivi dokumenat Rajha

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI I SD[2] Berlin, 18. juna 1941.
IV[3] *A1 — B. Br. 1157/41 pov. dok. Rajha*

152 primerka
22. primerak

Predmet: Suzbijanje komunističkog pokreta.

Spoljnopolitička zbivanja iziskuju pooštreno osmatranje i suzbijanje komunističkog pokreta. Treba računati da će komunistički krugovi pokušati da u pojačanoj meri iskoriste datu situaciju za razornu propagandu na uobičajene načine, kao što su to usmena propaganda, rasturanje letaka, premazivanja itd. Povrh toga će Sovjetski Savez besumnje pokušati da vrši antinemačku propagandu i da izaziva protivdržavnu delatnost u zemlji pomoćnim sredstvima koja mu stoje na raspolaganju, kao radiom, bacanjem letaka itd.

Veliki deo komunista i marksista danas je koncentrisan u preduzećima. Protivdržavna delatnost tamo se može voditi:

1.) u uticanju na samo raspoloženje (polazeći od aktuelnih privrednih ili prehrambeno-tehničkih dnevnih pitanja, s tendencijom na sve negativnije držanje prema ratu),
2.) u obliku sabotažne delatnosti svake vrste (na primer, parola: »Sporije radi«, i izvršavanje drugih sabotažnih akata).

Posmatranju i bezobzirnom suzbijanju ovakve razorne delatnosti pridaje se pod datim okolnostima naročito istaknut značaj.

Poteškoće da se delatnost ove vrste prepozna kao protivdržavna iziskuju pojačanu izgradnju obaveštajne službe.

---

[1] Fotokopija dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 39/1 k. 32.

[2] Chef Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst (šef Policije bezbednosti i službe bezbednosti)

[3] Odeljenje Glavne uprave bezbednosti Trećeg Rajha, koje je bilo nadležno za suzbijanje komunizma.

Stoga zahtevam da se obaveštajne veze sa preduzećima izgrade i intenziviraju još više nego dosada.

S obzirom na trenutno malu mogućnost naknadnoga nadzora, ne može po istekloj kazni uslediti otpuštanje lica koja se sada zbog komunističke delatnosti nalaze u kaznenom zatvoru. Po izdržanoj kazni ima se obezbediti njihovo prevođenje u zaštitni zatvor. Povrh toga, odobravam da se svi funkcioneri komunističke partije koji izgledaju naročito opasni, ukoliko to izgleda potrebno, stave u zaštitni zatvor.

Na temelju učinjenih iskustava, zasada se odustaje od pokretanja akcije prema kartoteci A).[4]

Zasada se broj hapšenja ima ograničiti na neophodno potrebnu meru (na primer, izviđaji koji su možda sada u toku moraju se brzim zahvatom zaključiti, ako se tome ne protive sasvim izuzetni razlozi).

Ova akcija hapšenja ima se, istina, pripremiti, ali je treba izvršiti tek onda kada odavde bude putem teleprintera »najhitnije« data lozinka »Internacionale«.

Dalje, dosadašnja iskustva su pokazala da su povratnici iz Rusije i preseljenici sa sovjetske teritorije, pre svog povratka u Nemačku, u mnogobrojnim slučajevima bili angažovani od sovjetskih ustanova u obaveštajnoj delatnosti za Sovjetski Savez. Ova lica predstavljaju, stoga, naročiti izvor opasnosti. Treba obezbediti nad njima temeljiti nadzor.

U zameni
pot: Miler [Müller]

Gestapo[5]
F. d. R. d. A.
pot: Švajger [Schweiger]
kancelarijska službenica

Overava:
Baumert
kan.[celarijska] službenica

F. d. R. d. A.
asistent za kriminal

[4] A-kartoteka obuhvatala je lica koja su bila registrovana kao protivnici nacističkog režima, a ustrojena je još u godinama preuzimanja i učvršćivanja nacističke vlasti u Nemačkoj. Predviđeno je bilo da se ta lica pohapse u slučaju potrebe za pojačanom unutrašnjopolitičkom pripravnošću kako u samom Trećem Rajhu tako i u okupiranim područjima.

[5] Geheime Staatspolizei (Tajna državna policija)

BR. 69

NAREDBA KOMANDANTA FELDKOMANDANTURE 816 U UŽICU OD 14. JUNA 1941. ISPOSTAVI DRINSKE BANOVINE DA ANGAŽUJE STANOVNIKE S TERITORIJE VALJEVA I KOSJERIĆA ZA ČUVANJE TELEFONSKIH VODOVA OD DIVERZANATA[1]

ISPOSTAVA DRINSKE BANOVINE
II br. 269. — 18. juna 1941 god.
UŽICE[2]

NAREDBA

Predmet: Uništenje jednog nemačkog telefonskog voda

Feldkomandantura 816 u Užicu naređenjem svojim od danas dostavila je:

Između Valjeva i Kosjerića uništen je od strane srpskog stanovništva nemački telefonski vod u dužini od 400 metara.

Banska uprava mora da se postara da stanovništvo oba sreza, Valjeva i Kosjerića, čuva telefonski vod od južnog izlaza Valjeva kod kilometarskog kamena 20 do severnog izlaza Ražane kod kamena 30 od 12 časova u podne 19 juna 1941 god. i to od 400 do 400 metara danju jedan stražar a noću po dva stražara sa odgovarajućom smenom.

Mesto svakoga mora biti označeno jednim brojem na jednom kolcu. Svaki stražar odgovoran je zajedno sa svojom smenom sa svojim životom u slučaju daljeg oštećenja telefonskog voda i to 200 metara desno i levo od svoga kolca. Kontrolu stražara moraju pretsednici opština svakodnevno vršiti, a osim toga moraju patrole srpske žandarmerije nadziravati izvršenje ovih na celoj liniji.

Naređeni nadzor od strane stanovništva mora biti potpuno sproveden 20. juna 1941. god. Od strane patrola i vojne žandarmerije vršiće se svakodnevno kontrola nadzora telefonskog voda.

Molim zato da se uspostave liste u pogledu nadzora telefonskog voda iz kojih bi se svakog vremena moglo ustanoviti

---

[1] Naredba je odštampana na srpskom i nemačkom jeziku. U tekstu na nemačkom jeziku stoji da je naredba izdata 17. juna 1941. Original naredbe nalazi se u AVII, k. 50, reg. br. 1/17.

[2] Ovo zaglavlje nije odštampano na primerku napisanom na nemačkom jeziku.

ko od stražara mora na straži biti. Protiv svakog stražara koji pri nadzoru bude nemaran postupiću sa neobzirnom strogošću.

Zadržavam sebi prava da naložim teške novčane kazne na oba sreza.

Ova naredba mora se dostaviti na znanje stanovništvu putem plakata na nemačkom i srpskom jeziku.

Feldkomandant,
fon Štokhauzen [Stockhausen]
pukovnik

BR. 70

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 25. JUNA 1941. O POJAČANOJ AKTIVNOSTI ČLANOVA KOMUNISTIČKE PARTIJE NA TERITORIJI SRBIJE I O NJIHOVOM HAPŠENJU U BEOGRADU[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
I SLUŽBE BEZBEDNOSTI
— *IV uprava — (IV A 1)* — Berlin, 25. juna 1941.

Izveštaj o događajima (u vezi s napadom na SSSR) br. 4

I Politički pregled

...[2]

Okupirana jugoslovenska oblast

S početkom rata[3] zabeležena je jaka komunistička propagandna aktivnost u Srbiji. Stanovništvo je, naročito u Beogradu, daleko preko polovine prijateljski naklonjeno Sovjetima. Upadljivo su brojni grupni razgovori komunista po lokalima.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721368-72.

[2] i [5] Izostavljeni tekst se odnosi na Treći Rajh, Poljsku, Holandiju i Dansku.

[3] Misli se na početak napada Nemačke na SSSR, 22. juna 1941. U izveštaju Operativnog odeljenja vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 11. jula 1941. stoji da se posle otpočinjanja rata protiv Sovjeta oseća življa komunistička aktivnost, u kom cilju je pojačano obezbeđenje važnih pogona i objekata angažovanjem jačih delova landesšicen-bataljona i posadnih trupa i, zatim, hapšenjem komunista (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 567).

Po mišljenju šefa policije Jovanovića (Beograd), 22. 6. 41. vladalo je skoro isto onakvo raspoloženje kao 27. 3. 41, na dan Simovićevog puča.

Beogradska policija je noću između 23. i 24. 6. 41. uhapsila 49 komunista, a među njima 11 poštanskih i 2 policijska službenika. Iz predostrožnosti, naređena je pojačana pripravnost srpske policije i nemačkih trupa, kao i jači nadzor važnijih zgrada.[4]

II *Vojna dejstva*

. . .[5]

Zastupa šefa
pot. Miler [Müller]

[4] Načelnik komandnog štaba vojnoupravnog komandanta u Srbiji je 22. juna 1941. naredio svim komandantima feldkomandi i krajskomandi da će, s obzirom na bitan značaj pitanja komunizma na teritoriji Srbije, načelnik ajnzacgrupe policije bezbednosti i službe bezbednosti (Chef der Einsatzgruppe der Siecherheitspolizei und SD) i njemu potčinjeni organi, prema naređenju vojnoupravnog komandanta, rukovodiće upotrebom srpske policije i vršiće nadzor nad njom, ukoliko se ne upotrebe operativne jedinice, kada pravo naređivanja prelazi na njih. Načelnik policije bezbednosti i njegovi organi se upućuju na najtešnju saradnju s komandantima feld i krajskomandi (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 494). Istog dana kada je otvoren sovjetski front, vojnoupravni komandant je održao savetovanje s komandantom Više komande 65, predstavnicima Abvera, Upravom za železnički saobraćaj Jugoistoka i predstavnicima službe bezbednosti, a zatim i s kvislinškim vlastima. Na njih je prebačena odgovornost za mir i sigurnost, s napomenom da u slučaju potrebe mogu biti angažovane i operativne jedinice Vermahta, koje u tom slučaju preuzimaju komandu. U tom cilju je preduzet nadzor nad mostovima i drugim postrojenjima, a zatim pojačana služba na ulicama danju i noću, nadzor nad javnim zgradama, bankama i dr. U propagandne svrhe su preduzeti pokreti jedinica, tenkova i motornih vozila (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 417-27).

BR. 71

ZAHTEV VOJNOPRIVREDNOG ŠTABA JUGOISTOKA OD 26. JUNA 1941. KOMANDNOM ŠTABU VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI ZA OBEZBEĐENJE FABRIKA NA TERITORIJI SRBIJE KOJE SU POTREBNE NEMAČKIM ORUŽANIM SNAGAMA[1]

Ia, br. 211/41, pov.[2]

Poverljivo

VOJNOPRIVREDNI ŠTAB JUGOISTOKA[3]

Zemun, 26. juna 1941.

D/W/Be

Odelj. opšte/Rü. br. B. br. 220/41.[4]

27. 6. 12 h — 30. 6. 1941.[5]

VOJNOUPRAVNOM KOMANDANTU U SRBIJI[6]

Komandni štab

Beograd

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1022. Na margini originala, pored rednih brojeva 1—9, rukom su dopisani brojevi feldkomandantura i krajskomandantura, koje su, verovatno, trebale da preuzmu obezbeđenje pomenutih objekata.

[2] i [5] Dopisano rukom.

[3] O formiranju ovog štaba vidi dok. br. 36. U vezi s promenom naziva i potčinjenosti ovog štaba, Vrhovna komanda Vermahta je 7. juna 1941. izdala sledeće naređenje:

»1.) Naziv Vojnoprivrednog štaba Srbije sa trenutnim dejstvom se menja u »Vojnoprivredni štab Jugoistoka (Beograd)«, sa sedištem u Beogradu.

2.) Vojnoprivredni štab Jugoistoka (Beograd) postavljen je za područje vojnoupravnog komandanta u Srbiji. Osim toga, ovom štabu su službeno i disciplinski potčinjeni Vojnoprivredni štab u Zagrebu i Vojnoprivredni štab u Sofiji prema posebnoj službenoj naredbi.

3.) U pitanju domena vojnoupravnog komandanta u Srbiji, Vojnoprivredni štab Jugoistoka (Beograd) potčinjen je:

a) u vojnim pitanjima vojnoupravnom komandantu u Srbiji

b) u svim privrednim pitanjima generalnom opunomoćeniku za privredu u Srbiji, grupenfireru Nojhauzenu.

4.) Na polju privrede naoružanja, Vojnoprivredni štab dobija uputstva od Vrhovne komande Vermahta (Uprave za vojnu privredu). Štab mora stalno da obaveštava generalnog opunomoćenika za privredu u Srbiji o svojim merama koje je preduzeo na teritoriji vojnoupravnog komandanta u Srbiji« (AVII, NAV-T-77, r. 1298, s. 310-1).

[4] Ovaj broj je dopisan rukom namesto precrtanog broja 1192/41.

[6] Militärbefehlshaber in Serbien. Ovako formulisana funkcija je 9. juna 1941, Hitlerovom direktivom br. 31, promenjena u funkciju: komandant Srbije (Befehlshaber Serbien). Međutim, ništa se bitno nije promenilo, izuzev težnje da se uprava u Srbiji, rukovođena vojnički, razlikuje od vojne uprave u Francuskoj i Belgiji. Istom direktivom, zbog stvaranja jasnijih i jednostavnijih uslova komandovanja na Balkanu, postavljen je general-feldmaršal Vilhelm List za komandanta oru-

Predmet: Nadzor nad pogonima važnim za rat.[7]

Veza: Vojnoupravni komandant u Srbiji, Komandni štab, Ia odeljenje, Qu br. 35/41. 28. 5. 41.[8]

Umoljava se da se obezbedi nadzor nad sledećim pogonima važnim za rat:

1. Fabrika motora u Rakovici, kod Beograda, Patrijarha Dimitrija br. 7, telefon 56-301-4, koja proizvodi avionske motore za nemačke oružane snage.
2. Fabrika aviona Z. Rogožarski AD [akcionarsko društvo], Beograd, Knez Danilova 23—25, telefon 21-442, 28-977.
3. Fabrika **»Mikron«**, preduzeće za preciznu optiku i elektrotehniku, Beograd VII, Cvetkova 21, telefon 42-090, 40-423.
4. Fabrika **»Nestor«** AD, fabrika za preciznu mehaniku, Beograd, Kralja Aleksandra 312, telefon 27-397.
5. Fabrika **»Signal«** AD, industrija za radio-tehniku, Beograd, Kralja Aleksandra 312, telefon 41-136.
   Firme od 3—5 su angažovane za izradu instrumenata za vazduhoplovstvo.
6. Fabrika eksploziva »Barič«, Barič kod Obrenovca, koja će izvršiti nalog za proizvodnju eksploziva za nemačke oružane snage.
7. Državne fabrike za proizvodnju baruta i eksploziva, Ravnjak, odnosno Obilićevo kod Kruševca.

žanih snaga na Jugoistoku (Wehrmachtbefehlshaber im Südosten — W. B. Südost), neposredno potčinjen Hitleru i Vrhovnom komandantu Vermahta. On je imao sva prava teritorijalnog komandanta na teritorijama koje je Vermaht okupirao na Balkanu. Ovim je Komanda kopnene vojske (OKH) bila isključena od izdavanja direktnih naređenja, izuzev o nekim personalnim pitanjima (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 105; AVII, NAV-T-501, r. 264, s. 196—420). Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 21. juna 1941. zvanično preuzeo komandu, a potčinjeni su mu bili: komandant Srbije, general protivavionske artiljerije Ludvig fon Šreder, komandant Soluna i Egeja, general-potpukovnik Kurt fon Krencki (Curt von Krenzki) komandant južne Grčke, general avijacije Felmi (Felmy) i Admiral Egeja (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 417-27). U vezi sa svim tim promenama, komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 25. juna 1941. izdao zapovest kojom je regulisao komandne odnose sa svojim potčinjenima na balkanskom području. On je i dalje ostao i komandant 12. armije a štab ove armije istovremeno je bio i štab komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Isto tako, on je ovom zapovešću promenio naziv funkcije vojnoupravnog komandanta u Srbiji (Militärbefehlshaber in Serbien) u naziv: komandant Srbije (Befehlshaber Serbien), što je u narednoj prepisci pretpostavljenih i potčinjenih sprovedeno, s retkim izuzecima, sve do ukidanja ove funkcije 9. oktobra 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 455, s. 8041048-68).

[7] Opširnije o tome vidi dok. br. 294.
[8] Vidi dok. br. 55.

8. Firma **»Vistad«** Valjevo, u Valjevu, telefon 75. Firma proizvodi za sada uređaje i alat za nemačke artiljerijske upaljače, prema nalogu.
9. Firma **»Sartid«**, valjaonica i fabrika mašina, brodogradilište u Smederevu, telefon Smederevo 6.

Načelnik Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka

I. V.
Droge[9]
major

BR. 72

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 2. JULA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ HERCEGOVINI I O ODNOSIMA ITALIJE I NDH[1]

Telegram[2]

2. juli 1941.
u 16,00 č
Strogo poverljivo

od: NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU

1. OKW, ODELJENJU ZA INOSTRANSTVO
Berlin

Na znanje:

2) OKH, odeljenju izaslanika, Berlin
3) Operativnom štabu vazduhoplovstva, za pukovnika Šmita
4) Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku — K-di 12. armije, Solun

Situacija u istočnoj Hercegovini

Sa hrvatske strane angažovano je 6 bataljona. Tri od ovih 6 bataljona su napredovala od Mostara preko Nevesinja

---

[9] Diplomirani inženjer i načelnik odeljenja Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 267, s. 934-5. Na margini je rukom dopisana napomena, ali nečitko.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.

do raskrsnice puteva Plužine, a tamo su se kako je već javljeno, u jednom predelu dobrom za odbranu, sastali s neprijateljem u jačini od nekoliko hiljada ljudi.[3]
Izgleda da je borba jučer ovde dolaskom jednog hrvatskog bataljona uzela bolji obrt. Hrvatska vlada je već pre nekoliko dana izdala proglas u kome se pri predaji oružja pod odgovarajućim uslovima garantuje nekažnjavanje.[4] Neprijatelj kod Plužina izgleda da želi da se koristi ovom zaštitom. U Trebinju i Bileći, na istočnoj granici Hercegovine, nalazi se po jedan bataljon, a od zadnjeg javljanja bila je jedna četa isturena u rejon oko Gacka gde je vodila ogorčenu borbu.[5] Ova četa je do sada imala 6 do 10 mrtvih. Napad dva italijanska bataljona od Bileća na Gacko, opisani u izveštaju br. 172/41, str. pov. od 1. juna 1941[6] imali su cilj, kao što je to danas ujutro saopštio Poglavnik poslaniku[7] i meni, da sakriju kompromitovane Srbe. Što je ova kolona bila takođe napadnuta od ustanika, pri čemu je itali-

[3] Kod s. Plužina (na putu Nevesinje — Ulog) ustanici iz Nevesinjske i Gatačke površi su 30. juna 1941. porazili dve čete domobrana (AVII, arhiva (dalje: a), NDH, br. reg. 3/4, k. 84; »Hercegovina u NOB«. Vojnoizdavački zavod »Vojno delo« (dalje: »Hecegovina u NOB«), Beograd, 1961, str. 46-7).

[4] U vezi s tim, nemački general u Zagrebu je 3. jula 1941. izvestio komandanta oružanih snaga na Jugoistoku sledeće: »U toku jučerašnjeg dana pobunjenici koji se nalaze u borbi istočno od Nevesinja ponudili su Hrvatima predaju oružja pod uslovom da ne budu kažnjeni. General Laksa, koji komanduje u Mostaru, zahtevao je bezuslovnu predaju oružja. Borbe su danas nastavljene, pri čemu odluka zavisi od angažovanja jedne na brzinu formirane baterije. Ja, na žalost, moram kazati da ranija predaja plena dozvolila bi da se izbegne jedna ili druga žrtva. Ostalo: ...Juče su ovde stigli iz štaba komandanta dopunske vojske potpukovnik Zetnel, za ratni plen, i kapetan Bul, za organizaciona pitanja, kao privremena dodela. Kapetan Bul je već angažovan za pregovore o organizovanju hrvatske legije« (AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059944).

[5] Borbu je vodilo 300 naoružanih ustanika gatačkog sreza i susednih sela Pive i Golije. Oni su 28. juna 1941. zauzeli Avtovac i s. Mulji. Posada (jedna domobranska četa i 50 meštana) povukla se u Gacko. U borbi je oboren i jedan domobranski avion (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 228, 231 i 236; AVII, a. NDH, br. reg. 19/8, k. 1433, reg. br. 47/1, k. 171 A; »Hercegovina u NOB«, str. 48—49 i 100—101).

[6] U tom se izveštaju, pored ostalog, navodi: »Sa italijanske strane bio je juče preduzet od Bileće jedan prodor, a izvlačenje bataljona prema Avtovcu sa dva kamiona. Na dva bataljona ustanici su samo pripucali i oni su se odmah vratili u svoje polazne rejone. Italijanski komandant u Mostaru je veoma ljut zbog ovakvog držanja njegovih jedinica i želi da s jačim snagama učestvuje u akciji umirivanja. S druge strane, kod hrvatskih vojnih komandi stigli su izveštaji da su, još u prvim danima borbe, izrazito kompromitovani Srbi iz okoline Gacka bili sklonjeni na sigurno mesto s jednim italijanskim oklopnim automobilom« (AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059948-9).

[7] Odnosi se na Zigfrida Kašea.

janska strana imala 3 mrtva, treba verovatno pripisati jednoj zameni. Hrvati se nadaju da će sutra moći isto angažovati jednu bateriju u Hercegovini. Na žalost, nije se ispunila jučer javljena želja u hrvatskom rejonu isto učiniti mobilnim jedan broj malih borbenih kola.

Ostalo:

Poglavnik se upravo u spomenutom dogovoru, u punoj otvorenosti, požalio na držanje Italijana.[8] Oni su upravo u toku, i žele uspostaviti jednu potpunu italijansku upravu južno od odseka Drina — Goražde — Višegrad na staroj austrijskoj, a posle hrvatskoj teritoriji. I regrutacija je zakazala Hrvatima u ovom rejonu u najnovije vreme. Poglavnik je video takođe jednu kartu kod ovdašnjeg italijanskog poslanika iz koje proizilazi da Italijani žele Crnoj Gori pripojiti za održavanje Hercegovine neobično važne i bogate kotline, Trebinje, Bileće, Gacko i Foču, kojoj oni nikada nisu pripadali. Itailjani rade i sa »hrvatsko-fašističkim« vođama kojih prema shvatanju Poglavnika sigurno nema.

Poslanik i ja danas smo rano uručili Poglavniku pismo Firera u vezi s upućivanjem hrvatskih dobrovoljaca. Poglavnik je bio veoma srećan i nada se da će radi prestiža svog položaja moći obavestit hrvatsku javnost o ovom rukopisu.[9] Uputiću jedan poseban izveštaj u vezi sa pregovorima o upućivanju dobrovoljaca.

Nemački general u Zagrebu
Glez
Br. 176/41. str. pov.

---

[8] Opširnije o tome vidi izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 28. juna 1941. k-tu oružanih snaga na Jugoistoku (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039145-53).

[9] U pismu od 1. juna 1941. Hitler je pozdravio Pavelićevu želju da aktivno učestvuje na strani Nemačke protiv SSSR-a. On je naredio da ovi dobrovoljci budu grupno obuhvaćeni u okvirima pojedinih delova oružanih snaga kopnene vojske, vazduhoplovstva i mornarice Vermahta. Dobrovoljci kopnene vojske biće otpremljeni na jedan poligon za izvođenje obuke u južnoj Nemačkoj a zatim angažovani na jugu istočnog fronta; o angažovanju dobrovoljaca ratnog vazduhoplovstva biće odlučeno kada bude pobliže poznato o obuci i opremi; dobrovoljci ratne mornarice će biti angažovani na raznim plovnim objektima (AVII, Bon-4, s. 488-9).

BR. 73

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 4. JULA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O USTAŠKO-ITALIJANSKIM ODNOSIMA PO PITANJU GRANICE PREMA CRNOJ GORI[1]

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
ODELJ. Ic/A.O.
DATUM: 4. VII. 1941.
br. 1278/41 str. pov.
Starešine: 03 07, 06 Sah. b.A.O.

STROGO POVERLJIVO

KR, G. Zagreb 202 4. 7. 41 u 11,15 č.
K-tu oružanih snaga na Jugoistoku — K-di 12. armije

Italijanski poslanik[3] je juče odmah sa predajom akreditivnih pisama najavio teritorijalno smanjenje koje su Italijani namenili Hrvatima u južnoj Bosni i Hercegovini.[4] Ono predstavlja logičan nastavak jedne bezumne politike koja Italijane tera na istočnu obalu Jadrana i koja će, ako ne pretrpi nikakve revizije, predstavljati stalnu opasnost jednog novog evropskog poretka. Prijateljski savet bi bio upravo obaveza da se Italijani opomenu.

Poglavnik je tim pre pogođen kada ga je Duče 18. maja u Rimu,[5] zbog buduće crnogorske granice, smirivao jednim gestom koji je odavao potpunu nezainteresovanost.

Hrvati su sa sigurnošću računali da će im Italijani, na pomenutoj teritoriji, odobriti staru austrougarsku granicu. Ona je prelazila preko Rudog, sedla Metaljke, skretala je jugoistočno od Foče nekoliko kilometara napred i nastavljala se tada

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059941-3. Izostavljeno je nepopunjeno zaglavlje telegrama.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Kazertano Antonio (Casertano Antonio), poslanik Kraljevine Italije u NDH.

[4] U vezi s tim, nemački poslanik Zigfrid Kaše je izvestio Ministarstvo spoljnih poslova Rajha da je Pavelić od Musolinija primio pismo o granici prema Crnoj Gori, u kome se od NDH zahtevaju teritorije Bosne i Sandžaka za Crnu Goru. Na Kazertanovoj karti se granična linija proteže severozapadno od Čajniča do Drine, zatim od ove reke kod Huma pravo na jug, tj. istočno pored Gackog. Severno od Kotora ona se proteže znatno severnije, sve do istočno od Trebinja (AVII, Bon-4, s. 496-7).

[5] Ugovor (tzv. Rimski ugovor) o određivanju granica između NDH i Kraljevine Italije potpisan je u Rimu 18. maja 1941. (vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 19).

visovima istočno od Foče, zatim nizom kotlina Gacko — Bileća — Trebinje. Sada Italijani zahtevaju za Crnu Goru navedenu granicu sa severa, čitavu oblast južno od drinske pruge Višegrad — Foča i, u daljem sledi, zahtev za Gatačku, Avtovačku i Bilećku kotlinu s jednim predterenom isturenim prema zapadu. Ovi novi granični zahtevi mogli bi predstavljati odlučujuću opasnost za čitavu Hercegovinu i poslednje parče hrvatsko-dalmatinske obale, kako i dokazuju još uvek neutišane borbe koje baš tamo same od sebe idu. Poglavnik ima u prvom redu nameru da se suprotstavi i da to osloni na jedan italijanski diktat. Sem toga, ministarstvo spoljnih poslova saopštilo je nemačkom posalniku da u bivšem Novopazarskom Sandžaku treba da se znatno *pomeri na sever* demarkaciona linija između nemačkih i italijanskih oružanih snaga. Ako se ovo desi, s obzirom na muslimanski elemenat koji živi u ovom prostoru i njegovu tesnu povezanost sa bosanskim Muslimanima, to znači jedan *novi teški udar za hrvatsku državu*, koja se i onako nalazi u teškim porođajnim mukama.[6] Ja svakako do sada nisam dobio nikakva sužbena obaveštenja o nekoj izmeni demarkacione linije u pomenutom prostoru.

Nemački general u Zagrebu
Br. 178/41, str. pov.

---

[6] U vezi s tim, nemački general u Zagrebu je 7. jula 1941. dostavio komandantu oružanih snaga na Jugoistoku sledeći izveštaj:

»Danas sam imao priliku da razgovaram sa Poglavnikom o italijansko-crnogorskim teritorijalnim zahtevima u jugoistočnoj Hrvatskoj. U tom pitanju stvari stoje kako sledi. Pre desetak dana Poglavnik je jednim ličnim pismom Musoliniju ponovo molio da se konačno i u ovom delu utvrde granice, i pri tom je zahtevao uspostavljanje bivših austrougarskih granica. Musolini je, nasuprot tome, zahtevao teritoriju na gornjoj Drini, već navedenu u izveštaju str. pov. br. 178/41 od 4. 6. 41, na svaki način bez Gacka i Bileće, kao plus iz staroaustrijske teritorije. Poglavnik je na to odgovorio da on nikada neće potpisati jedan takav zahtev.

Musolini bi sada, prema saopštenju Poglavnika, trebalo da se zadovolji granicama koje su sa istoka okružavale bivšu okupacionu oblast Bosne i Hercegovine. Naprotiv, Musolini zahteva čitav Novopazarski Sandžak za Crnu Goru. Kako je poznato, u ovoj oblasti su Austro-Mađari izvršavali okupaciono pravo od 1878. do 1909. Posle toga oblast je, sa svim suverenim pravima, privremeno vraćena Turskoj. Posle balkanskog rata 1912/13. godine bila je podeljena uzduž i popreko između Srbije i Crne Gore. Sandžak naseljava većim delom muslimansko stanovništvo, navodno hrvatskog porekla. Poglavnik je mogao dobiti od Italijana da ovi muslimani budu zamenjeni sa Srbima iz Bosne.

U najskorije vreme, u okviru velikih akcija raseljavanja, biće srpska inteligencija iz Zagreba, Banje Luke i Mostara prebačena u staru Srbiju. Poglavnik je u mom prisustvu naredio naročito obazrivo postupanje sa ovim licima, koji smeju sa sobom poneti prtljag samo do 300 kg« (AVII, NAV-T-312, r. 470. s. 8059965-6).

BR. 74

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 10. JULA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O ODNOSIMA NDH S MAĐARSKOM I ITALIJOM U VEZI S TERITORIJALNIM PRETENZIJAMA[1]

Telegram: *strogo poverljiv*

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Odelj. Ic/A.O. u 17,30
10. VII 1941.
Br. 1312/41, str. pov.
starešine:

KR — G. Zagreb 229 10. 7. 41. u 14,50 čas.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
— K-di 12. A

Prilikom mog jučerašnjeg razgovora (izveštaj str. pov. br. 187/41)[3] Poglavnik me je upoznao s teškim spoljnopolitičkim brigama koje ga pritiskuju. Nedavno preduzeti pokušaj poslanika Kašea da mađarsko-hrvatske granične pregovore ponovo pokrene osujećen je, i Mađari su ovih dana na njega odgovorili preuzimanjem Međumurja pod svoju vojnu upravu. Naređenje komandujućem pukovniku u Međumurju bilo je izdato od strane mađarskog načelnika generalštaba (što po međunarodnom pravu znači da Mađari smatraju Međumurje kao osvojenu zemlju). Svi hrvatski službenici 98-procentne hrvatske teritorije su bez roka bili otpušteni. Hrvatskom stanovništvu je bilo stavljeno na volju da se iseli noseći sa sobom samo pokretnu imovinu. Izjava mađarskog vojnog komandanta izričito glasi da se od sada Međumurje zauvek pripaja mađarskoj državi. Hrvatska vlada namerava pre svega da kod evropskih država Trojnog pakta dobije svečanu obavezu protivu postupka severnog suseda. Ako se, uprkos ovom, stvari ne bi vratile natrag, bio bi uskraćen pasoš mađarskom poslaniku. Istovre-

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059950-60. Nepopunjeno zaglavlje obrasca telegrama je izostavljeno.

[2] Štambilj primaoca.

[3] U ovom izveštaju nemački general u Zagrebu je 10. jula 1941. u 14,50 časova izvestio komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o postupcima ustaša prema srpskom stanovništvu u NDH, koje masovno ubijaju, raseljavaju, bacaju u logore, kao i o stavu nemačkih posadnih jedinica po ovim pitanjima koji se nisu dosada, a neće ni ubuduće mešati u unutrašnje odnose u DNH (AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059961-4).

meno bi Hrvati prema Mađarima zaveli jednu strogu graničnu zabranu (Međumurje je do početka 18. veka a zatim ponovo od 1848. do 1867, bilo hrvatski posed, a od 1919. do 1941. pripadalo je jugoslovenskoj državi).

Isto tako se teško uređuju odnosi Hrvatske prema Italiji. Pre nekog vremena, izmenom nota, Poglavniku je bila zagarantovana od strane Dučea isključivo hrvatska uprava za dalmatinski grad Split, koji se nalazi pod italijanskom vrhovnom vlašću.[4] Projekat statuta koji su Italijani namenili ovom gradu, kako mi je juče izneo Pavelić, promenjen je za preko 90 procenata od obećanog. Statut uprave predviđa samo nekoliko hrvatskih građanskih savetnika koji se nalaze u manjini i hrvatski jezik kao drugi jezik u školama. Prihvatanje ovog predloga značilo bi, prema shvatanju Poglavnika, novi poraz hrvatske vlade. Prema ovim zahtevima manje je važna italijanska želja da se široko olakša razmena robe između hrvatske i italijanske Dalmacije. U Dalmaciji, po mišljenju Poglavnika, ionako nema nikakve robe. Bliže ispitivanje ovog italijanskog priželjkivanja ponovo razotkriva kako se snažno izrođavaju italijanske teritorijalne pretenzije na dalmatinsku obalu, isključivo na zasnivanju prestiža.[5] Za dalmatinska ostrva koja su pripala Italiji krijumčarenje je postalo glavna grana zarade. Od prihvatanja gore pomenutih zahteva Italijani čine ovisnim i sigurnost dalmatinskih granica i prema Crnoj Gori.

Još pre 10 dana ispričao mi je Poglavnik, prilikom jedne privatne večere zajedno s Kvaternikom, da je italijanski poslanik pokušao da kod njega ispita puls u vezi sa pronalaženjem dezigniranog kralja. Pavelić je navodno prilično oštro stavio do znanja da je pozivanje kralja izrazito unutarpolitička stvar Hrvatske.[6] Posle svega toga, kako mi je Poglavnik isto tako juče naveče saopštio, nije sasvim neshvatljivo ako Itali-

---

[4] U pismu koje je Musolini poslao 18. maja 1941. Paveliću piše da će italijanska vlada s vladom NDH u najkraćem roku pripremiti nacrt statuta o upravnom uređenju opštine Split (Zbornik, tom. XIII, knj. 1, dok. br. 21).

[5] O određivanju granice između NDH i Kraljevine Italije, o upravnom uređenju opština, aneksiji Dalmacije, Boke Kotorske, delova Hrvatskog primorja, Gorskog kotara i o osnivanju Guvernatorata Dalmacije opširnije vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 19, 20, 21, 22, 23, 24, 32 i 33.

[6] Prilikom potpisivanja Rimskih ugovora, 18. maja 1941, Pavelić je krunu hrvatskog kralja Zvonimira ponudio članu italijanskog kraljevskog doma vojvodi od Spoleta, koji je već 30. aprila 1941. bio određen za kralja NDH. Međutim, zbog brzog razvoja ustanka naroda Hrvatske protiv okupatora i njegovih slugu i pogoršavanja odnosa između NDH i Kraljevine Italije, do krunisanja vojvode od Spoleta nije došlo. (Vidi Dnevnik grofa Ciana, Zagreb, 1948, str. 240; Tajni arhivi grofa Ciana, str. 463).

jani »nisu zadovoljni« hrvatskim držanjem, kako se to kaže u noti koju je Musolini poslednjih dana uputio svom ovdašnjem poslaniku i čiju je sadržinu ovaj dao na znanje hrvatskom šefu države. Hrvatska vlada nalazi se baš u jednom nada sve škakljivom stanju. S jedne strane Italijani, u svojoj težnji za prestižom, koja će im još postati sudbonosna, postavljaju svakodnevno nove zahteve, na drugoj strani svako Poglavnikovo popuštanje italijanskim težnjama znači jednu novu osetnu slabost njegovog, ionako ne sasvim sigurnog, unutarpolitičkog položaja. Gledano sasvim s pozicija privrednih teškoća, dvostruka italijanska i srpska hipoteka biće za mladu državu nepodnošljivi teret.

Pri tom je hrvatska javnost jednim znatnim delom sklona da smatra Pavelića, zbog sećanja na njegov dugogodišnji egzil u Italiji, kao čoveka koji je »podmićen« od strane Italijana ili čak psihički ovisan. Poglavnik je nedavno sa mnom u četiri oka govorio o Italijanima sa ogorčenošću, tako da sam ja slušao ali nisam čuo. Ja ne verujem da bi se jedan državnik, koji bi drukčije mislio nego što govori, mogao toliko predati u ruke poslanika jedne strane zemlje koliko je on to činio ovom prilikom prema meni. Imam još da dodam da Pavelić i Kvaternik dovode u vezu posetu Bardošija[7] Rimu s težnjama Mađara.

Nemački general u Zagrebu
Str. pov. br. 188/41.
od 10. jula 1941.

[7] Dr Laslo Bardoši (Laszlo dr Bardosy), predsednik mađarske vlade.

BR. 75

IZVEŠTAJ FELDKOMANDANTURE 816 OD 10. JULA 1941. VOJNOUPRAVNOM KOMANDANTU U SRBIJI O AKCIJI USTANIKA U BELOJ CRKVI[1]

Telegram:[2] F. K. 816 Užice IIa, A. Z. br. 33, 10. 7. 41, 16,05 DSZ, poverljivo

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI[3]
DEL. BR. 662/41. POV., Ia/291/41, POV
Načelnik
Primljeno: 11. VII. 1941.
Odelj za rad: Ia

VOJNOUPRAVNOM KOMANDANTU U SRBIJI
Komandni štab, Ia

Beograd

I. Krajskomandantura I/847 u Šapcu upravo je telefonski izvestila: »U ponedeljak 7. 7. u 17,30 časova pojavili su se u Beloj Crkvi 16—20 ustanika,[4] naoružanih automatima, jednim mitraljezom, pištoljima i puškama, pod komandom advokata dr Pantića[5] iz Valjeva, i pokušali su da stanovništvo navedu na oružani otpor protiv nemačke posade i na razaranje nemačkih tvornica.[6]

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1003-4.

[2] Iz delimično popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.

[3] Štambilj primaoca.

[4] Ovu akciju je izvela Rađevska partizanska četa Valjevskog NOP odreda, pod rukovodstvom Žikice Jovanovića Španca. Ovaj dan se praznuje kao Dan ustanka naroda Srbije. Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 74, 94, 149 i 164, knj. 21, dok. br. 1; Arhiv Instituta radničkog pokreta Srbije, Beograd (dalje: ARPS), reg. br. 13883; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. 1, str. 52 i Jovan Marjanović, n. d. str. 102—103.)

[5] Dr Miloš Pantić je bio lekar.

[6] U izveštaju Feldkomandanture 816 od 8. jula o tome piše: »7. 7. oko 17 časova na seoskom trgu u Beloj Crkvi (10 km severnoist. od Krupnja) pojavilo se desetak do dvanaest ljudi, delom naoružanih puškama i jednim puškomitraljezom (tog dana je bio crkveni sabor). Vođe ove bande sazvale su seljake, oko stotinu ljudi, i držale huškaške govore protiv Nemačke. Sadržina govora je bila: »poziv na ustanak protiv Nemačke, Crvena armija sad nastupa protiv Nemačke, sada je došao čas da se oslobodimo od kapitalističkog jarma Nemaca. Prema

Zabranili su dalji rad u preduzeću i zapretili streljanjem. Dva srpska žandarma, koja su se tu našla, bila su ubijena, što je čitavo stanovništvo primilo sa simpatijama. Stanovništvo je već prethodnog dana sakrilo naoružane ustanike. Preduzeće Bela Crkva za sada ne radi.
Šumarski inžinjer Monk Anija ustanovio je brojne naoružane ustanike u šumi između Krupnja i Zajače. Četiri učesnika su poznata po imenu i mestu stanovanja. Bande su se povukle i prikupljaju se u šumama. Potrebno je odlučno nastupanje protiv Bele Crkve, Krupnja i Loznice. Pretnje i znaci za opšti ustanak 14. 7. u čitavom području.[7]

Cilj: ubijanje svih Nemaca i činovnika nemačkih preduzeća, kao i uništenje nemačkih preduzeća«.

2. Feldkomandantura moli, pošto ovde nema trupa na raspolaganju, da se za Zlatibor i Krupanj uputi jedna motorizovana policijska četa, spremna za upotrebu. Od nje treba jedan vod da se zadrži u Valjevu i stupi u vezu s tamošnjim komandantom feldžandarmerije, poručnikom Timom [Thiem], radi dogovora o akciji u Krupnju. Moli se za izveštaj kada bi ovaj vod mogao biti u Valjevu. Ostatak bi produžio i javio se u Užicu.

Potpis
Feldkomandantura (V) 816, odelj, IIa[8]
A. Z.[9]

---

podacima predsednika opštine, sadržaj sva tri govornika je bio sličan. Ceo zbor trajao je oko 10—15 minuta. Onda su ustanici otišli dalje u pravcu Krupnja i nestali u obližnjoj šumi. Uskoro posle ovog zbora pojavila su se dva srpska žandarma, i to vodnik Milan Dragović i vodnik Bogdan Lončar iz stanice Zavlaka, pred opštinskom zgradom« (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 135 i s. 159).

[7] Vidi dok. br. 88.

[8] U nemačkim oružanim snagama tu oznaku je nosilo personalno odeljenje za oficire (Personalabteilung).

[9] Acktenzeichen (oznaka akta)

BR. 76

NAREĐENJE KOMANDANTA SRBIJE OD 12. JULA 1941. POTČINJENIM ODELJENJIMA I KOMANDAMA ZA ANGAŽOVANJE SNAGA PROTIV USTANIKA U OKOLINI UŽICA[1]

KOMANDANT SRBIJE[2]
Komandni štab /Ia Beograd, 12. jul 1941.

1. U okolini Užica su izbili neredi, verovatno na podstrek komunista[3] i nacionalista.[4]
2. 64. rez. pol. bat:
   a) 1 četu staviće na raspolaganje 816. FK u Užicu.
   b) 1 oficira i 8 vojnika, radi održavanja veze sa III/724, pp,[5] uputiće u Krupanj, oko 50 km severozapadno od Valjeva.
   Da se javi komandantu III/724. pp kapetanu Vajneru [Wayner][6] u Krupnju.
3. Upućivanje čete 64. rez. pol. bat. izvršiti kada to naredi 816. FK.
4. 666. inž. bat. u sporazumu sa 64. rez. pol. bat. staviće na raspolaganje potrebna vozila za motorizovanje četa prikomandovanih 816. FK.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 570.

[2] Befehlshaber Serbien

[3] U Užicu (sada: Titovo Užice), u prisustvu instruktora PK KPJ za Srbiju, održan je 7. jula 1941. sastanak Okružnog komiteta KPJ za Užice na kome je odlučeno da se pristupi formiranju Užičkog NOP odreda »Dimitrije Tucović« i određen Štab odreda (»Užice 1941 — ustanak u užičkom kraju«, dalje: »Užice 1941«, Vojnoizdavački zavod »Vojno delo«, Beograd, 1961, str. 74-5).

[4] U užičkom okrugu se prva grupa četnika pojavila na Zlatiboru, pod komandom vojvode Radomira Đekića, a zatim na Javoru, pod komandom Bože Ćosovića (»Bože Javorskog«) i oko Ljubovije, pod komandom Miladina Gligorića (»Drinskog«). Ovaj poslednji je priznavao komandu Koste Pećanca, dok su ostali četnički komandanti najpre bili samostalni, a onda su se potčinili Dragoljubu Draži Mihailoviću (»Užice 1941«, str. 83-4). Nemačka kontraobaveštajna služba u Beogradu (komanda Abvera) dostavila je 18. jula 1941. izveštaj o razvoju četničkog pokreta Draže Mihailovića u Beogradu i ostalim delovima Srbije i o četničkoj organizaciji Koste Pećanca (AVII, NAV-T-311, r. 190, s. 37—41).

[5] Taj puk je pripadao 704. pd. Štab divizije se 21. jula 1941. nalazio u Valjevu, a štabovi 724. pp i 734. pp u Užicu i Beogradu. Detaljnije o rasporedu potčinjenih jedinica iz sastava pukova vidi AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 589-91.

[6] Čin i prezime su naknadno rukom dopisani.

5. 816. FK izvestiće Ia komandanta Srbije o pristizanju i mestu upotrebe čete 64. rez. pol. bat.

Za komandanta Srbije
načelnik Komandnog štaba
I. V.
...[7]

Dostavljeno:

Ia
Qu.
Višoj k-di LXV za 704, 714, 717. pd
FK 816 i FK 599
666. inž. bat.
64. rez. pol. bat.

BR. 77

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 12. JULA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU NDH[1]

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Ic/A.O.
13. VII 1941.
1330/41, str. pov.

Telegram:

KGL. Poverljivo++ Blitz (KR) 155, 12. 7. 1941. u 19,45 č

K-TU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU —

K-di 12. armije, Atina

Važi za: OKW, inostrano odeljenje, Berlin.
Na znanje: OKW, odeljenju za voj. izaslanike, Berlin Operativnom štabu vazduhoplovstva, za pukovnika Šmita. Berlin

---

[7] Potpis nečitak.

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059967-71. Nepopunjeno zaglavlje obrasca telegrama je izostavljeno.

[2] Štambilj primaoca.

K-tu oružanih snaga na Jugoistoku — K-di 12. A, Atina

Situacija u Hercegovini

General Laksa,[3] komandant snaga u Hercegovini, obišao je automobilom prekjuče i juče sve tačke gde su se poslednjih nedelja vodile borbe i zatekao je potpun mir. Stanje hrvatskih jedinica vojnički je bilo izvrsno.

Maršal Rajha se složio da se u okviru hrvatske legije formiraju dve lovačke i dve bombarderske eskadrile iz redova hrvatskih dobrovoljaca avijatičara, koje treba da se popune ljudstvom nakon prethodne obuke posade. Oko 300 hrvatskih avijatičara dobrovoljaca napustilo je jutros Zagreb vozom u pravcu Nemačke.

General Oksilia bio je danas posle podne kod Kvaternika i predao mu je telegram italijanskog vojnog rukovodstva u kome oni nagovaraju Hrvate da formiraju još jednu »malu« legiju koju bi oni opremili i poslali u Rusiju a u okviru jednog italijanskog vojnog kontingenta. Kvaternik je smatrao izvršenje ove ideje neprihvatljivim sa gledišta unutarpolitičke situacije i naveo je argumente protiv ovog italijanskog predloga, koji sam i ja zastupao prema Italijanima. Odluku će doneti Poglavnik. Ipak je tako da Italijani, iz prestiža ili nekih drugih razloga, ne propuštaju nijedan povod da nesvesno ili svesno pripreme teškoće hrvatskoj vladi. Ne pada mi uvek lako, prilikom mojih prilično čestih i uostalom skroz drugarskih susreta sa ovdašnjim italijanskim oficirima, da pred njima politički prećutim ovo moje shvatanje.

Mađarski poslanik ispričao mi je prekjuče, nakon svog povratka iz Budimpešte, da Bardoši žali zbog konflikta sa Hrvatskom. Hrvati bi pogrešili prihvatanjem jednog upotrebljivog aranžmana u kome bi pitanje Međumurja na duže bilo odloženo (primer: Okupacija Bosne 1878. g., pri čemu su Hrvati bili preuzeli ulogu Austrijanaca). Međutim, u Mađarskoj se navodno rasplamsala jedna vrtoglava propaganda od koje nije u stanju da se oslobodi ni šef države.

U pitanju neregulisanog proterivanja hrvatskih Srba u staru Srbiju,[4] morao sam ja danas, po želji vojnoupravnog komandanta u Srbiji, ponovo intervenisati kod Kvaternika. Maršal je dobrovoljno dao umirivajuće izjave. Treba se nadati da

---

[3] Vladimir Laksa (Laxa), general-poručnik, zapovednik kopnenih snaga domobranstva, a od 4. oktobra 1941. i glavar Glavnog stožera hrvatskog domobranstva (Vijesnik »Osobni poslovi« ..., str. 25, 40 i 367).

[4] Detaljnije o tome vidi dok. br. 78 i 164. Prema izjavi nemačkog državnog savetnika u Srbiji Harolda Turnera, 31. jula 1941. iz NDH i Bačke je proterano preko 100.000 Srba (AVII, London-?, s. 297930-6).

je on, nasuprot revolucionarnim snagama, dovoljno jak da ih sprovede.

Preksinoć u Zagrebu je oko 800 Srba određenih za prvo plansko iseljavanje bilo iz kreveta dignuto i doterano. Ove mere, kao i ponovna svakodnevna razularenost ustaša i stalno rastuća pravna nesigurnost, izazivaju kod stanovništva pojačane nemire. Broj protivzakonito i protivpravno ubijenih Srba, uz jedan manji procenat Hrvata, iznosi poslednjih meseci u celoj zemlji dobrih nekoliko hiljada. Pri tome mora se dodati da je i komunistička propaganda prilično oživela. Zaverenički vođi s pravom su streljani. Kod mnogobrojnih Hrvata i Srba stalno se čuje želja da bi Nemačka i njene oružane snage trebalo da uzmu u svoje ruke izgradnju države i ponovno uspostavljanje sređenih odnosa.

Koristeći se svojim ličnim odnosom prema Kvaterniku, ja sam juče reskirao da govorim o »makedonskom stanju«. Na žalost jedva je moguće za savladavanje ovih odnosa nastupiti zajedno sa Italijanima, jer ovi igraju, kako moram naglasiti bez srdžbe i mržnje [sine ira et studio], jednu dvoličnu igru. Nije isključeno da su im zapleti u Hrvatskoj dobro došli, kako bi proširili sferu svoje vlasti.

Dodatak:

Baš sada je bio kod mene general Oksilia da bi mi svestrano izneo želju Italijana za formiranje jedne italijansko-hrvatske legije u smislu navedenih pretpostavki. Italijani bi se zadovoljili i jednim bataljonom. Ja sam ćutao kao zainteresovan slušalac, ali sam saopštio italijanskom generalu o odlasku dobrovoljaca avijatičara za Nemačku.

Nemački general u Zagrebu
Str. pov. br. 192/41.
12. 7. 41.

BR. 78

INFORMACIJA OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 12. JULA 1941. POTČINJENIM KOMANDAMA I JEDINICAMA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI, NDH I MAKEDONIJI[1]

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

A. H. Qu, 12. jul 1941.

(Komanda 12. armije)

Odeljenje Ic/AO, br. 5651/41. pov.

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Prim.: 14. jula 1941.
Ia, br. 1553/41. god.

POVERLJIVO

Izveštaj o situaciji

Srbija — Hrvatska — Makedonija — Grčka

I. Srbija

Od izbijanja neprijateljstva između Nemačke i Rusije komunistička aktivnost je u porastu.[3] Prema uputstvima komu-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039480-5.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Već 19. oktobra 1940, na V zemaljskoj konferenciji, održanoj u Dubravi, kraj Zagreba pod rukovodstvom Josipa Broza Tita, KPJ je ukazala na opasnost agresije fašističkih država na Jugoslaviju i donela zaključak o radu Partije (vidi stenografske beleške »V. Kongres KPJ«, Kultura, 1949, str. 42; »Pregled istorije SKJ« (dalje: »Pregled istorije SKJ), Institut za izučavanje radničkog pokreta naroda Jugoslavije, Beograd, 1963, str. 292). Nekoliko meseci kasnije, 10. aprila 1941, Politbiro Centralnog komiteta KPJ održao je sednicu u Zagrebu na kojoj je analizirao situaciju i odlučio da se pristupi organizaciji oružanog ustanka protiv okupatora. Tada je formiran i Vojni komitet, s Josipom Brozom Titom na čelu (»Pregled istorije SKJ«, str. 312-3). Odmah zatim, 15. aprila 1941, izdat je i Proglas narodima Jugoslavije, u kome je CK KPJ osudio stvaranje NDH i raspirivanje šovinizma i bratoubilačkog rata i dao punu podršku pripadnicima bivše jugoslovenske vojske koji pružaju otpor napadaču (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I, str. 39—41). U proglasu od 1. maja 1941, upućenom radnom narodu Jugoslavije, Centralni komitet KPJ objašnjava uzroke aprilskog sloma, ističući da ne priznaje rasparčavanje Jugoslavije i poziva radničku klasu na jedinstvo i organizovanu borbu protiv okupatora i njegovih slugu (Arhiv CK SKJ, br. 1744/I, 1—3). A na majskom savetovanju u Zagrebu CK KPJ je izvršio i organizacione pripreme za početak oružanog ustanka (vidi Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 1; »Pregled istorije SKJ«, str. 323-5). Odluke za sveopšti narodni ustanak donesene su, međutim, na sednici Politbiroa CK KPJ od 22. juna 1941 (Proglas CK KPJ od 22. juna 1941. povodom napada Nemačke na SSSR, Zbornik, tom I, knj. 1, str. 11-5; »V kongres KPJ«, str. 46-9; V. Dedijer: »Josip Broz Tito«, Prilozi za biografiju, Kultura, Beograd, 1953, str. 295). Glavni štab NOP odreda je obrazovan 27. juna 1941. na sednici CK KPJ a za komandanta je određen Josip Broz Tito (V kongres KPJ, str. 65).

nističke partije, koja, kako izgleda, svoj podrivački rad na Balkanu nastavlja tajno iz Bugarske,[4] nastoji se da se stanovništvo nahuškava i da se aktima sabotaže otežava izvršavanje zadataka nemačkih okupacionih vlasti. U Beogradu su studenti nemačke novine krali iz kioska i spaljivali ih.[5] Jedan kabl beogradske radio-stanice je presečen.[6] Dve mine otkrivene su na vreme. U međuvremenu, u vezi s merama bezbednosti i protivmerama, veliki broj Srba je osuđen na smrt i streljan.[7]

---

[4] O stavu Bugarske komunističke partije u pitanju organizovanja oružanog ustanka vidi Zbornik, tom VII, knj. 1, str. V—XX, dok. br. 3, 5, 9 i 13.

[5] U izveštaju Feldkomandanture 599 od 7. jula 1941. se o ovim akcijama kaže: »...U jutarnjim časovima od strane komunista izvode se na ulicama Beograda planski prepadi na naše novinske kolportere. Kao bezazleni prolaznici oni se približavaju prodavcima novina i kioscima, otimaju i cepaju novine, zatim polivaju benzinom i onda ih zapale. To se dešava i na Bajlonovoj pijaci i na Bulevaru oslobođenja. Pozvana je u pomoć služba bezbednosti. Radi se o 6—8 mladića, dobro odevenih, verovatno studenata« (vidi AVII, NAV-T-501, r. 295, s. 000135).

[6] U ratnom dnevniku operativnog odeljenja vojnoupravnog komandanta u Srbiji za jul 1941. o toj akciji piše: »Zbog presecanja kabla za radio-stanicu Beograd u Makišu, došlo je do prekida radio-emisije u vremenu od 18,00 do 19,45 časova« (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000526, T-175, r. 233, s. 2721437-40).

[7] Prema pregledu događaja koje je izrađivalo Obaveštajno odeljenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, u toku jula 1941. oružane snage Vermahta su streljale: 5. jula 1941. u Beogradu, zbog pronađenog eksploziva, 10 komunista i 5 Jevreja; 15 [13] jula 1941. u Obrenovcu 10 lica; po presudi suda 816 feldkomandanture 17. jula 1941. 3 lica; u Beogradu 17. jula 1941, zbog pokušane sabotaže 16 komunista; 20. jula 1941. u Valjevu 17, Čačku 12, Užicu 22 i Smederevskoj Palanci 16 lica; u Smederevskoj Palanci 28. jula 1941, zbog posedovanja oružja 7 lica; 28. jula 1941, zbog prepada na policijsku patrolu na putu Užice — Valjevo, 80 lica; 28. jula 1941, zbog akata sabotaže u Beogradu 122 komunista i Jevreja. Prema istom pregledu, pod tačkom 41 u izveštaju dr Fuksa piše:

»Na osnovu antikomunističkih mera sprovedenih od strane ajnzackomande Beograda uhapšeno je ukupno 813 komunista. Celu akciju je vodila ajnzackomanda policije bezbednosti Beograda uz dobro i uspešno sadejstvo sa ustanovama i komandama Vermahta kao i sa srpskom policijom. Ukupno je uhapšeno:

Ajnzackomanda Beograda		15	komunista
Vermaht u Beogradu		72	„
Srpska policija u Beogradu		74	„
Veliki Bečkerek, uključivši i Pančevo	oko	400	„
Komanda Niš, uključivši i Kruševac		39	„
Komanda Kragujevac, uključivši i Kraljevo		47	„
Komanda Čačak		37	„
Komanda Užice, uključivši i Valjevo		21	„
Komanda Zaječar (Borski rudnik)		8	„
	Ukupno:	713	„

(AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000117-234).

Stanje snabdevanja

Tokom vremena u raznim opštinama uveden je sistem karata, naročito za hleb od kukuruznog brašna i kukuruzno brašno. Za ove produkte utvrđene su i najveće cene. Izgledi za žetvu, ukoliko se to sada može sagledati, povoljni su. Štaviše, iz raznih krajeva zemlje izveštava se o maksimalnom prinosu. To se objašnjava prvenstveno time što su ove godine poplave u dolinama reka bile manje nego ranijih godina.

Problem izbeglica

Broj izbeglica, koje su došle uglavnom iz Hrvatske, u sadašnjim granicama Srbije iznosi oko 50.000.[8] Da bi se za njihovo izdržavanje obezbedila neophodna novčana sredstva, sprovedena je široka akcija prikupljanja, koja je bila povezana sa akcijom prikupljanja za obnovu Smedereva koje je razoreno nedavnom eksplozijom.[9]

II. Hrvatska

Pored unutrašnjih političkih problema iznetih u poslednjem izveštaju o situaciji, pojavile su se i nove teškoće:

1) Ustanak u Hercegovini.[10]

2) Pogoršanje snabdevanja.

---

[8] Genocid nad srpskim življem u NDH vršen je uz prećutno odobravanje Nemaca. U ratnom dnevniku Operativnog odeljenja vojnoupravnog komandanta u Srbiji za jul 1941. piše da je iz NDH u Srbiju 3. jula 1941. proterano 300 Srba, 2. jula 1.200, 10. jula 6.000, 12. jula 12.000 (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000132 i 000525-34).

[9] Vidi dok. br. 61.

[10] U vezi s tim, Komanda Abvera u Beogradu i njena ispostava u Zagrebu obaveštavaju:

»U okolini Nevesinja formirala se jedna banda od oko 3.000 ljudi a sastoji se od četnika, Srba i komunista. Oni vode borbu naročito protiv Hrvata i Muslimana, ali i protiv Italijana. Uprkos borbi sa Italijanima izgleda da ih oni snabdevaju oružjem. Došlo je do gubitaka i na strani Hrvata i Italijana. Suprotno ustanicima u Crnoj Gori, ustanici u Hercegovini su jako komunistički protkani.

U Hercegovini se od nekog vremena dešavaju prepadi na sela i prolazeća vozila od strane srpskih četnika i Crnogoraca. Tako je mesto Gacko bilo napadnuto od oko 300 Crnogoraca i opljačkano. Od početka nemačko-ruskog rata ove bande nose sa sobom i crvene zastave i uveliko čine Hercegovinu nesigurnom. Hrvati su dosada u tu oblast postali 3 brdska bataljona, koji se već nalaze u borbi sa ustanicima. Sa hrvatske strane se tvrdi da su crnogorske bande dobile oružje od Italijana, kojima je stalo do toga da čine teškoće Hrvatima. U međuvremenu je poznato da su Hrvati upotrebili i 3 aviona sa bombama. Jedan od njih je oboren ili na neki drugi način propao« (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000133 i 000135-6).

1) Zbog upada crnogorskih gerilaca,[11] pod rukovodstvom srpskih oficira, u Hercegovinu morale su se upotrebiti hrvatske trupe. Upad je izvršen preko Gacka u Nevesinje. U borbama do kojih je došlo ustaše su imale nekoliko mrtvih. Još se ne raspolaže obaveštenjima o konačnoj pacifikaciji ovog kraja.
2) Problem ishrane nameće sve više teškoća. U nekim delovima Bosne i Dalmacije vlada glad.

Mada će predstojeća žetva doneti olakšanje, ipak ishrana iz sopstvenih izvora nije obezbeđena. Od 153 sreza, od kojih se sastoji ova nova država, 105 su pasivni. U kojoj će se meri moći da pomogne povećavanjem obradive površine, pokazaće tek budućnost. Rđavo stanje ishrane utiče na opšte raspoloženje. Sem toga, ono predstavlja pogodno tlo za komunističku propagandu, koja je u porastu od početka rata s Rusijom.

Novi zakonski propisi

Kažnjavanje prekršaja

Bitan faktor nemira predstavljali su prekršaji pojedinih pripadnika ustaša, ustaških odreda i onih koji su se kao takvi predstavljali. Poglavnik je zbog toga bio prinuđen da 26. 6. 1941. donese ovaj zakonski propis:

»Ko svojim nasilnim aktima ugrozi život pripadnika slobodne nezavisne Države, staviće se pod preki sud«.

Naročito je istaknuto da se ovaj propis odnosi i na ustašku organizaciju i njene rukovodioce.

Onaj koji na osnovu svog dosadašnjeg držanja nema pravo na rad u državnoj službi ili u ustaškoj organizaciji, dužan je da u roku od 8 dana podnese ostavku na svoj položaj.

Organizacija ustaša[12]

Prema najnovijem statutu o organizaciji, ustaše se organizuju:

1) U političku organizaciju ustaša. Zadatak: vaspitanje članstva i prenošenje ustaškog duha na ceo narod, kao i staranje o omladini.
2) U ustašku miliciju (poluvojna organizacija). Zadatak: predvojnička obuka i obuka posle vojne službe i izvestan vaspitni rad u narodu.
3) U ustašku službu bezbednosti. Zadatak: kontrola rada ostalih ustaških organizacija i državnih organa na osnovu ustaških načela i suzbijanje svih protivdržavnih stremljenja.

---

[11] Reč je o nevesinjskim ustanicima. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 231 i 234; »Hercegovina u NOB«, Vojno delo, Beograd, 1961, str. 47; AVII a. NOP, reg. br. 213, k. 1999.

[12] i [14] Opširnije o tome vidi VIG, br. 3, 1968, str. 130—192; VIG, br. 2, 1970, str. 169—230; Dr Ferdo Čulinović, n. d., str. 163—384.

Pravni položaj pripadnika nemačke narodnosti u Hrvatskoj[13]

Pripadnicima nemačke narodnosti sadašnjim zakonom priznata je potpuna ravnopravnost na političkom, kulturnom i privrednom polju. Oni isto tako imaju pravo da javno ispovedaju svoje nacionalsocijalističke poglede na svet i da osnivaju svoje političke, kulturne, privredne i društvene organizacije.

Hrvatske oružane snage[14]

Njihovo stvaranje je u toku. Korišćenje naoružanja i opreme iz plena dobro napreduje. Na jednoj paradi konstatovano je da je ljudski materijal upadljivo dobar i da postoji očigledna volja svih učesnika da se što bolje pokažu. Popuna konjima takođe je izvrsna. Uz dužu i temeljniju obuku upotrebljivost trupa biće van svake sumnje obezbeđena.

Priliv dobrovoljaca u hrvatsku legiju je velik. Njeno formiranje teče na zadovoljavajući način. Sredinom meseca već će se moći računati sa upućivanjem jednog ojačanog puka i jednog ojačanog artiljerijskog diviziona.

Takođe postoji namera da se hrvatske mornaričke jedinice kao objedinjena celina upotrebe na Crnom moru.

III. Makedonija

1) *Nova organizacija i uprava.*[15] Teritorija Jugoslavije koja je pripala Bugarskoj u državnom i crkvenom pogledu podeljena je u dva administrativna okruga, odnosno u dve epar-

---

[13] Opširnije o pripadnicima nemačke narodnosti na teritoriji Jugoslavije, tzv. folksdojčerima, vidi: »Memorandum o stanju i budućoj sudbini Nemaca i nemstva na teritoriji Jugoslavije«, koji je državni sekretar u Ministarstvu unutrašnjih poslova dr Štukart 15. jula 1941. uputio poslaniku Riteru (AVII, London-2, s. 298074-116; Izveštaj pokrajinske grupe Nacionalsocijalističke nemačke radničke partije (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei — skraćeno: NSDAP) o stanju u NDH i aktivnosti ove partije za period od juna 1941. do juna 1942, čiji su pripadnici bili folksdojčeri, koji su se u NDH, uz neverovatno jaku podršku nemačkog poslanstva u Zagrebu, izborili za takav položaj kakav nijedna nemačka grupa ni u jednoj zemlji nije uspela, i koji su, da bi to svoje pravo opravdali, formirali svoje vojne formacije ajnzacštafel (Einsatztaffel), te rame uz rame sa ustašama i domobranima od prvog dana učestvovali u borbi protiv partizana (AVII- NAV-T-81, r. 136, s. 172982-173059); Zakonsku odredbu o privremenom pravnom položaju nemačke narodne skupine u NDH od 30. jula 1941. i zakonsku odredbu o pravnom položaju vođe nemačke narodne skupine u NDH, grupenfirera Branimira Altgajera, od 1. novembra 1941 (AVII, reg. br. 1/1, k. 40B, Branimir Altgajer »Elaborat o nemačkoj narodnoj skupini«, Zagreb, 26. novembra 1947 (AVII, reg. br. 1/3, k. 40-D).

[15] Opširnije o položaju okupirane Makedonije u drugom svetskom ratu (1941—1944) za period 1941. godine vidi Jugoslovenski istorijski časopis (dalje: JIČ), br. 3, 1963, str. 46—60; VIG, br. 4/1966, str. 125—130.

hije.[16] Do sada su ponovo uspostavljeni: sreska načelstva, opštinske uprave, policijski rejoni i crkvene parohije. Naprotiv, poštanska služba, školstvo, zdravstvena služba, bankarstvo i sudstvo nisu dovoljno organizovani, obrazovanje cena je nezdravo. Velike teškoće pričinjavaju pitanja saobraćaja, ishrane i nezaposlenosti. Civilna uprava, kojom se rukovodi iz Sofije, potčinjena je komandantu Makedonije.

2) Svi Srbi nastanjeni u Makedoniji posle 1918. godine moraju napustiti bugarsku državnu teritoriju, često u roku od tri dana. Akcija iseljavanja sprovodi se bezobzirno i trenutno je ograničena samo zbog transportnih teškoća.

Prema Albancima pokazuje se rezervisanost. Oni su pod italijanskim uticajem i na njih se nerado gleda. Iz propagandnih razloga zasada se izbegava otvoreno zauzimanje stava, da bi se izbeglo izazivanje nemira Albanaca u okolini Tetova, Gostivara i Struge, na koje Bugari energično polažu pravo.

S Turcima se grubo postupa, sloboda veroispovesti im je ograničena; s Jevrejima se postupa prema novim propisima koji važe u Bugarskoj.

Makedonci su za Bugarsku, a samo jedan manji deo je za Srbiju. Nema takvih koji bi se dobrovoljno preseljavali iz Bugarske; činovnici se prinudno premeštaju.

3) *Demarkaciona linija*[17]

S povlačenjem zapadne granice svi su podjednako nezadovoljni. Tetovo, koje ekonomski pripada Skoplju, Struga, koja je opevana u mnogim bugarskim narodnim pesmama, kao i Gostivar, Debar i Kičevo nisu dati Bugarima.

Demarkaciona linija koju je između Bugarske i Italije odredila Vrhovna komanda Vermahta zadržana je do Jažinca, kod Kačanika. Bugarska je na italijanski zahtev uputila jednu komisiju koja treba da donese odluku o Jažincu i tamošnjem rudniku.

4) *Raspoloženje u zemlji*

Bugari prema Nemcima: vrlo prijateljski, sa osećanjem duboke zahvalnosti. Nemačke oružane snage uživaju neograničen ugled; nemački vojnik visoko se ceni i prema njemu se gaji najveće poverenje. Stanovništvo se sa iskre-

[16] Deo Makedonije pod bugarskom okupacijom bio je krajem aprila 1941. podeljen na Skopsku i Bitoljsku oblast s područnim srezovima i opštinama. Opširnije o bugarskoj okupaciji Makedonije vidi Dr Ferdo Čulinović, n.d., str. 593—605, JIC, str. 55—60; VIG, br. 4/1966, str. 126.

[17] Bliže o tome vidi dok. br. 54.

nom zahvalnošću oprostilo od nemačkih vojnika. Saradnja nemačkih i bugarskih vlasti bila je primerna. Odnos prema Italijanima je rezervisan. Između Bugara i Makedonaca postoje prijateljski odnosi. Kod manjina vlada potištenost i strahovanje.

. . .[18]

Za komandanta oružanih snaga na
Jugoistoku
(Komanda 12. armije)
načelnik Generalštaba
. . .[19]
generalštabni pukovnik

BR. 79

POLUMESEČNI IZVEŠTAJ KOMANDANTA FELDKOMANDANTURE 599 OD 14. JULA 1941. O SITUACIJI NA PODRUČJU BEOGRADA[1]

Prepis!

Komandant, pukovnik

Beograd, 14. 7. 1941.

P o v e r l j i v o !

Polumesečni izveštaj

1. O komunističkim atentatima bilo je reči sa članovima štaba Komande. Gonjenje izvršilaca je u svakom slučaju u toku. Od izvršenja smrtnih kazni odustalo se za nekoliko dana na uporan zahtev šefa javne bezbednosti,[2] jer od komunista treba izvući još materijala.
   Šef javne bezbednosti smatra da će komunistička borba dugo potrajati.
2. Dva moja oficira bila su u ovdašnjoj bolnici. Prema njihovom izveštaju, ona je veoma primitivno opremljena otkako je otišla K-da 2. A.

---

[18] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[19] Potpis nečitak.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 575-6.

[2] Misli se na Dragomira-Dragog Jovanovića.

3. Prema našem mišljenju, pitanje puštanja na odsustvo moralo bi se bliže razmotriti. U Feldkomandanturi, na primer, već 5 meseci nije bilo odsustvovanja a služba je veoma naporna. Kako se kasnije mogu puštati na odsustvo samo 5%, to će poslednji doći vrlo kasno na red.
4. Policija je ovde, s obzirom na ličnost šefa javne bezbednosti, u najboljim rukama. U prvim danima svoga rada naredio sam njeno ponovno organizovanje i ona je stalno pod mojim nadzorom. I oficiri drugih komandi u više navrata povoljno su se predamnom izražavali o njoj. Njena jačina iznosi 858 ljudi. Kako prilikom regulisanja saobraćaja tako i pri, na žalost, čestim slučajevima nedozvoljenog ponašanja pripadnika oružanih snaga ,ona je pokazala samosavlađivanja u najvećoj meri, shodno mojim uputstvima da po svaku cenu izbegava sukobe sa pripadnicima nemačkih oružanih snaga. Tako, jedan policajac je podneo da bude tučen, druga dvojica su strpljivo podnosila pretnje napitih podoficira, a jedna straža dopustila je bez otpora da je razoružaju pripadnici jedinica za zaštitu industrijskih objekata.

   To pokazuje koliko je bila suzdržljiva, koliko je uporna u vršenju svoje posebne službe. U gonjenju prekršaja, pa i komunističkih, izvrsno se pokazala.

   Naoružavanje policije vršio sam metodično i kao znak *poverenja* najpre sam je snabdeo vojničkim noževima, kojima su zamenjene gumene palice, a oficirima su date sablje. Postepeno snabdevanje puškama i pištoljima je sprovedeno, ukoliko se do njih moglo doći bez pomoći sa strane. Poslednje izdavanje pušaka izvršeno je prema direktivi viših vlasti, ali na žalost tek u trenucima nesumnjive opasnosti.

   Samo se po sebi razume da puške za policijske svrhe nisu uvek podesne. Za kriminalističke slučajeve pištolji su neophodni, a isto tako i pri svakom upadu u kuće. Kako se iz Beograda žandarmi stalno uzimaju, mada se ove dve čete veoma mnogo angažuju, to je srpska policija u mnogim slučajevima najpouzdanije sredstvo za održavanje reda. To je slučaj naročito od kada se na njenom čelu nalazi sadašnji šef javne bezbednosti, koji je energičan i praktičan i raspolaže fenomenalnim poznavanjem ličnosti. Kriminalni slučajevi se često razjašnjavaju u vremenu samo od nekoliko časova.

   13 streljanih komunista nisu streljali izabrani policajci, već su zato upotrebljeni policajci koji su bili pri ruci, i ti komunisti začas su bili mrtvi.
5. Od kako šef javne bezbednosti, moj specijalni komesar, koji je odmah na početku izabran, nije više i predsednik opšti-

ne, rad je znatno otežan. Novi predsednik opštine je sve drugo samo ne rukovodilac, svaku stvar oteže, neodređen je i neodlučan i svaki zadatak je za njega problem. Bliže o tome mogli bismo porazgovarati O. K. V. R.[3] Rance [Ranze] i ja. Trenutno je bolestan. Tom promenom Jovanović je nesumnjivo rasterećen, ali u isti mah je i oneraspoložen, i njegova ogromna volja za radom i vršenjem službe smanjena je. Razlog je u tome što su otpala gradska, konstruktivna pitanja čije mu je rešavanje činilo zadovoljstvo, za koje je bio zainteresovan i koje je kod javnog mnenja opravdavalo aktivnost policije. Sem toga, u pitanju je još jedna činjenica, o kojoj govori samo kada se pita, a to je da je novčano jako pogođen. Dalje, njega, koji je u sadašnjoj situaciji stalno pa i noću zauzet radom, pozivaju svi mogući organi vlasti koji ovde postoje i na taj način gubi svoje dragoceno vreme. U poglednje vreme govori se da jedan folksdojčer, inženjer Lang, treba da stupi u upravu opštine. Da li će on tehnički više uraditi, nisam u stanju da zaključim, u svakom slučaju on zahteva platu koja daleko prevazilazi onu koju Jovanović dobija. Bojim se da će dolazak inženjera Langa u ovu srpsku opštinu dovesti do nove podvojenosti u gradskoj upravi, koja već sada s novim predsednikom opštine teže radi nego ranije.

6. Pošto je vojna žandarmerija upućena iz Beograda, molim da mi se potčini jedna četa esener policije,[4] — landesšicen-bataljon potpuno je angažovan za stražarsku službu, — a to zato da komandir te čete može svakodnevno učestvovati na konferencijama koje održavam u 08,30 časa sa savetnikom vojne uprave, šefom javne bezbednosti i oficirom trupne straže i da na taj način ta četa postepeno preuzme funkcije dosadašnje vojne žandarmerije.

F. d. R. prepisa:
Fajt [Veit]
kapetan

pot. fon Kajzenberg
pukovnik

---

[3] Oberkriegsverwaltungsrat (viši savetnik za vojnu upravu)

[4] U originalu ovog prepisa piše: eine Kompanie der Essener Polizei.

BR. 80

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 15. JULA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O RAZVOJU USTANKA NA PODRUČJU HERCEGOVINE I O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U NDH[1]

Telegram[2]

15. 7. 1941.
u 15,05 č
Strogo poverljivo.

OD: NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU
K. R.

OKW — INOSTRANOM ODELJENJU, BERLIN

Na znanje:

OKH, odeljenju vojnih izaslanika, Berlin
Operativnom štabu vazduhoplovstva za pukovnika Šmita, Berlin
Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku — 12. A, Atina

Situacija u Hercegovini

General fon Perčević,[3] načelnik vojnog kabineta Poglavnika, koji se vratio iz Hercegovine, saopštio mi je da je uglavnom uspostavljen opet red u Hercegovini. Na svaki način, na kružnom putovanju, koje je poduzeo sa generalom fon Laksom, bilo je raznog puškaranja, što će ipak još dalje biti na dnevnom redu u ovoj zemlji. Obaveštenja, koja su dostavljena iz pojedinih nemačkih obaveštajnih centara, da su se ustanici povukli iz Kalinovika severno prema nemačkom okupiranom rejonu — smatrao je Perčević (isto kao ja) neodgovarajućim. Ustanici će se po mogućnosti čuvati da se ispreče Nemcima. Crna Gora, koja je u međuvremenu postala »samostalna«,[4] nudiće oslonac budućim akcijama bande u Hercegovini. Pojedini izveštaji govore već sada opet o skupljanju bande u kraju okupiranom od Italijana.

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 267, s. 904-6.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.

[3] Ivo. Uz svoje prezime pisao titulu: plemeniti.

[4] O sazivanju i radu kvislinške ustavotvorne skupštine u Crnoj Gori vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 48 i 55.

Hrvatska legija i politička situacija

Sutra ćemo maršal Kvaternik i ja u Varaždinu pregledati hrvatsku legiju.[5] Na moju želju pozvan je i general Oksilio.

Ne može se imati jasna slika o delovanju poziva na dobrovoljno javljanje. Izgleda da nije bilo naročito veličanstveno. Pre nekoliko dana rekao je jedan Hrvat mom oficiru da su postigli jedno 70% od minimalnog kontingenta. Mora se reći da je posao vrbovanja bio veoma oskudan i da se ograničio u stvari na par redi u novinama. Ali, na osnovu toga, treba zapaziti u malim rezultatima dobrovoljne regrutacije nešto kao glasanje protiv sadašnje vlade, jer se ne može sumnjati da je Hrvatska, posle kao i pre, uprkos raznim razočarenjima, naklonjena Nemačkoj. To se pokazuje, na primer, pri odobravanju kad se u oficijelnim govorima spominju jedan pored drugog Firer i Duče. Na svaki način, za nemački Vermaht su prilično teško opterećenje bili srpsko pitanje i ispadi ustaša, jer je morala biti »očevidac«.[6]

Unutrašnja politička napetost u zemlji zadnjih dana se bez sumnje povisila. Apstrahujući već naznačene vanredne teškoće u zaista nepovoljnom tretiranju srpskog pitanja, nakon ulaska Rusije u rat, kako je već javljeno, opet su se jače pokrenuli prilično brojni komunisti ove zemlje. Uprkos mnogobrojnim smrtnim kaznama bili su za prekjučer i jučer najavljeni takozvani komunistički dani. Sa ovim komunističkim danima je verovatno u vezi to da je u noći od prekjučer na jučer iz jednog koncentracionog logora u blizini Zagreba oslobođeno 75 komunista nakon savlađivanja naoružane policije.[7] Jedan begunac ostao je na mestu mrtav. Od policije teško je ranjen jedan oficir, a više ljudi je ranjeno. Komunisti su s nekoliko vatrenih oružja pobegli u susedne šume. Sa ovim slučajem mogu biti u vezi tri atentata dinamitom koji su izvršeni jučer na pruzi Zagreb — Sisak (glavna veza Filah [Villach][8] — stara Srbija). Rezultati napada nisu bili značajni. Dužina razorenih šina bila je 75 cm. Ljudskih žrtava, izgleda, nije bilo.[9]

---

[5] O tome vidi dok. br. 72.

[6] Vidi dok. br. 58, 73, 74 i 77.

[7] Ova akcija je izvedena 14. jula 1941. između 01,00 i 02,00 časova. Grupa političkih zatvorenika je uspela da pobegne iz logora u Kerestincu. Međutim, zbog slabo organizovanog prihvata, ubrzo su gotovo svi pohvatani ili pobijeni (Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 90, 91 i 92; AVII, a. NOP, reg. br. 4/21, br. 4/13, br. 4/14, reg. br. 4/101, k. 84).

[8] Nemačko ime za Beljak, grad u Koruškoj (Austrija), na ušću r. Zile u Dravu.

[9] Ova diverzija je izvršena 14. jula 1941. na železničkoj pruzi između s. Lekenika i s. Turopolja (Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 92).

Osim toga bilo je sličnih napada na železnicu na pruzi Ogulin — Sušak[10] i neposredno pred Splitom. U noći od jučer na danas bilo je u bližoj okolini Zagreba razne pucnjave.

Ove razne događaje na jugoistoku sigurno ne treba suviše visoko ceniti, ali daju ipak dosta jasne simptome za procenu situacije.

Hrvatski nacionalsocijalisti zadnjih dana priključili su se ustaškom pokretu. Vrednost ovog proširenja vladine osnovice je utoliko problematičnija što je vođa nacionalsocijalista, izgleda, tražio manje pozicije u delokrugu države.

Nemački general u Zagrebu
Br. 195/41, str. pov.
Zagreb, 15. jula 1941.

BR. 81

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 16. JULA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O SITUACIJI U HERCEGOVINI, CRNOJ GORI I MEĐUMURJU[1]

Telegram:
Strogo poverljivo.

KR-W-GWHGN 276, 17. 7. 41 u 20,15 časova

K-TU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
K-DI 12. A, ATINA

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Ic
17. VII 1941. u 8,00
Br. 1342/41, str. pov.
Starešine: 03 07 06 Sach b HA.O.D.

Važi za: OKW, inostrano odeljenje, Berlin, OKH, odeljenje za vojne izaslanike, Berlin, Operativni štab vazduhoplovstva, za pukovnika Šmita, Berlin, vojnoupravnog komandanta u Srbiji,

[10] Ovaj napad je izveden 13. jula 1941, oko 22,30, na železničkoj pruzi Vrbovsko — Srpske Moravice (Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 92).

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059972-6).

[2] Štambilj primaoca.

Beograd, Višu komandu — LXV, Beograd, K-ta oružanih snaga na Jugoistoku — K-du 12. A, Atina.

Situacija u Hercegovini i Crnoj Gori:

Parole koje je izdao London 13. i 14. jula — da se iskoriste nemiri na čitavom Balkanu, prema ovdašnjim hrvatskim izveštajima, izgleda da su dovele do meteža i u Crnoj Gori[3] i u Krivošijama (teren severno od Kotorskog zaliva, tj. Boka kotorska).

Nakon što se prekjuče u Dubrovniku bila čula topovska kanonada s pravca istoka, bio je juče ujutro hrvatski bataljon u Trebinju zamoljen, od strane Italijana, za povećano zatvaranje granice sa pravca od Nikšića, pri čemu su Italijani pridali nekoliko topova. Istovremeno su Hrvati[4] primili izveštaj o postojanju različitih nemirnih grupa u Crnoj Gori. Ove činjenice mogu se poklopiti sa saopštenjima koja je primio nemački oficir kontraobaveštajne službe u Zagrebu, još pre deset dana, za vreme njegovog obilaska Bosne o postojanju komunističkih ustaničkih grupa u južnoj Crnoj Gori i Boki, neprijateljski raspoloženih prema Nemcima i Italijanima (ostaci jugoslovenskih jedinica?).

Moj italijanski kolega, general Oksilio, ništa do sada ne zna o događajima.

U Hercegovini se još nalazi jedno ustaničko gnezdo južno od Stoca, koje je ipak opkoljeno od strane hrvatskih jedi-

---

[3] U Stijeni piperskoj (kod Titograda) 8. jula 1941. održan je sastanak Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak. Pošto je preneta odluka Centralnog komiteta KPJ o oružanom ustanku protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu, rešeno je: da udarne grupe. sada kao gerilski odredi, odmah otpočnu oružane akcije; da članovi PK odu na teren i rukovodstvima okružnih i mesnih komiteta prenesu direktive za početak ustanka i pruže pomoć pri planiranju prvih oružanih akcija; da težište oružanih akcija bude usmereno na uništenje manjih okupatorskih posada, rušenje komunikacija, kidanje tt veze i dr. (Istorijski zapisi, br. 1, 1961, str. 155; Zbornik sećanja četrdeset godina, Kutura, Beograd, knjiga 5, str. 159; Batrić Jovanović, n.d., str. 74—5). Gerilski odredi Crne Gore su 13. jula 1941 (taj dan se praznuje kao Dan ustanka naroda Crne Gore) razoružali niz italijanskih karabinijerskih žandarmerijskih stanica i u borbi ubili i zarobili više italijanskih vojnika i zaplenili znatne količine ratnog materijala (AVII, ar. NOP, reg. br. 1-17, k. 2004, Vojno delo, 1941—1961, str. 815; Narodnooslobodilačka borba u Crnoj Gori 1941—1945, Hronologija događaja, Titograd, 1963, str. 40—48; Batrić Jovanović, n.d., str. 90-2.

[4] Misli se na ustaško rukovodstvo NDH.

[5] Reč je o nevesinjskim ustanicima koji su 3. jula 1941. razbili tri kolone ustaša i domobrana, sprečivši im prodor u oslobođena sela i zbegove (Zbornik, tom IV, knjiga 1, dok. br. 231 i 234; AVII, a. NOP, reg. br. 2/3, k. 1999; »Hercegovina u NOB«, str. 47.)

nica i smatra se kao bezopasno.[5] Uostalom Hrvati[6] sada imaju u Hercegovini 6—7 bataljona. Iz Gacka su morali pojačati straže na Čemernom-sedlu pošto se i od donje Tare javlja o manjim ustaničkim grupama.

Gubici u proteklim četrnaestodnevnim borbama iznose na hrvatskoj strani 24 mrtva i 35 ranjenih. Kod neprijatelja su dobrih deset puta veći, kako se moglo proceniti prema zakopanim leševima. Od 6 hrvatskih aviona jedan je oboren a dva su bili prisiljeni na prisilno spuštanje. Ljudskih žrtava kod posade nije bilo.

Za »pripremanje« povodom Petrovdana se otvoreno čulo, da su komunisti preksinoć u Zagrebu pokušali jedan prepad na radio-stanicu.

Ostalo: Danas pre podne maršal Kvaternik, u pratnji generala Oksilija i mene, obišao je dva bataljona legije u Varaždinu. Ljudstvo i konji učinili su vrlo dobar utisak.

Za vreme doručka pojaviše se izaslanici iz Međumurja da ulože protest protiv mađarske okupacije. Oni su izričito molili za prisustvo nemačkog i italijanskog generala. Preko maršala Kvaternika saopštio sam da ja, kao oficir nisam pozvan da učestvujem u političkim izjašnjavanjima. Ali, uostalom, ne bih odbio da u Zagrebu primim u privatnu posetu jednog ili drugog gospodina. Moj italijanski kolega sa olakšanjem se priključio ovom shvatanju. Svakako nas dvojica nismo mogli sprečiti da pred gradskom kućom Varaždina budemo svedoci antimađarskih demonstracija. Kako me je obavestio nemački potporučnik koji je ostao u Varaždinu, Mađari se ponašaju isključivo neprijateljski prema Hrvatima i u 98-procentnom hrvatskom Međumurju i na graničnim prelazima.

Večeras smo Kvaternik, Oksilio i ja posetili dobrovoljački mornarički odred[7] koji sutra polazi za Bugarsku. Oni su takođe ostavili izvrstan utisak.

Stalno privlačenje italijanskog generala prilikom ovakvih situacija ne proističe najzad na moje traženje, nego se nadam da time pomažem olakšanju hrvatske političke situacije.

Nemački general u Zagrebu
Br. 198/41, str. pov.
Zagreb, 16. jul 1941.

---

[6] Odnosi se na oružane formacije NDH

[7] U okviru Ministarstva oružanih snaga NDH i njegovog Odjela za mornaricu formiran je ovaj mornarički odred. U njemu su se mornari pripremali za služenje na nemačkim ratnim brodovima na Crnom moru, pošto je Italija zabranila NDH držanje ratne mornarice (Dr Ferdo Čulinović, n.d., str. 275).

BR. 82

ZAPISNIK S NEMAČKO-ITALIJANSKIH PREGOVORA U BEOGRADU 18. JULA 1941. O RAZGRANIČENJU NA PODRUČJU RUDO — PRIBOJ — PRIJEPOLJE — DUGA POLJANA[1]

Poverljivo

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab

Beograd, 18. jul 1941.

Zapisnik
o ishodu pregovora o italijansko-srpskoj graničnoj oblasti 18. 7. 1941. u Beogradu, Parlamenat

U pregovorima vođenim 18. 7. 1941. između gospodina potpukovnika Miljoratija [Migliorati] i gospodina kapetana Cenkija [Zencki] s jedne strane, i gospodina potpukovnika Grafenhorsta i gospodina majora Fenca [Fenz], s druge strane, u vezi sa razjašnjavanjem povlačenja granice u oblasti Rudo — Priboj — Prijepolje — Duga Poljana, predloženo je ovo:

1. Kako se sada uz nemačke trupe koje se nalaze tamo, nalaze još i hrvatske jedinice, a želja je italijanske armije da sada okupira tu oblast, nemačke trupe će se povući tek onda kada se između Italije i Hrvatske postigne sporazum o smenjivanju hrvatskih trupa od strane italijanskih i kada italijanske trupe u pomenutom rejonu zaposednu odsek o kojem je reč. Dakle, nemačke trupe će prostoriju koju sada drže u svojem posedu predati jedino italijanskim trupama.
2. Sa italijanske strane se predlaže da se, u vezi s tim pregovorima o povlačenju Hrvata, i nemačke oružane snage povuku sa Hrvatima, i to na osnovu telegrama od 14. 7. 1941. koji je načelnik italijanskog Generalštaba uputio italijanskom vojnom atašeu u Berlinu,[2] koji je povodom toga učinio predstavku nemačkom Ministarstvu spoljnih poslova. Ovaj predlog je s nemačke strane primljen na znanje.
3. U vezi s povlačenjem granice u pomenutom rejonu jasno je da mesta Rudo, Priboj, Nova Varoš i Duga Poljana spadaju u italijansku interesnu oblast.
4. Radi konačnog utvrđivanja demarkacione linije, predlaže se ovo:

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 580-2.

[2] Taj telegram redakcija nije pronašla.

Kako na nemačkoj strani ne postoji ovlašćenje o povlačenju iza linije utvrđene u maju 1941,[3] a sa italijanske strane je izražena želja da se demarkaciona linija povuče imajući u vidu ekonomske potrebe odnosnih mesta, to je potrebno da se sastane mešovita komisija koja će taj problem proučiti i dostaviti nove predloge. Ta komisija naročito treba da prouči pitanje da li je ekonomski nužno da se dolina Uvca i brdovito zemljište severno od njega (na primer, k. 1496) uključe u italijansku interesnu sferu. Time bi došla u obzir stara crnogorska granica.

5. Mešovita komisija treba da se sastane u Prijepolju. Dan sastanka saopštiće italijanska strana.
6. Pošto je s nemačke strane konstatovano da se talijanska straža na putu Mitrovica — Peć nalazi na 7 km jugozapadno od Mitrovice, namesto na 10 km, kako je to predviđeno, s nemačke se strane predlaže da se sa talijanske strane odmah povodom toga učine predstavke kod odgovarajuće italijanske komande. Pri tome je merodavna demarkaciona linija koju je svojevremeno utvrdilo Ministarstvo spoljnih poslova, a koja dolinu Ibra preseca 10 km severozapadno od Mitrovice i ide zapadno od železničke pruge Mitrovica — Uroševac paralelno sa njom na rastojanju od 10 km.[4]

   Italijanski oficiri su zamoljeni da preduzmu potrebno da nemačka strana što pre dobije obaveštenje o povlačenju straže.

. . .[5]

---

[3] i [4] Bliže o tome vidi dok. br. 49, 53, 66 i 73. Poslanik Rintelen je 25. maja 1941. preneo odluku ministra spoljnih poslova Rajha o razgraničenju na teritoriji Jugoslavije, u kojoj, između ostalog, piše da za nemačko-italijansku granicu važi granica utanačena u Beču; da će nemačko-mađarska granica biti proširena za 4 opštine u području gornje Mure i da će Mađarska dobiti svoje istorijske granice; da se Hum priključi NDH; da se Italija i NDH dogovore o granicama na području Sandžaka, Novog Pazara, Priboja i Prijepolja (AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153241-2). Što se tiče istočne granice NDH, ona je 14. jula 1941. određena od nemačkog Ministarstva inostranih poslova, tj. data je saglasnost, sa zakonskim dekretom, o istočnoj granici NDH objavljenoj 7. juna 1941. a koja se protezala:

»1. od ušća reke Save u Dunav uzvodno Savom do ušća reke Drine u Savu;

2. od ušća reke Drine uzvodno istom rekom, i to duž istočnih rukavaca, tako da svi otoci reke Drine pripadaju Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, sve do ušća potoka Brusnica u Drinu istočno od sela Zemlica;

3. od ušća potoka Brusnica u Drinu granica Nezavisne Države Hrvatske proteže se istočno od Drine poklapajući se u celosti sa starom granicom između Bosne i Srbije, prema stanju do 1908. godine« (AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 253-5).

[5] Paraf nečitak.

BR. 83

NAREĐENJE KOMANDANTA SRBIJE OD 21. JULA 1941. POTČINJENIM ODELJENJIMA I KOMANDAMA ZA OBEZBEĐENJE OD IZNENADNIH PARTIZANSKIH AKCIJA I ODBRANU OKUPIRANE SRBIJE[1]

Poverljivo!

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab
Odeljenje Ia, br. 77/41.

Beograd, 21. jula 1941.

Prema naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, komandanta 12. armije, br. 0290,[2] komandant Srbije[3] je odgovoran za obezbeđenje od unutrašnjih nemira i za pripreme za odbranu na svojoj teritoriji.

I

1. Viša komanda LXV umoljava se da se prilikom smeštaja trupa na stanovanje po mogućnosti rukovodi načelom da se trupe iz svojih mesta stanovanja mogu što brže prebaciti na ugrožena mesta. Neophodno je, dalje, da se trupe smeštaju na stanovanje po grupama takve jačine da raspolažu dovoljnom borbenom snagom, tako da u slučajevima iznenadnih napada i jačih bandi mogu da pruže snažnu odbranu i po mogućnosti da pređu u protivnapad. Kako to u izvesnom smislu stoji u protivrečnosti sa zahtevima da u interesu potpune okupacije zemlje nijedan

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini)u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 584-7.

[2] Taj dokument redakcija nije pronašla.

[3] Na toj se dužnosti od 3. juna 1941. da 18. jula 1941. nalazio Ludvig fon Šreder (Ludvig von Schröder), general protivavionske artilerije. On je, u pratnji savetnika Gracera, preduzeo inspekciono putovanje u Užice, gde se nalazila Feldkomandantura 816, radi upoznavanja tamošnje situacije. Prilikom ateriranja 18. jula 1941. u Beogradu, avion tipa »Roda« je udarom vetra bio priteran uz vod visokog napona i pri tome se zapalio. Prilikom pada, Šreder je slomio butnu kost i zadobio teške unutrašnje povrede. Od tih povreda on je 27. jula 1941. u Berlinu umro. Po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 19. jula 1941, general artilerije Paul Bader, komandant Više komande 65 za specijalnu namenu, preuzeo je poslove u svojstvu zamenika komandanta Srbije. Međutim, 29. jula 1941. general avijacije Hajnrih Dankelman (Heinrich Dankelmann) zvanično je preuzeo dužnost komandanta Srbije (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 530-34; »Novo vreme« od 18, 24. i 29. jula 1941). Prema jednom memorandumu, general avijacije Dankelman je preuzeo komandu u Srbiji 23. jula 1941, (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 86).

kraj ne bude bez trupa, to je poželjno, ukoliko to uslovi trupa dozvoljavaju, da se ta protivrečnost razrešava premeštanjem jedinica u pogodnim prilikama.

2. Za obezbeđenje Beograda odgovoran je komandant grada. Njemu se stavlja u zadatak da zajedno s komandantom stražarskog puka razradi potrebne planove obezbeđenja. Kada se trupe upotrebe, sve raspoložive snage u Beogradu stavljaju se pod komandu komandanta stražarskog puka. Starešine borbenih jedinica smeštenih u Beogradu dužne su njemu da podnose izveštaje od momenta kada komandant grada izda naređenje za upotrebu trupa.

II

1. S obzirom da se zasada raspolaže slabim snagama, neophodno je da starešine budu pravovremeno obaveštene svim raspoloživim sredstvima o eventualnim neprijateljskim planovima i namerama. Uspostavljanjem dobre veze stvoriti mogućnost brzog dostavljanja podataka o neprijatelju i naređenja. Obezbediti gotovost za brzu akciju i snage dovoditi na odlučujuće tačke koristeći se svim raspoloživim transportnim sredstvima.
2. Za uspešno pribavljanje važnih podataka o neprijatelju preduslov je dobro praćenje raspoloženja stanovništva. Široko razvijenom mrežom kanala koja stoji na raspolaganju službi izviđanja uvek je moguće da se pravovremeno dobiju podaci o nameravanom puču i većim akcijama. Treba pripremiti spisak ličnosti poznatih kao veoma uticajnih u najrazličitijim krugovima, i to ne samo u krugovima inteligencije i posednika.
   Takva lica, međutim, *ne treba* odmah uhapsiti. Ipak, treba im staviti do znanja da će u slučaju nemira prvenstveno oni biti pohapšeni. U slučaju izbijanja nereda, pohapsiti ih.
3. Veze proveravati s ciljem da se utvrdi da li se njima može obezbediti najbrže dostavljanje poruka. Treba utvrditi da li se bez velikog utroška materijala mogu uspostaviti direktne žičane veze i da li su one neophodne.
   Obratiti pažnju na to da se žičane veze tako postave da po mogućnosti ne posluže neprijateljskim ciljevima. Odeljenja za otklanjanje neispravnosti na telefonskim linijama treba da proveravaju vodove s ciljem da se utvrdi da li je neprijatelj na njih priključio uređaje za prisluškivanje i obmanjivanje. Pri tome naročitu pažnju obratiti na delove vodova koji prolaze pored mesta koja pružaju mogućnost da se neopaženo priđe neposredno vodovima. U vezi s tim treba proveravati da li se poruke prenose

razgovetno, jer to može pružati indikacije da neprijatelj pokušava da prisluškuje.

4. Izviđanjem treba pronaći letelišta što bliže najvažnijim mestima stanovanja, čije prostranstvo po mogućnosti treba da iznosi 500 × 500 m. Letelišta obeležiti upadljivim znacima, kao što su zastavice položene po zemlji i daske i grede koje se svojim izgledom izdvajaju od okoline.
   Viša komanda LXV se moli da komandantu Srbije dostavi kartu sa ucrtanim letelištima.
5. Upotrebljivost puteva koji vode od mesta stanovanja proveravati u svako doba godine. U Srbiji često do cilja brže dovode dobri duži putevi nego kraći, manje podesni.
   Puteve koji dolaze u obzir naneti na kartu. S njima treba da su upoznate i niže starešine.
6. Dovođenjem u stanje gotovosti transportnih sredstava, u svakom pogledu, povećava se pokretljivost trupa.
   Laka seljačka kola, koja su u mesnoj upotrebi, prevoženjem prtljaga mogu znatno povećati pokretljivost trupa onde gde se motorna vozila više ne mogu da kreću. U tome cilju, međutim, potrebno je da se pribavljanje vozila unapred obezbedi.
7. U svakom mestu stanovanja treba pripremiti uputstvo za postupak u slučaju uzbune, u kojem predvideti razne stepene gotovosti za slučaj uzbune, zborišta za slučaj uzbune, mere obezbeđenja neophodne za prvi mah, kao što su posedanje odlučujućih tačaka, patrolna služba itd.
8. Uskladištavanju pogonskog goriva i municije posvetiti posebnu pažnju. S jedne strane, uskladištavanje se mora tako izvršiti da se omogućava brzo izdavanje, a s druge strane, da se u slučaju paljenja ne ugroze životi vojnika. Sem toga, mora se uzeti u obzir i uslov maksimalne bezbednosti od sabotaže.
   Na svakom pojedinačnom mestu smeštaja za stanovanje, pod ključem i pod neposrednom odgovornošću odnosnog starešine, mora se čuvati izvesna količina municije koja omogućava smeštenoj jedinici da sopstvenim sredstvima vodi borbu izvesno kraće vreme.
9. Protivoklopne zapreke i najjednostavniji fortifikacijski objekti za odbranu moraju se unapred pripremiti, tako da pruže zaštitu i zaklon u slučaju prepada neprijateljskih bandi.
   U naseljenim mestima pripremiti odgovarajući plan vatre.
10. U rukama stanovništva još uvek se nalazi mnogobrojno oružje. Sistematskom pretresanju naseljenih mesta i majura pristupiti odmah i vršiti ga s vremena na vreme.
    U sklopu vežbi često treba vršiti pretraživanje zemljišta

radi pronalaženja oružja i otkrivanja infiltracije neprijateljskih bandi.

U slučaju pojave neprijateljskih bandi, viši komandni stepeni dužni su da izvrše pripreme za njihovo plansko iskorenjivanje. Ipak, pri tome treba imati u vidu da brze samostalne akcije starešina manjih jedinica, zavisno od okolnosti, mogu imati uspehe.

11. Naređenje za protivvazdušnu odbranu izdaće se posebno.

Dostaviti:

A1	62
A2	78
B	65
C	64
D (sem prema red. broju 18, 19, 20, 21, 17, 2, 3)	25
Višoj komandi LXV (uključujući i 704, 714, 717. diviziju)	60
	354

Za komandanta Srbije
načelnik štaba
Grafenhorst
generalštabni potpukovnik

BR. 84

IZVEŠTAJ FELIKSA BENCLERA OD 22. JULA 1941. MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA O NAMERI DA SE FORMIRAJU FOLKSDOJČERSKE JEDINICE U BANATU[1]

Telegram
(Poverljivo)

Beograd, 22. juli 1941. 15,45 časova
Prijem: 22. juli 1941. 17,40 časova

Br. 405 od 22. 7.

1.) Folksgrupenfirer dr Janko mi je saopštio da su otprilike pre 14 dana nemačke vojne vlasti pokrenule kod njega pitanje formiranja folksdojčerskog dobrovoljačkog korpusa u Banatu. Obuka treba da se sprovodi na 12-nedeljnim kursevima

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153278-9.

uz kasarniranje. Cilj formiranja korpusa je da se u slučaju potrebe omogući pružanje pomoći slabim nemačkim trupama protiv eventualnih komunističkih i drugih nemira u Srbiji. Za obuku dolazi u obzir oko 8000 folksdojčera, koji bi bili pozivani na obuku u partijama od po 1200 ljudi. Dr Janko je o tome obavestio pretpostavljene folksdojčerske organe.

2.) Pre otprilike jedne sedmice javio se landesfireru nemačkog ljudstva u Banatu opunomoćenik SS jedinice u Inđiji sa saopštenjem da je dobio zadatak da formira SS puk u Banatu.[2] U taj puk bili bi uvršteni, sem folksdojčera iz Banata, koji su za ranijih pregleda oglašeni da su sposobni (ukoliko nisu otišli u Nemačku ili su se odande vratili), također i folksdojčeri iz Bačke i Hrvatske. U obzir dolazi u prvom redu oko 2000 folksdojčera, koji su svojevremeno otišli u SS jedinice u Nemačku, ali su odande bili vraćeni. Izvođenje obuke se predviđa na tromesečnim kursevima.

3.) Saopštio sam dr Janku da bez moje saglasnosti ni u jednom slučaju ne sme da dođe do »svršenog čina«, a naročito se ne sme sprovesti kasarniranje folksdojčera. Smatram da su predložene mere politički štetne za folksdojčere, i to ne samo zbog toga što se predviđa njihovo angažovanje u Srbiji, već i zbog naših odnosa prema Mađarskoj. Ukoliko se u Berlinu i pored toga želi sprovođenje takve obuke, tada se kao razlog za njeno izvođenje može jedino da navede prijavljivanje dobrovoljaca za formiranje dobrovoljačkog korpusa protiv Rusije; ali i u tom slučaju postoji verovatnoća da će obučeni folksdojčeri, ukoliko dođe do pripajanja Banata Mađarskoj,[3] biti uvršteni u mađarsku armiju, i da će se protiv Rusije boriti pod mađarskom komandom. Potpunosti radi napominjem da nemački oficiri, već od prvih dana nemačke okupacije Banata, sprovode jedanput sedmično obuku folksdojčera u marševanju i gađanju. Nemam nikakvih primedbi u pogledu daljeg sprovođenja ove mere. Molim za telegrafsko uputstvo.

Bencler

Izrađeno u 14 primeraka.
Od toga dostavljeno:[4]

---

[2] U vezi s formiranjem folksdojčerskog stražarskog puka u Srbiji, grupenfirer Berger je razgovarao s komandantom Srbije, generalom Šrederom, koji se načelno složio s formiranjem, iz dva razloga: što posadne jedinice, zbog svoje malobrojnosti, nisu dovoljne za sprovođenje akcije, već samo za stražarsku službu i što u narednim mesecima treba očekivati šire akcije ustanika za čije gušenje su potrebne jedinice sposobne i slobodne za protivakcije (AVII, London 2, s. 29817).

[3] O tome opširnije vidi AVII, London 2, s. 29817.

[4] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 85

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA SRBIJE OD 22. JULA 1941. KOMANDI ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O POJAČANOJ AKTIVNOSTI USTANIKA NA TERITORIJI SRBIJE I O MERAMA ODMAZDE[1]

A 33[2]

WB 1029[3]

Beograd, 22. juli 1941.

Nemiri i napadi na teritoriji komandanta

Početak pojačane aktivnosti četnika i komunista približno od *5. jula.*

Određivanjem mesta pojedinačnih aktivnosti na karti ukazuju se:

4 glavne oblasti

1. Okolina Valjeva — Krupnja — Obrenovca — Šapca.
2. Rejon Gornji Milanovac, zatim, u severoistočnom pravcu, preko [Smederevske] Palanke do okoline Požarevca.
3. Rejon Užice — Čačak, zatim, u jugoistočnom pravcu, preko Arilja — Guče.
4. Rejon Borčana (25 km severoistočno od Kosovske Mitrovice),[4] zatim, u jugoistočnom pravcu, Lebana (20 km jugozapadno).

U oblastima pod 1. i 2. živa delatnost.

U oblastima 3. i 4. tekao je pripremni period, javljalo se o većim grupama ustanika, zbog toga češća upotreba trup-

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 592-4.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] U pregledu događaja vođenom pri Obaveštajnom odeljenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o tome piše: »1. U nedelju 6. jula je Krajskomandantura [I/861 Kos. Mitrovica] preduzela sa 60 Albanaca traženje oružja istočno od Slatine. Na putu Kosovska Mitrovica — Raška se razvila skoro dvanaestočasovna borba s naoružanom bandom. Utvrđeno je da su bili naoružani sa 2 mitraljeza i ručnim bombama, dok je za minobacač javljeno, ali nije potvrđeno. Albanci su izgubili 1 mrtvog i 1 ranjenog. Danas, 7. jula, ujutro u 4,30 časova posednuto je bez borbe selo Borčane od strane [3. bat.] 737. pp, u sadejstvu sa albanskom žandarmerijom. Pronađena su 2 srpska leša, a selo je zapaljeno« (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000132 i s. 000151-2). U ovoj akciji su učestvovale dve čete (oko 150 vojnika) iz 3/737 pp, pod komandom majora Vildermuta (Wildermuth), sa 60 Albanaca, pod komandom kapetana Balotinija (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000151-2).

nih jedinica u cilju pročešljavanja. Upotreba bez uspeha, jer su ustanici dobro prikriveni i rasuti na velikoj prostoriji.

U oblastima 1. i 2. aktivnost ustanika se ispoljava u ovim akcijama:

Uništavanje žandarmerijskih stanica i napadi na njih (Pambukovica,[5] 20 km zapadno od Uba, Draginac, 60 km severno od Krupnja).

Uništavanje telefonskih vodova:

Linija Beograd — Valjevo — Užice (naročito u okolini Obrenovca i na delu Valjevo — Užice).

Linija Beograd — Niš u okolini Mladenovca i Ralje.

Razaranje mostova kod Obrenovca.[6]

Pokušaj kod Ripnja.

Sprečavanje odvođenja popisanih konja u okolini Šapca i južno odatle.[7]

Otvaranje vatre na pojedinačne automobile u okolini Ražane[8] (22 km južno od Valjeva), Palanke (28 km severoistočno od Topole). U okolini poslednjeg mesta otvorena vatra na voz koji je prevozio vojnike puštene na odsustvo.

---

[5] Ovi napadi su izvršeni 19. i 20. jula 1941. i pored Pambukovice i Draginca napadnute su žandarmerijske stanice u selima Pecka, Kotraža i Divčibare (AVII, NAV,T-501, r. 245, s. 000180).

[6] Ovu akciju su izveli delovi Posavskog i Kosmajskog NOP odreda. Oni su oštetili železnički i drumski most (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 6). U izveštaju Krajskomande Šabac od 14. jula 1941, u vezi s tim, stoji: »14. 7. 1941. u 01,15 časova izvršen je od vodećih komunista napad na železnički i putni most na desnoj obali r. Kolubare u srezu Posavskom. Oštećenja su mala. Železnički saobraćaj je otežan. Transport putnika vrši se preko putnog mosta. Na levoj obali reke bile su postavljene žandarmerijske patrole koje su pucale na komuniste. Ovi su odgovorili mitraljeskom vatrom« (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000161).

[7] Krajskomanda u Šapcu je 15. jula 1941. izvestila: »14. 7. tekuće godine u okolini Kamenice (16 km severozap. od Valjeva) 27 naoružanih je sprečilo stanovništvo da shodno naređenju odvede zaplenjene konje u Šabac. Oni su izjavili da će sve žandarmerijske stanice u tom kraju biti razoružane za 3 dana. U selu Miličica se nalazi 75 naoružanih pod komandom kapetana Miškovića i izjavili su da će napasti Šabac. U s. Ljutice je noću 14/15. 7. bilo pucnjave«. (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000165).

[8] Misli se na prepad koji je 18. jula 1941. u 16 časova, na putu Valjevo — Užice kod Ražane, izvršen na automobil u kojem se nalazio general-major Adalbert Lončar (Adalbert Lontschar). On je bio komandant 724. pp a od 9. februara 1942. do 16. decembra 1943. komandant feldkomandanture 599. i komandant Beograda. Kao ratni zločinac osuđen je na smrt i streljan 1947. u Beogradu (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000177; Wolf Keilig, n.d., str. 203).

Napad na pojedina mesta Gor. Trešnjevice[9] (10 km južno od Topole).

Streljano je do sada:

5. 7.	u Beogradu	13[10]
6. 7.	Borčanima	2
9. 7.		1
10. 7.		1
15. 7.	Obrenovcu	10
17. 7.	Beogradu	16[11]
18. 7.	Šapcu	1
20. 7.	Valjevu	17[12]
	Čačku	12[13]
	Užicu	22[14]
	Palanci	16[15]
		111

Fajt
kapetan

[9] Napad je izvršen 20. jula 1941. U napadu je učestvovala grupa od 100 ljudi. Četiri žandarma su ubijena, a predsednik opštine je teško ranjen (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 000180).

[10] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 110: izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 6. jula 1941.

[11] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 112, 113: izveštaje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti od 19. jula 1941.

[12], [13], [14] i [15] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 114; izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 23. jula 1941.

BR. 86

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 23. JULA 1941. RAJHSFIRERU SS O PREPADIMA I DIVERZIJAMA NA TERITORIJI SRBIJE I O HAPŠENJU GRUPE KOMUNISTA U ŠIBENIKU[1]

Berlin, 23. jula 1941.
40 primeraka
30. primerak

ŠEF POLICIJE SIGURNOSTI
I SD
—IV A 1 — B. br. 1 B/41 poverljivo

Poverljivo!

Izveštaj o događajima (u vezi s napadom na SSSR)
br. 31

I) *Politički pregled:*

a) *U Nemačkoj:*

Nema izveštaja.

b) *U Generalnom guvernmanu:*

. . .[2]

c) *Jugoslavija:*[3]

Šef ajnzacgrupe u Beogradu javlja:

Nepoznati ljudi su iz pušaka 19. 7. 41. ubili 5 srpskih žandarma i jednog predsednika opštine. Ubistvo je izvršeno u blizini Sopota (udaljeno 40 km od Beograda) kada su žandarmi obavljali patrolnu službu.

U noći 21/22. 7. 41. jedna banda od 80 lica, naoružana sa 6 puškomitraljeza, iznenada je napala na mesto Kamenicu

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721618-9.

[2] Izostavljeni tekst se odnosi na Poljsku.

[3] O situaciji na teritoriji Jugoslavije, šef Policije bezbednosti i službe bezbednosti u svom izveštaju je izvestio:

»Prema jednom poverljivom izveštaju iz Splita noću 20/21. 7. 41. nađene su 3 bombe kod železničke stanice Duga Resa, od kojih je jedna eksplodirala neposredno pre prolaska voza. Železničke šine su prekinute, no šteta je beznačajna. Na pruzi Split — Labin, 5 km ispred Perkovića, iskliznuo je sa šina jedan putnički voz. Nepoznati počinioci odstranili su zavrtnje sa železničkih pragova.

Izgleda da su sada i u oblastima okupiranim od Italijana češći pokušaji sabotaža« (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721633-4).

(udaljeno 20 km od Valjeva).[4] Nasilno su odvedeni kao taoci 5 srpskih žandarmerijskih službenika, komandant i svi organi vlasti.

Posle eksplozije u Beogradu 20. 7. 41. nađeno je, prilikom jednog pretresa, 30 kg nitroglicerina, kao i 100 kg komunističkog propagandnog materijala, pored toga i jedan pištolj i jedna puška sa 100 metaka municije.[5]

Hrvatska policija je uspela da u Šibeniku i Moravicama otkrije jednu komunističku terorističku bandu. Nađeni materijal ukazuje na saradnju između Srba i komunista. Eksplozivni materijal nađen prilikom komunističkih diverzija bombama u severnoj Dalmaciji poreklom je iz Trsta. U vezi s tim ustanovljeno je da u oblastima Dalmacije okupiranim od strane Italijana Srbi imaju i suviše odrešene ruke. Sa hrvatske strane ovo se smatra kao novi pokušaj ucenjivanja sa italijanske strane.

. . .[6]

[4] Ovu akciju na Valjevsku Kamenicu izveo je Valjevski NOP odred (Zbornik, tom I, knj. 20, dok. br. 3; Nda reg. br. 1/1 i 61/1, k. 26, reg. br. 3/1, k. 52).

[5] Ova eksplozija se desila 21. jula 1941. u stanu inž. Jovana Božovića u Kotorskoj ulici br. 10, prilikom spravljanja eksploziva za diverzije. Inž. Božović i njegov pomoćnik Stevan Janković su uhapšeni i i streljani (Dr Jovan Marjanović, »Beograd«, n.d., str. 132).

[6] Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

BR. 87

IZVEŠTAJ UPRAVNOG ŠTABA VOJNOUPRAVNOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 23. JULA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNOPOLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI[1]

KOMANDANT SRBIJE
Upravni štab
Pov. br. V

Prepis
Beograd, 23. 7. 1941.

Predmet: Politička situacija u Srbiji.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
Atina

Kao što je već navedeno u zadnjem izveštaju Upravnog štaba pri komandantu Srbije, prilike u Srbiji su se zaoštrile — i to na sumnjiv način.

Slom Jugoslavije i njegove posledice i bedu izbeglica, koja se naročito pojačala protivpravnim proterivanjem desetine hiljada Srba iz Hrvatske[2] i Mađarske,[3] posle izbijanja rata protivu Rusije iskoristili su komunisti na vešt način. Odmah čim je radio objavio da su nemačke trupe ušle u Rusiju, iz Beograda je nestao veliki broj poznatih komunističkih funkcionera, dok su drugi doputovali iz unutrašnjosti u Beograd. Stoga su mere, koje je policija odmah preduzela, mogle da obuhvate samo jedan deo komunističkih funkcionera. Pri svemu tome, preduzetom akcijom obaveštavanja većeg obima, broj uhapšenih komunista se povećao.

Pošto je gro srpskog naroda ispunjen privrženošću, štaviše ljubavlju prema ruskom narodu kao velikom slovenskom bratu, ali u suštini ne prihvata boljševičko shvatanje stvari, komunistička propaganda išla je za tim da stanovništvu razjasni da se Staljin zakleo da će se odreći ideja Kominterne: samo po sebi glupo tvrđenje da Staljin ide u crkvu i da se sa sveštenicima moli za ostvarenje velike pobede Slovena, da će se Zakon o oduzimanju zemlje seljacima poništiti itd., naišlo je na verovanje, tako da je, rođena iz opšteg očajanja, predstojala neposredna opasnost ovog narodnog pokreta. Nemačka

[1] Snimak originala (pisanog na mašini), u AVII, London 6, s. 300992-7.

[2] Detaljnije o tome vidi dok. br. 58, 77, 78, 123, 141 i 164.

[3] O proterivanju Srba s područja koje je pripalo Mađarskoj vidi AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 281 i s. 356, Bon 2, s. 616-7.

radio-propaganda se pokazala kao potpuno bezuspešna. Opisi ruskih nedela, npr. u Lavovu, vršeni su sa ukazivanjem na hrvatska teroristička dela nad Srbima i sa primedbom da ova sudbina, naravno, preti srpskom narodu itd.

Da bi se uspešno moglo boriti protiv neprijateljske propagande, srpskom komesaru za unutrašnje poslove data je prilika za vršenje jedne protivpropagande koja ima više izgleda na uspeh. Deljeni su leci, u naseljena mesta su poslati opunomoćenici u svrhu obaveštavanja i uticanja na stanovništvo itd.

Ove akcije su imale veliki uspeh.

Može se ustanoviti da komunističkim velom nije obuhvaćeno sve srpsko stanovništvo. Ako je i uprkos tome situacija još opasna, to je iz sledećih razloga. U planinama Srbije nalaze se, bogate tradicijama, komitske bande, takozvani četnici, koji su, blagodareći poznatoj sklonosti srpskoga naroda ka avanturističkoj romantici, u narodu vrlo mnogo omiljeni. Oni su bili u mesecima posle rata pojačani odbeglim oficirima i vojnicima. Za evropske pojmove o javnom poretku njihovo postojanje je doduše bilo činjenica koja uznemiruje, ali oni su najsavesnije izbegavali svaki sukob s nemačkom vojskom i kao svoj zadatak iznose u prvom redu suzbijanje hrvatskog terora. Sada su komunistički funkcioneri uspeli da se lažnim parolama dočepaju vođstva velikog dela ovih bandi.

Tako je otpočeo pravi komunistički oružani ustanak.[4] Sa srpske stručnjačke strane procenjeno je da celokupan broj članova ovih bandi iznosi oko 30.000 ljudi. U ovaj broj ulazi i veliki broj poverenika, koji podeljeni po svim naseljima sačinjavaju izvanrednu obaveštajnu službu, kao i sva lica koja ih neposredno potpomažu.

Dosada je eksplodiralo više paklenih mašina, izvršen je vatreni prepad na nemačkog generala fon Lončara, pri čemu je njegov adutant teško a šofer lako ranjen.[5] Osim toga je otvorena vatra na jedan nemački kamion i na jedan voz s vojnicima koji su putovali na odsustvo; prilikom puškaranja s nemačkom jedinicom poginuo je jedan nemački poručnik. Šef Ajnzacgrupe policije bezbednosti u Beogradu, koji je hteo da sa šefom policije u Beogradu pođe na neki službeni posao, gađan je na otvorenom putu itd. Znatni su gubici službenika srpske izvršne vlasti, koji su delimično usred belog dana, naočigled stanovništva, napadnuti i ubijeni od strane nadmoćnih naoružanih bandi.

Treba računati sa daljim terorom i nasiljem komunista, pošto oni na taj način pokušavaju da po svaku cenu stvore

[4] O tome vidi dok. br. 75, 76, 78, 81 i 257.
[5] Vidi dok. br. 85, objašnjenje 9.

anarhiju. Na jednoj konferenciji o merama koje treba preduzeti, na kojoj su učestvovali zastupnici nemačke Policije bezbednosti i SD, Viša komanda LXV i načelnik upravnog štaba komandanta Srbije, saglasno je utvrđeno:

1. Svaka vojnička akcija preduzeta s neobučenim trupama, koje se ovde nalaze, osuđena je na neuspeh. Na primer, angažovanje 9 četa na prostoru između Užica i Čačka ostalo je bez ikakvog rezultata. Svaka neuspešna akcija vojske šteti njenom ugledu i pojačava sklonost komunističkih bandi da i dalje vrše svoja nedela. Dakle, uslov za uspeh jedne vojničke akcije bio bi angažovanje jedne vrlo velike i dobro izvežbane trupe.

2. Suzbijanje se može vršiti samo angažovanjem policijskih sredstava. S nemačke strane za ovo stoje na raspolaganju ajnzacgrupe Policije bezbednosti i SD, Tajna vojna policija,[6] 1 policijski bataljon od 3 čete Vojne žandarmerije.

Za suzbijanje komunizma je nadležna ajnzacgrupa Policije i SD, koja je potčinjena komandantu Srbije. Stoga će od strane komandanta Srbije na nju biti preneto komandovanje nad nemačkom policijom i upotreba iste. Šef Ajnzacgrupe će, kao savetnik, dodeliti feldkomandantima po jednog pripadnika Policije bezbednosti i SD.

Vodeće ličnosti srpskih izvršnih vlasti su komesar-ministar unutrašnjih poslova Aćimović, njegov zastupnik pukovnik Dinić[7] i šef policije u Beogradu Jovanović. Oni su dobili zadatak da formiraju naročito pouzdane policijske i žandarmerijske komande koje će, snabdevene odgovarajućim oružjem, biti upotrebljene za specijalne zadatke protiv bandi.

3. Ako trupa dođe u borbeni dodir sa bandama, posle hapšenja će se održati suđenje prekog suda i trupe će izvršiti streljanja; u saslušanju će sadejstvovati policija.

Sve ostale akcije trupa prepušta policiji.

Dosadašnja akcija policije može da zabeleži nekoliko uspeha. Izvršeno je streljanje većeg broja komunističkih funkcionera. Prema dosada dobijenim rezultatima koje je postigla obaveštajna služba, već kroz kratko vreme se mogu očekivati dobri uspesi. Razgovori koji su vođeni u Upravnom štabu komandanta Srbije sa zastupnicima Policije bezbednosti i SD o angažovanju policije stajali su u znaku potpune jednoglasnosti i jednoobrazne procene situacije. Snage koje stoje na raspolaganju izvanredno su male. Pokušaće se da se svakim mogu-

---

[6] Komesarijati za grupe tajne vojne policije (GEP) uspostavljeni su 12. juna 1941. u Beogradu, Nišu, Užicu, Smederevu, Petrovgradu (sada: Zrenjaninu) i Kos. Mitrovici (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 417-27).

[7] Tanasije — Tasa

ćim ličnim zalaganjem zagospodari situacijom. Ali dužnost nalaže da se ukaže na činjenicu da može nastati potreba za angažovanjem znatno brojnijih policijskih snaga. Utvrđeno je da se komunističkim akcijama upravlja iz Crne Gore. Na molbu da se tamo može preduzeti istraživanje ove okolnosti, sa italijanske strane je odgovoreno da su potrebne mere već u toku.[8] Hrvatska vlada nije imala uspeha u istupanju protiv samovolje ustaša. I tamo su vođstvo delimično preuzeli komunistički funkcioneri.

Na prilike u toj oblasti komandant Srbije nije u stanju da utiče u egzekutivnom smislu.

Ove prilike u najvećoj meri otežavaju ponovno uspostavljanje javnog reda i sigurnosti na staroj srpskoj teritoriji.

Po ovlašćenju
komandanta Srbije
načel. Upravnog štaba
Dr Kisel

[8] O ovim merama i operacijama za ugušivanje ustanka u Crnoj Gori u toku jula 1941. vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 42, 44—48, 51, 56, 68, 72, 73, 80, 88 i 93.

BR. 88

IZVEŠTAJ FELIKSA BENCLERA OD 23. JULA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I RAZVOJU USTANKA U SRBIJI[1]

Telegram
(Geh. Ch. V.)

Beograd, 23. jula 1941.
Prispeće: 23. jula 1941.

12,35 časova

Br. 404 od 22. 7. 41.

*) Nedostaje grupa
**) 4. političko odeljenje, br. 3844

Veza telegram br. ....*) od 13. jula**).

1) Komunistički puč u Srbiji zakazan navodno za 14. juli nije izbio,[2] naprotiv dan je protekao mirno. Sa druge strane, u zemlji se već oko dve sedmice primećuje znatno pojačana komunistička aktivna delatnost, tako razne grupe odlučnih komunista, jačine od po 60—100 ljudi, delimično dobro naoružane mitraljezima i ručnim bombama i raspoređene po raznim predelima zemlje, vrše akte terora prema srpskom stanovništvu, odvode ili streljaju srpske činovnike, izvode akte sabotaže i tako dalje. Dešavali su se prepadi i na nemačke vojnike, mada samo u pojedinim slučajevima (jedan nemački poručnik ubijen kod Topole, 8 nemačkih inženjeraca razoružano, pucano na jedan izletnički voz, pucano na jedan kamion, nekoliko akata sabotaža na vojnim postrojenjima), akcija čišćenja preduzeta u početku od strane nemačkih jedinica bila je bezuspešna. S druge strane, srpska žandarmerija energično istupa, nanela je komunistima gubitke, ali je i sama već pretrpela gubitke. Istupanje srpske žandarmerije je privremeno još otežano i zbog zastarelog i nedovoljnog naoružanja, u čemu sada pomažu nemačke vojne vlasti. Po instrukcijama nemačkih okupacionih vlasti srpska žandarmerija je u cilju represalija do sada streljala već mnogo više od 100 lica; ipak, jedna žandar-

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, Bon 2, s. 692-4.
[2] Ove pretpostavke o opštem ustanku u Srbiji, koji je navodno trebalo da izbije 14. jula 1941, zasnovane su na izveštaju Feldkomandanture 809 u Nišu od 11. jula 1941, u kojem se govori da je na zboru komiteta održanom 30. juna 1941. u selu Divčibarama odlučeno o dizanju opšteg ustanka (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 144, 178).

merijska jedinica je već odbila da vrši streljanja bez odluke srpskog prekog suda.

Osim komunista, u zemlji pojedinačno još deluju i razbojničke bande, dalje, u brdima se još nalaze komitske jedinice, to jest uglavnom razbijeni vojnici u manjim grupama, koji neće da se predaju, ali koji dosada nisu činili nikakve akte sabotaže protiv nemačkih jedinica a delimično se čak aktivno okreću protiv komunista.

Stanovništvo je potpuno nastrojeno protiv komunističke akcije, a delom je terorisano.

2) Procena situacije: Sadašnju komunističku akciju ne treba shvatiti olako, jer se radi o ljudima koji nemaju šta da izgube. Ukupni broj podstrekača nemira nije toliko veliki da srpska komesarska vlada ne bi mogla da vlada situacijom uz snažnu podršku s nemačke strane. Svakako bi duže zadržavanje sadašnjeg stanja ugrozilo kod inače dobronamernog stanovništva autoritet srpske komesarske vlade a time i nemačkih okupacionih vlasti. Mi imamo izbor — ili da se protiv nemira borimo sopstvenim trupama i sopstvenom policijom, što prema dosadašnjim iskustvima i s obzirom na mali broj posadnih trupa pruža malo izgleda na uspeh a i politički nije pametno, jer bismo tada bili prinuđeni da sami vršimo streljanja kao represalije, čime bismo pomogli nameru komunista da protiv nas nahuškaju i dobronamerno stanovništvo — ili da pojačamo naoružanje srpske žandarmerije, da ovlastimo srpsku vladu da uvede sopstveni preki sud i da time protivakciju izvedemo kao čisto unutrašnju srpsku stvar. Odavde se teži ovom poslednjem, pri čemu je brzo sprovođenje nešto otežano zbog avionske nesreće vojnog komandanta[3] i zbog odsutnosti obolelog načelnika ratne uprave.

3) Pod ovim okolnostima bi bilo poželjno da Vezenmajer što pre dođe u Beograd, te molim telegrafsku instrukciju o vremenu dolaska.

Bencler

Izrađeno u 14. primeraka.
Od toga je dostavljeno:[4]

---

[3] Vidi dok. br. 83, objašnjenje 3.

[4] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 89

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 24. JULA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O OPŠTENARODNOM USTANKU U CRNOJ GORI[1]

Telegram[2]

24. 7. 1941.
u 13,10 č.

Strogo poverljivo

od: Nemačkog generala u Zagrebu

1.) O. K. W. (WFSt) od. L/IV Qu
2.) O. K. W./odelj. za inostranstvo
3.) O. K. H./odelj. vojnih izaslanika
4.) Operativni štab vazduhoplovstva, grupi izaslanika
5.) Višoj komandi LXV
6.) Vojnoupravnom komandantu u Srbiji

Informativno: 718. diviziji

Prepis: Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku
Nemačkom poslanstvu Zagreb
uz saopštenje adresata

Izveštaj o situaciji od 23. 7.

Ustanak u Crnoj Gori se nastavlja.[3] U Cetinju, Podgorici, Nikšiću, Beranima i Kolašinu italijanske trupe su navodno opkoljene od ustanika.[4] Italijani su zahtevali od ustanika, preko letaka, da u roku od 3 dana predaju oružje. Italijanska posada Bijelog Polja, jaka 180 ljudi, predala se bez otpora.[5] Ustanici

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 267, s. 877. i 879.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.

[3] Vidi dok. br. 87. Opširnije o razvoju ustanka u toku jula 1941. u Crnoj Gori vidi Zbornik, tom II, knj. 1, str. 14—17; tom III, knj. 1, dok. br. 1 i 7; tom XIII, knj. 1, dok. br. 53 i 93.

[4] O rezultatima borbi ustanika i njihovim akcijama u toku jula 1941. na tim područjima vidi Zbornik, tom III, knj. 1, dok. br. 2 i 7; tom XIII, knj. 1, dok. br. 43, 46, 52, 60, 62, 76, 81, 82.

[5] Ustaničke snage iz bjelopoljskog i jedna četa iz kolašinskog sreza okružile su Bijelo Polje 18. jula 1941. a napad na Bijelo Polje je izvršen 20. jula 1941. Pošto su ustanici prodrli u grad sa svih strana, glavnina italijanskog garnizona se predala. Italijani su imali 2 mrtva i oko

su u Bijelom Polju izvršavali kazne »u ime Staljina«. Pokušaj ustanika napredovati u pravcu Sjenice i uhvatiti vezu sa Srbima osujećen je angažovanjem hrvatskog garnizona Sjenica jačine čete.[6] Pri tome je palo 50 ustanika i 1 Hrvat. U Sjenici su Hrvati dali 200 pušaka za naoružanje muslimana.[7]

Prevoj Metaljka jugoistočno od Čajniča je napušten od Italijana, jedno selo južno od Foče je spaljeno od ustanika.

Obaveštenja potiču od konzula u Sarajevu i hrvatskog generala Perčevića.

Nemački general u Zagrebu
Ia, br. 214/41, str. pov.
Zagreb, 24. 7. 41.

---

10 ranjenih i 180 zarobljenih vojnika i oficira, dok su ustanici imali 3 ranjena borca. Vidi »Narodnooslobodilačka borba u Crnoj Gori 1941—1945, Hronologija događaja« (dalje: »NOB u Crnoj Gori, Hronologija događaja«), Istorijski institut Crne Gore, Titograd, 1963, str. 77—8.

[6] Iz sjeničkog sreza su bile angažovane ustaško-domobranske snage i muslimanska milicija. One su 20. jula 1941. preduzele napad na srpska sela u bjelopoljskom srezu i pri tom ubijale nevino stanovništvo, palile i pljačkale njihova sela (»NOB u Crnoj Gori, Hronologija događaja«, str. 82.)

Na teritoriji mileševskog, novovaroškog, pribojskog i sjeničkog sreza su se nalazile nemačke i ustaško-domobranske snage. Nastojanje NDH da Sandžak pripoje sebi, bilo je bezuspešno jer su se nemačko-italijanskim sporazumom ustaško-domobranske i nemačke snage morale povući na ranije određenu demarkacionu liniju. One su se povukle do 7. septembra 1941. Tako je tromesečna ustaška vlast u jednom delu Sandžaka bila završena a ovu teritoriju su preuzele italijanske jedinice divizije »Pusterija«. Opširnije o tome vidi VIG, br. 5/60, str. 3—33.

[7] U cilju sprečavanja širenja opštenarodnog ustanka u srezovima Sandžaka u kojima nisu držale vlast, ustaše pristupaju stvaranju ustaško-muslimanske milicije. U tu svrhu su joj dale 200 pušaka, 3 puškomitraljeza i 20.000 metaka (AVII, a. NDH, reg. br. 19/14-1, k. 83).

BR. 90

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 23. JULA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O ITALIJANSKO-USTAŠKIM ODNOSIMA U PITANJU SANDŽAKA, O USTANKU U CRNOJ GORI I O DIVERZIJAMA NA PRUGAMA U NDH[1]

Telegram[2]

23. 7. 1941.
u 17,25 č
Strogo poverljivo

Od: Nemačkog generala u Zagrebu
K R

1.) OKW (WFSt) odelj. L IV
2.) OKW/odelj. za inostranstvo Berlin

Informativno:
OKH, odelj. za vojne izaslanike, Berlin
Operativni štab vazduhoplovstva, za pukovnika Šmita, Berlin

Veza: OKW, odelj. za inostranstvo, br. 8836/41, pov. Ic[3]

Sadržaj: Želja italijanskog generala kod vrhovne komande Vermahta, general-lajtnanta Marasa,[4] da se područje Priboj — Prijepolje — Nova Varoš isprazni od Hrvata.

1.) *Situacija u jugoistočnoj Hrvatskoj*

Hrvatski general Perčević zauzeo je sledeći neslužbeni stav prema želji general-lajtnanta Marasa:

Za 7. juli bilo je naređeno vraćanje hrvatske uprave i tada povlačenje hrvatskih posada iz sandžačkih okruga: Priboj — Nova Varoš — Prijepolje i Sjenica. Ovo povlačenje je ipak, opet na izričitu želju komandanta posadnih trupa u Sandžaku, prekinuto 17. 7. rano. Ova želja je obrazložena time što

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 267, s. 880-1.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.

[3] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[4] Efizio Maras (Efisio Marras), vojni izaslanik Kraljevine Italije u Berlinu.

italijanske trupe nisu u mogućnosti, zbog ustanka koji vlada u Crnoj Gori od 14. 7.,[5] zameniti hrvatsku civilnu upravu i hrvatske posadne trupe — od čega bi mogao nastati haos u Sandžaku, što bi moglo biti sudbonosno za guvernman Srbije. I italijanski pukovnik Barango, koji je 18. 7. stigao u Sarajevo iz Crne Gore, složio se sa ovim shvatanjem na osnovu svojih ličnih utisaka. 19. 7. bila je situacija italijanskih trupa u Crnoj Gori i u južnom Sandžaku takva da su oni tražili ne samo pomoć od strane hrvatskog garnizona u Trebinju, koju su i primili, već su upućeni hrvatski delovi trupa za Pljevlja i Bijelo Polje da bi tamo rasteretili tamošnje italijanske garnizone. Isto tako je i hrvatski garnizon u Sjenici pojačan na jednu četu.

Nema sumnje da će, kroz jednu zajedničku granicu između Crne Gore i Srbije, plan crnogorskih nacionalista za stvaranje jedne srpske države između Dunava i Jadrana dobiti novu snagu, što bi zaveri pružilo najveću potporu. Ovim žarištima nemira moglo bi se najbolje suprotstaviti ako uprava i vojna posada celog Sandžaka budu u hrvatskim rukama, što je od većine stanovništva, a to su Muslimani, i željeno. Ovom zauzetom stavu treba još dodati da, prema hrvatskim obaveštenjima, od 22. 7. u Crnoj Gori vladaju veoma zamršeni odnosi i da je situacija u Sandžaku još napeta. U Crnoj Gori zajedno idu komunisti i nacionalisti. Cilj nacionalista je ujedinjena Srbija — Crna Gora pod vođstvom jednog člana stare crnogorske dinastije Njegoš — Petrović.

2.) Navodno je 18. 7. u okolini Bihaća, u italijanskoj interesnoj zoni, padobranom bačen eksploziv. U noći između 19. i 20. 7. usledila su 3 miniranja pruga. Hrvatski general Perčević osporava oboje.

Prema obaveštenjima kojima raspolaže ovdašnji T. O. u vremenu od 14. do 20. 7. bilo je sledećih napada na pruge:[6]

---

[5] Gerilski odredi Crne Gore su 13. jula 1941. razoružali niz italijanskih karabinijerskih i žand. stanica a u borbi ubili i zarobili više italijanskih vojnika i zaplenili znatne količine ratnog materijala. Taj dan se praznuje kao Dan ustanka naroda Crne Gore (Zbornik, tom III, knj. 1, dok. br. 2, 6 i 7; »Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945«) dalje: »Hronologija«, VII, Beograd, 1964, str. 55; »NOB u Crnoj Gori, Hronologija događaja«, str. 40—48).

[6] U izveštaju oficira za transport kod nemačkog generala u Zagrebu od 24. jula 1941. nemačkom poslanstvu u Zagrebu piše da su na nemačkom okupiranom području izvršene sledeće diverzije na železnici:

1) 14.7.41. između Lekenika i Turopolja
2) 14.7.41. Turopolje
3) 15.7.41. između Siska i Grede
4) 20.7.41. između Capraga i Siska
5) 23.7.41. između Zagreba i Svete Klare

U nemačkom okupacionom području četiri, u italijanskom okupacionom području šest. Ovde nisu uračunata 3 napada naznačena u gornjem stavku.

Nemački general u Zagrebu
Ia, br. 212/41, str. pov.
Zagreb, 23. jula 1941.

BR. 91

IZVEŠTAJ KOMANDANTA SRBIJE OD 25. JULA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O PREGOVORIMA O RAZGRANIČENJU SA ITALIJOM I BUGARSKOM I O STATUSU ZEMUNA[1]

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab, odelj. Ia
Br. pov. 292/41.

Beograd, 25. jula 1941.

P r e p i s !

Predmet: Demarkacione linije[2]

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(K-DI 12. A)
I a

U vezi sa dogovorom gospodina generalštabnog pukovnika Kiblera [Kübler] sa generalštabnim potpukovnikom Grafenhorstom dostavlja se niže navedeni izveštaj o *onim* mestima demarkacione linije o kojima još teku pregovori.
U suštini se radi o sledeća tri slučaja:

---

6) 24.7.41. stanica Krajski Grabovac (sada Banski Grabovac). A u italijanskoj okupacionoj zoni:
1) 14.7.41. između Vrbovskog i Moravica
2) 14.7.41. između Vranjića i Solina
3) 16.7.41. između Kaštela Starog i Solina
4) 15.7.41. između Moravica i Vrbovskog
5) 19.7.41. između Perkovića — Livna — Splita
6) 20.7.41. između Karlovca i Duge Rese. (Opširnije o tome vidi AVII, London 21, s. 312560-2).

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 606-9.

[2] O tome vidi dok. br. 73.

I. *Italija*

a) Prema saopštenju K-de 2. A, Ia, br. 960/41. od 14. 5. 1941. Italijani su podneli zahteve za područje *Rudo — Prijepolje — Sjenica.*[3] Evakuacija napred označenog područja i zaposedanje italijanskim jedinicama naređeno je aktom OKW/WESt/Abt. L (IV/Qu) br. 01 212/41, pov. od 30. 6. 1941.[4] u vezi sa aktom OKH (Gen St d. H) op. od. (II b) br. 35874/41. pov. od 3. 7. 1941.[5] Navedenim aktima komandantu Jugoistoka je povereno regulisanje toga područja, a ovaj je sa svoje strane predaju i sprovođenje naredio komandantu Srbije. Prema teleksu komandantu Jugoistoka (K-de 12. A) Ic/40 br. 5623/41. pov. od 12. 7. 41.[6]

18. 7. 1941. održani su razgovori sa italijanskim oficirom za vezu u Beogradu (vidi prilog 1).[7] Preuzimanje područja koje je u pitanju nailazi na teškoće utoliko što hrvatska okupacija sa severa dolazi do Duge Poljane, a ispred linije Hrvata se, prema navodu italijanskog oficira za vezu, nalaze italijanske trupe. Budući da, prema gore navedenoj dispoziciji OKH od 3. 7. 41, treba da se izvrši okupacija od strane italijanskih trupa, mora prvo, kao što proizilazi iz priloga 1, da dođe do odgovarajućeg sporazuma između Italije i Hrvatske.

U vezi s tim ukazuje se na stav 2 protokola.[8]

Italijanski oficir za vezu je prvo dostavio protokol italijanskoj komandi armije u Tirani.

Zbog toga treba računati sa sporim svršavanjem ovoga predmeta.

Komandant Srbije je u načelu mišljenja da treba pružiti otpor nastojanju politički zainteresovanih suseda da se demarkaciona linija pomeri na štetu srpskog područja i time prejudicira kasnije *političko povlačenje granice*, a pri tome da se naglase naše vojne i političke prednosti.

Međutim, delimično su u prvim pregovorima povučene linije a da nisu uzeti u obzir ni najjednostavniji privredni aspekti, tako da su mestimično opštine odsečene od svojih prirodnih veza. U takvim slučajevima smatra se da popuštanje ne treba da bude sporno.

Komandant Srbije po svim tim pitanjima stoji u vezi sa generalnim opunomoćenikom za privredu.

Komandant Srbije će o pregovorima stalno informisati ko-

---

[3] Redakcija ne raspolaže tim saopštenjem komande 2. armije, kao ni italijanskim zahtevom.

[4], [5], [6], [9], [11] i [16] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

[7], [8] i [12] Vidi dok. br. 82.

mandanta oružanih snaga na Jugoistoku i pre konačnog zaključenja pribaviti tamošnju saglasnost.
Što je ovde rečeno važi za sve druge slične slučajeve.

b) *Granica na području Mitrovice* uređena je aktom OKH/Gen Std. H/Gen Qu/Abt. K. Verw./Qu 4/Org/ Br. II 550/41. str. pov. od 10. 5. 41. na taj način što jedna linija od kote 1504, 35 km severozapadno od Mitrovice, seče granicu južno od doline Ibra, 10 km zapadno-severozapadno od Mitrovice a odatle zapadno na rastojanju od 10 km paralelno sa železničkom prugom Mitrovica — Uroševac treba da ide do visinske linije 800 kod Čikatova. Naročito je važno da, zbog rudnika azbesta koji se tamo nalaze, Italijani ne dođu bliže od 10 km prema železničkoj pruzi Mitrovica — Uroševac.[10] To je naglašeno i u pismu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (K-ta 12. A) O. Qu 1481/41. pov. od 15. 7. 1941.[11] koje je upućeno italijanskom oficiru za vezu pukovniku Kjuziju [Chiusi]. I o tome su vođeni razgovori sa italijanskim oficirom za vezu u Beogradu, o čemu se pismeno nalazi u prilogu 1 pod br. 4.[12]

II. *Bugarska*

a) U pogledu *područja severno od Vranja* Bugari su pre dužeg vremena došli sa zahtevom da im se ustupi područje jugoistočno od linije koja je crveno označena na priloženoj karti II.[13] Oni svoj zahtev zasnivaju na tome što traženo područje predstavlja privrednu celinu sa Vranjem, budući da sve što se proizvodi tamo, s obzirom na veze puteva, može da se doturi samo u Vranje, a sa druge strane — da je Vranje upućeno na snabdevanje s toga područja.
S obzirom na malo bogatstvo u drvetu koje se pojavljuje tamo, a i inače u staroj Srbiji, nameri Bugara se nije moglo udovoljiti u punom obimu. Predloženo im je kao poravnanje, u razgovorima od 17. 7. 41. (prilog 2),[14] povlačenje granice koja je označena zeleno.

b) Nadalje su Bugari tražili ispravku granice u *okolini Vlasotinaca*, kako to proizilazi iz priložene mape II. Razlog koji je za to naveden bio bi da bi Bugarima bilo moguće da samo na taj način zaposednu put Pirot — Babušnica prema Skoplju. Sem toga, nadzor nad granicom bio bi za obe strane lakši na visovima severozapadno od ceste Babušnica — Vlasotinci nego na samoj cesti koja leži niže, a koja bi onda sa obe strane imala mesta koja prolaze kroz srpsko i bugarsko područje.

---

[10] Vidi dok. br. 49.
[13] i [14] Redakcija ne raspolaže tom kartom.

Kao što iz priloga 2 proizilazi, prilikom dogovora 17. 7. 41. odstupilo se od predloga Bugara od tačke 614,4 km severoistočno od Grdelice, do tačke 946,8 km jugoistočno od Grdelice, budući da se mora pridati posebna važnost tekstilnoj fabrici Grdelica i mestima koja leže jugoistočno a u kojima stanuju radnici fabrike.

III

Mesto *Zemun* je do izbijanja ovoga rata predstavljalo opštinu grada Beograda.
Zbog ukrštanja koja su iz toga proizilazila, a naročito zbog aerodroma koji leži kod Zemuna, s nemačke strane je pridata posebna važnost tome da to mesto pripadne području komandanta Srbije.[15] Na odgovarajući način je odlučila i OKW.
Za snabdevanje Zemuna i istovremeno za snabdevanje Beograda bio je nadalje potreban jedan deo područja koje obuhvataju reke Sava i Dunav.
U okvirima koje je dozvolila OKW, ovo područje utvrđeno je posle pregovora sa hrvatskom vladom. Protokol pregovora dostavljen je s kartom 18. 7. 1941.[16]
Na predloge pod I i II, koje je komandant Srbije učinio Italijanima i Bugarima, do sada još nije dat odgovor. Čim predlozi budu primljeni, o njima će se podneti izveštaj, a predaja područja biće zavisna od saglasnosti kao što je gore navedeno.

Za komandanta Srbije
načelnik štaba
pot. Grafenhorst

6 priloga
F. d. R. d. A.
Fajt
kapetan

[15] Detaljnije o tome vidi dok. br. 44 i 58.

BR. 92

IZVEŠTAJ FELDKOMANDANTURE 816 O RAZVOJU USTANKA NA PODRUČJU UŽICA OD 12. DO 27. JULA 1941. I MERAMA ODMAZDE[1]

Prepis

Izveštaj o stanju za vreme od 12. 7. do 27. 7. 1941.

Feldkomandantura (V) 816

Delokrug: Vojne žandarmerije

Referent: Tim [Thiem], poručnik vojne žandarmerije

Suprotno izveštaju o stanju za vreme od 28. 6. do 11. 7. 41, stanje policijske bezbednosti na području Feldkomandanture Užice se jako pogoršalo.[2] Oružani komunistički ustanak je potpuno izbio. Svakodnevno pristižu izveštaji o oružanim napadima na srpske žandarmerijske stanice, ubistvima, kao i razoružanju srpskih žandarma.[3] Isto tako javlja se o napadima na pojedina seljačka gazdinstva. Napade na žandarmerijske stanice vrše komunističke bande, dok one na seljačka gazdinstva izvode razbojničke bande. Kod prvih se zapaža planski i taktički postupak i služe, kao glavnom cilju, pribavljanju oružja, municije i delova opreme, kao i tome da izazovu nemir i nesigurnost među srpskim žandarmima. Napadi bivaju ponajviše u vreme kada se najveći deo žandarma nalazi u patroli, a stanice su samo slabo posednute. Žandarmi koji se brane bezobzirno se ubijaju ili odvode. Napadi druge vrste su obični razbojnički napadi i nemaju veze sa prvima. Glavni centar nemira je okolina Užica u pravcu Kosjerić — Ražana — Valjevo i severozapadno od Čačka. Akcije koje su do sada preduzete jedinicama Vermahta protiv komunističkih bandi urodila su samo delimičnim uspehom unatoč najbrižljivijim istraživanjima. Uspelo je doduše da se uhvate pojedini članovi bande, ali još nijedan glavni vođa ili neka cela banda. Krivo je tome, prvo, izvesno neiskustvo jedinica u suzbijanju četnika i komunista, drugo, pasivno držanje stanovništva, i treće, rđavo prenošenje obaveštenja. Nijedna žandarmerijska stanica nije snabdevena telefonom. Svako prenošenje vesti o pojavljivanju bandi mora da se prenese peške i tako izveštaji najčešće stižu sa zadocnjenjem do pojedinih žandarmerijskih četa. Dok, onda,

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501. r. 245, s. 628-9.

[2] Vidi dok. br. 76.

[3] Odnosi se na kolaboracionističke formacije saveta komesara u Srbiji.

izveštaji odtuda budu preneti komandanturi, već je prošlo jedan do dva dana i prestala je svaka mogućnost da se preduzme hitna i uspešna akcija protiv bandi. Kao što je već rečeno, neoboriva je činjenica da stanovništvo u pojedinim mestima stoji u vezi s komunističkim bandama i da ih potpomaže. Dosadašnji pozivi stanovništvu na saradnju u iznalaženju komunističkih i razbojničkih bandi bili su bezuspešni. Zbog toga su povodom poslednjih napada, koji su bili usmereni protiv pripadnika Vermahta i usled kojih su ovi pretrpeli štetu, sprovedene kaznene akcije protiv stanovništva. Tako su 20. 7. 41. u Užicu streljana 22 stanovnika, u Valjevu 18 stanovnika i u Čačku 12 stanovnika.[4] Ove kaznene akcije nisu donele željeni uspeh, nego su samo povećale delatnost komunističke bande. U svrhu daljeg suzbijanja komunističkih bandi angažovana je jedna policijska četa iz Užica, koja je zajedno s vojnom žandarmerijom i srpskom žandarmerijom sprovela planske akcije protiv bandi.[5] Te akcije su do sada dale dobre rezultate. Ipak se sada povećavaju napadi na žandarmerijske stanice i pojedine pripadnike nemačkog Vermahta. Tako je 26. 7. 41. izveden napad na žandarmerijsku stanicu u Prijevoru, severozapadno od Čačka, pri čemu je jedan žandarm ubijen i cela stanica opljačkana.[6] Na to je 27. 7. 41. izvršena kaznena akcija protiv izvršilaca i pri tome gazdinstva izvršilaca (3 komada) spaljena, pošto isti nisu mogli biti uhvaćeni. 27. 7. 41. u okolini Ražane izvršen je napad, pri čemu je jedan policajac ubijen a jedan odveden. Gonjenje izvršilaca, koje je odmah započeto, ostalo je na žalost bezuspešno, ali je uspelo da se uhvate razni članovi bandi. Zatim je, 28. 7. 41, sprovedena specijalna akcija i na mestu napada streljan je 81 muški stanovnik iz okoline Ražane, Valjeva i iz Kosjerića.[7] Plansko angažovanje protiv

[4] Odmazda je izvršena zbog napada na automobil u kojem se nalazio nemački general-major Adalbert Lončar. On je pri ovom napadu ostao nepovređen, dok je jedan oficir-pratilac teško ranjen a šofer lako (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721613-4; dok. br. 85, objašnjenje 8 u ovoj knjizi).

[5] Posle napada, 18. jula 1941, na automobil u kome se nalazio general-major Lončar, komandant Srbije je 19. jula 1941. naredio da policijske snage preduzmu akciju za uništenje partizana na tom prostoru (AVII, NAV-T-175, r. 233(2721578-80).

[6] Napad su izveli delovi Čačanskog NOP odreda. Pri tom oni su razoružali 22 žandarma i zapalili opštinsku arhivu (Zbornik, tom 1, knj. 20, dok. br. 3; AVII, Nda, reg. br. 61/1, k. 26).

[7] Ova akcija je sprovedena prema izveštaju komandanta Srbije od 29. jula 1941, zbog prepada, 27. jula 1941, na policijsku patrolu na putu Užice — Valjevo. Streljano je 28. jula 1941. 80 lica (AVII, k. 2-A, reg. br. 2/13). Akcija je sprovedena na pl. Bukovima, kao odmazda zbog nestanka 2 nemačka vojnika na putu Valjevo — Užice, (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 120 i 126; AVII, Nda, reg. br. 61/1, k. 26; »Užice 1941«, str. 114—115).

komunističkih bandi sprovodi se stalno i nadalje iz Užica i iz Ražane, jer treba računati sa daljim aktima nasilja i napadima.

F.d.R.d.A
Fajt [Veit]
kapetan

BR. 93

DNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 28. JULA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I O MERAMA ODMAZDE[1]

Telegram-KR

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
datum: 29. juli 1941. u 12,30
Br. 1660/61, pov.
Poverljivo!

Pošiljalac: K-t oružanih snaga Jugoistoka (K-da 12. A) Ic/AO
Primalac: OKW/WESt, odelj. teritorijalne odbrane,
istovremeno i: OKH, generalštab, oper, odelj.

Dnevni izveštaj od 28. 7. 1941.

1.) 25. 7. Jevreji pokušali da u Beogradu zapale nemačka motorna vozila.[3] 100 Jevreja biće streljano.
26. 7. u Beogradu sprečen atentat bombama na radio-predajnik propagandne čete.[4] Izvršioci dela uhapšeni. Glavni izvršilac pri bekstvu učinio smrtonosni skok. U Beogradu određen policijski čas. Radni dani 20,00, subota i nedelja 19,00 časova.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-313, r. 425, s. 8003103. Na margini je rukom dopisano nekoliko parafa, datuma i brojeva.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Ovu akciju su izveli članovi udarnih grupa Mesnog komiteta KPJ Beograd i pri tom zapalili pet nemačkih automobila (»Hronologija«, str. 67).

[4] Misli se na radio-stanicu u Makišu. Tada su Nemci otkrili bombu tešku 2,5 kg i uhvatili učesnika ove pripremane diverzije (»Beograd«, n.d., str. 121).

2.) U Melencima, 17 km severno od Petrovgrada, komunisti izvršili prepad na srpsku policijsku kasarnu. 1 žandarm i 1 pomoćni policajac mrtvi.[5]
U predelu Petrovgrada usled sabotaže[6] ubijena dva pripadnika oružane sile. 29. VII preduzeće se protivmere sa dva batoljona.[7]
3.) U predelu Valjeva banditi gađali motocikl, 1 mrtav, 1 nestao.[8]
4.) U Palanci[9] 7 Srba streljano zbog nošenja oružja.
5.) 2 km istočno od Paraćina pucano je na automobil za propagandu organizacije »Snaga kroz radost«.[10]
6.) Neredi u trouglu Drvar — Bosan. Petrovac — Ključ.[11] Jedna baterija prebačena u Banju Luku.

Za tačnost:
Resler
poručnik

Ic/AO Br. 5866/41 god.

---

[5] i [7] Ovu akciju protiv Petrovgradsko-stajićevskog NOP odreda i Kumanačko-melenačkog NOP odreda su izvodili delovi 721. pp u rejonu Petrovgrada, Melenaca, Kumana. Nemci su imali gubitke od 1 mrtvog i 2 ranjena vojnika a partizani 2 mrtva, 1 ranjenog i 6 zarobljenih. (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 80; knj. 17, dok. br. 7; tom II, knj. 1, str. 32; AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037498; Nda, reg. br. 56/3-53. k. 32).

[6] Noću 26/27. jula 1941. kod Petrovgrada je spaljeno 13.000 kg žita (AVII, Minhen 7, s. 761). Akciju je izveo Petrovgradsko-stajićevski NOP odred (AVII, Nda, reg. br. 56/3-23, k. 32) Žarko Atanacković, »Vojvodina u borbi 1941—1945«, dalje: Žarko Atanacković, n.d., (Forum, N. Sad, 1959, str. 30).

[8] Ovu zasedu su postavili delovi Valjevskog NOP odreda (»Užice 1941«, str. 114).

[9] Misli se na Smederevsku Palanku.

[10] Reč je o nemačkoj nacionalsocijalističkoj organizaciji za propagandu. Prepad na njen auto je izvršila borbena grupa članova KPJ iz Paraćina 26. jula 1941 (Aleksandar Vitorović, »Centralna Srbija«, dalje: »Centralna Srbija«), 1967, Nolit — Prosveta, Beograd, str. 71).

[11] Vidi dok. br. 96, objašnjenje 5. Reč je o ustanku naroda Bosne i Hercegovine 27. jula 1941. godine.

BR. 94

DNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 29. JULA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O DEJSTVIMA PARTIZANA U SRBIJI I MERAMA ODMAZDE[1]

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Prim: 30. jula 1941/10,10 časova
Ia, br. 1617/41. pov.

Telegram

KR
Poverljivo!

Uputio: K-t Jugoistoka (K-da 12. A) Ic/AO
Prima: OKW/WFSt, odelj. teritorijalne odbrane
istovremeno: OKH, generalštab, oper. odelj.

Dnevni izveštaj 29. 7. 1941.

1.) 28. 7. prepad na policijsku patrolu na cesti Užice — Valjevo. Streljali 80 lica.[3]
2.) 29. 7. u Beogradu, zbog sabotaže o kojoj smo javili,[4] likvidirano ne 100, već 122 komunista i Jevrejina.
Prilikom sprečavanja pokušaja da se dva komunista oslobode iz bolnice,[5] ubijeni 1 nemački vojnik i 1 srpski policajac.[6] Uhapšeno 10 komunista. Racija još traje.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 245, s. 8003102. Na margini je rukom dopisano nekoliko parafa i oznaka.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Vidi dok. br. 92.

[4] O akcijama u Beogradu od 25. do 29. jula 1941. i odmazdama okupatora opširnije vidi u izveštajima nemačke policije bezbednosti i službe bezbednosti (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 113 i 117; »Beograd«, n. d., str. 110—124).

[5] U Beogradu, na uglu Južnog bulevara i Đerdapske ulice, 27. jula 1941, prilikom pripremanja akcija za rušenje radio-stanice, uhapšen je tadašnji član Politbiroa CK KPJ Aleksandar Ranković. On je 29. jula 1941. spasen iz pritvoreničkog odeljenja Očne klinike u Vidinskoj ulici. Spasavanje su organizovali članovi PK KPJ za Srbiju Đuro Strugar i Cana Babović (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 2; Godišnjak Muzeja grada Beograda, knjiga VI, str. 453—454).

[6] U vezi s tom akcijom, šef policije bezbednosti i službe bezbednosti je u svom izveštaju od 30. jula 1941. izvestio sledeće:
»29. 7. 1941. jedna banda od oko 15 komunističkih elemenata pokušala je da oslobodi iz bolnice jednog od uhvaćenih počinilaca koji su 26. 7. 1941. hteli da izvrše diverziju bombama na beogradsku radio-

3.) 29. 7. uništeni telefonski vodovi Beograd — Smederevo.[7]
4.) 29. 7. otvorena vatra na dva nemačka vojnika iz stražarske grupe za čuvanje konja na železničkoj stanici Aleksinac — Žitkovac, 30 km severozapadno od Niša. Organizovane straže od civilnog stanovništva i naređena zabrana kretanja posle 20,00.

...[8]

Ic/AO, br. 5877/41. pov.

Tačnost overava:

...[9]

poručnik

---

stanicu. Banda je pucala i ubila srpskog policajca koji je bio na straži. Jedan nemački vojnik, koji je pokušao da bandu zadrži, bio je teško ranjen i umro je od zadobijenih povreda. Odmah je preduzeto pretraživanje dela grada koji se nalazi u okolini te bolnice te je rezultat toga bilo pronalaženje benzina pripremljenog za vršenje atentata, zatim je pronađen veliki broj pločica za izazivanje požara, kao i drugi materijal predviđen za terorističke ciljeve. Još uvek nije završeno gonjenje ove bande. Od sutra počinje sistematsko pročešljavanje i ostalih pojedinih kvartova grada Beograda, tako da će za nekoliko dana Beograd biti potpuno očišćen. Predviđa se da se, zbog ovih novih događaja, Beogradu nametnu veći doprinosi koji će biti upotrebljeni za borbu protiv komunističkog pokreta. Stanovništvo će biti pozvano da dostavlja podatke važne za borbu protiv komunističkog pokreta, a za takve dostave biće dodeljene premije. Na taj način bi se postiglo da se stanovništvo uvuče u aktivnu borbu protiv komunističkog pokreta« (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721716-7).

[7] Ovu akciju na putu Beograd — Smederevo je izvela skojevska udarna grupa iz Beograda (vidi AVII, Nda, reg. br. 19/1, k. 51; Hronologija naprednog radničkog pokreta i narodnooslobodilačkog pokreta Beograda, Beograd, 1960, str. 227).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[9] Potpis nečitak.

BR. 95

IZVEŠTAJ KOMANDE ABVERA U BEOGRADU OD 31. JULA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O RASPOLOŽENJU STANOVNIŠTVA U BEOGRADU[1]

Centar veze Vermahta[2]
Beograd

Beograd, 31. jula 1941.

Delov. br. pov. 3116/7. 41, III C

Predmet: Raspoloženje u Beogradu.

KOMANDA 12. ARMIJE[3] PRIMLJENO: 5. AVG. 1941.	
Br. 2745 Prilog	Odeljenje Ic

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA[4] JUGOISTOKU (KOMANDA 12. ARMIJE)
Odelj. Ic/AO Primljeno: 5. avg. 1941. Br. 5984/41 . . .
Starešine: 03, 07, z.b.V. AO, HOAD

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039293-5. Na margini originala je rukom dopisano nekoliko parafa i zabeleški.

[2] Wehrmachtverbindungsstelle Belgrad — to je kamuflirani naziv za Abwehrstelle Beograd (Komandu Abvera Beograd). Organizacija kontraobevaštajne službe (Abverdienstes) na području Jugoistoka izvršena je 16. juna 1941. na osnovu direktive vrhovnog komandanta Vermahta od 9. juna 1941. Ovom direktivom su regulisani teritorijalno-komandni odnosi na okupiranom Balkanu. Pored komandi Abvera (Abwehrstelle) u Atini i Solunu, formirana je komanda Abvera u Beogradu (Abwehrstelle — Ast Beograd) za teritoriju Srbije, potčinjena komandantu Srbije. Načelnik Abvera Beograd je bio potpukovnik Kohutek (Kohuotek); ostali članovi su bili: poručnik Paulun, major fon Laser (von Lasser), kapetan dr Matl, major Glas, kapetan dr Panten (Panthen), poručnik Hofmajer (Hofmaier), kapetan dr Novak (Nowak), potpukovnik Friderici, major dr Veber (Weber), kapetan fon Fero (Ferro), major Hakel (Hackel), kapetan dr Fidler (Fiedler), kapetan dr fon Susani, major dr Huve (Huwe), potporučnik dr Palten, zastavnik dr Štraus (Strauss) i major Kisling (Kissling). U Zagrebu je formirana ispostava Ast-a Beograd, pod nazivom: Ratna organizacija Zagreb (Kriegsorganisation, skraćeno: K.O.). Načelnik ove ispostave Abvera bio je potpukovnik Šefer (Schäffer); ostali članovi su bili: kapetan Vasari (Vasary), kapetan Junge, poručnik dr fon Osvald (von Oswald), poručnik Furman (Fuhrmann), kapetan Fric (Fritz), Abver-oficir u Sarajevu i službenik Štajnvender (Steinwender). Pošto je komandant Srbije bio potčinjen komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, to je komanda Abvera Beograd potčinjena njemu, tj. Abver-oficiru K-de 12. armije, i dostavlja mu izveštaje o svim događajima i delatnosti na svojoj teritoriji. Pomenutom direktivom je odobreno, ukoliko je to potrebno, da komanda Abvera i njene ispostave mogu uvesti kamuflažne nazive (AVII, NAV-T-771, r. 1293, s. 1001-7).

[3] i [4] Štambilj primaoca.

Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku — Ic/AO	*Atina*
Komandantu Srbije — Ic	*Beograd*
Komandantu Srbije — Upravnom štabu	*Beograd*
Višoj komandi LXV — Ic	*Beograd*
Načelniku Ajnzac-komande policije bezbednosti i SD	*Beograd*
Tajnoj vojnoj policiji — 20. grupi	*Beograd*

Mnogi akti sabotaže u toku poslednjeg vremena nesumnjivo su proizašli iz direktiva dobijenih preko radio-stanica London i Moskva. Sigurno je da se ove inostrane vesti još uvek veoma mnogo slušaju i da je zabrana slušanja dosad ostala bez bitnog uticaja.

Mada se o streljanju Jevreja i komunista radi odmazde za akta sabotaže zvanično nije uopšte ništa reklo, ipak su ova streljanja ostavila dubok utisak u Beogradu. Sumnjivo je da li će se streljanjem sprečiti ponavljanje akata sabotaže. Sabotere treba tražiti u lageru bivših sprskih oficira, četnika kao i komunista, kojima je zajednički interes da u zemlji izazovu nemire i da stanovništvo raspale do temperature ključanja protiv okupacionih vlasti. U tom smislu streljanje lica koja u njima nisu učestvovala može im upravo dobro doći.

Protiv javljanja vojnih obveznika radila su takođe lica koja vrše vrbovanja za četnike. Oficirima i vojnicima je saopštena direktiva da se naređenom (propisanom) obaveznom javljanju ne odazivaju, već da se prikupljaju na zborna mesta četnika u provinciji. Vojni obveznici, koji su izbegli da se jave, mogli su se lakše pohvatati da su srpske lokalne vlasti u tom pravcu radile; da su se, na primer, vlasnici kuća i domari, pod pretnjom stroge kazne, učinili odgovornim da sastave i predadu tačne spiskove kućnih stanara, sigurno je da su se mogli pohvatati mnogobrojni jugoslovenski vojnici koji su se izvukli od obaveznog javljanja. Ranije, policija je išla dosta često od kuće do kuće, zahtevala da joj se pokažu kućni spiskovi stanara i zatim je ove kontrolisala u pojedinim stanovima.[5] Takođe

[5] Sličnu akciju je 30. jula 1941. sproveo 64. rezervni policijski bataljon upravo (3. četa deo 2. čete i obaveštajni vod u jačini od 3 oficira i 136 vojnika). Područje koje je trebalo pretražiti bilo je ovičeno sledećim ulicama: »sa istoka — Prestolonaslednika Petra; sa juga — Gospodara Vučića — Bokeljska — Zvečanska; sa zapada — Gornjačka —

na ovaj način se mogao pohvatati dosta veliki broj srpskih vojnika koji se nisu javili. Stanovništvu uopšte ne ide u glavu što su srpski oficiri ponovo pušteni i dalje ostavljaju na slobodi, jer najveći deo stanovništva očekuje od oficira da povedu akcije za oslobođenje zemlje. U više mahova moglo se čuti da je bilo dobro što su oficiri odvedeni na sigurna mesta, pošto bi inače sada mogli da rade na daljem oslobađanju zemlje. Naročito mlađi oficiri, koji više nemaju nikakvih perspektiva u budućnosti i koji svoju nadu zasnivaju samo na ponovnom uspostavljanju stare Jugoslavije i pobedi neprijateljskih sila, stvaraju jedno stalno žarište opasnosti. Takođe i ostala omladina koja nije zaposlena — spremna je da se povede za parolama onih ljudi koji vode akcije usmerene protiv Nemačke. Ova omladina izložena je veoma mnogo neprijateljskoj propagandi, koja je izvanredno vešto podešena prema mentalitetu srpskog naroda. U svakom uredu vrši se propaganda šaputanjem. Mnoge glasine potiču zapravo iz državnih ureda i time se povećava njihova verodostojnost. Čak i sami policajci unose nemir u stanovništvo, pošto mu uz naknadu obećavaju pomoć pri ovom ili onom predstojećem događaju ili zato što žele da se pokažu kao naročito obaveštene i važne ličnosti. Javna je tajna da u uredima sedi veliki broj ljudi koji su mnogo radili protiv nemačkog Rajha i koji su i danas neprijateljski raspoloženi prema Nemcima. U uredima važi zapravo kao opasno smatrati se prijateljski raspoloženim prema Nemcima, pošto se lica prijateljski naklonjena prema Nemcima isteruju iz službe. Isto tako javna je tajna da profesori univerziteta, lekari i učitelji učestvuju u neprijateljskoj propagandi protiv Nemaca kao i u komunističkoj propagandi.

Bulevar Franše d'Eperea — Bulevar oslobođenja; i sa severa — Ohridska — Katanićeva — Kursulina. Granice područja podeljene su na tri odseka i posednute četama.

Komandno mesto: VIII policijski kvart, Janka Veselinovića. Tu je bio i centar za prikupljanje pohapšenih.

Zadatak:

a) Zatvaranje spoljneg obruča, sprečavanje svakog saobraćaja na ulicama koje ograničavaju područje koje treba pretražiti.

b) Formiranje borbenog odreda za suzbijanje terorističkih akata.

Početak akcije: 4,30 časova

Kraj akcije: 12,00 časova

Uhvaćeno je oko 100 lica, delimično zbog toga što nisu bila prijavljena, delimično zbog sumnje da se bave komunističkom delatnošću. Zaplenjeni su brojni pisani materijali. Do terorističkih akata nije došlo.

Osim SD, koja je rukovodila akcijom (oberšturmbanfirer Kraus), pretraživanje je vršila srpska Kripo, policijski agenti i žandarmerija« (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 644).

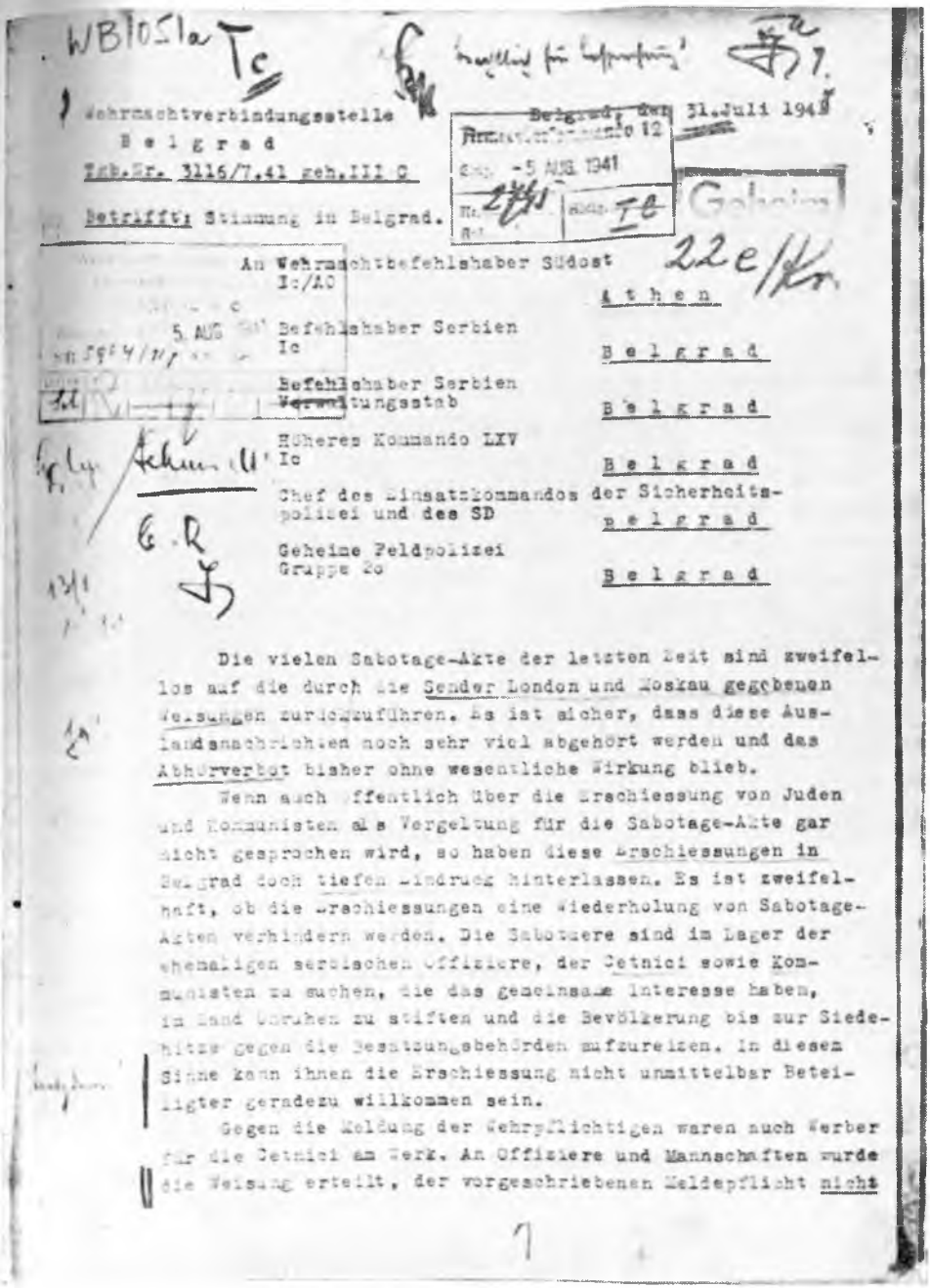
Nemačka propaganda, na žalost, nije podešena prema tonu naroda i ne sprovodi se u najpogodnijim časovima. U Beogradu radništvo se oko 7 časova ujutro već nalazi u fabrikama, te bi prema tome radio-propaganda trebalo da otpočne ranije, nešto oko 5,30 časova ujutro, da bi se radnici rano ujutro, kada su odmorni i sposobni za slušanje, već obrađivali u propagandnom smislu. Ove emisije trebalo bi da se daju samo na srpskom jeziku i da se drže zaista u narodnom tonu. Pada u oči takođe da je Radio-Beograd objavio vest o streljanju Jevreja i komunista kao odmazdu za terorističke akte samo u nemačkim emisijama vesti, a ne i u srpskim emisijama vesti, usled čega je zastrašujuće dejstvo u okviru srpskog stanovništva dovedeno u pitanje. Propaganda bi trebalo da se obrati i srpskim ženama, koje su po prirodi vrlo podložne. Razlozi razuma, koji bi se uputili ženama kao majkama i preporoditeljkama naroda, verovatno bi se do njih probili.

Vesti neprijateljskih radio-stanica (London, Moskva), koje se, na žalost, još veoma mnogo slušaju, trebalo bi propagandistički tumačiti. Narodu bi trebalo davati obaveštenja da su sve to laži i lažne vesti. Srbi vole diskusije, te bi zbog toga propagandne emisije u obliku diskusija bile samo od koristi.

Izvor lažnih vesti i glasina predstavljaju i ratni zarobljenici, koji su otpušteni iz Rajha kao Hrvati, Slovenci itd. Bivši jugosolevnski oficiri koji su otpušteni iz zarobljeništva pričaju da je ishrana u zarobljeničkim logorima u Rajhu veoma slaba, da je civilno stanovništvo umorno od rata i da pri čestim bombarderskim napadima beži u zarobljeničke logore i da glasno daje izraza svojoj zamorenosti usled rata.

. . .[6]
ppukovnik

[6] Potpis nečitak.

Wehrmachtverbindungsstelle
Belgrad
Tgb.Nr. 3116/7.41 geh.III C

Belgrad, den 31.Juli 1941

Betrifft: Stimmung in Belgrad.

Geheim

An Wehrmachtbefehlshaber SÜdost
Ic/AO
Athen

Befehlshaber Serbien
Ic
Belgrad

Befehlshaber Serbien
Verwaltungsstab
Belgrad

Höheres Kommando LXV
Ic
Belgrad

Chef des Einsatzkommandos der Sicherheitspolizei und des SD
Belgrad

Geheime Feldpolizei
Gruppe 2o
Belgrad

Die vielen Sabotage-Akte der letzten Zeit sind zweifellos auf die durch die Sender London und Moskau gegebenen Weisungen zurückzuführen. Es ist sicher, dass diese Auslandsnachrichten noch sehr viel abgehört werden und das Abhörverbot bisher ohne wesentliche Wirkung blieb.

Wenn auch öffentlich über die Erschiessung von Juden und Kommunisten als Vergeltung für die Sabotage-Akte gar nicht gesprochen wird, so haben diese Erschiessungen in Belgrad doch tiefen Eindruck hinterlassen. Es ist zweifelhaft, ob die Erschiessungen eine Wiederholung von Sabotage-Akten verhindern werden. Die Saboteure sind im Lager der ehemaligen serbischen Offiziere, der Cetnici sowie Kommunisten zu suchen, die das gemeinsame Interesse haben, im Land Unruhen zu stiften und die Bevölkerung bis zur Siedehitze gegen die Besatzungsbehörden aufzureizen. In diesem Sinne kann ihnen die Erschiessung nicht unmittelbar Beteiligter geradezu willkommen sein.

Gegen die Meldung der Wehrpflichtigen waren auch Werber für die Cetnici am Werk. An Offiziere und Mannschaften wurde die Weisung erteilt, der vorgeschriebenen Meldepflicht nicht

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 95

BR. 96

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 31. JULA 1941. UPRAVI ZA OBAVEŠTAJNU I KONTRAOBAVEŠTAJNU SLUŽBU VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SANDŽAKU I ZAPADNOJ BOSNI[1]

Strogo poverljivo. *Prepis.*

Telegram br. 226/41. str. pov. od 31. 7. Nem. generala u Zagrebu — Ia.

1) *Situacija u Sandžaku*[2]

Izostao je protivnapad Hrvata na područje vojnoupravnog komandanta u Srbiji, najavljen u br. 219/41 str. pov. od 29. 7. pod Ia,[3] jer su se na demarkacionoj liniji pojavila nemačka stražarska osiguranja i otklonila opasnost od srpskog napada.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1312, s. 422-3. Na margini originala je rukom dopisano nekoliko nečitkih parafa i reči.

[2] i [4] U izveštaju nemačkog generala u Zagrebu od 28. jula 1941. za ova područja se kaže:

»1. Stanje u Hercegovini i Sandžaku. Oko Pljevalja, koja, kako izgleda, još drže Italijani, pojavile su se na dan 24. 7. nove grupe ustanika, i to između Pljevalja i Prijepolja, Pljevalja i Čajniča, kod Boljanića kao i u okolini Meljaka, zapadno od Pljevalja. Prijepolje i Sjenica su u hrvatskim rukama, a planinsko selo Metaljka drže Hrvati i Italijani. Hrvati nameravaju da iz Osijeka dovedu jedan bataljon sa artiljerijom i nadaju se da će moći deblokirati italijanski garnizon u Pljevljima.

2. Stanje u zapadnoj Bosni. Od 27. 7. [41] izbijali su nemiri u rejonu između Banje Luke i Obrovca (165 km jugozapadno od Banje Luke). Žarišta ustanka su rejon Bobija (70 km jugozapadno od Banje Luke) — Klekovača — Drvar, rejon oko Donjeg Lapca (50 km severoistočno od Obrovca) i Gračaca (20 km severoistočno od Obrovca). Ustanici nose crvene zastave. Hrvati privlače pojačanja iz Bihaća, Otočca, Gospića, Knina. 718. divizija — Banja Luka preduzima mere za slučaj proširenja nemira na nemačko interesno područje. Italijani ne učestvuju u savlađivanju ustanika, Hrvati ih i nisu za to molili. Prema izveštajima koji stižu kod Hrvata, Italijani izvlače trupe iz područja zapadno od demarkacione linije. Obe divizije iz rejona Karlovca treba da se evakuišu u Italiju, trupe iz zapadne Bosne da se koncentrišu u Šibeniku, a one iz Dubrovnika da dođu u Crnu Goru. Treba da ostane po jedan pešadijski puk sa artiljerijom u Otočcu, Kninu i u rejonu Trebinje — Dubrovnik« (AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 383-4).

[3] U ovom izveštaju nemačkog generala u Zagrebu se govori o situaciji u Hercegovini i Sandžaku, borbama kod Sjenice i Ivanjice, pojavi ustanika kod Srebrenice, akcijama ustanika kod Drvara i Srba i položaju Italijana u Pljevljima (AVII, NAV-T-50, r. 266, s. 381-2).

2) *Situacija u zapadnoj Bosni*[4]

U okruženju oko Drvara (40 km severoistočno od Knina) situacija je na izgled nepromenjena.[5] Do predviđenog hrvatskog napada 31. rano nije došlo, jer se nije raspolagalo artiljerijom.

Primedba nemačkog generala: Još je u toku opremanje hrvatske armije artiljerijom i teškim mitraljezima. Izvan okruženja novi ustanci kod Varcat-Vakufa[6] (40 km južno od Banja Luke) — kao i u rejonu Prijedor (50 km severozapadno od Banja Luke) — Dubica na Savi — Kostajnica — Bos. Novi.

Prekinuta je pruga Banja Luka — Prijedor.

Hrvatski generalštab se plaši da će nemiri preći na dalja područja. Za 2. avgust dat je znak za ustanak na celom Balkanu, uključivši i Bugarsku. Hrvatski generalštab se izjasnio da nije u stanju vlastitim snagama ugušiti ustanak. General Narić,[7] načelnik generalštaba, zamolio je 30. naveče angažovanje nemačkih bombardera. 31. je molba u najhitnijoj formi ponovljena. Na osnovu toga zamoljen je vrhovni komandant vazduhoplovstva, koji je za najgoru nuždu stavio u izgled avione »štuka« škole u Gracu, da premesti jednu jedinicu »štuka« u Zagreb i da nemačkom generalu preda odgovornost za njihovu upotrebu. Nemački general je takođe računao, kao i Hrvati, sa širenjem srpsko-komunističkih nemira i pre svega je u brizi za železničku prugu od granica Rajha — Zagreb — Beograd. Od 14. 7. do sada javljeno je o 24 sabotaže na prugama. Od toga 15 u italijanskom i 9 u nemačkom interesnom području.[8] Od poslednjeg, samo 8 na glavnoj pruzi granica Rajha — Beograd. Pošto jedna, u dva ešelona raspoređena, posadna divizija kao i hrvatska vojska nisu bile u stanju osigurati ovu glavnu prugu, nemački general je zahtevao 3—4 lan-

[5] Gerilski odredi, pod rukovodstvom Štaba gerilskih odreda za srez Bos. Grahovo i okolinu, s narodom toga kraja, zauzeli su 27. jula 1941. Drvar i Bos. Grahovo. Posada Drvara (3. četa 1. bat. 10. peš. domobranskog puka) sutradan je bila zarobljena. Ustanici su uništili žandarmerijske stanice Oštrelj, Man. Rtanj, Potoke, Grahovce, zauzeli dvadesetak želj. stanica i razbili nekoliko manjih odreda ustaša, žandarma i domobrana koji su pokušali da od Srnetice, duž železničke pruge, prodru u Prozor. Ovaj dan se praznuje kao dan ustanka naroda Bosne i Hercegovine (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 7, 66, 77, 237, 246, 247, 250, 266, 272 i 297, tom V, knj. 1, dok. br. 10, 97—103, 105—107, 113, 114, 116, 120, 123 i 137; AVII, a. NOP, reg. br. 1/5, k. 1994, reg. br. 4-9/8, k. 1997 reg. br. 27 i 30 k. 1998 — stenografske beleške).

[6] Sada: Mrkonjić-Grad

[7] Pogrešno; treba: Marić (Avgust).

[8] Vidi dok. br. 90.

desšicen-bataljona za njeno obezbeđenje. Za brzu intervenciju pri pojavljivanju novih žarišta hitno je traženo:

a) Stacioniranje u Zagrebu nekoliko bombardera i izviđačkih aviona.
b) Dodeljivanje nemačkoj posadnoj div. nekoliko trofejnih tenkova ili izviđačkih oklopnih kola, da bi ova mogla da pokaže nemačko oružje i izvan mesta svog smeštaja, u jugoistoč. Hrvatskoj.

Imaju WFSt-odelj. L/IV Qu — OKH (odelj, voj. izaslanika, Operativni vazdupohlovni štab, Viša komanda LXV, Vojnoupravni komandant u Srbiji, 718. div. Banja Luka, Nemačko poslanstvo Zagreb).

Strogo poverljivo.

Uprava za inostranstvo /Abver, 1. 8. 41.
Odelj. za inostranstvo br. 00608/41. str. pov. III E
8. prepisa.

Prepisi dostavljeni:

Nač. uprave za inostranstvo /Abver ZL	1. prim.
3. Skl.	2. „
I odelj. Abvera	3. „
III odelj. Abvera	4. „
Wi.Rü.Amt.	5. „
Nač. odeljenja za inostranstvo	6. „
I odelj. za inostranstvo	7. „
III/d odelj. za inostranstvo	8. „

I. A.
...[9]

Wi.Rü.Amt.[10]
1. Avg. 1941.
Az. 5. 14—11
Br. 2588/41. str. pov.

[9] Potpis nečitak.
[10] Štambilj primaoca

BR. 97

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 1. AVGUSTA 1941. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SLOVENIJI, SRBIJI I NDH[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI I SD — Berlin, 1. avgusta 1941.

— *IV A — B. br. 1 B/41. pov. —* *45 primeraka*
Poverljivo! 34. primerak

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR
br. 40

I) POLITIČKI PREGLED

a) **U Nemačkoj:**

Iz Nemačke nema naročitih izveštaja.

b) *Okupirane oblasti:*
Generalni guvernman:
. . .[2]

Koruška i Kranjska:[3]

Bivši jugoslovenski žandarm N. Žnideršić, koji je na žandarmerijskoj stanici Sv. Martin[4] bio namešten kao tumač, teško je ranjen u grudi na putu prema žandarmerijskoj stanici Sv. Martin. Pucao je jedan komunista iz zasede. Odmah je, u sporazumu sa italijanskim policijskim vlastima u Ljubljani, preduzeta potraga za počiniocem, koji je poznat. Odmah je uhapšeno 20 lica koja su poznata kao komunisti ili njihovi simpatizeri.

Jugoslavija:

Ajnzac-grupa policije bezbednosti i SD u Beogradu javlja:

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721735-9.

[2] Izostavljeni tekst se odnosi na Poljsku.

[3] O situaciji na tim područjima vidi dok. br. 100, 103, 104, 107, 121 i 129.

[4] Sada: Šmartno. Vidi Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 5 (Pravila Glavnog štaba slovenačkih partizanskih odreda od sredine jula 1941. o ustrojstvu, radu i zadacima partizanskih odreda) i dok. br. 11 (Izveštaj »Slovenskog poročevalca« od 2. avgusta 1941. o diverzijama i uništavanju okupatorskih vojnika u Gorenjskoj i Ljubljanskoj pokrajini); u ovoj knjizi dok. br. 20, objašnjenje 3.

31. 7. 1941. streljano je 90 vodećih komunista iz Banata.[5] Ovo streljanje je mera odmazde za kukavičke komunističke napade na pripadnike nemačkog Vermahta i za njihove pokušaje da paljevinama nanesu štetu snabdevanju stanovništva žitom.[6] Ove mere su objavljene u štampi i preko radija. Stanovništvo je još jedanput upozoreno da je to samo u njegovom interesu da aktivno sarađuje sa ustanovama nadležnim za borbu protiv boljševika.

Sahrana srpskog žandarma kojeg su 29. 7. 1941. ubili komunisti ostavila je odličan utisak.[7] Ulice kojima je prolazila pogrebna povorka bile su ispunjene hiljadama ljudi. Upravnik policije Jovanović održao je stanovništvu govor na glavnom trgu Beograda, kojom prilikom je najoštrije osudio komunistička nasilnička i ubilačka dela.

Hrvatska:

Politička situacija u Hrvatskoj:

Na pruzi Gračac izbili su veći nemiri. Banda jačine oko 1000 ljudi razrušila je veliki deo železničkih postrojenja, isekla telefonske vodove i porušila kuće čuvara pruge.[8] Svi čuvari pruge na ovoj pruzi su ili odvedeni ili su pobegli. Železnička pruga

---

[5] Na Bagljašu (nadaleko od Zrenjanina), kao odmazda zbog paljevine žita, streljani su ti rodoljubi, među kojima i član PK KPJ za Vojvodinu Sonja Marinković, narodni heroj (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 119, knj. 2, dok. br. 109; AVII, Nda, reg. br. 56/3-56, k. 32; »Petnaest vojvođanskih brigada«, dalje: »Petnaestak vojvođanskih brigada, Pokrajinski odbor saveza boraca Vojvodine, Novi Sad; Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja vojnoupravnog komandanta u Srbiji o ovoj meri odmazde, u AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037120).

[6] U tom periodu bački partizani su zapalili žito kod s. Kaća u novosadskom srezu (»Petnaest vojvođanskih brigada«, str. 38), a skojevska grupa je u blizini Bečeja zapalila 1.500 krstina žita (»Hronologija«, str. 66). U rejonu Zrenjanina borci Petrovgradsko-stajićevskog NOP odreda su 21. jula 1941. spalili kamaru žita i uništili vršalicu (Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 52; Žarko Atanacković, n.d, str. 30), a nedaleko od Zrenjanina spalili preko 50 jutara pšenice (AVII, Nda, reg. br. 56/3-23, k. 32). Kikindski NOP odred je nedaleko od Kikinde spalio 3000 kg žita (Žarko Atanacković, n.d., str. 27). Nekoliko mesnih skojevskih grupa je u Bečeju i okolini zapalilo jednog dana 1500 a drugog 1000 krstina žita (»Hronologija«, str. 68).

[7] Ovaj žandar je ubijen prilikom spasavanja Aleksandra Rankovića iz bolničkog zatvora (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 2). Za ovu akciju, u cilju odmazde, grad Beograd je kažnjen sa 500.000 nemačkih maraka (AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153, 303-4).

[8] Ove akcije su 28. jula 1941, na pruzi Gračac — Knin i Gračac — Split, izveli ustanici (Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 99; AVII, a. NOP, reg. br. 12/1-1, k. 1530). Opširnije o događajima na žel. pruzi Gračac — Knin vidi Zbornik, tom V, knj. 32, dok. br. 9.

od Zagreba prema Splitu, odnosno Rijeci prekinuta je. Direktor bezbednosti sreza tražio je od doglavnika-vojskovođe Kvaternika jedan puk i 30 oruđa radi uspešne borbe protiv ustanika. Kod Drvara se srušio jedan ruski avion i razbio se o tlo. Još nije ustanovljeno da li je avion pošao u napad na Zagreb ili neki drugi hrvatski grad ili se, pak, radi o kurirskom, odnosno transportnom avionu koji je hteo da uhvati vezu sa četničkim vođom Kostom Pećancem.[9] Ima nekih vesti prema kojima Pećanac tesno sarađuje s poznatim srpskim državnikom Mihailović Hatkom.[10] Mihailović je navodno Pećančev organizator. Pećančevo sedište nalazi se navodno u brdima,[11] gde on, prema pouzdanim vestima, raspolaže jednom radio-stanicom bivše srpske vojske preko koje dobija instrukcije od engleskih (merodavnih) ustanova. Prema vestima koje ovamo stižu, situacija u Crnoj Gori i dalje se može smatrati ozbiljnom. U oblastima koje su zaposeli ustanici postavljene su komunističke uprave.

U hrvatskim krugovima ponovo se ukazuje na to da svi konci ovih nemira nekako vode prema Italiji, odnosno idu na odblasti zaposednute od Italijana i tamo se gube.

30. 7. 41. u 22,15 časova jedan hrvatski železnički službenik našao je u direktnom vagonu jednu limenu kutiju s tri komada crvenosvetlećih signalnih raketa i 5 komada kapisli za opaljivanje. Još nije utvrđeno da li je ova limena kutija tu slučajno ostala ili ju je neko namerno stavio u vagon.

31. 7. 41. u 05,45 časova pod kuhinjskim vagonom voza za stanovanje stanične straže, koji se stalno nalazi na glavnoj železničkoj stanici u Zagrebu, nađen je paket sa eksplozivnim materijalom. Odmah je preduzeto pretraživanje okolnog zemljišta, ali bez rezultata.

Pored toga, na pruzi od Ptuja prema Zagrebu nađeno je eksplozivno punjenje koje je oštetilo oko 1 m železničkog koloseka. Nakon što je otklonjena šteta, saobraćaj vozova se i dalje odvija.

30. 7. 41. Italijani su preuzeli civilnu upravu u Kninu.[12] Prema podacima dobijenim od Hrvata, sa Italijanima su došli u

---

[9] Detaljnije o četnicima Koste Pećanca vidi dok. br. 76, 110, 137 i 153.

[10] Verovatno se misli na Dražu Mihailovića.

[11] Štab Koste Pećanca se tada nalazio na pl. Sokolovici, istočno od Kuršumlije (VIG, 1968, br. 2, str. 186).

[12] Opširnije o bekstvu ustaško-domobranskih vlasti iz Knina i ustanku na području Knina vidi Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 108, 109 i 137, knj. 32, dok. br. 12; tom XIII, knj. 1, dok. br. 92 i 103.

Knin i četnici.[13] Na hrvatskom području u Lici bori se navodno 6000 do 8000 četnika.[14] Navodi se da je komandant (ovih četnika) bivši jugoslovenski divizijski general Kukavičić.[15]

BR. 98

IZVEŠTAJ KOMANDNOG ŠTABA KOMANDANTA U SRBIJI OD 2. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O RAZVOJU USTANKA NA TERITORIJI SRBIJE I O SOPSTVENIM MERAMA[1]

Telegram

Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku (K-di 12. A.) odelj. Ic

Veza: Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO br. 5934/41. pov. od 2. 8. 41.[2]

Do 22. 6. 1941. situacija u Srbiji, ne računajući manje banditske poduhvate koji nisu uznemiravali nemačke oružane snage, mirna. Od tada, na raznim mestima, nemiri.
Uglavnom, samo poduhvati manjih grupa do 100 ljudi.
Najvećim delom prekidanje telefonskih vodova i železničkih linija.
Pored toga, prepadi na srpske žandarmerijske stanice[3] i naselja. U severnom delu Banata paljenja većih količina pšenice. Dana 18. 7. dogodio se prvi napad na nemačke oružane snage

---

[13] Opširnije o razvoju četništva u Hrvatskoj vidi članak Đure Stanisavljevića »Pojava i razvitak četničkog pokreta u Hrvatskoj 1941—1942«, IDN, Beograd, Zbornik radova, Istorija XX veka, IV, str. 6—136.

[14] O tadašnjoj situaciji u Hercegovini, severnoj Dalmaciji, delu zapadne Bosne i Lici vidi izveštaj komandanta zapadnobosanskih, ličko-dalmatinskih i hercegovačkih vojnočetničkih odreda Ilije Trifunovića Birčanina od juna 1941. do 16. jula 1942. (AVII, četnička arhiva, dalje: Ča, reg. br. 20/1, k. 157).

[15] Jovo

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 755-7. Izostavljeno je zaglavlje obrasca ovog telegrama.

[2] Taj dokument redakcija nije pronašla.

[3] Od 1. do 30. jula 1941. izvršeno je oko 68 prepada na srpske žandarmerijske stanice i ubijeno je 25 a odvedeno 8 žandarma (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 14—17; AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 884).

kada je na putu Valjevo — Užice jedan automobil obasut vatrom, a jedan putnik ozbiljno povređen.[4] Kasnije je u više mahova otvorena vatra na nemačke oružane snage, neznatni gubici.

U Beogradu uspešni atentati na pojedinačno parkirana motorna vozila i dve garaže.[5]

Glavna žarišta nemira: predeo Užice, Valjevo, Čačak, Kragujevac, Topola, delimično Banat.[6]

Nosioci nemira su osobito komunisti.

Kao protivmere dosad, uglavnom, policijske akcije službe sigurnosti, 64. rezervnog policijskog bataljona sa srpskim žandarmima, koje su izvođene kao prepadi. Trupe su samo povremeno angažovane, jer protiv lako pokretnih bandi uspeha imaju samo lako pokretne jedinice.

Od 22. 6. 1941, u saradnji sa srpskom policijom i žandarmerijom, izvedene su racije protiv komunista, u kojima je, postupno uhvaćen veliki broj komunističkih funkcionera. Streljano oko 412 komunističkih funkcionera.

II

Situacija se može tako oceniti da nemiri najvećim delom potiču od komunista, koji u tome pogledu primaju uputstva iz Moskve. Aktivisti za sada nisu mnogobrojni, ali, pojavljujući se iznenada u malim i najmanjim jedinicama, izazivaju štete i pometnju. Osnova za zabrinutost od većih akcija ne postoji toliko dugo dok srpski narod i četnici ne počnu da sarađuju s komunistima. Izgleda da ovo za sada nije slučaj. Na izgled, srpski narod i četnici drže se odbojno prema komunistima.

III

Namera je da se i ubuduće protiv bandi nastupa pretežno policijskim akcijama, a izuzetno većim trupnim snagama protiv banditskih centara.

U hrvatskom prostoru situacija nije pregledna.[7] Tamo, izgleda, angažovanje većih snaga na obema stranama. Zbog nedostat-

---

[4] O tome vidi dok. br. 85, 87 i 92.

[5] Vidi dok. br. 78 i 93.

[6] Opširnije o tome vidi dok. br. 76, 85, 86, 88 i 92.

[7] O toj situaciji vidi dok. br. 72, 77, 78, 80, 81 i 90.

ka dovoljne opreme Hrvati su u teškom položaju, ali izgleda da su dosada ustanicima bolje dorasli.

Italijani nastupaju s više divizija s linije Cetinje — Vučje ka severoistoku.[8] Ako postignu odlučujući uspeh, može se očekivati da će i u hrvatskom prostoru situacija biti mirnija.

Potvrđuju se
precrtavanja i izmene:
. . .[9]

Komandant Srbije
Komandni štab Ia
2. 8. 41. pov. 238/41.

BR. 99

ZAHTEV KOMANDANTA SRBIJE OD 4. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU ZA DOVOĐENJE NOVIH POLICIJSKIH SNAGA NA TERITORIJU SRBIJE[1]

Prepis

Telegram

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

Atina

Na celom području Srbije porasle su pojedinačne komunističke akcije protiv kojih je potrebno neprestano angažovanje svih snaga policije, žandarmerije, policije bezbednosti i službe bezbednosti.

Zbog preopterećenosti ovih snaga i potrebe sprovođenja aktivne borbe, molim da se hitno izdejstvuje dovođenje ojačanja od 2 policijska bataljona i najmanje 200 ljudi službe bez-

[8] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 86 (direktive Komande 6. armijskog korpusa od 29. jula 1941. o merama protiv ustanika u Crnoj Gori, Lici i Dalmaciji), dok br. 88 promemorija Vrhovne komande od 30. jula 1941. o vojnim operacijama u Crnoj Gori i dok. br. 90 izveštaj zadarske grupe teritorijalne legije karabinijera od 30. jula 1941. o širenju ustanka u Hrvatskoj i Bosni i pokretima italijanskih jedinica prema ugroženim područjima).

[9] Potpis nečitak.

[1] Snimak overenog prepisa originala (piasnog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 21.

bednosti.[2] Ne dolazi u obzir angažovanje folksdojčera zbog nepouzdanosti i neobučenosti u tim pitanjima.

F.d.R.d.A.
kapetan
Fajt

Komandant Srbije
načelnik štaba
4. 8. 41.

BR. 100

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 5. AVGUSTA 1941. RAJHSFIRERU SS O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U DONJOJ ŠTAJERSKOJ I U NDH[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
I SD
— *IV A 1 — B. br. 1 B/41. pov.*
Poverljivo!

Berlin, 5. avgust 1941.
45 primeraka
35. primerak

Izveštaj o događajima [*u vezi s napadom na*] *SSSR br. 43*

(Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR od 3. 8. 41. promeniti na br. 42).

I) *Politički pregled*

a) *U Nemačkoj:*

Nema izveštaja.

---

[2] Feliks Bencler je, u tom pogledu, intervenisao u svojoj depeši Ministarstvu sopljnih poslova od 7. avgusta 1941: »Prema ovdašnjoj situaciji i ja se najenergičnije zalažem za ovu stvar, pošto su nemačke snage koje se ovde nalaze potpuno nedovoljne i pošto je zamoljeno pojačanje bezuslovno potrebno za sprovođenje potrebnih represivnih mera« (AVII, London 6, s. 300985-6). U vezi s tim Vrhovna komanda Vermahta je 9. avgusta 1941, preko komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, obavestila komandanta Srbije da dovlačenje novih snaga policije i službe bezbednosti u Srbiji nije moguće, jer su one potrebne za istočni front. Međutim, napomenuto je da Hitler, zbog pojačanja ustaničkih i sabotažnih akata, očekuje od angažovanih trupa da brzom i najoštrijom intervencijom što pre uspostave mir i red (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 925).

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721772-5.

b) *Okupirane oblasti:*

Belgija i Francuska:

. . .[2]

Donja Štajerska:

Komandant policije bezbednosti i SD u Donjoj Štajerskoj javlja:

U vezi sa komunističkim rovarenjima uhvaćeno je u šumi Gurkfeld[3] 9 muškaraca i jedna žena. Ova lica su zatečena sa oružjem, municijom i eksplozivnim punjenjima, kao i sa eksplozivnim materijalom, a pored toga imali su pri sebi i veću količinu komunističkog štampanog materijala. Po naređenju šefa civilne uprave u Donjoj Štajerskoj, gaulajtera i rajhštathaltera dr Iberrajtera ova lica su streljana u šumi Globoke.

Hrvatska:

Šef Ajnzac-grupe policije bezbednosti i SD, Ajnzac komande u Zagrebu, javlja:

Situacija u Hrvatskoj:

Komunistički i srpski ustanički pokret u Lici i Bosni i dalje je u toku. Kod Drvara su srpski ustanici, nakon žestokih borbi, kapitulirali a na Kordunu, južno od Zagreba, četničke jedinice su potpuno zbrisane. Međutim, i dalje su u toku borbe hrvatske vojske i ustaških jedinica protiv ustanika u Bosni, istočnoj Hercegovini, Sandžaku i Lici.[4] U Bosni i u Lici hrvatski seljaci se organizuju i naoružavaju za odbranu od ustanika. Oni zajedno s vojskom i ustašama obavljaju patrolnu službu radi obezbeđenja nesmetanog obavljanja žetve i sprečavanja paljevina.

Zapaženo je da lokalnim ustancima uvek prethodi vrlo aktivna komunistička propaganda koja pre svega širi glasine o predstojećem spuštanju sovjetskoruskih padobranaca. Pored toga javlja se o stalnom proturanju letaka sa srpskog na hrvatsko područje.

---

[2] Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

[3] Redakcija nije mogla da utvrdi o kojoj je šumi reč.

[4] Vidi Zbornik, tom V, knj. 32, dok. br. 6: izveštaj o dejstvima zdruga generala Lukića od 6. avgusta 1941. na sektoru Gospić — Gračac. Opširnije o pobuni i akcijama ustanika na ovim područjima vidi Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 10, 26, 41, 97, 98, 99, 100 i 116, knj. 32, dok. br. 5.

Razmere ustanka vide se i po tome što se jedinice hrvatske vojske koje su bile predviđene za hrvatsku legiju[5] upućuju u oblasti zahvaćene ustankom, pre svega u Sandžak i u istočnu Hercegovinu.

U Sandžak, koji su pre nekoliko sedmica zaposeli Italijani, upale su i hrvatske trupe radi nanošenja poraza ustaničkim Srbima koji su napravili pokolj među hrvatskim stanovništvom u Sandžaku.[6]

Situacija Italijana u Crnoj Gori još uvek je ozbiljna.[7]

---

[5] Reč je o posebnim oružanim formacijama ustaša. Njihovo formiranje je počelo maja 1941. i u prvo vreme se odnosilo na Crnu legiju ustaškog pukovnika Jure Francetića koja je svoja zverstva izvodila na području Bosne i Hercegovine kao i na druge slične ustaške formacije koje su u to vreme bile u formiranju. Opširnije o tome vidi Dr Ferdo Čulinović, n.d., str. 286—288.

[6] Vidi dok. br. 89, objašnjenje 6.

[7] U izveštaju obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga za Jugoistok od 7. avgusta 1941. o situaciji u italijanskoj zoni piše:

»1) *Ponovo uspostavljanje Kraljevine Crne Gore.* Konstitucionalna Narodna skupština sazvana 12.7. na Cetinju, glavni grad ranije Crne Gore, aklamacijom je odlučila da se ponovo uspostavi Crna Gora kao suverena država. Da bi »život i sudbinu Crne Gore povezao sa Italijom« kralj Italije je zamoljen da odredi regenta.

Dinastijska veza sa Italijom postojala je i ranije jer je današnja italijanska kraljica kći poslednjeg kralja Crne Gore Nikole I.

2) Na teritorijama Hrvatske i Crne Gore koje je okupirala Italija opet je došlo do nemira, koji za sada još nisu smireni. Za likvidiranje nemira određen je komandant 9. italijanske armije« (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039443-6).

BR. 101

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 5. AVGUSTA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU KNIN — GRAČAC — GOSPIĆ I O AKCIJI U ZAGREBU[1]

Strogo poverljivo!

1.) OKW, odeljenju za inostranstvo
2.) OKH, odeljenju vojnih izaslanika
3.) Operativnom vazduhoplovnom štabu odeljenju vojnih izaslanika, za pukovnika Šmita

Nemački general u Zagrebu

KR

Kopija:

K-tu oružanih snaga na Jugoistoku, Ic

U rejonu ustanka jugozapadno od Banjaluke nema bitnih promena sem olakšanja situacije. Nekoliko jurišnih aviona za dejstvo iz obrušavanja *bombarderske grupe potpukovnika Denha* [Doench] preuzelo je trenažni let i bacilo bombe, čije je dejstvo bilo izvanredno povoljno za hrvatsku [borbenu] grupu *Petrovac.* Iz Bihaća je prodirao jedan i po bataljon Hrvata u jugozapadnom pravcu. Kao što mi upravo general Oksilija saopštava, *Italijani nameravaju da sami uzmu u ruke osiguranje železničke pruge Knin — Gračac — Gospić*[2] a pored toga i da posednu nekoliko drugih tačaka koje su do sada bile evakuisane. *Kada u rejonu opet nastane mir, povući će se, kao i ukinuti sve preduzete italijanske mere predostrožnosti.* Pošto italijanski planovi nikako ne protivreče, koliko ja znam, različitim dogovorima s našom Vrhovnom komandom, ovo saopštenje primio sam sa zahvalnošću na znanje. Nešto sumnjivija je činjenica što su *Italijani u srezu Knin* kako mi i Oksilija potvrđuje

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 369—70. Tekst je naknadno rukom podvučen.

[2] Vidi Zbornik, tom V, knj. 32, dok. br. 4: naređenje komandanta kopnene vojske Ministarstva domobranstva NDH od 31. jula 1941. o predaji pruga u nadležnost osiguranja italijanskim oružanim snagama.

preuzeli civilnu upravu.[3] Oksilija obrazlaže ovu meru panikom koja je izbila kod hrvatskih civilnih i vojnih funkcionera. Italijani su prisluškivanjem doznali da je veliki župan Gospića izrazio hrvatskoj vladi određenu sumnju da su sami Italijani aranžirali ustanak jugozapadno od Knina.[4] Oksilija mi saopštava da je protiv ove sumnje uložen najoštriji protest. Kod Gračaca su Hrvati zaplenili mitraljeze italijanskog porekla.
Na raspitivanje, objasnio sam generalu Oksiliji da *intervencija s nemačke strane u unutrašnje borbe Hrvatske može doći u pitanje najviše na molbu hrvatske vlade.*

Zagreb

U Zagrebu, u okolini hotela »Esplanade«, jučer su srpski komunisti bacili ručne bombe na odred mladih ustaša, od kojih su 24 ranjena. Došlo je do neprekidne pucnjave. 4 do 5 atentatora, među njima i jedan stari profesor, odmah su smaknuti, a takođe je 98 talaca, većinom Jevreja, doživelo istu sudbinu.[5] Do daljnjeg je zatvoren gradski saobraćaj između 21 i 5 časova. Sa diplomatske strane doznajem da su Mađari objavili kako je *proglas o aneksiji Međumurja* tamošnjeg pukovnika bila samovoljnost ovog oficira.
U telegramu br. 236/41, strogo poverljivo, od 4. 8. 1941. trebalo je tačno stajati: Jedna bombarderska i jedna eskadrila za dejstvo iz obrušavanja. Bombarderska grupa potpukovnika Denha po naređenju, odlazi.[6]

---

[3] Opširnije o ovom vidi Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 108 i 137: izveštaj zapovednika 2. hrvatske oružničke pukovnije u Kninu od 31. jula 1941. o povlačenju domobrana, oružnika i organa vlasti iz Knina i o preuzimanju vlasti i razoružavanju ustaša od strane Italijana, kao i izveštaj župana iz Knina od 6. avgusta 1941. Paveliću (AVII, a. NDH, reg. br. 39/5-2, k. 195).

[4] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 103 (Izveštaj italijanske komande vojnoobaveštajne službe od 5. avgusta 1941. o ustanku na području Knina).

[5] Ovu akciju je, 4. avgusta 1941, izvela udarna grupa iz Botaničkog vrta bacivši bombe na četu ustaškog univerzitetskog bataljona (Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 115; AVII, a NDH, reg. br. 18/1-1, k. 153a). Prema izveštaju Ministarstva unutrašnjih poslova NDH od 4. avgusta 1941, ovom prilikom je ranjeno 28 ustaša. Na licu mesta su ubijena četiri pripadnika ove grupe: profesor Vinko Šonjara, student Tvrtko Seljar i radnici Anđelko Berislavić i Pero Rukavina, Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 115).

[6] Pored toga, u tom telegramskom izveštaju se govori o dejstvima ustanika u rejonima Banja Luka — Knin — Gospić i Bihać — Jajce, kao i o borbama 2—3 čete ustaša protiv ustanika kod Bos. Petrovca (vidi u AVII, NAV-T-501, r. 264, s. 1138-9).

Nemački general u Zagrebu
Br. 239/41. str. pov.
5. 8. 1941.

4 primerka:
2. primerak generalu
3. „ *načelniku*
4. „ k-tu oružanih snaga na Jugoistoku, Ic

BR. 102

MESEČNI IZVEŠTAJ KOMANDNOG ŠTABA KOMANDANTA SRBIJE OD 5. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O DISLOKACIJI SOPSTVENIH JEDINICA I NJIHOVIM DEJSTVIMA PROTIV PARTIZANSKIH ODREDA[1]

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab /odelj. Ia 332/41.[2] Beograd, 5. avgusta 1941.

Veza: K-t oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A.), str. pov. br. 0290/41. od 25. 6. 41, prilog 19 Bb[3]

Sadržaj: Izveštaj o situaciji i delatnosti za juli 1941.

Odeljenje Ia Komanda 12. armije[4]
Prim. 11. 8. 1941.
Ia, br. 2126/41

I

Komandantu Srbije stajale su na raspolaganju sledeće borbene jedinice:

a) 266.	landes-		bata-		feldkoman-
	šicen		ljon	pridan	danturi
					816, *Užice,*
562.	„	„	„	„	599, *Beograd,*
592.	„	„	„	„	610, *Pančevo,*
920.	„	„	„	„	809, *Niš.*

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040055-7.
[2] Broj dopisan rukom.
[3] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.
[4] Štambilj primaoca.

Zbog odlaska 266. landesšicen-bataljona, bilo je potrebno izvršiti nov raspored landesšicen-bataljona. Pridani su:

562.	landes-šicen-bataljon	feldkomandanturi	599, *Beograd,*
592.	„ „	sa 4 čete	816, *Užice,*
592.	„ „	sa 1 četom	610, *Pančevo,*
592.	„ „	sa 1 četom	599, *Beograd,*
920.	„ „	sa 4 čete	809, *Niš,*
920.	„ „	sa 2 čete	610, *Pančevo*

b) 64. rezervni policijski bataljon, Beograd, neposredno potčinjen komandantu Srbije.

c) *1. četa 501. (mot.) bataljona vojne žandarmerije* potčijena je feldkomandanturi 599, *Beograd.*

d) *666. pionirski bataljon* potčinjen je načelniku inžinjerije kod komandanta Srbije, Beograd.

e) 245. građevinski bataljon isto tako, potčinjen je načelniku inžinjerije kod komandanta Srbije, *Beograd.*

Zadatak landesšicen-bataljona je uglavnome bio osiguranje pojedinih objekata koje treba zaštititi. S obzirom na veliki broj objekata, za sada je nemoguća smena straža. Vojnici su, dakle, neprekidno na stražarskoj dužnosti. Straže su, osim toga, zbog nedostatka u ljudstvu, tako slabe da jedna stvarna zaštita nije zajemčena. Zbog toga je potrebno hitno uputiti najmanje jedan landesšicen-bataljon.

I, Upotrebom delova posadnih divizija, ova nevolja se može samo prolazno, a ne u dovoljnoj meri, otkloniti.

Pažnja pretpostavljenih organa mora zbog toga biti upravljena na to da jedna stvarna zaštita vrednosnih logora itd. ne postoji u današnjoj situaciji, te je štaviše lako i malim, energično vođenim terorističkim grupama, izvršiti dela sabotaže u logorima hrane, municije itd.

666. inžinjerijski bataljon, pored svoje obuke, morao se upotrebiti i *za zaštitu pojedinih objekata.*

64. rezervni policijski bataljon i 1. četa 501. (mot.) bataljona vojne žandarmerije upotebljeni su za borbu protivu ustanika. Upotreba usledila prolazno i u manjim odeljenjima. Samo u izuzetnim prilikama upotrebljene su 1 ili 2 čete 64. rezervnog policijskog bataljona, i to uglavnome na području feldkomandanture 816, Užice.

III

Za osiguranje železničkih linija na području Srbije bila je upotrebljena naoružana srpska žandarmerija. Veća aktivnost ustanika, naročito otkad su 25. VII 1941. srušeni vijadukti oko 30 km južno i jugoistočno od Beograda, iziskuje potrebu da

se pojača zaštita železničkih objekata na linijama Beograd — Palanka — Niš i Beograd — Osipaonica. Srpske železničke stanice (300) naoružane su sa po 3 puške i 20 metaka, a 600 čuvara pruge sa po 1 puškom i 50 metaka. Osim toga, na železničkoj pruzi Beograd — Palanka — Niš angažovano je *500 srpskih žandarma s puškama, 30 mitraljeza i 500 ručnih bombi.* Zatim je *trupa jačine oko 1 bataljona, raspoređena po stražama od 1 voda, preuzela zaštitu napred iznete železničke linije (Beograd — Palanka — Niš).*

IV

Prema naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (K-de 12. A) Ic/AO, pov. br. 5623/41. od 12. VI 1941,[5] vođeni su pregovori sa italijanskim oficirom za vezu radi povlačenja demarkacione linije.[6]

Zatim, održani su pregovori sa bugarskim oficirom za vezu radi ispravke granice severozapadno od Vranja, i u okolini Labušnica[7] — Grdelica.

O pregovorima je već izvestio komandant Srbije, Ia, pov. br. 292/41. od 25. VII 1948.[8] i Ia, br. 92/41. od 31. VII 1941.[9]

Italijani do sada nisu dali nikakav odgovor na učinjene predloge.

U vezi s ostalim uzet je u obzir telegrafski izveštaj o situaciji dostavljen od komandanta Srbije, pov. br. 238/41. od 2. VIII 1941.[10]

. . .[11]

generalštabni major

---

[5] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

[6] O nemačko-italijanskoj demarkacionoj liniji u rejonu Kos. Mitrovice, a u vezi sa izveštajem Operativnog odeljenja komandanta Srbije (br. 292/41. od 25. jula 1941, tačka I, stav B), Vrhovna komanda Vermahta je 3. avgusta 1941. obavestila:

»Na osnovu ugovora Ministarstva inostranih poslova sa Italijom utvrđeno je da demarkaciona linija u rejonu Mitrovice treba da se proteže 10 km zapadno od železničke pruge Mitrovica — Uroševac. Na osnovu toga, demarkaciona linija se proteže kako sledi: od kote 1504 u jugoistočnom pravcu tako da ibarsku dolinu preseca 10 km zapadno-severozapadno od Mitrovice, odatle produžava paralelno sa prugom Mitrovica — Uroševac a na odstojanju od 10 km zapadno od nje, do kote 800 kod Čikatovo (pripada Italiji) — železnička okuka 5 km severoistočno od Čikatova (pripada Italiji) — Jugovići, severno od Prištine (pripada Italiji) — Propaštica (pripada Italiji) — kota 1154, 20 km s.zapadno od Vranja — kota 1270, 10 km zap. od Vranja. Ovde granica izlazi na granicu bugarske okupacione teritorije« (AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 244-5).

[7] Verovatno Babušnica.

[8] Vidi dok. br. 94.

[9] Taj dokument redakcija nije pronašla.

[10] Vidi dok. br. 98.

[11] Potpis nečitak.

BR. 103

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 6. AVGUSTA 1941. O AKCIJAMA I O MERAMA ODMAZDE NA PODRUČJU DONJE ŠTAJERSKE[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI I SD — Berlin, 6. avgusta 1941.

IV A 1 — B. br. 1 B/41. poverlj. — *47 primeraka*

Poverljivo! — 11. primerak

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR br. 44

I) *Politički pregled*

a) *U Nemačkoj:*

...[2]

b) *Okupirane oblasti:*

Donja Štajerska:

Komandant policije i bezbednosti SD u Donjoj Štajerskoj javlja:

U noći 3/4. 8. 1941. u Celju (Bukov Žlak),[3] izgorela je jedna gospodarska zgrada.

4. 8. 41. izgorela je župnikova kuća u Dobriša Vas[4] kod Žaleca.[5]

U isto vreme u Lemdorfu[6] br. 9, kod Žaleca,[7] srez Celje, izgorelo je jedno poljsko dobro.

Zbog širenja požara izgorelo je i jedno obližnje imanje.

4. 8. 41. izgorela je župnikova kuća u Šmartnu (Rožni Dol),[8] srez Celje.

Jedno lice, koje je spazilo sumnjive osobe, izvestilo je o ovome mesnu žandarmeriju, a nepoznati počinioci su to lice ubili sa 3 metka iz pištolja. Svi vlasnici izgorelih domaćinstava su evakuisani. Domaćinstvima su upravljali komesari.

Prilikom ovih paljevina potpuno su uništene sve zalihe stočne hrane. Kao počinioci dolaze u obzir komunistički elementi. Potraga (za ovim elementima) odmah je otpočela i još je u toku.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII- NAV-T-175, r. 233, s. 2721806-7.

[2] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

[3], [4], [5], [7] i [8] Na prepisu originala ovi nazivi mesta su napisani na nemačkom jeziku.

[6] Redakcija nije mogla da utvrdi o kom je mestu reč.

Plakatima objavljeno streljanje komunističke terorističke grupe iz Krškog učinilo je ogroman utisak na stanovništvo.[9] Pogubljenje 10 ljudi je postalo vest dana. Slovenačko stanovništvo, uopšte uzev, trezveno prosuđuje ove mere. Delatnost komunista karakteriše se sasvim nepovoljno.

BR. 104

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 8. AVGUSTA 1941. O AKCIJAMA PARTIZANA U SLOVENIJI[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI I SD
— *IV A 1 — B. br. 1 B/41. pov.*
Poverljivo!

Berlin, 8. avgusta 1941.
47 primeraka
35. primerak

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR br. 46

I) *Politički pregled*

a) *U Nemačkoj:*

Nema izveštaja.

b) *Okupirane oblasti:*

Donja Štajerska i Kranjska[2]

Komandant okupiranih oblasti Koruške i Kranjske javlja:

Aktivnost bandi u šumama i planinama stalno raste i prema pouzdanim izveštajima sledećih dana će biti izvedene veće

---

[9] Vidi Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 113: objavu nemačkog šefa civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 30. jula 1941. o streljanju deset članova sabotažne grupe u Krškom.

[1] Snimak dokumenta (piasnog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721831-7.

[2] U izveštaju šefa policije bezbednosti i SD br. 45 od 7. avgusta 1941. piše:

»U okolini Št. Vida kod Ljubljane pronađeni su leci u kojima se Slovenci pozivaju na bojkot svih ustanova okupacionih vlasti. Dalje, sve stanovnike koji sarađuju sa okupacionim vlastima treba progoniti i ubijati kao besne pse. Pozivaju se svi radnici i nameštenici da vrše sabotaže i pruže pasivan otpor. Žandarme, policajce i njihove pandure razoružati i pobiti. Treba uništiti svaku onu kuću koju okupacione vlasti dodele stranim doseljenicima«. Na kraju se kaže: »Živela oslobodilačka borba slovenačkog naroda. Rame uz rame sa narodima Sovjetskog Saveza protiv fašističkih okupatora. U borbi protiv zločinaca Musolinija i Hitlera!« (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721816).

akcije radi sabotaže.[3] Do sada su se još uvek događaji odvijali samo u vidu pojedinačnih slučajeva. Pored ostalog, porušen je cevovod (koji ide kroz planinu) jednog preduzeća u Jesenicama, te se može zahvaliti samo neznanju počinilaca što proizvodnja preduzeća (oko 4000 radnika) nije bitno poremećena. Bilo je više slučajeva napadâ na stanove lica koja obavljaju funkciju predsednika opštine ili neku drugu funkciju. U pojedinačnim slučajevima vršene su i paljevine radi uništenja žetve, pri čemu su pričinjene velike materijalne štete.[4] Odmah su upućivane patrole policije bezbednosti i policije za održavanje reda. Ovo patroliranje još nije završeno i do sada je ubijeno 8 komunista.[5]

Teroristi su dobro naoružani i ne libe se da oružje odmah upotrebe. Oružje najvećim delom vodi poreklo iz bivših magacina jugoslovenske vojske i u svoje vreme bilo je posakrivano u mnogobrojnim bunkerima i odbrambenim objektima koji se uglavnom nalaze na nekadašnjoj italijansko-jugoslovenskoj granici. Prilikom okupiranja ovog područja okupacione vlasti su propustile da sprovedu i odgovarajuću akciju za prikupljanje toga oružja na sigurno mesto. I pored raznih naređenja Vermahta, pa i šefa civilne uprave, stanovništvo je ovo oružje sakrilo, te se sad njim naoružavaju bande. U oblasti Kamnika velike količine oružja i municije prokrijumčarene su sa italijanskog područja.

Na jedan važan železnički most izvršena je diverzija eksplozivnim materijalom, ali nije potpuno uspela zbog kišovitog vremena, te železnički saobraćaj nije prekinut. Most se nalazi na Savi kod Dovja. Železnička pruga koja ide preko ovog mosta sada je jedina železnička veza između Koruške i okupiranog područja.

Dalje, u srezu Kamnik teško su povređena tri žandarma prilikom vršenja službene dužnosti. Na žandarme je pucano iz zasede kad su bili u patroli. Prilikom odvoženja jednog od povređenih žandarma motorno vozilo je naišlo na zamku za automobile, bilo je prinuđeno da zastane, te je tada opet na njega pucano.

---

[3] O dejstvima partizanskih jedinica Slovenije početkom avgusta 1941. vidi Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 12.

[4] O spaljivanju žita koje je okupator rekvirirao vidi Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 20.

[5] Ovo se odnosi na ubijanje boraca Kranjske čete u lovačkoj kući pod Storžičem (Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 119).

U neposrednoj blizini Bleda ubijen je iz puške jedan folksdojčer, koji je bio poznat kao protivnik komunista.

U Begunjama je zasedao preki sud, kojom prilikom su tri terorista osuđena na smrt. Presude su odmah izvršene u Begunjama.

c) *Generalni guvernman*

. . .[6]

BR 105

IZVEŠTAJ KOMANDE ABVERA U BEOGRADU OD 8. AVGUSTA 1941. O RAZVOJU USTANKA U JUGOSLAVIJI POČETKOM AVGUSTA 1941. GODINE[1]

Prilog uz pov. L br. 3496/7. 41. od 8. VIII 41.
W. V. St.[2] Beograd

1051c Poverljivo. NOKV-1114
IH Beograd, 8. 8. 1941.

Izveštaj o pokretu otpora na teritoriji bivše Jugoslavije, stanje razvoja uopšte, posebno u vremenu od 1. do 7. avgusta 1941.

Izvor: Sopstvena istraživanja, sopstvena mreža agenata i mreža agenata KO[3] Zagreb.

Pokret otpora je od početka nemačko-ruskog oružanog sukoba i u uzročnoj vezi s njim ušao u akutni stadijum.[4] Dok je do polovine jula dolazilo samo do pojedinačnih akata sabotaže na privrednim i saobraćajnim postrojenjima, od toga vremena ne samo što stalno brojno rastu akti sabotaže nego se povećava broj i oružanih prepada na pripadnike nemačkih oružanih snaga, kao i na organe i ustanove srpskih civilnih i policijskih vlasti. U organizacionom pogledu i s obzirom na poreklo i ciljeve treba razlikovati:

1. Četnike (odmetnike)

---

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Poljsku.

[1] Dokumenat (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 4/13a, k. 2-A.

[2] Wehrmacht Verbindungsstelle (Centar veze Vermahta, u stvari Komanda Abvera Beograd)

[3] Kriegsorganization (Ratna organizacija, u stvari ispostava Abvera Beograd u Zagrebu).

[4] Vidi dok. br. 78, objašnjenje 3.

2. Komunističke aktivne grupe s političkim ciljem
3. Pljačkaške bande bez političkog cilja.

Na pojedinim područjima, kao u Crnoj Gori i Hercegovini, utvrđena je saradnja na polju rukovođenja i akcije između nacionalnih četnika građanskog i seljačkog kova i levo orijentisanih nacionalnih grupa koje se nazivaju komunistima, dok u stvari o marksizmu i Internacionali nemaju pojma. U bosanskoj i ličkoj oblasti (teritorija jugozapadno od Zagreba) u pitanju je, prema svim raspoloživim izveštajima, reakcija tamošnjih srpskih delova stanovništva na *krvave i nečovečne mere istrebljenja od strane* hrvatskih *ustaša.*

Ovaj pokret otpora srpskog stanovništva u pomenutim oblastima, koje delimično pripadaju Hrvatskoj, delimično Italiji, podržavaju hrvatski delovi stanovništva koji se ne slažu sa sadašnjom hrvatskom vladom. U pitanju su delimično *Mačekove pristalice,* delimično *levo orijentisani radikali.*

1. **Četnici**

Četnički pokret, čisto nacionalni, velikosrpski borbeni pokret sa borbenom tradicijom koja je ukorenjena u narodu (hajduci), vojnički vođen i organizovan od strane *bivših aktivnih oficira, od kraja jula je u stanju sistematskog organizacionog okupljanja i pripremanja.*[5] Postojali su mali rejoni prikupljanja za početak ponovnog aktiviranja četnika u predelima oko *Beograda: Požarevac,* 70 km jugoistočno od Beograda,
Obrenovac, 30 km jugozapadno od Beograda,
Valjevo, 100 km jugozapadno od Beograda,
Aranđelovac, 80 km južno od Beograda,
Rudnik, 100 km južno od Beograda,
Kragujevac, 120 km jugoistočno od Beograda,
kao i u raznim brdovitim i šumskim predelima u južnom delu Srbije.

Iz ovih manjih prvobitnih područja prikupljanja u severnoj i centralnoj Srbiji došlo je u poslednje vreme do širenja i pomeranja prema jugu, u *predeo južno od linije Užice i Niš,* a time i do premeštanja operativnog težišta i istovremeno koncentrisanja snaga u predelu koji je za banditski pokret strategijski povoljan. *Planina Jastrebac, severozapadno od Niša, dalje južno od sliva reke Toplice, sliv reke Jablanice, jugozapadno od Leskovca, planina Kopaonik, južno od Kraljeva i*

[5] O tome vidi dok. br. 97, 153, 220, 222, 232—237 i 243. u ovoj knjizi. Opširnije o organizaciji četništva Draže Mihailovića i stvaranju četničkih formacija vidi dr Jovan Marjanović: »Prilozi istoriji sukoba NOP i četnika Draže Mihailovića u Srbiji 1941. godine«, Istorija XX veka, Zbornik radova I, Kultura, Beograd, 1959, str. 164—170, 176—230; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I, str. 71—73, 139.

oko Kolašina, zapadno od Kosovske Mitrovice, planine Golija i Javor i jugozapadno od Kraljeva.

Na ovom području dosad nije došlo ni do kakvih akcija protiv nemačkih oružanih snaga. U početku prikupljanja četnika na ovom području došlo je do malih borbenih sukoba sa šiptarskom žandarmerijom u rejonu severno od Kosovske Mitrovice, pre svega u Borčanima i na prelazima preko Ibra, dalje na planini Javoru, severno od Sjenice. Ovde nema ni reči o nekoj ofanzivnoj akciji četnika. Od sredine jula, kada je crnogorski ustanički pokret postao akutan, postojala je očigledna težnja da se uspostavi veza sa crnogorskim ustanicima koji se bore, pre svega, u području Lima, i to preko Sjenice. Na to ukazuje i prodor crnogorskih ustanika, koji od sredine jula drže gradove Berane i Bijelo Polje, u pravcu Sjenice i Suvog Dola.

Cilj: *uspostavljanje neposredne veze između srpskih aktivista Crne Gore i južne Srbije.*

2. **Teritorija Crne Gore**

10. jula počinju ofanzivna borbena dejstva ustanika u malim grupama i poduhvati protiv italijanskih garnizona i transporata, i proširuju se na celokupnu crnogorsku teritoriju, sa izuzetkom zapadnih obalskih gradova.[6] U južnom delu su albanski bataljoni delimično deblokirali okružene italijanske garnizone. Otpor Italijana neznatan. Ustanici organizuju upravu i policiju, sprečavaju pokušaje pljačke od strane domaćih dobrovoljaca.[7]

Izričiti politički *cilj: oslobođenje Crne Gore* i celokupnog srpstva od italijanskog i nemačkog jarma. Naoružavanje iz starih zaliha jugoslovenske vojske i trofejnog materijala koji je oduzet od italijanskih trupa, uglavnom: puške, puškomitraljezi, mitraljezi, PA-topovi, brdski i poljski topovi.

Neosporno je da je naoružavanje znatno olakšano italijanskom indolencijom.[8] Prenošenje obaveštenja putem radija i svetlosnih signala.

2 operativne grupe:

Jedna pod komandom pukovnika Šukovića, koja se od početka zalaže za nezavisnu Crnu Goru, a druga grupa pod

[6] O tome vidi dok. br. 80, 81, 89; Zbornik, tom III, knj. 1, dok. br. 2, 4 i 7; »NOB u Crnoj Gori 1941—1945, Hronologija događaja«, str. 33—103.

[7] Opširnije o uspostavi organa narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji i stvaranju prekih narodnih sudova vidi Zbornik, tom III, knj. 1, dok. br. 3 i 5.

[8] O merama za ugušivanje julskog ustanka u Crnoj Gori vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 42, 44—48, 51—53, 58—62, 66—74 i 93.

komandom *Nikčeva*, koji je prvobitno, uz italijansku podršku, istupio protiv hrvatske vlade u rejonu Mostar — Nevesinje — Gacko — Bileća — Trebinje u interesu proširenja italijanskog uticaja i od *Italijana dobijao oružje.* Obojica su se ujedinili sredinom jula u zajedničkoj akciji protiv Italije i Hrvatske. *Ukupna jačina* obe grupe je 12.000, prema drugim *izveštajima 20.000 ljudi.*

3. **Hrvatsko-bosanska teritorija**

Ustanički pokret protiv hrvatske ustaške vlade, koji je počeo u prostoru Gospić — Knin (severno od Splita) i proširio se prema severu do Zagreba, obuhvata *područje ograničeno otprilike mestima Sisak — Dubica — Prijedor — Banja Luka — Jajce — Livno — Vrlika (južno od Knina).*[9] *Političku i oružanu podršku pružaju Italijani.* Težište u rejonu *Banja Luka — Prijedor — Bosanski Petrovac — Livno — Jajce,* gde su se nedovoljno obučene i kukavičke hrvatske ustaše povukle i morale biti smenjene hrvatskim oružanim snagama. Lokalni uspesi hrvatske vojske: kod Prijedora, otprilike 50 km severozapadno od Banje Luke, kod Ključa, oko 50 km jugoistočno od Banje Luke, kod Glamoča, oko 65 km severoistočno od Splita. Izvršen vatreni prepad na hrvatsku ustašku kasarnu u Zagrebu.

Akcije sabotaže na saobraćajnim postrojenjima i postrojenjima veze na celokupnom ustaničkom području, naročito u zapadnom delu, na pruzi Zagreb — Split i u blizini Zagreba.

4. **Komunističke akcije**

Vezu koju su u početku ponovnog aktiviranja četnički odredi uspostavili sa aktivnim komunistima prekinuli su četnici na teritoriji stare Srbije. Ovi su isključili sve komuniste i predali izvestan broj vodećih komunista u ruke policije. Komunističke akcije su otpočele posle izbijanja nemačko-ruskog rata, najpre pojedinačnim akcijama protiv saobraćajnih postrojenja i postrojenja veze u centralnoj i severnoj Srbiji, severno od Kraljeva i Užica. U toku daljeg razvoja moglo se uočiti da postoji *zajedničko rukovodstvo. U poslednje vreme su se znatno pojačale akcije.* Sada su sva saobraćajna postrojenja i postrojenja veze na celokupnom području izložena stalnim ometanjima. Usto se vrše mnogobrojne sabotaže u industrijskim postrojenjima i ustanovama za snabdevanje. Poslednjih dana se povećao broj prepada na pripadnike Vermahta, kao i krvavi

---

[9] Opširnije o razvoju ustanka u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini vidi Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 6 i 8; tom IV, knj. 1, dok. br. 1, 2, 3, 5 i 6; tom V, knj. 1, dok. br. 8, 9, 92, 97 i 99, 101 i 106—108.

prepadi na srpske civilne i policijske organe. Terorišu stanovništvo. Pri tom se u pojedinim slučajevima ne može da utvrdi da li su izvršioci komunisti ili razbojničke bande.[10]

Sadašnje opšte stanje

Nesigurnost i nemiri na celokupnoj srpskoj teritoriji, zatim u severnom Banatu, Bosni, Crnoj Gori, Hercegovini, Lici, Hrvatskoj južno od Save. Srazmerno mirnim mogu se u poslednje vreme smatrati područja južno od Užice — Niš, koja *su nazvana četničkim rejonima prikupljanja, zatim hrvatska područja severno od Save.*

Mere odmazde, na primer, veliko streljanje 81 slučajno sakupljene osobe, nisu dovele do smirenja ili zastrašenosti. Naprotiv, svest da će ih kriminalne ustaše u Bosni ili Hercegovini opljačkati, proterati, odnosno sa ženama i decom poklati, ili da će izgubiti život i imanje od razbojničkih elemenata ili kao slučajni objekt odmazde Nemaca, dovela je i mirne i politički indiferentne i lojalne delove srpskog stanovništva u ogorčeno i očajno stanje koje ih silom prilika goni u redove bilo kojih ustaničkih grupa.

[10] U toku 1941. u Srbiji su postojale i neke samostalne razbojničke grupe koje su se predstavljale čas kao partizani, čas kao četnici. One su pljačkale pojedince, ubijale radi pljačke, ucenjivale, vršile silovanja i druge zločine. Među njima su se naročito isticale grupe koje su vodili Božo Ćosović Javorski, Tozo Muštiklava, Čaruga, Tanda, Kamenica i drugi (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 82, knj. 2, dok. br. 13 i 18; V. Dedijer: »Dnevnik«, knj. I, str. 3; Rodoljub Čolaković: »Zapisi iz oslobodilačkog rata«, str. 158, 250—251.

BR. 106

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 9. AVGUSTA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Prim. 12. avg. 41/11,00
Ia, br. 2780/41. pov.

Radiogram
Poverljivo

Upućeno:
O. K. W./WFSt. odelj teritorijalne odbrane istovremeno i
O. K. H./Gen. St. d. H. oper. odeljenje

Dnevni izveštaj 9. 8. 41.[3]

1.) 8. 8. Otvorena vatra na vojna kola kod Trnave (13 km jugoistočno od Topole). 1 vojnik mrtav, 1 podoficir nestao.[4]
Noću 8/9. 8. na železničkoj stanici Lajkovac (27 km istočno od Valjeva) komunističke bande izvršile prepad na voz koji se tu nalazio. Gubici: 8 vojnika mrtvih, 1 ranjen, sem toga 8 civila ranjeno. Naređeno je da se pojačaju pratnje vozova koji prebacuju vojnike na odsustvo, a takvim vojnicima izdavaće se oružje.
7. 8. U Kragujevcu na skladištu sena i u odeljenju kože fabrike oružja izbili požari.[5] Bez sumnje radi se o sabotaži.
8. 8. Prepad komunističke bande na voz kod Ravne Reke.[6] (20 km severoistočno od Ćuprije). Iz voza pokupljeni folksdojčeri i streljani.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003091. Na margini originala je rukom dopisano nekoliko parafa i datuma.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O akcijama partizana u Srbiji 5, 6, 7. i 8. avgusta 1941. vidi u dnevnim izveštajima Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 122, 123, 124 i 125).

[4] Ovaj prepad je izvela Takovska četa Čačanskog NOP odreda na Divljaci, između G. Milanovca i s. Nevade (»Hronologija«, str. 86).

[5] Ovu akciju su, 6. avgusta 1941, izveli delovi Kragujevačkog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 18; AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1985; »Centralna Srbija«, str. 68—70).

[6] Akciju su izveli borci Paraćinsko-ćuprijske čete Pomoravskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 89).

Armeeoberkommando 12

Eing. 12 AUG 1941 1700

Funkspruch. 1780/0-Ia/1.

Geheim!

An
O.K.W./WPSt., Abt. Landesverteidigung, gleichlautend an
O.K.H./Gen.St.d.H., Op.-Abteilung.

Tagesmeldung vom 9.8.41:

1.) 8.8.41. Wehrmachtauto bei Trnavo (13 km südostw. Topola) angeschossen. 1 Soldat tot, 1 Unteroffizier vermisst.
Nacht 8./9.8. Bahnhof Latkoviv (27 km ostw. Valjevo) kommunistischer Bandenüberfall auf haltenden Zug. Verluste an Soldaten: 8 Tote, 1 Verletzter, ausserdem 8 Zivilisten verwundet. Verstärkung der Wachen für Urlauberzüge und Mitgabe von Waffen an Urlauber ist angeordnet.
7.8. In Kragujevac im Heulager und in der Lederabteilung des Arsenals Feuer ausgebrochen. Zweifellos Sabotage.
8.8. Kommunistischer Bandenüberfall auf Zug bei Ravnakoka (20 km nordostw. Cuprija). Volksdeutsche herausgeholt und erschossen.
6.8. Seilbahn des Bergwerks Ravna-Reka (22 km nordostw. Cuprija) zerstört. 7.8. Angriff einer Bande von 25 Mann auf den Schacht des Bergwerks durch volksdeutsche Wache zurückgeschlagen.
Bandenüberfall auf Gemeinden Zabare (4 km ostw. Topola), Dume (8 km ostw. Topola), Svilajnac (32 km nordostw. Kragujevac), Slatin (südostw. Kragujevac), Vovuvce (9 km südl. Arandelovac) Jelovik (12 km südwestl. Arandelovac) und in Cacak.
2.) Nach Cuprija Panzerzug und ein Batl. aus Pocarevac zur Verstärkung des in Cuprija liegenden Batl. entsandt.
3.) Nacht vom 8./9.8. Angriff von 2 - 3 engl. Flugzeugen auf Flugplatz Eleusis. Schaden unbedeutend.
4.) Boot M 9 der 10. Küsten-Sicherungsflottille bei Stratoni nördl. Athos gestrandet. Boot verloren. Mannschaft gerettet.

W.Befh.Südost (AOK 12) Ic/AO
Nr. 6040/41 geh. vom 9.8.41.

Für die Richtigkeit:
Oberleutnant

Fotokopija dokumenta br. 106

6. 8. Žičana železnica rudnika Ravna Reka (22 km severoistočno od Ćuprije) uništena. 7. 8. straža folksdojčera odbila napad bande od 25 ljudi na okno rudnika.[7]
Prepad bande na opštinsku zgradu Žabare[8] (4 km istočno od Topole), Šume (8 km istočno od Topole), Svilajnac[9] (32 km severoistočno od Kragujevca), Slatinu[10] (jugoistočno od Kragujevca), Vovavec (9 km južno od Aranđelovca), Jelovik (12 km jugozapadno od Aranđelovca) i Čačak.

2.) U Ćupriju upućen iz Požarevca oklopni vod i jedan bataljon kao pojačanje bataljonu koji je lociran u Ćupriji.
. . .[11]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A)
Ic/AO
Br. 6040/41. pov. od 9. 8. 41.

Tačnost overava:
Resler
poručnik

---

[7] Prepad su izveli delovi Pomoravskog NOP odreda i pri tom demolirali rudnička postrojenja i žel. st. Ravna Reka (AVII, Nda, reg. br. 29/1, k. 51, reg. br. 30/3, k. 19).

[8] Ovu akciju su izveli delovi 1. šumadijskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 103).

[9] Delovi 2. šumadijskog NOP odreda su, 7/8. avgusta 1941, napali i zauzeli Svilajnac, razoružali žandarme, demolirali saobraćajne objekte i pokidali tt veze (AVII, a. NOP, reg. br. 1—9, k. 1641, reg. br. 1/3, k. 1984).

[10] Ovu akciju su izveli delovi Pomoravskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 7 i 14; AVII, Nda, reg. br. 54/4, k. 19, reg. br. 28/1, k. 51; a. NOP, reg. br. 2—14/k. 1641).

[11] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 107

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 10. AVGUSTA 1941. O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SLOVENIJE[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
i SD
— *IV A 1 — B. br. 1 B/41. pov.*

Berlin, 10. avgust 1941.

48 primeraka
29. primerak

Poverljivo!

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR br. 48

I. *Politički pregled*

a) *U Nemačkoj:*

Nema izveštaja.

b) *Okupirane oblasti:*[2]

Donja Štajerska:

Komandant policije bezbednosti i SD u Donjoj Štajerskoj javlja:

U noći 8/9. avgusta 1941. komunistički elementi su izvršili napad na žandarmerijsku stanicu u Zagorju, kod Trbovlja. Banditi, jačine 30 do 40 ljudi, bili su naoružani puškama i ručnim bombama. Jedan žandarmerijski službenik je teško ranjen, a jedan je komunist ubijen prilikom njegovog bekstva. Pored toga, porušen je put Zagorje — Trbovlje, i to tako da je napravljena rupa širine 3—4 metra a dubine 2 metra.[3] Zapaljen je senjak u sklopu kompleksa zgrade dvorca Vindenau (opština Radovina). Osim toga, u Mariboru je uhapšeno 10 lica koja su učestvovala u izradi i širenju komunističkih letaka. Po naređenju šefa civilne uprave u Donjoj Štajerskoj, stre-

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog mašinom) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721863-4.

[2] U izveštaju šefa policije bezbednosti i SD od 9. avgusta 1941, br. 47, javlja se o aktivnosti partizana na teritoriji Srbije, s napomenom da su grupe partizana jačine 60—70 ljudi. Ove grupe se u poslednje vreme povećavaju i broje do 200 ljudi, što jasno ukazuje da komunisti rade na organizaciji oružanog ustanka. U tom cilju je predloženo organizovanije angažovanje postojećih nemačkih snaga na teritoriji Srbije, ali da se bolje naoružaju i opreme. Isto tako se izveštava o akciji koju su preduzele operativne jedinice, zaštitna policija, srpska policija i ajnzac-grupa policije sigurnosti i službe bezbednosti protiv ustanika na području Kosmaja, 40 km južno od Beograda (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721838-9).

ljano je 6 lica zbog pripremanja komunističkih terorističkih akata, odnosno zbog zabranjenog nošenja oružja.

Koruška i Kranjska:

Komandant policije bezbednosti i SD u okupiranim područjima Koruške i Kranjske javlja:

Akcije komunista

Akcija o kojoj smo već izvestili otpočela je 8. 8. 1941. i još traje. Zajedno s Vermahtom angažovana su i 2 bataljona zaštitne policije.[4] Do sada je u više slučajeva došlo do borbenih dejstava. Veći broj lica je uhapšen i odveden u kazneni zavod u Begunjama. I sigurnosna policija je angažovana u svim ovim akcijama. Prilikom ovih akcija ubijen je jedan policajac iz zaštitne policije, a više ih je ranjeno. Šef civilne uprave je, u sporazumu s višim SS i policijskim komandantom dr Šelom, naredio da se, kao mera odmazde, odmah strelja 10 komunista. Na ovu zapovest komanda zaštitne policije u Begunjama streljala je 9. 8. 41. 10 lica.[5] Izbor ovih lica izvršen je na osnovu odgovarajućeg proveravanja tih slučajeva. Radi se isključivo o banditima koji su zatečeni sa oružjem u rukama ili su na neki drugi način aktivno učestvovali u komunističkim akcijama koje su u poslednje vreme vršene. Do sada je streljano oko 50 komunista, uključujući i lica koja je osudio specijalni sud. Otkrivena je čitava organizacija u srezu Donji Dravograd, organizacija koja se takođe spremala da izvrši svoju akciju, te je još oko 20 lica predato specijalnom sudu. Dejstva u smislu sabotaže nije bilo otkako je Vermaht stupio u akciju. Porodice streljanih hvatane su odmah posle streljanja, te će početkom evakuacije drugog talasa odmah biti evakuirane. Naše oštre mere već imaju osetno dejstvo. Prema izveštajima može se zaključiti da stanovništvo odbija da ubuduće uzima učešća u akcijama komunističke partije.

---

[3] Ovu je akciju 9. avgusta 1941, izvela Revirska partizanska četa (Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 12, 14 i 140).

[4] Reč je o borbama Gorenjskog NOP bataljona (zvanog i bataljon »Ivana Cankara«) na pl. Jelovici 8. avgusta 1941 (Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 13 i 20).

[5] Vidi Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 122 (objava o ovom streljanju).

BR. 108

UPUTSTVO KOMANDANTA SRBIJE OD 11. AVGUSTA 1941. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU O OBUCI NEMAČKIH POSADNIH JEDINICA ZA BORBU PROTIV PARTIZANA[1]

STROGO POVERLJIVO — 27. primerak
Prepis — *Prilog 8*

KOMANDANT SRBIJE — Beograd, 11. avgust 1941.
br. 144/41. str. pov.

S t r o g o p o v e r l j i v o

Višoj komandi LXV

I. Osim mera koje je naredila Viša komanda LXV, Ia, br. 373/41. pov.,[2] ovlašćuje se Viša k-da LXV da odmah preduzme napadna dejstva protiv komunističkih terorističkih bandi.
Za tu svrhu preporučujem da se postupa prema sledećim principima.
Za uspešno sprovođenje ovih napadnih akcija neophodno je potreban:
1. moralni
2. stručno-nastavni preobražaj trupa.

Uz 1. Trupe su ušle u Srbiju otprilike pod mirnodopskim uslovima i po dužnosti izvode obuku kao posadne jedinice prema vojnim pravilima. U potpuno izmenjenim odnosima ne postoje nikakve *posadne trupe u Srbiji*, već naprotiv trupe koje su osposobljene za borbu i koje teže borbi, dakle, *borbene trupe*. Kao što saboter i vođa bande razmišlja o izvršenju zamišljenog terorističkog akta, tako svaki trupni starešina, od najstarijeg do najmlađeg, mora najozbiljnije pristupiti razmišljanju kako će svoju jedinicu obučiti i osposobiti za naređenu ofanzivnu borbu. Pri tome, u prvom planu stoje razmišljanja koja vode računa o specifičnosti ofanzivne borbe, o konkretnim odnosima i o zemljištu. Proučavanje i razmena iskustva moraju biti glavna tema razgovora svih starešina na službi

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 45-7.
[2] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

i izvan nje. O svim terorističkim aktima i aktima sabotaže protiv pripadnika nemačkog Vermahta itd., koji su izvršeni delimično iz zastrašenosti, delimično iz drskosti, ali najvećim delom iz niskih pobuda, trupe moraju biti obaveštene sa službenog mesta, ne kao sa pričama jeze i užasa, nego da bi upoznale način za njihovo sprečavanje. Trupe moraju biti moralno spremne za napadna dejstva.

Uz 2. Pored nastave predviđene napred *navedenom odredbom,* neophodno je potrebno obučavanje u munjevitoj upotrebi oružja, kao i u gađanju bojevom municijom. Dalje, na primer, iznenadno opkoljavanje i pročešljavanje poljoprivrednih dobara, naseljenih mesta, pošumljenih površina, kukuruznih polja itd. Dakle, obuka za gerilsko ratovanje.

II. Nezavisno od te, u prvi plan istaknute nastave, treba detaljnijim naređenjima Više k-de LXV odmah formirati na svaki bataljon po jednu Jagd-komandu (J. K.)[3] u jačini oko 30 do 50 ljudi. Svrsishodno je da se J. k-de formiraju od dobrovoljaca iz bataljona, a takođe i iz drugih jedinica, pod vođstvom posebno hrabrih i oprobanih oficira i podoficira. *Boraca do kraja!*
Ove J. k-de treba učiniti pokretljivim dodeljivanjem kamiona, čije bočne stranice u svakom datom slučaju treba na najprostiji način zaštititi od dejstva pešadijske vatre i popuniti ih lakim i teškim mitraljezima, automatima, ručnim bombama, dovoljnim količinama municije, pogonskog goriva i hrane. Prema potrebi, treba narediti pridavanje tenkova, izviđačkih oklopnih kola, motocikla, bicikla i sredstava veze — na primer, radio-stanica.
J. k-dama treba dodeljivati pripadnike policije, službe bezbednosti, srpske žandarme i tumače.
J. k-de nose odgovarajuće oznake svojih pukova i bataljona, na primer J. K. 1/749. pp.

Vođenje borbe

J. k-dama treba dodeliti prostoriju za poteru, na kojoj će one vršiti svoju ofanzivnu delatnost.
Dejstva J. k-di vrše se načelno na sledeći način:
Na temelju postojeće situacije, na prostoriji dodeljenoj za poteru, odgovorni starešina J. k-de podnosi predlog svome komandantu bataljona, odnosno puka o planiranom dejstvu, koje, uopšte uzev, treba da se protegne na *više* dana. O tome treba obavestiti nadležne feld i krajskomandanture. J. k-da polazi u akciju iznenadno, pojav-

[3] Jägerkommando (poterno ili lovačko odeljenje)

ljuje se na različitim mestima na prostoriji dodeljenoj za poteru, ostaje u pojedinim naseljenim mestima i na pojedinim tačkama na zemljištu, jedanput kraće, a zatim naizmenično duže vreme, stupa u vezu s lokalnim funkcionerima i folksdojčerskim stanovništvom, prikuplja obaveštenja, munjevito iščezava, postavlja se u zasedu, noćiva u jako obezbeđenim poljoprivrednim zgradama ili na terenu, u *pogodnoj prilici*, a prema prethodnom dogovoru, uspostavlja, prema napred navedenoj zapovesti, vezu s jedinicama koje na prostoriji dodeljenoj za poteru vrše obuku u marševanju u ratnim uslovima, kao i sa ustanovama komandanta Srbije, jedinicama Više k-de LXV i srpskom žandarmerijom koje se na toj prostoriji nalaze. Snabdevanje hranom može se redovno vršiti uzimanjem s terena na osnovu odredbi Zakona o rekviziciji. Lukavstvo, prepredenost i bezobzirno ofanzivno dejstvo protiv otkrivenih komunističkih bandi vode sigurnom uspehu. Posle povratka u bataljon, starešine J. k-di podnose nadležnim putem kratak, konkretan izveštaj, koji treba da sadrži iskustva i odgovarajuće predloge.

Do daljeg molim da se prepisi ovih izveštaja dostavljaju što hitnije.

Tačnost prepisa
overava:
Fajt [Veit]
kapetan

Komandant Srbije
Dankelman[4]

[4] Hajnrih Dankelman (Heinrich Dankelmann), vazduhoplovni general-major. U Beograd je stigao 28. jula 1941, a dužnost komandanta Srbije je preuzeo 29. jula 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 525-534). Na njoj se nalazio do 9. oktobra 1941, kada je opozvan (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 465-79). Proglašen je za ratnog zločinca i osuđen na smrt. Streljan je 31. oktobra 1947. u Beogradu (vidi dok. br. 21, 58 i 83 u ovoj knjizi).

BR. 109

IZVEŠTAJ KOMANDANTA SRBIJE OD 11. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I O PROTIVMERAMA[1]

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab. odelj. Ia
br. 351/41. pov. Beograd, 11. avg. 41.

Veza: K-t oruž. snaga na Jugoistoku (k-da 12. A), Ic-AO

Predmet: izveštaj o situaciji.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(K-di 12. A), odelj. Ic-AO.

1.) *Opšti utisak o proteklom vremenskom periodu*[2]
Povećavanje prividno planski vođenih, ali na svaki način po jedinstvenim principima izvršenih terorističkih i sabotažnih akata, koji su takođe usmereni i protiv Vermahta. Uz to, odnedavna dolazi do planskog terorisanja stanovništva prepadima na opštinske ustanove i pojedine stanovnike. Zbog toga se povećava opasnost od daljeg narastanja komunističkih bandi. —
Ponašanje stanovništva do sada lojalno.

2.) *Važnije pojedinosti*

1. 8. 4. nemiri u Petrovgradu; 90 komunista streljano.[3]
3. 8. 41. napad na vojni klub u Nišu.[4]

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 48-9.

[2] Detaljnije o tom periodu vidi dok. br. 97—99, 105 i 106.

[3] Vidi dok. br. 97.

[4] U izveštaju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 4. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o ovoj akciji piše: »U hotelu u Nišu izvršen je napad ručnom bombom. Počinilac još nepoznat. Jedan vojnik i jedan civil su mrtvi, dok su 5 vojnika i jedan civil ranjeni« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003096). Ovu akciju je izveo omladinac Aleksandar Vojinović bacivši bombu u veliku salu hotela »Park«. Tom prilikom je ubijeno i ranjeno više pripadnika Vermahta, Aleksandar Vojinović je proglašen za narodnog heroja (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 120; AVII, Nda, reg. br. 62/1, k. 26). Prema izveštaju komandanta u Srbiji od 4. avgusta 1941, prilikom ovog prepada 3 vojnika i 1 civil su teško ranjeni a 3 vojnika i 1 civil su lako ranjeni. U međuvremenu 1 vojnik i 1 civil su umrli. U vezi sa ovim uhapšeno je u Nišu 50 osumnjičenih lica (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037756). Opširnije o sprovođenju mera odmazde vidi izveštaj komandanta 809 feldkomandanture Niš, barona fon Botmera, od 6. avgusta 1941 (AVII, Minhen 6, s. 53-4).

4. 8. 41. trupe su uništile komunističko gnezdo u Kikindi;[5] 13 komunista ubijeno, 2 ranjena, 12 uhapšeno.

5. 8. 41. na puteve su bačeni trouglasti gvozdeni klinovi.[6]

6. 8. 41. na putu Lazarevac — Beograd otvorena vatra na jedan automobil Vermahta.[7]

8. 8. 41. na automobil Vermahta otvorena je vatra kod Trnave, 13 km jugoistočno od Topole.

8. 8. 41. prepad bandi na zaustavljeni voz na železničkoj stanici Lajkovac, 27 km istočno od Valjeva. Gubici kod

a) pripadnika Vermahta: 16 mrtvih, 8 ranjenih, 1 odveden.

3.) *Procena situacije*

Prepadi i akti sabotaže, koji se za sada ispoljavaju još kao pojedinačne akcije, mogu se pretvoriti u veliki, naoružani ustanak komunista. — Izgleda da se četnički pokret odvaja od komunističkih bandi i za sada nije aktivan.[8]

4.) *Mere koje se nameravaju preduzeti*

Napad na komunističke bande svim raspoloživim trupama u okviru većih i manjih akcija u sadejstvu s policijom, SD i srpskim žandarmima.

Naređeno je hitno formiranje jagd-komandi na kamionima, najpre po bataljonima, u jačini od 30 do 50 ljudi, što je mogućno bolje naoružanih.[9] Ovim komandama dodeliće se rejoni za poteru, na kojima treba da preduzimaju napade i da komuniste koji budu otkriveni gone uzastopno nekoliko dana.

---

[5] U rejonu Simićevog salaša (kod Kikinde) nemačke poterne jedinice su razbile Kikindski NOP odred. Od preostalih delova ovog odreda i od Mokrinskog NOP odreda je formiran Kikindsko-mokrinski NOP odred (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 142; AVII, Nda, reg. br. 56/3-14 i 56/3-25; Žarko Atanacković, n. d., str. 27; »Petnaest vojvođanskih brigada«, str. 24).

[6] Beogradski ilegalci su po ulicama u Beogradu i po drumovima u okolini razbacali železna krstila, 7 cm dugačke eksere za bušenje guma na vozilima, čime su oštetili 22 vozila (Godišnjak grada Beograda, 1959, knj. VI, str. 459-4, 860; AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037121).

[7] Ovu akciju iz zasede su izveli delovi Kosmajskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 125). Automobil je izrešetan mecima a jedan nemački vojnik je ubijen (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037122).

[8] O tome vidi dok. br. 105.

[9] Reč je o formiranju brzopokretnih poternih odeljenja, sposobnih za borbu protiv partizanskog načina ratovanja. Opširnije o tome vidi dok. br. 108.

O stražarskom obezbeđenju posebno će se izvestiti. Osim toga, organizovaće se obuka u marševanju u ratnim uslovima, takođe višednevno, u cilju borbe protiv bandi, kao i za smirivanje stanovništva i podizanje ugleda nemačkog Vermahta.

Razrez u nacrtu

Zastupa komandanta Srbije
načelnik štaba
Grafenhorst
generalštabni potpukovnik

BR. 110

ZAPISNIK SA SAVETOVANJA NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU I NAČELNIKA ŠTABA KOMANDANTA SRBIJE ODRŽANOG 12. AVGUSTA 1941. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U NDH I SRBIJI I O MERAMA ZA UGUŠIVANJE USTANKA[1]

Savetovanje s nemačkim generalom u Zagrebu i načelnikom štaba komandanta Srbije 12. VIII 1941.

22 e / KR

1) *Procena situacije u Hrvatskoj od nemačkog generala u Zagrebu*[2]

Merodavna je direktiva Firera da Hrvati moraju sami okončati sa unutrašnjim napetostima. U osnovi uzevši, to se ništa ne tiče nemačkih oružanih snaga, i one imaju da nastupe samo tamo gde je ugrožena sigurnost, snabdevanje, veze i ugled jedinica Vermahta.

Karakteristično je za trenutnu situaciju da se Italijani od početka pohoda protivu Rusije više interesuju za Hrvatsku, sa stanovišta da Hrvatska nema vlastite životne sposobnosti, i da zbog toga mora Italija njome upravljati u vojnom i gra-

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039134-8. Dokumenat nije overen i potpisan.

[2] Kao dopunu ovoj proceni vidi izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 9. avgusta 1941. o razvoju ustanka, oružanim formacijama NDH i odnosima NDH — Kraljevina Italija (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046558-62).

đanskom pogledu. Nasuprot tome stoji stanovište Hrvatske da se po mogućstvu osloni samo na Nemačku, i u unutarnjim osećajima otklanja pomisao na kralja.[3]

Sadašnji nemiri u Hrvatskoj proizlaze iz suprotnosti između Hrvata i Srba, koji se veoma teško razlikuju, praktično samo po veroispovestima.[4] Ustaše, odgojene u Italiji, i ispunjene najvećom mržnjom prema Srbima, postale su nevolja za zemlju. Samovoljnim ugnjetavanjem svega srpskog elementa izazvali su najveće nemire u zemlji. Stanovništvo, koje se od toga brani, delom je zadržalo oružje stare jugoslovenske vojske. Treba se nadati da će ova divlja delatnost biti obuzdana od organa vlasti, i da će u budućnosti prestati nepodnošljivo proterivanje srpskog stanovništva iz Hrvatske.

Pored ovih opštih nemira, u poslednjim danima dolazi do nemira i u severnoj Bosni, koji, pored toga što pokazuju srpsku nacionalnu tendenciju, mogu biti u vezi i s nemirima u Srbiji.

Na kraju, u Hercegovini pojavljuju se izvesni pokreti i nemiri, koji od Italijana, iz već iznetog njihovog opšteg stanovišta, u najmanju ruku, neće biti ugušeni.

Po mišljenju nemačkog generala u Zagrebu, ne može se utvrditi jedan izrazito komunistički pokret. Zaista, gotovo je nemoguće dobiti jasnu predstavu o uzrocima pojedinih nemira. Vlast nastupa oštro gde se ispoljavaju komunističke tendencije.

Hrvatski vojnik je dobar, oficir manje, njemu nedostaje obuka i sigurnost u njegovu budućnost. Sada postoje oko 40 bataljona i 5 baterija.

Postoji saglasnost između nemačkog generala u Zagrebu i načelnika generalštaba komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o tome da, u vezi s jačim zahvatom nemačkih trupa u Srbiji, i 718. divizija mora aktivnije nastupiti no dosada, u slučaju ako dođe do nemira na ovome području. Nemački general u Zagrebu ovlašten je[5] da u hitnim slučajevima zatraži neposredno upotrebu nemačkih trupa. Biće izdato uputstvo 718. diviziji da postupi po ovim zahtevima. U slučaju da je potrebna upotreba cele divizije, potrebno je zatražiti odobrenje

---

[3] Još 30. aprila 1941. određen je vojvoda od Spoleta za kralja NDH a kruna mu je ponuđena prilikom potpisivanja tzv. Rimskih ugovora, 18. maja 1941. Međutim, zbog pogoršanja odnosa između NDH i Kraljevine Italije i zbog unutrašnjeg razvoja događaja u NDH, do krunisanja nije došlo (vidi Dnevnik grofa Ćana, str. 240; Tajni arhiv grofa Ćana, str. 463).

[4] O situaciji na teritoriji NDH vidi dok. br. 100, 101 i 105.

[5] Naređenjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 13. avgusta 1941. regulisano je taktičko potčinjavanje 718. pd Nemačkom generalu u Zagrebu (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036960).

Više komande LXV za specijalnu namenu i komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Da se nikako ne bi gubilo u vremenu, pripreme treba preduzeti blagovremeno.

O podnošenju izveštaja utvrđeno je:

Nemačka 718. divizija izveštava Višu komandu LXV za specijalnu namenu i jednovremeno nemačkog generala u Zagrebu. Nemački general u Zagrebu će ubuduće, kao i komandanti, dnevno dostavljati izveštaj do 18,00 sati. Od toga se izuzimaju povremeno potrebni opšti izveštaji koji se, sa istim sadržajem, dostavljaju Vrhovnoj komandi oružanih snaga, Komandi kopnene vojske i komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

II) *Procena situacije u Srbiji od načelnika štaba komandanta Srbije.*

Po mišljenju komandanta Srbije, a u suprotnosti sa iznetim za Hrvatsku, nemiri se u prvom redu, i gotovo isključivo, imaju pripisati komunističkom uticaju. Četnici su se za sada odvojili od komunističkog pokreta,[6] i izgleda da će u potpunosti izbegavati prepade na posadne jedinice. Vođa četnika Pećanac pokušao je, štaviše, preko jednog posrednika, da nemačkim i srpskim vlastima ponudi svoju pomoć protivu komunista.[7] Treba pričekati, pa da se vidi da li se ozbiljno misli ili se radi o lukavstvu. Prirodni ciljevi četničkih bandi ostaće i dalje borba protivu tuđe okupacije. Prelaz pojedinih bandita od komunista k četnicima, i obratno, sigurno je neprestano u toku. Po mišljenju komandanta Srbije, sadanje prepade na nemačke jedinice i srpske opštine, logore, železničke pruge itd. treba u prvome redu pripisati komunističkom pokretu. Taj pokret dobija podstreka posredstvom ruske i engleske propagande, a jača i prilivom Srba koji su proterani iz Hrvatske. Stanovništvo u celini nije komunistički raspoloženo, ali jako trpi pod terorom bandi, i zbog toga i samo postaje nemirno. Vlada i većina službenih organa u zemlji bore se protivu komunističkih rovarenja a u duhu nemačke okupacije.

U Srbiji postoji političko uznemirenje zbog predstojećeg ustupanja Banata Mađarima.[8] Ovo ustupanje može izazvati pad

[6] O tome vidi dok. br. 105 i 109.

[7] Vidi dok. br. 76 i 137.

[8] Prema Hitlerovom obećanju mađarskom namesniku Miklošu Horti (Hothy Miklos de Hagyhanya) da Banat preda Mađarskoj, 6. avgusta 1941. u Budimpešti je održana konferencija na kojoj su razmotrene sve mogućnosti i posledice eventualne predaje Banata Mađarskoj. Međutim, vreme predaje Hitler nije odredio. Opširnije o toj konferenciji, o učesnicima i zaključcima vidi izveštaj komandanta Srbije od 9. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku (AVII, London 2, s. 297962-4).

vlade i time dovesti do novih nemira. Nadalje, igraju izvesnu ulogu i postavljeni zahtevi Hrvatske na Zemunski trougao.[9] I to ustupanje značiće jedno jako opterećenje. Daljne žarište nemira može nastati i na području Kosovske Mitrovice, gde postoji albanski pokret za nezavisnost (Arnauti). Za sada, tamo ipak vlada mir.

III) *Za suzbijanje nemira u Srbiji utvrđene su sledeće smernice:*

a) *Opšte:*

Svi organi u Srbiji moraju smatrati svojom dužnošću da se u najkraćem roku savladaju nemiri. Obuka mora u celosti doći na zavidno mesto. Obustavljaju se odsustva. Jedinica mora imati osećaj da će sada preduzeti ratni pohod.

b) I nadalje je važno neprestano izviđanje, utvrđivanje žarišta nemira i rukovodećih mesta — organa. Mora se organizirati sistem poverenika i doušnika. Važna je saradnja službenih organa. Između Srbije i Hrvatske potrebno je obostrano obaveštenje za jednu eventualnu akciju.

c) Samopouzdanje, samo po sebi dobre srpske žandarmerije, trpelo je zbog uspešnih prepada na žandarmerijske stanice. Treba ga ponovo uspostaviti pridavanjem manjih nemačkih odeljenja žandarmerijskim stanicama. Potrebna je kontrola stanja oružja koje je izdato žandarmeriji.

d) Jedinice, u predstojećem vremenu, moraju biti u neprestanom pokretu. Stanovništvo mora steći utisak da će se sada protivu bandi preduzeti akcija — borba svim sredstvima. Bande se moraju goniti. U tom cilju, a prema situaciji u pojedinim srezovima, bit će potrebno da se prikupe jedinice, ili brojno jaki odred. Motorizirana goneća odeljenja ne smeju dozvoliti da bande dođu do odmora. Svima sredstvima treba povećati pokretljivost jedinica. Protivtenkovski divizion mora se što brže pojaviti u svim oblastima nemira. Tenkovski vodovi i borna kola iz plena treba svuda da izazovu strah i užas. Školu za letače »Zemun« upotrebiti u istom cilju. Treba se nadati da će s povišenom aktivnošću jedinica porasti i sadejstvo stanovništva, koje sada i samo trpi jako od bandi.

e) Beograd kao glavni grad zemlje mora bezuslovno biti osiguran.
Sva sredstva treba prikupiti, te da se i ovde dobije utisak o jačoj aktivnosti.

---

[9] Opširnije o tome vidi dok. br. 44, 58, 91 i 181.

f) Osiguranje železničkih pruga, veštačkih objekata i logora je naročito važno. U tom cilju treba upotrebiti folksdojčersku stražu i druge organizacije koje su u formiranju.
Treba težiti skupnom logorovanju i time da se uštedi u snagama potrebnim za osiguranje.

g) Stanovništvo treba zainteresovati za ugušivanje ustanka. Treba potpomoći i podsticati pojačanu propagandu protivu komunističkih ideja, kao i uzvraćanje na rusku i englesku radio-propagandu u beogradskim radio-vestima. Isticanje nemačkih pobeda i ruskih poraza, kao i objavljivanje smrtnih kazni, streljanja, uspeha u borbi protivu bandi, pretnji da će se taoci uzimati iz redova članova obitelji, kućevlasnika, članova organa vlasti itd. *Kazne:* ograničenje kretanja, zatvaranje lokala, štamparija, streljanje i vešanje talaca.

Za ovo upotrebiti sve mogućnosti propagande u štampi, na radiju, u kinu, plakatima, lecima itd.

h) Zatim je važno najbrže izveštavanje, da čak i najniži službeni organi mogu dejstvovati — zahvatiti na licu mesta, i da se ne gubi vreme pri izdavanju zapovesti za veće poduhvate.

IV)

Svi vojnički i građanski službeni organi u Srbiji moraju od komandanta Srbije biti jedinstveno vođeni i upotrebljeni. To važi pre svega za propagandnu službu »Lippert« [Lippert] za opunomoćenike Ministarstva inostranih poslova, zatim za kontraobaveštajnu službu i sve policijske organe.

Vlastite veze ovih organa prema gore moraju se kontrolisati, i po mogućnosti moraju se prekidati, te da nijedan protivrečni izveštaj ne stigne do O. K. H. ili O. K. W,. koji bi tamo stvarao nemir.

BR. 111

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 13. AVGUSTA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANSKIH ODREDA U SRBIJI I BANATU I O PROTIVMERAMA[1]

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Prim. 14. avg. 941/11,00
Ia, br. 1808/41. pov.

P o v e r l j i v o

Telegram

Upućeno:

OKW/WFSt, odelj. teritorijalne odbrane, istovremeno:

OKH/Gen. St. d. H, oper. odeljenju

Dnevni izveštaj 13. 8. 41.[3]

1.) 13. 8. pre podne 60 bandita napalo dvoja vojna putnička kola južno od Topole. 2 vojnika mrtva, 1 ranjen.[4]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003087.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Vidi izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 10. avgusta 1941. o represivnim merama u Užicu (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 126). U izveštaju Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 11. avgusta 1941. piše: »10. 8. ponovo 4 prepada bandi na opštinske zgrade na području Topola — Milanovac. U Milanovcu zapaljeno 7 senika. U rejonu Stublina (10 km jugozap. od Obrenovca) prepad komunista na opštine. Iz Beograda, Valjeva i Topole upućene snage u cilju okruženja. Na izveštaj o pojavi bandi u rejonu Lapova, 28. oklopni vod, ojačan sa 50 ljudi iz Ćuprije, upućen je u Lapovo« (AVII, NAV-T-312, r. 425, 8003089). A u izveštaju istog odeljenja od 12. avgusta 1941. piše: »10. 8. prepad bande na Bogatić (10 km severozapad. od Šapca), porušena gradska većnica. Izvešena crvena zastava. Jedinice ponovo uspostavile red. 11. avgusta uveče požar u fabrici aviona Zmaj — Zemun. Pretpostavlja se sabotaža koju su počinili otpušteni radnici: 20 radnika uhapšeno. Noću 11/12. avgusta prepad na trofejno skladište Petrovgrad. Jedan vojnik mrtav« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003088).

[4] Ovu zasedu su postavili delovi 1. šumadijskog NOP odreda na putu Topola — Kragujevac, kod s. Čumića (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 27).

12. 8. noću porušena pruga južno od železničke stanice Markovac.[5] Kasa na železničkoj stanici opljačkana. 1 četa sa oklopnim vodom premeštena u Lapovo.

11. 8. Izvršen napad na rudnik Misača[6] (7 km severozapadno od Aranđelovca).

12. 8. došlo do eksplozije na lokomotivi na pruzi Stalać — Niš usled podmetnutog eksploziva. Bez gubitaka.

12./13. 8. podmetanjem vatre izazvane velike paljevine pšenice u srezu Petrovgrad. Uništeno 40—50 jutara.

2.) 12. 8. prilikom akcije južno od Čačka ubijena 4 naoružana komunista.

10. 8. prilikom akcije u Sokolcu 88 uhapšenih predato civilnoj vlasti.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 6097/41. pov. od 13. 8. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

[5] Akciju su izveli delovi 2. šumadijskog NOP odreda i pri tom razoružali žandarme, demolirali železničku stanicu i zaplenili 2 puškomitraljeza i 32 puške (AVII, Nda, reg. br. 30/3, k. 19, a. NOP, reg. br. 2-1/3, k. 1984.

[6] Ovu akciju na rudnik Orašac u s. Misači su izvele 1. i 3. četa Prvog šumadijskog NOP odreda i pri tom demolirale rudničke instalacije (»Centralna Srbija«, str. 105).

BR. 112

NAREĐENJE VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 13. AVGUSTA 1941. ZA ORGANIZACIJU SOPSTVENIH I SRPSKIH KOLABORACIONISTIČKIH JEDINICA U BORBI PROTIV PARTIZANA[1]

Str. Qu, 13. 8. 41.

18. okt. 1941. primljen od poručnika
Grafa Kastela. Fajt[2]
Odelj. Ia br. 399/41. pov.

VIŠA KOMANDA LXV

Predmet: Borba protiv komunističkih bandi.

Borba protiv bandi i održavanje mira i reda, koji su do sada bili isključivi zadatak policije i žandarmerije, preneti su na Višu komandu LXV.[3]

U tu svrhu se naređuje:

1.) Borbu protiv bandi, koje se pojavljuju na svakom mestu i koje vrše prepade većinom noću ili u ranim jutarnjim časovima, treba voditi na *ofanzivan način* s najvećom energijom i efikasnošću.

2.) Divizije treba da izdele dodeljene sektore i da svakom bataljonu, odnosno svakoj samostalno smeštenoj jedinici pripadne jedan određeni odsek, na kome će za ofanzivnu borbu protiv bandi biti odgovoran komandant bataljona (komandant odseka).

3.) Srpska policija, do sada rasparčana na male žandarmerijske stanice, prikupiće se u jače žandarmerijske grupe jačine od 50 do 100 ljudi i u cilju aktivnog sadejstva potčiniće se komandantima bataljona, odnosno komandantima odseka na čijim se rejonima nalaze.[4] Treba odmah uspostaviti vezu

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 78—80. Na margini je utisnut pečat primaoca, ali nečitljiv.

[2] Rečenica je dopisana rukom.

[3] Vidi dok. br. 108.

[4] General artiljerije Bader, komandant Više komande 65, 14. avgusta 1941. je naredio sledeće:

»1.) Srpska žandarmerija, do sada rasparčana na veliki broj manjih straža, prikupiće se u jače žandarmerijske stanice u sledećim mestima:

a.) na prostoriji 704. peš. div. — Obrenovac, Ub, Valjevo, Mionica, Bogatić, Šabac, Loznica, Krupanj, Požega, Užice,

b.) na prostoriji 714. peš. div. — Umka, Mladenovac, Aranđelovac, Lazarevac, Topola, Palanka, Veliko Orašje, Markovac, Lapovo, Ćuprija, Paraćin, Zaječar, rudnik Bor,

-sa srpskom policijom. Karta s popisom naseljenih mesta u kojima su prikupljene jedinice srpske žandarmerije dostaviće se naknadno.[5]

4.) Komandanti bataljona, odnosno komandanti odseka, kao što je već naređeno, treba u rejonu svog razmeštaja da formiraju 1—2 jagd-komande u jačini od 1 oficira i 30 do 50 ljudi,[6] snabdeveni kamionima, u sadejstvu sa srpskim policijskim odredima treba na *ofanzivan način* da tragaju za komunističkim bandama, da ih isteruju iz skloništa, da postavljaju zasede, da im budu za petama, da ih uništavaju i progone do iznemoglosti.

Ovim jagd-komandama treba pridavati pripadnike policije, službe bezbednosti, srpske žandarme i tumače. Jednom dobijeni borbeni dodir sa bandama ne sme se ni pod kakvim okolnostima, čak ni noću prekidati, sve dok pojačanja ne budu stigla radi okruženja bandi. Treba održavati usku vezu sa feld — i krajskomandanturama!

Jagd-komande nose odgovarajuće oznake svojih bataljona, odnosno svojih jedinica, npr. J. K-da 1. 721. pp.

5.) Vođenje borbe: rejoni za poteru jagd-komandi i srpske policije obuhvaćeni su bataljonskim odsecima.

Starešina jagd-komande i njegovo odeljenje su samostalni i održavaju vezu sa srpskom policijom. Dejstvo će se često protegnuti na nekoliko dana. Snabdevanje hranom može se redovno vršiti uzimanjem s terena na osnovu odredbi Zakona o rekviziciji. Jagd-komande moraju biti u vezi s komandantom svog odseka pomoću kurira i radio-sredstava, kako bi im se u slučaju neprijateljskog otpora mogla uputiti pojačanja iz centra, tj. iz rejona razmeštaja bataljona.

---

c.) na prostoriji 717. peš. div. — Gornji Milanovac, Čačak, Kraljevo, Kruševac.

2.) Srpskim žandarmerijskim stanicama koje se ne nalaze u mestima smeštaja trupnih jedinica, sa izuzetkom Obrenovca, Uba, Šapca, Bogatića, Umke i rudnika Bora, treba s obzirom na jačinu svake stanice uputiti pogodnog starešinu sa najmanje 1 vodom radi podrške.

3.) Srpska žandarmerija će se načelno potčiniti trupnim jedinicama u pogledu smeštaja i snabdevanja. Komandanti bataljona i poterna odeljenja treba srpsku žandarmeriju načelno da uključuju u dejstva.

4.) Komandant Srbije je zamoljen da u istom smislu žandarmerijskim stanicama Obrenovac, Ub, Šabac, Bogatić, Umka i rudnik Bor uputi odgovarajuće vodove iz 64. policijskog bataljona, odnosno za Bor iz landesšicen-bataljona i da im izda potrebna uputstva za saradnju sa srpskom žandarmerijom« (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 87).

[5] Redakcija nije pronašla kartu. Spisak svih okružnih žandarmerijskih komandi i žandarmerijskih stanica na teritoriji Srbije, sa brojnim stanjem, komesar Tasa Dinić je 16. avgusta 1941. dostavio komandantu Srbije (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 114-8).

[6] O tome vidi dok. br. 108 i 109.

6.) O delatnosti jagd-k-di, kao i o ostalim akcijama naređenim od bataljona, koje uvek treba izvršavati u sadejstvu sa srpskom policijom i tumačima, kratko izveštavati u dnevnim operativnim izveštajima.

7.) Opšte nastojanje treba da bude da se zadobije poverenje stanovništva i da se ono pokrene na saradnju u pogledu dostavljanja obaveštenja o mestima skrovišta, jačini i sastavu bandi.

8.) Za prevoženje jagd-komandi i srpske policije, kao i za prevoženje drugih snaga biće pridati:

a) 1 transportna auto-kolona, manja, iz Atine (sada po naređenju upućena u Čačak), koja će se potčiniti 717. pd. Stiže verovatno 18. 8. 41.

b) 1 transportna auto-kolona od 30 kamiona (sa srpskim vozačima) potčiniće se 714. pd. (12 kamiona pridato 12. 8. 41. 714. pd).

c) 878. transportna auto-kolona, manja, potčiniće se 704. pd. Polovina auto-kolone namenjena je 734. pp za upotrebu na prostoriji Beograd — Grocka — Ralja — Stepojevac, koja je dodeljena puku za vršenje potere.

9.) Dodeljene kamione treba na najjednostavniji način ojačati oklopom protiv vatre pešadijskog naoružanja. Radi toga treba stupiti u vezu sa četnom štabnom grupom tenkovskih vodova u Kragujevcu. Osim toga, divizijama će se kao zamena za izviđačka oklopna kola dodeliti oko 10 putničkih automobila, na kojima se sada vrše pripreme za ugradnju jednog lakog mitraljeza.

Sve dodeljene kamione i putničke automobile, a isto tako i sopstvene kamione, divizije treba da upotrebe samo za povećanje pokretljivosti rezervi. Zabranjuje se upotreba za druge ciljeve.

Bader
general artiljerije

BR. 113

IZVEŠTAJ FELIKSA BENCLERA OD 14. AVGUSTA 1941. MINISTRU SPOLJNIH POSLOVA RAJHA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I NJEGOVOJ DELATNOSTI NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Telegram

Beograd, 14. avgusta 1941. 18,00 časova
Prispeće: 14. „ „ 21,30 „

MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA, BERLIN
Br. 508 od 14. 8.

P o v e r l j i v o !

Gospodinu ministru spoljnih poslova Rajha
Prema telefonskom naređenju br. 1027,[2] a u vezi s telefonskim izveštajima br. 476[3] i br. 493.[4]

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153317-8.

[2] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[3] Ovaj opširni izveštaj u kome daje svoju ocenu o razvoju NOP-a i četništva DM, Feliks Bencler je dostavio Ministarstvu spoljnih poslova 8. avgusta 1941. Po njegovom mišljenju jednovremena akcija protiv komunista i četnika, kao protiv nacionalne srpske inteligencije, dovela bi odmah do ujedinjenja i širenja ustanka. Postojeće nemačke posadne divizije i policija su suviše slabe da bi izišle na kraj sa takvim ustankom, jer je on povezan sa ustaničkim pokretima u NDH i u Crnoj Gori. Analizirajući vojno-političku situaciju on predlaže niz mera za suzbijanje NOP-a, s napomenom da se mere protiv četnika odlože za kasnije (AVII, London 6, s. 300984-8).

[4] U ovom izveštaju Feliksa Benclera, od 12. avgusta 1941, piše sledeće:

»Od telegrafskog izveštaja od 1. avgusta, situacija se ovde pogoršala. Prepadi i sabotaže, sa izuzetkom Beograda, u porastu. Uspešno uništenje komunističke bande jačine 50 ljudi u vremenu od 7. do 9. avgusta zahtevalo je trodnevno angažovanje (300) tri hiljade ljudi policije i vojnih jedinica.

Usled mnogobrojnih prepada na dosada slabe srpske žandarmerijske stanice, započeto prikupljanje žandarmerije u veće grupe, koje su pojačane od strane nemačke vojne komande. Ovim treba da bude pojačan moral i volja za borbu srpske žandarmerije. Ima pojedinih slučajeva prebegavanja žandarma. Saradnja vođstva četnika i komunista dosada nije utvrđena. Naprotiv, komunisti pokušavaju da lažnim parolama, ponekad i prisilnim merama, deluju na pristalice četnika, i to sa uspehom, kako je to saznao k-dant Srbije. Ako se četnici združe s komunistima, onda neće biti moguća upotreba srpske žandarmerije. Komesarska vlada pokazuje dobru volju, ali postaje slabija i nesigurna. SD i nemačka policija pretrpani poslom, jer su brojno slabi. Pošto je

1. Situacija traži temeljitu odluku o tome da li borbi protiv rastućih komunističkih akcija treba sve drugo podrediti, ili već sada, istovremeno s akcijom protiv komunista, treba onemogućiti i srpsku zavereničku kliku, što mi je isto stavljeno u zadatak. Kao što već proizilazi iz mojih, gore pomenutih telefonskih izveštaja, smatram prvo ispravnim. U datim uslovima, za uspešnu borbu protiv komunista, potrebna nam je u razumnoj meri komesarska vlada i oslonac u srpskom narodu, kao i saradnja srpske žandarmerije. Ako istovremeno nastupimo i protiv srpskih nacionalnih krugova i protiv komunista, to bi u sadašnjem trenutku neosporno dovelo do obrazovanja jedinstvenog fronta protiv nas. Predlažem stoga da se odustane od opštih akcija čišćenja, dok se u zemlji opet ne uspostavi mir. Zatim, dok akcije čišćenja budu obustavljene, bice neophodno da se pojača položaj komesarske vlade, da bi joj se ojačalo zaleđe u borbi protiv komunista. U obzir bi otprilike došlo: imenovanje Aćimovića komesarskim ministrom-predsednikom, zatim, pored komesarske vlade, formiranje jednog direktorijuma od tri poverljiva energična čoveka, protivkomunistički i protiv slobodnozidarski orijentisana, koji uživaju ugled u zemlji. Možda je čak potrebno da se uspostavi jedna istinska vlada, kao otprilike u Grčkoj; da se, uz saglasnost vojnoupravnog komandanta, obrazuje jedno javno telo koje bi prihvatalo proglase vlade i izraze narodne volje, možda u obliku jednog stalnog narodnog predstavništva, koje ne bi imalo pravo odlučivanja, već samo reprezentativan karakter. Pošto se Srbiji ne mogu staviti u izgled teritorijalni dobici, mora se podići raspoloženje stanovništva koje je sada potišteno i skoro očajničko, a uz to i ugled i izvršna moć vlade sredstvima koja su napred pomenuta, jer će se inače stvoriti veoma hranljiva podloga za komunističku propagandu. Molim uputstvo da li mogu da delam u predloženom smislu.

2. U napred opisanoj nametnutoj situaciji, pridržavao sam se sledeće političke linije i na nju u velikoj meri uticao: a) Jačanje sadašnje komesarske vlade, čak i uz opasnost da ne bude potpuno pouzdana; b) izgradnja srpske žandarmerije; c) podsticanje, koliko je to snošljivo, jednog pokreta okupljanja svih protivkomunističkih elemenata. Sve te mere služe da se dobije u vremenu, jer će možda pri novim velikim uspesima na istoku nastupiti olakšanje, a delatnost komunističkih bandi, posle branja kukuruznih polja i nailaska hladnog vremena, biti otežana.

---

hitno traženo pojačanje nemačkom policijom odbijeno, k-dant Srbije je sada tražio jednu diviziju, a povremeno preduzima sve moguće mere bezbednosti aktivirajući raspoložive trupe do krajnjih mogućnosti« (AVII, London 6, s. 300998).

3. Vojnoupravni komandant je učinio sve što se moglo zamisliti u pogledu aktiviranja vojske i u pojedinačnim slučajevima. On ima puno razumevanje za političku situaciju i s njim najtešnje sarađujem. Nastavljaju se i pripreme za opštu akciju čišćenja, za koju su, kako je javljeno, pripremljeni pomoćni položaji na teritoriji Hrvatske i Bugarske. Kao trenutnu meru, zahtevao sam da se najoštrije postupi protiv uhvaćenih komunista, kao i uopšte protiv Jevreja, koji nesumnjivo sarađuju s komunistima. Tim povodom molim za odluku da li se Jevreji mogu poslati Dunavom nizvodno, ili ih treba uputiti u Generalni guverneman.[5]

Bencler

BR. 114

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 17. AVGUSTA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I RAZVOJU USTANKA U NDH[1]

17/8.
Br. 253/41.

Strogo poverljivo!

1.) O. K. W., odelj. za inostranstvo
2.) O. K. H., odeljenju za vojne izaslanike — pukovniku Šmitu
3.) Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku
4.) Komandantu Srbije

KR

Nemački general u Zagrebu

Političko stanje:

Italija je juče sebi prigrabila vojnu upravu u delovima *hrvatsko-dalmatinskog primorja* koji su još preostali Hrvatskoj.[2] Detaljniji izveštaj sledi u podne. Novo nasilje Italije prema mladoj hrvatskoj državi doneće nesumnjivo nove poteškoće

[5] Misli se u logore na teritoriji Poljske.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 361-2.

[2] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 118: naređenje italijanskog Generalštaba Kopnene vojske od 15. avgusta 1941. Komandi 2. armije o posedanju demilitarizovane zone u NDH.

zagrebačkoj vladi. To je utoliko pre za osudu, pošto su se u poslednjim danima zapažali snažni *začeci unutrašnje konsolidacije*. Nakon što je poglavnik preduzeo energične mere kod ustaša (što britanski radio na čudan način pripisuje mom uticaju), sledilo je približavanje, o čemu je takođe već javljeno, vodećih ličnosti Seljačke stranke,[3] približavanje koje je navodno nastalo inicijativom tih ličnosti. I hrvatsko borbeno udruženje »*Sokoli*« sledilo je taj primer. Isto tako se različite *grupe muslimana* odriču svojih dosadašnjih oportunističkih vođa u prilog poglavniku. Ako novi napad Italijana ne pokvari račune, početkom sledeće sedmice treba da dođe do *reorganizacije vlade*, pri čemu treba da raniji član Seljačke stranke dr Berković, čovek kojeg naši saveznici ne gledaju sa simpatijama, preuzme potpredsedništvo i da, kako se čuje, iz vlade istupi ministar prosvete Budak, ozloglašen kao italofil, klerikalac i slobodni zidar. Budak je uostalom prekjučer imao višečasovni razgovor sa italijanskim poslanikom. Kako sam i kod italijanske vojne misije mogao da ustanovim, kod Italijana stvarno vlada velika nervoza zbog pasivnog otpora Hrvata. Tako mi se jučer potužio general *Oksilija* da su Hrvati poslali italijansko-hrvatski legionarski bataljon *u Bosnu*, radi suzbijanja ustaničkog pokreta, umesto u Veronu. Savetovao sam (još pre poslednjih događaja) upravo Kvaterniku da nekako radi forme *postavi nekoliko italijanskih oficira u krugu Vrhovne komande*, pošto sam se pribojavao od zaoštravanja. Sve u svemu, treba naročito ceniti germanofilsko držanje pretežne većine vladajućih krugova, uključivši i poglavnika, pri čemu je na kraju svejedno što bi mase hrvatskog naroda apsolutno odbile zauzimanje suprotnog stava.
Kao značajan simptom treba takođe zabeležiti da je *poglavnik* ovih dana vodio duže pregovore s jednim istaknutim vođom Srba u Hrvatskoj.

Ustanički pokret:

Kod Sarajeva i kod Prijedora došlo je između 12. i 15. do angažovanja nemačkih jedinica.[4] Kod Sokolca, severno od Sarajeva,

---

[3] Reč je o Hrvatskoj seljačkoj stranci (HSS).

[4] O prvim danima ustanka u okolini Sarajeva i u Bosanskoj krajini vidi knjigu »Četrdeset prva«, str. 210—220, 453—463. U izveštaju Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 16. avgusta 1941. piše: »U Hrvatskoj sev. od Prijedora 14. 8. 41. nemačke jedinice prilikom akcije čišćenja dobile su vatru. Prostor Bihać — Bos. Petrovac — Bos. Krupa čiste jedinice NDH. Situacija severoist. od Sarajeva zategnuta. Upućen nemački poterni odred [12. vod. 3. bat. 738. pp] u Drinjaču« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003084-5). Opširnije o dejstvima 718. pd na teritoriji NDH vidi izveštaj Više komande 65 od 17. avgusta 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037510-1).

otvorena je na dan 13. vatra na nemačke vojnike,[5] 15 km istočno od Sarajeva spaljen je jedan most. Posle toga, na dan 14, dve nemačke čete i jedna nemačka baterija, kao i oko dva bataljona Hrvata, izvršili su akciju čišćenja.[6] Na našoj strani nekoliko ranjenih. Jučer južno od Zvornika angažovanje jednog nemačkog voda s mitraljezom, i pri tome su uhvaćena tri zarobljenika. Prekjučer sam na povratku sa službenih razgovora u Atini prokrstario u letu na maloj visini oblast Zvornik — Tuzla — Doboj — Derventa, ali nisam mogao ništa zapaziti, što nije čudno kod ove vrste ustanka. Pa ipak hrvatska Vrhovna komanda izveštava o žarištima ustanka u tom kraju. Kod Vlasenice uništena je jedna hrvatska četa.[7]
13. i 14. severno od Prijedora vodila su borbu, pored hrvatskih snaga, nemačka odeljenja jačine oko polučete.[8] Na žalost tri mrtva. Jučer dovršenje akcije.
Područje ustanka jugozapadno od Banjaluke (italijanska zona) bez promene. *Italijani su zabranili dejstvo Hrvata od Knina protiv Drvara.*

Nemački general u Zagrebu
Br. 253/41. str. pov.
17. 8. 1941.

5. *primeraka*
2. primerak generalu
3. „ načelniku
4. „ nemačkom poslanstvu
5. „ komandantu oružanih snaga na Jugoistoku — Ic

---

[5] Ovu akciju su izveli delovi Romanijske partizanske čete (vidi Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 28; Rudolf Gertler, Der Weg der 118. Jäger-Division, Druckbrei Walck, Angskury (gegen) 1955, str. 17).

[6] Ove dve čete i jedna baterija nemačke 718. pd, sa četom domobrana, 9. avgusta 1941, posle oštre borbe, zauzele su s. Mokro i potisnule delove Romanijske partizanske čete Sarajevske oblasti (vidi »Hronologiju«, str. 74).

[7] Partizani Sreskog štaba za Birač i Planinska četnička grupa su 10. avgusta 1941. zauzeli Vlasenicu i pri tom razbili i zarobili delove 4. domobranskog graničnog bataljona (Zbornik ,tom IV, knj. 1, dok. br. 254, 256 i 261; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I, str. 84).

[8] U cilju ugušenja ustanka u Bos. Krajini, tu operaciju su preduzele jače ustaško-domobranske snage, podržane delovima nemačke 718. pd. U početnim dejstvima ustanici su odbačeni od komunikacija. Međutim zbog širenja ustanka u srednjoj i istočnoj Bosni, krajem avgusta su napadi obustavljeni. (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 41, 49 i 257; AVII, a. NDH, reg. br. 13, 14 i 15/2, k. 1).

BR. 115

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 18. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O AKCIJAMA PARTIZANA I SOPSTVENIM DEJSTVIMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Telegram[2] Prilog 61
Komandantu oružanih snaga
na Jugoistoku (K-di 12. A) Ic

ŠALJE: VIŠA KOMANDA LXV

Dnevni operativni izveštaj od 18. avgusta 1941.

1.) 704. pd: 5 jagd-komandi[3] iz I /724. pp opkolilo je jednu bandu jačine od 100 ljudi na planini Gradina, 11 km jugoistočno od *Užica. 38 mrtvih bandita,* 14 zgrada srušeno. Sopstveni gubici: jedan dobrovoljac Srbin mrtav. Ratni plen: 31 mitraljez, 18 pušaka, 10 ručnih bombi, 1 pištolj, municija, 9 šatora, 1 logorska biblioteka, lične isprave sa fotografijama i železničkim kartama.[4]

2.) *Železnička pruga Užice — Čačak zaprečena* neeksplodiranom bombom kod Rasna, 4 km juž. od Požege. Svi telefonsko-telegrafski vodovi presečeni. Upućena jagd-k-da iz Užica.

3.) Na kamion s vojnom poštom otvorena vatra 7 km juž. od *Lešnice.* Prateće odeljenje *zarobilo dvojicu,* nema nikakvih sopstvenih gubitaka.

4.) Železničku stanicu Dublje, 10 km zap. od Šapca, razorili komunisti. Jagd-k-de iz 7. i 8 /750. pp. stupile u dejstvo.

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 1119-20.

[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci. Na njemu se nalazi i utisnut pečat primaoca ovog telegrama, komandanta Srbije, ali nečitljiv.

[3] Reč je o poternim odeljenjima (vidi dok. br. 108 i 109).

[4] Ova borba je vođena na Drežničkoj gradini (kod Užica). Nemačka poterna odeljenja su opkolila i napala 1. užičku četu Užičkog NOP odreda. Posle sedmočasovne borbe četa je uspela da se probije, uz gubitke od 5 mrtvih i 4 ranjena. Za odmazdu, Nemci su spalili 40 kuća i pored puta Požega — Užice obesili 45 seljaka (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 16, knj. 2, dok. br. 11 i 25; AVII, a. NOP, reg. br. 1—12, k. 1641, reg. br. 4—4, k. 1983, Nda, reg. br. 62/1, k. 26, reg. br. 29/4, k. 28, reg. br. 38/1, k. 51).

Komunisti otvorili vatru 200 m juž. od Dublja.[5] Sopstveni gubici 1 mrtav i 1 ranjen.
Ustanici se povukli u pravcu Lipolista. 8 /750. pp preduzela gonjenje i čisti Lipolist.

5.) *3 /724. pp prebačena iz Lajkovca u Mionicu.*

1.) 717. pd: bivši srpski žandarm bacio 18. 8. 41. eksplozivno punjenje na put 5 km severoistočno od Raške. Jagd-k-da iz II /737. pp spalila kuću počinioca dela. Za počiniocem se traga.

2.) Na osnovu iskaza jednog zarobljenog bandita, jagd-k-da iz I /749. pp u noći 19. 8. stupila u dejstvo na koti 875, 14 km zap. od Čačka, protiv bande za koju se naslućivalo da se tamo nalazi. Rezultat još nije dobijen.

718. pd:

1.) Jagd-k-de iz I /738. pp na prostoriji Prijedor, Sokolac i Vlasenica bez dodira s neprijateljem.[6]

2.) Jagd-k-de iz II/750 pp u dejstvu od Šapca u jugozap. pravcu. *Akcija* još u *toku.*

714. pd:

1.) 18. 8. 41. jagd-k-da iz II/721. pp spalila u s. Gložane, 2 km istočno od *Lapova,* jednu *seljačku kuću* u kojoj je pronađena municija. Ukućani streljani.

2.) 9 /721. pp u patroliranju sev. od *Kikinde,*[7] jedan *bandit* streljan, a jedan bandit teško ranjen.

Viša komanda LXV
Ia
. . .[8]

---

[5] Na ovom terenu je dejstvovao Posavski odred (vidi »Centralna Srbija«, str. 96—97).

[6] U izveštaju komandantu oružanih snaga na Jugoistoku od 18. avgusta 1941. piše: »U Hrvatskoj, kod Sokolca, sev. ist.od Sarajeva, otvorena je vatra na nemačke vojnike. 15 km istočno od Sarajeva spaljen most. Nemačke jedinice su sprovele akciju čišćenja (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003075).

[7] U pitanju je hapšenje pripadnika NOP-a u s. Mokrinu (vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 206).

[8] Paraf nečitak.

BR. 116

PREGLED DISLOKACIJE OKUPACIONIH VOJNIH USTANOVA, KOMANDI, ŠTABOVA I JEDINICA NA TERITORIJI SRBIJE, BANATA, HRVATSKE I BOSNE 19. AVGUSTA 1941. GODINE[1]

Poverljivo

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab, odelj. Ia Beograd, 19. avgust 1941.
Pov. br. 395/41.

Veza: K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. armije), odelj. Ic/AO
od 21. 7. 41, tačka 1[2]
Predmet: Vojna nadleštva

Spisak vojnih nadleštava na području komandanta Srbije

Beograd:
Radni štab Fendrih [Fändrich]
Armijsko skladište odeće 516
Armijsko otpremalište pošte 560
Armijska veterinarska bolnica 573
Armijski veterinarski park 691
Art. štab za prikupljanje trofejnog materijala 2
Ispostava Uprave za vojni transport Jugoistok
Oficir pri organima železnice u Beogradu
Bakteriološka opitna stanica
245. građevinski bataljon (Štab)
Kolona 245. građev. delimično mot. bataljona
1. četa 245. građevinskog bataljona
2. četa „ „ „
3. četa „ „ „
4. četa „ „ „
. . .[3]
Armijsko skladište pogonskog goriva
. . .[4]
Nemački crveni krst

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 121-44. Dokumenat, u kojem su izvršene mnoge ispravke, nije potpisan.

[2] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[3], [4], [5], [9], [10] i [16] Izostavljeno, jer je u dokumentu precrtano.

Devizni inspektorat
Načelnik službe dotura 714. pd
Direkcija za eksploataciju železnica br. 1
Železnički oklopni voz br. 25
. . .[5]
Kolona trofejnog železničko-pionirskog materijala pri Višem štabu vojnotehničkog snabdevanja br. 5
Železnički inž. izviđački štab pri Višem štabu vojnotehničkog snabdevanja br. 5
Železnički sanitetski voz OKH
Direkcija za eksploataciju železnica
Vojna direkcija na železnici
Vojna uprava za eksploataciju železnica III
1. četa 501. bataljona vojne žandarmerije (mot.)
Odeljenje vojne žandarmerije Feldkomandanture 599
Odeljenje vojne žandarmerije Krajskomandanture 834
Feldkomandantura 599 (komanda mesta)
Vojna blagajna (poručnik finansijske službe Helterhof [Hölterhoff])
Komanda veze 32
Uprava vojne pošte 512
Odeljenje pionira za utvrđivanje grupe II/30
3. četa 18. bataljona vojnotehn. snabdevanja
Uputna frontovska stanica 87
Oficir za pogrebe i vojničke grobove, Štab 32
Tajna vojna policija, grupa 20
Sud pri komandantu Srbije
Tajna državna policija [Gestapo]
Lučka komanda
Uprava za vojni smeštaj
H. K. P.[6] 533
Remontno odeljenje H. K. P. 533
Vojni arhiv (O. R. R.[7] fon Ragenauer)
Uprava za nabavku vojne opreme, ogranak Centralne uprave
Glavna intendantska uprava
Centralna vojna biblioteka, pukovnik Lukeš [Lukesch]
Stanica za snabdevanje Beograd (poručnik finansijske službe Šindler [Schindler])
Centralna vojna praonica
Načelnik veze k-ta Srbije (pukovnik Vurster [Wurster])
Viša komanda XLV [za specijalnu namenu]
734. pp
I bataljon 734. pp, štab

---

[6] Heereskraftfahrpark (auto-park)
[7] Oberregierungsrat (viši državni savetnik)

II bataljon 734. pp, štab
III bataljon 734. pp, „
1. četa 734. pp
2. četa -"-
3. četa -"-
4. četa -"-
9. četa -"-
10. četa -"-
11. četa -"-
12. četa -"-
Komandant za ratne zarobljenike područja E, general-major Janus
Mali transportni auto-vod 878
Bolnički auto-vod 629
Stanica za prikupljanje ranjenika
Ratni sud pri Feldkomandanturi
Vojno-geografska služba, Radni štab kapetana dr Germana [Germann]
Štab 562. landesšicen-bataljona 1, 2, 3, 4. četa 562. landesšicen-bataljona
Vojnogeografski institut
R. L. M.[8] — Štab majora Hajzea [Heise]
Komandant Srbije
Štab za snabdevanje automobil. gumama
I bat. 521. armijskog puka veze
II. bat. 521. „ „
3. četa 521. „ „
4. četa 521. „ „
Četa za eksploataciju sredstava veze »S«
Viši štab vojnotehničkog snabdevanja 5
Ispostava Odeljenja za propagandu OKW — Beograd
Organizacija Tot
Vojna bolnica . . .? 921/922 Beograd
Odeljenje za pasoše Jugoistok II
Transportna kolona za konje 1) 533 (mot.)
„ 2) 563
Pionirsko odeljenje za utvrđivanje odseka II/30
Štab 666. pionirskog bataljona
Pionirsko izviđačko odeljenje
Štab 64. rez. policijskog bataljona
12. tenkovska četa za specijalnu namenu

---

[8] Reichsluftministerium (Ministarstvo za vazdušni saobraćaj)

1. četa 64. rez. pol. bataljona
2. „ „ „
3. „ „ „
Ajnzac-komanda policije bezbednosti, Beograd
Propagandno odeljenje »S« — kapetan dr Lipert
Operativna komanda Rozenberg
Načelnik saniteta pri komandantu Srbije
Služba bezbednosti, Ajnzac-komanda dr Fuksa [Fuchs]
Oficir vojne žandarmerije u štabu kapetan Šraj [Schrei]
Štab za transport, Beograd
Štab za vezu vojnog transporta I
Štab za vezu Jug
Stanica za izdavanje hrane I
Štab za prikupljanje hrane II
Štab za snabdevanje II
Flotila za zaštitu reka — Srbija
SS-jedinice
Centralna vojna uprava za snabdevanje — odeljenje za smeštaj
Centralna vojna uprava za snabdevanje — odeljenje za odeću i opremu
Odeljenje za vojnu propagandu OKW/W.Pr.
Vojna patrolna služba — Ispostava Beograd
Uprava za vojni transport Jugoistok
Komanda Abvera
Isledni vojni zatvor
Vojna telefonska centrala

Područje Zemuna:

Ortskomandantura, Krajskomandantura 838
Vazduhoplovno-tehnički štab 10
Vojna uprava za eksploataciju železnica III
(nemačka kontrola stanice Zemun)
Sanitetski park 103
II bataljon za praćenje transporta — puk za specijalnu namenu, Beč
. . .[10]
3. četa 592. landesšicen-bataljona
Armijska veterinarska bolnica 573-bolnički vod II

Glavni opunomoćenik za privredu u Srbiji s potčinjenim nadleštvima

Vojnoprivredni štab Jugoistok
Centar veze načelnika za vazduhoplovno-tehničko snabdevanje
Komandantura avio-baze s potčinjenim nadleštvima:
Aerodromska četa
Centar veze

Landesšicen-vod 111/XVII
Transportna kolona 11/VII
Škola za slepo letenje
Srednja kolona za transport pogonskog goriva 3/VI

Valjevo:

Štab 704. pd
Četa veze 704. pd
Intendantska uprava 704. pd
Veterinarska četa 704. pd
Vojna bolnica 704. pd
Štab načelnika transporta 709[11]
1. transportna kolona s konjskom vučom 709[12]
2. „ „ „ „
Mala auto-kolona 704. pd
Mesarska četa 709[13]
Pekarska četa 709[14]
Uprava vojne pošte 709[15]
Štab III bataljona 724. puka
9. četa 724. pp
11. četa „
12. četa „
Štab 654. artiljerijskog diviziona
2. baterija 654. „ „
3. „ 654 „ „
Komanda mesta Valjevo
2. četa III bataljona 724. pp

Užice:

Štab 724. pp
Štab I bataljona 724. pp
1. četa 724. pp
2. četa „
3. četa „
1. baterija 654. artiljerijskog diviziona
Štab 592. landesšicen-bataljona za specijalnu namenu
2. četa 592. landesšicen-bataljona za specijalnu namenu
4. četa 592. landesšicen-bataljona za specijalnu namenu
Uprava za vojni smeštaj Užice
Uprava vojne pošte 709/620 b/ogranak/
Vojna uprava za eksploataciju železnica 3
Komanda mesta
Feldkomandantura 816 sa:
Vojnoupravnom grupom,
Vojnom žandarmerijom,

---

[11], [12], [13], [14] i [15] Verovatno greška. Treba 704.

Tajnom vojnom policijom i
Sreskim carinskim komesarom G.

Još u mestu Užice:

Komanda veze 37 (telefonska četa »S«)
Nadleštvo službe bezbednosti

Višegrad:

Štab II bataljona 724. pp
6. četa 724 pp
8. četa 724 pp
Komanda mesta

Priboj:

7. četa 724. pp
Komanda mesta

Prijepolje:

5. četa 724. pp
Komanda mesta

Požega:

4. četa 724. pp
Komanda mesta
Štab vojnotehničkog snabdevanja 26
(skladište trofejnog materijala)

Krupanj:

10. četa 724. pp
Komanda mesta

Koviljača:

Pionirska četa 704. pd
Komanda mesta

Šabac:

Krajskomandantura 847
1. četa 592. landesšicen-bataljona
. . . [16]
Štab vojnotehničkog snabdevanja za specijalnu namenu 41
Vojna telefonska centrala

Petrovgrad:

Štab 721. pp
I bataljon 721. pp
Krajskomandantura
Vojno železnička četa
Nemačka služba na žel. stanici Petrovgrad
Komanda mesta

Ajnzac — komanda policije bezbednosti i službe bezbednosti
Sreski carinski komesarijat Petrovgrad
2. vod 3. čete 18. bataljona vojnoteh. snabdevanja

V. Kikinda:

III bataljon 721. pp
Komanda mesta Kikinda
Komanda mesta Coca[17]

Vršac:

II bataljon 721. pp
Stanična komandantura Vršac
Komanda mesta

Pančevo:

Feldkomandantura 610
6. četa 592. landešicen-bataljona
Transportna kolona s konjskom vučom 1/714. pd
Uprava za eksploataciju železnica 4
Komanda mesta

Požarevac:

II bataljon 741. pp
Pionirska četa 714. pd
Veterinarska četa 714. pd
Mesna pekara
Stanica za prikupljanje trofejnog materijala
Komanda mesta

Palanka:

Artiljerijski divizion 661
Komanda mesta

V. Plana:

Intendantska uprava 714. pd
Mesarski poluvod 714. pd
Komanda mesta

Mladenovac:

2. transportna kolona s konjskom vučom 714. pd
Mala auto-kolona 714. pd
Uprava vojne pošte 714. pd
Komanda mesta
Stanica za prikupljanje trofejnog materijala
Načelnik divizijskog dotura

---

[17] Misli se na Čoku.

Ćuprija:
Štab 741. pp
I bataljon 741. pp
Vojna bolnica 714. pd
Uprava vojne pošte 714. pd (ogranak)
Stanica za izdavanje hrane 714. pd
Komanda mesta

Paraćin:
3. četa 741. pp
Skladište trofejnog materijala
Komanda mesta

Jagodina:[18]
1. vod 2. čete 741. pp
Komanda mesta

Zaječar:
III bataljon 741. pp
3. četa 920. landešicen-bataljona
Krajskomandantura 857
Uprava za eksploataciju železnica 10
Uprava za eksploataciju železnica 10 B.M. 196
Komanda pekarske čete
Priključna stanica telefonske čete 8
Komanda mesta

Tekija:
12. četa 741. pp (rezervna)

Bor:
Komanda mesta
1 vod 3. čete 920. landešicen-bataljona

Negotin:
1 vod 3. čete 920. landešicen-bataljona

Kragujevac
Pekarska polučeta 714. pd
Krajskomandantura
Komanda mesta
III bataljon 749. pp (štab, 9—12. čete)
Auto-park 533
18. bataljon vojnotehn. snabdevanja — 1. četa
Operativna grupa tenkovske čete pri Višoj komandi LXV
Meteorološka stanica aerodroma Zagreb
Mesna telefonska centrala

[18] Sada: Svetozarevo.

Odeljenje za ometanje veza
Tajna vojna policija, grupa 20, komesarijat Kragujevac
Opunomoćenik Uprave za naoružanje OKH pri državnom zavodu u Kragujevcu

Topola:

Štab 714. pd
Komanda mesta
Četa veze 714. pd
714. pd

Niš:

Štab i vod veze 670. art. diviziona
1. baterija 670. art. diviziona
2. „ „
3. „ „
Štab načelnika za dotur 717. pd
Transportna kolona s konjskom vučom 1/717
„ „ „ 2/717
Mala auto-kolona 717. pd
Pionirska četa 717. pd
Četa veze 717. pd
Mesarska polučeta 717. pd
Pekarska „ „
Veterinarska četa 717. pd
Intendantska uprava 717. pd sa blagajnom i kantinom
Uprava vojne pošte 717. pd
5. četa 521. puka veze
2. četa 18. bataljona vojnotehn. snabdevanja
Oficir pri organima železnica na stanici 211
Uprava za eksploataciju železnica 10
Auto-park 533/Niš
Uprava za vojni smeštaj
Vojna bolnica Niš

Kraljevo:

Štab 749. pp
717. izviđački bataljon (od 11. 8. 41.)
Vazduhoplovnotehnički štab 10
Uprava za eksploataciju železnica 3
18. bataljon vojnotehničkog snabdevanja
Kolona za izvlačenje onesposobljenih vozila 333
Vojna železnička radionica
Uprava vojnih pošta Kraljevo
Odeljenje za ometanje veza 4. čete 521. puka veze
Komanda mesta Kraljevo

Čačak:
I bataljon 749. pp (štab, 1—4 čete)
18. bataljon vojnotehn. snabdevanja
Komanda mesta Čačak
Štab vojnotehničkog snabdevanja 5 (ogranak)

Kruševac:
II bataljon 749. pp (štab, 5—8 četa)
5. četa 920. landešicen-bataljona
Odeljenje za izvlačenje onesposobljenih vozila I i II OKW
Komanda mesta Kruševac

Prokuplje:
Štab I. bataljona 737. pp, 1—4 čete

Mitrovica:
Štab 737. pp
Štab III bataljona 737. pp, 9—12 četa
Vojna bolnica 717. divizije
Štab 750. pp
II bataljon 750. pp
Krajskomandantura 861
Divizijska telefonska centrala Zvečan
5. četa 592. landešicen-bataljona
Odeljenje za ometanje veza 4. čete 521. arm. puka veze
Mesna telefonska stanica
Radio-odeljenje bataljona veze 717. pd
Intendantska uprava 717. pd
(stanica za izdavanje hrane, Mitrovica)
Tajna vojna policija, grupa 20 (Komesarijat Mitrovica)
Uprava za eksploataciju železnica B
Sreski carinski komesarijat Mitrovica, pored ispostava

Novi Pazar:
Štab II bataljona 737. pp, 5. i 6. četa

Raška:
7. i 8. četa 737. pp

Banja Luka:
Štab 718. pd
I bataljon 738. pp
Četa veze 718. pd
Veterinarska četa 718. pd
Stanica za izdavanje hrane
9. bataljon vojnotehn. snabdevanja
Štab vojnotehničkog snabdevanja 41
Transportna auto-kolona 9. bataljona vojnotehn. snabdevanja

Sarajevo:
Štab 738. pp
II bataljon 738. pp
Štab 668. art. diviziona
1. četa 668. „ „
2. četa 668. „ „
3. četa 668. „ „
Stanica za izdavanje hrane
Radionice vojne odeće

Tuzla:
III bataljon 738. pp

Brod:
I bataljon 750. pp
Vojna bolnica 718. pd
Pionirska četa 718. pd
Mala auto-kolona 718. pd
Intendantska uprava 718. pd

Vrnjačka Banja:
Štab vojnotehn. snabdevanja 26 sa auto-kolonom 1
18. bataljon vojnotehn. snabdevanja

Jemnitcka Stena:[19]
Skladište benzina (stražu čuva 4. četa 724. pp)

Loznica:
Jedna četa 724. pp

Milanovac:
1 vod 6. čete 920. landesšicen-bataljona

Aranđelovac:
1 vod 6. čete 920. landesšicen-bataljona

Lazarevac:
1 vod 6. čete 920. landesšicen-bataljona

Rudnik:
1 vod 6. čete 920. landesšicen-bataljona

Zagreb:
Nemački general u Zagrebu
Načelnik veze
Oficir za vezu načelnika transporta
Intendant kod nem. generala u Zagrebu

---

[19] Verovatno Jemnička St. (kod Užičke Požege).

Feldkomandantura 725, Zagreb
Odeljenje za pasoše, Jugoistok II
Stražarski bataljon u Zagrebu III/750. pp
Nemački vojnoprivredni štab, Zagreb
Oficir za žel. stanicu 248
Vojna uprava za eksploataciju železnica III,
Ispostava 5
H.K.P. XVIII korpusa, Ispostava Zagreb
Stanica za izdavanje hrane 718. pd, Zagreb
Štab vojnotehn. snabdevanja za specijalnu namenu 41,
Ispostava Zagreb
1. četa 9. bataljona vojnotehn. snabdevanja
Uprava vojne pošte 530
Komanda aerodromskog područja 6/XVII, Zagreb
Komandantura avio-baze E 24/VI, Zagreb
Škola za pilote A/B, Zagreb
Vazduhoplovni poligon Zagreb
Vazduhoplovna građevinska uprava Zagreb
Vazduhoplovnotehnički štab 9

Za komandanta Srbije[20]
načelnik štaba
generalštab. potpukovnik

BR. 117

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA SRBIJE OD 21. AVGUSTA 1941. O AKCIJAMA PARTIZANA I PROTIVDEJSTVIMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab/odelj. Ia
br. 405/41. pov.

Prilog 75

Beograd, 21. avgust 1941.

Redovni izveštaj za 21. 8. 1941.

1. Opšti utisak:

Delatnost neprijateljskih bandi u odnosu na prvo tromesečje nije ništa manja. Naročito su se povećali teroristički akti

[20] U dokumentu je potpis precrtan.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 155-7

protiv nemačkog Vermahta i protiv stanovništva. Bande očigledno deluju po jedinstvenim principima, npr. prepadi na opštinske zgrade, predsednike opština, železničke stanice i dr. Plansko obustavljanje rada industrijskih preduzeća kod Krupnja i Loznice (72 km severozapadno od Valjeva). Postoji mogućnost da četničke pristalice priđu komunistima, i obrnuto.

Seosko stanovništvo zastrašeno je stalnim terorističkim aktima.

Oblast glavnih nemira: Oblast je obuhvaćena linijom Morava do Ćuprije — Čačak — Užice — Drina — Sava do ušća Drine — Dunav.

Zaštita: Aranđelovac (10 km severozapadno od Topole), Obrenovac (26 km jugozapadno od Beograda), zapadno od Šapca.

2. *Važnije pojedinosti:*[2]

a) Prepadi na železnice 22
Prepadi na žandarmerijske stanice 10
Prepadi na opštine 43
Diverzije na železnicama 6
Prepadi na motorna vozila Vermahta 5
Diverzije na telefonsko-telegrafskim linijama 8
Napadi na rudnike i fabrike 5

b) 13. 8. *pušten na slobodu podoficir* koji je 9. 8. u predelu južno od Topole bio uhvaćen od bandi i odveden.

c) Jagd-komanda iz 704. div. oslobodila je 16. 8. kod Mionice (15 km jugozapadno od Lajkovca) 3 nemačka nestala vojnika.

d) Zbog prepada na putnički automobil iz 3. čete 64. rez. policijskog bataljona 14. 8. 41. kod Skele (32 km jugozapadno od Beograda) spaljena je 16. 8. Skela i ubijeno 50 komunista (delom obešeni) i 15 seoskih stanovnika.[3]

---

[2] Detaljnije o tim akcijama vidi dok. br. 103, 106, 109, 111 i 115.

[3] Akciju su izveli delovi Kosmajskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 128, 130 i 134, knj. 2, dok. br. 114; AVII, Nda, reg. br. 62/1, k. 26).

U izveštaju k-ta Srbije od 15. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o ovom periodu piše: »14. 8. 41. u 16,50 časova na putnički automobil 3. čete 64. rez. pol. bat. (u automobilu poručnik Erman i 3 narednika) kod Skele, na putu za Šabac, komunisti su otvorili vatru iz mitraljeza. Patrola je naišla na ovaj izgoreli automobil. Iz Beograda je upućena četa ovog policijskog bataljona. Leševi poručnika Ermana i 1 narednika izvučeni su iz Save. 2 narednika su nestala 15. 8. 41. Skela je spaljena i u njoj obešeno 50 komunista iz Beograda« (AVII, NAV-T-312, r. 452/8037123).

e) 17. 8. 41. u Beogradu obešeno 5 komunista.[4]
Osim toga, došlo je do većih akcija, naročito 14. i 16. u predelu Čačka, 12, 13, 19. i 20. u predelu Obrenovca; 16. i 17. zapadno od Šapca i jedna naročito uspešna velika akcija 19. 8. u rejonu jugoistočno od Užica.[5]
Gubici Vermahta: 22 mrtva (1 oficir), 24 ranjena (2 oficira) i 2 nestala.

3. *Procena situacije:*

Dejstvo jagd-komandi i puno angažovanje ostalih trupnih jedinica u sadejstvu s pojačanom žandarmerijom nije do sada donelo očekivano rasterećenje usled oskudice u tenkovima i oklopnim izviđačkim kolima.
Na albanskoj teritoriji[6] do sada mirno.
Bande se pojačavaju prisilnom mobilizacijom stanovništva na prostoriji zapadno od Šapca.

4. *Mere koje se nameravaju preduzeti:*

I nadalje angažovanje jagd-komandi u najvećem stepenu, čije dejstvo obećava veći uspeh ako bi se savladala obuka u ovom izrazito gerilskom ratovanju.
Pored toga, u pripremi su velike akcije većeg broja bataljona.
Usled potpuno nedovoljne jačine landesšicen-bataljona, morali su biti privučeni jaki delovi borbenih trupa radi stražarske službe i obezbeđenja.
Dejstvo jednog aviona imalo je u jednom slučaju dobar uspeh. Zbog toga se obnavlja predlog da se borbeni avioni stavljaju na raspolaganje za upotrebu.
Moli se ubrzano dodeljivanje tenkova koji su posebno trebovani.
Ostaje u važnosti ranije podneti predlog za dodeljivanje jedne divizije, pošto su za rat značajni industrijski objekti, između ostalih Bor i Krupanj, sasvim nedovoljno obezbeđeni.

F.d.R.d.A.
kapetan

Za komandanta Srbije
načelnik štaba
pot. Grafenhorst
generalštabni potpukovnik

---

[4] Ovi pripadnici NOP-a su obešeni o električne stubove u centru grada (na Terazijama), za odmazdu zbog napada građana na nemačke vojnike i zbog sabotaža (vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 131, knj. 2. dok. br. 115; »Beograd«, n. d., str. 140—141).

[5] Vidi dok. br. 115.

[6] Misli se na teritoriju Kosova.

BR. 118

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 23. AVGUSTA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA I PROTIVDEJSTVIMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Poverljivo
KOMANDA 12. ARMIJE
Poverljivo Prim.: 24. avg. 1941/11,45
Ia, br. 1892/41. pov.[2]

Prepis

KR — Radiogram

Upućeno:
O.K.W./W.F.St., Odelj. teritorijalne odbrane
Na znanje O.K.H. (Gen. St. d. H.), oper. odelj.

Dnevni izveštaj 23. 8. 1941.[3]

1.) 20. 8. Odbijen prepad bande (40 ljudi) na žandarmerijsku stanicu Babajić[4] (25 km jugoistočno od Valjeva).
20. 8. Severozapadno od Zemuna uništeni uređaji visokog napona i izolatori.
21. 8. Prepad bandi na pomoćni voz u Dudovici (25 km jugoistočno od Lajkovca).
21. 8. Banda porušila železničku prugu Kraljevo — Čačak na više mesta.[5] Telefonski vodovi presečeni.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003071.

[2] Štambilj primaoca

[3] Kao dopunu ovom izveštaju vidi jutarnji izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 23. avgusta 1941 (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 135). Opširnije za protekli period vidi dnevne izveštaje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 10, 14, 16. i 17. avgusta 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 126, 127, 129 i 130); dnevne izveštaje komandanta Srbije od 15, 17. i 19. avgusta 1941 (tom II, knj. 1, dok. br. 128, 131 i 132). O dejstvima 704. i 717. pd na teritoriji Srbije vidi u izveštaju Više komande 65 od 23. avgusta 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037479).

[4] Napad su izvršili delovi 1. šumadijskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 89; AVII, Nda, reg. br. 40/1, k. 51).

[5] Pruga je porušena na tri mesta: kod Samaile, Slatine i Zablaća (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037479). Diverziju su izveli delovi Čačanskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 12).

22. 8. Pruga na železničkom mostu južno od Kraljeva prekinuta. Opravka će trajati 24 sata.
22. 8. Uveče odbijen pokušaj napada bandita na skladište trofejne opreme Petrovgrad.

2.) 22. 8. Prilikom akcije na Rakinac (severozapadno od Markovca) 1 bandit ubijen, veći broj uhapšen.[6]
22. 8. Straža sprečila pokušaj da se baci u vazduh vojna benzinska stanica Kruševac. Počinioci uhapšeni.

3.) ...[7]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku Ic/AO
Br. 6253/41 pov. od 23. 8. 41.

Tačnost overava:
Resler
poručnik

---

[6] U toj akciji su učestvovali delovi 714. pd (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037479). Opširnije o operaciji »Raketa« protiv partizana u rejonu Markovca vidi zapovest komandanta 714. pd od 21. avgusta 1941. potčinjenim jedinicama (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 193-8).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 119

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 24. AVGUSTA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I BOSNE I O PROTIVDEJSTVIMA[1]

Poverljivo
KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE
Prim. 25. avg. 1941/11,45
Ia, br. 1897/41. pov.[2]

Prima: O.K.W./W.F.St., odelj. teritorijalne odbrane
Radi znanja: O.K.H./Gen St. d. H., oper. odeljenju

Dnevni izveštaj od 24. 8. 41.

1.) Komandant oružanih snaga Jugoistoka posle službenog savetovanja u Beogradu[3] 23. 8. vratio se sa odsustva.
2.) 22. 8. banditi su oštetili železničku liniju 15 km jugoistočno od Kraljeva.[4]
22.—23. 8. bande izvršile prepade na opštine Arilje[5] (30 km južno od Čačka), Bukorovac (6 km jugoistočno od Kragujevca) i Sopot (40 km južno od Beograda).
23. 8. odbijen prepad bande na žandarmerijsku stanicu Knić[6] (19 km jugozapadno od Kragujevca).

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003078.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Odnosi se na savetovanje o vojno-političkoj situaciji u Srbiji koje je general-feldmaršal Vilhelm List, komandant oružanih snaga na Jugoistoku, održao s komandantom Srbije generalom avijacije Dankelmanom, komandantom Više komande 65 generalom artiljerije Baderom, nemačkim generalom u Zagrebu Glezom i načelnicima Komandnog i Upravnog štaba (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 4-14).

[4] Akciju su izveli delovi Kraljevačkog NOP odreda. Oni su pri tom uništili instalacije železničke stanice Adrani i razrušili prugu i TT veze između Mataruške Banje i Bogutovca (AVII, a. NOP, reg. br. 42/1, k. 1986).

[5] Napad je izvršila Ariljska četa Užičkog NOP odreda. Ona je tada zauzela Arilje i razoružala vod žandarma (vidi »Užice 1941«, str. 101-2).

[6] Napad je izvršila 2. četa Kragujevačkog NOP odreda. Posle kraće borbe žandarmi su bili razoružani (vidi »Centralna Srbija«, str. 110).

3.) 23. 8. odbijen prepad bande na žandarmerijsku stanicu Grab (10 km jugozapadno od Čačka). 1 komunista streljan, 1 žandarm ranjen.

4.) Hrvatska:[7]
22. 8. novo žarište nemira Bos. Kostajnica. Tamošnji ustanici odbačeni od strane Hrvata u sadejstvu s nemačkim trupama i avionima.
Nemiri na prostoru Bos. Brod i Doboj. Prekinuta železnička veza južno od Dervente i na liniji Tuzla — Doboj. Akcija u toku.[8]

5.) ...[9]

Komandant oružanih snaga na jugoistoku
Ic/AO
br. 6260/41. pov. od 24. 8. 1941. god.

Za tačnost:
Resler
poručnik

---

[7] U izveštaju Obaveštajnog odeljenja komandantu oružanih snaga na Jugoistoku od 20. avgusta 1941. o teritoriji NDH piše:
»U Hrvatskoj severoist. od Sokolca otvorena vatra na jedno nemačko odeljenje. 2 ranjena. Akcija u toku.
Kod Prijedora ubijeni nemački kuriri na motociklima i opljačkani. Preduzete kaznene mere« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003073).

[8] U izveštaju Više komande 65 od 23. avgusta 1941. o teoritoriji NDH, gdje je dejstvovala 718. pd, piše: »II bat. 738. pp premešten je u Loznicu, a 9 četa istog puka u Koviljaču. Iz [Sl.] Broda krenuli tenk i 100 ljudi inžinjerijske čete prema Doboju koji su napali partizani« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037479).

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 120

IZVEŠTAJ OFICIRA ZA TRANSPORT KOD NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 25. AVGUSTA 1941. NEMAČKOM POSLANSTVU U ZAGREBU O DIVERZIJAMA NA ŽELEZNIČKIM PRUGAMA NA TERITORIJI NDH[1]

Oficir za vezu načelnika za transport
kod nemačkog generala u Zagrebu
T. O. Zagreb
I br. 1934/41.

Zagreb, 25. 8. 41.
Hatcova ul. 16

Delov. br. Pol. 3 br. 11a — 1870/41.
26. VIII 1941.[2]

Predmet: Napad na železničke pruge u Hrvatskoj

1.) Nemačkom poslanstvu, Političkom odeljenju
2.) Nemačkom generalu
3.) Nemačkom generalu, K.O.[3]

U prilogu dostavlja se pregled napada na železničke pruge u Hrvatskoj, koji su izvršeni od početka ustaničkog pokreta do danas (13. 7—25. 8) s molbom na znanje.

Hefner[4]
kapetan

1 prilog

Pregled napada na železničke komunikacije od 13. 7. 1941.

1.) 13. 7. 41. između Vrbovskog i Moravica
2.) 14. 7. 41 između Lekenika i Turopolja
3.) 14. 7. 41. između Lekenika i Turopolja
4.) 14. 7. 41. između Vranjića — Solina i Mravinca
5.) 14. 7. 41. između Siska i Grede
6.) 15. 7. 41. u Solinu
7.) 15. 7. 41. između Vrbovskog i Moravica
8.) 16. 7. 41. između Kaštela Starog i Solina

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, London 21, s. 312568-9. Na margini je rukom dopisano nekoliko napomena, parafa i datuma, ali nečitko.

[2] Štambilj primaoca, delimično nečitljiv.

[3] Kriegsorganisation (ratna organizacija, u stvari ispostava Abvera).

[4] Artur Hefner (Höffner)

9.) 19. 7. 41. na pruzi Perković — Slivno — Split
10.) 20. 7. 41. između Capraga i Siska
11.) 20. 7. 41. kod Karlovca
12.) 21. 7. 41. između Karlovca i Duge Rese
13.) 23. 7. 41. između Zagreba i Svete Klare
14.) 24. 7. 41. između Capraga i Karlovca
15.) 24. 7. 41. kod Sesveta
16.) 25. 7. 41. kod Gračaca
17.) 26. 7. 41. kod Gračaca
18.) 27. 7. 41. između Gračaca i Cerovca
19.) 27. 7. 41. između Gračaca i Cerovca
20.) 28. 7. 41. između Podsuseda i Zaprešića
21.) 28. 7. 41. između Gračaca i Zrmanje
22.) 29. 7. 41. stanica Malovan
23.) 29. 7. 41. ložionica Sarajevo
24.) 30. 7. 41. između Bosanskog Novog i Bihaća
25.) 30. 7. 41. ložionica Sarajevo
26.) 30. 7. 41. kod Bosanskog Novog
27.) 30. 7. 41. između Bosanskog Novog i Bihaća
28.) 31. 7. 41. između Podsuseda i Vrapča
29.) 31. 7. 41. u kolima za ručavanje
30.) 31. 7. 41. kod Gospića
31.) 1. 8. 41. između Zavale i Poljica
32.) 4. 8. 41. Vinac na pruzi Jajce — Sarajevo
33.) 4. 8. 41. između Našica i Jelisavca
34.) 7. 8. 41. kod Gračaca
35.) 7. 8 41. između Kaštel-Lukšića i Kaštel-Kambelovca
36.) 7. 8. 41. između Sarajeva i Višegrada
37.) 7. 8. 41. između Pazarića i Hadžića
38.) 7. 8. 41. kod Sarajeva
39.) 9. 8. 41. između Splita i Sinja
40.) 10. 8. 41. između Sibinja i Slavonskog Broda
41.) 10. 8. 41. kod Sjetline
42.) 10. 8. 41. kod Sarajeva
43.) 18. 8. 41. kod Koprivnice
44.) 21. 8. 41. kod Koprivnice
45.) 21. 8. 41. kod Volinja
46.) 23. 8. 41. južno od Ogulina
47.) 23. 8. 41. kod Dobrljina
48.) 24. 8. 41. kod Doboja
49.) 24. 8. 41. kod Doboja
50.) 24. 8. 41. kod Doboja
51.) 24. 8. 41. kod Osijeka
52.) 25. 8. 41. između Siska i Sunje

BR. 121

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 25. AVGUSTA 1941. O MERAMA ZA SPREČAVANJE ŠIRENJA USTANKA NA TERITORIJI SRBIJE I O AKCIJI PARTIZANA KOD TRBOVLJA[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI i SD

Berlin, 25. avgust 1941.

— *IV A 1 — B. br. 1 B/41. poverlj.* —

48 primeraka
36. primerak

Poverljivo!

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR br. 63

I) POLITIČKI PREGLED

a) *U Nemačkoj:*

Nema izveštaja.

b) *Okupirane oblasti:*

1) *Donja Štajerska*[2]

23. 8. 41. komunisti su u Zagorju, srez Trbovlje, napali komandanta jedinica za zaštitu privrednih objekata i jednim metkom ga teško ranili.[3] Preduzeta je protivakcija, kojom prilikom su ubijena dva komunista koji su bežali. U toku su dalje mere odmazde.

2) *Jugoslavija*

Šef ajnzac-grupe policije bezbednosti i SD u Beogradu smatrao je za potrebno da se, zbog sve jače aktivnosti komunističkih bandi, obrati jednim dopisom komandantu Srbije. U tom dopisu se ukazuje na to da komunističke bande planski pripremaju oružani ustanak. Zbog toga šef zahteva:

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722064-5.

[2] Opširnije o situaciji u Donjoj Štajerskoj (raspoloženju masa, obrađivanju zemlje, propagandnoj delatnosti i uticaju komunista, rasturanju komunističkih letaka sa kratkim izvodima njihovog sadržaja u željezari Celje, aktima sabotaže u Mariboru i drugim mestima, pripadnicima nemačke narodnosti na teritoriji Slovenije) vidi AVII, NAV-T-175, r. 261, s. 2754548-81; izveštaje šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti o događajima (u vezi s napadom na SSSR) br. 51, 55, 56 i 61, u kojima se govori o akcijama partizana kod Pobrežja, Maribora, Železnika, Škofje Loke i Mošenjske pl. kod Radovljice, o borbama protiv partizana u opštini Tržič i o zasedi na putu Kranj — Kamnik (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2721892-3, 2721960, 2721970, 2722052).

[3] Ovu akciju su, 23/24. avgusta 1941, izvele Celjska i Revirska NOP četa (Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 31, objašnjenje 8).

Der Chef der Sicherheitspolizei
und des SD
- IV A 1 - B.Nr. 1 B/41r.Kg. -

Berlin, den 25.August 1941

49 Ausfertigungen
7. Ausfertigung.

Geheime Reichssache!

Kreismeldung UdCBR. 61.

I) Politische Übersicht.

a) Im Reich:

Es liegen keine Meldungen vor.

b) Besetzte Gebiete:

1) U n t e r s t e i e r m a r k.

Am 23.8.41 wurde in Sugor Kre. Cilli/[illegible] der Führer des Werkschutzes durch Kommunisten überfallen und durch einen Schuß schwer verletzt. Bei der Operation wurden zwei Kommunisten auf der Flucht erschossen. Weitere Vergeltungsmaßnahmen sind im Gange.

2) J u g o s l a w i e n.

Der Chef der Einsatzgruppe der Pol. u. SD Belgrad hat sich wegen der weiter verstärkten Tätigkeit der kommunistischen Banden veranlaßt gesehen, an den Militärbefehlshaber in Serbien mit einem Schreiben zu wenden, in dem er darauf hinweist, daß die kommunistischen Banden planmäßig den bewaffneten Aufstand vorbereiten. Zu diesem Zweck [illegible]

a) [illegible]
Truppen.

b) [illegible]

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 121

a) odgovarajuće pojačanje nemačkih trupa,

b) da se za određeno vreme odmah prekine preseljavanje, da bi se komunistima onemogućilo da crpu nove snage među nezadovoljnim ljudima i ljudima koji su izgubili svu svoju imovinu,

c) da se hermetički zatvori granica prema Hrvatskoj i Mađarskoj radi sprečavanja ilegalnog preseljavanja Srba,

d) da se preduzmu odgovarajući koraci za odgađanje planiranog predavanja Banata Mađarskoj, sve dok se u Srbiji ponovo ne uspostavi red i mir.

Šef ajnzac-grupe [angažovane u Srbiji] ukazao je i na to da su pomenuti predlozi bazirani na zapažanjima u poslednje vreme, no da se oslanjaju i na zabrinuta ukazivanja raznih odgovornih srpskih krugova.

...[4]

BR. 122

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 26. AVGUSTA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I BOSNE[1]

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Prim.: 27. avg. 1941/12,00
Ia, br. 1915/41. pov.

Poverljivo

KR — Telegram

Upućeno:
O.K.W./W.F.St., odelj. teritorijalne odbrane
Na znanje: O.K.H. (Gen. St. d. H.) oper. odelj.

Dnevni izveštaj 26. 8. 1941.

1.) 24. 8. Bande odevene u nemačku uniformu uništile telefonske vodove na pruzi Beograd — Mladenovac.
25. 8. Otvorena vatra na laka vojna putnička kola 9 km južno od Kragujevca. Bez gubitaka.

---

[4] Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8003069-70.

[2] Štambilj primaoca.

25. 8. Izvršen prepad na obezbeđenu kolonu vojnih vozila između Valjeva i Užica.[3] 1 vojnik mrtav, 1 ranjen, 1 nestao. 1 Srbin mrtav.

25. 8. Železnička pruga kod Slovca (18 km severoistočno od Valjeva) porušena eksplozivom. Protivmere u toku.

26. 8. Na kancelariju čete za obaveštajno obezbeđenje Beograda bačene bombe i benzinske boce. Štete nije bilo. Počinioci uhvaćeni.

26. 8. Pre podne most na Moravi kod Požarevca bačen u vazduh.

Prepadi bandi:

21. 8. na fabriku cementa Popovac[4] (40 km severoistočno od Kruševca). Opljačkano 210.000 dinara.

25/26. 8. na železničku stanicu Stragari (7 km. zapadno od Užica)

24. 8. na rudnik Tavnik (14 km severozapadno od Kraljeva). Opljačkan eksploziv.

25. 8. na oklopna kola srpske žandarmerije kod Markovca (9 km severoistočno od Aranđelovca).[5] 1 žandarm ranjen.

25. 8. na fabriku oružja Kragujevac. Štete nije bilo. Jedan bandit uhvaćen.

2). 23. 8. U Beogradu prilikom prepada na patrolu vojne policije 2 bandita ubijena.

25. 8. U Beogradu u racijama uhapšeno 29 osoba.

3.) *Hrvatska:*

23/24. 8. Prepad bandi na železničku stanicu Maglaj (45 km zapadno od Tuzle).[6]

4.) ...[7]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 6274/41. pov. od 26. 8. 1941.

[3] Akciju na putu Čačak — Kraljevo, kod Slatinske Reke, izveli su delovi Čačanskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 12; AVII, a. NOP, reg. br. 1/1 i 12/1, k. 1983).

[4] Napad je izvela Paraćinsko-ćuprijska četa Pomoravskog NOP odreda (vidi »Centralna Srbija«, str. 89).

[5] Prepad su izvršili delovi 1. šumadijskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 27).

[6] Ovaj napad na Maglaj organizovao je Štab ozrenskog sektora uz podršku ustanika. Mesto je posle kraće borbe zauzeto a ustaška milicija i domobrani su razoružani. Zaplenjeno je 60 pušaka i 2 puškomitraljeza. Znatan deo opreme i hrane je evakuisan ili podeljen narodu. Pored toga, demolirane su železnička stanica, pošta i druge ustanove. Maglaj je 25. avgusta 1941, pod pritiskom jačih neprijateljskih snaga, napušten (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 56, 61 i 306).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 123

IZVEŠTAJ OFICIRA ZA TRANSPORT PRI NEMAČKOM GENERALU U ZAGREBU OD 27. AVGUSTA 1941. ISPOSTAVI ABVERA U ZAGREBU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I ZLOČINIMA USTAŠA NAD SRPSKIM STANOVNIŠTVOM U NDH[1]

Artur Hefner
kapetan a.D.+
Svačićev trg 3
Zagreb

Strogo poverljivo, namenjeno samo za »Abver«.

Izveštaj
o političkom položaju u hrvatskoj državi

Usprkos nedavnoj objavi poglavnika o inaktiviranju ustaške organizacije, jedan poverenik iz Bosanske Krupe, po nacionalnosti Hrvat, izveštava da su ustaše, uz pomoć jednog žandarma, poklali 20. avgusta o.g. 14 srpskih ustanika, koji su se predali na osnovu objave ministra unutrašnjih poslova, kojom se svakom Srbinu koji položi oružje garantuje život i imovina.

S tim u vezi skreće se pažnja da je već početkom ovog meseca, kada je postalo jasno da hrvatska vlada ne raspolaže potrebnim snagama za suzbijanje ustanka u Bosni i Hercegovini, vojska zahtevala da se srpsko stanovništvo, koje je pobeglo u šumu zbog mnogobrojnih ustaških zločina, pozove da položi oružje, da mu se garantuje život i vlasništvo i omogući povratak u sela, koja su ustaše u međuvremenu većinom opljačkale i popalile. Pri tom su vojnički krugovi naglašavali da bi takav poziv mogao da bude uspešan samo u slučaju kada bi sigurnost života i vlasništva garantirala strana u koju Srbi još imaju poverenje. Prema mišljenju hrvatskih vojnih krugova, poziv za predaju trebalo je da izda hrvatski oficir kome je povereno suzbijanje ustanka.

Ovaj predlog bio je na žalost odbijen, pošto je za ustaški režim neprihvatljivo da takva ovlašćenja dobije jedan oficir. Stoga je poziv izdao ministar unutrašnjih poslova,[2] ali je ostao bez efekta, pošto Srbi nemaju poverenje u ustašku vladu, čiji članovi već mesecima otvoreno pozivaju da se Srbi, koji u tim krajevima žive već stolećima, potpuno iskorene.[3]

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 265, s. 000286-7.

[2] Dr Andrija Artuković

[3] i [5] O terorizmu ustaša i njihovih vrhova nad srpskim stanovništvom u NDH vidi: Dr Ferdo Čulinović, n. d., str. 309—330.

Ustaški režim je već u početku učinio neoprostivu grešku što je prešao preko činjenice da je hrvatska država u sadašnjim granicama *sastavljena iz više nacionalnosti*, u kojoj Hrvati predstavljaju jedva 50% a Srbi 30,5% stanovništva. Tu činjenicu nisu mogli da izmene ni pokušaji, koji nemaju nikakvog osnova, da se muslimani, koji predstavljaju 12% stanovništva, proglase Hrvatima. Verovanje da se hrvatska nacionalna država može da stvori silom je zabluda.[4] Jedini koji imaju *za sada* koristi od ove nerealne politike su Italijani, koji veruju da će svoje političke aspiracije na ovom području moći da ostvare iskorišćavanjem razmirica između Srba s jedne i Hrvata i Muslimana s druge strane. U stvari Italijanima nedostaju potrebni preduslovi da u ovom području obezbede mir i red.

Rezultati nerealne politike ustaškog režima su poražavajući. Govori se da je kao žrtva ustaških razularenih instinkata palo već oko 200.000 Srba.[5] Da li je taj broj previsok ili prenizak moći će da se utvrdi tek u budućnosti. Ipak je već sada dokazano da su ustaše u mnogim gradovima Bosne i Hercegovine pobile muški deo pravoslavnog stanovništva, koje je u većini. Sada na isti način pobunjeni Srbi postupaju s muslimanima i Hrvatima i uništavaju na jednak način njihova sela, kao što su to radile ustaše sa srpskim selima.

Na nastojanja sa hrvatske strane da se ustaška nedela opravdaju time što se tu radi o uništavanju komunističke rulje, može da se odgovori da srpski seljak nije ništa više naklonjen komunizmu od hrvatskog seljaka. Naprotiv, sigurno je da su komunistički i razni drugi, prema Nemačkoj neprijateljski raspoloženi elementi iskoristili očajanje stanovništva izloženog ustaškim progonima. Bez zločina ustaša nikakva propaganda ne bi mogla da pridobije srpske seljake da se bore na život i smrt za komunističke ciljeve.

Stoga bi u Rajhu trebalo da se shvati da život nemačkih vojnika treba da se žrtvuje samo tamo gde to koristi nemačkim idealima i interesima, a ne za spasavanje jednog političkog re-

---

[4] i [5] U stvaranju NDH su neposredno učestvovale sile Osovine, posebno vlada Trećeg Rajha i sam Hitler. Prema tome, NDH je satelitska tvorevina osovinskih okupatora. Ona je od prvog dana formiranja stajala pod kontrolom nemačkih funkcionera Kašea, Gleza i dr. Istupanje nemačkih okupatora protiv ustaškog terorizma ne znači sklonost prema proganjanom narodu, sa ove teritorije pošto su i same nemačke vlasti sprovodile grube terorističke akte. Ovakva intervencija Gleza i drugih je usledila zbog navodnog potkopavanja čitavog nemačkog okupacionog sistema i ugrožavanja interesa i pozicija Trećeg Rajha.

Međutim, sve intervencije nemačkih generala protiv ustaške vladavine u NDH nisu uspele, jer je Hitler takav režim svojih ustaških saradnika u NDH podržavao a Paveliću za to dao i svoju saglasnost (Dr Ferdo Čulinović, n. d., str. 331—333).

žima koji sam po sebi ne može da se održi.[6] Tim više što 90% stanovnika ove zemlje, bez obzira na nacionalnost, danas smatra da je jedino rešenje da nemačka vojska zaposedne čitavu *zemlju* i da zavede vojnu upravu.

Na kraju se zaključuje:

1.) Ustaški režim ne samo da je potpuno zatajio u političkom pogledu, već je uzrokovao haos i na privrednom području, koji će uskoro da zadobije katastrofalne razmere. Tome su doprineli državni aparat i *plaćene* organizacije ustaškog pokreta, koji su toliko narasli da to ne bi mogle da izdrže i bogatije zemlje sa brojnijim stanovništvom.

2.) Napadi srpskog stanovništva na nemačke oružane snage u okupiranoj Srbiji sigurno su uzrokovani glasovima da je Rajh saglasan sa zločinačkim delima ustaškog režima prema Srbima. Takvi glasovi šire se pomoću spretne propagande i u širokim slojevima hrvatskog stanovništva i dovode do toga da se neki Hrvati priključuju ustaškom pokretu iz oportunističkih ciljeva, pošto veruju da njegov opstanak, i pored svih neprilika, garantuje nemačka država.

Zagreb, 27. avgust 1941.

BR. 124

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 28. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O POJAČANOJ AKTIVNOSTI PARTIZANSKIH SNAGA NA TERITORIJI SRBIJE I NDH I O MERAMA DA SE SPREČI OPŠTI USTANAK[1]

VOJNOUPRAVNI KOMANDANT U SRBIJI[2] Br. 1578/41. pov.
Šef:
Prim.: 29. VIII 1941.
U radu: Ia

Poverljivo

VIŠA KOMANDA LXV
Odelj. Ia br. 520/41. pov.

Štab korpusa, 28. 8. 41.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(K-di 12. A)

Na čitavoj teritoriji Stare Srbije — ali takođe i u Hrvatskoj — aktivno dejstvo bandi očigledno se *povećava iz časa u čas.*

Umnožavaju se prepadi na železničke stanice, rudnike, opštinske blagajne! Ustanici deluju s ciljem da čitavu zemlju dignu na pobunu i ne može se podvrći nikakvoj sumnji da su do sada najvećim delom samo komunističke snage dobijale svakodnevno znatna *pojačanja iz panslavističkih krugova,* koji već stolećima smatraju Rusiju prirodnim zaštitnikom Srbije.

Srpskoj žandarmeriji, koja za sada još usko sadejstvuje s nemačkim trupama (jagd-komandama), stavlja se prigovor da se bori zajedno s nemačkim trupama protiv svojih zemljaka i patriota. Ova okolnost predstavlja za srpsku žandarmeriju teško moralno opterećenje i ona ga tako oseća. Koliko će dugo moći da snosi ovo opterećenje, teško je odrediti, ali ipak već se pojavljuju predznaci koji ukazuju na to da srpska žandarmerija *nije više pouzdana.*

Borba protiv bandi je vrlo teška!

Trupne jedinice nisu za ovu posebno tešku borbu odgovarajuće opremljene, da bi se mogli očekivati veći uspesi. Nedovoljan broj kamiona koji stoje na raspolaganju za prevoženje (delimično u rđavom stanju, bez ikakvog oklopa, vezani za puteve) u stvari su »mišolovke«. Da bi se potrebno ljudstvo

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 2—3. Na margini je rukom dopisano nekoliko reči i brojeva.
[2] Štambilj primaoca.

moglo prebaciti, kamioni se u većini slučajeva pretovaruju i za neprijatelja predstavljaju naročito pogodne ciljeve. Formiranje teških četa je u toku, ali još nije završeno, jer se zaplenjeno naoružanje prvo mora dovesti u ispravno stanje. Zbog nedovoljne popunjenosti, trupne jedinice skoro svakodnevno trpe gubitke. One se u borbi uopšte drže vrlo dobro i samopregorno pristupaju izvršavanju postavljenih zadataka.

Pojedini bataljoni udaljeni su jedan od drugog većinom 50—60 km. Bataljoni su tako oslabljeni stražarskim zadacima (obezbeđenje železnice, davanje osoblja za pratnju vozova, obezbeđenje skladišta ratnog plena, cisterni, veštačkih objekata) i drugim obavezama, da za svoj osnovni zadatak — aktivnu borbu protiv bandi — imaju na raspolaganju samo dve slabe čete u jačini od 80 do 90 ljudi. Očigledno da s tako slabim snagama, pri rastućoj aktivnosti bandi, zbilja nije moguć-no umiriti prostoriju od 60 kvadratnih kilometara!

Veliki prostori se mogu savladati jedino prebacivanjem jagd-komandi[3] kamionima!

Lako je protivniku, dobro naoružanom mitraljezima i dobro vođenom, da jagd-komandi natovarenoj na kamione postavi zasedu, da je obaspe mitraljeskom vatrom i da neprimećeno nestane u kukuruznim poljima! Protiv toga ne pomaže ni uvođenje saobraćaja automobilskim konvojima!

Prostorije su suviše velike!

Angažovane trupe suviše slabe!

Ako bi se mreža trupa raspoređenih po zemlji *znatnije* zgusnula, bilo bi mogućno da se ograniči pokretljivost bandi, a takođe i mogućnost snabdevanja! Pri tome nije neophodno potrebno da se u Srbiju prebace kompletne divizije, ali je u svakom slučaju potrebno prebaciti veći broj jedinica, regrutske, odnosno dopunske formacije, landesšicen-bataljone ili dopunske divizije.

Dalje je neophodno dodeljivanje u dovoljnom broju izviđačkih oklopnih kola, kao i izdašna popuna svih samostalnih raspoloživih jedinica sa radio sredstvima i kamionima!

Tri divizije 15. talasa, koje raspolažu samo sa po dva slaba pešadijska puka, brojno su isto tako suviše slabe! Aktivne jedinice u istoj jačini, takođe, više ne bi mogle biti dovoljne.

Pošto se u mnogim oblastima sasvim otvoreno vrši prinudna mobilizacija (preti se streljanjem onima koji se ne odazovu), potrebna je hitnost!

Na uvid
Komandantu Srbije

Bader
general artiljerije

[3] Opširnije o ovim jagd-komandama (tj. poternim odeljenjima) vidi dok. br. 108 i 109.

Br. 125

IZVEŠTAJ FELIKSA BENCLERA OD 29. AVGUSTA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA RAJHA O OGRANIČENOJ EKSPLOATACIJI RUDNIKA ZBOG UČESTALIH NAPADA PARTIZANA I DIVERZIJA NA ŽELEZNIČKIM PRUGAMA U SRBIJI[1]

Telegram (poverljiv)

Beograd, 29. 8. 41. 7,00 časova
Prispeće: 29. 8. 41. 8,10 časova

Br. 560 od 29. 8. 41.

MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA, BERLIN

U poslednje tri sedmice komunisti su u grupama od po 30 ljudi napali 14 rudnika, od toga su 6 napada izvršena na rudnike uglja, čime se ugrožava pogon železnica i snabdevanje energijom: 3 na rudnike olova i cinka, 1 na rudnik pirita, 1 na rudnik antimona i 1 na rudnik zlata. Mada akti sabotaže nisu imali nikakav ozbiljan uspeh u najvažnijim rudnicima, ipak je uglavnom u rudnicima uglja terorisanjem radništva rad obustavljen ili je jako ograničen tako da su u avgustu srpske potrebe za ovdašnjim ugljem od 100.000 tona pokrivane samo sa 45.000 tona. Snabdevanje stanovništva u gradovima takođe u rastućoj meri trpi zbog akcije terorista koji pretnjama i silom sprečavaju dovoz životnih namirnica na železničke stanice. Prikupljanje nove žetve je, bar u Staroj Srbiji, dosada teklo bezuspešno. Isto je stanje i na stočnom sektoru. Zbog bespomoćnosti lokalnih vlasti ugrožena je kontrola cena kao i akcije prikupljanja, npr. automobilske gume. Tu, zatim, spadaju akti sabotaže izvedeni protiv železnice, koji takođe utiču na održavanje saobraćaja. Na pruzi Beograd — Sarajevo saobraćaj je već morao da bude obustavljen. Pod sadašnjim okolnostima će isporuke za Nemačku — kako na području rude tako i na sektoru ishrane — verovatno moći da budu izvršene samo u okrnjenom obimu. Naime, i zbog nedostatka uglja na železnici. Ovaj izveštaj je usaglašen sa generalnim opunomoćenikom za privredu[2] i treba da služi samo za informaciju.

Izrađeno u 10 primeraka.[3]

Bencler

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, Bon. 2, s. 745-6.
[2] Franc Nojhauzen
[3] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 126

IZVEŠTAJ FELIKSA BENCLERA OD 29. AVGUSTA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA O OBRAZOVANJU VLADE MILANA NEDIĆA I POVEĆANJU NJEGOVIH JEDINICA ZA BORBU PROTIV PARTIZANA[1]

Telegram (poverljiv)

Beograd, 29. avgusta 1941. 16,55 časova
Prispeće: 29. avgusta 1941. 17,40 časova

Br. 562 od 29. 8. Najhitnije!

1) Pošto se sve jasnije pokazivalo da ovdašnje nemačke vojne i policijske snage, i pored najjačeg angažovanja i neznatnih gubitaka, nisu dovoljne za uništenje narastajućeg komunističkog pokreta, a, sa druge strane, odbijeno je traženo pojačanje, to se morao učiniti pokušaj da sami Srbi unište komunistički pokret i da se time spreči ujedinjenje komunističkog i nacionalnog elementa — čemu se teži.

Dosadašnja komesarska vlada,[2] kao što je već izvešteno, nije za to više bila u stanju.

2) Vojnoupravni komandant se zbog toga odlučio da za obrazovanje vlade zaduži popularnog ranijeg ministra rata generala Milana Nedića,[3] koji je poznat kao energični neprijatelj komunizma. Pri tom mu je ostavio slobodne ruke u izboru svojih saradnika i učinio ga lično odgovornim za to da u kratkom roku razbije ustanički pokret u zemlji. Danas je Nedić podneo listu svojih saradnika.[4] Prema njoj, Aćimović zadržava ministarstvo unutrašnjih poslova. Ljotićeva grupa je zastupljena sa tri ministra. Inače, lista sadrži većinom bezbojne ličnosti, sa

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, Bon-2, s. 747/8.

[2] Vidi dok. br. 34 i 222. Opširnije o krizi komesarske vlade Milana Aćimovića (koja je, zbog terorizma nad nevinim stanovništvom i zbog naglog uspona NOP-a, ostala bez ikakvog ugleda u narodu) vidi: Ferdo Čulinović, n. d., str. 427—429.

[3] Od 26. avgusta 1939. do 6. novembra 1940, kada je dao ostavku, armijski general Milan Nedić je bio ministar vojske i mornarice (»Aprilski rat 1941«, Zbornik dokumenata, knj. 1, izdanje Vojnoistorijskog intituta, Beograd, 1969, dok. br. 82 i 304).

[4] Sastav ove vlade je objavljen 30. avgusta 1941. u kvislinškom listu »Novo vreme« (vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 118). Opširnije o obrazovanju »Vlade narodnog spasa« generala Nedića vidi: Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 24, knj. 2, dok. br. 17; AVII, Vishaupt, reg. br. 18/1, k. 70 (O rekonstrukciji Nedićeve vlade), NAV-T-501, r. 264/196-420 (Studija o vojnoj upravi u Srbiji).

izuzetkom ministra pošte i saobraćaja, generala Josipa Kostića, poznatog kao sposobnog. Mada sva imena ne zadovoljavaju, Nedićev predlog je prihvaćen da bi se moglo odmah energično početi sa borbom protiv komunističkog terora. Obrazovanje vlade će biti objavljeno rano u subotu.

3) Da bi se podigao autoritet generala Nedića pred njegovim ministarskim kolegama i u zemlji, on će nositi titulu ministra-predsednika a njegovi saradnici titule ministara.

Međutim, utvrđeno je da de fakto novi vladin gremijum ne dobija nikakve nove stvarne nadležnosti koje dosada nije imala komesarska vlada. Osim toga, novo regulisanje znači udarac protiv tobožnje vlade Simovića u Londonu, kojoj se izvlači tlo ispod nogu.

4) Vojnoupravni komandant nije generalu Nediću davao nikakva obećanja kao protivnaknadu za uništenje komunističkog ustanka. Samo je stavljeno u izgled povećanje žandarmerije od 5.000 na 10.000 ljudi i obrazovanje lokalnih pomoćnih borbenih jedinica u svrhu samozaštite od ukupno do 5.000 ljudi. Ovim se Nedić nada da stvori red, za što je svakako uslov da ga sledi kompaktno stanovništvo. Pošto vlada u celini nije jača od prethodne, sve zavisi od toga da li će Nedić kao ličnost ispoljiti očekivanu pokretačku snagu. Ukoliko to propadne, onda preostaje samo da komandant bez srpske pomoći upravlja zemljom i da preuzme vojničko uništenje ustanka samo nemačkim trupama.

5) Preporučujem da se obrazovanje vlade u nemačkoj štampi tretira kao unutarsrpska stvar i samo kratko, pri čemu bi se moglo napomenuti da se ovim srpskom narodu daje još jedna mogućnost da se sopstvenom snagom oslobodi od komunističkog porobljavanja zemlje.

Bencler

Izrađeno u 15 primeraka.[5]

[5] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 127

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 29. AVGUSTA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

KOMANDA 12. ARMIJE
Prim.: 30. avg. 941/12,00
Ia, br. 1938/41. pov.[2]

Poverljivo
KR — Telegram

Upućeno:
O.K.W., odelj. teritorijalne odbrane
Na znanje: O.K.H./Gen,St. d. H., oper. odelj.

Dnevni izveštaj 29. 8. 1941.[3]

1.) 26. 8. Na laka vojna putnička kola u prethodnici 25 km južno od Kragujevca otvorena vatra.[4] Jedno lice ranjeno.
28. 8. Vatreni prepad izvršilo 100 bandita (sa 4 puškomitraljeza) na obezbeđenje 7 km od Leskovca. 4 vojnika poginula, 1 mrtav, 1 ranjen.
29. 8. Na laka putnička kola organizacije Tot otvorena vatra puškomitraljezima 15 km jugoistočno od Kragujevca.[5] 1 mrtav, 1 ranjen.
26. 8. Uveče porušena dva mosta između Divaca (10 km istočno od Valjeva) i Valjeva.[6] Železnički i telefonski saobraćaj prekinut. Ne može se predvideti koje će vreme biti potrebno za opravku.
27. 8. Tri sabotažna dela na železnici (dva severoistočno od Niša, jedno kod Mladenovca). Šteta beznačajna.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003064-5.
[2] Štambilj primaoca.
[3] O aktivnosti partizana na teritoriji Srbije (kao dopuna ovom izveštaju) vidi dnevni izveštaj komandanta Srbije od 29. avgusta 1941 (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 138) i izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 28. avgusta 1941 (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 139).
[4] i [5] Tada je na tom terenu dejstvovao Kragujevački NOP odred (vidi »Centralna Srbija«, str. 109).
[6] Akciju su izveli delovi Valjevskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 92).

28. 8. Sabotažom izazvano iskliznuće voza kod Aranđelovca (30 km severozapadno od V. Kikinde u Banatu)[7] 1 vojnik ranjen. Materijalna šteta ograničena.
28. 8. Uski kolosek 8 km istočno od Lazarevca dignut u vazduh.[8] Saobraćaj prekinut.

2.) 23. 8. Prilikom prepada na vojni kamion kod Zablaća (7 km jugoistočno od Čačka) 1 bandit ubijen u borbi.
26. 8. U vatrenom okršaju sa srpskom žandarmerijom 3 komunista ubijena, 2 ranjena, 1 žandarm ranjen.
28. 8. Odbijen komunistički napad na savski most kod Mitrovice.[9] Protivniku naneti teški gubici. 1 vojnik ranjen.

3.) *Hrvatska:*
27. 8. Pri pokušaju ustanika da se prebace preko Drine između Bijeljine i Zvornika uhvaćeno njih 14.
. . .[10]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 6322/41. pov. od 29. 8. 1941.

Tačnost overava:
Resler
poručnik

[7] Diverziju je, noću između 28. i 29. avgusta 1941, nedaleko od s. Banatskog Aranđelova (kod N. Kneževca) izveo Kikindsko-mokrinski NOP odred (vidi Žarko Atanacković, n. d. str. 28).

[8] Tu diverziju (kod železničke stanice Zeoke, između Lazarevca i Aranđelovca) izveli su delovi 1. šumadijskog NOP odreda (Hronologija, str. 92).

[9] Dve čete Podrinskog NOP odreda su izvele napad na M. Mitrovicu i prisilile vod nemačkih vojnika da se povuče u Srem. Mitrovicu. Zaplenile su oko 200 pušaka, dosta municije, odeće i obuće. Odredu je pristupilo 45 radnika iz brodogradilišta i preko 100 seljaka iz okolnih sela (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 23; AVII, a. NOP, reg. br. 1/3, 7/30, k. 1641, reg. br. 2/3 i 12/3, k. 1988).

[10] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 128

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 29. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O DEJSTVIMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I NDH I O PROTIVMERAMA[1]

Telegram

K-TU ORUŽ. SNAGA NA JUGOISTOKU (K-DI 12. A) Ic

Ustanova koja šalje:
VIŠA KOMANDA LXV

Dnevni operativni izveštaj od 29. avgusta 1941[2]

704. pd:

1.) Srpska žandarmerija iz Kamenice vodila je 26. 8. kod Stave, 9 km jugozapadno od Kamenice, borbu vatrenim oružjem sa oko 100 komunista.[3] Poznati neprijateljski gubici: 3 mrtva, među kojima i rukovodilac, 2 ranjena. Gubici žandarmerije: 1 lakše ranjen.

714. pd:

1.) *Banda od oko 100 ljudi (4 mitraljeza) izvršila je 28. 8. prepad vatrom na inžinjerijsko odeljenje (1 narednik i 23 vojnika) i na borbeno osiguranje 2. čete 220. ptd (2 mitraljeza s poslužiocima) kod mosta, 7 km istočno od Lazarevca. Tri inžinjerca mrtva, jedan nestao, jedan ranjen i jedan vojnik iz ptč ranjen.*[4]
2.) Na pruzi kod Aranđelova (30 km severozapadno od Kikinde) iskliznuće voza usled sabotaže. Jedan vojnik lakše ranjen, mala materijalna šteta.[5]

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 186.

[2] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 137 i 138: izveštaje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 29. i 30. avgusta 1941. O situaciji na području dejstava 704, 714, 717 i 718. pd vidi opširnije i izveštaj Više komande 65 od 30. avgusta 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037473).

[3] Borba je vođena u šumi Žilje (blizu Crvenog Čota, na Fruškoj gori) protiv grupe fruškogorskih partizana (AVII, Nda, reg. br. 20/3-1, 57/4-1 i 30/6-1, k. 152-a; Žarko Atanacković, n. d., str. 45).

[4] Ovu akciju, kod s. Bistrice (blizu Lazarevca), izveli su delovi 1. šumadijskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 27).

[5] Ovu diverziju, nedaleko od s. Banatskog Aranđelova (kod N. Kneževca), izveo je Kikindsko-mokrinski NOP odred (Žarko Atanacković, n. d., str. 28).

3.) Železnička pruga uskog koloseka Lazarevac — Aranđelovac dignuta 28. 8. u vazduh eksplozivom kod Baroševca, 8 km istočno od Lazarevca. Saobraćaj prekinut.[6]

718. pd:

1.) 2. četa 738. pp vratila se iz Doboja u Banju Luku.
2.) 2. i 4/738. pp su 29. 8. natovarene na kamione i upućene u Jajce radi pročešljavanja prostorija Jajce, Mrkonjić grad.
3.) *6. četa 750. pp i 1 poluvod topova upućeni u Bogatić za uspostavljanje reda.*
4.) 28. 8. komunisti su izvršili napad na most na Savi kod Mitrovice. Napad odbijen uz velike gubitke protivnika.[7] Sopstveni gubici: jedan ranjen.

717. pd:

1.) Na kamion O. T.[8] iz Jagodine kod kote 426, 15 km jugoistočno od Kragujevca, 1 mitraljez je 29. 8. otvorio vatru. 1 mrtav, 1 teško pogođen.

Viša komanda LXV
Ia

---

[6] Na ovom su području diverzije izvodili delovi 1. šumadijskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 27; AVII, Nda, reg. br. 47/1, k, 51).

[7] M. Mitrovicu i most na Savi su napale dve čete Podrinskog NOP odreda. Opširnije o tome vidi tom I, knj. 1, dok. br. 23; AVII, a. NOP, reg. br. 1/30, reg. br. 7/30, k. 1641, reg. br. 2/3 i 12/3, k. 1988.

[8] Organisation Todt (Organizacija Tot). Dobila ime po njenom organizatoru dr inž. Fricu Totu (Fritz Todt). Ova nemačka poluvojnička organizacija je bila namenjena izvođenju građevinskih radova, obnavljanju, opravci i održavanju puteva, železničkih pruga i mostova, eksploataciji rudnika, naročito rudnika boksita u Hercegovini i rudnika bakra u Boru (opširnije vidi Vojna enciklopedija, br. 6, Beograd, 1964, izdanje Redakcije Vojne enciklopedije, str. 544).

BR. 129

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 30. AVGUSTA 1941. RAJHSFIRERU SS O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SLOVENIJE I O MERAMA ODMAZDE U SRBIJI[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
i SD
— *IV A 1-B. br. 1 B/41. pov.*

Berlin, 30. avgust 1941.
48 primeraka
36. primerak

Poverljivo!

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR. br. 68

I) POLITIČKI PREGLED

a) *U Nemačkoj:*

Nema izveštaja.

b) *Okupirane oblasti:*

Koruška i Kranjska[2]

Još nepoznati komunisti su sa dva metka ranili u levo rame folksdojčera Konrada Folmajera, šumara. Šumar je ranjen u blizini svoga stana koji se nalazi sasvim blizu ivice jedne šume. Po svoj prilici u pitanju je delo osvete. Istraga još nije okončana.

20. 8. 1941. oko 23 časa je kroz otvoreni prozor stana putara Močniga Johana bačena ručna bomba. Močnigov stan se nalazi pokraj samog mesta Srednje Dobrove, srez Radovljica. Bomba je eksplodirala i lakše ranila Močniga i njegovu ženu

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722138-41.

[2] Opširnije o akcijama partizana na ovim područjima i o nemačko-italijanskim protivmerama u toku avgusta 1941. vidi: Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 11—14, 19—21, 25, 31, 32, 117—132, 134—138 i 140—145; Metod Mikuž, n. d., str. 129—136. U izveštaju šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti od 18. avgusta 1941. za ova područja se konstatuje da na opšte političko raspoloženje mnogo utiču učestale partizanske akcije. Ove akcije su naročito preduzete u okrugu Kamnik, gde je razoreno više manjih drvenih mostova i telegrafskih stubova. U ostalim okruzima se zapaža prikupljanje ustanika i komunistička propaganda, koja ima uspeha kod radničke klase Slovenije. Naročito se u tom ističe Gradski komitet KP u Ljubljani, koji širi vesti o svetskoj revoluciji, u kojoj svi komunisti treba da izvrše odgovarajuće akcije (vidi AVII, NAV-T-175, r. 261, s. 2754582, 2754593-4).

Mariju Tešman. Ustanovljeno je ime počinioca, koji je još u bekstvu. Preduzete su sve moguće mere gonjenja.

Noću 21/22. 8. 1941. je u srezu Kamniku, između mesta Moste i Vodice, presečen telefonski vod koji prolazi kroz gustu šumu. U isto vreme, nedaleko od mesta Krtine, srez Kamnik, izvršen je pokušaj rušenja četvorostrukog gvozdenog stuba — nosača električnog voda. Šteta je bila neznatna, električni vod nije prekinut.

Noću 22/23. 8. 1941. je iz zasede nedaleko od mesta Duplice pucano na veći broj pripadnika ispostave komande sigurnosne policije i službe bezbednosti u Kamniku. Pripadnici ispostave službeno su putovali radi hapšenja komunista, koristeći dva automobila. Niko nije pogođen, samo je jedno vozilo pogođeno na više mesta. Odmah su upućene patrole, ali zbog mraka i šumovitog terena nije bilo uspeha.

Noću 22/23. 8. 1941. tri još nepoznata komunista su vatrenim oružjem ubila obućara Cirila Praprotnika koji je živeo u Ljubnom, srez Radovljica. Počinioci su došli u njegovu kuću, zamolili su od njegove žene vode i, kad se žena udaljila, pucali su na čoveka i pobegli. Praprotnik je politički indiferentan Slovenac, kod koga su u poslednje vreme mnogi pripadnici Vermahta naručivali cipele. To je svakako bio povod za ubistvo. Počinioci su ostavili u stanu cedulju na kojoj je na slovenačkom jeziku bilo napisano: »Smrt izdajnicima slovenačkog naroda, partizani«.

23. 8. 1941. rano u 5,00 časova javno je u Kranju obešen Milorad Stošić,[3] rođen 9. 2. 1904. Stošić je učestvovao u ubistvu i pljački nemačkog bankarskog činovnika Valtera Hekera.

U srezu Donji Dravograd je 23. 8. 1941. otpočelo hapšenje onih koji su učestvovali u komunističkim akcijama o kojima je već javljeno u poslednjim dnevnim izveštajima. Do sada je uhapšeno 12 vodećih komunista. Hapšenja će se vršiti i dalje. Izvestićemo detaljno u odgovarajuće vreme.

U poslednje vreme primili smo mnogobrojne anonimne dostave protiv Slovenaca koji su u bilo kakvoj službi u aparatu šefa civilne uprave, ili kao sekretari opština ili neki drugi službenici. U tim dostavama se ukazuje na to da je dotični komunist, da zna gde je sakriveno oružje, da se kod njega nalaze leci itd., ali da se tako dobro maskira da nemačke vlasti ne mogu da ga otkriju. Bez sumnje, ove dostave vrši komunistička partija s ciljem da unese pometnju u rad policije i da je što više preopteretí.

---

[3] Vidi Zbornik, tom VI. knj. 1, dok. br. 136 (objavu nemačkog šefa civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 23. avgusta 1941. o vešanju komandira Kranjske čete Milorada Stošića).

Donja Štajerska

Prilikom patroliranja od strane žandarmerijskih stanica Štore i St. Georgen [Đurđevac], 27. 8. 41. oko 10 časova otkriveni su kod Tifera prema Sv. Lenartu komunisti koji su boravili u jednom mlinu. Pošto nisu hteli da izađu iz mlina, žandarmerijska patrola je mlin zapalila. Jedan komunist je iskočio iz zapaljenog mlina i dao se u bekstvo. Žandarmerijski stariji vodnik Toter je pošao u poteru za njim, pri čemu je pao. Komunista je odmah potom više puta pucao na Totera koji je ležao na zemlji te ga je ranio u trbuh i u glavu. Sumnja se da će ostati u životu. Ubica je pokušao da pobegne, međutim, na njega je otvorena vatra, te je ubijen. Još dva komunista su, svakako, izgorela u mlinu.

Jugoslavija

Ajnzac-grupa u Beogradu javlja:

29. 8. 41. streljano je, u sporazumu s komandantom Srbije, 50 komunista koji su poznati kao funkcioneri i teroristi. Ovo je učinjeno kao mera odmazde protiv stalnih pokušaja atentata na pripadnike nemačkog Vermahta.

BR. 130

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDNOG ŠTABA KOMANDANTA SRBIJE OD 21. DO 31. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O RAZVOJU USTANKA, BROJU I VRSTAMA IZVEDENIH PARTIZANSKIH AKCIJA, SOPSTVENIM GUBICIMA I O PROTIVMERAMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Ia, 458/41. pov.[2]

POVERLJIVO
A. 111[3]
WB 1034[4]

Izveštaj o situaciji za vremenski period od 21. do 31. 8.[5]

1. *Opšti utisak*

Zategnutost u pravcu oružanog ustanka komunista. Planski akti sabotaže u cilju paralisanja privrednog života i saobraćaja; sabotaže u rudnicima, u livnicama, na železnici, terorisanje stanovništva voljnog da radi, otimanje životnih namirnica; povećanje broja prepada malih, dobro naoružanih jedinica na nadleštva i funkcionere u cilju paralisanja upravnog aparata.

Očigledno komunisti dobijaju direktive preko radio-stanica. (Vešto opisivanje navodnih prepada na ruskom frontu).

Nije ustanovljeno učestvovanje četnika u prepadima.

Ustanička oblast obuhvata celokupnu srpsku teritoriju osim Banata i jezičak teritorije kod [Kos.] Mitrovice naseljen Albancima.

2. *Značajne pojedinosti*

a) Atentati na železnicama[6]	30
Prepadi na Vermaht	9
Prepadi na žandarmerijske stanice	14

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 203-5. Redakcija nije mogla da utvrdi kada je ovaj izveštaj pisan.

[2], [3] i [4] Dopisano rukom.

[5] Opširnije o vojno-političkoj situaciji na teritoriji nemačkog okupacionog područja, za svaki dan od 1. do 31. avgusta 1941, vidi ratni dnevnik Komandnog štaba komandanta Srbije (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 4—14).

[6] Vidi prilog 1. Pošto su se povećali prepadi partizana na železničke vozove, kojom su prilikom nemačke oružane snage pretrpele osetne gubitke, komandant Srbije je 17. avgusta 1941. izdao naređenje kojim se reguliše prevoženje vojnika koji putuju službeno ili na odsustvo (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 935-6).

Kvarovi na telefonsko-telegrafskim linijama 16
Udari na mostove na putevima 3
Udari na industrijske objekte 4
Udari i napadi na javne ustanove 53

b) Detaljan izveštaj o obrazovanju vlade sledi.[7]

c) Akcije poternih odeljenja odvijale su se delimično sa znatnim uspehom.[8]

d) *Gubici Vermahta:*

mrtvih	21
ranjenih	34
nestalih	4

e) *Kaznene mere*

U Beogradu su civili koji su nosili oružje pronađeni i streljani.

3. *Procena situacije*

U narednom periodu treba računati s tim da smirivanje situacije neće nastupiti tako brzo zbog slabosti trupa koje stoje na raspolaganju. Akcije manjih i većih bandi, zbog iznenadnosti njihovog pojavljivanja, mogle su biti sprečene samo u retkim slučajevima. Pokušaće se da se ofanzivnim dejstvom poternih odeljenja razbije komunistička organizacija.

O raspoloženju stanovništva ne može se jedinstveno suditi. Ali uopšte izgleda da, kao i ranije, bolji elementi stanovništva ne odobravaju rad komunista i da se oni koje su komunisti regrutovali u selima pokoravaju samo pod prinudom.

Postoji nada da će nova vlada[9] u solidnom sadejstvu sa četnicima znatno doprineti ponovnom uspostavljanju mira i reda i da će nacionalno nastrojenim Srbima usaditi u najmanju ruku to da ne sarađuju s komunistima na zajedničkoj stvari.

Javno vešanje 5 komunista 17. avgusta u Beogradu izgleda da nije promašilo svoje zastrašujuće dejstvo na stanovnike Beograda, jer se od tada u Beogradu nije dogodio ni jedan vredan pomena akt sabotaže ili prepad.

4. *Mere koje se nameravaju preduzeti*

Dalje angažovanje poternih odeljenja, a uz to i veće akcije. Brutalno preduzimanje odlučnih mera, spaljivanje kuća,

---

[7] Vidi dok. br. 126.

[8] Opširnije o akcijama tih odeljenja na teritoriji Srbije u avgustu 1941 vidi dnevne izveštaje Više komande 65 (AVII, Minhen-6, s. 320-4, 325, Minhen-12, s. 1339, NAV-T-312, r. 425, s. 8003060-1, r. 452, s. 8037474, 8037477-9, 8037481-3, 8037495-6, 8037504-7 i 8037580-1 i izveštaje komandanta Srbije (AVII, reg. br. 2/13 i 6/13, k. 2-A).

[9] Reč je o vladi Milana Nedića.

odnosno sela iz kojih su vršeni prepadi protiv nemačkog Vermahta, bezobzirno ubijanje u borbi, vešanje lica za koje je nesumnjivo utvrđeno da su izvršili atentat protiv nemačkog Vermahta i njegovih interesa.[10]

Prilog 1

[10] O postupku sa partizanima zarobljenim u borbi i o njihovoj predaji od strane operativnih jedinica i drugih komandi, ajnzac-grupi policije bezbednosti i službe bezbednosti vidi AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 760-1.

5. *Zaštita mostova na Savi*

a) Železnički most osigurava straža na obe obale, svaka 1—6 stražara danju, a 1—9 stražara noću.

b) Kolski most osigurava neposredna straža od 1—7—30 stražara. Pored toga ima zadatak da reguliše saobraćaj.

U rezervi mostova na Savi jedna četa 245. građevinskog bataljona na predterenu na zemunskoj obali.

Udaljenje od železničkog mosta oko 800 m, od kolskog mosta oko 300 m.

pot. Fenc

Tačnost overava:
kapetan

BR. 131

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 1. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE
prim. 2. sep. 1941/10,25
Ia, br. 1958/41. god.[2]

O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane, radi znanja:
O. K. H./Gen. St. d. H., oper. odelj.

Dnevni izveštaj od 1. 9. 1941.[3]

1.) 29. 8. Prepad bande na fabriku cementa Popovac[4] (9 km severoistočno od Paraćina).
30. 8. Senjski rudnik (24 km istočno od Jagodine) opljačkala banda.[5]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003059.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Postoji, pod istim datumom, i jutarnji izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 141).

[4] Napad na ovu fabriku je izvršila Paraćinsko-ćuprijska četa Pomoravskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 89).

[5] Akciju su izveli delovi Pomoravskog NOP odreda. Oni su pri tom zaplenili eksploziv i ostali materijal a zatim porušili tri mosta (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 28; AVII, Nda, reg. br. 24/2, k. 28).

31. 8. Na pruzi Beograd — Zagreb na teretni voz oružanih snaga otvorena vatra. Nema gubitaka.

31. 8. Prepad razbojnika na Kremnu[6] (20 km zapadno od Užica). Odneto 140 kg eksploziva.

31. 8. 18 prepada od strane bandi na železničke stanice i pruge.[7] Težište prepada pruge: Beograd — Užice i Ćuprija — Ravna Reka.

28/30. 8. Još 8 prepada na opštine Jagodine i Paraćina.[8]

2.) 31. 8. Uspešnu borbenu akciju protiv veće komunističke bande oko Šapca izvode ojačane jagd-komande i avioni. Neprijatelj pretrpeo gubitke. Akcija još traje.

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO
br. 6366/41. pov. od 1. 9. 1941.

Za tačnost:
Resler
poručnik

---

[6] Napad je izvela 1. užička četa Užičkog NOP odreda (»Užice 1941«, str. 128).

[7] i [8] Opširnije o ovim akcijama partizana vidi u dnevnom izveštaju Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 2. septembra 1941. U ovom izveštaju, pored ostalog, piše: da su na pruzi Užice — Lajkovac izvršena četiri napada na železničke objekte, uređaje i teretne vagone i da je otvarana vatra na putnički voz; da je na pruzi Paraćin — Zaječar izvršen napad na putnički voz i pri tom pet nemačkih vojnika razoružano i zarobljeno; da se nastavljaju prepadi na opštinske kancelarije i žandarmerijske stanice oko Žablja i na području Petrovac — Paraćin — Lapovo (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003058). Ove akcije su vrlo aktivno na ovom području sprovodili 1. šumadijski i Kragujevački NOP odred (»Centralna Srbija«, str. 102—112).

BR. 132

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 2. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U NDH[1]

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU[2]
(KOMANDA 12. ARMIJE)
ODELJ. Ic/AO
PRIM. 5. SEPTEMBRA 1941
BR. 1484/41. STR. POV.

Starešina | 05 | 07 | 06 | Sach. b | AO | HAOD

K-DA 12. ARMIJE
8. sep. 1941
Ia, br. 1871/41. str. pov.[3]

Strogo poverljivo

1.) O. K. W., odelj. za inostranstvo
2.) O. K. H., odeljenje vojnih izaslanika
3.) Operativni štab vazduhoplovstva — grupa vojnih izaslanika pukov. Šmita
4.) K-t oružanih snaga na Jugoistoku — Ic

Nemački general
u Zagrebu

KR

Kratak pregled situacije s mojim osvrtom o usmenom referisanju u Berlinu.

Političko stanje

Situacija uglavnom nepromenjena, neprekidno labilna i neujednačena. Odnosi sa Italijom zategnuti, neprijateljstvo Hrvata prema Italijanima ponovo se vraća od strane ovih kroz različite postupke, kao i zahtevi Srba u okupiranoj oblasti. U ovoj oblasti neki postupci Italijana, u korist naroda, dovode do delimičnog rasformiranja ustaša.

Kotlina Gacko — Avtovac bila je na traženje Hrvata pripojena obalskoj zoni. Isto tako, bez hrvatske saglasnosti, preuzeta je teritorija Čajniče — Goražde, više ili manje, pod italijansku upravu. (Uporedi moj izveštaj str. pov. br. 178[4] i 184[5]).

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059977-82. Na margini originala je rukom dopisano nekoliko reči, parafa i datuma.

[2], [3] i [8] Štambilji primaoca.

[4] Vidi dok. br. 72.

[5] U ovom izveštaju nemački general u Zagrebu je 7. jula 1941. izvestio Vrhovnu komandu Vermahta sledeće:

Tužbe Italijana zbog slabe predusretljivosti Hrvata u vojničkim stvarima poslate su jutros, u originalnom tekstu, kurirom za Berlin. Pokušaji prodiranja u porastu. U zemlji vlada zabrinutost da će Italija postepeno okupirati čitavu Hrvatsku.[6] Poglavnik i maršal dobro razumeju vidljivu nezainteresovanost u ovom pitanju. Pa ipak se uglavnom pokazuje jedno rastuće razočarenje sve gore do vladinih krugova, koje se oseća u izvesnom otupljivanju i prema našim željama. Pri tome, svi Hrvati stalno očekuju konačno oslobođenje od nas. Moji lični odnosi prema italijanskoj vojnoj misiji i njenom šefu uvek su zadovoljavajući, iako i to u formalnim stvarima nije uvek lako (na primer: ceremonijalni poredak prilikom pogreba gospođe Kvaternik, gde sam ja Hrvatima pomogao koliko sam bolje znao).

O ishodu moje posredničke razmene mišljenja preko majora grofa Špee (Spee) s mađarskim ministrom vojske Bartkom[7] izvešteno je pismeno. Moje mišljenje da Bartka nije bio potpuno obavešten o Međumurju potvrdilo se, što je prethodno trebalo dokazati.

Prema saopštenju sa obaveštajne strane, naše Ministarstvo spoljnih poslova treba da zastupa stav, za povratak Hrvatima zemunskog trokuta.[8] Vojničke sumnje naprotiv, po

---

»Pre jedno desetak dana poglavnik je u jednom pismu upućenom lično Musoliniju ponovo zamolio da se na ovom prostoru konačno utvrde granice, zaključujući pri tom da se povuče bivša austro-ugarska granica. Musolini je nasuprot tome zahtevao, kao što je to navedeno u izveštaju br. 178/41. str. pov. od 4. juna 41, oblast oko gornje Drine, u svakom slučaju bez Gacka i Bileće, što bi bilo više od stare austrijske granice. Poglavnik je izjavio da on takav zahtev nikada neće potpisati. Musolini treba da se, prema izjavi poglavnika, zadovolji granicama koje su ranije prema istoku zaokružavale Bosnu i Hercegovinu. Nasuprot tome, on sada zahteva za Crnu Goru ceo Sandžak s Novim Pazarom. U ovoj oblasti ispoljavala je, kao što je poznato, od 1878. do 1909. godine, Austro-Ugarska svoje pravo poseda. Ova oblast je privremeno, sa svim pravima suvereniteta, ponovo pripala Turskoj, da bi posle balkanskog rata 1912/1913. bila po dužini podeljena između Srbije i Crne Gore. Sandžak je većim delom naseljen muslimanskim stanovništvom, navodno hrvatskog porekla. Poglavnik bi želeo da postigne kod Italijana da se ovi muslimani zamene Srbima iz Bosne (AVII, NAV-T-501, r. 264, s. 1197).

[6] O okupaciji demilitarizovane zone, preuzimanju vlasti u njoj i odnosima sa NDH opširnije vidi u Zborniku, tom XIII, knj. 1, dok. br. 118, 127 ,130, 139, 145 i 154.

[7] Karolj Barta (Karoly Bartha), general-pukovnik

[8] O tome vidi dok. br. 181. U vezi s »povratkom« Zemuna Pavelićevoj NDH, načelnik generalštaba Vrhovne komande Vermahta je 18. septembra 1941. dostavio komandantu oružanih snaga na Jugoistoku uputstvo pod kojim uslovima će se zemunska zona dati vladi NDH (AVII, NAV-T-77, r. 1315, s. 62).

mom mišljenju, ne smanjuju se u težini da je sigurno ostvarljivo smirujuće rešenje u ovom području.

Unutrašnje političke, koncentracione i konsolidacione težnje (uporedi: br. 245[9] i 253[10]) snažno su ometane italijanskim akcijama na jugu, ali ipak i dalje postoje. Akta nasilja ustaša delimično se smanjuju. Mnoge smrtne kazne protiv ustanika. Oštrije ograničavanje i skroz organizovanje naoružanog dela pokreta. Pokušaj da svoj politički karakter jače izrade kao pokret opštedržavnog značaja. Rastuće razumevanje za to da se u srpskom pitanju moraju pomoći više konstruktivnim rešenjima negoli samo sredstvima nasilja. Istaknute zasluge našeg poslanika[11] i njegovi nenametljivi saveti s puno takta. Sam maršal Kvaternik, predstavnik radikalnijeg antisrpskog kursa, postaje umereniji. Naprotiv, njegov sin Eugen, državni sekretar policije, smatra se sve manje podnošljivim čak i od merodavnih ličnosti. Na njega se gleda, mada je unekoliko nepravda, kao na glavnog vinovnika besplanskog »divljeg« kursa, koji u sadašnjim prilikama i pobunama, po jedinstvenom mišljenju, možda više ima udela negoli srpska i komunistička rovarenja.

Na privrednom polju, pod rukovodstvom maršala, stvoren je četvorogodišnji plan tj. organizacija. Trenutno privredna situacija nije olakšana novim italijanskim smernicama (snabdevanje oblasti, pitanje carina itd.). Hleb i mast jedva dostižu, takođe stalni nazadak u tekstilu itd. Znatno poskupljenje na svim oblastima i pored ograničenja cena.

Vojna situacija

Izgradnja armije polagano napreduje, ali pod stalnim prekidima koje borbe sobom donose.[12] Kvaternik i sada, kao i ranije, odlučan da u novoj italijanskoj zoni ostavi samo minimalne snage, da bi se severno od demarkacione linije, u nemačkom prostoru, utoliko bolje moglo organizovati. Kasnije, kao i ranije, ispoljava se značajna podrška od strane komandanta dopunskih snaga u pozadini i njegovih saradnika. Kod Kvaternika sazreva saznanje da Ahilovu petu njegove armijske organizacije treba tražiti u oficirskom koru. Da je on delom suviše star, a mlađi oficiri, od 20 do 45 godina života, jako su

[9] U ovom izveštaju nemačkog generala u Zagrebu od 11. avgusta 1941. govori se o vojno-političkoj situaciji u NDH, odnosu Hrvatske seljačke stranke prema ustašama, odnosima NDH i Italije, akcijama Nemaca kod Sarajeva, situaciji u istočnoj Bosni i planiranju ustaških akcija u rejonu Banje Luke (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046543-8). U vezi sa ovom situacijom, nemački general u Zagrebu je, pod istim brojem i datumom, poslao Vrhovnoj komandi Vermahta još jedan ovakav izveštaj (vidi AVII, NAV-T-501, r. 267, s. 824-6).

[10] Vidi dok. br. 114.

[11] Zigfrid Kaše

[12] Vidi dok. br. 137.

razbijeni (antihrvatskim kursom u bivšoj Jugoslaviji, političkim prorešetovanjem preuzetih oficira iz bivše jugoslovenske vojske). Stoga se vatreno zauzimam za molbu hrvatskog vojnog rukovodstva da se što je moguće više oficira i podoficira, kao stažišta, može pridati dopunskim bataljonima hrvatske legije određene za Nemačku.

Ustanički pokret

Posle mog zadnjeg izveštaja došlo je i u nemačkoj okupacionoj zoni do raznovrsnih nemira i sabotažnih akata od strane četnika. Između 22. i 28. [avgusta 1941] nemački i hrvatski bataljoni zajednički su razbili jednu veću bandu pobunjenika u prostoru Derventa — Doboj — Tuzla. Težište borbi bio je Doboj.[13] Poslednjih dana u toku je jedna veća akcija protiv jakog ustaničkog centra kod Mrkonjić-Grada[14] (severozapadno od Jajca), u kojoj su dosada učestvovali i nemački bataljoni iz Banje Luke radi zaštite pravca Banja Luka — Sarajevo i industrije u Jajcu. S obzirom na više bataljona vojske i ustaša, ovi nemački bataljoni treba da se izvuku na učinjeni poziv Hrvata.[15] Vrbaska klisura između Banje Luke i Jajca veoma opasna, zbog ugrožavanja vatrom i obrušavanja kamenja kod Donjeg Vakufa, južno od Jajca i južno od Rogatice

[13] Ove napade su izveli ustanici pod rukovodstvom Štaba Ozrenskog sektora. U jutarnjim časovima 23. avgusta 1941. izvršili su napad na Doboj. Oni su porušili pruge koje od Doboja vode prema Sl. Brodu, prema Sarajevu do Maglaja, prema Tuzli do Bos. Petrova Sela i prema Teslići do r. Tešanjke. U dvodnevnim borbama su zauzeli Doboj (bez tvrđave), Gračanicu, Maglaj i desetak željez. stanica. Uz to, uništili su tt linije u dužini od 50 km (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 61, AVII, a. NDH, reg. br. 30/4, k. 152, reg. br. 22-27/2, k. 1, reg. br. 36/1 i 54/1, k. 208, a. NOP, reg. br. 9/4, k. 1998; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 85). Međutim, posle dvodnevnih borbi, 25. avgusta 1941, jake snage neprijatelja (8 ustaških, domobranskih i nemačkih bataljona) s pravca Sarajeva, Slav. Broda i Tuzle ovladale su Dobojem, dobojskim željez. čvorom i komunikacijama u dolini r. Bosne i r. Spreče. Ustanici su se povukli na Ozren i sprečili svaki pokret neprijatelja van komunikacija. Na Trebavi, pak, zbog četničke izdaje, nastalo je naglo osipanje, jer su se četnički elementi nametnuli za rukovodioce i potpisali sporazum sa predstavnicima NDH o obustavi vatre. Time je ustanak na Trebavi ugušen (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 61, AVII, a. NDH, reg. br. 28/2, k. 1, reg. br. 24/2-1 i 27/2, k. 2; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 85).

[14] Ustanici su ušli u Mrkonjić-Grad 29. avgusta 1941. Ovde su zarobili jednu četu domobrana i 10 žandarma i zaplenili 15 kamiona i 30 puškomitraljeza (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 85, 222 i 226; AVII, a. NDH, reg. br. 11/3, 29/2 i 30/2, k. 1, a. NOP, reg. br. 2/6, k. 1998).

[15] U ovoj šestodnevnoj operaciji, koja je počela 1. septembra 1941, učestvovali su dva ustaška i dva domobranska bataljona i jedan bataljon 738. pešadijskog puka 718. pd, uz podršku avijacije. Prodor su izveli iz Ključa i doline Vrbasa s ciljem da uguše ustanak u Janji i Pljevi. Nemci i kvislinzi su ovladali Mrkonjić-Gradom, Jezerom, Šipo-

(bosanska istočna železnica bogata veštačkim objektima) dogodili su se u nedelju udari po železnici. Kod prvog mesta zaustavljanje voza i pljačka a kod drugog rušenje propusta sa prevrtanjem voza. Mnogobrojni prepadi ustanika desili su se u severozapadnoj Srbiji preko Drine. 3. bat. 738. pp [718. pd] bio je čitav uvučen u prilično teške borbe istočno i severoistočno od Zvornika. Na žalost svuda nemački gubici. Sve događaje su potvrdila stara austrijska iskustva da u ovim krajevima samo sasvim izuzetno treba raditi sa snagama manjim od čete, i da od vešala i njihovog zadovoljenja pravde ne treba suviše mnogo očekivati, ljudski životi ovde ne vrede mnogo. Držati bezuslovno sve važne saobraćajne linije a na ostaloj teritoriji, uz prolazno prenebregavanje jednih rejona, objediniti akcije u drugim područjima.

Na ustaničkoj teritoriji Bihać — Petrovac — Knin situacija je u osnovi nepromenjena. U istočnoj Hercegovini ponovo se nešto muti, ali u ograničenom obimu. Hrvati javljaju o polaganju oružja ustanika u različitim krajevima zemlje. Izlazi na videlo da četnici prisiljavaju mnoge stanovnike na učešće u borbama (pri čemu su im ustaše, u svom slepom besu, tu doskora pošteno išli naruku).

Zaključak: Ponavlja se jaka mestimična zategnutost, ali u celini nema razloga za uznemirenje na hrvatskoj teritoriji. Svako smanjivanje nemačkih posada ne dolazi u obzir. Inače poželjna bolja oklopna kola. Avioni škole za nisko letenje ponovo upotrebljeni za izviđanje.

Ispravka: U izveštajima od 20. avgusta na više mesta se potkrao pogrešan način pisanja o italijanskom poslaniku Kasertanu u Zagrebu.[16]

5. *primeraka:*		Nemački general u Zagrebu
2. primerak	Generalu	272/41. str. pov.
3. „	Načelniku štaba	2. 9. 41.
4. „	Nemačkom poslanstvu	
5. „	K-tu oruž. snaga na Jugoistoku, Ic	

vom, Mliništima i komunikacijama a zatim izvršili pokolj u s. Janji i Jezeru i palili kuće (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 131, 313 i 323; AVII, a. NDH, reg. br. 2—4 i 6/1, k. 2, reg. br. 6 i 7/10, k. 61A, reg. br. 44/4, k. 152, reg. br. 32/4, k. 239, reg. br. 3/8, k. 169, a. NOP, reg. br. 5/6, k. 1994).

[16] Redakcija nije pronašla izveštaje nemačkog generala u Zagrebu o ovom italijanskom poslaniku. Tog dana je nemački general u Zagrebu dostavio još dva izveštaja komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o napadima ustanika na području Tuzle, Kladnja, Sokolca i Prijedora (AVII, NAV-T-312, r. 653, s. 8038763, r. 460, s. 8046542) i jedan izveštaj Komandi kopnene vojske o odnosima između Hrvatske i Mađarske i o situaciji u Kotoru (AVII, NAV-T-501, r. 267, s. 882).

BR. 133

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 3. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O DEJSTVIMA PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I O PROTIVMERAMA[1]

KOMANDA 12. ARMIJE
Prim. 4. sept. 1941/09,10
Ia, br. 1978/41. pov.[2]

P o v e r l j i v o

KR — R a d i o g r a m

Upućeno:
O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane
Na znanje: O. K. H/Gen. St. d. H., oper. odelj.

Dnevni izveštaj od 3. 9. 1941.

1.) 1. 9. Prepad na laka putnička kola oružanih snaga na cesti Zlot — Podgorac (26 km severozapadno od Zaječara).[3] Jagd-komanda je oslobodila zarobljene srpske žandarme i 2 nemačka vojnika. 2 bandita ubijena.[4]

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 56-7.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Akciju je izveo Boljevački NOP odred i pri tom razoružao 10 žandarma i 2 nemačka vojnika (»Hronologija«, str. 109) Ivan Džina Gligorijević, Partizanski odredi istočne Srbije 1941—1944 (dalje: Ivan Džina Gligorijević, n. d.), Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1969, str. 26—27.

[4] Opširnije o dejstvima ovih poternih odeljenja i o akcijama partizana na području dejstva Više komande 65, tj. 704. i 717. pd, vidi u dnevnom izveštaju ove komande od 1. septembra 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s 837467) i u izveštaju iste komande od 3. septembra 1941. sa operativnog područja 718. pd (teritorija NDH), u kojem, pored ostalog, piše:

»3. četa I bat. 738. pp 718. pd napadaju zajedno sa Hrvatima kod Jajca.

7. četa 738. pp ojačana jednim vodom artiljerije krstari prema Palama.

Prekinute su sve veze iz Sarajeva u pravcu Jajca, Doboja i Zvornika.

2. 9. 41. u rejonu Bogatića primećeni su komunisti na maršu iz pravca sela Metkovića. Da bi se ojačala četa koja je stacionirana u Bogatiću poslat je iz Šapca jedan poterni vod.

U toku noći 2/3. 9. komunisti su izvršili vatreni napad na jednu poljsku stražu na zapadnom izlazu iz Šapca. 1. četa 750. pp (718. pd) stigla je u Brod iz Prijedora.

2. 9. hrvatska divizija je otpočela napad protiv ustanika na Romaniji« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037468-9).

2. 9. Prepad na odeljenje za pronalaženje prekinute veze 8 km južno od Topole. Jedan podoficir mrtav, 2 vojnika nestala. Jagd-komanda sledi bandu.

2. 9. Posada u rudnicima antimona Krupanj (2 čete) prisiljena od jakih sastava bande na predaju.[5] U toku su protivmere jakim snagama i avijacijom. Na cestama brojna rušenja. Visok vodostaj otežava tok operacije.

2. 9. U Boljevcu (26 km jugozapadno od Zaječara) banda razoružala 30 žandarma.[6]

2.9. Dvesta bandita opljačkalo u Svrljigu (22 km severoistočno od Niša) 2,300.000 dinara.[7]

2. 9. Železnički most Zablaće (8 km jugoistočno od Čačka) porušen eksplozivom.

3. 9. Jedna naša četa kod Koviljače (10 km južno od Loznice) okružena od ustanika.[8] Protivmere jakim snagama u toku.

2.) 2. 9. Odbijen napad na snage za obezbeđenje pruge 8 km jugoistočno od Lapova. Zaplenjeno oružje (među ostalim i 4 puškomitraljeza).

---

[5] Vidi dok. br. 134, objašnjenje 4. U vezi s tim, Viša komanda 65 je 2. septembra 1941. izvestila da je vojna straža kod Stolica (jama rudnika Krupanj) napadnuta i pretpostavlja se da su zarobljeni 1 poručnik i direktor rudnika Štrajher [Streicher]. Poterno odeljenje 704. pd, koje je uvedeno u borbu kod Krupnja, s jednom grupom je izvuklo izolovanu vojnu stražu, ali nije moglo da se probije do Stolica, jer je s visova koji se nalaze sa obe strane drumskog tesnaca dejstvovala snažna mitraljeska vatra. Trenutno nedostaje 20 ljudi. Krupnju takođe preti opasnost, jer se na okolnim visovima prikupljaju ustanici (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037467).

[6] Ovu akciju je izveo Boljevački NOP odred, koji je tada zauzeo Boljevac, razoružao 28 žandarma, uništio arhivu Opštine i Poreske uprave i demolirao tt uređaje (AVII, a. NOP 1/1, k. 1987. Nda, reg. br. 25/5, k. 51; Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 27).

[7] Napad je izvršio Ozrenski NOP odred (Zbornik, tom I, knj. 21, dok. br. 6; Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 75).

[8] Akcije oko Loznice i Koviljače su izvodili Podrinski NOP odred i Cerski četnički odred kapetana Račića (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 75). U izveštaju Više komande 65 za naročitu upotrebu od 2. septembra 1941. u vezi s tim piše: »O situaciji kod 3. bat. 738. pp u Koviljači nema još nikakvog izveštaja. Jedan oficir našeg štaba upućen je u toku noći u izviđanje, preko Mitrovice ka Koviljači. U isto vreme poterno odeljenje (100 ljudi) 704. pd uvedeno je preko Loznice u borbu i angažovano kod Koviljače (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037467). U toku 3. septembra 1941. iz Šapca su poslate 3. četa 2. bat. 741. pp 704. pd i dve trećine 220. pt div. radi deblokade 3/738. pp (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037468-9).

2/3. 9. Jagd-komanda zapadno od Kruševca, istočno od Paraćina i kod Topole ubila u borbi 10 bandita i zaplenila oružje.
Potera u toku.
2. 9. . . .[9]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
Br. 6410/41. pov. od 3. 9. 1941.
Ic/A. O.

Tačnost overava
Resler
poručnik

BR. 134

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 5. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I PRISTIZANJU POJAČANJA[1]

Poverljivo
KR — T e l e g r a m

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Prim. 6. sep. 1941/12,15
Ia, br. 1994/41. pov.

O. K. W./W. F. St.
odeljenje teritorijalne odbrane,
radi znanja: O. K. H./Gen. St. d. H., Op. odelj.

Dnevni izveštaj od 5. septembra 1941.

1. — Srbija: U trouglu Sava — Drina prvi put na izgled dobro naoružan i umešno rukovođen ustanički pokret. U ostaloj Srbiji ne prestaju prepadi i dela sabotaže. Izdato je naređenje komandantu Srbije da se divizije prikupe u ustaničkim oblastima oko tačaka težišta tako da budu ispunjeni uslovi za izvršenje ve-

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na vojno-političku situaciju u Grčkoj.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003053.

[2] Štambilj primaoca.

ćih temeljno pripremljenih akcija s nadmoćnijim snagama.

. . .[3]

2—5. 9. Dve nemačke čete u okruženju u Krupnju, i pored potpomaganja napadom obrušavajućih borbenih aviona (štuka), izgleda da još nisu deblokirane.[4] Angažovane snage, prodirući od Valjeva prema Loznici i sa zapada preko Drine, nisu još mogle da se probiju.[5]

3. 9. Jagd-komanda u Svrljigu (20 km severoistočno od Niša) uništila bandu i uhapsila 12 žandarma osumnjičenih da su potpomagali istu (vidi dnevni izveštaj od 3. 9.).[6] Akcija još u toku.

3. 9. Jagd-komanda 8 km jugoistočno od Čačka u borbi ubila 2 komunista.

3—5. 9. Namesto 433. pp određen je 125. pp sa 1 divizionom 220. art. div.[7] sa prostora Soluna za pojačanje snaga u Srbiji. Početak transportovanja 7. 9. ujutru; motorizovani delovi i pre toga.

5. 9. Štab III/433. pp stigao u Beograd. Transport poslednjih delova ovog bataljona krenuo iz Soluna. Obezbeđenje Gvozdenih vrata ojačano sa 1 pešadijskom četom.

Za tačnost:
. . .[8]
poručnik

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO
br. 6437/41. od 5. 9. 41. pov.

---

[3] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[4] Napad na Krupanj su izveli delovi Valjevskog NOP odreda, kao i četnički odredi Zečevića i Martinovića, koji su sarađivali s partizanima, a kasnije i definitivno ušli u sastav jedinica NOPOJ. Posle trodnevnih borbi, Krupanj je oslobođen 3. septembra 1941. Zarobljena su 124 nemačka vojnika, 9 ih je ubijeno a 30 ranjeno. Zaplenjene su veće količine ratnog materijala. Partizani i četnici iz pomenuta dva odreda su imali 6 mrtvih i 12 ranjenih (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 74-5; AVII, a. NOP, reg. br. 2-1/4 i 33/4, k. 1985).

[5] U vezi s tim, Viša komanda 65 je 3. septembra 1941. izvestila sledeće:
»Jedinice koje su bile opkoljene kod Koviljače deblokirane su juče uveče sa zapadne obale Drine uz pomoć Hrvata. Lovački protivtenkovski divizion i II bataljon 741. puka imaju naređenje da nastupaju u pravcu Loznice i visova istočno od Koviljače, da bi tamo snagama kod Krupnja olakšala položaj privlačenjem na sebe snaga neprijatelja i da bi deblokirale naše snage koje su još uvek opkoljene kod Loznice. Situacija kod Krupnja je ozbiljna. U 13,00 č štuke su uzletele. Jedinica za deblokiranje se probija iz Valjeva u pravcu Krupnja. Dve čete iz II bataljona 749. puka 717. pešadijske divizije stigle su u Valjevo iz Čačka« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037466).

[6] Vidi dok. br. 133.

[7] Ove jedinice su pripadale 164. pd.

[8] Potpis nečitak.

BR. 135

MESEČNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA SRBIJE OD 5. SEPTEMBRA 1941. O AKCIJAMA PARTIZANA I DEJSTVIMA SOPSTVENIH JEDINICA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Odelj. Ia Beograd, 5. septembra 1941.

Izveštaj o situaciji i delatnosti odeljenja Ia za avgust 1941.

1.) U toku avgusta situacija se jako zaoštrila. Komunističke bande proširuju svoju delatnost i napadaju pojedine objekte sa velikom snagom. Pri tome bande dejstvuju pod čvrstim rukovodstvom i prema jedinstvenom planu. Bande su u početku usmeravale napade više protiv usamljenih srpskih žandarmerijskih stanica, a potom u većoj meri i protiv pojedinih opština, pri čemu su posebno nastojale da spale arhive. Jasno je uočeno da su bande polazile od toga da razbiju upravni aparat srpske vlade.

Dalje su bande u većoj razmeri upravile napade protiv železničkih i telefonsko-telegrafskih linija, da bi paralisale saobraćaj. Pri tome su ostale još pošteđene pre svega pruge Beograd — Lapovo — Niš i Beograd — Lapovo — Mitrovica.

Zatim je bandama pošlo za rukom da parališu veliki deo rudnika, naročito rudnike uglja i antimona između Krupnja i Loznice. Najvažniji rudnici u Boru i Trepči još su pošteđeni.

Glavno žarište nemira očigledno se pomerilo u trougao koji čine Sava i Drina, gde komunisti vrše regrutovanje.

Teritoriju na Drini zapadno od linije: Šabac — Valjevo — Rogatica (25 km severozapadno od Užica) treba od kraja meseca smatrati da je pod vlašću ustanika.

Pored toga, jača žarišta nemira još se nalaze na prostoriji Aranđelovac — [Smederevska] Palanka i severno odatle, kao i u oblasti severno od Lapova i Ćuprije. Teritorija nastanjena Albancima bila je srazmerno mirna.

2.) U cilju ofanzivne borbe protiv komunističkih bandi, naređeno je Višoj komandi [XLV] formiranje Jagd-komandi.[2] Uz to su pojedinim bataljonima dodeljeni rejoni za poteru, na ko-

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 211-3.

[2] O tome vidi dok. br. 108 i 109.

jima će Jagd-komande, formirane od dobrovoljaca u jačini od 50 do 60 ljudi, preduzimati borbu protiv bandi.

Pored toga, preduzete su brižljivo pripremljene veće akcije povremeno i sa nekoliko četa, ojačane četama iz 64. rezervnog policijskog bataljona, kao i SD i pridatom srpskom žandarmerijom.

Jagd-komande i veće akcije su doduše imale delimično većih uspeha, ali ipak komunističke bande nisu mogle biti savladane.

3.) Pošto su na putevima motorna vozila koja su se samostalno kretala bila više puta napadnuta, ponekad uz velike nemačke gubitke, naređeno je da se obrazuju konvoji. Na glavnim saobraćajnim punktovima, na polaznim tačkama za marš, podignute su barikade kod kojih se prikupljaju motorna vozila i prolazak se dozvoljava samo kolonama čija jačina iznosi najmanje 5 motornih vozila snabdevenih automatskim oružjem.

Zbog mnogobrojnih prepada na železničke kompozicije, naređeno je obrazovanje odeljenja za pratnju za svaku pojedinu kompoziciju, a na prugama Beograd — Valjevo — Sarajevo i Lapovo — Kragujevac — Kraljevo — Mitrovica dozvoljeno je korišćenje železnice samo neparnim danima. Osim toga, komandant oružanih snaga na Jugoistoku naredio je obezbeđenje kompozicija na pruzi Beograd — Niš — Solun [Tesaloniki] kojima se upućuju vojnici na odsustvo.

4.) Zbog mnogobrojnih prepada na srazmerno slabe srpske žandarmerijske stanice naređeno je njihovo spajanje u jače žandarmerijske stanice, a pored toga, jačim žandarmerijskim stanicama pridruživane su nemačke trupe u jačini oko voda, jer su srpski žandarmi često puta zatajili ako su bili prepušteni sami sebi.

5.) Na kraju meseca najzad je preduzeto premeštanje nemačkih trupnih jedinica sa tendencijom da se stvore uporišta u posebno ugroženim oblastima.

Od pojačanja doveden je 220. protivtenkovski divizion,[3] koji je kao motorizovana jedinica naročito pogodan da prihvati borbu sa lako pokretljivim bandama.

U 562. landesšicen-bataljonu u Beogradu, shodno naređenju, formirane su 5. i 6. četa, za koje je oficire i podoficire odredio bataljon.

---

[3] Ovaj divizion je 10. avgusta 1941. upućen iz Grčke na teritoriju Srbije, Višoj komandi 65, i stigao je u rejon Lazarevac — Aranđelovac 15. avgusta 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 4—14 i r. 452, s. 8036963).

Druga pojačanja, koja su više puta i hitno tražena, nisu dodeljena.[4]

Kao što je već istaknuto u izveštaju za juli, snage koje stoje na raspolaganju za zaštitu mnogobrojnih, delimično od životne važnosti objekata, nisu ni u kom slučaju dovoljne; pri tome posebnu teškoću predstavlja ugroženost rudnika koji su neophodno potrebni za nemačku ratnu privredu, kao što su naročito Bor i Trepča. Napred je pomenuto da su rudnici antimona između Loznice i Krupnja već onesposobljeni.

Zbog toga je neodložno potrebno dovođenje novih snaga radi sprečavanja novih, još većih šteta za nemačku ratnu privredu.

Istovremeno se ukazuje na činjenicu da se sa raspoloživim snagama ne može obezbediti veza sa jedinicama koje se nalaze na jugu, kao ni njihovo snabdevanje.

Kogard
potpukovnik

---

[4] Vidi dok. br. 99. Ova pojačanja su izostala na osnovu procene situacije od strane komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da postojeće divizije u Srbiji nisu potpuno i efikasno iskorišćene. Od upućivanja novih snaga u Srbiju se odustalo, jer su postojeće snage u međuvremenu snabdevene motorizovanim transportnim sredstvima, što je povećalo njihovu efikasniju upotrebu (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 4—14).

BR. 136

ODOBRENJE KOMANDANTA SRBIJE OD 5. SEPTEMBRA 1941. KOLABORACIONISTIČKOM MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA DA SE BROJNO POJAČA SRPSKA ŽANDARMERIJA I IZVRŠI NOVA DISLOKACIJA[1]

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab/Upravni štab
Ia, br. 478/41. pov.

Beograd, 6. 9. 1941.

P o v e r l j i v o !

Predmet: Formiranje srpske žandarmerije[2]

1. Komandant Srbije s obzirom na situaciju, odobrio je
   a) *Pojačanje srpske žandarmerije*
   b) *Uspostavljanje milicije*
   od strane srpske vlade.
   Vlada namerava *najpre* uz a) Formiranje žandarmerijske trupe koja će se sastojati od začetaka koji već sada postoje, od zavrbovanih pomoćnih žandarma, možda od četnika koji bi pristupili, dobrovoljaca Zbora gospodina Ljotića i od drugog zavrbovanog ljudstva.[3]
2. Prema saopštenju srpskog Ministarstva unutrašnjih poslova, prvih *8 opremljenih žandarmerijskih bataljona* biće počev od 7. 9. upućeno u sledeća područja:
   a) Bataljon od 120 ljudi u srezove Svilajnac, Žabare i Petrovac — između reka Mlave i Morave.
   b) Bataljon od 170 ljudi u srezove Grocka, Smederevo, Požarevac, Veliko Gradište i Golubac.
   c) Bataljon od 120 ljudi u srezove Smederevska Palanka, Veliko Orašje, Rača i Topola.
   d) Bataljon od 160 ljudi u srezove Umka, Mladenovac, Lazarevac i Aranđelovac.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 267-9.

[2] Odnosi se na kolaboracionističke formacije Milana Nedića u Srbiji.

[3] Vidi dok. br. 148. Opširnije o situaciji na teritoriji Srbije i formiranju Nedićevih oružanih formacija vidi izveštaje šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti o događajima (u vezi s napadom na SSSR) br. 77 i 78 od 8. i 9. septembra 1941 (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722235 i s. 272241-3).

e) Bataljon od 150 ljudi u srezove Ub, Obrenovac, Valjevo i Mionica.
f) Bataljon od 450 ljudi u srezovima Šabac, Vladimirci i Valjevska Kamenica.
g) Bataljon od 150 ljudi u srezove Bogatić, Loznica i Krupanj.
h) Bataljon od 200 ljudi u srezove, odnosno rudnicima, Senjski Rudnik, Sisevac [— Vrčić] i Ravna Reka, uključujući i okolinu.

Prema tome, ukupno 8 bataljona *ukupne jačine* približno *1.600 ljudi*. Srpska vlada računa s tim da će ovi brojevi vrbovanjem biti povećani.

3. *Svrha njihovog uspostavljanja* je borba protiv komunističkih bandita i vraćanje nemačke oružane sile u Srbiji njenim sopstvenim zadacima. Prema tome i u interesu je trupa da ni u kom slučaju ne sprečavaju srpsku žandarmeriju u njenoj delatnosti, a da je, po potrebi i na *traženje*, podržavaju u njenoj borbi. Jedna takva podrška sme samo onda uslediti kada angažovanje izgleda plodonosno i kada se za tu borbu pravo naređivanja nad svim angažovanim snagama prenese na jednog oficira nemačkih oružanih snaga.
Ukoliko se ne radi o neposrednoj opasnosti, treba prethodno zatražiti odobrenje komandanta Srbije, odnosno Više komande LXV, ili komande divizije.

4. *Zadatak novoformiranih žandarmerijskih bataljona je:*
Pročešljavanje dodeljenog područja i postavljanje žandarmerijskih stražara u naseljima koja će još biti određena. Svakim bataljonom zapovedaće jedan od bivših trupnih oficira, kome će svi delovi koji stupe u žandarmeriju u svakom pogledu biti podređeni. Svi žandarmi su potpuno uniformisani i nose *staru srpsku uniformu*. Pojačanje žandarmerije iz [redova] četnika i stanovništva — kasnija milicija (vidi tačku 1 b) — ne nosi uniformu, ali se bori samo u sastavu žandarmerije i podređen je najstarijem komandantu žandarmerije.

5. Komandanti srpskih žandarmerijskih bataljona snabdeveni su *posebnim legitimacijama* srpske vlade. Uzorci legitimacija su već dostavljeni Višoj komandi LXV radi prosleđivanja trupi. Uzorci legitimacija biće istovremeno dostavljeni i svim nadleštvima (mestima) koja imaju veze sa ovim ustrojstvom.

6. Srpska vlada će postaviti oficire za vezu pri vojnim, odnosno okružnim komandanturama. U svim mestima gde takve komandanture ne postoje oficiri za vezu biće uvek pridodati

najvišem trupnom komandantu. Vojne i okružne komandanture će, prema potrebi, oficire za vezu koji su njima pridati prepustiti najvišem trupnom komandantu koji se nalazi u njihovom garnizonu.
Trupa i vojne komandanture obaveštavaju se o delatnosti novoformiranih srpskih žandarmerijskih bataljona i u slučaju potrebe izveštavaju o tome nadležnim putem komandanta Srbije.

7. Čim formiranje srpske žandarmerije bude uspešno završeno, uzeće se u obzir *formiranje milicije*, pomenuto pod 1 b. Naređenja i saopštenja u pogledu toga biće pravovremeno upućena.
8. Upozorava se na to da svakog ko se *s oružjem u ruci* suprotstavi nemačkim trupama treba bez daljnjeg smatrati komunistom i streljati ga.

Prilog:[4] — 1 —
Dostavljeno:[5]

Komandant Srbije
pot. Dankelman
general avijacije

Za tačnost prepisa:
Kogard,
potpukovnik

[4] To je obaveštenje ministra unutrašnjih poslova Milana Aćimovića od 5. septembra 1941. komandantu Srbije o upućivanju osam opremljenih bataljona u određena područja i mesta sa zadatkom da pročešljavaju i čiste teren i posednu isti žandarmerijskim stanicama (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 876-7).

[5] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovo odobrenje dostavljeno.

BR. 137

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 6. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O RAZVOJU USTANKA U HRVATSKOJ I O PREGRUPISAVANJU 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE[1]

Strogo poverljivo

Prepis!

Ic/AO br. 1488/41. str. pov.

Depeša od 6. 9. 1941. (br. 977); 7. 9. 1941, 22,30 časova; primljeno 07,45 časova

K-DA 12. ARMIJE[2]
prim. 8. sep. 1941.
1147/41. str. pov.
O. Qu. br.

KOMANDA 12 ARMIJE[3]
prim. 8. sep. 1941.
18,00
Ic, br. 1869/41. str. pov.

K-TU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU — Ic

Opšta situacija u Hrvatskoj:

Široki slojevi, naročito vladini krugovi, nalaze se pod utiskom konstituisanja u Srbiji. Naročito organizovanje srpske vojne moći procenjuje se *vrlo skeptično*, s obzirom na prilično poznavanje novih beogradskih ministara. Stalni kadar vodi buduću četničku vojsku protiv nas? Isto tako uočava se opasnost od slabljenja nemačkog autoriteta, zbog razgovora naših vlasti sa starim pobunjenikom Pećancem, o čemu su ovde procurile priče.[4] Sve ogorčenije se oseća što i dalje ostaje zemunski trougao,[5] koji je od 1919. do 1941. doduše pripadao Jugoslaviji, ali nikad Srbiji, a sad najednom potčinjen čak jednom srpskom kabinetu! Postavlja se pitanje ko više zaslužuje obzira, Srbija ili Hrvatska, koja je stvarno stavljena u tragičnu situaciju, a koji su nas predusreli sa puno oduševljenja.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 470, s. 8059932-5. Na margini originala je rukom dopisano nekoliko reči, parafa i datuma.

[2] i [3] Štambilj primaoca.

[4] Vidi dok. br. 76 i 110. Detaljnije o četničkoj organizaciji Koste Pećanca, jednoj od prvih kvislinških oružanih formacija u okupiranoj Srbiji, od aprila 1941, kada je stvorena, pa do kraja 1941, kada je dobila svoj definitivan izgled, vidi VIG, br. 2/68, str. 174—201, br. 3/69, str. 205—214; Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 64—67.

[5] Detaljnije o tome vidi dok. br. 58, 91, 132, 150 i 181.

A inače, hteo bih pre svega lično upozoriti na suviše velika očekivanja u srpskim poslovima, pri čemu sebi dozvoljavam da ukažem na iskustva koja su izložena u mnogobrojnim knjigama o austrougarskoj vojnoj upravi 1915—1918, kao i publikacijama Karnežijeve ustanove. Još i onda je bilo moguće, mada pod delimično teškim, ali jasnim okolnostima, ostati gospodar situacije do oktobra 1918. godine.

Pritisak Italijana na Hrvate i dalje traje. Hrvatske jedinice u »novoj zoni« široko se potčinjavaju italijanskim komandama.[6] Jače ignorisanje hrvatskog vojnog rukovodstva sigurno se nastavlja. Za Hercegovinu Italija je zahtevala izričito ostavljanje hrvatskih jedinica. U delokrugu »Hrvatskog vojnog rukovodstva« morali su sada odobriti Italijanima dodelu od 4 oficira u nastavnom odeljenju hrvatskog Ministarstva narodne odbrane. I u Karlovcu, sedištu Komande 2. italijanske armije, formira se jedan hrvatski školski bataljon. General Oksilio nikad nije propustio, niti usmeno niti pismeno, da ukaže na bogate mogućnosti koje upravo italijanska vojska može pružiti u ovom momentu Hrvatima, koji nisu naročito željni znanja. Italijansko-hrvatska legija — 1300 ljudi — treba sada ipak da polako krene za Italiju. Predstojeći najavljeni odnosi Srbije i Italije nisu doduše u stanju da bitno umanje hrvatsko ubeđenje da mogu živeti jedino oslonjeni na Nemačku. Ali se ipak *osećanje razočarenja u naše držanje* ne može više sasvim prikriti kod vodećih hrvatskih ličnosti, kao i u misaonim krugovima naroda. Treba se pobrinuti da mi ne bismo postali ‚sutra ili prekosutra, potpuno nezainteresovani za Hrvatsku.

Unutrašnja politika i vojska:

Spoljna politička situacija hrvatske države, koja još uvek nema skoro nikakve određene granice, čini da vrlo polako napreduje hitna unutrašnja konsolidacija, uprkos vrlo uviđavnim težnjama poglavnika. Ustaše su nešto *malo umirenije,* iako ima još uvek mnogobrojnih preteranosti. Počinje se takođe češće baviti srpskim pitanjem. O načinu jednog takvog pozitivnog rešenja, mišljenja su svakako vrlo različita. Nije lako, ni u najmanjoj meri, ponovo povratiti ravnopravnost jednom delu naroda koji iznosi skoro 2/5 državnog stanovništva i koji je do sada bio van zakona. Dvolično držanje Italijana u primorskoj oblasti prema Srbima, četnici i tako dalje, doprinosi nejasnoći. Vojska je delom jako iscrpljena i pod komandom oficira, kojima svakim danom teže pada da veruju u životnu snagu njihove nove države, i pored, samo po sebi razumljivih, organizacionih nedostataka jedne potpuno nove organizacije,

[6] i [9] Vidi dok. br. 132.

samo je ograničeno upotrebljiva. Veći deo jedinica je već 6 nedelja neprekidno na maršu i u borbi. Hrvat bi ipak dao jednog dobrog vojnika ako bi najzad mogao doći do jednog sređenog, spoljnopolitički jasnog organizacionog rada, što dokazuje *borba jedne hrvatske grupe kod Koviljače severno od Zvornika, kojom je komandovao jedan izvrstan oficir.*[7] *Ova borba je našem položaju u severozapadnoj Srbiji donela osetno rasterećenje.* Nemački komandanti odali su najpotpuniju pohvalu i vojnim merama na ustaničkoj teritoriji. 26. 8. 1941. uznemiravale su veće grupe ustanika oblast oko Doboja južno od Slavonskog Broda.[8] Nemačko-hrvatske snage, uz podršku 2 tenka 718. divizije, kao i naoružanjem snaga vazdušnog izviđanja, umirile su ovu teritoriju 28. 8. 41. U rejonu Jajca, južno od Banje Luke, 29. 8. 41. bile su konstatovane veće ustaničke grupe, otkrivene vazdušnim izviđanjem. Akcije čišćenja sprovedene su 4. 9. 41. od strane nemačko-hrvatskih jedinica uz pomoć naoružanja snaga vazdušnog izviđanja.[9] *Na prostoru Zvornik — Koviljača još zasada stoje delovi nemačko-hrvatskih jedinica u borbi protiv ustanika.* Ovu oblast, koja se delom nalazi na hrvatskoj, a delom na srpskoj strani, treba smatrati *kao centar ustaničkog pokreta.* Situacija u italijanskoj obalskoj zoni je vrlo zamračena.

Iz italijanske vojne misije može se vrlo malo dokučiti. Nasuprot tome oni su vrlo radoznali za događaje u našoj okupacionoj zoni. *Razoružavanje ustaša u italijanskoj zoni možda se* zaista dešava.

Grupisanje snaga u nemačkoj okupacionoj zoni Hrvatske:

Na osnovi jednog dogovora sa feldmaršalom Kvaternikom i poslanikom Kašeom a s obzirom na tešku situaciju u severnoj Srbiji, ja sam dao predlog Višoj komandi LXV da deo 718. divizije, 5 bataljona i artiljeriju prikupi na donjoj Drini a 1 bataljon u Mitrovici. Zamisao ove mere je da se istočno od Tuzle ima jedna jaka grupacija koja bi već samim svojim prisustvom davala ustanicima utisak postojeće snage. Ona bi s jedne strane pouzdano pokrivala severnu Bosnu, *a s druge strane, u saradnji sa grupom Valjevo, Srbija, imala bi se pri ruci snaga za kratke, objedinjene udare na ustaničkoj teritoriji.*

U ovom cilju Hrvati su se izjasnili spremni da između r. Bosne i Drine 718. diviziji, u jačini 10 bataljona i artiljerija, potčine snage od oko 2 bataljona.

Ovaj predlog bio je prihvaćen od strane komandanta Više komande LXV. Sprovođenje je pripremljeno jednim dogovo-

[7] Andro Grum, ustaški pukovnik
[8] Vidi dok. br. 132 i 147.

rom koji je juče počeo u Beogradu i nastavljen u Zagrebu. Veće objedinjavanje u borbene grupe treba takođe, pre svega, osloboditi obaveze da se izlažu suviše često manja odeljenja neprijateljskim prepadima, ili da nam omoguće da se takve neprijateljske akcije u stopu prate odgovarajućim merama.

Nemački general u Zagrebu
Br. 277/41. od 6. 9. 41. str. pov.

Razrez:
Načelnik štaba
Ia
Ic

F. d. R. d. A.
Resler
poručnik

BR. 138

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 7. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA I NJIHOVOM PRIKUPLJANJU NA TERITORIJI ZAPADNE SRBIJE[1]

KOMANDA 12 ARMIJE[2]
Prim. 8. sep. 1941/09,20 Ia, H 8/9[3]
Ia, br. 2014/41. pov.

WB 1039—23[4]

Poverljivo

KR - T e l e g r a m

O. K. W./W. F. St., odeljenje teritorijalne odbrane
radi znanja: OKH/Gen. St. d. H., oper. odelj.

Dnevni izveštaj[5] od 7. 9. 1941:

1.) *Srbija:* Javljeno je jače prikupljanje bandi između Valjeva i Krupnja i na prostoru zapadno od Užica. U Beogradu mir.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003049-50.
[2] Štambilj primaoca.
[3] i [4] Dopisano rukom.
[5] Kao dopunu ovom izveštaju vidi i izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 6. septembra 1941 (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 147).

2.) 5. 9. Kod Čačka prepad na teretno motorno vozilo oružanih snaga. 7 vojnika poginulo, 2 ranjena.[6] Protivakcije u toku.
5. 9. Usled dejstva ustanika zastoj rada i kod drugih industrijskih pogona.
7. 9. Prepadi na 5 železničkih stanica i 14 opština.

3.) 7. 9. U tri mesta u Banatu 30 komunista javno obešeno, kao odmazda za ponovne sabotaže na kablovima.[7]
7. 9. U Beogradu sprečen atentat na nemačku izložbu. 17 uhapšenih.
7. 9. Prema predviđanju do uveče pruga Beograd — Niš biće opravljena.

4—5.) . . .[8]

6.) Izveštaj Više komande LXV još nedostaje.[9]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO
br. 6470/41. pov. od 7. 9. 1941.

Za tačnost:
Resler
poručnik

---

[6] Napad je izvela Požeška četa Užičkog NOP odreda (vidi »Užice 1941«, str. 126).

[7] Ove mere odmazde su izvedene u selima Kumanu, Melencima i Mokrinu (sev. Banat): streljano je po deset lica iz svakog sela (Zbornik, tom I. knj. 1, dok. br. 149, knj. 2, dok. br. 135, knj. 17, dok. br. 2).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[9] U izveštaju ove komande od 6. septembra 1941. piše:
»Jedna četa puka za stražarsku službu upotrebljena je za stalno obezbeđenje 3 tunela kod Ralje i Ripnja. Namerava se da se po odobrenju nemačkog generala u Zagrebu izvrši upućivanje 2. bataljona 738. pešadijskog puka na desnu obalu Drine, u Bijeljinu, Branjevo i Tuzlu. Prema izveštajima agenata predstoji napad na Valjevo. Dosadašnji garnizon naknadno je ojačan dovođenjem 3. i 5. čete 724. pešadijskog puka, 12. čete 749. puka i jednog poternog odeljenja 749. pešadijskog puka. Gubici 10. i 11. čete 724. pešadijskog puka koje su se probile iz Krupnja: imale su gubitke u mrtvima, ranjenim i nestalim: 5 oficira, 21 podoficir i 145 vojnika. Odred za deblokadu i ostaci četa koje su se probile stigli su u Valjevo oko ponoći. 2. bataljon 741. pešadijskog puka vraća se 7. 9. u Požarevac. Istovremeno 7. 9. vraća se u svoje ranije prebivalište protivtenkovski divizion. Železnički saobraćaj s Valjevom je prekinut. Jače bande eksplozivom su porušile železničku prugu za Lajkovac i Ub.« Zatim se govori o događajima i akcijama partizana na području dejstava 714. pd, 717. pd i 718. pd (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 80375023).

BR. 139

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 8. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O REORGANIZACIJI KVISLINŠKE VLADE SRBIJE I O MERAMA ZA UGUŠIVANJE USTANKA[1]

POVERLJIVO

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
I KOMANDANT 12. ARMIJE

Ia, br. 2015/41, pov. Štab, 8. 9. 41.

Veza: Akt k-nta Srbije br. 531/41, pov. od 3. 9. 41.[2]
Predmet: Nova srpska vlada

KOMANDANT ORUŽ. SNAGA NA JUGOISTOKU[3]
(KOMANDA 12. ARMIJE)
ODELJ. Ic/AO
PRIMLJENO: 8. SEP. 1941.
BR. 6477/41, POV.
Starešina: 03 07 05 zbv. AO HOAD

O. K. W./W. F. St., odelj. L

O. K. H/Gen. St. d. H., oper. odelj.

Reorganizacija srpske vlade,[4] u nameri da se nacionalni srpski krugovi privuku aktivnoj i odgovornoj saradnji u našem smislu, predstavlja pokušaj o čijem uspehu ostaje da se sačeka. Dosada se konstatuje samo *dalji porast ustaničkog pokreta.*

Razmere borbi sa bandama, činjenica da su ustanici većinom dobro naoružani a očigledno i umešno vođeni — dopuštaju zaključak da *nacionalistički srpski pokret* — možda i četnici — nekako *rade ruku pod ruku sa takozvanim komunistima.* Uz to spada i to da se upravo u poslednje vreme *srpska žandarmerija učestano pokazala nepouzdanom* gde god nije bila u osloncu na nemačke trupe, ili da se bar držala samo pasivno.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 606-7.

[2] i [7] Ove dokumente redakcija nije pronašla.

[3] Štambilj primaoca.

[4] Vidi dok. br. 126 u ovoj knjizi i Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 118, tom II, knj. 1, str. 37—39, 47—49.

Zadatak nemačkih okupacionih trupa da svim raspoloživim sredstvima i uz korišćenje svih mogućnosti suzbiju ustanički pokret — postoji još uvek.

To je jasno i komandantu Srbije. U mom naređenju od *5. 9. 41. ponovo sam mu* i naročito skrenuo pažnju na to kao i na mere koje mi se odavde čine potrebnim.[5] Pri tom sam mu saopštio moje gore izneto shvatanje o ustaničkom pokretu i *preporučio* mu *najveću pažnju prilikom možda planiranog daljeg naoružavanja srpske policije i navodno pouzdanih Srba.*

I ja smatram da trupe potčinjene Višoj komandi LXV (4 divizije *15. talasa,* od toga 3 u srpskom i jedna u hrvatskom prostoru) po jačini, *ličnom sastavu, naoružanju, opremi i obučenosti* nisu dovoljne da brzo i sigurno razbiju ustanički pokret. Zbog toga sam više puta za Srbiju zahtevao dalje *pokretne i udarne trupe,*[6] koje, međutim, nisu dobijene.

Sopstvenim sredstvima sam utoliko pokušao uravnoteženje što su Višoj komandi LXV potčinjeni *protivtenkovski divizion* i *3/433. pp* 164. divizije i sada dovedeni u Srbiju *ceo puk 125. pp sa jednim lakim artiljerijskim divizionom.*

Ta pojačanja, međutim, verovatno nisu dovoljna. Zato ponovo i hitno predlažem dovođenje bar 1 *udarne* divizije u Srbiju i, ukoliko to nije moguće, bar ubrzano premeštanje jedne *rezervne divizije.*

Nezavisno od toga, ne može se dalje otezati sa ubrzanim dovođenjem daljih tenkova, oklopnih i izviđačkih automobila i oklopnih vozova iz *ruskog* plena. Dosada dodeljeni tenkovi »reno« većinom su se pokazali kao neupotrebljivi ili pak kao takvi kojima je potrebna reparatura.

Izveštaj komandanta Srbije br. 531/41. pov. od 3. 9. 41. nije mi podnet pre slanja.

Tačnost overava:
generalštabni major
Jug

Pot.: List
general-feldmaršal

Posle slanja:
načelniku, Ia, O. Qu, Ic.

---

[5] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 145: naređenje feldmaršala Lista o ugušenju srpskog ustaničkog pokreta.

[6] U zahtevu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 7. septembra 1941. najhitnije se traži da se, s obzirom na razvoj situacije u Srbiji i na slabe snage od tri divizije, uputi jedna jača divizija kao pojačanje postojećim snagama jer ove nisu u mogućnosti da pokriju celu teritoriju i obezbede sva mesta i privredne objekte (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040323).

BR. 140

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 8. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA I SOPSTVENIH JEDINICA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

WB-1039-24[2]

KOMANDA 12. ARMIJE[3]
Prim. 9. sep. 1941/11,00
Ia, br. 2021/41. pov.

P o v e r l j i v o

KR - T e l e g r a m

O. K. W./W. F. St., odelj teritorijalne odbrane
radi znanja: O. K. H., Gen. St. d. H., oper. odelj.

Dnevni izveštaj od 8. 9. 1941.

Srbija: Opšti utisak: Porast ustaničkog pokreta, pre svega u trouglu Drina — Sava i u oblasti oko Lazarevca. Javljeno je jače gomilanje ustanika oko Bora. U Beogradu mir.[4]

Uglavnom mnogobrojni prepadi i dela sabotaže, pre svega na železničke pruge. Pruga Beograd — Niš još nije opravljena. Sopstvene trupe smanjile su odstojanje i primakle se zapadno od Drine (718. div.), kod Valjeva (704. div.), kod Topole (714. div.), i kod Bora (delovi 717. div.).[5]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003047-8. Veći deo teksta u ovom originalu je podvučen rukom.

[2] Dopisano rukom.

[3] Štambilj primaoca.

[4] Opširnije o situaciji u Beogradu vidi desetodnevni izveštaj (za period od 28. avgusta do 8. septembra 1941) Feldkomandanture 599 (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 278).

[5] Detaljnije o dejstvima tih divizija vidi u dnevnom izveštaju Više komande 65 od 7. septembra 1941. u kome, između ostalog piše: »U rejonu istočno od Valjeva pojavile su se jake bande, naročito u šumskom predelu 12 kilometara severoistočno od Mionice. Tamo se na manastiru Bogovađa vije jedna srpska zastava. Drum Progoreoci (17 km jugoistočno od Lazarevca) — Lazarevac je zaprečen. U rejonu istočno od Valjeva svuda se nalaze veće jedinice, koje odlaze u zaklon

III bataljon 433. pešadijskog puka sa celim sastavom stigao u Beograd. Transportovanje 125. ojačanog pešadijskog puka do sada teče po planu. Kod Šapca folksdojčeri uzeli učešća u suzbijanju srpskih bandi.

. . .

1.) 6. 9. Na drumsku patrolu kod Bagrdana (11 km severozapadno od Jagodine) otvorena vatra.[6] 2 vojnika poginula, 2 ranjena. Protivakcija u toku.

6. 9. Motorno vozilo oružanih snaga na drumu Mladenovac — Topola tučeno vatrom, 1 vojnik poginuo.[7]

7/8. 9. Napadi na železničke pruge južno od Obrenovca, Užica — Višegrada, na glavnu prugu kod Ćićevca (20 km severoistočno od Kruševca), na drumske mostove, na telegrafsko-telefonske vodove i opštine.[8]

7/9 Ukupni gubici kod Loznice — Ćuprije 9 poginulih, 30 ranjenih. 175 vojnika još nestalo.[9]

2.) Kao mera odmazde na prepad izvršen 5. 9. u selu severno od Čačka,[10] na motorno vozilo nemačkih oružanih snaga, selo uništeno vatrenim oružjem.

8. 9. U Senti uništena komunistička banda (35 km južno od Petrovgrada.)

3. do 4.) . . .[11]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO
br. 6480/41. pov. od 8. 9. 1941.

Za tačnost:
Resler
poručnik
9. 9. 41.
OK

čim se avioni približe. Tačni ukupni gubici 10. i 11. čete 738. puka prilikom angažovanja u rejonu Zajača — Loznica su: 3 mrtva, 7 ranjenih, 175 nestalih. Osim toga, kod Koviljače 9. i 10. četa 738. puka imale su 3 mrtva i 10 ranjenih. 12. četa 738. puka 1 ranjenog. 704. pionirska četa imala je 1 ranjenog. Artiljerijski vod 668. puka imao je 5 ranjenih. II bataljon 741. puka imao je 2 mrtva, 6 ranjenih. 220. protivtenkovski divizion imao je 1 mrtvog. 6. bataljon 724. puka nalazi se u Užicu, 7. četa 724. puka na maršu od Užica ka Valjevu. 8. četa 724. puka i štab prevoze se železnicom iz Višegrada u Užice« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037463-4).

[6] i [7] Ove zasede su izveli delovi Pomoravskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 36; AVII, a. NOP, reg. br. 5—1, k. 1641; »Četrdeset prva«, str. 331).

[8] Opširnije o tome vidi Zbornik, tom II, knj. 1, str. 63—66, 74—77.

[9] Vidi dok. br. 133, 134 i 143.

[10] Vidi dok. br. 138, objašnjenje 6.

[11] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 141

IZVEŠTAJ NEMAČKOG POSLANIKA U ZAGREBU ZIGFRIDA KAŠEA OD 8. SEPTEMBRA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA O RAZVOJU USTANKA U NDH I O TRETIRANJU SRPSKOG PITANJA[1]

Telegram

Poverljivo

Zagreb, 8. septembra 1941. 17,20 časova
Prispeće: 8. septembra 1941. 18,20 časova

Br. 1127 od 8. 9. *Poverljivo!* *H i t n o !*

Veza tamošnji pov. telegram br. 909 od 7. 9. 41.[2]

Od 9. 9. sam u Beogradu radi vođenja pregovora. Pošto tamošnji telegrami ne govore ništa o traženoj saglasnosti da se sprovedu konačni pregovori o dosada izvršenom preseljenju — to ću ja u Beogradu voditi samo pripremne pregovore. Odlučujući pregovori moraju se voditi sa Hrvatima, jer su potrebni zajednički zaključci o međusobnom prebacivanju i njihovom raščišćavanju.[3] I komandant[4] ima niz želja koje se pri tom mogu najbolje razjasniti.

O stanju ustanka:

Razmatranja navedena u ovdašnjem telegramu 1102 od 2. 9.[5] nastavljena su od strane generala Gleza neposredno sa nadležnim ustanovama Vermahta. Glavnina nemačkih trupa u Hrvatskoj koncentrisaće se ovih dana u Tuzli i istočno od nje u cilju angažovanja sa obe strane Drine. Jačina nemačkih trupa: 5 bataljona, 2 artiljerijska diviziona. Hrvatska oružana sila potčinjava u toj oblasti nemačkoj diviziji 2 borbene grupe sa ukupno 6 slabih bataljona i 2 slaba artiljerijska diviziona. Na ostaloj hrvatskoj teritoriji ostaje angažovana hrvatska oružana sila sama protiv ustanika, naročito u rejonu Sarajevo — Višegrad, u rejonu oko Banje Luke — Jajca, u rejonu oko i severno od Drvara. Nemački landesšicen-bataljoni obezbeđivaće zajedno sa Hrvatima železničku liniju i rejon oko Broda i Prije-

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, Bon-4, s 745-6.
[2] i [5] Ove dokumente redakcija nije pronašla.
[3] Vidi dok. br. 164.
[4] U telegramu piše: Militärbefehlshaber. Misli se na komandanta Srbije (Befehlshaber Serbien).

dora. Angažovanje je naredio komandujući general u Beogradu, general Bader,[6] koji je nezavisan od komandanta Srbije. Dogovori sa hrvatskom oružanom silom vršeni su neposredno od strane nemačkog generala u Zagrebu. On stalno obaveštava ovdašnje poslanstvo. Razgovor sa Benclerom će u ovom pogledu moći da bude samo informativan.

Političko tretiranje srpskog pitanja:

Ovo je odlučujući deo tretiranja srpskog pitanja sa komandantom [Srbije].

Cilj:

Političkim merama i propagandom, s obzirom na borbu protiv boljševizma i obezbeđenje nemačkog međunarodnog položaja, obezbediti jedinstvo shvatanja i delovanja u srpsko-hrvatskom prostoru. Ovo uslovljava diskusiju sledećih tema:

Označavanje i tretiranje pravoslavnih u Hrvatskoj, intervencije komandanta [Srbije] za Srbe u Hrvatskoj, međusobno obaveštavanje o stanju ustanka, ustanovljavanje kod zarobljenih ustanika njihove političke taktike, zajednički postupci u propagandi za razbijanje ustanika, tretiranje pravoslavne crkve, tretiranje jevrejskog pitanja, izveštavanje štampe o srpskom pitanju. Poslednjih sedmica su se pokazale krajnje slabosti zbog nejedinstvenog shvatanja i nedostajućih kontakata. Takođe se ne sme zamagliti činjenica da je srpski nacionalizam sve aktivniji pod komunističkom maskom i da ozbiljno ugrožava u najmanju ruku mir u zemlji a time i vrlo važne ekonomske interese Rajha. Osim toga, nemački ugled i pozicije nemačkog Vermahta ne smeju biti pogođeni zbog slabosti prema neprijatelju koji zna sa velikom umešnošću da iskoristi situaciju na Balkanu. Sa Benclerom i komandantom [Srbije] ću prodiskutovati ova pitanja. To, međutim, može da ima praktičan značaj samo ako se ta pitanja zatim prodiskutuju i sa Hrvatima, i, ukoliko je potrebno, sa ovdašnjim italijanskim ustanovama. Nameravam da krajem ove sedmice dođem u Berlin radi usmenog referisanja.

Kaše

Izrađeno u 15 primeraka:[7]

---

[6] On je tada bio komandant Više komande 65 za naročitu upotrebu.

[7] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 142

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDNOG ŠTABA KOMANDANTA SRBIJE OD 10. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI SRBIJE[1]

KR

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(K-di 12. A) Ia

Poverljivo! Izveštaj o situaciji za period od 1—10. 9. 41.

Veza: Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A) Ia br. 2024/41. pov. od 9. 9. 41.[2]

1.) Politička situacija se usled prisutnosti komunističkog pokreta i njegovog delimičnog uspeha dalje zaoštrava. Sistematsko razaranje upravnog i saobraćajnog sistema pojačanim terorom svake vrste.

2.) Nove protivmere srpske vlade tek u početnom stadijumu dejstva.

3.) Za podršku sopstvenih trupa u borbi protiv komunističkih bandi uspešno se primenjuju napadi štukama. Poseban uticaj ovi napadi su imali protiv koncentracije u okolini Bora.[3] Planirana dalja aktivna intervencija protiv ustaničke oblasti u trouglu između Save i Drine nakon pristizanja pojačanja.[4]

4.) Novouspostavljeni srpski žandarmerijski bataljoni (odredi) odmaršovali su u naređene rejone,[5] a hvatanje veze sa nemačkim trupama je u toku. Držanje srpske žandarmerije u borbi protiv komunista će imati tek da se vidi.

5.) Mnogobrojnim prekidima železničkih komunikacija otežan saobraćaj; povremeno obustavljanje saobraćaja

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 295-6.

[2] Tim naređenjem je regulisano dostavljanje izveštaja (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 284).

[3] U okolini Bora akcije je izvodio Boljevački NOP odred, a okupator je 6. septembra 1941. izvršio odmazdu napadom iz vazduha, bombardujući sela Zlot i Podgorac, iz kojih je bio najveći broj boraca u ovom odredu. (Opširnije o tome vidi: Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 31—32).

[4] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 168 zapovest generala Bemea od 21. septembra 1941. za čišćenje luka Save).

[5] Vidi dok. br. 136.

železničkih vozova. Naročito železnička pruga Beograd — Sarajevo na velikim delovima neprohodna. Ponovno uspostavljanje ove pruge moguće je samo uz veliki utrošak vremena i angažovanje trupnih jedinica.

8.) Prema izjavama ustanika, koje su dali stanovništvu na pojedinim mestima, ne postoji namera za rušenje rudnika i postrojenja, već samo sprečavanje vađenja i korišćenja rude od strane Nemačke.

Komandant Srbije
Komandni štab, Ia
br. 510/41. pov.

F. d. R.:
Kog[ard]
potpukovnik

BR. 143

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 10. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA I PRIPREMAMA PROTIVMERA U ZAPADNOJ SRBIJI[1]

KOMANDA 12. ARMIJE
Prim. 11. sep. 1941. u 12,00
Ia, br. 2052/41. pov.[2]

Poverljivo

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., odelj teritorijalne odbrane
radi znanja: O.K.H./Gen. St. d. H., oper. odelj.

Dnevni izveštaj od 10. 9. 1941.

Srbija: Prepadi na saobraćajne puteve, industrijske objekte i opštinska nadleštva još traju. 125. pp potpuno evakuisan iz Soluna. Prvi delovi stigli u Srbiju. 125. pp predviđen za upotrebu na prostoru Obrenovac — Ub radi uspostavljanja sigurne

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003043-4.
[2] Štambilj primaoca.

veze sa 704. div. Ponovo otvoren saobraćaj na pruzi Beograd — Grčka drugim (obilaznim) pravcem.[3]

...[4]

1.) 9. 9. Vazdušnim izviđanjem utvrđeni su zemljišni fortifikacijski radovi na prostoru zapadno od Šapca, drumske i protivtenkovske prepreke.

8. 9. Prepad na motorna vozila oružanih snaga 6 km severozapadno od Jagodine. 1 vojnik poginuo, 3 motorna vozila izgorela.[5]

9. 9. Banda blokirala kod Šapca parobrod na Savi sa 250 civilnih putnika.[6]

9. 9. Srušen železnički most na pruzi Zaječar — Paraćin.[7]

...[8]

2.) 9. 9. Sprečen nameravani napad na radio-predajnik i vazduhoplovne objekte Rakovica (10 km južno od Beograda).

9. 9. Odbijen napad bande na mostobran M. Mitrovica.[9]

3.) 9/10. 9. — 666. pionirski bataljon (mot.) evakuisan i time izašao iz domena nadležnosti komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

Za tačnost:
Resler
poručnik

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO
br. 6522/41. pov. od 10. 9. 41.

---

[3] O situaciji u severozapadnoj Srbiji i dejstvima 704, 714. i 717. pd opširnije vidi u izveštaju Više komande 65 od 9. septembra 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037512-3) i izveštaju šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti od 10. septembra 1941, u kome se, između ostalog, kaže:

»Prilikom angažovanja nemačkih jedinica na području Zajača — Loznica gubici su iznosili 3 mrtva, 7 ranjenih i 175 nestalih.

U borbama u Koviljači, u blizini Loznice, bilo je 6 mrtvih i 23 ranjena.« Dalje se izveštava da je, po naređenju komandanta Srbije, »u banatskim mestima Mokrin, Melenci i Kumane 721. pp obesio, u svakom pomenutom selu, po 10 komunističkih funkcionera. Ova mera je preduzeta kao odmazda zbog ponovnog razbuktavanja aktivnosti komunističkih bandi u Banatu« (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722265-6).

[4] i [8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[5] Tu akciju je izvela Belička četa Pomoravskog NOP odreda (Opširnije o tome vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 36).

[6] Kod s. Ušća na Savi (blizu Obrenovca) delovi Posavskog NOP odreda zaustavili su teretni brod »Žika« i zarobili 6 Nedićevih podoficira i zaplenili materijal i hranu (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 66; »Četrdeset prva«, str. 326).

[7] Most na r. Crnici (kod Paraćina) oštetili su delovi Pomoravskog NOP odreda (AVII, Nda, reg. br. 6/1, k. 52; Boško Živanović: »Pomoravlje u Narodnooslobodilačkoj borbi 1941—1945 (dalje: »Pomoravlje u NOB-u), Sreski odbor saveza boraca NOP, Svetozarevo, 1961, str. 178).

[9] Ovu akciju je izveo Podrinski NOP odred (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. I, str. 58).

BR. 144

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 11. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O POJAČANIM AKCIJAMA PARTIZANA I PROTIVDEJSTVIMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

KOMANDE 12. ARMIJE
Prim. 12. sep. 1941. u 10,00
Ia, br. 2062/41. pov.[2]

Poverljivo

KR — Telegram

O.K.W./W.F.St., odelj. teritorijalne odbrane
Radi znanja: O.K.H./Gen.St.d.H./oper. odelj.
O.K.H., odelj. za inostranstvo — Istok, grupi Srednji istok i Balkan.[3]

Dnevni izveštaj od 11. 9. 1941.

Srbija: Oko Valjeva ustanci pojačani. Nagomilavanje neprijatelja oko Šapca. Prepadi i sabotaže gomilaju se. Pojačano je obezbeđenje Gvozdenih vrata.[4] Tražena podrška delova mađarske dunavske flotile. Eksplozivni materijal (otkriven) u predašnjem engleskom poslanstvu u Beogradu.[5] Saobraćaj Srbija — Grčka moguć obilaznim (drugim) pravcem. Železnička pruga delimično minirana. Štab i 2 bataljona 125. pp i štabna baterija 220. art. div. stigli u Beograd.

...[6]

1.) 9. 9. Prepad na industrijsko postrojenje u Majdanpeku (19 km jugozapadno od G. Milanovca na Dunavu).

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003042.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Oberkommando des Heeres, Fremde Heere Ost, Gruppe Vorderer Orient und Balkan (Komanda kopnene vojske, odelj. za inostranstvo, grupa za Srednji istok i Balkan).

[4] Nemci su u ovaj rejon prebacili, kao pojačanje Štab 1. bat. 721. pp i 3. četu 721. pp. (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037460).

[5] Taj eksploziv su sakrili pripadnici četničke organizacije Draže Mihailovića a pronašao ga je Gestapo 6. septembra 1941. Tu je bilo: 2250 mina, 165 fitilja i 220 raznih upaljača (vidi »Beograd«, n. d., str. 153).

[6] i [10] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

10. 9. Prekinuta železnička pruga Kragujevac — Lapovo.[7]
10. 9. Ponovni uspešni napadi obrušavajućih borbenih aviona (štuka) na neprijateljska nagomilavanja oko Šapca. Neprijateljski gubici 40 mrtvih.
10. 9. Istočno od Valjeva angažovane Jagd-komande, potpomagane od obrušavajućih borbenih aviona (štuka), deblokirane.[8] Sopstveni gubici: 5 poginulih, 10 ranjenih.
10. 9. Odbijen ponovan napad na mostobran M. Mitrovica.[9]
...[10]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO
br. 6531/41. pov. od 11. 9. 1941.

Za tačnost:
Resler
poručnik

[7] Akciju su izveli delovi 2. šumadijskog NOP odreda (AVII, NOP, reg. br. 1/3, k. 1984, Nda, reg .br. 1/2, k. 51).

[8] Borba je vođena prilikom napada Kolubarske čete Valjevskog NOP odreda na Nemce u Ljigu. Tom prilikom su okupatorove jedinice primorane na povlačenje ka Mionici (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 76; »Četrdeset prva«, str. 327).

[9] Vidi dok. br. 143.

BR. 145

NAREĐENJE FELDKOMANDANTURE 809 OD 11. SEPTEMBRA 1941. POTČINJENIM KRAJSKOMANDANTURAMA ZA REGULISANJE ODNOSA IZMEĐU PRIPADNIKA VERMAHTA I ČETNIČKIH ODREDA KOSTE PEĆANCA[1]

Prepis

FELDKOMANDANTURA 809
Komandant

Broj delovodnika pov.
353/41.

Niš, 11. sept. 1941.

Predmet: Odnos prema četnicima

Veza:

KRAJSKOMANDANTURAMA

U vezi sa smernicama o držanju prema četničkim formacijama Koste Pećanca,[2] koje su pre nekoliko nedelja izdate na konferenciji krajskomandanata, feldkomandantura ukazuje još jednom na sledeće;

1.) U slučaju da srpski ljudi, koji se uhapse zbog posedovanja oružja ili iz bilo kojeg drugog razloga, izjave da pripadaju četničkim formacijama, a da to ne mogu da dokažu, moraju se, razumljivo, zadržati u zatvoru. Ovo držanje u zatvoru mora, međutim, pri sprovođenju svih mera bezbednosti, imati pristojnu formu. O hapšenju odmah telefonski obavestiti feldkomandanturu (odeljenja službe bezbednosti, ili ukoliko se ovo ne može dobiti, onda odeljenje Ic). Iz usmeno saopštenih prinudnih razloga, sa ovakvim uhapšenim licima, sve dotle dok postoji verovatnoća da se radi o četničkom ljudstvu, ophoditi se u svakom pogledu pristojno. Ukoliko se ispostavi da su podaci neistiniti, odbaciti svake obzire.
2.) Postoji namera da sve četničko ljudstvo dobije legitimacije od svoga rukovodstva. Ostvarenje ovoga pod sadašnjim uslovima zahtevaće duže vremena. Obrazac legitimacije će se u svoje vreme dostaviti krajskomandanturama, trupnim jedinicama itd.
3.) Molbe za dodelu oružja i municije, koje će verovatno biti upućivane nemačkim komandama i ustanovama, odmah

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 338-9.

[2] O tome vidi dok. br. 76, 110 i 153.

prosleđivati feldkomandanturi, službi bezbednosti, odnosno odeljenju Ic.

4.) Ako se oružje nađe u kućama, a njihov vlasnik pri tom izjavi da pripada četničkim formacijama, odnosno da oružje pripada ovoj organizaciji, onda se do tačnog utvrđivanja uzdržati od spaljivanja kuće. Pomenuto oružje i municija moraju se, međutim, do dalje odluke, obezbediti.

5.) Prema svim vestima kojima raspolažemo treba smatrati da su četničke formacije Koste Pećanca zauzele potpuno lojalan stav prema nemačkim okupacionim snagama. Između 7. i 9. 9 (tačan dan još nije poznat) jedan odred Koste Pećanca napao je uspešno u planinama zapadno od Lebana jednu komunističku bandu, naneo joj znatne gubitke i zaplenio 25.000 metaka municije. Ove akcije će se od sada neprekidno produžavati. Razumljivo je da neće biti mogućno da se o takvim akcijama unapred detaljno obaveste nemačke vlasti. Ukoliko se ovde bude saznalo za takve namere Koste Pećanca, o tome će se što je moguće pre poslati izveštaj.

6.) Svetlosni signali koji su više puta osmotreni u okolini Prokuplja ne potiču, kako je utvrđeno, od formacija Koste Pećanca, već od strane ustanika.

7.) Unterštarmfirer Engelman [Engelmann] (iz centra službe bezbednosti feldkomandanture) nalazi se u neprekidnoj vezi sa formacijama Koste Pećanca u području feldkomandanture.[3] Tamo, dakle, treba upućivati sve vesti koje se nekim drugim putem dostave krajskomandanturama. Isto tako želje i podsticaje, žalbe itd., koji se tiču tih stvari.

8.) Ukazuje se na to da se kao četničke formacije izdaju i druge grupe, koje ne pripadaju organizaciji Koste Pećanca. Stoga treba uvek imati u vidu da se u sumnjivim slučajevima traže obaveštenja kod feldkomandanture.

Komandant
pot. baron fon Botmer [Freiherr von Bothmer]
pukovnik

[3] Jedan od razgovora predstavnika Vermahta poručnika Jeninga (Jenning) i unterštrumfirera Engelmana s Kostom Pećancem održan je 15. septembra 1941. u Kuršumliji. Cilj ovog razgovora je bio da Kosta Pećanac pođe u Beograd na pregovore sa predstavnicima Vermahta i vladom Milana Nedića u cilju saradnje. On je to odmah prihvatio i krenuo s njima u Niš, zatim avionom za Beograd, smatrajući da je to u obostranom interesu i da je, uz nemačku podršku, u stanju da se sa svojim odredima uspešno bori protiv partizana. Kao uslov za takvu saradnju, on je tražio da se obezbedi južna granica Srbije, da se njegovim odredima dâ veća sloboda kretanja i pruže veće mogućnosti za organizaciju (AVII, NAV-T-314, r. 1531, s. 262).

BR. 146

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 12. SEPTEMBRA 1941. O DEJSTVIMA PARTIZANA I O FORMIRANJU RUSKOG KORPUSA ZA ZAŠTITU PRIVREDNIH OBJEKATA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Berlin, 12. sept. 1941.
Poverljivo!

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
I SLUŽBE BEZBEDNOSTI
— IV A 1 — B. br. 1 B/41. pov. —

48 primeraka
36. primerak

Izveštaj o događajima (u vezi s napadom na) SSSR br. 81

I. POLITIČKI PREGLED

a) ...[2]

Jugoslavija

Ajnzac-komanda u Beogradu javlja:

Situacija u Srbiji i dalje ozbiljna.[3]

Intenzitet aktivnosti komunističkih bandi i dalje je veliki. U poslednje vreme napadi se koncentrišu na rudnike, koji delimično više ne rade zbog rušenja ili smanjenja radnog kapaciteta. Generalni opunomoćenik za privredu grupenfirer Nojhauzen cenio je situaciju na osnovu ličnih razgovora sa direktorima Borskih rudnika i izrazio bojazan za sigurnost rudnika. I komandant Srbije smatra da su delovi trupa koje se nalaze kod Bora suviše mali.

U sadašnjem momentu se razmatra pitanje da li je moguće dovesti još pojačanja.[4] Eksploatacija Borskih rudnika

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722297 i s. 2722300-2.

[2] Izostavljeni tekst se odnosi na Treći Rajh.

[3] O tome vidi i izveštaj šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti od 11. septembra 1941, u kojem piše:
»Porast ustaničkog pokreta u trouglu Drina — Sava i u rejonu Lazarevca. Prikupljanje jačih snaga ustanika u rejonu Gora. Opšti i mnogobrojni napadi i akti sabotaža, pre svega na železničkim prugama. Saobraćaj na pruzi Beograd — Niš još nije uspostavljen. 5. 9. izvršen je napad na motorno vozilo Vermahta u jednom selu severno od Čačka, a 6. 9. selo je porušeno koncentričnom vatrom, što je učinjeno kao mera odmazde« (AVII- NAV-T-175, r. 233, s. 2722279).

[4] Vrhovna komanda Vermahta je 14. septembra 1941. saopštila da je, zbog zaoštrene situacije, odlučila da se jedna divizija [342. pd] iz Francuske uputi u Srbiju (AVII, London 3, s. 298585); a u izveštaju od 15. septembra 1941. Više komande 65 za naročitu upotrebu stoji: »342. pd i ojačani 125. pp biće angažovani za čišćenje luka Sava — Drina« (AVII-NAV-T-312, r. 452, s. 8037454).

sada još traje, no odvoženje rude je nemoguće, jer stalne sabotaže onemogućavaju korištenje železnice. Sprečen je planirani napad na rudnike u Trepči i Kosovskoj Mitrovici.[5] Uhapšena su 4 počinioca i još 8 sumnjivih. Srpska žandarmerija je izvršila čišćenje najviše ugroženog područja Šabac, Obrenovac. U borbi je ubijeno 80 do 90 komunista, zaplenjeni su 2 mitraljeza i 1 puškomitraljez, kao i veliki broj pušaka i municije.[6] Borbeni avioni nemačkog vazduhoplovstva bombardovanjem su razbili prikupljanje komunističkih odreda u Drenovcu 10 km severno od Šapca. Mesto je potpuno razrušeno. Pogotkom bombe razrušen je jedan brod na Savi koji su zaposeli komunisti. Rušenjem železničke pruge Beograd — Niš kod Ripnja i Male Krsne prekinut je za sada saobraćaj Beograd — Grčka.[7] Porušena mesta na pruzi se opravljaju pod zaštitom vojske.

U pregovorima Više komande s vođom ruskog agenturnog centra generalom Skorodumovim odlučeno je da se na okupiranom srpskom području formiraju beloruske trupe.[8] Trupe koje su sada u formiranju biće angažovane kao trupe za zaštitu privrednih objekata, a u sporazumu sa generalnim opunomoćenikom za privredu u Srbiji NSFK grupenfirerom Nojhauzenom biće upotrebljene i za zaštitu rudnikâ. Postaraće se za to da ove beloruske trupe budu angažovane samo dok se ne otkloni ozbiljna situacija u Srbiji, a potom će odmah biti rasformirane. I generalu Skorodumovu je jasno stavljeno do znanja da angažovanje Belorusa nikako ne znači i pravo za angažovanje tih jedinica kao takvih u Rusiji.

II. IZVEŠTAJ AJNZAC-GRUPA I KOMANDI:
od ajnzac grupa A i B nisu priloženi izveštaji.

---

[5] Ovu prvu diverzantsku akciju na teritoriji Kosova su, 8. i 9. septembra pokušali da izvedu delovi Kopaoničkog NOP odreda, s ciljem da onesposobe rudnik Trepču. Miniranjem su oštetili žičaru ovog rudnika. Dva partizana su poginula a tri su zarobljena (Zbornik, tom. I, knj. 1, dok. br. 150; »Ustanak naroda Jugoslavije 1941«, knj. 1, str. 142-3).

[6] O ovim borbama protiv partizana Posavskog i Podrinskog NOP odreda u rejonima Šapca i Obrenovca vidi Zbornik, tom II, knj. 1, str. 66, 75—76.

[7] Ovu diverziju je izveo Kosmajski NOP odred (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 64).

[8] Načelnik Vojnoupravnog štaba državni savetnik Harold Turner je 22. maja 1941. postavio ruskog generala Skorodumova za vođu beloruske emigrantske organizacije, opunomoćivši ga da radi na organizaciji beloruskih emigranata (AVII, reg. br. 14/8-2, k. 21). Posle dužih priprema, on je 12. septembra 1941. izdao naređenje za formiranje korpusa koji će sačinjavati ruski emigranti od 18 do 55 godina starosti (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 310-1).

BR. 147

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 12. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O POJAČANIM AKCIJAMA PARTIZANA I DEJSTVIMA SOPSTVENIH JEDINICA NA TERITORIJI SRBIJE I NA PODRUČJU DOBOJA[1]

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
Prim. 13. sep. 1941.
Vreme 11,15
Ia, br. 2079/41. pov.

Poverljivo

K R — T e l e g r a m

Upućeno:

O.K.W./W.F.St., odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje: O.K.H., Gen.St.d.H. oper. odelj.
O.K.H., odelj. za inostranstvo — Istok, grupi za Bliski istok i Balkan.

Dnevni izveštaj 12. 9. 1941.

1.) Vlada Nedića izgleda neće postići očekivani uspeh. Čini nam se da neće uspeti da se probije.

Na prostoru Požarevac narasta ustanički pokret. Učestali prepadi i slučajevi sabotaže na saobraćajnicama i sedištima opština. Pojačan teror nad radnicima zaposlenim u nemačkoj privredi. U Beogradu mir, železnički saobraćaj Beograd — Grčka odvija se normalno.

Novoformirane srpske žandarmeriske jedinice[3] do sada nisu učestvovale u borbi. Ima i jedan slučaj odbijanja da se učestvuje u borbi.

Jedno veće odeljenje je bez borbe predalo oružje bandi. Nameravamo pojačati mere bezbednosti u Šapcu delovima 125 pp. U predeo Gvozdenih vrata pristiglo ojačanje.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003041.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Vidi dok. br. 136 i 148.

2.) 10. 9. vatreni okršaj istočno od Valjeva.[4] Gubici neprijatelja 3 mrtva.
11. 9. napad štukama na posednute prepreke u rejonu Šapca.
11. 9. odbijena neprijateljska izviđačka dejstva na mostobran M. Mitrovica.[5]
11. 9. Vatreni okršaj kod Lazarevca. Uspeli da ponovo osvojimo nemačko oružje.

3.) U Hrvatskoj 10. 9. landesšicen bataljon u borbi kod Doboja.[6] Jak otpor ustanika. Prekinuta pruga Tuzla — Doboj. Kod Višegrada morali uništiti skladište sa 300 tona eksploziva da ne bi palo u ruke ustanicima.

4.) ...[7]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO oficir
Br. 6538/41. pov. 12. 9. 41.

Tačnost overava:
Resler
poručnik

---

[4] Borbe su, 10. i 11. septembra 1941, kod Ljiga, vođene protiv Valjevskog NOP odreda (Dragojlo Dudić: »Ratni dnevnik«, Kultura, Beograd, 1946, str. 14).

[5] Vidi dok. br. 143, objašnjenje 9.

[6] Delovi tog bataljona i dve čete domobrana su pokušali da partizanske odrede Ozrenskog sektora odbace iz s. Trbuka (između Doboja i Maglaja) i od železničke pruge, ali partizani su ih protivnapadom razbili i odbacili, uspevši pri tom da razore prugu i spale više vagona (vidi Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 147; AVII, a. NDH, reg. br. 10, 12 i 13/1, k. 2).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 148

IZVEŠTAJ OFICIRA ZA VEZU KOD VIŠE KOMANDE 65 OD 12. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O RAZVOJU USTANKA U SRBIJI, NEDIĆEVOJ ŽANDARMERIJI I MERAMA ZA UGUŠIVANJE USTANKA[1]

Prepis

St. Qu, 12. 9. 41.

Generalštabni major J a i s[2]
oficir za vezu
komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
kod Više komande LXV

Procena vojne situacije u Srbiji

Na osnovu izlaganja o vojnim prilikama u Srbiji, koja sam do sada saslušao kod *komandanta Srbije* i Više komande LXV, procena situacije sastoji se u sledećem:[3]

I

U oblasti komandanta Srbije oružani ustanak je u porastu. Glavne oblasti ustanka, koji se, uopšte uzevši, proteže na celokupnu okupiranu oblast, izgleda da se nalaze u luku Drine sa glavnim naseljima Loznica, Krupanj, u luku Save zapadno od Šapca i u prostoru Obrenovac — Valjevo.

Prema izjavi jednog hrvatskog pukovnika, koji je dobrovoljno učestvovao u jednom mesnom poduhvatu u okolini Loznice, izgleda da se *rukovodstvo* ustaničkog pokreta nalazi u *bačijama* na planini Ceru, 25 km jugozapadno od Šapca.[4] *Neprohodnost* ovog zemljišta i njegov položaj u sredini između dveju glavnih ustaničkih oblasti čine ovu pretpostavku vrlo verovatnom.

Ustanički pokret je već toliko narastao da se naše vojne jedinice jačine ispod bataljona ne mogu više u zemlji prebaci-

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 303—5.

[2] On je 22. septembra 1941. postavljen za načelnika Operativnog odeljenja u Štabu 18. armijskog korpusa (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 390).

[3] O situaciji na teritoriji Srbije opširnije vidi u njegovom izveštaju br. 2, u kome se daje procena vojne situacije (sa prilogom »Partizanski rat«) od 13. septembra 1941. (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 320—1).

[4] Na tom području akcije je izvodio Posavski NOP odred (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 66, 75—76).

vati tamo-amo bez opasnosti da budu napadnute od strane ustanika i — u većinom besputnom zemljištu — okružene.

Odašiljanje snaga jačine od po *1/2 bataljona* radi oslobađanja okruženih sopstvenih trupa završilo se u nekoliko slučajeva gotovo sa neuspehom.

Pri nastupanju većih nemačkih trupnih delova mora se, prema dosadašnjem načinu vođenja borbe ustanika, načelno računati s time da će se neprijatelj *povući* ili da će posle odlaganja oružja pokušati da se *pretvori* u bezazleno *seosko stanovništvo*. Ovakav postupak ustanika, međutim, izgleda neverovatan u gore pomenutim glavnim oblastima ustanka, pošto bande tamo ispoljavaju takvu jačinu koja im dozvoljava da prihvate borbu sa našim trupama.

Mišljenja o jačini neprijatelja u luku Save zapadno od Šapca variraju između 2000 i 10.000 ljudi.[5] Prema izjavi državnog savetnika Turnera, tamo bi trebalo da se nalazi oko 2000 ustanika sa najmanje 50 mitraljeza.

O jačini neprijatelja u ostalim oblastima zemlje nisam mogao do sada stvoriti još nikakvu sliku.

Marševski pokreti motorizovanih trupa ili pojedinačnih borbenih kola u velikim oblastima nisu mogući za sada usled mnogobrojnih posednutih puteva i prepreka na njima. Komandant 704. peš. divizije,[6] koji je iz Rajha stigao u Beograd, morao je svoje dalje putovanje do štaba u Valjevu obaviti avionom, pošto je put Beograd — Valjevo na više mesta zaprečen.

II

Nova srpska Nedićeva vlada neće takođe biti niti u stanju da *daljim naoružavanjem* srpske žandarmerije ustanak zaustavi, niti da ga potpuno uguši. Tako je, prema podacima državnog savetnika Turnera, srpska žandarmerija u Šapcu pojačana za 400 ljudi, radi ponovnog uspostavljanja mira i reda u tamošnjoj okolini. Ova žandarmerija stoji, međutim, već danima bez ikakvog dejstva u Šapcu, pošto sama sebe smatra suviše slabom za nastupanje protiv ustanika u daljoj okolini Šapca. Ministar-predsednik Nedić zamolio je državnog savetnika Turnera u jednom aktu[7] od 11. 9. za jednog nemačkog

---

[5] U zapadnoj Srbiji i Šumadiji u to vreme nalazilo se 12 partizanskih odreda, u kojima je bilo oko 15.000 boraca (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. 1, str. 116).

[6] Hajnrih Borovski (Heinrich Borowski), general-major.

[7] Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

komandanta za vođenje napada protiv ustanika u okolini Šapca. Ova mera ministra-predsednika mora se smatrati kao jedan dokaz *njegove sopstvene slabosti.*

III

Za ugušivanje ustanka su postojeće trupe, koje se imaju na raspolaganju, nedovoljne prema svome broju, načinu obuke i naoružanju. Sa sadašnjim snagama bi se u najboljem slučaju, ali samo pri jednom strogom koncentrisanju i pri bespoštednom angažovanju, moglo sprečiti dalje širenje ustaničkog pokreta.

Strogo koncentrisanje snaga je otežano mnogobrojnim zadacima obezbeđenja koji su postavljeni Višoj komandi LXV. Da se ne bi izgubili objekti koji se moraju obezbeđivati, kao što su: železničke stanice, vodene komunikacije, industrijska postrojenja itd., trupni delovi okupacione divizije su prisiljeni da se rasture na velikoj prostoriji.

Za aktivno suzbijanje ustaničkog pokreta neophodno je nužno obrazovati jednu mobilnu (veoma pokretljivu) trupnu jedinicu jačine oko jedne slabije divizije, sa 125. pp kao jezgrom te jedinice. Koje se snage pojedinačno mogu dovesti, meni to do sada još nije poznato.

U takvim okolnostima se pri dovlačenju ovih trupnih jedinica mora računati sa gubitkom jednog ili drugog objekta koji treba da se obezbede. Odobrenje za to bi se tražilo od komandanta Srbije.

U pogledu angažovanja na aktivnom suzbijanju (uništavanju) ustanka proizilaze sledeći zadaci, za čije bi izvršenje trebalo opunomoćiti jednog od komandanata divizije:

1.) Uništenje neprijatelja duž puta Obrenovac — Valjevo radi uspostavljanja sigurne veze između Beograda i Valjeva.
Pripremne poslove za ovaj poduhvat izvršiti za sada kod Više komande LXV.

2.) Uništenje neprijatelja u luku Save zapadno od Šapca koncentričnim nastupanjem jače borbene grupe od Šapca i Bijeljine prema severnom delu luka Save.

Od okružavanja i uništenja rukovodstva ustanka, za koje se pretpostavlja da se nalazi na planini Ceru, mora se za sada odustati.

F.d.R.d.A.[8] pot. Jais
kapetan

[8] Für die Richtigkeit der Abschrift (za tačnost prepisa).

BR. 149

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 13. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O POJAČANOJ AKTIVNOSTI PARTIZANA O PROTIVMERAMA NA TERITORIJI SRBIJE I NDH[1]

WB 1039-26[2]
KOMANDA 12. ARMIJE[3]
Prim. 14. sep. 1941.
čas. 10,10
Ia, br. 2083/41. pov.

K R — R a d i o g r a m

O.K.W., W.F.St., odelj. teritorijalne odbrane
Radi znanja: O.K.H./Gen.St.d.H., oper. odelj.
O.K.H. /odelj. za inostranstvo — Istok, grupi za bliski istok i Balkan

Dnevni izveštaj od 13. 9. 1941.

Srbija:

Ustanički pokret na prostoru Užica pojačava se. Živa neprijateljska delatnost između Jagodine i Kragujevca. Novo neprijateljsko žarište oko Višegrada, srpska sela priključila su se ustanicima. Bande južno od Niša postaju aktivnije.[4]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003039-40. Delovi teksta u ovom dokumentu su naknadno podvučeni rukom.

[2] Dopisano rukom.

[3] Štambilj primaoca.

[4] U izveštaju od 8. septembra 1941. sa područja Feldkomandanture 809 u Nišu stoji:
»1.) Ustanički pokret se pojačava kako u pogledu delatnosti i organizacije tako i u pogledu broja ustanika putem regrutovanja. Saradnja između nacionalnih i komunističkih grupa sigurno utvrđena, u najmanju ruku na nekoliko mesta. Rukovođenje sa oficirima je u više mahova konstatovano.
2.) Plansko ometanje železničkog saobraćaja se povećava, a isto tako onesposobljavanje rudnika i telefonskih uređaja. Četnici, izgleda, dejstvuju samo propagandom, dok u borbi protiv komunista vlada najveća uzdržanost.
3.) Situacija izvanredno ozbiljna. Intervencija jačih formacija bezuslovno potrebna da bi se trupne jedinice zaštitile od razvlačenja i neprekidnih gubitaka. Nemački funkcioneri u zemlji bezbedni su samo još u većim naseljenim mestima. Zaštita radova, pre svega u rudnicima,

Dalji prepadi na saobraćajne puteve i industrijske objekte. Usled toga što je srpska žandarmerija zatajila, u Šapcu je privremeno angažovan 1 bataljon 125. pp. Predviđeno je razoružanje nepouzdane žandarmerije. Docnije se namerava upotreba ojačanog 125. pp radi ponovnog uspostavljanja veze Beograd — Valjevo.

Železnički saobraćaj Beograd — Grčka funkcioniše.

. . .[5]

Hrvatska:

Uspostavljeno je ponovo redovno stanje oko Doboja.[6] Pruga južno od Doboja dovedena u ispravno stanje. Pojavile se ustaničke grupe od Zvornika.

1). 5. 9. (naknadno javljeno). Prepad na nemačku grupu za ometanje kod Zlota[7] (25 km severozapadno od Zaječara). 3 vojnika poginula.

12. 9. Prepad bande na Požegu[8] (istočno od Užica). 2 vojnika poginula.

12. 9. Rudnici Ravna Reka i Senjski Rudnik (20 km severoistočno od Ćuprije) zbog trajnih prepada bandi obustavili rad.

12.9. Prepad na rudnik kod Lebana (zapadno od Leskovca). Eksplozivni materijal odnet.

2.) 12. 9. Uz potpomaganje obrušavajućih borbenih aviona (štuka) odbijen napad jače bande na rudnik Ravna Reka (20 km severoistočno od Ćuprije).

12/13. 9. Sprečen je planirani noćni prepad na vazduhoplovna postrojenja Rakovica (10 km južno od Beograda).

---

nemoguća. Nemački ugled zahteva preduzimanje drastičnih mera u najskorijem vremenu, a isto tako s obzirom na privredu.
4.) Nove mere feldkomandanture nemoguće usled nedostataka snaga i sredstava. Grad Niš od pre nekoliko nedelja bez brašna i hleba. Intervencija naše vlade bezuslovno potrebna« (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 276).

[5] i [10] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[6] Vidi dok. br. 137 i 147.

[7] Delovi 717. pd su 6. septembra 1941. preduzeli ofanzivna dejstva protiv Boljevačkog NOP odreda. Tri aviona su bombardovala sela Zlot i Podgorac (kod Zaječara) a 9. septembra su ova sela spaljena. Izgorele su 853 zgrade (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1987; Ivan Džina Gligorijević, n.d., str. 31—32).

[8] Akcije u okolini Požege je izvodio Užički NOP odred (vidi »Užice 1941«, str. 131—136). U dnevnom izveštaju obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 14. septembra 1941. o ovim prepadima stoji: »13. 9. odbijeni napadi na Požegu (ist. od Užica) (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003038). Ovaj napad je odbila 4. četa 724. pp (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037457).

12. 9. U vatrenoj borbi između srpskog žandarmerijskog odeljenja i bandi u Meljaku (22 km južno od Beograda) 3 bandita streljana, 15 zarobljeno. 1 srpski žandarm poginuo, 1 ranjen.

19. 9. Prilikom racije u Beogradu 61 hapšenje.[9]

3. i 4/...[10]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO
br. 6560/41. pov. od 13. 9. 1941.

Za tačnost:
...[11]
poručnik

BR. 150

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 13. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U NDH, O ITALIJANSKOJ DEMILITARIZOVANOJ ZONI, O SREMSKOM PITANJU I O MAĐARSKIM ZAHTEVIMA U MEĐUMURJU[1]

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(Komanda 12. armije)
odelj. Ic/AO
Pimljeno 14. sept. 1941.
Br. 1510/41. str. pov.[2]

KOMANDA 12. ARMIJE
18. sept. 1941.
Čas. 9,15
Prilozi: O
Br. 1952/41. strogo poverljivo[3]

KR-GWAGN 573, 13. 9. u 13,30

Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, Ic
Važi za: 1) OKW, odeljenje za inostranstvo, 2) OKH, odeljenje vojnih izaslanika, 3) Operativni štab vazduhoplovstva — grupu izaslanika pukovnika Šmita, 4) Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ic.

---

[9] U dnevnom izveštaju obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 14. septembra 41. o situaciji u Beogradu piše:
«13.9.41. Pucano na patrolu vojne žandarmerije u Beogradu; 13.9. u Beogradu streljan komunista pri rasturanju letaka« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003038).

[10] Potpis nečitak.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 469/8059180-90.

[2] i [3] Štambilj primaoca.

Strogo poverljivo:

1. Opšti položaj Hrvatske:

Podnošenje izveštaja o Hrvatskoj do sada se sigurno nije prepuštalo pesimističkim trenutnim utiscima. *Pa ipak sada moram po dužnosti izvestiti da je u toku poslednjih 10 dana i u Hrvatskoj nastala znatna napetost usled ustaničkog pokreta.*[4] Na prostoru severoistočno od Sarajeva, gde planina Romanija obrazuje staro gnezdo ustanika, proširila se takođe pobuna iz Srbije preko srednje Drine na ovu stranu. Bataljon 704. div. koji je povučen iz Višegrada ostavio je u tamošnjim industrijskim postrojenjima, pored ostalog, 3000 tona visoko brizantnog eksploziva (trotil), koji je poveren obezbeđenju jedinoj od dveju hrvatskih četa granične zaštite.

Mesta Rogatica, Vlasenica, Kladanj itd. menjaju neprestano gospodara (Hrvati[5] ili četnici). Na planini *Majevici* mogao je *komandant 718. pd* da prekjuče za vreme jednog leta *zapazi bezbrojna sela i salaše u plamenu*, zapaljena naizmenice od Hrvata i ustanika, navodno više od drugih nego od prvih. Ovde Hrvati preduzimaju koncentričan napad sa juga i severoistoka, dok su južno od Doboja manja odeljenja landesšicen bataljona dospela u tešku situaciju.[6] Pruga je bila prekinuta na više mesta. Akcija za deblokiranje iz Sarajeva, koja je verovatno i sama mogla postati objekat neprijateljskih pokušaja napada,[7] imala je međutim, jutros rano uspeha (jedna četa sa železničkim transportom). *Pruga je u ovom trenutku popravljena.* Direktori velikog drvnog preduzeća u Zavidovićima (izrada baraka po nemačkoj narudžbi) molili su za zaštitu bar jednom četom.

Ozren planina je jedno od središta ustaničkog pokreta.[8] *Druga ustanička oblast Bosanski Petrovac — Drvar* nalazi se većim delom u italijanskom okupacionom prostoru, ali se proteže i prema reci Vrbas u našoj zoni: *ugrožena su industrijska*

---

[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 132, 137, 141 i 147.

[5] Reč je o pripadnicima oružanih formacija NDH (ustašama i domobranima). Nemci u svojim dokumentima upotrebljavaju samo reč Hrvati.

[6] U ovom rejonu je dejstvovao Ozrenski NOP odred (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 52—54; tom III, knj. 1, dok. br. 61).

[7] U širem rejonu Sarajeva akcije su izvodili Semizovački, Romanijski i Trebevićki partizanski bataljon (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 53—54; tom II, knj. 1. dok. br. 28, 51, 89, 93 i 107).

[8] O organizaciji ustanka na tome području i formiranju Ozrenskog NOP odreda na tome području vidi Zbornik, tom II, knj. 1, str. 29—30, 53—54, 79; tom III, knj. 1, dok. br. 56, 61, 88, 97 i 109.

postrojenja kod Jajca. U klisuri Vrbasa, Banja Luka — Jajce, prolazeći automobili se dočekuju pucnjavom i bacanjem kamenja sa visova. *Jezgro pokreta se nalazi u planinama između Bosanskog Petrovca i Drvara,*[9] *gde treba da su srpski generalštapci uspostavili pravo komandno mesto čak u barakama itd., sa različitim sredstvima veze. Hrvati, koji su pre osam dana pretrpeli težak neuspeh kod Bosanskog Petrovca, pokušavaju da glavnom ustaničkom gnezdu južno od mesta podiđu sada sa istoka.* Komandant ustaške grupe koja je tamo angažovana, bivši austrijski pukovnik, leži ranjen u Banjoj Luci. Celo žarište ustanka proteže se na severozapadu do Bihaća, na jugoistoku dalje od Glamoča. Manja gnezda četnika nalaze se verovatno još i u brdima jugozapadno od Kostajnice. U oblasti severno od Save vlada mir, izuzimajući nekoliko napada na železnice (tako je bilo nekoliko paklenih mašina neposredno pred Zagrebom).

Situacija u takozvanoj demilitarizovanoj zoni, koju su Italijani odskora uzeli čvršće u ruke, nije sasvim jasna, a isto tako ni situacija u Crnoj Gori. Delimice zauzimaju četnici neprijateljsko držanje prema Italijanima i u Dinarskim Alpima. Na drugim mestima, međutim, naročito u gornjoj Hrvatskoj, četnici složno sarađuju sa italijanskim trupama, italijanski oficiri pristaju na to da četnici kod Gračaca vrše neku vrstu saobraćajne policije. Na takav se način uraskorak sprovodi i akcija razoružavanja. Ali, na žalost, mora se reći da se civilno stanovništvo u italijanskom prostoru oseća mnogo zaštićenije nego u oblastima koje smo mi okupirali. Naročito je delovanje ustaša jako ograničeno, dok je na primer, kod Sarajeva opet došlo do strahovitog zverstva (spaljivanje 60 pravoslavnih, među kojima takođe žena i dece, na jednom salašu). Ponosno stanovništvo Dubrovnika se ipak delomice pomalo raduje što su Italijani tamo preuzeli i civilnu upravu. Pravna sigurnost u tom gradu bila je spala do ispod nulte tačke, takođe i prema Hrvatima, pri čemu su, na žalost, neko vreme i zastupnici organizacija Nemaca iz Rajha imali svoj udeo. U hrvatskim vladinim krugovima sa zabrinutošću beleže mnogobrojne dokaze tesnih srpsko-italijanskih odnosa. Sreću se čak i poznati Srbi

[9] Na tom je području, od 16. avgusta 1941, dejstvovala Drvarska brigada (Brigada gerilskih odreda za oslobođene krajeve Bosne i Like), sa sedištem u Drvaru. Svoje prvo vojno savetovanje održala je 31. avgusta 1941, u prisustvu 30 delegata sreskih i bataljonskih štabova, podštabova i gerilskih odreda, Štaba brigade i člana CK KPJ Marka Oreškovića. Posle analize opšte situacije doneta je rezolucija o ciljevima borbe, koja je deo NOB-a svih naroda Jugoslavije i postavljeni su konkretni zadaci. (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 66, 70, 71 i 77; tom V, knj. 1, dok. br. 5; VIG, br. 4/61, str. 134).

preobučeni kao italijanski žandarmi i finansi. Prijateljskom držanju Italijana prema Osovini nedostaje još veoma mnogo toga, u svakom pogledu.

Prekjuče je maršal Kvaternik okarakterisao situaciju rečima: »Nas grde glasno, vas potajno«. Stanje u Hrvatskoj, u ovom trenutku je ušlo u prilično kritičnu fazu. Dve trećine zemlje nalaze se u rukama Italijana i ustanika, a samo jedna trećina stvarno u rukama vlade. Pre svega, prirodno se osvećuju teške početničke greške, položaj pun razdora u koji je zemlja dospela od postanka usled spoljnopolitičkih uslovnosti.

Jedva da bi i državno rukovodstvo sa boljim osloncem našlo izlaz iz ovog haosa. Pored toga, ovo državno rukovodstvo (u pogledu odnosa snaga stalno mi se nameće upoređenje sa slabim »usidrenjem« vlada Dolfus — Šušnik) ima od samog početka slabe temelje kao vlada koju u velikoj meri vode emigranti. Pokušaj da se poteškoće otklone diktatorskim sredstvima morao je pretrpeti neuspeh, jer ni diktature ne mogu delovati iz vazduha, bez oslonca pod nogama. Pored toga, diktatura u Zagrebu, uprkos svim poštenim nastojanjima, stajala je bespomoćna prema samovolji i zverstvima kojima su njene bliže pristalice, ustaše, prljale mladu slobodu od samog početka do danas. O sasvim nemogućem tretiranju problema Srba, koje odlučno odbija i ogromna većina hrvatskog naroda, već se češće podnosi izveštaj. Pozvani da polože računa, radikalni neprijatelji Srba sada se pozivaju na iskustva koja je nemačka vojna uprava stekla sa blagim režimom s one strane Drine. Nasuprot tome, poznavaocu zemlje je jasno (tu su mi priznali i Kvaternik i Perčević) da je srpsko pitanje ipak drukčije s ove nego s one strane Drine. Srbofopska politika sada vladajućih hrvatskih krugova, koji su nakon ubistva kralja bili stvarno zlostavljeni, upravo je potpomogla da se i četnički pokret progoni, iako on očigledno sve više zapada u opštu panslavističko-komunističku struju. S obzirom na svoje lične odnose prema Paveliću i Kvaterniku, zaista mi ne pada lako da to ponovim, ali je to dužnost koju sam i prema obojici imenovanih ponovno ispunio.

Raspoloženje prema Hrvatima može se danas uglavnom ovako okarakterisati: teške sumnje u sposobnost i volju za životom države i zato sve veća ravnodušnost prema njoj; uz svu nesmanjenu naklonost razočaranje u držanje Nemačke, od koje se sve očekivalo, a oseća se vlada od nje napuštena na spoljnjem i unutrašnje političkom planu; povrh toga čak i sve veća rezignacija prema eventualnoj punoj vlasti Italijana, koji su kao i pre omrznuti i potcenjivani. Nije na poslednjem mestu sećanje na srazmerno mirno vreme koje se preživljavalo

pod Jugoslavijom, a time i raspirivanje starih jugoslovenskih ispraznih stremljenja. Ova osećanja dobivaju važnost na frontovima građanskog rata koji potresa zemlju. Vojnici ga često osećaju kao bratoubilački rat, oficiri sumnjaju u smisao i uspeh svog zadatka i u ispravnost puta svojih naredbodavaca. To svakako mogu da čujem od najboljih starih prijatelja, koji mi se žalosno jadaju. K tome dolaze i privredne poteškoće, koje moraju nastajati dobrim delom i zbog toga što su dve trećine zemlje skoro potpuno otrgnute od ionako slabe proizvodne delatnosti, i koja zbog toga može dati samo malo na području državnih finansija. Krijumčarenje cveta u nečuvenoj meri, koja Hrvatskoj nanosi velike štete. Tačnost ove opšte slike nailazi samo na delimično neslaganje i kod merodavnih ljudi, ma koliko to oni osporavali u pojedinostima.

Često se van vlade nabacuje ideja da bi pre svega trebalo ovladati situacijom na političkom području, i to ponovnim uspostavljanjem prava i zakona uopšte, a pre svega razumnim rešenjem srpskog pitanja u zemlji, tj. izjednačavanjem hrvatskih Srba pred zakonom, nadoknađivanjem u mogućoj meri, i slamanjem svake samovolje. Ovom shvatanju naginjemo također naš posalnik[10] i ja, pri čemu je dakako više nego neizvesno da li bi sadašnja vladina garnitura, nakon svega što se dogodilo, još naišla na potrebno poverenje. U najmanju ruku moralo bi se primeniti proširenje vladine baze sa delimičnom smenom ekipe. Pri tome bi još uvek ostalo otvoreno pitanje da li bi se ozdravljenje krnje hrvatske države uklapalo Italijanima u program. Pre izgleda da je suprotan slučaj.

Iako kao vojno lice udaljen od uže politike, ne treba ni da naglašavam značenje koje malo pre dodirnuta pitanja imaju, u užem prostoru, za celokupnu strategiju Rajha.

Stojimo pred činjenicom da u ovom trenutku pokret — koji se svakodnevno širi i koji se podbada iz Moskve i Londona — ugrožava severozapadni Balkan od Rijeke pa do granica Makedonije, a time i suštinski važan odsek puta za Solun i za istočno Sredozemno more. Ako se pre nekoliko sedmica još moglo verovati u akcije pojedinih pobunjeničkih grupa, sada teško da se može predvideti jedinstvo u duhovnom i tehničkom rukovođenju. Razređene nemačke posadne trupe iz dana u dan sve teže izlaze na kraj sa često jedva uhvatljivim, smelim i preduzimljivim protivnikom, pošto se žarišta ustanka množe. Rukovodstvo koje pomaže Hrvatsku, ima najbolju volju, ali su ga nedovoljno sledile trupe, koje su doduše prvobitno brojale na hartiji 50 bataljona, a ipak su bez obučenosti i čvršće strukture bačene u borbu prvog dana formiranja, po-

[10] Zigfrid Kaše

što nisu dovoljne samo urođene vojničke osobine koje nesumnjivo postoje. Bilo bi potrebno razjasniti ulogu italijanskog saveznika, što jedva da se može postići. Ne želeći da prejudiciram shvatanja pozvanih komandnih instanci, ipak smatram da se u dogledno vreme mora misliti na pojačanje naših posadnih trupa i u Hrvatskoj. U najmanju ruku moglo bi premeštanje rezervnih jedinica (kao što je činila Austro-Ugarska u prošlom ratu) obezbediti odbranu važnijih tačaka, a time se rasterećuju nemačke oružane snage u jednom bitnom zadatku. Posebne pripreme za proleće, podizanje logora sa barakama, bunkera i slično, mogle bi se takođe razmotriti kada jesenje i zimsko vreme donesu popuštanje napetosti.

2.) Sremsko pitanje:

Kao što mi je poslanik Kaše u poverenju saopštio, izgleda da su pregovori pre nekoliko dana u Beogradu uspeli da pripreme povraćaj zemunskog trougla Hrvatskoj.[11] Ovaj povraćaj treba da usledi pod tri razna uslova:

a) neprekidno davanje doprinosa Srema ishrani Beograda,

b) neproganjanje Srba u pomenutom predelu,

c) bez publicističkog tretiranja.

3) Italijanska uticajna sfera:

Jedan oficir obolelog generala Oksilija preneo mi je, po naređenju, saopštenja o italijanskim trupama na jadranskoj obali.[12] U Sloveniji se nalazi jedan armijski korpus, sa divizijom »Izonco« [Isonzo] u Novom Mestu i »Sardinijskim grenadirima«[13] u Ljubljani. Hrvatsko-dalmatinska posada sastoji se, kao i pre, od 2. armije — komanda armije u Sušaku — general Ambrozio, 5. armijskog korpusa u Crkvenici (divizija »Lombardija« [Lombardia] u Novom, divizije »Re« u Senju), 6. armijskog korpusa u Splitu (divizija »Sasari« [Sassari] u Kninu, pored toga jedan bersaljerski puk nalazi se u Gračacu, divizija »Bergamo« u Splitu i divizija Marke [Marche] u Dubrovniku, kao i jedna brza divizija u Karlovcu). Pritisak Italijana na Hrvate i dalje traje. Hrvatski inspektor kopnene vojske general Štancer morao je sa mnogobrojnim višim generalštabnim oficirima prihvatiti poziv za inspekciono putovanje u Italiju. Isto tako upućeni su hrvatski slušaoci na jedan itali-

[11] Vidi dok. br. 132, 137 i 181.

[12] O dislokaciji italijanskih komandi i jedinica od 25. avgusta do 1. oktobra 1941. vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 99 i 150.

[13] Odnosi se na italijansku diviziju »Granatijeri di Sardenja« (Granatieri di Sardegna).

janski kurs za održavanje veze. Hrvati osećaju gorčinu zbog ove otkomande s obzirom na nestašicu oficira i nastojanje da se dopunske jedinice legije namenjene za Deleshajm u Donjoj Austriji po mogućnosti popune mladim oficirima i kandidatima za oficire i podoficire.

4.) Mađarska:

Mađarska je pre nedelju dana u Berlinu dala na znanje da više ne može slušati obrazloženje o Međumurju (suprotno saopštenjima mađarskog ministra domobranstva majoru grofu Špeu). Vlada iz Budimpešte obrazlaže svoje držanje malo valjanim ukazivanjem da time može uspostaviti železničku vezu do mora preko nemačkog i italijanskog područja i biti nezavisna od Hrvatske. To je stara mađarska politika koja je pre jedne generacije dovela do propasti jedno veliko carstvo. Istovremeno Hrvate jako uznemiruju navodne mađarske koncentracije trupa prema Varaždinu a takođe i navodna pohlepa u Sremu.

5. Potpukovnik Zajdel iz glavne uprave kopnene vojske mogao je juče poglavniku i maršalu referisati o materijalu za naoružanje koji je Nemačka hrvatskim oružanim snagama delom već isporučila od ratnog plena i drugih kontingenata, a delom upravo isporučuje. Ako se ostave po strani uniforme i motorizacija, hrvatsko vojno rukovodstvo može opremiti pet divizija trojnog sastava 2 pešadijske, 3 brdske divizije — na način koji u velikoj meri dozvoljava i moderne zahteve. Izdavanje izvesne opreme — za vezu, sanitetske, i mostovnog materijala — zadržavam pod svojom kontrolom do trenutka kada se obezbedi uvođenje odgovarajućeg obučenog ljudstva.

Obuka treba da se po mogućnosti sprovodi u okviru dopunskih legionarskih jedinica. Unutar Hrvatske stoje na raspolaganju specijalisti mog štaba i priključenih instanci za tajno savetovanje. Poglavnik i maršal su u poštenom oduševljenju zahvalili za primljenu podršku preko našeg Vermahta a takođe i na području naoružanja. Oni su molili da se ova zahvalnost sprovede do merodavnog mesta. Na žalost, ne može se sagledati kada će Hrvatska doći do mirne planske izgradnje svoje male armije.

Nemački general u Zagrebu

Br. 283/41.
Str. pov. 13. 9. 1941.

14. IX. 1941.
404/1230.

BR. 151

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 14. SEPTEMBRA 1941. RAJHSFIRERU SS O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SLOVENIJE[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
i SD
— IV A 1 — B. br. 1 B/41. pov.

Berlin, 14. sept. 1941.
Poverljivo!
48 primeraka
36. primerak

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR br. 83

I. *Politički pregled*
a) *U Nemačkoj:*

U Nemačkoj nema naročitih događaja.

b) *Okupirane oblasti:*

Situacija u okupiranim oblastima Koruškoj, Kranjskoj i Donjoj Štajerskoj

U vremenu od 6—10. 9. 41. komunisti su noću samo u 3 slučaja u srezovima Kranj[2] i Kamnik[3] oborili nekoliko telefonskih stubova i prekinuli telefonske vodove. Pored toga, izvršene su i sledeće diverzije:

6. 9. 41. osam naoružanih ljudi razrušilo je malu električnu centralu u opštini Križ (srez Kranj), te je prekinuto snabdevanje električnom energijom.

Noću 7./8. 9. 41. pucano je na jednu patrolu za obezbeđenje koju je poslala policija za održavanje reda u Bledu, no niko iz patrole nije pogođen. Patrola je odgovorila otvaranjem vatre.

Noću 8./9. 9. 41. napadnut je u njegovoj kući i ubijen ubodima bajoneta jedan Slovenac koji je bio u nemačkoj službi. To se desilo u Posavecu, srez Radovljica.

Pored toga, 7. 9. 41. u srezu Kranj i 9. 9. 41. u srezu Radovljica uništena su 2 poljoprivredna dobra zajedno sa stočnom hranom i inventarom. Uzrok je, verovatno, podmetnuti požar.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722328-9.

[2] i [3] Akcije su izvodile čete Kamniškog partizanskog bataljona (Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 26, 31, 32 i 43; Dr Metod Mikuž, n.d., str. 134—140).

9. i 10. 9. 41. angažovani su delovi 181. rezervnog policijskog bataljona za pretraživanje terena u oblasti Vodice, Planina i Julijskih Alpa, južno od Bleda. Pretraživanje je bilo većih razmera, no nije dalo nikakve pozitivne rezultate. Tom prilikom je ubijen jedan Slovenac koji je bežao. Ovaj Slovenac je navodno obilazio poslovne mušterije. Inače, bilo je više izviđačkih akcija, kao i drugih akcija pretraživanja i obezbeđenja. Po presudi prekog suda, 4. 9. 41. streljano je ukupno 10 komunista na mestima gde su počinili nasilje.[4] Ovo je bila odmazda za počinjena nasilja.

Uopšte uzev, situacija se u poslednja dva dana nešto smirila. No, još se ne bi moglo izvestiti o nekom trajnom popuštanju, iako se kod protivnika u pojedinačnim slučajevima već pokazuju znaci zamora.

O situaciji u Donjoj Štajerskoj iz Maribora javljaju sledeće:

Situacija u okupiranim oblastima Koruške, Kranjske i Donje Štajerske, kao i dalji razvoj situacije, u tesnoj je vezi sa opštom situacijom na Balkanu.[5]

[4] Vidi Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 152: objavu nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 4. septembra 1941. o streljanju deset talaca u Celju.

[5] Vidi Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 22 (članak Edvarda Kardelja od septembra 1941), dok. br. 23 (direktivu Glavnog štaba i Centralnog komiteta KP Slovenije o partizanskoj taktici i daljem razvoju NOP odreda u Sloveniji) i dok. br. 30 (odluku o uključivanju slovenačkih partizanskih odreda u narodnooslobodilačke partizanske odrede Jugoslavije).

BR. 152

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 15. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O ANGAŽOVANJU SNAGA ZA UGUŠIVANJE USTANKA U REJONU ŠABAC — LOZNICA — KRUPANJ — R. SAVA — R. DRINA[1]

STROGO POVERLJIVO!

KR — Telegram

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU[2]
(KOMANDA 12. ARMIJE
ODELJ. Ic/AO
PRIMLJENO: 16. SEP. 1941.
BR. 1513/41. STR. POV.
STAREŠINA: 03 07 06 zb. V A.O. H.O.A.D

KR

O.K.W. — generalštabu Vermahta
obaveštenje: O.K.H. Gen.St.d.H., oper. odelj.

Veza: OKW, generalštab, odelj. teritorijalne odbrane /I oper. Br. 02055/41. od 13. 9. 41.[3]

K-t Srbije izveštava o svojoj nameri:

Angažovanje »solunskih«[4] snaga prvo u rejonu Obrenovac — Ub, kako bi se ovaj lokalno očistio i uspostavila veza sa divizijom u Valjevu. Posle pridolaska 342. divizije izvršiće se prikupljanje jakih napadnih grupa radi uništenja ustanika u rejonu severno od linije Šabac — Loznica.[5]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je naredio da se u prvom redu unište ustanici u rejonu Krupanj, trougao Sava — Drina.[6] Za ovo treba angažovati jake snage (najmanje 2 divizije) od Obrenovca — Uba i pre svega od Valjeva, s ciljem

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. 140, s. 47-8. Na margini je rukom dopisano nekoliko parafa.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[4] Odnosi se na ojačani 125. pešadijski puk, koji je, prema zapovesti Više komande 65 za naročitu upotrebu od 15. septembra 1941, napadao pravcem Obrenovac — Valjevo (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 156).

[5] Vidi dok. br. 155 i 166.

[6] Vidi dok. br. 139, objašnjenje 5.

da se ustanici zaokruže u trouglu Save i Drine. 718. div. ojačana hrvatskim snagama, treba na zapadnoj obali Drine da spreči prebacivanje ustanika na hrvatsko područje.[7]

U nastavku nameravana je akcija za čišćenje rejona oko Bora od ustanika.

Za vreme ovih akcija mora da bude obezbeđena dovoljna zaštita Beograda, železničke veze Zagreb — Beograd — Niš, kao i Đerdapa.

K-t oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A)
Ia, br. 1923/41. str. pov. od 15. 9. 41. u
20,00

Tačnost overava:
...[8]

Dostaviti posle otpreme:
Ia
I c
O.Qu.
KTB

BR. 153

OBAVEŠTENJE KOMANDNOG ŠTABA KOMANDANTA SRBIJE OD 16. SEPTEMBRA 1941. KOMANDAMA I USTANOVAMA VERMAHTA O RAZVOJU ORUŽANOG USTANKA I FORMACIJI PARTIZANSKIH I ČETNIČKIH JEDINICA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

KOMANDANT SRBIJE
Komandni štab
Odelj Ia, br. 166/41. pov.

Prilog 49 Ia[2]
Beograd, 16. sep. 1941.

Poverljivo!

Predmet: Ustanički pokret

1.) Kod ustaničkog pokreta, koji sve više uzima maha, a čije širenje počiva na privremenim vojnim uspesima ustanika, može se ugušivanje stvarno uspešno izvesti samo onda ako

[7] Vidi dok. br. 159.
[8] Paraf nečitak

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246/334-7.
[2] Dopisano rukom.

se može napraviti razlika između prijatelja i neprijatelja, odnosno između krivaca i onih koji nisu krivi. Razvoj ustaničkog pokreta odvijao se uglavnom na sledeći način:

a) Poznati banditizam na Balkanu predstavlja uobičajenu stvar koja tamo vlada već desetinama godina.
b) Početak pojačane komunističke agitacije i komunističkih atentata radi ometanja nemačkog snabdevanja i dotura pri otpočinjanju ruskog rata.
c) Obrazovanje komunističkih bandi (delom pod vojnim rukovodstvom).
d) Podstaknuti delimičnim uspešno vođenim borbama od strane komunista, nacionalni Srbi organizovali su takođe borbene formacije protiv Nemaca.
e) Zajedničko nastupanje komunističkih i nacionalnih bandi.[3]
f) Aktivno vođenje borbe obeju grupa bandi (delom udruženo) protiv nemačkih oružanih snaga.

2.) U jugoistočnom delu Srbije, u području feldkomandanture Niš, pored bandi koje se bore protiv Nemaca nalaze se i nacionalne srpske bande Koste Pećanca.[4] Ovaj stoji sa svojim ljudima pozadi srpske vlade i podržava, u nameri da svoju otadžbinu sačuva od građanskog rata, nemačke okupacione trupe i srpsku vladu.
Feldkomandantura Niš je dozvolila pripadnicima Koste Pećanca da nose oružje.
Oružje se, međutim, mora otvoreno nositi. Pripadnici Koste Pećanca treba da se što je moguće više uniformišu i imaju legitimacije pomoću kojih se legitimišu kao pripadnici grupa Koste Pećanca. Oni predstavljaju jedine četnike koji su priznati. Oni žele da prihvate borbu protiv komunista i navodno su se u pojedinim slučajevima borili protiv komunista.
Južno od Niša postoje osim toga i odmetnici [Komitacis], koji su se do sada pokazali prijateljski raspoloženi prema

---

[3] i [6] Međutim, već u oktobru dolazi do lokalnih sukoba četnika s partizanima, a početkom novembra četničke jedinice Draže Mihailovića napadaju na gradove koje su oslobodili partizanski odredi. Osim Martinovića i Zečevića, koji su napustili četnike i priključili se jedinicama NOPO, ostali su se stavili pod komandu Draže Mihailovića i, s nemačkim okupatorskim snagama, učestvovali u borbama protiv partizana. (Opširnije o tome vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 4, 18, 53 i 69, knj. 2, dok. br. 15, 49, 52, 59, 69 i 70, knj. 21, dok. br. 11, tom III, knj. 1, str. 74—75; AVII, NOP, reg. br. 2/3, k. 1986, reg. br. 3/2, k. 1988).

[4] O toj organizaciji opširnije vidi dok. br. 76, 110, i 137.

Nemcima. Ophođenje sa ovim obema grupama mora biti takvo da i dalje sadrže poverenje prema nemačkom rukovodstvu i da radi samih sebe uništavaju komunizam u svojim sopstvenim redovima.

Imati u vidu naređenje feldkomandanture Niš pov. br. 353/41. od 11. 9. 41: »Odnos prema četnicima«. Ovo naređenje je priključeno kao prilog.[5]

3.) Nasuprot ovome u ustaničkoj oblasti između linije Obrenovac — Čačak — [Kos.] Mitrovica i reke Drine (uključno sa lukom između Save i Drine) nalaze se bande koje se delimično takođe nazivaju četnicima, ali koje se nisu potčinile niti vladi niti Kosti Pećancu. Borbe koje su vođene kod Loznice i Krupnja, kao i pojedine neprijateljske akcije zapadno od Užica i kod M. Mitrovice, jasno su pokazale da ove bande rade zajednički sa komunistima i da otvoreno sa oružjem u ruci nastupaju protiv nas kao neprijatelji.[6]

4.) Trupnim jedinicama mora se odsada jasno staviti do znanja da je u ovom rejonu svaki Srbin (osim žandarma i finansijske straže) koji se nađe sa oružjem u ruci ili koji podržava komunističke i druge bande naš neprijatelj i da ga treba uništiti.

5.) Komunističke i nama neprijateljske nacionalno zakamuflirane srpske bande u ustaničkoj oblasi su se u poslednje vreme tako organizovale da se već može govoriti o neprijateljskim formacijama.
U njihovoj vojnoj formaciji postoje čete i bataljoni koji se veoma često nalaze pod rukovodstvom bivših srpskih oficira. Naoružanje je tako raspoređeno da svaka četa raspolaže, po mogućstvu, istom vatrenom moći. U jednoj četi konstatovano je do 7 lakih mitraljeza. Potvrđeno je postojanje velikog broja teških mitraljeza. U pojedinim četama nalazi se još veliki broj ljudi bez oružja, koji onda od slučaja do slučaja kao smena preuzimaju oružje.

6.) U ostalim oblastima Srbije vladaju momentano takve prilike da se do sada tamo nalaze samo komunističke bande, koje stoje prema nemačkim oružanim snagama kao neprijatelji.

7.) Na osnovu Direktive komunističke partije Srbije za vođenje partizanskog rata, koja je 13. 9. dostavljena svim komandama i ustanovama i trupnim delovima u području ko-

---

[5] i [6] Vidi dok. br. 145

mandanta Srbije,[7] kao i njene dopune putem pojedinačnih naređenja za unutrašnju službu u okviru četa i bataljona, mora se računati s tim da se naročito u ustaničkoj oblasti pred nama nalazi jedan i to do najsitnijih detalja dobro organizovani neprijatelj.

Za komandanta Srbije
načelnik štaba
Grafenhorst
generalštabni potpukovnik

Dostavljeno:
[8]
. . .
1 prilog[9]

---

[7] Original tog dokumenta redakcija nije pronašla, niti je mogla utvrditi da li on potiče od Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Stoga smo odlučili da ovde iznesemo nemački tekst tog dokumenta, odnosno prevod sa srpskog na nemački jezik. Integralni tekst dokumenta glasi:

»*Partizanski rat*

1.) Veze u pozadini su za partizanski rat veoma pogodni objekti. Stoga organizovani odredi treba da prodiru veoma često u neprijateljsku pozadinu, razaraju železničke linije i mostove, prekidaju telegrafske linije, pale magacine, napadaju transporte i uznemiravaju neprijatelja na sve moguće načine.

2.) Tačna služba obaveštavanja i velika pokretljivost trupa su najbolja garancija za uspeh. Neprijatelja treba napadati na najosetljivijim tačkama, birajući one kod kojih je kontrola najmanja.

3.) Ako stanovništvo podržava gerilski partizanski rat [Buschkrieg] i ako je zemljište pogodno, neprijateljska pozadina se može ozbiljno ugroziti i neprijatelj prisiliti na dovođenje jačih snaga za obezbeđenje.

Napadi

Pri napadima neophodno je potrebno neprimetno se približiti neprijatelju i iznenada ga napasti. Stoga se pokreti moraju brižljivo prikrivati od stanovništva. Putevi se moraju obilaziti. Prenoćišta se moraju vršiti ili u usamljenim kućicama ili na potpuno skrivenim mestima. Korisno je ponekad krenuti u sasvim suprotnom pravcu i tek kasnije se okrenuti ka pravom cilju. Napade bi trebalo, po mogućstvu, izvoditi noću. Stoga je potrebno dobro poznavati zemljište i situaciju neprijatelja. Obaveštenja o tome moraju se prikupljati preko špijuna. Na putevima po kojima se neprijatelj kreće mogu se na najpogodnijem mestu postaviti zasede radi izvođenja iznenadnog napada na neprijatelja koji se po njime kreće« (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 320-1).

[8] Dokumenat je umnožen u 500 primeraka. Redakcija je izostavila imena jedinica, komandi i komandanata odeljenja i nadleštava kojima je ovo obaveštenje upućeno.

BR. 154

ZAPISNIK SA SAVETOVANJA ODRŽANOG POD RUKOVODSTVOM KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU 16. SEPTEMBRA 1941. KOD KOMANDANTA SRBIJE U BEOGRADU POVODOM RAZVOJA USTANKA U CILJU NJEGOVOG UGUŠIVANJA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Koncept

Zapisnik
sa savetovanja k-ta oružanih snaga na Jugoistoku kod k-ta Srbije 16. IX 1941, 16,45—19,00 sati

Prisutni:

General-feldmaršal List,
Šef vojne uprave, državni savetnik dr Turner (kao zastupnik k-ta Srbije),
Generalštabni pukovnik Kibler, načelnik Ia k-ta oružanih snaga na Jugoistoku,
Generalštabni potpukovnik, baron fon Hauštajn, [Hauštein], načelnik O.Qu. k-ta oružanih snaga na Jugoistoku,
Generalštabni major Fafenrot [Pfapfenrott], načelnik Ic k-ta oružanih snaga na Jugoistoku

Državni savetnik Turner: U poslednjem izveštaju situacija napeta. Otada znatno pogoršana.

Na razvoj prilika u Srbiji od početka uticala skroz nejasna organizacija komandovanja (komandant Srbije bio je potčinjen K-di 2. A, zatim samostalan, onda komandantu Jugoistoka; Viša komanda [LXV] samostalna pored k-ta Srbije; vojna uprava (Turner), privreda (Nojhauzen), politika (Bencler) imaju svoj vlastiti nadležni službeni put). Zbog toga su postojale mnogobrojne nejasnoće.

Ustanički pokret pojačan:

a) Početkom rata protivu Rusije,
b) Progonima Srba u Hrvatskoj, zbog čega je masa begunaca krenula u Srbiju,
c) Proterivanjem Srba iz Mađarske i Bugarske.

---

[1] Snimak koncepta dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040253-8. Na margini je rukom dopisano nekoliko brojeva i parafa.

Dva ustanička područja:

a) Trougao Sava — Drina i Cer planina. Ovde oko 15.000 ustanika, među njima ima aktivnih oficira i vojnika. Opasno, zemljišnim prilikama zaštićeno ustaničko žarište. Ovde pomaže samo preduzimanje krajnih mera sa jakim vojničkim snagama. Uspeh obećava, a bilo bi i od velikog uticaja na ostale ustaničke pokrete, čišćenje luka Save i Drine severno od Šapca.[2] Tamo bezuslovno spaliti sva sela.

b) Prostorije južno od Beograda i oko Niša. Ovde od srpske policije preduzete krajne mere izgleda da obećavaju uspeh.

Jedan jasno obeleženi pojas ustaničkog žarišta proteže se od luka Save i Drine, preko planine Cera, Valjeva i Topole, do linije katarakta na Dunavu. Ovo dopušta zaključak, da postoji jedinstveno rukovođenje ustankom, pošto južno od toga područja vlada gotovo mir.

Ustanak ima jasnu komunističku tendenciju i taktiku.[3]

General-feldmaršal: Ne! Počeci komunistički, sada nacionalni ustanak. Cilj i vođstvo nacionalni.

Državni savetnik Turner: Nemirima, po nuždi, stoje nasuprot: privredni i vojnički zahtevi. Privreda zahteva posedanje cele zemlje, vojničko rukovodstvo — grupisanje na pojedinim težištima. S obzirom na potrebe za dalje vođenje rata, prednost ima privreda.

General-feldmaršal: Ne! Sada je rat, i jedino odlučuju vojničke potrebe i mogućnosti. Zbog toga, u *slučaju potrebe*, i napuštanje privredno važnih tačaka, pošto ovo ne zavisi samo od vlastitih snaga, već i od preduzetih mera od strane protivnika i njegovih snaga. Vojničkim uspesima pomoći će se najbrže i uspešno privredi.

Državni savetnik Turner: Po obaveštenjima koja su mi data, vojne jedinice su prvobitno bile prebačene u Srbiju u cilju obuke, i zbog toga nisu se mogle upotrebiti za održavanje poretka.

General-feldmaršal: Shvatanje u osnovi pogrešno. Od prvog dana prijema komande bilo je odmah k-tu Srbije, komandujućem generalu, k-tu Više komande LXV i svakom komandantu divizije ukazano na potrebne borbene zadatke jedinica.

---

[2] Vidi dok. br. 165, objašnjenje 7.

[3] Opširnije o ciljevima i organizaciji narodnooslobodilačkog pokreta pod rukovodstvom KPJ vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 4—7, 9, 22, 25, 26, knj. 20, dok. br. 1, 2, 4, 5; tom II, knj. 1, str. 11—56; knj. 2, dok. br. 1, 2, 6—9, 11—14 i 20; tom III, knj. 1, dok. br. 1, 2, 6 i 10, knj. 4, dok. br. 1 i 2; tom IV, knj. 1, dok br. 1, 3, 7, 11; tom V, knj. 1, dok. br. 1—7, 13, 19, 22; tom VI, knj. 1, dok. br. 1—7, 10, 17, 18 i 22; tom VII, knj. 1, dok. br. 1, 9; tom IX, knj. 1, dok. br. 1, 4—8; »V kongres«, str. 61—98.

Ustanovljeno je da je od strane k-ta oružanih snaga na Jugoistoku od početka izražena zabrinutost da divizije 15. talasa nisu dorasle ovdašnjim prilikama. I odnosi u Srbiji pri preuzimanju komande oružanih snaga na Jugoistoku osetno su pogoršani. Zapovesti koje su izdane posle toga nisu izvršene ni do danas, ali će ih k-t oružanih snaga na Jugoistoku sprovesti. K-tu Srbije jasno je naređeno: obrazovanje tačaka težišta radi rešenja po hitnosti navedenih zadataka:

1) Osiguranje brodskog saobraćaja Dunavom.
2) Zaštita železničke pruge Beograd — Niš — Solun.
3) Održavanje mira u Beogradu.
4) Zaštita Borskih rudnika.
5) Zaštita rejona oko Loznice.

Državni savetnik Turner: Pošto nije bilo na raspolaganju dovoljno vojnih snaga, moralo se pokušati sa uklapanjem srpskih snaga.

Pri obrazovanju vlade morale su se uzeti u obzir postojeće teškoće. Glavna nevolja je mešanje Hrvata, Mađara i Italijana u srpske probleme. Ovde je najopasnije žarište nemira. I Rumuni pokušavaju, pod izlikom »pružanja pomoći u Železnim vratima«, da dobiju južnu obalu Dunava. Ustupanje Banata Mađarskoj je nemoguće bez tačnog ugovora o isporuci životnih potreba, ne samo načelniku intendanture komandanta Jugoistoka, već i za grad Beograd. Jaka tendencija Mađara da izbiju na Jadran.

Promena vlade, u stvari postavljanje novih komesara.[4] Novinske vesti neodgovorno uveličane, i delimično krivo izražene.

General Nedić verovatno nama naklonjen, izgleda da se pošteno trudi. Dopuštena je policija jačine 15.000 pušaka, jer je, s obzirom na ranije naoružanje graničnih carinika, železničkih službenika i dosadašnje policije, već i bez toga bilo u srpskim rukama skoro 13.000 pušaka, koje su uračunate u napred navedeni broj. Naknadno je izdato samo 2.000 pušaka i 100 lakih mitraljeza. Srpska policija, pošto je na početku zatajila kod Šapca, u toku dalje upotrebe južno od Beograda pokazala se dobro. Namera je komandanta Srbije da srpskoj policiji dodeli jedan vlastiti rejon za čišćenje i smirenje, dok bi jedinice izvodile veće pothvate u naročito teškim rejonima.

General-feldmaršal: Prema samostalnoj upotrebi policije najjača sumnja, jer Srbi protivu Srba lako padaju pod uticaj. Potrebna upotreba u okviru vaših jedinica.

---

[4] Reč je o vladi generala Milana Nedića, koja je obrazovana 29. avgusta 1941 (opširnije o tome vidi tom I, knj. 2, dok. br. 118 i 119; AVII, NAV-T-175, r. 233, s 2722338, 2722341-3).

Državni savetnik Turner: Pitanje Zemuna.[5] Između hrvatskih organa i komandanta Srbije, generalnog opunomoćenika za privredu i poslanika Benclera postignuta je saglasnost o vraćanju. Ono je potrebno iz političkih razloga naspram Italijana. Predaja je potrebna, ali ovisna od ispunjenja sledećih zahteva:

a) Nemačko pravo raspolaganja aerodromom Zemun i nesmetan vazdušni saobraćaj.

b) Obezbeđenje snabdevanja grada Beograda sa zemunskog područja, najmanje u dosadašnjem obimu i pod dosadašnjim uslovima (nikakva carina).

c) Nikakvi izgoni Srba u Srbiju.

d) Regulisanje carinskih, deviznih i obračunskih postupaka.

e) Sporazumno regulisanje iznetih zahteva, pre predaje zemunskog područja Hrvatskoj.

Savetovanje zaključeno oko 19,00 sati.

---

[5] Vidi dok. br. 132, 137, 150, 181 i 222.

BR. 155

NAREĐENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 18. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU 18. ARMIJSKOG KORPUSA ZA UGUŠIVANJE ORUŽANOG USTANKA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Strogo poverljivo!

H. Qu, 18. 9. 41.

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
I KOMANDANT 12.ARMIJE

Ia, br. 1954/41. str. pov.

6 primeraka
6. primerak

Dostaviti:

KOMANDUJUĆEM GENERALU XVIII A. K.
GOSPODINU GENERALU PEŠADIJE BEMEU

Shodno Firerovom naređenju,[2] stavljam Vam u zadatak gušivanje ustaničkog pokreta u Srbiji (zaključno hrvatski prigranični prostor).

U tome cilju potčinjavaju Vam se sve komande i jedinice koje se nalaze u Srbiji ili se dovedu u nju.[3]

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036911-2.

[2] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 158: Hitlerovu naredbu feldmaršalu Listu od 16. septembra 1941.

[3] U tom smislu, Viša komanda LXV je 18. septembra 1941. izdala zapovest za iskrcavanje i grupisanje snaga 342. pd, koja je prebačena sa zapadnog fronta. U ovoj se zapovesti pored ostalog, kaže:
»1) Neprijatelj (vidi obavešt. bilten o neprijatelju broj 1).
2) *342. peš. divizija,* pošto bude stigla u Srbiju, biće potčinjena Višoj komandi LXV za naročitu upotrebu.
3) Pošto se bude iskrcala u rejonu Šid — Kukujevci — Mitrovica — Klenak — Ruma, *severno od Save,* treba da se, radi napredovanja ka jugu, ovako prikupi:
dve ojačane peš. pukovske marševske grupe u rejonu (uključujući navedena mesta) Manđelos — Čalma — Kuzmin — Mitrovica — Ruma;
jedna ojačana peš. pukovska marševska grupa u rejonu Nikinci — Platičevo — Klenak.
Da bi se sačuvalo *iznenađenje,* ni manja odeljenja, pre početka marša, ne treba da pređu Savu ka jugu, odnosno ka zapadu.
4) *Štab divizije:* u Rumi.

Fotokopija zadnje stranice dokumenta br. 155

Prenosim na Vas vršenje izvršne vlasti u Srbiji[4] i, ukoliko hrvatski prigranični prostor bude zona dejstva, onda i na tome prostoru. Sve mere u Hrvatskoj sprovoditi u sporazumu sa hrvatskom vladom (preko nemačkog generala u Zagrebu).

Kao jedini nosilac izvršne vlasti, Vi ste odgovarajućim Firerovim naređenjem ovlašćeni da izdajete obavezna uputstva svim vojnim i civilnim vlastima.[5]

Vaš zadatak je:

Brzo i potpuno ugušenje ustanka u Srbiji i u hrvatskom prigraničnom prostoru.

Ponovno uspostavljanje neosporne nemačke vlasti, reda, mira i bezbednosti u zemlji, kao preduslov za neometan tok privrede a time i za uspešno izvršenje četvorogodišnjeg plana.

Mere za koje nalazim da se u tome cilju prvenstveno nameću izložene su u Uputstvu k-ta oružanih snaga na Jugoistoku str. pov. o. br. 1857/41. od 5. 9. 41.[6] One su i dalje na snazi.

Radi sadejstva 718. divizije i hrvatskih trupa, — ovih samo na Vašoj teritoriji, — neophodno je da se hitno uspostavi veza sa nemačkim generalom u Zagrebu

---

5) U pogledu snabdevanja divizija je potčinjena komandantu Srbije, Odeljenju za pozadinu (nalazi se u Beogradu zgrada parlamenta).

6) Viša komanda LXV za naročitu namenu nalazi se u Beogradu, u Aleksandrovoj školi«.

U obaveštajnom biltenu (koji je priložen ovoj zapovesti) daju se podaci o partizanskim i četničkim snagama na teritoriji Srbije, načinu njihovog dejstva i naoružanju (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1332-3).

[4] Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 18. septembra 1941. komandantu Srbije, kojim je general Beme ovlašćen da vodi vojne operacije u Srbiji, vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 164. U vezi sa ovim naređenjem, komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 19. septembra 1941. izdao sledeće dopunsko naređenje: »Radi obavljanja izvršne vlasti i vođenja vojnih operacija poverenih generalu pešadije B e m e u, neće se moći izbeći da general pešadije Beme — ukoliko mu je potrebno za izvršenje zadataka, — izdaje neposredna naređenja vojno-upravnom šefu, državnom savetniku dr Turneru, koji rukovodi vojnom upravom, s jedne strane, i načelniku pozadine komandanta Srbije, s druge strane. Pojedinosti naređivaće načelnik pozadine komandanta oružanih snaga na Jugoistoku« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036900).

[5] U vezi s potčinjavanjem komandanta Srbije generala avijacije Dankelmana opunomoćenom komandantu u Srbiji, ovaj mu je uputio jedan dopis u kojem kaže: da se njegovo potčinjavanje komandantu 18. armijskog korpusa i opunomoćenom komandantu u Srbiji ne slaže, ni po slovu ni po duhu, ni s jednim dosad izdatim naređenjem, da komandant Srbije nije komandni organ, već vojnoupravna ustanova i da je maršal Rajha njega molio da generalu pešadije Bemeu pruži svaku podršku i pomoć u sprovođenju njegovih zadataka (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 409-10).

[6] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 145; naređenje feldmaršala Lista za ugušivanje ustaničkog pokreta u Srbiji.

U pogledu sadejstva i podrške, koji u izvesnoj meri postaju neophodni, od strane trupa itd. graničnih susednih država, do dobijanja Firerovog naređenja važi sledeće:

Upotreba rumunskih snaga je već odobrena aktom O. K. W./W. F. St., odelj. L (I oper.) br. 002076/41. str. pov. od 17. 9. 41;[7] odgovarajuće uputstvo u tome smislu izdato je komandantu u Srbiji.

Uopšte, u pitanju upotrebe savezničkih snaga, s obzirom na izvođenje zaključaka i polaganje prava koji se mogu očekivati na političkom polju i s obzirom na ugled nemačkih oružanih snaga, naređena je najveća opreznost. Ona dolazi u obzir samo u neizbežnim slučajevima, pa se i tada mora vremenski i prostorno strogo ograničiti. U svakom slučaju, zadržavam pravo odobravanja.

Protiv upotrebe ponuđenih mađarskih i rumunskih brodova za obezbeđenje saobraćaja Dunavom ne postoje nikakvi razlozi, međutim, negativne posledice uzajamnog dodira treba izbeći.

U pogledu dostavljanja izveštaja važe naređenja k-ta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia br. 2023/41. od 9. 9. 41.[8] i br. 2024/4. pov. od 9. 9. 41.[9]

List
general-feldmaršal

Naknadno dostavljeno:
Načelniku štaba,
Ia
Ic
O. Qu
KTB

---

[7] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[8] Ovim naređenjem je major J a i s postavljen za oficira za vezu između Štaba 18. AK i Više komande 65 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036920).

[9] Vidi dok. br. 142, objašnjenje 3.

BR. 156

IZVEŠTAJ KOMANDANTA FELDKOMANDANTURE 599 OD 18. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU SRBIJE O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U BEOGRADU OD 9. DO 18. SEPTEMBRA 1941. GODINE[1]

Prepis!

Poverljivo! 18. 9. 41.

fon Kajzenberg
350/41, pov.

Desetodnevni izveštaj za
period od 9.—18. 9.

Taktika inicijative i neprekidnog napada protiv komunističkog pokreta u ovom periodu je pooštrena. Racija i pretresi izvršeni su više puta iznenadno i u raznim četvrtima, kao i na ulicama i na mestima za zaprečavanje vojnom žandarmerijom.[2]

Gradska policija uhapsila je 150 komunista i uspelo joj je da pohvata sve do sada poznate grupe rukovodilaca.

Vojni žandarmi pretresli su 1.152 konjska zaprežna vozila, 1.353 motorna vozila, kao i 5.200 civilnih lica. Pri tome nije nađeno nikakvo oružje.

Od konvoja poslato je iz Smedereva 4, za Kragujevac 36 a za Obrenovac 2.

Nedostatak discipline u pogledu saobraćaja kažnjavan je policijskim kaznama za održavanje reda. 661 lice bilo je prinuđeno da plati kazne od po 10 dinara zbog učinjenih prekršaja.

Besposličari, Cigani i skitnice takođe su pohapšeni i jednim delom proterani.

Priraštaj u Beogradu iznosio je samo još 3.735 lica; ovde se uglavnom radilo o beguncima iz komunističkih rejona. Lica koja se ne prijave ne mogu se kasnije vratiti bez kazne u svoje zavičajno mesto.

Broj stanovnika iznosi oko 410.000,[3] od kojih su 11.628 Jevreji.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 358-9.

[2] Vidi dok. br. 95, 144 i 149.

[3] U Beogradu je u to vreme bilo oko 250.000 stanovnika (»Beograd«, n. d., str. 73).

Na dan 13. 9. jedna patrola, koja je dobro radila, ubila je jednog komunistu; kod njega je pronađeno jedno vatreno oružje (sakriveno u klozetu).

Na dan 15. 9. u 6 časova streljan je na Tašmajdanu jedan rasturač letaka, koji je ratnim sudom kažnjen smrću.

Na dan 15. 9. uveče ubijen je na ulici jedan čovek koji se posle policijskog časa nalazio u okolini radio-stanice i izazvao podozrenje, pošto na poziv nije hteo da stane.

Na dan 15. 9. u 21 čas bila je otvorena vatra na stražara kod gradskog vodovoda. Iz Železnika, koji se nalazi 4 km južno odatle, stigla je vest da su se tamo pojavile bande, te su odmah bile preduzete odgovarajuće protivmere. U 0,15 časova bilo je uspostavljeno normalno pripravno stanje.

Na dan 16. 9. u Železniku su naoružani razbojnici opljačkali jednu veliku sumu novca i uništili papire.

Saradnja svih nemačkih organa i ustanova sa gradskom policijom, čiji se broj sada popeo na 1.500 ljudi, bila je besprekorna.

Vraćanje predstojnika policije u nadleštvo predsednika opštine ispoljilo se kao pozitivno, mada je bilo potrebno učiniti jedan energičan korak kod ministra unutrašnjih poslova ukazujući na to da je povratak J.[ovanovića] bezuslovno potreban ne za njega, već za Beograd i da se nije smelo zakasniti ni časa više. Vreme će pokazati da li se s tim nije suviše zakasnilo.

pukovnik
pot. fon Kajzenberg

F. d. R.:
kapetan

BR. 157

IZVEŠTAJ FELDKOMANDANTURE 610 PANČEVO OD 18. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU SRBIJE O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U BANATU[1]

FELDKOMANDANTURA 610
odelj. Aa, Az 5

Pančevo, 18. 9. 1941.

KOMANDANTU SRBIJE

B e o g r a d

Procena situacije u Banatu
sredinom septembra 1941. u vezi sa eventualnim odvlačenjem II/721. pp[2]

U Banatu su, otprilike, krajem juna počele da se pojavljuju bande. Posle slabijih pokušaja i pojedinačnih akata sabotaže, kao i paljenja pšeničnih stogova — ovi sami po sebi manji nego u mirnim vremenima — postali su srpski komunisti, koji su se prikupili, istinska opasnost, najpre za severni Banat.[3] Nemačko ljudstvo, pod vođstvom svoga veoma okretnog šefa dr Rajsca [Reisz]), nije više sâmo ovim bandama bilo doraslo, jer su se u međuvremenu pojavile tri grupe: jedna kod

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 363-6.

[2] Opunomoćeni komandant u Srbiji general Beme je 22. septembra 1941. izdao sledeće naređenje:
»1) Jedinice koje se nalaze u Banatu treba da se zaobilaznim putem dovedu u Beograd. Do daljeg naređenja da ostanu na raspolaganju Višoj komandi LXV u Beogradu.
2) Dobiće zapovest kako će se kasnije upotrebiti.
3) Javiti kada budu stigle u Beograd, jačinu i naoružanje.
4) Kao pokretna rezerva za zaštitu Beograda Višoj komandi LXV potčiniće se od 23. 9. 41. 220. pt divizion. Divizion treba zaobilaznim putem da se dovede u Beograd« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s, 1330).

[3] Jula 1941. u severnom Banatu su formirani Kikindski, Mokrinski, Kumanački, Melenački, Petrovgradsko-stajićevski, Dragutinovački, Karađorđevački i Aleksandrovački NOP odred. Ubrzo zatim došlo je do spajanja Kumanačkog i Melenačkog NOP odreda u Kumanačko-melenački NOP odred i Karađorđevačkog i Aleksandrovačkog NOP odreda u Karađorđevačko-aleksandrovački NOP odred (AVII, a. NOP, reg. br. 2-1/4, k. 1991; Žarko Atanacković, n. d., str. 28—29; »Petnaest vojvođanskih brigada«, str. 22—25).

Bečkereka,[4] jedna kod večno nemirnih Kumana, a jedna u predelu Kikinda — Mokrin.

Major grof Ojlenburg [Eulenburg], komandant 721. pp, zamoljen za podršku, pružio ju je na najspremniji način. Zajedno s nemačkim ljudstvom, najpre se pošlo protiv bande kod Mokrina, koja je bila osobito neugodna. Ona je potpuno uništena.[5] Njoj je sledilo potpuno uništenje bandi kod Kumane — Melenci.[6] U ovim selima je sadašnji ministar za narodnu privredu Oljćan[7] lično zadržao prikupljanje i skoro 30 Srba naveo da izađu iz kukuruza. Treća grupa bandita oko Velikog Bečkereka. Ova grupa je svoju aktivnost takođe prekinula, nakon što je upravo poslednjih dana od njenih ljudi 20 oktriveno i zarobljeno oko 30 km južno od Velikog Bečkereka.[8]

Kao što je rečeno, ovi uspesi su bili mogući samo velikim angažovanjem i jakom podrškom nemačkom ljudstvu od strane 721. pešadijskog puka. Gubici 721. pp do sada: 6 mrtvih.

U međuvremenu je, u protekloj nedelji, zapažena kolona 714. div., koja je se smestila u Pančevu, povučena južno od Dunava. Kroz nekoliko dana ona je trebalo da se povrati, ali nije to učinila. Takođe su u međuvremenu već neprimetno iščezla dva bataljona 721. puka. Izgleda da će ih štab puka slediti pa se može pretpostaviti da će uskoro i poslednji bataljon napustiti Banat.

Kako će onda izgledati u Banatu u odnosu na sigurnost. Jedine trupe koje bi ovde još ostale, bila bi tada jedna slaba streljačka četa, 6/592. landesšicen-bataljona u Pančevu. Od lovačkih odeljenja u južnom Banatu biće jedino već postavljena od 2. čete 920. landesšicen-bataljona iz Smedereva.

---

[4] Veliki Bečkerek (sada: Zrenjanin) pre okupacije se zvao Petrovgrad.

[5] U rejonu Simićevog salaša (kod Kikinde) 4. avgusta 1941. razbijen je Kikindski NOP odred. Od preostalih delova i od Mokrinskog NOP odreda je formiran Kikindsko-mokrinski NOP odred, koji je septembra 1941, takođe u rejonu Kikinde, razbijen (Zbornik, tom I, str. 361—362, knj. 17, dok. br. 7; AVII, Nda, reg. br. 56/3-14 i 56/3-25, k. 32; Žarko Atanacković, n. d., str. 27—28).

[6] U ovom rejonu je dejstvovao Kumanačko-melenački NOP odred. U njegov sastav je 4. septembra 1941. ušao Dragutinovački NOP odred (Žarko Atanacković, n. d., str. 29—30).

[7] Mihajlo

[8] Krajem jula 1941. u tom rejonu je razbijen Petrovgradsko-stajićevski NOP odred. Masovno hapšenje komunista, skojevaca i simpatizera NOP-a izvršeno je u Velikom Bečkereku posle provale koja je otpočela 20. avgusta 1941 (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 26; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I, str. 61; Žarko Atanacković n. d. str. 32). U istom mestu je 7. četa 721. pp uhapsila 34 rodoljuba, koji su 3. septembra pogubljeni (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 143 i 206).

Nemačko ljudstvo, što znači mesne policijske snage, nije samo slabo, već delomično jedva i obučeno. Nekoliko puta sam se lično uverio o takvom lošem stanju. Napred navedeni uspesi u severnom Banatu bili bi nezamislivi da je policija bila sama sebi prepuštena. Naprotiv, verovatno bi došlo do krajnje nepovoljnih neuspeha, koji bi onda izazvali dalje posledice.

Određene formacije, koje treba dalje da budu obučavane, nalaze se tek u početnom stadijumu svoje vojničke obuke. Sa ovima se može računati tek kroz dva meseca, kada će biti sposobne za akcije.

Na kraju, ostaje još odbrana meštana. U Pančevu sam prikupio 120 ljudi. Deo njih vrši nadzor nad ovdašnjim aerodromom, zajedno s nemačkim ljudstvom, već nakon prve noći je [ocenilo] da to prelazi njihove snage. Na to sam ih priključio ovdašnjoj teritorijalnoj četi radi obuke. Nju izvodi odličan poručnik Hlavaci [Hlavaty], koji će ovim građanima najpre uliti malo vojničkog duha.[9] Trenutno su zbilja neupotrebljivi. Kao u Pančevu, tako će se s ovim ljudima postupiti u celom Banatu. Dok ovi naoružani stanovnici budu osposobljeni za akcije, a takođe i pristojno opremljeni, nastupiće kraj oktobra.

Bez trupa kopnene vojske Banat je izložen svim slučajnostima u vojnom pogledu, ili se mora osloniti na puku sreću.[10] Uprkos svemu tome, situacija je i u Banatu veoma ozbiljna.[11]

---

[9] Reč je o ljudstvu nemačke narodnosti (folksdojčerima) u Banatu.

[10] Komandant Srbije general avijacije Dankelman je 21. septembra 1941. uputio zahtev komandantu 18. armijskog korpusa da se obustavi izvlačenje nemačkih jedinica iz Banata, jer bi to imalo političke reperkusije s obzirom na to da u Banatu živi 135.000 folksdojčera (AVII, NAV-T-501, r. 449, s. 825).

[11] Na zahtev komandanta Srbija generala avijacije Dankelmana, opunomoćenik za spoljne poslove u Srbiji Feliks Bencler je 20. septembra 1941. odgovorio sledeće: »1. Situacija u Banatu je doduše, u poređenju sa odnosima u ostalom delu zemlje, manje napeta, ali ne može biti nikakve sumnje da tamo još postoji ne samo komunistička organizacija, već, naime, na severu prikupljene komunističke bande. Upozoravam na oba atentata na železnicama koja su se upravo juče dogodila i ponovno ometanje telefonskih veza. Stoga se mora računati sa rasplamsavanjem ustaničkog pokreta i u Banatu, i to u trenutku kada ustanici spoznaju naše slabe tačke. To bi bio slučaj ako bismo povukli nemačke trupe. 2. Samozaštitne formacije folksdojčera u Banatu dragocene su kao dopuna nemačkim trupama, ali nisu još toliko daleko odmakle s obukom, naročito u pogledu komandovanja, da bi svoje zadatke mogle same preuzeti. 3. Na održavanju mira u Banatu postoji osobiti politički interes. Banat je praktično rezervat folksdojčera, a folksdojčerima dugujemo pojačanu zaštitu. Osim toga, Banat predstavlja poslednju rezervu zaliha, koja ostaje za snabdevanje prenastanjenog Beograda, dogod ustanici u unutrašnjosti zemlje onemogućavaju njegovo snabdevanje (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 844-7).

Jer kao i u Srbiji, funkcioniše i u Banatu izvanredna komunistička služba obaveštavanja. Upravo smo zadnjih dana saznali kako iz jugoistočnog Banata (Vršac) postoji veza s komunistima u Velikom Bečkereku, u svakom slučaju sa uspehom, da smo u Vršcu, pored štamparije, uklonili čitav komunistički gradski komitet, a kod Velikog Bečkereka, učinili neškodljivom već pomenutu bandu od 20 komunista. Ali ova komunistička obaveštajna služba prokljuviće kako smo ovde u Banatu postali u međuvremenu slabi. Ona će ovo slabljenje, sasvim razumljivo, iskoristiti za propagandu i nju dovesti u vezu sa situacijom na ruskom ratištu. Ovi argumenti, iz poznatih razloga, pale upravo kod Slovena.

Tako se može očekivati da će se uskoro ponovo rasplamsati pokret otpora. Kraći dani koji započinju u tome pogledu su osobito povoljni.

S druge strane, ako se poslednji bataljoni 721. pp ostave u Banatu još oko 6 nedelja, dok ne postignu borbenu gotovost jedinice koje se nalaze u formiranju, građanska odbrana u Banatu bi bila u situaciji da se sama na sebe osloni.

Feldkomandant
pot. Hesterberg
potpukovnik

Dodatak:

Baš sada je upravo gradska uprava Kikinde podnela molbu u pogledu povlačenja četa puka grofa Ojlenburga, koja se dotad tamo nalazila. Stanovnici bi bili veoma zabrinuti. Iskustva stečena u poslednjim mesecima u pogledu iskorenjenja komunista, — u međuvremenu, doduše, predstavljaju ozbiljnu osnovu ovim uznemirenjima.

pot. Hesterberg

Dostavljeno:
Komandantu Srbije, načelniku štaba
Komandantu Srbije, upravnom štabu
Ratni dnevnik
Potpukovniku Hesterbergu
Arhivi

F. d. R. d. A.
. . . [12]
kapetan

[12] Potpis nečitak.

BR. 158

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ VOJNOPRIVREDNOG ŠTABA JUGOISTOKA OD 19. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O ŽELEZNIČKOM, REČNOM I PUTNOM SAOBRAĆAJU NA TERITORIJI SRBIJE[1]

VOJNOPRIVREDNI ŠTAB
JUGOISTOKA
opšte odelj./Tr. br., broj 574/41. Zemun, 19. 9. 41.
RO/Schi

Poverljivo!

WI. RÜ AMt/WI.[2]
22. SEP. 1941.
AZ. 5 i 14
BR. 9397/41. POV.

OKW, Wi. Rü. Amt/štab I/V

B e r l i n

U odnosu na izveštaj o saobraćaju od 1—15. 9. 41.

I. ŽELEZNICA

1.) Nastavljaju se, bez promene, akti sabotaže na železnička postrojenja. Rad i saobraćaj zbog toga je gotovo na svim srpskim prugama ugrožen i doveden u pitanje. Sve su češći prepadi na železničke stanice. U svim slučajevima ustanici pokušavaju da prisile, pod pretnjom smrti, srpsko železničko osoblje da napusti rad. Prilikom prepada je bio ubijen, ranjen ili odvučen, izvestan broj pripadnika Vermahta ili srpskih železničara.

Od pruga, za koje je u izveštaju od 10. 9. 41. javljeno da su u prekidu s radom, opet je otklonjena smetnja na pruzi Beograd — Mala Krsna.

Glavna pruga Beograd — Niš — Solun, odnosno Sofija, koja je bila prekinuta između Lapova i Paraćina,[3] bila je opet

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1314, s. 1006-8.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Delovi Pomoravskog NOP odreda su 8/9. septembra 1941. napali železničku stanicu Bagrdan i uništili saobraćajna postrojenja. Pošto su zaplenili robu koja se nalazila u vozu, partizani su praznu kompoziciju pustili ka Beogradu, i tada je došlo do sudara s vozom koji je dolazio iz Beograda (»Četrdeset prva«, str. 331).

nekoliko dana u eksploataciji. Međutim, noću između 17. i 18. 9. 41, zbog razaranja mosta kod Jagodine,[4] ponovo je bila izbačena iz upotrebe na nekoliko dana. Pri tome je, prema do sada podnetim izveštajima, zapaljen jedan voz sa benzinom. Ubijeno je srpsko osoblje voza.

Sem toga, zbog razaranja mosta, bio je prekinut saobraćaj na sporednoj pruzi Mala Krsna — Kučevo.[5]

Još je uvek *potpuno nedovoljno* čuvanje vozova i železničkih postrojenja. Rukovodstvo transporta Vermahta za Jugoistok je, uz objašnjenje neodrživog stanja, uputilo zahtev komandantu Srbije i vrhovnom načelniku za transport u Berlinu s molbom za sprovođenje opsežnih mera za zaštitu saobraćajnih uređaja u Srbiji.

2.) Povremene smetnje u saobraćaju, osobito na glavnoj pruzi Beograd — Niš, izazvale su u Beogradu, Zemunu, Vinkovcima, Skoplju i Đevđeliji osetljivo nagomilavanje vagona. Puno iskorištavanje kapaciteta pruga ne može se postići ni kod ponovnog obnavljanja saobraćaja na ometanim prugama. U takvim slučajevima, putnički saobraćaj ostaje ograničen u korist teretnog.

3.) Smanjen je porast saobraćaja i potreba za vagonima zbog delimičnog prekida rada u tvornicama, do kojih je došlo usled akata sabotaže. Kroz to, trenutno, dovoljno je praznih vagona na raspolaganju. Ali ostavljanje praznih vagona nailazi, usled momentalne situacije u saobraćaju, na mnogostruke poteškoće. Zbog toga je, kao i pre, nedovoljno snabdevanje vagonima, pre svega na ugroženim i povremeno oštećenim železničkim prugama.

4.) Usporena je otprema dobara iz ratnog plena u Rajh, zbog pretrpanosti skladišta za sakupljanje ratnog plena i krajnjih železničkih stanica. Isto tako, zavisno o odobrenju za uvoz u Rajh, koji daje komanda transporta Vermahta za Jugoistok u Beču, katkada se odugovlači utovar i otprema ratnog plena.

5.) Prema saopštenju komandanta Srbije, odobrena je molba firme »Zorka«[6] da može popraviti železnički most na Savi kod Šapca.

---

[4] Diverziju su izveli delovi Pomoravskog NOP odreda između žel. stanice Jagodina (sada: Svetozarevo) i Jovac kod Gilja (AVII, Nda, reg. br. 10/2, k. 51; »Pomoravlje u NOB-u«, str. 185—186).

[5] Diverziju su 17/18. septembra 1941, izvršili delovi Požarevačkog NOP odreda. Most je porušen kod ž. st. Rabrovo (blizu Kučeva). Vidi AVII, Nda, reg. br. 8/2 i 11/2, k. 51; »Hronologija«, str. 114.

[6] Fabrika hemijskih proizvoda u Šapcu.

1.) Od 9. 9. 41. posle podne, obustavljen je, usled rušenja od strane ustanika uzvodno od Zabrežja, celokupan saobraćaj brodova na Savi.

Od strane ustanika 8. i 9. 9. 41. na Savi su potopljeni sledeći brodovi:

1.) »Slovenija«, parni brod s točkovima, od 190 konjskih snaga, vlasništvo direkcije za rečni saobraćaj.[7]

2.) »Boško Jezdić«, putnički parni brod od 75 konjskih snaga, firme Boško Jezdić.[8]

3.) »Kraljica Marija«, putnički parni brod od 500 KS, svojina bivšeg Jugoslovenskog rečnog brodarstva.[9]

4.) »Žika«, motorni šlep od 80 KS, firme Galeb.[10]

5.) »Velebit«, motorni šlep od 36 KS, firme Boško Jezdić.[11]

Brodovi su, po pravilu, nakon što su prethodno obasipani vatrom, bili prisiljeni na zaustavljanje, a putnici i posada na napuštanje broda. Posle toga brodovi su bili potopljeni od strane ustanika.

Na *Dunavu* nije došlo, do sada, ni do jednog ozbiljnijeg incidenta. Opasnost postoji pri prolazu kroz Đerdapsku klisuru. Predložena je pojačana zaštita Đerdapske klisure. Pripremanje i utovar dereglija nizvodno od Smedereva bili su prekinuti 3 dana zbog nesigurne situacije. Trenutno se opet vrši utovar.

Zaštita rečne plovidbe je, kao i kod železnica, nedovoljna i zabrinjavajuća.

2.) U vremenu od 1—15. 41. kroz Beograd su prošle sledeće natovarene dereglije:

Nizvodno 129 dereglija, natovarenih: ugljem, koksom, drvima, železom, cementom, crepom, šećerom, solju, municijom, vojnim materijalom i ostalim privrednim dobrima.

Uzvodno 375 dereglija, natovarenih, mineralnim uljem, petrolejom, hromovom rudom, bakrom, smolom, piritom, pulpom, šećernom repom, semenjem suncokreta, uljanom repicom, sojom, žitom, prosom, mekinjama, kukuruzom, jajima, grožđem, konopljom, drvima i ostalim privrednim dobrima.

---

[7], [8] i [11] Tu akciju su izveli delovi Posavskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 130).

[9] Akciju je izvela grupa boraca Posavskog NOP odreda. Brod je spaljen a tovar zaplenjen (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 125).

[10] Vidi dok. br. 143.

III. DRUMSKI SAOBRAĆAJ

Također pod terorom ustaničkih bandi nalazi se i saobraćaj na drumovima. Na osobito ugroženim drumovima saobraćaj je gotovo potpuno paralizovan i može da se sprovodi samo u pratnji sa odgovarajućim naoružanjem. U poslednje vreme, štaviše, desili su se prepadi na pratnju motornih vozila, koji su ponovo dovodili do potpunog ili delimičnog uništenja pratnje. Češće su bila napadana i začelna motorna vozila pratnje. Suprotno napadima na železnicu, prepadi na drumovima, po pravilu, vrše se u toku dana. Prema izveštajima napadnutih, bande su dobro naoružane i disciplinovane.

Ponovo su napadane i kolone za izgradnju puteva organizacije Tot.

Šef vojnoprivrednog štaba Jugoistoka[12]
po naređenju:
[13]
. . .

BR. 159

PREDLOG NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 19. SEPTEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU ZA RASPORED LANDESŠICEN-BATALJONA NA TERITORIJI NDH I ZA UPOTREBU 718. I 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE U OPERACIJI NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Telegram[2]
19. 9. 1941.
u 13,40 č
Strogo poverljivo
od nemačkog generala u Zagrebu
PRIMA: KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA
NA JUGOISTOKU, Ia

Atina

Veza: Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1928/41, str. pov. od 15. 9. 1941.[3]

Obavestiti: Višu komandu LXV

[12] Braumiler (Braumüler), pukovnik
[13] Potpis nečitak.

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 267, s. 754-5.
[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.
[3] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

1. Obezbeđenje hrvatskog posadnog područja može se za nuždu izvršiti sa sadanja dva i sa još tri landesšicen-bataljona koje će do 30. o. m. uputiti OKH Gen. Qu. Prva dva bataljona već su angažovana kao oslonac za zaštitu železničkih pruga (štabovi se nalaze u Sisku i Doboju). Sledeća tri bataljona treba predvideti za odbranu gradova Zagreb, Banja Luka i Sarajevo. Po dolasku ova tri bataljona bila bi 718. pd, sa svim svojim delovima, slobodna za planiranu operaciju. Od osobito velike važnosti bilo bi svakako još i dodeljivanje jednog oklopnog voza ili da se vrati onaj koji je povukla Viša komanda LXV.
2. 718. pd upotrebila bi se pre svega za obezbeđenje rečne linije Šabac — Rača i reke Drine. Maršal Kvaternik je pokazao spremnost da za isti zadatak stavi na raspolaganje najmanje 12 bataljona, a po mogućnosti još i više, čija se borbena sposobnost mora svakako tek ispitati. On moli za dozvolu da se ovaj kontingent u svakom pogledu potčini komandantu 718. pd. Njegova bi naročita želja bila da se isti po mogućnosti pomeša s nemačkim trupama. Dok će zaprečavanje donjeg toka Drine zahtevati srazmerno male snage, dotle će osmatranje i obezbeđenje Drine iznad Zvornika, do rejona Višegrada, biti znatno otežano zbog prilično jakog kretanja bandi u planinama Javor i Romanija. Prethodno čišćenje ovog ustaničkog područja bilo bi doduše poželjno, ali je to jedva izvodljivo snagama koje za ovo dolaze u obzir, tako da će se grupa u okuci Drine kod Srebrenice morati osigurati i s leđa. Bilo bi korisno ako bi uspelo saobraćaj na drumu Sarajevo — Zvornik donekle održavati. Potrebno je uložiti napor da se snage okupe u grupe od najmanje jednog bataljona, da se izbegava stražarsko osiguranje i da se osmatranje rečnih pravaca vrši u prvom redu jakim patrolama kao i da se delovi grupe Fortner[4] što pre priključe napadnom manevru istočno od Drine, pri čemu se dakako ne sme izgubiti iz vida velika dužina rečnih tokova koje je potrebno osmatrati.
3. Maršal Kvaternik smatra za shodno da, na osnovu njegovog ratnog i istorijskog iskustva stečenog u ovom rejonu, napad ojačane 342. pd treba da započne iz Srema. U prilog tome govori železnička mreža Srema, mreža puteva između Drine i Kolubare, bezbednost s leđa, snabdevanje itd. Zadatak grupe Fortner u jednoj takvoj operaciji bio bi da zaustavi povratno strujanje ustanika na drinskoj pruzi Bajina Bašta —

---

[4] Reč je o general-lajtnantu Johanu Fortneru (Johann Fortner), komandantu 718. pd.

Zvornik, a ako se ukaže prilika, i iz rejona oko Užica. Ja se mogu također na osnovu stečenog iskustva u jesen 1914. samo priključiti Kvaternikovom shvatanju.

4. Sa iskrcavanjem trupa u Sremu, razume se, hrvatska vlada je saglasna. Maršal moli, pored ostalog, da se sva obraćanja hrvatskim oružanim snagama i hrvatskim vlastima vrše preko njega.

Dopuna za Višu komandu LXV:

Molim da se gornje teleprintersko pismo najbržim putem prosledi komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, jer iz Zagreba ne postoji nikakva veza sa Atinom.

Nemački general u Zagrebu
br. 291/41. str. pov.
19. 9. 41.
Pot. Glez

BR. 160

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 20. SEPTEMBRA 1941. RAJHSFIRERU SS O AKCIJAMA PARTIZANA I PROTIVMERAMA NA TERITORIJI SLOVENIJE[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
I SLUŽBE BEZBEDNOSTI
— *IV A 1 — b. br. 1B/41. pov.* —

Berlin, 20. sept. 1941.

Poverljivo!

48 primeraka
36. primerak

Izveštaj o događajima (u vezi s napadom na SSSR) br. 89

I. *Politički pregled*
a) *U Nemačkoj:*
. . .[2]

b) *Okupirane oblasti:*
. . .[3]
Donja Štajerska:[4]

Komandant sigurnosne policije i službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj — Maribor — javlja:

17. 9. 1941. u večernjim časovima došlo je do komunističkog napada na planinarsku kuću na Klopnom vrhu na Pohorju.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722451, 2722455.

[2] Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

[3] Izostavljeni tekst se odnosi na Poljsku.

[4] Za ovo područje u izveštaju šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti od 19. septembra 1941. piše: »18. 9. 41. 3 naoružana komunista upala su u planiransku kuću »Na pesku«, rejon žandarmerijske stanice u Oplotnici, te su od ljudi koji su se našli u toj kući, uperivši u njih oružje, tražili novac i da u roku od 10 minuta napuste kuću. Pošto pomenuti ljudi nisu mogli da u tom roku napuste kuću, komunisti su je pomoću petroleja zapalili. Planinarska kuća i gospodarska zgrada potpuno su izgorele. Lica koja su bila u kući uspela su da se spasu.

Za to vreme u obližnjoj šumi bilo je oko 100 komunista, koji su, pored ostalog, bili naoružani i puškomitraljezima. Nije se moglo tačno ustanoviti ko su počinioci. Izgleda da su ovom akcijom komunisti izveli manevar radi zavaravanja, s ciljem da vežu policijske snage« (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722420).

U kući je bila posada koju su sačinjavali pripadnici Vermahta. Razvila se borba u kojoj se 30 pripadnika Vermahta suprotstavljalo 70 do 100 dobro naoružanih komunista.

Prema konstatacijama na licu mesta komunisti su, pored ostalog, raspolagali i sa 6 puškomitraljeza. Zbog brojčane nadmoćnosti komunista pripadnici Vermahta su bili prinuđeni da se od Klopnog vrha povuku prema St. Lorencu.[5]

Do sada je javljeno da je 1 pripadnik Vermahta poginuo, 1 nestao i 3 ranjena.

Broj ubijenih ili ranjenih komunista do sada se nije mogao ustanoviti.

Koruška i Kranjska:

Komandant sigurnosne policije i službe bezbednosti okupiranih oblasti Koruške i Kranjske javlja:

Više naoružanih komunista zaklali su u noći 8./9. 9. 41. Jozefa Kovača u njegovom stanu na području opštine Radovljica. Kovač je bio prijateljski nastrojen prema Nemcima. Zna se ko su počinioci.

Uhapšeno je 13 lica zbog rada za komunističku partiju. Oni su bili u vezi s komunističkim bandama odbeglim u brda, snabdevali su ih životnim namirnicama i informacijama, a sakupljali su i novac za pomoć njima.

Uhapšena je jedna osoba u Javorniku koja je u poslednje vreme bila član jedne oružane bande i prema sopstvenom priznanju učestvovala u više sabotaža i borbi protiv policije.

U Gaberniku je uhapšen radnik koji je izvršio sabotažu u jednoj ciglani, te je time prouzrokovao da se proizvede 32.000 cigala manje.

U Črnuču je uhapšeno jedno lice koje je učestvovalo u komunističkim sabotažama. Ovo lice je streljano u sklopu preduzimanja mera odmazde zbog ubistva jednog Slovenca.

U Hrastniku su uhapšena dva lica jer su pod sumnjom da su učestvovala u komunističkim rovarenjima.

Uhapšena su još 4 lica zbog sumnje da imaju oružje i da rade za komunističku partiju.

II. *Izveštaj ajnzac-grupe i komandi:*

Od ajnzac-grupa A i B nema izveštaja.

---

[5] Sada: Lorenc na Pohorju.

BR. 161

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA SRBIJE OD 20. SEPTEMBRA 1941. KOMANDI 18. ARMIJSKOG KORPUSA O AKTIVNOSTI USTANIKA I SOPSTVENIM PROTIVMERAMA NA TERITORIJI SRBIJE OD 11. DO 20. SEPTEMBRA 1941. GODINE[1]

Poverljivo

Prilog 73[2]

KOMANDANT SRBIJE
KOMANDNI ŠTAB,
odelj. Ia, br. 538/41, pov.

Beograd, 20 9. 41.

Predmet: Izveštaj o periodu od 11. do 20. 9. 1941. godine.[3]
Rok kod komandanta oružanih snaga na Jugoistoku 20. 9. 41. u 18,00 časova.

Veza: K-nt oružanih snaga na Jugoistoku, odelj. Ia, br. 2024/41, pov. od 9. 9. 41.[4]

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

1.) Ustanički pokret se proširio i na one oblasti koje su dosada bile pošteđene od toga. Akti sabotaže u uvećanom obimu nego dosada.
2.) Vlada[5] bezuspešno pokušava da uspostavi mir.
3.) Ojačani 125. pp počeo akciju čišćenja iz rejona oko Obrenovca.[6] Pojačano obezbeđenje Gvozdenih vrata i glavnih železničkih pruga. Aktivni zahvati protiv neprijateljskih istupa na pojedinim mestima, u zajednici s nasilnim izviđanjem iz vazduha.
4.) Srpska žandarmerija angažovana južno od Beograda protiv komunista, pri tom postigla uspehe.[7]

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 381.
[2] Dopisano rukom.
[3] Opširnije o situaciji u ovom periodu vidi dok. br. 144—149, 153 i 156—158.
[4] Vidi dok. br. 142, objašnjenje 2.
[5] Misli se na vladu Milana Nedića.
[6] Akcije na ovom terenu, blokadu Obrenovca i borbu protiv delova ovog puka izvodio je Posavski NOP odred (»Centralna Srbija«, str. 130—131).
[7] O dejstvima Nedićeve žandarmerije od 11. do 20. septembra 1941. vidi Zbornik, tom I, knj. 21, dok. br. 6.

5.) Glavna pruga za Sofiju još nije osposobljena. U unutrašnjosti zaprekama ometan saobraćaj vozilima. U južnom delu trajno oštećivanje telefonskih vodova a odskora i ometanje snabdevanja strujom visokog napona. Prvi put je na kataraktama pucano na nemački brod.
6.) Osim Beograda i Banata uprava je paralizovana.
7.) Rejon oko Užica i Čačka u rukama komunista. Sakupljanje bandi kod Kos. Mitrovice i južno od Niša; dosada još nije neprijateljsko.
8.) Zbog pojačanog zaprečavanja i terorisanja od strane ustanika, pogoršava se snabdevanje stanovništva. Mnoga preduzeća su već zatvorena.

Za komandanta Srbije
načelnik štaba
I. A.
Kog[ard]
potpukovnik

BR. 162

NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. SEPTEMBRA 1941. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA POVLAČENJE OKUPACIONIH JEDINICA I USTANOVA IZ UŽICA[1]

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI[2]-Ia
Br. 2408/41. pov.

O. U., 20. 9. 41.

Odelj. Ia, br. 702/41. pov.

Sadržaj: prikupljanje snaga.

VIŠOJ KOMANDI LXV

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1335.

[2] Der Bevollmächtigter Komandierender General in Serbien (opunomoćeni komandant u Srbiji ili opunomoćeni komandujući general u Srbiji). Specijalna ovlašćenja komandanta svih nemačkih trupa u Srbiji i NDH za vođenje vojnih operacija i nosioca izvršne vlasti preneta su na komandanta 18. armijskog korpusa, generala pešadije Franca Bemea, koji je u Beograd stigao 19. septembra 1941 (vidi dok. br. 156; AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 371, T-311, r. 190, s. 50, T-501, r. 246, s. 220-43). Štab 18. AK je 22. septembra 1941. imao sledeći sastav: načelnik Štaba generalštabni pukovnik Pemsel, načelnik Operativnog odeljenja generalštabni major Jais, 1. oficir major Jeger (Jäger), nač. Pers. odelj. za oficire major Sidov (Sydow), nač. Pers. odelj. za podoficire major fon Vatek (Wattek), nač. Obaveštajnog odelj. kapetan Berger, 3. oficir major Tic (Tietz), nač. Pozadine generalštabni kapetan Faulmiller (Faulmüller), nač Int. odelj. dr Maj (May), nač. Sanitetskog odelj. viši lekar dr Rihter (Richter), nač. Veterinarskog odelj. viši veterinar Rauh (Rauch), nač. Pravnog odelj. prof. dr Gerber (Görber) i nač. Odelj. za naoružanje i tehniku kapetan Leš (Lösch) (AVII ,NAV-T-501, r. 246, s. 390). Sve ove promene su nastupile zbog opštenarodnog ustanka na teritoriji okupirane Jugoslavije, a na izričit zahtev Hitlera da se ustanak uguši (vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 158). Ovom Hitlerovom naredbom, od 16. septembra 1941, komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, povereno je komandantu 18. armijskog korpusa jedinstveno komandovanje trupama i na ustaničkim područjima van Srbije. Od tada datira njegova gore pomenuta funkcija; a po naredbi komandanta oružanih snaga na Jugoistoku on je, pored izvršne vlasti, imao pravo naređivanja svim vojnim i civilnim ustanovama, pa i komandantu Srbije. Radi uprošćavanja komandnih odnosa, a i zbog neslaganja s komandantom Srbije, 9. oktobra 1941. preuzeo je i njegove poslove. Od tada njegova funkcija glasi: Der Bevollmächtigter Komandierender General und Befelshaber in Serbien« (Opunomoćeni komandant i komandant u Srbiji ili Opunomoćeni komandujući general i komandant u Srbiji. U ovoj knjizi usvojen je prevod ove funkcije »Opunomoćeni komandant u Srbiji« i ako bi se najadekvatnije ova funkcija mogla označiti: Opunomoćeni komandant nemačkih trupa u NDH i Srbiji i vojnoupravni komandant u Srbiji (AVII, NAV-T-501, r. 264, s.196—420).

1) Nemačke jedinice treba obilaznim putem da evakuišu Užice.[3]

2) Povlačenje treba da se izvrši ka Čačku, uz sadejstvo jedinica koje se nalaze u Čačku, a ako je potrebno i jedinica koje se nalaze u Kraljevu (tenkovi).[4]

3) Pre odlaska treba uništiti postojeće zaplenjeno oružje i municiju.[5]

Naše rezerve u materijalu po mogućnosti uzeti sa sobom, inače ih uništiti.

4) Rezerve pogonskog materijala koje se nalaze u okolini Užica ostaviti. Njih ne uništavati.

5) Komandant Srbije je dobio naređenje da se povuku ustanove u Užicu koje su mu potčinjene.[6]

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
načelnik štaba
Pemsel

Dostavljeno:
radi znanja: Komandantu Srbije
Opunomoćenom komandantu
u Srbiji: Ia, Ic, Qu.

---

[3] U izveštaju Više komande 65 od 18. septembra 1941. piše: »Neprijatelj se primiče bliže Valjevu iz severozap. pravca. U rejonu Užice — Čačak bande jako narastaju. Užice je ugroženo. Komandant Srbije je umoljen da dá saglasnost za premeštanje bataljona iz Užica u Ub« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037452).

[4] U Užicu su se nalazili Feldkomandantura 816, 2. četa i Štab 592. landesšicen-bataljona i 1. bataljon 724. pp. Oni su se organizovano povlačili od Užica ka Čačku i pod borbom 22. septembra 1941. stigli u Požegu. Međutim, prilikom povlačenja iz Čačka prema Kragujevcu došlo je do pometnje, jer su Čačak napustile i one jedinice koje to, prema naređenju, nije trebalo da učine pre 30. septembra 1941. Opširnije o tome vidi ratni dnevnik Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji za septembar 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 220-43).

[5] O količini municije koja je ostala u skladištu municije u Užicu vidi AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 382

[6] Komandantu Feldkomandanture 816 je naređeno 21. septembra 41. radiogramom da odmah uhvati vezu sa 724. pp i da se sa svim svojim delovima priključi pokretu puka koji se povlači. To je ova feldkomandantura i učinila: sa ovim pukom je 27. septembra 1941. napustila Čačak i otišla u Kraljevo, što je bilo suprotno zamisli komandanta Srbije (Vidi, AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 992, s. 989—990, 1000-1).

BR. 163

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 21. SEPTEMBRA 1941. O BROJU PARTIZANSKIH AKCIJA U SRBIJI I OBOSTRANIM GUBICIMA OD 13. DO 19. SEPTEMBRA 1941. GODINE[1]

ŠEF POLICIJE SIGURNOSTI
I SD
— *IV A 1-B. br. 1 B/41. pov.*

Berlin, 21. sept. 1941.

Poverljivo!
48 primeraka
36. primerak

Izveštaj o događajima (u vezi s napadom na SSSR) br. 90

I. *Politički pregled*
a) *U Nemačkoj:*

Nema naročitih događaja.

b) *Okupirane oblasti:*

. . .[2]

Srbija:[3]

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722471-3.

[2] Izostavljeni tekst se odnosi na Francusku.

[3] O situaciji na ovoj teritoriji vidi izveštaj šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti od 13. septembra 1941. u kojem piše:

»Situacija u Srbiji i dalje nepromenjena. U rejonu Valjeva ustanici i dalje dobijaju pojačanja, povećava se broj rušenja i akata sabotaže. Istočno od Valjeva, kod Ljiga, jake bande okružile specijalnu lovačku jedinicu jačine 200 ljudi. Angažovane su »štuke« te je jedinica deblokirana.

Gubici nemačkog Vermahta: 5 mrtvih, 10 ranjenih.

Gubici neprijatelja od dejstva »štuka«: 40 mrtvih.

Sve više je vesti o tome da ustanici pokušavaju da izvrše sabotaže u Gvozdenoj kapiji« ... (AVII, NAV-T-175, r. 232, s. 2722321, 2722324). U izveštaju istog šefa od 15. septembra 1941. stoji:

»Ustanički pokret proširio se na rejon Požarevac (istočno-jugoistočno od Beograda). I dalje traju sabotaže i prepadi na saobraćajne puteve i opštine, povećava se teror nad radništvom koje radi za nemačku privredu.

U Beogradu mir, železnički saobraćaj Beograd — Grčka funkcioniše« (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722332, 2722335-6). A u izveštaju od 18. septembra 1941. piše:

»Kao odmazda za ubistvo jednog nemačkog vojnika privedeno je 16. 9. i streljano 50 komunista, koji su kao takvi poznati« (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722401, 2722406).

Šef ajnzac-grupe policije sigurnosti i SD u Beogradu javlja:

U vremenu od 13. do 19. 9. 41. izvršeni su sledeći napadi:[4]

na objekte nemačkog Vermahta 1;

na pripadnike nemačkog Vermahta 20, pri čemu je bilo:
36 mrtvih,
29 ranjenih,
1 nasilno odveden,
4 nestala;

na žandarmerijske stanice 20, pri čemu je bilo:
2 ranjena,
14 nasilno odvedenih;

na opštinske uprave 127, pri čemu je bilo:
3 mrtva,
2 ranjena
8 nasilno odvedenih;

na poštansko-telegrafske ustanove i njihova postrojenja 12, pri čemu je bilo:
4 ranjena;

na železničke stanice i železnička postrojenja 80, pri čemu je bilo:
19 mrtvih,
6 ranjenih,
3 nasilno odvedena,
3 nestala;

na rudnike 1 rudokope 5, pri čemu je bilo:
1 ranjen;

na ostale javne objekte, mostove, brodove itd. 30, pri čemu je bilo:
1 mrtav,
2 ranjena,
3 nasilno odvedena.

Poznati gubici neprijatelja: 185 zarobljenih, 107 mrtvih.

. . .[5]

[4] Opširnije o tome vidi u dok. br. 149, 154, 156, 158 i 161.
[5] Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

BR. 164

ZAPISNIK SA SAVETOVANJA NEMAČKIH I USTAŠKIH PREDSTAVNIKA U ZAGREBU OD 22. SEPTEMBRA 1941. O PRINUDNOM PRESELJAVANJU SLOVENACA I SRBA IZ SLOVENIJE I NDH[1]

Zapisnik o savetovanju održanom 22. septembra 1941. u nemačkom poslanstvu u Zagrebu, pod rukovodstvom nemačkog poslanika, o preseljavanju stanovništva iz Slovenije u Hrvatsku i iz Hrvatske u Srbiju[2]

Prisutne službene instance iz:

Ministarstva spoljnih poslova, Berlin;
Hrvatske vlade;
Nemačkog poslanstva iz Zagreba;
Nadleštva ministarstva spoljnih poslova u Beogradu;
Komandanta Srbije;
Šefa civilne uprave u donjoj Štajerskoj;
Šefa civilne uprave u južnoj Koruškoj;
Komesara Rajha za učvršćenje nemačke narodnosti;
Glavnog ureda bezbednosti Rajha;
Ajnzac-grupe službe bezbednosti u Srbiji i
Starešina za vezu u Zagrebu sa ajnzac-grupom u Srbiji.

1. **Konstatovano je:**

Brojke o iseljavanju Srba odnosno Slovenaca iz Rajha[3] u Hrvatsku i iz Hrvatske u Srbiju moguće je tačno ustanoviti samo uzevši u obzir transporte železnicom. Ostale brojke nije moguće, čak ni naknadno, približno tačno ustanoviti. Postignuta je uzajamna saglasnost o sledećim brojkama:

Iz Rajha[4] *u Hrvatsku* preseljeno je:		
železničkim transportima	9.343	lica
iselilo se dobrovoljno verovatno	17.000	-"-
	26.341[5]	lica

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, br. reg. 5/3, k. 27-B.
[2] Opširnije o tome vidi dok. br. 38, 46, 58, 77, 78, 123 i 141.
[3], [4], [8] i [9] Misli se na teritoriju Slovenije koju su Nemci anektirali i pripojili Trećem Rajhu.
[5] Pogrešno; treba 26.343.

Iz Srbije u Hrvatsku iselilo se:		
dobrovoljno Hrvata verovatno	11.800	lica
Slovenaca i Srba verovatno	500	-"-
	38.641[6]	lica
Po prilično tačnim proračunima iz Hrvatske se iselilo u Srbiju do 4. juna 1941.	30.000	lica
u sklopu planiranog preseljavanja Srba u Srbiju	30.000	lica
	98.641[7]	lice
Kao iseljenike Srbija je primila:		
Iz Hrvatske transportima do 25. 8. 41. . .	12.436	
Transportima posle 25. 8. do 20. 9. . . .	1.674	
Prema prebrojavanju u Srbiji verovatno	104.000	
	118.110	lica
Pored toga Srbija je primila deo slovenačkih preseljenika iz Rajha[8]	6.720	lica

Hrvatska vlada je, služeći se opštim procenama, izračunala useljavanje, bez (organizovanih) transporatâ iz Srbije, Makedonije, Vojvodine, Dalmacije i iz Rajha, na brojku od oko 95.000. U taj broj uključene su i obostrane gore navedene brojke koje su pokazane kao zbir.

Komandant Srbije izjavio je da je spreman da još primi u Srbiju 3.200 lica koja se nalaze u iseljeničkim logorima. Praktično sprovođenje ovog preseljavanja izvršiće se po dogovoru između hrvatske vlade i komandanta Srbije.

Hrvatska vlada izjavljuje da je spremna da primi do 1000 slovenačkih iseljenika koji se još nalaze u logorima u Rajhu. Praktično sprovođenje (ovog preseljenja izvršiće se) po sporazumu između hrvatske vlade i civilne uprave u Donjoj Štajerskoj.

Tačka 2.

Hrvatska vlada i komandant Srbije su se sporazumeli da se svi nedostaci u pogledu ostavljanja (odn.[osno] oduzimanja od iseljenika) novčanih i materijalnih vrednosti, kao i u pogledu samovoljnog odnošenja novca i materijalnih vrednosti iz jednog u drugo područje, i obratno, treba da smatraju kao rešeni. Obe strane se odriču svih zahteva u tom pogledu.

[6] Pogrešno; treba: 38.643.
[7] Pogrešno; treba: 98.643.

Tačka 3.

Hrvatska vlada i komandant Srbije su se sporazumeli da iseljavanja pojedinačnih lica ili pojedinačnih porodica ubuduće mogu biti izvršena samo uz uzajamni sporazum. Zahtev (za takvo iseljavanje) treba postaviti preko opunomoćenika Ministarstva spoljnih poslova pri komandantu Srbije i preko nemačkog poslanstva u Zagrebu. Izvođenje (takvog preseljavanja mora biti) u okviru uobičajenog graničnog saobraćaja. Da li i koliko iseljenici mogu poneti novčanih i materijalnih vrednosti rešava se za svaki pojedinačni slučaj međusobnim sporazumom.

Tačka 4.

Računa se da će treći talas iseljavanja Slovenaca iz Rajha[9] u Hrvatsku dostići:

iz Donje Štajerske	do 45.000 osoba
iz Koruške	do 20.000 osoba

Donja Štajerska ističe da ona mora da primi još ove jeseni do 20.000 nemačkih doseljenika iz Kočevja. Zbog toga se mora preduzeti i odgovarajuće iseljavanje (iz Donje Štajerske). Zbog toga što su ova iseljavanja i doseljavanja skopčana s pojavom nemira nije moguće iseljenje samo pomenutog manjeg broja (Slovenaca), nego se mora iseliti celokupni broj lica koja dolaze u obzir za iseljenje.[10]

Hrvatska vlada na ovo primećuje da sadašnja politička situacija onemogućava prijem tolikog broja (Slovenaca). S jedne strane, te se teškoće obrazlažu posebnom situacijom koja vlada na primorskom području koje je pod italijanskom vojnom upravom. S druge strane, Hrvatska ima na izdržavanju vrlo veliki broj izbeglica sa ustaničkih područjâ. Dalje, Hrvatska na tim ustaničkim područjima ne može smeštati preseljenike. Useljavanje na snabdevačka područja, u Srem i Slavoniju, koji su naseljeni etnički jako izmešanim stanovništvom, nije moguće zbog toga jer bi time snabdevanje čitave zemlje bilo ugroženo.

Zastupnik štaba glavnog ureda komesara Rajha za učvršćenje nemačke narodnosti izneo je svoja gledišta. Zbog date situacije on je bio mišljenja da se na ovom savetovanju ne može doneti konačna odluka o ovom pitanju.

---

[10] Detaljnije o iseljavanju Slovenaca vidi dr Metod Mikuž, n. d., str. 64—67; »Ustanak naroda Jugoslavije 1941«, knjiga I, str. 545—547.

Poslanik Kaše je na osnovu toga precizirao da će on o tome podneti izveštaj i da će stvar preneti dalje vladi Rajha, odnosno Fireru radi konačne odluke.

Zagreb, 22. 9. 41.

Kaše,
Dr Lorković,
Turner
Dr Štir [Stier],
Noank,
Paul,
Bencler,
Like [Lüke],
Rosanković,
Dr Glazer [Glaser]

Lista prisutnih

na savetovanju o preseljavanju;
savetovanje održano 22. 9. 1941. u 17,00 časova
u nemačkom poslanstvu u Zagrebu

tekući broj	ime	službena instanca koju predstavlja
1.	Poslanik Kaše	Nemačko poslanstvo Zagreb
2.	Ministar spolj. poslova dr Lorković	Hrvatska vlada
3.	Poslanik dr Bencler	Službena ustanova (nemačkog) ministarstva spoljnih poslova u Beogradu
4.	Državni savetnik dr Turner	Komandanta u Srbiji
5.	Dr Štir	Komesar Rajha za učvršćenje nemačke narodnosti (štab glavnog ureda)
6.	SS oberšturmfirer Noank	Glavni ured bezbednosti Rajha
7.	Dr Glazer	Šef civilne uprave Bled — štab za preseljavanja
8.	SS oberšturmfirer dr Pajdl [Peidl]	Šef civilne uprave Maribor — štab za preseljavanje
9.	SS oberšturmfirer Urbanke	Oficir za vezu pri komandantu u Srbiji
10.	SS štandartenfirer Like	Sigurnosna policija pri šefu civilne uprave Maribor

11.	SS oberšturmfirer Miler [Müller]	Šef civilne uprave Maribor — štab za preseljavanja
12.	Dr Eliher	Hrvatska vlada
13.	Generalštabni pukovnik Jendračić	Hrvatska vlada
14.	Rosanković, državni direktor	Hrvatska vlada
15.	Dr Turina	Hrvatska vlada
16.	Rudolf Petek SA štandartenfirer Rekvard[11]	Nemačko poslanstvo Zagreb
17.	Referent za narodnost Feninger [Fenninger]	Službena ustanova (nemačkog ministarstva spoljnih poslova) Beograd
18.	SS šturmbanfirer Paul	Ajnzac-grupa službe bezbednosti Beograd
19.	Gauamtsleiter Triska	Ministarstvo spoljnih poslova Berlin
20.	Savetnik poslanstva fon Trol	Nemačko poslanstvo Zagreb
21.	SS šturmbanfirer Bajsner [Beisner]	Oficir za vezu u Zagrebu sa komandantom Srbije

BR. 165

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 24. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA I PROTIVMERAMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

WB 1039-33[2] Ia, H 25/9[3]

KR - Telegram

O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:
O. K. H. Gen. St. d. H., oper. odelj.
O. K. H., odelj. za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
Komandantu Soluna — Jegeja

[11] Vili Rekvard (Willi Requard)

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-313, r. 425, s. 8003027.

[2] i [3] Dopisano rukom.

Dnevni izveštaj od 24. 9. 1941.

Srbija:

Opšta situacija kao do sada[4]
23. 9. odbijen napad ustanika na Šabac[5] i Kruševac.[6]
23. 9. severozapadno od Zaječara bande su izvršile prepad na četnike. Tri četnika mrtva, 5 ranjeno.
342. divizija: iskrcana u punom sastavu.
Od 24. 9. otpočinje akcija protiv glavnog ustaničkog područja u luku Save.[7]
U vezi s tim, najpre će se izvršiti čišćenje područja severno od planine Cera od strane 342. div. i I/202. oklopnog puka da bi se ustanicima oduzela baza za snabdevanje.
Od 24. 9. počinje raseljavanje Šapca.[8]

---

[4] O akcijama partizana, dejstvima nemačkih snaga, obostranim gubicima, merama odmazde i iskrcavanju 342. pd opširnije vidi u dnevnim izveštajima Više komande 65 od 18, 19, 20, 21, 22 i 23. septembra 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037450-2, r. 425, s. 8003028-30).

[5] Ovaj napad na Šabac, 22. septembra 1941. u 23 časa, izveli su Podrinski, Valjevski i Posavski NOP odred. Oni su prodrli do centra grada, ali su sutradan odatle protivnapadom nemačkih snaga odbačeni na polazne položaje (AVII, a. NOP, reg. br. 8/3, k. 1988).

[6] Napad na delove 717. pd u Kruševcu izveli su Rasinski NOP odred i odredi Keserovića i vojvode Radojevića (pripadali četnicima DM). Napad je trećeg dana obustavljen, jer su nemačkoj posadi priskočili u pomoć četnici Koste Pećanca (AVII, a. NOR, reg. br. 1/5, k. 1988, Nda, reg. br. 14/2; k. 1; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, I, str. 60). U ovoj borbi Nemci su imali 3 mrtva, od toga 3 oficira, i 9 ranjenih. Opširnije o tim borbama vidi (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722679, s. 2722704, s. 2722710 i s. 2722724-5

[7] Vidi dok. br. 167, 170; Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 168 (zapovest generala Bemea od 21. septembra 1941).

[8] Opunomoćeni komandant u Srbiji general Beme je 23. septembra 1941. naredio 342. pd:
»...2.) 342. div. će 24. 9. iznenada evakuisati sve muško stanovništvo od 14 do 70 godina starosti i sprovesti ga u jedan koncentracioni logor koji će divizija obrazovati severno od Save. Za izvršenje ovoga zadatka 342. div. biće potčinjene sve komande i trupe u Šapcu.
3.) *Izvršenje:*
a) Odmah streljati:
Sve one koji su učestvovali u borbi ili se suprotstavljaju, muškarce u čijim stanovima je pronađeno oružje ili municija ili koji hoće da se bekstvom spasu od hapšenja.
b) U sadejstvu sa Krajskomandom Šabac postarati se da pri akciji ne budu oštećeni folksdojčeri i pripadnici savezničkih ili neutralnih naroda. Za njihovu naročitu zaštitu učiniti odgovornom Krajskomandu.
c) Srpske činovnike (uklj. policiju i žandarmeriju) razoružati, zatvoriti i držati pod jakom stražom. Ako su učestvovali u borbi protivu Vermahta, odmah ih streljati.

Pojačavaju se osiguranja Beograda, Bora, glavnih komunikacija i Đerdapa.[9]

Hrvatska:

Situacija uglavnom kao i do sada.[10]
Prekinuta je telefonska linija Zagreb — Beč.

. . .[11]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
br. 6731/41. pov. od 24. 9. 1941.

Za tačnost prepisa:
. . .[12]
poručnik

---

d) Muškom stanovništvu koje se vodi u koncentracioni logor dozvoliti da, osim običnog odela, ponese
1 kaput
1 ćebe
1 porciju za jelo s kašikom
i rezerve namirnice iz sopstvenih zaliha.
Sve ostale predmete i novac oduzeti.
3) Odmah na početku akcije, do daljeg naređenja, obustaviti svaki civilni saobraćaj, tj. kako ulazak tako i izlazak iz Šapca. Ulazak u grad sprečiti oružjem« (AVII, Minhen 3/913-4).

[9] U vezi sa situacijom u okolini Borskog rudnika i u predelu Đerdapa, komandant Srbije je 17. septembra 1941. predložio komandantu oružanih snaga na Jugoistoku formiranje i angažovanje jednog specijalnog i stručnog štaba i specijalnih jedinica koje će imati zadatak da obezbeđuju objekte važne za okupatora i da osiguravaju pruge Bor — Zaječar i Bor — Prahovo (AVII, NAV-T-501, r. 249/858).

[10] O tome vidi dok. br. 159 i 171.

[11] Odnosi se na Grčku.

[12] Potpis nečitak.

BR. 166

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 25. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA, PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Ia, 26/9[2]

KR - TELEGRAM

O. K. W./W. F. St., odeljenju teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H. Gen. St. d. H., oper. odelj.
O. K. H., odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
Komandantu Soluna — Egeja

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 25. 9. 1941.

Srbija:

Ponovo prikupljanje bandi oko Kruševca i, prema nepotvrđenim izveštajima, na katarakten pruzi.[3]
U toku je čišćenje okoline Valjeva od strane 125. pešadijskog puka.[4]
23. 9. došlo je do borbe između srpske žandarmerije i bandi 30 km jugoistočno od Obrenovca.[5] Banditi imali 15 mrtvih i 10 ranjenih.
Kod Kruševca neprijatelj je imao 60 mrtvih. Sopstveni gubici: 23 mrtva (među njima komandant bataljona i 2 oficira), 9 ranjenih.[6]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003026.

[2] Dopisano rukom.

[3] Reč je o pruzi sipskog kanala na Dunavu (u Đerdapu).

[4] Slamajući mestimačan otpor Posavskog NOP odreda, ovaj puk je 21. septembra 1941. ušao u Valjevo i spojio se sa delovima 704. pd (»Hronologija«, str. 115).

[5] Na tom prostoru je dejstvovao Posavski NOP odred (»Centralna Srbija«, str. 132—133).

[6] Vidi dok .br. 165 i 167. O ovim borbama načelnik Vojnoprivrednog štaba za Jugoistok je 29. septembra 1941. izvestio Vrhovnu komandu Vermahta:

»...22. septembra 1941. ustanici su zaposeli gore pomenute fabrike (Ravnjak i Obilićevo).

1. i 2. odeljenje za evakuaciju Vrhovne komande Vermahta su povučeni iz fabrika i angažovani za odbranu grada. U cilju proterivanja ustanika iz zaposednutih fabrika upotrebljeni su tenkovi, štuke i artilerija, ali do danas nije uspelo da se opet dođe u posed fabrika.

Kod Šapca i mostobrana Mačvanska Mitrovica 24. 9. puškaranje.[7] Do sada 21 bandit mrtav. Sopstveni gubici: 1 vojnik mrtav, 3 ranjena.
. . .[8]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
odelj. Ic/AO

Br. 6748/41. poverljivo, od
25. 9. 1941.

Za tačnost prepisa:
. . .[9]
poručnik

KOMANDA 12. ARMIJE[10]
PRIM.: 26. 9. 1941.
vreme: 09,05
Ia, br. 2218/41 pov.

Banda je u fabrikama podmetnula vatru na više mesta, tako da se mora računati s tim da je uništen veliki deo mašina i uređaja koji su bili pripremljeni za otpremu.

Gosp. dipl. inž. Štajnmec (Steinmetz), od Komande kopnenih snaga — Odelj. za naoružanje, i gosp. Korf, od preduzeća za hemijsku industriju i boje, po direktivi Komande vojnog okruga su otputovali iz Kruševca i sada se nalaze u Beogradu. Gospodin Adams, od firme Volf (Wolff) iz Valsrodea (Walsrode), javio se kao dobrovoljac i na službi je kao podoficir.

Ustanici su uspeli da prodru do centra grada. Pri odbrani grada poginuli su 3 oficira i 16 vojnika, od kojih jedan vojnik iz 1. odeljenja za evakuaciju Vrh. komande Vermahta. Može se smatrati da su gubici ustanika oko 300 ljudi.

Čim bude postojala mogućnost da se fabrike pogledaju, usledиće dalji izveštaj« (AVII, NAV-T-77, r. 1296, s. 1083).

[7] Vidi dok. br. 165. Toga dana su delovi 342. pd, uz pomoć tamošnjih jedinica, preduzeli pretresanje i hapšenje stanovništva Šapca i odvođenje u logor Jarak kod Sremske Mitrovice (»Hronologija«, str. 117).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[9] Potpis nečitak.

[10] Štambilj primaoca.

BR. 167

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 27. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

KR - TELEGRAM

O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane
Na znanje:
O. K. H. Gen. St. d. H., oper. odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
Komandantu Soluna — Egeja

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 28. SEP. 1941.
čas. 09,00
Ia, Br. 2244/41. pov.

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 27. 9. 1941.

Srbija:

Opšta situacija kao do sada.[3]
Aktivnost bandi istočno od Čačka, kod Kragujevca i južno od Kruševca.
Bande vrše prisilnu regrutaciju, pri čemu su u okolini Paraćina stanovnici ubili 15 i zarobili 15 bandita.
Kod Kruševca trupe, potpomognute četnicima (Pećanac), vodile uspešnu borbu protiv bandi.[4]

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003024.
[2] Štambilj primaoca.
[3] Misli se na situaciju prikazanu u dnevnom izveštaju Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku 26. septembra 1941, a u kome piše:
»SRBIJA: Uspešne borbe srpske žandarmerije sa ustanicima. Banditi imali 40 mrtvih i 14 zarobljenih.
HRVATSKA: Odbijeni su pokušaji ustanika da se, preko Drine, prebace na zapad« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003025).
[4] Vidi dok. br. 165, 166. O dejstvima Rasinskog NOP odreda u rejonu Kruševca i sadejstvu s četnicima Draže Mihailovića (odredom Keserovića i odredbom vojvode Radojevića) u napadu na Kruševac opširnije vidi u knjizi »Južna Srbija«, str. 61—63.

Prilikom akcije 125. pešadijskog puka 25. 9. severozapadno od Valjeva spaljena je 71 kuća.
342. divizija: spremna za napad.[5] Početak akcije protiv ustanika u luku Save je 28. 9.
Gubici neprijatelja: 97 mrtvih. Šabac očišćen od muških stanovnika. Sopstveni gubici: 2 mrtva, 7 ranjenih.

Hrvatska:

Situacija nepromenjena.
. . .[6]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO, br. 6774/41. poverljivo od
27. 9. 1941.

Za tačnost prepisa:
. . .[7]
poručnik
27. 9. 41.

---

[5] Vidi dok. br. 165 i 170.
[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[7] Potpis nečitak.

BR 168

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 27. SEPTEMBRA 1941. O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SLOVENIJE I POJAČANOJ AKTIVNOSTI PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
I SD
— *IV A 1-B. br. 1/B 41. pov.*

Berlin, 27. sept. 1941.

48 primeraka
36. primerak

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na SSSR] br. 96

I. *Politički pregled*

Poverljivo!

. . .[2]

Koruška — Kranjska[3]

15. 9. 1941. oko 15,30 časova pucano je, verovatno iz puškomitraljeza, na automobil auto-preduzeća »Mihael Rode« iz Kamnika. Na automobil je pucano iz zasede na železničkoj pruzi Moste — Vodice, te je tom prilikom smrtno ranjena 31-godišnja damska krojačica Mira Stare, koja se nalazila u kolima. Isti počinioci su u blizini tog istog mesta srušili jedan telefonski stub, te su na taj način prekinuli telefonski vod koji je bio privezan za taj stub. Ovo je počinila jedna banda od 8 ljudi koja naoružana krstari po šumama i koja je uspela da neopaženo umakne.

Srbija[4]

Šef ajnzac-grupe policije bezbednosti i SD u Beogradu javlja:

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722651, 655-8.

[2] Izostavljeni tekst se odnosi na teritoriju Nemačke.

[3] O situaciji na ovom području u izveštaju šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti od 24 .septembra 1941. piše:

»*Donja Štajerska.* 23. 9. 41. streljano je u Mariboru deset komunističkih zločinačkih nasilnika, u znak odmazde za napad na Klopnom vrhu — Pohorje. Napad je izvršen u noći 12/13. septembra 1941« (Vidi AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722563-4).

[4] O situaciji u Srbiji govori se i u izveštaju šefa policije bezbednosti i službe bezbednosti od 22. septembra 1941: »Situacija 19. 9. i dalje se pogoršava. Napadi kao i do sada. Porast ustanka na planini Kosmaju, 40 km južno od Beograda. Glavna železnička pruga Beograd — Grčka prekinuta kod Jagodine, saobraćaj se odvija prebacivanjem. Uzaludni pokušaji vlade da uspostavi mir. Naređeno da se za Beograd pojačaju mere bezbednosti. Pojačava se otpor neprijatelja, južno od Obrenovca vatrena borba« (AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722499-515).

Situacija u Srbiji i dalje je ozbiljna, u tom pogledu ništa se nije promenilo. Još više se povećala aktivnost komunističkih bandi. One sada koncentrišu svoje napore na razaranje saobraćajnih puteva i sredstava veze. Poslednjih dana, borbe koje vode nemačke trupe, srpska žandarmerija pa i četnička organizacija imale su ohrabrujućih uspeha. Tako je 25. 9. 41. jedan srpski dobrovoljački odred[5] ubio kod Mladenovca 15 komunista — pripadnika jedne bande, a 15 zarobljeno. Dobrovoljački odred je izgubio samo 2 čoveka.[6]

Srpski seljaci iz okoline Paraćina, koje je pre nekoliko dana jedna komunistička banda nasilno odvela u šumu i tamo ih naoružala radi njihovog angažovanja u borbi, okrenuli su se protiv komunista. Ubili su 15 komunista, među njima i komandanta i političkog komesara bande i još 15 su zarobili.[7]

Jedan srpski naoružani odred uspeo je da 25. 9. 41. u četvoročasovnoj borbi kod Ralje uništi jednu bandu od 26 komunista.[8]

Nemačke trupe su 22. 9. 41. u okolini [Novog] Pazara zarobile 132 bandita, a kod Zlota su uz pomoć tamošnje milicije zarobile 14 bandita i zaplenile 3 puškomitraljeza i 150 pušaka.[9]

---

[5] Reč je o srpskim oružanim odredima Milana Nediča koji su formirani 6. septembra 1941. u Beogradu. Međutim, početkom septembra 1941. i Ljotić je, uz odobrenje Nemaca, počeo među članovima organizacije »Zbor« da regrutuje ljudstvo za borbu protiv partizana. Tako je stvoren Ljotićev vojni štab pod imenom Srpska dobrovoljačka komanda, koja je do kraja 1941. uspela formirati 12 dobrovoljačkih odreda. Opširnije o formiranju ovih kvislinških oružanih formacija i njihovom objedinjavanju i reorganizaciji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 148, knj. 21, dok. br. 9 i 10; AVII, Nda, reg. br. 3/1, k. 1, reg. br. 3/6, k. 27, reg. br. 7/4-1, k. 2; Minhen, 1963, str. 159—162; dr Jovan Marjanović, n. d., str. 181.

[6] i [8] Ove borbe su vođene kod s. Dubone (blizu Mladenovca). U njima su delovi Kosmajskog NOP odreda odbili napad Nedićevih oružanih odreda i četnika (»Hronologija«, str. 116; AVII, Nda, reg. br. 42/5, k. 27, reg. br. 20/2, k. 51).

[7] Odnosi se na razbijanje Paraćinsko-ćuprijske partizanske čete Pomoravskog NOP odreda 24. septembra 1941. u logoru na Grzi i Crnom vrhu. Ovu zaveru su izveli četnički nastrojeni elementi. U borbi je poginulo 13 partizana, među kojima Voja Vojinović, zamenik komandira, a 25 partizana je zarobljeno i u Gornjoj Mutnici predato Nemcima, koji su ih 29. septembra 1941. streljali u Ćupriji. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 42 i 139, knj. 20, dok. br. 21; »Pomoravlje u NOB-u«, str. 221—227.

[9] U ovom rejonu je dejstvovao Boljevački NOP odred. On je u toku septembra 1941. pretrpeo osetne gubitke: od brojnog odreda je ostala nepotpuna četa od 25 boraca. Opširnije o tome vidi Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 31—35.

23. 9. 41. jedan srpski naoružani odred uništio je kod Sopota jednu komunističku bandu — 14 komunista su ubijeni a 10 zarobljeni.[10]

Četničke grupe Koste Pećanca već su više puta došle u borbeni dodir s komunističkim bandama i već su bile i zarobile veliki broj komunista.

Četnički vođa general Novaković,[11] koji je do sada sarađivao s Kostom Pećancem, nedavno se od njega odvojio zbog njegove saradnje s nemačkim vlastima, te je sa svojim pristalicama izvodio akcije u Šumadiji (centralni i najvažniji deo Srbije). U jednom svom apelu Novaković je pozvao na oružani nacionalni ustanak. Kako je sada poznato, Novaković je pobegao u Crnu Goru. Veliki deo njegovih pristalica vratio se iz šume a delom se stavio na raspolaganje organima srpske žandarmerije za borbu protiv komunista. Može se očekivati smirivanje u toj oblasti.

22. 9. u Srbiju je došla 342. pd i skorih dana ona će biti angažovana u prvoj akciji velikog obima.[12] Planira se da se jedno od glavnih ognjišta nemira, oblast Šabac — Bogatić, potpuno evakuiše. Svi muški stanovnici će biti pohvatani i odvedeni u sabirni logor. Žene i deca biće proterani u planinu Cer, koja se nalazi jugozapadno od Šapca, gde će biti prepušteni svojoj sudbini. Oblast koju treba očistiti velika je 25 × 25 km i ima oko 50.000 stanovnika. Žetva i stočni fond

---

[10] Reč je o borbi Nedićevog odreda protiv delova Kosmajskog NOP odreda (AVII, reg. br. 1/3, k. 1985: Zbornik narodnih heroja Jugoslavije, »Omladina«, Beograd MCMLVII, str. 307).

[11] Ljubo Novaković, artiljerijski general bivše jugoslovenske vojske, proglasio se za vojvodu šumadijskog i na Bukulji oko sebe okupio grupu četnika. On je 24. avgusta 1941. organizovao »Četnički kongres«, na kome je bio prisutan i Kosta Pećanac, a zatim je, u cilju saradnje, vodio pregovore, sa 1. šumadijskim NOP odredom i predstavnicima PK KPJ za Srbiju. Izdao je i svoj proglas »vojvodama i narodu«, u kojem je izneo da se bori protiv okupatora zajedno s partizanima. Međutim, on je kontaktirao i sa četnicima Draže Mihailovića i raznim četničkim grupama u Srbiji i istočnoj Bosni, ne bi li stvorio kakvu svoju grupu. Jedinice 1. proleterske brigade su ga krajem januara 1942. otkrile na Jahorini i sprovele u Foču. Tamo mu je VŠ NOPO Jugoslavije dozvolio punu slobodu kretanja. Za vreme boravka u Foči solidarisao se s NOP-om. Po dolasku engleske misije (Atherton Terence) povezao se s njom i organizovao njeno bekstvo 16. aprila 1942, a zatim se prebacio u Crnu Goru. Raskrstivši s partizanima, a tretiran s nepoverenjem od četnika, on se sklanjao kod svojih rođaka i prijatelja u Crnoj Gori i Hercegovini sve do septembra 1943. kada su ga blizu Cetinja uhvatili i ubili borci Lovćenskog partizanskog odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 27, 34 i 59, knj. 20, dok. br. 14 i 16, tom II, knj. 2, dok. br. 133, 138 i 143; AVII, ČA, reg. br. 1/1, k. 21, reg. br. 3/4, k. 246; reg. br. 7/3-1, k. 221, 812-1, k. 20, dr Jovan Marjanović, n. d., str. 77, 127, 176, 190—192, 204, 223, 327; »Centralna Srbija«, str. 114—119).

[12] O tome vidi dok. br. 167 i 170.

biće obezbeđeni angažovanjem 3000 folksdojčera (2000 žena i 1000 muškaraca) iz Banata i Srema, a ovo angažovanje folksdojčera usledиće odmah nakon završenih borbi.

Lica koja budu sakupljena u sabirni logor biće detaljno ispitana pod rukovodstvom specijalne ekipe sigurnosne policije i službe bezbednosti, uz pomoć srpske policije. Dan otpočinjanja ove akcije verovatno će biti 28. 9. 1941.[13]

BR. 169

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 29. SEPTEMBRA 1941. O AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI SLOVENIJE[1]

ŠEF SIGURNOSNE POLICIJE
I SD
— *IV A 1-B. br. 1/B 41 — str. pov.*

Berlin, 29. sept. 1941.

48 primeraka
36. primerak

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR br. 98

I. *Politički pregled*
a) *U Nemačkoj:*

Poverljivo!

Nema naročitih događaja.

b) *Okupirane oblasti:*
Donja Štajerska

17. 9. 1941. posle podne jedan odred 138. brdskog lovačkog puka, koji je bio zaposeo planinarsku kuću na Klopnom vrhu, napala je banda jačine 6—100 ljudi[2]. Posle duže borbe, kojom prilikom jedan brdski lovac je ubijen a komandant i još 3 brdska lovca su ranjeni, odred je bio primoran da se povuče. Navodno, nekoliko pripadnika bande su ubijeni i ranjeni. Banditi su potom planinarsku kuću zapalili i neprepoznati se povukli u Pohorje, uzevši sa sobom svoje mrtve i ranjene.

---

[13] Vidi dok. br. 165 i 166.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 233, s. 2722705-6).

[2] Ovaj napad je izvela Pohorska četa (Zbornik, tom VI, knj. 1, dok br. 34; dr Metod Mikuž, n. d., str. 143—144).

19. 9. 41. na železničkoj pruzi Celje — Donji Dravograd kod mesta Skorne, izvršena je diverzija eksplozivom. Diverziju je izvršilo više komunista. Prilikom pretraživanja u rejonu St. Martina[3] naišli su policijski službenici na bandu i zatekli je u njenom logoru. Došlo je do borbe i pucnjave, kojom prilikom je jedan policijski stariji vodnik ranjen u grudi i ubijen jedan komunist. Ostali komunisti su uspeli da pobegnu. Kod ubijenog komunista pronađena je jedna vojnička puška, jedna okrugla ručna granata, 1 kg eksploziva i životne namirnice.

. . .[4]

BR. 170

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 29. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA, PROTIVDEJSTVIMA I MERAMA ODMAZDE NA TERITORIJI SRBIJE[1]

WB 1039-35[2]

KOMANDA 12. ARMIJE[3]
PRIM. 30. SEP. 1941.
u 9,00
Ia, br. 2262/41. pov.

Poverljivo
KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H/Gen. St. d. H., oper. odelj.
O. K. H., odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)

---

[3] Sada: Šmartno.
[4] Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003021-2. Na margini je rukom dopisano nekoliko parafa i datuma, dok je ostali tekst delimično podvučen.
[2] Dopisano rukom.
[3] Štambilj primaoca.

Komandantu Soluna — Egeja

Dnevni izveštaj od 29. 9. 1941.

Srbija:

Situacija kao do sada.[4]

Iz Devića (10 km istočno od Valjeva) 10 žandarma prebeglo ustanicima.

U Beogradu puškaranje srpske policijske patrole s komunistima. Jedan komunist ranjen, 2 zarobljena.

Sabotaže na telefonskoj liniji Obrenovac — Valjevo.

Ustanici izvršili napad na opštine Mozgovo (13 km severno od Aleksinca) i Popovac (8 km severoistočno od Paraćina). U borbi kod Kruševca četnici (Pećanac) pokazali se pouzdanim.

Zbog atentata 27. 9. u Beogradu[5] streljano 150 komunista.

U Velikom Mokrom Lugu (5 km jugoistočno od Beograda) otkrivena i likvidirana komunistička javka. Uhapšena jedna studentkinja i jedan komunist.

U Beogradu je kancelarija K.P. Srbije stavljena pod nadzor.

Uz slab otpor neprijatelja na pojedinim mestima, operacija 342. divizije odvija se po planu. Štab divizije u Šapcu.

---

[4] Misli se na situaciju iznesenu u dnevnom izveštaju Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku 28. septembra 1941, u kome piše:
»SRBIJA: Povećane pojave bandi u rejonu Čačka i oko Palanke. Prepadi kao do sada.
Akcija 342. divizije otpočela po planu. Izgleda da se neprijatelj povlači iz luka Save. Veliki broj prepreka. Skoro nikakav otpor. Jugozapadno od Sopota srpska žandarmerija vodila borbu sa bandama. Jedan bandit mrtav, a 4 ranjena. Neprijateljski gubici: 177 mrtvih. Sopstveni gubici: 3 mrtva i 2 ranjena. Izgubljen jedan tenk zbog rušenja mosta, a jedan naišao na minu. Mađarska poluflotila stigla 28. 9. u Beograd. Njeno angažovanje predviđa se na Savi« (AVII, 312, r. 425, s. 8003023).
O situaciji u severozapadnoj Srbiji govori se i u dnevnom izveštaju od 30. septembra 1941, u kome stoji:
»SRBIJA: Prepadi kao i do sada. Bande su se pojavile u Gradištu na Dunavu.
Ispred 342. divizije (luk Save) neprijatelj se povukao prema jugozapadu. U Ćupriji obešena 34 ustanika.
Gubici neprijatelja: 84 mrtva, 1 ranjen. Sopstveni gubici: 2 vojnika mrtva« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003020).

[5] Tog dana je u Mirijevskoj ulici izvršen atentat na Petra Simića, agenta Uprave grada Beograda. Atentat su izveli pripadnici udarnih skojevskih grupa Božo Stamenković i Blažo Barović (vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 137; Jovan Marjanović, »Beograd«, str. 163).

125. pešadijski puk razbio je, severno od Valjeva, bandu jačine 500 ljudi.

Ustanici otvorili vatru na avion »Roda« koji je leteo iznad G. Milanovca.[6] Major fon Šulc [Schultz], pripadnik ratnog vazduhoplovstva, smrtno ranjen.

Štab 2. bataljona i dve čete 721. pešadijskog puka stigli u D. Milanovac (Dunav).

Štab 522. građevinskog bataljona, jedna četa i pola voda inžinjerijskih mašina stigli u Beograd.

Mađarska dunavska flotila angažovana na Savi.

Sopstveni gubici: 6 ranjenih. Neprijatelj: 300 mrtvih.

. . .[7]

Hrvatska:

Ništa naročito.[8]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
Ic/AO, br. 6795/41. pov. od 29. 9. 41.

Za tačnost prepisa:
Resler [Rösler]
poručnik

---

[6] Vatru iz pušaka na ovaj avion otvorili su delovi Čačanskog NOP odreda (»Četrdeset prva«, str. 623).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[8] Vidi dok. br. 171.

BR. 171

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 29. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ I PRIVREDNOJ SITUACIJI NA TERITORIJI NDH[1]

Strogo poverljivo 304/41.

Nemački general u Zagrebu

KR

1.) O. K. W., inostranom odelenju
2.) O. K. H., odelenju vojnih izaslanika
3.) Operativnom štabu vazduhoplovstva — grupi izaslanika pukovnika Šmita
4.) K-tu oružanih snaga na Jugoistoku, Ic

Situacija u Hrvatskoj:

a) Ustanička oblast. U ustaničkoj oblasti jugozapadno od Banjaluke Italijani su pre nekoliko dana zauzeli Drvar, pri čemu su im ustanici ostavili samo ugljenisane ostatke postrojenja drvne industrije.[2] Danas nameravaju, prema hrvatskim izveštajima, da osvoje visove severoistočno od Drvara. Istovremeno je juče prodiralo nekoliko bataljona Hrvata od Bihaća prema Kulen-Vakufu.[3] Zauzeli su dosta prostora. Napad treba da se produži. Kako mi general Oksilija saopštava, Italijani ne nameravaju da uključe Drvar u demilitarizovanu zonu, nego samo da ovu tačku vojnički drže.

Pruga Derventa — Sarajevo nije u ovom trenutku prekinuta, železnički saobraćaj funkcioniše. Na visovima oko Sarajeva go-

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 305-7. Veći deo teksta je naknadno rukom podvučen.

[2] Italijanska divizija »Sasari« je, posle trodnevnih borbi, 25. septembra 1941. zauzela Drvar. Drvarska brigada, koja je branila ovo mesto, napustila je front, ukinula smene i prešla na partizanski način ratovanja. Pri povlačenju iz Drvara partizani su spalili fabriku celuloze, pilanu i skladište drveta (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 218 i 219; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I, str. 82).

[3] Koristeći se uspesima italijanske divizije »Sasari«, sedam ustaško-domobranskih bataljona je iz Bihaća, Bos. Krupe, San. Mosta i Bos. Petrovca počelo akciju čišćenja. Akcija je izvedena u širem rejonu Bos. Petrovca. U četvorodnevnim borbama oni su ovladali komunikacijama između tih garnizona i spojili se sa delovima italijanske divizije kod Oštrelja, a 25. septembra 1941. su zauzeli Kulen-Vakuf (AVII, a. NDH reg. br. 22-30/1, k. 2; Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 214—218; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, I, str. 82—84).

milaju se ustanici,[4] krug se steže a da za sam grad ne postoji neposredna opasnost. Stanje dveju hrvatskih četa koje su opkoljene u Višegradu bilo je između 24. i 26. dosta kritično. Kada sam se vratio [avionom] sa puta iz Beograda (razgovor sa generalom Bemeom), Hrvati su me 24. navečer molili da kod Oksilije ubrzam intervenciju Italijana od Priboja. Upozorio sam na rizik (da Italijani trajno okupiraju Višegrad) i na skorašnje navaljivanje Hrvata molio sam Oksiliju za željenu podršku, pri čemu sam izričito naglašavao privremeni karakter italijanskog posedanja Višegrada i stavio u izgled da se docnije tamo pošalju nemačke trupe iz Sarajeva. Oksilija je telegrafisao italijanskoj komandi (Commandi supremo), a ova je oklevala sa odgovorom sve dok Hrvati nisu na dan 26. oslobodili Višegrad opsade dolazeći sa zapada. Italijansku podršku za Višegrad, koju su jučer ponudili, Hrvati su odbili. U rejonu Sarajevo — Tuzla postalo je nešto mirnije, uz nepromenjeno prisustvo četnika. Očigledno se već oseća jesenje vreme. Samo kod Zvornika su postavili zahtev bataljonu 718. pd da im preda grad kako bi se poštedeo sudbine da bude razoren (!). Traženje je, razume se, odbijeno. Ustanici stoje dosta blizu oko Zvornika, ali je još uvek moguć dovoz hrane za bataljon preko Tuzle. Na donjoj Drini izgleda da nije došlo do iole značajnih pokušaja prelaza četnika na bosansko područje.

b) *Političko i privredno stanje u Hrvatskoj.* Napeto bez promene. Hrvatska vlada veštački održava odnos prema Italijanima. Maršal Kvaternik primio je pre nekoliko dana u Karlovcu nekoliko automobila i drugih motornih vozila za policiju (ne za vojsku) od italijanskog generala armije Ambrozija uz svečane prateće ceremonije. Obaveštenja iz demilitarizovane zone neprekidno potvrđuju dalekosežnu podršku Italijana srpskom elementu protiv Hrvata. Sledećih dana treba da konačno dođe do definitivnog povlačenja granice na crnogorskom području. U nemačkoj okupacionoj zoni takozvane »divlje« ustaše, koji se od pitomih teško mogu razlikovati, vrše svoja bezakonja kao i pre. U samom Zagrebu je od pre nekoliko dana opet potpuno mirno.
Raste oskudica u namirnicama. U oblastima upućenim na dovoz hrane postoji jako izražen nedostatak hleba i masti. Finansijska situacija se različito procenjuje. Dok se privatno po-

[4] Tada su oko Sarajeva vrlo aktivno dejstvovali Semizovački Romanijski i Trebevićki partizanski bataljon (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 330, knj. 2, dok. br. 96, 99; AVII, a. NDH, reg. br. 54/1, k. 150; reg. br. 56/1, k. 150A, reg. br. 16/3, 46/6, 54/1, 53/71 i 21/13, k. 142, reg. br. 26/1, k. 2, reg. br. 57/17, k. 61, reg. br. 2/6 i 15/12, k. 152, a. NOP reg. br. 1/2 ,k. 1997).

stavljaju izvanredno nepovoljne prognoze, poslanik je na osnovu svoje informacije mišljenja da će se situacija moći održati. Postupkom protiv Jevreja i Srba, smatra, stvorene su veoma značajne državne novčane rezerve, takođe su zadovoljavajući poreski prihodi čak iz oblasti koje je okupirala Italija. Dok mi u nemačkoj posadnoj zoni radimo svim sredstvima — a takođe i sa dosta uspeha — protiv pokušaja da naši zemljaci pokupuju svu robu, Italijani »pljačkaju« zemlju, prema izreci hrvatskog ministra finansija, kako god mogu. Raspoloženje stanovništva prema Italijanima je zato stalno loše, a na žalost ni prema nama nije više tako sasvim dobro kao što je bilo na početku.
Nas čine suodgovornim za prepuštanje Italiji, za prestupe ustaša i za oskudicu namirnica. U ustaškim krugovima se ne propušta da se svakakvim glasinama izazove ova lakomislena, mada još ne i značajna promena raspoloženja. Ipak se u tim krugovima gleda na nemačko preduzimanje ozbiljnih mera kao na jedinu »opasnost« da bi iz osnova mogao nastati red u hrvatskoj državi.

Nemački general u Zagrebu
Br. 304/41. str. pov.
29. 9. 1941.
pot. Glez

5 primeraka:
2. primerak generalu
3. „ načelniku
4. „ Nemačkom poslanstvu
5. „ komandantu oružanih snaga na Jugoistoku — Ic

BR. 172

OBAVEŠTENJE OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 30. SEPTEMBRA 1941. KOMANDI 18. ARMIJSKOG KORPUSA O SADEJSTVU ITALIJANSKIH I NEMAČKIH ORUŽANIH SNAGA NA UGUŠIVANJU USTANKA U JUGOSLAVIJI[1]

Radiogram[2]

Radio-stanica Beograd
Strogo poverljivo
od: 30. 9. 1941. u 19,20 č.
ŠALJE: K-T ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU — Ia

ŠTABU XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

KOMANDA XVIII KORPUSA[3]
PRIM. 1. OKT. 1941.
Br. 882/41, str. pov.
Referent: Ia

Nemačkom generalu u Zagrebu

Nemački general u Zagrebu[4] kod Vrhovne komande italijanskih oružanih snaga, sa strogo pov. br. 2702 od 28. 9. 1941,[5] izvestio je:

Na osnovu jednog razgovora sa general-feldmaršalom Listom od 22. 9., ja sam zamolio italijansku Vrhovnu komandu da učestvuje na suzbijanju ustanka na bivšoj jugoslovenskoj teritoriji, uništenju svakog ustaničkog pokreta u italijanskoj okupacionoj zoni do demarkacione linije i razoružanju svih bandi koje eventualno iz nemačke okupacione zone pređu, preko demarkacione linije, u italijansku okupacionu zonu.[6] Pre-

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 402-3.

[2] Iz zaglavlja radiograma objavljeni su samo najbitniji podaci.

[3] Štambilj primaoca.

[4] General za vezu pri Italijanskoj vrhovnoj komandi bio je u Rimu, a ne u Zagrebu.

[5] Ovo obaveštenje nemačkog generala za vezu pri italijanskoj Vrhovnoj komandi u Rimu, upućeno komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, identično je sa ovim radiogramom, te ga zato ne objavljujemo (AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050878-9).

[6] Na osnovu ovog razgovora italijanski Generalštab kopnene vojske je 23. septembra 1941. naredio Komandi 2. armije da izvrši pripreme za eventualnu okupaciju pomenute teritorije (Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 145, objašnjenje 4).

laženje demarkacione linije može doći u pitanje samo onda ako k-t oružanih snaga na Jugoistoku bude izričito molio sadejstvo italijanskih snaga s nemačkim, i to istočno od demarkacione linije. Vrhovna komanda italijanskih oružanih snaga saopštila mi je danas da su odgovarajuće instrukcije 2. italijanskoj armiji već dostavljene,[7] na osnovu kojih se već nalaze na maršu VI italijanski korpus[8] iz Rijeke (Fiume) za Dubrovnik i divizija »Sasari« iz rejona Knina u pravcu demarkacione linije.[9]

Divizija »Sasari« proterala je, odnosno razoružala ustanike kod Drvara.[10] Na jedno traženje pomoći hrvatske vlade, pri operacijama hrvatskih snaga kod Višegrada, Duče je 28. 9. naredio da divizija «Pusterija« (Pusteria) iz Crne Gore krene na marš prema Višegradu.

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
K-da 12. armije Ia/br. 2038, str. pov.

F. d. R.
. . .[11]

---

[7] U vezi s tim vidi pripremno naređenje i naređenje Komande 2. italijanske armije od 28. septembra 1941. za okupaciju teritorije NDH između demilitarizovane zone i demarkacione linije s nemačkim trupama (Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 145 i 154, kao i dok. br. 150: dislokacija komandi i trupa 2. italijanske armije od 1. 10. 1941).

[8] i [9] O dejstvima ovog korpusa opširnije vidi izveštaj Komande 6. armijskog korpusa od 5. oktobra 1941. o situaciji i dejstvima jedinica u drugoj polovini septembra 1941. (Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 156).

[10] Ova divizija je ušla u Drvar 25. septembra 1941, pošto je slomila otpor Drvarske partizanske brigade, koja je nadmoćnim italijanskim snagama uspešno odolevala od 27. jula do 25. septembra 1941, kada se povukla, pošto su ustanici Kninske krajine i Bosanskog Grahova bez borbe napustili svoje položaje (Zbornik, tom IV, knj. 1, dok. br. 7, 127, 145, 172, 209, 212, 219 i 222, knj. 2, dok. br. 3, 8 i 26, knj. 35, dok. br. 4; tom V, knj. 1, dok. br. 20; tom IX, knj. 2, dok. br. 19; tom XIII, knj. 1, dok. br. 156).

[11] Potpis nečitak.

BR. 173

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 30. SEPTEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O OPERACIJI PROTIV PARTIZANA, OBOSTRANIM GUBICIMA I RASPOREDU JEDINICA U REJONU ŠAPCA[1]

WB100/5/[2]

POVERLJIVO
Div. St. Qu., 30. 9. 41.

342. peš. divizija
Odelj. Ia, pov. br. 798/41.

Predmet: 10-todnevni i mesečni izveštaji.
Veza: Opunomoćeni komandant u Srbiji, Ia, br. 128/41. od 29. 9. 41. pov.[3]

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI

1. — Dolazak

— Divizija je prebačena iz srednje Francuske (departman Sene[4]).
Prikupljanje izvršeno od 20—24. 9. 41.
Štab divizije u Rumi.
Jedna pukovska grupa oko Mitrovice,
dve pukovske grupe severoistočno od Šapca.
Jedinice za snabdevanje u rejonu Rume.[5]

2. — Shodno naređenju od 23. 9. 41. divizija je u vremenu od 24—27. 9. očistila Šabac od muških stanovnika između 14 i 70 godina.[6]

3. — Divizija je 7. 9. 41. dobila naređenje da očisti luk Sava/Drina od četničkih i komunističkih bandi.[7]
Obuhvatno započetom operacijom preko Šapca i Mitrovice od 28—30. 9. 41. divizija je zauzela skoro čitavo područje, sa izuzetkom jezička kod Novog Sela, predela Drenovac, kao i glavna mesta Bogatić i Dublje, koja se nalaze u sredini rejona.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) AVII, NAV-T-315, r. 2130, s. 548-9.
[2] Dopisano rukom.
[3] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.
[4] Yonne
[5] Vidi dok. br. 155, objašnjenje 3.
[6] Vidi dok. br. 165, objašnjenje 7 i 8.
[7] i [9] Vidi dok. br. 165—167 i 170.

Zauzimanje ovog područja predviđeno je za 1. 10. i to treba očekivati.

. . .[8]

Za ovu operaciju diviziji je od 27. 9. 41. bio potčinjen 1. bataljon 202. tenkovskog puka, a od 30. 9. 41, osim toga, Mađarska dunavska flotila.

Dalje, divizija je bila upućena na saradnju sa eskadrilom »Štuka« iz Zemuna.

4) Prilikom evakuacije Šapca i čišćenja luka Sava/Drina divizija je imala 3 poginula i 20 ranjenih.

Na drugoj strani ubijeno je 830 ljudi i odvedeno 8.400 uhapšenih.[9]

Ratni plen u naoružanju iznosio je samo jedno artiljerijsko oruđe, 2 mitraljeza, nekoliko pušaka s malo municije, jedna komorska kola i jedan motorni čamac.

5) Divizija se 30. 9. 41. nalazi u luku Sava/Drina, i to:

697. pukovska grupa u rejonu jugozapadno i severoistočno od Bogatića,

699. pukovska grupa u rejonu Prnjavor — Lipolist — Zminjak,

698. pukovska grupa u rejonu Belotić — Štitar — Uzveće,

Štab divizije sa operativnim odeljenjem u Šapcu, a pozadinsko odeljenje u Rumi.

Zdravstveno stanje i raspoloženje trupe sasvim dobro.

Pot. dr Hinghofer
general-potpukovnik i komandant divizije

[8] Ispušten tekst zaglavlja prve stranice ovog dokumenta.

BR. 174

IZVEŠTAJ FELDKOMANDANTURE 816 IZ UŽICA KOMANDANTU SRBIJE O DEJSTVIMA PARTIZANA OD 1. DO 30 SEPTEMBRA 1941. I POVLAČENJU FELDKOMANDANTURE S PODRUČJA UŽICA[1]

Izveštaj o situaciji za vreme od 1. 9. 1941. do 30. 9. 41.

Prilog 109

FELDKOMANDANTURA 816
Upravni referat
Referent — O. K. V. R. dr Ditrih [Dietrich]

Već početkom meseca septembra situacija u domenu feldkomandanture 816 razvijala se tako da neka upravna delatnost više nije bila moguća. Izuzev četiri arnautska sreza u kojima vlada mir, svi srezovi u domenu feldkomandanture 816 su ili potpuno posednuti od komunističkih bandi ili su toliko uznemireni da se upravna delatnost nije mogla da vrši ni od strane srpske zemaljske uprave, ni od strane vojne uprave.
Oko sredine meseca septembra postojalo je jedino samo još nekoliko oaza uticaja, u mestima u kojima se nalazila nemačka vojska. To su bila mesta Užice, Požega, Čačak, Valjevo, Šabac. Kao jedina železnička veza postojala je svojevremeno još železnička veza Čačak — Užice i Čačak — Valjevo, ali su obe već povremeno bile zadržavane i kontrolisane od komunističkih bandi. Poštanski saobraćaj je bio potpuno ometen tako da je svaki uticaj, izvan gore navedenih oaza nemačkog uticaja, bio isključen. O okolnostima izvan samog grada Užica ne može se zato ništa izvestiti, pogotovu što više nisu postojale nikakve poštanske veze sa krajskomandanturama. O stanovništvu u samom Užicu nije moglo da se ustanovi ništa negativno.
Početak marša feldkomandanture 816, Užice, naređen za 21. 9. 41, samo je posledica okolnosti što znatnije pojačanje trupa u Užicu očito više nije bilo mogućno. Zapovest za marš saopštena je noću u 3,30 časa, do 6 časova je bila naređena stražarska pripravnost. Opštinska uprava i ban sa svojim činovnicima, koji su ostali, izjavili su povodom odlaska da imaju malo nade da ostanu živi. Međutim, zbog izvanrednog nedostatka prostora nije postojala nikakva mogućnost da se iz Užica povedu i druga lica. Prema saopštenju civila koji su došli iz Uži-

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 444-5. Redakcija nije mogla da utvrdi kada je ovaj izveštaj pisan.

ca, Užice je posle povlačenja nemačke posade zauzeto od četnika.[2]

19. 9. 41, uz obezbeđenje slobodnog prolaza, održan je razgovor s vođom ovih četnika, pri čemu je on izjavio da pripada grupi Koste Pećanca i da mu se zadatak sastoji u tome da iskoreni sve destruktivne elemente. U početku je došao u blizinu Užica da pobije 100 Arnauta koji su tamo bili angažovani kao pomoćna policija. Kako vođa ove četničke grupe tako i njegova uža pratnja pružaju sasvim pouzdan utisak, mada izgled i naoružanje pokazuju mnogo romantike. Dosada ipak nije ništa poznato o nekom uspehu ove grupe u borbi protiv komunista. Suprotno od Užica, Požega je — prema saopštenjima civila — posle povlačenja nemačke posade zauzeta od komunista.[3] Prema glasinama koje je nemoguće kontrolisati, izgleda da je u međuvremenu i Užice zauzeto od komunista, pošto su ga prethodno evakuisali četnici.

Kako u Užicu tako i u Požezi na začelje nemačke marševske kolone pucano je već pri izlazu iz mesta.[4] Nije moglo da bude ustanovljeno da li se radilo o licima iz okoline mesta ili o nastupajućim komunistima. Povlačenje iz Užica, Požege i onda iz Čačka dokazuje da se, prema datom stanju stvari, napuštanje tih mesta nije više moglo izbeći. Činjenica povlačenja izvanredno je oštetila ugled nemačke oružane sile. Za komandanturu, kao ustanovu sa upravnim zadacima, vezanu za garnizon, jedva je, posle ovog povlačenja, podnošljivo ponovo angažovanje u dosadašnjem domenu. Isto važi i za krajskomandanturu Čačak, koja se pri povlačenju feldkomandanture

---

[2] Posle povlačenja nemačkih jedinica iz Užica (sada: Titovo Užice), u grad su ušli četnici vojvode Radomira Đekića, koji su bili pod komandom Koste Pećanca, a 24. septembra 1941. u Užice je ušao Užički NOP odred. Četnici su se povukli prema Jelovoj gori. Tom prilikom partizanima su pale u ruke fabrike oružja, tekstila i kože, kao i filijala Narodne banke, a zaplenjeno je oko 100 motornih vozila i veći broj vagona municije i pogonskog goriva (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 76—77, 89; »Užice 1941«, str. 143—149).

[3] Požegu su Nemci 20. septembra 1941. ustupili četnicima Draže Mihailovića (Požeškom četničkom odredu majora Miloša Glišića). Međutim, prilikom povlačenja iz Užica, Nemci su ponovo, 21. septembra, ušli u Požegu, a sutradan su je napustili. U Požezi su ostali četnici pod komandom Miloša Glišića, ali oni nisu imali dovoljno snaga da Nemcima prema dogovoru, obezbede povlačenje, kao i da spreče ulazak delova Užičkog NOP odreda u Požegu (»Užice 1941.«, str. 140—143).

[4] Protiv nemačkih jedinica koje su se povlačile iz Požege i Užica borbe su vodili delovi Užičkog NOP odreda i meštani sela Rečice, Godovika i Milićeva Sela. Borbe su bile najžešće oko s. Gorobilja i Kratovske stene (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 77—78, 89; »Užice 1941«, str. 136—143).

816 iz Čačka istoj, po naređenju, priključila.[5] Već sada smem da molim da se novo angažovanje feldkomandanture 816 i krajskomandanture Čačak priprema imajući u vidu ovaj zaključak. Kod stanovništva, uopšte, povlačenje posade je shvaćeno kao bekstvo i dalo povoda brojnim glasinama, a naročito tome da je Nemačka izgubila rat i da se povlači iz Srbije.
Pošto feldkomandanturi 816 nije iz sadašnjeg mesta boravka, Kraljeva, moguće da ispoljava uticaj na upravu svog ranijeg domena, to se moli da se krajskomandanture Šabac i Mitrovica potčine neposredno komandantu Srbije. Istovremeno se moli da se naredbe namenjene tim obema komandanturama ne šalju više ovamo, jer njihovo prosleđivanje istima odavde nije moguće.
Zbog izvanredne guste posednutosti Kraljeva i imajući u vidu činjenicu da više nije moguć uticaj feldkomandanture 816 na svoj dosadašnji domen, preporučuje se povraćaj iste za Beograd do odluke o njenom novom mestu angažovanja.
Na kraju se moli da se uredi da avioni koji povremeno dolaze za Kraljevo donesu sobom vojničku poštu upućenu jedinicama, jer su jedinice već više sedmica ostale bez isporuke vojničke pošte. (Delom u međuvremenu prispela).

Pot. fon Štokhauzen[6]

---

[5] Čačak je oslobodio Čačanski NOP odred 1. oktobra 1941. (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 89).

[6] Adalbert Hans Štokhauzen (von Stockhausen), pukovnik, komandant 816 feldkomandanture od 8. avgusta 1940. do 5. septembra 1942. Unapređen u čin general-majora 1. septembra 1941 (Wolf Keilig, n. d., str. 329).

BR. 175

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 1. OKTOBR 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA USTANIKA, PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA NA PODRUČJU SEVEROZAPADNE SRBIJE[1]

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., odelj teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H. oper. odeljenju
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 1. 10. 1941.

Srbija:[2]

Prepadi na komunikacije, srpske žandarmerijske stanice i industrijske objekte.
Pokreti 342. divizije odvijaju se po planu. Neprijatelj se i dalje povlači.[3]
Mađarska dunavska flotila je angažovana na Savi za borbu protiv bandi.[4]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003019.

[2] Pored ovog izveštaja, o situaciji u Srbiji 1. oktobra 1941. vidi i dnevni izveštaj Operativnog odeljenja Opunomoćenog komandanta Srbije (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 185).

[3] Prvog oktobra 1941. je 342. divizija dostigla liniju Jevremovac — Bogosavac — Lipolist — Prnjavor — Badovinci — Klenje — Belotić (AVII, Minhen 6, s. 1147-8). Odbranu na liniji Lipolist — Petkovica — Čokešina — Vidojevica organizovali su Podrinski NOP odred i Kolubarski i Rađevski bataljon Valjevskog NOP odreda (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. I, str. 111).

[4] Obaveštenje o angažovanju dela ove Mađarske dunavske flotile (dve topovnjače i jedan motorni čamac) opunomoćeni komandant u Srbiji je dobio 27. septembra 1941. Flotila, je pod komandom kapetana korvete V. Vilerdinga, 28. septembra 1941. doplovila do Beograda i stavila se na raspolaganje Štabu 18. armijskog korpusa (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 796). Ona je sutradan bombardovala Novo Selo i Debrc (AVII, Minhen 5, s. 715).

Planira se da 125. pešadijski puk izvrši čišćenje južno i jugoistočno od Obrenovca.[5]
Prilikom borbi sa bandom, severoistočno od Lapova, srpska žandarmerija imala je 3 mrtva i 6 ranjenih.
U fabrici za preradu konoplje u Bašaidu (28 km severno od Petrovgrada, u Banatu) izgorelo 200 vagona konoplje.[6]
Gubici neprijatelja: 427 mrtvih, 32 ranjena i 3.800 lica uhapšeno. Kod Lapova zaplenjeno 5 mitraljeza i 60 pušaka. Sopstveni gubici: 10 ranjenih.

Hrvatska:

Nepromenjeno.[7]
. . .[8]

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO.
Br. 6822/41 poverljivo, od 1. 10. 1941.

KOMANDA 12. ARMIJE[9]
PRIM. 2. OKT. 1941
vreme: *0.9.00*
Br. 2278/41 pov.

---

[5] Blokadu Obrenovca su držali delovi Posavskog NOP odreda, sprečavajući 125. puk da se probije u dolinu r. Kolubare (»Centralna Srbija«, str. 212).

[6] Napad na nemačku stražu u s. Bašaidu (kod Kikinde) izveli su 30. septembra 1941. delovi objedinjenih severnobanatskih NOP odreda. Oni su tada spalili 170 vagona kudelje (AVII, Nda, reg. br. 56/3-31, k. 32; »Hronologija važnijih događaja iz istorije radničkog pokreta Vojvodine«, Odbor PK SKS za Vojvodinu, Novi Sad, 1959, str. 85).

[7] Vidi dok. br. 171.

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[9] Štambilj primaoca.

BR. 176

NAREĐENJE OPERATIVNOG ODELJENJA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 1. OKTOBRA 1941. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA SPALJIVANJE GORNJEG MILANOVCA[1]

Telegrafska stanica XVIII AK[2]
Telegram od: opunom. komandanta u Srbiji, Ia
Dan odlaska: 1. 10. 41. Vreme odlaska: 20,30 č

KR

— VIŠOJ KOMANDI LXV
— K-tu Srbije

Najmanje jedan ojačani bataljon mora sebi borbom prokrstariti put od Kragujevca do Gornjeg Milanovca da bi ustanovio gde sada boravi 6. četa 920. landesšicen-bataljona.[3]

Ako se pomenuta četa ne može više pronaći u Gornjem Milanovcu,[4] ovo mesto se ima spaliti.

Opunomoćeni komandant u Srbiji, Ia[5]

Vratiti Ia.

Predao:
. . .[6]

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1317.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.

[3] Tu četu su 29. septembra 1941. zarobile jedinice Čačanskog i Kragujevačkog NOP odreda prilikom oslobođenja Gornjeg Milanovca (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 195; AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1938). Četa je tada imala 10 mrtvih i 60 zarobljenih (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 187: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 3. oktobra 1941).

[4] Nemački podoficir Dirnberger, iz 6. čete 920. landesšicen-bataljon, koji je trećeg dana posle bekstva iz G. Milanovca došao u Beograd, 6. oktobra 1941. je Operativnom odeljenju opunomoćenog komandanta u Srbiji dao izjavu o toku napada i svom spasavanju (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 993—6). Izveštaj o ovom napadu partizana, 17. oktobra 1941. komandantu Srbije dostavio je i Štab 920. landesšicen-bataljona, ali opet na osnovu izjave pomenutog podoficira (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 988).

[5] O radu operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji vidi ratni dnevnik za oktobar 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 465-79).

[6] Potpis nečitak.

BR. 177

ZAHTEV KOMANDNOG ŠTABA KOMANDANTA SRBIJE OD 1. OKTOBRA 1941. ŠTABU 18. ARMIJSKOG KORPUSA DA BUGARSKE TRUPE POJAČAJU ŽELEZNIČKE STRAŽE NA PRUGAMA NIŠ — SOLUN I NIŠ — SOFIJA[1]

KOMANDANT SRBIJE
KOMANDNI ŠTAB Ia

Beograd, 1. 10. 1941.

Br. 145/41.

Predmet: bugarska zaštita na železničkoj liniji Niš — Skoplje.

KOMANDI XVIII AK

Prema dostavljenom izveštaju krajskomande I/867 Leskovac, pojačavaju se nemiri u ovoj oblasti, tako da se može očekivati da bugarska železnička zaštita neće moći sprečiti akte sabotaže na liniji Niš — Solun i Niš — Sofija, pošto su straže suviše slabe i postavljene su u velikim razmacima.

Nastojanje krajskomande Leskovac da preko tamošnjeg bugarskog oficira za vezu ostvari pojačavanje straža nije uspelo, pošto je bugarska divizija u Skoplju, po uputstvu Ministarstva rata, odbila davanje pojačanja.

Komandant Srbije moli da se povedu pregovori sa bugarskim nadležnim organima, kako bi se ostvarila puna sigurnost na ovim važnim železničkim prugama.[2]

Za komandanta Srbije
načelnik štaba
. . .[3]
generalštabni potpukovnik

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1439. Na margini originala je rukom dopisano nekoliko reči, datuma i parafa.

[2] U vezi sa obezbeđenjem pruge Beograd — Niš, opunomoćeni komandant u Srbiji general pešadije Beme je naredio da se preduzmu hitne mere za obezbeđenje ove pruge jakim borbenim jedinicama, tako da se na svaki način spreči razaranje pruge i prekid saobraćaja za duže vreme. Konkretizovano je koja mesta na pruzi Beograd — Palanka — Velika Plana i Beograd — Osipaonica — V. Plana — Jagodina — Niš treba zaštititi, na koji način i kojim snagama (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1435-7).

[3] Potpis nečitak.

BR. 178

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 2. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI, PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H. Gen. St. d. H., operativnom odelj.
O. K. H., odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 3. OKT. 1941.
vreme: *10,30*
br. 2296/41. pov.

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 2.10.1941.

Srbija:[3]

Prepadi kao do sada.[4]

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003018.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O situaciji na teritoriji Srbije opširnije vidi u dnevnom izveštaju Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 2. oktobra 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037148-9).

[4] U izveštaju Vojnoprivrednog štaba za Jugoistok od 3. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o železničkom saobraćaju na području Jugoistoka piše:

»Na dan 2. 10. 41. saobraćaj je bio prekinut na sledećim prugama: Pruga uskog koloseka Sarajevo — Jajce — Prijedor, zbog borbi sa ustanicima. Pruga uskog koloseka Sarajevo — Dubrovnik, zbog borbi sa ustanicima. Pruga uskog koloseka Lajkovac — Valjevo, zbog borbi sa ustanicima. Pruga uskog koloseka Čačak — Sarajevo, zbog borbi sa ustanicima. Pruga uskog koloseka Čačak — Kraljevo, na delu pruge Čačak — Samaila, zbog razaranja mosta. Pruga normalnog koloseka Lapovo — Kraljevo, zbog prekida koloseka i borbi. Oklopni voz bio je kod Gradaca izbačen sa pruge. Pruga normalnog koloseka Kraljevo — Skoplje, zbog razaranja jednog mosta i dve drumske raskrsnice. Pruga uskog koloseka Kraljevo — Stalać, zbog razaranja mosta i borbi. Pruga uskog koloseka Paraćin — Zaječar, na delu pruge Paraćin — Metovnica, zbog prekida pruge. Pruga normalnog koloseka Zaječar— Prahovo, zbog prekida pruge. Pruga uskog koloseka Ćuprija — Ravna Reka, zbog razaranja mosta i borbi. Pruga uskog koloseka Požarevac — Kučevo, zbog

Još je u toku čišćenje luka Save od strane 342. divizije.[5]
Odbijen je napad bandi na Šabac.
Nemačke jedinice vodile su borbe sa bandama zapadno od Lapova, severno od Kruševca, zapadno od Petrovca i južno od Stalaća.
Oružani sukob između srpske policije i bande severoistočno od Kragujevca. Poginulo 8 ustanika i 2 žandarma.
Srpska žandarmerija i četnici vodili borbu protiv bande 25 km severno od Zaječara.[6] Banditi imali 26 mrtvih i 24 ranjena. Jedan četnik mrtav, dva žandarma ranjena.
125. pp upućen na čišćenje rejona jugoistočno od Obrenovca.[7]
Prilikom akcije 342. divizije neprijatelj je do sada imao oko 1000 mrtvih i 14.000 privremeno uhapšenih.
Sopstveni gubici: 2 ranjena.

Hrvatska:

Ništa naročito.[8]
. . .[9]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku,
odelj. Ic/AO.
Br. 6838/41. poverljivo, od 2. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

---

razaranja mosta. Na glavnoj pruzi Beograd — Niš saobraćaj teče, od pre nekoliko dana, bez osetnih smetnji. Pun radni učinak na osposobljenim prugama, neće se postići zbog ugroženih mesta i razaranja signalnih i sigurnosnih uređaja« (AVII, NAV-T-77, r. 1314, s. 900-2).

Što se tiče napada partizana na rudnik u Trepči, Vojnoprivredni štab za Jugoistok je izvestio 2. oktobra 1941: da su poginuli upravnik pogona, knjigovođa i policijski komesar; da je zapaljena upravna zgrada, dok je električna centrala neznatno oštećena. Rudnik je ubrzo osposobljen i njegova proizvodnja je iznosila mesečno oko 4.600 tona olovnog koncentrata, sa 8,8% olova, 7% cinka i 120 grama srebra po jednoj toni (AVII, NAV-T-77, r. 1296, s. 1081).

[5] Vidi dok. br. 175 i 182.

[6] Borba je, između s. Salaša i s. Tande (sev. od Zaječara) na Stevanskim livadama, vođena protiv Krajinskog NOP odreda, zatim je ovaj odred u toj borbi imao 10 mrtvih i 5 ranjenih, posle čega se odred razbio u grupice, koje se nikada više nisu okupile (Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 48—49).

[7] U tom rejonu su dejstvovali delovi Posavskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 212—213).

[8] U izveštaju nemačkog generala u Zagrebu od 2. oktobra 1941. stoji: »Situacija u Višegradu je još napeta. U području Bos. Novi — Kozaruša — Sanski Most nalazi se jači odred ustanika, naročito kod kote 619« (AVII, NAV-T-312, r. 453, s. 8038734).

[9] Izostavljeni tekst odnosi se na Grčku.

BR. 179

NAREĐENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 4. OKTOBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O POSTUPCIMA SA ZAROBLJENICIMA I TAOCIMA NA USTANIČKIM PODRUČJIMA[1]

Prepis
Telegram
general-feldmaršala Lista

4. X 41.

Opunomoćenom komandantu
u Srbiji

S muškim stanovništvom ustaničke oblasti koja je očišćena od bandi treba postupati na sledeći način:[2]

1.) Ljudima koji su učestvovali u borbi treba suditi prekim sudom.

2.) Ljude u ustaničkim oblastima koji nisu zatečeni u borbi treba ispitati i

a) ako se može dokazati njihovo ranije učestvovanje u borbi, treba im suditi prekim sudom,

b) ako se samo sumnja da su učestvovali u borbi, da su na ma koji način pomagali bande ili na neki način radili protiv nemačke vojske, treba ih zadržati u sabirnom logoru. Oni će služiti kao taoci za slučaj da se pojave bande u očišćenoj oblasti ili u njihovim zavičajnim mestima ili da se ma šta preduzme protiv nemačke vojske. U takvim slučajevima treba ih streljati.

c) Sve ostale ljude, koji nisu sumnjivi, treba pod stražom sprovesti u njihova mesta. Njih treba na najjednostavniji način obavezati da ne pružaju nikakvu pomoć bandama i da ništa ne preduzimaju protiv nemačke vojske. Predsednici pojedinih opština, koje treba u tim uslovima ponovo postaviti, moraju posvedočiti za pojedince da su stanovnici mesta. Strane osobe treba zadržati u sabirnim logorima. Prethodno treba pretražiti da li ima oružja u mestima.

3.) Sve ljude koji su navedeni pod tačkom 2.) treba upoznati sa ovim odredbama. Njima zatim treba objasniti da će bez daljeg istraživanja biti preduzete najoštrije kaznene mere

[1] Prepis telegrama (pisan na mašini) u AVII, br. 7/2-a, k. 27-II.

[2] O tome vidi i dok. br. 165 i 210; Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 203: naređenje generala pešadije Bemea od 10. oktobra 1941. za ugušivanje ustaničkog pokreta i i za postupak sa zarobljenim ustanicima i taocima.

protiv mesta, a pre svega protiv muškog stanovništva tih mesta, u kojima se, ili u čijoj se blizini, pojave bande, ako pomažu bande, vrše prepade, sabotaže ili ma šta preduzimaju protiv nemačke vojske.

4.) Dalje im treba objasniti da će se isto tako postupati s muškim stanovništvom mesta i sa samim mestima iz kojih ljudi odlaze u bande, vrše prepade i sabotaže ili ma šta preduzimaju protiv nemačke vojske.

Koncept pot. List
general-feldmaršal

BR. 180

PREGLED RASPOREDA JEDINICA, KOMANDI I USTANOVA NEPOSREDNO POTČINJENIH KOMANDANTU SRBIJE OD 4. OKTOBRA 1941. DOSTAVLJEN KOMANDI 18. ARMIJSKOG KORPUSA[1]

KOMANDANT SRBIJE
KOMANDNI ŠTAB Ia
Pov. br, 691/41.

Beograd, 4. 10. 1941.
Poverljivo!

Veza: Telefonski razgovor od 1. 10. 41.[2]
Predmet: Spisak razmeštaja
Priloga: 3

KOMANDI XVIII AK

U prilogu se dostavlja spisak razmeštaja sa stanjem od 30. 9. 1941. u tri primerka.

Za komandanta Srbije
načelnik štaba
I. A.
Kogard[3]
potpukovnik

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 775-8. Na originalu su rukom vršene ispravke i dopune teksta.

[2] Verovatno se radi o naređenju opunomoćenog komandanta u Srbiji generala pešadije Bemea od 1. oktobra 1941. komandantu Srbije da se do 5. oktobra dostavi raspored potčinjenih komandi, ustanova i jedinica (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 778).

[3] Rudolf

Prilog za komandanta Srbije, Komandni štab, Ia od 4. 10. 1941. Br. 691/41. pov.

Poverljivo

Spisak razmeštaja,[4] stanje od 30. 9. 1941.

Komandant Srbije:	1, 3, 4, 5. i 6.	Beograd
562. landesšicen-bataljon:[5]	štab i svih 6 četa[6]	Beograd
592. landesšicen-bataljon:[7]	štab, 2. i 4. četa	Kraljevo
	1. četa	Srem. Mitrovica
	3. četa	Zemun
	5. četa	Kos. Mitrovica
	6. četa	Pančevo
920. landesšicen-bataljon:	štab i 1 četa	Niš[8]
	2. četa	Smederevo
	3. četa	Bor
	4. četa	Leskovac
	5. četa	Kruševac[9]
	6. četa bila likvidirana u	G. Milanovcu[10]
Načelnik odeljenja veze 575. puka		Beograd
II/521. puka veze		Beograd
32. vojna komandantura veze		Beograd
37. „ „ „		Niš
Tehnička četa veze S		Beograd
672. motorizovana radio-četa		Beograd, sada dodeljena Višoj komandi LXV

---

[4] Raspored landesšicen-bataljona, feldkomandantura i krajskomandantura i područja njihovog angažovanja, sa stanjem od 10. oktobra 1941, vidi na snimku karte u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050361-2. Međutim, na području dejstva 718. pd bili su još angažovani 447, 823, 923, 924. i 925. landesšicen-bataljon (AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050319). Premeštanje landesšicen-bataljona na teritoriji Srbije usledilo je 6. i 8. oktobra 1941. (AVII, NAV-T-501, 249, s. 764-8).

[5] Ovaj bataljon je bio angažovan u Beogradu za stražarsku službu i službu bezbednosti (AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050319).

[6] U originalu je precrtano a dopisan je tekst: »1, 3, 4, 5. i 6. četa, a 2. četa u Šapcu od 1. novembra 41«.

[7] Bataljon je u navedenim mestima vršio stražarsku službu i službu bezbednosti, dok je u Srem. Mitrovici obezbeđivao logore (AVII, NAV-T-312, r. 249, s. 8050319).

[8] i [9] U originalu je precrtano i dopisano: »Leskovac«.

[10] Vidi dok. br. 176.

522. inž. bat. za gradnju mostova: štab 1. i 2. četa[11] i 2/3 marševskog voda		
245. inž. bat. za gradnju mostova: pozadinska komanda		Beograd Zemun
1. č. 501. motorizovanog bataljona vojne policije		Beograd
Feldkomandantura	599	Beograd
„	610	Pančevo
„	809	Niš
„	816	Kraljevo
„	725	Zagreb
Krajskomandantura	I/834	Beograd
„	I/823	Petrovgrad
„	I/832	Kragujevac
„	I/861	Mitrovica
„	I/847	Šabac[12]
„	I/838	Kraljevo
„	I/833	Kruševac
„	I/857	Zaječar
„	I/867	Leskovac
828. mala kolona motornih vozila sada podređena Kdi XVIII AK		
878. mala kolona „ „ „ „ Višoj k-di LXV		
Auto-park mot. vozila kopnene vojske	533[13]	Beograd
Vojna bolnica	921	Beograd
„ „	922	Beograd
„ „	923	Niš
Sanitetski park	103	Zemun
San. auto kol.	629	Beograd
Armijska veterinarska bolnica	573	Beograd
Veterinarski park	691	Beograd
Konjska transportna kolona	1/533 Beograd	podređene vojnom k-tu oružanih snaga na Jugoistoku, k-tu Srbije službeni nadzor
„ „ „	2/563 Beograd	

[11] Dopisano rukom.
[12] Ovde je rukom dopisano: »nije angažovana u Beogradu«.
[13] Ovaj broj je dopisan rukom.

BR. 181

ZAPISNIK OD 4. OKTOBRA 1941. SA PREGOVORA NEMAČKIH VOJNIH PREDSTAVNIKA I PREDSTAVNIKA NDH O PREDAJI ZEMUNA I ISTOČNOG SREMA POD ISKLJUČIVU UPRAVU NDH[1]

Beograd-Zemun, 4. 10. 1941.
K/Th[1]

Zapisnik

o pregovorima po predmetu predaje Zemuna i istočnog Srema pod isključivu upravu hrvatske države[2]

Mesto: ustanova generalnog opunomoćenika za privredu u Srbiji, Zemun.
Vreme: 3. oktobra 1941.
Spisak prisutnih u prilogu.[3]

U nastavku pregovora od 25. septembra 1941. godine vođeni su dalji pregovori između nemačkog i hrvatskog izaslanstva. Na osnovu rezultata pregovora, koje su vodili pododbori, postignuti su sporazumi navedeni u prilogu 1—4, po sledećem:

1.) O privremenom regulisanju malog pograničnog saobraćaja između granične zone Beograda s jedne strane i granične zone Zemuna kao i privredne zone istočnog Srema s druge strane.[4]
2.) O privremenom regulisanju deviznog saobraćaja.[5]
3.) O regulisanju zamene sredstava plaćanja kao i ostalim finansijskim pitanjima.[6]
4.) O regulisanju raznih privrednih pitanja.[7]

U pregovorima se postigla saglasnost u tome da ovi sporazumi važe samo od dana vraćanja istočnog Srema pod isključivu upravu hrvatske države do stupanja na snagu zaključaka

---

[1] Neovereni prepis dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 1/7, k. 27-A.
[2] O pripajanju Zemuna i okoline Nezavisnoj Državi Hrvatskoj vidi i dok. br. 58, 92, 132, 137, 150, 154 i 222.
[3] Zbog ograničenog prostora spisak je izostavljen. U ovim pregovorima, pored potpisnika ovog dokumenta, učestvovali su još 23 predstavnika Nemačke i 7 predstavnika NDH.
[4], [5], [6] i [7] Sadržaji ovih priloga (1—4) izostavljeni su zbog ograničenog prostora u knjizi.

predstojećih pregovora od strane vladinih komisija, odnosno odbora.

Predviđeni termin za predaju oblasti pod isključivu upravu hrvatske države je 10. oktobar 1941. godine.

Dalje je postignuta saglasnost i o sledećem:

Za ustanove i jedinice Vermahta u istočnom Sremu važiće odredbe nemačko-hrvatskog ugovora o boravku nemačkog Vermahta u Hrvatskoj.[8] Kod ustanova za čiju delatnost je nadležan komandant Srbije odgovarajući izdaci padaju na teret troškova sprske okupacije.

U pregovorima koji su se bavili pitanjem snabdevanja, odnosno isporuka za Vermaht u Beogradu, ostalo je otvoreno pitanje isporuke pšenice iz istočnog Srema. Postignut je sporazum da obećanih 10.000 t pšenice od žetve u istočnom Sremu kupe nadležne hrvatske ustanove, posle predaje oblasti hrvatskoj državi. Preostali višak pšenice utvrdiće se u saradnji sa generalnim opunomoćenikom za privredu u Srbiji, s tim što će se ovaj višak staviti ovome na raspolaganje po dosadašnjim važećim cenama pšenice na teritoriji vojnog komandanta Srbije.

U nastavku, odnosno dopuni pregovora od 25. 9. 1941. godine utvrđeno je da se firme Predović i Švarc [Schwarz] upotrebe skoro isključivo za isporuke nemačkom Vermahtu. Hrvatska strana se izjasnila spremnom, posle stupanja u vezu sa nadležnim ustanovama u Zagrebu, da se otpočne sa redovnim isporukama i iz ostalih hrvatskih oblasti u slučaju da dovoz iz Srema ne bi bio dovoljan za snabdevanje ovih fabrika.

O pitanju računa (konta) stanovnika istočnog Srema kod beogradskih banaka postignut je sporazum u prilogu pod 3.

U prilogu pod 4 je ponovo utvrđeno da principijelna pitanja saobraćaja na Dunavu treba da ostanu u obradi nadležnih ustanova. Ovim pregovorima se ne krnje dosadašnji postignuti sporazumi. Do stupanja na snagu zaključaka vladinog odbora neće se staviti van snage dosadašnje pristanišne takse.

Iznetim željama višeg štabnog inženjera gospodina Dideriksa [Diederichs] u pogledu fabrika vazduhoplovne industrije koje se nalaze u istočnom Sremu izaći će se u susret u okviru postojećih dogovora kao i postignutim sporazumom.

Zatim je gospodin savetnik Turner i u vezi s vraćanjem istočnog Srema ukazao na to da se moraju saglasiti takođe i neka pitanja uprave, kao, na primer, pitanje železnice, pošte i policije, pravosuđa itd. Ova pitanja će se rešiti pregovorima

---

[8] Taj ugovor je potpisan u Zagrebu 5. novembra 1941. između predstavnika Vermahta i NDH. Njime su regulisani troškovi za izdržavanje jedinica Vermahta na teritoriji NDH (AVII, NAV-T-77, r. 1294, s. 944-5).

vladinih odbora. Iznetoj želji hrvatske vlade da se posetioci ustanova generalnog opunomoćenika za privredu u Srbiji (uključuju tu Vojnoprivredni štab Jugoistok, ustanovu za vezu generalnog direktora vazduhoplovne industrije) podvrgavaju hrvatskim kontrolnim propisima data je principijelna saglasnost, sa ogradom da kretanje posetilaca ne bude otežano nekim suvišnim ograničenjima. Upotreba nemačkih patrola Vermahta je dopuštena, shodno odredbama nemačko-hrvatskog ugovora o boravku Vermahta u Hrvatskoj.

Postignut je sporazum da u preduzimanju privrednih mera u istočnom Sremu, koje bitno utiču na sprovođenje postignutog sporazuma, naročito u pogledu snabdevanja nemačkog Vermahta u Beogradu, usledi prethodni lični dogovor. Ovo važi naročito u slučaju uvođenja mera racioniranja.

U slučaju da kod sprovođenja utanačenih odredaba sporazuma nastupe nepredviđene poteškoće, ove će se otklanjati obostranim ličnim dodirom. U tom cilju je formirana komisija u koju su ušli:

sa nemačke strane: KV načelnik odeljenja Kajzer [Kejser], KVR Rajhold [Reichold]
sa hrvatske strane: potpukovnik Šlaher.[9]

Postignuta je jednodušnost i o tome da se treba uzdržati od tretiranja u štampi o predaji oblasti istočnog Srema pod isključivu upravu hrvatske države. Treba objasniti samo propise koji su u vezi sa predajom, bez daljnjih komentara. Prvo objavljivanje treba da usledi 10. oktobra u jutarnjim izdanjima listova.

Potpisali

T u r n e r [Turner]
Bencler [Benzler)]
zastupa K a j z e r [Keyser]

B e g i ć, general[10]
Dr Vrančić[11]
K o b a n[12]

Z. K a š e [S. Kasche]

---

[9] Aurel Šlaher pukovnik pešadije od 12. juna 1941. (Vijesnik vojnih naredaba i zapovjedi NDH, osobni poslovi, 1941 dalje: Vijesnik, osobni, 1941 str. 51).

[10] Vilko Begić, upravnik glavnog stožera. U čin generala unapređen je 12. juna 1941 (Vijesnik, ... osobni, 1941, str. 51, 666).

[11] Vjekoslav Vrančić, državni tajnik NDH

[12] Viktor Koban, državni tajnik NDH

BR. 182

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 5. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I KOD ZVORNIKA, PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 6. OKT. 1941.
vreme: 11,30
Ia, br. 2331/41. pov.

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 5. 10. 1941.

Srbija:[3]

Prekidi na komunikacijama i sredstvima veze. Napadi na opštine.

342. divizija: vrši čišćenje severnog dela planine Cera. U toku je akcija protiv G. Milanovca.[4]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003015. Na originalu je rukom dopisano nekoliko reči i broj 55, koji predstavlja zbir sopstvenih gubitaka.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O situaciji na tom području za 3, 4. i 5. oktobar 1941. vidi sledeće dokumente: Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 186, 187, 188, 190 i 191; AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003016: dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 4. oktobra; AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 80037709-10: dnevni izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 5. oktobra 1941.

[4] i [6] Posle ogorčenih borbi protiv delova Kragujevačkog NOP odreda, ojačani 3. bat. 749. pp 717. pd uspeo je 3. oktobra 1941. da se probije u G. Milanovac i uhapsi oko 170 muškaraca (vidi dok. br. 175 i 182; Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 293; »Centralna Srbija«, str. 230).

Kod Gradišta na Dunavu banda je zaplenila dva motorna čamca.
Izvršen prepad na nemačke magacine jugozapadno od Topole i južno od Kraljeva. Dva vojnika mrtva, 4 nestala, 40 zarobljeno.[5]
Borba sa bandom 16 km jugozapadno od Kragujevca. Šest mrtvih nemačkih vojnika, 6 ranjenih.[6]
Gubici neprijatelja: 1 mrtav, 352 lica privremeno uhapšena.
Tajna srpska radio-stanica traži u prvom redu da se ujedine nacionalističke i komunističke snage za borbu protiv nemačkih trupa.

Hrvatska:

U toku je deblokada Zvornika od strane hrvatskih snaga.[7]
. . .[8]

Za tačnost prepisa:
Resler [Rössler]
poručnik

K-t oružanih snaga na Jugoistoku,
Ic/AO
Br. 6893/41 poverljivo, od
5. 10. 1941.

---

[5] Vidi dok. br. 176, objašnjenje 3.

[7] Opširnije o situaciji na teritoriji NDH vidi dnevni izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 3. oktobra 1941. Komandi 12. armije (AVII, NAV-T-312, r. 453, s. 8038733), kao i njegov izveštaj opunomoćenom komandantu u Srbiji od 4. oktobra 1941, u kojem, pored ostalog piše:

»Komunisti i četnici su u Hrvatskoj izazvali tako veliku zategnutost da ja, na osnovu Firerovog naloga, ne bih mogao primiti odgovornost da se 718. peš. div. upotrebi izvan zemlje, tj. nemačke okupacione oblasti; ovo utoliko manje što je najveći deo hrvatskih oružanih snaga vrlo malo sposoban za upotrebu. Pošto stigne peti, i poslednji, bataljon landeššicena, trebalo bi razmisliti da li da se cela divizija, izuzev bataljona koji se nalazi u Zagrebu, upotrebi u granicama Hrvatske. Za ovo bi došao u obzir rejon Sarajevo — Zvornik — Višegrad, odnosno sa obe strane puta Sarajevo — Zvornik. Ustanički pokret, već dva meseca ne dozvoljava da se umiri ova oblast. Usled akcije u Srbiji, a u vezi s tim, mnogobrojni četnici i komunisti su prešli Drinu, gde su na zapadnoj obali došli do znatne količine hrane, tako da je čak i Sarajevo unekoliko uvučeno u ovu zajedničku patnju. U teškim trenucima Hrvati su već razmišljali da napuste oblast do Bosne. Ako bi se ovde angažovala 718. peš. divizija, maršal Kvaternik misli da njenom komandantu potčini sve svoje bataljone koji se nalaze istočno od Bosne, i tako bi mogao dati ipak znatne snage. S obzirom na značaj Sarajeva, prema kojem i Italijani bacaju pohlepne poglede, trebalo bi glavni udar upraviti od ovog grada ka severoistoku, dok bi se od Zvornika k njemu [Sarajevu] izvela jedna protivakcija. Hrvatske snage bi mogle da se upotrebe od Doboja u pravcu Vlasenice, a druge bi obezbedile bok kod Rogatice« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1298).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 183

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 6. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA ZA GORNJI MILANOVAC I PROTIVMERAMA OKO LAJKOVCA[1]

KR — Telegram

Poverljivo

O. K. W./W. F. St. odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H. Gen. St. d. H, operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 6.10.1941.

Srbija:

Uopšte, nepromenjeno.[2]
Posle borbe zauzet G. Milanovac.[3] U toku je akcija 125. pp protiv bandi severozapadno od Lajkovca.[4]
Još se ne raspolaže detaljnim izveštajima.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003014. Na margini prepisa originala rukom je dopisano nekoliko parafa i datuma.

[2] O situaciji na teritoriji Srbije 6. oktobra 1941. opširnije vidi u izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037707-8).

[3] Vidi dok. br. 176 i 182.

[4] Za sprovođenje ove akcije, opunomoćeni komandant u Srbiji je 5. oktobra 1941. izdao naređenje sledeće sadržine:
»1. Neprijatelj se nalazi u planini Karauli.
2. 125. pešadijski puk stavlja se pod komandu opunomoćenog komandanta u Srbiji.
3. Radi zaokruženja napadaju:
1. bataljon 125. pešadijskog puka južno od Uba,
2. bataljon 125. pešadijskog puka od Divaca i istočno.
3. bataljon 125. pešadijskog puka, ojačan sa 2 čete 704. pešadijske divizije, od Valjeva preko Blizanskih visoka (10 km severno od Valjeva) na Karaulu.
4. Početak napada 6. 10. rano ujutru, bez vozila, po zapovesti komandanta 125. pešadijskog puka. 3. bataljon uputiti 2 časa ranije!« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1313). Na tom terenu nalazili su se delovi Posavskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 212—213).

Hrvatska:

Nepromenjeno.[5]
. . .[6]

KOMANDA 12. ARMIJE[7]
PRIM.: 7. OKT. 1941.
vreme: 11,00
Ia br. 2340/41. pov.

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 6902/41. poverljivo, od 6. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

[5] Vidi dok. br. 171, 181 i 182.
[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[7] Štambilj primaoca.

BR. 184

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 7. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA, PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA NA TERITORIJI SRBIJE I O MERAMA ODMAZDE U BANATU[1]

Prepis

KR — Telegram

Poverljivo

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 8. OKT. 1941.
vreme: 16,00
Ia, br. 2355/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

OKH., Gen. St. d. H.
OKH., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 7.10.1941.

Srbija:[3]

Povećao se broj prepada na komunikacije i industrijske objekte i u južnoj Srbiji.
Ponovo je javljeno o bandama kod Petrovca i severno od istog, kod Kragujevca, Kraljeva i severozapadno od Lajkovca.
Zapadno od Drine bande dobile pojačanja iz Srbije.
Posle privremenog prekida, saobraćaj na železničkoj pruzi Beograd — Niš ponovo uspostavljen.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003012-3. Na margini prepisa rukom je dopisano nekoliko parafa, brojeva i datuma.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O situaciji na toj teritoriji 6. i 7. oktobra 1941. opširnije vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 193 i 194.

125. pp. angažovan je na čišćenju doline Kolubare i planina.[4]

Završena je akcija protiv G. Milanovca.[5] Rudnik (severno od G. Milanovca) razrušen.

Srpska patrola u Obrenovcu ubila 5 komunista, a 4 zarobila. U Bašaidu (18 km severno od Petrovgrada), Banat, obešeno 11 komunista.[6]

Gubici neprijatelja:[7] mrtvih 187, ranjenih 43, do sada uhapšeno 257. Sopstveni gubici: 10 vojnika mrtvih, 20 ranjenih.

Hrvatska:

Hrvati napadaju Zvornik.[8]

. . .[9]

Komandant oružanih snaga na
Jugoistoku, odelj. Ic/AO
Br. 6914/41. poverljivo, od
7 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

---

[4] i [5] Vidi dok. br. 183.

[6] Vidi dok. br. 175.

[7] Opunomoćeni komandant u Srbiji dostavio je 7. oktobra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku izveštaj u kojem piše da je 125. pp, u borbi sa ustanicima, streljao 1043 lica (AVII, Minhen-6, s. 177).

[8] Vidi dok. br. 182.

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 185

ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 7. OKTOBRA 1941. 342. PEŠADIJSKOJ DIVIZIJI ZA UNIŠTENJE USTANIČKIH SNAGA NA PLANINI CER[1]

Odelj. Ia, br. 438/41. str. pov.[2]

Strogo poverljivo!

OPUNOM. KOMANDANT U SRBIJI — O. U., 7. 10. 41.
Odelj. Ia, br. 892/41. str. pov. — 12 primeraka
8. primerak
1 prilog[3] — Projekat — 20,45 č
7. 10. 41.[4]

Zapovest za uništenje neprijateljskih bandi u planini Cer

(Karta 1 : 200.000)

1.) *Protivnik* se izvukao ispred 342. pd i sklonio u planinu Cer i južno od nje.[5]
Iznenadno otpočeta akcija udarne grupe 342. pešadijske divizije donela je podatke o još jačem neprijatelju kod Novog Sela. Moguće je da protivnik — oslanjajući se na planinski predeo pogodan za ratovanje bandi — primi borbu bar sa nekim svojim delovima. Pojedinosti vidi u obaveštenju o neprijatelju.

2.) *Ojačana 342. pd* krenuće *iznenada* napred radi uništenja ustanika koji se nalaze na planinama Cer i Iverak,[6] da

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1299-1300. Na margini je rukom dopisano nekoliko parafa i datum.

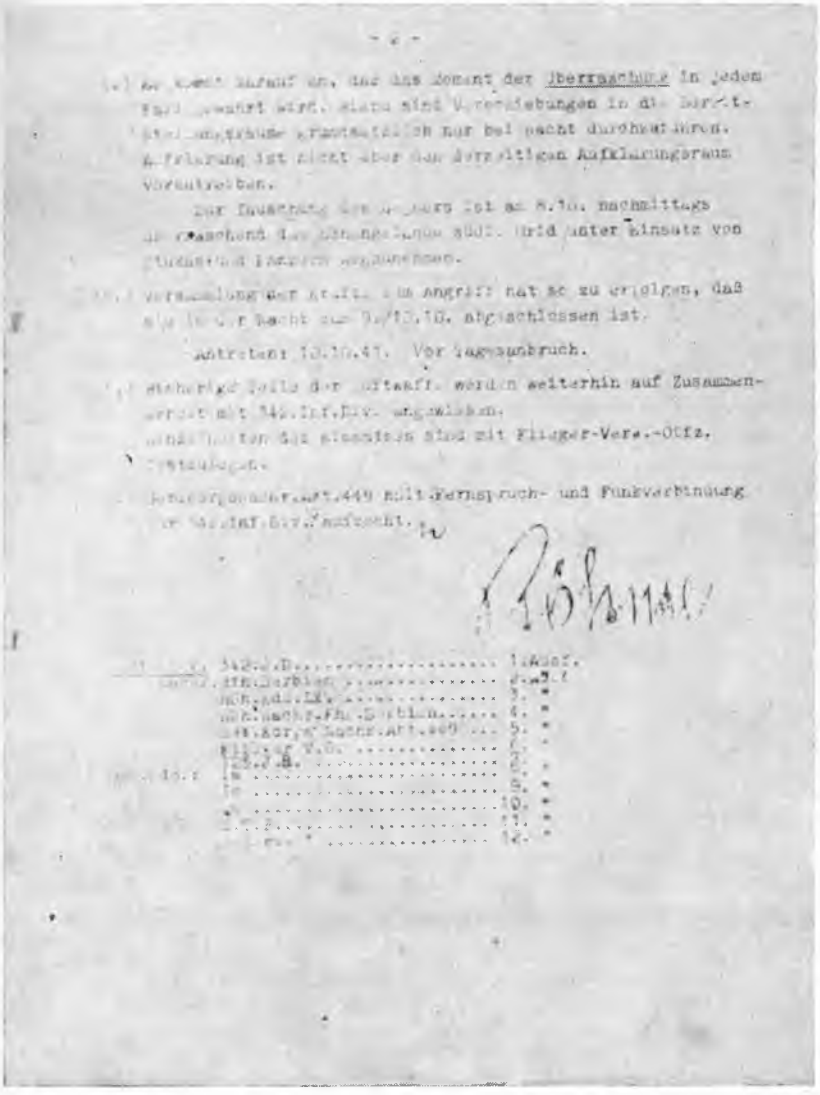
[2] Štambilj primaoca.

[3] U prilogu zapovesti daje se procena partizanskih i četničkih snaga u rejonu Mačva, Cer, Krupanj, Valjevo i Obrenovac. Prema ovoj proceni, grupa četnika je brojala 1000 do 1500 ljudi, a grupa partizana 1000 do 4000 ljudi. Pored toga, u dokumentu se kaže da se oni nalaze na pl. Ceru i u Loznici, a logor zarobljenih nemačkih vojnika u Loznici (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1301-2).

[4] Dopisano rukom.

[5] U to vreme na planini Ceru su se nalazili Podrinski NOP odred (5 četa po 120 boraca) i Kolubarski i Rađevski bataljon Valjevskog NOP odreda (AVII, a. NOP, reg. br. 8/3, k. 1988; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 111).

[6] Vidi dok. br. 186.

Fotokopija zadnje stranice dokumenta br. 185

bi na taj način sprečila trajno ugrožavanje Mačve od bandi iz ove šumovite planine.

3.) Za ovu svrhu angažovaće se iz sadanjih prostora stanovanja:
1 ojačani pešadijski puk, kao grupa, zapadno od planine Cer, radi brzog posedanja predela severoistočno i istočno od Loznice,
2 ojačana pešadijska puka, kao grupe, istočno od planine Cer, radi brzog posedanja predela oko Draginca i Tekeriša.
Glavnina bornih kola, ojačana motorizovanom pešadijom, treba da bude isturena zapadno od planine Cer radi zatvaranja odseka Jadra južno od pl. Iverak.
Dalji je zadatak divizije da — bez vozila — koncentrično prodre u šumovitu planinu i ovu očisti.
Jednu ojačanu četu ostaviti u predelu Šapca.

4.) Bitno je pri ovome da momenat *iznenađenja* bude bezuslovno sačuvan. Stoga se pomeranja u položaje pripravnosti načelno moraju obaviti samo noću. Izviđanje ne proširiti dalje od dosadanjeg prostora izviđanja.
Radi obmane neprijatelja, iznenada, na dan 8. 10. posle podne, upasti — uz angažovanje tenkova i »štuka« — na visinski predeo južno od Orida i zauzeti ga.

5.) Prikupljanje snaga za napad izvršiti tako da sve pripreme i samo prikupljanje budu završene u noći 9/10. 10.
Početak pokreta: 10. 10. 41. pred zoru.[7]

6.) Dosadanji delovi vazduhoplovstva i dalje se upućuju na saradnju sa 342. pd.
Pojedinosti angažovanja utvrditi u sporazumu sa oficirom za vezu vazduhoplovstva.

7.) Brdsko korpusno odeljenje za vezu 449 održava telefonske i bežične veze sa 342. pd.

Beme[8]

Dostavljeno:[9]

---

[7] O toku ove operacije vidi dok. br. 188—193 i 194.

[8] Franc Beme (Franz Böhme), general pešadije, komandant 18. armijskog korpusa (komandant nemačkih trupa u NDH i Srbiji za gušivanje ustanka), preuzeo je 9. oktobra 1941. i dužnost komandanta u Srbiji od generala avijacije Hajnriha Dankelmana koji je 10. oktobra opozvan s te dužnosti (vidi AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 465-79: Ratni dnevnik Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji za oktobar 1941).

[9] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ova zapovest dostavljena .

BR. 186

PREDLOG OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 7. OKTOBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU ZA ANGAŽOVANJE RASPOLOŽIVIH SNAGA PROTIV USTANIKA U SRBIJI I ZA DOVLAČENJE NOVIH POJAČANJA[1]

Telegram[2]

OD: OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI
7. 10. 1941.
u 22,05 č

Strogo poverljivo

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

Veza: telegram str. pov. broj 2087/41. od 7. 10.[3]

Pod 1) Treba računati da se sada još uvek nalaze jače neprijateljske snage na planini Cer.[4] Još 5. 10. manja odeljenja su preduzela pljačkaške pohode na mesta koja se nalaze na severnoj ivici planine, koja su razrušena usled vazdušnih napada. Jedinice su 6. 10. iznenadno izvršile prepade i pokazalo se da se jače neprijateljske snage nalaze zapadno od planine. Ako se ne očisti planina, može se pretpostaviti da će se neprijatelj vrlo brzo pojaviti u pozadini divizije u ravnici. On će povlačenje u planinu zabeležiti kao uspeh. Ako bi se ograničili na obezbeđenje do sada očišćene oblasti, za to bi bile potrebne nesrazmerno jake snage.

Moguće je da prilikom napredovanja u planini divizija ne naiđe na jače neprijateljske snage. Mora se protivnik goniti i u planini, da se neprijatelj u ovoj oblasti ne bi osećao da je siguran ispred nemačkih

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1308-9.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.

[3] Odnosi se na naređenje Oper. odelj. komandanta oružanih snaga na Jugoistoku komandantu 18. AK da dostavi izveštaj o situaciji u Srbiji, upotrebi sopstvenih snaga i cilju operacije (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1205).

[4] Posle borbe protiv delova 342. pd u rejonu M. Mitrovice i na liniji Tabanović — Štitar — Slepčević — Bogosavac, Podrinski NOP odred, sa Kolubarskim i Rađevskim bataljonom Valjevskog NOP odreda, povukao se na severne padine pl. Cera i organizovao odbranu na liniji Lipovlist — Petkovica — Čokešina — Vidojevica, gde je do 9. oktobra 1941. uspeo da zadrži nastupanje 342 pd (AVII, Minhen 6, s. 162-3; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 111).

jedinica. Treba težiti da se iznenadno krene i da se brzim, obuhvatnim napredovanjem po mogućstvu spreči protivniku da pobegne ka jugu. U vezi s tim predlažem: da 342. peš. divizija obuhvatno nastupa (s težištem na istoku) ka planini Cer do odseka Jadar.[5]
Polazak 10. 10. 41, pre svanuća.

Pod 2) Usled angažovanja puka za borbu protiv bandi severoistočno od Valjeva,[6] odložena je namera da 125. peš. puk očisti rejon južno od Beograda. Ova namera za 125. peš. puk i dalje ostaje.
Izgleda da nije mogućno da se sa raspoloživim snagama (342. peš. divizija, 125. peš. puk i jedinice Više komande LXV) okruže ustanici kod Aranđelovca. Usled toga namera je: da se potisnu ustanici u rejon Dunava, istočno od Beograda. Detalji zavise od toga kako će se upotrebiti divizije LXV korpusa za zaštitu železničke pruge i puta Beograd — Niš.

3) Za sada izgleda da ustanici ne ugrožavaju toliko klisuru na Dunavu, a naročito Bor, da bi bilo potrebno da se angažuje operativna grupa (342. peš. divizija i 125. peš. puk). Utvrđeno je da je glavni ustanički rejon istočno i jugoistočno od Požarevca.[7] Može biti potrebno da se ova neprijateljska grupa s juga potisne ka Dunavu.

Opšti zaključak:

Usled razvoja situacije može biti potrebno da se izmene namere predviđene pod 2) i 3). Ovo bi se moglo pre svega desiti ako bi se potvrdile vesti o pojačanom ustaničkom pokretu u dolini gornjeg toka Morave i severnije. Pošto se verovatno ne može računati da se dobije još jedna divizija, ponovo predlažem:

a) da se dovedu pojačanja iz 164. peš. divizije, i

b) da neka druga divizija 15. talasa, koja je bolje obučena, smeni 704. peš. diviziju.

Vratiti Ia.

Pot. Beme
Broj 890/41. str. pov.[8]

---

[5] Vidi dok. br. 185.
[6] O dejstvima ovog puka vidi dok. br. 188—190.
[7] O akcijama Požarevačkog i Krajinskog NOP odreda na tom području opširnije vidi u Zborniku, tom I, knj. 2, dok. br. 45 i 55.
[8] Dopisano rukom.

BR. 187

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 9. OKTOBRA 1941. O UZETIM TAOCIMA U REJONU ŠAPCA, O MASOVNIM MERAMA ODMAZDE I O OSNIVANJU KONCENTRACIONOG LOGORA KOD SREMSKE MITROVICE[1]

Berlin, 9. oktobar 1941. godine

ŠEF POLICIJE BEZBEDNOSTI
I SLUŽBE BEZBEDNOSTI
Br. IV A 1—1B strogo poverljivo

50 primeraka
36. primerak

Izveštaj o događajima [u vezi s napadom na] SSSR br. 108

I — *Politički pregled*

Inostranstvo

Srbija:

Šef ajnzac-grupe policije bezbednosti i službe bezbednosti — Beograd — izvestio je:

Akcijom čišćenja neprijatelja od strane Vermahta u rejonu Šapca[2] dosada je uhapšeno 22.000 muškaraca. Ovi su smešteni u provizornom logoru i sada će ih prorešetati jedna komanda policije bezbednosti uz pomoć beogradske policije.

Kao odmazda za 21 nemačkog vojnika,[3] koji su ubijeni pre nekoliko dana kod Topole, pogubljeno je 2.100 Jevreja i Cigana. Egzekuciju je izvršio Vermaht. Zadatak policije bezbednosti je jedino da stavi na raspolaganje neophodan broj.

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 234, s. 2722844).

[2] O toku akcije u rejonu Šapca vidi dok. br. 175, 178 i 182.

[3] Vojnici su pripadali 521. armijskom puku za vezu. Poginuli su 2. oktobra 1941. kod s. Vlakča, južno od Topole, u sukobu sa delovima Posavskog NOP odreda. Povodom toga je opunomoćeni komandant u Srbiji naredio da se iz koncentracionih logora u Šapcu i Beogradu strelja 2.100 uhapšenika (vidi dok. br. 188 u ovoj knjizi; Zbornik tom I, knj. 1, dok. br. 189; AVII, Minhen 3, s. 657 i Minhen 12, s. 859, NAV-T-312, r. 452, s. 8037150-1). Opširnije o najmasovnijim zločinima u Srbiji vidi u knjizi dr Venćeslava Glišića »Teror i zločini nacističke Nemačke u Srbiji 1941—1944« (dalje: Dr Venćeslav Glišić, n.d.), Izdavačko preduzeće »Rad«, Beograd, 1970, str. 58—59.

805 Jevreja i Cigana uzeto je iz šabačkog logora, a ostatak iz jevrejskog prolaznog logora u Beogradu.

Za lica koja je Vermaht uhapsio u toku akcije čišćenja, kao i za ostala lica uhapšena od strane Vermahta u luku Save kod Mitrovice, osnovan je sabirni logor.[4] Ovaj logor izgradila je organizacija Tot. Za prvo vreme imao bi kapacitet za 50.000 lica, da bi se mogao povisiti na 500.000.[5] Logor je izgrađen prema uzoru na nemačke koncentracione logore. Uprava logora je u rukama ajnzac-grupe policije bezbednosti i službe bezbednosti.

. . .[6]

BR. 188

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 9. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI, PRIPREMI PROTIVMERA, IZVRŠENIM ODMAZDAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo
KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM: 10. OKT. 1941.
vreme: 10,30
Ia, br. 2375/41, pov.

O. K. W/W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:
O. K. H., Gen. St. d. H, operativno odelj.
O. K. H., odeljenje za inostranstvo — Istok, Grupa za Bliski istok i Balkan (uprava Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
O. K. L,[3] generalštab, Ic.

[4] Odnosi se na privremeni logor u Jarku, kod Sremske Mitrovice (opširnije o tome vidi AVII, Minhen 12, s. 1375-6, br. reg. 22/1, k, 27 II; »Otpor u žicama«, sećanja zatočenika, knjiga druga, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1969, str. 80—81).

[5] Tako je u originalu.

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na SSSR.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003010. Na margini telegrama rukom je dopisano nekoliko reči, parafa i datuma.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Oberkommando der Luftwaffe (Komanda vazduhoplovstva).

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 9. 10. 1941.

Srbija:[4]

Opšta situacija nepromenjena. U Beogradu pojačana komunistička propaganda.

342. div.: krenuče 10. 10. sa severa i severoistoka protiv jačeg neprijatelja na planini Ceru i Iverku.[5]

125. pp: u nastupanju od Valjeva prema severu dostigao je, bez dodira sa neprijateljem, liniju Kalenić — Brgule — Lisopolje (južno od Obrenovca).

Uspešne borbe manjih jedinica kod Zeoke (severoistočno od Lazarevca) i Salaš — Sikole (18 km severoistočno od Bora).

Za odmazdu za 22 ubijena pripadnika 521. armijskog puka za vezu biće streljano 2000 komunista i Jevreja.[6]

Železnička pruga Obrenovac — Valjevo opet je u eksploataciji.

Ukupni gubici: neprijatelj 10 mrtvih, 2 ranjena i 32 osobe privremeno uhapšene. Sopstveni: 8 mrtvih, 8 ranjenih.

Hrvatska:

Nepromenjeno.[7]
. . .[8]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 6946/41. poverljivo, od 9. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

---

[4] Opširnije o situaciji na tom području vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 197 i 199-201).

[5] Vidi dok. br. 185. Posle operacije u Mačvi, 9. oktobra 1941, ta je divizija raspoređena u tri grupe: jedna na području Prnjavor — Zmijak, druga na području Klenje — Slepčević — Bogatić treća u rejonu V. Vranjska — Šabac (AVII, Minhen — 6, s. 417-20). O gubicima i plenu za period od 24. septembra do 9. oktobra 1941. vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 196.

[6] Delovi Posavskog NOP odreda napali su 2. oktobra 1941 navedenu nemačku jedinicu (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 189).

[7] U izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. oktobra 1941. stoji: »Landesšicen-bataljon 447. stigao u Sarajevo, a 925. u Zagreb. Landesšicen-bataljon 823. verovatno 10.10.41. stiže u Banju Luku« (AVII, Minhen 6, s. 191-2). Što se tiče angažovanja 718. pd na teritoriji NDH, opunomoćeni komandant u Srbiji je, preko nemačkog generala u Zagrebu, naredio: s obzirom na dalje nastupanje 342. pd na planini Ceru, prvenstveni je zadatak 718. pd da učvrsti situaciju oko Zvornika, pošto će ustanici biti odbačeni preko granice Srbija — NDH (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1285). U izveštaju Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 8. oktobra 1941. za teritoriju NDH piše: »Hrvati su borbom oslobodili put Tuzla — Zvornik. Železnička pruga Doboj — Sarajevo u prekidu« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003011).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku .

BR. 189

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 11. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O DEJSTVIMA SOPSTVENIH JEDINICA I OBOSTRANIM GUBICIMA NA PODRUČJU SEVEROZAPADNE SRBIJE I O AKCIJAMA USTANIKA NA PUTU ZVORNIK — TUZLA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 12. OKT. 1941.
vreme: 11,30
Ia, br. 2398/41. pov.

O. K. W/W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativno odelj.
O. K. H., Odeljenje za inostranstvo — Istok, Grupa za Bliski istok i Balkan (uprava Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St.,[3] Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 11. 10. 1941.

Srbija:[4]

U rejonu Požarevac — Kučevo — V. Gradište[5] i oko Zvornika na Drini ustanici se pojačavaju.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003008.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Oberbefehlshaber der Luftwaffe, Luftwaffenführungsstab (komanda vazduhoplovstva, generalštab vazduhoplovstva).

[4] O situaciji na toj teritoriji 10. i 11. oktobra 1941. opširnije vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 202 i 205.

[5] O akcijama partizanskih odreda na tom području vidi u Zborniku, tom I, knj. 2, dok. br. 45: izveštaj delegata Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju pri Okružnom komitetu KPJ za Požarevac od 12. oktobra 1941. godine.

342. div.:[6] prednji delovi u Loznici, raskrsnica puteva 6 km jugoistočno od Loznice, kota 334 (južno od Draginca). U Loznici oslobođeno 30 ranjenih nemačkih vojnika. Zaplenjen jedan top. Neprijatelj je izgubio 695 ljudi. Sopstveni gubici iznose 8 ranjenih.

125. pp: u Ubu.[7]

Uspešne akcije manjih jedinica jugoistočno od Topole i severno od Valjeva.

Uspešne pojedinačne akcije srpske žandarmerije severno od Zaječara i južno od Svilajnca, kao i četnika[8] zapadno od Mladenovca.

Prepadi kao do sada. Glavna pruga Beograd — Niš, posle kraćeg prekida, opet u eksploataciji.[9] Nedić će 12. 10. održati govor preko radija o borbi protiv komunizma.[10]

---

[6] Shodno zapovesti opunomoćenog komandanta u Srbiji od 7. oktobra 1941 (vidi dok. br. 184) 342. divizija je 10. oktobra otpočela nastupanje na jug u cilju opkoljavanja planine Cera i Iverka. Tom prilikom je njeno desno krilo zaostalo zbog čišćenja šuma na zapadnoj padini Cera i srušenog mosta na r. Jadru, zapadno od Straže. Levo krilo borbenog poretka divizije je imalo veće teškoće: kretalo se strmim putevima od Tekeriša i pri tom nailazilo na mnogobrojne prepreke koje se nisu mogle obići, jer je put za s. Draginac bio skoro neprohodan. Partizanske snage su se uglavnom ograničile na odbranu prepreka kad god im je zemljište to nudilo (AVII, Minhen-6, s. 417-20). O pukovskim grupama ove divizije piše u dnevnom izveštaju Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 10. oktobra 1941: »Pukovske grupe, koje su dolazile sa severa, dostigle su: 699. pukovska grupa Stražu, 697. pukovska grupa Radovašnicu a 698. grupa okolinu Divaca« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003009).

[7] Delovi 125. pešadijskog puka su zauzeli Ub 11. otobra 1941, posle ogorčene borbe protiv delova Posavskog NOP odreda (AVII, Minhen-3, s. 660; »Hronologija«, str. 138).

[8] Reč je o četnicima Koste Pećanca.

[9] Prekid te pruge je trajao deset časova. O situaciji na teritoriji pod komandom opunomoćenog komandanta u Srbiji opširnije vidi u izveštaju Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 11. oktobra 1941 (AVII, Minhen-12 s. 889).

[10] Ovaj govor je 13. oktobra 1941. objavljen u kvislinškom listu »Obnova«, pod naslovom: »U poslednjoj sekundi, poslednjeg časa doći k sebi, zabludeli srpski rode«.

Hrvatska:

Hrvati[11] su odbili jače napade ustanika na put Zvornik — Tuzla. Procenjuje se da ustanici jugozapadno od Zvornika broje 6.000 ljudi.

. . .[12]

Komandant oružanih snaga
na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 6992/41. poverljivo, od
11. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

---

[11] Misli se na oružane snage NDH. Nemački general u Zagrebu je 10. oktobra 1941. izvestio komandanta oružanih snaga na Jugoistoku: da se vojska NDH sastoji iz 5 štabova divizija, 46 pešadijskih bataljona, 10 artiljerijskih diviziona, 15 dopunskih pešadijskih bataljona, 3 konjička eskadrona (bez konja), 1 biciklističkog bataljona; da su u formiranju 3 štaba korpusa, 1 štab divizije, 2 voda za vezu i 4 inžinjerijska bataljona; da je jedan bataljon legije sastavljen od oficirskih i podoficirskih pitomaca, 10. oktobra 1941. upućen u Delershajm (kod Beča) na obuku, s ciljem da, posle višemesečne obuke, posluži kao jezgro za formiranje oružanih snaga NDH (AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050892-3; r. 1312, s. 194-5). Opširnije o školskom centru u Delershajmu (Döllersheim) za obuku oficira i podoficira NDH vidi AVII, NAV-T-77, r. 895, s. 5646450-1.

[12] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 190

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 12. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA, PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U SRBIJI I O AKCIJI U ZAGREBU[1]

Poverljivo

KR. — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIMLJ. 13. OKT. 1941.
vreme: 11,15
Ia, br. 2405/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, Operativno odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 12. 10. 1941.

Srbija:[3]

Neprijateljski delovi s planine Cera povukli se u Krupanj. Odsek Dobrave (jugoistočno od Šapca) drži neprijatelj.

342. div.: nastavlja sa čišćenjem planine Cer i Iverak.[4] Neprijatelj je izgubio 876 ljudi. Naša 2 vojnika ranjena. Namera je da se delovi divizije upute za Krupanj.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003007.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O tadašnjoj situaciji u njoj opširnije vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 207, 208 i 209.

[4] Posle prikupljanja zaostalih jedinica i posle lokalnih čišćenja, 12. oktobra 1941, uveče, divizija je dobila naređenje da očisti planine Cer i Iverak i jednovremeno, s linije s. Krivajci — Mojković, napadne Krupanj (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 210: naređenje operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 12. oktobra 1941; AVII, Minhen-6, s. 417-20).

125. pp: drumske prepreke i razaranja onemogućavaju marš za Obrenovac.[5]
Zajedno sa srpskom žandarmerijom izvršena akcija protiv bandi u Lipovačkoj šumi (20 km jugozapadno od Beograda).[6] Neprijatelj je izgubio 73 čoveka. Zaplenjeno 5 kamiona sa oružjem i municijom.

U Negotinu četnici uhapsili 58 komunista.
Politička situacija nepromenjena. Pojedini železnički objekti i opštine izloženi prepadima.

Hrvatska:

Nikakvih promena.[7] U Zagrebu komunisti ubili jednog nemačkog podoficira.[8]
...[9]

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7014/41, poverljivo, od 12. 10. 1941.

---

[5] Radi čišćenja terena jugozapadno od Obrenovca trebalo je da dva bataljona toga puka dođu 13. oktobra 1941. u Obrenovac a jedan bataljon dođe u Stepojevac (AVII, Minhen-6, s. 185).

[6] Borbu protiv Nemaca i nedićevaca kod Lipovačke Mehane (blizu Umke) vodili su delovi Kosmajskog NOP odreda. Zbog toga su nemački vojnici spalili sela Sremčicu i V. Moštanicu. (vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 209: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 12. oktobra 1941).

O toj akciji poslao je izveštaj i nemački komandant grada Beograda. U njemu stoji: »11. oktobra 1941. policijske snage i srpska pomoćna žandarmerija — grupa majora Kalabića pod rukovodstvom šefa policije Jovanovića — napale su sa četiri strane Lipovačku šumu (5 km zap. od Ripnja). Akciju su podržavali 1. četa 501. bataljona vojne žandarmerije i delovi 220. pt diviziona. 30 ustanika je ubijeno a 41 zarobljen« (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 465-79).

[7] U izveštaju nemačkog generala u Zagrebu od 11. oktobra 1941. komandantu 18. armijskog korpusa u Beogradu piše:

»Situacija istočno i severoistočno od Sarajeva je prilično napeta. Jakoj navali četnika preko gornje Drine, koja je izazvana našim akcijama, slediće uskoro slična takva i preko nemačko-italijanske demarkacione linije, jer ih Italijani progone. Odbrana rejona oko Sarajeva je od najvećeg značaja. Eventualno traženje pomoći od Italijana je politički nepoželjno. Predlažem da čete 718. pešadijske divizije u [Sremskoj] Mitrovici i Šapcu budu zamenjene jednim landesšicen-bataljonom, koji bi se u krajnjem slučaju mogao staviti na raspolaganje, a čete da se vrate u sastav divizije, koja će time zajedno sa Hrvatima predstavljati jaču koncentraciju snaga i imati veću slobodu kretanja u okolini Sarajeva« (AVII, NAV-T-501, r. 267, s. 670).

[8] Ovaj podoficir je pripadao 925. landesšicen-bataljonu (AVII, Minhen-6, s. 186-7).

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 191

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 13. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U ZAPADNOJ SRBIJI, PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
prim. 14. okt. 1941.
vreme: 10,45
Ia, br. 2419/41. pov.

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. st. d. H, Operativno odelj.
O. K. H., Odeljenje za inostranstvo — Istok, grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 13. 10. 1941.

Srbija:[3]

Na više mesta razrušena pruga. Kod Stublina (10 km južno od Obrenovca) oklopni voz iskliznuo iz šina. Kod Mladenovca otvorena vatra iz mitraljeza na vanredni voz s vojnicima koji putuju na odsustvo. Nije bilo žrtava. Kod Bele Palanke (pruga Niš — Pirot) zbog sabotaže voz iskliznuo iz šina. Saobraćaj je ponovo uspostavljen. Jača banda 10. 10. na maršu od Majdanpeka (14 km jugozapadno od D. Milanovca — Turno) za Rudnu Glavu (16 km jugoistočno odatle). Nekoliko artiljerijskih granata ispaljeno na Kraljevo.[4]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003005.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O tadašnjoj situaciji na tom prostoru vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 216: izveštaj opunomoćenog komandanta Srbije od 13. oktobra 1944.

[4] Delovi Kraljevačkog i Čačanskog NOP, odreda, sa četnicima Draže Mihailovića, 10/11. i 11/12. oktobra 1941. su izvršili napade na Kraljevo, prodrli u grad i posle se povukli u svoje rejone (AVII, a. NOP, reg. br. 1/4 i 4-1, k. 1986; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 114).

342. div.:[5] prilikom prodiranja za Koviljaču oslobođeno 10 nemačkih vojnika,[6] među kojima je 9 bilo ranjeno. Prilikom prodora u dolini Jadra neprijatelj je izgubio 260 ljudi.[7]

125. pp: pojačani 3. bataljon vodio je borbu s neprijateljem, naoružanim mitraljezima, u Stepojevcu[8] i severno od istog (18 km južno od Obrenovca). Štab i 1. bataljon stigli u Obrenovac. Kod Zvornika delatnost izviđačkih patrola.

Hrvatska:

Nema izveštaja.

. . .[9]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7025/41. poverljivo, od 13. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:

. . .[10]

poručnik

---

[5] O dejstvima te divizije detaljnije vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br .213, 216 i 217.

[6] Delovi 342. pd su 13. oktobra 1941. slomili odbranu Podrinskog NOP odreda i ušli u Loznicu i Banju Koviljaču. Nemački vojnici su pronađeni u manastiru Tronoši (AVII, Minhen-6, s. 403-4, Minhen-12, s. 92; »Hronologija«, str. 139).

[7] U izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 13. oktobra 1941. stoji: »Prilikom napada divizije u dolini Jadra neprijateljski gubici su bili 2 mrtva, 8 zarobljenih. Dalje, divizija je zarobila još 250 a uhapsila 100 civilnih lica i streljala kao meru odmazde« (AVII, NAV-T--312, r. 452, s. 8037164).

[8] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 211: naređenje opunomoćenog komandanta u Srbiji od 13. oktobra 1941. komandantu 125. pp da opkoli i uništi s. Arnajevo (6 km jugoist. od Stepojevca).

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[10] Potpis nečitak.

BR. 192

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 14. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SEVEROZAPADNOJ SRBIJI, PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 19. OKT. 1941.
vreme: 11,00
Ia, br. 2428/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativno odelj.
O. K. H., Odeljenje za inostranstvo — Istok, Grupa za Bliski istok i Balkan (uprava Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic.

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 14. 10. 1941.

Srbija:[2]

Jače bande zapadno od Obrenovca.
342. div. krenula je za Krupanj[3] uprkos jačem neprijateljskom otporu. Delovi čiste planinu Cer.[4] Neprijatelj je iz-

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003004.

[2] Vidi izveštaj opunomoćenog komandanta Srbije od 14. oktobra 1941, (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 217).

[3] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 214: zapovest Štaba 342. pd od 13. oktobra 1941. za napad na Krupanj.

[4] U izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 14. oktobra 1941. piše: »sa 2 bat. u 06,35 č u pokretu iz s. Draginac na zapad u cilju nastupanja na Krupanj. Jači otpor neprijatelja kod s. Krivajace. Glavnina divizije je u rejonu s. Radovašnica — Milina — Kamenica — Jadranska Lešnica. Uže okruženje srednjeg dela pl. Cer« (AVII, NAV-T-312, r. 425 s. 8037703-4). O dejstvima nemačkih jedinica u rejonu planine Cera vidi zapovesti Štaba 342. pd za 14. i 15. oktobar 1941. (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 215) i dnevni izveštaj ove divizije za 13. i 14. oktobar 1941 (AVII, Minhen 6, s. 403-4);

gubio 655 ljudi. Sopstveni gubici: 4 vojnika mrtva, 19 ranjenih.

125. p: vrši čišćenje u okolini Obrenovca. Vodio borbe kod Grabovca (zapadno od Obrenovca). Mesto razoreno.[5]
Neprijatelj je izgubio 19 ljudi. Sopstveni gubici: 1 oficir i 2 vojnika mrtvi, 5 ranjenih.

717. div.: 1. bataljon 737. pešadijskog puka zbacio je neprijatelja s položaja kod Trstenika (zapadno od Kruševca).
Neprijatelj je izgubio 30 ljudi. Sopstveni gubici: 2 vojnika mrtva, 5 ranjenih.
Prepadi kao i do sada. Kod Petrovgrada — Banat — pojavili se naoružani komunisti. U Beogradu je otkriven komunistički centar za falsifikovanje ličnih isprava. Kod Kruševca srpska žandarmerija javno je streljala jednog komunističkog vođu.[6] Glavna železnička pruga Beograd — Niš biće u prekidu 24 sata.[7]

Hrvatska:

Ništa naročito.
. . .[8]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, odelj. Ic/AO
Br. 7041/41, poverljivo, od 14. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

KOMANDA 12. ARMIJE[9]
PRIM. 15. OKT. 1941.
vreme: 11,00
Ia, br. 2428/41. pov.

---

[5] Opunomoćeni komandant u Srbiji je naredio 125. peš. puku da, prilikom »pročešljavanja« područja južno od Obrenovca, u selu Grabovcu spali svaku petu kuću (AVII, Minhen 12, s. 1123).

[6] Streljanje je izvršeno u s. Kukljinu (8 km sev. od Kruševca). Vidi AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8037703-4.

[7] Prema izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 14. oktobra 1941, između Jagodine i Stalaća, kod s. Laništa (6 km sev. od Jagodine) pruga je oštećena dizanjem u vazduh skretnica (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037703-4).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[9] Štambilj primaoca.

BR. 193

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 15. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, Oper. odelj.
O. K. H., Odeljenje za inostranstvo, Grupa za Bliski istok i Balkan (uprava Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic.

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 16. OKT. 1941.
VREME: 10,20
Ia, br. 2439/41. pov.

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 15. 10. 1941.

Srbija:[3]

342. div.: čišćenje planine Cera nalazi se u završnoj fazi. U dolini Jadra neprijatelj pruža jači otpor. Vrše se pripreme za napad.[4]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003003.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O situaciji na toj teritoriji opširnije vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 220: izveštaj opunomoćenog komandanta Srbije od 15. oktobra 1941.

[4] U desetodnevnom izveštaju 342. pd opunomoćenom komandantu u Srbiji od 20. oktobra 1941. piše: »Napad na Krupanj koji je otpočeo 14.10.1941. bio je uslovljen prethodnim prodiranjem u dolinu Jadra u dubinu oko 9 km. Ovaj udar na položaje koji ovičavaju dolinu, bez dovoljne podrške kod mosta (152,3), zapao je u zasednu vatru. Uz teške vremenske prilike, ovaj otpor je slomljen a zatim dalji napad odložen, a komandant izvešten. Čišćenje pl. Iverka i Cera od juga ka severu vodilo je preko dva strma ispresecana i pošumljena planinska venca, s vrhovima visokim do 667 m, delimično pokrivenim prvim snegom. Ono je završeno 15.10.1941. opkoljavanjem jezgra pl. Cera i mesta Pet-

125. pp: čisti ostale planine jugoistočno od Obrenovca.[5] Neprijatelj je izgubio 230 ljudi.

717. div.:[6] I i II 737. pp vode borbu s neprijateljem[7] koji od jutra 15. 10. napada na Kraljevo.[8] Protiv neprijatelja koji drži most na Moravi, 5 km istočno od Kraljeva, angažovane »štuke«. Neprijatelj je imao znatne gubitke. Još se ne raspolaže detaljnijim izveštajima.

III/749. pešadijskog puka nalazi se na maršu od Kragujevca za G. Milanovac u cilju sprovođenja novih mera odmazde.

Sabotaže na putevima i telefonskim vodovima, prepadi na opštine kao do sada. Banditi prisilno odvode mlade Srbe.

Železnička pruga Beograd — Niš opet u eksploataciji.

Hrvatska:

Ništa naročito.
. . .[9]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7051/41. poverljivo, od 15. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

---

kovice. Srazmerno mali plen i broj zarobljenika navodi na zaključak da je neprijatelj, koristeći se veličinom prostora i njegovim osobinama, uglavnom uspeo da se izvuče. Svakako se mora smatrati da se među uhapšenima u civilnom odelu nalazi mnogo komunista i četnika« (AVII, Minhen 6, s .417-20). O tome vidi izveštaj komandanta 342. pd od 15. oktobra 1941. objavljen u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 219.

[5] Delovi ovog puka i kvislinške jedinice su vodili borbu protiv 2. bataljona Posavskog NOP odreda na pravcu Lazarevac — Stepojevac — Draževac od 13. do 15. oktobra 1941 (AVII, Minhen 6, s. 368-9; »Hronologija«, str. 139).

[6] U izveštaju o stanju 717. divizije od 15. oktobra 1941, pored ostalog, piše da je ona od 25. septembra do 15. oktobra 1941. imala sledeće gubitke: 3 mrtva oficira i 18 podoficira, 43 ranjena i 8 nestalih vojnika. Govoreći o partizanskim jedinicama, u izveštaju se konstatuje da im je komandovanje dobro i da one zemljište koriste na najpogodniji način (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040345-6).

[7] Ovi bataljoni su iz Kruševca napali delove Kraljevačkog NOP odreda na Popinskoj reci (kod Trstenika), s namerom da se probiju i pruže pomoć okruženom garnizonu u Kraljevu. Zbog izdaje četnika, koji su partizanske položaje napali s leđa, poginula su 42 partizana (»Južna Srbija«, str. 65).

[8] Napad su izveli delovi Kraljevačkog i Čačanskog NOP odreda (AVII, Minhen 6, s. 368-9; »Hronologija«, str. 139).

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 194

IZVEŠTAJ NAČELNIKA POZADINE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 15. OKTOBRA 1941. O SNABDEVANJU I TROŠKOVIMA IZDRŽAVANJA I GUBICIMA SOPSTVENIH TRUPA U OPERACIJAMA PROTIV PARTIZANA, KAO I O RADU NEMAČKE VOJNE UPRAVE U SRBIJI I RATNIM ZAROBLJENICIMA[1]

Načelnik pozadine kod opunomoćenog komandanta u Srbiji — O. U., 15. 10. 1941.

Predmet: tačke za konferisanje u odeljenju pozadine

I. SNABDEVANJE[2]

1) *Ishrana:*

a) *Ukupno brojno stanje za ishranu u Srbiji iznosi:* 56.000 ljudi, 20.000 konja.

Dotur iz Rajha je obezbeđen, ponekad se pojavljuju poteškoće u transportu.

U pogledu ishrane s terena u zemlji izdato je naređenje Prilog 1, »opunomoćenog komandanta u Srbiji, pozadina br. 2929/41. poverljivo od 14. 10. 41.«[3]

Teškoće u stvaranju zaliha:[4]

Zobi za sada se poseduje samo za 8 dana, trebovane su ostale količine.

Fabrike konzervi (2 u Banatu, po 1 u Jagodini i Kijevu) rade za sada dovođenjem zaplenjene ili kupljene stoke.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 461, s. 8048687-94).

[2] O snabdevanju na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku opširnije vidi u izveštaju načelnika pozadine komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 7. oktobra 1941. upućenom Komandi kopnene vojske (AVII, NAV-T-315, r. 461, s. 8048840-50).

[3] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.

[4] U izveštaju Komande pozadine komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 8. oktobra 1941. Komandi kopnene vojske se izveštava da preduzete mere za stvaranje zaliha nisu izvršene u Srbiji zbog ustanka (prestanka rada fabrika, štrajkova, prestanka isporuka i rušenja komunikacija). Kao izraziti primer postojećih teškoća, navodi se da je železnička pruga Beograd — Niš za poslednjih 6 nedelja smanjila svoj kapacitet za 40%. Uopšte, zbog ustanka u Srbiji, dotur železnicom je onemogućen i po 14 dana, pa i duže (AVII, NAV-T-312, r. 461, s. 8048827-8).

Teškoće u tekućem snabdevanju:

Opkoljene jedinice u Kraljevu moraju se za sada snabdevati vazdušnim putem, njihovo deblokiranje iz pravca Kruševca je u toku.

Velika većina mlinova za žito nalazi se u rukama ustanika, zbog toga postoji slaba mogućnost da se na terenu priprema hleb.

b) *Prikupljanje žetve:*

Prilog 2. Prikupljanje žetve kukuruza je naređeno službenim listom 20/41. za 25. 10. 41.[5]

U luku Sava — Drina upotrebljena su 2 radna odreda folksdojčera i to u Šapcu i Mitrovici (1000 ljudi naoružanih zaplenjenim puškama).

Upotrebu radne jedinice sastavljene od zatvorenika regulisao je 750. pp sporazumno s vojnim savetnikom Hiligerom (kod opunomoćenog generala za pitanja privrede).

. . .[6]

3) *Finansije:*

Srpska vlada je do sada dostavila, kao doprinos za troškove okupacije, sumu u visini od 6,5 miliona RM. Pregovori s vladom oko povišenja ovog iznosa na 15 miliona RM su u toku, a njih vodi intendant komandanta Srbije. Doprinos u visini od 12—13 miliona RM biće dovoljan da se pokriju troškovi.

. . .[7]

5) *Sanitetska služba:*

a) *Sanitetske ustanove:*

Pored poluvojnih bolnica okupacionih divizija i sanitetske čete 342. divizije koriste se i sledeće:

2 vojne bolnice u Beogradu (921 i 922)

1 vojna bolnica u Nišu (923).

Jedna armijska sanitetska četa (2/572) spremna je za upotrebu.

Poteškoće se ne očekuju. Proširenje bolničke baze u Beogradu sa 700 na 1.500 postelja je u toku.

. . .[8]

---

[5] i [12] Komandant Srbije je 9. oktobra 1941, na osnovu ovlašćenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, izdao naredbu o uklanjanju kukuruza s polja (vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 141).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na stanje odeće.

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na snabdevanje municijom.

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na zdravstveno stanje jedinica.

d) *Ukupni gubici* od početka akcija u Srbiji:[9]

	mrtvi	nestali	ranjeni
Kps. jedinice (26. 9—14. 10)	—	—	—
125. pp (26. 9—14. 10)	9 (1)	—	18 (2)
342. pd (26. 9—14. 10)	10 (1)	1	58 (3)
Viša komanda LXV (18. 7—13. 10)	227 (?)	363 (?)	351 (?)
k-t Srbije (18. 6—10. 10) (landesšicen-bataljon policije mot.	25(2)	108	34
Ukupno:	271 (4+?)	472 (?)	461 (5)

6) *Veterinarska služba:*

Sve nedostajuće brojno stanje u konjima popunjeno je zaplenjenim grlima; rezerve: 400 zaplenjenih konja.
U toku je formiranje dopunskih ešelona tovarne stoke da bi se u 342. pd 1 baterija i po 1 ojačana četa za svaki bataljon osposobile za upotrebu na planinskom zemljištu. Za ovo je potrebno 536 grla tovarne stoke, a poseduje se 550. Samari za tovarnu stoku i pribor trebovani su od OKH. Zamenik komandanta XVIII armijskog korpusa je obećao dodelu 150 obučenih konjovodaca.
. . .[10]

9) *Vojna pošta:*
Dostava vojnopoštanskih pošiljki se vrši železnicom, a za Valjevo za sada avionom.

II. VOJNA UPRAVA

1) *Rekonstrukcija vlade:*
Šef vojne uprave je vodio pregovore u pogledu rekonstrukcije vlade.

---

[9] O gubicima oficira komandi i jedinica koji su na teritoriji Jugoslavije boravili od 1. jula do 25. oktobra 1941. vidi imenični pregled poginulih oficira Personalnog odeljenja komandanta Srbije od 25. oktobra 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036719-22).

[10] Izostavljeno se odnosi na transportnu auto-službu, naoružanje i opremu.

2) *Izdati su sledeći propisi i naređenja:*
a) O predaji oblasti Zemuna (istočni Srem) Hrvatskoj,[11]
b) O prikupljanju žetve kukuruza. (Prilog 1)[12]

3) *Prikupljanje granične carinske zaštite*
u veća odeljenja je u toku.[13]

4) *Folksdojčeri:*
Upotreba folksdojčera kao pomoćne policije i samozaštite u Banatu je dosad bila uspešna.
Planirana preseljavanja iz Srbije (iseljenike oko Smedereva u Pančevački rit a rudare u Nemačku) delimično su u toku.

5) *Srpska policija i žandarmerija:*
Naoružanje je obustavljeno. Upotreba je do sada bila u mnogim slučajevima uspešna.
Volja za saradnju postoji.

6) *Uprava nad oblastima gde su ugušeni nemiri:*
Vojna uprava preuzima deo po deo, iza borbenih trupa, upravu nad oblastima u kojima je zaveden red i mir.

III. PRIVREDA[14]

1) *Vojna privreda:*

a) *Pogoni naoružanja:*
Za sada rade samo pogoni koji se nalaze oko Beograda i u samom Beogradu.
Fabrika avionskih delova u Kraljevu ne radi.
Naređenje za proizvodnju upaljača u Valjevu je povučeno.
Zavod u Kragujevcu je evakuisan.
Fabrika municije i oružja u Užicu predata je neprijatelju i do sada još nije porušena.[15]

---

[11] Vidi dok. br. 181.

[13] O reorganizaciji sreskih carinskih komesarijata i carinskih kontrolnih stanica vidi naređenje Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta Srbije od 17. oktobra 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 545-7).

[14] Vidi dok. br. 171, 222, 247 i 294.

[15] Ova fabrika je u oslobođenom Užicu radila od 24. septembra do 30. novembra 1941, sa znatno povećanim proizvodnim kapacitetom, pod rukovodstvom Užičkog NOP odreda, odnosno Komande mesta (»Užice 1941«, str. 352—359).

b) *Vojna privreda u daljem smislu:*

Bor:

Mašine se nalaze u transportu za rudnik, radovi na iskopu počeće verovatno krajem oktobra.

Trepča:

Majdan u radu.

Krupanj:

Posle akcije čišćenja južno od Jadra ponovo je otpočeo iskop. Važni su nalazi i iskopi antimona, pošto se celokupne potrebe Rajha pokrivaju iz ovog rudnika.

Čačak:

Za sada su napušteni i predati neprijatelju važni rudnici magnezita.

c) *Izveštaj o situaciji:*

Izveštaj o celokupnoj situaciji privrede u Srbiji, koji je zatražio komandant oružanih snaga na Jugoistoku, trenutno se obrađuje kod generalnog opunomoćenika za privredu i biće referisan do 25. 10.
Izveštaj o snabdevanju Beograda i o izgledima za zimske mesece dostaviće generalni opunomoćenik do 16. 10.

d) *Obrada:*

Vojnoprivredni štab za Jugoistok i generalni opunomoćenik za privredu, usled onesposobljavanja mase pogona u Srbiji, nisu potpuno zaposleni i rade jedan pored drugog. Upravni štab kod komandanta Srbije mora se po nuždi baviti pitanjima vojne privrede a mogao bi, ako bi se ojačao s nekoliko stručnih saradnika za privredu, i sam da preuzme sve poslove oko obrade privrede i uprave u Srbiji.

2) *Privreda:*

a) *Ugalj:*
vidi prilog 5.[16]

b) *Elektroenergija:*
Beograd, vidi prilog 6.[17]
Snabdevanje ostalih srpskih pogona vrši se preko manjih električnih centrala u zemlji.

---

[16] i [17] Ti prilozi nisu pronađeni.

IV. PITANJE ZAROBLJENIKA

1) *Hapšenja:*
U Šapcu za sada ima oko 20.000 uhapšenih.[18] Ratni vojni sud pri opunomoćenom komandantu u Srbiji, u saradnji s policijom i službom sigurnosti vojne uprave, vodi nad njima istragu da li su pripadali bandama ili komunističkoj partiji. Oni se delom upotrebljavaju u radnim jedinicama. Njihovo puštanje u smislu naređenja komandanta Jugoistoka izvršiće se posle završenog preispitivanja.

2) *Hapšenja talaca i streljanja:*
Naređenje o tome je izdato sa objašnjenjem »opunomoćenog komandanta u Srbiji (Qu. br. 2848/41. poverljivo od 10. 10. 41.) Vidi prilog 7.[19]

V. Plen

1) *Skladišta:*
a) Skladišta plena Ob. Fz. štab 5 u Srbiji:
Beograd, Kraljevo, Niš, Kragujevac, Paraćin i Jagodina.
b) Skladišta plena Mrsać i Sabanta sa artiljerijskom municijom, kao i skladište zaplenjenog vazduhoplovnog materijala i oružja južno od Kraljeva (bombe) bačena su u vazduh.
c) Skladišta Užice (artiljerijsko i uništeno skladište pešadijske municije),
Čačak (inžinjerijska drvena građa),
Bugutovac[20] (artiljerijska municija),
Stragari (barut pohranjen u rezervoarima za vodu) u rukama su ustanika.

2) *Otprema plena:*
Otprema plena se odvija vrlo sporo usled stalnih smetnji na železnici. U vremenu od 1. do 9. 10. otpremljeno

---

[18] Prema izveštaju načelnika Upravnog štaba komandanta Srbije Harolda Turnera od 25. oktobra 1941, u vremenu od 18. do 24. oktobra 1941. brojno stanje koncentracionog logora u Šapcu je bilo sledeće:

»17.10. ukupno	15.704	
24.10. ukupno	16.445	
Došlo još		721
Ispitano ukupno	891	
Otpušteno		727
Streljano		90
Ukupan broj dosada streljanih oko		1.000«

(AVII, Minhen-10, s. 24-5).

[19] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 203: naređenje generala pešadije Franca Bemea za ugušivanje ustanka u zapadnoj Srbiji.

[20] Nije nađeno na karti 1:100.000

je iz Srbije 114 vagona, a ostalih 310 vagona su utovareni i otprema je u toku.

3) *Ostalo:*
   a) U razorenoj citadeli Smederevo pronađena je neeksplodirana zaplenjena municija, čije je obezbeđenje, odnosno uništenje povereno Ob. Fz. St 5.
   b) Otprema plena iz Hrvatske, odnosno predaja plena za formiranje hrvatskih oružanih snaga je u toku.

. . .[21]
generalštabni kapetan

BR. 195

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 16. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I JUGOISTOČNOJ BOSNI, O PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 17. OKT. 1941.
VREME 10,30.
Ia, br. 2450/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

---

[21] Potpis nečitak.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003002.

[2] Štambilj primaoca.

Srbija:[3]

342. div.: vrši pregrupisavanje za napad južno od planine Cera. 15/16. 10. neprijatelj je izgubio 1678 ljudi.

125. pp: vršio čišćenja istočno od Obrenovca. Neprijatelj je izgubio 66 ljudi.[4]

714. div.: III/741. pp zaplenio je kod Zlota 1 puškomitraljez i 20 pušaka.

717. div.: odbijen napad bandi na Kraljevo.[5] Neprijatelj je izgubio 80 ljudi. Sopstveni gubici: 14 mrtvih (među njima 2 oficira).

Prepadi prvenstveno na sporedne železničke pruge. Bugarski voz, zbog sabotaže, severno od Leskovca iskliznuo iz šina. Pet mrtvih, 18 povređenih. Prekidi na putevima delom zbog eksplozija mina.

Hrvatska:[6]

Jake bande, koje su delom prešle iz Srbije, južno od linije Velja glava — Podborogovo (jugozapadno od Zvornika). Pojačan priliv ustanika preko Drine iz Srbije. Južno od puta Tuzla — Zvornik Hrvati vode borbu sa ustanicima. Obostrana aktivnost artiljerije.

---

[3] O situaciji na toj teritoriji vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 221: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 16. oktobra 1941.

[4] Prema izveštaju od 21. oktobra 1941. taj puk je od 15. septembra do 15. oktobra 1941. imao 7 mrtvih (od kojih je 1 oficir, 2 podoficira) i 26 ranjenih (od kojih su 4 oficira, 3 podoficira). Vidi AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040358-9.

[5] Vidi dok. br. 191.

[6] U izveštaju Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 16. novembra 1941. stoji: »1.) Ustanici prekinuli saobraćaj na putu Sarajevo — Mokro (17 km ist. od Sarajeva). Prekinuta žel. pruga i telefonska veza Bos. Novi — Prijedor.

2) Pojačavanje ustaničkog pokreta severoistočno od Sarajeva. Napad ustanika na Vareš (35 km sev. od Sarajeva).

3) 718. peš. div. Akcija čišćenja. 1. ojač. bataljon severozap. od Sarajeva.

4) U toku je transportovanje hrvatske posade iz Višegrada. Intervencija bezuspešna. Italijani uhapsili više ustaških komandanata« (AVII, Minhen-12, s. 1310).

Ustanici su opkolili hrvatske jedinice u Višegradu i Rogatici. I ovde je jak priliv ustanika iz Srbije.
. . .[7]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7081/41, poverljivo, od 16. 10. 1941.

F. d. R.
Resler

BR. 196

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ VOJNOPRIVREDNOG ŠTABA JUGOISTOKA OD 16. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O SITUACIJI NA ŽELEZNIČKOM, REČNOM I DRUMSKOM SAOBRAĆAJU U JUGOSLAVIJI[1]

VOJNOPRIVREDNI ŠTAB
JUGOISTOKA
Opšte odelj. /transp. br. 710/41. pov.
Ro/Schi

Zemun, 16. 10. 41.

Poverljivo!

OKW, Wi. Rü Amt. štabu I/V

B e r l i n

Odnosi se na: Izveštaj o saobraćaju za 1—15. 10. 41.[2]

I. ŽELEZNICA

1.) Teška situacija na srpskim železnicama ostaje nepromenjena i u prvoj polovini oktobra. Na gotovo svim prugama desila su se opet brojna razaranja koloseka i mostova. Telefonski i signalni uređaji ponovo su bili onesposobljavani. Sve su češći prepadi na železničke stanice i vozove. Vozovi, kao i

---

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1314, s. 1000-2.

[2] O situaciji na komunikacijama u ovom periodu detaljnije vidi dok. br. 182, 184, 190, 191, 193 i 195.

oklopni vozovi, ponovo se dovode do iskliznuća s koloseka. Radni učinak u ovoj tako nesigurnoj radnoj situaciji i dalje je u opadanju. Saobraćaj na glavnoj pruzi Beograd — Niš — Skoplje, odnosno Sofija, ostaje, sa izuzetkom pojedinih kraćih prekida, većim delom redovan.

2.) U odnosu na septembar, broj lokomotiva na teritoriji Srbije se nešto poboljšao. Suprotno tome, na teritoriji Grčke nastala je veća nestašica lokomotiva, s obzirom na to da je oštećeno 40% postojećih lokomotiva. Zbog toga je nastao veliki zastoj vozova za Solun — Larisa — Lamia. Nešto je poboljšana situacija u pitanju zastoja u Hrvatskoj (Novska i Vinkovci), kao i u Beogradu i Zemunu.

3.) U Banatu je, zbog nestašice uglja, isključen iz saobraćaja veći broj vozova.

4.) U rudnom rejonu Ćuprija — Ravna Reka, od 8. 10. 41, ponovo je pruga u saobraćaju. Polako napreduje vađenje uglja. Ponovo su u saobraćaju lokalni vozovi sa ugljem na relaciji od Ćuprije za Beograd i Smederevo.

5.) Železničke stanice Kragujevac i Kruševac, koje su u septembru, zbog zaprečavanja pruge, gotovo bez prekida bile van upotrebe, opet su uključene u saobraćaj. U ograničenom obimu opet je uspostavljena otprema ratnog plena i gotove robe.

II. REČNI SAOBRAĆAJ

1.) Pri nastupanju očekivanog višeg vodostaja trebalo bi opet da bude otvoren saobraćaj u *konvojima* brodova na Savi, počev od 17. 10. 41.

2.) Brodski saobraćaj na Dunavu bio je ometan od ustanika, naročito kod Velikog Gradišta. Brodovi su ponova bili obasipani vatrom, a više malih čamaca i dereglija je zaplenjeno ili potopljeno. Od 4. 10. 41. uveče, obustavljen je celokupan civilni putnički saobraćaj nizvodno od Smedereva. Zbog noćnih prepada na srpskoj strani Dunava šlepovi više ne pristaju nizvodno od Smedereva. Neometano se odvija pretovar i otprema iz Smedereva.

3.) *Sektor pruge katarakte* u rejonu istočno od Požarevca ponovo je *ugrožavan od strane bandi.* Služba patrole i pratnje dunavske flotile pojačana je na ovoj relaciji.

4.) Vodostaj Dunava kod Zemuna je opao za 210 cm, a Save kod Beograda za 208 cm. Na ušću Tise, zbog niskog vodostaja, morao se vršiti pretovar (delimični pretovar sa šlepova i tankera).

5.) U vremenu od 1. do 15. 10. 41, kroz Beograd su prošle sledeće natovarene dereglije:

Nizvodno 121 dereglija, natovarena ugljem, koksom, drvima, železom, šinama, cementom, telefonskim stubovima, vojnim materijalom, solju i drugim privrednim dobrima.

Uzvodno 319 dereglija, natovarenih benzinom, sirovim uljem, plinskim uljem, petrolejem, drvima, ugljem, smolom, piritom, hromovom rudom, duvanom, rudom, municijom, pšenicom, prosom, mekinjama, semenom, sojom, graškom, pasuljom, pakurom, pulpom, uljanom pogačom, jajima, grožđem, šljivama, jabukama i drugim privrednim dobrima.

III. DRUMSKI SAOBRAĆAJ

Saobraćaj na državnim drumovima bio je neprekidno prekidan razaranjem površinskih slojeva drumova i mostova, kao i podizanjem drumskih prepreka. Zbog povećane nesigurnosti na drumovima ograničeno je ili potpuno obustavljeno otpremanje motorizovanih transporata (konvoja).

Načelnik vojnoprivrednog štaba Jugoistok
po nalogu . . .[3]

WI. RÜ Amt/Wi[4]
21. OKT. 1941
Br. 1041/41. pov.

Dostavljeno:[5]

[3] Potpis nečitak.
[4] Štambilj primaoca.
[5] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 197

ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 16. OKTOBRA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA UNIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA NA PODRUČJU KRUPNJA I U DOLINI JADRA[1]

Strogo poverljivo!

Opunom. komand. u Srbiji
Oper. odelj. br. 894/41. str. pov.

Odelj. Ia, br. 471/41. str. pov.[2]
O. U., 16. 10. 41.
12 primeraka
9. primerak
od 17. 10. 41, 7,45[3]

Zapovest za uništenje neprijatelja koji se nalazi u predelu Krupnja i u dolini Jadra[4]

(karta 1 : 100.000)

1.) Jak *neprijatelj* nalazi se u dolini Jadra i na visovima pored Jadarskog mosta kod kote 152,3. Pretpostavlja se da se oko Krupnja, sa obadve strane doline Jadra i Obnice, sve do Valjeva, nalaze jače neprijateljske grupe.[5]

2.) *342. pd:* uništiće neprijatelja koji se nalazi sa obadve strane doline Jadra i oko Krupnja, da bi potom izvršila udar u leđa neprijateljskih snaga za koje je javljeno da stoje u predelu severozapadno od Valjeva.

1. zadatak: glavninom isprva ovladati visovima Rađev kam i Ratkovac i potom, s najmanje 1 pukom bez vozila, polazeći južno od Draginca, napasti preko Rakovice (295), V. Gradine (402), Jovičića (436), Aranđelovog groba (452), Đukića (482), Grbića (489), Obradovića (568), Mijakovca preko Krivajaca (318), Logara (443), Jovičića (436), i kao napred, na predeo severno i severozapadno od Krupnja i

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1283-4.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Naknadno dopisano rukom i parafirano.

[4] O toku ovih dejstava vidi dok. br. 200, 201, i 203.

[5] Na tom su se području nalazili Mačvanski (Podrinski) i Valjevski NOP odred (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj, I, str. 116—119).

duž visinskog grebena južno od Likodre, na predeo jugoistočno od Krupnja.
Krupanj zaokružiti i spaliti.[6]

2. zadatak: Divizija će odmah posle toga, po mogućstvu što pre, ovladati planinskom ravni između dolina Jadra i Obnice (Jelina breza i Vasiljića brdo), da bi odande izvršila prodor u leđa neprijateljskih snaga oko Valjeva.

3.) Pri nastupanju u dolini Jadra naročito je važno stvaranje jakog *napred isturenog odreda,* koji bi — raspolažući velikom borbenom moći — prvo poseo prateće visove uz dolinu i na taj način obezbedio napredovanje glavnine divizije u samoj dolini. Masu bornih kola rasporediti u sredini divizijske kolone.

4.) Radi *obezbeđenja pozadine* mora se izdvojiti jako zaštitno odeljenje, koje treba da raspolaže velikom moći dejstva. Nastupanje divizije treba da bude bez većih međuodstojanja između delova kolone.

5.) *1 ojačani bataljon* obaviće čišćenje druma Šabac, Debrc, Skela, Obrenovac i okoline ovih mesta od neprijateljskih bandi.

6.) *Polazak:* Glavnina divizije iz predela oko Draginca u 19,10 izjutra, a ojačanog bataljona iz predela jugoistočno od Šapca u 20,10 izjutra.

7.) *Vozila koja diviziji nisu potrebna* pomeriti severno od Save, preko Beograda, do Obrenovca i odatle — pod zaštitom iz Šapca dolazećeg ojačanog pešadijskog bataljona — privući napred u predeo severozapadno od Valjeva.

8.) *Brdski korpusni bataljon za vezu 449* održava telefonsku i bežičnu vezu sa 342. pd, sve do predela oko Draginca. Pri daljem nastupanju i pomeranju borbenog komandnog mesta u jugoistočnom pravcu održavati samo bežičnu vezu.

9.) *Dunavska flotila* obezbeđuje nastupanje ojačanog bataljona duž Save od Šapca do Obrenovca.

Beme

Dostavljeno:[7]

---

[6] Delovi 342. pd su slomili otpor jedinica Podrinskog i Valjevskog NOP odreda i prodrli u Krupanj 20. oktobra 1941, gde su popalili sve zgrade (sem onih u krugu fabrike antimona), poubijali ranjenike, lekare i bolničare (koje su pohvatali u bolnici u Krupnju) i sve civilno stanovništvo koje nije uspelo da se na vreme skloni (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 95-6; »Hronologija«, str. 141).

[7] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 198

DOPIS NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 16. OKTOBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O PREDLOGU POSLANIKA KAŠEA U VEZI S ODMAZDOM PROTIV USTANIKA NA TERITORIJI NDH[1]

340/41. str. pov.
16. X. 1941.
104

Tajni komandni akt
Nemački general u Zagrebu

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU
U SRBIJI
Beograd
Obav: Višu komandu LXV
718 pd

Predmet: Represalije zbog nemačkih gubitaka u Hrvatskoj. Naređenja izdata za područje Srbije[2] ne mogu se sprovesti u Hrvatskoj. Nemački poslanik poslao je donji predlog s molbom da se dostavi opunomoćenom komandujućem generalu Srbije. Molite se da date odgovarajuća uputstva 718. peš. div.

»Na osnovu današnjeg razgovora s poglavnikom dajem sledeća uputstva za držanje nemačkih trupa na hrvatskoj državnoj teritoriji u pogledu njihovih mera prema ustanicima:

1. Za Istočnu Bosnu postavljen je, s naročitim punomoćstvom poglavnika, ministar dr Dumandžić, sa sedištem u Sarajevu. Komandant nemačkih divizija koje se nalaze na hrvatskoj teritoriji morao bi se s njim savetovati o svim merama.

2. Hapšenje talaca kao i ostale policijske mere su stvar hrvatske države. Mere izvršenja protiv talaca određuje hrvatski zakonski dekret o postupku prilikom komunističkih napada, ako izvršilac ne može biti pronađen, od 2. X 1941. g., broj CCCXXXI — 1620 — Z.p. — 1941. Ovaj predviđa kao represaliju streljanje 10 talaca, odnosno uhapšenika. Ukoliko je od strane nemačkih trupa dato ono što je potrebno, treba ih u sporazumu s ministrom dr Dumandžićem skupiti i držati u okviru hrvatskog zakona.

3. Ukoliko određene oblasti pokazuju pojačane pojave ustanka i zahtevaju naročitu akciju, ministar dr Dumandžić može te oblasti proglasiti operacionom zonom. U njima trupe

[1] Prepis dokumenta (pisanog na mašini, ćirilicom) u AVII, br. reg. 6/3, k. 27-B.

[2] Vidi dok. br. 165, 210 i 222.

mogu preduzeti dalje mere ukoliko je to u toku operacija potrebno. I o ovima potrebno je prethodno sporazumeti se u principu s ministrom dr Dumandžićem, koji je u tom smislu dobio naročita opunomoćenja od poglavnika.

Ustanici koje zarobe nemačke trupe predaju se nadležnim hrvatskim zarobljeničkim logorima. Ukoliko u operacionoj zoni budu potrebne naročite mere u ovom smislu, mogu se preduzeti u sporazumu s ministrom dr Dumandžićem.

Ukoliko dolaze u pitanje odgovarajuće mere za područje Srema (to je hrvatska župa Vuka), važe pod 1 do 3 data uputstva na isti način, sa izmenom da, umesto ministra dr Dumandžića, od strane hrvatske države nadležan je veliki župan dr Eliher[3] u Vukovaru. Postavljanje ministra dr Dumandžića u svoje vreme, posle jednog pregovora sa generalom Bemeom, predložio sam ja poglavniku.

Potpis poslanik Kaše

Pod tačkom 2 spomenuti zakonski dekret glasi: »Zakonski dekret o postupku u slučaju komunističkih napada. kad se izvršilac ne može pronaći.

Član 1. Ako zbog komunističkog napada na život ili imovinu jedno ili više lica budu ubijeni i u roku od od 10 dana posle počinjenog dela izvršilac ne mogne biti pronađen, onda Ministarstvo unutrašnjih poslova naređuje direktno Uredu za javni red i bezbednost da se za svako ubijeno lice streljaju 10 lica iz redova policijski utvrđenih vodećih komunista.

Član 2. Ovaj zakonski dekret stupa na snagu danom svog objavljivanja i proteže se i na slučajeve kod kojih u članu 1. predviđeni rok od 10 dana još nije istekao«.

Nemački general u Zagrebu
Broj 346/41, str. pov.
16. X. 1941.
pot. baron fon Funk
potpukovnik

[3] Jakob

BR. 199

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 17. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O PARTIZANSKIM AKCIJAMA U SRBIJI I JUGOISTOČNOJ BOSNI I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 18. OKT. 1941.
VREME: 11,00
Ia, br. 2458/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 17.10.1941.

Srbija:

342. div.: zbog jake kiše onemogućeno je nastavljanje čišćenja.[3]

704. div.: delovi divizije čiste područje južno od Valjeva.

714. div.: III/741. pp prodire severno od Bora.

717. div.: u Kraljevu ponovo uspostavljen mir.
Južno od Beograda i severno od Svilajnca srpska žandar-

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003001.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O operaciji na području Cera i u dolini Jadra, opštoj situaciji, zarobljenicima i sopstvenim gubicima vidi dnevni izveštaj 342. divizije od 17. oktobra 1941 (AVII, Minhen 6/412-4). Pored ovog, vidi i izveštaj ove divizije od 15. oktobra 1941, u kome stoji da je ona od 16. septembra do 15. oktobra imala 16 mrtvih, među kojima 2 oficira i 2 podoficira, i 73 ranjena, među kojima 4 oficira i 16 podoficira (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040354).

merija vodila borbe sa bandama. Neprijatelj je izgubio 4 čoveka.
Južno od Prokuplja vođena borba između četnika i ustanika. Obe strane su imale veće gubitke.
Srpska žandarmerija odbila prepad bandi na poštu i zatvor u Aranđelovcu.[4]
Na železničkim prugama izvršene dve sabotaže. Pričinjena neznatna šteta.

Hrvatska:
Južno od Sarajeva II/738. pp vrši čišćenje.[5] Još traje borba za Zvornik. Obostrana aktivnost artiljerije. Ustanici dobijaju pojačanja iz Srbije.
...[6]

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, odelj. Ic/AO
Br. 7100/41, poverljivo, od
17. 10. 1941. godine

F. d. R.
Resler
poručnik

---

[4] Akciju su, noću između 13. i 14. oktobra 1941, izveli delovi 1. šumadijskog NOP odreda (AVII, a. NOB, reg. br. 8/8, k. 1641, Nda, reg. br. 51/4, k. 28.

[5] Jedinice su pripadale 718. pd. Divizija se nalazila na teritoriji NDH, uglavnom u Bosni, i od 27. jula 1941. bila je u stalnoj borbi s partizanima. U periodu od 15. septembra do 15. oktobra ona je imala 14 mrtvih i 20 ranjenih (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040348-9).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 200

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 19. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I JUGOISTOČNOJ BOSNI I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 20. OKT. 1941.
VREME: 10,45
Ia, 2473/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. H. Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 19.10.1941.

Srbija:[3]

1) Politička situacija nepromenjena. Postoji namera da se pouzdani Pećančevi ljudi uključe u pomoćnu žandarmeriju, da bi se na taj način vezali uz vladu.[4]

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002999.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O situaciji na ovoj teritoriji opširnije vidi izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 18. oktobra 1941 (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 222), desetodnevni izveštaj o situaciji na teritoriji Srbije od oktobra 1941. Komandnom štabu komandanta Srbije (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 378-9) i dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 18. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003000).

[4] Komandant Feldkomandanture 816 pukovnik fon Botmer je 21. oktobra 1941, u vezi s tim, obavestio Nedićevu Bansku upravu Moravske banovine u Nišu o sledećem:

»Po naređenju predsednika vlade armijskog generala g. Nedića formiraće se sada vojnički četnički odredi kao i žandarmerijski bataljoni, koje će u svakom pogledu preuzeti srpska vlada.

Molim da se oficirima kojima je ovo organizovanje povereno (major Mikić) stave na raspolaganje potrebne zgrade, odnosno stanovi. Da li će to biti stanovi uz plaćanje ili, kao što pretpostavljam, besplat-

2) Bande jugozapadno od Negotina i oko Knjaževca. Tu su onesposobljena tri rudnika uglja i razorena železnička stanica i železnički most 4 km jugozapadno od Knjaževca.[5] Otvorena je vatra na vojni transportni voz 17 km jugoistočno od Stalaća, ali nije prouzrokovana nikakva šteta. Sabotaže na telefonskim linijama na planini Ceru, južno od Leskovca, južno od Stalaća i na železničkoj pruzi Niš — Zaječar.
3) *342. div.:* kreće 20. 10. za Krupanj.[6] Prilikom prodora južno od Loznice ustanici su imali 32 mrtva i izgubili 2 mitraljeza i više pušaka.[7]

704. div.: II/724. pp čisti rejon oko Valjeva.

714. div.: oklopni voz vodio je borbu jugoistočno od Požarevca. 4 mrtva bandita.

717. div.: III/749. pp vratio se iz G. Milanovca u Kragujevac sa 133 taoca.[8]

---

ni, biće stvar nadležnih srpskih vlasti. Potrebno je, među ostalim, osloboditi jednu kuću, po mogućstvu na ivici grada Niša, gde će biti smešten uži štab vojvode Koste Pećanca, a gde će on i stanovati, pošto će ubuduće često boraviti ovde. Možda dolazi u obzir kuća g. Cvetkovića, u kojoj je ranije stanovao nemački komandant artiljerije, ili neke obližnje kuće. Za kancelarije brinuće se Štandortkomandantura (pretpostavljam u pešadijskoj kasarni), radi toga dostavljam i Šandortkomandanturi prepis ovog akta. Izgleda mi da prostorije stavljene na raspolaganje generalu Jovanoviću nisu potrebne, pošto on, i posle šest nedelja, još nije počeo sa organizacijom žandarmerije. Prema mišljenju Feldkomandanture doći će četnici na mesto trupa koje je upravo trebalo da organizuje g. Jovanović.

Organizacija štaba četničkog odreda u Nišu poverena je majoru Mikiću, šefu štaba četničkog saveza (AVII, Nda, reg. br. 33/4-1, k. 2).

[5] Akcije je izveo Knjaževačko-boljevački NOP odred (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1987, Nda, reg. br. 45/2, k. 51, reg. br. 5/2, k. 26; Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 96—98).

[6] Vidi dok. br. 197.

[7] U izveštaju 342. pd od 18. oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji (pored sopstvenih priprema i aktivnosti, opšte ocene situacije, namera, izvedenih sabotaža) kaže se da je ona u ovoj operaciji zarobila 541 i streljala 244 lica (AVII, Minhen 6, s. 412-4). Međutim, u izveštaju ove divizije od 19. oktobra 1941. stoji da su ustanici imali 172 mrtva i 765 zarobljenih (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037167).

[8] Taj je bataljon, posle dvodnevnih borbi, 16. oktobra 1941. po drugi put prodro u G. Milanovac i skoro ga potpuno razorio i spalio. U ovoj akciji on je pohvatao oko 130 talaca (AVII, Minhen 6, s. 368-9; Oslobodilački rat naroda Jugoslavije, knj. I, str. 113). Međutim, kod s. Vraćevšnice, 13. oktobra 1941, jedinice Kragujevačkog i Čačanskog NOP odreda su napale ovaj bataljon, koji se iz G. Milanovca probijao ka Kragujevcu, i u tom sukobu ubile 10 i ranile 20 nemačkih vojnika i zaplenile dva tenka tipa »hočkis«, a jedan uništile (AVII, Minhen 6, s. 373-4; »Četrdeset prva«, str. 625). Zbog ovih gubitaka 717. pd je izvršila masovnu odmazdu i u Kraljevu streljala 1736 muškaraca i 19 žena (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046600-1).

Hrvatska:

Hrvati su razbili ustanike na Veljoj glavi (jugozapadno od Zvornika), koji se povlače prema zapadu. Odbijen je napad ustanika južno od Capraga.

Izvršeno miniranje i dizanje u vazduh železničke pruge kod Capraga (istočno od Siska).

. . .[9]

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Odelj. Ic/AO
Br. 7132/41, poverljivo, od
19. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

BR. 201

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 20. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 21. OKT. 1941.
VREME: 12,00
Ia, br. 2496/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja,
Ob. d. L., L. F. St., Ic

---

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002998.

[2] Štambilj primaoca.

Srbija:[3]

1) Feldkomandantura 816 u Šapcu preuzela je upravu na području luka Drina — Sava (područje Mačve).[4]
Sa obe strane puta Kruševac — Kraljevo, u dubini od po 3 km, obrazovana je zabranjena zona za civilno stanovništvo.
2) Na glavnoj železničkoj pruzi kod Bagrdana i Male Krsne (jugozapadno od Požarevca) dignuta je pruga u vazduh.
Ponovno osposobljavanje za 3—4 dana.[5]

---

[3] O situaciji na toj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 224 (izvod iz izveštaja šefa policije bezbednosti od 20. oktobra 1941) i dok. br. 225 (desetodnevni izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. oktobra 1941); AVII, Minhen-6, s. 417-20 (desetodnevni izveštaj 342. pd od 20. oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji). Takođe vidi dnevnu zapovest opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. oktobra 1941, u kojoj, pored ostalog, piše:

»Dalji uspesi, koje su u poslednje vreme postigle naše jedinice, doprineli su još većem porastu ugleda nemačke vojske u Srbiji. *342. pešadijska divizija,* pošto je očistila Mačvu, napala je neprijatelja na Ceru. Ustanici su izgubili oko 1700 mrtvih i 4500 zarobljenih. Zaplenjena su 2 topa, izvestan broj mitraljeza, pušaka i municije. U Loznici i Koviljači 40 ranjenih drugova je oslobođeno.

125. peš. puk očistio je predeo oko Uba, jugoistočno od Obrenovca. Gubici neprijatelja u tome kraju iznose oko 300 mrtvih.

Delovi 704. peš. div. sa više ispada u okolini Valjeva, oslobodili su garnizon pritiska.

Delovi 717. peš. div. sa više ispada iz garnizona, omogućili su uništenje zaplenjene municije u okolini Kraljeva.

Dana 15. X je danima pripremani napad ustanika na Kraljevo odbijen od strane *jedinica koje se tamo nalaze,* uz sadejstvo 1. bataljona 737. p.puka, koji je došao iz Kruševca. Neprijatelj je imao najmanje 80 mrtvih. Kao odmazda za sopstvene gubitke streljano je 1755 talaca.

Za izvođenje jedne ponovne odmazde, III bat. 749. peš.puka, u više borbi ispred mnogih prepreka, izborio je sebi put od Kragujevca za G. Milanovac i natrag. Privedena su 133 taoca«, (AVII, k. 27-II, reg. br. 33/1).

O tim dejstvima vidi i Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 42, 43, 44, 45, 46, 48 i 51, knj. 2, dok. br. 43, knj. 21 dok. br. 39, tom II, knj. 1, str. 74—78, 88—90 i 95—101.

[4] Prema naređenju i, zatim, izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji, upravu u Mačvi je od 20. oktobra 1941. ponovo preuzeo Upravni štab komandanta Srbije, koji je za to 22. oktobra 1941. angažovao Feldkomandanturu 816, sa sedištem u Šapcu (AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 553-4 i T-312, r. 460, s. 8046612-3).

[5] Diverziju su izveli delovi Pomoravskog NOP odreda 19. oktobra 1941. Tada su porušeni železnički most na r. Lugomiru i pruga između Laništa i Bagrdana (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 60; AVII, a. NOP, reg. br. 11-14, k. 1641, Nda, reg. br. 11/1, k. 28, reg. br. 49/2, k. 51).

Rudnička postrojenja 16 km južno od Knjaževca uništena miniranjem. Tamo su ustanici razoružali 9 srpskih žandarma i 28 četnika.[6]
Kod Vlasotinaca banditi razoružali 2 bugarska vojnika.

3) *342. pd:* sa prednjim delovima nalazi se južno od Krivajaca (18 km istočno-jugoistočno od Loznice).

714. pd: III/741. pp vodio je uspešnu borbu na Rudnoj Glavi (25 km severno od Bora). Neprijatelj je imao 80 mrtvih i izgubio 3 mitraljeza. Sopstveni gubici neznatni.
Kod Sirakova (13 km severoistočno od Požarevca) II/741. pp izveo uspešnu akciju.

Hrvatska:
Izveštaj još nije stigao.
. . .[7]

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, odelj. Ic/AO
Br. 7145/41, poverljivo, od
20. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

[6] Napad na rudnik Podvis (kod Knjaževca) izveli su 17/18. oktobra 1941. delovi Knjaževačko-boljevačkog NOP odreda (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1987; Nda, reg. br. 5/2, k. 26; Ivan Džina Gligorijević, n.d., str. 97—98.

[7] Izostavljeni tekst se odnosio na Grčku.

BR. 202

OGLAS KOMANDE MESTA VALJEVO OD 20. OKTOBRA 1941. O STRELJANJU 50 TALACA ZBOG RANJAVANJA JEDNOG NEMAČKOG VOJNIKA[1]

STANOVNIŠTVU GRADA VALJEVA
I OKOLINE

Shodno objavi od 20-X-1941. god. danas je streljano kao mera odmazde

50 TAOCA

pošto je bio dana 20-X-1941. god. u bližoj okolini Valjeva i to kod Iverka ranjen jedan pripadnik Nemačke oružane sile od strane bandita.[2]

Komanda mesta

---

[1] Oglas je štampan ćirilicom i na nemačkom jeziku. Original u AVII, reg. br. 1/III, k. 50.

[2] Vidi dok. br. 206. Streljanje je izvršila 6. četa 2. bataljona 724. puka 704. pd (AVII, Minhen-3, s. 703).

BR. 203

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 21. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I KOD ROGATICE I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo
KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 22. OKT. 1941.
VREME: 10,45
Ia, br. 2508/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 21. OKTOBRA 1941.

Srbija:[3]

1) Glavna železnička pruga Beograd — Niš od 22. 10. biće opet sposobna za saobraćaj.[4]
2) Ustanici ispred 342. div. povlače se preko Krupnja. Ustanici su 19. 10. tukli Kraljevo iz artiljerije.[5]
Sabotaže na železničkoj pruzi Lapovo — Kragujevac i Niš — Zaječar.
Južno od Aranđelovca banditi su razoružali 20 žandarma.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002997. Na margini telegrama rukom je dopisano nekoliko parafa i datuma, a pojedini delovi teksta su naknadno potcrtani.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 227 (izvod iz izveštaja šefa Policije bezbednosti od 21. oktobra 1941. o vojno-političkoj situaciji na toj teritoriji) i dok br. 228 (izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 21. oktobra 1941).

[4] Železnički most na r. Lugomiru (između Laništa i Bagrdana) porušili su 19. oktobra 1941. delovi Pomoravskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 60).

[5] Demonstrativni napad na Kraljevo je 18/19. oktobra 1941. izvršio Trnavski bataljon Čačanskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 141).

3) *342. div.:* zauzela je, posle slabog otpora, 20. 10. Krupanj.[6] Sopstveni gubici mali.[7] Oslobođeno je 19 nemačkih vojnika (među njima 1 oficir). Neprijateljski gubici javiće se naknadno.[8]
Iz topionice, južno od Loznice, oslobođeno je 80 nemačkih nameštenika folksdojčera.

717. div.: delovi 749. i 737. pp nadiru, uz podršku »štuka«, jugozapadno od Kraljeva.[9] Zaplenjena 2 puškomitraljeza. Na području divizije 529 streljanja.

714. div.: III/741. pp čisti područje 20 km jugozapadno od Zaječara.

4) *Namere:*
Upućivanje 342. div. dolinom Jadra na Valjevo.[10] Južno od Beograda 125. pp vrši čišćenje.[11]

---

[6] Delovi 342. pd su 20. oktobra 1941. slomili otpor jedinica Podrinskog i Valjevskog NOP odreda i uspeli da prodru u Krupanj (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 61; AVII, Minhen 6, s. 373-4). Opunomoćeni komandant u Srbiji je 21. oktobra 1941. izvestio komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da je 20. oktobra 1941. u 16,00 časova zauzet Krupanj. (AVII, Minhen 6, s. 371-2, NAV-T-312, r. 460, s. 8046602-3).

[7] Prema izveštaju Štaba 342. pd od 20. oktobra 1941, opunomoćenom komandantu u Srbiji, ova je divizija od 10. do 20. oktobra 1941. imala 15 mrtvih i 16 ranjenih vojnika i starešina (AVII, Minhen 6, s. 417-20).

[8] Od 10. do 20. oktobra 1941. je 342. pd ubila 1407 i uhapsila 4293 pripadnika NOP-a, zaplenila: 1 top, 3 automatska oružja, 4 skladišta municije, 8 motornih vozila, 75 pontona i 320 samara i druge opreme i opljačkala: 452 svinje, 660 ovaca, 300 goveda i 60.000 kg pšenice (AVII, Minhen 6, s. 417-20).

[9] Delove nemačkog 749. puka iz Kraljeva, koji su pokušali da se probiju ka Raškoj, odbacili su 20. oktobra 1941. delovi Kraljevačkog i Kopaoničkog NOP odreda (»Hronologija«, str. 141).

[10] Posle žestokih borbi, 21. oktobra su snage Valjevskog i Podrinskog (Mačvanskog) NOP odreda, u zajednici sa četničkim odredima Račića, Martinovića i Zečevića, zauzele Krupanj, koji su delovi 342. pd, pre povlačenja spalili a »sumnjive« stanovnike streljali. Snage ove nemačke divizije, tj. zapadna grupa 699 i istočna grupa 698, nakon povlačenja iz Krupnja, krenule su da ovladaju dolinama r. Jadra i r. Obnice i da zatim s leđa napadnu partizane kod Valjeva. Komandno mesto ove divizije nalazilo se u Loznici (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 61; AVII, Minhen-6, s. 373-4, 422-6).

[11] Prema zapovesti Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 17. oktobra 1941, ovaj puk je, radi zaštite Beograda i područja južno od njega, bio raspoređen u rejonu Belog Potoka, Sremčice, Ripnja, Vrčina i Boleča. Njegovi zadaci su bili da iznenadnom policijskom akcijom onemogući pojavu ustanika na području južno od Beograda (između luka Dunav kod Grocke — Sava i linije Stepojevac — Kosmaj — k. 628 — Seona) i time omogući Beogradu dotur životnih namirnica s juga. U vezi s tim je naređeno da jedna trećina puka uvek bude u pripravnosti da u akciju može krenuti najdalje dva časa po prijemu naređenja (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1278-80).

Hrvatska:

Rogatica je u rukama ustanika.[12] Inače, situacija je nepromenjena.[13]
...[14]

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7164/41, poverljivo, od
21. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

---

[12] Rogaticu su 24. oktobra 1941. oslobodili delovi Romanijskog NOP odreda, u sadejstvu s jednim vojnočetničkim odredom. U tim desetodnevnim borbama je poginuo i Vitomir Milanko, komandir 1. čete Romanijskog bataljona Romanijskog NOP odreda. Za narodnog heroja je proglašen 27. novembra 1953 (Zbornik, tom I, knj. 1, dok .br. 61, tom IV, knj. 2, dok. br. 120; AVII, a. NDH, reg. br. 12, 13, 14 i 24/1, k. 3, reg. br. 57/2, k. 152).

[13] Nemački general u Zagrebu je 21. oktobra 1941. uputio opunomoćenom komandantu u Srbiji sledeći zahtev:

»Borbena vrednost hrvatskih jedinica je tako opala, da one više nisu dovoljne da se suprotstave ustanicima. Na primer: slučaj Rogatice. 718. peš. divizija je isuviše slaba da bi im mogla pomoći. U slučaju ako bi Hrvati tražili italijansku pomoć za garnizon koji je opkoljen u Višegradu, jer im Nemci ne mogu pomoći, nemamo moralno pravo da im ovo sprečimo i pored toga što bi to bio veliki gubitak prestiža nemačkog Vermahta. Stoga nemački general u Zagrebu moli da se izdejstvuje da se u Hrvatsku hitno pošalje jedna divizija, koja bi bila slobodna na istoku« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1263).

Ovaj zahtev je komandant oružanih snaga na Jugoistoku 23. oktobra 1941. prosledio Komandi kopnene vojske (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036815), koja je 25. oktobra odgovorila da prihvata zahtev i da će prvu slobodnu diviziju prebaciti u Srbiju i staviti je na raspolaganje opunomoćenom komandantu u Srbiji, da je on upotrebi za ugušivanje ustanka na najugroženijem području.

[14] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 204

PROGLAS ŠEFA NEMAČKE CIVILNE UPRAVE U DONJOJ ŠTAJERSKOJ OD 20. OKTOBRA 1941. O ISELJAVANJU SLOVENACA IZ GRANIČNOG POJASA PREMA NDH[1]

PROGLAS
o državno-političkim merama u graničnoj teritoriji

Iz državno-političkih razloga moraće se izvršiti preseljenje iz dole navedenog graničnog pojasa.[2]
Taj pojas obuhvata sledeća područja i opštine:

1. Od okruga Brežice:

Cela teritorija južno od Save s političkim opštinama Šoštanj, Studenac, Bučka, Raka, Leskovac kod Krškog, Krško, Cerklje, Krška Vas (ranije Čatež), Velika Dolina.
Severno od Save političke opštine: Dobova, Brežice, Kapele kod Brežica, Bizeljsko, Artiče, Sv. Peter, Globoko, sa izuzetkom poreske opštine Blatno, Krško (deo opštine koji leži severno od Save), sa izuzetkom poreskih opština Pleterje, Anovec, Semič i, od političke opštine Kozje, poreske opštine Buče i Vrenska Gorica.

2. Od okruga Trbovlje:

Čitavo područje južno od Save s političkim opštinama Radeče, St. Janž, Št. Jurij pod Kumom, Dole i Polšnik.

PRESELJAVANJE SE VRŠI U NEMAČKI RAJH.

IMOVINA PRESELJENIKA ĆE SE SAČUVATI ILI ĆE ZA NJU BITI DATA ODŠTETA.

Rublje, odelo i krevetsko rublje i predmeti za svakodnevnu upotrebu moći će se uzeti sa sobom, ukoliko će to dozvoljavati transportne mogućnosti. Novac i dragocenosti ostaće u rukama sopstvenika. Vlasnici će dobiti odštetu, za imanje koje ostaje u zemlji, ako budu radili prema uputstvima o preseljavanju i ako budu ispunjavali svoju dužnost u svome novom boravištu.

---

[1] Fotokopija dokumenta (odštampanog na slovenačkom i nemačkom jeziku, u AVII, reg. br. 6/1, k. 50.B.
[2] O preseljenju Slovenaca opširnije vidi dok. br. 38, 46, 58 i 164.

Otpor i sabotaža kažnjavaće se strogo prema mojoj naredbi od 14. aprila 1941. Počinioci gube svako pravo na odštetu.

Pravo na odštetu izgubiće takođe i onaj koji bi hteo da se bekstvom izvuče od preseljenja. Bez moje dozvole povratak u označeni granični pojas je zabranjen.

Preseljenje je ograničeno na naznačene opštine.

Preseljenje se nikako ne odnosi na stanovništvo u srezovima Maribor — mesto, Maribor — okolica, Ptuj, Celje, na stanovništvo u srezu Ljutomer i na stanovništvo u svim opštinama srezova Brežice i Trbovlje koje nisu gore navedene.

Maribor, 20. oktobra 1941.

Šef Civilne uprave
Donje Štajerske[3]

BR. 205

OBZNANA KOMANDE MESTA KRAGUJEVAC OD 21. OKTOBRA 1941. O STRELJANJU 2.300 RODOLJUBA U KRAGUJEVCU[1]

MESNA KOMANDANTURA
KRAGUJEVAC

Kragujevac, 21. oktobra 1941.

OBZNANA

Kukavički i podmukli prepadi u toku prošle nedelje na nemačke vojnike kojom prilikom je poginulo 10 a ranjeno 26 nemačkih vojnika morali su biti kažnjeni.[2]

---

[3] Na čelu ove uprave se nalazio dr Zigfrid Iberrajter (Sigfried Uberreither).

[1] Fotokopija dokumenta (na srpskom i nemačkom jeziku) u AVII, reg. br. 1/12, k. 50. Obznana je objavljena i izlepljena 22. oktobra 1941. u Kragujevcu.

[2] Delovi Kragujevačkog NOP odreda su 17. i 18. oktobra 1941, u borbi oko s. Dumače i s. Ljuljaka, naneli gubitke 3. bataljonu 749. pp (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 226; »Centralna Srbija«, str. 232—233).

Zbog toga je za svakog poginulog nemačkog vojnika streljano 100, a za svakog ranjenog 50 stanovnika i to pre svega komunista, bandita i njihovih pomagača, ukupno 2300.[3]

U buduće će se za svaki sličan slučaj, pa bilo to samo sabotaža, postupiti sa istom strogošću.

Starešina mesne Komande

BR. 206

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 23. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I BOSNI I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo
KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 24. OKT. 1941.
VREME 12,00
Ia, br. 2524/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

[3] Opširnije o masovnom streljanju u Kragujevcu vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 226; izveštaj Krajskomandanture I/832 u Kragujevcu od 20. oktobra 1941; izveštaj Krajskomandanture I/832, kapetana fon Bišofshauzena (von Bischofshausen), o sprovođenju akcije odmazde u G. Milanovcu i u Kragujevcu i okolini (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 555-8); izveštaj o akcijama 1. bataljona 724. pp 704. pd od 17. do 25. oktobra 1941, koji je, po naređenju 704. divizije, vršio streljanja u Kragujevcu od 19. do 21. oktobra 1941 (AVII, Minhen-3, s. 807-810; »Centralna Srbija«, str. 233—236; »Četrdeset prva«, str. 627—631; Dr Venćeslav Glišić, n. d., str. 58—69).

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002995.

[2] Štambilj primaoca.

Srbija:[3]

1) Politička situacija nepromenjena.

2) Sabotaže na železničkoj pruzi Beograd — Valjevo i na glavnoj železničkoj pruzi južno od V. Plane.[4] Ovde je došlo samo do kratkog prekida. *Porušeni* su drumski mostovi 16 km južno od Beograda, kod Aranđelovca i kod Kragujevca.

3) *342. div.:* u pokretu za Valjevo.[5] Neprijatelj izgubio 75 ljudi.

704. div.:[6] za odmazdu streljano 50 Srba.[7]

714. div.: Srpska pomoćna žandarmerija vodila je borbu sa bandom jugozapadno od Aranđelovca. Oslobodila 20 zarobljenih pomoćnih žandarma. Mrtvih bandita 52.

717. div.: u toku je raseljavanje svih mesta koja se nalaze na putu i na železničkoj pruzi Kruševac — Kraljevo.

---

[3] O situaciji na tom području opširnije vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 229 (integralni tekst tog dokumenta se nalazi u AVII, Minhen-12, s. 98-9), s. 230. i 232, kao i dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 22. oktobra 1941 (AVII, Minhen-12, s. 1316, NAV-T-312, r. 425, s. 8002996).

[4] U vezi s tom situacijom, opunomoćeni komandant u Srbiji je 23. oktobra 1941. izdao sledeće naređenje:

»1.) Za pojačanje zaštite železničkog saobraćaja na pruzi Niš — Sofija i Niš — Vranje ponovo će biti angažovana 2 bugarska bataljona. Ovih dana stigao je u Niš štab bugarskog puka i 1 kompozicija.

2.) 717. peš. divizija uspostaviće odmah sa njim vezu, da bi se organizovala zaštita železnica na isti način kao što je naređeno za glavnu prugu severno odatle.

Naročito treba osigurati glavne objekte dovoljno jakim snagama i ubrzati izdavanje naloga od strane nemačkih nadležnih službenih organa za izgradnju stražarskih kula.

3.) Bugarske trupe u Srbiji su u svim pravima i dužnostima ravnopravne nemačkim trupama (nošenje oružja, odnosi prema četnicima i železničkom osoblju itd.)« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1428).

[5] i [8] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 231: zapovest komandanta 342. pd od 23. oktobra 1941. za napad na Valjevo. Opširnije o rasporedu ove divizije 23. oktobra 1941. i njenom nastupanju pravcem r. Jadar — r. Obnica u cilju zauzimanja Valjeva vidi dok. br. 202 u ovoj knjizi; AVII, Minhen-6, s. 422-6.

[6] O akcijama jedinica ove divizije oko Lapova, Grošnice i Kragujevca od 17. do 25. oktobra 1941. vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 244: izveštaj 1. bat. 724. pp od 31. oktobra 1941.

[7] Prema izveštaju 2. bataljona 724. puka 704. divizije, taoce iz Valjeva je 22. oktobra 1941. streljala 6. četa, jer je, navodno, 21. oktobra, u borbi s partizanima kod Iverka ranjen jedan vojnik iz te jedinice (AVII, Minhen-3, s. 703).

4) *Namere:*

342. div.: uništiće bande sa obe strane puta Draginac — Valjevo.[8]

704. div.: izvršiće prodor duž puta Valjevo — Loznica do visova jugozapadno od Kamenice.

714. div.: vršiće čišćenja predela južno od Palanke.[9]

Hrvatska:

Bande se prikupljaju južno od Tuzle i jugozapadno od Doboja. Prilikom akcije čišćenja rejona Banje Luke od strane 718. div. neprijatelj je izgubio 20 ljudi.
. . .[10]

F. d. R.
Resler
poručnik

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, odelj. Ic/AO
Br. 7200/41, poverljivo, od
23. 10. 41.

[9] Akciju je izvršio ojačani 1. bataljon 721. pp 714. divizije (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046596-7).

[10] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 207

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 24. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I ISTOČNOJ BOSNI I O PROTIVMERAMA[1]

Prepis

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 25. OKT. 1941.
VREME: 10,45
Ia, br. 2533/41. POV.

O. K. W./W. F. St. Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 24. OKTOBRA 1941.

Srbija:

1) Odred ustanika od 50 ljudi sa oružjem se predao bez borbe srpskoj žandarmeriji kod Obrenovca.
Odred ustanika sa 25 pušaka i 7 puškomitraljeza, istočno od Paraćina, prešao je Pećancu.

2) Jače bande kod Lazarevca i jugoistočno od D. Milanovca (Dunav). Neprijateljska artiljerija tukla je put istočno od Kraljeva. Ispred 342. divizije samo slabiji neprijatelj.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002994.

[2] Štambilj primaoca.

3) *342. div.*[3]*:* u daljem nastupanju ka Kraljevu. Delovi *704.div.*[4] vrše napade na bande u rejonu Markovca (južno od Valjeva).

125. pp: vrši čišćenje jugoistočno od Obrenovca.[5]

714. div.: vrši čišćenja kod Rudne Glave (25 km severno od Bora).

Prilikom akcije srpske žandarmerije južno od Požarevca bande izgubile 40 ljudi. Zaplenjeno oružje.

Hrvatska:

Pojedinačni prepadi na reci Bosni i železničkoj pruzi Doboj — Tuzla. U toku je prodor hrvatskih trupa iz Sarajeva u pravcu Rogatice, ukupno šest bataljona.

. . .[6]

F. d. R.
Resler
poručnik

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7212/41. poverljivo od
24. 10. 1941.

---

[3] U izveštaju 342. pd od 30. oktobra, upućenom opunomoćenom komandantu u Srbiji, o tome piše:

»24. 10. 1941, po naređenju opunomoćenog komandanta u Srbiji, dva bataljona 699. pp (sredina divizije) skrenuli iz okoline Čokešine ka jugozapadu, ka Peckoj. Kod Pecke je jači neprijatelj odbačen i pretrpeo je teške gubitke. Istaknuta grupa 698. prodrla je obema stranama puta od Valjeva bez jačeg neprijateljskog otpora. Ovim pokretom, potpomognutim od strane 704. pd, dostignuto je brežuljkasto zemljište jugozapadno od Valjeva do Markovca. Ostali delovi divizije nastupaju drumom ka Valjevu. Čelo do podne dostiglo Stenu (k. 315) i tu zastalo zbog postavljenih neprelaznih prepreka. Komandno mesto divizije: raskršće Kik (k. 264) (AVII, Minhen, 6, s. 422-6). Opunomoćeni komandant u Srbiji je 24. oktobra 1941. naredio 342. pd da izvrši razmeštaj svojih jedinica na području Ub — Valjevo — Ratkovac — Lajkovac i da bude spremna za dalja dejstva, s tim da komandno mesto divizije bude u Valjevu (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1252).

[4] O dejstvima 704. divizije od 1. oktobra do 31. decembra 1941. na teritoriji Srbije opširnije vidi u ratnom dnevniku te divizije (AVII, Jevrejska opština J — 1N — 498-98).

[5] U drugoj polovini oktobra 1941, na području Posavine i Šumadije, protiv 125. p. puka borbu su vodili Kosmajski i delovi Posavskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 220—221).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 208

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 717. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 23. OKTOBRA 1941. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU O PRIPREMI, ORGANIZACIJI I TOKU BORBENIH DEJSTAVA PROTIV PARTIZANA U ZAHVATU PUTA KRUŠEVAC — KRALJEVO[1]

717. PEŠADIJSKA DIVIZIJA
Ia, br. 518/41. pov.

Div. St. Qu, 23. 10. 41.
Prilog uz izveštaj o radu

Poverljivo

Višoj komandi LXV za naročitu upotrebu

Borbeni izveštaj

o pripremi, organizaciji i izvođenju borbenih dejstava od 12. do 21. 10. 41.[2]

I. *Prvobitni plan* divizije sastojao se u tome da sa tri borbene grupe, i to sa ojačanim

III/749. pp dejstvuje iz Kragujevca u pravcu juga,

sa 2 čete 737. pp iz rejona Paraćina, sa istoka prema zapadu, i

sa 2 čete II/749. pp iz rejona Kruševca prema severozapadu u cilju uništenja neprijateljskih snaga koje se nalaze u rejonu *Rekovca.*

Međutim, do realizacije ovog plana nije došlo zbog toga što je III/749. pp bio angažovan u vezi sa događajima u Milanovcu.[3]

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 238-42.

[2] Opširnije o tome vidi dok. br. 191, 193, 195, 199, 201 i 203.

[3] Vidi dok. br. 200 (objašnjenje 8) i dok. br. 201, Komandant 717. pd je u Lapovu 12. oktobra 1941. izdao naređenje komandantu 3. bataljona 749. pp da se probije u G. Milanovac. Ovaj se bataljon, nakon žestoke borbe, preko s. Donje Crnuće, savlađujući šest rovovskih prepreka, pet razorenih mostova i tri kamene prepreke, 15. oktobra 1941. u 18,15 časova probio u Gornji Milanovac, zapalio ga i pokupio 133 taoca, a zatim se, istim putem, uz stalne napade, 16. oktobra 1941. u 19,00 časova vratio u Kragujevac. U ovoj akciji bataljon je imao sledeće gubitke: 7 mrtvih i 24 ranjena vojnika, 1 tenk uništen, 11 konja ubijenih (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 220, 222, 225 i 226; AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 3-352).

II. Zbog povećane opasnosti od neprijatelja, a u vezi sa *otežanom situacijom snabdevanja u Kraljevu,* divizija je odlučila da povlačeći snage iz garnizona Mitrovica, Kruševac i Niš formira »Borbenu grupu majora Vildermuta« [Wildermuth] radi razbijanja neprijatelja u zahvatu *komunikacije Kruševac — Kraljevo i obezbeđenja puteva dotura.*

U toku ovih borbenih dejstava trebalo je istovremeno očistiti *područje južno* od komunikacije Kruševac — Kraljevo.

Planirano je vremenski usklađeno nastupanje jednog dela grupe Vildermut preko *Aleksandrovca (28 km jugozapadno od Kruševca) u pravcu Vrnjačke Banje,* dok bi ostatak »Borbene grupe Vildermut« nastupao iz Kruševca u pravcu zapada a jedna grupa (oko 1 bataljona) iz Kraljeva u pravcu istoka.

Napad na Aleksandrovac je u poslednjem momentu otpao, jer su ustanici pod komandom generala Novakovića (?) napustili mesto 11. 10. pa su ga zauzeli četnici. Pored toga, 11. 10. je pojačano ugrožavanje garnizona Kraljevo, čime je i snabdevanje Kraljeva znatno otežano.

III. Na osnovu takve situacije, »Borbena grupa majora Vildermuta« orijentisana je na direktan napad na Kraljevo sa sledećim zadacima:

1) obezbeđenje i razbijanje neprijatelja na komunikaciji Kruševac — Kraljevo,
2) napad radi deblokiranja skoro potpunog okruženog Kraljeva,
3) uspostava i obezbeđenje kolona za snabdevanje,
4) 8/737. pp (koja dolazi iz Mitrovice) uputiti u sastav II/737 pp.

Formacija »Borbene grupe majora Vildermuta«:

2 čete I/737. pp
2 čete II/749. pp
8/737. pp
717. inž. četa
3/670. art. diviziona
1 vod brdskih topova (mot.) 4. baterije 670. art. diviziona
717. mala transportna kolona.

Zadatak »Borbenoj grupi majora Deša« [Desch]:

Proboj iz Kraljeva u pravcu istoka čim se »Borbena grupa majora Vildermuta« približi Kraljevu.

Tok borbenih dejstava:

U kasnim popodnevnim časovima 12. 10. delovi »Bataljona Bindera« nakon slabijeg neprijateljskog otpora zauzeli Trstenik.[4]

Na dan 13. 10, u ranim jutarnjim časovima, dobro zamaskiran i žilavo branjen položaj protivnika 4 km zapadno od Trstenika zauzet je obuhvatnim napadom.[5] (Odbrana i sprečavanje rušenja mosta preko Popinske). Gubici neprijatelja: kod neprijatelja izbrojano 30 mrtvih, *zaplenjeno* 2 mitraljeza, 1 automat.

Grupa Milenković — prema iskazima lokalnog stanovništva — napustila je svoj štab u Vrnjačkoj Banji, na vest o nastupanju nemačkih snaga, i povukla se u zapadnom pravcu u planine.

Veliki broj dobro pripremljenih i organizovanih prepreka na putevima i mostovima, kao i snežne padavine, koje su trajale čitavog dana, otežavali su dalje nastupanje, tako da su u 16 časova naše snage tek ušle u Podunavac (25 km zapadno od Trstenika). Dalji napad na Vrbu (8 km jugoistočno od Kraljeva), koju je držao neprijatelj u svojim rukama, obustavljen je po naređenju, zbog noći i slabe vidljivosti.

Na dan *14. 10,* nakon savlađivanja težih prepreka na putevima, zauzeta je Ratina. Ploča (4 km jugozapadno od Ratine) i k. 222 (1 km zapadno od Ratine) zauzeti su; odbijen je napad neprijatelja na našu pozadinu kod Vrbe. Naveče uspostavljena je prva *veza sa Kraljevom.*

15. 10. u ranim jutarnjim časovima neprijatelj[6] je otpočeo napad sa zapada, juga i jugozapada na Kraljevo, s težištem na zapadnu ivicu grada. »Grupa majora Deša« je u protivnapadu odbacila neprijatelja koji se probio u zapadni deo Kraljeva. »Borbena grupa majora Vildermuta« je vodila borbu jugozapadno od Kraljeva, protiv neprijatelja koji je napadao s juga, a uveče istoga dana 8/737. pp i 1 artiljerijski vod (motorizovan) i transport hrane i municije na kamionima probili su se u Kraljevo.

Na dan 16. 10, na osnovu informacija dobijenih od saradnika, trebalo je očekivati ponovni napad neprijatelja na Kraljevo. »Grupa majora Vildermuta« je posela položaje u rejonu zapadno od Kovanluka (3 km jugoistočno od Kraljeva) i Šu-

---

[4] Odnosi se na 1. bataljon 737. pp, koji je, posle slabe borbe, 12. oktobra 1941. u 23,10 zauzeo Trstenik (AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 3-352).

[5] Ove položaje branili su delovi Kragujevačkog NOP odreda (»Hronologija«, str. 139).

[6] Taj napad su izveli delovi Kraljevačkog i Čačanskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 139).

marice (5 km istočno od Kraljeva) radi preduzimanja eventualnog bočnog napada na neprijatelja.

Garnizon Kraljevo raspolaže municijom i hranom za 25 dana, koji su dopremljeni malom transportnom kolonom. Na povratku kolona je povezla sa sobom 170 folksdojčera. Na kolonu je ponovo otvorena vatra između Vrbe i Ratine.

Na dan 17. 10. »Borbena grupa majora Vildermuta« očistila je Kovače, Trešnjare i kotu 320.

Na dan 18. i 19. 10. nije bilo borbenih dejstava.

Napad koji je divizija obema borbenim grupama naredila za *20. 10.* u rejonu jugozapadno i zapadno od Kraljeva odložen je, s obzirom na nove informacije dobijene o neprijatelju, za *21. 10.*

Zadatak »Borbene grupe majora Vildermuta« za 21. 10:

U ranim jutarnjim časovima napasti iz rejona južno od Kraljeva u pravcu Mataruga (10 km jugozapadno od Kraljeva), odatle prema severu, u pravcu Grabaka (10 km zapadno-severozapadno od Kraljeva, karta 1 : 100 000), i očistiti teren zapadno od Kraljeva.

Zadatak za »Borbenu grupu majora Deša«:

Podrška Vildermutu dejstvom iz Kraljeva prema zapadu, kada Vildermut ovlada visovima između Mataruga i Grabaka.

S obzirom na izmenjeno naređenje — stornirane Mataruge, »Borbena grupa majora Vildermuta« napala je na ibarsku komunikaciju (prema Raškoj) svojim levim krilom (7/749. pp) odbacila neprijatelja[7] koji se bio utvrdio na visu 200 (3,5 km zapadno od Kraljeva, karta 1 : 50.000); gubici 7. čete: 1 mrtav, 13 ranjenih.

U toku daljeg obuhvatnog napada na levom krilu, na neprijatelja koji se nalazio na visu 305 (6 km zapadno od Kraljeva), zaplenjeno je *1 neprijateljsko artiljerijsko oruđe,* s mnogo municije, koje je direktnim gađanjem jako otežavalo naš napad.

Neprijatelj koji je odbačen od »Borbene grupe Vildermut« napadnut je docnije u bok, kako je i planirano, od »Borbene grupe majora Deša«. Dobrim sadejstvom teškog pešadijskog naoružanja, artiljerije i tenkova naneti su neprijatelju veliki gubici.

Nakon spajanja obe borbene grupe, jaki izviđački delovi upućeni su pravcem Grabak (10 km severo-severozapadno od Kraljeva).

---

[7] Delovi Kraljevačkog i Kopaoničkog NOP odreda su odbacili u Kraljevo 1. vod nemačkog 749. pp, koji je pokušao da se probije ka Raškoj (»Hronologija«, str. 141).

Nakon 14,00 časova 1 bataljona II/737. pp »Borbene grupe majora Deša« vršio je akcije čišćenja prema severu, u pravcu Adrana. Manji dodir s neprijateljem.

Izviđačka avijacija i štuke« su blagovremeno dejstvovale. Dejstvo »štuka« je bilo dobro. Sopstveno izviđanje iz vazduha, korišćenjem srpskih aviona od strane potporučnika Madera iz 749. pp, dalo je dobre rezultate.

Završetak borbenih dejstava u 16,00 časova.

Neprijateljski gubici u periodu od 13. 10. do 21. 10 (ukoliko su podaci potpuni):[8]

120 mrtvih
1 artiljerijsko oruđe
4 mitraljeza i 2 automata
nekoliko potpuno novih pušaka (Užice!)
Inventar komandnog mesta sa uređajima za vezu (telefonska centrala).

Sopstveni gubici: 8 mrtvih (3 oficira)
25 ranjenih (1 oficir).

[8] Iz izveštaja o delatnosti ove divizije u periodu od 15. maja do 31. decembra 1941. proizilazi da je 717. pd u operaciji »Oto«, u zahvatu komunikacije Kruševac — Kraljevo i u samom Kraljevu, od 13. do 21. oktobra 1941. imala sledeće gubitke: 2 oficira i 36 podoficira i vojnika poginulih, 2 oficira i 65 podoficira i vojnika ranjenih i 1 vojnik nestao. U tome periodu, kao meru odmazde, komandanti pukova ove divizije su naredili da se streljaju 2.040 ljudi i 19 žena, dok su u borbi, prema sopstvenoj proceni divizije, ubili 245 partizana (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 221, 223, 228, 230 i 233; AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 3-352).

BR. 209

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 25. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I BOSNI I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 25. 10. 1941.

Srbija:

1) Politička situacija nepromenjena.
2) Na putu jugoistočno od Šapca ustanici su ponovo postavili drumske prepreke.
   Neznatne sabotaže na železničkim objektima i putevima.
3) *342. pd:*[2] prednjim delovima nalazi se neposredno zapadno od Valjeva. Grupa za obuhvat izvela uspešnu ak-

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003006. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko parafa i datuma.

[2] U izveštaju 342. divizije od 25. oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji piše: »Odmor na pravcu nastupanja za vreme opravke mosta kod Stene. U 05,50 čas. div. dobija naređenje za razmeštaj na prostoru Ub — Valjevo — Ratkovac — Lajkovac.

Bataljoni 698. pp u Valjevu još jedanput pročešljali svoju juče rašnju napadnu zonu.

II/697. pp izvučen iz dubine kolone. Isti vrši čišćenje daleko ka severu, preko Kika, do Brankovine, a zatim ka jugu, s tačkom težišta zap. od puta Brankovina — Valjevo.

Grupa Pecka, preko Stava, kod raskrsnice Kik ulazi u sastav div. ne naišavši u toku dana na znatnije neprijateljske snage.

Noćni odmor na nastupnom pravcu iz Stene i na uzvišenjima s obeju strana puta. Pada kiša.

Div. k-dno mesto: raskršće Kik (AVII, Minhen 6, s. 442-6).

ciju kod Pecke[3] (30 km zapadno od Valjeva).
125. pp: u toku je akcija kod Arnajeva (20 km jugoistočno od Obrenovca).
714. pd: u toku je akcija delova divizije[4] i srpske žandarmerije jugozapadno od V. Plane.
Srpska pomoćna žandarmerija vodila je borbu sa bandom kod Porodina (12 km jugoistočno od V. Plane). Ustanici su izgubili 26 ljudi.
U Kragujevcu se vrši oduzimanje radio-aparata.

Hrvatska:

Sabotaže na železničkim prugama jugozapadno od Doboja i na pruzi Sarajevo — Višegrad.
Severozapadno od Banje Luke ustanici su uništili pilanu.
Hrvatski prodor od Sarajeva prema Rogatici otpočeo po planu.[5]
. . .[6]

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Odelj. Ic/AO
Br. 7230/41. poverljivo, od
25. 10. 1941.

F. d. R.
. . .[8]
poručnik

KOMANDA 12. ARMIJE[7]
PRIM.: 25. OKT. 1941.
VREME: 11,45
Ia, br. 2540/41. POV.

[3] Pod pritiskom delova 699. pp 342. pd, jedinice Valjevskog NOP odreda su napustile Pecku 24. oktobra 1941 (AVII, Minhen 6, s. 422-6; »Hronologija«, str. 142).
[4] Reč je o 4. bataljonu 741. pp 714. divizije i 661. artiljerijskom divizionu (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046606-7). Oni su vodili borbu protiv 2. šumadijskog NOP odreda, koji se, posle dvodnevnih borbi kod sela Baničine, D. Rače, Popovića i Miraševca, povukao na pl. Rudnik (AVII, Nda, reg. br. 60/5, k. 191; »Hronologija«, str. 142).
[5] Vidi dok. br. 207.
[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[7] Štambilj primaoca.
[8] Potpis nečitak.

BR. 210

NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 25. OKTOBRA 1941. ZA POSTUPAK PRI UZIMANJU TALACA ZA STRELJANJE RADI UGUŠIVANJA USTANKA U SRBIJI[1]

Opunom. komand. u Srbiji[2] K-dno mesto, 25. 10. 1941.
III (načel. Voj. upr.) Qu. br. 3208/41. pov.

Poverljivo

Predmet: Ugušivanje
ustaničkog pokreta
u Srbiji.

Iz osmatranja i izveštaja proizlazi da su trupe najvećim delom na primeran način i s naređenom čvrstinom preduzele potrebne mere za ugušenje ustaničkog pokreta.

Ipak u pojedinim slučajevima nije tačno protumačeno odnosno naređenje — jedna direktiva koja je izdata za celu Srbiju i prema kojoj je, shodno lokalnim prilikama, trebalo postupiti pod ličnom odgovornošću k-danata divizija i pukova.

Da bi se uzimanje i streljanje talaca planski vršilo, ukazuje se na sledeća načela:[3]

1.) Hvatanje i streljanje Srba bez ikakvog izbora nagoni na ustanak i prilaženje ustanicima i one krugove stanovništva koji dosada u ustanku nisu učestvovali, jača otpornu snagu

---

[1] Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 35/1, k. 27-II; Minhen-3, s. 818-9.

[2] Dnevnom zapovešću br. 79 Personalnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 23. oktobra 1941. naređeno je: »Opunomoćeni komandant u Srbiji preuzima dužnost komandanta Srbije. Umesto dosadašnjeg službenog naziva »komandant Srbije«, komandni štab, odnosno upravni štab nosiće naziv:
Opunomoćeni komandant u Srbiji — komandant Srbije — Komandni štab (Der Bevollmächtigter Kommandierender General in Serbien — Befehlshaber Serbien — Kommandostab), odnosno opunomoćeni komandant u Srbiji — komandant Srbije — Upravni štab (Der Bevollmächtigter Kommandierender General in Serbien — Fefehlshaber Serbien — Verwaltungsstab). Vidi AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039737.

[3] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 234: naređenje šefa Upravnog štaba u Srbiji dr Harolda Turnera od 26. oktobra 1941. feldkomandanturama i krajskomandanturama za streljanje talaca i za regulisanje komandnih odnosa u okupacionoj upravi Srbije.

komunizma, oslabljuje izglede za brzo ugušenje ustanka i škodi političkom krajnjem cilju akcije.

Streljanje poverenika, Hrvata i svega osoblja nemačkih pogona koji proizvode opremu predstavlja greške koje se više ne mogu da isprave.

U sumnjivim slučajevima, pre streljanja treba dobiti saglasnost pretpostavljene komande.

2.) Shodno tač. 2. pomenutog osnovnog naređenja, prilikom uzimanja talaca treba u prvom redu od feld- i krajskomandantura pribaviti podatke koje ljude treba uhapsiti. O ovome je k-dant Srbije, Uprav. štab, komandama i ustanovama izdao naređenje br. 4224/41. F od 10. 10. 1941.[4]

Osim ovoga, trupe treba da dobro organizovanim akcijama u ustaničkim oblastima, u gore navedenom smislu, u potrebnom broju i iz takvih naselja koja su poznata kao ustanička žarišta uzimaju potreban broj talaca. Pri ovome treba izbegavati da se za taoce uzima i strelja baš ono stanovništvo koje nije učestvovalo u ustanku te nije pobeglo pred nemačkom kaznenom ekspedicijom.

U ovakvim slučajevima za taoce treba uzimati u prvom redu srodnike odbeglih lica (uključivo i žene). Kuće pobeglih treba spaliti.

3.) Prema žnama koje su aktivno učestvovale u borbi — sa oružjem ili bez njega — postupiti kao s muškarcima.

Žene u koje se sumnja da su potpomagale borbu ustanika osuditi ratnim sudom.

Ne smeju biti streljane one žene koje su uzete *samo kao taoci.*

4.) Lica protivu kojih je ratni sud preduzeo gonjenje ne smeju biti streljana u okviru mera za odmazdu pre završetka sudskog postupka. Njihova osuda ima demonstrativan karakter te se ima da izvrši prema tome načelu.

5.) U načelu, u broj onih koje treba streljati za odmazdu uračunati i one ustanike koji su pali u borbi.

6.) U primedbi dnevnog izveštaja navesti da li je i u kome obimu vršena odmazda ili kada će se ista vršiti (tač. 3. pom. nar.). Ukoliko nema dovoljno talaca ili se isti ne mogu da pribave, izvestiti opunom. komandanta, koji će narediti popunu do potrebnog broja.

---

[4] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 203: naređenje generala pešadije Franca Bemea za ugušivanje partizanskog pokreta u Srbiji.

7.) Naređene mere za odmazdu nameću komandantima trupa veliku odgovornost i imaju da se vrše čuvajući vojničku formu. (Pojedinosti vidi u prilogu 7).[5]

Beme
General pešadije

---

[5] Govoreći o načinu izvršenja streljanja, u tom prilogu se kaže:
»a) Odeljenjima za streljanje da komanduju oficiri.

b) Streljanje se vrši puškama, gađajući istovremeno glavu i srce sa odstojanja od 8—10 m.

c) Da bi se izbeglo nepotrebno dodirivanje leševa, oni koji se imaju streljati staće neposredno na ivicu groba. Pri masovnim streljanjima biće svrsishodno da taoci kleče okrenuti licem ka grobu.

d) Odeljenjima za vršenje streljanja pridodati jednog lekara koji će naređivati ispaljenje smrtonosnog metka u cilju da se eventualno preživeli dotuku.

e) Odeća (i obuća) i stvari od vrednosti ni u kome slučaju ne smeju biti iskorišćeni od strane stanovništva. Iste se moraju uz potvrdu predati nadležnim mesnim vlastima Vojne uprave« (AVII, Minhen-3, s. 820).

BR. 211

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 27. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I O PREPADU PARTIZANA NA PRUZI DOBOJ — TUZLA[1]

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Odelj. Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 27. 10. 1941.

Srbija:[2]

1) Politička situacija kao do sada.
2) Zapadno od Kraljeva opet su se pojavile bande. 26. 10. severno od Topole 80 bandita sa 4 mitraljeza izvršili su prepad na 6 vojnih vozila (kolonu).[3] Gubici bandita nisu mogli biti utvrđeni, a banditi su se povukli pre nego što je patrola došla u pomoć. Sopstveni gubici: 6 vojnika mrtvih, 6 ranjenih.

Prepad 60 bandita na železničku stanicu Kusadak (zapadno od Palanke). Dva teretna voza iskočila iz šina.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002992.

[2] O situaciji na toj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 235: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 26. oktobra 1941; dnevni izveštaj obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 26. oktobra 1941 (AVII, Minhen-12, s. 313).

[3] Akciju na putu kod s. Krćevca izveo je 3. bataljon 1. šumadijskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 224—225).

342. div.:[4] koncentriše se u rejonu Ub — Valjevo — Ratkovac.[5] Južno od Šapca 3. bataljon 697. pešadijskog puka izvršio prodor.[6] Neprijateljski gubici: 10 ljudi.

125. pp: vrši čišćenje oko Vrčina (25 km južno od Beograda).

23. 10. srpska žandarmerija izvršila akciju 20 km južno od Požarevca. Bande izgubile 37 ljudi.

Prilikom borbe između četnika i komunista južno od Prokuplja 23 četnika i 42 komunista mrtva.[7]

Hrvatska:

25. 10. uveče otvorena je vatra na voz na pruzi Doboj — Tuzla. Na osnovu prisluškivanja radio-saobraćaja, hrvatske jedinice u Goraždu (60 km jugoistočno od Sarajeva) otkazale poslušnost.

. . .[8]

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7253/41. poverljivo, od
27. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

KOMANDA 12. ARMIJE[9]
PRIM.: 2. NOV. 1941.
VREME: 12,45
Ia, br. 2556/41. POV.

---

[4] U izveštaju 342. divizije od 30. oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji piše: »Ujutru je popravljen most kod Stene. Put za Valjevo sve do same varoši očistili pioniri 704. div. Istaknuti bataljoni u Valjevu dostigli su svoj prostor: Lajkovac (698) i Meh. Kladnica, južno od Uba (697).

Glavnina divizije je po podne, do kasno uveče, po kiši, ušla u Valjevo, neki delovi su i dalje u rejonu Lajkovca (692). Delovi grupe 697. smešteni u Valjevu. Div. k-dno mesto: Valjevo« (AVII, Minhen-6, s. 422-6).

[5] O dejstvima 342. pd u tom rejonu protiv Posavskog NOP odreda detaljnije vidi u knj. »Centralna Srbija«, str. 214.

[6] Protiv ovog bataljona su se borili delovi Posavskog NOP odreda (AVII, a. NOP, reg. br. 1/4, k. 1988).

[7] Borba se vodila u s. Džigolju (kod Prokuplja). Tada je Jastrebačka četa Topličkog NOP odreda razbila grupu četnika Koste Pećanca (AVII, a. NOP, reg. br. 7/2, k. 1981; Nda, reg. br. 32/8, k. 5, reg. br. 30/1, k. 28.

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[9] Štambilj primaoca.

BR. 212

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 28. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I OKOLINI BANJE LUKE I O PROTIVMERAMA[1]

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 2. NOV. 1941.
VREME: 12,45
Ia, br. 2557/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane
Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 28. 10. 1941.

Srbija:[3]

1) Politička situacija nepromenjena.

2) Bande iz D. Milanovca (Dunav) povukle se u pravcu Majdanpeka. Bande su ponovo zauzele Kličevac (16 km zapadno od V. Gradišta).
Bande razoružale četničke grupe u Džigolju[4] (27 km zapadno od Niša) i Prnjavoru (10 km zapadno od Jagodine) kao i srpsku žandarmeriju u Sokobanji (35 km severno od Niša).

3) *342. div.*
697. pp vodi borbe kod Uba[5] (30 km južno od Obrenovca). Mrtvih bandita 50. Sopstveni gubici: 3 mrtva, 8 ranjenih. Štab divizije u Valjevu.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002991.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O situaciji na tom području vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 236 i 237: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 28. oktobra 1941.

[4] Vidi dok. br. 211, objašnjenje 7.

[5] Borbu su vodili delovi Posavskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 142) protiv delova najistaknutijeg bataljona grupe 697. Ostatak ove

125. pp vršio izviđanja u rejonu Guncati — Meljak (20 km jugozapadno od Beograda). Nije otkriven neprijatelj.

714. div.: akcija III/741. pp na žilavo branjeni Majdanpek[6] (13 km jugozapadno od D. Milanovca). Neprijatelj je izgubio 120 ljudi. Sopstveni gubici: 3 mrtva, 10 ranjenih.

717. div.: ojačani II/749. pp čisti Adrane. Neprijateljski protivudar, potpomognut artiljerijom, odbijen je uz znatne gubitke neprijatelja.

Srpska žandarmerija i četnici vodili borbu protiv bandi 10 km severoistočno od Lazarevca. Mrtvih bandita 43.

Srpska žandarmerija vodila borbu 8 km severoistočno od Svilajnca. Mrtvih bandita 23.

Srpska žandarmerija očistila Rašu (11 km severozapadno od Lapova). Kod bandita mrtvih 143. Zaplenjeno 2 mitraljeza i 43 puške.

Hrvatska:

Novo ustaničko žarište je u rejonu Slatina — Ilidža[7] (13 km severoistočno od Banje Luke). U toku je nemački prodor od Banje Luke.

. . .[8]

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7275/41. poverljivo, od
20. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

---

grupe se 27. oktobra 1941, kasno uveče, prikupio u Ubu, posle savlađivanja većih drumskih prepreka. Ostale grupe 342. pd su se nalazile: grupa 698. prikupljala se u rejonu Lajkovca a grupa 699. i divizijske jedinice u Valjevu (AVII. Minhen-6, s. 422-6).

[6] Majdanpek su branili delovi Požarevačkog NOP odreda, ali je 3. bataljon 741. pp, uz pomoć četnika vojvode Anđelka Krajinskog i vojvode Velimira Piletića, 27. oktobra 1941. zauzeo Majdanpek (AVII, a. NOP, reg. br. 9/5, k. 1987, Nda, reg. br. 19/2, k. 26; Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 114—115).

[7] Žandarmerijsku stanicu Slatina Ilidžu (kod Banje Luke) zauzeli su 27. oktobra 1941. delovi 3. krajiškog NOP odreda. Posada se povukla u s. Klašnice. Sutradan su delovi nemačkog 823. landesšicen-bataljona povratili to mesto i uhapsili 36 Jevreja (AVII, a. NDH, reg. br. 27/1, k. 3; reg. br. 23/2, k. 5); reg. br. 10/2, k. 152; »Hronologija«, str. 125).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 213

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 29. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I O PRISTIZANJU DELOVA 113. DIVIZIJE[1]

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 2. NOV. 1941.
VREME: 12,45
Ia, br. 2558/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 29. 10. 1941.

Srbija:[3]

1) Politička situacija kao do sada.

2) Jake bande severozapadno od V. Plane. Ponovo je javljeno o bandama na odseku Dobrave (jugoistočno od Šapca).

3) *342. div.:*[4] III/697. pp izvršio je akciju udarnim grupama 12 km jugoistočno i 14 km južno od Šapca.[5] Banditi su izgubili oko 110 ljudi. Sopstveni gubici: 3 ranjena.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 325, s. 8002990.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O situaciji na toj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 238: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 29. oktobra 1941.

[4] U izveštaju 342 pd od 30. oktobra 1941. stoji: »Četnički komandanti iz Valjeva, Slovca i Lajkovca daju važne podatke o svojoj organizaciji i izjavljuju da hoće da se zajedno sa nemačkim jedinicama bore protiv partizana. Traže oružje« (AVII, Minhen-6, s. 422-6).

[5] Borbu su vodili delovi Posavskog NOP odreda (AVII, a. NOP, reg. br. 1/4, k. 1988).

125. pp: čisti područje Meljak — Lipovička šuma (južno od Beograda).

714. div.: II/721. pp očistio je Kličevac (18 km severoistočno od Požarevca).
Konačari 113. div. stigli u Beograd.[6]
26. 10. vođena je kod Uba borba između srpske žandarmerije i bandi. Bande izgubile 17 ljudi.

Hrvatska:

Izveštaj još nije stigao.
. . .[7]

Komandant oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7280/41. poverljivo, od
29. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

---

[6] Vrhovna komanda Vermahta je 21. oktobra 1941. obavestila komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da mu se sa istočnog fronta stavlja na raspolaganje 113. pd kao pojačanje za borbu protiv partizanskih odreda (AVII, «Vishaupt«, reg. br. 18/1, k. 70). U vezi s tim, opunomoćeni komandant u Srbiji je 28. oktobra 1941. izdao zapovest za iskrcavanje i prikupljanje 113. pd, u kojoj stoji:

»1.) 113. pd treba da se posle iskrcavanja na putu Jagodina — Kruševac prikupi na prostoriji Jagodina — Bačina — Kruševac — Ćićevac — Paraćin, radi nastupanja opštim pravcem prema zapadu.

2.) Za vreme iskrcavanja i prikupljanja treba računati sa pojavom komunističkih bandi. Svi marševi, razmeštaj za stanovanje itd. treba zbog toga da se izvrše uz potrebno osiguranje.

3.) Do dolaska divizije s prostorije prikupljanja treba, u saglasnosti s trupnim jedinicama Više komande LXV za naročitu upotrebu koje se nalaze u dolini Morave, pojačati zaštitu železničke pruge i preduzeti suzbijanje najavljenih bandi na obe strane doline Morave« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1249).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 214

NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 29. OKTOBRA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA I KRAJSKOMANDANTURAMA O SARADNJI OPERATIVNIH JEDINICA SA UPRAVNIM USTANOVAMA NA EKSPLOATACIJI PRIVREDE ZA POTREBE VERMAHTA I NA UGUŠIVANJU USTANKA U SRBIJI[1]

Komandant Srbije
Glavna kancelarija
2970/42, pov.[2]

O. U. 29. 10. 41.

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
Načelnik vojne uprave (Qu 3288) 41. pov.

Poverljivo

Predmet: Saradnja između trupe i upravnih ustanova.

1.) Srbija istorijski, geografski, ekonomski i politički pripada interesnoj sferi Velikonemačkog Rajha. Nemačke trupe i vojna uprava u Srbiji imaju zadatak:
   a) da odmah upregnu sredstva i snage zemlje u nemačku ratnu privredu,[3]
   b) da za budućnost pripreme tesnu upravnu i privrednu vezanost Srbije za Rajh, bez obzira na to kakav će kasnije biti politički položaj Srbije prema Rajhu.

2.) Prvi zahtev u okvirima ovog zadatka je savlađivanje ustaničkog pokreta. Tome cilju moraju biti jedinstveno usmereni angažovanje trupe i rad uprave. Zato su meni u Srbiji potčinjene sve jedinice i upravne ustanove. Dalje potčinjavanje ustanova vojne uprave potčinjenim komandama naređivaću u izuzetnim slučajevima.
Zajednički cilj mora biti postignut najtešnjom saradnjom trupe sa upravnim ustanovama.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 589-90.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O organizaciji eksploatacije privrede u okupiranoj Srbiji vidi dok. br. 36, 194, 222, 247 i 294.

3.) Naređenja za angažovanje trupa neće zavisiti samo od taktičkih već i od upravnih i privrednih interesa, koji će biti različiti zavisno od lokalnih uslova. Međutim, uprava mora u svakom slučaju imati u vidu potrebe trupe i, obratno, trupa namere uprave. Uslov za uspešan rad obeju jesu blagovremeno međusobno obaveštavanje i usklađivanje mera.

4.) Načelnik vojne uprave (komandant Srbije — upravni štab) izdaje u moje ime *upravna naređenja* njemu potčinjenim feld i krajskomandanturama. Ona su obavezna i za trupu. Ako zbog posebnih lokalnih uslova dođe do dvoumljenja, onda se ima pribaviti odluka pretpostavljene ustanove. To, međutim, sme da se dešava samo u izuzetnim slučajevima; komandanti jedinica i upravne ustanove će se, po pravilu, složiti na licu mesta da ne bi došlo do odlaganja naročito hitnih mera.

5.) Što trupa drži tešnju vezu sa upravnim ustanovama, to se brže očišćene ustaničke oblasti mogu po završetku borbi predati upravi, tako da se trupa može posvetiti sopstvenim zadacima. Trupa i uprava nemačkog Vermahta moraju stajati jedinstvene prema srpskom narodu rastrojenom revolucijom i ustankom.

Dostavljeno do bataljona
i krajskomandantura.

Beme
general pešadije

BR. 215

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 30. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I PROTIVMERAMA I O KONCENTRACIJI USTANIKA NA PODRUČJU SEVEROISTOČNE BOSNE[1]

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 2. NOV. 1941.
VREME: 12,45
Ia, br. 2559/41, pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu južne Grčke
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 30. 10. 1941.

Srbija:[3]

1) Telefonska linija Beograd — Zagreb — Berlin i Beograd — Novi Sad — Budimpešta do 30. 10. u prekidu zbog sabotaže.
Ponovno formiranje bandi jugoistočno od Šapca.
28. i 29. 10. neprijateljska artiljerija tukla je Kraljevo i aerodrom.[4]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002989.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Opširnije o situaciji na ovoj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 239, 240 i 241: dnevne izveštaje opunomoćenog komandanta u Srbiji i 342. pd od 30. oktobra 1941; AVII, Minhen-6, s. 422-6, 948-50: desetodnevni izveštaj 342. pd za period od 20. do 30. oktobra 1941.

[4] Napad na Kraljevo su izvršili Čačanski i Kraljevački NOP odred, uz podršku Tenkovskog voda (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. I, str. 115).

2) *125. pp:* još je u toku akcija južno od Beograda. Do sada neprijatelj je imao 28 mrtvih.
III/697. pp:[5] izveo akciju na odseku Dobrave, jugoistočno od Šapca. Dosadašnji gubici neprijatelja iznose 17 ljudi.

714. pp: istočno od Jagodine bande su izgubile 7 ljudi. Kod Požarevca oklopni voz vodi borbu. Bande izgubile 2 čoveka.

717. pd: jugoistočno od Kraljeva kamion naišao na minu. Sopstveni gubici: 2 mrtva, 2 ranjena.
Uspešna akcija srpske pomoćne žandarmerije jugoistočno od Obrenovca i kod Kruševca. Neprijatelj je izgubio oko 20 ljudi.

Hrvatska:

Situacija kod Višegrada nejasna. Kod Bijeljine i Derventa (20 km jugozapadno od Broda) vidi se prikupljanje bandi.
Ustanici su spalili 2 manja sela.
. . .[6]

Komandant oružanih snaga na
Jugoistoku, Odelj. Ic/AO
Br. 7284/41. poverljivo, od
30. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

[5] Taj bataljon je pripadao 342. pd. On je zajedno sa 2. bataljonom 698. pp izvodio obuhvatni napad na području Ub, Đokmir i Stopanje. Divizija je 30. oktobra 1941. bila razmeštena u sledećim rejonima: grupa 697. u Ubu, grupa 698. u rejonu Slovac, Stopanje, Lajkovac i Ćelije, grupa 699. i divizijske jedinice u Valjevu, grupa Šabac u Šapcu. Komandno mesto divizije bilo je u Valjevu (AVII, Minhen-6, s. 422-6).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 216

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENIKA MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA FELIKSA BENCLERA OD 30. OKTOBRA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA RAJHA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU KOSOVSKE MITROVICE I NOVOG PAZARA[1]

Poverljivi državni predmet
Telegram
(otvoren)

Beograd, 30. oktobar 1941, 11,15 čas.
Primljeno: 30. oktobra 1941, 12,10 čas.
Br. 842 od 30. oktobra 1941.
Po naređenju Pol. IV 974/pov. drž. predm.
Poverljivo.

Referent za narodnost, koji se baš sada vratio sa informativnog puta iz Kosovske Mitrovice i Novog Pazara, izveštava:

1.) Podaci telegrafskog izveštaja iz Rima od 14. 10. o situaciji u oblasti Mitrovice slažu se s tamo izvršenim osmatranjima.[2] Ferhat Draga nije emigrant iz oblasti Mitrovice, nego u Mitrovici nastanjeni otac vođe albanske narodne grupe Ali Drage i istovremeno savetnik namesnika u Tirani. On živi naizmenično u Mitrovici i u Tirani. Albanski poručnik Hilmi Leka iz Podgorice (Prespansko jezero) posetio je vodeće Albance u Mitrovici. Prema obaveštenjima sa albanske strane Leka je italijanofilski nastrojen, njegova poseta je isto kao i poseta Štile u vezi sa italijanskim pokušajima uticaja u oblasti Mitrovice.[3]

---

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, London-2, s. 297992-4.

[2] Taj izveštaj redakcija nije našla.

[3] U vezi s tim, opunomoćenik za spoljne poslove u Srbiji Feliks Bencler je 8. novembra 1941, između ostalog, izvestio:

»... U izveštaju generalnog namesnika Albanije o obrazovanju autonomne državne uprave pod nemačkom vrhovnom vlašću, kao kristalizacionom tačkom za celu Albaniju, nameravano postavljanje nekoga kneza Vida i formiranje milicijskih jedinica, koje bi se zaklele Fireru, zacelo bi mogli da odgovaraju albanskom željenom snu, ali spadaju u carstvo političke fantazije. A mi bismo s naše strane imali povoda da se potužimo na držanje Italijana, koji su, na primer, prekršili Bečki sporazum time što su u [Kos.] Mitrovicu uputili savetnika namesnika južne Albanije Štila, da pokušaju da nagovore Albance iz oblasti Mitrovice na upućivanje jedne delegacije u Tiranu i Rim sa zadatkom da izdejstvuju da se oblast Mitrovice priključi Velikoj Albaniji... Ovdašnji italijanski poslanik nije mi do sada iznosio nikakve teškoće u oblasti Mitrovice, samo mi je zatražio nadzor nad nekoliko albanskih emi-

Vodeći Albanci su dosada odbijali italijanske pokušaje infiltracija u oblast Mitrovice. Albansko izaslanstvo iz Novog Pazara (Srbija), prema albanskom prikazivanju, imalo je samo zadatak da traži albansku pomoć za Novi Pazar koji su Nemci evakuisali i srpski ustanici jako ugrozili[4] i čija su albanska naselja razdvojena srpskim naseljima. Prema saopštenju krajskomandanta u Mitrovici, albanska milicija iz Mitrovice uputila je u Novi Pazar pojačanje i municiju.[5]

2.) U oblasti Mitrovice vodeće položaje zauzima više Albanaca koji su došli iz stare Albanije, a među njima i okružni načelnik u Mitrovici Ago-Agaj, iz Tirane (Valone), navodno jedan od organizatora poslednjeg pokušaja pobune protiv Ahmeda Zogua; dalje, politički referent albanskog Narodnog saveza u Srbiji Vehbi Frašeri, iz Tirane, sin posled. albanskog ministra predsednika i navodno penzionisani činovnik Ministarstva privrede u Tirani. Obojica se deklarišu kao protivnici Italijana i neće da se vrate na italijansko područje. Prema njihovim izjavama njihovo nastrojenje odgovara želji pretežne većine Albanaca za slobodnom Velikom Albanijom, kao krajnjem cilju, u koju bi ušli Novi Pazar i oblast Mitrovice, ali s potpunim isključenjem Italije. Oni bi pozdravili nemački protektorat nad celom Albanijom; prema izjavama svih albanskih vođa, stanovništvo oblasti Mitrovice odlučno odbija zajednički život sa Srbima, dok nasuprot tome postoji radosna spremnost

---

granata, pristalica Ahmeda Zogua, u Beogradu, ali ipak me dosada nije obavestio o njihovim spletkama.

Italijanska vojna akcija u oblasti Mitrovice izlišna je već stoga što u Mitrovici upravlja nemačka krajskomandantura. Nema razloga za postavljanje italijanskog konzulata u Mitrovici, ovo utoliko manje zato što je ovdašnjem italijanskom poslanstvu već dodeljen jedan albanski referent u rangu poslanika... U slučaju da italijanska vlada insistira u ovome pravcu, ja bih predložio da se nemačkoj krajskomandanturi prida jedan stalni politički savetnik koji bi bio potčinjen meni...« (AVII, London-2, 297989-91).

[4] Krajem oktobra 1941. oko Novog Pazara su se nalazili delovi Kopaoničkog NOP odreda i jedinice četnika Draže Mihailovića s namerom da zajednički napadnu ovo mesto. Međutim, zbog izdaje četnika, Štab Kopaoničkog NOP odreda je morao da svoje jedinice povuče u pravcu Raške. Četnici DM su 4. i 21. novembra i 5. decembra 1941. preduzeli napade na Novi Pazar, ali bez uspeha. Odbranu Novog Pazara organizovao je nemački kolaboracionista Aćif Hadžiahmetović sa 12 albanskih »barjaktara«. Opširnije o tome vidi u knjizi »Sandžak«, str. 172—178.

[5] U Novom Pazaru se u toku novembra 1941. nalazilo preko 3.150 naoružanih albanskih kvislinga. Oni su iz Kosovske Mitrovice, od okupatora, dobili pomoć u naoružanju: 200 pušaka, 4 puškomitraljeza, 150 bombi i 40 sanduka municije, a u drugim mestima su kupili, od okupatora, 400 pušaka, 3 puškomitraljeza. 50 bombi i 10 sanduka municije (»Sandžak«, str. 174).

za saradnju s nemačkim vlastima. Prema mišljenju krajskomandanta, u interesu održanja mira i rada, ni u kom slučaju se ne treba odreći saradnje ovih starih Albanaca u Mitrovici.

Mišljenje: Saglasno sa shvatanjem iznetim u telegrafskom izveštaju iz Rima i opunomoćenog generala, mišljenja sam da ove stare Albance do daljeg treba ostaviti u Mitrovici.

3.) Osim staroalbanskih činovnika, u Mitrovici živi više Albanaca iz stare Albanije, odnosno iz oblasti bivše Jugoslavije koje je sada okupirala Italija, koji su članovi ili prijatelji tzv. Kosovskog komiteta, kao što su to Bedri Peja i Redžet Mitrovica.

4.) Albansko vođstvo oblasti Mitrovice nedavno je zamolilo da se odobri postavljanje 40 učitelja iz stare Albanije u oblasti Mitrovice. Pošto jugoslovenska država nije dozvoljavala škole sa albanskim nastavnim jezikom, oko 110.000 Albanaca muslimana ne raspolaže izučenim učiteljima.

Mišljenje: Ako Albancima u oblasti Mitrovice treba da bude omogućena izgradnja njihovog školstva, onda je neizbežno da se u cilju obučavanja ovdašnjih pomoćnih nastavnih snaga ili po pretvaranju državnih škola u privatne odobri upotreba 40 učitelja iz Stare Albanije u toku jedne godine. Vojni komandant je ovo odbio. Pitanje je da li ovim nije prejudiciran naš stav prema sličnim mađarskim željama u Banatu, pri čemu svakako postoji razlika što su u Banatu i u jugoslovensko vreme postojale škole s mađarskim nastavnim jezikom.

5.) Moje nadleštvo i dalje prati situaciju u oblasti Mitrovice.[6] Referent za narodnost održava odnose sa albanskom Narodnom grupom čiji vođa Ali Draga živi većinom u Beogradu gde namerava da stvori jedan biro. Stoga nije potrebna neposredna stalna veza između generalnog konzula u Tirani i nemačkim ustanovama u Mitrovici te ju je vojni komandant odbio.

Sleduje pismeni izveštaj.

Bencler

---

[6] Prema izveštaju Feliksa Benclera, to je bilo neophodno iz sledećih razloga:

»Nemački interesi u oblasti Mitrovice ekonomski se ograničavaju na nalazište ruda (rudnik Trepču) a politički da se obezbedi red i mir i po mogućstvu spreči da pod današnjom ustaničkom psihozom stare suprotnosti između albanskog i srpskog stanovništva dovedu do krvavih sukoba. U ovome cilju u upravu je uključeno i ovdašnje mesno albansko stanovništvo. Za pogon rudnika Trepča upućeni smo na srpski deo stanovništva, pošto je iskustvom dokazano da albansko stanovništvo nije prikladno za rad (AVII, London-2, s. 297989-91).

BR. 217

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA I OPERACIJI SOPSTVENIH SNAGA NA TERITORIJI SRBIJE I OKO BANJE LUKE[1]

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 31. 10. 1941.

Srbija:[2]

1) Ustanici su ponovo zauzeli Kličevac[3] (16 km severno od Požarevca); proterali srpsku žandarmeriju. Sopstveni gubici iznose 7 ljudi. Mađarska dunavska flotila bombardovala je Kličevac.
Kod Vrbe (6 km jugoistočno od Kraljeva) ponovo porušena 2 drumska mosta.
Kod Palilule (železnička pruga Niš — Zaječar) bande odvele stražare i radnike na pruzi.
Izvršen prepad na 8 srpskih opština.
2) *342. div.:* lokalna čišćenja južno od Valjeva.[4] Neprijatelj je izgubio 9 ljudi.[5] Sopstveni gubici: 3 ranjena.[6]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002988.

[2] O situaciji na ovoj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 243: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 31. oktobra 1941.

[3] Akciju su izveli delovi Požarevačkog NOP odreda (AVII, Nda, reg. br. 26/2-1. k. 26A; »Hronologija«, str. 143).

[4] Protiv ove divizije borbu su vodili delovi Valjevskog i Užičkog NOP odreda s ciljem da spreče prodor okupatorskih jedinica iz Valjeva ka Kosjerićima i Užicu (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 67).

[5] i [6] U izveštaju 342. pd za period od 20. do 30. oktobra 1941. na-

125. pp: akcija završena.[7] Ponovo je u toku dopremanje namirnica u Beograd. Neprijateljski gubici iznose 29 ljudi.

717. div.: uspešan ispad iz Kraljeva prema severu. Zaplenjeno: 2 topovska prednjaka i municija. Neprijatelj je izgubio 80 ljudi. Sopstveni gubici iznose: 2 mrtva i 6 ranjenih.

Avion komandanta Srbije Ju — 52 srušio se kod Petriča (jugozapadni rejon Bugarske). Poginulo 7, ranjena 4, a 1 nestao.

Hrvatska:

U rejonu Dervente (jugozapadno od Broda) opljačkano više opština.

718. div.: prilikom akcije čišćenja istočno od Banje Luke neprijatelj izgubio 180 ljudi.[8]

...[9]

Štab [12] armije nalaziće se od 1. 11. u Solunu.

Komandant oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7295/41. poverljivo, od
31. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

---

vode se sledeći gubici protivnika: 240 poginulih, 100 streljanih i 110 uhapšenih; plen: zaprežna kola-metalna, 1 puškomitraljez, 1 laki minobacač, 35 pušaka i razne vojne opreme, kao i 35 goveda i 15 svinja. Gubici 342. pd u tom periodu su bili 4 poginula vojnika i 14 ranjenih oficira i vojnika. Kod 1. bat. 220. pt. div. bilo je izbačeno iz stroja 6 tenkova. Iz ropstva je oslobođeno: u Loznici 21, u Koviljači 10 i Krupnju 10 nemačkih vojnika, a u Zajači je oslobođeno 80 folksdojčera (AVII, Minhen-6, s. 422-6).

[7] Vidi dok. br. 203.

[8] Akciju protiv 1. banjalučke čete, koja se nalazila na desnoj obali r. Vrbanje, u rejonu Crnog vrha, izvodili su delovi 738. pp 718. divizije i 10. domobranski pp iz Banje Luke (AVII, NDH, reg. br. 6 i 31/1, k. 3; »Hronologija«, str. 126).

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 218

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 1. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I BOSNI I O OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

K-DA 12 ARMIJE[2]
PRIM. 2. NOV. 1941
vreme: 1245
Ia, br. 2561/41 pov.

KR — Telegram

Poverljivo

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:
O. K. H. Gen. St. d. H., Op. odelj.
O. K. H. Odeljenju za inostranstvo — Istok,
Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 1. 11. 1941.

Srbija:[3]

1) Od 1. 11. uspostavljen ograničeni železnički saobraćaj za civilno stanovništvo.
2) *342. div.:* više borbi oko Valjeva. Bande izgubile 164 čoveka. Sopstveni gubici: 4 ranjena.

   714. div.: manje akcije jugoist. od Jagodine, istočno od Požarevca, južno od Topole i kod Boljevca (26 km jugozapadno od Zaječara).

   717. div.: odbijen artiljerijski napad bandi na Kraljevo.[4] U akciji severozapadno od Kragujevca ustanici su izgubili 18 ljudi. Sopstveni gubici: 1 ranjenik.
3) Za pojačano osiguranje železničkih pruga Niš — Sofija i Niš — Skoplje, koje su do sada već osiguravali Bugari, pristigao je po jedan bugarski bataljon.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002987.

[2] Štambilj primaoca.

[3] O situaciji na ovoj teritoriij vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 247: izveštaj nemačkog vojnog zapovednika Srbije od 1. novembra 1941.

[4] Vidi dok. br. 215.

4) U Beogradu će za odmazdu biti streljano 200 talaca.

Hrvatska:

Ustanici su tukli Višegrad iz artiljerije i peš. oruđa. Izvršen je prepad i opljačkan brzi voz 10 km južno od Doboja. Među 17 mrtvih nalazi se i 1 nemački vojnik.[5]

Prepadi ustanika oko Sarajeva. Stupari (25 km južno od Tuzle) nalaze se u rukama ustanika.[6]

II/738. pp (718. div.) vrši čišćenje u rejonu južno od Sarajeva.[7]

...[8]

K-t oružanih snaga
na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7302/41, poverljivo, od
1. 11. 1941.

Za tačnost prepisa:
Resler
poručnik

---

[5] Akcija je izvedena na pruzi Doboj — Sarajevo, 10 km južno od Doboja. Pored mrtvih, bilo je i 15 ranjenih (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046575).

[6] Napad su, 30. oktobra 1941, izvršili delovi Birčanskog i Ozrenskog NOP odreda (jačine oko 400 boraca). Posle dvodnevnih borbi oni su razbili 1. bataljon 8. domobranskog puka i oslobodili selo Stupare (AVII, a. NOP, reg. br. 9/4, k. 1988; a. NDH, reg. br. 29, 30/1, k. 3; reg. br. 1/1, k. 4, reg. br. 6/2, k. 150A, reg. br. 7/10-3, k. 71).

[7] Tom prilikom je 2. bataljon 738. pešadijskog puka spalio sela Toplik, Klanac, Tilavu i Klek (AVII, a. NDH, reg. br. 19/3, k. 152; reg. br. 1/1, k. 56; reg. br. 32/1, k. 158, reg. br. 6/16, k. 61).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 219

ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 1. NOVEMBRA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA UNIŠTENJE PARTIZANA NA PODRUČJU JUGOISTOČNO OD ŠAPCA[1]

Odelj. Ia, br. 4971/41
str. pov.[2]
O. U. 1. 11. 41.

Strogo poverljivo!

OPUNOM. KOMANDANT U SRBIJI
Odelj. Ia, br. 932/41. str. pov.

18 primeraka
14. primerak
1 prilog[3] od 2. 11. 41. u 10,50 č[4]

Zapovest za uništenje ustanika jugoistočno od Šapca[5]

1.) *Neprijatelj*

U predelu između Save, Dobrave i reke Uba pretpostavljaju se komunističke bande u jačini od oko 2.000 ljudi. Podršku ovim bandama pruža prostor Banjani — Vladimirci — Koceljevo.

Zapadno od ovog područja javljeno je o manjim bandama.

Odsek Dobrave bio je 30. 10, između Zablaće i Riđake, posednut od neprijatelja.

Severno od Valjeva, sve do Save, verovatno se nalaze:[6] I posavski bataljon[7] — južno od zavoja Save,

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1257-60.

[2] Štambilj primaoca.

[3] i [10] Tim prilogom (kartom) redakcija ne raspolaže.

[4] Dopisano rukom.

[5] O toku ovih dejstava vidi dok. br. 225, 228, 230 i 235.

[6] Početkom novembra 1941. na tom području nalazili su se Mačvanski, Posavski, Kosmajski i Valjevski NOP odred, ukupne jačine oko 4.400 boraca (VIG, br. 4/66, str. 20—26).

[7] i [8] Posavski NOP odred je imao četiri bataljona, jačine oko 1200 naoružanih boraca. Komandant odreda je bio Koča Popović a politički komesar Bora Marković (VIG, br. 4/66, str. 20).

III posavski bataljon[8] — zapadno od Uba i oko Dokmira.

2.) *342. peš. div.*, delovi *125. peš. puka, 750. peš. puka* i *220. pt bataljona* koncentričnim napadom uništiće neprijatelja koji stoji jugoistočno od Šapca.

3.) U tu svrhu angažuju se:

Grupa 342. peš. div.: Rukovodilac, komandant 342. peš. div.,[9] sa 2 pešadijska bataljona i 1 oklopnom četom napada od Uba preko Banjana, odnosno Kalinovca, na Vukonu — Igrište (kota 205), sa 4 pešadijska bataljona i 2 oklopne čete napada od Valjeva preko Koceljeva na Grobljanska M. — Vukodraž — Stolice (kota 236) — Srednje brdo.

1. ojačani bataljon 125. pp napada od Obrenovca preko skele na Debrc.

Grupa 750. peš. puka: Rukovodilac, komandant 750. peš. puka sa III/697. pp, jednim bataljonom 750. pp, 220. pt bataljonom (bez 1 čete) napada od Šapca preko Male Vranjske na Vladimirci — Orid.
1 pt četa iz 220. pt bataljona nastupa od Šapca na Slatinu.

4.) *Dnevni ciljevi* za nastupanje i napad vide se iz priložene karte.[10]

Pri ovome je bitno da se u prvim danima, a naročito na zapadnom krilu (grupa Valjevo), postignu — bez obzira na okolnosti — navedeni ciljevi, i to u propisanom vremenu, jer bi inače uspeh ovog poduhvata mogao da bude doveden u pitanje.
Da bi se u svakom slučaju garantovalo neometano nastupanje pešadije, moraju se jedinice zadovoljiti *neophodnim i najnužnijim* brojem vozila. Postojeće *zapreke* pešadija mora zaobići bez ikakvog zadržavanja.
Od *artilerije* povesti sobom samo brdsku artileriju.

5.) Po dostizanju linije *Provo — Meovine* mora se prostor između jedinica i Save očistiti, što će narediti komandant 342. peš. div.

6.) *Zadatak pt čete,* koja od Šapca treba da prodre na Slatinu, jeste da od 5. 11. ujutru do 7. 11. uveče, pomoću predstraža i krstarećih patrola, spreči izvlačenje neprijatelja ka zapadu, preko linije Popovac — Slatina.

---

[9] Dr Valter (Walter) Hinghofer, general-lajtnant. Njega je 19. novembra 1941. smenio general-major Paul Hofman (AVII, Minhen-6, s. 395-6, NAV-T-501, r. 250/1128-9).

7.) Sve do prijema komande od strane komandanta 342. peš. div., 8. 11. ujutro, pojedine grupe izvršavaju samostalno svoje zadatke, pri čemu se što ranije mora uspostaviti i trajno održavati veza sa susedima.
Prilaženje na dan 4. 11. mora se izvršiti, bez obzira na događaje sa strane drumova i puteva, imajući pred očima samo cilj da se uspešno ostvari raspored u polaznoj situaciji.

Nastupanje, počev od 5. 11., treba izvršiti u *što širim frontovima.* Šume i naseljena mesta pretražiti radi pronalaženja naoružanih ljudi, oružja i municije.
Ko se zadesi sa oružjem u ruci ima se streljati. Naseljena mesta iz kojih se puca treba da budu spaljena.

8.) *Prikupljanje grupe* 342. peš. div. izvršiće se po naređenju komandanta divizije.

1. bataljon 125. pp treba da bude na dan 4. 11. — po naređenju komandanta 125. pp — preko Beograda i Obrenovca na sopstvenim kamionima privučen što bliže Ušću. Kolona teretnih automobila, po istovaru, ostaće u Obrenovcu na raspolaganju komandanta bataljona (povratni transport).

220. pt bataljon kreće 3. 11. iz Beograda preko Zemuna u Šabac. Javlja se 3. 11. 41. uveče u Šapcu komandantu 750 pp.

9.) *Po završenom poduhvatu,* komandant 342. peš. div. uputiće sve delove i jedinice u njihova dosadanja mesta stanovanja. Zapovest za ovo sledi.[11]

III/697. peš. pp krenuće iz Šapca preko Lešnice u Loznicu. U Loznici bataljon ostaje sve do daljeg. Četa u Lešnici ostaje pod njegovom komandom. Zadaci po posebnom naređenju.

1 okl. četa 202. okl. bataljona biće u Klenku utovarena u vagone radi otpreme železnicom u Beograd i angažovanja u jugozapadnoj Srbiji. Ova četa se sve do daljeg izdvaja iz sastava 202. oklopnog bataljona.

10.) *Zarobljenici* se u prvo vreme vode sa trupom, a docnije se predaju u Šapcu.

11.) Naoružano vazdušno izviđanje naređuje opunomoćeni komandant u Srbiji.

12.) *Kraljevska mađarska dunavska flotila,* u smislu posebne zapovesti, krstarenjem na odseku Save između Ušća i Ob-

[11] Dopisano rukom.

renovca sprečava prelaženje ustanika preko Save ka severu.

Dostavljeno:[12]

Beme
general pešadije

BR. 220

IZVEŠTAJ NAČELNIKA ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 1. NOVEMBRA 1941. O NARODNOOSLOBODILAČKOM POKRETU I O ČETNIŠTVU DRAŽE MIHAILOVIĆA U SRBIJI, NJIHOVOM NAORUŽANJU, OPREMI, TAKTICI RATOVANJA I RASPOLOŽENJU STANOVNIŠTVA[1]

Prepis

Prilog 3.

O. U 1. 11. 1941.

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
Ia/Ic
Br. 3355/41. poverljivo

Poverljivo

Predmet: Ustanički pokret.

I. NOSIOCI USTANIČKOG POKRETA U SRBIJI JESU:

a) *Četnički sastavi,* kojima su se priključili ostaci jugoslovenske vojske[2] (pod uticajem Londona),
b) *Komunističke bande,* dirigovane od Moskve.[3]

---

[12] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ova zapovest dostavljena.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 623-5.

[2] i [4] Misli se na jedinice koje je obrazovao Dragoljub Draža Mihailović, pukovnik bivše jugoslovenske vojske. Opširnije o tome vidi dok. br. 97, 105, 153, 222, 232—237 i 243; Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 34, 47, 49, 52, 59, 60, 61, 62, 65, 69, knj. 20, dok. br. 13, 29; tom II, knj. 1, dok. br. 53, 68, 69, 70, 72, 73, 78, 82, 85, 87, 90; tom VI, knj. 1, dok. br. 70.

[3] i [8] Vidi dok. br. 78. O razvoju NOP-a i formiranju narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije, vidi Zbornik tom I, knj. 1, str. 18—21, 22—26, dok. br. 1. 34, 35 i 92, knj. 2, dok. br. 6, 7, 9, 22, 25, 26, 31, 35, 37, 40, 83 i 87; tom. II, knj. 2, dok. br. 7, 8, 9, 13, 14, 20, 22, 24, 44, 51, 68 i 69; tom V, knj. 2, dok. br. 1, 9, 10 i 12; tom VI, knj. 1, dok. br. 22, 23, 36, 43, 46 i 77.

Ove obe grupe, i pored raznolikih poticaja i pojedinačnih incidenata, rade zajedno protiv nemačkog Vermahta sa zajedničkim ciljem da oslobode zemlju od okupatora.

Uz a) *Četnički sastavi:*[4]

Četnički sastavi jugoslovenske vojske obrazovani su pre rata sa osloncem na tradicionalnu četničku misao (banditski rat protiv turskih okupacionih trupa). Oni su trebali da obrazuju protivtežu manjinama u jugoslovenskoj vojsci. Ukoliko bi jugoslovenska vojska bila prinuđena da kao u svetskom ratu napusti zemlju, njima bi pripao zadatak da ostanu u zemlji i da nastave borbu u pozadini neprijatelja putem *gerilskog rata.*

Četnički sastavi postoje na celokupnoj bivšoj jugoslovenskoj teritoriji.

U početku ustanka je kod četnika došlo do cepanja. Jedan deo pod vođstvom *Koste Pećanca,*[5] čija glavna oblast uticaja obuhvata južni deo zemlje (tamo 1500—3000 ljudi), stavio se na raspolaganje vladi general-pukovnika Nedića i prihvatio borbu sa komunistima. Ova grupa se sada, koliko se može verovati, pripojila žandarmeriji. Većina četničkih sastava pod vođstvom pukovnika Draže Mihailovića (5—10.000 ljudi) zauzima prema nemačkom Vermahtu neprijateljsko držanje i povezuje se sa komunistima.[6] Veći deo neprijateljskih četnika dosada još nije bio stupao u otvorenu borbu protiv nemačkog Vermahta.

Oni su se borili protiv nemačkog Vermahta u sledećim slučajevima:

U severozapadnom uglu Srbije, gde su se u savezu sa komunistima stavili u otvorenu borbu.[7]

Pri borbama *u dolini Zapadne Morave,* oko Čačka i Kraljeva, slanjem dva bataljona komunistima (navodno da ne prepuste potpuno komunističkom uticaju oblast Zapadne Morave).

U više slučajeva putem *prepada na nemačke trupe,* pri čemu većinom primenjuju lukavstvo, npr. opominju trupu od

[5] Vidi dok. br. 76, 110, 137 i 153.

[6] O kontaktima Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije sa četnicima Draže Mihailovića vidi Zbornik, tom I, knj. 21, dok. br. 11, objašnjenje 2; tom I, knj. 1, dok. br. 68, 69, 70, 72, 78, 82, 85, 87 i 90, knj. 2, dok. br. 34, 62, 65 i 69: AVII, »Vishaupt«, reg. br. 18/1, k. 70; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I, str. 71—74, 139; dr Jovan Marjanović, n. d., str. 183—210, 295—320, 333—363.

[7] Na ovom području su dejstvovali Valjevski i Mačvanski NOP odred, a od četnika — odredi kapetana Dragoslava Račića, poručnika Ratka Martinovića i popa Vlade Žečevića (vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 61 i 70).

navodnog komunističkog napada, dovode je u zasedu i razoružavaju.

Glavna oblast Mihailovićevih četnika nalazi se između doline Zapadne Morave i Kolubare do Drine i zapadno od Drine. Mihailović, međutim, ima pristalice i južnije od doline Zapadne Morave i istočno od Morave.

Naoružanje: puške, mitraljezi i ručne bombe ponegde minobacači i topovi.

Odeća: različita. Delom četnička uniforma (sa šubarama), delom uniforma vojske i žandarmerije, delom seljačko odelo. Većinom oznaka na kapi (mrtvačka glava i jugoslovenski orao).

Stanovništvo podržava Mihailovićeve četnike u svakom pogledu.

Uz b) *Komunističke bande*[8] (Narodnooslobodilački partizanski odredi):

Bande se velikim delom sastoje od seoskog ološa i robijaša.

Naoružanje: puške, mitraljezi i ručne bombe.

Većinom seljačko odelo, delom srpske *ali i nemačke* uniforme, sovjetska zvezda ili crveni znaci koji se, pak, mogu lako ukloniti.[9]

Planski prepadi na opštine (spaljivanje arhiva) da bi se paralisala uprava, sabotaže na komunikacijama, prepadi na manje jedinice Vermahta iz zasede.

U udruženom sastavu bande su istupale protiv nemačkog Vermahta:

a) *U severozapadnom uglu Srbije.*

b) *U dolini Zapadne Morave.* One su, po evakuaciji od strane nemačkih trupa posele Užice i Čačak i proglasile sovjetsku republiku.[10] Onda su se koncentrisale oko Kraljeva, koje je napadnuto uz angažovanje artiljerije i 3 tenka.[11]

---

[9] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, str. 80—81: naredbu Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije o uniformama i oznakama partizana.

[10] Odnosi se na oslobođenu teritoriju zapadne Srbije, odnosno na Užice i okolinu popularno nazivanu Užička republika. Ona je od avgusta do 29. novembra 1941. bila osnovna baza ustanka u Srbiji, a Užice je od 24. septembra 1941. bilo sedište Centralnog komiteta KPJ, Vrhovnog štaba NOPOJ, Glavnog štaba NOP odreda Srbije i drugih rukovodećih organa NOP-a u Srbiji. U gradu su radile fabrika oružja, radionice odeće i obuće, štamparija »Borbe« itd. Partizanski voz je saobraćao na relaciji Užice — Čačak i Užice — Višegrad. Bio je organizovan i automobilski saobraćaj. Pod pritiskom nadmoćnih nemačko-kvislinških snaga, partizanske jedinice su se 29. novembra 1941. povukle iz Užica. Opširnije o ovoj slobodnoj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 39, 44, 78, knj. 20, dok. br. 2, 3; tom II, knj. 2, dok. br. 21; »Užice 1941« str. 124—295.

[11] Vidi dok. br. 215 i 218 .

II. SPREMNOST STANOVNIŠTVA ZA ORUŽANE AKCIJE

Uopšte narod u ustanicima (komite) vidi narodne junake. Četnici Draže Mihailovića nalaze svuda podršku, dok komunističke bande delom stoje u suprotnosti sa stanovništvom.

Sa obe strane doline Morave živi mirno, materijalistički nastrojeno seljačko stanovništvo, koje malo naginje bilo kakvim akcijama, jer time ugrožava svoja materijalna dobra.

U zapadnoj Srbiji, u oblasti Zapadne Morave i Kolubare — glavna je oblast otpora. Ratničko i lako razdražljivo stanovništvo podržava ovde ustanak u velikoj meri.

III. NAČIN BORBE BANDI[12]

Bande po pravilu izbegavaju otvorenu borbu. One se bore lukavo i prepredeno, postavljaju zasede i izvode dobro pripremljene snažne prepade sa najkraćeg odstojanja. Pri tom im je od koristi ispresecano nepregledno *zemljište* i *pomoć stanovništva.*

Pri susretu sa jačim snagama one se ne upuštaju u borbu, već se uklanjaju bočno da bi se, kad trupa prođe, ponovo pojavile i izvele *prepade na pozadinske veze.* Ponekad se izvode prepadi na pojedinačna vozila na taj način što se puste da nalete na prepreku a onda im se odstupnica odseče novopostavljenim preprekama.

Ovaj način borbe zahteva kod svih *sopstvenih pokreta* jaka bočna obezbeđenja — jaku pratnju svih vozila i komore i izdvajanje posebnih snaga za obezbeđenje pozadine.

Za aktivno tučenje bandi pokazale su se kao naročito uspešne dobro pripremljene akcije pojedinih ili više grupa koje imaju cilj da *okruže* neprijatelja o čemu je izvešteno.

Bande menjaju često svoje *mesto boravka,* ali se većinom zadržavaju u određenim oblastima. Njihovi logori, koje uvek obezbeđuju, većinom su postavljeni izvan saobraćajnih puteva.

Za *uhođenje* tih logora svrsishodna je upotreba pouzdanih meštana; njima se može određivati nagrada (Odredba opunomoćenog komandanta u Srbiji, IVa/Ic, od 15. 10. 41, pri-

---

[12] Za obuku nemačkih jedinica u borbi protiv partizana okupator se koristio »Uputstvom za vođenje partizanskog ratovanja«, koje je, navodno, izdao Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju. Ono je 13. septembra 1941. dostavljeno svim nemačkim komandama i jedinicama (do čete), s napomenom da ga dobro prouče i da ga iskoriste u izvođenju dejstava radi suzbijanja ustanka u Jugoslaviji. Vidi dok. br. 154 u ovoj knjizi, objašnjenje 7; AVII, k. 28, reg. br. 6/1. O tadašnjoj taktici partizanskog ratovanja vidi Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 22, 23 i 24.

log).[13] Kod pojedinih jedinica sa uspehom su angažovani četnici kao izviđači.[14]

Ako se želi da bande budu iznenadno (noćni marševi) zatečene u svojim skloništima, preporučuje se takođe angažovanje pouzdanih *meštana kao vodiča.*

Dosadašnja iskustva pokazuju da odvojeni mali nemački odredi (vodovi il čete) ubrzo moraju da računaju sa noćnim prepadima ili okruženjem. Posedanje pojedinih mesta takvim malim odredima u blizini bandi, koje se ne mogu zahvatiti, zatim iznenadnim prepadom uz sprovođenje okruženja, izgleda da obećava uspeh.

Pošto banditi nose većinom seljačku odeću, to se oni bez oružja retko mogu razlikovati od mirnog stanovništva. U više slučajeva banditi su istupali u nemačkoj uniformi.

Često se male bande, pošto su bile proterane noću opet vraćaju i vrše prepade na stražare, telegrafske vodove itd.

Prenošenje vesti kod bandi:

Za prenošenje vesti i naređenja većinom se angažuju kuriri — pešaci.

Od jednog komunističkog odreda poznat je sledeći način dobijanja i prenošenja vesti:

U teritorijalnoj mreži veze pripadnici partije donose vesti centrima veze u većim mestima, koji centri su istovremeno i centri svođenja podataka. Odatle podaci idu koncentrično u sabirne punktove na terenu koji se često menjaju. Iz sabirnih punktova bande uzimaju vesti. Taj put služi i za prenošenje naređenja.

Zato trupa mora kod sumnjivih da traži spise.

F. d. R. d. A.
Fajt
kapetan

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
načelnik štaba
pot.: Pemsel

---

[13] Taj prilog redakcija nije našla.

[14] Misli se na četnike Koste Pećanca. Opširnije o njima vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 58.

BR. 221

IZVEŠTAJ 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 1. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI KOD PARTIZANSKIH SNAGA I KOD ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA U REJONU VALJEVO — LOZNICA, SARADNJI SA ČETNICIMA KOSTE PEĆANCA I ZAROBLJENIM NEMAČKIM VOJNICIMA[1]

Div. Gef. Std., 1. 11. 1941.

342. PEŠ. DIVIZIJA
Odelj. Ic (otvoreno)

Predmet: Izveštaj o neprijatelju.

I. *Opšte*

1.) Posle povlačenja poslednjih jedinica banditi su opet uznemiravali *Loznicu.* Jedna mala grupa za samozaštitu, naoružana puškama, koja je posle toga formirana, izgleda da do sada nije promašila sa svojim delovanjem.

2.) *Nastupni marš* divizije od Loznice ka Valjevu protekao je bez značajnih dodira sa neprijateljem. Neprijatelj se povukao prema jugu i severoistoku. Naše snage uspele su samo kod Pecke da primoraju jače neprijateljske snage na borbu i da ih odbace.[2] U klancu južno od Kamenice banditi su 26. 10. pre podne izvršili vatreni prepad, ali su uz velike gubitke razbijeni.
Prilikom ulaska u Ub došlo je 27. 10. oko podne do jačeg sudara sa jačim snagama bande, koje su delom vršile obuhvatni napad, ali su se morale povući uz osetne gubitke.[3]

3) Već sada se javlja o *povratku bandita* u rejone koje je divizija opet napustila. Tako je jugoistočno od Loznice ustanovljena jedna manja neprijateljska grupa, koja je ometala drumski saobraćaj neposredno posle odlaska nemačkih trupa.
Most na putu Loznica — Valjevo, kod Draginca, već je pre nekoliko dana porušen. Juče posle podne bande koje su došle iz Bukovice počele su da ruše most kod Zlatari-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2130, s. 626-32.

[2] Te borbe, protiv delova Valjevskog NOP odreda, vodili su delovi 699. pp (vidi dok. br. 206, objašnjenje 3, »Hronologija«, str. 142.

[3] Kod Uba su se delovi 697. pp borili protiv delova Posavskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 214; AVII, a. NOP-a, reg. br. 1/4, k. 1988).

ća (6 km zapadno od Valjeva), koji su pioniri bili opravili.
Stanovništvo mnogo strada od ponovnog terora posle povratka bandi i uvek ponovo traži pomoć.

II. *Rejon Valjeva*

1) Grad Valjevo je od početka septembra do dolaska divizije bio ugrožen sa svih strana. On je bio, kao i Šabac, odsečen od svakog dovoza iz okoline. Svi poštanski uređaji prema vani su ometani, svi putevi koji vode iz Valjeva bili su ili su još neupotrebljivi usled razaranja.
Železnička pruga Valjevo — Beograd bila je dugo vremena u prekidu. Tek od sredine oktobra opet je moguć donekle redovan železnički saobraćaj.
Sabotaže na ovoj pruzi sada se samo retko dešavaju. Oklopni vozovi koji patroliraju, na koje se bande ne usuđuju, bili su samo katkad obasuti vatrom.

2) Nosioci borbe za Valjevo, čiji skori pad je već trijumfalno bio objavljen, uglavnom su bili *komunisti*, koji su vršili rastući pritisak sa *istoka, severa* i *zapada*. I ovde su oni sprovodili poznate metode terora.
Njihove glavne snage posele su skoro sva sela koja se nalaze severno od linije Slovac — Grabovica — Stapar.[4]
Prema novim izveštajima bande su — u vezi sa poduhvatom divizije — započele veće pokrete. Delom kreću se prema severu i severozapadu da bi tamo uspostavile vezu sa bandama u rejonu Dobrave, ili se probijaju sa obe strane Valjeva prema jugu, tražeći vezu sa snagama poznatog četničkog komandanta generalštabnog pukovnika Draže Mihailovića, možda i da pređu na njegovu stranu.

3) Snage Mihailovića držale su *južni front* obruča oko Valjeva. Mihailović, koji je do sada otvoreno izražavao svoje neraspoloženje protiv nemačkog Vermahta i na koga treba gledati kao na poslušno oruđe jugoslovenske emigrantske vlade u Londonu, paktirao je sa komunistima,[5] i to, kako se saznaje, protiv izražene volje većine njegovih pristalica. On je, izgleda, uvideo da put koji je trasirao vodi u katastrofu, i pod pritiskom jedne grupe oficira njegovog odreda morao da popusti i da potraži pregovore sa Beogradom. Verovatno je pri tom važnu ulogu odigralo i, kako je javljeno, veliko nezadovoljstvo u njegovim redovima.

---

[4] Na tom području dejstvovao je Valjevski NOP odred (VIG, br. 4/66, str. 35—36).

[5] i [9] O tim kontaktima i rezultatima vidi dok. br. 153, 220, 236 i 243.

4) Nasuprot tome, *masa četnika koja se nalazi u rejonu Valjeva* do sada se držala potpuno lojalno. Oni su prema komunistima, zauzeli jasan odbijajući, tako reći, neprijateljski stav i može se reći uspešno se protiv njih borili. Oni su spremni i voljni da zajedno sa nemačkim Vermahtom razbiju komuniste, kao i da u zemlji ponovo uspostave mir i red, i za to traže nemačku pomoć.[6] U poslednje vreme oni su kod Slovca preuzeli osiguranje železničke pruge Valjevo — Beograd.

Ove četničke grupe, koje su zauzele lojalno držanje, potčinjene su ili održavaju vezu sa *Kostom Pećancem*,[7] koji, naročito na području južne Srbije (oko Niša), vodi aktivnu borbu protiv komunista. Njegov odred su nemačke instance snabdele naoružanjem. Kosta Pećanac se odranije stavio na raspolaganje beogradskoj vladi.

Prilježno lojalno držanje četnika oko Valjeva — koji, ukoliko pripadaju grupi Koste Pećanca mogu uz saglasnosti nemačkih vojnih instanci, da nose oružje, i izvestan broj je snabdeven odgovarajućim legitimacijama — zahteva korenitu promenu dosadašnjeg nemačkog shvatanja i držanja.

Prema tome, četnici se, iako nose oružje i imaju legitimacije, samo onda mogu tretirati kao neprijatelji ako oni, što za sada samo očekujemo od Mihailovićevih pristalica, zauzmu neprijateljsko držanje prema nemačkim jedinicama. Predlagano je da se *specijalnom oznakom* — na primer, srpska trobojka oko kape — ili vodoravnim držanjem puške iznad glave prilikom susreta sa nemačkim jedinicama već iz daleka jasno dâ do znanja da se ne radi o neprijatelju. U početku će često biti teško razlikovati prijatelja od neprijatelja. Ali to je potrebno da bi se izbegle neugodne posledice.

Streljanje četnika do daljeg može se izvršiti samo ako je činjenično stanje u potpunosti objašnjeno.

Ipak pod ovim okolnostima neophodno je potrebna *stalna oštra kontrola* svih četničkih grupa. Neprijatna iznenađenja jedinice moraju blagovremeno sprečiti pogodnim merama.

5) Sve pojedinosti u vezi sa *sastavom i rukovodstvom* četničkih i komunističkih jedinica još nisu prikupljene. Do sada prispeli podaci obrađeni su u prilogu I.[8]

---

[6] O tome vidi dok. br. 232, 236 i 258.
[7] Vidi dok. br. 137, objašnjenje 4.
[8] Tim prilogom redakcija ne raspolaže.

6) *Saradnja* četnika sa komunistima,[9] izuzev u rejonu Sava — Drina, mogla se konstatovati samo u pogledu Mihailovićevih pristalica. Ali i ova saradnja, izgleda odnedavna umnogome slabi.

7) *Disciplina i raspoloženje* kod Pećančevih jedinica može se označiti kao dobro. Vredno je pomena da se svaki onaj čiji metak nije upućen na komuniste kažnjava sa 50 udaraca batinom.
Nasuprot ovome, Mihailovićeve pristalice javljaju o pojavama rasula. Javlja se o nezadovoljstvu kod mlađih starešina i lošem snabdevanju. Želi se pripajanje Pećancu i Nediću.
Kod komunista izgleda da je u velikom obimu došlo do pojava rasula. Mnoge pristalice traže spas kod četnika.
Na svaki način, na osnovu dosadašnjih iskustava, izgleda da je sazrelo saznanje da se u zemlji mir i red ne mogu ponovo uspostaviti bez nemačkog Vermahta. Takođe je u porastu i raspoloženje za samopomoć.

8) *Naoružanje* svih jedinica može se, sada kao i pre, okarakterisati kao dovoljno, delimično čak i kao dobro.

9) Nasuprot tome izgleda da *snabdevanje* nije kao što se želelo. Žale se na slabu ishranu, nedovoljnu odeću kao i na neisplaćene prinadležnosti. Izgleda da je samo kod Pećančevih ljudi snabdevanje bitno bolje regulisano, pošto oni primaju svakodnevnu pomoć od beogradske vlade kao i od opštinskih organa.

10) Oznake kod raznih jedinica nisu se izmenile. Četnici nose na, najčešće crnoj, šubari srpsku kokardu sa mrtvačkom glavom ispod nje. Komunisti na svojim kapama imaju crvenu zvezdu, uzgredno ispod zvezde i malu jugoslovensku trobojku ili sovjetski amblem sa srpom i čekićem ili čak samo jednostavne crvene trake.
Primećene su trake na rukavu sa natpisom »Partizan«. Starešine — komandanti često imaju na kapama kićanke, četnici zlatne a komunisti crvene.

11) *Odeća* kao što je već poznato. Kod većine jedinica seljačka. Malo je uniformisanih, skoro samo kod četnika. Četnički oficiri često preko svoje seljačke nošnje nose srpski oficirski šinjel sa epoletama.

12) Samo jedan deo četničke grupe Valjevo raspolaže važećim *legitimacijama* zelene boje koje su overene pečatom nemačkih vojnih instanci. Ostali četnici odani [Nedićevoj] vladi imaju legitimacije koje je izdao Pećanac.

13) Odlična *obaveštajna služba* komunista i ustaničkih četnika potvrđena je i s druge strane. Ona se obavlja pomoću agenata, uhoda koji se kreću pešice, na konju, motornim vozilima i seljačkim kolima, najčešće obučeni u seljačka odela i koristeći ukradene isprave.
Iscrpna saslušanja meštana daju ustanicima dalja obaveštenja.
Prenošenje obaveštenja vrši se pomoću kurira peške, na konju, signalima, svetlećim signalima, pištaljkama i puščanim hicima (npr., signali za uzbunu daju se ispaljivanjem 2—5 metaka više puta), najzad čak i korišćenje životinjskih glasova.

14) Stalno se iznova postavljaju *minske i drumske zapreke.* Tako se na putu Valjevo — Užice nalaze mnogobrojne minske zapreke. Dalje treba da su komunisti u selu (8 km jugo — jugo-zapadno od Valjeva) na drumu ukopali tanjiraste mine. Nesumnjivo da i na drugim mestima treba računati sa minskim zaprekama.

15) Ustanici su prilikom svog povlačenja poveli sobom *nemačke zarobljenike,*[10] od kojih je u međuvremenu jedan broj opet oslobođen. Tako je navodno iz Krupnja početkom oktobra otpremljeno u pravcu Pecke 120 nemačkih zarobljenika. Poslednji transport nemačkih zarobljenika (16 vojnika) treba da je napustio Krupanj 20. 10. u 10,00 časova. 22. i 23. 10. oko 210 zarobljenika prošli su Stave u pravcu Užica. Pretpostavlja se da su se među ovima nalazili i zarobljenici koji su otpremljeni iz Krupnja. Mora se računati da u Užicu ima priličan broj zarobljenika. Nije poznato da je ponovo bilo streljanje zarobljenika.

III) Potpuno seljačko *stanovništvo* je bez sumnje, osim jednog malog dela, antikomunistički nastrojeno. Ono želi mir i red da bi moglo u miru da obavlja svoje poslove.
Njegove simpatije većim delom pripadaju četnicima. Od njih se nada da će zaštititi nacionalnost kao i da će ponovo uspostaviti redovne odnose. Komunistička nacionalno obojena propaganda imala je kod ovih lakovernih i nesposobnih za rasuđivanje prilično laku igru. U slučaju potrebe pomagala se i terorom. Nosioci komunističke propagande uglavnom dolaze iz gradova. Pre svega, među njima rukovodeću ulogu imaju studenti, studentkinje, lekari, advokati, propale egzistencije, robijaši, crveni španski borci i pojedini oficiri.

---

[10] O tome vidi dok. br. 134, 176, 217, 272.

Dejstvo komunističke propagande za sada je jako opalo. Već se javlja o pojedinačnom otporu protiv komunističkih rovarenja.
Da bi se ova volja za otporom i pomisao na samopomoć među seljacima ojačala, potrebno je sa nemačke strane sprovesti veštu propagandu. Ona ne sme da se ograniči samo na letke, ona mora da se odrazi i u disciplinovanom držanju i spremnosti za pružanje pomoći svakog pojedinog vojnika.

Za komandu divizije
načelnik štaba divizije
generalštabni major
...[11]

BR. 222

IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 2. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ I PRIVREDNOJ SITUACIJI U SRBIJI, NDH, CRNOJ GORI I MAKEDONIJI[1]

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
Odelj. Ic/AO br. 7324/41. poverljivo
A. H. Qu, 2. novembra 1941.

Poverljivo!

Izveštaj o situaciji na Balkanu

Prethodne napomene:

Služi samo za obaveštenje oficira (do komandira čete), kao podloga za pretresanje političke situacije. Otvoreno objavljivanje, kao, na primer, po istaknutim obaveštenjima — jeste *zabranjeno*. Stavovi koji su sa strane naročito označeni crtom služe samo za usmeno obaveštenje komandanata; *njihovo daljnje saopštenje pismenim putem jeste zabranjeno!*

[11] Potpis nečitak.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039155-73.

SRBIJA

I.) *Državno područje* (uporedi priloženu skicu)

Granice današnje Srbije pokrivaju se uglavnome sa jezičnom granicom. Na zapadu, srpsko naseljeno područje pruža se ipak još duboko u Hrvatsku. Na severoistoku, jedna oblast je kao »Nemačko zaštićeno područje«, odvojena od srpskog prostora.[2] Područje Zemuna (zapadno od Beograda) ustupljeno je 10. oktobra Hrvatskoj.[3] Pojednosti o povlačenju granice, naročito prema Bugarskoj i Crnoj Gori, biće od mešovitih komisija kasnije utvrđene na licu mesta.[4]

Srbija obuhvata oko 3,8 miliona stanovnika, otprilike isti broj nastanjen je izvan granica.

II.) *Vlada*

Najpre postavljena Aćimovićeva komesarska vlada[5] bila je nesposobna za rad. Narod ju je odbio, kao podložnu Nemcima. Zatim obrazovana vlada general-pukovnika Milana Nedića[6] radi pod nemačkim rukovodstvom samostalno. General Nedić važi kao osvedočeni velikosrbin i neprijatelj komunizma, kao energičan, nepodmitljiv i bezobziran. Kao ministar rata zagovarao je saradnju sa Nemačkom. Njemu se pripisuje dalekovidnost i sposobnost jasnog prosuđivanja.

Nedić je uspeo da za sebe veže jedan niz odlučnih ličnosti. Posle početnih neuspeha izgleda da je vlada, malo pomalo, dobila korena u narodu, da li će moći uspeti protiv u Srbiji još uvek brojnih ekstremnih elemenata mora pokazati budućnost.

III.) *Uprava*

Srbija je pod nemačkom vojnom upravom.[7] Svi važniji upravni akti (na primer, ukazi-dekreti) moraju biti odobreni od komandanta Srbije.

Unutrašnja izgradnja jako je usporena usled neprestanih nemira. Delimično nije se dalje stiglo od izdatog naređenja. Ali, unatoč svemu, primećuje se jedna jaka volja za izgradnju.

---

[2] Odnosi se na Banat i deo severoistočne Srbije.
[3] i [21] Vidi dok. br. 181.
[4] Vidi dok. br. 224.
[5] Bliže o tome vidi dok. br. 34 i 126.
[6] Vidi dok. br. 126, 139 i 154.
[7] O organizaciji vojne uprave u Srbiji detaljnije vidi dok. br. 8, 13, 18, 19, 21, 24, 34, 36, 155 i 194.

IV.) *Privreda*[8]

Za nemačko vođenje rata su važni:

a) Plovidba Dunavom, naročito važan deo katarakta, od Velikog Gradišta do Turn Severina (Železna vrata), jer su ovde naročito lake sabotaže na koritu reke i na branama.
b) Železnička pruga Beograd — Niš — Solun, istovremeno glavni putevi i linije za vezu.
c) Industrijska postrojenja, naročito: Rudnik bakra Bor na severoistoku, rudnici Preusag[9] na severozapadu, rudnik Trepča na jugu, kao i mnogobrojni pojedinačni pogoni, koji su rasuti po celoj zemlji.

V.) *Oružane snage i policija*

Srbija posle primirja ne poseduje nikakve oružane snage. U septembru ove godine komandant Srbije odobrio je srpskoj vladi ograničeno pojačanje policije.[10] Ona će u sporazumu sa mesnim nemačkim vojnim komandantima biti upotrebljena u borbi protivu ustanika. Ona se, posle početnih neuspeha, pokazala kao pouzdana.

VI.) *Ustanički pokret*

A) Uzroci ustanka jesu:

1) Oporavak od teškoća kratkoga rata, koji daljne delove zemlje uopšte nije, ili je jedva, dodirnuo.
2) Panslavističke ili komunističke tendencije.
3) Povezivanje ostataka srpske vojske.
4) Srpski begunci, koji su proterani sa zauzetih područja (iz Hrvatske 110.000, iz Mađarske 37.000, iz Bugarske 20.000), koji su bez sredstava i dovoljnog staranja, prognani preko granice.

B) Nosioci ustanka jesu:

1) Ostaci bivše jugoslovenske vojske,
2) Komunistička banda,
3) Nacionalne jedinice četnika. Četnici su dobrovoljačko vojnički organizovano udruženje — četa (četa = Schar, kompanija), koje postoji još od oslobodilačkih ratova protivu Turaka, i posle svetskoga rata, osnivanjem Četničkog udruženja, dobilo zakonsku podlogu. Reči izgovorene na početku svake emisije tajnog radio-odašiljača glase: »Ovde ne govore ni-

[8] O tome vidi dok. br. 36, 171, 194, 247 i 194.
[9] »Preussag« (Projsag). Naziv dolazi od prezimena nemačkog komesara za eksploataciju rudnika u Srbiji.
[10] Vidi dok. br. 136 i 148.

kakvi komunisti, već nacionalni četnici, koji su spremni da se bore za oslobođenje Srbije i Jugoslavije« — karakterišu političko držanje. Najstroža disciplina, šutljivost i puno zalaganje vlastite ličnosti osnovni su stubovi organizacije. Vojvoda (vođa bande) gospodar je nad životom i smrću svojih ljudi, važi samo njegova volja.

Jedan deo četnika pod vojvodom Kostom Pećancem bori se danas zajedno sa nemačkim jedinicama i srpskom policijom protivu komunista.[11]

4) Mešane bande (četnici i komunisti).[12]

C) *Ustanički rejoni*

Glavni ustanički rejoni sada se nalaze:

a) oko Valjeva[13] i zapadno preko hrvatske granice[14] (ostaci srpske vojske i četnici),

b) oko Kragujevca[15] (mešane bande),

c) oko Bora i severno od Dunava[16] (pretežno komunističke bande).

U Jastrebac planini[17] (zapadno od Niša) nalaze se četnici Koste Pećanca, koji učestvuju u borbi protivu komunista.[18]

Ustanak, započet pojedinačnim delima sabotaže, proširio se danas skoro preko celog srpskog državnog područja. Bande nastupaju u jačini do 1000 ljudi, poseduju lako i teško oružje, a u pojedinačnim slučajevima i artiljeriju. U vremenu od 2. do 11. oktobra[19] na srpskom području izvršena su, npr., 62 dela sabotaže, 51 prepad. Sabotaža je bila izvršena u 33 slučaja protivu saobraćajnih uređaja i u 59 slučaja protivu sredstava za vezu. A 5 prepada je izvršeno na pripadnike nemačkih oružanih snaga i 46 prepada na Srbe (građane i policiju).

---

[11] i [18] Vidi dok. br. 76, 110, 137 i 153.

[12] Vidi dok. br. 153, objašnjenje 3. i 6.

[13] Početkom novembra 1941. u severozapadnoj Srbiji su se nalazili Maćvanski, Posavski. Kosmajski i Valjevski NOP odred (VIG, br. 4/66, str. 20).

[14] U istočnoj Bosni su dejstvovali Majevički, Birčanski, Ozrenski, Romanijski, »Zvijezda« i Kalinovički NOP odred, kao i četničke snage Komande bosanskih četničkih odreda, odnosno Komande operativnih jedinica istočne Bosne, koja je formirana 17. novembra 1941 (AVII, ČA, reg. br. 1/1, k. 174, reg. br. 16/2, k. 170; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, I, str. 144—151; A. Đonlagić i M. Leković, n. d., str. 21—41).

[15] Početkom novembra 1941. u rejonu Kragujevca su se nalazili 1. i 2. šumadijski, Kragujevački i Pomoravski NOP odred, u dolini Zapadne Morave Čačanski i Užički NOP odred, a južno od Kraljeva Kraljevački i Kopaonički NOP odred (VIG, br. 4/66, str. 20).

[16] U istočnoj Srbiji su se nalazili Boljevački, Zaglavsko-timočki, Krajinski i Požarevački NOP odred (VIG, br. 1/68, str. 95—124).

[17] U južnoj Srbiji su dejstvovali Rasinski, Kukavički, Ozrenski, Toplički, Nišavski, Vranjski i Babički NOP odred (VIG. br. 4/66, str. 20).

[19] O situaciji u tom periodu vidi dok. br. 178, 182—184, 188 i 189.

D) *Borba protivu ustanka*

1) Komandant XVIII korpusa general pešadije Beme (opunomoćeni komandant u Srbiji) dobio je zadatak da uguši ustanak u Srbiji i Hrvatskoj.[20]

Od kraja septembra nemačke jedinice i srpska policija planski su očistile ustaničko područje. Ustanici izbegavaju borbu. Tako se moglo u kratkom vremenu smiriti područje u luku Drine, ustanici su se sa stokom i životnim namirnicama izvukli prema jugozapadu, u Cer planinu. Na ostalim mestima došlo je do ogorčene vatrene borbe.

2) Pojačano je *osiguranje Beograda*, područja Borskog rudnika, železničke linije Beograd — Niš, kao i Železnih vrata. Delovi Mađarske i rumunske flotile upotrebljeni su u borbi protivu ustanika. Šleperi na Dunavu su naoružani.

3) U cilju *odmazde* za delo sabotaže, sa muškim stanovništvom ustaničkih područja koja su očišćena od ustanika postupa se prema sledećim gledištima:

1) Svi oni koji se zarobe u borbama ili akcijama čišćenja biće obešeni ili streljani.

2) Hapšenja se sada vrše samo radi saslušanja i za dopunu izviđanja.

3) Osim toga, da bi se prekinuo priliv ustanicima, muško stanovništvo prikuplja se privremeno u logore. Oni kojima se dokaže da su učestvovali u borbi biće isto obešeni — odnosno streljani, sumnjivi elementi zadržani kao taoci, besprekorni i miroljubivi, posle čišćenja njihovog zavičaja, upućeni nazad na posao. Nemačka akcija bez sumnje je ostavila jak utisak na ustanike. Jedan vidan utisak na ostalo stanovništvo treba sačekati. Opšta situacija i dalje je napeta.

VII.) *Prehrambena situacija i raspoloženje*

Stanovništvo Beograda je u brizi zbog dnevno sve većih teškoća u snabdevanju životnim namirnicama, i zbog do sada nerešenog pitanja snabdevanja Beograda ogrevom. Krivica se ne pripisuje nesigurnosti, koju su prouzrokovali ustanici, već nemačkim posadnim jedinicama. Priča se, i sam Beograd je blokiran. Očekuje se nastupanje ustanika prema Beogradu. U tome slučaju — tako se kaže — stanovništvo će se angažovati za »pravednu stvar«. O događajima na istočnom frontu revnosno se govori, očekuje se pobeda Engleske.

HRVATSKA

I.) *Državno područje (uporedi priloženu skicu)*

Posle 10. oktobra, kada je Srbija predala zemunsko područje Hrvatskoj, granice prema *Srbiji* sada su uglavnome utvrđene.[21]

[20] Vidi dok. br. 155.

Granica prema *Mađarskoj* još je uvek sporna, pošto Mađari još uvek drže posednuto Međumurje. Međumurje je bilo do početka XVIII veka, zatim opet od 1848. do 1867. hrvatski posed, i od 1918. do 1941. pripadalo je Jugoslaviji. Stanovništvo u 98% priznaje pripadnost hrvatskom narodu.

Današnje granice pokrivaju se otprilike sa onima od bivše Hrvatske, Slavonije, Bosne, Hercegovine, delom morske obale i Dalmacije. Veći delovi ovih poslednjih navedenih oblasti ustupljeni su *Italiji.*[22]

Hrvatska je podeljena na jednu nemačku i jednu italijansku interesnu zonu.[23] Saradnja između Hrvatske i Italije jeste napeta.[24]

Broj stanovnika Hrvatske iznosi danas okruglo 5 miliona, pri tome gotovo 2 miliona Srba.

II.) *Vlada*

Državni vođa (poglavnik) »Nezavisne Države Hrvatske« jeste *dr Ante Pavelić.* Uz njega postoji jedan savet od 12 članova (doglavnici); osim toga još i jedan savet od 7 članova (poglavni pobočnici).[25]

Prihvatanje jednog kralja iz italijanske kraljevske kuće nije pozdravljeno u svim delovima naroda. Vojvoda od Spoleta uzet je u obzir za kralja, ali još nije izabran.

III.) *Uprava*

Uprava je istom u izgradnji i jako je ometana, sa jedne strane zahvatima ustaša, i sa druge nemirima ugnjetavanih Srba. Nemačke vojne interese zbiljski zastupa nemački general u Zagrebu, general-major dr h.c.[26] Glez-Horstenau.

IV.) *Oružane snage*

Ministar rata i komandant hrvatskih oružanih snaga je Kvaternik. Načelnik generalštaba je general avijacije Laxa.[27] Zasada hrvatska vojska sastoji se iz:[28]

---

[22] i [23] O delovima koji su pripali Kraljevini Italiji i o Upravi na toj teritoriji vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 3, 4, 12, 15, 19, 20, 118, 127, 128, 130, 139, 145, 152, 154, 162, 163 i 170.

[24] Vidi dok. br. 235 i 239. O međusobnim odnosima Kraljevine Italije i NDH opširnije vidi Zbornik, tom. V, knj. 1, dok. br. 220, 221, 224, 225, 229, 230, 231.

[25] Centralno ustaško rukovodstvo su sačinjavali: poglavnik, doglavničko vijeće, pobočni zbor i poverenici. Na čelu glavnog ustaškog stana se nalazio poglavnik dr Ante Pavelić; na čelu doglavničkog vijeća, koje je imalo šest članova, bio je počasni pročelnik Marko Došen, a na čelu pobočnog zbora, koji je imao četiri člana, nalazio se profesor Ilija Šuljak; poverenika je bilo 17 (Petar Pekić, »Postanak NDH«, Zagreb, 1942, str. 117—118, 143—150).

[26] dr honoris causa (počasni doktor)

[27] Vladimir. Podmaršal. On je 3. juna 1941. naimenovan za zapovednika kopnene vojske.

[28] O formiranju i razvoju kopnene vojske NDH opširnije vidi VIG br. 3/68, str. 155—192 i br. 2/70, str. 181—214).

5 divizijskih štabova, 46 ljudstvom popunjenih pešadijskih bataljona, kao i 1 biciklistički bataljon. Formirano je 10 artiljerijskih diviziona, ali još nisu potpuno naoružani. Zatim, postoje 15 pešadijskih dopunskih bataljona. A, zbog nedostatka konja, 3 konjička diviziona najvećim delom upotrebljavaju se kao pešadijske jedinice. Počelo je formiranje 3 korpusna i još 1 divizijskog štaba, 2 bataljona za vezu i 4 inžinjerijska bataljona. Naoružanje sastoji se najvećim delom iz nemačkog ratnog plena, i sa kojim je do sada obučen samo mali deo vojske.

Jedna hrvatska legija (jedinice vojske, mornarice i vazduhoplovstva) ušla je u sastav nemačkih oružanih snaga, radi borbe protivu boljševizma.

V.) *Unutrašnja politička situacija*

A) *Ustaše*

Dr Pavelić osnovao je u Italiji ustašku organizaciju.

U Jugoslaviji Eugen Kvaternik starao se za proširenje i učvršćenje ove tada tajne organizacije.

Cilj ustaša bio je osnivanje jedne nezavisne hrvatske nacionalne države beskompromisnom borbom protivu Srba. Ustaška organizacija se prema svom statutu raščlanjava u: *Političku organizaciju.* Njen je zadatak vaspitanje članova, i obuhvatanje celog naroda u ustaškom duhu, kao i staranje o omladini.

Ustašku miliciju (poluvojnička organizacija). Ona je odgovorna za pred i posle vojničko vaspitanje i za rad na nacionalističkom vaspitanju.

Ustaše su fanatički neprijatelji Srba. Po preuzimanju vlasti od strane dr Pavelića, mnogo je škodio ugledu pokreta neobuzdani postupak mnogobrojnih ustaša, pre svega prema delu srpskog naroda. Ustaško rukovodstvo stara se za disciplinu i za čvrstu organizaciju ustaških jedinica. Ove se raspoređuju u bojne, i pod komandom hrvatskih domobranskih oficira upotrebljavaju se na ustaničkim područjima. Oni su se ovde dobro pokazali.

B) *Jevrejsko i srpsko pitanje.*

Između rimokatoličkih Hrvata i grčkopravoslavnih Srba (pravoslavci) postojala je uvek zategnutost. Mlada hrvatska država najbrže je izdala zakone po ugledu na nirnberške jevrejske zakone, koji su ravnomerno važili za Jevreje i Srbe. To je dovelo do najžešćih progona Srba, i pretvorilo se u jedan verski rat protivu pravoslavne crkve. Hiljade Srba je proterano preko granice, i pri tome opljačkana im je poslednja imovina.

C) *Ustanički pokret*

Uzroci za ustanak bili su: delimično veštačko povišeno ogorčenje protivu Srba, komunističko i englesko rovarenje, i nesloga između ustaša.

Podstrekači ustanka jesu nedisciplinovane ustaške jedinice, srpske i komunističke bande. Ustanak se pothranjuje zločinima koji su počinjeni na obe strane, kao i inostranim agitatorima.

Ugušivanje ustanka. Na italijanskoj interesnoj zoni, po pristizanju mnogobrojnih italijanskih divizija, uglavnom vlada mir. U nemačkoj interesnoj zoni hrvatske jedinice, delimično sa nemačkom potporom, sa promenljivim uspehom, ugušuju ustanička žarišta. Sve brojnija su dela sabotaže protivu železničkih uređaja i sredstava za vezu. Jedan nemački bataljon u Zvorniku (na srpsko-hrvatskoj granici) brani se već nedeljama sa uspehom od neposrednih neprijateljskih napada. Sa hrvatske strane, u toku je pokušaj većih razmera radi deblokade.

CRNA GORA

Crna Gora je samostalna kraljevina, pod kraljem iz italijanske kraljevske kuće.[29] Kralj još nije izabran, pošto ovde, isto kao i u Hrvatskoj, narod odbija saradnju sa Italijanima.

Na prostoriji Novopazarskog sandžaka, u celoj severnoj Crnoj Gori, kao i kod Kolašina, vojnički organizirane borbe, pod komandom srpskog generala Ljube Novakovića,[30] bore se protivu Italijana i Hrvata. Južna Crna Gora je mirna. Stanovništvo je ovde ispunilo zahtev Italijana da preda oružje.

. . .[31]

BUGARSKA

I.) Granice u novoj Bugarskoj su uglavnom utvrđene.[32] Konačno utvrđivanje je predviđeno prilikom sklapanja mira. Utvrđivanjem granice prema Albaniji je nezadovoljna. Neće odustati od zahteva za Tetovom, koje privredno pripada Skoplju sa Strugom, koja je u narodnim pesmama opevana, kao i Gostivarom, Debrom i Kičevom. Bugarski ekstremisti traže i Solun.

---

[29] O preuzimanju civilne i vojne vlasti i osnivanju Guvernatorata za okupiranu teritoriju Crne Gore vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 8, 78, 122, 151 i 193.

[30] Vidi dok. br. 168, objašnjenje 6.

[31] Izostavljeni tekst se odnosi na Albaniju i Grčku.

[32] Opširnije o tome vidi dok. br. 43, 49, 92 i 227.

II.) *Uprava u novim oblastima*

A) Građanska uprava u *Makedoniji* potčinjena je komandantu Makedonije. Zemlja je podeljena u dva upravna okruga.[33] Reorganizacija uprave, po bugarskom uzoru, uglavnome je završena. Teškoće čine pitanja saobraćaja, prehrane i besposlice. Energično se radi na izgradnji saobraćaja i naseljavanju Bugara.

. . .[34]

III.) *Unutrašnja situacija*

A) *Narodnosti u Makedoniji*

Svi *Srbi* koji su se posle 1918. uselili u Makedoniju morali su napustiti bugarsko državno područje.

Prema *Albancima*, koji su nerado viđeni, izbegava se otvoreni stav, da se ne bi uznemirili Albanci u rejonu Tetova. Gostivara i Struge.

Sa *Turcima* se postupa surovo, njihova verska sloboda je ograničena.

Za *Jevreje* važe posebni zakoni, slični nemačkim odredbama.

Odnosi prema *Makedoncima* su prijateljski.

B) *Nemiri*

a) Nemiri su zahvatili i Makedoniju. Srpski komunisti su 22/23. IX 1941. izvršili prepad na rudnik antimona Bogovo[35] (30 km severno od Kumanova). Bugarska vojna oblast preduzela je mere sigurnosti protivu daljih prepada.

. . .[36]

Prilog:
1 karta
Izveštaj dostavljen!
3. 11. 41.
OK

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
načelnik generalštaba
. . .[37]
generalštabni pukovnik

---

[33] Vidi dok. br. 78, objašnjenje 14.
[34] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku (Trakiju).
[35] Nije pronađeno na karti 1 : 100.000.
[36] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku (Trakiju), Bugarsku i Rumuniju.
[37] Potpis nečitak.

NEMAČKA
MAĐARSKA
RUMUNIJA
HRVATSKA
SRBIJA
BUGARSKA
CRNA GORA
HERCEGOVINA
DALMACIJA
JADRANSKO MORE
ISTRA
BANAT
PODRUČJE ZEMUNA
MEĐUMURJE
HARIBOR
LJUBLJANA
ZAGREB
BANJA LUKA
ZVORNIK
SARAJEVO
BEOGRAD
KRAGUJEVAC
ČAČAK
BOR
JASTREBAC
NIŠ
DRAVA
DUNAV
SAVA
UNA
DRINA
MORAVA
PRILOG UZ IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGO-ISTOKU, ODELJ. Ic/AO Br. 7324/41 POV. OD 2. XI 1941. GODINE
BIV. ŠA GRANICA
NOVA GRANICA
NEMAČKO-ITAL. DEMARKACIONA LIN.
NEMAČKO ZAŠTITNO PODRUČJE
ŽELJEZNIČKE PRUGE
0 2 4 6 8 10 km.

BR. 223

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 2. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SEVEROZAPADNOJ SRBIJI[1]

KR — Telegram
O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje: O. K. H., Gen. St. d. H., Op. odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok
Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic
Komandi oklopne grupe Afrika, Ic
Opunomoćenom komandantu u Srbiji

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 2. 11. 1941. GODINE

Srbija:

1) Politička situacija kao do sada.[2]
2) Pojedini prepadi na žandarmerijske stanice i komunikacije.

3) *342. div.:*
III/697. pp je 31. 10. vršio čišćenja kod Vladimiraca (18 km jugoistočno od Šapca) i Belotića (20 km južno od Šapca). Gubici bandi: 180 ljudi.
1. 11. odbijen je napad na most na Jadru kod Lešnice (severno od Loznice). Bande izgubile 33 čoveka. Sopstveni gubici: 1 ranjen.

125 pp:
Čišćenje u okolini Ripnja (južno od Beograda).[3] Bande izgubile 11 ljudi (pri tom dva rukovodioca).

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002986.
[2] Vidi dok. br. 220 i 222.
[3] Taj puk, u sadejstvu sa kvislinškim jedinicama, preduzeo napad na Kosmajski NOP odred i 2. bataljon Posavskog NOP odreda. Borbe su vođene skoro mesec dana. Partizanske snage su bile prinuđene da napuste područje Kosmaja i da se prebace na teren Šumadije (vidi dok. br. 222; AVII, a. NOP, reg. br. 5/12, k. 1641, reg. br. 1/3, k. 1985).

714. div.: 3. bataljon 721. pešadijskog puka vrši čišćenje južno od Topole.

717. div.: prilikom napada bandi na Kraljevo[4] 1. 11. iste su izgubile 10 ljudi (pri tom 2 srpska oficira rukovodioca). Zaplenjen je 1 mitraljez. Jedan nemački vojnik je poginuo. 9. i 10. četa 737. pp prebačene u Kos. Mitrovicu.

Srpska žandarmerija: vodila borbu 5 km zapadno od Topole. Bande izgubile 73 čoveka. Zaplenila 3 mitraljeza.
Manje akcije kod Sokobanje (36 km severno od Niša) i Rekovca (24 km jugozapadno od Ćuprije). Bande izgubile 10 ljudi i 1 mitraljez.

Hrvatska:

Ništa naročito:
. . .[5]

F. d. R.:
Resler
poručnik

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7341/41, poverljivo, od
2. 11. 1941. godine

KOMANDA 12. ARMIJE[6]
PRIM.: 3. NOV. 1941.
VREME: 11,15
Ia, br. 2566/41, pov.

[4] Napad su, 31. oktobra 1941, izvršili Čačanski i Kraljevački NOP odredi. Uz podršku partizanskog Tenkovskog voda (jačine 3 tenka) oni su se u toku noći probili do centra grada, ali su se, ostavši bez podrške pešadije, morali povući na polazne položaje (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 115).

[5] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[6] Štambilj primaoca.

BR. 224

IZVEŠTAJ NAČELNIKA KOMANDNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 2. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O POTREBI UTVRĐIVANJA GRANIČNE LINIJE IZMEĐU SRBIJE I CRNE GORE I ALBANIJE[1]

Prilog 5[2]

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
(komandant — komandni štab)
Načelnik/Ia

Predmet: *Protezanje granične linije između Srbije i crnogorsko-albanske teritorije.*

Veza: Telegram načelnika komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 26. 10. 1941. Opunomoćenom komandantu u Srbiji.[3]

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI

1. Kao prilog dostavlja se *karta 1 : 200.000* sa ucrtavanjem protezanja privremene granične linije između Srbije i crnogorsko-albanske teritorije.[4]

2. *Granična linija* je bila *ugovorena* krajem aprila (početkom maja) između nemačke komande 2. armije i komande kraljevske italijanske 2. armije. Ona nije obiđena na zemljištu i nije trasirana.[5]

3. Na osnovu gornjeg naređenja *granična linija* ima se još *jednom* preispitati sporazumno sa
   Načelnikom upravnog štaba,
   Generalnim opunomoćenikom za privredu,
   Načelnikom vojnoprivrednog štaba.

4. Za sada predstojeće pregovore izneta je želja da se oblast koja je na karti označena sa »A« ponovo vrati Srbiji. Ta oblast je prema prvobitnom planu pripadala Srbiji, ali je kasnijim pregovorima predata Italiji.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 628-30.

[2] Dopisano rukom.

[3] Redakcija nije pronašla telegram.

[4] Elaborat i kartu (sa tekstualnim obrazloženjem) vidi u AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 227-9.

[5] Vidi dok. br. 30 i 53.

Tamo se nalaze najbogatija rudnička bogatstva i prava kopanja koji su vlasništvo rudnika Trepče i čije iskorišćavanje od strane Italijana ne može da se dopusti.
Dalje, tamo se nalazi i jedno nalazište koje pripada rudniku Bor, sada nemačkom preduzeću.
Osim tih privrednih razloga, povratak te teritorije je poželjan i iz političkih razloga, jer se na njoj, u rejonu oko Prištine, nalazi Kosovo polje, srpska nacionalna svetinja.

5. *Generalni opunomoćenik* za privredu je sa svoje strane kod maršala Rajha i opunomoćenika za četvorogodišnji plan pokrenuo povraćaj teritorije označene pod »A«.

6. *Desetkilometarska zona Mitrovice*[6] (na karti označeno sa »B«):
   a) U toj zoni se nalaze vredna nalazišta azbesta i hroma. Zato je svojevremeno demarkaciona linija koja se proteže sa severozapada ka jugoistoku povećana u međuprostoru od 10 km od železničke linije.
   Tačno je da se italijanska stražarska linija *stvarno* zadržava unutar 10-kilometarske zone, dakle, ne stoji na srpskom tlu, kako je to jedno vreme bio slučaj. Time je udovoljeno željama privrednih i političkih organa komandanta Srbije.
   b) Kod Mileševa, 10 km severozapadno od Prištine (put Priština — Vučitrn — Mitrovica), nalazi se *aerodrom* sa koga se može doseći Mitrovica. Aerodrom jednom stranom graniči sa srpsko-albanskom granicom. Mora se paziti na to da ovaj *aerodrom ne pređe u italijansko-albanski posed.*

7. *Teritorijalni pojas Priboj — Nova Varoš — Duga Poljana* (na karti označeno sa »C«):
   Linija prema karti je svojevremeno takođe ugovorena između obe komande armija.
   Italijanski oficir za vezu je kasnije molio da se granica povuče kako je pokazano *prekinutom linijom,* jer ona predstavlja staru crnogorsku granicu. Time bi, dakle, reka Uvac i brdovito zemljište severno odatle pripali Italiji — Crnoj Gori.
   Privredno i politički protiv toga nema nikakvih protivljenja. Mora da se razjasni da li je ta teritorija, kako tvrde Italijani, zaista zaleđe Priboja i Nove Varoši. Ovo razjašnjenje

---

[6] O ovom delu demarkacione linije vidi dok. br. 53 i 227; Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 14: naređenje Komande 9. armije od 6. maja 1941. potčinjenim komandama o nadzoru nad starom albanskom granicom i o demarkacionoj liniji između nemačkih, bugarskih i italijanskih okupacionih trupa.

treba da izvrši jedna nemačko-italijanska komisija, prema dogovoru od 18. jula, putem izviđanja zemljišta. Namera dosada nije mogla da bude sprovedena zbog nemira.

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
(komandant—komandni štab)
načelnik štaba
Grafenhorst
generalštabni potpukovnik

BR. 225

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 3. NOVEMBRA 1941. VRHOVOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I ISTOČNOJ BOSNI[1]

Hitan telegram

Poverljivo

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane, na znanje:
O. K. H., Gen. St. d. H., Op. odelj.

Na znanje:
O. K. H., Odelj. za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski Istok i Balkan (grupi Cepelin)
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic
Oklopnoj grupi Afrika, Ic
Opunom. k-tu u Srbiji

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM.: 4. NOV. 1941.
VREME: 9,20
Ia, br. 2571/41. g.

Dnevni izveštaj za 3. 11. 1941.

Srbija:

1.) Politička situacija bez promena.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002985.
[2] Štambilj primaoca.

2.) Ponovo je otvorena artiljerijska vatra na zapadni deo Kraljeva. Oko Jagodine su zaprečeni putevi. Neprijatelj vrši prepade na saobraćajnice.[3]

3.) *342. div.:* nastavlja čišćenje oko Valjeva.
125. pp vrši uspešno čišćenje na području Vrčin — Beli Potok — Ripanj (južno od Beograda).
714. div.: 3. bat. 721. peš. puka izvodi akciju južno od Topole, 2. bat. 721. peš. puka vrši čišćenje rejona ist. od Požarevca.[4] Bande su izgubile 150 ljudi.
717. div.: Kod Kraljeva su bande izgubile još 10 ljudi.
Srpska žandarmerija vodi borbe sa bandama kod Lazarevca, Petrovca, na području Aranđelovca i juž. od Leskovca.
Bande su izgubile 131 osobu. Zaplenjeno je oružje i municija.

4.) Namera: čišćenje područja jugoist. od Šapca (odsek Dobrava — Koceljevo — Banjani — Debrc) sa 9 bataljona od 5. 11.[5]
Iskrcavanje 113. div. počeće 5. 11. između Jagodine i Kruševca.[6]

Hrvatska:

Situacija, uglavnom, neizmenjena. Hrvati vode uspešne borbe zapadno od Zvornika. Oni su ponovo osvojili Stupare[7] (25 km južno od Tuzle).
. . .[8]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7355/41. pov. od 3. 11. 1941.

Tačnost overava:
Resler
poručnik

---

[3] U izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 3. novembra 1941. stoji: »Most na putu Darosava (7 km severozap. od Aranđelovca) srušen. Opštinski putevi južno i jugozapadno od Aranđelovca zaprečeni iskopanim rovovima. Pruga kod Aleksinca razorena« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037690).

[4] Borbe protiv tih neprijateljskih snaga vodio je Požarevački NOP odred (Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 114—115).

[5] Vidi dok. br. 219.

[6] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 295: operacijski dnevnik 113. pd od 1. oktobra 1941. do 12. januara 1942.

[7] Domobranski 2. bat. 8. pp iz Kladnja je zauzeo Stupare 1. novembra 1941, potisnuvši delove Birčanskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 147; AVII, a. NDH, reg. br. 2/1, k. 4).

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 226

NAREĐENJE UPRAVNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 3. NOVEMBRA 1941. POTČINJENIM FELDKOMANDANTURAMA ZA HAPŠENJE JEVREJA I CIGANA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Prepis

Poverljivo

Opunomoćeni komandant u Srbiji (Kom. Srbije — Upravni štab)
Br. delov. 47/41. poverljivo

Beograd, 3. novembar 1941
20 primeraka
15. primerak

Predmet: Hapšenje talaca.

SVIM FELDKOMANDANTURAMA

U vezi s mojim naređenjem od 10. 10. 41. br. 2848/41. pov.[2] naređujem da se odmah pohapse kao taoci svi Jevreji i Cigani. Ako sprovođenje naređenja neće biti moguće iz tehničkih razloga, dostaviti o tome izveštaj sa istovremenim tačnim naznačenjem broja i mesta stanovanja.

Dalje treba dostaviti približan broj žena i dece Jevreja i Cigana sa mestom stanovanja i izvršiti pripremu za njihovo prebacivanje u jedan sabirni logor u blizini Beograda.[3] Tačan datum sledi.

Rok za smeštaj: 15. novembar 1941.

pot. Turner

Za tačnost:
Pecke
Sekretar vojne uprave

---

[1] Overen prepis originala (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 40/1a, k. 27-II.

[2] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 203; AVII, reg. br. 1/27, k. 27-II: naređenje generala Bemea od 10. oktobra 1941. za ugušivanje ustaničkog pokreta.

[3] Logor je formiran u Zemunu. U njemu je 15. decembra 1941. bilo smešteno oko 5.281 Cigana i Jevreja (vidi dok. br. 283 u ovoj knjizi).

BR. 227

IZVEŠTAJ MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA OD 4. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O ITALIJANSKO-BUGARSKIM RAZGOVORIMA POVODOM ISPRAVKE MEĐUSOBNE GRANICE NA TERITORIJI MAKEDONIJE[1]

MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA
Br. Ha. Pol.[2] *IVA* 7561/41. Berlin W, 8, 4. novembar 1941.
Vilhelmstrasse 74—76

VRHOVNA K-DA VERMAHTA[3]
PREV. 10. NOV. 1941.
W. RÜ. Amt.

Predmet: Rudnik mangana Cer—Nebojša

U toku italijansko-bugarskih razgovora o povlačenju granice na Ohridskom jezeru, sa italijanske strane pokazana je spremnost da se izađe u susret bugarskoj želji za pomeranje granice južno od Resna do Prespanskog jezera, pod uslovom da se bugarska strana složi za malu ispravku granice jugoistočno od Kičeva. U oblasti koju Italijani traže leži rudnik mangana Cer—Nebojša. O ovom nalazištu daje bliže objašnjenje pismeni priloženi izveštaj opunomoćenika za rudarstvo u Makedoniji.[4] Na bazi ovog izveštaja nemačko poslanstvo u Sofiji učinilo je predloge sadržane u njenom, takođe pismeno priloženom, telegrafskom izveštaju od 17. septembra.[5] U kontaktima sa Odeljenjem za rudarstvo Ministarstva za privredu (sa-

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 474-80.

[2] Handel Politische Abteilung (privredno-političko odeljenje)

[3], [8] i [9] Štambilj primaoca.

[4] Ovaj opširni izveštaj o rudarstvu u Makedoniji vidi u AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 475-7.

[5] U njemu piše: »Rudnik je kapaciteta 20.000 tona čiste manganove rude, sa prosečnim sadržajem metala 38—40%. Sa privredno-ekonomskog stanovišta ona je sasvim nerentabilna. Naprotiv, sa gledišta potreba sadašnjeg momenta nalazište je vrlo važno, pošto se tih 20.000 tona odmah mogu iskopavati. Dr Šurk (Schurk), iz akcionarskog društva Erchite (Erzhütte) — Beč, posetio je taj rudnik po nalogu Državne uprave za gvožđe i čelik i pretpostavlja da će otkopavanje otpočeti odmah. Znači da se kroz 6 do 8 meseci može ostvariti odvoženje 20.000 tona. Predlažem da se otuda naredi da iskopavanje odmah otpočne i da se vrši što je brže mogućno, jer nas potom ove bezvredne jame više neće interesovati uopšte. Time bi se u danom slučaju istovremeno moglo izaći u susret Bugarima, pošto bi tada oni mogli da ovu samu po sebi za njih nevažnu oblast lako iskoriste kao objekt za razmenu« (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 478).

vetnik ministarstva dr Arlt) doneta je odluka o tom, zavisno od rezultata ponovnog ispitivanja stvarnih poslova oko rešavanja međusobno zavisnih pitanja, prilikom zajedničkog sastanka nemačko-bugarske vladine komisije. Rezultati ovog ispitivanja izloženi su sada u pismeno priloženom izveštaju nemačkog poslanstva u Sofiji od 8. oktobra.[6]

Svrha izveštaja poslanstva je molba za protivstav, ako to mogućnosti dozvoljavaju.

Po nalogu
pot. C. H. Miler [Müller]

Dostavljeno: M. P.
Vrhovnoj komandi Vermahta
— Wi. Rü. Amt. . . .[7]
Rukovodiocima za četvorogodišnji plan
— svakom posebno —

W. RÜ. AMT/W i III[8]
6. NOV. 1941
Br. 12555/41

VRHOVNA K-DA VERMAHTA[9]
5. NOV. 1941.

[6] U ovom izveštaju se konstatuje da rudnik mangana Cer ima rezerve oko 20.000 tona manganove rude. Međutim, pošto ruda još nije ispitana a rudnik je bez neophodno izvedenih rudarskih radova i saobraćajnih veza za transport, savetnik ministarstva spoljnih poslova Rajha dr Artl i nemački opunomoćenik za rudarstvo u Makedoniji Dirigl (Düriegl) smatraju da se rudnik može prepustiti kao objekat za razmenu u pregovorima između Bugara i Italijana (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 479-80).

[7] Potpis nečitak

BR. 228

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 4. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I ISTOČNOJ BOSNI I O PROTIVMERAMA[1]

Hitan telegram

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Op. odelj.
O. K. H., Odelj. za inostranstvo—Istok,
Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)
Ob. d. L., L. F. St., Ic
K-tu južne Grčke, Ic
Oklopnoj grupi Afrika, Ic
Opunomoćenom komandantu u Srbiji

Dnevni izveštaj za 4. 11. 1941.

Srbija:

1.) Politička situacija bez promena.[2]

2.) Istočno od Požarevca dignuti su u vazduh mnogi mostovi na Mlavi. Na glavnoj pruzi Niš — Skoplje iskliznuo je iz šina ital. voz za snabdevanje trupa zbog minirane pruge južno od Leskovca.[3] Saobraćaj se odvija presedanjem. Nastavljaju se sabotaže na saobraćajnicama i linijama veze. Izvršeni su prepadi na nekoliko opštinskih zgrada.

3.) *342. div.:* I i III/125. pp i III/697. pp krenuli su u operaciju jugoist. od Šapca.[4]

714. div.: II/721. pp nastavlja čišćenje oko Požarevca.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002984.

[2] Vidi dok. br. 222.

[3] Diverziju su izveli delovi Kukavičkog NOP odreda (AVII, Nda, reg. br. 28/2, k. 26; reg. br. 4/3, k. 51; »Hronologija«, str. 159).

[4] Vidi dok. br. 219. U mesečnom izveštaju Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 30. novembra 1941. piše: »Angažovanje 342. pd i 125. pp u Mačvi nije doduše dovelo do uništenja srpskih ustanika, ali su ipak pretrpeli težak udarac« (AVII, Minhen-3, s. 663-70).

718. div.: I/750. pp smenio je bez smetnji III/738. pp u Zvorniku.
Na području 22 km jugoist. od Nikšića (Crna Gora) otkrivena je tajna radio-stanica Šumadija.

Hrvatska:

Situacija, uglavnom, neizmenjena. Oko Bijeljine nalaze se manje bande. Prema hrvatskom izveštaju, ulazak Italijana u Višegrad predviđen je za 6. 11.[5]
. . .[6]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7370/41, poverljivo, od 4. 11. 1941.
F. d. R.:
Resler
poručnik

K-DA 12. ARMIJE[7]
PRIMLJ.: 5. NOV. 1941.
VREME: 10,15
Ia, br. 2576/41. pov.

[5] O tome vidi dok. br. 239.
[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[7] Štambilj primaoca.

BR. 229

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 5. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA I PROTIVMERAMA U SRBIJI[1]

KR — Telegram

Poverljivo

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:
O.K. H., Gen. St. d. H., Oper. odelj.
O. K. H., Odelj. za inostranstvo—Istok,
Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)
Ob. d. L., L. F. St., Ic,
K-tu južne Grčke, Ic
Opunomoćenom komandantu u Srbiji
Oklopnoj grupi Afrika, Ic

KOMANDA 12. ARMIJE[2]
PRIM. 6. NOV. 1941.
VREME: 9,20
Ia, br. 2585/41. pov.

Dnevni izveštaj za 5. 11. 1941.

Srbija:

1.) U Beogradu je uhapšeno 169 talaca, intelektualaca.[3] S obe strane važnih puteva i pruga stvoreno je polje dejstva od 600 m. Glavna pruga je ponovo prohodna za saobraćaj.

2.) Iz rejona Koceljeva (21 km sev. od Valjeva) povukle su se jače bande na jugozapad.[4] Preko Majdanpeka (jugo-

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002982-3.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Hapšenje je izvršeno sa obrazloženjem da se radi o intelektualcima koji su komunisti, masoni i anglofili. Oni su se, kao taoci, nalazili u logoru na Banjici (Godišnjak Muzeja grada Beograda, knj. VI, str. 474, 537—546).

[4] i [5] U tom rejonu su dejstvovali Posavski i Valjevski NOP odred. Posle žestokih borbi, ove partizanske snage su potisnute iz Tamnave na levu obalu r. Jadra (AVII, Minhen-6, s. 337-8; »Hronologija«, str. 159).

zap. od D. Milanovca na Dunavu) pomeraju se bande na istok.
Oko Aleksinca nalazi se mala komunistička banda.

3.) *342. div.* vrši napad na ustanike između Save, Dobrave i Valjeva: 4 bat. od područja Koceljeva na jugozapad,[5] I/697. pp od linije Banjani — Kalinovac na Krnić — Gomile, I/125. pp od Ušća na Mesarci; III/125. pp, III/697. pp i 220. pt div. zaprečavaju odsek Dobrava, čelom na istok; Mađarska dunavska flotila zaprečava Savu; II/125. pp čisti kod Lipovice (24 km jugo-jugozap. od Beograda).

714. div.: II/721. pp vršio je čišćenje sa srp. žandarmerijom u rejonu Požarevac — Kličevac.[6] Bande su izgubile 100 ljudi. Zaplenjeno je oružje i municija.

Srpska žandarmerija je vodila borbe severoist. od V. Plane, severozap. od Petrovca i jugozap. od Jagodine. Bande su izgubile 100 ljudi.

Hrvatska:

Bez promena.[7]

* * *

K-t oružanih snaga na Jugoistoku,
Ic/AO
Br. 7389/41. pov. od 5. 11. 1941.
F. d. R.:
Resler
poručnik

5. 11. 41
OK

[6] Trećeg oktobra 1941. su delovi Požarevačkog NOP odreda vodili borbu kod s. Kamenova, a 5. oktobra su partizani napali Petrovac na Mlavi, koji su branili Ljotićev 6. i 7. dobrovoljački odred, i posle trodnevnih borbi oslobodili grad (AVII, a. NOP, reg. br. 3/5, k. 1987; Nda, reg. br. 30/2, k. 26; Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 115).

[7] O situaciji u NDH vidi dok. br. 218, 222, 228 i 239.

BR. 230

NAREĐENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 5. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI ZA REGULISANJE KOMANDNIH ODNOSA NA PODRUČJU JUGOISTOKA[1]

STROGO POVERLJIVO!

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
I KOMANDANT 12. ARMIJE

H. Qu, 5. 11. 41.

Ia, br. 0303/41. str. pov.

Predmet: Komandovanje na Jugoistoku

38 primeraka
38. primerak

16 priloga
(bez priloga 3)[2]

Za načelnike!
Samo po oficiru

1) Da bi se na Jugoistoku stvorili jasni i jedinstveni odnosi u komandovanju, Firer i vrhovni komandant Vermahta je direktivom[3] br. 13 od 9. 6. 41. naimenovao *Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku*« [W. Bfh. Südost].[4] Sedište komandanta oružanih snaga Jugoistoka je u Solunu.

2) Komandant oružanih snaga Jugoistoka je *najviši predstavnik nemačkog Vermahta na Jugoistoku* i kao takav je neposredno potčinjen Fireru i vrhovnom komandantu Vermahta.
On predstavlja izvršnu vlast i silu u oblastima okupiranim od strane nemačkih trupa (uporedi tačku 5) i poseduje sva prava i *ovlašćenja teritorijalnog komandanta.*

3) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku ima *zadatak* da donosi odluke o svim vojnim pitanjima Vermahta koja se odnose na okupaciju, obezbeđenje, snabdevanje, transport, veze na Jugoistoku za sva tri vida Vermahta, da ih skoncentriše u jednu ruku u smislu opšteg zadatka koji pripada Vermahtu na Jugoistoku. Ovim će se koman-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 455, s. 8041055-64.
[2] Dopisano rukom.
[3] Vidi Zbornik, tom 1, knj. 1, dok. br. 105 i 106.
[4] Wehrmaechtbefehlshaber im Südosten

dovanje uprostiti, a vidovi oružanih snaga i Vrhovna komanda Vermahta će se rasteretiti od pojedinačnih pitanja koja proizilaze iz rada ustanova vidova Vermahta na ovom prostoru.

Od ovog jedinstvenog komandovanja *izuzimaju se:*

a) *Ofanzivna dejstva avijacije* na istočnom delu Sredozemlja. Ona će uslediti po uputstvu komandanta vazduhoplovstva, kome je za ovo X *vazduhoplovni* korpus neposredno potčinjen.

b) Pitanja *operativnog komandovanja na moru,* na istočnom delu Sredozemlja, koja se odnose na saradnju Komande grupe ratne mornarice Jug sa italijanskom, rumunskom i bugarskom ratnom mornaricom, kao i u pogledu zadataka transporta ratne mornarice u saobraćaju na Crnom moru, a prema direktivama Ob. d. M.[5]

Ovi izuzeci ne menjaju ništa princip jedinstvenog komandovanja Vermahta, niti odgovornost komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Komanda X vazduhoplovnog korpusa i komanda grupe ratne mornarice Jug, treba u oblastima navedenim pod tačkom a) i b) usko da sarađuju sa komandantom oružanih snaga na Jugoistoku i da ga obaveštavaju o osnovnim direktivama koje primaju za ove zadatke. Naređenja komande X vazduhoplovnog korpusa i komande grupe ratne mornarice Jug, koja se podudaraju sa zadacima komandanta na Jugoistoku, treba, u vezi s naređenjem Firera od 3. 10. 41, blagovremeno uskladiti sa komandantom oružanih snaga na Jugoistoku.[6]

4) U pojedinostima komandant oružanih snaga na Jugoistoku je obavezan za sledeće:

a) Obezbeđenje *jedinstvene i opšte odbrane* od napada i nemira oblasti Srbije i Grčke koje su okupirale nemačke trupe, uključujući tu i grčka ostrva.
Za sprovođenje protivvazdušne odbrane celog područja Jugoistoka komandant vazduhoplovstva izdaće direktive komandantu X vazduhoplovnog korpusa. Ovaj će komandanta oružanih snaga na Jugoistoku upoznati sa svim nameravanim promenama koje se odnose na protivvazdušnu odbranu njegove oblasti.
Komandant južne Grčke i admiral Egeja treba zahteve u tom pogledu da dostavljaju neposredno komandi X

---

[5] Ob. d. M. (Oberbefehlshaber der Marine — komandant ratne mornarice)

[6] Tim naređenjem redakcija ne raspolaže.

vazduhoplovnog korpusa, sa jednovremenim obaveštenjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

b) *Jedinstveno, odnosno jednoobrazno rukovođenje transportima na Egejskom moru* uključujući Krit i njegovo obezbeđenje.

c) Regulisanje *saradnje sa italijanskim, bugarskim i hrvatskim najvišim komandama na Jugoistoku.*

d) *Rukovanje snabdevanjem* na kopnenim i pomorskim komunikacijama za sve jedinice nemačkog Vermahta koje se nalaze na Jugoistoku.

e) Kontrola i nadzor nad *upravom* u oblastima koje su okupirale nemačke trupe.

5) *Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku su potčinjeni:*

a) Za područje stare Srbije (granice vidi u prilogu 1):[7] »*Opunomoćeni komandant u Srbiji*«,[8] kome je povereno da vrši i poslove »komandanta Srbije«.[9]

b) Za područje Soluna i ostrva Lemnos, Mitilena, Hios i Strati, kao i za neutralnu zonu prema Turskoj u Trakiji (vidi granice u prilogu pod 2):[10]

»*Komandant Soluna — Egej*«.

c) Za područje pristaništa Pireja (vidi granice u prilogu pod 3),[11] područje smeštaja nemačkih trupa u Atiki (granice vidi u prilogu pod 4),[12] kao i ostrva *Melos* i *Krit:*

»*Komandant južne Grčke*«.

(U području smeštaja Atike italijanska vojna sila ima izvršnu vlast).

d) »*Admiral Egeja*« je potčinjen komandantu oružanih snaga na Jugoistoku u pitanjima prema tački 3), stav 1.

6) Opunomoćeni komandant u Srbiji i komandant [Srbije] odgovorni su za jedinstvenu odbranu njihovog područja i za obezbeđenje od unutrašnjih nemira. U tom cilju oni treba da razrade planove protivvazdušne odbrane i planove obezbeđenja i da rukovode i kontrolišu izgradnju lokalnih postrojenja.

Oni na svojim područjima poseduju ovlašćenja teritorijalnog komandanta. Oni u navedenim oblastima imaju izvršnu vlast i rukovode, odnosno kontrolišu upravu prema priloženim smernicama (vidi prilog 5).[13]

---

[7], [10], [11], [12], [13], [17], [18], [21], [22], [23], [24], [25], [26], [27] i [28] Redakcija tim prilozima ne raspolaže.

[8] Bevollmächtigte Kommandierende general in Serbien

[9] Befehlshaber Serbien

Oni obrađuju sva pitanja *smeštaja* i održavanje *puteva* na njihovim područjima i izdaju potrebna uputstva koja su potrebna za garnizonu službu, ukoliko ova zahteva jedinstveno regulisanje.
Komandanti Soluna—Egeja i južne Grčke takođe se brinu za sporadično raspoređivanje svake pojedine nemačke jedinice i ustanove u bugarskoj ili italijanskoj okupacionoj oblasti (područje uprave).
Linija razgraničenja između komandanta Soluna — Egeja i komandanta južne Grčke je demarkaciona linija između područja Soluna — Egeja i italijanske okupacione zone.
Sve *trupne komandne vlasti i jedinice* treba da se povinuju zahtevima komandanata ovih oblasti. *U slučaju opasnosti,* gde se ne trpi nikakvo oklevanje, svaki komandant jedinice je obavezan da samostalno i neodložno stupi u akciju sa potrebnim snagama.
Za Srbiju važe izuzetne odredbe naređenja »Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1954/41. str. pov. od 18. 9.«[14] i »Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, O. Qu., br. 1182/41. str. pov. od 19. 9«[15] kao i »Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1953/41. str. pov. od 18. 9. 41.«[16]

7) a) Ostrvo Krit zauzima na Jugoistoku poseban položaj. Ono je operacijska zona sa koje se vodi vazdušni rat na istočnom delu Sredozemlja, koji se usaglašava sa situacijom u severnoj Africi.

b) »Komandant tvrđave Krit« je potčinjen komandantu južne Grčke.

c) Sve trupe Vermahta i italijanske vojske koje ulaze u cilju odbrane Krita u taktičkom su pogledu potčinjene komandantu Krita (u pogledu trupne potčinjenosti vidi tačku 11). Italijanska posada se nalazi na istočnom delu ostrva (za granice vidi prilog 6).[17]

d) U svojstvu komandanta vazduhoplovnog oblasnog štaba, komandant tvrđave Krit potčinjen je komandantu X vazduhoplovnog korpusa u svim pitanjima koja se odnose na vazduhoplovne oblasne jedinice, preko komandanta vazduhoplovne oblasti Jugoistok.
U slučaju eventualne potrebe za učešćem snaga X vazduhoplovnog korpusa u odbrani Krita, komandant

---

[14] Vidi dok. br. 155
[15] Vidi dok. br. 155, objašnjenje 4.
[16] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 164.

Krita je upućen na usku saradnju sa komandantom X vazduhoplovnog korpusa.

e) Komandant tvrđave Krit vrši jednovremeno na celom ostrvu izvršnu vlast i kontrolu nad upravom prema opštim smernicama komandanta južne Grčke.

8) a) Admiral Egeja je prema tački 5) d) potčinjen komandantu oružanih snaga na Jugoistoku. Njegovo uključenje u štab komandanta oružanih snaga na Jugoistoku usledиće odašiljanjem jednog oficira za vezu.

b) *Zadatak admirala Egeja* je da, prema direktivama i po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, reguliše pomorske transporte kao i njihovo obezbeđenje na moru i iz vazduha u okviru komandnog područja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Ovaj zadatak obuhvata tranzitni, obalni i ostrvski saobraćaj.

c) U pogledu *stručnog sprovođenja* ovog pomorskog transporta, admiral Egeja je potčinjen komandi grupe ratne mornarice Jug.

d) Admiral Egeja koordinira zadatke koje treba da sprovede po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku za njegov delokrug i zadatke transporta koje mu drugi dodele, ali za tranzit unutar područja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, zahteva njegovu saglasnost u pitanju hitnosti. Sve ovo potrebno je usaglasiti i sa operativnim zadacima na moru komande grupe ratne mornarice Jug. Ukoliko operacije neprijatelja zahtevaju neodložno sopstvene operacije uz zapostavljanje svih drugih zadataka, odluku o tome donosi admiral Egeja uz obavezno podnošenje izveštaja komandantu oružanih snaga na Jugoistoku i komandi grupe ratne mornarice Jug. Što se ostalog tiče, admiral Egeja treba kod nastalih poteškoća u usaglašavanju zadataka da pravovremeno obavesti komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i komandu grupe ratne mornarice Jug, tako da se neposredno ličnim kontaktom između komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i komande grupe ratne mornarice Jug može doneti odluka. Admiral Egeja treba pri tome da izloži posledice eventualnog zapostavljanja zadataka i da komandi grupe ratne mornarice Jug iznese gledište komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

e) *O redosledu hitnosti za transporte* unutar komandnog područja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku

odlučuje komandant južne Grčke prema direktivama komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

f) *Prethodna najava tekućih potreba u transportu* dolazi admiralu Egeja od strane nosilaca potreba kopnene vojske, mornarice, vazduhoplovstva i civilne uprave. Najava u pojedinostima se vrši vojnim štabovima za pretovar, koji su potčinjeni komandantu južne Grčke. Na osnovu najave admiral Egeja priprema, preko komande grupe ratne mornarice Jug, transportni prostor i osiguranje, odnosno izveštava komandanta oružanih snaga na Jugoistoku u kojoj meri se može odgovoriti zahtevima transporta i obezbeđenja.

g) Admiral Egeja je odgovoran za *jedinstvenu organizaciju obalne artiljerije* na komandnom području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Odluku i odobrenje za formiranje i organizaciju donosi komandant oružanih snaga na Jugoistoku. Admiral Egeja preuzima na sebe ulogu inspektora u sprovođenju stručnog savetovanja i kontrole izvršenja zadataka.

h) Admiral Egeja podnosi referat komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o situaciji i stanju komunikacija na moru kao i o situaciji pomorskog transporta, a o tome obaveštava i komandanta južne Grčke.

9) Saradnju sa italijanskim, bugarskim i hrvatskim komandama na Jugoistoku u svim principijelnim pitanjima reguliše komandant oružanih snaga na Jugoistoku.

Pitanja lokalnog značaja reguliše komandant, nemački general u Zagrebu i nemački general kod kraljevske bugarske vojne komande, neposredno sa lokalnim ustanovama italijanske, bugarske i hrvatske vojske. O tome oni treba da izveste komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Upućivanje *oficira za vezu* reguliše komandant oružanih snaga na Jugoistoku.

Nemački general pri kraljevskoj bugarskoj komandi potčinjen je komandantu oružanih snaga na Jugoistoku u svakom pogledu, a nemački general u Zagrebu samo u pitanjima iz priloga 7, tačka 2. Za službena uputstva vidi priloge 7 i 8.[18]

Vojni izaslanici u Zagrebu (za sada nemački general u Zagrebu), Sofiji i Atini dužni su da izveštavaju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o svim tekućim pitanjima njihove delatnosti koja dodiruju zadatke komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

10) *Položaj i zadaci komandanta 12. armije* ostaju netaknuti naimenovanjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.
Štab 12. A je istovremeno i štab komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Oficiri za vezu ratne mornarice i ratnog vazduhoplovstva koji su upućeni komandantu oružanih snaga na Jugoistoku preuzimaju na sebe zadatke referenata u štabu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o pitanjima mornarice i vazduhoplovstva. (Vidi delokrug rada komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i 12. A).[19]
K-di 12. A su potčinjene sve trupe kopnene vojske na *Jugoistoku.* Pojedinosti se nalaze u uputstvu »Formacija i organizacija komande Jugoistok i k-de 12. A« (komanda Jugoistoka — k-da 12. A, odelj. Ia, br. 1620/41. str. pov. od 20. 7. 41).[20]

11) *U pogledu odnosa potčinjenosti na komandnom području* komandanta oružanih snaga na Jugoistoku treba razlikovati:
a) *Trupnu potčinjenost*
(na primer, divizija kopnene vojske pod komandu korpusa i dalje pod komandu 12. armije).
Protivavionska artiljerija na Kritu pod komandantom tvrđave Krit, kao komandantom vazduhoplovne oblasti Krit, a zatim pod komandom vazduhoplovne oblasti Jugoistok i komandom X vazduhoplovnog korpusa. Mornarička artiljerija pod komandom admirala Egeja i dalje pod komandom grupe ratne mornarice Jug.
b) *Teritorijalna potčinjenost*
(na primer, divizija kopnene vojske pod komandu komandanta i dalje pod komandantom oružanih snaga na Jugoistoku).
O svim predmetima opšteg značaja koji se predlažu, kao i o naređenjima i odlukama koja se tiču trupne potčinjenosti u jedinicama Vermahta, treba dostavljati izveštaje i komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

12) *Politička pitanja, Abver-služba i versko zbrinjavanje:*
vidi prilog 9.[21]

13) *Inžinjerija, održavanje puteva i iskorišćavanje građevinskog materijala u Grčkoj:*
Vidi prilog 10.[22]

---

[19] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.
[20] Opširnije o tome vidi AVII, NAV-T-312, r. 455, s. 041072-84.

14) *Transport/saobraćaj:*
vidi prilog 11.[23]
15) *Veze:*
vidi prilog 12.[24]
16) *Pitanje vojne privrede:*
vidi prilog 13.[25]
17) *Sudstvo:*
vidi prilog 14.[26]
18) *Patrolna služba Vermahta:*
vidi prilog 15.[27]
19) *Razmena dopisa i dostavljanje izveštaja:*
vidi prilog 16.[28]
20) Naročita naređenja za *snabdevanje* izdaće se posebno.
21) Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 0290/41. str. pov. za načelnike od 25. 6. 41. stavlja se van snage i treba ga uništiti.[29]

I. V.
Kunce [Kuntze]
general inžinjerije

Dostavljeno:[30]

---

[29] Vidi dok. br. 71, objašnjenje 6.
[30] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BR. 231

IZVEŠTAJ UPRAVNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 9. NOVEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O ORGANIZACIJI VOJNE UPRAVE U MAČVI, HAPŠENJU INTELEKTUALACA U BEOGRADU I ANGAŽOVANJU KVISLINŠKIH FORMACIJA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI[1]

Prilog uz Opunomoć. komandant u Srbiji
Ia
br. 977/41. str. pov. od 10. 11. 41.[2]

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
(Komandant Srbije — Upravni štab)
Grupa III
Br. 4782/31

Beograd, 9. nov. 1941.

Predmet: Informacija o srpskim prilikama,
10. dnevni izveštaj
Veza: Tamošnje naređenje od 30. sep. 41. O. Qu. uprav. odelj. B. I. 1.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

preko
opunomoćenog komandanta u Srbiji

KOMANDA 12. ARMIJE[3]
PRIM. 20. NOV. 1941.
O. Qu. br. 1294, STR. POV.

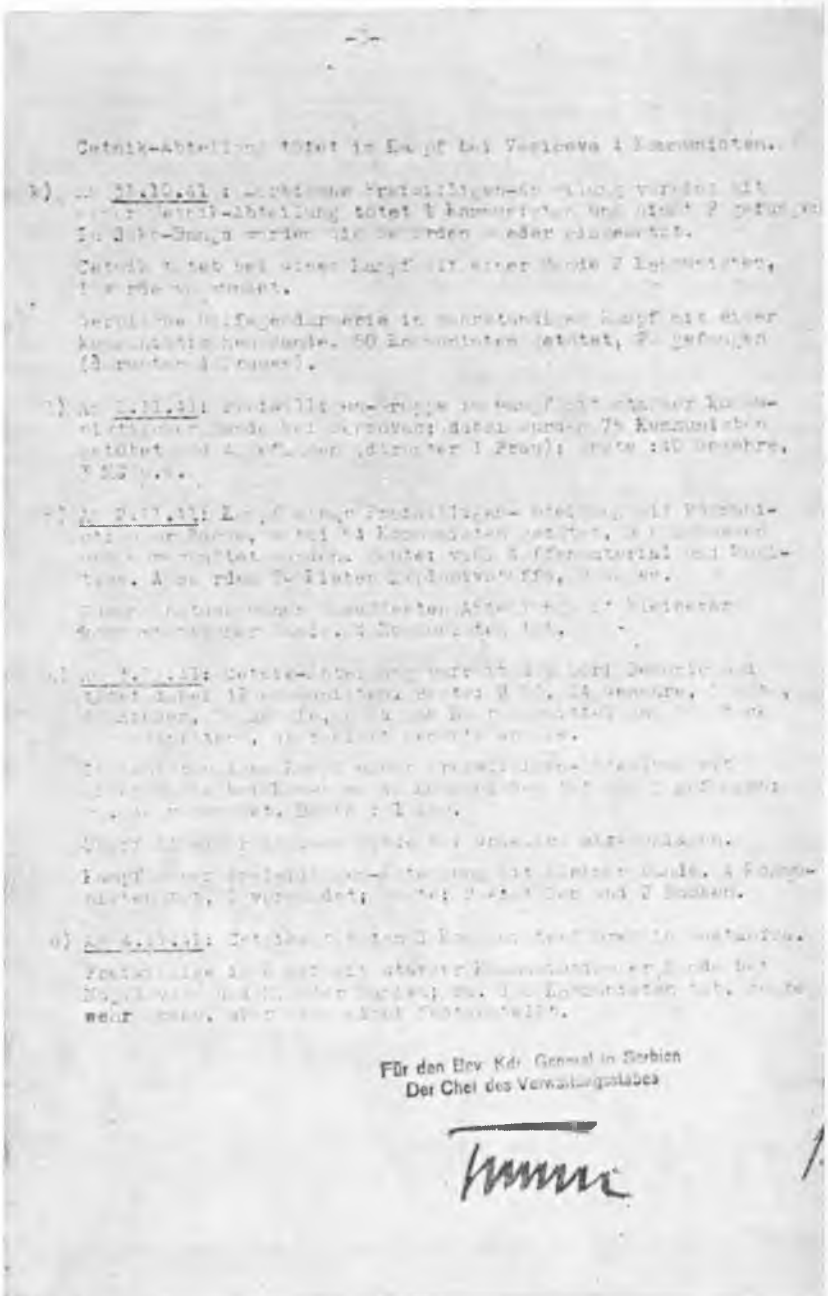
1. Ustrojavanje srpske uprave u Mačvi nastavljeno je da se sprovodi pod nadzorom Feldkomandanture 816. Od 30 opština sreza Bogatić ponovo su počele sa svojim radom 24 koje leže severno od železničke pruge Šabac — Lešnica.

2. U akciji hapšenja u noći između 4. i 5. nov. 41. uhvaćeno je 149 intelektualaca za koje se pokazalo da su slobodni zidari ili su bili poznati zbog komunističke delatnosti. Trebalo je da se uhapsi ukupno 307 lica. 35 ih je, međutim, bilo u inostranstvu, a 65 ljudi nije moglo da se pronađe zbog nepotpunih

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050914-6. Na margini je rukom dopisano nekoliko parafa, oznaka i datuma.

[2] Vidi dok. br. 232.

[3] Štambilj primaoca.

Für den Bev. Kdr. General in Serbien
Der Chef des Verwaltungsstabes

Fotokopija zadnje stranice dokumenta br. 231

podataka u adresama od strane srpske policije.[4] Ostali nisu bili sposobni za transport.

Akcija se nastavlja; dejstvo se moglo označiti uglavnom kao dobro.

3. 5. nov. 41. u okolini Viljekola ubijeno je 6 Bugara. Sa bugarske strane se tvrdi da kao izvršioci dolaze u obzir četnici Koste Pećanca. Komandantura grada Sofije pozvala je, po nalogu njegovog veličanstva kralja Bugarske, i zahtevala od feldkomandanta u Nišu da se kao mera odmazde strelja 600 Srba, jer da će inače bugarska vojska umaršírati na srpsko okupirano područje.

Feldkomandant u Nišu je obavešten teleksom da će opunomoćenik inostranih poslova kod komandanta Srbije obavestiti nemačko poslanstvo u Sofiji, sa upozorenjem da nije moguće nemački stav zauzeti pre konačne istrage. Protiv pretnje umaršovanjem uložen je energičan protest.

4. O angažovanju srpske žandarmerije postoje sledeći izveštaji:

a) *19. 10. 41:* Borba jednog četničkog odeljenja sa komunističkom bandom kod Popučke. Dvojica vođa bande uhvaćeni i streljani.

b) *23. 10. 41:* Dva komunista uhvaćena.

c) *24. 10. 41:* Borba jednog četničkog odeljenja sa jednom bandom kod Drenove. 16 komunista mrtvo.

d) *25. 10. 41:* Odeljenje dobrovoljaca bori se sa bandom. Jedan komunista zarobljen, jedan ranjen. Zaplenjene su dve puške sa 350 metaka.

e) *26. 10. 41:* Borba jednog srpskog dobrovoljačkog odeljenja sa komunističkom bandom kod Prugova. Jedan komunista mrtav, 2 zarobljena.

f) *27. 10. 41:* Borba jednog četničkog odeljenja sa komunistima kod Guncata. 17 komunista mrtvi, više njih uhapšeno. Komunistički vođa Delić mrtav.

g) *28. 10. 41:* Jedno odeljenje dobrovoljaca zarobljava komunističkog vođu Dobrivoja sa celom njegovom bandom.

U borbi jednog odeljenja dobrovoljaca sa komunističkom bandom ubijeno je 11 komunista i 15 ranjeno; 2

---

[4] Bilo je predviđeno hapšenje 359 lica, a uhapšena su samo 172 lica (AVII, reg. br. 6/1-2, k. 32). Detaljnije o ovom vidi »Beograd«, n. d., str. 181.

zarobljena. Plen: 2 mitraljeza, 1 puškomitraljez, 12 pušaka, 4 pištolja, 1500 metaka.
Odeljenje žandarmerije ubilo je dvojicu komunističkih vođa.
Borba 1 žandarmerijskog odeljenja kod Venčana. 15 komunista mrtvo, 9 ranjeno.

h) *29. 10. 41:* Odeljenje četnika ubija kod Vučja 1 komunistu, a 2 zarobljava.

i) *30. 10. 41:* Sudar odeljenja četnika sa 1 bandom. 5 komunista ubijeno.
Odeljenje četnika ubija u borbi kod Vezićeva 4 komunista.

k) *31. 10. 41:* Srpsko odeljenje dobrovoljaca, udruženo sa 1 odeljenjem četnika, ubija 1 komunistu a 1 zarobljava.
U Sokobanji ponovo je uvedena vlast.
Četnik u borbi sa 1 bandom ubija 2 komunista, 1 je ranjen. Srpska pomoćna žandarmerija u višečasovnoj borbi sa 1 bandom. 50 komunista ubijeno, 20 zarobljeno (među njima 4 žene).

l) *1. 11. 41:* Grupa dobrovoljaca u borbi sa jakom komunističkom bandom kod Brezovca; pri tome je ubijeno 75 komunista i 4 zarobljeno (od toga 1 žena); plen: 40 pušaka, 3 puškomitraljeza i dr.

m) *2. 11. 41:* Borba jednog odeljenja dobrovoljaca sa komunističkom bandom u kojoj je 54 komunista ubijeno, 8 streljano i 6 uhapšeno. Plen: mnogo oružja i municije. Osim toga, 20 sanduka eksploziva, 8 kola. Sukob naoružanog odeljenja sa manjom komunističkom bandom. 4 komunista mrtva.

n) *3. 11. 41:* Odeljenje četnika oslobađa selo Sekulići i pri tome ubija 12 komunista. Plen: 2 puškomitraljeza, 14 pušaka, 1 automobil, 40 grla krupne stoke, 30 ovaca, 6 vagona namirnica i 90 kom. skrojenih ali nesašivenih odela.
U višečasovnoj borbi odeljenja dobrovoljaca sa 1 bandom kod Kamenova 40 komunista mrtvo i 3 zarobljena; oko 40 ranjeno. Plen: 1 kamion.
Napad jedne jake bande kod Grdelice odbijen.
Borba odeljenja dobrovoljaca sa malom bandom. 4 komunista mrtva, 1 ranjen; plen: 2 pištolja i 2 bombe.

o) *4. 11. 41:* Četnici su u Moštanici ubili jednog komunističkog vođu.

Dobrovoljci u borbi sa jakom komunističkom bandom kod Majilovice i manastira Nimnika; oko 100 komunista mrtvo, plen vrlo velik ali još neutvrđen.

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
šef upravnog štaba
Turner

BR. 232

SEDMODNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. NOVEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI[1]

Poverljivo

OPUNOM. KOMANDANT U SRBIJI
Odelj. Ia, br. 977/41. poverljivo
Predmet: Nedeljni izveštaj

O. U., 10. 11. 41.
3. primerka
3. primerak

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(K-di 12. A)

1.) *Politička situacija*

Otpor stanovništva protivu komunista u porastu. U Beogradu i u Banatu i dalje vlada mir. Pukovnik Mihailović je krajem oktobra preko poverenika predao opunom. komandantu u Srbiji jednu izjavu da on hoće da učestvuje u borbi protivu komunista[2] i da zato moli da mu se da oružje.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, Minhen-6, s. 1208-1219.

[2] Takvu je jednu izjavu Draža Mihailović uputio preko zamenika direktora beogradske banke Aleksandra Saše Nikolajevića, s kojim je održavao veze uz saglasnost njegovog direktora Georga Zala. Saša Nikolajević je usmeno obavestio svog direktora o rezultatima razgovora sa Dražom Mihailovićem:

»1) Mihailović je protiv komunista, ali ne želi građanski rat; 2) Mihailović neće ništa preduzimati protiv Nemaca; 3) Zbog raspoloženja svojih trupa Mihailović najpre ne vidi nikakvu mogućnost da otvoreno radi s Nemcima. Njegova ideja je da bude spreman za trenutak kad nemačka okupacija bude umanjena ili povučena, te da vlastitim snagama održi red u zemlji, odnosno da ga ponovo uspostavi« (AVII, Nda, reg. br. 19-5, k. 53); Zbornik, tom I, knj 2., dok. br. 60: Proglas Glavnog štaba NOP odreda Srbije od 6. novembra 1941. narodu Srbije o izdajstvu Draže Mihailovića).

Mihailović je po ovome takođe stupio u vezu i sa ministrom-predsednikom Nedićem, koji je po mome nalogu odbio ovu vezu.[3]

Preko zastupnika opunom. komandanta u Srbiji sa Mihailovićem je ugovoren sastanak za 11. 11. uveče istočno od Valjeva.[4] Odbijajući ponude saveza zahtevaće se: bezuslovna predaja, predaja svega oružja, municije i materijala i pribora i oslobođenje nemačkih zarobljenika. Ako ovo bude primljeno, predviđeno je upućivanje Mihailovićevih pripadnika u zarobljenički logor. Sastanak sa Mihailovićem je bio planiran za 9. 11. ali zbog tehničkih poteškoća morao je biti odložen za 11. 11. U vremenu od 31. 10. do 9. 11. srpska pomoćna policija[5] (uklj. vladi verni četnici) nanela je ustanicima gubitke u visini od 432 poginula. Privedeno 48 zarobljenika i 40 ranjenika. Zaplenjeno 4 puškomitralj., drugo oružje i municija. Gubici policije: poginulo 18, ranjeno 7 i odvučeno 20 žandarma.

Noću 4/5, 11. srpska policija je uhapsila 189 »intelektualaca« koji su poznati kao slobodni zidari ili komunisti;[6] predviđena su dalja hapšenja u Beogradu i izvan njega.

Hapšenje oficira se zasada mora ostaviti za docnije (sleduje izveštaj).

U vremenu od 31. 10. do 9. 11. u Beogradu uhapšeno još 55 komunista, 1 komunistički vođ u Obrenovcu i 2 streljana u Batočini (20 km jugoist. od Kragujevca).

Uopšte uzevši, nameravano dejstvo je postignuto.

Shodno telegramu načelnika štaba K-de oružanih snaga na Jugoistoku od 26. 10. OKH (Odelj. za inostranstvo) upućen je predlog o pitanju povlačenja srpsko-crnogorsko-albanske granice[7] (prilozi). Na bugarski predlog, a zbog učestalih pre-

---

[3] Draža Mihailović je 29. avgusta 1941, na dan obrazovanja Nedićeve vlade, uputio u Beograd svoju delegaciju s ciljem da pregovara s Nedićem i zaključi sporazum o zajedničkoj borbi protiv partizana. Pregovori su vođeni do 5. septembra 1941, kada je zaključen i sporazum. Opširnije o tome vidi Ča, reg. br. 39/1, k. 269: posleratna saslušanja Milana Nedića; »Izdajnik i ratni zločinac Draža Mihailović pred sudom«, Beograd, 1946, str. 18—19; »Beograd«, n. d., str. 154—155.

[4] Sastanak nemačkog potpukovnika Rudolfa Kogarda, izaslanika opunomoćenog komandanta u Srbiji, u čijoj pratnji je bio i savetnik vojne uprave dr Georg Kisel, sa Dražom Mihailovićem održan je 11. novembra 1941. Tada je Draži Mihailoviću uručen zahtev za bezuslovnu kapitulaciju (vidi dok. br. 236 u ovoj knjizi; AVII, NAV-T-501, r. 246/611-8; »Vishaupt«, reg. br. 5/1, k. 70).

[5] Opširnije o tome vidi u desetodnevnom izveštaju Operativnog odeljenja Komandnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o aktivnosti partizana i dejstvima sopstvenih trupa (AVII, NAV-T-501, r. 216, s. 643-4).

[6] Vidi dok. br. 231 objašnjenje 4.

[7] Vidi dok. br. 226.

pada na železničku prugu istočno od Niša, ukinuto je angažovanje bugarske vojske u borbama sa ustanicima u neposrednoj blizini pruge Niš — Sofija i Niš — Vranje.

9. 11. italijanske jedinice su posele Višegrad.[8]

Nedeljni izveštaj k-danta Srbije — Upravnog štaba vidi u prilogu.[9]

2.) *Neprijatelj*

Severoistočni prostor:

Izveštaji iz početka meseca potvrđuju dosadanje shvatanje da se južno od Save, severno od Valjeva mora nalaziti jedna veća neprijateljska grupa (2.000 ili više ljudi). Borbeni dodir je uspostavljen na odseku Dobrava (neprijateljski front ka severozapadu) i na . . .[10] odseku (neprijateljski front prema jugoistoku).

Akcija čišćenja koju je preduzela 342. peš. div. nije dala rezultate koji su se očekivali, pošto su, kako izgleda, naše trupe prevremenim napadom od Šapca ka jugu upozorile neprijatelja na akciju.

Gro neprijatelja, koji je još 3. 11, shodno kasnije prispelim izveštajima, bio prikupljen oko Koceljeva, kratko vreme pre akcije povukao se ka jugoistoku, u predeo 19 km zapadno od Valjeva. Na osnovu novog naređenja korpusa došlo je do borbe sa jačim snagama na liniji . . . ustovac[11] (10 km severozapad. od Valjeva) — Zab . . .[12] (11 km severozap. od Valjeva). U borbi je neprijatelj imao oko 100 poginulih, a zaplenjen je 1 top i mnogobrojno oružje.

Moguće je da je neprijatelj odstupio dalje preko planina ka jugu, u pravcu Rogatice, da bi se priključio glavnom komunističkom centru u Užicu. Takođe je moguće i povlačenje ka jugozapadu, za Ljuboviju.

Slabiji delovi neprijatelja povukli su se iz prostora Koviljače ka zapadu. Može se smatrati da su se neke od ovih bandi povukle na planinu Cer.

U planini Cer opet su se pojavile partizanske bande koje su se delimično već krajem meseca bile povukle iz prostora oko Krupnja ka severu. Pojedine manje bande su navodno preduzele prodore u Mačvu.

Zapadna Morava (borbeno područje oko Kraljeva): 1. 11. neprijatelj je sa tenkovima preduzeo sa zapada jedan prodor

---

[8] Vidi dok. br. 235.
[9] Vidi dok. br. 231.
[10], [11] i [12] Nečitljivo

ka Kraljevu, pri čemu mu je pošlo za rukom da, potpomognut artiljerijskom vatrom, prodre u grad.[13]

Posle ovog prodora neprijatelj na ovome području nije više preduzimao napade. Od neprijateljske Vukašinovićeve grupe, koja se nalazi jugoistočno od Kraljeva i koja može imati oko 2.000 ljudi, izgleda da je najmanje polovina prebačena preko Ibra prema severozapadu da se prikupi na levoj obali Ibra oko Konareva (7 km zapad. — jugozapad. od Kraljeva). Najnoviji izveštaj sa izviđanja iz vazduha pokazuje da izgleda da se jugozapadno od Konareva, na železničkoj pruzi Raška — Kraljevo, vrši iskrcavanje materijala.

Na putu Kraljevo — Trstenik nema neprijatelja.

Situacija u ovome borbenom prostoru daje opšti utisak da je neprijatelj napustio svoje napadačke namere protivu Kraljeva i da vrši pripreme za zatvaranje saobraćajnih linija koje vode od Kraljeva ka Raškoj i Užicu.

O partizanskim grupama koje se nalaze u *prostoru južno od Beograda* i *južno od Obrenovca*, u Šumadiji, nađeni pisani materijal je dao dalje podatke. Postoji navodno jedan jedinstveni Glavni štab Narodnooslobodilačkih odreda[14] i grupa sa sledećim njemu potčinjenim odredima: *Kosmajski partizanski odred*[15] (oko 400 ljudi) — u srezu kosmajskom.

Šumadijski partizanski odred[16] — u prostoru Aranđelovac — Palanka.

Posavski partizanski odred[17] — (3 batalj.), čiji je gro učestvovao u operacijama neprijatelja oko Koceljeva.

Jedinice su jako pokolebane. Nije primećeno jedinstveno vođstvo.

---

[13] Ovaj napad su, 31. oktobra 1941, preduzeli Čačanski i Kraljevački NOP odred uz podršku tenkovskog voda (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 115).

[14] Glavni štab narodnooslobodilačkih odreda Jugoslavije (NOPOJ) obrazovan je 27. juna 1941. na sednici Centralnog komiteta KPJ, a za komandanta je određen Josip Broz Tito. Glavni štab NOP odreda za Srbiju formiran je 4. jula 1941. na sastanku Politbiroa Centralnog komiteta KPJ. Pod njegovom su komandom bili NOP odredi u Srbiji (V kongres KPJ, str. 47). Međutim, na vojnom savetovanju u s. Stolicama (kod Krupnja), održanom 26. septembra 1941, pod rukovodstvom generalnog sekretara KPJ i komandanta GŠ NOP odreda Jugoslavije Josipa Broza Tita, uz učešće nekih članova Politbiroa CK KPJ, predstavnika vojnih i partijskih rukovodstava iz Srbije, Hrvatske, Slovenije, BiH i komandanata najbližih NOP odreda Srbije, pored drugih značajnih odluka, Glavni štab NOP odreda Jugoslavije preimenovan je u VŠ NOP odreda Jugoslavije (Vlado Strugar, n. d., str. 67—68).

[15], [16] i [17] Kosmajski NOP odred (sastava: 3 čete) imao je oko 600 naoružanih boraca; 1. i 2. šumadijski NOP odred — svaki po 1000 naoružanih boraca; Posavski NOP odred — 1.200 naoružanih boraca (VIG, br. 4/66, str. 20).

Prostor. južno od Dunava: više vrlo uspešnih akcija nemačkih trupa i srpske pomoćne policije nanele su osetne gubitke komunističkim bandama koje se nalaze istočno i jugoistočno od Požarevca.[18]

Neprijatelj je 2. 11. porušio mostove na Mlavi između Požarevca i Dunava, preko kojih idu putevi ka istoku. Ova mera pokazuje da se bande koje se nalaze oko Rabrova — Neresnice osećaju ugroženim usled pojačanih akcija naših snaga.

Bande koje su početkom meseca trebale da se prebace preko Majdanpeka ka istoku nisu se pojavile.

Razoružana je četnička grupa Anđelka Krajinskog[19] (80 ljudi), koja je u okolini Negotina sarađivala sa nemačkim trupama, pošto je njen vođa sa više svojih ljudi prebegao u Rumuniju.

Južni prostor: nove manje bande su se pojavile oko Aleksinca i istočno od Sićeva (15 km ist. od Niša).

U izveštajnom periodu ustanici su izvršili tri prepada na bugarsku železničku zaštitu:

4. 11. kod Tulova (14 km jugo-jugoistočno od Leskovca) komunisti su ubili 4 Bugarina.

5. 11. kod Viljekala (10 km jugoist. od Leskovca) neposredno na granici bugarskog područja ubijeno je 6 Bugara.

7. 11. jedna banda je izvršila napad na bugarsku železničku stražu na železničkoj stanici Sićevo, razoružala Bugare i odvukla ih sa sobom.

Još nema rezultata istrage.

Preko vojnog atašea u Sofiji predložena je zamena bugarske železničke zaštite borbenijim trupama.

Sabotaže i prepadi (prilog): Kao rezultat energične akcije pokazuje se popuštanje aktivnosti bandi. Izvan oblasti većih borbenih dejstava neprijatelj, osim nekoliko beznačajnih zaprečavanja na putevima, nije preduzimao nikakve sabotaže na železničkoj pruzi Beograd — Stalać, ali ipak je izvršio 4 sabotaže na železničkoj pruzi Stalać — Niš — Vranje i Niš — Pirot. U istom području je izvršeno više napada na opštine. Uočljiviji su masovniji napadi u prostoru oko Niša.

3.) *Naše trupe:*

342. pd: Po završetku lokalnog čišćenja oko Valjeva, 5. 11, zajedno sa I i III/125. pp i sa III/697. pp, sa prostora oko Koceljeva, oko Banjana, oko Užica i jugoist. od Šapca preduzela je koncentričan napad na neprijatelja koji se nalazi

[18] Oko Požarevca je dejstvovao Požarevački NOP odred (»Centralna Srbija«, str. 275), a u istočnoj Srbiji Boljevački, Krajinski i Zaglavsko-timočki NOP odred (VIG, br. 1/68, str. 99).

[19] Tenko Anđelković. Vidi dok. br. 233.

južno od Dobrača (vidi i brojno stanje neprijatelja). Posle završetka poduhvata divizija je, 9. 11, ponovo prispela u svoja mesta stanovanja Valjevo, Ub i Lajkovac.[20]

I i III/125. pp upućeni su u svoja mesta stanovanja južno od Beograda.

III/697. pp je 31. 10, prilikom samostalne akcije čišćenja jugoistočno od Šapca i nasilnog izviđanja do južno od Loznice, naneo neprijatelju gubitke od 30 poginulih. Streljano je 20 talaca. Zarobljeno 100 ljudi.

Bataljon koji je po završetku poduhvata 342. pd ponovo neposredno potčinjen K-di XVIII korpusa, zasada u Loznici, biće sledećih dana premešten iz Zaječara u Loznicu radi zatvaranja rudnika antimona. Prilikom čišćenja terena između Šapca i Loznice, 10. 11, kao mera za odmazdu je streljano 130 zarobljenika.

113. pd: iskrcavanje je počelo 7. 11. sa prosečnim zakašnjenjem od 15 časova.[21]

9. 11. u prostor Jagodina — Kruševac su prispeli: Štab div. (Paraćin)

---

[20] Posle akcije »Šabac«, opunomoćeni komandant u Srbiji je 9. novembra 1941. u 11,45 časova izdao naređenje o vraćanju jedinica 342. pd u svoje garnizone (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 163). U izveštaju ove divizije od 9. novembra 1941. piše da sopstvenih gubitaka u akciji »Šabac« nema, dok u akciji »Tamnava« ima 1 mrtav i 3 ranjena. Gubici protivnika iznose 55 mrtvih i 39 zarobljenih (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 159).

[21] Viša komanda 65 za naročitu namenu je 8 novembra 1941. izdala zapovest o smeni i angažovanju delova 704, 714. i 717. pd posle pristizanja pojedinih jedinica 113. pd na njihovo buduće područje razmeštaja:

»1. a) Štab puka i 1. bat. 749. peš. puka iz Kraljeva na prostor Bor — Zaječar — Negotin. b) bat. 741. peš. puka iz Bora na prostor Kragujevac — Jagodina — Ćuprija — Paraćin. 2. a) 3. bat. 741. peš. puka iz Kragujevca na prostor Bor — Zaječar — Negotin. b) 2. bat. 741. peš. puka (bez 7. čete) iz Zaječara i Negotina na prostor Kragujevac — Jagodina — Ćuprija — Paraćin. 3) 2. bat. 749. peš. puka iz Kraljeva u Niš. Ostatak trupa 717. peš. div., angažovan u Kraljevu, prelazi na budući prostor stanovanja ove divizije. Početak pokreta pod 1. do 3. usaglasiti sa smenom 1. bat. 749. peš. puka u Kraljevu od strane 113. pešadijske divizije.

Privremene granice:

a) Između 714. i 717. pešadijske divizije: k. 908, Smrdan (13 km severno od Trstenika) — k. 538, Blagotin — k. 338 Cernica — Drenovac — k. 342, Mecina Poljana — k. 328, Stopansko brdo — k. 915, Žuta bara k. 1098, Tilva Mušica — k. 910. Kotub (Kot) — k. 828, Paca Mare — k. 1130 — k. 552, Čoka Brlanj (mesta pripadaju 717. pešadijskoj diviziji).

b) Između 342. i 113. pešadijske divizije: Barić — Rudovački Zabran (12 km severozapadno od Aranđelovca) — Ostrovica (18 km jugozap. od Aranđelovca) — Majdan (10 km zapadno od Kragujevca) — Trstenik — Šiljača (33 km jugozapad. od Trstenika) — Sjenica (50 km zapadno od Raške«) (AVII, NAV-T- 501, r. 250, s. 1238-9).

Štab i II/260, pp
1/2 protiv oklopnog div.
1 pion. četa sa pion. kol.
Odeljenje za vezu
1/2 izviđač. batalj.
2 bater. peš. polj. haubica
Delovi trupa za snabdevanje.

Iskrcavanja je prouzrokovalo odlazak bandi iz brda zapadno od Jagodine ka zapadu.

Sve je učinjeno da se trupe učine pokretnim i da se podigne borbena snaga pešadije.

125. pp: Akcija čišćenja koja je vršena od 20. 10. završena je 3. 11. bez naših gubitaka. Neprijatelj je, osim onih 28 mrtvih o kojima je izvešteno u poslednjem desetodnevnom izveštaju, imao još 30 poginulih, a zarobili smo 20 ustanika. Od 4. do 8. 11. u poduhvatu 342. pd učestvovali su: I bataljon iz prostora Uba i III bat. iz prostora jugoistočno od Šapca. Bataljoni su sada u pokretu za svoje smeštajne prostore oko Beloga Potoka.

714. pd: Bez promene.

714. pd: Delovi 704. pd izvršili su više poduhvata kod Jagodine, Topole, Požarevca i Palanke bez sopstvenih gubitaka. Pri ovome neprijatelj je imao 22 poginula, 2 ranjena, a zarobili smo 35 ustanika.

717 pd: Delovi 717. pd, posle uspešnog ispada iz Kraljeva 1. 11, odbili su 2. i 3. 11. neprijateljski napad na Kraljevo vršen sa podrškom tenkova i artiljerije.[22] Neprijatelj je pri ovome imao 49 mrtvih (1 srpski kapetan i 1 p.poručnik), zarobljeno je 6 ustanika dok smo mi imali 3 mrtva i 7 ranjenih. Zaplenjene su 2 topov. kare sa municijom, 1 puškomitraljez i oružje i municija.

U cilju sprečavanja prelaza neprijateljskih snaga preko gornjeg toka Zapadne Morave ka jugu u dolinu Ibra, dok delovi 717. pd jugozapadno od Kraljeva zatvaraju put Kraljevo — Raška.

Prilikom akcija čišćenja istočno i severoistočno od Kruševca uzeta 33 taoca, zaplenjeno oružje i municija.

718. pd: U saradnji sa landešicen bat. a delimično i sa hrvatskom vojskom, izvršene su uspešne akcije čišćenja.[23] Iz-

---

[22] Vidi dok. br. 223 i 225.

[23] Borbe su, od 29. oktobra do 9. novembra na području Banje Luke i Kozare vođene protiv 1, 2, 3, 5. i 6. bataljona 3. krajiškog NOP odreda, vidi tom IV, knj. 2, dok. br. 68).

vešteno je da je neprijatelj imao 18 poginulih, 26 ranjenih, zarobljeno 67, a da su ranjena samo 4 naša vojnika.

Namera: Ostaje namera da 113. pd ponovo zauzme gornji deo doline Zapadne Morave. Za ovo je 113. peš. div. pridat 1/202. okl. puka. Postoji namera da se privedu delovi 717. pd i kasnije ostvari saradnja sa 342. pd.

Nastup predviđen posle prikupljanja delova divizije koji će učestvovati u borbi na prostoru za iskrcavanje.

Ostale namere bez promene — kao što je navedeno u »Proceni situacije« od 6. 11. 41.

(Opunom. komandant u Srbiji, br. 933/41. pov.)[24]

4.) *Saobraćajne linije:*

Saobraćaj na Dunavu teče bez ometanja.

Na putevima: Beograd — Valjevo, Beograd — Topola — Kragujevac — Paraćin — Niš, Leskovac — Kruševac — Kraljevo — Lapovo, Beograd — Smederevo — Požarevac — Gradište, Niš — Boljevac, Šabac — Loznica i na železničkim linijama:

Beograd — Palanka
Beograd — M. Krsna — Vel. Plana
Šabac — Loznica

sporazumno sa generalnim opunomoćenikom za Srbiju[25] stvorena je sa obeju strana puta slobodna zona širine 500 km. U ovoj zoni je posečeno drveće i u istoj se ubuduće ne sme sejati kukuruz, konoplja i paprika.

Prispela su dva bugarska bataljona za pojačanje železničke zaštite južno od Niša. Bataljoni pripadaju dopunskim trupama i nisu dovoljno izvežbani. Prosečna starost ljudstva je 40 godina. U svakoj četi ima po 2 teška i 2 laka mitraljeza. Preko vojnog atašea u Sofiji predložena je zamena jedinicama veće borbene vrednosti.

Od 1. 11. je ponovo u ograničenom obimu dozvoljen civilima saobraćaj na železnicama. Od sredine novembra srpska pomoćna policija će vršiti kontrolu saobraćaja, a na važnim železničkim stanicama poljska žandarmerija.

Do kraja novembra će verovatno biti izrađeno 75 stražarskih tornjeva za osiguranje najvažnijih objekata na železničkoj pruzi Beograd — bugarska granica i za život važnih objekata Beograda.

---

[24] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[25] Misli se na generalnog opunomoćenika za privredu u Srbiji Franca Nojhauzena (Franz Neuhausen).

Kraljev. mađar. dunavska flotila je za vreme poduhvata 342. pcš. div. jednom poluflotilom bila angažovana za zatvaranje Save, da se ustanici ne bi prebacivali preko reke.

Druga flotila je imala zadatak da sa vode potpomogne akciju čišćenja srpske pomoćne žandarmerije istočno od Požarevca u pravcu Kličevca.

5.) *Uprava i privreda.*[26]

Proizvodnja rude u Boru počela je 20. 10. Računa se sa proizvodnjom rude od 1.500 tona u novembru i 3.000 tona u decembru. Početak dobijanja bakra od 1941.

Da bi se povećala proizvodnja rudnika Kostolac, general. opunomoć. za privredu u Srbiji uputio je u Kostolac, kao pomoćnu radnu snagu, 300 ljudi iz konc. logora Šabac. Trupama je naređeno da pojačaju obezbeđenje rudnika i da sa pionirima preduzmu nadzor nad radovima. Pošto je godišnje doba povećalo potrebe elektrana, neizbežno je potrebno povećanje proizvodnje uglja.

6.) *Plen teh. štabova:*

a) Plen prilikom borbi:

Naše trupe: 1 top, 2 topov. kare, više automatskih oruđa, mnogo pušaka, municija, pribor.

Srps. žandarmerija: 10 automat. oruđa, 113 pušaka, izvesna količina municije, čiji broj nije naveden, i pribor.

b) Iz skladišta plena u Paraćinu i Kragujevcu odvučena je municija. Iz Kragujevca se i dalje odvlači materijal i pribor.

Skladište plena Kraljevo: Stanje bez promene; na železničkoj stanici spremni za pokret stoje 214 vagona, još se ima da utovari oko 100 vagona.

Skladište plena Zagreb: Evakuacija će biti završena kroz oko 10 dana.

Prema saopštenju Štaba za vojnu privredu Jugoistok, u Zavodu Obilićevo eksplodiralo je 80.000 kg baruta i 12.000 kg dimnih sveća.

Transporti iz Hrvatske:	69	vagona
iz Srbije	159	„
	228	vagona

U Srbiji se vagoni stalno i, po mogućnosti, hitno pretovaraju na brodove ili se sastavljaju municijski vozovi. Za pretovar ima još 372 vagona. Nagomilavanje u Beogradu treba pripisati saobraćajnim prilikama.

---

[26] Opširnije o tome vidi dok. br. 194, 222, 232, 247 i 294.

c) 9. tehn. batalj. (Zagreb, angažovan takođe i u Beogradu, Rumi i Rakovici), prema telefonskom saopštenju OKW/Pc. Ia, verovatno će još u novembru biti povučen; u Beogradu, Rumi i Rakovici će biti angažovan 10. tehn. batalj. (dosada u Paraćinu).

Tehn. štab 41. će posle završenih poslova u Zagrebu izvršiti predaju pribora, materijala i municije koji dolaze iz Rajha za ustrojstvo hrvatske vojske.

d) Gubici:

U Kraljevu su naišli na minu 1 putnički auto i 1 kamion kolone tehn. kola 1, te su uništeni a pri ovome su ranjeni 1 narednik i 1 desetar.

7.) *Hapšenja:*

Ubuduće izveštaje o streljanjima, hapšenjima i merama za odmazdu dostavljati prema priloženom obrascu (prilog).

U borbi ubijeno ustanika	758.	
Streljani kao taoci	904.	
Uzeti za taoce	893	(od ovoga u Beogradu 169).
U borbama zarobljeno	461.	

Zaključujući izveštaj o dosadašnjim brojevima ubijenih za vreme do 15. 11. dostaviće se po prijemu izveštaja za 19. 11.

U zarobljeničkoj bolnici u Beogradu još se nalaze 12 Engleza, koji će uskoro biti transportovani u Rajh.

Nedavno je kod Valjeva uhvaćen jedan Englez koji je pobegao iz jednog zarobljeničkog transporta u Grčkoj.

8.) *Folksdojčeri:*

Krajem oktobra u Mačvi se nalazilo 1.500 folksdojčera, podeljenih u radničke čete, koji su imali 3 folksdojčera — lekara.

Beme

BR. 233

IZVEŠTAJ NAČELNIKA ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 11. NOVEMBRA 1941. FELDKOMANDANTURAMA I KRAJSKOMANDANTURAMA O PROCENI VOJNO-POLITIČKE SITUACIJE KOD USTANIKA U SRBIJI OD 30. OKTOBRA DO 8. NOVEMBRA 1941. GODINE[1]

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI, ODELJ. IC
Br. 3645/41. poverljivo

O. U., 11. 11. 41.
Odelj. Ia, br. 1035/41. pov.
Poverljivo!

Izveštaj o situaciji kod neprijatelja za vreme od 30. 10 — 8. 11. 1941.[2]

A.) *Opšte:*

Smirivanje zemlje napreduje. Usled akcije čišćenja koju je preduzela 342. peš. divizija severno od Valjeva,[3] neprijatelj je bio prinuđen na veće pokrete, koji su ga odveli u retko naseljene i proizvodno siromašne brdske predele. Nemačke trupe i srpska pomoćna žandarmerija preduzele su više uspešnih akcija protiv komunističkih bandi.

Pukovnik Mihailović, komandant ustaničkih četničkih grupa, koji se do sada nalazio u iščekivanju u planinama između Čačka i Valjeva, pod prinudom i pritiskom prilika, saopštio je u toku poslednjih dana da je on sada odlučio da napadne komuniste u zapadnoj, gornjoj dolini Morave.[4] Dejstvo našeg zahteva o bezuslovnoj kapitulaciji njegovih jedinica, koji je upućen pukovniku Mihailoviću, mora se sačekati. Međutim, u svakom slučaju, zauzimanje stava protiv komunizma od strane Mihailovića znači slabljenje ustanika.

U Beogradu i Banatu vlada mir.

B.) *Sabotaže i prepadi:*

Kao rezultat oštrog zahvatanja ocrtava se slabljenje aktivnosti bandi. Izvan područja većih borbenih dejstava, neprijatelj nije preduzimao akte sabotaže na pruzi Beograd — Stalać; jedino je vršio neka beznačajna zaprečavanja na drumo-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1224-7.

[2] O tadašnjoj situaciji vidi i dok. br. 215, 217, 218, 220, 222, 223, 225, 228, 230 i 232.

[3] Vidi dok. br. 219.

[4] O napadu četnika na partizane u zapadnoj Srbiji i hapšenju pripadnika i simpatizera NOP-a vidi dok. br. 230; Zbornik, tom I, knj, 1, dok. br. 70: saopštenje Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije od 4. novembra 1941.

vima. Bila su svega 4 akta sabotaže na železničkim prugama Stalać — Niš — Vranje[5] i Niš — Pirot.[6] U istom području izvršeno je više prepada na opštine.

C.) *Situacija kod neprijatelja:*

1.) *Severozapadni prostor:*[7] Izveštaji s početka ovog meseca potvrđuju dosadašnje shvatanje da se južno od Save a severno od Valjeva mora nalaziti veća neprijateljska grupa (2000 ljudi ili više). Borbeni dodir usledio je na odseku Dobrave (front neprijatelja prema severozapadu) i na odseku Uba (front neprijatelja prema jugu i jugoistoku).

Glavnina protivnika, koja je oko 3. 11. bila skoncentrisana oko Koceljeva, prema naknadno primljenim izveštajima, izvukla se — neposredno pred akciju 342. pešadijske divizije — isprva ka jugozapadu, u predeo 12 km zapadno od Valjeva. Na osnovu novih zapovesti iz štaba korpusa došlo je još do dodira sa jačim neprijateljskim snagama na liniji Šermetovac (18 km severozapadno od Valjeva) — Rabas (11 km severozapadno od Valjeva), pri čemu je neprijatelj izgubio u borbi oko 100 mrtvih. Čini se da je ova neprijateljska grupa predstavljala jaču zaštitnicu glavnine neprijatelja koja se izvukla ka jugu. Moguće je da se neprijatelj i dalje izvlači preko planine u južnom pravcu, ka Rogačici, kako bi tamo ostvario priključak na glavni komunistički centar Užice. Također je moguće izvlačenje neprijatelja u jugozapadnom pravcu, prema Ljuboviji.

Slabiji delovi neprijatelja izvukli su se iz prostora Koviljača u zapadnom pravcu. Može se pretpostaviti da su neke od ovih bandi odstupile u planinu Cer.

U planini Cer ponovo su se pojavile partizanske bande, koje su delom već pri kraju meseca iz prostora oko Krupnja opet odstupile ka severu. Nekoliko manjih bandi navodno je preduzelo prodore u Mačvu.

2.) *Zapadna Morava (borbeno područje oko Kraljeva):*[8]

1. 11. preduzeo je neprijatelj iz zapadnog pravca tenkovski nalet na Kraljevo, pri čemu je — potpomognut artiljerijom — uspeo da prodre u sam grad.

Posle ovog prodora, neprijatelj nije preduzimao nikakve napade u ovom prostoru.

---

[5] Ove diverzije, 2 i 2/3. novembra 1941, izveli su delovi Kukavičkog i Topličkog NOP odreda (»Hronologija«, str. 159).

[6] Ovu diverziju (oštećenje pruge i napad na žel. st. Sićevo) izvršili su, 6. novembra 1941, delovi Nišavskog i Ozrenskog NOP odreda »Hronologija«, str. 159).

[7], [8], [9] i [11] O situaciji na ovim područjima vidi dok. br. 222 i 232.

Od neprijateljske grupe Vukašinovića, koja je stajala jugoistočno od Kraljeva i čija je jačina označena sa približno 2000 ljudi, izgleda da je najmanje polovina pomerena u severozapadnom pravcu, preko Ibra napred, i da se prikuplja na levoj obali Ibra, na Konarevu (7 km jugozapadno od Kraljeva). Najnoviji vazduhoplovni izveštaj saopštava da se jugozapadno od Konareva, na pruzi Raška — Kraljevo, obavljaju istovari, po svemu sudeći — materijala.

Drum Kraljevo — Trstenik je slobodan od neprijatelja.

Slika neprijatelja u ovom borbenom prostoru pruža ukupan utisak da je neprijatelj napustio svoje napadne namere na Kraljevo i da priprema zatvaranje komunikacija od Kraljeva ka Užicu i od Kraljeva ka Raškoj.

3.) O partizanskim grupama koje se nalaze u Šumadiji,[9] na prostoru *južno od Beograda* i *južno od Obrenovca*, pribavljena su dalja obaveštenja iz pronađenih pismenih materijala. Navodno postoji Jedinstveno borbeno vođstvo — Glavni štab narodnooslobodilačkih partizanskih odreda,[10] sa odredskim grupama i sledećim potčinjenim odredima:

Kosmajski partizanski odred (oko 400 ljudi), u srezu kosmajskom,

Šumadijski partizanski odred na prostoru Aranđelovac — Palanka,

Posavski partizanski odred (3 bataljona), čija je glavnina učestvovala u neprijateljskim operacijama oko Koceljeva.

Formacije su jako oslabljene. Zajedničko vođenje ne dolazi do izražaja.

4.) *Predeo južno od Dunava:* Veći broj vrlo uspešnih akcija nemačkih jedinica i srpske pomoćne policije naneo je komunističkim bandama — koje se nalaze istočno i jugoistočno od *Požarevca*[11] — osetne gubitke.

Neprijatelj je 2. 11. istočno od Požarevca minirao mostove koji između Salakovca i Dunava preko Mlave vode ka istoku. Ova mera pokazuje da se bande koje stoje na prostoru Rabrovo — Neresnica osećaju ugroženim usled pojačane pojave naših snaga.

Bande koje je, navodno, trebalo početkom ovog meseca pomeriti preko Majdanpeka ka istoku — nisu došle do izražaja u prostoru Majdanpeka.

Četnička grupa Anđelka Krajinskog[12] (80 ljudi), koja je do sada sarađivala sa nemačkim jedinicama, razoružana je, pošto je njen rukovodilac pobegao na rumunsko područje.

---

[10] Glavni štab NOP odreda Srbije

[12] Taj četnički vojvoda je pristupio Pećancu i napadao partizane u istočnoj Srbiji, naročito Krajinski NOP odred (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 32 i 38).

5.) *Južni prostor:*[13] Nove bande pojavile su se oko Aleksinca i istočno od Sićeva (15 km istočno od Niša).

U vreme na koje se odnosi ovaj izveštaj bila su tri prepada ustanika na bugarsko obezbeđenje železnice.

Raspodela:
B-1, feld-i
krajskomandanturama

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji, načelnik štaba
Pemsel

BR. 234

IZVEŠTAJ 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 12. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O IZVEDENIM OPERACIJAMA PROTIV PARTIZANA U SEVEROZAPADNOJ SRBIJI I BORBENOJ VREDNOSTI SOPSTVENIH TRUPA[1]

342. PEŠADIJSKA DIVIZIJA
Odelj. Ia, br. 879/41. pov.

Div. Gef. St., 12. 11. 41.

POVERLJIVO

Predmet: Borbena vrednost trupe.

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI

1.) Divizija — iskrcana od 20—24. 9. 41 već je 48 dana angažovana, i to:

zauzimanje Šapca[2]	od 23. 9 — 27. 9.
operacija Mačva	od 28. 9 — 8. 10.
operacija planina Cer[3]	
pregrupisavanje snaga	od 9. 10 — 10. 10.
pravac sever—jug	od 10. 10 — 12. 10.
pravac jug—sever	od 13. 10 — 16. 10.

---

[13] U južnoj Srbiji su se nalazili Rasinski, Kukavički, Ozrenski, Toplički, Nišavski, Vranjski, Babički i Kopaonički NOP odred (VIG, br. 4, 1966, str. 20).

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2130, s. 365-6.

[2] Vidi dok. br. 165 i 170.

[3] Vidi dok. br. 185.

operacija Krupanj, Valjevo[4]

pregrupisavanje snaga	od 17. 10 — 19. 10.
Krupanj	od 20. 10 — 21. 10.
Valjevo	od 22. 10 — 26. 10.
povratak u garnizone	do 28. 10.
U garnizonima Valjevo, Lajkovac, Ub	od 29. 10 — 2. 11.

Operacija Šabac, Valjevo[5]

pregrupisavanje snaga	3. 11
izvođenje	od 4. 11 — 9. 11.

Dani između operacija, od 29. 10. do 2. 11, bili su u tolikoj meri opterećeni, i to uređenjem loših smeštajnih prostorija, službom osiguranja i operacija u cilju izviđanja, da se o odmoru ne može govoriti.

2.) Operacijama je bitno naudilo vreme, koje je do 11. 10. bilo vrlo toplo i sa mnogo prašine.
Posle toga, od 28 dana, 21 dan je padala kiša, uz to blatnjavi drumovi, jako raskvašeni putevi, kao i teren pokraj puta, a mnogi i neprohodni.
Planine Cer i Iverak, kao i planine severno od Krupnja, sa obe strane puta Loznica — Valjevo i puta Valjevo — Koceljevo, zahtevale su od trupe, koja je najčešće bila na terenu, savlađivanje velikih visinskih razlika.
Smeštajne prilike bile su većinom loše. Veliki deo divizije za vreme kiša bio je upućen na bivakovanje.

3.) Zdravstveno stanje, posle svega ovoga, ne može se okarakterisati kao dobro. Trupa je svakako fizički vrlo umorna. Obuća, odeća, naoružanje i oprema, zbog skoro neprekidnih dejstava, koja su uslovila velika prljanja i habanja, nisu mogla u dovoljnoj meri da se održavaju u ispravnom stanju i da se zanavljaju, naročito komora sa ličnom opremom skoro nije mogla stići do jedinica.
Specifičnost i trajanje dejstava (pročešljavanja, pretraživanja, streljanja i život na terenu) počinju negativno da se odražavaju na disciplinu i opšte držanje trupa.
Diviziji je hitno potreban pogodan duži odmor kako bi ponovo uspostavila borbenu vrednost, sprovela naređeno zaštitno cepljenje i završila terapiju protiv malarije.

Dr Hinghofer

---

[4] Vidi dok. br. 197.
[5] Vidi dok. br. 219.

BR. 235

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 14. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I O SOPSTVENIM NAMERAMA U SRBIJI I NDH[1]

Strogo poverljivo!
Teleprinterom

Dostavljeno:
1) OKW, WFSt, Odelj. L.
2) OKH, Gen. St. d. H. /Oper. odelj.
3) Ob. d. L. Gen. St. d. L.

Kratak pregled situacije na prostoru komandanta oružanih snaga na Jugoistoku

1) Srbija:

U Beogradu i Banatu mir.[2] U većem delu Srbije raste otpor stanovništva protivu ustanika. Ustanički vođa Mihailović ponudio je opunomoćenom komandantu u Srbiji svoje bande za zajedničku borbu protivu komunista.[3] Ponuda je odbijena uz zahtev za bezuslovnu kapitulaciju. Odgovor još nije dobijen. Kapitulaciju ne treba očekivati. Mihailovićeve bande jednim delom već se bore protivu komunista.[4] Ova činjenica ne menja ništa u pogledu zahteva za bezuslovnu kapitulaciju. Akcija čišćenja 342. divizije severno od Valjeva nije imala očekivani uspeh. Ustanici su odstupili na jug i jugozapad. Na planini Cer ponovo male bande, koje su iz rejona Krupnja opet prodrle na sever. Bande Mihailovića su kao i do sada, u rejonu Užice — Čačak, južno od Valjeva. To je verovatno u vezi sa jačom komunističkom grupom u dolini gornjeg toka Zapadne Morave. Ovde se opet vode borbe za Kraljevo. U rejonu južno od Beograda i južno od Obrenovca pojedinačne ustaničke grupe komunističkog karaktera; nastoji se da se otkrije njihovo zajedničko rukovodstvo. Južno od Požarevca nalaze se takođe ko-

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV,T-312, r. 452, s. 8036711-4).
[2] Vidi Zbornik, tom I, knj. 20, dok. br. 27: pismo Okružnog komiteta KPJ za južni Banat od 14. novembra 1941. partijskim i skojevskim organizacijama o jačanju organizacija i širenju ustanka.
[3] Vidi dok. br. 232 i 236.
[4] Vidi dok, br. 236, objašnjenje 14, 17 i 19.

munističke bande i u novije vreme pojedinačne manje bande istočno i južno od Niša. Smanjen je broj akata sabotaže i prepada, sem što su sve češći prepadi na železničke pruge Niš — Sofija i Niš — Skoplje. Pojedinačne akcije 714. i 717. div. imale su dobar uspeh. Razlog opadanju broja akata sabotaže i prepada leži kako u akcijama trupa i pojačanom hapšenju komunista, slobodnih zidara i Jevreja, tako i u početku zime. Sa ponovnim oživljavanjem mora se računati.

Namere: Po pristizanju 113. divizije, krajem novembra čišćenje doline Zapadne Morave i prostorije severno od nje nastupanjem 113. div. sa linije Jagodina — Kruševac ka zapadu u sadejstvu sa 342. div. koja će nastupati iz rejona Valjevo na jugoistok. Izvlačenje 125. pp radi prebacivanja na Krit počev sa 20. 11. Ojačanje obezbeđenja glavne železničke pruge i glavnog puta izradom fortifikacijskih objekata i lokalnim akcijama čišćenja. Na glavnim putevima i železničkim prugama stvoriti sa obe njihove strane slobodne zone široke 500 m i završiti izradu stražarskih kula na železničkoj pruzi Beograd — Niš i kod važnih postrojenja u Beogradu. Pojačanje bugarskog obezbeđenja železničke pruge Niš — Pirot i Niš — Skoplje upotrebom težeg naoružanja i još jednog bugarskog bataljona. Ponovno uspostavljanje srpske uprave u luku Sava — Drina.

2) Hrvatska:

Opšte stanje ustanka se pooštrava prelaskom ustanika iz Srbije u Hrvatsku. Glavne oblasti ustanka su oko Sarajeva, u rejonu Tuzla — Doboj i u rejonu Banjaluke. Povećan broj prepada na železničku prugu Beograd — Zagreb. Italijani su poseli Višegrad.[5] Italijanski zahtev da se hrvatske trupe povuku iz Višegrada odbijen je.

Namere: Pojačati obezbeđenje železničke pruge Beograd — Zagreb, po potrebi i po ceni slabljenja nemačke posade u unutrašnjosti zemlje. Akcija čišćenja zapadno od železničke pruge Sarajevo — Visoko.

3) . . .[6]

---

[5] Italijani su ušli u Višegrad 7. novembra 1941. na osnovu saglasnosti Vrhovne komande Vermahta od 30. oktobra 1941. i predloga nemačkog generala u Zagrebu, kao i saglasnosti komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, koji je napomenuo da on nema nikakvih zamerki na italijansko posedanje Višegrada, Međeđe i Ustiprače, ukoliko je tim saglasna vlada NDH. Međutim, posle ulaska u Višegrad, Italijani su odmah bezuslovno zahtevali povlačenje iz grada snaga NDH, što je bilo protivno dogovoru (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 396-9).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

4) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku smatra da je u narednim mesecima, sem 113. divizije, nužno dovođenje i ovih snaga:

još jedne divizije u Srbiju,
jedne divizije u Hrvatsku.

Posle obrazovanja tvrđavske divizije na Kritu, poželjno je da se za rejon Soluna pristupi prebacivanju neophodne divizije počev od polovine januara.

5) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku namerava da ubuduće zbirni izveštaj o situaciji dostavlja približno polumesečno.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(K-a 12. A), Ia
Br. 2280/41. od 14. 11. 41.

Tačnost overava:
Jug.
generalštabni major

u ... čas.

BR. 236

IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG CENTRA VERMAHTA U BEOGRADU OD 14. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O ODNOSU ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA PREMA NOP-u, O PREGOVORIMA PREDSTAVNIKA VERMAHTA I DRAŽE MIHAILOVIĆA I O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI[1]

Ured za analize — inostranstvo
Br. 712/41. Az. B, 1b.

Beograd, 14. 11. 1941.

OKW — INOSTRANSTVO VIII

Berlin

Predmet: Stanje u Srbiji.

Na srpskom ustaničkom području sada se situacija raščišćava utoliko što se komunistički partizani i srpske nacionalne ustaničke snage jedni od drugih odvajaju. Do sada je, delimično zbog spajanja komunističkih, panslavističkih i srpskih idejnih pogleda kod velikog dela ustanika, a delimično

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1934, s. 6506108-15.

iz taktičkih razloga, postojala saradnja pojedinih grupa,[2] koja izgleda da se sada okončava.

Pretežnim delom srpski nacionalno opredeljenih ustanika komanduje generalštabni pukovnik Dragoljub (Draža) Mihailović (uporedi Ured za analize-inostranstvo br. 691, 695, 701/41, prilog 1),[3] koji raspolaže dobro disciplinovanim i naoružanim odeljenjima, među kojima i nerazoružanim ili ponovo naoružanim ostacima jugoslovenske vojske (uporedi teleks Uredu za analizu — inostranstvo iz Zagreba od 27. 4. 41. o ponovnom naoružanju ostataka neprijatelja u prostoru Užice — Čačak od strane armijskog generala Ilije Brašića, ranijeg komandanta 3. armije u Skoplju),[4] i ima svoje glavno sedište negde na području planine Maljen. Njemu su bliska odeljenja generala[5] Dangića[6] u prostoru planine Romanije, jugoistočno od Sarajeva, dakle, na bosanskom području.[7]

Mihailović — očigledno iz taktičkih razloga — dugo vremena nije nastupio protiv komunista, iako on sam nikada nije bio komunista. Sadašnji srpski predsednik vlade general-pukovnik Milan Nedić čak i tvrdi u jednom »objašnjenju« od 12. 11. 1941, koje je objavljeno putem agencije Rudnik (uporedi Donaucajtung [Donauzeitung] od 13 .11. 1941, str. 4), da je Mihailović sklapao pismene sporazume sa komunističkim partizanima.[8] Stav Mihailovića prema Nedićevoj vladi bio je najviše vremena uslovljen pretpostavkom da bi se pod određenim uslovima moglo voditi računa o zahtevima nemačke okupacije ako nemački okupacioni Vermaht sam preuzme upravu, ali da je stvaranje srpske vlade pod nemačkim tutorstvom nedostojno i neprihvatljivo. Nadalje, sadašnji šef žandarmerije[9] pod Nedićem treba da je Mihailovićev protivnik, a ovaj bi rado video kada bi mesto šefa žandarmerije bilo u rukama generala Tomića.[10] To je moglo nepovoljno uticati na lične odnose između Nedića i Mihailovića, koji su putem jednog ilegalnog ofi-

---

[2] Vidi dok. br. 153.

[3], [4], [12], [13], [16], [19], [21], [22], [23], [24], [29] i [36] Redakcija tim prilozima ne raspolaže.

[5] Pogrešno; treba: majora.

[6] Jezdimir Dangić, žandarmerijski major osuđen je na smrt i streljan u Sarajevu avgusta 1947. godine.

[7] U drugoj polovini avgusta 1941. D. Mihailović je žandarmerijskog majora Jezdimira Dangića uputio u istočnu Bosnu radi organizacije četničkih odreda na tom području (AVII, Ča, reg. br. 1/3, k. 174: naredba komandanta Bosanskog četničkog odreda od 17. avgusta 1941). O majoru Dangiću vidi i Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 57 i VIG br. 2/1972.

[8] Vidi dok. br. 220.

[9] Verovatno Stevan Radovanović, general (AVII, Nda, reg. br. 2/3-1, k. 52).

[10] Miroslav

cirskog udruženja sve do poslednjeg vremena navodno bili u međusobnoj vezi, kao i sećanje na događaje iz vremena kada je Nedić bio jugoslovenski ministar rata,[11] pa je, zbog samovoljnog držanja tadašnjeg šefa štaba za utvrđivanje (30. 4. do 17. 12. 1939), pukovniku Mihailoviću od 1. 11. 1939. uz kaznu od 30 dana zatvora počev od 3. 11. 1940. dodao ponovnu kaznu od daljih 30 dana zatvora. Mihailović je 1939. g. bio kažnjen zbog toga što je: »u jednom pismu šefu obaveštajnog odeljenja Glavnog generalštaba stanje aktivnih trupa kao i ostale odnose u Sloveniji predstavio preterano pesimistički.« (Uporedi Ured za analize — inostranstvo, br. 691/41, str. 4).[12]

Dangić je od početka prema komunistima zauzeo odlučniji stav nego Mihailović. Njegov cilj u odnosu na nemačke okupacione vlasti u pograničnoj staroj Srbiji bio je očigledno da zajedno sa njima nastupi protiv komunizma i da time obezbedi slobodno zaleđe radi suzbijanja hrvatskih ustaških jedinica na srpskim oblastima Bosne. (Uporedi uz to dostavljen letak bosanskih četnika na pl. Romaniji od 2. 9. 1941. uz akt Uredu za analize br. 653/41).[13] Dangić je zbog toga češće demonstrativno pokazivao svoju želju da se sa Nemcima složi. Tako se o njemu priča da je, između ostalog, dao da nastupaju jedinice u cilju iskazivanja počasti nemačkim oficirima.

Početkom novembra 1941. došlo je do otvorenog sukoba između četnika pod komandom Mihailovića i komunista.[14] Pre-

---

[11] Opširnije o radu Milana Nedića u bivšoj Kraljevini Jugoslaviji vidi Zbornik dokumenata »Aprilski rat 1941«, VII, Beograd, 1969, dok. br. 122, objašnjenje 3.

[14], [17] i [19] Vidi dok. br. 233. Otvoreni sukobi su počeli kada su četnici u Požezi, krajem oktobra 1941, ubili Milana Blagojevića, komandanta 1. šumadijskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 68 i 69), i kada su, 1. i 2. novembra 1941, napali Užice, koje su branili delovi Užičkog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 72). Opširnije o tome vidi plan napada četnika DM na Užice (AVII, Ča, reg. br. 6/1, k. 50) i zapovest Požeškog četničkog odreda od 1. novembra 1941. za napad na Užice (AVII, Ča, reg. br. 5/1 i 7/1, k. 50). U prvoj polovini novembra četnici DM, su u Ivanjici, napali Moravičku četu Užičkog odreda (Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 69 i AVII, a. NOP, reg. br. 7/23, k. 1641, reg. br. 2—3, k. 1983), zatim, između Kraljeva i Čačka, mučki napali posadu i prateći vod partizanskih tenkova (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983); »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 116). Po naređenju Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije, delovi Užičkog i Čačanskog NOP odreda su napali četničke i 3. novembra 1941. zauzeli Požegu (AVII, a. NOP, reg. br. 5/4. k. 1983; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj I., str. 116). Četnici DM su do 16 časova 7. novembra 1941. predali ultimatum Štabu Čačanskog NOP odreda: da se partizanska posada Čačka preda s celokupnim naoružanjem, ili će, u protivnom, oni grad staviti pod artiljerijsku vatru (AVII, Ča, reg. br. 21/3, k. 15a). Štab Čačanskog NOP odreda je odbacio ovaj ultimatum, a četnici DM su zatim napali Čačak, ali su, u tročasovnoj borbi, bili poraženi (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 73; a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983; Arhiv Muzeja

ma vesti komunističkog partizanskog slobodnog predajnika[15] na srpskom jeziku od 9. 11. 1941 (uporedi uz to »radio-izveštaj 9. 11. 1941. o širenju vesti na srpskom jeziku« propagandnog odeljenja »S« radio-grupe vojnog komandanta, koji je dostavljen od strane Ureda za analizu — inostranstvo, br. 705/41),[16] komunistički komesari su navodno na pojedinim područjima pokušali novu teritorijalnu raspodelu, što je zbog primenjenih metoda dalo povoda za ustanak seljaka, koji je ubrzo bio pomognut od strane Mihailovićevih ljudi kao i dobrovoljačkih jedinica, i konačno i od strane nemačke vojske. Mihailovićevi ljudi uništili su pri tom kod Mionice i Ljiga komunističke bande, imali oko 500 zarobljenika i zaplenili velike količine ratnog materijala. 150 komunista predato je nemačkim trupama.[17] Komunistički partizanski slobodni predajnik izvestio je o tome 9. 11. 1941. na srpskom jeziku između ostalog:

> »Ono što nam je zadalo najteži udarac je besramna izdaja četnika, odreda pukovnika Draže Mihailovića, koji su se do sada u zajednici sa nama borili protiv neprijatelja. Po zapovesti Dražinoj, oficiri i komandanti naredili su vojnicima da se ne bore protiv napadača, već da ostanu neutralni. A najsramnije je da su pojedini Dražini komandanti stupili u vezu sa neprijateljem i sporazumeli se da se zajedno sa njim bore protiv naših drugova partizana. Naši drugovi nisu ništa znali o toj izdaji i o toj podlosti i dugo nisu imali pojma šta se u stvari dešava. Kada su se osvestili, u mnogim slučajevima bilo je već prekasno. Mnogi su ubijeni, mnogi razoružani i to od strane drugova sa kojima su do tada delili svako dobro i zlo . . .«.
> (Uporedi radio-izveštaj propagandnog odeljenja »S«, grupa Beograd, od 9. 11. 1941. dostavljen sa br. 705/41. Odelj. za analize — inostranstvo).[18]

NOB, Čačak, mikrofilm, snimak 2/749-753). Četnici DM su napali 7. novembra 1941. G. Milanovac, koji su branili delovi Čačanskog i 1. šumadijskog NOP odreda. Četnici su na prevaru razoružali 7. četu 1. šumadijskog NOP odreda i delove Čačanskog NOP odreda, odveli ih u s. Braiće i, kasnije, u s. Slovac, gde su ih predali Nemcima, a ovi su ih streljali (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983, reg. br. 11-20/4, k. 1985). Međutim, delovi Čačanskog NOP odreda su 8. novembra napali četnike i ponovo zauzeli G. Milanovac (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983). Opširnije o ovim sukobima NOP odreda i četnika DM vidi »Užice 1941«, str. 176—177, 179—187, 194—242; Dragojlo Dudić »Dnevnik 1941«, Prosveta, Beograd, 1957, str. 244—246).

[15] Redakcija nije mogla utvrditi na koju se radio-stanicu misli, jer su tih dana otpočele da rade dve radio-stanice: »Slobodna Jugoslavija«, koja se nalazila u SSSR-u, i partizanska radio-stanica, koja se nalazila u Srbiji (»Naprijed«, organ KHP Hrvatske, br. 79, od 16. novembra 1944; Vlado Strugar, n.d., str. 69).

Akcija Mihailovića protiv komunista treba da je još u toku.[19] Nju treba da prati dopunska akcija generalštabnog majora Dangića iz Bosne.[20]

U mestima Užice i Čačak, koja su zauzeli komunisti, došlo je povodom povlačenja Mihailovića do klanja srpskih nacionalista, kako se to zahtevalo od strane partizanskog slobodnog predajnika 9. 11. 1941. (Uporedi br. 705/41. Odeljenja za analize-inostranstvo se radio-vešću od 9. 11. 1941:[21] »Izbacite Dražine pristalice iz svojih redova da ne bi mogli nastaviti sa svojom izdajom... Ostajte nemilosrdni. Ubijte ove najnovije plaćenike, te životinje u ljudskoj spodobi...«, kao i br. 708/41. sa radio-vešću od 10. 11. 1941).[22]

Mihailović treba da sada pokrene akciju protiv Užica, gde se navodno nalazi celokupno rukovodstvo komunista, a zbog čega treba da se stavi u izgled i bombardovanje sa nemačke strane. U kontaktima sa nemačkim okupacionim vlastima koji su niže opisani Mihailović je navodno molio da mu se stavi na raspolaganje 100.000 metaka da bi mogao nastupiti protiv Užica.

Ovakav kontakt koji potiče od Mihailovića demantovan je još 10. 11. 1941. Londonskim radijem, koji je očigledno bio jako siguran u Mihailovića. Javio je:

> »Srpski patrioti nastavljaju borbu iza nemačkog fronta. Rezultat te borbe bio je da su Nemci pozvali vođu patriota u Beograd da bi sa njim pregovarali, a ovaj, Draža Mihailović, ne puzi pred Nemcima kao Nedić. On je odbio da se upusti u pregovore dokle god Nemci ne napuste Srbiju«.
>
> (Uporedi dostavljeni radio-izveštaj od 10. 11. 1941. sa br. 708/41. Uredba za analize — inostranstvo).[23]

12. 11. 1941. britanski radio iz Kaira je izvestio na srpskom jeziku: »General Nedić treba da sa pukovnikom Dražom Mihailovićem započne pregovore. Ovaj se saglasio da obustavi neprijateljstva, ali pod uslovom da Nemci napuste Srbiju a ostave okupacione trupe samo u Beogradu i Nišu«. (Uporedi radio-izveštaj od 12. 11. 1941. dostavljen sa br. 711/41. Uredu za analize — inostranstvo.[24]

Suprotno ovakvom prikazu činjenica je da su pre oko 14 dana konjički kapetan Mitrović,[25] koga je izaslao Mihailović, i pukovnik Pantić,[26] čije je sedište u Beogradu, tražili da se

---

[20] Draža Mihailović je naredio majoru Jezdimiru Dangiću da svoje snage iz Bosne prebaci u Srbiju (AVII, Ča, reg. br. 8/2, k. 170).

[25] Nenad

[26] Branislav

započnu pregovori sa opunomoćenim komandantom u Srbiji. U noći između 11. i 12. 11. 1941. našli su se u okolini Mionice opunomoćenici komandanta u Srbiji sa pukovnikom Mihailovićem.[27] Ured za analize — inostranstvo u Beogradu uspeo je da na kratko vreme pre toga pribavi fotografije i tačne podatke o ličnosti pukovnika Mihailovića i njegovog navodnog ađutanta majora Paloševića[28] i da ih preda komandantu u Srbiji i Vermahtovoj stanici za vezu (uporedi Ured za analize — inostranstvo broj 691, 695 i 701/41).[29] Tom prilikom Mihailovića nije pratio Palošević, nego major Mišić,[30] sin umrlog vojvode (= maršala) Mišića[31] (uporedi uz to pismo generala Simovića[32] vojvodi Mišiću iz svetskog rata koje je podneo Ured za analize — inostranstvo pod broj 298/41, tačka II).[33] Pomoćnik komandanta u Srbiji je navodno tražio prvo bezuslovnu kapitulaciju, na što Mihailović nije pristao, nego je objasnio odnose. Pregovori navodno do sada nisu prekinuti.

U pregovorima trebalo je da se pođe od razmišljanja da li bi trebalo Mihailoviću u datom slučaju odrediti neku vrstu roka za proveru, da li se bori protiv komunista, da bi se prilikom njihovog uništavanja štedela krv nemačkih vojnika. Za slučaj poraza komunista trebalo je da se donese odluka da li će se područja očišćena od komunista prepustiti na upravu Mihailoviću pod nemačkom kontrolom i eventualno da se dejstvuje u pravcu sporazuma između Nedića, sadašnjeg srpskog predsednika vlade, i Mihailovića, koji se međusobno neprijateljski odnose iz gore navedenih razloga a možda i zato što Nedić sluti da mu je Mihailović, koji ima mnogo pristalica, rival koji bi mogao da ga zameni.

Ako se sa Mihailovićem ne bi postigla takva saglasnost ili Mihailović ni nadalje ne bi pristao na bezuslovnu kapitula-

---

[27] Pregovori Draže Mihailovića sa predstavnicima Vermahta održani su u s. Divcima (kod Valjeva) 11. novembra 1941. Organizaciju susreta su izvršili pukovnik Branislav Pantić i kapetan Abvera dr Jozef Matl (vidi dok. br. 232; dr Jovan Marjanović, »Četničko-nemački pregovori u selu Divcu 1941«, Zbornik Filozofskog fakulteta, X-1, Beograd, 1968; VIG, br. 2/1970, str. 78—79, 82—85). Na tim pregovorima Draža Mihailović je izložio svoje stavove i zahteve, rekavši da je njegova borba isključivo usmerena protiv komunizma, a što je u interesu i Nemaca, i da zato od okupacionih nemačkih snaga traži da sadejstvuju, s tim što bi njegovi odredi imali punu slobodu akcije i što bi od strane nemačke komande bili potpomognuti oružjem i municijom. Opširnije o ovome vidi Bora M. Karapandžić: »Građanski rat u Srbiji (1941—1945)«, Klivland, Ohajo, Sjedinjene Američke Države, 1958, str. 132—140, 154—157.

[28] Miodrag
[30] Aleksandar
[31] Živojin
[32] Dušan
[33] Taj dokument redakcija nije pronašla.

ciju, onda bi prvo trebalo računati sa borbama protiv Mihailovićevih ljudi a posle njihovog savlađivanja sa daljim borbama protiv komunista, čije snage sada barem na nekim područjima savladava, odnosno vezuje Mihailović. Nadalje treba u novije vreme računati sa klanjem nacionalnih elemenata, naročito među seljaštvom i to od strane komunističkih partizana, a ako ne dođe do smanjivanja njihovog broja to bi moglo imati trajne nepovoljne posledice za ionako manjkavo snabdevanje područja koja se nalaze čvrsto u nemačkoj ruci, pre svega Beograd.

Pošto su pregovori sa Mihailovićem došli do izvesnog mirovanja, sadašnji srpski predsednik vlade general-pukovnik Milan Nedić dao je da se 12. XI 1941.[34] putem agencije Rudnik objavi sledeće »Objašnjenje«, koje je već napred citirano:

> »U ponedeljak uveče je Londonski radio govorio o političkom stanju u Srbiji i pri tome izneo neistinitu tvrdnju da su nemačke vlasti pregovarale sa Dražom Mihailovićem. Istina je suprotno! Draža Mihailović je poslao svoje zastupnike kako k meni tako i nemačkim vlastima da bi sa njima pregovarao. Nemačke vlasti su odbile bilo kakve pregovore sa njegovim posrednicima i postavile zahtev da se Mihailović sam pojavi i bezuslovno kapitulira.
>
> Uz to konstatujem: kada sam preuzimao vladu pokušao sam da pod svojim rukovodstvom ujedinim sve nacionalne srpske krugove za spas Srbije, da bi štedeli srpsku krv i u tom cilju sam pregovarao kako sa Kostom Pećancem tako i Mihailovićem. Kosta Pećanac je pokazao toliko ljubavi prema svojoj domovini da se odmah izjasnio da je spreman da udovolji mojoj želji. Naprotiv Draža Mihailović je prividno pokazivao kao da takođe hoće da sarađuje, pa je čak dobio od mene i novaca, ali je zatim sarađivao sa komunistima, a imam čak i dokaze o tome da je sa njima sklopio i pismene sporazume. Ako se Radio-London zalaže za Dražu Mihailovića, onda je time dat najbolji dokaz da on radi po engleskim instrukcijama za Moskvu i komuniste. Nemački Vermaht mu je zbog toga dao odgovor kakav jedino takav čovek i zaslužuje. Za nas Srbe je on zbog toga postupka neprijatelj kao svaki komunista«.

Nasuprot tome sudu se čuje da je Ljotić,[35] vođa srpskih nacionalsocijalista, koji doduše ima predsednika svoje linije

---

[34] Vidi dok. br. 189.
[35] Dimitrije

u sadašnjoj srpskoj vladi ali on lično nije u njoj, stupio u vezi sa Mihailovićem.

U zaključku se ukazuje na to da gore pomenuti komunistički partizanski slobodni predajnik poslednjih dana na srpskom jeziku počinje da zauzima otvoreno stanovište protiv Engleske i njene politike i time ostvaruje interesantan zaokret. Tako je u njegovoj vesti od 11. 11. 1941. između ostalog, rečeno:

»Londonska štampa i londonski radio ovih dana donose brojne izveštaje o borbama srpskih četnika, o kojima se kaže da su zauzeli velike delove Srbije, da su izvršili mnogobrojna akta sabotaže i da su paralisali celokupni saobraćaj. O pukovniku Draži Mihailoviću se kaže da je odbio zahtev srpskih vlastodržaca za saradnju i da je izjavio da on sa njima neće sarađivati dok se nemačke trupe još nalaze u Srbiji. Sve je to, međutim, sasma drska laž. Uspeh nije postigao Draža Mihailović, ni njegovi ljudi, već naše partizanske jedinice. Naše jedinice su te koje su izvršile akta sabotaže i paralisale saobraćaj. Naše jedinice su te koje su sve opustošile kako neprijatelj nigde ne bi ništa našao. Draža i njegovi ljudi su u toj borbi zatajili. Oni su prešli sadašnjim vlastodršcima i okrenuli se protiv nas. Naše jedinice moraju sada da se bore sem protiv drugih neprijatelja još i protiv izdajnika Draže i njegovih plaćenika. Njihova borba vodi se svuda sa uspehom.

Zašto Englezi i sada rade tako, zašto iskrivljuju činjenice i događaje predstavljaju lažno, kada se nalaze u ratu protiv Nemačke? O tome vam daje obaveštenje naš raniji izveštaj povodom Nedićevog govora. Mi se sa Nedićem slažemo da oni tamo u Londonu stvarno imaju isušene mozgove, da su egoisti bez srca i duše. Tome bi imali još da dodamo da oni ni za koga na svetu sem za sebe same nemaju razumevanja. Neka propadne ceo svet, samo ako mi ostanemo u životu. To je lozinka Engleza. Sa tim smo mi odavno načisto pa i nismo od njih nikada očekivali pomoć. Naše je mišljenje o nacionalsocijalističkom Berlinu, fašističkom Rimu i demokratskom Londonu opšte poznato. Nemačka, Italija i Engleska jesu i ostaju predstavnici kapitalizma i privrednog porobljavanja radnog naroda.

. . .

Zbog toga, drugovi, nemojte da poslušate ni londonski radio ni englesku štampu, jer su oni takođe naši neprijatelji. . .«.

(Uporedi radio-izveštaj od 11. 11. 1941. dostavljen pod br. 711/41. Uredu za analize — inostranstvo).[36]

Radi obaveštenja:
OKW/inost. VIII 2 primerka
W. V. St.

. . .[37]
kapetan korvete

BR. 237

OBRAZLOŽENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 15. NOVEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O RAZMENI POHAPŠENIH OFICIRA BIVŠE JUGOSLOVENSKE VOJSKE, SARADNJI SA MILANOM NEDIĆEM KAO PREDSEDNIKOM SRPSKE VLADE I O RAZVOJU USTANKA U SRBIJI[1]

Strogo poverljivo

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI

O. U. 15. 11. 1941.
Odelj. Ia, br. 527/41. str. pov.[2]

Odelj. Ia, br. 985/41. str. pov.

Veza: Načelnik OKW/W. F. St. Odelj. L (IV/Qu)
Br. 002516/41. str. pov. 29. 10 (telegram)[3]

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

1) Predlog za razmenu pohapšenih nepouzdanih srpskih oficira za srpske oficire ratne zarobljenike u Nemačkoj koji se predstavljaju kao neophodni i korisni za izgradnju zemlje u borbu protiv komunista bio je odbijen od strane Vrhovne komande oružanih snaga sa motivacijom da predsednik vlade Nedić, po nemačkim nazorima, važi kao nepouzdan i ne može pretendovati na poverenje.

U tu svrhu ja konstatujem:

---

[37] Potpis nečitak.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 263-7. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko parafa i datuma.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.

U vreme moga preuzimanja poslova opunomoćenog komandanta u Srbiji bila je od bitnih odluka da li armijski general Nedić treba da ostane kao predsednik vlade ili ne. Posle razgovora sa načelnikom Upravnog štaba, sa opunomoćenikom za spoljne poslove i generalnim opunomoćenikom za privredu, odlučio sam se da nagovorim armijskog generala Nedića da i dalje vodi poslove predsednika vlade. Nije bilo drugog izlaza.

Ustanički pokret beše zahvatio celu Srbiju izuzev južnih delova. 342. peš. div. beše stigla sa prvim transportima u Hrvatsku, severno od Šapca, dalje dovođenje snaga bilo je neizvesno. U prostoru između donjeg toka Kolubare i donjeg toka Morave (južno od Beograda) održavao je Nedić, sa organima svoje vlade, suštinski mir.

Zbog nedostatka snaga u ovome prostoru, ja nisam mogao uzeti na sebe da i ovde, odlaskom Nedića, stvaram nesigurnost i još veće zaoštravanje situacije.

Išlo se na to da se dobije u vremenu i da se prikupe sve snage i sredstva za bezobzirno savlađivanje ustanika. Nije se moglo odreći pomoći uticaja Nedićeve ličnosti i njegovih [pristalica] — pa i onim sa minimalnom privrženošću.

Ja sam, između ostaloga, bio suštinski saglasan i kroz poznavanje jednog memoranduma ondašnjeg ministra vojske Nedića princu Pavlu od 1. 11. 1940. koji rasvetljava stav Nedića (vidi prilog).[4]

Prema obaveštenju načelnika Upravnog štaba, naimenovanje Nedića kao predsednika vlade bilo je u svoje vreme predloženo komandantu Srbije, onda kada situacijom u Srbiji nije više mogla da gospodari komesarska vlada i kada je bilo odbijeno pojačanje nemačkih snaga. Armijski general Nedić je tada preuzeo dužnost posle dugog odbijanja i sa primedbom da i on, po svoj prilici, neće više biti u stanju da savlada komunistički ustanak.

Kada je meni bila data u ruku izvršna vlast (19. 9. 1941),[5] Nedić se tek posle dugog razmišljanja odlučio za dalje vođenje poslova.

---

[4] Taj prilog redakcija nije pronašla. Međutim, treba istaći da je memorandum tadanjeg ministra vojske i mornarice Milana Nedića bio povod za njegovo smenjivanje. Nedić je u memorandumu izložio svoje gledište o nespremnosti Jugoslavije za rat protiv sila Osovine i svoje spoljnopolitičke stavove, koji su bili identični s Ljotićevim stavovima, s kojim je inače usko sarađivao. Zbog toga je Nedić optužen da priprema državni udar s ciljem da Ljotić i on dođu na vlast, te je zato 6. novembra 1940. on smenjen a Ljotić stavljen u pritvor »Aprilski rat 1941«, VII, Beograd, 1969, dok. br. 296 i 301).

[5] Vidi dok. br. 155 i 162.

Ja sam u dosadašnjim razgovorima upoznao srpskog generala Nedića kao jednog nacionalno svesnog Srbina koji upravo misli trezveno i koji hoće da sačuva Srbiju od potpunog uništenja. Govori koje on drži srpskom narodu svedoče o njegovom stavu. Koncepti njegovih govora jedva da iziskuju kakvu korekturu od naše strane. Držanje engleske štampe i dalje je neprijateljsko protiv Nedića. Nedić se oseća kao neka vrsta »srpskog Petena«.

Armijski general Nedić, u svom dosadašnjem rukovođenju, što se tiče korektnosti bio je lojalan i svojim sredstvima protiv ustanika, uprkos mnogim teškoćama, postigao je vidne uspehe protiv komunista. Nedić je ponavljao molbe da se ustanička mesta bombarduju.

U slučaju pukovnika Mihailovića, Nedić je, na traženo stanovište, iako nije znao moje namere, sam od sebe istupao za bezuslovnu kapitulaciju pripadnika pukovnika Mihailovića.

Ja sam došao do ubeđenja da je dalje vođenje poslova predsednika vlade od strane armijskog generala Nedića bilo pravilno i da po cilju služi nemačkim interesima. Konstatacija OKW da Nedić ne može pretendovati na poverenje dolazi utoliko iznenađujuće što, po ovom pitanju, niti ja, niti načelnik Upravnog štaba, niti opunomoćenik za spoljne poslove nismo primili nikakvu orijentaciju, odnosno nismo ranije bili pitani za mišljenje.

2) U pitanju zamene uhapšenih nepouzdanih srpskih oficira za srpske oficire u nemačkom ratnom zarobljeništvu koji se prikazuju neophodni i korisni za izgradnju zemlje i borbu protiv komunista zauzima sledeći stav:

Ja sam smatrao neophodnim hapšenje aktivnih oficira u Beogradu, pošto je njihovo držanje prema nemačkim merama i prema vladi Nedića odbijajuće ili neprijateljsko i očigledno iz njihovih redova potiču veze sa pukovnikom Mihailovićem. Nakon hapšenja neophodno je njihovo *hitno* prebacivanje u zarobljeničke logore u Nemačkoj, pošto u Srbiji ne postoje odgovarajući zarobljenički logori za oficire i pošto bi se sa drugih zadataka morale povući jake snage za njihovo čuvanje.

Armijski general Nedić nije se protivio nužnosti hapšenja neophodnih aktivnih oficira i nije, on lično, za to postavljao nikakve uslove ili zahtevao protivusluge.

Predlog za zamenu, na molbu armijskog generala Nedića, bio mi je učinjen preko načelnika Upravnog štaba, i ja sam mu odobrio da dobije dragocene snage za izgradnju u Srbiji, ako ovo predstavljaju aktivni srpski oficiri, koji

za sada samo primaju plate praktično bez odgovarajuće naknade.

Hapšenje nepouzdanih aktivnih oficira u Beogradu sprovešće se u narednom vremenu. Ono do sada nije nastupilo, pošto:

a) u Srbiji ne stoje na raspolaganju nikakvi odgovarajući zarobljenički logori, niti stražarske snage,

b) hapšenje oficira stoji u vezi sa rešenjem »Mihailovićevog pitanja«.

Prebacivanje aktivnih srpskih oficira u zarobljeničke logore u Nemačkoj, po mom ubeđenju, isto je tako nužno kao i svih zarobljenih Srba sposobnih za nošenje oružja, naročito pripadnika pukovnika Mihailovića, kako bi se Srbija, zemlja tradicionalnih banditskih borbi, konačno umirila i kako bi se spečilo ponovno oživljavanje jednog velikog ustanka na proleće, odnosno u onom vremenu u kome bi situacija trebalo da zahteva povlačenje nemačkih snaga iz Srbije.

Beme

BR. 238

PREGLED KOMANDI, ŠTABOVA, JEDINICA, VOJNOUPRAVNIH I PRIVREDNIH KOMANDI I RAZNIH UPRAVA I USTANOVA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 16. NOVEMBRA 1941. GODINE[1]

A. H. Qu., 16. 11. 41.

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(KOMANDA 12. ARMIJE)
76 a-g 50 O. Qu./A. O. Kraft
Br. B. br 146/41. pov.

Poverljivo!

Veza: 1) O. K. H. Gen. St. d. H., Gen. Qu. odelj. H. Vers (Qu. 2/III) Br. I 6283/41. pov. od 22. 1. 41.[2]
2) O. K. H. Gen. St. d. H., Gen. Qu. br. 434/15 (Qu. 3/II b) br. I 6283/41. pov. od 30. 3. 41.[3]

Predmet: Izveštaj o sledujućem i imajućem stanju motornih vozila.

1 — prilog[4]

KOMANDI KOPNENE VOJSKE
KOMANDI POZADINE/Qu. 3

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (Komanda 12. armije) u prilogu dostavlja izveštaj o sledujućem i imajućem stanju motornih vozila za period od 23. 9. do 22. 10. 41.

U izveštaju su obuhvaćene sledeće jedinice:[5] Opunomoćeni komandant u Srbiji (komandant Srbije — Komandni štab)

sa štabom opunomoćenog komandanta u Srbiji
449. korpusna kartografska stanica
449. uprava vojne pošte
449. odeljenje feldžandarmerije
449. brdski korpusni bataljon za dotur

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 461, s. 8048895-8.

[2], [3] i [10] Redakcija tim dokumentima ne raspolaže.

[4] Redakcija taj prilog nije pronašla.

[5] Vidi dok. br. 241.

Komandant korpusa za dotur 449
Komandni štab
Upravni štab
714. peš. div.
717. peš. div.
718. peš. div.
342. peš. div.
Viša komanda LXV (sa 220. pt div. i oklopnom četom komandne grupe 12 za naročitu upotrebu)
704. peš. div.[6] (sa 734. peš. pukom)
125. peš puk
Štab 685. inžinjerijskog puka (mot.)
Grupa II/30. tvrđavskog inžinjerijskog odseka
828. laki auto-vod
183. Dulag
1. vod 2/572. armijskog san. bataljona
Vod motornog parka 4. čete 552. bataljona
Uprava za smeštaj kopnene vojske u Nišu
Vojna bolnica Beograd[7]
„ „ Niš
629. sanitetski vod na motornim vozilima
103. sabirni sanitetski park Zemun

---

[6] U zapovesti Više komande 65 za naročitu upotrebu od 1. novembra 1941. za premeštanje 704. pd, između ostalog, piše:
»...1.) *Štab 704. pešadijske divizije iz Valjeva u Požarevac.*
2.) *Štab diviziona i 1 baterija 654* iz Valjeva u Beograd.
3.) *Po 1/2 baterije 654* iz Valjeva u predeo Požarevca i Svinjice.
4.) Ostatak 704. pešadijske divizije, prema bližem uputstvu divizijske komande iz Valjeva, u novi prostor stanovanja severno od *buduće divizijske granice:* Draževac (4 km južno od Obrenovca) — Ralja — Drugovac — Rašanac (10 km jugoistočno od Požarevca) — Ranovac — Majdanpek — Jabukovac — Mala Kamenica (mesta pripadaju 704. pešadijskoj diviziji).
5.) *Smenjeni delovi i ostatak 721. pešadijskog puka,* sa po 1 bataljonom u predeo Topole, Mladenovca i Lapova...« (AVII, NAV-T-501, i 250, s. 1245-6).

[7] *Načelniku saniteta kod opunomoćenog komandanta u Srbiji bile su potčinjene ove sanitetske jedinice i ustanove:* Vojna bolnica 921. u Beogradu, Vojna bolnica 922 u Beogradu, Vojna bolnica 923 u Nišu, 629. vod sanitetskih motornih vozila u Beogradu, 4. vod sanitetskih motornih vozila 552. pozadinske komande, 2. sanitetska četa 572. pozadinske komande (1 vod), Bakteriološka stanica u Beogradu, Bakteriološka stanica u Nišu i Hemijska stanica u Beogradu.
Sanitetske službe koje su se nalazile u formaciji divizija bile su potčinjene nadležnim lekarima divizija. Ove sanitetske ustanove su se nalazile: Vojna bolnica 704. pd u Valjevu, Vojna bolnica 714. pd u Ćupriji, Vojna bolnica 717. pd u Kos. Mitrovici i Vojna bolnica 718. pd u Sl. Brodu, dok 342. pd nije imala stalno mesto svoje bolnice. Pored ovih bolnica, na raspolaganju su bila i dva oporavilišta: u Matarugama i Sokobanji (AVII, NAV-T-312, r. 461, s. 8048984-91).

Propagandno odeljenje »S«
Opunomoćenik za privredu
Štab za vojnu privredu Jugoistok
OKW (vojnopropagandi centar za inostranstvo Beograd)
Komandant za vezu
Transportna komandantura
5. vojnotehnički štab
187. uputna frontovska stanica
20. grupa tajne vojne policije
533. H. K. P.
Stanica za snabdevanje hranom jedinica kopnene vojske
Uprava za nabavku, smeštaj i odeću
878. laki transportni auto-vod
599. feldkomandantura sa krajskomandanturom i landesšic-bataljonom (bataljon teritorijalne odbrane)
610. „ „ „ „
809. „ „ „ „
816. „ „ „ „
Uprava za smeštaj jedinica kopnene vojske Beograd
Uprava za nabavku grupe za smeštaj
560. armijska poštanska stanica
OKH/W.A.b. državni arsenal u Kragujevcu
Uprava za vojni transport — stanica ispostave Beograd
592. landesšicen-bataljon[8]
I/847. krajskomandantura
Uprava za smeštaj jedinica kopnene vojske Užice
690. propagandna četa (mot); teški vod za ratne dopisnike.
...[9]

Znatno povećanje potreba u putničkim vozilima i kamionima nastupilo je iz sledećih razloga:

a) zbog nedostatka motocikla, tegljača, prikolica, traktora,
b) zbog upotrebe 5. brdske divizije na Kritu i Eubeji,
c) zbog formiranja više vanplanskih transportnih jedinica usled teške situacije u transportu, a na osnovu uputstva Ob. d. H. Gen. St. d. H. Gen. Qu. br. I/19 448/41. pov. od 27. 8. 41,[10]
d) zbog pojačane patrolne službe u Srbiji,
a) zbog vanplanske dodele motornih vozila rasejanim jedi-

[8] Taj je bataljon, po naređenju od 8. novembra 1941, bio ovako angažovan: 4 i. 2. četa u Beogradu, 1. četa u Šapcu, 3. četa u Zemunu, 5. četa u Kos. Mitrovici i 6. četa u Pančevu (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1238-9).

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

nicama koje inače nemaju nikakve druge mogućnosti transporta.

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)
komandant pozadine
...[11]

BR. 239

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 16. NOVEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ I PRIVREDNOJ SITUACIJI NA TERITORIJI NDH[1]

Nemački general u Zagrebu 16. novembra 1941.
Br. 377/41. str. pov.
Poverljivo Prilog broju *2750/41. str. pov.*[2]

SITUACIJA U HRVATSKOJ

Unutarnja situacija je nepromenjeno teška. U merodavnim krugovima tinja saznanje da država kojom su pozvani da upravljaju nije nacionalna, već višenacionalna, u kojoj hrvatski narod sačinjava jedva nešto više od polovine stanovništva. To potvrđuje među ostalim i od Maršala naglašena nužnost da se i sinovi srpskog jezika uključe u opštu vojnu obavezu, što će, naravno, s druge strane imati za posledicu da se, uopšte uzev, ti Srbi prihvate kao državljani sa istim pravima. U ostalom, sve državno umeće se na političkom sektoru isključivo ostvaruje primenom policijskih sredstava, što kao metod, u ovom slučaju gdje je narodu vlada nametnuta a ne iz njega samoga proizašla, donekle zabrinjava. Progon Srba u velikom stilu je doduše popustio, međutim, ilegalne akcije, ili takve koje poduzimaju manji funkcioneri, još uvek ni po čemu ne slute na dobro. Odnosi između Muslimana i vlade, koja se prema njima u

[11] Potpis nečitak.

[1] Snimak overenog originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 895, s. 5646510-5.

[2] Naknadno dopisano.

početku postavljala izvanredno ljubazno, u poslednje vreme su se iz različitih razloga, ne uvek zavisnih od vlade, znatno pogoršali, što mora dovesti do daljeg sužavanja vladine političke platforme. Policijski režim se sada vidno ne zaustavlja više ni pred Hrvatima. Hapšenje Mačeka,[3] čije boravište je ostalo nepoznato čak i za njegovu ženu, izazvalo je među hrvatskim seljacima, i ne samo među njima, bez obzira bilo ono opravdano ili ne, najdublji utisak. Isto važi i za pre nekoliko dana izvršeno hapšenje slavnog kipara Meštrovića,[4] koji je, kako se čini, imao nameru da, kao još od 1915. godine deklarisani anglofil, pobegne u London. I ova akcija se ocenjuje kao brzopleta. Isto tako znatnu pažnju izazvalo je noćno hapšenje nekoliko desetaka uglednih zagrebačkih advokata, profesora, itd., što je izvršeno prekjučer. Nemačka ambasada i ja smo sprečili da se u službenoj verziji ova, doduše nenamerna, inicijativa pripiše službenom zahtevu sila Osovine i pre svega Nemačkoj. Međutim, iako su uhapšeni označeni kao masoni i kritizeri vlade, ipak se u hrvatskoj javnosti ova mera procenjuje ne kao znak snage, već pre kao znak slabosti i bespomoćnosti; ovo utoliko pre što se među njima nalazio i znatan broj takvih ličnosti koje sarađuju sa vladom i koje su smesta bile puštene na slobodu. Na isti način ocenjuje se preosetljivost vladajućih krugova na svaki nagoveštaj kritike. Na taj način se sužava i za nas Nemce krug onih sa kojima možemo, a da se iz dana u dan ne kompromitujemo, održavati društvene veze, i sve se svodi na nekoliko tuceta ljudi koji pripadaju redovima stvarnih vlastodržaca. Za posmatranje i pravilnu obaveštenost to stanje je veoma neugodno. Ukoliko više veoma tanak vladajući sloj gotovo beziznimno prihvata nemački kurs i ukoliko se više mnogostruko povezujem ličnim prijateljstvima sa nosiocima tog kursa, utoliko se više spoznaje da sva obaveštenja navode na činjenicu da unutar politička situacija vlade Pavelić — Kvaternik (upoređenja nikad nisu sretna) ipak znatno podseća na vladu Dolfus — Šušnig.[5] Već mesecima nisam primio nijedan izveštaj nemačkih ili hrvatskih civilnih ili vojnih izvora koji bi u osnovi pružao neku drugu sliku.

Odnosi sa Italijom. Samo je po sebi razumljivo da je dužnost nemačkog predstavnika, nezavisno od slabe popularnosti ove vlade koja stoji na staklenim nogama, da je po mogućnosti što više podupre, pri čemu smo bez sumnje u prećutnoj

---

[3] O radu i životu Vlatka Mačeka u NDH vidi u njegovoj posleratnoj knjizi »In the Struggle for Freedom, ed. Robert Speller & Sons, New York, 1957«.

[4] Ivan

[5] Odnosi se na austrijsku vladu pre priključenja Austrije Nemačkoj 13. marta 1938. godine.

kontradikciji u odnosu na naše italijanske saveznike, koji ne pokazuju nikakav interes da jačaju ovaj režim, i to, ako ni zbog čega drugog, onda zbog njegovog prijateljskog odnosa prema Nemcima. Epizoda sa hrvatskom posadom u Višegradu je jedan od dokaza među mnogima. Dok je u Rimu i Zagrebu ovoj zaista hrabroj jedinici obećan privremeni oporavak, »lokalne« italijanske vojne starešine zahtevale su da se ona smesta povuče. Tek danas mi je general Oksilija (Oxilia) saopštio, u jednom kao i uvek prijateljskom razgovoru, da će Hrvati, koji su iz Višegrada bili prebačeni u Goražde u cilju oporavka i odmora, biti posle nekoliko dana najhitnije vraćeni ponovo za Višegrad.[6]

Čitav prostor južno od demarkacione linije (treća zona) nije de jure, ali je de facto svakako po svim upravnim pitanjima prešao u puni posed Italije.[7] Tamo gde je hrvatskim vlastima omogućen pristup, one ne mogu bez odobrenja da organizuju žandarmeriju. Hrvatskom pukovniku Mraku[8] u Bihaću italijanski komandant, tek što je prispeo u grad, izjavio da će italijanska oružana sila »četničko pitanje« likvidirati »političkim« sredstvima. Italijanske trupe izbegavaju u načelu da se kreću van glavnih puteva i van većih naselja. U Bihaću i Mostaru susrećemo se (po podacima raznih izvora) italijanski komandanti i četničke vođe, u punoj ratnoj opremi, kako se složno šeću na glavnim trgovima. Iz svojih komandi u brdima dolaze četnici u gradove, gde čak i uz pomoć italijanskih vojnika vrše kupovine, da bi se zatim neuznemiravani vratili u svoje šume. Neprijateljsko raspoloženje italijanskih vojnih vlasti prema režimu ispoljava se i jednom merom koja je i za Hrvate starosedeoce veoma simpatična. Naime, one vrše veoma temeljite istrage nad svim slučajevima ustaških zverstava (iskopavanje leševa umorenih itd.), sprečavaju ustaše u njihovim postupcima, zbog čega narod na italijanskom okupacionom području često ima veći osećaj bezbednosti i pravednosti nego na nemačkoj teritoriji. Naravno, i četnici ne ostaju dužni pa Italijanima omogućavaju slobodno kretanje; njihove vođe to izričito postavljaju kao zadatak. Ovakav prikaz situacije se ne može jednako primeniti na sva područja pod italijanskom okupacijom, ipak ovo važi za većinu teritorije. Žalim što uvek ponovo moram da dajem takve izveštaje koji se ne poklapaju sa

---

[6] Na poziv vlade NDH, a uz saglasnost Vrhovne komande Vermahta, italijanske jedinice su 7. novembra 1941. ušle u Višegrad. Opširnije vidi dok. br. 235 u ovoj knjizi; AVII, NAV-T-77, r. 895, s. 5646492.

[7] O delatnosti italijanskih okupacionih vlasti na teritoriji NDH vidi AVII, NAV-T-77, r. 895, s. 5646496.

[8] Ivan

našom oficijelnom politikom, koju ja bez sumnje dobro razumem; ipak verujem da je moja dužnost da tako postupim.

Zapažanja o privredi. Demarkaciona linija je potpuno rascepila Hrvatsku i to se veoma nepovoljno odražava i na privrednu situaciju. Bez namere da se pruži mudra formula, ipak se može reći da u privrednoj politici te nesrećne nove države čitav prostor između Drave i Jadrana predstavlja samo pojam po spisku, na licu je deo koji predstavlja nemačka okupaciona zona. U jednom trenutku slabosti nedavno se o tome izjasnila jedna merodavna hrvatska ličnost, govoreći da se stoji pred dilemom da se carinska granica prema Italiji poistoveti sa demarkacionom linijom. Naravno, takvo rešenje bilo bi za Hrvatsku politički neodrživo. Naprotiv, pregovori koji su u oktobru zaključeni sa Italijom doveli su do toga da se italijanski deo Dalmacije u carinskom pogledu, pa prema tome i u pogledu snabdevanja ostavlja Hrvatskoj. Ovo rešenje pokazuje kako je prisvajanje severne Dalmacije od Italijana (takođe i po izjavi Oksilije) jedna njihova čisto romantičarska preokupacija. S druge strane se hrvatsko-italijanska trgovina stavlja relativno širokim vratima potpuno pod italijansku kontrolu i severna Dalmacija bi veoma lako mogla postati italijanska crpaljka za proizvode hrvatske privrede. Upravo zaključeni *nemačko*-hrvatski privredni pregovori odvijali su se u prijateljskom duhu. Nemačka je pokazala veliku predusretljivost. S obzirom na nestašicu hrvatske privrede, njen izvoz će biti slab. Doprinosi Hrvatske za izdržavanje nemačkih okupacionih snaga su smanjeni, što je bilo utoliko poželjnije, jer je nova država morala istovremeno preuzeti ogroman teret izdržavanja italijanskih okupacionih snaga (11—12 divizija).[9] Skupoća znatno raste, a oskudica svih artikala postaje sve veća, posebno za masu slabo stojećih i siromašnih. Novi ministar trgovine dr Toth,[10] koji ostavlja veoma dobar utisak, ima nameru da energično interveniše u pitanju politike snabdevanja i cena, za što će svakako morati tek organizovati potreban aparat. Pri izvozu živežnih namirnica u Nemačku uvedena su još jača ograničenja nego do sada i uz to bi svakako bilo poželjno da se postigne da italijanska strana pokaže iste obzire.

Vojna pitanja. Posle srazmerno velikog prepada na železnicu koji je 31. 10. izvršen na pruzi Doboj — Maglaj,[11] pri čemu

---

[9] Italijani i predstavnici NDH su se u načelu sporazumeli o snabdevanju 150.000 italijanskih vojnika koji su se nalazili na teritoriji NDH (AVII, London-2, s. 297984-5).

[10] Dragutin, ministar za obrt, veleobrt i trgovinu u NDH.

[11] Ovaj prepad između ž. st. Trbuka i Rječice izvršili su delovi Ozrenskog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 134; AVII, a. NDH, reg. br. 31/1, k. 3).

je bilo 17 mrtvih, od čega 1 pripadnik nemačkih oružanih snaga, nastupilo je, zahvaljujući pored ostalog i dolasku zime, jedno lagano zatišje. General Laxa mi je danas saopštio da su ustanici na četiri mesta, na jednom preko 500 ljudi, ponudili pregovore za predaju. Hrvati pristaju na takve predloge računajući pri tome istovremeno na mogućnost da dobiju određenu količinu oružja; ovakav postupak bez sumnje znači omogućiti četnicima da se povuku u zimska skloništa. Mali rat se u međuvremenu nastavlja, pri čemu se malo pomalo pronalazi pravi metod da se ne napada nasumice, već da se na ustanovljene objekte napada (logore, komande, pozadinske službe, odbrambene položaje itd.) izvrše brzi prepadi. Ovakav način vođenja borbe je poslednjih sedmica na nemačkoj kao i na hrvatskoj strani doveo do nekih korisnih rezultata i smanjio jedinicama nepotrebne žrtve i napore. U istočnoj Bosni produžava se prelaženje četnika iz stare Srbije. Sarajevo gde se trenutno nalazi 7 bataljona, od čega 2 nemačka, nije toliko sa vojničkog, koliko sa privrednog stanovišta u prilično teškoj situaciji. Izgleda da su ugroženi objekti koji su značajni za nemačku vojnu privredu: Kakanj, Zenica, Vareš. Održavanje železničkog saobraćaja na pruzi Brod — Sarajevo je od presudnog značaja za Sarajevo, koje se kao glavni grad Bosne snabdeva tom prugom. U toku su razmišljanja da se poduzmu vojne mere nalik onima što ih je general pešadije Beme proveo u Srbiji. Već ima nekoliko meseci kako sam Hrvate potakao na to da na železničkim objektima i mostovima započnu izgradnju stražarskih tornjeva, bunkera, rovova za otvaranje bočne vatre. Mnogo toga je već urađeno. Nadajmo se da će nam zima omogućiti da ove radove produžimo i povećamo njihovu gustoću. Austrija je u tom pogledu ostavila neke uzore koji su još i danas upotrebljivi.

Postupci Italijana isključili su prelazak ustanika u naše okupaciono područje. Interesantno je da Oksilija tvrdi da su kretanja suprotna. O borbama između Italijana i četnika ne čuje se gotovo ništa. U svakom slučaju teško je prikupiti pouzdane informacije. General Oksilije ističe sa ponosom da je u italijanskom području uspostavljen potpuni mir.

Od hrvatskih oružanih snaga neki delovi bore se još uvek veoma valjano. Uopšte uzev, obaveštenja o stanju jedinica nisu povoljna. Pre svega, oprema je veoma slaba: nedostaju šinjeli, ćebad, zimsko rublje, dobre cipele. Zbog toga, a i zbog drugih razloga o kojima je već češće javljano, trpi borbeni moral na frontu. Hvalevredni su pokušaji vojnog rukovodstva da na prostoru severno od Save za vreme zime oformi upotrebljive dopunske jedinice od mladih regruta. Opravdane su pritužbe,

koje su se čule pre kao i sada, da je oficirski sastav malobrojan, prestareo i za jugoslovensko vreme pokvaren. Formiranje triju generalnih komandi: I armijskog korpusa u Zagrebu, II armijskog korpusa u Brodu, III armijskog korpusa u Sarajevu, sa čime se zaista moglo još sačekati, kao i uopšte upravni aparat, progutali su još jedan deo malobrojnih dobrih oficira. Borci na frontu bacaju preke poglede na stvaranje brojnih »komandnih ešelona«. Suprotnosti između ustaša, koje na žalost i Maršal delimično protežira, i oružanih snaga nastavljaju se, iako se i kod ustaša provodi proces čišćenja, a ima znakova da će se ustaše u većoj meri vezati za vojsku. Legionarska dopunska jedinica u Delershajmu će, po završenoj obuci, hrvatskim oružanim snagama dati jedan veoma značajan vojni i moralni impuls.[12]

O napretku koji je postignut na polju vazduhoplovstva osnovne stvari javićemo zasebno. Tu stvari stoje znatno bolje nego kod kopnene vojske.

Pregled borbenih dejstava dostaviće se kroz nekoliko dana.

Za tačnost:
...[13]

pot. fon Glez — Horstenau
general-major

[12] Vidi dok. br. 72, 150, i 180 objašnjenje 11.
[13] Potpis nečitak.

BR. 240

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 17. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SEVEROZAPADNOJ SRBIJI I NDH I O OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

KR — Telegram

O. K. W. /W. F. St./ Odelj. L.
Na znanje: O. K. H. /Gen. st. d. H./ Op. odelj.
O. K. H. /Odelj. za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St. Ic
Oklopnoj grupi Afrika — Ic

Dnevni izveštaj za 17. 11. 1941.

Srbija:[2]

1.) Utvrđeno je da se oko Krupnja (20 km ist. od Zvornika) nalaze komunističke bande.
U Beogradu su uhapšena 54 komunista.

2.) *714. pd:* 1 bataljon izvršio je akciju čišćenja jugozap. od Jagodine. Neprijatelj je imao 3 mrtva, 12 je zarobljeno, zaplenjeno je oružje i municija.
717. pd: Izvršena je akcija jugozap. od Kragujevca. Pronađen je i spaljen stan štaba. Neprijatelj je imao 19 mrtvih, 15 je zarobljeno i zaplenjeno je oružja.
Naši gubici: 2 mrtva.

3.) Srpska pomoćna žandarmerija vodila borbe kod Belanovice[3] (23 km zap. od Topole), severoist. od Jagodine i sev.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002968.

[2] i [4] O situaciji na ovim teritorijama za protekli period opširnije vidi u dnevnim izveštajima Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, kao i izveštaje istog od 6. i 16. novembra 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002975-81, 8002973, 8002969-71).

[3] Posle oštrih borbi na komunikaciji Lazarevac — Belanovica Nedićevi žandarmi i četnici Koste Pećanca, podržani nemačkim snagama, uspeli su da potisnu 1. šumadijski i 1. kosmajski NOP odred i 2. bataljon Posavskog NOP odreda i zauzmu Belanovicu (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983, Nda, reg. br. 15/3, k. 51).

od V. Plane (37 km severno-severoist. od Kragujevca). Gubici neprijatelja: 48 mrtvih, 14 zarobljenih.

Hrvatska:[4]

1.) Ponovo se odvija saobraćaj na pruzi Bos. Novi — Prijedor. Ustanici su oštetili pruge Bijeljina (38 km zap. od Šapca) — Begutovo Selo, Osijek — Vinkovci, put i prugu Višegrad — Foča.
2.) Ustanici nastavljaju napade oko Sarajeva i Doboja.
3.) *718. pd:* 1 ojačani bataljon, 1 hrv. bataljon i 1 ustaški bataljon izveli su uspešnu akciju čišćenja severozapadno od Sarajeva.[5]

...[6]

Tačnost overava:
...[7]
kapetan

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)
Ia, br. 2697/41. pov.
od 17. 11. 41. u 21,00 čas.

---

[5] Akciju su izveli 2. bataljon 738. pp. 718. pd, ustaška bojna iz Sarajeva i 2. bat. domobranskog 13. pp sa ojačanjima. Napadajući od Sarajeva, Rajlovca i Semizovca na delove NOP odreda »Zvijezda«, okupatorske i kvislinške jedinice su uspele da odbace partizane na liniju s. Močioci — Motka — r. Ljubina (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 159 i 162; AVII, NAV-T-321, r. 452, s. 8037180, a. NDH, reg. br. 16/1, k. 4. reg. br. 1/17-5, k. 16a).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[7] Potpis nečitak.

BR. 241

IZVEŠTAJ NAČELNIKA GENERALŠTABA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 18. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O TERITORIJALNOJ ORGANIZACIJI KOMANDOVANJA NA PODRUČJU SRBIJE I NDH[1]

Prepis koncepta!

Poverljivo

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(KOMANDA 12. ARMIJE)

O. Qu./Qu. 2 br. 2307/41, poverljivo

A. H. Qu., 18. 11. 1941.
Prilog 69

Veza: OKW, 11 b 10 WFSt/Odelj. L. (II Org)
II Ang. br. 2810/41. od 2. 11. 1941.[2]

Predmet: Teritorijalna organizacija
nadleštava komandanta oružanih snaga

— *1 prilog*[3]

O. K. W./W. F. St./ODELJ. L.

Posebni uslovi na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku ne dopuštaju teritorijalnu organizaciju i formaciju koja odgovara osnovnom naređenju.[4] Postojeća organizacija, međutim, vodi u punoj meri računa u primirenim oblastima, o zahtevu da se tretiranje svih teritorijalnih zadataka dešava u stalnom obliku i teritorijalnoj organizaciji nezavisno od taktičkog manevra.

O organizaciji komandnih instanci komandanta oružanih snaga na Jugoistoku u pojedinostima izveštava se sledeće:

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050409-11.

[2] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.

[3] Tu kartu redakcija nije pronašla.

[4] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 105 (Hitlerova direktiva br. 31 od 9. juna 1941) i dok. br. 106 (Odredbe načelnika generalštaba Vrhovne komande Vermahta od 15. juna 1941. za izvršenje Hitlerove direktive br. 31).

1.) **Srbija:**

Celokupno područje opunomoćenog komandanta u Srbiji (komandanta Srbije) sada je *operacijska zona.* Podela ovog područja na rejone osiguranja nije za sada moguća, pošto angažovanje divizija podleže neprekidnoj promeni već prema taktičkim zahtevima. Područja feldkomandantura, koja postoje od ustanovljavanja komandanta Srbije, predstavljaju zbog toga sada jedina upravna područja.[5]

2.) **Hrvatska:**

Nemačke trupe angažovane u Hrvatskoj bore se, delom zajedno sa hrvatskim oružanim snagama, protiv ustanika. Landesšicen-bataljoni su upotrebljeni za osiguranje železničkih pruga od životnog značaja.[6] Podela na rejone osiguranja nije prema sadašnjoj situaciji izvodljiva. 725. feldkomandantura Zagreb je samo nemačka komanda mesta u Zagrebu i istovremeno mesto za likvidaciju stvari koje su se nagomilale od početka balkanske kampanje (2. armija).

...[7]

Sva pitanja nadležnosti na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku u pogledu osiguranja i uprave su besprekorno razjašnjena, područja komandanta i komandantura su fiksirana. Pošto u pojedinim nadležnostima komandovanja potčinjenih komandanata — u rejonima koje su okupirale italijanske oružane snage[8] kao i u Hrvatskoj — postoje potpuno različiti uslovi, koji su nastali tokom zbivanja ove godine, neka

---

[5] Pored četiri feldkomandanture (599. u Beogradu 610. u Pančevu, 809. u Nišu i 816. u Zemunu), nemački okupacioni sistem u Srbiji imao je još devet krajskomandantura: 823. u Petrovgradu, 832. u Kragujevcu, 833 u. Kruševcu, 834. u Beogradu, 838. u Zemunu, 847. u Šapcu, 857. u Zaječaru, 861. u Kos. Mitrovici i 867. u Leskovcu. O jedinicama i ustanovama koje su bile potčinjene opunomoćenom komandantu u Srbiji opširnije vidi AVII, NAV-T-312, r. 461, s. 8048999-9001).

[6] Za osiguranje železničke pruge Zagreb — Beograd bile su angažovane: ojačana 1. četa 923. landesšicen-bataljona (sa sedištem u Sisku), 3. četa 923. landesšicen-bat. (sa sedištem u Sl. Brodu) i 1. četa 924. landesšicen-bataljona (sa sedištem u Vinkovcima). Od ustaško-domobranskih snaga NDH bile su angažovane sledeće jedinice: na pruzi Zagreb — Sunja 1 četa, Zagreb — Banova Jaruga 1 četa, Sunja — Sl. Brod 2 čete, Sl. Brod — Vinkovci 1 četa i Vinkovci — Zemun 1 četa (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1215).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[8] Radi uspešnije saradnje nemačkih i italijanskih okupacionih snaga u Jugoslaviji, nemački komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 10. novembra 1941. postavio pri 2. italijanskoj armiji nemački štab za vezu, kome je izdao uputstvo o radu i odredio potčinjenost (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 394-5).

promena izgleda necelishodna. Stoga se moli za saglasnost da se na području komandanta Jugoistoka ostane pri dosadašnjoj organizaciji komandovanja. U prilogu su priključene 2 karte sa ucrtanom organizacijskom šemom komandovanja.
. . .[9]

Za komandanta oružanih snaga na
Jugoistoku
(K-du 12. A)
Načelnik generalštaba
pot. Ferč[10]

BR. 242

ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA SRBIJE OD 18. NOVEMBRA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA I KOMANDAMA ZA UNIŠTENJE USTANIKA U DOLINI ZAPADNE MORAVE I U REJONU UŽICA[1]

Strogo poverljivo!

OPUNOM. KOMANDANT U SRBIJI
Odelj. Ia, br. 987/41. str. pov.

O. U., 18. 11. 41.
17 primeraka
13. primerak
Odelj. Ia, br. 525/41, str. pov.[2]

Zapovest za uništenje neprijatelja
u dolini Zapadne Morave i u predelu Užica[3]
(karta 1:200.000)

1.) *Neprijatelj:* vidi obaveštenja o neprijatelju.
2.) Radi uništenja neprijatelja u dolini Zapadne Morave i u predelu Užica angažovaće se *342. peš. div.* iz predela *Valjeva* i *113. peš. div.* iz predela *Kragujevca* i *Kraljeva.*

---

[9] Zbor ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.
[10] Herman Ferč (Hermann Foertsch), pukovnik

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1218-23.
[2] Štambilj primaoca.
[3] O toku ove operacije vidi dok. br. 246, 248, 249, 252, 254, 255, 257, 259, 261, 264, 266, 269 i 270.

3.) *342. peš. div.*[4]
2 ojačana peš. bat. polaze na dan X — radi uvoda u obuhvat i radi obmane neprijatelja — rano ujutro, bez vozila, iz Valjeva, tako da na dan X+1 uveče izbiju u dolinu Drine kod Ljubovije, da bi odatle upravili svoj udar preko Rogačice na Užice. Predelom drumskih raskrsnica kod Duba i kod s. Dubci treba ovladati i zaprečiti ga što ranije, kako bi se sprečilo izvlačenje neprijatelja u pravcu zapada. Hranu za najmanje tri dana, oružje, ćebad, pribor itd. poneti sobom pomoću improvizovane kolone tovarnih grla i odeljenja nosača.
Pojačani peš. puk polazeći iz Valjeva rano na dan X + 2, ovladaće predelom Mrčići, da bi odatle preduzeo napad preko Kosjerića na Užice (težište) i Požegu. Za zapadnu i severnu grupu divizije od najveće je važnosti da putevi koji iz Užica i Požege izvode ka jugu i jugozapadu budu što ranije zatvoreni.
1 peš. bat. treba da bude angažovan na dan X+3 radi obezbeđenja drumova za Valjevo i Kosjeriće, s tim da posedne visinski prevoj.
Od ostatka 342. peš. div. treba na dan X+3 privući 1 bat. u Valjevo, 1 bat. u predeo Divci, na raspolaganje divizije.
Ojačani III/697. pp očistiće, počev od dana X i polazeći iz Loznice, predeo oko Krupnja od neprijateljskih bandi.
113. peš. div.[5], preduzimajući obuhvatno nastupanje iz Kragujevca i Kraljeva preko Knića i Gornjeg Milanovca, poseda predeo oko Čačka, da bi odatle, u sadejstvu sa 342.

---

[4] Zapovest za uništenje protivnika u rejonu Užica toj diviziji je izdata 24. novembra 1941. Ona u izvodu glasi: »*1. protivnik* ... 2. *Zadatak divizije:* Divizija će brzim napadom zauzeti Užice i Požegu kao glavne oslone tačke neprijatelja. Tačka težišta Užice. Za izvršenje ovoga sadejstva sa delovima 113 pd koji napadaju sa istoka, preko Čačka ka Požezi i preko Arilja ka Zbojštici (juž. od Užica) pojačana srpska pomoćna žandarmerija vršiće zaprečavanje u okolini Zbojštice... *Uputstvo za borbu:* a) Svako spaljivanje je zabranjeno pod pretnjom kazne. Spaljivanje se može sprovesti onda ako se u kućama nađe oružje i municija ili se ustanovi da je iz kuća otvarana vatra. b) Streljaće se svi oni ljudi koji oružje nose, poseduju ili drže sakriveno. Žene i decu streljati samo ukoliko učestvuju u borbi. Inače u svakom slučaju decu poštedeti. c) Svi četnici DM i komunisti koji se predaju biće zarobljeni i razoružani. d) Odvoz plena za Valjevo vršiti putem kojim je vršeno i nastupanje. Ako otpremanje zarobljenika nije moguće, uputiti ih u Užice kao taoce. Za dalje otpremanje izdaće se naređenje kasnije. e) Po mogućstvu što tačnije utvrditi neprijateljeve gubitke u mrtvim, ranjenim, zarobljenim i plenu i o ovome hitno izvestiti diviziju...« (AVII, Minhen-6, s. 344-6).

[5] Zapovest za uništenje protivnika u dolini Zapadne Morave izdata je toj diviziji 22. novembra 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 522-5). Redakcija raspolaže nepotpunom zapovešću.

Bevolln.Kdr.General in Serbien O.U., den 18.11.41

Ia Nr. 997/41 g.Kdos. 17 Ausfertigungen.
19.Ausfertigung.

Befehl für die Vernichtung des Feindes

in westlichen Morawatal und in der Gegend Uzice.

(Karte 1:200 000)

1. Feind siehe Feindnachrichtenblatt.

2. Zur Vernichtung des Feindes im westlichen Morawatal und in der Gegend Uzice werden 342.Inf.Div. aus der Gegend Valjevo und 113.Inf.Div. aus der Gegend Kragujevac und Kraljevo angesetzt.

a) 342.Inf.Div.:

2 verst.Inf.Batl. gewinnen am X Tag als Einleitung der Unternehmung und zur Täuschung des Feindes frühzeitig ohne Fahrzeuge von Valjevo aufbrechend, am X+1.Tag Abend das Drinatal bei Ljubovija, um von dort über Bogutica auf Uzice vorzustossen. Die Gegend der Straßengabeln bei Dub und Dubci sind frühzeitig zu gewinnen und zu sperren, um ein Ausweichen des Feindes nach Westen zu verhindern. Waffen, Gerät, Decken, Verpflegung für mindestens 3 Tage usw. sind behelfsmäßig auf Tragpferden und Trägertruppe mitzuführen.

verst.Inf.Rgt. gewinnt am X+2.Tag früh, von Valjevo aufbrechend, die Gegend Uroici, um von dort über Gengerici auf Uzice (Schwerpunkt) und Todega anzugreifen. Für West- und Südgruppe der Division ist es wichtig, daß die von Uzice und Todega nach Süden und Südosten führenden Straßen frühzeitig gesperrt werden.

Inf.Batl. ist am Y+1.Tag zur weiteren Sicherung der Straße Valjevo, Gengerici in Gegend der Paßhöhe einzusetzen.

Rest der 342.Inf.Div. sind am X+3.Tag
Batl. nach Valjevo,
Batl. in Gegend Divci zur Verfügung der Div.zusammenziehen.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 242

pešadijskom divizijom, uništila neprijatelja koji se nalazi između Čačka i Užica. Kragujevac i Kraljevo (ovde težište) treba da budu pređeni u pravcu zapada, čelima kolona, na dan X+2 rano ujutro. Suština je u tome da udar južnog krila — ostavljajući svoja vozila — bude izveden iznenada i brzo, tako da se neprijatelju iz gornje doline Morave po mogućstvu onemogući izvlačenje ka jugu i zapadu. Drum Čačak — Ivanjica mora da bude zatvoren što ranije u predelu ok 3 km jugozapadno od Čačka.
I/749. pp i *II/749. pp* stavljaju se, počev od dana X+2, sve do daljeg, pod komandu 113. peš. div. radi napada na Čačak i zatvaranja doline Ibra jugozapadno od Kraljeva.

4.) *342. peš. div.* i *113. peš. div.* vode napad samostalno sve do dana X+3.

Verovatno će 342. peš. div. biti potčinjena komandantu 113. peš. div., kao rukovodiocu cele operacije, počev od X+3 dana, i to po posebnom naređenju opunomoćenog komandanta u Srbiji.

5.) *Iz obadve divizije* formiraće se, iz artiljerijskih i zaprežnih jedinica, improvizovane konjičke jedinice radi izviđanja i obezbeđenja u sklopu ove operacije.

6.) Gde god se pojave komunističke bande treba ih uništiti. Sve četničke formacije Draže Mihailovića razoružati i zarobiti. (Dalji transport verovatno kroz dolinu Morave).

7.) Italijanskim snagama u Višegradu dato je uputstvo da granicu zatvore, kako bi se sprečilo prelaženje ustanika u Hrvatsku.

8.) Dan X biće još određen.

9.) Angažovanje delova vazduhoplovstva uslediće po naređenju opunomoćenog komandanta u Srbiji. Angažovanje za potrebe izviđanja ili napada predlagaće divizijske komande.

10.) *Organizacija veza* po zasebnom naređenju.[6]

11.) *Izveštaji:*
342. peš. div. i 113. peš. div. izveštavaju svakodnevno u 12,00 č i 20,00 č kratkim bežičnim telegramima, koji u označena doba treba da budu završno primljeni. Izveštaji se odnose:

a) na dostignute linije i prostore, borbena komandna mesta,

---

[6] O organizaciji veze u toku ove operacije detaljnije vidi AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1228-9.

b) Na neprijateljske gubitke, zarobljenike, plen (odvojeno za komuniste i četnike),

c) na sopstvene gubitke.

Dostavljeno:[7]

Beme
general pešadije

BR. 243

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 19. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA OKUPIRANOJ TERITORIJI, DEJSTVIMA PARTIZANA, SOPSTVENIM PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Prepis

Ic, 1025/41, pov.[2]
Prilog 26

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
(Komandant Srbije — K-dni štab)
Odelj. Ia /F, 1009/41, pov. Beograd, 19. novembra 1941.

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI
BEOGRAD

Predmet: Desetodnevni izveštaj.

I. *Opšte i situacija kod neprijatelja:*

Situacija u zapadnoevropskom prostoru je u izveštajnom periodu bila karakterisana pooštravajućim razmimoilaženjima između partizana sa jedne i Mihailovićeve grupe sa druge stra-

[7] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 660-3.

[2] Dopisano rukom.

ne.[3] Borba se u prvom redu vodi za prevlast u dolini Zapadne Morave. U izveštajnom periodu su oko Čačka, Požege i Užica bile borbe sa promenljivim uspehom.[4] Izgleda da među stanovništvom Mihailovićeva grupa ima više pristalica nego partizani, koji su išli za tim da svoju prevlast održe najoštrijim terorom (masovna streljanja u Užicu i Požegi). Izvesni znaci ukazuju na to da je u rastućoj meri *stanovništvo, naročito njegov seljački deo, presito ubeđivanja obeju grupa.*

U trouglu Sava — Drina bilo je u izveštajnom periodu pojedinačnih akcija ostataka bandi koji su tamo ostali. Jače partizanske snage drže se i dalje u prostoru *Loznice* uz oslonac na partizane koji se nalaze u susednom hrvatskom prostoru i u dolini Zapadne Morave.

U trouglu Morava — Dunav primećuje se početak stabilizacije, što je uglavnom posledica energičnih i uspešnih akcija srpskih dobrovoljačkih odreda.

Situacija u prostoru *Niša i Leskovca* se u izveštajnom periodu i dalje pooštrila. To proizlazi, prvo, iz napada na Lebane[5] i, sa druge strane, iz rastućeg broja akata sabotaže protiv važnih železničkih linija koje vode kroz taj prostor. Pojačanje bugarske železničke zaštite se dosada još nije pokazalo pozitivnim. Prema poverljivim izveštajima, u tom prostoru se nalazi jedna jaka, dobro vođena i dobro opremljena partizanska banda, koja u planinskim selima ima svoje niže bande i izgrađena uporišta. Akti sabotaže na železničkim linijama ko-

---

[3] Posle niza sukoba u toku novembra 1941. između NOP odreda i četnika DM došlo je, 18. novembra, do pregovora između delegacije Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije i DM radi likvidiranja tih sukoba. Međutim, pošto predstavnici DM nisu imali ovlašćenje za potpisivanje predloženog sporazuma, delegacije su se razišle (Istorija XX veka, Zbornik radova, I, II, III i IV, Kultura, Beograd, 1959, str. 219). Najzad, sporazum je potpisan 20. novembra 1941. u Čačku, na sastanku predstavnika VŠ NOP odreda Jugoslavije i predstavnika Jugoslovenske vojske u otadžbini Draže Mihailovića. Sporazum je predviđao: obustavu svih neprijateljstava do 12 časova 21. novembra tekuće godine; upućivanje svih snaga u borbu protiv okupatora i narodnih izdajnika; puštanje svih zarobljenika; obrazovanje mešovite komisije koja će utvrditi uzroke sukoba, krivice i zločinačka dela; obrazovanje mešovitog ratnog suda; zadržavanje lica koja su dobrovoljno prešla na jednu ili drugu stranu; zajedničko razoružavanje svake grupe koja bi bila protiv jedne ili druge strane; saradnju u operacijama; održavanje novog sastanka delegacija (Istorijski arhiv KPJ, tom I, knj. 1, Istorijsko odeljenje CK KPJ, Beograd, 1949, str. 334—335, Zbornik, tom I, knj. 1, str. 274; V. Dedijer: »Dnevnik«, knj. 1, Državni izdavački zavod Jugoslavije, Beograd, 1945, str. 57).

[4] Vidi dok. br. 236.

[5] i [8] Ove napade na Lebane odbio je Jablanički NOP odred (AVII, a. NOP, reg. br. 1/3, k. 1980). U borbi kod Lebana 11. novembra 1941. ubijen je krajskomandant Leskovca major Rener (Renner), s još jed-

je vode ka Nišu kao i ponovni prepadi na snabdevanje grada elektr. strujom su, prema izjavi jednog agenta, planske pripremne akcije za kasniji koncentrični napad na sam Niš.

Napad ustaničkih grupa na *Novi Pazar* sa severa znatno je poremetio mir koji je u tom rejonu dosada bio garantovan prevlašću Arnauta. Politički sastav napadača se ne može tačno odrediti na osnovu dosadašnjih izveštaja. Kao vodeći, bez sumnje, učestvuju četnici Mihailovića, verovatno i komunisti, a možda i ljudi Koste Pećanca. Mogućnost obrazovanja jedinstvenog fronta tri navedne grupe mora se imati u vidu zbog njihove zajedničke suprotnosti prema Arnautima.

Napad ustanika prouzrokovao je jak protivpokret Arnauta, koji se pothranjuje i dolaskom iz oblasti s one strane demarkacione linije, koji se ne može kontrolisati. Krajskomandant Kosovske Mitrovice uputio je za Novi Pazar jedan odred pomoćne policije (Arnauti), od oko 1000 ljudi, za raščišćavanje situacije.

U *Beogradu i u Banatu* i dalje mir.

Brodski saobraćaj na *Dunavu* odvija se i dalje neometano.

II. *Borbena delatnost potčinjenih trupa i vladi odanih odreda:*

Landesšicen-bataljoni nisu bili angažovani za veća borbena dejstva, osim sadejstva 5/920. bataljona pri čišćenju rejona oko Lebana 12. 11. Kod Lebana oko 30 ustanika mrtvih.

Srpski *sastavi pomoćne policije* su se u izveštajnom periodu *dobro pokazali* u borbi protiv partizana, delom u vezi sa nemačkim trupama. Treba istaći borbe:

— 5/7. 11. kod Petrovca.[6] 103 ustanika mrtva, brojni ranjeni;

— 7. 11. akcije čišćenja u Ljigu. 107 komunista zarobljeno;

— 13. 11. borba kod Jošaničke Banje (34 severoistočno od Novog Pazara) 55 komunista mrtvih, 36 ranjenih. Plen u oružju i municiji;

— 13. 11. borba kod Belanovice (15 km jugozapadno od Aranđelovca). 26 bandita mrtvih, 22 zarobljena i streljana;

---

nim podoficirom vojne policije koji ga je pratio na izviđanju zemljišta oko Lebana (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 611-8). Opširnije o oslobođenju Lebana i rudnika Lece, u kojem su učestvovali Jablanički i Babički NOP odred, vidi »Ustanak naroda Jugoslavije«, knj. 1, str. 517—519.

[6] Ljotićev 6. i 7. dobrovoljački odredi vodili su borbu protiv Požarevačkog NOP odreda. Posle trodnevnih borbi partizani su oslobodili Petrovac (AVII, a. NOP, reg. br. 3/5, k. 1987, Nda, reg. br. 30/2, k. 26).

— 12/13. 11. akcije čišćenja kod Zabrđa i Pankova[7] (30 km jugoistočno od Požarevca). 63 komunista mrtva, 23 zarobljena.

Upoređenje za izveštajni period pokazuje:

	pomoćna policija	*ustanici*
mrtvih	14	390
ranjenih	8	41
zarobljenih	—	272

U domenu komandanta Srbije su u izveštajnom periodu bila 3 ubijena i 3 ranjena *pripadnika Vermahta.* Među palima se nalazi krajskomandant[8] Leskovca, koga su ustanici ubili u rejonu Lebana zajedno sa vojnim žandarmom koji ga je pratio prilikom jednog izviđanja zemljišta.

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
(k-t Srbije — K-dni štab)
načelnik štaba
pot. Grafenhorst
generalštabni potpukovnik

Informativno:
— Višoj komandi LXV
— Ia
— Upravnom štabu

F. d. R. d. Ab.
kapetan

[7] U novembru 1941. na tom području je dejstvovao Požarevački NOP odred (»Centralna Srbija«, str. 275).

BR. 244

OGLAS 725. FELDKOMANDANTURE ZAGREB OD 19. NOVEMBRA 1941. O STRELJANJU ADAMA BRUMNIĆA I VINKA MILIŠIĆA U ZAGREBU[1]

O G L A S

Osudom Njemačkog Ratnog Suda osuđeni su na smrt

1. Adam Brumnić, tvornički radnik
2. Vinko Milišić, fotografski pom.

oba iz Zagreba, budući da su 12. rujna 1941. počinili nasilje ručnim granatama na autobus, u kojem su se nalazili njemački vojnici.[2]

O s u d a j e d a n a s i z v r š e n a s t r i j e l j a n j e m.

Zagreb, 19. studenoga 1941.

Feldkommandantur-Zagreb[3]

---

[1] Oglas (odštampan na hrvatskom i nemačkom jeziku) u AVII, k. 50/1, br. reg. br. 2/18.

[2] Na uglu Zvonimirove i Harambašićeve ulice 12. septembra 1941. u 22,35 ranjena su dva nemačka vazduhoplovna podoficira (vidi Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 167).

[3] Komandant Feldkomandanture 725. u Zagrebu bio je pukovnik Rajhert (Reichert).

BR. 245

NAREĐENJE NAČELNIKA ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. NOVEMBRA 1941. POTČINJENIM KOMANDAMA ZA SPROVOĐENJE MERA ODMAZDE STRELJANJEM ZATVORENIKA IZ LOGORA U ŠAPCU[1]

Koncept

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
Odelj. Qu. br. 3893/41.

K. T. B.
prilog 155[2]
O. U., 20. 11. 1941.
Poverljivo
Odelj. Qu. br. 693/41. pov.[3]

Predmet: Mere odmazde

Veza: Opunomoćeni komandant u Srbiji III/ načelnik vojne uprave V/Qu.
br. 2848/41. pov. od 10. 10. 41[4]

Komandantu Srbije — Upravnom štabu
Komandantu Srbije — K-dnom štabu
Višoj komandi LXV za naročitu upotrebu

Na osnovu naređenja za ugušivanje komunističkog ustaničkog pokreta biće, zbog gubitaka III/697. pp, streljano 385 talaca. Streljanje će izvršiti trupe koje su smeštene u Šapcu:

Komandant Srbije — Komandni štab: 200 talaca.

Viša komanda LXV za naročitu upotrebu: 185 talaca.

Komandant Srbije — Upravni štab pripremiće taoce u K. Z.[5] Šabac.

Dan i mesto streljanja, odvođenje ili dovođenje talaca, kao i bliže pojedinosti trupni delovi koji će izvršiti streljanje utanačiće neposredno sa komandantom Srbije — upravnim štabom.

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 13/2-a, k. 27. II.

[2] i [3] Ovaj tekst je dopisan prilikom pravljenja prepisa dokumenta.

[4] Reč je o naređenju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 10. oktobra 1941. koje je upućeno 342. pd a u kojem, između ostalog, piše: »a) Za svakog ubijenog ili streljanog nemačkog vojnika ili folksdojčera (muška, ženu ili dete) streljati 100 zarobljenika ili talaca. b) Za svakog ranjenog nemačkog vojnika ili folksdojčera streljati 50 zarobljenika ili talaca. U ovo će se uračunavati ustanici koji su streljani u toku vršenja borbenih akcija« (AVII, Minhen-6, s. 355).

[5] Konzentrationslager (Koncentracioni logor)

Izveštaj o izvršenom streljanju dostaviti opunomoćenom komandantu u Srbiji do 5. 12. 41.[6]

Za opunomoćenog komandanta
u Srbiji
I. A.
generalštabni kapetan

BR. 246

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 21. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SEVEROZAPADNOJ SRBIJI I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

Telegram

O. K. W./W. F. St. Odelj. L
Na znanje: O. K. H. /Gen. St. d. H/ Op. odelj.
O. K. H. /Odelj. za inostranstvo — Istok, Grupi sa Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)
Ob. d. L/L. F. St. Ic
Oklopnoj grupi Afrika — Ic

KR

Dnevni izveštaj za 21. 11. 1941.

Srbija:[2]

1.) U Beogradu je uhapšeno 114 komunista i sumnjivih osoba.

---

[6] Vidi dok. br. 285.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002964.

[2 i 5] Opširnije o situaciji na ovim teritorijama za protekli period vidi dnevne izveštaje Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 18. do 20. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002965-7).

2.) 342. pd. Prilikom akcije čišćenja u rejonu Valjevo — Loznica došlo je do borbe sa neprijateljem koji se nalazio u utvrđenim položajima na visovima jugoist. od Loznice.[3]

3.) Srp. pomoćna žandarmerija[4] vodi uspešne borbe uz podršku nemačke avijacije i tenkova.
Poginulo je 239 komunista, 70 je zarobljeno i zaplenjeno je 9 motornih vozila, 180 pušaka i razne zalihe. Sopstveni gubici: 2 mrtva, 10 ranjenih.

Hrvatska:[5]

Nema promena.

. . .[6]

Tačnost overava
. . .[7]
kapetan

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)
Ia, br. 2750/41, pov.
21. 11. 1941. u 21,15 časova

---

[3] Reč je o borbi te divizije, na Krstu, kod Loznice, protiv Podrinskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 161). Od 11. do 20. novembra 1941. ona nije izvodila nikakve operacije izuzev pojedinačnih akcija, jačine do bataljona, od strane 699. pp 12-tog u rejonu Markovca, 17-tog prema Sušici i 20. novembra 1941. prema Zlatariću (AVII, NAV-T-315, r. 2130 s. 339-42).

[4] Predsednik kolaboracionističke vlade u Srbiji Milan Nedić je 21. novembra 1941. izdao naredbu o obrazovanju jedinstvene komande četničkih, ljotićevskih i nedićevskih jedinica. (Zbornik, tom I, knj. 21, dok. br. 9).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku i Sredozemlje.

[7] Potpis nečitak.

BR. 247

NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 21. NOVEMBRA 1941. POTČINJENIM KOMANDAMA ZA OBEZBEĐENJE NAJVAŽNIJIH RUDNIKA I FABRIKA U SRBIJI[1]

Prepis /Sa

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI — O. U. 21. 11. 1941.

Ia/Qu. br. 3898/41. pov.

Predmet: Vojno osiguranje najvažnijih rudničkih pogona i pogona za naoružanje stare Srbije.[2]

Prilozi: 3:

1) Pregled pogona
2) Karta 1:800.000[3]
3) Uputstvo za saradnju trupe sa rukovodiocima pogona.[4]

Višoj komandi LXV za naročitu upotrebu
113. peš. div.
342. peš. div.
Komandantu Srbije — Komandnom štabu sa N.A. za Qu.
Komandantu Srbije — Upravnom štabu
Glavnom opunomoćeniku za privredu u Srbiji

na znanje: Štabu za vojnu privredu Jugoistoka

---

[1] Snimak prepisa dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1296, s. 791-3.

[2] Slično naređenje je opunomoćeni komandant u Srbiji izdao 4. decembra 1941. U njemu, između ostalog, piše:

»1.) *OKW* je još jednom izrično ukazala na ratni značaj punog obezbeđenja rudničkih pogona za naoružanje stare Srbije. Stoga neodložno izvršiti premeštanje trupa u pogone koje prema osnovnom naređenju treba obezbediti, kao i one koji su navedeni u prilogu. Odmah otpočeti sa izgradnjom odbrambenih postrojenja.

2). 113. pd preuzima obezbeđenje pogona navedenih u prilogu (dopuna priloga 1 uz osnovno naređenje) koji se nalaze u sada oslobođenom ustaničkom području na jugozapadu stare Srbije.

3.) Komandant Srbije — Upravni štab zajedno sa glavnim opunomoćenikom za privredu u Srbiji formira snage za obezbeđenje pogona koje još nedostaju...« (AVII, NAV-T-77, r. 1296, s. 796.

[3] i [4] Te priloge redakcija nije pronašla.

1.) O. K. W. naredila je da se odmah preduzme vojno osiguranje rudničkih pogona i pogona za naoružanje stare Srbije koji su najvažniji za nemačku ratnu privredu.[5] Prilozi 1 i 2 sadrže najvažnije pogone čije se obezbeđenje može preduzeti već sada.

2.) Obezbeđenje pogona se proteže na:

a) *Pogonska postrojenja,* pre svega snagama za obezbeđenje preduzeća (pomoćnom policijom).

b) *Neposrednu okolinu*
U većini slučajeva biće potrebno podizanje stražarskih kula sa kružno postavljenim preprekama, i izgradnja drugih odbrambenih postrojenja.

c) *Puteve za transport, stanove za zaposlene i njihove puteve do radnog mesta.*
Ovaj zadatak će se najvećim delom moći rešiti čestim neredovnim patrolama trupe, pomoćne policije i snaga za obezbeđenje preduzeća u okviru drugih zadataka pacifikacije.

3.) Viša komanda LXV za naročitu namenu preuzima obezbeđenje sledećih pogona:

Borski rudnici	(Prilog 1, redni br. 1)
Akcionarsko društvo Rudnici Trepča . . .	(„ „ „ 2)
Akcionarsko društvo »Antimon« (Beograd) .	(„ „ „ 3)
Arsenal Kragujevac	(„ „ „ 5)
Akcionarsko društvo »Rudnici azbesta« — Beograd	(„ „ „ 8)
Akcionarsko društvo »Kostolac« . . .	(„ „ „ 9)
Rudnici kamenog uglja . . .	(„ „ „ 10)
Rudnici mrkog uglja . . .	(„ „ „ 11)

a) *Pogone Akcionarskog društva »Antimon« (Beograd)* osigurati od početka decembra novoformiranim ruskim jedinicama za obezbeđenje pogona. Obezbeđenje dotle preuzima III/697. pp (uporedi tačku 5).

b) Za obezbeđenje *rudnika kamenog uglja* i železničke pruge Niš — Zaječar, Višoj komandi LXV se neodložno potčinjava
3/920. landesšicen-bataljona (Knjaževac). Za obezbeđenje železničke pruge Niš — Zaječar, kao i rudnika kamenog uglja Podvis i Tresibaba, ojačati snage koje se nalaze u Knjaževcu.

[5] Vidi dok. br. 36, 77, 222, 260 i 294.

c) Za obezbeđenje *rudnika mrkog uglja* potrebno je prebacivanje jedne ojačane čete u Senjski rudnik.

4.) *342. pd* preuzima obezbeđenje pogona:
Fabriku Vistada Barič (Prilog 1, redni broj 4).
Prebaciti 1 ojačani pv u Barič.
Fabriku Vistada Valjevo (Prilog 1, redni broj 6),
pogone u Vreocima („ „ „ 7).

Prebaciti 2 č. u Vreoce, održavati stalnu vezu sa obezbeđenjem pogona u ugljenokopu Junkovci.

5.) *III/697. pp* (Loznica): obezbeđenje pogona akcionarskog društva »Antimon« Beograd (redni broj 3) prebacivanjem 1 voda u Zajaču dok zadatak ne preuzme Viša komanda LXV za naročitu upotrebu.
Tačan trenutak utvrditi neposredno sa Višom komandom LXV za naročitu upotrebu.

6.) Angažovanje *113. pd* za zadatke osiguranja naredиće se docnije, kao i obezbeđenje proizvodnje liskuna kod Prokuplja (Prilog 1, redni broj 12).

7.) *K-t Srbije — Upravni štab* zajedno sa glavnim opunomoćenikom za privredu u Srbiji formira nedostajuće obezbeđenje za pogone:

Akcionarsko društvo »Rudnici azbesta« Beograd	(redni broj 8)
Rudnici kamenog uglja	(„ „ 10)
Rudnici mrkog uglja	(„ „ 11)

8.) Drvo potrebno za gradnju, na primer, neophodnih zgrada za smeštaj trupa i stražarskih kula, jedinica kojoj je osiguranje stavljeno u zadatak zahtevaće odmah neposredno od opunomoćenog komandanta u Srbiji — IVa, navodeći otpremnu adresu i potreban prostor za prevoz železnicom.

Dovoz se vrši iz Kosovske Mitrovice.
Izgradnja ovih postrojenja prema uputstvima lokalnih vojnih starešina je stvar rukovodilaca pogona.
Generalni opunomoćenik za privredu u Srbiji daje im odgovarajuća uputstva.

9.) *Prilog 3* sadrži uputstvo za saradnju trupe i rukovodilaca pogona.

10.) *Za izveštaj do 10. 12.* mole se:
Viša komanda LXV za naročitu namenu
342. pd
III/697. pp
K-t Srbije — Upravni štab po tački 7.

izvršenje,
odnosno stanje
proizvodnje i
obezbeđenje
pogona

Dostavljeno:[6]

Beme
pot. general pešadije

Prilog 1 uz akt
Opunomoćeni komandant u Srbiji
— Ia (Qu br. 3898) 41. pov.)

NAJVAŽNIJI RUDNIČKI POGONI I POGONI ZA NAORUŽANJE SRBIJE

Redni broj	Pogon	Proizvod (mesečni učinak, koji treba postići, tona)		Put za transport
1	Borski rudnici	Bakar (3—4.000)		Pruga preduzeća Bor — Metovnica Državna železnica Zaječar — Negotin — Prahovo Transport Dunavom od Prahova
2	*Akcionarsko društvo »Rudnici Trepča«* a) Pogon Zvečan, 2 km severoistočno od Kos. Mitrovice b) Rudnik Stari Trg, 6 km severoistočno od Kos. Mitrovice	Olovo Cink Bakar Srebro Bizmut Pirit	**(2700)** (1000) (120) (6,5) (3) (6,2)	Žičara Stari Trg — Zvečan Državna železnica Kos. Mitrovica — Kraljevo (sada Kos. Mitrovica — Skoplje)

[6] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovo naređenje dostavljeno.

Redni broj	Pogon	Proizvod (mesečni učinak, koji treba postići, tona)	Put za transport)
3	*Akcionarsko društvo »Antimon« (Beograd)* a) Zajača, 9 km južno od Loznice b) Podrinje (=Krupanj) *Primedba:* Treći pogon Lisa *(rudnik* 1 km severoistočno od s. Soldatovići, *topionica* 800 m istočno od s. Soldatovići), 35 km jugoistočno od Užica, još je u rukama ustanika	Antimon (200)	a) b) Kamionima do Loznice, odatle železnicom u Šabac
4	*Fabrika Vistada Barič* 4 km istočno od Obrenovca	Eksploziv (trotil) (20)	Uskotračna pruga za Beograd
5	Arsenal Kragujevac	Remont automobila Opravka mašina	Državna železnica Kragujevac — Lapovo — Beograd
6	Fabrika Vistada Valjevo		Uskotračna pruga za Beograd
7	*Pogoni u Vreocima :* a) Električna centrala, 6 km severoistočno od Lazarevca, sa rudnikom uglja Junkovci (10 km severoistočno od Lazarevca)	Upaljači a) Električna struja za Beograd	
	b) Vojnotehnički zavod Lazarevac, pogoni Vreoci	b) Azot	Uskotračna pruga za Lazarevac — Beograd
8	*Akcionarsko društvo »Rudnici azbesta« Beograd* a) Žabare, 3 km jugozapadno od Kos. Mitrovice b) Čabar, 7 km zapadno od Kos. Mitrovice *Primedba:* Treći rudnik kod Korlaće (istočna obala Ibra), 10 km severoistočno od Raške, još je u rukama ustanika.	Azbest	Kamionima u Kos. Mitrovicu, odatle državnom železnicom u Kraljevo, sada preko Skoplja
9	*Akcionarsko društvo »Kostolac«* a) Kostolac, 12 km severno od Požarevca b) Klenovnik, 8 km severno od Požarevca	Lignit za električnu centralu Beograd (18.000)	Pruga preduzeća Požarevac — Kostolac Klenovnik (sada brodom)

Redni broj	Pogon	Proizvod (mesečni učinak, koji treba postići, tona)	Put za transport
10	*Rudnici kamenog uglja*		
	a) Podvis (6 km jugozapadno od Knjaževca)		a) Državna železnica Zaječar — Niš
	b) Tresibaba (6 km jugozapadno od Knjaževca)	Kameni ugalj	b) Kao a)
	c) Srpski Balkan (8 km jugoistočno od Zaječara)	(2000) (3.500)	c) Žičara do Grljana
	Primedba: Četvrti rudnik kod mesta Ibarski rudnik (= Jarando), 13 km severno od Raške, još je u rukama ustanika.		
11	*Rudnici mrkog uglja*	Mrki ugalj	
	a) Senjski rudnik, 18 km severoistočno od Ćuprije	(5000)	a) Uskotračna pruga do Ćuprije
	b) Resava 7,5 km severno od Senjskog rudnika	(2500)	b) Žičara do Senjskog rudnika, zatim uskotračna pruga
	c) Sićevac, 19 km istočno od Ćuprije	(1200)	c) Uskotračna pruga do Ćuprije
	d) Bogovina, 27 km zapadno od Zaječara	?	d) Pruga Zaječar — Paraćin
	e) Aleksinac	(6000)	e) Pruga Niš — Beograd
12	*Rudnici liskuna* 4—7 km kao i 4—10 km jugoistočno od Prokuplja	Liskum (4000)	Pruga Prokuplje — Niš

BR. 248

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 25. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKTIVNOSTI PARTIZANA U SRBIJI I NDH I O PROTIVMERAMA[1]

Strogo poverljivo!

Telegram
(23 primerka, 8. primerak)

O. K. W./W. F. St./Odelj. L
Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./Op. odelj.
O. K. H./Grupi za Bliski istok KR
i Balkan (upravi Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St, Ic
Oklopnoj grupi Afrika
Admiralu Jegeja
K-di 10. avio-korpusa

Dnevni izveštaj za 25. 11. 1941.

Srbija:[2]

1.) Nastavlja se aktivnost bandi oko Niša. Izvršeni su prepadi i na 6 opština.
Lokalna aktivnost bandi kod Loznice još uvek traje.

2.) *113. pd* vrši čišćenje jugoistočno od Paraćina, a *717. pd* oko Kraljeva. Nema naročitih događaja.
26. 11. počinju pokreti 342. i 113. pd u cilju zauzimanja doline Zapadne Morave.
Štab 113. pd od 25. 11. u Kruševcu.

3.) Srpska pomoćna policija je vodila uspešnu borbu severoist. od Petrovca (57 km severoist. od Kragujevca).
Predalo se 300 naoružanih komunista.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002956-7.

[2] i [3] O situaciji na ovim teritorijama za protekli period opširnije vidi dnevne izveštaje Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku upućene Vrhovnoj komandi Vermahta od 22. do 24. novembra 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002962-3, 8002960-1, 8002958-9) i izveštaje Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji za 23. i 24. novembar 1941 (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037638-9).

4.) Opunomoćeni komandant je naredio najstrožu pripravnost svih jedinica za 1. 12 (bivši jugosl. drž. praznik — Dan ujedinjenja).

5.) Počinje transportovanje 125. pp za Atiku.

Hrvatska:[3]

1.) Nastavlja se živa aktivnost bandi na području Tuzla — Banja Luka — Sarajevo i na području između Save i Drine, zapadno od Drine. Nemački oklopni voz naišao na minu na pruzi Doboj — Tuzla.[4] Pričinjena je materijalna šteta. Odbijen je napad ustanika koji je iza ovoga usledio na putnički voz koji je išao iza oklopnog.

2.) U toku je čišćenje planine Kozare (severozap. od Banje Luke) koje vrše delovi 718. pd i hrvatske jedinice.[5] Hrvati su izveli uspešnu akciju čišćenja na području između Save i Drine, zapadno od Drine.

. . .[6]

Tačnost overava:
. . .[7]
kapetan

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A), Ia
Br. 2357/41. str. pov.
od 25. 11. 41. u 20,30 časova

L. d. N.[8] 1. primerak

Po otpremanju:[9]

---

[4] Diverziju je izvršila 3. četa Udarnog bataljona Ozrenskog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 2, dok. br. 63).

[5] Vidi dok. br. 249; Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 66: desetodnevni izveštaj Štaba 2. krajiškog NOP odreda od 1. decembra 1941.

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[7] Potpis nečitak.

[8] Leiter des Nachrichtenwesens (Načelnik službe veze)

[9] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 249

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 27. NOVEMBRA 1941. O OPERACIJI PROTIV USTANIKA U SRBIJI I O AKTIVNOSTI PARTIZANA U NDH[1]

Strogo poverljivo!

Telegram

(23 primerka, primerak)

O. K. W./W. F. St/Odelj. L.
Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./, Op. odelj.
O. K. H., Grupi za Bliski istok K R
i Balkan (upravi Cepelin)
Ob d. L./L. F. St, Ic
Oklopnoj grupi Afrika — Ic

Dnevni izveštaj za 27. 11. 41.

Srbija:[2]

1.) Nastupanje *342. i 113. pd* na Užice:[3] Delovi *342. pd* dostigli do 9,00 časova Pecku (16 km jugoist. od Krupnja), 1 ojačani bataljon Ljuboviju (20 km juž. od Krupnja), a delovi nastupaju pravcem Užice.
113. pd dostigla jednim ojač. pukom Kragujevac a prednjim odredom Kikojevac pravcem Milanovac. Prodirući glavninom u dolini Morave, prednjom pukovskom grupom dostigla je rejon oko Kraljeva, a pozadinskom pukovskom grupom rejon zapadno od Trstenika. Odbačena su slaba neprijateljska obezbeđenja.

2.) *Srpsku pomoćnu žandarmeriju* odbacile su nadmoćnije komunističke snage sa Rudnika na severoistok, nanevši joj jake gubitke. Delovi 714. pd počeli su protivnapad, a severna grupa 113. pd vrši udar radi olakšanja situacije.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002950-1. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko reči, oznaka, brojeva, parafa i datuma.

[2] O situaciji na ovoj teritoriji i nastupanju nemačkih divizija vidi dnevni izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 26. novembra 1941. upućen Vrhovnoj komandi Vermahta (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002954-5).

[3] Vidi dok. br. 42; »Užice 1941«, str. 274—295.

3.) Na području oko Niša je naročito živa aktivnost bandi. Izvršeno je 12 prepada na opštine s obe strane pruge, od toga 10 oko Aleksinca. Pruga je neoštećena.

Hrvatska:

1.) Živa aktivnost bandi.
Nastavljeno je čišćenje na planini Kozari, uz mestimičan otpor neprijatelja.[4]
Na području Doboj — Banja Luka — Sarajevo nastavlja se živa aktivnost bandi. Usled sabotaže prekinuto je snabdevanje Banje Luke vodom. Ustanici su razorili vodovod Bistrica (kod Sarajeva).

2.) U Palama (kod Sarajeva) ugušena je pobuna u hrvatskom 15. peš. puku angažovanjem snaga koje su verne vladi. Odveden je 1 oficir i 64 vojnika.

3.) U Jankovcima (9 km južno od Vinkovaca) došlo je noću 26/27. 11. do sudara brzog i teretnog voza. Poginuo je mašinovođa i 4 vojnika, dok je 8 povređeno a 8 nestalo.

. . .[5]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)
Ia, br. 2383/41. str. pov.
27. 11. 1941. u 22,00 časova

Tačnost overava:
. . .[6]

kapetan
L. d. N. 1. prim.
Po otpremanju:[7]

L. d. N. 28. XI 1941[8]
br. *716 u 22,20 č*

---

[4] Ojačani domobranski 5. i 11. pp, nemački 369. legionarski puk, manji delovi ustaša i nemačke 718. pd izvršili su napad na 2. krajiški NOP odred. Odred je veštim manevrima izbegao sudare s jačim snagama i zabacio im se za leđa. Ove snage su prokrstarile celu Kozaru i vršile represalije, pobivši preko 200 seljaka. Trećeg dana napad je obustavljen, a na Kozari je ostavljeno više manjih posada (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 66; AVII, a. NOP, reg. br. 5-162/9, k. 1994, a. NDH reg. br. 24-27/1, k. 4, 11/10, k. 61; VIG, br. 1, 1951, str. 20—27.

[5] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[6] Potpis nečitak.

[7] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

[8] Štambilj primaoca.

BR. 250

IZVEŠTAJ KOMANDNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 27. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O BROJU I JAČINI BUGARSKIH JEDINICA NA PODRUČJU FELDKOMANDANTURE 809 U NIŠU[1]

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI (Komandant Srbije — Komandni štab)
Odelj. Ia, br. 1063/41. pov.

Beograd, 27. 11. 1941.
Poverljivo

Veza: telefonski razgovor sa 809. feldkomandanturom, sa pukovnikom baronom fon Botmerom 27. 11. 41.
Sadržaj: bugarske jedinice kod Niša.

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI[2]
(K-T XVIII (BRDSKOG) AK
PRIM.: 28. XI 1941/BR. 4058
PRILOG/ 8/28
(zavedeno)
ODELJ. Ia, ODELJ. Ia, BR. 447/POV.

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI, ODELJ. Ia

Prema izveštaju F. K. 809 (Niš) do sada su se nalazile na našoj teritoriji ove bugarske jedinice:[3]

1 etapni bat. u Beloj Palanci za zaštitu železnice 1
1 etapni bat. u Doljevcu za zaštitu železnice 1

21. 11. 1941. stigli su:

Štab puka 2. bugarskog peš. puka (mot.) u Niš
1 peš. bat. (mot.) u Niš 1
1 peš. bat. (nemot.) u Leskovac 1
1 peš. bat. (nemot.) u Belu Palanku 1
1—2 baterije po 4 oruđa (haubice 10,5 cm) u Niš

(ovo su delovi 4. tenkovskog puka AG), ali pojačani protivoklopnim oruđima i teškim peš. naoružanjem (jačine oko 120 vojnika).

svega: 5 bataljona i 1—2 baterije

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1411. Na margini dokumenta rukom je dopisano nekoliko napomena, reči, parafa i datuma.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Pored čuvanja železničke pruge, bugarske snage za zaštitu železnica su svoje jedinice angažovale i za aktivna dejstva protiv partizana s obe strane železničke pruge Niš — bugarska granica (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1423-4).

Jedinice vrše regrutsku obuku (sem onih koje su upotrebljene za zaštitu železnica).

Do sada ništa nije poznato o nekoj smeni. Naprotiv, kako komandant bugarskog puka u Nišu tako i komandant bugarske divizije koji je nedavno stigao u Pirot (gen. major Manov dosada u Sofiji), izjavili su pukovniku fon Botmeru da će svih 5 bataljona sada ostati u svojim mestima.

Radi znanja:
K-di Štaba Ia,
K-di Štaba Ia, F.

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
(Komandant Srbije — Komandni štab)
načelnik štaba
Grafenhorst, gen.-potpukovnik

BR. 251

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALNOG KONZULATA U SKOPLJU OD 27. NOVEMBRA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA RAJHA O ITALIJANSKOJ PROPAGANDI ZA PRIPAJANJE DELOVA MAKEDONIJE VELIKOJ ALBANIJI[1]

NEMAČKI GENERALNI KONZULAT
Br. 683/41 — Pol[2] —
Predmet: Italijanska propaganda u Makedoniji

Skoplje/27. nov. 1941.
Poverljivo

POVERLJIVO

Težnje Italijana da demarkacionu liniju, koja je na završetku balkanskog pohoda povučena između Albanije i Makedonije, pomere još dalje na istok postojale su od početka i doživele svoj vrhunac u julu ove godine,[3] kada je došlo do poznatih sukoba kod rudnika Jezerina i Ostrovica koji se nalaze u makedonskoj oblasti.

Pregovorima između jedne bugarsko-italijanske granične komisije u Prizrenu u vremenu od 28. do 30. jula 1941. prvobitno stanje koje je vladalo u ovoj oblasti bilo je uglavnom ponovo uspostavljeno. Od tada je na demarkacionoj liniji za-

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, London-2, s. 298213-5.

[2] Ovaj izveštaj je dostavljen propratnim aktom nemačkog poslanstva u Srbiji br. 943/41. od 2. decembra 1941. s potpisom: Bekerle (Beckerle). (AVII, London-2, s. 298212).

[3] O nemačko-italijansko-bugarskim odnosima u vezi s tim pitanjima vidi dok. br. 49, 53, 66, 91 i 227.

vladao mir sa italijanske strane. Bugari su se do danas strogo uzdržavali od bilo kakvog prekoračivanja i napada.

Međutim, nasuprot tome, od pre izvesnog vremena ispoljavaju se jasni znaci pojačane italijanske propagande u Makedoniji i to kod albanske i srpske manjine koja tu još postoji. Ova propaganda trebalo bi da stvori raspoloženje za odvajanje od Makedonije rejona oko Bujanovca, Kumanova i, kako se kaže, čak grada Skoplja sa okolinom, koje su Italijani označili kao albansku oblast. Smatra se da bi se ovaj cilj mogao postići, ako je potrebno, jednim plebiscitom koji bi se kasnije preduzeo.

Italijani pri tome nastupaju veoma sistematski i ne baš tako nevešto. Pored velikih novčanih sredstava, koja proturaju stanovništvu, pored uspostavljanja jednog italijanskog konzulata-rektorata, koje je u međuvremenu usledilo, i jedne italijanske škole, koju nameravaju da otvore, oni su sada prešli na to da one stanovnike iz gore navedenih oblasti koji su rođeni u mestima sa balkanske teritorije koju drže danas Italijani, ali koji svoje stalno boravište imaju u bugarskoj Makedoniji, snabde italijanskim legitimacijama. Prema onome koliko sam konstatovao, oni su samo do polovine oktobra ove godine izdali italijanske legitimacije članovima 158 porodica koje stanuju u gradu Skoplju, u kojima su njihovi imaoci označeni kao italijanski državljani.

Sigurno je da ova sredstva stvaraju povoljno tlo za nesumnjivo postojeće italijanske težnje za odvajanjem izvesnih oblasti Makedonije. Ovo utoliko više što su bugarskim merama pri preuređivanju privrednog života u Makedoniji, u čemu treba da učestvuju samo Bugari i Makedonci, mnogi valjani srpski i albanski poslovni ljudi, koji su tamo već odavno naseljeni, i pored potpune nevinosti, izgubili potpuno svoju egzistenciju, umesto da su se Bugari i njima poslužili i inače preuređenje sastava privrede prilagodili i razvili prema prilikama koje je rat stvorio. Međutim, danas se »nebugarske« radnje i preduzeća moraju likvidirati u kratkom roku od 1—3 meseca, sa čime je, pored gubitka u novcu, do čega prirodno dolazi, za vlasnike firmi povezan i gubitak svake osnove za život u budućnosti. Što se pogođeni, ili oni koji se još boje da će biti pogođeni, moraju da brane od ove opasnosti svim sredstvima, potpuno je jasno. Meni je poznato da je italijansko konzularno zastupništvo već s uspehom stavilo prigovor protiv prinudne likvidacije jedne ugledne firme, a koju su Bugari naredili, pošto su vlasnici firme na gore opisani način »stekli« italijansko državljanstvo. Ovakvih slučajeva će, naravno, biti sve više i više. Bugari bi morali, dakle, da uvide da se njihove namere u privrednom pogledu ne samo osujećuju, već da oni njima

nanose i štetu svom autoritetu kod pripadnika albanske i srpske manjine. Što su na svojim radikalnim zahvatima u pogledu sastava privrede Makedonije terali vodu na mlin propagande koja im nanosi štetu, to se sada Bugarima sveti.

Jasno je da u bugarsko-makedonskom stanovništvu ova živa italijanska propagandna delatnost izaziva uznemirenje, jer ono tačno zna kakav cilj, tj. odvajanje delova Makedonije, Italijani imaju pred svojim očima. Bugarski merodavni organi izražavaju ovo mišljenje takođe potpuno otvoreno. Tako mi je još pre nekoliko dana u razgovoru rečeno da tesna veza koju ovdašnji italijanski konzul neprekidno održava sa poznatim albanskim i srpskim ličnostima veoma osetno šteti planskim i duboko zakoračenim nastojanjima Bugara oko unutrašnje izgradnje i podizanja Makedonije.

Isto tako kod Bugara se neprijatno osećaju i česte posete italijanskog oficira kontraobaveštajne službe iz Beograda, izvesnog gospodina Kokolarija, u Makedoniji, naročito u Skoplju, koji se, prema mišljenju Bugara, povezuje u suštini i samo sa licima iz srpske i albanske manjine, a koja nisu politički besprekorna. U Skoplju, gde jedan drugog svi poznaju i niko ne može proći neopažen, takva konstatacija pobuđuje, naravno, sumnju i pažnju.

Mesnim bugarskim organima i ustanovama, međutim, nije potpuno nepoznat veoma labilan odnos koji stvarno postoji između Italijana i Albanaca. Otuda se i u italijanskim težnjama, uopšte posmatrano, ne vide nikakve tačno određene namere, već više neozbiljna želja Italijana da svoj položaj na Balkanu ojačaju i prošire, ali pri tom da dođu i u posed dragocenih i mnogobrojnih rudnika koji se zapravo nalaze u zapadnom delu Makedonije.

Nada na Nemački Rajh neće dozvoliti neke bitne promene današnje zapadne granice Makedonije na račun Bugara izbija neprekidno kod Bugara u prvi plan pri svim razgovorima.

. . .[4]

[4] Potpis nečitak.

BR. 252

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 28. NOVEMBRA 1941. VRHOVOJ KOMANDI VERMAHTA O TOKU OPERACIJE PROTIV USTANIKA U SRBIJI[1]

Strogo poverljivo

Telegram

O. K. W./W. F. St./Odelj. L.

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./Oper. odelj.
O. K. H. (Grupi za Bliski istok
i Balkan (upravi Cepelin) KR[2]
Ob. d. L/L. F. St. Ic
Oklopnoj grupi Afrika — Ic[3]
K-di 10. avio-korpusa[4]

Dnevni izveštaj za 28. 11. 1941.

Srbija:

1.) a) *Nastupanje 342. i 113.* na Užice:[5] U svim pravcima došlo do dodira sa neprijateljem, koji delimično pruža žilav otpor.[6]

Zapadna grupa *342. pd* (2 ojač. bataljona) 28. 11. je krenula od Ljubovije[7] na Rogačicu i njena severna grupa je, nastupajući pravcem Kosjerići (17 km severno — severoist. od Užica), zauzela 27. 11. uveče drumske zapreke zapadno od Bačevaca[8] (11 km juž. od Valjeva) koje je branio neprijatelj.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002952-3.

[2], [3] i [4] Naknadno dopisano rukom.

[5] Vidi dok. br. 242.

[6] Rečenica dopisana rukom.

[7] Delovi 342. divizije savladali su otpor delova Valjevskog, Užičkog i Posavskog NOP odreda i 27. novembra 1941. ušli u Ljuboviju (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983, Minhen-6, s. 347-8).

[8] Kod tog mesta su delovi te divizije, uz podršku avijacije, tenkova i četnika, slomili otpor delova Valjevskog, 2. šumadijskog i Užičkog NOP odreda i odbacili ih ka Bukovima, Tisoviku i Leskovici (AVII, mikrofilm, Bileća-30/717).

113. pd je 27. 11. dostigla jednim ojačanim pukom rejon 4 km ist. od G. Milanovca a prednji odred je zauzeo G. Milanovac. Glavnina divizije je, nastupajući od Kraljeva, dostigla 28. 11. pre podne područje Kačulice. Naišla je na mnoge zapreke i mine. Neprijatelj je imao 236 mrtvih,[9] a kod Ljubovije je zaplenjeno skladište oružja, municije i hrane. Naši gubici: 3 mrtva, 11 ranjenih.

Delovi *714. pd* i *srpska pomoćna žandarmerija* napadaju od Jarmenovaca na Rudnik.

b) III/697. pp je posle borbi zauzeo visinsko područje 6 km južno — jugoist. od Loznice i nastupa preko Stolica na Krupanj.

2.) Kod Milanovca se srušio italijanski avion.

Hrvatska:

Situacija neizmenjena.

. . .[10]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)
Ia, br. 2393/41. str. pov.
28. 11. 1941.

Tačnost overava:
kapetan
. . .[11]

---

[9] U originalu je precrtan broj 211.

[10] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[11] Potpis nečitak.

BR. 253

NAREĐENJE KONTRAOBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDE KOPNENE VOJSKE OD 28. NOVEMBRA 1941. O ZABRANI FOTOGRAFISANJA LICA OSUĐENIH NA SMRT STRELJANJEM[1]

Prepis

KOMANDA KOPNENE VOJSKE — OKH, H. Qu., 28. nov. 1941.
Gen. St. d. H/H. Wes. Odelj. Abw.[2]
Az. Abw. III
Br. 283/11/41. pov. — *Poverljivo*

Sadržaj: Fotografisanje streljanja koja se vrše po presudama prekog vojnog suda.

Dostavlja se u celosti sadržaj naređenja načelnika OKW/B, 1 V. WFSt/WPr.[3] (Ia) br. 9740/41 od 2. 11. 41, na znanje i saopštenje jedinicama.

1) Fotografisanje streljanja po presudama prekog vojnog suda načelno je zabranjeno. Ako je u naročito izuzetnim pojedinačnim slučajevima potrebna izrada fotografskih snimaka za čisto vojne ciljeve, odobrenje za ovo sme dati samo oficir u rangu najmanje komandanta divizije. Snimljene ali nerazvijene filmove dostaviti kao »Poverljivo« OKW/W. Pr, sa jednovremenim zahtevom da se dostave određene slike.

2) Vojni organi kojima je naređeno izvršenje ovakvih streljanja obavezni su svaki put da, u cilju izvršenja ovoga naređenja, preduzmu potrebne mere opreza i udalje sve gledaoce. Ovim povodom, već ranije snimljene slike i negative povući ukoliko je moguće i dostaviti Vrhovnoj komandi oružanih snaga (W. Pr).

F. d. R. d. A.
major
[4]

Po ovlašćenju
pot. **Šrader** [Schrader]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII NAV-T-312, r. 454, s 8039184.

[2] Generalstab des Heeres — Heere West Abteilung Abwehr (Generalštab kopnene vojske — Uprava za inostranstvo — Zapad, Odeljenje kontraobaveštajne službe)

[3] Wehrmachtführungsstab — Wehrmachtpropaganda (Generalštab Vrhovne komande Vermahta, Propagandno odeljenje)

[4] Potpis nečitak.

BR. 254

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 29. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U ZAPADNOJ SRBIJI I NDH I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

Telegram

O. K. W./W. F. St./Odelj. L
Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H., Op. odelj.
O. K. H /Grupi za Bliski istok i Balkan (odelj. Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St. Ic

Dnevni izveštaj za 29. 11. 1941.

Srbija:

1.) Nastupanje *342. i 113. pd* na Užice (28. 11. uveče):[2] Neprijatelj odbačen na svim pravcima.

342. pd je zapadnom grupom odbacila slabog neprijatelja severozapadno od Rogačice, luk Drine, i prednjim delovima dostigla Bajinu Baštu[3] (25 km severozap. od Užica). Severna grupa (ojačani 698. pp) iznenada je odbacila neprijatelja južno od Bačevaca i prednjim delovima dostigla sedlo 3,5 km južno od Kosjerića.
Divizijski štab je u Ražani (8 km sev. od Kosjerića).

113. pd sa ojačanim 260. pp je odbacila slabijeg neprijatelja sa mesta gde se račva put 6 km južno od G. Milanovca u južnom pravcu. Glavnina divizije je noću 28/29.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002948-9. Na margini telegrama rukom je dopisano nekoliko brojeva, oznaka, napomena, datuma i parafa.

[2] Vidi dok. br. 242; AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037617-8: izveštaj Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 29. novembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

[3] Jedinice 342. divizije odbacile su delove Užičkog NOP odreda s položaja kod s. Okletac i pred veče 28. novembra 1941. zauzele Bajinu Baštu, s. Kostojeviće, i s. Dub (»Hronologija«, str. 163).

11. zauzela Čačak.[4] Jedan bataljon nastupa od Kraljeva na Kaona-sedlo (23 km zap. od Kraljeva) i dostigao je Roćeviće, dok 1 bataljon obezbeđuje dolinu Ibra oko Bogutovca u južnom pravcu; minirano je tamošnje skladište municije.[5]

Divizijski štab je u Zablaću (8 km jugoist. od Čačka). Avijacija je tukla neprijatelja koji se koncentrisao kod Guče (17 km jugozap. od Čačka) i neprijatelja koji se povlači od Čačka u jugozapadnom pravcu.

Ukupni gubici neprijatelja su 412 mrtvih i 36 zarobljenih; zaplenjen 1 top.

Naši gubici: 3 mrtva, 14 ranjenih.

2.) Kod Leskovca je 28. 11. uveče iskliznuo iz šina brzi voz 966 usled sabotaže. Pričinjena je materijalna šteta. Od vatre koju je neprijatelj otvorio poginuo je 1 vojnik a 4 su ranjena.
Saobraćaj se obavlja presedanjem.

Hrvatska:

Još uvek traje živa aktivnost bandi na području Tuzla — Doboj — Banja Luka — Sarajevo i na području između Save i Drine, zapadno od Drine. Između ostalog, oko 600 ustanika je izvršilo napad na Koraj[6] (20 km juž.-jugozap. od Brčkog) i opljačkalo ga. Mesto je većim delom razoreno a muslimansko stanovnistvo delimično masakrirano.[7] Hrvati koji su intervenisali morali su se povući.[8] Ustanici su zauzeli Bistricu[9] (kod Sarajeva).

---

[4] Uz sadejstvo kvislinških jedinica, ona je savladala otpor delova Kraljevačkog, Kopaoničkog, Čačanskog i Kragujevačkog NOP odreda kod sela Mrsaća, Samaile, Slatine, Mrčajevaca i Vraćevšnice i 28. novembra 1941. ušla u Čačak i G. Milanovac (AVII, Bileća-30, s. 731-734; a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983).

[5] i [8] Rečenice naknadno rukom precrtane.

[6] Napad su, 26/27. novembra 1941, izvršili Majevički NOP odred i Majevički četnički odred (AVII, a. NDH, br. reg. 27 i 29/1, k. 4, br. reg. 29/16-1, k. 61); »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 143—144.

[7] Ovaj masakr su izvršili četnici DM i pri tom prebili 400 ljudi, žena i dece (»Hronologija«, str. 150).

[9] Napad su, 27. novembra 1941, izveli delovi Kalinovičkog NOP odreda i Zlatiborskog četničkog odreda. Tada je kod vodovodnog rezervoara »Bistrica«, koji Sarajevo snabdeva vodom, razbijena jedna domobranska četa. Uz pomoć nemačkih snaga, domobrani su sutradan te položaje povratili (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 82; AVII, a. NDH, reg. br. 27-29/1, k. 4).

Počela je nemačka i hrvatska protivakcija.[10]
Uspešno je završena akcija čišćenja na planini Kozari.[11]
Neprijatelj imao 220 mrtvih, a Hrvati 2 ranjena.

. . .[12] . . .[13]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)
Ia, br. 2830/41. pov.
29. 11. 1941. u 18,00 časova

Tačnost overava:
kapetan

[10] Ova rečenica je precrtana, a iznad nje je rukom dopisano: »Hrvatske snage za obezbeđenje nisu do sada uspele da se uspešno suprotstave ustanicima kod Koraja i Bistrice. Počela je nemačko-hrvatska protivakcija kod Bistrice«.

[11] Vidi dok. br. 239, objašnjenje 4.

[12] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[13] Potpis nečitak.

BR. 255

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 30. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O TOKU OPERACIJE PROTIV USTANIKA U SRBIJI I NDH I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

Telegram

O. K. W./W. F. St./Odelj. L

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./ Oper. odelj.
O. K.H./Grupi za Bliski istok i Balkan (Odelj. Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St. Ic

Dnevni izveštaj za 30. 11. 1941.

Srbija:

1.) a) *Nastupanje 342. i 113. pd* na Užice[2] (29. 11. uveče): Neprijatelj[3] beži iz Užica u južnom i jugozapadnom pravcu. Deo bandi se povukao sa područja Krupnja u jugoistočnom i severoistočnom pravcu.[4]

342. pd je zapadnom grupom odbacila jače neprijateljske snage jugoistočno od Duba (18 km severozap. od

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002946-7. Na margini telegrama rukom je dopisano nekoliko brojeva, datuma i parafa.

[2] Vidi dok. br. 242.

[3] Vrhovni štab NOP odreda Jugoslavije je 28. novembra 1941. naredio Radničkom bataljonu Užičkog NOP odreda, ojačanom sa dve čete Užičkog i dve čete Posavskog NOP odreda (ukupno oko 500 boraca) i jednim topom 75 mm, da na Kadinjači zatvori pravac Bajina Bašta — Užice i uspori napredovanje desne kolone nemačke 342. pd, čime bi se stvorilo potrebno vreme za izvlačenje glavnine partizanskih jedinica iz Užica (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 119).

[4] Glavnina NOP odreda iz zapadne Srbije i Šumadije povukla se u Sandžak po naređenju Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije. Jedinice koje nisu uspele da se povuku ostale su i dalje na teritoriji zapadne Srbije. Opširnije o tome vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 120.

Užica) i 29. 11. po podne dostigla Užice.[5] Severna grupa je takođe slomila neprijateljski otpor i dostigla Užice i Požegu.

Prilikom gonjenja neprijatelja na planini Zlatiboru, do Mačkata, slomljen je otpor neprijatelja južno od Užica. Divizijski štab je u Užicu. Divizija nastavlja gonjenje neprijatelja na planini Zlatiboru da bi ga uništila.

113. pd je delovima dostigla Požegu sa istočne strane, a deo je skrenuo na planinu jugozapadno i južno od Čačka. Ojačani 260. pp nalazi se severno od Čačka. Divizijski štab je u Čačku.
Divizija čisti područje Požega — Ivanjica — Ušće — Kraljevo. U Ivanjici i Ušću ostaje jedan ojačani bataljon.

b) III/697. pp dostigao je Krupanj posle borbe.

c) Delovi *714. pd* i *srpska pomoćna žandarmerija* raščistili su situaciju na Rudniku i uspostavili vezu sa 113. pd.

d) Gubici neprijatelja: 572 mrtva, 85 ranjenih, 224 zarobljena; zaplenjena 3 topa, 3 mitraljeza, 14 puškomitraljeza, 46 minobacača, 1500 pušaka.
Naši gubici: 2 mrtva, 2 ranjena.

2.) U Beogradu je uhapšeno 90 komunista i sumnjivih osoba. U Boru je, po presudi prekog vojnog suda, streljano 16 komunista.

Hrvatska:

Severno i severoistočno od Banje Luke, severno od Bos. Gradiške i severno od Bjelovara došlo je do nove aktivnosti bandi. Pri tom su komunisti, u ruskim uniformama sa sovjetskim zvezdama, izvršili prepad na Novi Grad (80 km severoist. od Zagreba). Oni su za-

---

[5] Uz podršku avijacije, delovi 342. pd su 29. novembra 1941, oko 8 časova, na Kadinjači napali Radnički bataljon Užičkog NOP odreda. U višečasovnoj borbi, branioci Kadinjače nisu dozvolili neprijatelju da prodre u Užice sve dok nije izginuo ceo bataljon, s komandantom Užičkog NOP odreda Dušanom Jerkovićem i političkim komesarom Posavskog NOP odreda Borom Markovićem na čelu. Nemačke jedinice su ušle u Užice istog dana uveče.

Ostali delovi 342. divizije vodili su borbe protiv delova Posavskog i Užičkog NOP odreda u rejonu s. Karana. Po ulasku u Požegu, jedinice ove divizije su se spojile sa delovima nemačke 113. pd (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983, NAV-T-312, r. 452, s. 8037612-3; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 119).

robljeni. U toku je hrvatska akcija čišćenja na području između Save i Drine, zapadno od Drine.
Delovi 718. pd izveli su uspešnu akciju čišćenja kod Bistrice (južno od Sarajeva).

. . .[6] K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)
Tačnost overava: Ia, br. 2840/41. pov.
kapetan 30. 11. 1941. u 19,30 časova.
. . .[7]

L. d. N. 30. XI 1941.
br. 813, vr. 19.50 č

BR. 256

IZVEŠTAJ KOMANDANTA 12. ARMIJE IZ DRUGE POLOVINE NOVEMBRA 1941. GENERALŠTABU KOPNENE VOJSKE O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I MERAMA ZA SPREČAVANJE RAZVOJA USTANKA U SRBIJI[1]

Strogo poverljivo!

Telegram

(4 primerka, 3 primerak)
O. K. H./Gen. St. d. H./ Oper. odelj.

Predmet: Smirivanje područja Srbije.
Veza: OKH/Gen. St. d. H/A. S. T.[2] II b 36601/41. str. pov. od 7. 11. 41.[3]

1.) Za konačno smirivanje bilo bi potrebno da očišćena područja, pre svega planinska područja, ostanu zaposednuta od jedinica nakon što su očišćena.

---

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[7] Potpis nečitak.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050895-7. Redakcija nije mogla da utvrdi tačan datum ovog izveštaja, ali se iz sadržaja depeše vidi da potiče iz druge polovine novembra.
[2] Auswertestelle (odeljenje za obradu izveštaja)
[3] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

To ne može da se postigne sa snagama kojima se sada raspolaže i koje su stavljene u izgled.

Obezbeđenje vojno i privredno važnih delova zemlje (železnica, ceste i osovina veze Zagreb, Beograd, Niš, Skoplje, Dunav, rudnik bakra Bor, rudnik Trepča kod Mitrovice, grad Beograd) može se izvršiti sa jedinicama koje stoje na raspolaganju, uključujući tu i istočnu diviziju koja je obećana za januar 1942.

Pojedini napadi i akti sabotaže ni tada ne mogu da se spreče.

Posle divizije koja je za Srbiju obećana u januaru 1942. potrebna je jedna dalja borbeno sposobna divizija za Hrvatsku radi obezbeđenja južne Hrvatske i uništenja domaćih bandi u srpsko-hrvatskom graničnom području.[4] Predlaže se da se povuče zabrana dopune jedinica koje su angažovane u Srbiji.

Dodeljivanje daljih oklopnih vozova nije potrebno a jako su poželjni trofejni tenkovi u svakom broju.

2.) Snaga ustanika se menja. Mapa sa glavnim područjima ustanka i sa rasporedom i snagom ustanika kako se odavde pretpostavlja odvojeno se dostavlja.[5]

Bande se popunjavaju u prvom redu od izbeglica koje su Bugari, Hrvati i Mađari proterali bez ikakvih sredstava, iz domaćeg stanovništva, pod pritiskom, koje se nalazi na područjima koje su zauzeli ustanici, kao i izvesnim prilivom mnogih nacionalno-srpskih elemenata.

Ponovo oživljavanje bandi može uvek da se primeti onda kada se nemačka trupa povuče sa određenog prostora.

3.) Snabdevanje ustanika je sada bez daljega moguće u zemlji.

Nastupanje hladnog godišnjeg doba bitno će otežati snabdevanje ustanika, treba računati sa delimičnim raslojavanjem i povratkom u selo.

Ne može se sagledati stanje u pogledu ručnog oružja, lakog pešadijskog oružja i municije. Pritisak za brzo okončanje ratnog pohoda u Jugoslaviji i sa tim povezano nedovoljno prinudno preuzimanje zaliha bivše jugoslovenske vojske daju osnova za zaključak da ustanici u tom pogledu raspolažu još znatnim zalihama.

Artiljerija je do sada samo pojedinačno nastupala, primećena su dvoja oklopna borna kola.

---

[4] Operativno odeljenje Komande 12. armije je 9. decembra 1941. zatražilo od opunomoćenog komandanta u Srbiji da se 718. pd pošalje pojačanje radi ugušivanja ustanka u istočnoj Bosni i u zapadnoj Srbiji (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1106).

[5] Tom kartom redakcija ne raspolaže.

4.) Uspeh Nedićeve vlade izgleda da će biti siguran ako uspe da na očišćenim područjima ponovo uvede srpsku upravu i opet započne privredni život. To je moguće samo uz trajnu i jaku podršku nemačkih jedinica.

Četnici Pećančeve i Ljotićeve grupe sada stoje legalno uz Nedićevu vladu iz razloga celishodnosti. Unatoč tome ostaju ipak fanatično velikosrbi. Ostale grupe četnika drže se odbijajući.

Stvaranje jedinstvenog fronta ustanika, komunista i Jevreja žele uvek ponovo nacionalisti, ali do sada nije ostvaren zbog unutrašnjih napetosti.

5.) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku namerava da vojno i privredno važne delove zemlje navedene pod 1. jako obezbedi a uz to sa borbeno jakim jedinicama nastavi aktivno suzbijanje glavnih područja ustanika, dok to dopuštaju vremenski i terenski uslovi.

6.) Političke i policijske mere za zimu su uglavnom pojačanje obezbeđenja i službe nadzora i ponovno uvođenje srpske uprave na očišćenim područjima, podizanje i obrazovanje srp. policije u sada predviđenoj jačini, uticaj na stanovništvo putem propagande.

Ponovno oživljavanje ustanika u proleće može da se spreči samo ako i u slučaju prolaznog smirivanja ne budu povučene nikakve snage.

Ia, str. pov. br. 2231/41.

Komandant 12. armije
I. V.
pot.: Kunce
general inžinjerije

Za tačnost prepisa:
Jug [Jugg]
generalštabni major

BR. 257

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 1. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U ZAPADNOJ SRBIJI, OBOSTRANIM GUBICIMA I PLENU[1]

Poverljivo Koncept
Hitno!

Telegram

O. K. W./W. F. St./Odelj. L
Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./ Oper. odelj.
O. K. H./Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St., Ic

Dnevni izveštaj za 1. 12. 1941.

Srbija:

1.) *342. pd* je, goneći neprijatelja[2] pravcem Višegrad i Zlatibor, prešla delovima planinu Zlatibor. Prvi delovi su pri tom dostigli Kremnu (22 km zap. od Užica), Ribnicu i istočno od nje (26 km jugozap. od Užica) i područje južno od Ljubiša (26 km juž. od Užica). Kod Kremne su zaplenili 80 železničkih vagona sa municijom, namirnicama i opremom. 106 komunista je poginulo, 72 ranjeno.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002944-5. Na margini dokumenta rukom je dopisano nekoliko brojeva, datuma i parafa.

[2] Partizanski odredi, prema naređenju Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije od 26. novembra 1941, povlačili su se prema Sandžaku u raznim pravcima. Partizanski odredi iz rejona Rudnika i Gornjeg Milanovca (1. i 2. šumadijski, delovi Kosmajskog, Posavskog i Čačanskog odreda) povlačili su se preko Pranjana, Jelove gore i Zlatibora; Kragujevački, Pomoravski i delovi Čačanskog NOP odreda išli su preko Ovčarsko-kablarske klisure, Arilja i Zlatibora; Kragujevački i Kopaonički odred povlačili su se preko Ivanjice ka Novoj Varoši, a Užički i deo Posavskog NOP odreda išli su preko Zlatibora ka Novoj Varoši. Tako su partizanske jedinice izbegle okruženje i uništenje od nadmoćnog neprijatelja. Međutim, Valjevski i delovi Mačvanskog, Posavskog, Kosmajskog i 1. šumadijskog odreda, ne uspevši da se izvuku, ostali su na svojim terenima (»Užice 1941«, str. 267—268; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I, str. 127—8).

Od naših je 1 ranjen. Još se ne može pregledati sav plen.[3] Zaplenjeno je, između ostalog, motornih vozila, 5 jedrilica itd.

Divizijski štab je u Čajetini (15 km jugozapad. od Užica). *113. pd*[4] i delovi *717. pd* nastavili su čišćenje područja Požega — Ivanjica — Ušće — Kraljevo. Tom prilikom je zaplenjeno pogonsko gorivo i 3000 tromblonskih bombi.

2.) Izvršeni su prepadi na 3 neposednute opštine oko Niša.[5]

3.) Kod Obrenovca (jugozap. od Beograda) iskliznuo je voz iz šina. Nije sabotaža.[6]

Hrvatska:

Situacija neizmenjena.[7] Nisu stigli hrvatski izveštaji.[8]

. . .[9]

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A) Ia, br. 2847/41. pov.
1. 12. 1941. u 21,00 čas

Tačnost overava:

. . .[10]

kapetan

L. d. N. 1. 12. 1941.[11]
br. 842 u 20,55

---

[3] Vidi dok. br. 270. O plenu koji je ta divizija zadobila od 1. do 2. decembra 1941. vidi AVII, Minhen-6, s. 349-50.

[4] Prema izveštaju Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 1. decembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, jedinice te divizije su se nalazile: 260. pp u rejonu Čačka, 261. pp u rejonu Kraljeva, 268. pp: motorizovani delovi u Arilju, jedna podgrupa za obezbeđenje industrijskih objekata u okolini Krupnja, jedan bataljon u nastupanju ka Mojković (AVII, NAV-T-315, r. 452, s. 37609-11). Komandant 113. pd bio je general-lajtnant Fridrih Cikvolf (Friedrich Zickwolff).

[5], [6] i [8] Te rečenice su dopisane rukom.

[7] O toj situaciji u NDH vidi dok b.r. 255 i 258.

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[10] Potpis nečitak.

[11] Štambilj primaoca.

BR. 258

IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 1. DECEMBRA 1941. O VOJNO-POLITIČKOJ I PRIVREDNOJ SITUACIJI U SRBIJI I NDH[1]

A. H. Qu, 1. 12. 1941.

K-T ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
odelj. Ic/AO br. 7708/43, poverljivo

POVERLJIVO!
IZVEŠTAJ O SITUACIJI NA BALKANU

Srbija:

I) *Politička situacija* se toliko učvrstila da je bilo omogućeno delimično oživljavanje privrede.

U ustaničkom pokretu zapaženi su lokalni znaci osipanja. Pojedine bande su se raspale zbog akcija nemačkih trupa kao i zbog teškoća u snabdevanju uvetovanih godišnjim dobom. Draža Mihailović ponudio je svoje bande komandantu Srbije za zajedničku borbu protiv komunista;[2] ponuda je odbijena sa zahtevom za bezuslovnu kapitulaciju. Konačni odgovor Mihailovića nije još stigao: ne treba očekivati da će se on pokoriti. Jedan deo Mihailovićevih bandi bori se protiv komunista, očevidno za zimski smeštaj a ne za nemačke okupacione trupe. Odbijajuće držanje stanovništva prema bandama — naročito na selu — u porastu je. Na jugu grupe seljaka su se pobunile protiv bandita.

Zbog znakova osipanja izdato je novo naređenje o preduzimanju bezobzirnih mera protiv ustanika[3] i o postupku u slučaju ponude kapitulacije.

Srpska pomoćna policija dobro se istakla u borbama.[4]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 464, s. 80552106-10.

[2] O tome vidi dok. br. 232 i 236. To je bilo 11. novembra 1941. u s. Divcima, na sastanku između predstavnika nemačke komande potpukovnika Kogarda i izaslanika opunomoćenog komandanta Srbije dr Kisela sa Dražom Mihailovićem. Na tom sastanku je Mihailoviću uručen zahtev opunomoćenog komandanta u Srbiji da četnici bezuslovno kapituliraju (AVII, NAV-T-312, r. 464, s. 8052106-10).

[3] To je ponovljeno naređenje opunomoćenog komandanta u Srbiji izdato 10. oktobra 1941. (Vidi dok. br. 245, objašnjenje 4).

[4] Prema izveštaju Obaveštajnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 1. decembra 1941. brojno stanje oružanih snaga kolaboracionista (Nedića, Ljotića i Pećanca) iznosilo je 12.992 lica: operativni odredi su imali 11.212, a gradska policija 1.780 lica (u Beogradu

II) *Ustanički pokret*

Smirivanje u severnom prostoru napreduje. Ustanički pokret u jugozapadnom, južnom i centralnom području se zaoštrava. Dolina Zapadne Morave, dosada glavno ustaničko područje, u nemačkim je rukama. Oko Niša delatnost bandi se pojačala. Bande u prostoru južno od Beograda potisnute su prema jugu.

Opadanju sabotaža i prepada doprinelo je, pored akcija naših trupa, i hapšenje većeg broja komunista, slobodnih zidara i Jevreja, izvršeno početkom zime.

III) *Privreda*[5]

Najvažnija privredna područja su obezbeđena. Za zadatke lokalnog osiguranja korištena je i jedna jedinica za zaštitu privrednih objekata, sastavljena od ruskih emigranata.[6] Ponovna izgradnja razorenih privrednih objekata je u toku. Ugalj potreban za trupe i železnicu osiguran je dovozom iz Bugarske i Rajha.

IV) *Saobraćaj*[7]

Popravljen je veliki broj razorenih mostova, železničkih pruga i telefonskih linija.

---

je bilo 1.012 stražara i 250 agenata, a u unutrašnjosti Srbije 420 stražara i 98 agenata). Međutim, nemački državni savetnik u Srbiji je predložio da se brojno stanje oružanih snaga ovih kolaboracionista poveća na 16.780 lica: operativne jedinice bi iznosile 10.000 a za obezbeđenje granica 5.000, dok bi gradska policija ostala nepromenjena (AVII, NAV-T-501, r. 256, s. 1171-2).

[5] Vidi dok. br. 232, 247, 260 i 294.

[6] Vidi dok. br. 260. U izveštaju generala inžinjerije Valtera Kuncea od 26. novembra 1941. piše da je zadatak ovih ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata čuvanje fabrika, rudnika i drugih objekata važnih za nemački Vermaht, s tim da su momentalno angažovani oko Loznice, da njihov broj iznosi 1.500 ljudi i da se predviđa da ih bude 5.000 ljudi (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036660).

[7] U izveštajima Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka od 20. novembra i 8. decembra 1941, u kome se iznosi saobraćajna situacija od 1. do 30. novembra 1941, kaže se da je glavna pruga Beograd — Niš bila u prekidu 2, 3, 8. i 14. novembra 1941. a pruga Niš — Solun u noći između 6. i 7. novembra zbog sabotaže. Na području NDH, između Beograda i Vinkovaca, noću 5/12. novembra je izvršeno nekoliko prepada na železnička postrojenja, što je izazvalo kraće zastoje u železničkom saobraćaju. Broj sabotaža na ovoj teritoriji je u porastu, naročito na pruzi Zagreb — Beograd i u okolini Sarajeva. Što se tiče rečnog saobraćaja, u izveštajima se kaže da su 20. novembra 1941. na Dunavu, između Oršave i V. Gradišta, ustanici izvršili prepad na jedan šlep i zaplenili tovar (AVII, NAV-T-77, r. 1314, s. 885-92).

Preduzete su mere za pojačano osiguranje glavnih saobraćajnih puteva. Na železničkim prugama južno od Niša pojačana je bugarska železnička zaštita.

Hrvatska:

Situacija u pogledu ustanka se zaoštrava zbog stvaranja novih bandi i povlačenja ustanika iz Srbije u Hrvatsku.

Nemačko interesno područje

Glavna ustanička područja nalaze se oko Sarajeva, Tuzle, Doboja i Banje Luke.

Zbog ulaska Italijana u Višegrad ustanici su se iz tog prostora povukli. Hrvatska posada maršuje prema Mostaru. Dangić, vođa četnika između Višegrada i Zvornika i sledbenik Mihailovića, priključio se borbi protiv komunista.

Na pruzi Beograd — Zagreb pojačana je železnička zaštita zbog učestalih prepada.

Zasada se ne može očekivati da će se situacija poboljšati. Hrvatske trupe izgleda da u pogledu komandovanja, obuke i snabdevanja nisu dorasle ustanicima.

Italijansko interesno područje

Ustanički pokret se širi, naročito u Hercegovini, zbog pristizanja ustanika iz Crne Gore.

Hrvatska vojska je preduzela nekoliko manjih akcija čišćenja.

Odnosi između ustaša i Talijana se pogoršavaju. Pojedine ustaške jedinice su raspuštene.

. . .[8]

Za K-t oružanih snaga na Jugoistoku
načelnik štaba:
potpis na originalu
Ferč [Foertsch][9]
generalštabni pukovnik

Za tačnost prepisa:
Fafenrot
generalštab. major

Upućeno: do divizija
2. 12. 41. OK

---

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[9] Herman Ferč (Hermann Foertsch)

BR. 259

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 2. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA NA PODRUČJU ZAPADNE SRBIJE I OKO BANJE LUKE[1]

Koncept

Poverljivo

Hitno!

Telegram

O. K. W./W. F. St./Odelj. L

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./Oper. odelj.
O. K. H., Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
Ob d. L/L. F. St. Ic —

Dnevni izveštaj za 2. 12. 1941.

Srbija:

1.) a) *Delovi 342. pd* dostigli Vardište[2] (13 km ist. od Višegrada) i tamo uspostavili vezu sa bosanskim četnicima. Delovi su gonili bande od Čajetine (15 km jugozap. od Užica) do granice na reci Uvac i tom prilikom u Jablanici oslobodili 319 zarobljenih Nemaca.[3]

Divizijsko komandno mesto je u Užicu.

113. pd i delovi 717. pd nastavili su čišćenje područja Požega — Ivanjica — Ušće — Kraljevo. Tom prilikom su uhapsili 202 komunista i sumnjiva lica.

Namera: 342. pd čistiće planinu Zlatibor od ostataka bandi i vratiće se do područja Užica, a plen će predati 113. pd.[4] 113. pd preuzeće Užice i posesti područje koje je dodeljeno radi smirivanja.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002942-3. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko brojeva, dopuna i parafa.

[2] O tome vidi dok. br. 270.

[3] Tekst iza zagrade precrtan je rukom.

[4] Tekst iza reči »bandi« precrtan je rukom.

a) III/697. puka je na povratku iz Krupnja[5] za Loznicu dostigao područje Draginac bez dodira sa neprijateljem.[6]

2.) Nastavljaju se prepadi na neposednute opštine oko Niša. U Beogradu je uhapšeno 57 komunista i sumnjivih osoba.

Hrvatska:

Delovi 718. pd, Hrvati i ustaše vrše čišćenje područja gde se nalaze uređaji za vodovod Banje Luke (17 km zapadno od Banje Luke).

. . .[7]

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)

Ia, br. 2853/41. pov.
2. 12. 1941. u 20,00 časova

Tačnost overava

. . .[8]

kapetan

L. d. N—2. 12. 1941.[9]
br. 870 u 20,10

[5] Naziv mesta dopisan je rukom.

[6] Posle zauzimanja Krupnja, 29. novembra 1941, taj bataljon je u Krupnju ostavio jedno odeljenje koje će obezbeđivati privredne objekte, a glavninom se, 1. decembra 1941, vratio u Loznicu. Sutradan, 2. decembra, bataljon je vršio izviđanja u zahvatu r. Drine (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 757-8).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[8] Potpis nečitak.

[9] Štambilj primaoca.

BR. 260

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 2. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O ANGAŽOVANJU SNAGA ZA ZAŠTITU INDUSTRIJSKIH OBJEKATA U BORU, TREPČI I KRUPNJU[1]

Prepis

V. O. Wi. Rü. Amt. F. H. Qu, 2. decembra 1941.

Prepis:

Telegram: OKW/WFSt/Odelj. L (KR. GWNF br. 2705, 29. 11. 41, 04,50[2]

Poverljivo

Predmet: Zaštita industrijskih postrojenja u Srbiji.

Poz. na: OKW/WFSt/odelj. L. I, Oper. br. 03794/41. pov. od 2. 11. 41.[3]

1.) Sada su za zaštitu fabrika angažovani:
   a) Bor sa sporednim fabrikama. II i III bat. 741. pp
   b) Mitrovica s Trepčom: III/737, VIII/737, V/LS bat. 592, a uz to 1.500 vojnika Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata.
   c) Krupanj sa sporednim fabrikama: ojačani III/697, I A. R. 342 (bez 1. baterije), a pored toga 1.500 vojnika Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata.

2.) Kao krajnji cilj su predviđeni:
   a) Bor: I i III/741, uz to oko 1.500 vojnika Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata.
   b) Mitrovica sa Trepčom: III/737, V/L. S. bat. 592, uz to 1.500 vojnika Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata.
   c) Krupanj: ojačani III/697, 1.500 vojnika Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata.

---

[1] Snimak prepisa dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1296, s. 852.

[2] i [3] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.

3.) Otprema iz Bora sada železničkom prugom Bor — Zaječar — Prahovo (Dunav) i na pruzi uzanog koloseka Bor — Paraćin. Obezbeđenja sa drugom četom u Zaječaru i prvom četom u Negotinu. Ponovo uspostavljanje železničke pruge Zaječar — Niš je u toku. Obezbeđenje predviđeno.

4.) Odlučujući značaj srpskih pogona u potpunosti su spoznali komandant oružanih snaga na Jugoistoku i opunomoćeni komandant u Srbiji.
Obezbeđenje saobraćajnih puteva, međutim, nije za stalno zajamčeno.
Lokalna ometanja ostaju uvek moguća.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(K-a 12. A)
Ia, br. 2789/41.

Dostavljeno:[4] F. d. R. pot. Rudelsdorf

[4] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 261

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 3. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA NA PODRUČJU ZAPADNE SRBIJE, ŠUMADIJE I NDH[1]

Strogo poverljivo!

Koncept

Telegram

O. K. W./W. F. St./Odelj. L

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H. Oper. odelj.
O. K. H. Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin) Hitno![2]
Ob. d. L./L. F. St. Ic
K-di 10. avio-korpusa

21 primerak[3]
1. primerak

Dnevni izveštaj za 3. 12. 1941.[4]

Srbija:

1.) *342. pd:*[5] Nastavljeno plansko čišćenje planine Zlatibor bez daljeg dodira sa neprijateljem. Zaplenjena vojna kasa sa 1,8 miliona dinara. *113. pd*[6] i delovi *717. pd*[7] vrše čišćenje područja Požega — Ivanjica — Raška — Kraljevo. 22 komunista poginula, 138 zarobljeno.
III/697. stigao u Loznicu. Zarobljeno ukupno 150 ustanika, zaplenjen 1 top.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002940-1. Na margini dokumenta rukom je dopisano nekoliko brojeva, datuma, parafa i napomena.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] Vidi dok. br. 270.

[5] Komandno mesto 342. divizije bilo je u Užicu. Njene jedinice su dejstvovale u rejonu severno od Vardišta, Dobroselice i Ljubiša (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002940-1).

[6] Jedinice 113. divizije su dejstvovale u sledećim rejonima: 260. pp južno od Čačka, 1. bataljon 261. pp na pravcu Raška — K. Mitrovica i 2. bataljon 261. pp na pravcu Guča — Čačak. Komandno mesto ove divizije bilo je u Čačku (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002940-1).

[7] U akciji kod sela Rajca, severozapadno od Kraljeva, učestvovao je 749. puk 717. divizije (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002940-1).

2.) Nastavljaju se prepadi severoist. od Niša.
3.) Počeo normalan saobraćaj na sporednoj pruzi Mladenovac — Aranđelovac — Lazarevac — Valjevo.

Hrvatska:

1.) Nastavlja se živa aktivnost bandi na području Tuzla — Doboj — Banja Luka — Sarajevo i na području između Save i Drine, zapadno od Drine. Nova aktivnost bandi južno-jugozapadno od Siska.
2.) *718. pd:* Još traje čišćenje područja oko Banje Luke sa kojeg se grad snabdeva vodom. Vrši se obezbeđenje fabrika u Vogošću i Ilijašu (severozapadno od Sarajeva). Hrvati izveli uspešnu akciju čišćenja južno od Tuzle.
3.) Eksplodirale paklene mašine na glavnoj pruzi Zagreb — Vinkovci, zapadno od Vinkovaca i severozapadno od Novske. Pričinjena je neznatna šteta. 30. 11. iskliznuo je iz šina hrvatski oklopni voz na sporednoj pruzi Bos. Novi — Bihać, usled napada ustanika.

. . .[8]

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku (K-da
12. A/Ia, br. 2437/41.[9] str. pov.
3. 12. 1941. u 22,30 časova

Tačnost overava:
. . .[10]
kapetan
L. d. N. 3. 12. 1941.[11]
br. 896 br. 2235

---

[8] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[9] Taj broj je dopisan iznad precrtanog broja 2436.
[10] Potpis nečitak.
[11] Štambilj primaoca.

BR. 262

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 3. DECEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O DISLOKACIJI JEDINICA I USTANOVA I NJIHOVIM MEĐUSOBNIM ODNOSIMA POTČINJENOSTI U SRBIJI[1]

P r e p i s Poverljivo

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
Odelj. Ia, br. 3730/41. pov.

Beograd, 3. decembra 1941.

Rasporedi i odnosi potčinjenosti

svih jedinica i ustanova na području komandanta Srbije[2] koje nisu u formaciji komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (K-de 12. A)[3]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050753-9.

[2] Vidi dok. br. 265.

[3] Pod komandom opunomoćenog komandanta u Srbiji nalazile su se sledeće komande i jedinice: Štab opunomoćenog komandanta u Srbiji, Korpusna stanica za izradu karata 449, Uprava vojne pošte 449, Komanda vojne žandarmerije 449, Korpusni brdski bataljon veze 449, Komanda za dotur korpusa 449, Komandni štab, Upravni štab, Viša komanda 65 (s komandnom grupom 12. oklopne čete i protivtenkovskog diviziona 220 i auto-četom), 704. pd, 714. pd, 717. pd, 718. pd, 342. pd, Propagandna četa »S«, Rezervna policijska četa 64, Vojna uprava za smeštaj Beograd, Vojna stanica za ishranu, Skladište odeće Beograd, Vojna uprava za smeštaj Užice, Vojna uprava za obezbeđenje (smeštaja), Vojna uprava za obezbeđenje (odeće i opreme), Vojna bolnica 921/922, Beograd, Vojna bolnica 923 Niš, Vod 629. sanitetskih nosila, Sanitetski park Zemun, Auto-kolona 878. Komanda Vermahta (Odelj. vojne propagande — Ispostava Beograd), Propagandna četa 690 (Vod za korespondenciju), Tajna vojna policija 20, Pomoćna uputna frontovska stanica, Armijska stanica 560 za poštu, Opunomoćenik Komande kopnene vojske Uprave za naoružanje u Kragujevcu, Auto-park 533, Vojnoprivredni štab Jugoistok, Viši vojnotehnički štab 5, Ispostava Beograd za vojni transport, Komanda grada Beograda sa krajskomandama i landesšicen-bataljonima, Feldkomanda 610, Feldkomanda 809, Feldkomanda 816, Feldkomanda 725, Komanda transporta Beograd, 4. transportni prateći puk Zemun, Vojna uprava za smeštaj Niš, Viša komandantura za vezu u Srbiji, Ispostava Abvera Beograd i 522. bat. za podizanje mostova (AVII, NAV-T-312, r. 461, s. 8048940-3; izveštaj načelnika pozadine Komande oružanih snaga na Jugoistoku od 19. decembra 1941).

Stanje od 1. 12. 1941.

Veza: Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku Ia, br. 2613/41. pov. od 12. 11. 1941.[4]

Ustanova	Mesto smeštaja	Potčinjenost
Kopnena vojska		
245. građevinski bataljon (ostatak komande)	Zemun	522. bataljonu za podizanje mostova (opozov se očekuje od šefa transporta Istok)
II/30. tvrđavski inž. bataljon	Beograd	Štabu 30. tvrđavskog inž. puka
Ispostave vojnotransportne uprave Jugoistoka sa svim stanicama		Upravi vojnog transporta na Jugoistoku Beč
IV transportni bataljon Pratećeg puka za naročitu upotrebu Beč sa 13, 14. i 16. četom	Zemun	Ispostavi Uprave vojnog transporta na Jugoistoku
Radni štab za ratne karte i za radove oko premeravanja	Beograd	Komandantu Srbije
Vojnogeološka grupa	Beograd	Komandantu Srbije
32. oficir za grobove	Beograd	Komandantu Srbije
Istražni zatvor Vermahta	Beograd	Komandantu Srbije
Službe snabdevanja — Skladište pogonskog materijala	Beograd	Komandantu Srbije
	Bos. Brod.	Komandantu Srbije (oblast Hrvatske)
	Sesvete	Komandantu Srbije (oblast Hrvatske)
Uprave službe — Vojne stanice za podelu hrane sa kantinama	Beograd	Komandantu Srbije (432. uprava za snabdevanje)
Skladište odeće kopnene vojske	Beograd	Komandantu Srbije
Uprava za snabdevanje Vermahta	Beograd	OKW a potčinjava se još i intendantu Vermahta u Srbiji

[4] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036728-30: naređenje za dostavljanje svih dislokacija i operativnih promena jedinica (s unošenjem na karte) na teritoriji Srbije i NDH.

Ustanova		Mesto smeštaja	Potčinjenost
	Centralna blagajna Vermahta (vojna blagajna kod komandanta Srbije)	Beograd	Intendantu Vermahta Srbije
	Opunomoćenik za lokalni saobraćaj	Beograd	Komandantu Srbije
Sanitetske službe	Vojna bolnica za ratne zarobljenike	Beograd	Komandantu Srbije
	Higijensko-bakteriološka laboratorija	Beograd	Komandantu Srbije
	„ „ „	Niš	Komandantu Srbije
	Hemijska laboratorija	Beograd	Komandantu Srbije
	Sanitetski voz Beograd	Beograd	Komandantu Srbije
	Zaplenjeni sanitetski voz u Srbiji	Beograd	Komandantu Srbije
	Mesna ambulanta	Beograd	Komandantu Srbije
	„ „	Zemun	Komandantu Srbije
	Nemački Crveni krst[5]	Beograd	Nemačkom Crvenom krstu Berlin
Službe za održavanje poretka	Trupe feldžandarmerije	Prema prilogu 1	Komandantu Srbije posredstvom feldkomandantura ili krajskomandantura
	Flotila policije za zaštitu voda	Beograd	
	Carinska granična zaštita	Prema prilogu 2	Komandantu Srbije
	1—5. nastavne policijske čete (banatski volksdojčeri)	Kikinda Zrenjanin	Komandantu Srbije 610. feldkomandanturi

[5] U Beograd je jula 1941. došao delegat nemačkog Crvenog krsta viši vođa Vik (Wick) i obrazovao Informativni biro za nestale učesnike rata nesrpske nacionalnosti, a zatim je pri srpskom Crvenom krstu obrazovao Informativni centar za učesnike rata srpske nacionalnosti (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 598-607). Od strane Međunarodnog crvenog krsta, staranju za srpske ratne zarobljenike preuzeo je švajcarski državljanin dr Fegli u Beogradu (AVII- NAV-T-501, r. 251, s. 407-476).

Ustanova	Mesto smeštaja	Potčinjenost
	Pančevo Vršac Bela Crkva	Komandantu
Služba sigurnosti	Beograd	Srbije/upravnom štabu
Ajnzac-grupa Beograd		
Ajnzac-komanda Zagreb	Zagreb	Službi sigurnosti
Zrenjanin	Zrenjanin	Beograd
„ „		Službi sigurnosti
Petrovaradin	Petrovaradin	Beograd Službi sigurnosti
Prolazni logor Šabac	Šabac	Beograd
Ajnzac-komanda pri 610. feldkomandanturi	Pančevo	Službi sigurnosti Beograd Službi sigurnosti
Ajnzac-komanda pri 816. feldkomandanturi	Šabac	Beograd Službi sigurnosti Beograd
Ajnzac-komanda pri 809. feldkomandanturi	Niš	Službi sigurnosti Beograd
Nemačka jedinica za zaštitu privrednih objekata i zavoda	Kragujevac	Generalnom opunomoćeniku za privredu
Ruska jedinica za zaštitu privrednih objekata, 1. odred	Krupanj Zaječar kod III bataljona 697. puka	Višoj komandi LXV
Ruska jedinica za zaštitu privrednih objekata, 2. odred	u formiranju	Višoj komandi LXV
Nadleštvo za iskorišćavanje izveštaja (inostranstvo OKW	Beograd	O. K. W.
Ustanova Abvera Beograd	Beograd	Komandantu Srbije

	Ustanova	Mesto smeštaja	Potčinjenost
Ustanova za putne ispostave Jugoistok II		Beograd	Komandantu Srbije
Građevinske snage	Organizacija Tot za angažovanje na frontu Jugoistoka, operativni štab	Beograd	Organizaciji Tot centrala Berlin
	Uprava gradnje sa zaštitnim korpusima	Beograd	—"—
	Uprava gradnje	Niš	Organizaciji Tot centrala Berlin
	Uprava gradnje	Vranjska Banja	—"—
Privredne službe	Generalni opunomoćenik za privredu u Srbiji	Zemun	U vojnim i neprivrednim stvarima komandantu Srbije
	Vojnoprivredni štab Jugoistoka sa:	Zemun	a) u vojnom pogledu komandantu Srbije
	333. evakuaciona kolona	Kragujevac	b) u privrednom pogledu za oblast Srbije: generalnom opunomoćeniku za privredu u Srbiji
	OKW/I evakuaciono odeljenje	Kruševac	c) u privrednom pogledu za Jugoistok: komandantu oružanih snaga na Jugoistoku
	II evakuaciono odeljenje	Kruševac	
	Nemačke komande za prijem materijala za Srbiju i Hrvatsku	Beograd	OKH/komandi za prijem materijala
Privredni objekti »Herman Gering«		Beograd	Privrednim objektima »Herman Gering«, Berlin
Državna kreditna blagajna			Glavnoj upravi državne blagajne Berlin
Ostalo	Operativni štab rajhslajtera Rozenberga	Beograd i Zagreb	rajhslajteru Rozenbergu
OKW	Propagandna ispostava	Beograd	O. K. W.

Ustanova	Mesto smeštaja	Potčinjenost
Opunomoćenik za arhivu kopnene vojske	Beograd	Načelniku arhive kopnene vojske
Opunomoćenik za knjižaru kopnene vojske	Beograd	„ „ „
Rajhslajter za NSDAP-glavna uprava za film	Beograd	Ministarstvu propagande Berlin
Opunomoćenik za K. d. F.[6]	Beograd	Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku
Vojnički klub	Beograd	599. feldkomandanturi
„ „	Zemun	Vojnoprivrednom štabu
„ „	Niš	809. feldkomandanturi
D. A. F.[7]	Beograd	Komandantu Srbije/upr. štabu
N. S. V. Srbije	Beograd	Komandantu Srbije/upr. štabu

Za tačnost prepisa:
. . .[8]
kapetan

Prepis

Prilog 1

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
Ia, br. 3730/41. pov.
od 3. 12. 41.

Potčinjenost jedinica feldžandarmerije komandantu Srbije stanje 1. 12. 1941.

Ustanova	Dodeljenost	Potčinjenost
599. odeljenje feldžandarmerije d	599. feldkomandanturi	Komandantu Srbije
610. odeljenje feldžandarmerije d	610. feldkomandanturi	„ „

[6] Kraft durch Freude (Snaga kroz radost)
[7] Deutsche Arbeitsfront (front rada).
[8] Potpis nečitak.

Ustanova	Dodeljenost	Potčinjenost
859. odeljenje feldžandarmerije c (delimično motorizov.)	809. feldkomandanturi	„ „
869. odeljenje feldžandarmerije d	816. feldkomandanturi	„ „
871. odeljenje feldžandarmerije d	823. krajskomandanturi	„ „
864. odeljenje feldžandarmerije d	832. krajskomandanturi	„ „
865. odeljenje feldžandarmerije d	833. krajskomandanturi	„ „
875. odeljenje feldžandarmerije d	834. krajskomandanturi	„ „
868. odeljenje feldžandarmerije c (delimično motoriz.)	838. krajskomandanturi	Komandantu Srbije
870. odeljenje feldžandarmerije d	847. krajskomandanturi	„ „
857. odeljenje feldžandarmerije c (delimično motoriz.)	857. krajskomandanturi	„ „
861. odeljenje feldžandarmerije c	861. krajskomandanturi	„ „
867. odeljenje feldžandarmerije d	867. krajskomandanturi	„ „

Prepis

Prilog 2

OPUNOM. KOMANDANT U SRBIJI
br. 3730/41. pov. od 3. 12. 1941.
Odeljenje Ia

Pregled

rasporeda i organizacije carinske granične zaštite Srbije stanje 1. 12. 1941.

Skraćenice: BZKom. = Bezirkszollkomissar [okružni carinski komesar]
GAST. = Grenzaufsichtsstelle [granična kontrolna stanica]

Ustanova	*Potčinjenost*
Vd. Z. = Verbindungsbeamter d. Zollgrenzschutzes Serbien [službenik za vezu carinske granične zaštite Srbije]	
Službenik za vezu carinske granične zaštite pri opunomoćenom komandantu Srbije	Opunomoćenom komandantu u Srbiji Komandantu Srbije — komandnom štabu Službeniku za vezu carinske granične zaštite Srbije, Beograd
Okružni carinski komesar Beograd	
GAST. Beograd	BZKom. Beograd
GAST. Borča	BZKom. Beograd
„ Badovinci	„ „
„ Šabac	„ „
„ Srps. Mitrovica	„ „
BZKom. V. Bečkerek[9]	Vd. z. Srbije
GAST. V. Bečkerek	BZKom. — Vel. Bečkerek
„ Rudolfsgang[10]	„ „
„ Novi Bečej	„ „
„ Čoka	„ „
„ Aranđelovo	„ „
„ Nova Kanjiža	„ „
„ Velika Kikinda	„ „
BZKom. Vršac	Vd. z. Srbije,
GAST. Vršac	BZKom. Vršac
„ Bela Crkva	„ „
„ Vračev Gaj	„ „
„ Modoš	„ „

[9] Sada: Zrenjanin.

[10] Sada: Kačarevo.

Ustanova	*Potčinjenost*
BZKom. Kladovo	V. d. z. Srbije
GAST. Kladovo	BZKom. Kladovo
„ Negotin	„ „
„ Milanovac	„ „
BZKom. Zaječar	Vd. z. Srbije
GAST. Zaječar	BZKom. Zaječar
„ Knjaževac	„ „
BZKom. Leskovac	Vd. z. Srbije
GAST. Leskovac	BZKom. Leskovac
„ Grdelica	„ „
„ Medveđa	„ „
„ Bela Palanka	„ „
BZKom Kos. Mitrovica	Vd. z. Srbije
GAST. Kos. Mitrovica	BZKom. Kos. Mitrovica
„ Miloševo	„ „
„ Prilužje	„ „

Prepis

Prilog 3

Opunomoćeni komandant u Srbiji
Odeljenje Ia, br. 3730/41. pov.
od 3. 12. 41.

Organizacija i raspored jedinica ispostave Beograd Uprave za vojni transport Jugoistoka stanje 1. 12. 1941.

Ispostava Beograd Uprave vojnog transporta Jugoistok	Upravi vojnog transporta Jugoistok, Beč
Pristanišni oficir Beograd	Ispostavi Beograd
Pristanišni oficir Vukovar	„ „
3. uprava vojnog železničkog saobraćaja sa posednutim železničkim stanicama	Ispostavi Beograd

Beograd		
železnička stanica		
železnička radionica		
ložionica		Ispostavi Beograd
saobraćajna služba		
železnička stanica[11]	Topčider	
	Mala Krsna	
Železnička stanica[12] i		
remontna radionica[13]		
	Smederevo	
Železnička stanica[14]	Resnik	
	Ripanj	
	Ralja	
	Đurinci	
	Mladenovac	
	Kovačevac	
	Palanka	
	Velika Plana	
	Markovac	
	Lapovo	
	Bagrdan	
Železnička stanica[15]		
i radionica		
	Jagodina	Ispostavi Beograd
Železnička stanica[16]		
	Ćuprija	
	Paraćin	
	Stalać	
	Kruševac	
	Aleksinac	
	Kragujevac	
Železnička stanica		
i radionica, ložio-		
nica, remontna ra-		
dionica Kraljevo		
Železnička stanica[17]	Raška	
	Kosovska	
	Mitrovica	
	Kosovo Polje	
	Uroševac	
	Ćukarica	

[11], [12], [14], [15], [16], [17] i [18] U originalnom tekstu, na nemačkom jeziku, je na ovim mestima napisana je skraćenica Bhf (Bahnof).

[13] U originalnom tekstu, na nemačkom jeziku, na ovome mestu je napisana skraćenica EAM (Eisenbahnausbesserungswerk).

	Obrenovac Lajkovac Valjevo Vršac Alibunar Vladimirovac Kovin	Ispostavi Beograd
Železnička stanica, železnička radionica i ložionica, remontna radionica Železnička stanica[18]	Zrenjanin	
	Sečanj Čoka Velika Kikinda Banat. Aranđelovo Pančevo	
Uprava za vojni transport Jugoistoka Beograd — ustanova za naročitu upotrebu		Upravi za vojni transport Jugoistoka, Beč
Transportna komandantura Beograd		„ „ „
Komesar za istovar Beograd		Transportnoj komandanturi Beograd
214. stanični oficir Beograd		Transportnoj komandanturi Beograd
216. stanični oficir Beograd		„ „ „
211. stanični oficir Niš		„ „ „
4. građevinski vod/ H. B. A.[19] Beograd		*U smislu upotrebe:* Transportnoj komandanturi Beograd *Disciplinski:* Upravi za vojni transport Jugoistoka, Beč
Železnička stanica Zaječar		FEB[20] 10 Solun potčinjene
Železnička stanica Bor		FEB 10 Solun FEB 3
208. železnička saobraćajna četa		FEB 10 Solun

[19] Heeresbauamt (Vojnograđevinska uprava)
[20] Feldeisenbahnbetriebsamt (Vojnoželezničkа građevinska i pogonska uprava)

BR. 263

NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 3. DECEMBRA 1941. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU O PREMEŠTANJU KOMANDE 18. ARMIJSKOG KORPUSA I PREUZIMANJU KOMANDE OD STRANE GENERALA BADERA U SRBIJI[1]

OPUNOMOĆENI KOMANDAT U SRBIJI — *Prilog 3*[2]
Ia, pov. br. 4193/41. — Štab, 3. 12. 41.
Predmet: Premeštanje K-de XVIII AK — Poverljivo!

Komanda XVIII armijskog korpusa premešta se odmah sa svojim jedinicama, bez 449. korpusnog bataljona veze, u 18. vojni okrug.[3] Zapovest za transport izdaće načelnik vojnog transporta.

General artiljerije Bader vrši poslove opunomoćenog komandanta u Srbiji,[4] zadržavajući pravo komandovanja Višom komandom LXV z. b. v.[5]

Poslove načelnika štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji preuzima generalštabni pukovnik Kibler.[6] Dosadanje zadatke K-de XVIII korpusa u Srbiji odmah preuzima Komandni štab komandanta Srbije.

Primopredaju treba odmah izvršiti.[7]

---

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 718.

[2] Dopisano rukom.

[3] Ovaj vojni okrug se nalazio na teritoriji Trećeg Rajha.

[4] Der Bevollmächtigten Kommandierenden General in Serbien.

[5] U vezi s regulisanjem komandnih odnosa na području opunomoćenog komandanta u Srbiji, komandant oružanih snaga na Jugoistoku general inžinjerije Kunce je 4. decembra 1941. izdao sledeće naređenje: »Za preuzimanje poslova opunomoćenog komandanta u Srbiji ovlašćuje se general artiljerije Bader, koji će zadržati pod svojom komandom i Višu komandu. Namesto komande armijskog korpusa dolazi Komandni štab komandanta Srbije, u svom dosadašnjem sastavu, do pristizanja Komande XLII armijskog korpusa. Pukovnik [Josef] Kibler se već sada ovlašćuje da preuzme poslove načelnika štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji. Viša komanda LXV će izvestiti o izvršenju preuzimanja komande od strane generala artiljerije Badera« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036604).

[6] Josef Kibler (Kübler) unapređen je 1. januara 1943. u čin general-majora (Wolf Keilig, n. d., str. 184).

[7] Vidi dok. br. 267.

Dostavljeno:

Višoj komandi LXV z. b. v. pot. Beme
Komand. štabu k-ta Srbije (12x) general pešadije
Uprav. štabu k-ta Srbije
Generalnom opunomoćeniku za privredu u Srbiji
Opunomoćenom k-tu u Srbiji
prema razrezu A

BR. 264

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 4. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I NDH[1]

Poverljivo *Koncept!*

Telegram Hitno!

O. K. W./W. F. St./Odelj. L

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./Oper. odelj.
O. K. H. Grupi za Bliski istok i Balkan
(Odelj. Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St/Ic

L. d. N. br. 4. 12. 1941.[2]
br. 918 u 20,20 č.

Dnevni izveštaj za 4. 12. 1941.

Srbija:

1.) *342. i 113. pd* nastavljaju čišćenje. Zauzeta Ivanjica.[3] Gubici neprijatelja: 84 poginula, 116 zarobljenih; zaplenjena 4 mitraljeza, 150 pušaka i 1 skladište za snabdevanje trupa.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002938-9. Na margini originala rukom je dopisano više reči, brojeva i parafa.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Vidi dok. br. 270. Delovi ovih divizija zauzeli su Ivanjicu 4. decembra 1941. Grad su branili delovi Užičkog i Čačanskog NOP odreda (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983).

2.) Ustanici oko Niša nastavljaju prepade.
Komunističke bande se nalaze u rejonu Pecke (28 km zap. od Valjeva) i na području Kosmaja (južno od Beograda).[4]
Istočno od Požarevca srpska žandarmerija uhvatila komandanta komunističke bande koji je bio u uniformi nemačkog podoficira.

3.) Istočno od Petrovgrada došlo do sudara vozova. Ima nekoliko povređenih. Nije u pitanju sabotaža.

Hrvatska:

1.) Nastavlja se živa aktivnost bandi na području između Save i Drine, zapadno od Drine, kao i na području Tuzla — Doboj. Pored toga, ustanici su izvršili napad severno od Broda[5] i pojačali prepade na prugu Bos. Novi — Bos. Krupa. Južno i jugoist. od Doboja Hrvati vode snažne borbe sa ustanicima.[6]

2.) Delovi *718. pd* završili su čišćenje područja koje snabdeva vodom Banju Luku.

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A)
Ia, br. 2872/41.
4. 12. 1941. u 20,00 časova

. . .[7]

Tačnost overava:

. . .[8]

kapetan

---

[4] Ova rečenica je dopisana rukom.

[5] O dejstvima Psunjskog i Papučko-krndijskog NOP odreda u Slavoniji u novembru i decembru 1941. opširnije vidi VIG, br. 4/1966, str. 70—72.

[6] Ustaške i domobranske snage otpočele su operaciju u dolini r. Bosne i r. Spreče s ciljem da unište Ozrenski NOP odred i da obezbede komunikacije u dolini Bosne. Međutim, u desetodnevnim borbama Ozrenski NOP odred je slomio napade i odbranio slobodnu teritoriju (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 179 i 190; VIG, br. 6/1956, str. 3—35).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[8] Potpis nečitak.

BR. 265

NAREĐENJE KOMANDNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 4. DECEMBRA 1941. O NOVOJ ORGANIZACIJI VOJNOUPRAVNIH KOMANDI U SRBIJI[1]

Ratni dnevnik

Prilog 6[2]

Beograd, 4. decembar 1941.

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
(K-t Srbije — Komandni štab)
Ia, pov. br. 1104/41.

Poverljivo

Naređenje o novoj podeli vojne uprave na području komandanta Srbije[3]

Posle uspešnog završetka akcije čišćenja protiv ustanika određuje se nova podela područja komandanta Srbije,[4] imajući u vidu vojne, ekonomske i upravne potrebe i postojeće granice srpske uprave:

I — Upravljanje na području komandanta Srbije vršiće feldkomandanture:
599 sa sedištem u Beogradu, 610 sa sedištem u Kraljevu,

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050424-9.

[2] Dopisano rukom.

[3] U dopuni ovog naređenja od 4. decembra 1941. piše: »1. — *Krajskomandantura 847*, koja do sada nije angažovana, preuzeće poslove u Užicu čim bude omogućen železnički transport. Komandant treba da javi najraniji termin. *Krajskomandantura 847* biće neposredno potčinjena komandantu Srbije sve dok u Kraljevo ne stigne Feldkomandantura 610.
2. — *Ortskomandantura II/378*, koja se do sada nalazila u Šapcu, preuzeće, što je moguće ranije, zadatke u Požarevcu, prema detaljnijem naređenju Feldkomandanture 599. Feldkomandant treba da javi najraniji termin.
3. — *Krajskomandantura 861* u Kos. Mitrovici preći će u Valjevo tek pošto preda poslove Krajskomandanturi 838 (do sada u Šapcu). Kad bude završena primopredaja, *Krajskomandantura 838* treba da dostavi izveštaj. Krajskomandantura 861, odnosno *838* ostaje potčinjena feldkomandantu u Nišu sve dok u Kraljevo ne stigne *Feldkomandantura 610.*
4. — Treba ubrzano osloboditi *Krajskomandanturu 834* iz Beograda i što skorije preuzeti srez Čupriju.
5. — *Feldkomandantura 610* treba da izvesti kad će najranije moći da preuzme poslove u Kraljevu« (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 727).

[4] Vidi dok. br. 262.

809 sa sedištem u Nišu, 816 sa sedištem u Šapcu i samostalna Krajskomandantura 823 u Petrovgradu.

II — *Feldkomandantura 599 u Beogradu (istovremeno Komanda mesta)*, do sada u Beogradu.

Feldkomandant i komandant mesta: pukovnik fon Kajzenberg. Feldkomandantura će neposredno upravljati područjima:

1. — a) Beograd — grad
b) Beograd — okolina
c) Umka
d) Sopot
e) Lazareva
f) Grocka
g) Smederevo
h) Vel. Orašje
i) Smed. Palanka
k) Mladenovac

2. — Feldkomandanturi 599 u Beogradu potčinjena je *Ortskomandantura II/378* u *Požarevcu*, koja je do sada bila u Šapcu. Komandant mesta: kapetan Šulc (Schulz). Ortskomandantura II/378 vršiće stražarsku službu i poslove jedne krajskomandanture za sledeća područja:

a) Požarevac
b) Vel. Gradište
c) Žabari
d) Petrovac
e) Golubac
f) Kučevo
g) Žagubica

III — *Feldkomandantura 610 u Kraljevu*, do sada u Pančevu.
Feldkomandant: potpukovnik Hesterberg.
Feldkomandantura neposredno upravlja područjima:

1. — a) Kraljevo
b) Ivanjica
c) Guča
d) Čačak
e) Preljina

Feldkomandanturi su potčinjene sledeće krajskomandanture:

2. — *Krajskomandantura 832* u *Kragujevcu*, do sada u Kragujevcu.
Krajskomandant: kapetan fon Bišofshauzen (v. Bischoffshausen).

Njoj su potčinjena sledeća područja:

a) Kragujevac — grad
b) Kragujevac — okolina
c) Topola
d) Rača
e) Aranđelovac
f) Rudnik
g) G. Milanovac

3. — *Krajskomandantura 833* u *Kruševcu,* do sada u Kruševcu.
Krajskomandant: kapetan Šolder (Scholder).

Njoj su potčinjena sledeća područja:

a) Kragujevac — grad
b) Kruševac — okolina
c) Brus
d) Aleksandrovac
e) Trstenik
f) Ražanj

4. — *Krajskomandantura 834 u Ćupriji, do* sada u Beogradu.
Krajskomandant: kapetan Bege.

Njoj su potčinjena sledeća područja:

a) Ćuprija
b) Paraćin
c) Jagodina
d) Despotovac
e) Svilajnac
f) Rekovac
g) Varvarin

5. — *Krajskomandantura 838* u *Kos. Mitrovici,* do sada u Šapcu.
Krajskomandant: kapetan Lange.

Njoj su potčinjena sledeća područja:

a) Kos. Mitrovica — grad
b) Kos. Mitrovica — okolina
c) Vučitrn
d) Novi Pazar
e) Podujevo
f) Raška

6. — **Krajskomandantura 847** u **Užicu,** do sada nije angažovana.

Krajskomandant: kapetan Minster (Münster).
Njoj su potčinjena sledeća područja:

a) Užice
b) Kosjerići
c) Bajina Bašta
d) Čajetina
e) Arilje
f) Požega

IV — *Feldkomandantura 809 u Nišu,* do sada u Nišu.
Feldkomandant: pukovnik baron fon Botmer.

Feldkomandantura neposredno upravlja područjima:

1. — a) Niš — grad
b) Niš — okolina
c) Bela Palanka
d) Svrljig
e) Žitkovac
f) Aleksinac
g) Sokobanja

Feldkomandanturi su potčinjene sledeće krajskomandanture:

2. — *Krajskomandantura 857* u *Zaječaru,* do sada u Zaječaru.

Krajskomandant: kapetan Šulce — Langeman (Schulze — Langemann).

Njoj su potčinjena sledeća područja:

a) Zaječar — grad
b) Zaječar — okolina
c) Andrejevac
d) Knjaževac
e) Boljevac
f) Salaš
g) Negotin
h) Jabukovac
i) Kladovo
k) D. Milanovac

3. — *Krajskomandantura 867* u *Leskovcu,* do sada u Leskovcu.

Krajskomandant: za sada nije postavljen, zastupa: kapetan Nojgebauer (Neugebauer).

Njoj su potčinjena sledeća područja:

a) Leskovac
b) Vlasotince
c) Lebane
d) Kuršumlija
e) Prokuplje
f) Prokuplje (Dobrički)

V — *Feldkomandantura 816* u *Šapcu,* do sada u Šapcu.
Feldkomandant: general-major fon Štokhauzen.

Feldkomandantura neposredno upravlja područjima:

1. — a) Šabac — grad
b) Šabac — okolina
c) Bogatić
d) Loznica
e) Krupanj
f) Ljubovija
g) Vladimirci

Feldkomandanturi su potčinjene:

2. — *Krajskomandantura 861* u *Valjevu,* do sada u Kos. Mitrovici.
Krajskomandant: za sada nije postavljen.

Njoj su potčinjena sledeća područja:

a) Valjevo
b) Kamenica
c) Ub
d) Obrenovac
e) Mionica

VI — *Krajskomandantura 823* u Petrovgradu, do sada u Petrovgradu.
Krajskomandant: kapetan Amelung.
Upravlja područjem Banata i neposredno je potčinjena komandantu Srbije.[5]

---

[5] Komandant ove krajskomandanture je 20. decembra 1941. izdao instrukcije br. 1 o njenoj nadležnosti kao vojnoprivredne uprave za područje Banata (AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 1158-62).

Marševske zapovesti u vezi sa potrebnim premeštanjima biće izdate posebno.

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
(K-t Srbije — Komandni štab)
načelnik štaba
Grafenhorst,
generalštabni potpukovnik

Dostavljeno:[6]

BR. 266

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 5. DECEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I REZULTATIMA OPERACIJA PROTIV USTANIKA U SRBIJI I SITUACIJI U NDH[1]

Poverljivo

Odelj. Ia
br. 2875/41. pov.

H. Qu, 5. 12. 1941.

7 k
NOKW-1150

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU[2]
(KOMANDA 12. ARMIJE)
16. dec. 1941.
br. 79064, str. pov.

Napomene povodom putovanja u Beograd zamenika komandanta

I. *Vojna situacija u Srbiji*

a) Operacija 342. i 113. peš. div. neočekivano je pogodila komunističke ustanike u rejonu Užice — Čačak (oko 10.000 ljudi).[3] Istina, glavnina je uspela da pobegne prema jugu i ju-

[6] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovo naređenje dostavljeno.

[1] Dokumenat (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 12/13, k. 2. A. Deo ovog izveštaja (tačka g II odeljak — Politička situacija u Srbiji) objavljen je u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 276.

[2] Štambilj primaoca.

[3] i [5] Vidi dok. br. 269 i 270.

goistoku,[4] na hrvatsku teritoriju koju poseduju italijanske jedinice, ali su gubici ustanika ipak veoma veliki, ukupno oko 2000 ljudi. Ta činjenica, kao i dolazak zime, dopušta da se komunistički ustanički pokret na srpskoj teritoriji može privremeno smatrati kao potučen. I dalje treba računati sa pojedinačnim sabotažama i prepadima koje će vršiti razbijeni delovi.

Prilikom operacije zaplenjeno je od važnijeg:[5]

4 topa,
18 mitraljeza,
3 minobacača,
1537 pušaka,
1,000.000 l benzina,
2,000.000 l ulja,
80 vagona štofa, namirnica, municije,
50 lokomotiva.

Sopstveni gubici: 6 mrtvih i 34 ranjena.

b) Izgleda da se ostatak *ustaničke grupe Mihailovića* sada nalazi na području oko Rudnika. Razlog opadanja brojnog stanja ove grupe treba tražiti u tome što je Mihailović po »Krimperovom sistemu«[6] pozivao na svom području ljude na kratkotrajne vežbe, a zatim ih bez oružja puštao kućama. To mu je olakšalo snabdevanje i pružalo mu mogućnost da za kratko vreme obuči mnogo ljudi. Otpušteni ljudi dobijali od Mihailovića isprave.

Uzdržljivost Mihailovića u borbi protiv nemačkih oružanih snaga i njegova ponuda opunomoćenom komandantu u Srbiji da učestvuje na strani nemačke vojske u borbi protiv komunista[7] mogle bi se protumačiti time što Mihailović još nije bio gotov sa organizovanjem svojih snaga i što je strahovao da će u slučaju borbe sa nemačkim jedinicama biti potisnut sa svojih područja snabdevanja. Činjenica je da se Mihailović borio protiv komunista i da se sada Mihailović i komunisti neprijateljski drže jedni prema drugima.

Striktno odbijanje Nemaca da pregovaraju sa Mihailovićem i nemačke operacije u dolini gornje Zapadne Morave doveli su do toga da se Mihailovićeva grupa uglavnom raspala, izuzev delova koji se još nalaze oko Rudnika.

c) Kao pokretače učestalih prepada i sabotaža *oko Niša* treba u prvom redu smatrati ostatke ustaničke grupe sa područja Petrovca. Oni su se, pošto su razbijeni, povukli sa područja Petrovca i južno od njega u rejon oko Niša.

---

[4] Vidi dok. br. 257, objašnjenje 2.

[6] Ovaj sistem za brzo obučavanje ljudstva i stvaranje mase vojnih obveznika primenjivan je u Pruskoj od 1807. do 1812. godine.

[7] Vidi dok. br. 232, 236 i 258.

d) *U severnoj i severoistočnoj Srbiji vlada mir.* Pre svega, može se privremeno smatrati kao mirno područje oko Bora, koje je veoma važno za privredu. Od 20. X ponovo se obavlja rad u rudnicima bakra. Na kraju krajeva, područje oko Bora biće posednuto sa 2 bataljona. Na pruzi Bor — Prahovo obavlja se saobraćaj, kao i na uskotračnoj pruzi Bor — Paraćin. Radi se na opravci pruge Bor — Zaječar — Niš. Predviđeno je da se jedan bataljon prebaci u Knjaževac, kao zaštita za tu prugu.

e) Duž pruge Zagreb — Beograd — Niš sve do granice srpske teritorije biće, u cilju *zaštite pruge,* na važnim objektima podignute stražarske osmatračnice sa žičanim preprekama.

U pogledu bugarske zaštite pruge Niš — Sofija i Niš— Skoplje dogovoreno je da se bugarski pozadinski bataljon, koji je do sada bio angažovan na zaštiti pruge, vrati u Bugarsku pošto ga smeni jedan peš. puk. Štab puka i jedan pešadijski vod biće prebačeni u Niš, a bataljoni će biti raspoređeni na prugama. Predloženo je bugarskom Ministarstvu rata da bugar. peš. puk bude potčinjen 717. peš. div.

f) *Predviđene vojne mere:*

Posle čišćenja i obezbeđenja područja oko Ivanjice i Raška — Novi Pazar, kao i uništenja Mihailovićeve grupe kod Rudnika, divizije će se pregrupisati na svoja buduća područja. U prilogu se nalazi planirani konačni raspored.[8]

II. *Politička situacija u Srbiji*

a) Po mišljenju opunomoćenog komandanta u Srbiji, *predsednik vlade Nedić* zaslužuje puno poverenje. Posle gušivanja ustaničkog pokreta zadatak Nedićeve vlade sastoji se, pre svega, u ponovnom uspostavljanju uprave.

b) Preduslov za to je formiranje pouzdane *žandarmerije.* Postoji namera da se u toku zime raspuste svi postojeći odredi (stara srpska žandarmerija, grupe Pećanca i Ljotića, nedićevci) i da se zamene žandarmerijom koja bi bila obučavana u Beogradu pod rukovodstvom oficira nemačke policije.

Predviđene su sledeće snage:[9]

10.000 pripadnika žandarmerije (po 100 za 100 srezova) (vidi dole pod f),

5000 pripadnika carinske granične zaštite pored oko 250 nem. carin. službenika,

2000 pripadnika žandarmerije (uključujući vatrogasce, saobraćajnu policiju itd.) za Beograd i veće gradove.

---

[8] i [9] Taj prilog redakcija nije pronašla (vidi dok. br. 255 i 258).
[9] Vidi dok. br. 258, objašnjenje 4.

c) Još se razmatra pitanje formiranja *građanske milicije* u mestima koja ne posedaju ni nemačke jedinice ni srpska žandarmerija.

d) *Naoružavanje nove srpske žandarmerije* trebalo bi, ako je ikako moguće, da se ne vrši srpskim oružjem, nego onim koje u Srbiji nije do sada postojalo (zaplenjene ruske puške). Time bi bio omogućen tačan pregled naoružanja i snabdevanja municijom srpske žandarmerije.

e) Sada se razmatra reorganizacija *nemačke vojne uprave.*[10] Za Srbiju su južno od Dunava predviđene 4 feldkomandanture, čija bi se područja uglavnom poklapala sa granicama divizija. U Banatu ostaje jedna krajskomandantura.

f) Istovremeno treba da se reorganizuje *srpska* uprava. Srbija će biti podeljena na 100 srezova (bez Banata). Osim toga, umesto ranije 4 banovine oko 6—10 okruga.

Svaki srez dobija po 100 žandarma.

g) U zimu se namerava da celokupno stanovništvo ustaničkih područja provere *specijalna odeljenja uz saradnju jedinica.* Za koga se dokaže da je učestvovao u ustanku biće streljan. Još se razmatra pitanje iseljavanja žena i dece ustanika, kao i ostalih nepouzdanih elemenata. Smatra se da nema smisla da ti ljudi ostanu u Srbiji južno od Dunava. Za njihovo prebacivanje u Banat postoje za sada još teškoće u pogledu smeštaja, snabdevanja i čuvanja.

h) Svi Jevreji i Cigani biće prebačeni u koncentracioni logor kod Zemuna (za sada se radi o otprilike 16.000 osoba). Za njih je dokazano da su bili nosioci obaveštajne službe ustanika.

i) Uskoro će se izvršiti *hapšenje 1200 aktivnih srpskih oficira* u Beogradu i njihovo prebacivanje u zarobljeničke logore u Rajhu.

k) U spoljnopolitičkom pogledu postoje izvesne teškoće sa Italijom u pogledu područja sandžačkog Novog Pazara. O pojedinostima je vođen razgovor neposredno sa obaveštajnim oficirom.

III. *Situacija u Hrvatskoj*

a) Tešku situaciju u Hrvatskoj karakteriše činjenica što je to višenacionalna država i što Hrvata ima samo oko 50% ukupnog stanovništva.

Glavnu teškoću predstavlja preko 2 miliona Srba koji stanuju u posebnim područjima. Hrvatska država nije mogla do sada da uspostavi snošljive odnose sa nacionalnim manjinama.

---

[10] Vidi dok. br. 265.

Glavni razlog širenja ustaničkog pokreta na hrvatskoj teritoriji predstavlja ustaško proganjanje Srba, a uz to i ustanici koji su zbog akcija nemačkih jedinica pobegli iz Srbije u Hrvatsku.

Za proleće treba očekivati da u Hrvatskoj izbije ustanak većih razmera, a to će svakako uvući u nevolje i srpsku teritoriju.

b) Hrvatske oružane snage imaju sada oko 46 bataljona. Njihova vrednost u vojnom pogledu je mala, iako je ljudstvo samo po sebi takvo da se može korisno upotrebiti. Pored njih ima i izvestan broj ustaških bataljona. Italijanska vojska vrši zvanično uticaj na sastav, naoružanje i opremu hrvatske vojske. U tu svrhu se u Zagrebu nalazi italijanska vojna misija. Nemačke oružane snage mogu na traženje hrvatske vlade da savetodavno intervenišu preko nemačkog generala u Zagrebu.

c) Glavni zadatak nemačkih snaga u Hrvatskoj jeste zaštita pruge Beograd — Zagreb. Pretpostavlja se da će za to biti dovoljno 5 landesšicen-bataljona zajedno sa hrvatskim snagama.

Za 718. peš. div. planirano je da se koncentriše na pruzi Brod — Sarajevo i oko Sarajeva. Teži se tome da hrvatske jedinice na tom području budu potčinjene 718. peš. div. Nemačke jedinice će svakako isprazniti područje oko Banje Luke.

IV. *Divizije 15. talasa*

a) *Starešinstvo po godinama starosti:*

Komandanti divizija 52—61 godinu, k-danti pukova i bataljona 45 god. i stariji, komandiri četa 40—45 godina, komandiri vodova 20—34 godine, podoficiri i vojnici prosečno 30 god. Samo neznatan broj starešina ima iskustva iz sadašnjeg rata.

b) Tek je delimično izvršena planirana *reorganizacija* divizija. Uglavnom postoji nestašica u sedlima i zaprežnom priboru. Otpada formiranje izviđačke jedinice.

c) Dobro su se pokazali železnički oklopni vozovi kojih sada ima oko 4 na svaku diviziju.

d) Naročito dobro su *čete za vezu* opremljene radio-uređajima. Nasuprot tome, peš. pukovi su veoma slabo opremljeni sredstvima veze.

e) Divizije 15. talasa imaju sada 2.208 upražnjenih mesta.

f) *Gubici* divizija 15. talasa u borbama u Srbiji i Hrvatskoj iznose:

poginulih:	17	of.	259	podof.	i vojn.
ranjenih:	24	„	496	„	„
nestalih:	4	„	390	„	„

g) *Formiranje ruske industrijske zaštite,* koje vrši Viša komanda 65, pričinjava teškoće. Sada postoji jedno odeljenje od oko 1500 ljudi koje je angažovano kod Krupnja. Drugo odeljenje nalazi se u formiranju. Nedostaje, pre svega, obuće i odeće. Za sada još ne dolazi u obzir formiranje 3. odeljenja.

1 prilog.[11] Generalštabni major
Razrez:[12]

BR. 267

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 7. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O DEJSTVIMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I NDH I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Poverljivo

Telegram

O. K. W./W. F. St./Odelj. L KR!

Na znanje: *O. K. H./Gen. St. d. H./Oper. odelj.*
O. K. H. Grupi za Bliski istok i Balkan (Uprava Cepelin)
Ob. d. L/L. F. St. Ic

Dnevni izveštaj za 7. 12. 1941.

Srbija:

1.) *342. pd:* 5 bataljona krenulo je protiv Mihailovićeve grupe u rejon Babina glava.[2]

113. pd: 2 bataljona zauzela Novi Pazar, ne naišavši na otpor neprijatelja.[3]

---

[12] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002934-5. Deo ovog izveštaja (tačka 2. i 3. pod Srbija) objavljen je u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 277.

[2] Vidi dok. br. 270.

[3] Posle čišćenja područja oko Požege, Ivanjice, Ušća i Kraljeva, 113. divizija je od 29. novembra do 3. decembra 1941. izvršila pregrupisavanje svojih snaga i, na osnovu naređenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 3. decembra 1941, krenula da zauzme Novi Pazar. Ovo mesto, koje je napustio Kopaonički NOP odred (»Hronologija«, str. 180), ona je, bez borbe, zauzela 7. decembra 1941 (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 757-8).

2.) U Beogradu je uhapšeno 80 komunista i sumnjivih osoba.
3.) General artiljerije Bader preuzeo je dužnost opunomoćenog komandanta u Srbiji.[4]

Hrvatska:

1.) U porastu je veoma živa aktivnost bandi na području između Save i Drine, zapadno od Drine, i na području Tuzla — Banja Luka — Sarajevo. Aktivnost bandi povećava se i južno od Petrinje, oko Bos. Novog i Bihaća. Ponovo se vode borbe sa ustanicima severozapadno od Nove Gradiške[5] i severoistočno od Prijedora. Hrvatske jedinice i policija nisu dorasle situaciji. Pojedinosti: Ustanici koji se brane iz utvrđenih položaja odbili su do sada napade hrvatskih jedinica koje vrše čišćenje na planini Ozrenu.[6] Ustaške jedinice su morale biti povučene iz borbe zbog potpune iscrpljenosti, pošto je pretila opasnost da dođe do popuštanja discipline i do pobune. Hrvatski pešadijski puk koji je angažovan južno od Doboja napustio je položaje, a 3 čete su odbile da se bore. Streljano je 15 vojnika zbog pobune.

Prilikom hrvatske akcije čišćenja na planini Kozari (severoist. od Prijedora) nadmoćni protivnik je izvršio napad na hrv. peš. bataljon.[7] Situacija je nejasna.

Hrvatska akcija čišćenja južno od Petrinje završena je bez rezultata. Ustaše koje su u njoj učestvovale vršile su pljačkanje.

Ustanici su izvršili nekoliko napada na železničku prugu Bos. Novi — Bihać. Tom prilikom je izvršen prepad i na hrvatski oklopni voz, koji je usled toga iskliznuo iz šina.[8]

2.). Južno od Banje Luke izvodi se nemačko-hrvatska akcija čišćenja. Gubici neprijatelja: 20 mrtvih, 100 ranjenih. Naši gubici: 1 mrtav, 1 ranjen.

3.) Iz ital. okupacione zone izveštavaju o pojačanoj aktivnosti ustanika. Ital. posade sela oko Bihaća povlače se pre-

---

[4] Vidi dok. br. 263.

[5] Od 2. do 12. decembra 1941. kod selâ Španovice i Skenderovaca, na pl. Psunju, kod selâ Tornja, Bujavice, Širinaca i kod Pakraca dejstvovao je Psunjski NOP odred (VIG, br. 4/1966, str. 71).

[6] Vidi dok. br. 264, objašnjenje 6.

[7] Napad su, 5. decembra 1941, na Mrakovicu, izvršili delovi 2. krajiškog NOP odreda. Domobranski 2. bat. 11. pp je pretrpeo gubitke od 78 mrtvih, 19 ranjenih i 92 zarobljena, od kojih 2 oficira (VIG, br. 1/1951, str. 25).

[8] Diverziju su, 4. decembra 1941, izveli delovi 1. krajiškog NOP odreda (AVII, a. NDH, reg. br. 4/1, k. 5; »Hronologija«, str. 168.

ma Bihaću zbog pojačnog pritiska ustanika. Ustanici vrše napade na sela oko Kupresa[9] (31 km južno od Jajca).

Hrvatska Direkcija za javni red i sigurnost izveštava: »Situacija u Kupresu očajna. Ustanici pljačkaju hrvatska sela; Italijani ništa ne preduzimaju, nego prelaze na stranu ustanika«.

. . .[10]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A)
Tačnost overava: Ia, br. 2904/41. pov.
. . .[11] 7. 12. 1941. u 21,30 časova
kapetan

BR. 268

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 9. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O OPERACIJI PROTIV ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA I O AKTIVNOSTI PARTIZANA NA TERITORIJI SRBIJE I NDH[1]

Poverljivo

T e l e g r a m

O. K. W./W. F. St./Odelj. L

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./Oper. odelj.
O. K. H. Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St. Ic

Dnevni izveštaj za 9. 12. 1941.

Srbija:

1.) *342. pd* stiže u rejon smeštaja na području između Save i Drine, ist. od Drine. Prilikom operacije protiv Mihailovi-

[9] U rejonu Kupresa operisali su delovi 3. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 6 i 93).

[10] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[11] Potpis nečitak.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002931-2. Na margini telegrama rukom je dopisano nekoliko brojeva, datuma i parafa.

ća[2] gubici neprijatelja iznose: 10 mrtvih i 392 zarobljena. Oslobođena su 2 zarobljena Nemca i zaplenjeno je 330 pušaka, 5 mitraljeza, 21.000 metaka pešadijske municije, 1100 telefona, 7 ormana, 1 kratkotalasni radio-predajnik, nekoliko motocikla, 37 konja i 207.000 dinara.

113. pd razbila je delimično bandu u okolini Arilja[3] (jugozapadno od Čačka).
Gubici neprijatelja: 1 komandant i 13 ustanika poginulo. Naši gubici: 1 ranjen.

2.) Bande izvršile prepade na 8 opština na području oko Niša. Tom prilikom su razoružali četnike koji su uz vladu, streljali jednog predsednika opštine i porušili 4 mosta. Jaka banda koja se nalazi u srezu Lebane[4] (20 km jugozapadno od Leskovca) namerava da se tamo smesti u zimske baze i obezbeđuje se poljskim utvrđenjima.[5]

Hrvatska:

1.) Nastavlja se živa aktivnost bandi na području između Save i Drine, zapadno od Drine, zatim na području Tuzla — — Doboj — Banja Luka — Sarajevo i oko Bos. Novog. Hrvatska akcija čišćenja na planini Ozrenu i dalje ne postiže uspeh.[6] Hrvati imaju velike gubitke. Ustanici vrše

---

[2] i [3] Vidi dok. br. 267 i 270. U izveštaju Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 8. decembra 1941. piše:
»Završena je operacija protiv grupe Mihailović u rejonu Babina glava, bez sopstvenih gubitaka. Mihailović je pobegao sa izvesnim brojem pristalica. Ovim je razbijena najveća grupa nacionalističkih ustanika na teritoriji Srbije. Svim Srbima je upućen poziv da otkriju Mihailovića, uz novčanu nagradu od 200.000 dinara.« O dejstvima 113. pd piše: »Prilikom akcije čišćenja oko Čačka, Užica i Požege streljana su 182 ustanika« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002933).

[4] Na tom području nalazili su se Jablanički i Kukavički NOP odred. Posle avionskog izviđanja, Nemci su 14. decembra 1941. prebacili 2. bat. 749. pp 717. pd u sela Bukovac, Brestovac i Draškovac (20 km juž. od Niša) u cilju preduzimanja akcije protiv partizana u rejonu Lebana. Ovaj nemački bataljon je, u sadejstvu sa srpskim dobrovoljačkim odredima, zauzeo Lebane 17. decembra 1941.

Međutim, u izveštaju načelnika štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 31. decembra 1941. se konstatuje da preduzeta dejstva delova 717. pd krajem decembra 1941. nisu doprinela raščišćavanju situacije na tom području i da je od Velikog i Malog Jastrepca, na severu, do planine Kukavice, na jugu, i od Ozrena do Babičke gore stvorena velika slobodna partizanska teritorija s koje su dejstvovali Toplički, Rasinski, Kukavički, Jablanički i Babički NOP odredi (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037595-7, r. 425, s. 8002918-9, NAV-T-501, r. 246, s. 826-30; dr Jovan Marjanović, n. d., str. 401—403; Južna Srbija, str. 125—6).

[5] Ova rečenica je precrtana rukom.

[6] Vidi dok. br. 264.

mnogobrojne prepade, porušili su, između ostalog, rudnik Živinice (10 km južno od Tuzle) i ostavili bez struje nekoliko fabrika u okolini Zenice. Zbog rušenja pruge isklizнuo iz šina teretni voz na pruzi Brod — Sarajevo, severno od Zenice.[7] Ustanici vatrom sprečavaju opravku pruge. Još nije uspostavljen saobraćaj. Prekinuta je i pruga Bos. Novi — Bos. Krupa. Oko Bos. Novog prekinuto je nekoliko telefonskih vodova.

...[9]

L. d. N. 9. 12. 1941.[8]
br. 1045 u 21,15 č.

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A)
Ia, br. 2936/41. pov.
9. 12. 1941. u 21,00 čas.

Tačnost overava:

...[10]

kapetan

[7] Diverziju su izvršili delovi NOP odreda »Zvijezda« (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 187 i 197; AVII, a. NOP, reg. br. 9/1, kl. 1996).
[8] Štambilj primaoca.
[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[10] Potpis nečitak.

BR. 269

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 9. DECEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O OPERACIJI OD 18. DO 29. NOVEMBRA PROTIV USTANKA U ZAPADNOJ SRBIJI[1]

Poverljivo!
Div. bor. komandno mesto.
9. 12. 1941.
Ia, 107/41.[2]

342. PEŠ. DIVIZIJA
Ia, br. 941/41. pov.

Predmet: 10-dnevni izveštaj
od 21. 11. do 29. 11. 41.
Veza: Opunom. komandant u Srbiji od 29. 9. 41.

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI

18. 11. 41. je general-major Hofman[3] preuzeo komandu nad divizijom, pošto je general-potpukovnik dr Hinghofer[4] imenovan za komandanta 717. pd.

20. 11. 41. bila je divizija — po završenom poduhvatu Šabac — opet u prostoru Valjevo, Lajkovac, Ub, spremna za angažovanje.

Div. borbeno komandno mesto: Valjevo.

Javljeno je da se komunističke bande uglavnom nalaze na prostoru zapadno i južno od Valjeva.

Za sada se preduzimaju samo pojedinačni prodori, da bi se neprijatelj održao na odstojanju i razjasnila situacija. Ovakvi prodori su izvršeni:

20. 11. 41. preko Zlatarića, Pričevića do raskrsnice puteva Kik,
21. 11. 41. preko Divaca, Mionice i Valjeva u prostor Rajković — Ključ,
24. 11. 41. u dolinu Jablanice zapadno od Valjeva, sve do predela Balinović — Rovni.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1115-9.

[2] Dopisano rukom.

[3] Paul Hofman (Paul Hoffmann)

[4] Valter Hinghofer (Walter Hinghofer)

Svi poduhvati doveli su do borbi i potvrdili postojanje neprijatelja. Naročito uspešno izveden je poduhvat Rajković, koji je potpuno iznenadio neprijatelja.

Do 24. 11. 41, pored gornjih poduhvata, preduzete su pripreme za uspostavljanje pripravnosti i marševske gotovosti u vezi s poduhvatom Užice — Požega. Angažovanjem tovarnih grla, kao i provizornim ustupanjem zaprega i ljudstva, formirani su:

1 baterija brdskih oruđa,	1 kolona tovarnih grla (sredstva veze)
3 konjička voda,	1 kolona tovarnih grla (dotur).

Poverljivo!

. . .[5]

Za poduhvat Užice — Požega određene su sledeće grupe i sledeći putevi nastupanja, polazeći od Valjeva:

grupa Zapad[6] preko Ljubovije, dolinom Drine, Bajina Bašta,
grupa Sever A[7] preko Kosjerića, Karan,
grupa Sever B[8] preko Dračića do visinskog prevoja Bukovi.

---

[5], [11], [14] i [17] Izostavljeni su tekstovi zaglavlja prve stranice ovog dokumenta (»342 pd, Ia br. 941/41. pov. od 9, 12. 41. Predmet: 10-dnevni izveštaj od 21. 11. do 29. 11. 41.«).

[6] Grupa Zapad je bila sledećeg sastava: 1. bataljon 699 pp, 2. bataljon 699 pp, jedan vod brdske baterije 342, pd, 3. četa pionirskog bataljona 342. pd, dva diviziona (s konjskom vučom) 342. art. puka, jedna bežična stanica iz čete za vezu 342. pd, jedna hirurška grupa sanitetske čete, 342. pd, jedan vod 1. baterije 342. art. puka, deset vozila (kolone) 6/342. pd za pešadijsku municiju i vozila-kolone 2/342. pd za hleb. Štab ove grupe sačinjavao je Štab 699. puka (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 497-9).

[7] Grupa Sever A je bila sledećeg sastava: 1. bataljon 698. pp. 2. bataljon 698, pp, 3. bataljon 698. pp, 7. baterija 342. art. puka, 2. vod brdske baterije, 342. art. puka, 2. četa 202. oklopnog puka, Protivtenkovski divizion 342. pd (bez jednog voda), Pionirski bataljon 342. art. puka, 3. divizion (s konjskom vučom) 342. art. puka, jedna četa teških bacača mina 1. bat. 697. pp, jedna četa teških bacača mina 3. bat. 699 pp, jedna bežična stanica čete za vezu 342. pd, jedna hirurška grupa san. čete 342. pd (motorizovana) sa 5 bolničkih kola, laka vozila-kolone 5/342. pd za pešadijsku municiju, kolona tovarnih grla 10/342. pd. Štab ove grupe sačinjavao je Štab 698. pp (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 497-9).

[8] Grupa Sever B je bila sledećeg sastava: 2. bataljon 697. pp, 3. četa 202. oklopnog puka, jedna bežična stanica čete za vezu 342. pd kolone: 1/2 lakih vozila kolone 4/342. pd za pešadijsku municiju. Štab ove grupe sačinjavao je Štab 2. bataljona 697. pp (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 497-9).

U Valjevu — Divcima ostala su dva bataljona kao jedinice obezbeđenja.[9] Divizijsko borbeno komandno mesto: Valjevo.

25. 11. 41. počeo poduhvat Užice[10] iznenadnim prodorom grupe Zapad do s. Stave radi otvaranja druma nastupanja. Uklonjene su mnogobrojne zapreke na putevima, a kod Zlatarića (tačka 212) podignut je most. U isto vreme privlače se delovi divizije u Valjevo i Divce radi zauzimanja polazne situacije. Divizijsko borbeno komandno mesto: Valjevo.

26. 11. 41. produžila grupa Zapad svoj marš u pravcu Drine. Napred istureni odred odbacuje jačeg neprijatelja 4 km istočno od Ljubovije, uz teške gubitke za neprijatelja. Glavnina zaostaje kod Pecke, zbog teških uslova na putevima u planinskom zemljištu.

Radi odvraćanja pažnje, od strane trupa obezbeđenja izvršen je prodor iz Divaca prema Mionici.

Mihailovićevi četnici, usled nadiranja sopstvenih trupa 21. 11. 41. odstupili su odande još istog dana ka jugu.

Divizijsko borbeno komandno mesto: Valjevo.

27. 11. 41. grupa Zapad je borbom sebi otvorila pristup u dolinu Drine, uz velike gubitke na strani neprijatelja. Istureni odred dostiže Rosuljevo, a glavnina Ljuboviju.

Radi otvaranja druma za nastupanje ka jugu, grupa Sever A prodire do Mićevića. Teška, miniranjem izazvana rušenja stena i kamena kod Velikog vrha sprečavaju dalje nastupanje. Ovu zapreku neprijatelj je uporno branio, sve dok nije odbačen napadom preko visova sa obadve strane druma.

Divizijsko borbeno komandno mesto: Valjevo.

. . .[11]

28. 11. 41. grupa Zapad ruši most na Drini kod Ljubovije i time prekida saobraćaj sa Hrvatskom.

---

[9] U rezervi su se nalazili: Štabna grupa (mot.), sastava: Oper. štab divizijske grupe, štab 1. bataljona 202. oklopnog puka, jedan vod protivtenkovske čete 342. pd, četa za vezu (bez odvojenih delova) 342. pd, 2/3 kablovske čete za daljinsku vezu i brdska četa 449. bataljona za vezu; Komandni štab u Valjevu, sastava: Štab 697. pp Valjevo, 1. bat. 697 pp (bez ojač. 3. čete) — Divci, 3. bataljon 699. pp — Valjevo, 2. divizion 342. art. puka — Valjevo, 1. baterija 342. art. puka (bez jednog voda) — Ub, pet vodova lakih tenkova 1. bat. 202. okl. puka — Valjevo, motociklistički izviđ. vod. 1. bat. 202. okl. puka — Valjevo, protivavionski mitr. vod. 1. bat. 202. okl. puka — Valjevo, 3. divizion 342. art. puka — Lazarevac. Štab divizije (bez operativnog štaba) i jedinica za snabdevanje (bez delova koji su pridati) nalazili su se u Valjevu (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 497-9).

[10] O koncentričnom napadu nemačko-kvislinških snaga u rejonu Čačka i Užica opširnije vidi VIG, br. 4/1966, str. 35—55.

Protivnik koji pokušava da kod Bobovca zapreči dolinu Drine odbačen je od grupe Zapad. Ova grupa je najistaknutijim delovima stigla do Bajine Bašte a glavnim snagama do Rogačice. Na taj način su svi drumovi koji vode iz Užica ka severozapadu zaprečeni za neprijatelja.
Ispred grupe Sever A nalaze se zapreke kod Velikog Vrha. U toku noći ove zapreke su uklonjene. Posle savlađivanja daljih branjenih zaprečavanja kod Lastre i kod s. Siljevci, dostignut je u podne visinski prevoj Bašinac (755). Ovde su nađena skloništa jakih neprijateljskih snaga, koje su odstupile ka jugu. Napred istureni odred (motorizovan) goni, pleni južno od Kosjerića jedno dejstvujuće artiljerijsko oruđe i stiže — prelazeći visinski prevoj 809 — još iste večeri do s. Metalica.[12]
Glavne snage dospele su do Kosjerića — Ražana. Pored drugog plena, u naše ruke padaju još tri artiljerijska oruđa.

Zahtevani dnevni cilj daleko je prekoračen!

U kantonmanskom prostoru Valjeva priprema se grupa Sever B za nastupanje.
Divizijsko borbeno komandno mesto: operativni štab — Ražana, komandni štab — Valjevo.
29. 11. 41. grupa Sever B otpočinje svoj pokret iz Valjeva i stiže, bez naročitog otpora, oko 14,00 č do visinskog prevoja Bukovi (755), radi obezbeđenja komunikacije dotura.[13]
Grupa Zapad produžuje marš od Bajine Bašte i Rogačice, iz doline Drine, prema Užicu. U 13,00 č borba sa jakim neprijateljem jugoistočno od Duba. Neprijatelj odstupa, ostavljajući za sobom mnoge mrtve.
. . .[14]
Grupa Sever A nastupa od Metalice.[15] Kod Požege ustanovljen je slabiji neprijatelj. Užice je, navodno, već delimično evakuisano.
Međutim, vazdušno izviđanje javlja o jakom posedanju ivičnih visova od strane neprijatelja.
Divizija se razvija kod Karana.
Napad na Požegu upravljen je dolinom Lužnice. Rano je dostignuta raskrsnica puteva kod s. Tornjici.[16] Na taj način je prekinuta drumska veza Požega — Užice.
Neprijatelj se nalazi na istaknutom položaju zapadno od grada, gde je odbačen unazad, a i odbrana na ivici grada brzo je proterana, pri čemu i vazduhoplovstvo uspešno interveniše. U 12,40 č nalazi se grad u nemačkim rukama.

---

[12] i [15] Na karti 1 : 100.000 ovo selo nije pronađeno. Postoji predeo Metaljka (severoistočno od Titovog Užica).
[13] Vidi dok. br. 270.
[16] Pogrešno; treba: Tordići.

Napad na Užice počinje jakim delovima preko teškog visinskog predela kod Dubokog pravcem ka jugu, sa zadatkom da se prvo ovlada ivičnim visovima.
Istaknuti odred (motorizovan, sa tenkovima) treba široko da zahvati preko Kamenice i sa istoka da prodre ka Užicu, zaprečavajući drumove ka jugu.
Istaknuti odred nailazi kod Dubokog i Lokve na branjene minske zapreke, odbacuje neprijatelja i prodire u grad koji nije više branjen. U 14,20 č podignuta je ratna zastava Rajha na užičkoj crkvi.
Motorizovane snage gone neprijatelja na visovima južno od grada, sve do predela oko Mačkata. Neprijatelj u bekstvu trpi teške gubitke, delom i angažovanjem borbenih aviona.
Na visovima severno od grada nije neprijatelj više zatečen. Jedinice angažovane na tome pravcu, svesne situacije koju je stvorio istureni odred, prodiru u grad, koji se oko 16,00 č nalazi u punom posedu grupe Sever.
Grupa Zapad, uz velike marševske napore, svojim najistaknutijim delovima, također stiže u 17,30 č u Užice, koje je već oslobođeno, dok 1 bataljon ostaje kod s. Dubaca.
. . .[17]
Ovim je divizija ostvarila svoj cilj napada izvanredno brzo, tako da potpora 113. pešadijske divizije preko Čačka uopšte i nije došla do izražaja.
Diviziji je pao u ruke izvanredno veliki plen, koji je velikim delom — zbog rušenja mosta kod Vardišta — prikupljen na železničkoj pruzi.
Opšti utisak može se izraziti činjenicom da je neprijatelj doduše bio obavešten o nastupanju, ali zbog brzine pokreta divizije morao je prenagljeno da evakuiše, pri čemu je njemu onemogućeno da iskoristi mnogobrojna u Užicu pripremljena odbrambena postrojenja.
U 20,00 č uveče je opunom. komandant u Srbiji naredio opšte gonjenje odstupajućeg neprijatelja u pravcu planine Zlatibor.
Divizijsko borbeno komandno mesto: Glavni štab Užice, komandni štab Valjevo.

Hofman

BR. 270

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 10. DECEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O TOKU OPERACIJE OD 30. NOVEMBRA DO 10. DECEMBRA PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA I ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA U SRBIJI, OBOSTRANIM GUBICIMA I PLENU[1]

Poverljivo!

Div. bor. komandno mesto,
10. 12. 41.

342. PEŠ. DIVIZIJA
Ia, br. 944/41. pov.

Predmet: 10-dnevni izveštaj
od 30. 11. do 10. 12. 41.[2]
Veza: Opunom. komandantu u Srbiji od 29. 9. 41.
Ia, 107/41. pov.[3]

OPUNOM. KOMANDANTU U SRBIJI

29. 11. 41. divizija je ostvarila svoj cilj napada i dospela do Užica i Požege. Napred istureni odred sledio je odstupajućeg neprijatelja od Užica ka jugu do Mačkata; jedinice u Požegi očekuju smenu od strane 113. pešadijske divizije.
U 20,00 č primljena je zapovest[4] prema kojoj divizija treba da goni u pravcu Zlatibora, a u prostoru zapadno od linije Požega — Ljubiš, sa težištem preko Mačkata na Čajetinu.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1095—1105. Deo ovog originala (događaji 29. i 30. novembra i 9. decembra 1941) objavljen je u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 281.

[2] Vidi dok. br. 269.

[3] Dopisano rukom.

[4] Posle zauzimanja Užica, 29. novembra 1941, 342. pd je dobila zadatak da tri grupe preduzmu gonjenje partizana koji su odstupali u pravcu planine Zlatibora. Dejstva ovih grupa su bila sledeća:

»Grupa A napredovala je dolinom Đetinje bez dodira sa neprijateljem i 1. 12. je stigla do hrvatske (NDH) granice. Tamo je naišla na bosanske četnike, koje su Italijani iz Višegrada angažovali za osiguranje granice.

Grupa B prodrla je 30. 11. 41. i 1. 12. 41. duž puta Užice — Čajetina u planinu Zlatibor i izbila 1. 12. 41, savlađujući slabiji otpor neprijatelja kod Jablanice, na nemačko-italijansku demarkacionu liniju. Na granici nije nađeno italijansko osiguranje.

Grupa C prodrla je određenom marš-rutom prema jugu do Ljubiša, pri čemu nije naišla na neprijatelja.

Obrazovane su nove grupe sa sledećim udarnim pravcima:

grupa A od Dubaca preko Kremne na Vardište,
grupa B od Užica preko Mačkata—Čajetine ka jugu,
grupa C od Užica preko Zbojištice na Ljubiš.

Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Užice — Čajetina, komandni štab Valjevo.

30. 11. 41. grupa B goni u širokom frontu sa obadve strane druma Užice — Čajetina. Ostavljena vozila i konji karakterišu neprijateljsko odstupanje.

Neprijateljski otpor kod Čajetine slomljen je oko 12,00 č. Ovo mesto služilo je za stalno stanovanje značajnih komunističkih snaga, koje su svojom glavninom odstupile već ranije. Goneći i prodirući došlo je još jednom do borbe vatrom kod Kraljeve Vode.

Izviđačko odeljenje je pri padu mraka dospelo do Ribnice i Bele Glave, sa one strane zlatiborskog grebena, a da pri tom nije naišlo na neprijatelja.

Posada Požege, tamo smenjena slabim napred isturenim snagama 113. pešadijske divizije, u međuvremenu se privukla do Čajetine.

. . .[5]

Grupa C stigla je duž druma Užice — Ljubiš do Trnave — Rožanstvo, bez dodira sa neprijateljem.

Grupa A stigla je do Kremne, također ne nailazeći na neprijatelja.

Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Čajetina, komandni štab Valjevo.

1. 12. 41. produženo je gonjenje pravcem granice, pridržavajući se dvaju već određenih udarnih pravaca.

Na povratnom maršu 2. 12. 41. sve tri grupe pročešljale su prema severu prostor koji im je dodeljen za dejstvo i pri tome nisu došle u dodir sa neprijateljem. Na osnovu naređenja dobijenog 3. 12. 41. o preduzimanju akcije za uništenje Mihailovićeve grupe u planini Babina glava, delovi divizije su 7. 12. nastupali koncentrično u pravcu Babine glave. Pukovnik Mihailović je pobegao, dok je njegov štab sa načelnikom štaba majorom Mišićem zarobljen. Naše trupe nisu imale gubitaka. Zarobljeno je oko 400 neprijateljskih vojnika i zadobijen znatan plen, među ostalim 1100 telefona, 1 kratkotalasni odašiljač, oružje, municija, motocikli, konji i 200.000 dinara« (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 757—8).

[5], [7], [8], [11], [12], [13], [15], [16] i [17] Izostavljeni su tekstovi zaglavlja prve stranice ovog dokumenta (342. pd, Ia, br. 944/41. pov. od 10. 12. 41. Predmet: 10-dnevni izveštaj od 30. 11. do 10. 12. 41).

Grupa A nastupa ka Vardištu, gde se nalazi Komanda bosanskih četnika.[6] Uspostavljena je veza i sa italijanskim trupama u Dobrunu — Višegradu.
Jednovremeno izviđanjem pomoću oklopnog voza obezbeđene su velike zalihe na relaciji Užice — Vardište, koje su železnicom bile otpremljene iz Užica, ali su ostale blokirane zbog zaprečenog mosta kod Višegrada.
Grupa B nadire preko Bele Glave kroz planinu Zlatibor. Istureni odred razbija neprijateljsku zaštitnicu kod Rasnice, nailazi na neposednutu italijansku granicu i prekida sada bespredmetno gonjenje duž r. Uvac.
Ostali delovi ove grupe čiste sa obadve strane druma Čajetina — Rasnica. Kod Gornje Jablanice oslobođeno je 316 nemačkih zarobljenika, koje su komunisti bili sobom odvukli.
S obzirom na nedostatak ma kakvih smeštajnih mogućnosti, glavnina se vraća u Čajetinu — Kraljeve Vode, a 1 bataljon ostaje u Dobroselici, blizu italijanske granice.
Grupa C stiže do svoje najjužnije tačke, do Ljubiša, također bez dodira sa neprijateljem. Nesavladive terenske teškoće daju povoda za obustavljanje daljeg nastupanja.
Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Čajetina, komandni štab Valjevo.
. . .[7]

2. 12. 41. obavljeno je lokalno čišćenje u dosadanjem području nastupanja.
Grupa A počinje u predelu Vardišta, a završava kod Kremne. Javljena prikupljanja u tunelima Šargan i Jatare, protiv kojih je preduzeta posebna akcija nisu potvrđena.
Grupa B, na prostoru sa obadve strane druma Čajetina — Kraljeve Vode, ne nailazi na neprijatelja, ali pleni neprijateljska skladišta.
Bataljon kod Dobroselice stiže pod najtežim terenskim uslovima do Donje Jablanice, potom obustavlja dalje nastupanje.
Grupa C pročešljava predeo od Ljubiša preko Rožanstva, bez naročitog rezultata.
Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Užice, komandni štab Valjevo.

3 12. 41. primljeni su izveštaji da su jače neprijateljske snage prešle prugu Užice — Vardište u predelu Bioska — Vruci.
Sadejstvom grupa A i B, ove neprijateljske snage prikovane su

---

[6] Verovatno je reč o Komandi operativnih jedinica istočne Bosne, koja je formirana 17. novembra 1941. U januaru 1942. ona je dobila naziv: Komanda operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine (AVII, Ča, reg. br. 16/2 i 21/2, k. 170, reg. br. 1/16, k. 231).

od strane grupe B kod Jaćimluka (909), oko 8 km severozapadno od Čajetine, i uništene.
Inače je grupa C bila zauzeta lokalnim pretraživanjem.
Grupa C imala je zadatak da iz Rožanstva napadne neprijatelja južno od Požege, ali ga više nije pronašla.

Izgledalo je da je zadatak koji je postavio vojni komandant Srbije bio završen. Divizija se rasporedila za odmor, i to glavninom u Užicu, a sa delovima u Bioski, Vrucima (zapadno od Užica) i Rasni (južno od Požege).

Prugu Užice — Vardište i Užice — Požega — Čačak — Lajkovac stavila je divizija u saobraćaj, uz delimičnu rekonstrukciju mostova.

...[8]

U međuvremenu utvrđeni su gubici i plen poduhvata Užice.[9] U odnosu na sopstvene gubitke, uspeh izgleda izavnredno velik. (Sravni prilog 1).

U 18,00 č primljena je nova zapovest opunomoćenog komandujućeg generala u Srbiji za uništenje Mihailovićevih četnika južno od Valjeva, a na prostoru Babina Glava, Kozomor, Kamalj, Koštunići, Grašac, Grajenica.[10] Ovaj prostor (oko 120 kvadratnih kilometara) divizija je trebala da zaokruži i očisti. Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Užice, komandni štab Valjevo.

4. 12. 41. izvršeno je novo formiranje grupa.
Grupa Dirauf premešta se sa bataljonom iz Vrutaka u Gornji Milanovac. Zbog kratkoće vremena ovo je sprovodljivo jedino uz osposobljenje železnice za saobraćaj, koje treba da izvrši pionirski bataljon divizije.
Grupa Štraus prikuplja se u Užicu.
Grupa Gal ostaje na visinskom prevoju (755).
Grupa Rot stavlja se u pripravnost za marš na prostoru Valjevo — Divci.
Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Užice, komandni štab Valjevo.

5. 12. 41. završava se razvoj divizije radi opkoljavanja Mihailovićevih grupa. Uveče se nalaze

Grupa Dirauf	u Gornjem Milanovcu
Grupa Štraus	kod Gornje Dobruđe, Ježevića
Grupa Gal	na visinskom prevoju Bukovi (755)
Grupa Rot	u Valjevu — Divcima.

[9] i [14] Deo ovog izveštaja (o gubicima i plenu u operaciji oko Užica) objavljen je u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 282.
[10] Nije nađeno na karti 1 : 100.000.

Mnogobrojni četnici usput zatečeni, jedva se mogu razlikovati: da li su verni vladi ili su neprijateljski raspoloženi. Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Užice, komandni štab Valjevo.

. . .[11]

6. 12. 41. polazna situacija kao 5. 12. 41. uveče. Poduhvat Mihailović počinje.

Grupa Rot, polazeći rano izjutra iz Valjeva, zaokružava mesto Struganik, za koje je javljeno da je u njemu glavni stan. Mihailović je stvarno prisutan u štabu svog komandanta brigade Mišića. On je telefonom obavešten o nastupanju nemačkih trupa sa juga. Iznenađenje od strane grupe Rot uspeva ipak. Mišićev štab zarobljen je posle kraće borbe vatrom. Sam Mihailović uspeo je da pobegne, blagodareći ispresecanom šumskom zemljištu.

Grupa Rot ostaje te večeri u Struganiku; delovi zaprečavaju Kadinu Luku i predeo oko nje.

U međuvremenu stižu grupe u napornim brdskim marševima na određene linije zaokruženja.

Grupa Dirauf:	Grašac, Teočin; napred istureni odred kod Slavkovice (istočno i jugoistočno).
Grupa Štraus:	Klik, Božovići (južni front).
Grupa Gal:	Čiker, istočno od visinskog prevoja 755 (zapadni front).

Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Užice (Milanovac) komandni štab Valjevo.

7. 12. 41. koncentrično nastupanje radi pretraživanja zaokružene prostorije, sa početkom u 08,00 č. Nastupanje se obavlja uz savlađivanje izvanredno oštrih planinskih konfiguracija. Na neprijatelja nailazi se samo pojedinačno. Cela oblast je gotovo bez ljudi.

Brajići (levo krilo grupe Dirauf) pretražuje se kao devijacijsko mesto i skloništе Mihailovića. Veliki plen.

U Ravnoj gori naišla je grupa Štraus na pravi glavni stan Mihailovićev, koji se sastojao od 10 skloništa, snabdevenih mnogobrojnim telefonskim uređajima. Logor je bio prazan. Prema izjavama seljaka, posada ovde povremeno nije veća od 400 ljudi. Sva ova postrojenja spaljena su od grupe Štraus.

. . .[12]

Ciljevi napada u prostoru Šiljak (845) opšte su postignuti u 12,00 č približno. Na osnovu primljenih izveštaja od stra-

ne grupa, divizija naređuje povratak u prethodne stanove.
Zbog većih marševskih napora, jedinice su morale delimično da prenoće u usputnim stanovima.
Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Milanovac (Valjevo), komandni štab Valjevo.
8. 12. 41. stižu poslednji delovi divizije u svoje ranije prostore stanovanja. Ponovo stupa na snagu stari raspored po grupama, kakav je bio pre izlaska na ovu akciju.
Divizijsko borbeno komandno mesto: oper. štab Valjevo, komandni štab Valjevo.

Poduhvat Mihailović ovim je završen, bez naročitog otpora zatečenih Mihailovićevih ljudi.
Nije se potvrdilo pretpostavljeno prisustvo jakih snaga u prostoru napada. Nije uspelo uništenje ove grupe četnika, koja u ovom vremenu ima još mnogobrojne pristalice — nenaoružane — u nacionalno srpskom seoskom stanovništvu.
Hvatanjem Mišićevog štaba i udarom usred samog centra nanet je Mihailovićevom pokretu težak udarac, bez obzira što je njegov rukovodilac uspeo da se spase.
Radi njegovog hvatanja izgleda preporučljivo raspisivanje ucene na njegovu glavu i javno saopštenje proteklih događaja.
Izveštaj o gubicima i plenu pri poduhvatu Mihailović vidi u prilogu 2.
Divizijsko borbeno komandno mesto: Valjevo.
. . .[13]
9. 12. 41. opšti odmor. Odelo i oprema dovode se u ispravno stanje.
Prikomandovana odeljenja, pomoću kojih je divizija obrazovala potrebne planinske jedinice, vraćena su u svoje matične formacije.

Prilozi:
1) plen poduhvata Užice
2) plen poduhvata Mihailović

Hofman

Poverljivo!

342. peš. div. Ia, br. 944/41. pov. od 10. 12. 41.

prilog 1
list 1

Gubici i plen
pri poduhvatu Užice[14]
25. 11. do 4. 12. 1941.

I — *Sopstveni gubici:*

10 mrtvih
22 ranjena

II — *Oslobođeni iz zarobljeništva:*

1 oficir
315 podof./vojnika

III — *Gubici neprijatelja:*

707 mrtvih
93 streljana
312 uhapšenih

ne računajući mnogobrojne mrtve i ranjene koje je neprijatelj poneo sobom

IV — *Pojedinačan plen:*

oružje (delom uništeno od sopstvenih trupa)

4 artil. oruđa
1 bacač mina
2723 puške
8 teških mitraljeza
20 lakih mitraljeza

V — *Vozila/konji:*

1 tenk (uništen)
85 zapregnih vozila
46 konja
25 motornih vozila
6 motocikla

Avioni:

5 vazdušnih letelica—jedrilica (spaljenih) — Kraljeva Voda

15

Prilog 1
list 2

Sredstva plaćanja:

3 ratne blagajne = 1,98 miliona dinara

V — *Zaplenjena skladišta:*

a) *skladišta oružja i municije:*

oko 20 tona artiljerijske municije	Paprište
mnogo artiljerijske municije	fabrika koža Užice
mnogo puščane municije	pošta Užice
mnogo pušaka	crkva Užice
mnogo municije	Kraljeve Vode
mnogo oružja i municije	Ljubovija
avio-bombe	Požega

b) *Magacini eksploziva:*

znatne količine	Kraljeve Vode
znatne količine	Rasnica
znatne količine	Požega

c) *Skladišta pogonskog goriva:*

oko 1,000.000 litara benzina	Požega
2.600 litara benzina	Užice
5.000 litara benzina	put Užice — Požega
1.000 litara benzina	Roge
2,000.000 litara ulja	Požega
jedno veliko skladište pogonskih goriva	Palisad

d) *Skladišta hrane:*

velike količine	južno od Palisada
velike količine	Ljubovija
velike količine	Kraljeve Vode
velike količine	Užice (art. kasarna)

. . .[16]

prilog 1
list 3

e) *Razna skladišta:*

sredstva veze	Kraljeve Vode
pribor za stanovanje	Užice (art. kasarna)
karte	Kraljeve Vode
propagandi materijal	Dobroselica
sanitetski pribor	Kraljeve Vode
municijski pribor	Užice (art. kasarna)

VI — *Fabrike:*

a) fabrika pušaka i municije Užice (istok)
oko 400 proizvodnih mašina (nemačkih)
1500 blokova olova, mnogo olovnih cevi,
mnogo antimona, nikla, kalaja
velike količine polufabrikata (oružja, municije)
oblikovani čelik, ambalažni materijal

b) fabrika pušaka (podzemni hodnik) Užice (banka)
mnogo dragocenih mašina alatki (nemačkih)

c) Radionica za opravku pušaka Užice (istok)
d) Radionica za izradu municije (spaljena) Kraljeve Vode

VII — *Natovareni vagoni (cisterne):*

100 vagona sa oružjem, municijom sa pionirskim alatom i sredstvima veze, mašinama i raznovrsnom hranom
20 vagona sa pogonskim gorivom

na pruzi Užice — Kremna — Vardište

. . .[17]

prilog 2

Gubici i plen
pri poduhvatu Mihailović
(5. 12. do 7. 12. 1941)

I — *Sopstveni gubici:*
nije ih bilo

II — *Oslobođeno iz zarobljeništva:*
2 nemačka vojnika

III — *Neprijateljski gubici:*
mrtvih: 1 oficir, 11 ljudi
zarobljenih: 7 oficira, 475 ljudi, 2 žene

IV — *Pojedinačan plen:*

Oružje i municija:
317 pušaka
5 mitraljeza
2 automatske puške
21.000 pešadijske municije
100 ručnih granata

Vozila/konji:
3 motocikla
37 konja

Telefonska i emisiona postrojenja:
1100 telefonskih aparata
7 ormana sa kapcima
1 mašina za šifrovanje
uništene 2 velike telefonske centrale (Ravna gora, Brajići)
1 kratkotalasni otpremnik

Sredstva plaćanja:
488.000 dinara

Ostalo:
kartografski i pisaći materijal
25 gas-maski
više pisaćih mašina

1 krojačka i 1 obućarska radionica (Brajići)
1 skladište svakovrsnog pribora i hrane

Stanovi na Ravnoj gori: komandno mesto Mihailovića uništeno.

BR. 271

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 11. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKTIVNOSTI PARTIZANA U SRBIJI I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

Telegram

KR!

O. K. W./W. F. St./Odelj. L

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H/Oper. odelj.
O. K. H. Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)
Ob d. L./L. F. St. Ic

Dnevni izveštaj za 11. 12. 1941.

Srbija:

1.) Bande severozapadno od Valjeva još su se povećale.[2] Takođe su jake bande oko Lebana (jugozapadno od Leskovca), u poljskim položajima, a ostatak je južno od Ivanjice.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002928-9. Na margini dokumenta rukom je dopisano nekoliko brojeva, reči i parafa.

[2] Reči »još su se povećale« naknadno su rukom precrtane i iznad njih je dopisano: »ponovo su se pojačale«. Dopisana je i rečenica: »Navodno ih ima 1500 ljudi«.

Na sporednoj pruzi Požarevac — Kučevo izvršeni su prepadi na 3 žel. stanice i uništeni uređaji.

2.) Delovi *342. pd* krenuli su zajedno sa četnicima koji su verni vladi i srpskim dobrovoljcima da unište bande severozapadno od Valjeva.
113. pd: Prilikom akcije čišćenja zarobljeno je 66 ustanika i 34 su ubijena.

3.) U Skoplju je otkrivena neprijateljska organizacija. Uhapšeno je 45 ljudi (Albanaca, Turaka, bugarskih komunista).[3]

Hrvatska:[4]

Nisu još stigli novi izveštaji.[5]

---

[3] Reč je o makedonskim komunistima.

[4] U izveštaju Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 10. decembra 1941, o dejstvima protiv partizana na teritoriji NDH piše: »Živa aktivnost ustanika oko Sarajeva i Bos. Novog. Hrvatske jedinice koje su angažovane za čišćenje planine Ozren prešle su u odbranu. Hrvatski gubici od 3—9. 12: 1 oficir, 2 podoficira i 29 vojnika poginulo; 10 oficira, 14 podoficira i 185 vojnika ranjeno. Od ustaša, 5 je poginulo a 38 ranjeno. Izvršen je prepad i porušena pruga Bos. Novi — Banja Luka ist. od Bos. Novog. Jedan nemački poručnik i jedan vojnik su poginuli a 3 su ranjena« (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002930).

[5] Nemački general u Zagrebu je 10. decembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku dostavio izveštaj o situaciji na teritoriji NDH za period od 5. do 9. decembra, u kojem se, između ostalog, kaže: »U području severozapadno od Sarajeva, veoma važnom u vojno-privrednom pogledu (ono snabdeva, među ostalim, hrvatske i srpske železnice ugljem), ustanici su izazvali jaka razaranja. Ustanak se i dalje pojačava... Hrvati odbili ponovni napad ustanika 6. 12. na Caparde, 10 km zapadno od Zvornika. Prepadi ustanika i akcije čišćenja preduzete od Hrvata južno i jugozapadno od Brčkog. Prostor Doboj — Tuzla — Sarajevo — Zenica — Teslić: 151 ustanik je 6. 12. napao rudnik Živinice, 10 km jugoistočno od Tuzle, i uništio hrvatsku stražu. Postrojenja i zgrade za stanovanje razorene. Ustanici prekinuli glavni električni vod za Zenicu, 22 km jugozapadno od Doboja — Kaknja, 15 km jugoistočno od Zenice — Vareša i 35 km istočno od Zenice. Zbog toga su čeličana Zenica, rudnik uglja Kakanj i livnica Vareš ostali bez struje. Veća grupa dobro naoružanih ustanika upala je u Zenicu. Otkrivena grupa od 500 ustanika 2 km zapadno od Kaknja i 15 km jugoistočno od Zenice. Na pruzi Doboj — Sarajevo ustanici zauzeli stanicu Begov Han, 22 km južno od Maglaja...

Prostor Banja Luka — Travnik — Vakuf — Jajce: nemačko-hrvatska akcija čišćenja oko Krupe, 18 km južno od Banje Luke, završena je. Vlastiti gubici: 1 mrtav, 1 teško ranjen. Gubici neprijatelja: 20 mrtvih, uhvaćeno 100 civila. Situacija privrednih preduzeća u Jajcu i dalje teška.

Prostor Brod — Doboj — Teslić — Banja Luka: pomeranje ustanika iz planine Borja, 15 km jugozapadno od Teslića, prema Teslići. Prostor Nova Gradiška — Banja Luka — demarkaciona linija — Petrinja: u nedavno očišćenoj planini Kozari, 15 km severoistočno od Prije-

...[6]

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A)

Ia, br. 2952/41. pov.
11. 12. 1941. u 22,00 časa

Tačnost overava:
...[7]
kapetan

L. d. N. 11. 12. 1941.[8]
br. 1086 u 22,00 č

BR. 272

ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 11. DECEMBRA 1941. O POHVALI 113. I 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA USPEHE U OPERACIJI PROTIV PARTIZANA U ZAPADNOJ SRBIJI[1]

Prilog 20

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI — Beograd, 11. 12. 1941.

Dnevna zapovest

113. i 342. divizija su završile operacije i postigle očekivani uspeh.[2]

Veliki deo Srbije oslobođen je od ustaničkog terora a neprijatelj je razbijen, pri čemu je imao teške gubitke u ljudstvu i materijalu, ili je proteran preko granice.

342. pd zauzela je komunistički centar Užice, uništila komandni štab buntovnika Mihailovića a njega samog naterala

---

dora, opet napad jake bande na hrvatski bataljon. Prepadi na železničku prugu kod Bosanskog Novog, 44 km jugoistočno od Petrinje, i kod Bosanske Krupe, 25 km jugozapadno od Bosanskog Novog, traju i dalje. Ustanici zauzeli železničku stanicu Blatno, 22 km jugozapadno od Bosanskog Novog. Veza sa Bihaćem, 48 km jugozapadno od Bosanskog Novog, prekinuta je. Železnička pruga Bosanski Novi — Sunja ugrožena 37 km severoistočno od Bosanskog Novog... Prostor severno od Save: pojačana aktivnost ustanika oko Pakraca, 25 km severozapadno od Nove Gradiške« (AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8051775-8).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.
[7] Potpis nečitak.
[8] Štambilj primaoca.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 000771).
[2] O toku i rezultatima operacije vidi dok. br. 269 i 270.

u bekstvo. Pored toga, ona je uspela da energičnim gonjenjem oslobodi iz ruku ustanika 316 nemačkih zarobljenika.[3]

113. pd potpuno je izvršila zadatke koji su joj povereni u okviru cele akcije, bez obzira na teške mesece borbe u Rusiji, kroz koje je prošla pre toga.

Ovi lepi uspesi mogli su se postići samo zahvaljujući svrsishodnom i energičnom komandovanju, kao i spremnosti trupa za dejstvo, koje se nisu štedele u neuobičajenim uslovima borbe pri lošem vremenu i na teško prohodnom zemljištu.

Izražavam divizijama za postignute uspehe moju zahvalnost i priznanje.

Ali neprijatelj nije još konačno uništen. Stoga i dalje ostaje naš zadatak da budemo budni i da reagujemo energično svugde gde se neprijatelj ponovo pojavi.

Uveren sam da će obe divizije i u budućnosti potpuno izvršavati svoje zadatke.

Bader
general artiljerije

---

[3] Najveći broj ovih nemačkih vojnika je zarobljen 3. septembra 1941, prilikom zauzimanja Krupnja, od strane Valjevskog NOP odreda i četničkih odreda popa Zečevića i poručnika Martinovića, a zatim, pri zauzimanju Gornjeg Milanovca, 29. septembra 1941, od Čačanskog i delova Kragujevačkog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 186, 187, 195, 197, 201, 214, 216 i 282; AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1983, reg. br. 2-1/4 i 33/4, k. 1985).

BR. 273

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 11. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O ODNOSIMA NDH SA KRALJEVINOM ITALIJOM I O SITUACIJI U ITALIJANSKOJ OKUPACIONOJ ZONI[1]

Strogo poverljivo

Telegram[2]

K R, GWAGN, br. 825 11. 12. 1941. 1400 DSZ Strogo poverljivo
1. OKW/ Odelj. za inostranstvo
Važi za: OKW/Odelj. za inostranstvo, OKH/
Odelj. za vojne izaslanike, Generalštab vazduhoplovstva /Grupu za vojne izaslanike pukovnika Šmita, komandanta oružanih snaga na Jugoistoku/ Oper. odeljenje Solun.

Kako sam juče saznao iz razgovora za vreme jednog prijema kod poglavnika, izgleda da se — bar u ovom momentu — priprema hitno poboljšanje između hrvatske vlade i komande italijanske Druge armije — Sušak. Kvaternik je označio poboljšanje kao 50-procentno. Inicijativa spolja izgleda da je potekla iz jedne posete koju su pre nekoliko dana poglavniku učinili general Ambrozio[3] i njegov načelnik štaba De Blazio.[4] Kao što mi je Kvaternik još dodao, kod De Blazija mu je naročito palo u oči držanje prijateljsko prema Osovini. Međutim, pored ovog ličnog zbližavanja, izgleda da veliki značaj ima da je sada, i pored svih italijanskih pokušaja da u svom okupiranom području postignu sa četnicima »političko rešenje«,[5] u raznim de-

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 895, s. 5646629-31.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci.

[3] Vitorio Ambrozio (Vittorio Ambrosio), general armije i komandant 2. armije. On je 20. januara 1942. postavljen na dužnost načelnika Generalštaba kopnene vojske. Na njoj se nalazio do 1. februara 1943, kada ga je zamenio Ugo Kavalero (Ugo Cavallero), koji je ovu dužnost obavljao do septembra 1943. godine.

[4] Etore De Blazio (Ettore De Blasio).

[5] U sporazumu sa italijanskim okupacionim vlastima, koje su ih naoružale sa 3.000 pušaka, devet četničkih odreda (Zlatarski, Rogatički, Višegradski, Čajnički, Kalinovički, 1. hercegovački i 1, 2. i 3. fočanski udarni) preuzelo je srezove Foču i Čajniče, a zatim izvršilo masovan pokolj muslimanskog stanovništva (preko 5000 ljudi, žena i dece), spalilo nekoliko stotina kuća i opljačkalo većinu naselja (Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 1, 11 i 26; Rodoljub Čolaković: »Zapisi«, knj. III, Svjetlost, Sarajevo, str. 51—53, 58—59; V. Dedijer: »Dnevnik«, Beograd, 1945, knj. I, str. 82).

lovima toga područja došlo do pooštravanja stanja u ratu bandi i protiv Italijana. To važi osobito za područje Crne Gore, istočne Hercegovine i zaliv Boke Kotorske (Krivošije).[6] Ali i u drugim krajevima je došlo do sukoba u kojima je na italijanskoj strani bilo mrtvih i ranjenih.

U Lici je trebalo da Italijani evakuišu razna mesta. Isto tako, treba navodno da odu iz Bihaća. Ustanak u jugoistočnom kraju treba da je poprimio prilično velike dimenzije. Njega pre svega vode Crnogorci, koji imaju izrazito komunističke tendencije. General Ambrozio pitao me je, preko Oksilija,[7] za obaveštenje o našem grupiranju u Srbiji. Ja sam to saopštio u obimu koliko mi je poznato, sa upola šaljivom napomenom da rado udovoljavam ljubopitljivosti Italijana, iako, po svojim iskustvima, moram sumnjati da bih u sličnim pitanjima bio isto tako brzo uslužen.

Nemački general u Zagrebu
Strogo pov. broj 403/41. 11. 12. 1941.

. . .[8]

[6] O borbama partizana protiv italijanskih jedinica na tim područjima u toku novembra 1941. opširnije vidi Zbornik, tom III, knj. 1, dok. br. 63, 64, 74, 80, 89 i 96, knj. 4, dok. br. 6, 180 i 181; tom XIII, knj. 1, dok. br. 185, 186, 189—192, 195—199, 201 i 202.

[7] Antonio Oksilija (Antonio Oxilia), general, šef italijanske vojne misije u NDH.

[8] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 274

DIREKTIVA NAČELNIKA GENERALŠTABA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 12. DECEMBRA 1941. O GONJENJU IZVRŠILACA KRIVIČNIH DELA PROTIV RAJHA I VERMAHTA NA OKUPIRANIM TERITORIJAMA[1]

Poverljivo

12. decembar 1941.

NAČELNIK
VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA
14 n, 61 WR /I 3/4
Br. 165/41. pov.

Predmet: Gonjenje za krivična dela počinjena protiv Rajha ili okupacione sile u okupiranim oblastima.

1 prilog

Firer već dugo izražava želju da se u okupiranim oblastima preduzimaju druge mere nego do sada prema izvršiocima napada protiv Rajha ili okupacione sile. Firer je mišljenja da se, pri takvim delima, kazna zatvorom, kao i doživotna robija ocenjuje kao znak slabosti. Efikasno i trajno zastrašivanje može se postići samo smrtnim kaznama ili merama koje pripadnike i stanovništvo drže u neizvesnosti o sudbini izvršilaca krivičnih dela. U tu svrhu služi otpremanje u Nemačku.

Priložene direktive za gonjenje počinilaca krivičnih dela odgovaraju tom Hitlerovom mišljenju. On ih je kontrolisao i odobrio.

Kajtel[3]

* 1/2 Dostavljeno:

1) Umesto 1[2] stoji zabeleška: Hitno objasniti: 1. Da li se ovim ukidaju naređenja o streljanju talaca itd.?
2) Da li je to jasno OKH, naročito načelniku Qu, koji uopšte ne učestvuje? Vraćeno 17. XII (sve zelenom olovkom).[4]

---

[1] Dokumenat je publikovan u knjizi »Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbreher vor dem Internationalen Militärgerichtshof, Band XXVI, Nürnberg, 1947, str. 245-9.

[2] i [4] Redakcija je to preuzela iz dokumenta koji je obrađen i objavljen u navedenoj knjizi (vidi objašnjenje 1).

[3] Vilhelm Kajtel (Wilhelm Keitel)

Poverljivo

Prva naredba

za izvršenje direktiva Firera i vrhovnog komandanta Vermahta o gonjenju krivičnih dela počinjenih protiv Rajha ili okupacione sile u okupiranim oblastima.

—.—.—.—.—.—.—.—

Na osnovu dela V direktiva Firera i vrhovnog komandanta Vermahta o gonjenju krivičnih dela počinjenih protiv Rajha ili okupacione sile u okupiranim oblastima od 7. decembra 1941. naređujem:

I

Uslovi dela I direktiva biće po pravilu ispunjeni u slučaju:

1. napada izvršenih protiv tela i života,
2. špijunaže,
3. sabotaže,
4. komunističkih nedela,
5. krivičnih dela koja su pogodna da podstrekavaju nemire,
6. pomaganja neprijatelja:
   a) prikrivanjem ljudi,
   b) pokušajem da se stupi u neku neprijateljsku vojsku,
   c) pružanjem pomoći pripadnicima neprijateljskih oružanih snaga (padobrancima itd.),
7. nedozvoljenog posedovanja oružja.

II

1) Za krivična dela iz dela I direktiva treba izricati presude u okupiranim oblastima samo pod sledećim uslovima:

1. da postoji verovatnoća da se krivci, ili bar glavni krivac, osudi na kaznu smrti,
2. da se može vrlo brzo sprovesti postupak i izvršenje smrtne presude (načelno u toku nedelje dana od hapšenja krivca).
3. Protiv hitnog izvršenja smrtne presude ne smeju postojati naročite smetnje političke prirode.
4. Ne može se očekivati smrtna presuda za ženu, ne računajući smrtne presude zbog ubistva i odmetništva.

2) Ako se ukine presuda izrečena prema čl. 1, može se dalje voditi postupak u okupiranim oblastima ako još postoje uslovi čl. 1 br. 1, 3 i 4.

III

1) U slučaju krivičnih dela po delu I direktiva sudija ispituje, u sporazumu sa Abverom, da li postoje uslovi za donošenje presude u okupiranim oblastima. Ako utvrdi da postoje, on naređuje da se sastane ratni vojni sud. Ako utvrdi da ne postoje, on podnosi spise svom pretpostavljenom komandantu (§ 89, čl. 1, Rat. voj. zak.).

Ovaj ima pravo da donese odluku.

2) Pretpostavljeni komandant konačno odlučuje da li postoje uslovi za donošenje presude u okupiranim oblastima. Ako utvrdi da postoje, on to poverava jednom sudiji sa svog komandnog područja. Ako utvrdi da ne postoje, on naređuje tajnoj vojnoj policiji da otpremi krivce u Nemačku.

IV

1) Protiv krivaca koji se otpreme u Nemačku treba tamo pokrenuti postupak pred ratnim sudom ako Vrhovna komanda Vermahta ili pretpostavljeni komandant u svojoj odluci prema delu III, objasni da naročito vojni interesi zahtevaju da vojni sud donese presudu. Ako se ne da takvo objašnjenje, onda važi odredba da se krivci dovode u Nemačku u smislu § 3, čl. 2, str. 2, Rat. voj. zakonika.

2) Ako se pretpostavljeni komandant koristi svojim pravima prema čl. 1, on spise službenim putem podnosi Vrhovnoj komandi Vermahta. Tajnoj vojnoj policiji treba naznačiti da su krivci »vojni zarobljenici«.

3) Vrhovna komanda Vermahta određuje nadležni sud za krivce koji podležu postupku ratnog suda prema čl. 1. Može se odustati od nadležnosti vojnog suda. Zatim se može i odložiti postupak na određeno vreme.

V

Sudski postupak u Nemačkoj vodi se uz strogo isključenje javnosti, zbog opasnosti po bezbednost države. Inostrani svedoci se mogu u glavnom postupku saslušati samo po odobrenju Vrhovne komande Vermahta.

VI

Direktivama i ovom naredbom o izvršenju zamenjuju se naređenja o vojnosudskom postupku koja je načelnik Vrhovne komande Vermahta izdao 13. septembra 1941, koja se odnose na situaciju u Norveškoj /WFSt/odelj. L/IV/Qu/ br. 002034/41

str. pov.,[5]/ i 16. septembra 1941, koja se odnose na komunistički pokret u okupiranim oblastima (WFSt odelj. L/IV/Qu br. 002060/41. str. pov.).[6]

1) Direktive stupaju na snagu tri nedelje posle potpisivanja .Njih treba primenjivati do daljnjeg u svim okupiranim oblastima, izuzev Danske.

2) Direktive se ne kose sa naređenjima koja su izdata za novookupirane istočne oblasti.

3) Za već pokrenute postupke važi deo I direktiva. Sudija i pretpostavljeni komandant mogu u tim postupcima primeniti na odgovarajući način deo III ove naredbe o izvršenju. Ako pretpostavljeni komandant naredi da se krivac otpremi u Nemačku, onda važi deo IV. Prema krivcima koji su otpremljeni u Nemačku pre stupanja direktiva na snagu može Vrhovna komanda Vermahta postupiti prema delu IV, tač. 3.

Načelnik Vrhovne komande Vermahta
Kajtel

Dostavljeno:[7]

---

[5] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.

[6] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 195: naredba načelnika generalštaba Vrhovne komande Vermahta od 16. septembra 1941.

[7] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ova direktiva dostavljena.

BR. 275

IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 12. DECEMBRA 1941. POTČINJENIM DIVIZIJAMA O VOJNO-POLITIČKIM USPESIMA OPERACIJE PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I O SITUACIJI NA TERITORIJI NDH[1]

A. H. Qu, 12. 12. 1941.

K-T ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
Odeljč Ic/AO pov. br. 7848/41.

Poverljivo

IZVEŠTAJ O SITUACIJI NA BALKANU

Srbija

I.) *Politička situacija*

Posle proterivanja ustanika iz zapadne Srbije situacija se i dalje učvršćuje. Ipak situacija još ne zadovoljava u toj meri da bi se mogle povući trupe. Stoga okupacione snage treba i dalje da ostanu, sve dotle dok se ne obnovi unutarnja uprava i ne organizuje srpska žandarmerija.

342. i 113. divizija iznenadile su ustanike svojim napadima i prisilile ih da na mnogim mestima prihvate borbu. Organizovan otpor, koji su ustanici do sada pružali u dolini Zapadne Morave, slomljen je.[2]

Ustanici su imali u ljudstvu oko 2000 borbenih gubitaka a mi samo 40. Masa ustanika se povukla, kako je to bilo predviđeno, prema jugu i zapadu, u hrvatsko područje zaposednuto od italijanskih trupa.[3]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 464, s. 8052102-3.

[2] Vidi dok. br. 266, 269 i 270.

[3] Partizanske jedinice (delovi 1. i 2. šumadijskog, Kosmajskog, Čačanskog, Kragujevačkog, Pomoravskog NOP odreda) koje su se nalazile u rejonu pl. Rudnika i Gornjeg Milanovca povukle su se pravcem s. Takovo — s. Pranjani — s. Sr. i D. Dobrinja — Crnokosa — pl. Jelova gora — s. Zaglavak — s. Kremna — s. Semegnjevo — s. Jablanica — s. Dragalica — s. Radojinja. Deo ovih snaga se povukao u Sandžak, preko Ovčarsko-kablarske klisure, Guče, Arilja i pl. Zlatibora. Kraljevački i delovi Kopaoničkog NOP odreda su, preko Guče i Ivanjice, kao i Užički i delovi Posavskog odreda, zajedno sa Vrhovnim štabom, preko Čajetine i pl. Zatibora, odstupili ka Novoj Varoši. Ovim veštim manevrom je izbegnuto okruženje i uništenje (VIG, br. 4, 1966, str. 48).

Pojedinačne akcije razbijenih komunističkih delova mogu se i dalje očekivati.

Akcije protiv Mihailovićevih bandi su završene.[4] Mihailović je pobegao sa malim brojem pristalica. Za njega je raspisana ucena od 200.000 dinara.

U severnom prostoru, oko Beograda i u Banatu, uglavnom je mirno. U južnom prostoru, oko Niša, nemiri u porastu, koji su verovatno izazvani od razbijenih delova ustanika.

II.) *Ustanički pokret*

Prema novijim obaveštenjima izgleda da Mihailović radi po Krimperovom sistemu. Svi pozvani se po završetku obuke otpuštaju sa objavom i bez oružja.

Londonski radio emituje stalno »Izveštaj kraljevske jugoslovenske vojske«. Veza sa Mihailovićem nije verovatna.[5] Samovoljni postupci u Londonu i u Kairu. Iz Londona preduzimani također pokušaji za ujedinjenje komunističkih i nacionalističkih srpskih ustanika.[6]

III.) *Naše trupe* nastavljaju sa akcijama čišćenja.[7]

IV.) *Uprava* se ponovo izgrađuje.[8] *Privreda* i dalje jača. Za privredu važne tvornice osposobljene su delimično za proizvodnju.

Hrvatska

U dosadašnjem glavnom ustaničkom području Sarajevo — Doboj — Tuzla nemiri opet u porastu zbog priliva velikog broja ustanika iz srpskog prostora.[9] Nemiri se šire također i u severozapadnom delu okupacionog područja. Učestali nemiri i severno od pruge Beograd — Zagreb.

Borbena vrednost hrvatskih trupa sada najčešće ne zadovoljava. Prema dosadašnjem razvoju situacije može se uskoro računati sa ustankom većih razmera.

Najvažnije pruge osiguravaju naše jedinice.

. . .[10]

---

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 270.

[5] i [6] O vezama Draže Mihailovića s Londonom u 1941. vidi VIG, br. 2/1970, str. 69—101.

[7] Vidi dok. br. 270, 271, 272 i 276.

[8] Vidi dok. br. 265.

[9] Vidi dok. br. 271, 273 i 276.

[10] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

Za k-ta oružanih snaga na Jugoistoku
načelnik generalštaba:
Ferč
generalštabni pukovnik

F. d. R.
Fafenrot
major
Upućeno:
do divizija
12. 12. 41.

BR. 276

DNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 12. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKTIVNOSTI PARTIZANA I PROTIVMERAMA U SRBIJI I NDH[1]

Koncept

Poverljivo

Telegram

Na znanje: O. K. W./W. F. St./Odelj. L
OKH/Gen. St. d. H./Oper. odelj.
OKH/Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St. Ic

L. d. N. — 12. 12. 1941.[2]
br. 1108 u 20,20 č.

Dnevni izveštaj za 12. 12 1941.

Srbija:

1.) Nastavlja se aktivnost bandi oko Niša. Bande za koje je izvešteno da se nalaze kod Lebana pomeraju se na železničku prugu Niš — Leskovac.[3]

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002927. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko brojeva, datuma i parafa.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Kod ž. st. Pukovac, 10. decembra 1941, delovi Topličkog NOP odreda su oštetili železničku prugu na nekoliko mesta (AVII, Nda, reg. br. 34/3, k. 51; »Hronologija«, str. 181).

2.) Neprijatelj severozapadno od Valjeva povukao se ispred 342. pd u zapadnom i jugozapadnom pravcu.
113. pd streljala 19 komunista prilikom patroliranja u rejonu Čačak — Kraljevo.

3.) Delovi 342. pd smenili su delove 718. pd koji su se nalazili u Mitrovici, Šapcu i Zvorniku,[4] a ovi su prešli u Hrvatsku.

Hrvatska:

Nastavlja se živa aktivnost bandi na području između Save i Drine, zapadno od Drine,[5] kao i na području Doboj — Banja Luka — Sarajevo. Ustanici su, između ostalog, ponovo zauzeli vodovod Bistrica (14 km jugoist. od Sarajeva), a kod Vareša (34 km severno — severozapad. od Sarajeva) vodi se borba za industrijske objekte.[6] Pored toga, ustanici su izvršili prepad na neposednutu opštinu jugoist. od Virovitice (90 km istočno od Zagreba).

...[7]

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A)
Ia, br. 2965/41. pov.
12. 12. 41. u 20,30 čas.

F. d. R.
...[8]
kapetan

[4] U Zvorniku se tada nalazio ojačani 3. bat. 738. pp, u Šapcu 2. bat. 750. pp, a u Sremskoj Mitrovici Štab 750. pp s jednom četom ovog puka (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037598-9).

[5] Vidi dok. br. 264.

[6] NOP odred »Zvijezda« je 10. decembra 1941. izvršio napad na Vareš do 12. decembra zauzeo desetak sela, uporišta spoljne odbrane, ali Vareš, zbog intervencije jednog bataljona 718. pd i oko dva domobranska bataljona iz Sarajeva, nije zauzeo (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 69, 77, 82 i 197).

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[8] Potpis nečitak.

BR. 277

IZVEŠTAJ VOJNOTEHNIČKOG ŠTABA 5 OD 13. DECEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O REZULTATIMA PRIKUPLJANJA RATNOG PLENA U SRBIJI I NDH[1]

VOJ. TEHN. ŠTAB 5
AZ. I/4/
Br. 510. 41, pov.

Poverljivo

O. U. 13. decembra 1941.
Prilog 81

Veza: Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (K-da 12. A)
O. Qu/Qu, br. 2459/41. od 10. 12. 41. pov.[2]
Odelj. Qu/Wü. G 12. 12. 41. br. 4440/41. pov. 820.[3]

Predmet: Stanje prikupljanja ratnog plena.[4]

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI[5]
14. XII 1941. br. 4459/41.
Odelj. Qu, br. 839/41. pov.

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI.

Uz A) Do 1. 12. 41. evakuisana su sva skladišta ratnog plena sem *Kraljeva,* odnosno napuštena su zbog stanja na ustaničkom području, ili su dignuta u vazduh (Čačak, Užice, Mrsać, Bogutovac, Sabanta). Topovska municija koja se nalazila u Obilićevu transportovana je u Solun; ostatak od dva vagona adamsita ide u Nemačku posle povratka prateće komande.

Posle suzbijanja ustaničkog pokreta napuštena su skladišta, odnosno biće ponovo posednuta radi preuzimanja količine municije i sačme preostalih posle dizanja u vazduh od strane Vojnotehničkog štaba 26.

U Kraljevu je natovareno i spremno za pokret posle uspostavljanja železničke pruge: okruglo 170 vagona municije, 140 vagona topova, oružja i opreme.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050451-4.

[2] i [3] Te dokumente redakcija nije pronašla.

[4] Vidi dok. br. 294.

[5] Štambilj primaoca.

Pre napuštanja skladišta nalazilo se još u
Užicu oko 150 vagona municije
Mrsaću „ 350 „ „
Bogutovcu oko 200 vagona municije
Čačku „ 135 „ drvene građe za utvrđivanje
10 „ pribora za vezu

od čega je svakako jedan deo usled dizanja u vazduh uništen ili od strane ustanika uzet. Mali deo art. municije je već ponovo zaplenjen i transportovan u Kraljevo.

Prema proceni ima još da se transportuje:

okruglo 900 vagona municije ili sačme od uništene municije.

200 vagona opreme, od toga jedan deo ima da se pretovari u Beogradu na šlepove i železnicu normalnog koloseka.

Prikupljanje teških postolja, lafeta i tegljača koji još nalaze u Loznici i okolini je otpočelo i kroz ne koliko dana biće završeno, tako da će tegljači (18 t) i teška prikolica (20 t.) koje je komanda kopnene vojske za tu svrehu stavila na raspolaganje moći opet biti stavljeni na raspolaganje OKH.

Na stovarištu municije koje su Srbi svojevremeno digli u vazduh kod Požarevca i u tvrđavi u Smederevu, poslovi na raščišćavanju teku po planu.

Vojnotehnički štab 26 preuzima u Smederevu municiju koja preostaje kao upotrebljiva, na oba mesta sačmu koja preostaje — delimično kao topovska municija koja treba da se demontira — preuzima organizacija za sačmu (oficir za vezu) Štaba Jugoistoka u Ministarstvu za ratno snabdevanje.

Posle izveštaja o stanju ratnog plena od 1. 12. 41. kao *najvažniji ratni plen obuhvaćeno je između ostaloga:*

a) *oružje:*

448.000 pušaka i karabina
14.600 lakih i teških mitraljeza
242 minobacača
1.200 lakih topova (do 10 cm)
788 srednjih topova (10—20 cm)
11 teških topova (merzera)
4.165 topovskih prednjaka i municijskih kola

b) *oprema:*

520 poljskih kuhinja
2.700 zaprežnih vozila i kareta
313 sanitetskih i spec. vozila
6.440 sudova
117 poljskih pekara sa pekarskim prikolicama
600 poljskih kovačnica
600 pontona i kola
59 jurišnih čamaca
157 gumenih splavova
85 vagona pribora ratnih mostova i pribora za mostove
600 vagona građevinskog drveta za utvrđivanje
120 vagona šina za poljske železnice
220 vagona železnog i pionirskog oruđa
1.456 m raznih ratnih mostova
7.618 m šina za železnicu normalnog koloseka
13 šinskih vozila

c) *municija:*

1,560.000 metaka za revolvere i pištolje
368,365.000 „ za puške i mitraljeze
188.000 „ za pt 3,7 i 4,7 cm
120.100 „ za mb i mitr.
1,632.000 „ za topove do 10,5 cm
185.000 „ za topove preko 10,5 do 20 cm
6.000 „ za merzere
1,374.500 kg baruta
1,601,200 „ eksploziva

kao i ručnih bombi, upaljača, štapina i kapisle

d) *tenkovi:*

78 tenkova.

Do zakjučno 10. decembra 41. je Vojnotehnički štab 26 transportovao 2741 vagon opreme i 2319 vazd. munic. = 5060 vag.

Vojnotehnički štab 41	1175	vagona	”	= 793 vag. munic.
			„	= 1968
Štab tenk. bat.	85	„	„	= 85
Inž jed. za izviđanje	1230	„	„	= 1230
Želj. inž. jed. za izviđanje	1187	„	„	= 1187
K-da za utovar Beograd	600	„	„	= 500 vag. munic. = 1109

7027 vagona opreme i 3612 vag. mun. = 10.639 vag.

od čega je veliki broj vagona u Beogradu pretovaren na šlepove ili žel. vagone normalnog koloseka.

Uz B) Vojnotehnički štab 26 — komandant kap. (W/Mihelis [Michaelis][6] preuzima od 15. 12. 41. nastavljanje zadataka za prikupljanje u Srbiji, sedište u Beogradu.
Vojnotehničkom štabu 26 su za zadatke potčinjeni:
18. tehnički bataljon. Komandant major Vampelmajer [Wampelmeyer]
Štab u Beogradu
1. č. u Kraljevu
2. č. u Beogradu
3. č. u Kragujevcu
1. tehn. kolona motornih vozila (vozila su raspoređena po mestima angažovanja).
Sem toga, 1 oficir (W) Vojnotehničkog štaba 26 postavljen je u Zagrebu radi preuzimanja opreme itd. koja iz Rajha pristiže u Zagreb za hrv. vojsku.
U Hrvatskoj su preuzimanje ratnog plena kao i transport završeni.

Uz C) Iz sastava ratnog plena u okviru delokruga je bez izuzetka izvršena predaja oružja i opreme hrvatskoj vojsci. Još ima da se preda samo okruglo 15.000 metaka art. municije 6,5 cm iz Kraljeva, koja do sada, zbog prekida pruge, nije mogla biti odaslata.

Uz D) Uporedi B.
Transport tehn. jedinica koje su izvučene biće javljen u svoje vreme.

I. V.[7]
...[8]
potpukovnik (W)

---

[6] Kapetan Mihelis je od potpukovnika Šmita (Schmidt) preuzeo dužnost komandanta, kao i sve obaveze tog štaba u pogledu preuzimanja plena s teritorije Srbije (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 000693-712).

[7] In Vertretung (po ovlašćenju)

[8] Potpis nečitak

BR. 278

IZVEŠTAJ AJNZAC-GRUPE POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI U BEOGRADU OD 13. DECEMBRA 1941. GLAVNOJ UPRAVI BEZBEDNOSTI RAJHA O REZULTATIMA DEJSTAVA IZVEDENIH U NOVEMBRU I O PLANOVIMA ZA DALJE SUZBIJANJE NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA U JUGOSLAVIJI[1]

K, IV — Dl. br.: 6751/41 — Fri/Kli 13. decembra 1941.
Poverljivo

GLAVNOJ UPRAVI BEZBEDNOSTI RAJHA — UPRAVI IV — NA RUKE

SS-generala i general-lajtnanta policije Milera Berlin

Ekspedovano 17. 12. 41
Pril. Paraf:

Predmet: Suzbijanje komunističkog pokreta u bivšoj Jugoslaviji

Veza: Tamošnji dopis od 22. 10. 41 — del. br. 2549/41. pov. IV A I[2]

O gornjem predmetu izveštava se za mesec novembar 1941. sledeće:[3]

1.) Komunistički pokret u bivšoj Jugoslaviji je u izveštajnom periodu jako u opadanju. Razlog za ovo izgleda da su jake koncentrične vojne akcije nemačkog Vermahta na ustaničkom području. Mere odmazde Vermahta imale su za posledicu da je iz partizanskih odreda pobeglo oko 60% ljudstva sa oružjem. Broj ustanika izgleda da ne prekoračuje 20.000, što odgovara približno 1/3 brojnog stanja iz meseca septembra — oktobra. Glavne centre ustanika zaposeo je nemački Vermaht, opštinski sovjeti, koje su postavili ustanici, uhapšeni su i ponovo su postavljeni redovni činovnici.

---

[1] Fotokopija (na srpskohrvatskom jeziku i otkucana na mašini) u AVII, reg. br. 56/1, k. 32.

[2] Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.

[3] Opširnije o vojno-političkoj situaciji u novembru 1941. vidi i dok. br. 220—223, 225, 228, 230, 232, 233, 236, 240, 243, 246, 248, 249, 252, 254, 255 i 256.

U mnogim slučajevima je utvrđeno da su pojedini partijski komiteti na ustaničkom području pristupili vojnim komitetima. Čišćenjem velikog dela ustančikog područja izgubila je KPJ vezu sa očišćenim područjem. Pošto su inače mnogi vodeći funkcioneri poginuli, ranjeni ili zarobljeni u borbama sa Vermahtom, vladi vernim četnicima i srpskim dobrovoljačkim odredima, KPJ je lišena oko 70% svojih vodećih funkcionera. Ovo je nesumnjivo utvrđeno, u mnogim slučajevima, uhvaćenom kurirskom poštom, zatim reorganizacionim planovima partije i partizanskih odreda, iskazima uhvaćenih funkcionera i pouzdanim agentima. Delimično je tako da pojedini funkcioneri moraju danas obavljati zadatke celog komiteta. Inače je, prema podacima zarobljenika, rad novopostavljenih funkcionera, koji još nisu stekli praksu, vrlo manjkav. Pošto su se, usled koncentričnih napada nemačkih snaga vladi vernih četnika i srpskih dobrovoljačkih odreda, partizanske grupe raspale, partija je bila prinuđena da partizanima pošalje čisto partijske funkcionere kao političke komesare. Zbog toga je, međutim, trpeo partijski rad dotičnih komiteta. Nadalje, pošto su vremenske prilike prinudile partizanske grupe da se povuku u zimovališta, što je bilo skopčano sa polaganjem oružja, partija je pretrpela moralni udarac. Preko krajnje pouzdanih agenata je utvrđeno da je na području Vojvodine (Banat) partija potpuno razbijena, osim partijskih rukovodilaca moglo bi biti još svega oko 30 funkcionera. (Ukor CK-a upućen rukovodiocima partije potvrđuje ovaj izveštaj).[4] U samom ustaničkom području moglo bi brojno stanje partijskih funkcionera biti veće, ali je nesumnjivo tačno da je komunistički pokret već nedeljama u opadanju.

U Bosni i Hercegovini vladaju slične prilike, ali i ovde se može primetiti popuštanje komunističke delatnosti.[5] Hrvatska specijalna policija pohapsila je u toku poslednjih nedelja mnogobrojne glavne funkcionere i posle saslušanja ih je likvidirala.

Sama Crna Gora još je ustaničko područje i izgleda da se tamo razvoj KPJ nije izmenio.[6]

---

[4] Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 2, knj. 20, dok. br. 27.

[5] O oktivnosti NOP odreda u Bosni i Hercegovini u novembru i prvoj polovini decembra 1941. vidi Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 41—81.

[6] O situaciji u Crnoj Gori u novembru i prvoj polovini decembra 1941. vidi Zbornik, tom III, knj. 1, dok. br. 43, 47, 56, 62—67, 83, 115, 119, knj. 4, dok. br. 5, 7, 8—11, 13—17, knj. 9, dok. br. 7, 8, 9 i 11; tom II, knj. 2, dok. br. 55, 59 i 62; »Narodnooslobodilačka borba u Crnoj Gori 1941—1945, hronologija događaja«, str. 153—213.

Za Makedoniju nedostaju tačni podaci. Prema iskazima zarobljenih političkih komesara, tamo bi se dosada mogao zabeležiti porast komunističkog pokreta.[7] Izvršena su i razna dela sabotaže. Verovatno partija u Makedoniji dobija svoju glavnu podršku od bugarskih komunista i od sovjetskih padobranaca, koji su iskočili iznad područja pod bugarskim suverenitetom.

Komunistička delatnost u Sloveniji je prema prethodnim mesecima popustila.[8]

2.) U cilju suzbijanja komunizma preduzete su, u saradnji sa Vermahtom, srpskim dobrovoljačkim odredima, srpskom Specijalnom policijom i vladi vernim četnicima, sledeće mere:

a) akcije velikih razmera na ustaničkom području
b) akcije u gradovima okupirane Srbije, blokiranja gradskih kvartova itd.,
c) izvršene su racije na nezaposleno muško stanovništvo,
d) hapšenje i interniranje svih Jevreja i Cigana,
e) hapšenje svih koji su dosada poznati kao sumnjivi da su komunisti i interniranje u prihvatni logor,
f) akcije protiv talaca,
g) kartotečno registrovanje svih lica osumnjičenih da su komunistički nastrojena,
h) pooštrena kontrola nad putnicima koji dolaze i odlaza na prilaznim drumovima grada, železničkim stanicama i pristaništima,
i) nova naredba o obavezi prijavljivanja u gradovima i naseljima,
j) naredba koja se odnosi na potpomaganje partizana (za svaku pomoć rečju i delom zaprećeno je smrću),
k) skraćivanje policijskog časa u pojedinim područjima do 17 odnosno 18 časova,
l) naredba zapovednika u Srbiji u odnosu na zaštitu saobraćaja na drumovima i železničkim stanicama. Prema istoj imaju se na ugroženim područjima na širini od 500 m s obe strane drumova i železničkih linija ukloniti nasadi šuma, žbunja itd.

Sađenje kukuruza, konoplja i paprike je zabranjeno. Za prekršaj zaprećeno je kaznom smrti i robije,

---

[7] Opširnije o formiranju partizanskih odreda i razvoju NOP-a u Makedoniji 1941. vidi Zbornik, tom VII, knj. 1, dok. br. 1—14.

[8] O razvoju ustanka u Sloveniji u novembru i prvoj polovini decembra 1941. vidi Zbornik, tom VI, knj. 1, dok. br. 60—77.

m) mere obezbeđenja koje se odnose na sabotaže na železnicu predložene su Rukovodstvu za transporte Vermahta Jugoistok,
n) na ugroženom području organizovane su i uspostavljene građanske zaštite i dobrovoljne stražarske organizacije,
o) zavođenje prekog sudstva za pojedine delove zemlje.
p) mere odmazde nemačkog Vermahta, norma: za 1 ubijenog pripadnika nemačkog Vermahta 100, za ranjenog 50 streljanja Srba. Spaljivanje sela čiji se muški stanovnici dokazano nalaze kod partizana.

3.) U izveštajnom periodu uhapšeno je 101 lice zbog komunističke delatnosti. Od ovih su oko 70% funkcioneri pojedinih komiteta. U nekim slučajevima izviđaji još nisu zaključeni. Uglavnom se radi o intelektualcima koji su ranije bili u pokrajinskim, okružnim i mesnim komitetima. U mnogim slučajevima je ove ljude partija poslala partizanskim grupama kao politkomesare, gde su uhvaćeni prilikom akcija Vermahta i ovog nadleštva. Izaslane komande ovog nadleštva su pre likvidiranja uhvaćenih izvrvšile saslušanja i preduzele da se sva lica sumnjiva da su funkcioneri KPJ sprovedu ovamo radi iscrpnog saslušavanja. SKOJ je, izgleda, sa 70% razbijen.[9] Ceo CK SKOJ-a, osim sekretara CK-a, uhvaćen je i delimično likvidiran. Pojedini pokrajinski komiteti lišeni su 70% svojih vodećih funkcionera, koji su u međuvremenu takođe likvidirani. U Hrvatskoj i Bosni prilike su slične.
U Bačkoj, koju partija i SKOJ sada obrađuju u saradnji [sa istim organizacijama] iz Mađarske. Mađarska specijalna policija razbila je SKOJ za 90%.
Načelno, svi članovi SKOJ-a bivaju likvidirani, ali se ipak prethodno, eventualno uz primenu pooštrenih sredstava, iscrpno saslušavaju.

4.) Veze preko agenata postoje:
a) prema pokrajinskim, okružnim i mesnim komitetima partije,
b) prema pokrajinskim, okružnim i mesnim komitetima SKOJ-a u Srbiji i Vojvodini,
c) prema partizanskim grupama,
d) prema terorističkim i sabotažnim grupama,
e) prema pojedinim ćelijama u nadleštvima, uredima i preduzećima.

---

[9] Vidi Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 57.

5.) U izveštajnom periodu izvršeno je ukupno 128 dela sabotaže, od ovih daleko najveći deo na ustaničkom području. Sabotažna delatnost je u poslednje vreme vrlo jako popustila. Samo se još na pojedinim mestima povremeno pokušava da ošteti železnička pruga Zagreb — Beograd — Niš — Sofija. Obimnim merama obezbeđenja dosada je izbegnuto ozbiljno ometanje železničkog saobraćaja. Uostalom, Centralni komitet KPJ je naredio da se do 15. 12. 1941. ne vrše nikakva dela sabotaže, pošto partija mora hitno da se reorganizuje. U slučaju većih dela sabotaže bila bi ugrožena reorganizacija, pošto bi time glavna pažnja policije bila upravljena na nju.
Pouzdani agenti izvestili su u više mahova da sada uskoro treba očekivati pojedinačna ubistva viših oficira nemačkog Vermahta i vodećih ličnosti vlade. Uostalom, partija je odredila instruktore za sabotažu radi održavanja kurseva sabotaže. Među njima nalazili su se u više mahova sovjetsko-ruski agenti GPU-a.
Treba pretpostaviti da će se uskoro sabotažna delatnost pojačati, jer će se mnogi partizani vratiti u gradove.

U zamenu:
Paraf: H[elm][10] 15/12
SS-major

[10] Hans

BR. 279

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 14. DECEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U NDH I NJENIM ODNOSIMA SA KRALJEVINOM ITALIJOM, USTROJSTVU ORUŽANIH SNAGA NDH I O ZADACIMA SOPSTVENIH TRUPA U NDH[1]

SITUACIJA U HRVATSKOJ SREDINOM DECEMBRA 1941.

UNUTRAŠNJE PRILIKE

U unutrašnjoj situaciji Hrvatske, u odnosu na poslednji opšti izveštaj,[2] nije došlo ni do kakve promene. Unutrašnje zategnutosti i dalje postoje i kreću se nesmanjenom žestinom. Platforma na kojoj stoji vlada je uska već nedeljama. Nenaklonost protiv navodno državotvornog ustaškog pokreta ne može se više prevazići kod svih onih koji od toga nemaju neposredne koristi. Veliko »U« na hrvatskom grbu je takođe i za najšire krugove hrvatske nacije malo po malo postalo Geslerov šešir[3] — o drugim državnicima se ne govori. Takođe i nada, koju su u poslednje vreme gajili prijatelji vlade, da će doći do konsolidacije pokreta izgleda da je samo delimično ispunjena. Neprekidno stižu vesti o novim nedelima. Sredinom novembra došlo je u blizini rudnika Ilijaš, kod Sarajeva, koji je važan za nemačko naoružanje, do ustaških ispada sa ubistvom i pljačkom, što je nesumnjivo odmah dovelo do prilaženja ustaničkom pokretu na ovom terenu, koji je dotle uprkos uskomešanoj okolini ostajao miran. Ako se ovde možda i radilo o nekom »divljem« ustaši, to su ipak nekoliko dana kasnije kod Petrinje regularne ustaše iz Zagreba i Kostajnice, u jednoj »akciji čišćenja i odmazde«, ubili 800 ljudi, žena i dece i jedno pola tuceta sela opljačkali i spalili. Nešto malo kasnije došlo je do akcije čišćenja planine Kozare uz sadejstvo nekoliko nemačkih bataljona, pri čemu su ustaše izvestile da je na njihovom odseku samo 600 »poginulih« protivnika, a da su pri tom

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 197—212. Neki delovi teksta su podvučeni rukom, a na prvoj stranici je rukom dopisano nekoliko parafa i datuma.

[2] O situaciji u NDH u prvoj polovini decembra 1941. vidi dok. br. 271, 273, 275 i 277.

[3] Gesslerhut. Prema švajcarskoj legendi, u okupiranoj Švajcarskoj je carski namesnik austrijskog cara Herman Gesler (Herman Gessler) dao da se na raskršćima drumova istakne šešir kakav je on nosio, da bi mu se Švajcarci obavezno pri prolazu poklonili kao simbolu pokornosti i vlasti. Po istoj legendi, Viljem Tel, švajcarski narodni junak, ubio je Geslera.

zaplenili samo par pušaka i da su Hrvati imali svega dva ranjena.[4] Poginuli protivnici su verovatno izvučeni iz sela. Već naglašeno iskustvo da uvek kada negde naiđu ustaše sledi oživljavanje ustanka na već postojećoj osnovi — dalo mi je povoda da zamolim hrvatsko vojno komandovanje za detaljan izveštaj o incidentima u Petrinji koja pripada našoj okupacionoj oblasti.

Zabrinutost muslimana vidi se iz jedne pismene pritužbe koju su — kao što su nekoliko nedelja ranije njihovi istovernici u Sarajevu — sada uputili svome predstavniku u vladi[5] i muslimani sa područja Banje Luke. Posle opisivanja užasnog nasilja »divljih« i pitomih ustaša u dopisu se kaže:

»Ustanak u našim oblastima, koji se sve više širi, posledica je napred navedenih dela i grešaka . . .[6] Komunisti su iskoristili nezadovoljstvo jednog većeg dela stanovništva i postavili su se na čelo ustanka . . .[7] Tako je došlo da je ova borba već tako uzela maha da su mnoga naša sela spaljena i opljačkana i da njihovi stanovnici, ljudi, žene i deca (ukoliko nisu bili, prema napred navedenom izlaganju, već ubijeni ili na silu odvedeni), goli i bosi, gladni i žedni, preklinju kod pozvanih i nepozvanih za pomoć, lutaju unaokolo, hrle u naše prenatrpane gradove gde im je vrlo teško pružiti zaštitu. . .«[8]

Dalje se opisuje kako su se pozvani i nepozvani reprezentanti režima otimačinom, pljačkom i divljim zaplenama obogatili. U zaključcima vrhuni žudnja za bezbednost imovine i života, za versku trpeljivost, za izdašnu zaštitu isključivo putem vojske i za kažnjavanje zločinaca — želje koje vlada, pri svojoj slabosti, neće moći ispuniti u dogledno vreme.

Muslimani, koji su inače vrlo oportunistični i asocijalni, rasno ne baš naročito vrednosni, zahtevali su prilikom našeg ulaska u aprilu uređenje Bosne kao nemačke pokrajine (prema austrijskom uzoru 1878—1918. godine). Razni znaci sada sve više govore za jednu promenu ka italijanskom a sporadično čak i ka srpskom kursu. U Zagrebu je vlada pre neki mesec otpočela sa pregradnjom jedne Meštrovićeve građevine, okru-

---

[4] Ovaj napad, protiv 2. krajiškog NOP odreda, izveli su ojačani domobranski 5. i 11. peš. puk, nemački 369. legionarski puk i manji delovi nemačke 718. pd. Odred je, veštim manevrima, izbegao sudare s jačim snagama i zabacio se neprijatelju za leđa. Neprijatelj je prokrstario celu Kozaru i vršio represalije, pobivši preko 200 seljaka. Trećeg dana napad je obustavljen, a na Kozari je ostavljeno više manjih posada (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 66; AVII, a. NOP, reg. br. 5-162/9, k. 1994, a. NDH, reg. br. 24-27/1, k. 4, reg. br. 11/10, k. 61; A. Bašić: »Ustanak i borbe na Kozari 1941—1942«, Vojno delo, Beograd, 1957, str. 52—54).

[5] Odnosi se na dr Osmana Kulenovića, potpredsednika vlade NDH.

[6], [7] i [8] Tačkice u originalu.

žene stubovima, u mošeju, sa čijeg minareta će već u narednom proleću četiri puta dnevno odjekivati mujezinov razvučeni i melanholični zov. Ona ne krije razočarenje koje su joj pre izvesnog vremena priredili muslimanski državljani.

Srpski element, u svakom slučaju 1/3 naroda, još uvek je kao i ranije progonjen i oseća se u najvećoj mogućoj nesigurnosti. Jedino »konstruktivno« rešenje ovog državnog problema, svakako pod znakom pitanja, vidi se do sada samo u prelazu pravoslavaca u rimokatoličku crkvu, pri čemu zastupnici poslednjih čine teške greške u jednom više ili manje nasilnom prozelitizmu. Pri tome je odnos državne uprave prema Vatikanu i biskupstvu, uprkos istoj verskoj pripadnosti poglavnika i uprkos prisustvu papskog predstavnika,[9] još uvek opterećen najvećim mogućim nepoverenjem, koje se još više povećalo vestima o pregovorima za uniju između Svete stolice i Srpske crkve. Posebna suprotnost između biskupstva i nižeg klera ispoljava se između ostalog i u tome što niži kler sarađuje sa ustaškim pokretom.

Komunizam među Hrvatima uzima maha u priličnoj meri; predstavnici ovog pravca u znatnom broju sarađuju sa ustaničkim pokretom.

Nasuprot ovim ne baš prijatnim predstavama, bilo bi nepravedno da se prećuti da je u vladi bilo dovoljno merodavnih ljudi, na čelu sa poglavnikom, koji su ozbiljno nastojali da se savladaju poteškoće. I ako im ovo nije pošlo za rukom, to su sigurno krivi dalekosežni spletovi međunarodnih događaja, koje mlada država dobija kao opasan poklon za svoju kolevku. Ali često je čovek u lepim baroknim palatama na Markovom trgu bio zarobljenik prizvanih duhova. Pogrešno je bilo hteti hrvatsku narodnu državu režirati kao državu jedne nacionalnosti i da se ide za onom uobraziljom za koju su se Mađari, baš zbog nje, žestoko borili sa Hrvatima vekovima, pa do danas, da bi je uzdigli do svog najvišeg državnog principa. Konačno, nova hrvatska država je od Uskrsa 1941. godine[10] stajala pred sasvim sličnim zadatkom kao i jugoslovenska pri kraju 1918. godine i u njemu, međutim, zatajila još više nego što je ova u svojoj 20-godišnjoj istoriji učinila za svoje sopstveno propadanje. Žrtve u krvi koje je hrvatska država u kratkom razdoblju svog postojanja zahtevala od svojih građana premašuju mnogostruko one iz Jugoslavije u odnosu na celo vreme njenog postojanja.

---

[9] Diplomatski predstavnik Vatikana u NDH (sa sedištem u Zagrebu) bio je benediktinac mr. Đuzepe Ramiro Markoni (Giuseppe Ramiro Marconi).

[10] Od 11. aprila 1941. godine.

Treba još napomenuti da se na području političko-socijalne materije u prvi mah čine pokušaji usmeravanja nove države na naučno obrađene osnove Otmara Špana i na praktično eksperimentisani austrijski Dolfus-Šušnig parlamentarni režim. Već prva izjašnjavanja dovela su do sumnje da bi merodavna gospoda našla vremena da neki nadasve težak problem do kraja promisle. Sa pravom se pre svega pristupilo reorganizovaniu položaja seljaka, pri čemu bi se želelo da se potkopa tlo još uvek vrlo jake pripadnosti Mačeku. Takođe pravoslavni deo naroda treba pri tome da postane ravnopravan. Njihovi pobornici idu pre svega za stvaranje staleške države, nego suprot ne onome što su činili nacionalsocijalisti u umirućoj Austriji.

U jednom govoru preko radija, upućenom 800.000 iseljenim u Ameriku, poglavnik je izjavio da on želi da se u socijalnom pogledu drži programa nacionalnog mučenika Stjepana Radića koji se sastoji od jednog jakog seljačkog radikalstva koji su kritičari bili nazvali seljačkim komunizmom. Hrvati su u Americi u minulom ratu najduže od iseljenika svih austrijskih naroda sačuvali vernost svojoj domovini (vidi Glez — Horstenau: »Katastrofa«, Beč 1929).

Spoljna politika

Odnos prema Mađarskoj je sada kao i pre opterećen pitanjem Međumurja, trougla na Muri, čije zauzeće od strane Mađara je naše ministarstvo spoljnih poslova pre više od mesec dana primilo na znanje. Prilikom mog poslednjeg kratkog boravka u Budimpešti (krajem oktobra) ukazao mi je mađarski ministar rata da ga, s obzirom na zategnute odnose koji su doveli do rata njegove domovine sa Rumunijom, naročito ne raduje dobijanje hrvatskih oblasti. Tako misle i mnogi drugi Mađari, a šef države, koji je pod aristokratskim i drugim uticajima, pogotovu želi takođe da i na jugozapadu svoje zemlje bude »uvećavalac države«. Ipak se u Hrvatskoj potiskuje neraspoloženje zbog ovog događaja, kako bi se uspelo sa intenziviranjem hrvatsko-mađarskih trgovinskih odnosa.

Odnosi sa Bugarskom su podvučeni posetom Sofiji poslednjih dana tri hrvatska ministra. U Zagrebu se sa velikim nepoverenjem gleda sada, kao i ranije, na Srbiju. Dana 12. decembra saopštio mi je maršal Kvaternik, vidno uzrujan, da je iz raznoraznih izvora saznao da Nedić sa »komandantom jugoslovenske vojske «generalom Dražom Mihailovićem stoji pod jednim ćebetom i da će na proleće ili u nekoj kasnijoj prilici sa njim zajedno podići ustanak. Na drugoj strani srpski mi-

nistar unutrašnjih poslova Aćimović je u Beču i po drugim mestima vršio propagandu vešću kako Nemačka želi da kroz kraće ili duže vreme postavi u sedlo jednu samostalnu Srbiju, koja bi se sastojala iz današnje stare Srbije do Skoplja, zatim od Banata, istočnog Srema pa sve do Bosne. Uostalom Nedić i Draža Mihailović su jedinstveni u tome da težište ustanka sad — uz saglasnost Italijana — premeste i učvrste u Bosnu i da time pokažu kako je mlada Hrvatska nesposobna.

O odnosu Hrvatske prema Italiji i Nemačkoj biće govora u sledećim izlaganjima.

Ustanički pokret

Već napomenuta operacija nemačkih i hrvatskih bataljona na planini Kozari, ne uzimajući u obzir rezultat naveden na početku ovog izveštaja, teško da je požnjela željeni uspeh.[11] Ovo dokazuje i nedavno zaoštravanje situacije, što zadire u nemačke interese u odnosu na rudnik Ljubiju. Pokušaj da hrvatska pojačanja dostignu ovu oblast do sada je osujećivan zbog nedostatka trupa sposobnih za borbu. Isto tako i naknadno preduzete operacije južno i jugoistočno od Doboja odvele su samo do delimičnog uspeha; navodno Hrvati su očistili visove istočno od linije Doboj — Maglaj. Ako je ovo stvarno uspelo i ako se bude i dalje vladalo osvojenim visovima, onda to znači, neki napredak vredan priznanja. Nažalost snage ustaničkog pokreta se u poslednje vreme svakog dana upadljivo sve više usuđuju da napadaju na, za nas Nemce, važne vojno-privredne objekte severno i severozapadno od Sarajeva. Već je došlo do prekida na vodovima visokog napona i druge takve stvari. Sigurno da i prelaz mnogih ustanika iz stare Srbije ima svoj udeo u ovom zaokretu; ipak postoji usaglašeno shvatanje svih nemačkih, a takođe i hrvatskih vojnih ustanova i mesta da ustašama pripada puna mera sukrivnje.

U celini može se reći da je ustanički pokret u hrvatskoj oblasti severoistočno od demarkacione linije, uprkos svakako još blagoj zimi, u najmanju ruku, u smislu prostora, pre porastao nego se smanjio. On tako obuhvata skoro celu severnu Bosnu a takođe i Kordun, bivšu oblast vojne granice jugoistočno od Zagreba, a pušta svoje izdanke takođe već i u dolini Save, prema Slavoniji i Sremu. Opisivanje pojedinih prepada, kao otprilike onog kada su u jednom mestu u blizini Požege četnici[12] samo zaplenili opštinsku blagajnu i, tačnosti radi, izdali

[11] Vidi dok. br. 249.

[12] U okolini Slav. Požege dejstvovali su partizani Psunjskog NOP odreda (VIG, br. 4/1966, str. 70—71).

priznanicu sa rokom od tri meseca, odaje da kod svih tih događaja ne nedostaje i pljačkaška romantika koja je u tim oblastima vladala vekovima. Ali u osnovi razvoj događaja treba uzeti potpuno ozbiljno, pogotovu u pogledu pojačanja koja su »partizani« u Bosni dobili usled naših borbenih akcija u staroj Srbiji, a bilo je nemoguće od njih se odbraniti postojećim slabim snagama. Ideja vodilja partizanskih borbi je sada, kao i ranije, jedna mešavina između rasplinutog komunizma i panslavizma, pri čemu jedna grupa naginje više onom a druga naginje više ovom. Zajedničko je kod svih partizana odbijanje današnje Hrvatske.

Karakteristično je da se na zborovima četnika sve više pominje ime Mačeka kao »časno«, koji je navodno smešten u neku šumarevu kuću severno od zagrebačkog brda Sljeme, odsečen od sveta. Vođe ustaničkog pokreta su pretežno bivši jugoslovenski oficiri, ponekad takođe i ostali intelektualci, kao radikalno-komunistički student Babić[13] u severnoj Hrvatskoj. Pored već navedenih hrvatskih komunista, priključili su se takođe Muslimani, u sve većem broju, pravoslavnim ustanicima. Kada su 22. 11. hrvatski oficiri pregovarali sa izaslanicima ustanika u blizini Sarajeva, dato im je sa suprotne strane objašnjenje:

»Mi nećemo pre završetka rata položiti oružje, jer se borimo protiv fašista i ugnjetača Slavenstva. Mi nemamo ništa protiv naroda i vojske Hrvata, mi smo neprijatelji ustaša. Rusija će pobediti!«

U Zagrebu je još mir. Samo se stalno ponavljaju napadi na železnicu, tako da je jedan od njih zadržao četiri časa noćni voz kojim sam se ja koristio prilikom službenog puta za Beograd.

Italijansko pitanje

Italijansko pitanje u hrvatskom prostoru zadržalo je svoj dosadašnji oblik: snažna težnja za ekspanzijom, odlučno protivljenje hrvatskoj nezavisnosti, najveća zavist prema svakom nemačkom uticaju. Ovu opštu sliku ne menjaju ništa izvesne delimično već navedene oscilacije koje se javljaju u poslednje vreme i u koje treba ubrojati poboljšanje odnosa između hrvatske vlade i italijanske komande 2. armije (poseta generala Ambrozija i njegovog načelnika štaba De Blazija 9. 12. Zagrebu).

[13] Nikola Mika, narodni heroj, jedan od organizatora ustanka u okolini Slav. Broda, koga su ustaše 19. oktobra 1941, posle strahovitog mučenja, streljale u Zagrebu (Zbornik, tom V. knj. 1, str. 338; Zbornik narodnih heroja, str. 22—23).

Kao što je već javljeno, izgleda da je ova delimična promena u držanju komande 2. armije nastala zbog sukoba do kojih je došlo između Italijana i ustanika, pre svega u Hercegovini, kao i zbog izbijanja i širenja borbi u Crnoj Gori i Boki Kotorskoj, kod kojih je, kako izgleda, divizija »Amiko« (Dubrovnik)[14] morala prepustiti pobunjenicima, u najmanju ruku privremeno, prostor Trebinje—Bileća. Na drugoj strani, i na severnom krilu italijanske 2. armije pomutio se u izvesnoj meri trpeljivi odnos sa ustanicima. Čak i sami Italijani ne savetuju korišćenje direktne železničke pruge Zagreb — Rijeka; takođe i oni radije putuju preko Ljubljane. U Karlovcu su četnici u zaplenjenim hrvatskim uniformama izvršili prepad na tamošnju bolnicu,[15] da bi popunili svoje zalihe u lekovima i lekarskom priboru — pored dvojice ubijenih ustaša, takođe je nekoliko Italijana ostalo na pločniku. Isto tako izgleda, da italijanske trupe u severnoj Hrvatskoj — prema ličnom saopštenju poglavnika — žele da se približe usled mnogostruke opasnosti i ugrožavanja.

Nasuprot ovom najnovijem događaju, ipak i dalje stoji oštra kritika, koju je još pre četrnaest dana Kvaternik uputio generalu Oksiliju, a čiju kopiju mi je dostavio, zbog politike Italijana prema pravoslavnima i zbog ustaničkog pokreta. To je navodno bila politika trpeljivosti i bez upotrebe oružja, čak ako ne, opšte uzev, i potpomaganje i podrška. Da pritužbe Kvaternika nisu sasvim uzete iz vazduha pokazuju raznorazne vesti, kao i priložena fotografija koju su snimili Italijani posle »oslobođenja« Višegrada.[16] Oko 2500 ustanika, koliko ih je procenjeno, moglo je tada (sporazumno) neometano da se povuče, što su oni i učinili u pravcu Sarajeva. Takav pokušaj, prema rečima jednog italijanskog komandanta, »političkog rešenja« nije za trenutak ni izgledao baš tako loš. Ali nezavisno od razočarenja koja — vidi uvod ovog pododeljka — mogu nastupiti, jedna takva metoda mogla bi za dolazeće proleće značiti i to da italijanska vojna sila, koja već sada broji devet divizija, na svojoj teritoriji obezbeđuje ustanicima preko zime vreme i dokolicu kako bi se na miru pripremili za buduće događaje. Činjenica je da su se Italijani, uprkos njihovim snagama, ograničili na to da drže najužu okolinu gradova, a da

---

[14] U Dubrovniku i okolini bila je 1. oktobra 1941. razmeštena italijanska divizija »Marke« (Marche) (Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 150). Komandant ove divizije bio je general Amiko.

[15] Akciju u Karlovcu su, 17. novembra 1941, izvela 24 partizana iz 1. kordunaškog partizanskog bataljona. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom V, knj. 2, dok. br. 18, knj. 30, dok. br. 38, knj. 32, dok. br. 44; tom XIII, knj. 1, dok. br. 205, str. 755.

[16] Vidi dok. br. 235.

glavne komunikacije, često čak zajedno sa ustanicima, samo kontrolišu.

Držanje italijanskih okupacionih trupa — protivrečni izveštaji ne postoje — do sada je potpuno srbofilsko. Prema hrvatskim i drugim izvorima, sa Hrvatima se, kako u delu Dalmacije koja je postala italijanska, tako i u okupiranoj oblasti, apsolutno neprijateljski postupa, pri čemu se produbljuje i suprotnost u odnosu na pravoslavne. U pojedinim delovima II zone, Italijani su ipak vratili Hrvatima neka suverena prava. Opšte uzev, ipak se na celoj okupacionoj oblasti ništa ne događa bez saglasnosti italijanskih komandanata.

Jedna naročito optužujuća tačka, u pomenutom Kvaternikovom pismu Oksiliju, podvlači onu već ponovljenu vest da se italijanske trupe pri stalnim ispadima četnika protiv Hrvata uvek drže kao posmatrači, koji u tome ne uzimaju učešća.

Kao i uvek, pritisak prouzrokuje protivpritisak. U dalmatinskim, sada italijanskim obalskim gradovima Splitu i Šibeniku naređen je policijski čas u rano popodne skoro samo za hrvatsko stanovništvo. Među prilično mnogo obešenih Hrvata od strane Italijana na njihovoj okupacionoj oblasti nalaze se i neposredni agenti poglavnika. Ovaj je italijanskom poslaniku stavio do znanja da će on dati da se nacionalnim mučenicima podignu spomenici. U Karlovcu je, prema gore navedenim događajima, situacija između italijanskih i hrvatskih trupa u jednom trenutku izgledala prilično kritična. Krajnje oštri postupci protiv ustaša takođe pribavljaju Italijanima u hrvat skim krugovima tu i tamo simpatije. Italijani su na nekim mestima dozvolili da se iskopaju leševi stanovnika koje su ustaše ubile, kako bi se po pravoslavnom ritualu ponovo svečano pokopali.

Zagrebačka vlada i dalje se odupire italijanskim pokušajima nadiranja koja se preduzimaju, u svakom slučaju, često vrlo grubo i bez ikakvog takta. Pored Kazertana[17] i Oksilija, takođe Kozelči, kao predstavnik fašističke partije, pokušava da zaobiđe čvrsto tlo, koji pri tome izgleda da postupa još i najumešnije. Hrvatski vladini krugovi sa izvesnom zabrinutošću prate događaje u severnoj Africi, pošto se oni boje da bi Hrvatska mogla lako postati kompenzacioni objekt za afričke gubitke koje trpe Italijani. Takođe se i na italijanski iznenadni zahtev da se vojvoda od Spoleta dovede u zemlju gleda na Markovom trgu ovako i onako. Ovo bi bilo samo tada moguće, bez ozbiljnih poteškoća, ako bi on sa sobom doneo najmanje severnu Dalmaciju kao jutarnji poklon za buduću kraljevinu.

[17] Antonio Kazertano (Antonio Kasertano), poslanik Kraljevine Italije u NDH.

Bevölkerung war [illegible] und die schon durch die Kroat. Regierung angeordnete politische Zusammenfassung der katholischen Elemente (Ustascha-Bewegung) könnte bei entsprechender Zusammenarbeit mit dem deutschen Kommando eine gewisse Konsolidierung dieses Raumes vorbereiten, der im kommenden Frühjahr ganz gewiss seine Rolle spielen wird, wenn nicht schon früher.

Überdies soll der Winter dazu benutzt werden, um den wichtigsten Bahnlinien und bei den wehrwirtschaftlich bedeutsamen Industrien Bunker, Blockhäuser, Flankierungsanlagen in bescheidener Ausführung einzurichten, wie dies Österreich-Ungarn unmittelbar nach der Okkupation Bosniens (1878) mit Erfolg unternahm und auch der bisherige Bev.Gen. in Serbien einleitete. Die Planung der Bauten erfolgt nach einer bereits weitgehend durchgeführten Bereisung durch einen höheren deutschen Pionieroffizier, die Ausführung obliegt unter deutscher Aufsicht den Kroaten, die auch die möglichst bescheiden zu haltenden Kosten aufzubringen hätten. Kvaternik hat bereits diese Zustimmung gegeben, einzelne bürokratische Schwierigkeiten sind noch zu überwinden.

Eine wertvolle Stützung der örtlichen Besatzung würde die beim WB.Befehlshaber vorgeschlagene Zuweisung von noch einigen Landesschützen-Bataillonen oder von Gebirgstruppen bieten, da der völlige Einsatz der 718.I.D. für diese Aufgabe auch aus Gründen der Ausbildung und der Vorbereitung für das kommende Frühjahr nicht erwünscht sein mag. Dieses Frühjahr wird, wenn nicht alle Berechnungen täuschen, auf dem Balkan recht bewegt werden.

Wirtschaftliche Lage

Die wirtschaftliche Lage im kroatischen Staate ist ausserordentlich angespannt, die Teuerung, wie schon bemerkt, sehr gross, die finanzielle Situation weist zahlreiche Anzeichen einer Inflation auf, die bei den geringen Einkünften und den grossen Ausgaben kaum aufzuhalten oder einzudämmen sein wird. Näheres darüber zu sagen sei einem demnächst einzusendenden Bericht des Wehrwirtschaftsoffiziers Agram vorbehalten.

Agram, 14. Dezember 1941.

Fotokopija zadnje stranice dokumenta br. 279

U nekim hrvatskim krugovima, koji su razočarani zbog dezinteresovanosti nemačkog Rajha za unutrašnja i spoljna hrvatska pitanja, može se u prolaznom neraspoloženju čuti izgovoreno mišljenje da jedna potpuna predaja cele Hrvatske Italijanima, prema trenutnom stanju, to bi bilo nešto što se može pretpostaviti; svakako takvim izjavama su usledila uvek i tvrđenja da Italija ne bi bila sposobna za jedan tako težak zadatak. Takođe u službenim krugovima naša pozicija ponekad nešto malo trpi usled razočarenja koje u ovim krugovima prouzrokuje naše držanje uslovljeno politikom Osovine. Karakteristično je i to da se poglavnik, u čije prijateljstvo prema Nemačkoj niko nema pravo da sumnja, pre kratkog vremena izjasnio u smislu da bi Hrvatska sve mnogo lakše podnosila ako bi se manje držala Musolinija, koji zastupa politiku Osovine, nego njegovih unutarpolitičkih protivnika; zahtevi pri tome bi trebalo, međutim, da se osete.

Sve u svemu, treba reći da je u Hrvatskoj nemački položaj u odnosu na italijanski kao kula nadvisujuća i da bi, povrh toga, ne samo ugnjetavani već i većina hrvatskog i muslimanskog naroda, čak i mnogobrojni pravoslavci, pozdravili jedan nemački protektorat kao spas i oslobođenje.

Italijansko-nemačka demarkaciona linija

U poslednje vreme ustanovi »Nemački general u Zagrebu« neke poteškoće stvara očigledno nastojanje italijanske vojske za presezanjem preko demarkacione linije ka nemačkom okupacionom prostoru. Prelaženje italijanskih odreda u Prijedoru i Donjem Vakufu, koje je izvršeno bez nemačke saglasnosti, dalo mi je povoda za jedan dopis generalu Oksiliju, čiju kopiju prilažem.[18] Ja sam tako mnogo nastojao u svom delokrugu rada za najvećim formalnim i stvarnim izlaženjima u susret Italijanima, te mislim da bi se i od italijanskih vojnih ličnosti na hrvatskom tlu morale zahtevati one najelementarnije uobičajene forme ponašanja koje postoje među saveznicima. Karakteristično je da još nisam dobio nikakav odgovor na moj dopis upućen pre 14 dana o pitanju Donjeg Vakufa, verovatno zbog toga što sam u prvi mah bio pogrešno informisan o našim italijanskim saveznicima. Jer u Donjem Vakufu, gde postoji jedna italijanska drvna firma, ne nalazi se samo tek onako, shodno odluci komandanta Jugoistoka, najmanje već jedan mesec, preko 200 italijanskih vojnika i karabinijera, nego su oni nedavno izdržali čak i borbe.

---

[18] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

Naročito požudno gleda italijanska 2. armija na Sarajevo. Već krajem oktobra postavio mi je, kao što je već javljeno, jedan generalštabni pukovnik iz Sušaka zahtev o jednom kondominijumu za Sarajevo. Sada su se nedavno pojavila u Sarajevu čak 2 italijanska oficira za vezu, da bi pristupili u tamošnju hrvatsku komandu korpusa. Takođe je jedan Oksilijin oficir izrazio jednom mom saradniku »zabrinutost« zbog ozbiljne ugroženosti Sarajeva. Svakako da se sada ne bi moglo negirati da je železnica u istočnoj Bosni (Sarajevo — Pale — Višegrad), koju je izgradila Austrija, sa mnogobrojnim veštačkim objektima, bila od značaja za snabdevanje italijanskih trupa u Višegradu i susednih oblasti bivšeg Sandžaka i Novog Pazara. Nasuprot ovoj praktičnoj oceni, neovisno od postojanja za nas važnih vojno-privrednih objekata u okolini grada, ipak u principu treba reći da u osećanjima naroda Sarajevo apsolutno pripada pojmu Bosne i neko prepuštanje grada Italijanima svakako bi se odrazilo isto kao i jedno nemačko odricanje cele Bosne. — Oksilija, sa kojim me vezuju najbolji drugarski odnosi, osetio se nedavno, iz meni nepoznatih razloga, pobuđen da u jednom dužem razgovoru predstavi prilike u Italiji i kod njene vojske u naročito sjajnom svetlu. Ja sam ga slušao ćuteći. Nije baš isto čvrsto pouzdanje proizišlo, prema tumačenju Kvaternika, iz razgovora koji je Ambrozio imao sa poglavnikom. Sam poglavnik mi je pričao, pre nekoliko nedelja, kako su Italijani, civili i vojnici, u podrumu većnice u poodmaklim satima pili, za pobedu Engleske. O drugim ozbiljnim antinemačkim ispadima u ovom izveštajnom periodu nije ništa javljeno. Ponovo i stalno se nemački oficiri i vojnici žale na izuzetno nevojnički način ophođenja italijanskih pripadnika armije, nižih ili viših, prema nama u pogledu ispunjavanja dužnosti podzravljanja. Ja sam to Oksiliji na ljubazan način prigovorio, ali se od tog vremena nije primetilo neko poboljšanje. U svakom slučaju, sa obostranim pozdravljanjem i u samoj italijanskoj vojsci stoji vrlo loše.

Stvaranje hrvatske vojske[19]

Dana 4. decembra, za uspomenu na jednu demonstraciju povezanu sa ljudskim žrtvama, a koja se održala istog datuma 1918. godine na Jelačićevom trgu u Zagrebu, protiv tek osnovane SHS, — radilo se tada o jednom prvenstveno komunističkom zboru, — održana je velika parada hrvatske vojske i ustaških trupa. Poglavnik je primio paradu i nije nosio, protivno ranije rasprostranjenim glasinama, ni uniformu pukovnika svo-

[19] Više o tome vidi dok. br. 78.

je ustaške telesne garde, niti vazduhoplovnog potporučnika. Pešadija kopnene vojske sastojala se većinom od vojnih akademaca i pitomaca podoficirske škole, koji su ostavili sasvim dobar utisak. Ostale, ne baš mnogobrojne, jedinice su bile naročito odabrane. Jedan ustaški odred bio je predvođen malim tenkovima koje su poklonili Italijani, pri čemu su se italijanski podoficiri sve do neposrednog izlaska pokazali kao marljivi instruktori. Sve ostalo oružje potiče iz nemačkih skladišta plena ili je nemačkog porekla. Maršal, koji je postao počasni komandant 1. pp (pouzdan »na sva vremena«), usrećen, napisao mi je posle parade jedno zahvalno pismo.

Na žalost priredba nije pružila sliku stvarnog stanja u kome se, prema otvorenim izjavama mojih prijatelja iz hrvatskog generalštaba, nalazi za sada hrvatska vojska.

Što se tiče u prvom redu organizatorskih okvira, komandovanje je, suprotno mom ranijem savetu da radije više intenzivno nego ekstenzivno dejstvuju, postavilo ove okvire široko. Pet normalnih i jedna slabija, šesta, divizija obuhvaćene su u 3 korpusa (Sisak, Brod, Sarajevo). Ovome okviru oružanih snaga, koji je za jednu mladu državu finansijski i vojnički prilično širok, priključiće se u skoroj budućnosti, tokom tako često obećavane reorganizacije ustaša, još i posebne ustaške grupe: 5 pukovskih grupa sa po 3 pešadijska bataljona i 1 brdski bataljon, dalje — telesna garda poglavnika (1 pešadijski puk, 1 baterija i 1 eskadron konjice), eskadron konjice i 4 dalja specijalna bataljona za obezbeđenje železnica i folksdojčeri — ajnzacštafel.[20] To ukupno čini 2 dalje divizije. Unapred

[20] Pošto je pripadnicima nemačke narodnosti folksdojčerima (Volksdeutscher) — u NDH priznat javnopravni status, ona je formirala svoju oružanu formaciju pod nazivom Ajnzacštafel (Einsatzstaffel). Njen službeni naziv je bio »Einsatzstaffel der Deutschen Mannschaft der Deutschen Volksgruppe in Kroatien«. U stvari, to su bili operativni odredi, aktivni i rezervni koje su sačinjavali pripadnici nemačke narodnosti s teritorije NDH. Uputstvo za organizaciju tih odreda je 15. oktobra 1941. izdao folksgrupenfirer (Volksgruppenführer) Branimir Altgajer. Inače pripadnici folksdojčera su delovali već u maju, mada njihovo zvanično delovanje počinje 31. jula 1941. Njima je bilo dozvoljeno da od pripadnika nemačke narodnosti formiraju Ajnsacštafel u jačini od tri čete i jedne štabne straže (AVII, reg. br. 1/1, k. 40-B). Međutim, oni su odmah formirali dva bataljona, a nešto kasnije u 1942, još dva bataljona, koji su aktivno učestvovali u borbi protiv partizana. Pored toga folksdojčeri su od prvih dana okupacije učestvovali i u formacijama Vermahta i NDH. Štabna četa je obezbeđivala Štab Ajnzacštafela (Einsatzstaffel der Deutschen Mannschaft) u Osijeku i Zagrebu. Teritorijalni vođa nemačke momčadi (Deutschen Mannschaft) bio je Jakob Lihtenberg a komandant Ajnzacštafela Vilibald Keler, bivši poručnik jugoslovenske vojske, kome je dodeljen čin potpukovnika, a njegov zamenik je bio major Jozef Buger. Komandant bataljona »Ludvig fon Baden« bio je kapetan Vili Špajser, komandant bataljona »Princ Eu

treba znati da se ove ustaške grupe sastoje od dobrovoljaca, koji su delom učestvovali u izgnanstvu poglavnika i ne predstavljaju baš etnički najbolji materijal. One se tretiraju kao elitne jedinice i stoje daleko iznad pripadnika redovne vojske u pogledu odeće, naoružanja i plate, a bile su upotrebljene, u suviše kratkim frontovskim akcijama, i borbi protiv ustanika, pri čemu je njihova oprobanost doista različita. Prema komandantima kopnene vojske one se ponašaju izrazito jogunastao. Ali su takve bile i prema svojim starešinama, da su oni za akcije zahtevali zapovest potpisanu lično od poglavnika. Kvaternik je, istina, naimenovan za krilnika, to je neka vrsta načelnika štaba ustaša, ipak ovo još nikako ne znači da su mu ustaški odredi poslušni. Poglavnik oseća obavezu zahvalnosti svojim ustašama, čim se on ne opire ni na koji način velikim i opasnim greškama i nedostacima.

O sistemu kopnene vojske hrvatske još nije izgovorena poslednja reč. U drugoj polovini novembra pokušalo je vojno rukovodstvo jednim proglasom da formira jedinice od dobrovoljaca; rezultat je bio tako mizeran da se prešlo preko toga. Generalštab se zauzima za najskorije pozivanje nekoliko mladih godišta, pri čemu se stalo kod debate da li bi trebalo uključiti pravoslavne ili ne. Kvaternik, koji je posle pada 1918. godine samo 3 godine služio u jugoslovenskoj vojsci, i sam se koleba u svojim odlukama.

Naoružanje armije je pribavila, kao što je već navedeno, skoro isključivo Nemačka iz svojih zaliha plena. Isporuka od strane Italijana (u poslednje vreme, pored već navedenih policijskih tenkova, na primer 660 jugoslovenskih lakih mitraljeza, oko 500 starih francuskih pušaka) nesrazmerno je manja. Kod hrvatskih kopnenih jedinica prilično loše stoji stvar sa odećom. Trupama koje se bore u Bosni nedostaju čizme, šinjeli, ćebad, šatorska krila itd.

Nanovo opisana unutrašnja struktura hrvatske vojske nije se poboljšala, ali se nije ni pogoršala. To ide zajedno sa tragikom ove mlade države, u njenom sadašnjem specifičnom bitisanju, koja još nije sposobna za život, što joj nije do sada dozvoljeno da od jednog odličnog vojničkog elementa, čiji su preci stekli slavu na svim bojnim poljima Evrope, formira više od jedne milicije najskromnijeg obima. Ljudstvo je bilo pre

---

gen« kapetan Franc Rajhofer, komandant bataljona »Maks Emanuel fon Bajern« major Fric Bekel i komandant bataljona »General Lauden« Anton Gaser.

Brojno stanje Ajnzacštafela se stalno menjalo. Polovinom 1942. je bilo: 68 oficira, 166 podoficira i 2.769 vojnika (AVII, NAV-T-81, r. 136, s. 172982-173059, r. 312, r. 467, s. 8056248, r. 468, s. 8057805-6, London-2, s. 298074-116), reg. br. 33/2, k. 40, a. NDH, reg. br. 39/4-2, k. 114 c).

mesec dana, bez, ili skoro bez, ili sa lošom jugoslovenskom obukom, suprotstavljeno pred jednim umešnim i odlučnim neprijateljem. Ono je marševalo i borilo se celo ovo vreme bez predaha i odmora u bosanskim brdima i retko se smenjivalo, tako da je postalo mrtvo umorno. Sigurno je da su se pojedini delovi odlično tukli, kao grupa pukovnika Kruma [Krumm] kod Koviljače ili nekoliko četa koje su 70 dana držale Višegrad i na kraju najosnovnije potrebe dobijale avionima. Ali, uopšte uzev, u poslednje vreme, iz nedelje u nedelju, opadala je napadna i odbrambena snaga hrvatskih vojnika. Napadne akcije, skoro po pravilu, posle prvog zaleta se zaustavljaju, odbrambene borbe su se izrođavale vrlo često u paniku. I vaspitanje ljudstva je nešto što se vrlo mnogo želi. Umnožavaju se otkazi poslušnosti, pobune i dezerterstvo. Iz svega ovog govori zamor i nedostatak obuke, ali i duhovno odbijanje borbe, koja se u širokim krugovima hrvatskog naroda prima kao bratoubilački rat, za čije izbijanje i širenje odlučno se čine odgovornim divljanja omrznutih ustaša.

Takođe o kvalitativnom i kvantitativnom nedostatku podoficirskog i oficirskog kora često se izveštavalo. Kod poslednje navedenih produbljuju se pri tom suprotnosti između bivših austrijskih i bivših jugoslovenskih oficira, pri čemu kod jugoslovenskih još nisu odumrle sasvim velikosrpskojugoslovenske ideje. Pri svemu tome malo poverenje u državu sužava spremnost za akcije i požrtvovanje. Sprema kod obe grupe oficira ostaje nešto što se mora požaliti, kod prve zbog dugog prekida u aktivnoj službi, kod druge zbog nedovoljnog školovanja koje im je pruženo u jugoslovenskoj vojsci. Plata ni izdaleka ne održava korak sa ogromnom skupoćom. Oficirske porodice u svemu oskudevaju.

Ličnost maršala, pored svih odličnih osobina, nije u stanju da gospodari situacijom, čak i tamo gde bi to normalno bilo moguće. On je svim mogućim političkim i državničkim poslovima, kao i svojim političkim častoljubljem, odvojen od stvarnih vojničkih zadataka, a nastoji da lavira, na nezadovoljstva oficira i vojske, između politički svemoćnih ustaša, kojima i on pripada a da mu oni nisu potčinjeni; sem toga, po pravilu on rado gleda na stvari onako kako bi ih on želeo videti. On je inače naklonjen naprasitom temperamentu za donošenje trenutnih odluka, koje su se kasnije pokazale kao malo srećne — protiv kojih samo retko podnosi neprijatne istine. Kod tih osobina, ni požrtvovana marljivost, ni zdrav ljudski razum, koji svakako da nije uvek imun na fantaziranje, ne dovodi uvek do željenog rezultata. General Laksa i Begić se trude da deluju konstruktivno. Ali njihove podrške i lič-

ne pozicije su i suviše slabe u još naskroz revolucionarnoj državi.

Kao vojni aktiv treba zabeležiti legionarski dopunski bataljon (Štokerau u Donjoj Austriji), koji bi, ako ne nastupe nepredviđeni incidenti, mogao dati najvažniji kamen temeljac za buduću hrvatsku vojsku. O držanju legije podnose se Vrhovnoj komandi Vermahta i Komandi kopnene vojske podrobniji izveštaji nego meni. Ne postoji nijedna jedinica hrvatske vojske koja se ne bi rado podvrgla zapovestima nemačkih oficira i njihovom staranju. Nasuprot tome, italijanski oficiri-instruktori odbijaju se kao neka strana bića. Privremeno su u pojedinim biroima hrvatskog vojnog rukovodstva (kao po uzoru na staru Austriju, potpuno militarizirane žandarmerije) dodeljeni pojedini italijanski oficiri, čije se delovanje do sada još nije osetilo.

Ova ne baš mnogo svetla slika može biti predmet sažete ocene koju je nedavno dao jedan nemački oficir, prilikom upoznavanja mladih Hrvata u rukovanju mostovnim materijalom, koji smo im dali: »Vojnici vrlo dobri, podoficiri manje a oficiri potpuno slabi«. To je sada, kao pre, moje najdublje ubeđenje da li nemački organizatori i instruktori, ako bi se mogli slobodno uključiti i saživeti, bez teških kao olovo političkih prilika, bili u relativno kratkom vremenu u stanju da stave na noge jednu u početku malu ali odlučnu armiju, jednu armiju koja bi u predstojećim, sigurno vrlo teškim delovanjima u održavanju reda na Balkanu mogla da pruži i te kakve vrednosne usluge. Prelaz Hrvatske u italijansku interesnu sferu svakako neće dopustiti da se sagleda jedno takvo rešenje. Sledeći program morao bi stvoriti mogućnost, bar u jednom delu hrvatske vojske, da se preko zime prione radu na jednoj skromnoj obuci. Legionarski dopunski odred koji će u kasnoj zimi postati slobodan trebalo bi na odgovarajući način rasporediti kod mladog ljudstva. O hrvatskom ratnom vazduhoplovstvu podneće poseban izveštaj vazduhoplovni ataše.

Nemačke okupacione trupe i njihovi zadaci

Nemačke trupe koje su upotrebljene u zemlji (718. pešadijska divizija 15. talasa i 5 landesšicen-bataljona) bile su u poslednjim mesecima primetno više uvučene u građanski rat, pri čemu se čovek uvek i ponovo pita da nije šteta za svaku prolivenu nemačku kap krvi u jednoj zemlji koja je prepuštena savezničkoj sili koja raspolaže mnogim slobodnim trupama. Svakako da su ove akcije usledile skoro isključivo tamo gde su bili u pitanju interesi nemačkog ratovodstva i privrede ili

bezbednost sopstvenih trupa. Na žalost ovo se dešava vrlo primetno i rastuće u mnogim okruzima.

Železnička pruga granica Rajha — Zagreb — Beograd postaje u drugonavedenom odseku sve češće cilj akata sabotaže. Ogranak železničke pruge Sisak — Prijedor koji vodi do rudnika Ljubije i izvanredno važna železnička pruga Brod — Sarajevo prolaze posred srede ustaničke oblasti. Nemačka vojna privreda je naročito zainteresovana za prostor Sarajevo — Tuzla — Zenica, gde postoji sedam ili osam važnih postrojenja. Nasuprot tome, vrlo eksponirana hemijska postrojenja kod Jajca (I. G. Farben) životno su manje važna. Iz ove slike proizlazi da su vojni interesi Nemačke na hrvatskom prostoru, izuzev glavne železničke pruge, u dalekosežnoj meri premešteni u istočnu Bosnu, gde je i ustanička situacija najzategnutija, a time i prema Sarajevu, o čijem je moralnom značenju već napred najpotrebnije bilo rečeno.

Bez želje da iz ove situacije prisvojim pravo za vojne zaključke, osećao sam se ipak obaveznim da merodavnim mestima u Beogradu dam do znanja ova moja gledišta. Jednovremeno sam im saopštio osnovu moje političko-vojne odgovornosti, da bi po mom mišljenju bilo pojmljivo da se iz Zagreba i Banje Luke povuku bataljoni 718. pešadijske divizije i da se tako ovoj diviziji pribavi mogućnost užeg prikupljanja na prostoru Sarajevo — Doboj — Tuzla. Jednovremeno bilo bi pojmljivo da se komandant divizije eventualno premesti u Sarajevo, kako bi se time pribavio jači uticaj na hrvatske trupe između Bosne i Drine, za što bi hrvatsko vojno komandovanje bilo zahvalno, a političko sjedinjavanje istočno-bosanskog županata, čiji put je utrla hrvatska vlada, moglo bi, uz odgovarajuću saradnju sa nemačkim komandantom, omogućiti izvesnu konsolidaciju ovog prostora, koji će u nadolazećoj godini sasvim sigurno odigrati svoju ulogu, ako ne već i ranije.

Povrh toga, treba iskoristiti zimu da se na najvažnijim železničkim linijama i kod značajnih vojnoprivrednih objekata izgrade stražarske kule, blokovi, flankirna postrojenja sa skromnom opremom, kako je to Austro-Ugarska neposredno posle okupacije Bosne 1878. godine sa uspehom preduzela, a kako je takođe počeo da uvodi i dosadašnji opunomoćeni komandant u Srbiji. Planiranje objekata usledilo bi posle jednog dalekosežnog proputovanja od strane jednog višeg nemačkog pionirskog oficira, a izvođenje radova palo bi u dužnost Hrvata pod nemačkim nadzorom, koji bi trebalo takođe da snose, po mogućnosti, skromne i snošljive troškove. Kvaternik je već dao svoju saglasnost, treba savladati još pojedine birokratske poteškoće.

Jednu neophodnu podršku za ovladavanje širim područjem, pružilo bi upućivanje još nekoliko landesšicen-bataljona ili dopunskih jedinica, što je predloženo komandantu Jugoistoka, pošto potpuna upotreba 718. pd za ove zadatke, a također i iz razloga obuke i pripreme za nadolazeće proleće, ne bi bila poželjna. Ovo proleće, ako nas svi proračuni ne prevare, biće na Balkanu veoma burno.

Privredna situacija

Privredna situacija u hrvatskoj državi je izvanredno napeta, skupoća, kako je već napomenuto, vrlo je velika, finansijska situacija pokazuje mnoge znake inflacije, koja pri malim prihodima i velikim izdacima teško može da se zaustavi ili zauzda. Pobliže o tome sadržaće izveštaj koji treba ovih dana da pošalje vojnoprivredni oficir u Zagrebu.

Zagreb, 14. decembra 1941.

Glez

BR. 280

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 16. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA USTANIKA U SRBIJI I NDH I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

Telegram KR!

O. K. W./W. F. St./Odelj. L.

Na znanje:
O. K. H./Gen. St. d. H./Oper. odelj.
O. K. H. za Bliski istok i Balkan
(Upravi Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St. Ic

Dnevni izveštaj za 16. 12. 1941.

Srbija:[2]

1.) U rejonu južno od Krupnja pojavile su se ponovo jake bande.
Severoist. od Bele Palanke i jugozap. od Kruševca izvršeni prepadi na 2 opštine, a sev. od Vlasotinca (ist. od Leskovca) porušena su 2 betonska mosta.
U Beogradu je otkriveno skladište sa 500 kg ekrazita u blizini Dunav-stanice, uhapšeno je 29 lica.

2.) *342. pd:* Delovi divizije ponovo pročešljavaju bivše Mihailovićevo područje.
113. pd: U Užicu streljano 20 komunista.

3.) *Odeljenje za zaštitu fabrika* u rejonu oko Loznice izdržalo je prvu borbu. 12. 12. su ustanici imali prilikom napada 6 mrtvih, 5 je zarobljeno, a zaplenjen je 21 mitraljez i 42 puške.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002920-1. Na margini telegrama rukom je dopisano nekoliko brojeva, parafa i datuma.

[2] O situaciji u Srbiji od 13. do 15. decembra 1941. vidi u dnevnim izveštajima Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku Vrhovnoj komandi Vermahta i u dnevnim izveštajima opunomoćenog komandanta u Srbiji (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 802922-6, r. 452, s. 8037590-7).

4.) Naređeno je da se izvrši razmena oficira za vezu između 113. pd i italijanske div. »Pusterija«.

Hrvatska:[3]

1.) Nastavljaju se mnogobrojni prepadi na području Sarajevo — Tuzla — Doboj.[4] Na pruzi Bos. Novi — Bos. Krupa izvršen je prepad na hrvatski oklopni voz.
Kod Poljane (41 km severozap. od Bos. Gradiške) ustanici su vršili prepade i oštetili jedan betonski most.[5] Na glavnoj pruzi Beograd — Zagreb eksplodirala je zapadno od Broda mala paklena mašina.[6] Šteta je neznatna i saobraćaj nije prekinut.

2.) *Delovi 718. pd* koji su bili angažovani kod Vareša vratili su se za Sarajevo.[7]

---

[3], [4], [7] i [8] O situaciji u NDH nemački general u Zagrebu je 14. decembra 1941. poslao komandantu oružanih snaga na Jugoistoku sledeći izveštaj:

»13. decembra 6 ustanika izvršili su prepad na žandarmerijsku stanicu 13 km severozapadno od Tuzle. Prema izjavi hrvatskog šofera, italijanske posade iz Goražda (29 km jugozapadno od Višegrada) i Foče (51 km jugozapadno od Višegrada) mora da su se povukle u nepoznatom pravcu. Pale (12 km jugoistočno od Sarajeva) napali su ustanici sa svih strana. Hrvatski oklopni voz poslat je kao pojačanje. Vareš (35 km istočno od Zenice) potpuno je opkoljen od ustanika. Razorena je telefonska veza i železnički saobraćaj između Vareša i Pajtov Hana (9 km južno od Vareša) [p. a mesto nije nađeno na karti]. Na ovoj pruzi iskliznuo je iz šina hrvatski oklopni voz. Posada je opkoljena i vodi borbu sa ustanicima. U noći uoči 12. decembra ustanici su izvršili vatreni prepad na hrvatske položaje na Križu (8 km severoistočno od Teslića). Hrvatska železnička straža na pruzi Bos. Novi — Dobrljin (13 km severoistočno od Bos. Novog) iznenadno je napadnuta. Jedna stražara je spaljena. Štete na šinama, prouzrokovane eksplozijom, ponovo su uklonjene.

Hrvatski bataljon za pojačanje stigao je u Vareš. General [Mihajlo] Lukić rukovodio je 13. decembra akcijom. Na dan 14. decembra, oko 16,00 časova, 2. bataljon 738. puka deblokirao je Vareš. Ponovo je uspostavljena železnička i telefonska veza. Hrvatski bataljon iz Travnika (19 km zapadno od Zenice) preduzeo je 13. decembra akciju protiv Korečana (18 km severozapadno od Travnika) koji su zauzeli ustanici 11. istog meseca.

Komanda 2. italijanske armije saopštila je da će posadne trupe, iz vojnih razloga, otpočeti 1. januara 1942. godine da se povlače iz Sanskog Mosta (24 km južno od Prijedora), Ključa (42 km jugozapadno od Banje Luke), Varcar-Vakufa (Mrkonjić-Grada), Prozora (40 km južno od Travnika) i Kalinovika (40 km južno od Sarajeva (AVII, NAV-T-312, r. 453, s. 8038594-5).

[5] Akciju su izveli borci NOP odreda »Matija Gubec«. Oni su razoružali domobransku stražu na ž. st. Poljana (kod Pakraca) i srušili most 3 km istočno od te stanice (Zbornik, tom V, knj. 2, dok. br. 155; tom IV, knj. 2, dok. br. 193).

[6] To se dogodilo 13. decembra 1941. u blizini ž. st. Sibinj (9. km zap. od Slav. Broda) Vidi AVII, NAV-T-312, r. 453, s. 8038592-3.

3.) Italijani su pre nekoliko dana napustili Goražde i Foču (jugozap. od Višegrada) i sada su ih zaposeli ustanici.[8]

. . .[9]

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku (k-da 12. A)
18. 12. 1941. u 20,00 časova
Br. 1206 u 20,00 č

Tačnost overava:

. . .[10]

kapetan

L. d. N. 16. 12. 1941.[11]

---

[9] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[10] Potpis nečitak.

[11] Štambilj primaoca.

BR. 281

OBAVEŠTENJE NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 16. DECEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O POTREBI ANGAŽOVANJA SNAGA ZA OBEZBEĐENJE INDUSTRIJSKIH REJONA I O POSLEDICAMA EVENTUALNOG ANGAŽOVANJA 2. ITALIJANSKE ARMIJE U NDH[1]

Telegram[2]
GWAGN 839

Primljen:	Otpremljen:
16. 12. 1941.	16. 12. 1941.
u 15,30 č	*u 18,10 č*

KR — Strogo poverljivo
Šalje: NEMAČKI GENERAL U ZAGREBU

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

Solun

Veza: Nač. generalštaba OKW/Odelj. L/I oper. br. 442164/41, str. pov., 16. 12.[3]

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 267, s.. 626-8.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najbitniji podaci .

[3] U ovoj direktivi, između ostalog, piše:

»1) Situacija na Istoku zahteva da se u dogledno vreme na to bojište dopreme sve raspoložive nemačke snage. Da bi se i pored toga obezbedio mir na Balkanu, koji je hitno potreban radi opšte situacije, treba tu dopremiti mnogo više jedinica savezničkih država da bi se potpuno odstranili nemiri. Za to u prvom redu dolaze u obzir bugarske snage za Srbiju i italijanska 2. armija za Hrvatsku.

2) Industrijske oblasti koje su važne za nemačko snabdevanje ne treba da zaposednu strane jedinice.

3) Za obezbeđenje oblasti koje su za nas važne ne treba da ostane više od 2 nemačke divizije ...

5) Vrhovna komanda Vermahta traži da se podnesu predlozi za angažovanje snaga, izvođenje i vreme operacija, da bi na osnovu toga stupila u vezu sa savezničkim snagama. U Hrvatskoj će komandovati italijanska 2. armija.

Ne može više dolaziti u obzir da na teritoriji Srbije i Hrvatske ostaje 6 nemačkih divizija kad se raspolaže sa mnogo bugarskih i italijanskih snaga.

Ako u najskorije vreme ne bude ugušen ustanak u Hrvatskoj, u proleće će biti potrebno da se vodi rat« (»Hitlers Weisungen für der Krieg führung 1939—1945«, Dokumente des Oberkommandos der Wehr-

1.) Do sada je u Hrvatskoj bila svega jedna divizija. Ona ostaje i dalje potrebna za obezbeđenje industrijskih rejona, važnih za vođenje rata, u okolini Sarajeva i Prijedora. Prelaženjem bandi iz Srbije, ustanak u Hrvatskoj u daljem je jačanju. Izgleda da se to može objasniti jedino ugušivanjem nemira u Srbiji. Sada su u toku dogovori između nemačkog generala i mene o preduzimanju mera bezbednosti u industrijskim rejonima i o angažovanju protiv ustanika.[4]

---

macht, Walter Hubatsch, 1962, Bernard und Grafe Verlag, Frankfurt am Main, str. 175).

U vezi sa ovom direktivom, poslanik Zigfrid Kaše je, u svom izveštaju, obrazložio da je on protiv smanjenja nemačkih trupa na teritoriji Srbije i NDH od šest na dve divizije, kao i protiv eventualnog angažovanja italijanske 2. armije (AVII, Bon-4, s. 816-9). U istom smislu nemački general u Zagrebu Edmund Glez — Horstenau je 22. decembra 1941. izvestio Vrhovnu komandu Vermahta da vojno rukovodstvo NDH ne shvata novu situaciju i da se pribojava najtežih unutrašnjih komplikacija i ugroženosti celokupnog poretka na Balkanu. Sam maršal Kvaternik i general Laksa su zahtevali da nemačke jedinice u NDH ostanu u mestima gde se nalaze, kao i da se zadrži dosadašnja demarkaciona linija a da se, u zamenu za to, brojno stanje legionara NDH na istočnom frontu pojača do divizije. U sporazumu s poslanikom Kašeom, general Glez je predložio način angažovanja sadašnjih nemačkih snaga u NDH (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 7-8).

[4] O rezultatima tih razgovora opunomoćeni komandant u Srbiji je 17. decembra 1941. poslao izveštaj komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, u kome piše:

»Od snaga angažovanih u Srbiji izdvojeno je 2 i 1/4 bat. i stavljeno na raspolaganje 718. pd kao pojačanje.

Planirani raspored trupa i osiguranje u Hrvatskoj:
1 pp i 1 landesšicen-bataljon u prostoru Sarajevo — Visoko — Zenica — Vareš.
1 pp u prostoru Doboj — Tuzla — Zavidovići.
2 landesšicen-bataljona sa hrvatskim snagama na železničkoj pruzi Zagreb — Zemun.
1 landesšicen-bataljon u prostoru Prijedor — Ljubija.
1 landesšicen-bataljon u Zagrebu.

Fabrike koje imaju vojnoprivredni značaj osiguravaju u prvom redu hrvatske jedinice za zaštitu fabrike a u slučaju potrebe i hrvatske oružane snage. Nemački general u Zagrebu je zamoljen da izda naređenje o pripremanju potrebnih snaga. Nemačke trupe sačinjavaju okosnicu tog osiguranja.

I pored navedenog pojačanja, nemačke trupe koje se nalaze u Hrvatskoj nisu dovoljne za definitivno razbijanje ustaničkog pokreta. Hrvatske oružane snage, prema dosadašnjem iskustvu i poslednjim obaveštenjima, nisu sposobne da izvrše taj zadatak.

Dovođenje daljih nemačkih snaga iz srpskog prostora u Hrvatsku nije moguće, jer bi se u tom slučaju moralo računati sa ponovnim izbijanjem nemira u Srbiji. Stoga je postavljen zahtev da se u Hrvatsku uputi još jedna divizija sposobna za borbu« (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 766-7).

2.) Italijanska 2. armija jedva da bi bila u stanju da uguši ustanak, jer ima i bez toga dovoljno posla oko jakih nemira u okolini Kotora, Foče i uzduž železničke linije Split — Karlovac — Sušak. Dosadašnji italijanski metodi su ustanak pre podsticali nego gušili. Ako upravo 2. italijanska armija treba da bude nadležna za celu Hrvatsku, onda treba strahovati da će se nemiri proširiti na hrvatsko stanovništvo. Izgleda mi da je potrebno ostaviti nemačku diviziju u Hrvatskoj i sačuvati njezin rejon obezbeđenja a time i demarkacionu liniju i u tom području ostaviti nezavisnost nemačkog generala od 2. italijanske armije. Pored toga, ukazujem na verovatne krajnje opasne političke i privredne posledice koje bi bile vezane za zaposedanje Hrvatske od strane 2. italijanske armije.

Br. 410/41. str. pov.

I. V. nemačkog generala u Zagrebu
baron fon Funk
potpukovnik

BR. 282

IZVEŠTAJ KOMANDE ABVERA U BEOGRADU OD 17. DECEMBRA 1941. O STANJU NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA I O ČETNIČKIM JEDINICAMA DRAŽE MIHAILOVIĆA OD 7. DO 17. DECEMBRA 1941. U POJEDINIM DELOVIMA JUGOSLAVIJE[1]

Poverljivo

Beograd, 17. 12. 1941.

. . . [2]

KOMANDA ABVERA U BEOGRADU I, H

Prilog 1 uz pov. br. 8894/12. 41. L.

Predmet: Izveštaj o pokretu otpora na području bivše Jugoslavije.
Stanje razvoja u vremenu od 7. do 17. 12. 1941.

Izvor: Sopstvena saznanja i sopstvena obaveštajna mreža.
Za obaveštavanje sa hrvatskog područja: K.O. Zagreb

WI. RÜ. K-T/W[3]
3. FEBR. 1942.
br. 21658/42.

Sabotaže na saobraćajnim objektima i sredstvima veza kao i napadi na civilna lica su bitno smanjeni u izveštajnom periodu. U Banatu je vladao mir.

SEVEROZAPADNA SRBIJA:[4]

U rejonu oko Šapca nisu nastupile neke značajne promene. Manji ostaci partizana iz rejona Užice — Čačak sakupljaju se kod Medvednika i izgleda da nastoje da se povuku prema pla-

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1314, s. 877-82. Na margini rukom je dopisano nekoliko parafa.

[2] Izostavljen štambilj primaoca, jer je na snimku originala nečitljiv.

[3] Štambilj primaoca.

[4], [5], [7] i [10] O situaciji na ovim područjima od 7. do 17. decembra 1941. opširnije vidi dok. br. 267, 268, 270—272, 275—276, 278 i 280; Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 91, 92, 277, 278, 280, 281—288, 294 i 295, knj. 2, dok. br. 70—80, 150—153, knj. 20, dok. br. 30, knj. 21, dok. br. 12; tom II, knj. 1, str. 11—129, knj. 2, dok. br. 45, 46, 50, 51, 55—57; tom IX, knj. 1, dok br. 21 i 22; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. I, str. 128—132.

nini Cer. Usled toga je komunikacija Valjevo — Loznica ponovo izložena stalnim diverzijama.
U rejonu severozapadno od Valjeva ponovo su se pojavile bande u ukupnoj jačini od oko 500 ljudi. One su se u rejonu Ogla đenovac — Antića Brdo — Bresnica (19 km severozapadno od Valjeva) sukobile sa četnicima odanim vladi i povukle su se preko Dragodola (22 km zapadno od Valjeva) prema Poćuti (14 km jugozapadno od Valjeva). Jedna druga banda partizana drži Leskovicu (16 km južno od Valjeva). Vranjača (10 km jugozapadno od Valjeva) takođe je u rukama partizana.

SEVEROISTOČNA SRBIJA:[5]

Formiranje bandi u severoistočnoj Srbiji je u porastu, naročito u rejonu Tekija — Kladovo; javljeno je o jednoj jačoj bandi partizana južno od Tekije. U Kladovu pojačana komunistička propagandna aktivnost. Tamo je bila otkrivena jedna dobro organizovana grupa komunista. Južno od Donjeg Milanovca došlo je do sukoba između četnika vernih vladi i manje bande partizana, nakon čega su se partizani povukli u pravcu Mosna — Miroč.
O aktivnosti i pokretu bandi u Homoljskim planinama nema novih izveštaja.[6]

REJON KRUŠEVAC — ČAČAK — UŽICE:[7]

Naše oružane snage u saradnji sa četnicima vernim vladi, u izveštajnom periodu, vrše uspešne akcije čišćenja kako u rejonu Kruševac — Čačak — Užice tako i u rejonu Raška — Novi Pazar.
Partizani nisu ni u jednom mestu u ovim rejonima pružali jači otpor i povukli su se prema jugozapadu, preko planine Zlatibor prema Sandžaku i Crnoj Gori, u kojem pravcu su već prethodno evakuisali municiju i namirnice. Četnici verni vladi u stopu su gonili partizane. Kod Dobrače (15 km južno od Arilja) došlo je do borbe između jedne izvanredno jake grupe partizana i jednog slabijeg odreda četnika. Jedna druga grupa partizana zadržala se kod Srednje Reke (15 km jugoistočno od Ivanjice). Na svom putu povlačenja obe bande su uništavale sela i do smrti mučili pripadnike četnika. Jedna jača banda partizana koja se nalazila u odstupanju naišla je na četnike verne vladi 4 km severozapadno od Duge Poljane pa je bila primorana na povlačenje. Štab vrhovnog komandanta

[6] Na ovom području akcije je izvodio Požarevački NOP odred (Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 102—121; Slobodan Bosiljčić, »Istočna Srbija«, 1963, Nolit — Prosveta, Beograd, str. 41—59).

četnika Jugoslovenske vojske, Draže Mihailovića, mogao je biti boljom planskom i koncentričnom akcijom u Ravnoj gori od strane naših oružanih snaga razbijen, odnosno zarobljen.[8] Mihailović se upravo u zadnje vreme suočavao sa pojavama rasula u njegovim redovima. Neki od njegovih nižih starešina prešli su sa svojim odredima Nedićevim jedinicama, drugi odredi su upućeni od strane Mihailovića u svoja zavičajna područja da bi se tamo samostalno borili protiv partizana. Draža Mihailović je uspeo da se na jedan dan pre početka akcije skloni na sigurno mesto, dok se jedan veći broj njegovih oficira i ljudstva predao bez otpora. Jedan jači odred Draže Mihailovića povukao se, pod komandom majora Paloševića,[9] iz sela Ba u pravcu planine Rudnik.

JUŽNA SRBIJA:[10]

Delatnost bandi je u porastu u rejonu oko Leskovca. Nisu retki slučajevi da bivši četnici prelaze partizanima. Područje Lebana je osobito komunistički zaraženo. Partizani su zauzeli rudnik Lece, gde im je u ruke pala veća količina eksploziva.[11] Javljeno je da se 24 km južno od Kruševca, kod mesta Ribnik, nalazi jedna druga banda, koja je pre kratkog vremena napala sela Počekovinu i Stopanju i potpuno ih opljačkala.
Situacija oko Niša nije se promenila u izveštajnom periodu. Jedna manja banda upala je u jedno selo kod Bele Palanke, ali se povukla nakon razaranja telefonskog voda.
Manje bande partizana, koje vrše akcije pretežno u grupama po troje (trojke), i koje su radi toga neobično pokretne i koje se veoma teško mogu uhvatiti, i dalje čine nesigurnim rejon bugarske granice. One se pretežno pojavljuju u uniformama bivše jugoslovenske vojske, razaraju telefonske vodove i uništavaju opštinske arhive. Ove bande razvijaju na ovom području živu komunističku propagandu, odvlače i ubijaju ispravne Srbe nacionaliste.

HRVATSKA:

Nemačko interesno područje:[12]

U izveštajnom periodu općenito i nadalje ofanzivna aktivnost ustanika. Težište aktivnosti u industrijskom rejonu Zenica —

[8] Vidi dok. br. 270.
[9] Miodrag
[11] Na tom području su dejstvovali Jablanički i Kukavički NOP odred (vidi dok. br. 268, objašnjenje 4).
[12] O situaciji u tom rejonu od 7. do 17. decembra 1941. vidi opširnije dok. br. 267, 268, 271, 273, 275, 276, 279 i 280; Zbornik, tom V, knj. 2, dok. br. 43, 45—68, 136—144; tom IV, knj. 2, dok. br. 70—80, 86, 178—186.

Olovo — Vareš, pre svega dalje pojačanje pritiska na Zenicu jakim bandama sa istoka.[13] I dalje se vrše napadi na saobračajne objekte i na sredstva veza kao i na vodove visokog napona. Neprijateljska mitraljeska vatra doseže već do Zenice. Neprijateljski napadi na Vareš[14] bili su odbijeni, mesta istočno od Vareša pala su u ruke ustanika.

Ustanici vode borbe oko Sarajeva svim sredstvima koja im stoje na raspolaganju. Ustanici su više puta vršili snažne napade na Pale, ali su ih hrvatske jedinice, potpomognute našim oružanih snagama, uspele da odbiju.[15] Pobuna komunistički nastrojenih hrvatskih vojnika u Palama mogla je biti savladana a pobunjenici učinjeni bezopasnim jedino angažovanjem nemačkog Vermahta.

Potvrđeno je dovlačenje ustaničkih odreda iz rejona Višegrada radi napada na hrvatske položaje istočno od Sarajeva. Na nekadašnjem jugoslovenskom pomoćnom aerodromu Ljuburić Polje kod Sokolca (severozapadno od Sarajeva), koji se nalazi u rukama ustanika, primećeni su signali u obliku bele petokrake zvezde i jednog položenog slova »T« koje je načinjeno od dasaka kao i 150 m duge bele linije koja služi za ateriranje aviona. Ne postoje još nikakvi izveštaji o tome da li su stvarno aterirali britanski, sovjetsko-ruski ili svojevremeno odbegli jugoslovenski avioni. Prema izveštajima od 13. 12, napadi usmereni na Pale i Vareš samo su demonstracije koje treba da zamaskiraju nameru ustanika da napadnu Sarajevo. Snažnija akcija na Sarajevo očekuje se iz pravca planine Jahorine prema jugoistočnom delu grada.

Ustanici i dalje pokušavaju da prekinu železničku prugu Brod — Sarajevo, pre svega između Broda i Maglaja.

Pritisak ustanika na Jajce — Banja Luka traje i dalje uz pojedinačno dobijanje terena.[16] Dalja razaranja mostova na putu Banja Luka — Prnjavor.

---

[13] Na tom prostoru je dejstvovao Zenički bataljon NOP odreda »Zvijezda« (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 187).

[14] Te napade je izvršio NOP odred »Zvijezda« (vidi dok. br. 276, objašnjenje 6).

[15] U noći između 9. i 10. decembra 1941. napad na Pale su izvršili Romanijski i Kalinovički NOP odred i delovi Zlatiborskog četničkog odreda. Veći deo Pala je bio zauzet, ali, usled pristizanja pojačanja iz Sarajeva, partizansko-četničke snage su se morale povući (Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 82, 180 i 183; AVII, a. NOP, reg. br. 10/7 i 8/4, k. 1998, ČA, reg. br. 14/1, k. 30).

[16] Na tom području su dejstvovali delovi 3. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 6, 93 i 140).

Italijani su, posle odlaska hrvatskog garnizona, 9. 11. zaposeli Višegrad.[17] Nisu potvrđeni izveštaji da se Višegrad nalazi u rukama nacionalnih ustanika majora Dangića.

Italijansko interesno područje:

Nikakvo poboljšanje situacije. Naročito na području južne Hercegovine situacija se zaoštrila. Dok su ustanici do sada skoro uvek dobro izlazili na kraj sa Italijanima putem pregovora (tako su oni tolerisali da ustanici u Donjem Lapcu svečano proslave rođendan ekskralja Petra), nastala je u periodu izveštaja promena i zaoštravanje situacije zbog toga što su Italijani uhapsili komunističke vođe, posle čega su ustanici počeli da napadaju i na Italijane.

U Hercegovini ustanici i nadalje dobijaju pojačanja iz Crne Gore. Italijani su napustili Goražde i Foču.[18] Topovi i kamioni hrvatske vojske sa tog područja pali su u ruke ustanicima. Italijani su se u Kalinoviku organizovali za odbranu, pregovaraju sa ustanicima. Put Mostar — Nevesinje kao i do sada nesiguran usled napada ustanika. Radi toga poteškoće u snabdevanju isturenih garnizona, pre svega onoga u Gacku.

Iz Crne Gore nema novih izveštaja.

Situacija na dalmatinskom srednjem području nepromenjena. U rejonu južno od Karlovca ustanički pokret dalje uzima maha. Ustaničke grupe koje su akcijom čišćenja u rejonu Petrinje bile potisnute dolaze kao pojačanje. Izgleda da se iz Crne Gore utiče na rukovođenje ustaničkim pokretom u rejonu Karlovca, ali to još nije tačno potvrđeno. Na ustaničkom području u rejonu Karlovca, pre svega na području Glina — Petrova gora — Slunj — Ogulin,[19] postoje dve različite grupe ustanika, jedna je nacionalna, četnička a druga komunistička, pod jedinstvenom komandom u akciji, te vrše sabotaže na uređajima veza i sredstvima saobraćaja, kao i napade na manje italijanske i hrvatske jedinice. Ustanici pojedinačno, u ustaškim uniformama, vrše napade.

---

[17] Italijanske jedinice su ušle u Višegrad 7. novembra 1941 (vidi dok. br. 235, objašnjenje 5).

[18] Vidi dok. br. 273, objašnjenje 5. U vezi s napuštanjem ovih mesta, Italijani su, 30. novembra 1941, s komandantom četničkih operativnih jedinica istočne Bosne Boškom Todorovićem sklopili sporazum da im četnici obezbede slobodan prolaz putem Foča — Goražde (AVII, Ča, reg. br. 7/5, k. 231).

[19] U tom rejonu su dejstvovali Kordunaški i Banijski NOP odred (Zbornik, tom V, knj. 2, dok. br. 36, 83, 84; AVII, a. NOP, reg. br. 612, k. 1612).

Akcija čišćenja u rejonu Sisak — Petrinja završena je uspešno. U rejonu Bosanski Novi — Kostajnica samo manje akcije ustanika radi snabdevanja namirnicama.
U Krajini ustanici ne poduzimaju veće akcije usled nedostatka municije. U rejonu planine Kozara (severozapadno od Banje Luke) ustanici su dobro organizovani,[20] imaju jednoobrazne crne uniforme, svrstani su u čete po 160 ljudi. Pojedine čete formiraju poterna odeljenja od po 20—50 ljudi, koja imaju zadatak da nabavljaju hranu, dalje — udarne grupe, koje su namenjene da vrše napade na pripadnike hrvatskih i nemačkih oružanih snaga, kao i akcije na saobraćajne objekte.
Bosansko-hercegovački muslimani, koji smatraju da su ih Nemci ostavili na cedilu a da ih Hrvati zloupotrebljavaju, razvijaju u poslednje vreme veliku aktivnost sa ciljem da se prema njima vodi novi kurs. Vodeći muslimanski krugovi, na područjima okupiranim od strane Italijana, poduzeli su bliže kontakte sa italijanskim vojnim i civilnim vlastima. Počinju da zauzimaju opozicioni stav prema ličnostima koje su postavljene od strane hrvatske vlade. Osim toga, postoje znaci da se muslimansko stanovništvo približava stavovima srpsko-pravoslavnog stanovništva u Bosni. Postoje izjave vodećih muslimana da su današnje prilike mnogo lošije nego što su bile u staroj Jugoslaviji, da bi se Srbi, pored svih njihovih mana, pristojnije držali nego Hrvati. (Dodatak: slična izjašnjavanja postoje takođe od makedonskih muslimana i pravoslavnih Makedonaca sa različitih područja Makedonije).
Pored toga, Hrvati su se pokazali nesposobnim da ikako postanu gospodari situacije kod celokupnog bosanskog stanovništva usled povećanih poteškoća u ishrani.

[20] Na prostoru planine Kozare dejstvovali su delovi 2. krajiškog NOP odreda (vidi dok. br. 279, objašnjenje 4).

BR. 283

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. DECEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O BORBAMA PROTIV PARTIZANA, SITUACIJI KOD ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA, SOPSTVENIM TRUPAMA, OBOSTRANIM GUBICIMA, SAOBRAĆAJU, PRIVREDI I PLENU NA TERITORIJI SRBIJE I BOSNE[1]

Prilog 26[2]

WB 693[3]

Beograd, 20. decembar 41.

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
Odelj. Ia, br. 4597/41. pov. KTB[4]

Predmet: desetodnevni izveštaj[5]
2 priloga[6]

I. *Opšta situacija i situacija kod neprijatelja* uglavnom neizmenjene:
Pristalice Mihailovića ne upuštaju se više u borbu. Nacionalistička grupa ustanika izgleda da je stvarno razbijena.[7] Dobijena su ponovno obaveštenja da ljudi Mihailovića pokušavaju da se prikriju u srpskoj žandarmeriji i u četničkim jedinicama Koste Pećanca. Potvrđeno je da je jedan član vlade pokušao da preko srpske pomoćne žandarmerije uspostavi vezu sa Mihailovićem. Protiv 4 srpska žandarmerijska, odnosno četnička oficira poveden je postupak pred ratnim sudom. O rezultatu biće dostavljen izveštaj. Oba su oficira iz Mihailovićevog štaba, pukovnik Mišić[8] i major Fregl,[9] 17. 12. 41, prema osudi prekog suda, streljani.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 00778-82.
[2], [3] i [4] Dopisano rukom.
[5] i [7] Vidi dok. br. 270.
[6] Tim prilozima redakcija ne raspolaže.
[8] Za vreme saslušanja majora Aleksandra-Ace Mišića, člana Vrhovne komande Draže Mihailovića, koji je zarobljen na Ravnoj gori, u rejonu Babine glave, naređeno je obaveštajnom oficiru 342. pd u Valjevu, koji je saslušavao Mišića, da posebnu pažnju obrati otkrivanju jačine oružanih snaga Draže Mihailovića, mesta u koje je Draža pobegao, veza s Londonom i da sačini spisak poznatih četničkih imena (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 000693-712).
[9] Ivan

Komunističke bande također uzmiču pred trupama:

1. Jače komunističke bande povlače se iz područja Valjevo — Užice — Krupanj prema Drini a delom i u bosansko ustaničko područje.[10]
2. Delovi potisnuti južno od doline Morave operišu za sada slabijim snagama u crnogorsko-srpskom graničnom području zapadno od Novog Pazara. Slaba italijanska posada izgleda da nije u stanju da ih suzbije.
3. Drugi ostaci bandi pojačali su ustanike u području Leskovca i Lebana. Njih je 717. pd napala i potisnula iz Lebana i okoline.[11]
4. Manje bande pojavile su se u poslednje vreme ponovno u blizini Dunava između Velikog Gradišta i Kladova.
   Situacija u *bosanskom ustaničkom području je i dalje napeta.* Hrvatske trupe izgleda da nisu u stanju da ovladaju situacijom. Broj slučajeva sabotaže je otprilike isti kao i u poslednjem izveštajnom periodu. Težište sabotažne aktivnosti nalazi se u prostoru istočno od Niša. O situaciji kod neprijatelja i preduzetim aktima sabotaže vidi priloženu kartu.

II. *Vlastite trupe:*

Pregrupisanje 113. i 342. pd na teritoriji određenoj za njihov konačni smeštaj je pred završetkom. Premeštanje delova 718. pd koji se nalaze u srpskom prostoru u bosansko ustaničko područje je u toku.
Kod 113. pd je naređena zamena oficira za vezu sa susednom italijanskom divizijom »Pusterija«. Prema zahtevu italijanske Glavne komande u Crnoj Gori, snabdevanje ove divizije u zimskim mesecima sprovodiće se pravcem Zagreb — Beograd — Užice — Višegrad.

III. *Gubici u vremenu od 6. do 15. 12. 41:*

1. *Vlastiti gubici:* 2 mrtva, 4 ranjena.
   Ruska grupa za zaštitu privrednih objekata: 3 mrtva, 1 ranjen.
2. *Gubici neprijatelja:*

   a) U vezi sa dejstvima i poduhvatima trupa:
   631 mrtav, 715 zarobljenih.
   u Beogradu: 202 uhapšena.

[10] O pravcima odstupanja partizana opširnije vidi dok. br. 257, 275, 278, 282 i 284.
[11] Vidi dok. br. 268, objašnjenje 4.

b) *Streljanje talaca:*
(na osnovu izveštaja podnetih do 5. 12. 41)[12]

ukupno	11.164.
Od toga od trupe	7.548.

Ovi brojevi nisu potpuni.

c) *Koncentracioni logori:*

Popunjenost logora 6. 12. 41:	3.625	osoba
U izveštajnom periodu upućeno u logor:	839	„
Otpušteno:	824	„
Streljano:	558	„
Odstranjeno iz drugih razloga:	11	„
Stanje na dan 15. 12. 41:	3.071	„

U novoformirani logor za Jevreje i Cigane u Zemunu je do 15. 12 41. dovedena 5281 osoba.[13]

IV. *Saobraćaj, uprava i privreda:*

1. *Železnički saobraćaj:*

Sve pruge su opet opravljene i u upotrebi, osim uskotračne pruge Višegrad — Užice. Može se računati s tim da će ova pruga, kao i kasnije razorena pruga Kraljevo — Kosovska Mitrovica u dolini Ibra, biti opravljene za kratko vreme.

2. *Uprava:*

U Užicu otpočela je sa radom Krajskomandantura.[14]

3. *Privreda:*

Situacija u pogledu snabdevanja trupa i civilnog stanovništva se nešto poboljšala. Dovoz iz Hrvatske i Rumunije, kao i ranije, ne zadovoljava. Saobraćaj na Dunavu odvija se bez smetnji. U Beogradu obezbeđena je i preko dana električna struja i uspostavljen je tramvajski saobraćaj.

4. *Plen:*[15]

a) *Skladišta plena:*
Iz skladišta plena u Kraljevu otpremljen 61 vagon plena za Beograd u cilju pretovara, odnosno daljeg

---

[12] Vidi dok. br. 285.
[13] Vidi dok. br. 226.
[14] Krajskomandantura 847, čiji je komandant bio kapetan Minster (Münster), došla je iz Šapca u Užice 11. decembra 1941. Krajskomandanturu je obezbeđivala 2. četa 562. landesšicen bataljona iz Šapca (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 000693-712).
[15] Vidi dok. br. 270, 277 i 294.

otpremanja. U Smederevu je u toku iskopavanje i utovarivanje 1 postolja za mašine i 16 lokomotiva.

b) U Lazarevcu je skladište ispražnjeno. U fabrici se još nalaze veće količine strojeva i sirovina (sumpor, šalitra, konoplja, parafin).
U Ralji i Bogutovcu uništene su zalihe municije i organizovano je prikupljanje starog gvožđa.
Iz Obilićeva je municija napunjena bojnim otrovima upućena na potapanje u Crno more. Preostala hemijska borbena sredstva (adamsit) pripremljena su u Kruševcu za transport u Rajh, odnosno za uništenje.

c) *Nove mere:*

U Užicu je formirano novo skladište za plen. 30 vagona municije otpremljeno je na pakovanje u Beograd.

Novi plen:

21 vagon municije, 18 vagona opreme.

general artiljerije
Bader

Adresat na konceptu.
Adresat za opunomoćenog komandanta u Srbiji
Odelj. Ia, br. 4600/41. pov. od 20. 12. 41.
Do pukova, samostalnih odeljenja i krajskomandantura.
Inače unutrašnji raspored.

BR. 284

UPUTSTVO OPERATIVNOG ODELJENJA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. DECEMBRA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA O ZIMSKIM DEJSTVIMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI[1]

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
Odelj. Ia, br. 4600/41. pov.

Beograd, 20. decembra 1941.

Predmet: Načelna uputstva za zimu.

1.) *Operacije jedinica na ugušivanju srpskog ustaničkog pokreta pokazale su očekivani uspeh.*

Grupa Mihailović može se računati da je razbijena.[2] Mnoge Mihailovićeve pristalice izgleda da su pobegle u šume i brda. Postoje izveštaji prema kojima ove bande, koje su ostale bez vođa, pokušavaju da pređu u četničke jedinice Koste Pećanca itd.

Komunistički ustanički pokret je doduše u opadanju, ali još nije ugušen.[3]

U srpsko-hrvatskom graničnom prostoru (Bosna) još se ne može da govori o smirenju situacije. Čak izgleda da se, usled dolaska buntovnika iz Srbije, nemiri pojačavaju. Izgleda da hrvatske trupe nisu u stanju da ovome sopstvenim sredstvima stanu na put.

Sa nastupanjem toplijih dana mora da se računa sa ponovnim oživljavanjem nemira i ustaničke delatnosti, pre svega tada kad ceolkupna situacija zahteva *izvlačenje većih trupnih jedinica.*

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, Minhen-3, s. 382-92.

[2] Vidi dok. br. 270 i 283.

[3] Vidi dok. br. 269 i 183. Posle reorganizacije partizanskih snaga koje su se povukle iz Srbije i oslobođenja nove teritorije, a u cilju uspešnijeg suprotstavljanja neprijatelju u operativnom i taktičkom pogledu, u Rudom je 21. decembra 1941, odlukom Centralnog komiteta KPJ i naredbom Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije, formirana 1. proleterska NOU brigada. U njen sastav su ušli: po jedan bataljon Kragujevačkog, Kraljevačkog, Šumadijskog NOP odreda, Beogradski partizanski bataljon Posavskog NOP odreda, 1. lovćenski i 2. crnogorski partizanski bataljon (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 99 i 100; tom II; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 116).

2.) Sa ovom *mogućnošću* računaju *sve vojne i civilne vlasti. Mir* — koji je možda privremen — ne sme *nigde* da dovede do *popuštanja budnosti* ili čak do *bezbrižnosti.*

Štaviše, već sada se moraju da preduzmu sve pripreme i mere koje će onemogućiti veće nemire i ustaničke pokrete. Srpski i srpsko-hrvatski granični prostor konačno mora da bude umiren!

3.) *Osiguranje i vođenje borbe:*

Zadaci za zimu su divizijama poznati. Zadaci za *osiguranje i osmatranje* naređeni su naređenjima opunomoć. komandanta u Srbiji — Odelj. Ia, br. 876/41. pov. od 4. 10. 1941.[4] i Ia, br. 3248/41. pov. od 21. 11. 1941.[5]

Zaštita važnih vojno-privrednih objekata naređena je od strane opunomoćenog komandanta u Srbiji — Odelj. Ia, Kv. br. 3898/41. pov. od 21. 11. 1941,[6] a 2. varijanta od 4. 12. 1941.[7]

Divizije snose odgovornost da zaštićeni objekti po svaku cenu ostanu nepovređeni i sposobni za upotrebu i promet. One određuju jačinu posade i brinu se za redovnu smenu. Trupa se ne sme da premara, samo budni stražari ispunjavaju svoje zadatke. Jake *pokretne* rezerve moraju uvek biti spremne da budu bačene na ugroženo mesto. Stoga se najvažniji putevi i zimi moraju da održavaju sposobni za promet (sneg!).

Okružene trupe se moraju probiti, upotrebljavajući za ovo sve raspoložive snage. *Sa neprijateljem nema pregovora! Pobunjenici ne mogu nikada naterati na kapitulaciju nemačkog vojnika!*

Trupe da izgrade zaštitne objekte (stražarske tornjeve). Iste odmah, što je moguće pre, posesti. Važna je brza izrada *prepreka* (bodljikava žica).

Napred navedeni zadaci osiguranja ni u kom slučaju ne smeju da dovedu do *očekujućeg* i *pasivnog držanja!* Svakom nemačkom vojniku u Srbiji mora da bude jasno da je najbolja zaštita od bandi *napad.* Dakle, gde god se buntovnici pojave, treba ih odmah — ne čekajući naređenje od više komande — posle temeljne pripreme i dovoljnim snagama napasti, ako je ikako moguće, uništiti iznenadnim opkoljavanjem ili bar raspršiti. Samo na ovaj način je moguće sprečiti prikupljanje i organizaciju bandi. Pobunjenici ni u toku zime ne smeju da se *ostave na miru!*

Ove napadne akcije, uostalom, takođe predstavljaju najbolju školu i obuku za k-dante i trupu, te se stoga i iz *psiholoških razloga* treba radosno da prihvate i vrše. Sprovođenje ovih akcija vršiti prema smernicama »Borba protivu partizana«,

---

[4], [5], [6], [7], [8], [9], [10] i [16] Te dokumente redakcija nije pronašla.

OKH-Gen. St. d. H (Odeljenje za nastavu Ia, br. 1900/41. od 25. 10. 41)[8]

Za obuku, osim ovoga, pre svega vaše naređenje OKH — Gen. St. d. H (Odeljenje za nastavu Ia, br. 2800/41. pov. od 24. 11. 41).[9]

Naročito skrećem pažnju na obuku štabova, komore i pozadinskih jedinica i ustanova u gađanju, bacanju bombi i bliskoj borbi. Mora se u svako doba računati sa napadima na pojedina i usamljena vozila.

Prostori za smeštaj trupa naređeni su shodnim naređenjima opunomoć. komandanta u Srbiji Ia, br. 386/41. pov. od 30. 11. 41.[10] i Više komande LXV, Ia, br. 1065/41. pov., od 1. 11. 41.[11] i Ia, br. 1119/41. pov. od 8. 11. 41.[12]

Prostori za smeštaj su istovremeno i područja za osiguranje. Stoga se trupe imaju sa svojim prostorijama da upoznaju, a pre svega da, u cilju borbe protivu partizana, steknu potrebna znanja o zemljištu. Trupama mora da bude poznato koliko i kojih srpskih policijskih itd. snaga ima na njihovom području, takođe i srpskih legalnih organizacija, i sa njima treba da sarađuju.

Smeštaj ima da se svuda prilagodi ratnim ciljevima i principima. Smeštajne prostore načelno treba urediti za odbranu. Na području svake jedinice stalno mora da stanuje jedan oficir.

4.) *Izviđanje i odbrana od špijunaže:*

Stalno osmatranje neprijatelja i brižljivo sprečavanje njegove špijunske delatnosti čine osnovu svih naših odbrambenih mera i napadnih operacija.

a) *Pribavljanje podataka o neprijatelju* svim sredstvima (izviđanjem, poverenicima, kontrolisanjem neprijateljskog radija i telefonskog i telegraf. saobraćaja itd.) i njihovo blagovremeno korišćenje naročito su važni. Odlučujuće je važnosti otkrivanje neprijateljskih *vođa* (funkcionera) i njihovih centrala.

b) *Sprečavanju neprijateljske špijunske delatnosti* treba još više pokloniti pažnju. Strogim čuvanjem tajni, veštom kamuflažom i zavaravanjem mora da se uvek očuva *momenat iznenađenja.*

Svaki Nemac u Srbiji mora uvek da ima pred očima *da je ovde opasnost od špijunaže izvanredno velika.* Na svakom koraku se mora računati sa neprijateljskim agentima. Od na-

[11] Vidi AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1245. i 1246: Zapovest Više komande 65 za naročitu upotrebu za premeštanje 704. pd i delova 714. pd.

[12] Vidi AVII, NAV-T-501, r. 501, r. 250, s. 1238. i 1239: Zapovest Više komande 65 za naročitu upotrebu za smenu i upotrebu 704. pd na području istočne Srbije.

ročite je stoga važnosti stalna i oštra kontrola putnog i železničkog saobraćaja.

5.) Za postupak prema srpskom stanovništvu daju se sledeće smernice:

a) Srpsko stanovništvo treba da se tako vaspita i na njega da se utiče da na svome području ne trpi nikakve pobunjenike. *Ono mora da nauči da u pobunjenicima svih vrsta vidi sopstvene najveće neprijatelje.*

U slučaju prekršaja bezobzirno pozivati na odgovornost porodice, kućne zajednice, opštine itd.

b) *Sve Mihailovićeve pristalice smatrati pobunjenicima* i prema njima ne postupati na neki drugi način. Srpska vlada se stara da onemogući ili bar ublaži oštre mere protivu, navodno, samo prisiljenih pristalica D. Mihailovića. Ovo se mora sprečiti.

Na isti način treba sve učiniti da se spreči prelazak pristalica D. Mihailovića u legalne organizacije.

c) Naročito skrećem pažnju svim pripadnicima nemačke *vojske na nemešanje u narodna, odnosno politička pitanja* — npr. u odnose prema Albaniji, susednim državama itd.

Nijedan vojnik da u ovom pogledu ne vodi nikakvu politiku ili propagandu, jer bi to vodilo samo nesporazumima ili uplitanju najviših komandi.

6.) *Propaganda i političko vaspitanje:*

Propaganda će se voditi jednoobrazno od strane nadležnih komandi pod upravom opunomoć. komandanta u Srbiji.

Sada se pre svega ide za tim da se utiče na *lakoverno srpsko stanovništvo u oblastima koje su ponovo posele nemačke trupe.*

Odgovarajućim *objašnjenjima u slici i reči prilagođenim mentalitetu ovog stanovništva* — putem radija, štampe, letaka, objava itd. — moći će da se postigne znatno smirenje i razumno držanje stanovništva.

I najzad, trupe se moraju starati da *pridobiju poštovanje stanovništva svojim besprekornim, određenim i pravičnim nastupom.*

Ukazujem na važnost *političkog vaspitanja i duhovnog obrazovanja naših vojnika* za vreme zime. Tačka težišta ovoga rada mora da bude kod trupe, *naročito ako su smeštaj i mogućnosti smene rđavi.*

7.) *Evidencija oružja:*

Da bi stalno imao pregled o oružju koje se nalazi u zemlji, potrebno je:

Tačno utvrditi *ko sve* — osim nemačke vojske — *ima oružje,* tj. *sačiniti spiskove oružja* koje se sada nalazi u ruka-

ma srpskih organizacija (npr. srpska žandarmerija, policija, pomoćna policija, carina, granične trupe, legalne organizacije i njihove vođe i jačina, fabrični stražari, Arnauti, ljotićevci, četnici, folksdojčeri itd.).

Ovo odmah moraju da ustanove:

a) Upravni štab i njegovi organi,

b) Trupe,

c) Srpska vlada.

Rok za dostavljanje spiskova od strane Više komande LXV, 113. i 342. pd, Upravnog štaba, feldkomandantura — po obrascu u prilogu 1 — najdalje do 1. 1. 1942. Ako se tačni podaci brojno ne mogu da navedu, izvršiti samo procenu!

8.) *Uprava i privreda:*

Ide se za tim da se u oblastima koje su ponovo posele nemačke trupe *brzo* uspostavi nemačka i srpska uprava.

Pri ovome je vrlo važna saradnja između trupa i organa nemačke uprave,[13] kao i saradnja nemačke i srpske uprave.

U ostalom, vidi priloge 1 i 2 (Uprava i snabdevanje).[14]

9.) *Mere za odmazdu* — vidi prilog 3.[15]

---

[13] Vidi dok. br. 214 i 265.

[14], [16] i [17] Tim prilozima redakcija ne raspolaže.

[15] Ovaj prilog sadrži naređenje opunomoćenog generala u Srbiji Paula Badera od 20. decembra 1941. o uzimanju zarobljenih partizana, talaca i ostalih zarobljenika za odmazdu. U njemu, između ostalog, piše:

»Oštre i bezobzirne mere koje su preduzele jedinice pri *odmazdama ljudskih života*, a što je naređeno od *najvišeg nemačkog mesta*, umnogome su doprinele brzom i uspešnom slamanju ustanka u Srbiji. Završni izveštaji viših komandi i divizija pokazuju da je Firerovo naređenje o merama odmazde sprovedeno u potpunosti do 5. decembra 1941.

Mere odmazde i dalje će biti nastavljene. Da bi se pri tome isključila postojeća sumnja, skreće se pažnja da treba razlikovati *3 grupe zarobljenika.*

1.) *Zarobljenici za odmazdu su lica* koja su, na osnovu njihovog ubeđenja ili držanja, određena za odmazdu za nemačke živote, npr. komunisti uhvaćeni bez oružja, Cigani Jevreji, zločinci i sl.

2.) *Taoci* su lica koja u javnom životu igraju neku ulogu i na osnovu svoje ličnosti imaju izvesnog uticaja na stanovništvo u njihovom području delovanja. Oni su iz *raznih slojeva stanovništva.* Svojim životom oni jamče za javni mir, red i sigurnost na njihovom delu zemlje.

3.) *Zarobljenici trupe su lica* koja u toku jedne operacije budu uhapšena kao sumnjiva. Njih treba da ispitaju organi feldkomandantura. Posle toga ili će biti pušteni na slobodu ili prebačeni u grupu zarobljenika za odmazdu« (AVII, NAV-T-315, e. 430, s. 666-7).

Opunomoćeni general u Srbiji je 22. decembra 1941. izdao sledeće naređenje u vezi sa streljanjem:

10.) *Pionirska služba* — vidi prilog 4.[16]

11.) *Obaveštajna služba* — vidi prilog 5.[17]

12.) *Prikupljanje plena* — vidi naređenje opunomoć. komandanta u Srbiji, Odelj. Qu. br. 4462/41. pov. od 12. 12. 41.[18]

Za tačnost:
Kogard
p.pukovnik

pot. Bader
general artiljerije

BR. 285

PREGLED OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. DECEMBRA 1941. O IZVRŠENIM MERAMA ODMAZDE U JUGOSLAVIJI[1]

Štab, 20. decembra 1941.
Prilog 14
za Ratni dnevnik odelj. Qu.

Pisana zabeleška o

izvršenim odmazdama od početka ustaničkog pokreta u Srbiji do 5. 12. 1941.

1.) Sa prenošenjem poslova sa opunomoćenog komandanta u Srbiji i XVIII armijskog korpusa na XXXII[2] AK potrebno je da se sa dejstvom od 5. 12. objedinjeno prikažu mere odmazde izvršene do toga vremena.

2.) Osnovne zapovesti nalaze se u arhivi Qu 2 (opunomoćenog komandanta u Srbiji VIII 7).[3]

»Naređujem da se, počev od 5. XII 1941, pri merama za odmazdu za [ubistva i ranjavanje] pripadnika Vermahta i folksdojčera uzima kao osnova za odmazdu sledeća kvota:
Za 1 poginulog — 50 zarobljenika za odmazdu
Za 1 ranjenog — 25 zarobljenika za odmazdu (AVII, reg. br. 49/1, k. 27-II).

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 843-50.
[2] Pogrešno. Treba XLII
[3] Vidi dok. br. 284

3.) Na temelju izveštaja jedinica daju se sledeće konačne brojke.

	125. pp 1. div· 220. art. puka	342. pd.	K—t Srb Upravni štab .	113. pd	K—da LXV AK	3. bat. 697 pp	
Sopstveni gubici							
a) mrtvi	11	32	—	—	117	—	
b) ranjeni	30	130	—	—	218	—	
Nepr. gubici							
a) u borbi	369	923	24	—	2246	—	
b) pri odmazdi	214	2685	3616	—	4649	—	Ukupno 11.164

Na osnovu datog ključa 1:100 odnosno 1:50 izlazi da mere odmazde treba da obuhvate

$$160 \times 100 = 16\,000$$
$$378 \times 50 = 18\,900$$
$$34\,900$$

4.) Mere odmazde izvršene su nad = 11.164
Obračunati mrtvi kod neprijatelja = 3.562
Kvota mrtvih kod neprijatelja = 34.900

31.338

Prema tome mere odmazde treba još primeniti na 31.338
— 11.164

20.174

5.) Za ovaj izveštaj su 16. 12. još nedostajali podaci iz 718. peš. divizije, 3. bataljona 697. peš. puka i 113. peš. divizije.[4]

Kapetan fon Hake [von Haacke] i kapetan Šuster [Schuster] pozvani su da podnesu izveštaj telefonom. Od 718. peš. divizije nije ništa traženo.

[4] Redakcija ne raspolaže sa tim prilozima a verovatno se odnosi na naređenja o sprovođenju mera odmazde. Vidi dok. br. 284.

6.) Posebno se konstatuje da su izveštaji potčinjenih jedinica nepotpuni i netačni, pošto su egzekucije pre svega na početku ustanka izvršavane bez pisanih zabeleški, a naknadni izveštaji su morali biti netačni.

Navedeni broj od 11.164 izvršenih egzekucija može se uzeti kao *globalna brojka.*

7.) Da bi se u stručnoj oblasti mera odmazde stvorili jasni odnosi, treba neizostavno izdati novu zapovest kojom bi se precizno regulisali odnosi izveštavanja. Ona je već izrađena i sada se umnožava.

BR. 286

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 25. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O DEJSTVIMA PARTIZANA U SRBIJI I NDH I O PROTIVMERAMA[1]

Poverljivo

Telegram

KR!

O. K. W/W.F. St./odelj. L.

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./oper. odelj.
O. K. H. (Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
Ob. d. L./L.F. St. Ic

Dnevni izveštaj za 25. 12. 1941.

Srbija:[2]

1.) Lokalni nemiri, sabotaže, napadi, pretežno na području oko Niša.
Na području jugozapad. od Šapca ponovo se pojavljuju jače grupe partizana.

2.) U Kos. Mitrovici (severozapadno od Prištine) stiglo je oko 2300 izbeglica iz hrvatske ustaničke oblasti.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8004906. Na margini dokumenta rukom je dopisano nekoliko brojeva, datuma i parafa.

[2] i [3] Vidi dok. br. 282. O situaciji u tim rejonima opširnije vidi u dnevnim izveštajima Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku za 17—24. decembar 1941. (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 295; AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 802915-9. i 802996-13).

Hrvatska:[3]

a) Na području Tuzla — Maglaj — Zenica — Sarajevo nastavlja se pojačana aktivnost bandi.[4] Pristižu sa Romanije: tamo se izgleda vrše nova prikupljanja ustanika pod komandom pukovnika Mihailovića, koji je pobegao iz Srbije.
718. pd se približava ustaničkoj oblasti sa zapada, severa i istoka. Delovi su stigli do Sarajeva, oni sa istoka do Tuzle, a oni sa severa do Zavidovića i Doboja.[5]

b) Na području severno od Bos. Novog nastavlja se lokalna aktivnost bandi.

c) Vode se lokalne borbe i severno od Save (severno od Nove Gradiške).

. . .[6]

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A) Ia, br. 3154/41. pov.
25. 12. 1941. u 21,40 časova

Tačnost overava:
. . .[7]
kapetan

L. d. N. 25. 12. 1941.[8]
br. 1456/ 21,40 č

---

[4] Na tom prostoru su dejstvovali delovi NOP odreda »Zvijezda«, Romanijskog i Ozrenskog NOP odreda. Oni su oslobodili dolinu r. Krivaje i poseii 80 km želez. pruge Zavidovići — Olovo, sa 13 železničkih i nekoliko žandarmerijskih stanica (AVII, a. NOP, reg. br. 7 i 9-11/4, k 1.998, a. NDH, reg. br. 21/1, k. 5, reg. br. 2/1, k. 54, reg. br. 35/23, k. 152.

[5] Raspored 718. pešadijske divizije 24. decembra 1941. bio je sledeći: 3. bat. 738. pp u Sarajevu, Štab 750. pp s vodom za vezu u Tuzli, Štab 2. bat. sa 5. i 6. četom 750. pp u Doboju, Štab 3. bat. sa 9, 10. i 11. četom 750. pp u rejonu Bukinja i Živinica, Štab 668. artiljerijskog diviziona sa tri baterije u Sarajevu, a jedna baterija u Tuzli (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037205-6).

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[7] Potpis nečitak.

[8] Štambilj primaoca.

BR. 287

ZAHTEV KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 26. DECEMBRA 1941. ITALIJANSKOJ 2. ARMIJI ZA SADEJSTVO S NEMAČKIM JEDINICAMA U OPERACIJI PROTIV PARTIZANA SREDINOM JANUARA 1942. U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Strogo poverljivo!

Telegram
(uz navođenje adresata)

5 primeraka
4. primerak

KRALJEVSKOJ ITALIJ. KOMANDI 2. ARMIJE

Preko oficira za vezu kod Komande 2. ital. armije

Obaveštenje: Nemačkom generalu u H. Qu. italijanskih oružanih snaga
Opunomoćenom komandantu u Srbiji
Višoj komandi LXV
Nemačkom generalu u Zagrebu

1) OKW naredila je da se ustanak u južnoj Hrvatskoj uguši od strane snaga opunomoćenog komandanta u Srbiji, uz sadejstvo hrvatskih trupa i angažovanje nemačke 342. div. koja je na raspolaganju samo do kraja januara.[2] Sadejstvo italijanskih trupa je poželjno i treba se sporazumeti.[3]
2) Uz to saopštava komandant Jugoistoka:
   a) Opunomoćeni komandant u Srbiji ima naređenje da tako prikupi nemačku 718. div. u području zapadno i seve-

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050932-3. Na margini telegrama rukom je dopisano nekoliko parafa i datuma.

[2] U toj operaciji, koja je u nas poznata kao druga neprijateljska ofanziva, s nemačke strane su učestvovali 342. i 718. pd i 1. bat. 714. pd. S njima su sadejstvovale kolaboracionističke jedinice NDH. Ofanziva je vođena protiv 1. proleterske NOU brigade, Romanijskog, Birčanskog, »Zvijezda«, Ozrenskog, Majevičkog i Kalinovičkog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 4, dok. br. 2, 4—6, 12 i 13; AVII, NAV-T-501, r. 257 s. 1298-307. i 1332-48, r. 250, s. 585-93. i 619-621; A. Đonlagić i M. Leković, n. d., str. 41—191).

[3] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 203: Zapisnik sa sastanka starešina italijanske 2. armije održanog 30. decembra 1941. u vezi sa zahtevom Nemaca da i italijanske jedinice učestvuju u operaciji protiv partizana u istočnoj Bosni.

rozapadno od Sarajeva a nemačku 342. div. istočno od Drine, pod Višom komandom LXV, tako da sredinom januara može da započne napad na glavno ustaničko područje oko Sarajeva.

b) Osnov za uništenje bandi jeste da italijanske snage zapreče demarkacionu liniju i bezuslovno spreče izmicanje ustanika prema jugu. Pretpostavka za to je uništenje ustanika na području Goražde — Foča sa italijanske strane.

c) Budući da je nemačka 342. div. na raspolaganju samo do kraja januara i dotle mora da se postigne uspeh, potrebno je da nužne italijanske mere odmah započnu.

3) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku zbog toga moli za odgovarajuću saradnju i sporazum da bi daljni pojedinačni dogovori između Više komande LXV i italijanskih komandnih ustanova koje učestvuju mogli neposredno da uslede.[4]

4) Komanda za vezu kod K-de italijanske 2. A se moli da italijanske komandne ustanove koje učestvuju (korpuse, divizije), kao i rezultate sporazumevanja javi komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia
br. 2666/41. str. pov. od 26. 12. 41, 21,10 č

I.V.
pot. Kunce
general inžinjerije

Za tačnost prepisa:
...[5]
generalštabni major

---

[4] Komandant italijanske 2. armije general armije Vitorio Ambrozio je 7. januara 1942. predložio opunomoćenom komandantu u Srbiji da se ova operacija odloži zbog nemogućnosti da divizija »Ravena« dođe na vreme. Pošto te razloge nemački opunomoćeni komandant u Srbiji nije prihvatio, Komanda italijanske 2. armije obavestila je nemačkog oficira za vezu da je preduzela sledeće mere: 10. januara 1942. naredila je 6. armijskom korpusu da do 15. januara zapreči demarkacionu liniju; guvernera Crne Gore zamolila da naredi da alpske trupe iz Višegrada slede pokret nemačkog puka iz Rogatice, zaposedajući drumski čvor Mesići, južno od Rogatice. Italijansko učešće u ovoj nemačkoj operaciji u istočnoj Bosni svelo se na angažovanje samo jednog alpinskog bataljona iz garnizona Višegrad, koji je guverner Crne Gore 11. januara 1942. stavio na raspolaganje nemačkoj komandi radi zaposedanja s. Mesića (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 33 i 145; AVII, reg. br. 3/1, k. 56, NAV-T-821, r. 64/001006; »Vishaupt«, reg. br. 19/1, k. 70; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 169—179).

[5] Potpis nečitak.

Posle ekspedicije:

Italijanskoj komandi za vezu kod komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ic.
O. Qu.
KTB

BR. 288

IZVEŠTAJ 717. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 30. DECEMBRA 1941. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU O ISKUSTVIMA IZ BORBI PROTIV PARTIZANA U SRBIJI[1]

P r e p i s!

Prilog uz izveštaj o radu[2]

717. PEŠADIJSKA DIVIZIJA
Odelj. Ia

Prilog uz dopis 717. pešadijske divizije, Odelj. Ia br. 808/41. poverljivo od 30. 12. 41.

Iskustva iz borbi protiv ustanika

1. *Taktika protivnika*
O pojavi većih bandi dobijene su informacije od juna, jula 1941. godine. Pošto provere koje su vršile jedinice nisu dale rezultate, to je novim informacijama poklonjena manja pažnja.
Protivnik je zatim pristupio planskim akcijama da glavne saobraćajnice učini nesigurnim, otvaranjem vatre na te saobraćajnice. Sa time u vezi vršeni su i noćni prepadi na naseljena mesta i vrbovanje pristalica. Postepeno su snage protivnika tako narasle, da je on bio sposoban da pređe u planske napade na naše garnizone. Njegova taktika se sastojala u tome da prvo planski i uporno razara, odnosno blokira sve veze (informacije, železnički saobraćaj i, na kraju, komunikacije). Garnizon na taj način okružen bio je nakon toga izložen sistematskim napa-

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 350-1.

[2] Dopisano rukom. Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

dima (Kraljevo).[3] Bilo je slučajeva da je garnizon (Kruševac) napadnut i bez prethodnih akcija sabotaža.[4]

2. *Borbena snaga protivnika*

Protivnička taktika u potpunosti odgovara »Direktivi komunističke partije za partizanski rat«. Protivnik prvo upotrebljava slabije snage. Dobri su strelci, jer je kod napada konstatovana dobra disciplina vatre. Vatreni prepadi se vrše sa najbližeg odstojanja.
Protivnik je vrlo umešan u korišćenju zemljišta i u maskiranju.
Napadi se vrše uglavnom noću. Neprijatelj raspolaže izvanrednim načinima za prenos informacija (pomoć mesnog stanovništva, paljenje vatri, kao i sredstva veze).
Neposredni cilj: uznemiravanje; zatim blokiranje garnizona; na kraju sistematski napad na važne tačke železničke raskrsnice, železničke pruge).
Protivnik neprestano poboljšava svoje naoružanje, raspolaže artiljerijom, pa čak i tenkovima.

3. *Borba protiv protivnika*

Neophodno je preduzeti momentalna borbena dejstva, čim se pojave bande. Jagd-komande[5] su ranije morale imati uspeha. Potpuni uspeh jagd-komande su postizale samo u relativno mirnijim rejonima, gde je bilo omogućeno da 2—3 poterna odeljenja istovremeno dejstvuju i sadejstvuju a da im pozadina ne bude ugrožena.
Napadi koji su docnije vršeni, snagama jačine bataljona, bili su spori. Za napade je protivnik uvek ranije saznavao, pa je uglavnom uvek imao mogućnost da se blagovremeno povuče. Protivnik je jako osetljiv na našu artiljerijsku vatru i na upotrebu tenkova.

4. *Srpska pomoćna žandarmerija*

U toku borbi protiv manjih bandi srpska pomoćna žandarmerija se pokazala efikasnom zbog veće pokretljivosti i prilagođenosti svoje taktike taktici ustanika. Učešće ove žandarmerije u okviru borbenih dejstava koje izvodi nemački Vermaht pokazalo se veoma efikasnim. Stanovništvo napušta svoj odbojni stav, pa su sve češći slučajevi dobijanja informacija i podataka o neprijatelju. Propagandna aktivnost u smislu razliko-

[3] Vidi dok. br. 191, 203 i 215.
[4] Vidi dok. br. 165.
[5] Poterna odeljenja

vanja srpskog patriotizma od komunizma dala je vrlo dobre rezultate:
seljaci vide svoje zemljake da se bore protiv komunista. Oni jasnije shvataju zaštitničku ulogu nemačkog Vermahta, ako srpska pomoćna žandarmerija učestvuje takođe u borbi.

5. *Predlozi*

Jedinicama se mora obezbediti pokretljivost tj. njihovi pokreti moraju biti brži (motorna vozila). Jedinice moraju da budu osposobljene da mogu da gone neprijatelja i na planinskom zemljištu (tovarna stoka). Taktika jedinica se mora prilagoditi taktici protivnika. Upotrebom tovarne stoke biće moguće gonjenje neprijatelja i u brdima, pa bi se njegovoj organizaciji naneli osetljivi gubici. Do sada neprijatelj je ostao neometan u svojim šumskim i brdskim skloništima.
Jedinice, moraju biti rasterećene zadataka osiguranja, što bi im omogućilo da više dana budu odsutne iz garnizona. Mora se obezbediti da manje komande (1—2 čete), dejstvuju iz suprotnih pravaca, čime se postiže trajno uznemiravanje protivnika. Ovakvu taktiku treba odmah primenjivati, pod uslovom da se jedinice obezbede tovarnom stokom.
Usled neprekidnih borbenih dejstava remeti se izvođenje bataljonske i pukovske obuke u okviru divizije.

U konceptu potpisao:
I.V.
Vildermut [Wildermuth]
potpukovnik

F. d. R.
Hosterbah [Hosterbach][6]

[6] Bio je načelnik operativnog odeljenja 717. pd, u činu majora. Opširnije o sastavu štaba ove divizije koja je u svom sastavu imala: 737. i 749. pp i 670. art. divizion i druge pomoćne jedinice, vidi AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 362.

BR. 289

DNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. DECEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O DEJSTVIMA PARTIZANA U SRBIJI I NDH, O PROTIVMERAMA I O PREBACIVANJU BUGARSKIH JEDINICA U ISTOČNU SRBIJU[1]

POVERLJIVO

Telegram

KR!

O. K. W./W. F. St./Odelj. L.

Na znanje: O. K. H./Gen. St. d. H./Oper. odelj.
O. K. H./Grupi za Bliski istok i Balkan (Odelj. Cepelin)
Ob. d. L./L. F. St., Ic

Dnevni izveštaj za 31. 12. 1941.

Srbija:[2]

1.) Ponovo jače bande na Zlatiboru. Severoistočno od Uba (23 km severoistočno od Valjeva) borba između komunista i četnika.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002899. Na margini dokumenta rukom je dopisano nekoliko brojeva, datuma i parafa.

[2] i [4] Opširnije o situaciji na ovim teritorijama za protekli period vidi dnevne izveštaje Operatvinog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, u kojima se, između ostalog, o teritoriji Srbije kaže: *Za 26. decembar 1941:* »Stanje kod protivnika uglavnom nepromenjeno, takođe ist. od Višegrada. Nekoliko lokalnih sabotaža, ponovo dignut u vazduh železnički most ist. od Prokuplja na pruzi Niš — Priština«. *Za 27. decembar 1941:* Nekoliko lokalnih prepada ustanika u rejonu oko Niša i južno od Beograda. U Beogradu uhapšeno 3 činovnika narodne banke, 11 službenika i 1 načelnik odeljenja Ministarstva trgovine, kao i 24 druga lica za koje se sumnja da su komunisti«. O teritoriji NDH: »Juž. od Bos. Gradiške takođe ustanički pokret. Sev. od Save (sev. od N. Gradiške) razbijene grupe ustanika, poginuli su komandant i 9 ustanika. Delovi 718. pd i dalje pristižu sa severozapada u pravcu Tuzle, prema ustaničkoj oblasti jugoistočne Hrvatske«. Za teritoriju Srbije: *Za 29. decembar 1941:* »Pojavile su se nove bande južno od Užica, verovatno kao rezultat širenja ustanka u jugoistočnoj Hrvatskoj. Pojedinačnih bandi ima i na području Šabac — Srem. Mitrovica« Za teritoriju NDH: »Vode se lokalne borbe i u centralnoj Hrvatskoj s obe strane Save. Pokreti bandi pretežno na području Tuzla — Doboj — Zenica i postoji mogućnost da su u vezi sa ustanicima na planini Ozren«. Za teritoriju Srbije: *Za 30. decembar 1941:* 113. peš. div. streljala 94 komunista, poginuo komandant partizanske grupe Mačva — Nebojša Jerković. Verovatno je reč o komandantu Podrinskog NOP odreda Nebojši Jerkoviću, koga su pripadnici Ljotićevih dobrovoljačkih odreda ubili 27. de-

2.) Prvi delovi bugarskih jedinica koje treba da se prebace u jugoistočnu Srbiju stigli su na to područje.[3]

3.) Otišao je transport sa 449. bataljonom veze br. korpusa (bez 1 čete).

Hrvatska:[4]

1.) Nastavljaju se borbe sa bandama između Save i granice nemačke i italijanske interesne zone. Sela oko Kladnja (44 km severno-severoistočno od Sarajeva) priključila su se ustanicima.

2.) Jedan komunistički komandant ubijen, jedan zarobljen. . . .[5]

Tačnost overava:
. . .[6]
kapetan

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A) Ia, br. 3221/41.
31. 12 1941. u 21,45 čas. pov.

---

cembra 1941. u s. Beloj Reci, na spavanju (»Ustanak naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 211. U Sjenici (44 km zap. i severozap. od N. Pazara) streljana 103 komunista« (AVII, NAV-T-312, r. 425, 8002900-5). Detaljnije o situaciji od 28. do 31. decembra 1941. vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 289, 290 i 291.

[3] Vidi dok. br. 291.

[5] Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

[6] Potpis nečitak.

BR. 290

OBAVEŠTENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. DECEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O DOLASKU BUGARSKIH SNAGA NA POJEDINA PODRUČJA OKUPIRANE SRBIJE[1]

Strogo poverljivo

Telegram
(dostavljeno)

. . .[2] primeraka
7. primerak

Opunomoćenom komandantu u Srbiji
Komandantu oružanih snaga Bugarske
Transportnoj komandi Jugoistok, Beč
Ispostavi Transportne komande Jugoistoka u Beogradu
Transportnoj komandi u Sofiji
Transportnoj komandi u Beogradu

Sa bugarskim vojnim vlastima komandant oružanih snaga na Jugoistoku se sporazumeo i sa bugarske strane je potvrđeno:[3]

a) Od 30. 12. prebacivanje železnicom 1. bataljona 15. pp u Jagodinu, štaba puka i 1. bataljona 35. pp u Ćupriju, maršovanje 3. bataljona 13. pp od 30. 12. iz Svođe (ist. od Leskovca) u Leskovac, tamo smenjuje 2. bataljon 2. pp radi upućivanja 4. 1. u Niš.

b) 2. bataljon 6. pp od 5. 1. sa delovima u Knjaževcu, delovima u Zaječaru E-transportom.

c) Od 7. 1. spremni za prijem novog zadatka 6. i 17. pd i ostatak 21. pd u rejonima:
21. div. u rejonu Rgotina — Zlot — Lukovo — k. 1482 — južno od Niša — Bela Palanka (sve za 21),
6. div. u rejonu severozapadno od nove bugarske teritorije u okolini Kruševca,
17. pešadijska divizija u rejonu južno od nove bugarske teritorije, južno od Jošanička Banja — Razbojna — k. 1482, dalje duž južne granice 21. div.

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036475.

[2] Broj na prepisu originala nije čitljiv.

[3] Vidi dok. br. 291.

Upućivanje vršiti železnicom, i to samo 2—3 voza dnevno, i marševanjem. Mesta opredeljenja određuje opunomoćeni komandant u neposrednoj saradnji sa bugarskim odeljenjem za vezu i Ispostavom transportne komande Jugoistok u Beogradu, tako da se oslobađanje nemačkih trupa radi smenjivanja 113. div. može uspešno obaviti. U tome cilju izgleda da se nameće potreba da se nove bugarske snage prvo upute u Kragujevac, Kruševac i Niš. Odluku o tome doneće opunomoćeni komandant u Srbiji.

Posebna uputstva opunomoćenog transportnog oficira za nadležne transportne organe:

Ukoliko se ukaže mogućnost da se bugarske trupe transportuju bržim tempom, a da to ne bude na štetu dotura u Grčku onda takve mogućnosti iskoristiti. Odluku o tome donosiće Ispostava Transportne komande Jugoistoka u Beogradu.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A) Ia
br. 2712/41, str. pov. od 31. 12. 41. u
10,45 časova

Tačnost overava:
...[4]
generalštabni major
— Ic
— Bug. V.O.
— KTB

[4] Potpis nečitak.

BR. 291

OBAVEŠTENJE UPRAVNOG ŠTABA KOMANDANTA U SRBIJI OD 31. DECEMBRA 1941. POTČINJENIM FELDKOMANDANTURAMA I KRAJSKOMANDANTURAMA O ZAPOSEDANJU ISTOČNE SRBIJE OD STRANE BUGARSKIH TRUPA[1]

Strogo poverljivo

Beograd, 31. 12. 41.

Vojna uprava /I a/Qu. 1/42, str. pov. /V/ Str. pov. br. 1/1942/

Uprava/

F. K. 809 Niš
F. K. 610 Pančevo
K. K. I/867 Leskovac
K. K. I/857 Zaječar
K. K. I/833 Kruševac
K. K. I/834 Ćuprija
(sada još u Beogradu)

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI[2]
PRIMLJENO: 2/1 1942 br. 3/42, STR. POV.
PRILOZI:
ODELJ: Ia
ZAVEDENO:
ODELJ. BR.
STR. POV.

Sadržaj: Vojno posedanje istočne Srbije bugarskim jedinicama.[3]

---

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1351-2. Na margini je rukom dopisano nekoliko parafa i datuma.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 24. decembra 1941. preneo bugarskom oficiru za vezu pri Štabu opunomoćenog komandanta u Srbiji Dmitru Stančevu, kao i opunomoćenom komandantu u Srbiji, da su Hitler i vrhovni komandant Vermahta naredili da se bugarsko vojno ministarstvo zamoli da svojim jedinicama posedne delove teritorije istočne Srbije, sa zadatkom da se na tom prostoru održi mir i poredak. U vezi s tim, komandant oružanih snaga na Jugoistoku je naredio:

»a) Komandu na celoj teritoriji Srbije zadržava kao i do sada nemački opunomoćeni komandant u Srbiji.

b) Bugarske snage, oko 3 divizije, objedinjene pod opštom komandom, potčinjavaju se u taktičkom smislu opunomoćenom komandantu u Srbiji. Za sedište bugarskih snaga se predlaže Niš.

c) Neophodno je da bugarske trupe odmah uđu da bi se nemačke snage oslobodile za suzbijanje ustanka u Hrvatskoj i drugu upotrebu. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku smatra da nemačke snage u Svetozarevu, Ćupriji, Kruševcu, Leskovcu, Knjaževcu i Zaječaru treba smeniti bugarskim trupama najdalje zaključno do 5. januara 1942. godine« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036486).

Usled smene 113. pd,[4] 31. decembra 1941. naređeno je premeštanje bugarskih garnizona na približno sledeće područje:[5] Stara granica — Rgotina — Lapovo (isključeno) — Kragujevac (zaključno) — ž. zavoj istočno od Kraljeva (isključno) — Ibarska dolina (isključno) — Kosovska Mitrovica (isključno) — Priština (zaključno).

Bugarske jedinice potčinjene su mojoj komandi i upotrebljene su za čisto vojno posedanje. Nemačka vojna uprava ostaje i nadalje nepromenjena. Meni potčinjene feld i krajskomandanture isključno su moji organi u teritorijalnom i upravnom pogledu. Bugarske jedinice su obaveštene da poštuju zapovesti feld i krajskomandantura, koje se odnose na upravne odnose, kao nemačke i srpske zakone i odredbe izdane nemačkim odobrenjem. Ja činim odgovornim feld i krajskomandanture za bezuslovno izvršenje svojih zadataka u odnosu na bugarske trupe.

Bugarske jedinice biće snabdevene od strane bugarskog ministarstva rata. Samostalna rekvizicija zato nije potrebna, zbog toga je i zabranjena. Saobraćaj bugarskih trupnih komandi sa srpskim vlastima usledиće općenito samo preko feld i krajskomandantura, odnosno moga upravnog štaba. Usled zaposedanja jednog određenog područja bugarskim trupama, velike su

---

[4] U vezi sa pregrupisavanjem nemačkih snaga, načelnik štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji pukovnik Jozef Kibler je izdao naređenje u kojem, između ostalog, piše:

»1. Sa premeštanjem 113. pd, otpočeti 7. I 1942. godine. 342. pd pripremiti za angažovanje sredinom januara. Obe ove divizije, prema naređenju Više komande LXV, zameniće na njihovom području 704, 714. i 717. pd.

2. U područje... od 20. 12, prema priloženom planu (vidi objašnjenje 3), bugarske trupe, koje imaju zadatak da zamene nemačke trupe koje dejstvuju na tom području... Područje predano bugarskim trupama ostaje nemačko vojnoupravno područje. Nemačka, odnosno srpska uprava, sprovodi na tom području svoju delatnost kao i ranije« (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 000819).

[5] Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 29. decembra 1941. u vezi s tim. izvestio Vrhovnu komandu Vermahta:

»Bugari posedaju predviđenu teritoriju počev od 31. 12. Prvi delovi mogu do 5. 1. 42. smeniti nemačke trupe u Leskovcu, Nišu, Knjaževcu, Ćupriji, Jagodini [Svetozarevo]. Do 15. 1. [42] cela teritorija treba da bude posednuta bugarskim snagama od ukupno oko 3 divizije pod jednom komandom armije (Niš).

Počev od 31. 12 [41] sve snage 717. divizije koje se oslobode smenjivanje bugarskim snagama upotrebiće se za smenjivanje 113. divizije. S obzirom na unutrašnju situaciju u Srbiji, smenjivanje se mora izvršiti predavanjem teritorije iz ruke u ruku. Upućivanje prvih delova 113. divizije na istočni front moguće je od 7. 1. 42« (AVII, NAV-T-312, r, 452, s. 8036479-80).

političke teškoće Nedićeve vlade[6] u odnosu na srpsko stanovništvo. Uglavnom, zavisiće od promišljenosti nadležnih feld i krajskomandantura da se stanovništvu objasni da se radi o čisto vojničkoj, a ne političkoj ili upravnoj meri. Feld i krajskomandanti, u njinom teškom zadatku, mogu u svakom slučaju očekivati brzu pomoć i odluku od mene i od meni potčinjenih štabova. Ja, takođe, zahtevam i potpuno sprovođenje naređenja u cilju nemačkih interesa s punim požrtvovanim zalaganjem svih mojih organa.

Za tačnost:
...[7]
K. V. I.
Dostavljeno:[8]

Pot. Bader
general artiljerije

---

[6] Opunomoćeni komandant u Srbiji je 30. decembra 1941. izvestio komandanta oružanih snaga na Jugoistoku: da je predsedniku vlade Nediću 29. decembra 1941. saopštena namera da deo okupirane Srbije zaposednu bugarske trupe i da je, u vezi s tim, srpski ministarski savet, preko načelnika štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji pukovnika Eriha Keviša (Erich Kewisch) podneo memorandum (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037139-40).

[7] Potpis nečitak.

[8] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi kojima je ovo obaveštenje dostavljeno.

BR. 292

NAREĐENJE VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 31. DECEMBRA 1941. KOMANDI 704. PEŠADIJSKE DIVIZIJE O NOVIM DIVIZIJSKIM GRANICAMA, BUGARSKOJ POSADNOJ ZONI, SMENI 113. I 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE I ORGANIZACIJI KOMANDOVANJA U SRBIJI[1]

VIŠA KOMANDA LXV ZA NAROČITU UPOTREBU

St. Qu. 31. 12. 1941.

Odelj. Ia, br. 129/41, str. pov.

Sadržaj: Naređenje o izmenama divizijskih sektora

704. PEŠ. DIV.
PRIMLJENO: 2. JANUARA 1942.[2]
BR.
ODELJ. IIa, Ib, Ic/WI.

704. PEŠ. DIV.[3]
2. 1. 42
Ia, 1/42. str. pov.

A) *Osnovne izmene*

1) Dosadašnji rejon 717. pd. i jedan deo rejona 714. pd preuzimaju bugarske snage od 30. 12. 41.[4]

2) Početkom januara, počev negde oko 7. I. 1942, oslobađa se 113. pd a početkom januara[5] oslobađa se i 342. pd. u svom sektoru za druge zadatke, ali po svoj prilici, pre konačnog odlaska, ona se još jedanput vraća za kratko vreme u svoj smeštaj u dosadašnjem rejonu.

B) *Nove privremene divizijske granice* (karta 1:200.000)

1. 704. pd;

Severna granica po dosadašnjem.

Prema 714. pd:

Dosadašnja granica do Orašja (uključno) — Zapadna Morava do Svilajnca (uključno) — dolina Resave — kota 988, Labred — k. 1040, Lučjak planinski lanac sa kotom 822 — 910 — 878 — 909 do kote 526 i kote 542, zatim Rudina — kota 376

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2241, s. 835-7.

[2] i [3] Štambilji primaoca.

[4] Vidi dok. br. 289 i 291.

[5] Pogrešno u originalu. Treba: februara, jer je 342. pd bila angažovana protiv partizanskih snaga u istočnoj Bosni. (AVII, Vishaupt, reg. br. 18/1 k. 70.)

— kota 445 — kota 454 — kota 257, Rujište (greben uključno) — r. Timok kod Vražogrnaca (mesto isključno).

2) *714. pd:*

Od 704. pd kod Barića, 4 km istočno od Obrenovca (mesto uključno), reka Sava, do ušća reke Drine — Drina do Rogatice (mesto uključno) — dosadašnja granica između 342. pd. i 113. pd do kote 800, Ostrovica — dosadašnja divizijska granica do kote 399, Majdan (za 717. pešad. diviziju) — kota 486, Rujevica (6,5 km severno od Majdana) — kota 320 severno od Divestina — Desimirovac (isključno) — Resnik (isključno) — kota 285, Šupljaja (isključno) — železnička linija (isključno) — Lepenica — Morava do ušća Resave severozapadno od Svilajnca.

3) *717. pd:*

Prema severu, zapadu i jugu: dosadašnja granica 113. pešadijske divizije.

Na istoku: (prema bugarskoj teritoriji): kota 339 Majdan, 12 km jugozapadno od Kragujevca (uključno) — Greben neposredno istočno od puta i železničke pruge Kragujevac — Kraljevo (visovi uključno) do Morave kod krivine železničke pruge Čukojevac — venac kota 1237 Ljukten (19 km južno od Čukojevca) — kota 1100 Lisac — kota 1399 Nerađa — kota 1559 Palež — kota 1456 Ogledna — kota 1139 — kota 1341 — kota 1430 Treska — k. 1705 Pilatovica — k. 1626 — k. 1624 — k. 1789 Osro koplje — planina Kasando — put za Prištinu (isključno) — granica nemačke interesne oblasti 7 km severno od Prištine.

4) *Bugarska okupaciona zona:*

Severna i zapadna granica: prema tački 1—3.

Južna granica: granica nemačke interesne zone u Srbiji.[6]

C) *Preuzimanje novih sektora*

1) Transporti *bugarskih jedinica* kreću se od 30. 12. 41. u nove bugarske posadne pojaseve. 714. i 717. pd treba da ih smeste u mesta određena na savetovanju kod opunomoćenog komandanta u Srbiji 26. 12 .41. a na slučaj nužde i dopunski (telefonski unapred javljeno 29. 12. 41).[7]

2) *Smena 113. pd* obavlja se negde oko 7. 1. 42. od strane 717. pd u neposrednom sporazumu između 714. i 717. pd. Pri

[6] Ova granica se protezala od stare jugoslovensko-bugarske granice — Rgotina — Lapovo (isključno) — Kragujevac (uključno) — železnička krivina istočno od Kraljeva (isključno) — Ibarska dolina (isključno) — Kos. Mitrovica (isključno) — Priština (uključno) (AVII, NAV-T-315, e. 2241, s. 834).

[7] Redakcija ne raspolaže ovom telefonskom zabeleškom.

izvlačenju delova 717. pd pobrinuti se da bugarske snage blagovremeno preuzmu obezbeđnje železnica i rudnika.

U novom području 717. pd (područje 3) treba da se smeste:

Štab divizije u Kraljevu,

1 pešadijski puk u prostoru Kosovska Mitrovica — Novi Pazar — Raška — Kraljevo,

1 pešadijski puk u prostoru Čačak — Požega — Užice.

Ostale jedinice divizije prema naredbi divizije.

3) Smena 342. pd od strane delova 714. pd treba da se sprovede čim delovi 714. pd budu oslobođeni dolaskom bugarskih jedinica. Smena i, ukoliko bude nužan, privremeni smeštaj jedinica 714. pd, kao i preuzimanje svih industrijskih obezbeđenja, odvijaju se u neposrednom sporazumu između obeju divizija.

U novom području 714. pd, nakon smene 342. pd, treba da se smeste:

Štab divizije — kao i do sada — u Topoli,

1 pešadijski puk — kao i do sada — u prostoru Lapovo — Palanka — Mladenovac — Topola,

1 pešadijski puk u prostoru Valjevo — Lazarevac — Loznica — Zvornik.

Radi preuzimanja prostora Bor — Negotin vidi sektor C 4.

Delovi 342. pd koji ne budu potrebni radi sprovođenja njenog specijalnog zadatka ostaju u svojim dosadašnjim smeštajima do konačnog odlaska.

4) 704. pd preuzima — saobrazno zahtevima 717. pd — privremeno improvizovano obezbeđenje rudnika Bor i obezbeđenje Negotina. Viša komanda će privući diviziji *delove ruskih jedinica za zaštitu* privrednih objekata u Bor, što bude moguće brže.

Dunavsko obezbeđenje kod Tekije ostaje i dalje. Ostale delove u Zviniti i Oršavi treba povući. Dodela ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata za oblast Kučevo — Majdanpek uzeta je u izgled od strane Više komande.

5) Skreće se pažnja na pravovremeno upućivanje *konačara* za jedinice koje vrše smenu.

D) *Landesšicen-jedinice*

O budućem angažovanju landesšicen-jedinica izlazi specijalna naredba.

E) *Organizacija komandovanja*

a) Bugarske snage koje se angažuju u području Više komande LXV potčinjavaju se opunomoćenom komandantu u Srbiji.

b) Do izvlačenja divizijskih komandi, koje napuštaju teritoriju divizijskog područja, *komanda ovlašćenja*, u zajedničkom prostoru, po svim taktičkim i smeštajnim pitanjima, leži u rukama najstarijeg komandanta divizije.

U budućem bugarskom prostoru bugarske jedinice koje pristižu potčinjene su komandi 717. pd do njenog odlaska.

Razrez:
704. pešad. div.
714. „ „
717. „ „
718. „ „
342. „ „
113. „ „
Opunomoćenom komandantu u Srbiji sa 1 kopijom za bugarsku glavnu komandu.
Ia

U konceptu potpisao
Bader,
general artiljerije
F. d. R.
...[8]
generalštabni pukovnik

BR. 293

NAREĐENJE 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 31. DECEMBRA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA O POSTUPKU SA ZAROBLJENIM PARTIZANIMA[1]

WB 994/1

Poverljivo

342. PEŠ. DIVIZIJA — Div. Gef. St. 31. 12. 1941.
Odelj. Ic, br. 779/41. pov.

Veza: Opunomoćeni komandant u Srbiji, Ia, br. 4600/41, poverljivo[2]

---

[8] Potpis nečitak.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2130, s. 664-5.

[2] Vidi dok. br. 284.

Predmet: Postupak sa zarobljenicima.[3]
— 1 prilog

U prilogu dostavlja se prepis priloga 3 naredbe radi znanja.[4] Za jedinice, prema tome, važi sledeće:

1.) Neprijatelji koji se zateknu da se bore sa oružjem u ruci imaju se likvidirati.

2.) Sve one koji se predaju ili koji su sumnjivi trupa će na licu mesta saslušati. Saslušanje sadrži:
Prezime, godinu starosti, mesto rođenja;
mesto, vreme, uzrok i okolnost zarobljavanja i koja je jedinica učestvovala;
Vreme i način pristupanja ustanicima, kao i funkcija kod ustanika;
pokreti i namere neprijatelja, prezime komandanta i naziv jedinice;
brojno stanje i naoružanje;
mesto skladišta naoružanja, opreme i ishrane.
Neprijateljske dokumente od zarobljenika treba oduzeti, kao i članske karte. Nepolitičke isprave, novac i stvari od vrednosti treba im ostaviti.

3.) Na osnovi rezultata saslušanja treba:
a) Sve one koji su krivi za pobunu hitno streljati, ukoliko nisu bili rukovodioci, ili ukoliko nisu kod sebe imali naročito važne dokumente kao i ukoliko ne mogu dati važna obaveštenja.
b) Za pobunu je kriv:
svako ko nosi oružje ukoliko ne poseduje legitimaciju odreda odanih vladi,
svako ko je bacio oružje i municiju ili sakrio,
svako ko potpomaže neprijatelja primajući ga na konak, hraneći ga, prenoseći mu izveštaje ili obavljajući za njega druge pomoćne službe, kao i onaj za koga se dokaže da je pripadnik neprijateljskih odreda (legitimacija).
c) Rukovodioci, poznavaoci važnih izveštaja i oni koji mogu dati dragocene podatke, iako su krivi za pobunu, neće biti streljani, nego će se najkraćim putem privesti obaveštajnom odeljenju divizije sa zapisnikom o saslušanju i sa oduzetim dokumentima.
d) Sve ostale zarobljenike treba predati najbližoj feld ili krajskomandanturi sa zapisnicima o saslušanju i oduzetim dokumentima.

---

[3] O tome vidi dok. br. 165 (objašnjenje 8), 198, 226 i 286.
[4] Vidi dok. br. 284, objašnjenje 15.

4.) Neprijateljske dokumente koji se pronađu a ne zna se ko im je vlasnik — grupa treba brzo da pregleda i sav najkraćim putem obaveštajnom odeljenju štaba divizije, onaj materijal koji izgleda da ima neku važnost dostavi sa izveštajem o mestu, vremenu i okolnostima pod kojima su pronađeni.

5.) Ovaj način postupka sa zarobljenicima zahteva angažovanje prevodilaca u prednjim linijama.

Za komandu divizije
načelnik štaba
generalštabni major
. . .[5]

[5] Potpis nečitak.

BR. 294

IZVOD IZ RATNOG DNEVNIKA VOJNOPRIVREDNOG ŠTABA JUGOISTOKA O ORGANIZACIJI EKSPLOATACIJE PRIVREDNOG POTENCIJALA I RADNE SNAGE U SRBIJI I NDH ZA POTREBE VERMAHTA I O DEJSTVIMA NEMAČKIH JEDINICA PROTIV PARTIZANA OD 4. APRILA DO 31. DECEMBRA 1941. GODINE[1]

Poverljivo

RATNI DNEVNIK VOJNOPRIVREDNOG ŠTABA JUGOISTOK[2]
načelnik: pukovnik Braumiler

Započet: 4. aprila 1941.
Zaključen: 31. decembra 1941.

---

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1298, s. 466-553.

[2] O formiranju i radu ovog štaba vidi dok. br. 36, 50, 171, 194, 222, 232 i 247. Na osnovu izostavljenih dnevnih zabeleški (koje je redakcija izostavila zbog ograničenog prostora) proizilazi da je, prema naredbi Uprave za vojnu privredu i naoružanje Vrhovne komande Vermahta od 6. aprila 1941, pukovnik pešadije Braumiler, kao šef Vojnoprivrednog štaba Jugoslavije, za obrađivanje vojnoprivrednih pitanja Vermahta, pristupio generalnom opunomoćeniku za privredu u Jugoslaviji konzulu Francu Nojhauzenu, koga je postavio maršal Rajha Herman Gering. On je uputstva o radu dobijao od Uprave za vojnu privredu i naoružanje, a uputstva o iskorišćavanju privrednih bogatstava Jugoslavije dobijao od generalnog opunomoćenika za privredu Nojhauzena. Formiranje Privrednog štaba za naročitu namenu »Regensburg« (od 20. aprila 1941. Vojnoprivredni štab Jugoslavije, a od 23. aprila Vojnoprivredni štab Srbije) i Privredne komande »Garmiš« (od 20. aprila 1941. Vojnoprivredna komanda Beograd, koja je 19. maja 1941. rasformirana i pripojena Vojnoprivrednom štabu Srbije) otpočelo je 7. aprila 1941. u Beču. Ovako organizovani, oni su 20. aprila 1941, pod komandom majora Drogea, preko Budimpešte i Osijeka, krenuli za Zemun. Pukovnik Braumiler, kapetan Gerhard i poručnik Prajon su stigli u Zemun 15. aprila 1941. i obezbedili smeštajne prostorije a zatim izvršili razna konsultovanja s nadležnim vojnim i uravnim licima Vermahta u Beogradu i Zemunu. Treća Vojnoprivredna komanda »Telc« za teritoriju Jugoslavije, pod komandom majora Šarda, bila je namenjena za rad u Zagrebu, ali nije formirana. Umesto nje, 20. aprila 1941. u Zagrebu je postavljen nemački oficir za vojnu privredu. Vojnoprivredni štab Srbije za područje vojnoupravnog komandanta u Srbiji, sa sedištem u Beogradu, bio je potčinjen vojnoupravnom komandantu, u svim privrednim pitanjima generalnom opunomoćeniku za privredu Nojhauzenu, a u pitanjima ratne privrede i naoružanja Upravi za ratnu privredu i naoružanje Vrhovne komande Vermahta. Ovom štabu su postavljeni sledeći zadaci: do završetka nemačkih operacija u Jugoslaviji pružati pomoć trupama (tj. tesno sarađivati sa 2. i 12. armijom, izviđati privredne objekte, obezbeđivati sirovine i proizvodna sredstva za nemačku ratnu privredu, pronalaziti i osposobljavati fabrike pogodne za nemač-

Prilog uz br. 7686/42, Wi. Amt.[3]

Naredbom OKW, pod 11, Amt/Rü, Ic br. 1041/41. strog. pov. od 3. 4. 41,[4] Privredni štab za naročitu namenu je trebalo da preko III inspekcije za naoružanje — Berlin, uvede naročito kodiran naziv »Regensburg«, a Privredne komande za naročitu namenu kodirane nazive a) »Garmiš« [Garmisch], b) »Telc« [Tölz], c) »Traunštajn« [Traunstein].

Delokrug zadataka ovih komandi najpre je trebalo da obuhvata:

1. Pokriće privrednih potreba trupa koje su stacionirane na njihovom području.

---

ko naoružanje. Na osnovu naredbe Uprave za vojnu privredu i naoružanje Vrhovne komande Vermahta od 7. juna 1941. promenjen je naziv Vojnoprivrednog štaba Srbije u *Vojnoprivredni štab Jugoistoka (Beograd)*, sa sedištem u Beogradu. Ovom štabu su bili potčinjeni i nemački oficir za vojnu privredu u Zagrebu i nemački oficir za vojnu privredu u Sofiji. Vojnoprivredni štab Jugoistoka (Beograd) dobio je 3. jula 1941. naziv: Vojnoprivredni štab Jugoistoka. Ovom štabu je pripojeno i područje Soluna, tj. Komanda za privredu Solun. Od 6. avgusta 1941. ovaj štab je ovlašćen za sledeće teritorije: Srbiju, Rumuniju, Bugarsku, Grčku (Solun), Južnu Grčku (Atina). Sastav ovog štaba se tokom 1941. godine menjao, ali je bio uglavnom sledeći:

Šef Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka pukovnik Braumiler.

Upravna grupa: kapetan Gerhart (Gerhardt), sonderfirer Lajser (Leisser), gospođica Salabah (Saalbach), podoficir Gal (Gal) i desetar Langer kao pisar, desetar Mering (Möhring) kao ordonans, desetar Bonfert kao crtač.

Ađutantura:

kapetan dr Doge, poručnik Prajon (Prayon) — ordonans-oficir, poručnik finansijske službe Haman (Hamann), asistent za ratno snabdevanje Rupert (Ruppert), gospođica Hajnrih (Heinrich), podoficir Štekman (Steckmann) kao registrator, stariji desetar Bul (Buhl), vojnik Bornman (Bornmann), vojnik Hen (Haehn), vojnik Šnor (Schnoor), vojnik Rajn (Rein) kao pisar, vojnik Forderer kao ordonans.

Opšte odeljenje:

major dr Droge, gospođica Vutke (Wüttke), desetar Mevs (Möws) — pisar.

Grupa za naoružanje:

kapetan Birnštingl (Birnstingl), kapetan Cumtobl (Zumtobel), vojnik Bestle kao pisar.

Grupa za transport:

kapetan Rotler (Rottler), desetar Šilajn (Schielein) kao pisar.

Grupa za tehniku:

savetnik za ratno snabdevanje dipl. inž. Hajpman (Heipmann), savetnik za ratno snabdevanje dipl. inž. Bek (Beck), inspektor za ratno snabdevanje Štih (Stych), inspektor za ratno snabdevanje Dostel, inspektor za ratno snabdevanje Vizner (Wiesner), gospođa Trebic (Trebitz), gospođica Naundorf, desetar Ševicer (Schewitzer), stariji vojnik Feterling (Vetterling), vojnik Trater kao pisar.

Odeljenje kopnene vojske:

2. Proizvodnju i obezbeđenje svih rezervi sirovina, polufabrikata i ostalih dobara koji su važni za nemačku privredu.
3. Pomaganje svih onih koji su zaduženi za ponovno dovođenje u red saobraćajnih puteva, kao i priprema i sprovođenje otpreme sirovina i ostale robe.

Osoblje za obrađivanje pitanja sirovina i minerala staviće na raspolaganje matično odeljenje sirovina, odnosno matično odeljenje minerala Wi. Rü. u OKW.

Jačina sastava Vojnoprivrednog štaba za naročitu namenu »Regensburg« bilo je predviđeno:

General-major ili pukovnik kao šef,
Lični ađutant.

---

major Hiršberg (Hirschberg), viši građevinski savetnik dipl. inž. Ksalner (Csallner), gospođica Hajnce (Heintze), službenik Fišer (Fischer) (prekomandovan), stariji vojnik Hilbert — pisar, desetar Tašner (Taschner) kao ordonans.

Odeljenje mornarice:

poručnik bojnog broda Krautsorfer (Krautsdorfer), gospođica Burman (Burmann), stariji vojnik Diring (Düring) kao pisar.

Odeljenje za sirovine:

Kapetan Ajks (Eix), poručnik Rajmers (Reimers), zonderfirer Em (Ehm), zonderfirer Depert (Döppert), gospođica Venk (Wenck), podoficir — narednik Haman (Hamann), referent za spoljne službe, podoficir Kibel (Kibbel) i vojnik dr Šneke (Schneeke) — statističar, podoficir Kistenmaher (Kistenmacher), vojnik Kopehele (Koppehele) — pisar, desetar Holckemper (Holzkämper) — referent za spoljne službe.

Grupa za mineralna ulja:

kapetan Šubernig (Schubernigg), Zonderfirer Hede (Heede), inspektor za ratno snabdevanje Colen (Zohlen), stariji vojnik Bart (Barth) kao pisar.

Grupa za rudarstvo:

savetnik za ratno snabdevanje dr Ufer.

Ešalon Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka:

Podoficir-narednik Ajzinger (Eisinger), podoficir Kramer, desetar Vike (Wieke), desetar Forstner, desetar Rot (Roott), vojnik Pficner (Pfützner), desetar Vestermajer (Westermayer) (prekomandovan kod oficira za vojnu privredu Sofija), vojnik Štrotman (Strotmann), vojnik Bleš (Blösch), vojnik Fihte (Fichte), strelac Litgen (Lütgen), vojnik Duho (Ducho), vojnik Krojhvegerer (Kreuzwegerer).

Ešalon odeljenja za sirovine:

Podoficir Erhen (Ehrchen), desetar Luks (Lux), stariji vojnik Reks (Rex), vojnik Lardi (Lardy) (kod nemačkog oficira za vojnu privredu Sofija), stariji vojnik Vist (Wüst) (od matičnog odeljenja za sirovine).

Kancelarija, kuriri:

Podoficir-narednik Handrek (Handreck) desetar Vogelhuber, pisar. Kuriri: stariji desetar Buš (Busch), desetar Hertlajn (Hertlein), vojnik Armbruster, vojnik Aures i vojnik Tevesen (Thewessen).

[3] i [4] Te dokumente redakcija nije pronašla.

Personalno odeljenje

1 oficir kao šef grupe
1 službenik više administrativne službe za blagajnika
1 službenik visoke administrativne službe za registratora:

Grupa za opšte poslove
1 oficir za šefa grupe
2 oficira kao refenti.

Grupa za transport
1 oficir za šefa grupe
1 oficir za referenta.

Grupa za tehniku
1 službenik više tehničke službe za šefa grupe
2 službenika visoke tehničke službe kao saradnici.

Pomoćno vojno osoblje
3 podoficira i 14 vojnika kao pisari, telefonisti i kuriri
1 podoficir i 5 vojnika kao vozači
uz to: 2 teška kamiona
1 teški motocikl.

Jačina sastava ove tri privredne komande bila je navedena sa:

Oficiri
1 komandant
1 ađutant
1 oficir kao referent za pitanja transporta.

Službenici
1 službenik više tehničke službe kao referent
1 službenik visoke tehničke službe kao saradnik
1 službenik srednje tehničke službe kao registrator.

Pomoćno vojno osoblje
2 podoficira kao pisari
8 vojnika kao pisari, kuriri i telefonisti
3 vojnika kao vozači, uz to:
2 srednja kamiona i
1 teški motocikl.

. . .[5]

[5, 14, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 32] Ispušteni tekstovi na ovim mestima se odnose na dnevne zabeleške za radni dan od 4. aprila do 31. decembra 1941. godine.

Zaključak za mesec april 1941.

Već krajem meseca aprila mogao je OKW/Wi Rü. Amt biti dostavljen izveštaj da je Vojnoprivredni štab Srbije u svemu spreman za rad i da je već u velikoj meri dejstvovao. Komanda je smeštena u zgradi bivše Komande vazduhoplovstva u Zemunu, gde je smeštena cela komanda generalnog opunomoćenog za privredu u Srbiji, jedan RLM-GL[6] centar za vezu i centar za vezu OKH Wa.

Saradnja sa civilnim sektorom generalnog opunomoćenog za privredu u Srbiji besprekorna. Razgraničenje obostranih područja rada. Postavljanje komesarskih upravnika u srpskim fabrikama. Vrlo dragocena saradnja šefa odeljenja generalnog opunomoćenika za privredu sa referentima odeljenja za sirovine iz Vojnoprivrednog štaba Srbije.

Takođe tesna saradnja Vojnoprivrednog štaba sa RLM-GL-centrom za vezu. Stalna razmena rezultata izviđanja, utvrđivanja fabrika koja će raditi za potrebe vazduhoplovstva, time i odluka o mašinama alatljikama, koje dolaze u obzir za otpremu.

Od celokupnog odeljenja za sirovine, krajem aprila već postoje opširni rezultati izviđanja i obezbeđenja. Dejstvo pojedinih komandi za sirovine je vršeno kako sledi:

1. komanda za sirovine (konjički poručnik Behem) za VO[7] pukovnika Venta [Wendt] krenula 7. 4. iz Berlina, stigla 15. 4. u Sarajevo, 17. 4. preko Sofije u Niš, tamo početak izviđačke delatnosti najpre prema naređenjima VO pukovnika Venta, posle prelaska od Vojnoprivrednog štaba Srbije u saglasnosti sa istim.
2. Komanda za sirovine (kapetan Ajks [Eix] za VO potpukovnika Faha [Fach] 11. 4. krenula iz Berlina, 14. 4. u Zagrebu, vraćena za Grac, 25. 4. u Beogradu, prelazak u Vojnoprivredni štab Srbije, ovaj daje naredbu za dejstvo.
3. Komanda za sirovine (poručnik dr inž. Deršel [Dörschel] za srednji pojas predviđena krenula iz Berlina i 19. 4. stigla u Beč, kod Vojnoprivrednog štaba Jugoslavije, i sa istim krenula 20. 4. za Beograd — Zemun, početak dejstvovanja 23. 4. u Zemunu.

Specijalna komanda Bor (kapetan dr Pok [Poock] 2. 4. kod pukovnika Venta u Sofiji, 12. 4. krenula za Niš, 14. 4. još

---

[6] Reichsluftfahrtministerium-Generalleutnant (Ministarstvo Rajha za vazdušni saobraćaj — general-lajtnant)

[7] Verbindungsoffizier (oficir za vezu)

[8] Verovatno Krajova (u Rumuniji)

pre borbenih trupa u Boru, tamo početak delatnosti zajedno sa delovima B i E čete 13. TB.[9] U Boru nastojanja da se dobave potrebne mašine i otklone transportne teškoće.[10] Odeljenje za rudarstvo određeno za VO pukovnika Venta 17. 4. u Nišu, 21. 4. dejstvuje na području oko Skoplja, tamo izviđanje i obezbeđenje svih važnih rudnika uz pomoć delova B-čete 6. TB. Na području koje su zauzeli Bugari najteže okolnosti.

Specijalna grupa za duvan (major Renc [Renz], određena za VO pukovnika Venta, stiže 21. 4. u Niš, otuda ide za Skoplje. Pregovori majora Renca sa višim savetnikom Šonakerom [Schonacker] (RWM),[11] savetovanja u Beogradu i Sofiji, izveštaj 30. 4. kod pukovnika Braumilera. Poručnik bojnog broda dr Niče [Nische] prekomandovan za Niš da bi pomogao dvojici stručnjaka za duvan, koji su mobilisani kao redovi.

Specijalna grupa za duvan (poručnik Blunk [Blunck], određena za VO potpukovnika Faha, krenula 20. 4. iz Berlina, stigla 22. 4. u Grac, 25. 4. prelaz u Vojnoprivredni štab Srbije, odeljenje za sirovine.

Specijalna grupa za duvan (poručnik Vajs [Weis]), predviđena za srednji pojas, stigla 21. 4. u Beč, 27. 4. kod WO[12] u Zagreb, tamo dejstvuje, naređenja prima od Vojnoprivrednog štaba Srbije, odeljenja za duvan, rukovodilac major Renc.

Odeljenje za mineralna ulja (kapetan Šubernig [Schubernigg]), predviđeno za VO pukovnika Venta, 8. 4. krenulo iz Berlina, 11. 4. stiglo u Maribor kod potpukovnika Faha, tamo privremeno dejstvuje, 2. 5. prelaz u Vojnoprivredni štab Srbije.

Usled sistematskog razaranja železničkih mostova železnički saobraćaj je prolazno bio zaustavljen. Krajem aprila je skoro na svim glavnim prugama bivše jugoslovenske države proradio. Železnički most Beograd — Zemun preko Save se nalazi u izgradnji, veza Zagreb — Grac preko zaobilazne pruge Frieda — Radkersburg — Spielfeld. Nadziravanje železničkog saobraćaja u rukama FBD-1[13] Beograd. Prevoz komandnih pošiljki moguć samo uz putnike.

Video:
Braumiler,
Pukovnik, šef
Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka
. . .[14]

dr Doogs
kapetan i adutant

---

[9] Technischebatalion
[10] Vidi dok. br. 2.
[11] Reichwirschaftsministerium (Ministarstvo privrede Rajha)
[12] Wehrwirtschaftoffizier (vojnoprivredni oficir)
[13] Feldeisenbahndirektion (Vojnoželeznička direkcija)

. . .[15]

Do kraja maja podneti su izveštaji o izviđanju 26 fabrika, za daljnjih 9 početkom juna, time je uglavnom završeno izviđanje fabrika koje dolaze u obzir za proizvodnju za potrebe Vermahta. Vojnotehnički zavod Kragujevac, zavod eksploziva i baruta u Obilićevu i Ravnjaku, zavod u Čačku, Vistad-koncern sa proizvodnim pogonima u Valjevu, Višegradu, Bariču kod Obrenovca. Vazduhoplovna industrija, izgrađena poslednjih godina, sa državnom fabrikom aviona Kraljevo, firmama Ikarus, Zemun, Rogožarski u Beogradu-Zemunu, Rakovici kod Beograda, Filips-Radić u Pančevu, Teleoptik u Zemunu, Nestor A. G.[16] i Mikron u Beogradu.

Data porudžbina od 140 do 240 hiljada komada vremenskih upaljača za barut od nemačkih fabrika A. G. oružja i mašinogradnje »Herman Gering« u saradnji sa firmom Spartalj. Data porudžbina za isporuku limova, gvožđa za armirani beton i građevinski materijal za železnicu u visini od RM[17] 825.000.— Srpskoj industriji za rudarstvo i topionice A. G. »Sartid« u Smederevu. Porudžbine OKH, Wa[18] za isporuku koža i tekstila date su raznim firmama u ukupnoj vrednosti od oko 6 miliona RM.

RdL[19] i Ob. d. L.[20] rezervisali su firme Ikarus i Rogožarski za proizvodnju pojedinačnih delova za avion tipa Me[21] 109.

Fabrika motora Rakovica predviđena za proizvodnju pojedinačnih delova Jumo[22] 211.

Firme Teleoptik u Zemunu, Nestor i Mikron u Beogradu potpuno iskorišćene za proizvodnju pojedinačnih delova i opravku veštačkih horizonata.

Takođe se održava stalna saradnja sa centrom za vezu OKH/Wa, šef pukovnik Šturm, [Sturm] Wa, Prüf[23] IV i štabovima za izviđanje (oko 30 oficira i službenika). Priprema otpreme visokokvalitetnih mašina koje su kritične po dolasku kolona za evakuaciju.

Tehnika naoružanja armije traži dodeljivanje sledećih fabrika u Srbiji:

1. Radionicu za opravke Spartalj, Beograd

---

[15] Ispuštene dve nečitljive reči dopisane rukom.
[16] Aktiengesellschaft (akcionarsko društvo)
[17] Reichsmark (marka — novčanica za vreme Trećeg Rajha)
[18] Oberkommando des Heers (Werwaltungssamt (Komanda kopnene vojske (administrativna uprava)
[19] Reichsmimister der Luftfahrt (ministar za vazdušni saobraćaj).
[20] Oberbefehlshaber der Luftwaffe (vrhovni komandant vazduhoplovstva)
[21] Messerschmidt (meseršmit)
[22] Junkersmottore
[23] Waffenamt »Prüfung« (Odelj. za ispitivanje naoružanja).

2. Vistad Višegradska industrija, Valjevo
3. Zavode Kragujevac
4. Fabriku oružja i municije, Užice
5. Državnu fabriku gas-maski, Ravnjak kod Kruševca
6. Fabriku vagona A. G. Kragujevac
7. Zavode gas-maski u Obilićevu.

Osim toga, postoji interesovanje i za fabrike koje leže u Hrvatskoj:

1. Vistad Višegradska industrija, Višegrad
2. Zavode Sarajevo
3. Pirotehniku, Sarajevo
4. Zavod municije, Vogošće kod Sarajeva
5. Jugočelik A. G., Ilijaš
6. Fabriku vagona, mašina i mostogradnje A. G., Slav Brod.

Tehnika naoružanja za vazduhoplovstvo zatražila je na upravljanje sledeće firme:

I. Fabrike za industriju čelika:

1. Ikarus A. G., Zemun
2. Rogožarski A. G., Beograd
3. Državna fabrika aviona, Kraljevo
4. Zmaj, Petrović & Šterić A. G., Zemun.

Fabrike za proizvodnju motora i delova:

1. Industrija motora A. G., Rakovica
2. Jasenica A. G., Palanka
3. Remontna radionica Spartalj, Beograd.

Fabrike za proizvodnju uređaja:

8. Teleoptik A. G., Zemun
9. Mikron, Beograd
10. Nestor A. G., Beograd.

II. Zatim vazduhoplovstvo ima interesovanje još za niže navedene fabrike koje leže u Hrvatskoj:

1. Remontni zavod za motore Avia, Sarajevo
2. Knebel & Ditrich, Inđija.

Tehnika naoružanja za mornaricu podnela je zahtev za dodeljivanje sledećih firmi:

1. Srpsko brodarsko društvo, Beograd
2. Rečno brodarstvo Kraljevine Jugoslavije, Beograd
3. Srpska industrija rudarstva i topionica Sartid, Smederevo
4. Ferenbah, brodogradilište u Pančevu
5. Fabrika Gođevac A. G., Beograd (radio-uređaji)

6. Jugoslovenska Standard-elektrana A. G., Beograd
7. »Filips«, jugoslovensko akcionarsko društvo, Beograd

U saglasnosti sa generalnim opunomoćenikom za privredu u Srbiji uzeto je u razmatranje da se Zavod Kragujevac stavi pod upravu Fabrika »Herman Gering« i da se ovaj zavod postavi kao pokrovitelj za sve pogone koji proizvode municiju u Srbiji.

Otprema mašina sa srpske teritorije još nije mogla da se izvrši, pošto su sve fabrike, koje raspolažu modernim mašinskim parkom, predviđene da proizvode delove za Vermaht.

Odeljenje mornarice u maju vrši čitav niz ispitivanja brodogradilišta, no do sada još nisu izvršene porudžbine od nemačke mornarice. U Srbiji ne postoji pomoćna industrija za brodogradnju, čeličane, fabrike za teške odlivke i oklopne ploče, samo zavod u Kragujevcu dolazi u obzir za proizvodnju odlivaka, čeonih štiteva i lafeta. Osim toga, ispitane su firme koje proizvode delove i proizvode za sredstva veze, plasiranje porudžbina mornarice takođe još nije usledilo. Najpogodniji za proizvodnju radio-predajnika su Zavod Čačak, mornarica još nije plasirala svoje porudžbine.

U toku meseca maja je saobraćaj i na najvećem delu sporednih pruga, posle otklanjanja razaranja, ponovo uspostavljen. Privremeni zastoji u prevozu robe na ranžirnim stanicama su otklonjeni. Izgradnja razorenih mostova je nastavljena.

Posle otklanjanja smetnji, rečni saobraćaj se u punom obimu odvijao. Celokupan park rečnog brodarstva, koji je Vermaht zaplenio od Jugoslavije, stavljen je u rad, osim onog dela koji je oštećen. Zahtevi Vermahta i privrede u pogledu brodskog prostora mogli su bez smetnji da se ispune.

Pošto je celokupan sastav privatnih motornih vozila u Srbiji za vreme borbi od vojnih snaga skoro u celosti zaplenjen ili ponet, oseća se veliki nedostatak u vozilima u srpskoj privredi. Tako su u hitnim slučajevima za privredne transporte morala da se upotrebe vozila Vermahta.

dr Doogs
kapetan i ađutant

Video:
Braumiler,
pukovnik i šef
Vojnoprivrednog štaba Srbije

. . . [24]

Zaključak za mesec juni 1941.

Početkom meseca juna završeno je izviđanje najvažnijih vojnoprivrednih fabrika. Time postoji dokumentacija koja je potrebna za davanje porudžbina, tako da sada treba sačekati samo odluku OKW/WA o pitanju rezervisanja fabrika, kako bi potom mogla da se donese odluka o daljem iskorišćenju neophodnih mašina i stručne radne snage, koje postoje u ovim fabrikama.

U junu je ukupno 19 firmi ispitano, tako da je do kraja juna poslato OKW/Wi. Rü. Amt ukupno 45 izveštaja o izviđanju. Na osnovu već datih porudžbina ili takvih koje sigurno stoje u izgledu, tehnici naoružanja armije dodeljeno je 6 fabrika a tehnici naoružanja vazduhoplovstva 7 fabrika.

Porudžbine koje je OKH, V. A.[25] dala dostigle su iznos od 8,375.000.— RM, od čega je trećina već mogla da se isporuči. Ovo obuhvata tekstil, dok su sve porudžbine za kožne proizvode, koje do sredine juna nisu realizovane, povučene. Kožne rezerve koje još postoje u Srbiji vrlo su neznatne, tako da će se ubuduće u Rajh isporučivati samo sirove kože.

Proizvodnja Fabrika aviona iz Viner-Nojštata u fabrici Ikarus i zemunskoj fabrici Rogožarski počela je u junu sa remontnim radovima. U beogradskoj fabrici firme Rogožarski, kao i kod firme Znain takođe su plasirane porudžbine za subisporuke fabrike aviona iz Viner-Nojštata, zatim subisporuke za fabriku aviona u Kraljevu.

Počela je sa radom i fabrika motora u Rakovici. Firma Mikron počela je sa proizvodnjom uređaja za bacanje bombi, dok proizvodnju veštačkih horizonata vrši firma Teleoptik i firma Nestor.

Slobodni kapaciteti postoje još u dovoljnoj meri, naročito u Zavodu Kragujevac, u fabrikama Vistad-koncerna, u Užicu, u Užičkoj fabrici oružja i municije i kod firme »Sartid A. G.«.

Brodogradilišta na teritoriji Srbije i Hrvatske su manja postrojenja, tehnički nisu dobro opremljena, za veće gradnje nisu podesna.

Za proizvodnju radio-otpremnika i prijemnika postoje na srpskoj teritoriji samo firme »Jugo-Filips A. G.« i firma Gođevac. Proizvodnja u zavodu u Čačku nije moguća usled nedostatka radnika. Lafete i cevi bi se mogli proizvoditi u zavodu u Kragujevcu, kvalitetni čelici, oklopne ploče manjih dimenzija kod firme »Jugočelik A. G.« u Zenici, proizvodnja kablova

[25] Oberkomando des Heeres (Versorgungsamt (Komanda kopnene vojske) Uprava za snabdevanje

sa gumenom oblogom bila bi moguća u fabrici šlepova u Novom Sadu.

Pošto izveštaji fabrika o postojećim sirovinama ne daju jasan pregled, Namerava se da se kod srpskih vlasti osnuje jedno centralno mesto za eksploataciju tekstilne i kožne industrije, za gvožđe i metal, kao i za hemiju. Sigurno je samo to da su postojeće rezerve sirovina i polufabrikata neznatne, tako da bi se pri davanju porudžbina iz Rajha za srpsku teritoriju istovremeno morao staviti na raspolaganje i potreban materijal. Jedina valjaonica firme Sartid A. G., koja leži u Srbiji, ne raspolaže sa fero-manganom, a doprema 20 tona iz Gornje Šlezije, koju je Rajh dodelio, nailazi na transportne poteškoće. Doprema istog je vrlo hitna, pošto se u protivnome mora gasiti Martinova peć.

Snabdevanje fabrika proizvodima mineralnih ulja vrši se iz rezervi koje je Vermaht zaplenio.

Snabdevanje električnom energijom i ugljem ne pričinjava fabrikama poteškoće.

Do kraja juna otpremljeno je od sirovina sa srpske teritorije okruglo 40.000 tona gvozdenih ruda, 8.000 tona nemetala, 4.000 tona tekstilnih sirovina, 1.000 tona boksita i 3.000 tona hemijskih sirovina (kaučuk, ulje, masti, smole).

Oficir za vezu opunomoćenika za obuhvatanje starog gvožđa i starih metala počeo je sa radom.

Za prikupljanje proizvodnih sredstava, 1. maja je 333. kolona za prikupljanje stavljena u pokret iz Francuske za Vojnoprivredni štab. Sastav: 1 oficir, 4 podoficira, 28 vojnika. Kao pomoć ovoj koloni, 17. 6. je od OKW dodeljena II ekipa za prikupljanje pod komandom sonderfirera Kelera [Kelher]. Sastav: 1 sonderfirer, 3 podoficira, 21 vojnik. Osim toga, 19. 6. 41. od OKW i I ekipa za prikupljanje pod vođstvom sonderfirera Ritera [Ritter]. Sastav: 1 sonderfirer, 2 podoficira, 21 vojnika.

333. kolona za prikupljanje dejstvuje zajedno sa I i II ekipom za prikupljanje u Železničko-remontnom zavodu Kraljevo. Otpremljen je 31 vagon sa mašinama alatljikama. Sa teretne stanice Beograd upućena su 4 vagona sa mašinama alatljikama i delovima mašina, kao ratni plen, u sabirno mesto OKW.

Situacija sa radnom snagom je u junu bila zadovoljavajuća. Fabrikama je stajalo dovoljno radne snage na raspolaganju. Počelo je vrbovanje radnika za Rajh, stavljen je u pokret prvi transport. Pri tome treba konstatovati da se srpskom kvalifikovanom radniku ni izdaleka ne mogu postaviti isti zahtevi kao jednom nemačkom radniku. Njegova radna sposobnost odgovara od prilike 50% od one jednog nemačkog radnika.

Situacija u saobraćaju. Potreba železnice za vagonima se povećava. Povremeno se pojavio nedostatak u vagonima, koji se svodi na poteškoće u pogonima i u osoblju. Povećane potrebe u brodskom prostoru mogle su da se zadovolje. — Preko miniranih mostova moglo se prelaziti usled niskog vodostaja. U srpskoj privredi je postojao veliki nedostatak u motornim vozilima.

Eksplozija dinamita, koji je bio uskladišten u citadeli u Smederevu, jako je razorio mesto. No preduzeća, važna za vojnu privredu, nisu oštećena. Jedna daljna eksplozija u fabrici Valjevo od firme Vistad A. G., gde se nalazilo skladište ratnog plena, prouzrokovala je takođe materijalnu štetu; no nije ometan početak rada ove fabrike.

dr Doogs
kapetan i ađutant

Video:
Braumiler,
pukovnik i šef
Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka

. . . [26]

Zaključak za mesec juli 1941.

Od početka jula u Srbiji se primećuju nemiri, verovatno izazvani komunističkim elementima, koji su se uprkos najoštrijim kontramerama stalno povećavali. Posledica toga bile su diverzije na železničkim mostovima i tunelima, napadi na železničke kompozicije od naoružanih bandi, prepadi na pripadnike Vermahta iz zasede, razaranja pogonskih radionica, podmetanje požara u sedlari zavoda u Kragujevcu. U pojedinim delovima Srbije jako je ugrožen saobraćaj i proizvodnja.

Zato je rađeno na izgradnji i podizanju fabričkih zaštita za fabrike koje rade za potrebe armije preko Fabrika »Herman Gering« i za fabrike koje rade za potrebe vazduhoplovstva iz sopstvenih snaga.

U julu je izviđano daljnjih 8 fabrika, tako da time postoje ukupno 53 izveštaja o izviđanju. Time su ispitane sve fabrike koje dolaze u obzir za proizvodnju za Vermaht.

Vojnotehnički zavod u Kragujevcu, u kome je ranije bilo zaposleno do 7.000 radnika, dosada je mogao zaposliti samo 1.400 radnika na radovima raščišćavanja i pripremama. Pošto će i kod početka proizvodnje sa dosada primljenim porudžbinama moći da se zaposle 800 produktivno zaposlenih radnika, bilo bi korisno ako bi se od proizvodnje u zavodu uopšte odu-

stalo i ove male porudžbine se dale drugim fabrikama. Uz to dolazi još i nedostatak upotrebljivog alata i šablona, loše, raspoloženje radnika i nedovoljna radna produktivnost srpskih kvalifikovanih radnika uopšte, zatim izvestan pasivan otpor starih šefova odeljenja u fabrici. Podmetanje požara u sedlarnici pokazalo je prelazak političke zategnutosti u Srbiji na sam zavod. Zato izgleda svrsishodno da se zavod isprazni i da se postojeće mašine postave kao pojačanje proizvodnih kapaciteta u nemačkim fabrikama naoružanja.

U Državnoj fabrici u Ravnjaku kod Kruševca treba da se pusti u rad fabrika gas-maski od firme »Auergezelšaft« [Auergesellschaft] iz Berlina, pri čemu se predviđa proizvodnja od mesečno 20.000 komada gas-maski 38 i 100.000 komada »F. E. 41«.[27]

Fabrika trotila Barič dalje je izgrađena od firme Vajsner iz Kelna [Weissner, Köln] i ista treba da počne proizvodnju pod komesarskim nadzorom predstavnika fabrike oružja i mašina »Rajhsverke Herman Gering« u septembru mesecu.

Kod valjaonice Sartid A. G. krajem meseca je bilo još porudžbina u visini od oko 1,5 miliona RM, koje su se uglavnom odnosile na tehniku naoružanja armije i organizaciju Tot.

Fabrika Ikarus, Zemun, koja je iznajmljena od fabrike aviona iz Viner Nojštata, izrađivala je pojedinačne delove za avione tipa »Me 109« i ova fabrika je sa svoje strane dala subporudžbine Fabrici aviona Rogožarski, Beograd. Ova poslednja je opet sa druge strane dobila porudžbine za subisporuke od firme Dornier za uređaje za bacanje bombi kod tipa aviona »Do 217«, dok je u ogranku ove firme u Zemunu fabrika aviona iz Viner Nojštata primila u toku ovog meseca nemačke borbene avione na opravku.

Fabrika aviona Kraljevo, koju je iznajmila firma Dornier, ponovo je podignuta i počela je sa proizvodnjom pet aviona tipa »Do 14«, koje je još jugoslovensko vazduhoplovstvo pre izbijanja rata poručilo.

Fabrika motora Rakovica, sa osobljem od 600 ljudi, radila je na završavanju 20 motora Gneme-rene [»Gnöme-Rhöne] 14 N« i delovima za »Junpo 211«. Fabrika uređaja Teleoptik, Nestor i Mikron dobile su od firme Askania porudžbine za opravke i delimične isporuke za veštačke horizonte, a Mikron, osim toga, i porudžbinu za izradu uređaja za izbacivanje bombi.

Firma Beo-Metal, Beograd dobila je porudžbinu na 5 miliona mitraljeskih karika za redenike od čelika za rumunsko vazduhoplovstvo.

---

[27] Verovatno tip gas-maske

Firma Knebl & Ditrih, Inđija, radila je na proizvodnji padobrana, letačkih kombinezona i kožnih kaputa. Protivvrednost za ove porudžbine iznosila je oko 1 1/4 miliona RM.

Centar za rukovođenje tekstilnom, kožnom industrijom, industrijom gvožđa i metala, kao i hemikalijama, koji je organizovan pri srpskim vlastima, počeo je sa svojom delatnošću. Pokazalo se da su rezerve u sirovinama vrlo oskudne, tako da se materijal, koji je potreban prema porudžbinama za Vermaht, mora dopremati iz Rajha.

Snabdevanje fabrika proizvodima *mineralnih ulja* vršeno je u okviru raspodele mineralnih ulja na osnovu utvrđenih kontingenata iz postojećih rezervi, od kojih je Vermaht već prema potrebi dodeljivao izvesne količine.

Električne struje i uglja bilo je dosada za izvršenje dosada datih porudžbina dovoljno, uprkos tome što je doprema uglja bila ometana usled nedostatka transportnog prostora.

Proizvodnja sirovina, odn. prerada sirovina iznosila je u julu:

olovnog metala	1.531 tonu
olovnog koncentrata	4.025 tona
cinkovog koncentrata	2.794 tona
bakarnog koncentrata	60 tona
koncentrata pirita	8.798 tona
srebra	7 tona
zlata	7 kg
rude antimona	3.462 tone
metala antimona	165 tona
gvozdene rude	2.658 tona.

Otprema sirovina iznosila je oko 7.800 tona, od toga je najveći deo nemetala, čelika i gvožđa, kamenja i zemlje.

Rudnik bakra u Boru otpremio je oko 4.000 tona bakra, firma Rohštof-Handels gezelšaft [Rohstoff-Handelsgesellschaft] m. b. H.«, Berlin-Mariendorf, 52 vagona sa sirovinama i privrednim dobrima, koja su stajala na železnici, 40 vagona nestala su usled nepouzdanosti srpskih železničkih vlasti, a drugi deo je opljačkan.

Oficir za vezu opunomoćenika za prikupljanje starog gvožđa i starih metala utovario je i otpremio u mesecu julu, uz pomoć jedne radne organizacije Rajhsdojčera, 23 tone starog bakra, 377 tona starog mesinga i 361 tonu starog gvožđa. Iz skladišta u Čačku utovareno je 8 vagona sa mašinama alatljikama i otpremljeno za Nemačku, 2 vagona sa mašinama alat-

ljikama stavljena su na raspolaganje za uređenje aerodromskih radionica na aerodromu Zemun.

U državnim fabrikama baruta Obilićevo i Ravnjak pripremljeno je 60 vagona upotrebljivih mašina i materijala za otpremu.

Radnika je bilo dovoljno na raspolaganju, njihov učinak ni u kom slučaju ne odgovara nemačkim zahtevima o pitanju kvaliteta. Bolja radna snaga je, usled stalne nezaposlenosti, delimično otišla da bi se zaposlila u poljoprivredi ili u trgovini. Akcijama vrbovanja dosada je 17.000 radnika iz Srbije poslato u Rajh.

Sastav vagona na srpskoj teritoriji se pogoršao, dok je potreba rasla. Komunističkim sabotažama na železničkim mostovima i ostalim železničkim postrojenjima prolazno je došlo do prekida, tako da su se srpska zaštita železnica i nemačka patrolna služba na železnici morale pojačati.

Zahtevi za rečnim brodarstvom su se povećali zbog početka žetve i povećane otpreme ruda. Dodeljivanjem 32 šlepa iz Rajha potreba za brodskim prostorom je uglavnom mogla biti zadovoljena. Da bi se ublažio nedostatak u motornim vozilima u Srbiji, u Beogradu je firma Šenker i komp. [Schenker und co] formirala dežurnu službu kola. Okruglo 80% ovih vozila stalno je radilo za transporte okupatorskih trupa.

dr Doogs
kapetan i ađutant

Video:
Braumiler,
pukovnik i šef
Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka

. . .[28]

Zaključak za mesec avgust 1941.

Nemiri na srpskoj teritoriji razvili su se u mesecu avgustu u organizovan ustanički pokret, čija je posledica partizanski rat, koji se sve više širio, i doveo do znatnog ometanja saobraćaja na putevima i delimičnog prekida telefonskih linija i železničkog saobraćaja. Privredna razaranja su bila obimna.

Porudžbine Vermahta date i stavljene u zadatak *Vojnotehničkom zavodu Kragujevac* su povučene i počela je evakuacija istog.

Povučene su i porudžbine za vremenske upaljače za barut S/30, date fabrikama *Valjevo i firmi Vistad A. G., Višegrad,*

kao i firmi Spartalj, Beograd, jer se smanjena potreba za njima može pokriti i bez uključivanja srpskih kapaciteta.

Odustalo se od stavljanja u rad *Državne fabrike gas-maski*, Ravnjak, pošto se pri detaljnijem pregledu postojećih uređaja konstatovalo da isti nisu dovoljni za proizvodnju nemačkih gas-maski. I ova fabrika će sada biti demontirana. U fabrikama koje rade za potrebe RdL. i ObdL, i koje u većini slučajeva leže na području oko Beograda i koje zato nisu direktno pogođene nemirima, proizvodnja je tekla nesmetano.

Zbog nereda, proizvodnja sirovina u avgustu mesecu se smanjila. Naročito su rudnici antimona zaustavili rad zbog zauzimanja od ustanika. Po nalogu RLM, »Jugoistočna Evropa« [Südost-Europa] je zaključila ugovore sa srpskom vladom, prema kojima će celokupna srpska proizvodnja gajenja svilenih buba biti rukovođena i iskorišćena od iste. U dvema predionicama u Banatu, koje je kupila firma Miteldojče Špinnite [die Mitteldeutsche Spinnhütte] G. m. b. H., čaure će se presti. Zbog nemira, srpski rudnici su za 2/3 zaustavili rad. Zato je proizvodnja uglja od 95.000 tona u julu spala na 20.000 tona. Zato je opšta situacija u snabdevanju ugljem postala vrlo ozbiljna, pošto ne postoje više veće zalihe.

Firma »Rohštofgeselšaft m. b. H.«, otpremila je iz obezbeđenih količina još samo 183 tone nemetala, 38 tona hemijskih sirovina, 36 tona industrijskih ulja i masti, 18 tona tekstilnih sirovina, kao i 316 tona ruda hroma. Iz proizvodnje rudnika Trepča otpremljeno je 1.040 tona olovnog koncentrata, 1.480 tona cinkovog koncentrata i 2.643 tone sirovog olova.

Oficir za vezu opunomoćenika za staro gvožđe i stare metale utovario je do kraja avgusta ukupno 2.210 tona starog gvožđa, odn. starih metala.

Iz *Zavoda Čačak* otpremljena su 22 vagona mašina alatljika i alata, iz zavoda za proizvodnju baruta i eksploziva Obilićevo i Ravnjak otpremljeno je 154 vagona mašina i materijala.

Raspoloženje radništva je jako pod uticajem nemira, koji se šire. Uzimajući u obzir pretnje merama terora i delimično nedovoljno snabdevanje životnim namirnicama, sve veći broj radnika ne dolazi na svoja radna mesta.

U Rajh je otpremljeno do kraja avgusta sa srpske teritorije 22.600 radnika, od toga 17.800 muškaraca i 4.800 žena. Akcija evakuacije iz Zavoda Kragujevac dosada nije imala željeni uspeh.

Na železnicu su u povećanoj meri vršeni atentati na kompozicije i železnička postrojenja, koji su dovodili do ometanja saobraćaja i prekida mnogobrojnih železničkih linija. I železnička veza za Grčku i Bugarsku je povremeno bila u prekidu.

Usled ubrzane otpreme žita iz Banata došlo je kod rečnog brodarstva do poteškoća u pribavljanju dovoljnog brodskog prostora za transporte ruda. Saobraćaj na Savi je morao biti zaustavljen usled nemira.

Video:
Braumiler,
pukovnik i šef
Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka

dr Doogs
kapetan i ađutant

. . .[29]

Zaključak za mesec septembar 1941.

Ustanički pokret na srpskom području je u septembru dalje jačao i proširio se skoro na celu zemlju. Vojne snage koje stoje na raspolaganju nisu bile dovoljne da bi se pokret ustanka trajno mogao ugušiti. Bande su nastupale dobro naoružane, u manjim grupama, ali i sa većim snagama, iznenada su napadale naselja, ulice i železničke pruge, koje su razarale, da bi se pri dejstvu lovačkih grupa, koje su uglavnom stajale na raspolaganju — povukle na neprohodno područje, gde ne mogu biti uhvaćene.

Zato je postavljen opunomoćeni komandant u Srbiji (komandant XVIII A. K.) i na njega je preneta sva policijska vlast. Da bi se barem za najvažnije zadatke raspolagalo izvesnim borbenim snagama, trupa je morala da se koncentriše. Istočni i jugoistočni deo Srbije, naročito područje oko Čačka, Užica i područja južno od Šapca, najpre su napušteni. Pri tome su znatne rezerve pešadijske municije, koje su bile uskladištene u fabrici municije i oružja u Užicu, pale u ruke ustanika. Vojna zaštita je morala da se svede na dunavsku plovidbu, rudnik bakra Bor, na dve glavne železničke pruge prema jugu i na sam Beograd.

Za zaštitu dunavske plovidbe moralo je da se evakuiše stanovništvo naseljeno kod Gvozdenih vrata, a sam Kazan da se zaštiti žičanom preprekom i da se postave dva naoružana rumunska motorna čamca i dve jedinice mađarske dunavske flotile, kao i četiri čamca iz Mađarske dunavske flotile.

Proizvodnja je imala sledeće stanje:

Fabrike za potrebe suvozemne vojske: Fabrika Valjevo od firme »Vistad A. G.«, koja je predviđena za proizvodnju upaljača, leži neposredno uz evakuisanu, glavnu ustaničku teritoriju, železnički saobraćaj je skoro stalno u prekidu. Doprema materijala, pogonskih sredstava, naročito uglja, i životnih namirnica za zaposlene je skoro nemoguća.

Fabrika Barič od firme »Vistad A. G.«, čiji se pogon dinamita nalazi u izgradnji za proizvodnju trotila, u više navrata je napadnuta od bandi. Istu je moglo da zaštiti samo 36 ljudi koji sačinjavaju fabričku zaštitu, jer vojske nije bilo na raspolaganju.

Fabrike koje rade za potrebe vazduhoplovstva:

U fabrici aviona Kraljevo, koja takođe leži na ivici glavne ustaničke teritorije, svi radnici su uhapšeni zbog sumnje u sabotažu. Nemačka uprava, zajedno sa ostalim Nemcima iz Rajha, evakuisana je avionom.

Ostale fabrike na području oko Beograda i Zemuna, koje rade za potrebe vazduhoplovstva, nisu bile ugrožene od ustanika.

Firma Rogožarski u Beogradu-Zemunu dobila je dodatne subporudžbine od fabrika aviona u Viner Najštatu za Me 109 a drvni pogon iste fabrike zaposlen je porudžbinama nameštaja za Upravu snabdevanja Vermahta, *fabrika aviona Zmaj* u Zemunu treba da izrađuje predgrejače.

Firma Spartalj u Beogradu predviđena je za proizvodnju zavrtanja za cevovode pod velikim pritiskom za prototipove borbenih aviona, a kao subliferant firme Šuster, Beč [Schuster, Wien].

Ostale fabrike: U Kruševcu su napadi ustanika samo na taj način mogli da se odbiju što su I i II ekipa za izvlačenje, koje su tamo smeštene, upotrebljene za odbranu. Jedan čovek iz I ekipe za izvlačenje, vodnik Oto Henike, pri tome je poginuo. Zavodi Obilićevo i Ravnjak, koji leže kod Kruševca, gde je evakuacija bila u toku, prolazno su zauzeti od ustanika, koji se i sada nalaze u neposrednoj blizini istih. Ove fabrike su delimično opljačkane od ustanika, pri čemu je i sav alat za spasavanje, vlasništvo II ekipe, odnet. Evakuacija mašina, koja je trenutno zaustavljena, zavisi od daljeg razvoja situacije.

Vojnotehnički zavod Kragujevac okružen je od ustanika, železnički saobraćaj i telefonske linije za Kragujevac su u prekidu.

Proizvodnja sirovina dostigla je u mesecu septembru u Srbiji okruglo 3900 tona olovnog koncentrata, 2600 tona cinkovog koncentrata, 8400 tona pirita i 1900 tona rude gvožđa, zatim manje količine bakarnih koncentrata, cementnog bakra i srebra.

Rudnik bakra Bor ometan je poduhvatima bandi u daljoj okolini jako u doturu mašina i materijala koji su potrebni za njegovu izgradnju. Uprkos tome, radovi ponovne izgradnje dobro napreduju. Na izgradnji železnice vršeni su radovi otkopa i proizvodnje. Posle razaranja telefonskih linija, veza je

morala da se održava putem radiograma i kuririma, koji su putovali brodom ili železnicom. Rađeno je na izgradnji aerodroma u Boru.

Rudnik i topionica olova i cinka Trepča, koji stoji pod upravom komesara, pokazao je — u odnosu na prethodne mesece — normalnu proizvodnju u rudniku Stari Trg, dok je proizvodnja u rudniku Kopaonik jako ometana usled nestašice vagona. I proizvodnja topionice je, usled nedostatka hlora, bila jako smanjena, proizvodnja rafiniranog olova se smanjila od 1531 tone u julu na 529 tona u avgustu. Na žičaru je izvršeno više atentata dinamitom, no štete koje su nastale mogle su da se otklone u kratkom periodu.

Manji pogoni rudnika metala su svi, više ili manje, napadani od bandi i u više slučajeva su pretrpeli velike štete.

Usled mnogobrojnih razaranja od strane bandi, snabdevanje energijom i ugljem je bilo nedovoljno. Vazdušni dalekovodi su prekinuti. Sopstvena proizvodnja u septembru iznosila je maksimalno 25.000 tona kamenog i mrkog uglja i 24.000 tona lignita. Fabrike koje rade po porudžbinama Vermahta, u većini slučajeva rade sa postojećim rezervama uglja.

I transport sirovina je jako trpeo usled stalnih prekida pruga koje su izvršili ustanici, samo znatno pojačanom zaštitom železnice može da se očekuje poboljšanje.

Transport iz državnih zavoda baruta i dinamita Obilićevo i Ravnjak, kao i iz zavoda Kragujevac morao je da se prekine zbog nereda.

Situacija sa radnom snagom se pogoršala usled terora ustanika protiv onih koji su voljni za rad. Raspoloženje radnika se pogoršalo i usled nedovoljnog snabdevanja životnim namirnicama. U Rajh je otpremljeno oko 3.000 poljoprivrednih i zanatskih radnika, čime se ukupan broj do sada otpremljene radne snage popeo na oko 26.000.

dr Doogs
kapetan i ađutant

Video:
Braumiler,
pukovnik i šef
Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka

. . . [30]

Zaključak za mesec oktobar 1941.

Ustanički pokret na srpskoj teritoriji u mesecu oktobru se nije proširio u svojim dejstvima. Jače obezbeđenje najvaž-

nijih železničkih pruga je dozvoljavalo da se nastavi otprema mašina alatljika i fabričkih uređaja iz zavoda u Kragujevcu, kao i iz zavoda Obilićevo i Ravnjak od strane 333. kolone za evakuaciju, kao i OKW/I i II grupe za evakuaciju. Za vojnoprivrednu proizvodnju, sada kao i pre, dolaze u obzir samo fabrike koje leže na području oko Beograda i koje uglavnom rade za potrebe avijacije.

Pregled nad vojnoprivrednim fabrikama u Srbiji daje za mesec oktobar sledeću sliku:

1. *Zavod Kragujevac.* Porudžbina za vremenske upaljače povučena. Porudžbine za odeću, tovarna sedla, uzde i zaprežni pribor, šinske čivije su isporučene. Fabrika se po naredbi OKW/Wi. Rü. Amt evakuiše.

2. *Fabrika »Vistad«, Valjevo.* Povučene su porudžbine za vremenske upaljače. Mašine alatljike, koje su hitno potrebne u Nemačkoj, biće otpremljene.

3. *Fabrika »Vistad«, Barič.* Unutrašnja izgradnja ove fabrike za proizvodnju trotila obezbeđena je ekipom za fabričku zaštitu, mađarskom topovnjačom koja je usidrena u blizini fabrike na Savi i pešadijskim patrolama. U dogledno vreme može se očekivati puštanje u rad ove fabrike.

4. *Zavod Čačak* evakuisan.

5. *Državni zavod baruta i dinamita Ravnjak* kod Kruševca i

6. *Državni zavod baruta i dinamita Obilićevo kod Kruševca.* Celokupni fabrički uređaji će biti otpremljeni. Radovi na evakuaciji prekidani su napadima ustanika i prolaznim zauzimanjem od strane istih.

7. *Vojnotehnički zavod Lazarevac kod Vreoca.* Ova fabrika azota, koja se nalazi u izgradnji, verovatno će biti evakuisana.

8. *Fabrika oružja i municije Užice.* Fabrika trenutno u rukama ustanika.

9. *Industrija motora Rakovica kod Beograda.* Fabrika trenutno radi sa 775 službenika i radnika. Njom rukovodi »Junkers-koncern«.

10. *Fabrika Ikarus, Zemun* (Hrvatska). Fabrika je ogranak Fabrike aviona u Viner Nojštatu, radi sa 810 službenika i radnika. Proizvodnja delova za »Me 109«.

11. *»Zmaj«, Petrović & Sterić A. G., Zemun (Hrvatska).* Uprava od firme Eberšpeher, Eslingen [Eberspaecher, Esslingen]. Početak rada verovatno početkom decembra. Proizvodnja kućišta, uređaja za pogon vozila i predgrejača.

12. *Prva srpska fabrika aviona Rogožarski A. G., Beograd.* Pod pokroviteljstvom Fabrike aviona iz Viner Nojštata. Ima 120 službenika i radnika. Izrađuje delove za fabrike aviona, kao i uređaje za smeštaj za Upravu snabdevanja Vermahta.

13. *Prva srpska fabrika aviona Rogožarski A. G., pogon Zemun* (Hrvatska). Uzeta pod zakup od Fabrike aviona u Viner Nojštatu. 35 službenika i radnika, hitne opravke.

14. *Državna fabrika aviona, Kraljevo.* Uzeta u zakup od firme Dornier-Verken. Izrada delova za tip aviona Do 217. Opravka i dovršavanje zaplenjenih aviona za hrvatsku avijaciju. 920 službenika i radnika. Pošto je znatan deo zaposlenih zahvaćen egzekucijom koja je izvršena kao mera odmazde, ponovan početak rada je vrlo otežan, ako ne i nemoguć.

15. *Inž. Spartalj, Beograd.* Nadzor vrši firma Šuster, Beč. 50 službenika i radnika. Izrada zavrtnjeva za cevovode pod visokim pritiskom za frontalne avione.

16. *Teleoptik, Zemun (Hrvatska).* Nadzor vrši firma Askania, Berlin. 50 službenika i radnika. Opravka i izrada delova za veštačke horizonte.

17. *Mikron, preduzeće za preciznu mehaniku, optiku i elektrotehniku, Beograd.* Snabdevanje vrši firma Askania, Berlin. 130 službenika i radnika. Izrada delova i opravka veštačkih horizonata. Proizvodnja delova za nišanske sprave za bombardovanje »LC 7«.

18. *Nestor, fabrika za preciznu mehaniku, Beograd.* Snabdevanje vrši firma Askania, Berlin. 70 službenika i radnika. Proizvodnja delova za veštačke horizonte.

19. *Signal A. G., Beograd.* 25 službenika i radnika. Izrada nosećih radio-stanica, proizvodnja delova za nišanske sprave za bombardovanje.

20. *Knebl & Ditrih, Inđija (Hrvatska).* Nadzor vrši firma Sedemajer [Sedemeir], Bernau kod Berlina. 100 službenika i radnika. Izrada padobrana, specijalne avijatičarske odeće, kožnih kaputa, kombinovanih odela od krzna.

21. *Fabrika kože Dohnalek, Zemun (Hrvatska).* 40 službenika i radnika. Isporuka kože za firmu Knebl & Ditrih, Inđija.

22. *»Sartid«, Srpski rudnik i topionica-valjaonica, Smederevo.* 1000 službenika i radnika. Isporuka limova, profilnog gvožđa, alata, eksera za šine i inžinjerijskih materijala za železnicu. Martinova peć trenutno ne radi usled nedostatka sirovina i pogonskih sredstava. Preti zaustavljanje celokupnog pogona valjaonice.

23. *»Sartid«, visoka peć Majdanpek kod Kučeva.* 200 službenika i radnika. Proizvodnja sirovog gvožđa za valjaonicu Smederevo. Postrojenje trenutno van pogona zbog ugroženosti od ustanika.

24. *Železničko-remontni zavod Kraljevo.* 630 službenika i radnika. Porudžbine od srpskih državnih železnica za opravku otvorenih teretnih vagona. Jedna velika hala se ruši za fabriku lokomotiva u Beču, tako i gvozdena konstrukcija hale ide Direkciji železnica Rajha, Beč. Mašine alatljike zahtevane za Rajh.

25. *Jasenica, Smed. Palanka.* 315 službenika i radnika. Opravka vojnih motornih vozila. Isporuka uređaja za smeštaj.

26. *Fabrika vagona, Kruševac.* 220 službenika i radnika. Proizvodnja novih 75 otvorenih i 80 zatvorenih teretnih vagona za srpske državne železnice.

Proizvodnja sirovina. U oktobru je proizvodnja i separacija dostigla okruglo 430 tona pirita, 2700 tona olovnih koncentrata, 1700 tona sirovog olova, 550 tona olovnog metala, kao i manje količine bakra, liskuna i azbesta. U poređenju sa prethodnim mesecom, proizvodnja sirovina je dakle opala, pogotovu što su se rudnici antimona, rudnici gvozdene rude i rudnici magnezita prolazno nalazili u rukama ustanika. Rudnici antimona, rudnici magnezita, kao i rudnik gvožđa Rudna Glava još uvek se nalaze u rukama ustanika. Rudnik bakra Bor od 20. 10. radi sa radnim programom 1, koji do kraja godine predviđa mesečnu eksploataciju od 45.000 tona i proizvodnju od 2.200 tona bakra. Situacija u snabdevanju *energetikom* na srpskoj teritoriji je, usled nedostatka uglja, bila takva da su elektrane delimično samo 4 sata dnevno mogle da daju struju. Da bi se osiguralo snabdevanje Beograda električnom strujom, ponovo treba da proradi glavni proizvođač struje u Vreocima i rudnik uglja koji leži u neposrednoj blizini istog. Prenošenje struje dalekovodima opšte uzev nije moguće, jer se ponovno osposobljavanje razorenih dalekovoda još ne može izvršiti zbog ugrožavanja istih od bandi. Fabrike koje rade za potrebe Vermahta dosada su mogle još u dovoljnoj meri da se snabdevaju električnom energijom, pošto je potrošnja struje u neindustrijske svrhe svedena na minimum.

Snabdevanje ugljem moglo je da se održi i mimo toga što su rudnici u ustaničkim krajevima prestali da rade, jer je ponovo počeo rad rudnika na području oko Ćuprije, koje je očišćeno od bandi, sa otkopom od oko 23.000 tone uglja i oko 28.000 tona lignita. Iz Rajha je uvezeno oko 10.000 tona koksa i nešto kamenog uglja. Ako dođe do hladnog vremena, srpska teritorija se neće moći snabdeti sa dovoljno uglja. Najnužnije potrebe fabrika koje rade po nalozima Vermahta mogle su da

se obezbede jedino na taj način što je nevažnim fabrikama snabdevanje svedeno na najmanju meru.

Otprema sirovina trpela je usled stalnog prekida železničkog saobraćaja, koji su prouzrokovali ustanici. Od »Rohštof-Handelsgeselšaft m. b. H.«, Berlin-Mariendorf (Roges), nije izvršena nikakva otprema, isto tako ni od rudnika Trepča. U Rajh je otpremljeno oko 2.000 tona starog gvožđa.

Situacija sa radnom snagom. Za mali broj preduzeća koja rade za Vermaht bilo je dovoljno radne snage. Bilo je potrebno novo regulisanje zarada, takođe i odobrenje dodataka za životne namirnice s obzirom na velike teškoće u snabdevanju namirnicama. Za Rajh je posredovano oko zapošljavanja 3.000 poljoprivrednih i zanatskih radnika, čime se ukupan broj radne snage koja je dosada otpremljena u Rajh povećao na oko 29.000.

Situacija u saobraćaju stajala je pod znakom napada ustanika na železničke stanice i razaranja mostova i šina. Glavna železnička pruga Beograd — Niš — Skoplje mogla je tako da se osigura da su prolazni prekidi iznosili samo 9 1/2 dana.

Teretna plovidba na Dunavu i dalje se vršila, na Savi je plovidba ponovo uspostavljena pod zaštitom mađarskih topovnjača.

Saobraćaj na putevima je na velikom delu srpske teritorije bio i nadalje onemogućen zbog postojeće nesigurnosti.

Video:
Braumiler,
pukovnik i šef
Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka

dr Doogs
kapetan i ađutant

. . . [31]

Zaključak za mesec novembar 1941.

Ustanički pokret u Srbiji u mesecu novembru znatno je opao usled dejstva jačih borbeno oprobanih trupa, kao i usled oštrih mera odmazde koje su preduzimane protiv ustanika i delova stanovništva koji ih potpomažu. Ustanička teritorija, koja je dosada bila evakuisana, u znatnoj meri je ponovo okupirana i očišćena od bandi. Rudnici, fabrike naoružanja i transportni putevi do istih obezbeđeni su trupom, pojačanim fabričkim zaštitama i izgradnjom odbrambenih postrojenja, kao, npr., stražarskim osmatračnicama, minskim zaprekama i žičanim preprekama.

Završena je izgradnja *fabrike Barič* od firme »Vistad A. G.«. U toku je nabavka još nedostajućih sirovina i materijala, snabdevanje ugljem i dovod električne struje.

Proizvodna organizacija *Goćevac-Jezet,* Beograd, dobila je nalog za proizvodnju 21.000 kom. duplih telefona; pripremni radovi su u toku.

Fabrike u Beogradu, koje su zauzeli RdL i ObdL, morale su u drugoj polovini meseca preko dana da obustave proizvodnju usled ukidanja snabdevanja Beograda električnom energijom. I valjaonica *Sartid* je morala da zaustavi proizvodnju zbog nedostatka uglja. Iz tih razloga su isporučene samo porudžbine u vrednosti od RM 170.000. Stanje porudžbina iznosilo je na kraju meseca okruglo 6,7 miliona rajhsmaraka.

Otežane su dopreme i subisporuke, pošto situacija u pogledu nedostataka na srpskoj teritoriji postaje sve jača, a isporuke su morale da se izvrše isključivo iz Rajha i Hrvatske. Na primer, »Sartid A. G.« nije mogao više da isporuči naručene limove. Situacija u snabdevanju električnom energijom se pogoršava sve više usled prestanka rada rudnika i oštećenja prenosnih kanala. Električne centrale su bile skoro bez uglja za pogon. U Beogradu je preko dana povremeno moralo biti obustavljeno davanje struje industrijama i privatnim potrošačima. Time su pogođene i fabrike koje leže u Beogradu, a koje rade za potrebe Vermahta, tako da su iste delimično prešle na noćni rad. Za fabriku Rakovica, koja radi za potrebe vazduhoplovstva, posle kraćeg prekida mogla je ponovo da se obezbedi isporuka struje. Vreoci, na široj teritoriji Beograda, glavni snabdevač Srbije električnom strujom, a naročito za Beograd, krajem meseca je ponovo otpočela sa proizvodnjom električne struje u ograničenom obimu.

Proizvodnja uglja je u novembru iznosila 25.000 tona kamenog i mrkog uglja i 30.000 tona lignita. Iz Rajha, Hrvatske, Bugarske i Rumunije uvezeno je kamenog i mrkog uglja i koksa okruglo 42.000 tona. Pošto su ugljene rezerve bile iscrpene, skoro celokupna proizvodnja srpskih rudnika morala se dodeliti železnici. Zato je snabdevanje vojnoprivrednih fabrika bilo nedovoljno, dodeljivanje domaćeg pečenog uglja civilnom stanovništvu je sasvim ukinuto.

»Rohštof-Handelsgezelšaft« (Roges) otpremila je u novembru 64 tone obojenih metala, 15 tona aluminijuma i 1 tonu ostalih sirovina. Iz rudnika bakra Bor krajem meseca su otišle prve isporuke do pretovarne luke Prahovo. Rudnici Trepča isporučili su samo 194 tone rafiniranog olova za Italiju.

Otprema starog gvožđa iznosila je okruglo 2800 tona, otprema mašina alatljika, uređaja itd. znatno je povećana usled

poboljšanja situacije u saobraćaju. Iz *Zavoda Kragujevac* otpremljeno je u Rajh 109 vagona, iz Državne fabrike eksploziva Ravnjak 39 vagona, iz Državne fabrike baruta i eksploziva Obilićevo 33 vagona, iz *Vojnogeografskog instituta,* Beograd, jedan vagon sa presama i dva sa aparatima za kopiranje. Zatim su u fabriku »Vistad«, Barič, dopremljena iz Ravnjaka 24 vagona uređaja i mašina.

Radne snage je bilo dovoljno na raspolaganju, i to za fabrike koje rade za potrebe Vermahta. Nasuprot tome, ponovno puštanje u rad rudnika uglja otežano je, jer usled ustaničkog pokreta nedostaje znatan deo rudara. Zamena za ove treba da se stvori prinudnim radom.

U Rajh je otpremljeno ukupno 3400 ljudi i žena, čime se ukupan broj radne snage povećava na 32.000. Situacija u saobraćaju se poboljšava usled uspešnog ugušivanja ustanka. Veliki deo železničkih pruga, koje su bile van saobraćaja, ponovo je proradio. Smanjeni su napadi i sabotaže na železnička postrojenja i vozove. Civilni saobraćaj, koji je u oktobru zaustavljen, ponovo je proradio u ograničenom obimu.

I u *rečnoj plovidbi* se manifestovalo popuštanje u političkoj napetosti. Robni promet na Dunavu i Savi se odvijao bez znatnih događaja sabotaže. Usled jakih snežnih vejavica je sredinom meseca plovidba bila zaustavljena nekoliko dana.

Usled nesigurnosti, *saobraćaj na putevima* je još uvek skoro sasvim onemogućen.

U novembru proizvedeno je, odnosno prerađeno od sirovina u okruglim brojevima: 21.000 tona bakarne rude, 4.990 tona bakarnog kamenca, 1.400 tona cinkovog koncentrata, 2.600 tona olovnog koncentrata, 2.100 tona sirovog olova, 3.900 tona pirita, 1.000 tona olovnog metala, kao i manje količine bakarnih koncentrata, cementa, bakra, bizmuta, azbesta i liskuna.

Video
Braumiler,
pukovnik i šef
Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka

dr Doogs
kapetan i ađutant

. . .[32]

Zaključak za mesec decembar 1941.

Dalje smirivanje na srpskoj teritoriji. Izgleda da je jedan deo ustanika pod vođstvom pukovnika Mihailovića pobegao iz Srbije u Hrvatsku da bi tamo rukovodio ustaničkim pokretom. Za obezbeđenje jugoistočnog dela srpske teritorije postavljene

su bugarske trupe, a nemačke okupacione divizije podeljene su na ostali deo Srbije.

Od naloga Vermahta isporučeno je proizvoda u vrednosti RM 470.000. Stanje porudžbina iznosilo je krajem meseca okruglo 7,5 miliona RM, koji iznos obuhvata isporuke telefona sa duplim slušalicama, tekstila i kožnih proizvoda, motornih vozila za armiju i vazduhoplovstvo, itd.

Još nije izvršeno puštanje u rad fabrike Barič zbog nedovoljne dopreme uglja. Beogradske fabrike radile su bez smetnji za potrebe vazduhoplovstva. Fabrika aviona Kraljevo zaposlena je opravkama.

Situacija u snabdevanju *električnom energijom* znatno se poboljšala. U Beogradu je električna energija mogla da se stavi na raspolaganje u punom obimu. Centrala u Makišu kod Vreoca radila je punim kapacitetom.

Proizvodnja uglja se povećala i iznosila je 37.000 tona kamenog i mrkog uglja, 38.000 tona lignita. Pošto ovi brojevi i mimo toga još znatno zaostaju za utvrđenim količinama isporuke za industriju, Vermaht i državne železnice uvezeno je preko 17.000 tona iz Rajha, Hrvatske, Bugarske i Rumunije. Jedan deo srpskih rudnika kamenog uglja još uvek nije mogao ponovo da proradi, pošto je prvo moralo da se radi na ponovnom osposobljavanju uređaja, koje su ustanici razorili. I radno osoblje se samo postepeno javlja na rad, a osposobljavanje nove radne snage za rad bilo je teško usled nedostatka odgovarajućeg osoblja za upućivanje i nadzor. Srpskim ugljem uglavnom su snabdevane železnice, električne centrale i Vermaht. Snabdevanje vojnoprivrednih preduzeća je još uvek bilo nedovoljno, raspodela stanovništvu je sasvim ukinuta.

Od *starog gvožđa* je otpremljeno u Rajh 1.900 tona, a *zaplenjenih mašina:* 36 vagona uređaja i materijala iz Zavoda Kragujevac, zatim 36 vagona iz Fabrike eksploziva Ravnjak i 38 vagona iz Zavoda baruta i eksploziva Obilićevo.

Fabrike koje direktno ili indirektno rade za potrebe Vermahta imale su na raspolaganju dovoljno radne snage. Nasuprot tome, sastav stručne radne snage u Fabrici aviona Kraljevo, koji je posle sprovođenja mera odmazde jako smanjen, još uvek nije mogao da se popuni. Radnici su, opšte uzevši, još uvek nemirni i nepoverljivi. Srpska vlada je izdala naredbu o obaveznom radu i ograničenju slobode zapošljavanja, pomoću koje se mogu vršiti prinudne mere.

U Rajh je upućeno 890 industrijskih i poljoprivrednih radnika, tako da je broj ukupno otpremljene radne snage dostigao okruglo 32.000.

Železnički saobraćaj uspostavljen je na svim prugama koje su bile stavljene van saobraćaja. Jedva još da su se dešavali napadi i sabotaže na železnička postrojenja i vozove. Glavna pruga Beograd — Niš — Skoplje je u toku decembra bila stalno u saobraćaju. Radi obezbeđenja mostova, tunela itd. koji leže na ovoj pruzi, počela je izgradnja stražarskih osmatračnica.

Rečna plovidba na Dunavu i njegovim pritokama takođe je vršena prema planu. Krajem meseca je plovidba, zbog jakih kretanja leda, morala da se obustavi.

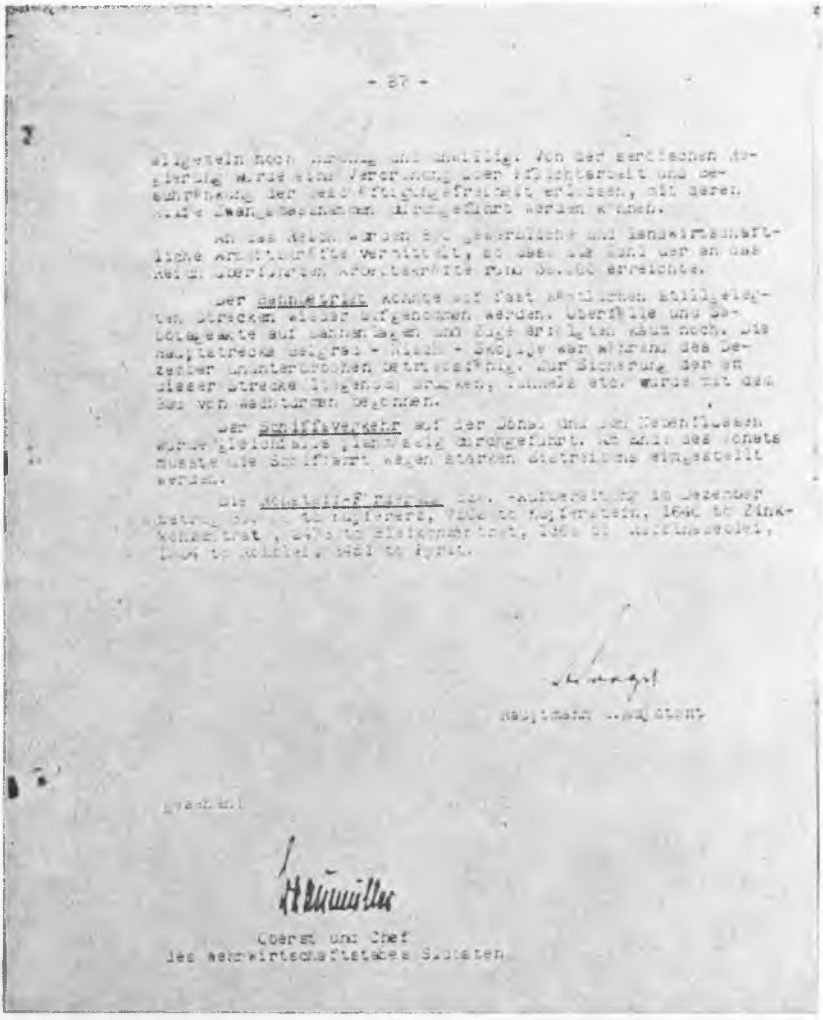
Proizvodnja sirovina, odnosno prerada je u decembru iznosila: 7.502 tone bakarnog kamenca, 1.645 tona cinkovog koncentrata, 2.473 tone olovnog koncentrata, 1.362 tone rafiniranog olova, 1.554 tone sirovog olova, 3.451 tonu pirita.

Video:
Braumiler,
pukovnik i šef
Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka

dr Doogs
kapetan i adutant

[illegible]

[illegible] Die Belegschaft [illegible] Arbeiter [illegible] Arbeitszeit [illegible] Stunden [illegible] Sonntagsarbeit [illegible] Überstunden [illegible] Arbeitszeit [illegible] Arbeitsschutz [illegible] Arbeitsunfälle [illegible] Arbeitsschutzbestimmungen

- 27 -

Oberst und Chef
des Wehrwirtschaftsstabes

PRILOG

NEMAČKI DOKUMENTI ZA PERIOD OD 27. MARTA DO 31. DECEMBRA 1941. DOSAD OBJAVLJENI U ZBORNIKU

1. Zaključci sa savetovanja u Berlinu od 27. marta 1941, na kojem je Adolf Hitler doneo odluku da, uz vojničku podršku Italije, Mađarske i Bugarske, nadmoćnim snagama napadne Jugoslaviju, razaranjem joj nanese vojni poraz i raskomada je u zajednici sa svojim saveznicima (tom II, knj. 2, prilog br. 1)
2. Direktiva Adolfa Hitlera od 27. marta 1941. Vrhovnoj komandi nemačke oružane sile za koncentrični napad na Jugoslaviju (tom II, knj. 2, prilog br. 2)
3. Predlog načelnika štaba Vrhovne komande nemačke oružane sile od 28. marta 1941. za koordinaciju nemačko-italijanskih operacija protiv Jugoslavije i Grčke (tom II, knj. 2, prilog br. 3)
4. Dopunska naređenja načelnika Vrhovne komande nemačke oružane sile Vilhelma Kajtela od 29. marta 1941. uz Hitlerovu direktivu br. 25 za napad na Jugoslaviju (tom II, knj. 2, prilog br. 4)
5. Uputstvo Vrhovne komande nemačke suvozemne vojske od 30. marta 1941. o izvršenju napada na Jugoslaviju (tom II, knj. 2, prilog br. 5).
6. Naređenje Adolfa Hitlera od 31. marta 1941. vrhovnim komandama nemačkih suvozemnih snaga i vazduhoplovstva da koncentrični napadi na Jugoslaviju uslede 5, 8. i 12. aprila i da se izvrše ojačanja udarnih grupa na pravcima za Skoplje i Niš (tom II, knj. 2, prilog br. 6).
7. Zapovest komandanta 12. nemačke armije feldmaršala Vilhelma Lista od 2. aprila 1941. za napad na Jugoslaviju (tom II, knj. 2, prilog br. 8)
8. Jutarnji izveštaj Komande 12. nemačke armije od 6. aprila 1941. Vrhovnoj komandi suvozemne vojske o momentu napada na Jugoslaviju i Grčku, postizanju punog iznenađenja i dobrih uspeha (tom II, knj. 2, dok. br. 12).
9. Saopštenje Vrhovne komande nemačke oružane sile od 12. aprila 1941, o Hitlerovom planu za podelu Jugoslavije (tom II, knj. 2, prilog br. 14)

10. Odredbe o kapitulaciji Jugoslavije usvojene 17. aprila 1941. od nemačko-italijanske oružane sile i predstavnika Jugoslavije (tom II, knj. 2, prilog br. 20)
11. Demarkaciona linija ustanovljena 23. aprila 1941. između nemačkog i italijanskog okupacionog područja Jugoslavije (tom II, knj. 2, prilog br. 22).
12. Zapovest Štaba 11. nemačkog armijskog korpusa od 27. IV 1941. (tom I, knj. 1, dok. br. 101).
13. Zapovest komandanta 2. nemačke armije od 28. IV 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 102).
14. Dopunska zapovest Štaba 11. nemačkog armijskog korpusa od 29. IV 1941. (tom I, knj. 1, dok. r. 103).
15. Izveštaj Štaba 60. nemačke pešadijske divizije od 17. V 1941 (tom I, knj. 1, dok. br .104)
16. Saopštenje Krajskomandanture u Beogradu od 24. maja 1941. o odnosu stanovništva prema nemačkim oficirima i vojnicima (tom I, knj. 2, dok. br. 90)
17. Hitlerova direktiva br. 31 od 9. VI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 105).
18. Odredbe načelnika štaba nemačke Vrhovne komande od 15. VI 1941. za izvršenje Hitlerove direktive br. 31 (tom I, knj. 1, dok. br. 106).
19. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 22. VI 1941 (tom, I, knj. 1, dok. br. 107)
20. Naređenje dr Turnera M. Aćimoviću od 22. VI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 108)
21. Obaveštenje vojnog zapovednika Srbije od 27. juna 1941. o kaznenom pravosuđu u Srbiji (tom I, knj. 2, dok. br. 92)
22. Naređenje Komande žandarmerijskog okruga Kranj Žandarmerijskoj stanici u Jezerskom od 28. juna 1941. o preseljavanju Slovenaca (tom VI, knj .1, dok. br. 90)
23. Naređenje nemačkog komandanta žandarmerije kod šefa civilne uprave za okupirano područje Koruške i Kranjske od 3. jula 1941. o upotrebi 181. rezervnog policijskog bataljona za kontrolu terena (tom VI, knj. 1, dok. br. 92)
24. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 6. VII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 110)
25. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 8. VII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 111)
26. Izveštaj Žandarmerijske stanice u Trbovlju komandantu Policije bezbednosti u Donjoj Štajerskoj od 10. jula 1941. o ustanku trbovljanskih partizana (tom VI, knj. 1, dok. br. 96)
27. Izveštaj Žandarmerijske stanice Zagorje na Savi komandantu Policije sigurnosti u Donjoj Štajerskoj od 11. jula 1941. god. povodom vesti o izbijanju ustanka (tom VI, knj. 1, dok. br. 98)
28. Uredba vojnog zapovednika Srbije od 11. jula 1941. o pooštrenju kazni (tom I, knj. 2, dok. br. 94)
29. Izveštaj Žandarmerijske stanice Zagorje na Savi komandantu policije sigurnosti u Donjoj Štajerskoj od 11. jula 1941. povodom vesti o izbijanju ustanka (tom VI, knj. 1, dok. br. 98)

30. Izveštaj žandarmerijske stanice u Trbovlju komandantu Policije bezbednosti u Donjoj Štajerskoj od 14. jula 1941. o pisanju parola i sabotažama u Trbovlju (tom VI, knj. 1, dok. br. 102)
31. Izveštaj Komande žandarmerijkog okruga Trbovlje komandantu žandarmerije kod šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 15. jula 1941. o sabotaži i pisanju parola u Trbovlju (tom VI, knj. 1, dok. br. 103).
32. Naredba vojnog zapovednika Srbije od 17. jula 1941. povodom partizanskih akcija u Beogradu (tom I, knj, 2, dok. br. 96).
33. Pismo komandanta okupirane Srbije od 18. jula 1941. Milanu Aćimoviću o partizanskim akcijama u Beogradu (tom I, knj. 2, dok. br. 98)
34. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 19. VII 1941. (tom I, knj. 1, dok. br. 112)
35. Izvod iz izveštaja šefa nemačke policijske službe od 19. VII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 113)
36. Izveštaj agencije »Rudnik« od 22. jula 1941. o streljanju u Valjevu (tom I, knj. 2, dok. br. 100)
37. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 23. VII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 114)
38. Izveštaj agencije »Rudnik« od 23. jula 1941. o streljanju šesnaest partizana u Smederevskoj Palanci (tom I, knj. 2, dok. br. 101)
39. Naređenje nemačkog komandanta Policije bezbednosti Alpske zone od 23. jula 1941. o suzbijanju antinemačke propagande u Donjoj Štajerskoj (tom I, knj. 1, dok. br. 107)
40. Naredba vojnog zapovednika Srbije od 24. jula 1941. o predaji oružja (tom I, knj. 2, dok. br. 102)
41. Naredba Komande Beograda od 28. jula 1941. o uvođenju policijskog časa (tom I, knj. 2, dok. br. 105)
42. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 28. jula 1941. o uvođenju policijskog časa zbog delatnosti partizanskih jedinica (tom VI, knj. 1, dok. br. 109)
43. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 29. VII 1941 (tom 1, knj. 1, dok. br. 115)
44. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 29. VII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 116)
45. Izvod iz izveštaja šefa nemačke policijske službe od 29. VII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 117)
46. Saopštenje »Donaucajtunga« od 29. jula 1941. povodom naredbe komandanta okupirane Srbije o predaji oružja (tom I, knj. 2, dok. br. 107)
47. Odluka šefa Civilne uprave u okupiranim područjima Koruške i Kranjske od 29. jula 1941. o obrazovanju vanrednog suda protiv ustanika (tom VI, knj. 1, dok. br. 110)
48. Naređenje Komande žandarmerijskog okruga Kranj svim žandarmerijskim stanicama u okrugu od 29. jula 1941. o pooštrenim merama bezbednosti žandarmerije zbog sabotaže i atentata na organe bezbednosti (tom VI, knj. 1, dok. br. 111)

49. Saopštenje agencije DNB od 30. jula 1941. o uvođenju kontribucije kao mere za odmazdu (tom I, knj. 2, dok. br. 108)
50. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 30. jula 1941. o streljanju deset članova sabotažne grupe u Krškom (tom VI, knj. 1, dok. br. 113)
51. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 31. VII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 118)
52. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 1. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 119)
53. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 1. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 120)
54. Izveštaj Komande žandarmerijskog okruga Trbovlje komandantu žandarmerije kod šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 1. avgusta 1941. o akcijama sabotaže u okolini Trbovlja (tom VI, knj. 1, dok. br. 117)
55. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 2. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 121)
56. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 2. avgusta 1941. o streljanju četiri ustanika u kamničkom srezu (tom VI, knj. 1, dok. br. 118)
57. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 5. avgusta 1941. o uništenju dela Kranjske čete u lovačkoj kući pod Storžićem (tom VI, knj. 1, dok. br. 119)
58. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 6. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 122)
59. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 6. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 123)
60. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 6. avgusta 1941. god. o smrtnoj presudi i streljanju četiri Slovenca u Begunjama (tom VI, knj. 1, dok. br. 120)
61. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 7. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 124)
62. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 8. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 125)
63. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 9. avgusta 1941. o streljanju deset talaca zbog ubistva jednog pripadnika nemačke Policije sigurnosti (tom VI, knj. 1, dok. br. 122)
64. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 10. avgusta 1941. o steljanju šest lica u Mariboru (tom VI, knj. 1, dok. br. 125)
65. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 11. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 126)
66. Izveštaj agencije DNB od 12. avgusta 1941. o partizanskoj akciji na železničkoj pruzi Ralja — Beograd (tom I, knj. 2, dok. br. 111)
67. Naređenje nemačkog komandanta žandarmerije kod šefa Civilne uprave za okupirano područje Koruške i Kranjske od 12. avgusta 1941. o dodeljivanju borbenih sektora policijskim bataljonima za borbu protiv partizana (tom VI, knj. 1, dok. br. 126)
68. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 14. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 127)
69. Izveštaj šefa nemačke okupacione uprave u Srbiji od 15. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 128)
70. Proglas nemačkog feldkomandanta od 15. avgusta 1941. stanovništvu Užica (tom I, knj. 2, dok. br. 113)

71. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 16. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 129)
72. Saopštenje agencije DNB od 16. avgusta 1941. o vešanju u Beogradu (tom I, knj. 2, dok. br. 115)
73. Naredba nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 16. avgusta 1941. o uvođenju smrtne kazne (tom VI, knj. 1, dok. br. 129)
74. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 17. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 130)
75. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 17. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 131)
76. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 19. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 132)
77. Naređenje Komande nemačkih trupa »LXV« od 19. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 133)
78. Izveštaj Komande žandarmerijskog okruga Radovljica zameniku komandanta Policije bezbednosti na okupiranom području Koruške i Kranjske od 19. avgusta 1941. o situaciji u Gorenjskoj (tom VI, knj. 1, dok. br. 131)
79. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 20. avgusta 1941. o streljanju šest članova Partije 19. avgusta 1941 (tom VI, knj. 1, dok. br. 132)
80. Izveštaj načelnika štaba Okupacione uprave u Srbiji od 21. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 134)
81. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 22. avgusta 1941. o streljanju deset talaca povodom partizanskih akcija u kamničkom srezu (tom VI, knj. 1, dok. br. 135)
82. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 23. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 135)
83. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 23. avgusta 1941. o vešanju komandira Kranjske čete Milorada Stošića (tom VI, knj. 1, dok. br. 136)
84. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 24. avgusta 1941. o streljanju pet talaca povodom napada na gestapovskog agenta Cirila Praprotnika (tom VI, knj. 1, dok. br. 138)
85. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 25. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 136)
86. Uputstva nemačkog komandanta Policije za održavanje reda Alpske zone od 25. avgusta 1941. o borbi nemačke policije protiv partizana (tom VI, knj. 1, dok. br. 139)
87. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 26. avgusta 1941. o streljanju trinaest talaca povodom napada na žandarmerijske stanice u Ribnici i Zagorju (tom VI, knj. 1, dok. br. 140)
88. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 27. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 137)
89. Saopštenje agencije DNB od 27. avgusta 1941. o paljenju kuća u selima Podgorcu i Zlotu (tom I, knj. 2, dok. br. 117)
90. Izveštaj Komande žandarmerijskog okruga Trbovlje komandantu žandarmerije kod šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 27. avgusta 1941. o partizanskom napadu na rudničku separaciju i žandarmerijsku stanicu u Zagorju (tom VI, knj. 1, dok. br. 141)

91. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 28. avgusta 1941. o streljanju pet talaca u Donjim Gorjama (tom VI, knj. 1, dok. br. 142)
92. Uputstvo nemačkog komandanta angažovanih snaga kod šefa Civilne uprave od 28. avgusta 1941. o borbi protiv partizana (tom VI, knj. 1, dok. br. 143)
93. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 29. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 138)
94. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 29. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 139)
95. Saopštenje agencije DNB od 29. avgusta 1941. povodom obrazovanja Nedićeve vlade (tom I, knj. 2, dok. br. 118)
96. Izveštaj Komande žandarmerijskog okruga Kamnik komandantu žandarmerije kod šefa Civilne uprave za Korušku i Kranjsku od 29. avgusta 1941. o ustanku u kamničkom srezu (tom VI, knj. 1, dok. br. 144)
97. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 29. avgusta 1941. o streljanju pet talaca u Jaršama (tom VI, knj. 1, dok. br. 145)
98. Govor državnog savetnika dr Turnera, o zadacima Nedićeve vlade (tom I, knj. 2, dok. br. 119)
99. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 31. VIII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 140)
100. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 1. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 141)
101. Saopštenje agencije DNB od 1. septembra 1941. o streljanju u okolini Zaječara (tom I, knj. 2, dok. br. 121)
102. Saopštenje agencije DNB od 1. septembra 1941. o paljenju partizanskih kuća (tom I, knj. 2, dok. br. 122)
103. Saopštenje agencije DNB od 3. septembra 1941. o ubistvu nemačkog vojnika u Beogradu i o streljanju 50 lica za odmazdu (tom I, knj. 2, dok. br. 123)
104. Proglas nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 3. septembra 1941. o uvođenju kolektivnih kazni nad stanovništvom (tom VI, knj. 1, dok. br. 147)
105. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 3. septembra 1941. o streljanju deset talaca u Domžalama (tom VI, knj. 1, dok. br. 148)
106. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 4. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 143)
107. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 4. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 144)
108. Izvod iz Operacijskog dnevnika nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji za septembar 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 142)
109. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 4. septembra 1941. o streljanju pet talaca u Lescama (tom VI, knj. 1, dok. br. 150)
110. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Koruškoj i Kranjskoj od 4. septembra 1941. o streljanju pet talaca u Koruškoj Beli (tom VI, knj. 1, dok. br. 151)
111. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 4. septembra 1941. o streljanju deset talaca u Celju (tom VI, knj. 1, dok. br. 152)
112. Izveštaj žandarmerijske stanice Jesenice nemačkom političkom komesaru u Radovljici od 4. septembra 1941. o prepadu na uniformisanog fabričkog čuvara i pronalaženju letaka u Javorniku kod Jesenica (tom VI, knj. 1, dok. br. 153)

113. Naređenje feldmaršala Lista od 5. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 145)
114. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 6. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 147)
115. Izveštaj Komande nemačkih trupa »LXV« od 8. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 149)
116. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 9. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 150)
117. Izvevštaj nemačkog poručnika Dzaacka od 9. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 151)
118. Izvod iz izveštaja šefa nemačke policijske službe od 11. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 152)
119. Upozorenje nemačkog šefa civilne uprave za Korušku i Kranjsku od 11. septembra 1941. slovenačkom stanovništvu povodom paljevine fabrike nameštaja kod Kamnika (tom VI, knj. 1, dok. br. 159)
120. Telegram feldmaršala Lista nemačkoj Vrhovnoj komandi od 13. IX 1941 (tom I, knj. 1. dok. br. 154)
121. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 15. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 155)
122. Zapovest Komande nemačkih trupa »LXV« od 15. IX 1941 tom I, knj. 1, dok. br. 156)
123. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 15. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 157)
124. Saopštenje agencije DNB od 15. septembra 1941. o streljanju pedeset talaca (tom I, knj. 2, dok. br. 131)
125. Hitlerova naredba feldmaršalu Listu od 16. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 158)
126. Naredba načelnika štaba nemačke Vrhovne komande od 16. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 159)
127. Izveštaj načelnika štaba Okupacione uprave u Srbiji od 16. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 160)
128. Izveštaj šefa Okupacione uprave u Srbiji od 16. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 161)
129. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 17. IX 1941 (tom I, knj 1., dok. br. 162)
130. Izveštaj Komande nemačkog 171. policijskog rezervnog bataljona zapovedniku Policije za bezbednost Alpske zone od 17. septembra 1941. o delatnosti bataljona od 9. avgusta do 5. septembra 1941 (tom VI, knj. 1, dok. br. 160)
131. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 17. septembra 1941. o streljanju četiri taoca u Trbovlju (tom VI, knj. 1, dok. br. 161)
132. Naređenje Komande nemačkih trupa »LXV« od 18. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 163)
133. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 19. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 164)
134. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 20. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 165)
135. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 21. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 166)
136. Referat dr Turnera od 21. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 167)
137. Zapovest generala Bemea od 21. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 168)
138. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 23. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 169)

139. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 23. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 170)
140. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 23. septembra 1941. o streljanju deset talaca 23. septembra 1941 (tom VI, knj. 1, dok. br. 163)
141. Izveštaj Štaba 342. nemačke pešadijske divizije od 24. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 171)
142. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 24. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 172)
143. Saopštenje agencije DNB od 24. septembra 1941. o streljanjima u Kumanima, Melencima i Mokrinu (tom I, knj. 2, dok. br. 135)
144. Izveštaj Komande žandarmerijskog okruga Trbovlje komandantu žandarmerije kod šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 24. septembra 1941. o akciji na Čemšeniku (tom VI, knj. 1, dok. br. 164)
145. Naredba generala Bemea od 25. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 173)
146. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 25. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 174)
147. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 25. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 175)
148. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 26. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 176)
149. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 26. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 177)
150. Izveštaj nemačke žandarmerijske stanice Ruše Komandi žandarmerijskog okruga Maribor II od 26. septembra 1941. o stanju u septembru i akcijama Pohorske partizanske čete (tom VI, knj. 1, dok. br. 166)
151. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 27. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 178)
152. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 28. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 179)
153. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 29. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 180)
154. Izveštaj načelnika štaba Okupacione uprave u Srbiji od 29. I 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 181)
155. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 30. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 182)
156. Izveštaj Komande nemačkih trupa »LXV« od 30. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 183)
157. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 30. IX 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 184)
158. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 1. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 185)
159. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 3. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 186)
160. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 3. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 187)
161. Izveštaj načelnika štaba Okupacione uprave u Srbiji od 4. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 188)
162. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 4. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 189)
163. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 4. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 190)

164. Izvod iz izveštaja šefa nemačke policijske službe od 5. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 191)
165. Plan komandanta 717. nemačke pešadijske divizije o borbi protiv partizana od 5. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 192)
166. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 6. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 193)
167. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 7. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 194)
168. Naređenje generala Bemea od 8. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 195)
169. Saopštenje agencije DNB od 8. oktobra 1941. o streljanju u Ćupriji i Jagodini (tom I, knj. 2, dok. br. 139)
170. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 9. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 196)
171. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 9. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 197)
172. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 9. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 198)
173. Izveštaj načelnika Štaba nemačke Okupacione uprave u Srbiji od 9. X 1941. god. (tom I, knj. 1, dok. br. 199)
174. Izvod iz izveštaja šefa nemačke policijske službe od 9. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 200)
175. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 9. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 201)
176. Naređenje vojnog zapovednika u Srbiji od 9. oktobra 1941. o uklanjanju kukuruza s polja (tom I, knj. 2, dok. br. 141)
177. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 10. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 202)
178. Naređenje generala Bemea od 10. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 203).
179. Plan komandanta 717. pešadijske divizije za borbu protiv partizana od 10. X 1941 (tom 1, knj. 1, dok. br. 204)
180. Izveštaj komandanta puka Vermanšafta »Celje-zapad« od 10. oktobra 1941. komandantu Vermanšafta u Mariboru pukovniku Blašu o napadu 1. štajerskog bataljona na Šoštanj (tom VI, knj. 1, dok. br. 167)
181. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 10. oktobra 1941. o streljanju deset talaca povodom napada 1. štajerskog partizanskog bataljona na garnizon Šoštanj (tom VI, knj. 1, dok. br. 168)
182. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 11. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 205)
183. Izveštaj Komande nemačkih trupa »LXV« od 12. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 206)
184. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 12. X 1941 tom I, knj. 1, dok. br. 207)
185. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 12. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 208)
186. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 12. X 1941. (tom I, knj. 1, dok. br. 209)
187. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 12. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 210)
188. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 13. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 211)
189. Izveštaj nemačkog poručnika Lipea od 13. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 212)

190. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 13. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 213)
191. Zapovest Štaba 342. pešadijske divizije od 13. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 214)
192. Zapovest Štaba 342. pešadijske divizije od 13. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 215)
193. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 13. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 216)
194. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 14. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 217)
195. Naređenje generala Bemea od 14. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 218)
196. Izveštaj komandanta 342. pešadijske divizije od 15. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 219)
197. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 15. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 220)
198. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 16. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 221)
199. Objava nemačkog šefa Civilne uprave za okupiranu teritoriju Koruške i Kranjske od 16. oktobra 1941. o streljanju dvadeset pripadnika narodnooslobodilačkog pokreta (tom VI, knj. 1, dok. br. 170)
200. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 18. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 222)
201. Saopštenje agencije DNB od 18. oktobra 1941. o streljanju dvesta lica u Beogradu (tom I, knj. 2, dok. br. 142)
202. Naređenje nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 19. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 223)
203. Izvod iz izveštaja šefa nemačke policijske službe od 20. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 224)
204. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 20. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 225)
205. Izveštaj kapetana Bišofshauzena od 20. X 1941. o masovnom streljanju u Kragujevcu (tom I, knj. 1, dok. br. 226)
206. Proglas nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 20. oktobra 1941. o preseljavanju Slovenaca (tom VI, knj. 1, dok. br. 171)
207. Izvod iz izveštaja šefa nemačke policijske službe od 21. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 227)
208. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 21. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 228)
209. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 21. oktobra 1941. o streljanju šest talaca u Mariboru (tom VI, knj. 1, dok. br. 172)
210. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 22. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 229)
211. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 22. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 230)
212. Uputstvo šefa Službe bezbednosti u Berlinu od 22. oktobra 1941. za borbu protiv Komunističke partije Jugoslavije (tom I, knj. 2, dok. br. 143)
213. Zapovest komandanta 342. pešadijske divizije od 23. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 231)
214. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 23. X 1941. (tom I, knj. 1, dok. br. 232)
215. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 26. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 233)

216. Naređenje dr Turnera od 26. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 234)
217. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 26. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 235)
218. Saopštenje agencije DNB od 27. oktobra 1941. o streljanju pedeset lica u Beogradu (tom I, knj. 2, dok. br. 145)
219. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 28. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 236)
220. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 28. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 237)
221. Izveštaj nemačke Policije bezbednosti od 28. oktobra 1941. o sukobu u selu Murnce s narodnim herojem Milanom Majcenom (tom VI, knj. 1, dok. br. 177)
222. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 29. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 238)
223. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 30. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 239)
224. Izveštaj šefa pozadinske službe u Štabu nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 30. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 240)
225. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 30. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 241)
226. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 30. oktobra 1941. o streljanju trideset talaca u Mariboru (tom VI, knj. 1, dok. br. 178)
227. Naređenje načelnika Štaba nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 31. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 242)
228. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 31. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 243)
229. Izveštaj komandanta 1. bataljona 724. pešadijskog puka od 31. X 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 244)
230. Obaveštenje nemačkog šefa Civilne uprave za okupirano područje Koruške i Kranjske od 31. oktobra 1941. o borbi na Golčaju protiv Radomeljske čete Kamničkog bataljona (tom VI, knj. 1, dok. br. 182)
231. Izveštaj dr Turnera od 1. IX. 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 245)
232. Izveštaj poručnika Valtera od 1. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 246)
233. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 1. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 247)
234. Izveštaj agencije DNB od 3. novembra 1941. o streljanju sto lica u Beogradu (tom I, knj. 2, dok. br. 146)
235. Poverljiva okružnica nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 4. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 248)
236. Izveštaj Štaba 164. nemačke pešadijske divizije od 5. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 249)
237. Izveštaj Štaba 717. pešadijske divizije od 7. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 250)
239. Izveštaj generala Bemea od 10. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 251)
240. Izveštaj 3. bataljona 697. pešadijskog puka od 10. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 252)
241. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 10. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 253)

242. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 11. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 254)
243. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 11. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 255)
244. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 11. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 256)
245. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 13. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 257)
246. Objava nemačkog šefa Civilne uprave za okupirano područje Koruške i Kranjske od 13. novembra 1941. o streljanju petnaest na smrt osuđenih boraca Kamničkog bataljona (tom VI, knj. 1, dok. br. 190)
247. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 15. novembra 1941. o streljanju trideset i pet Slovenaca 15. novembra 1941. u Mariboru (tom VI, knj. 1, dok. br. 193)
248. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 18. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 258)
249. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 18. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 259)
250. Izveštaj Štaba 3. bataljona 697. nemačkog pešadijskog puka od 18. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 260)
251. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 19. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 261)
252. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 20. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 262)
253. Izveštaj 1. bataljona 699. pešadijskog puka od 20. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 263)
254. Izveštaj Komande žandarmerijskog okruga Trbovlje komandantu žandarmerije kod šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 20. novembra 1941 o stanju na teritoriji određenoj za preseljavanje (tom VI, knj. 1, dok. br. 194)
255. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 22. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 264)
256. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 26. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 265)
257. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 26. XI 1941 (tom I, knj. 1 ,dok. br. 266)
258. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 29. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 267)
259. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 30. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 268)
260. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 30. XI 1941 (tom I ,knj. 1, dok. br. 269)
261. Izveštaj komandanta 3. bataljona 697. pešadijskog puka od 30. XI 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 270)
262. Naređenje generala Bemea od novembra 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 271)
263. Izveštaj Štaba 113. nemačke pešadijske divizije od 4. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 273)
264. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 4. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 274)
265. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 4. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 275)
266. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 5. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 276)

267. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika na Balkanu od 7. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 277)
268. Izvod iz Dnevnika Štaba 18. nemačkog armijskog korpusa od 18. IX do 8. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 278)
269. Prilog Dnevniku Štaba 18. nemačkog armijskog korpusa od 19. XI do 6. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 279)
270. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 10. XII 1941 (tom I ,knj. 1, dok. br. 280)
271. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 10. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 281)
272. Prilog izveštaju Štaba 342. pešadijske divizije od 10. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 282)
273. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 10. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 283)
274. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 11. XII 1941 (tom I, knj. 1 ,dok. br. 284)
275. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 13. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 285)
276. Izveštaj 3. bataljona 697. nemačkog pešadijskog puka od 16. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 286)
277. Izveštaj Štaba 342. pešadijske divizije od 17. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 287)
278. Prilog izveštaju Štaba 342. pešadijske divizije od 17. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 288)
279. Naređenje Komande žandarmerijskog okruga Radovljica svim službenim stanicama od 17. decembra 1941. o koncentraciji žandarmerijskih stanica zbog ustanka u Gorenjskoj (tom I, knj. 1, dok. br. 207)
280. Izveštaj »Novog vremena« od 17. decembra 1941. o streljanju u Ivanjici (tom I, knj. 2, dok. br. 153)
281. Izveštaj Komande žandarmerijskog okruga Trbovlje komandantu žandarmerije kod šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 22. decembra 1941. o stanju na teritoriji određenoj za preseljavanje (tom VI, knj. 1, dok. br. 210)
282. Zapovest br. 6 Žandarmerijskog poglavarstva u Kranju od 22. decembra 1941. o obezbeđenju stanica i sudova u vezi s napadom Cankarjevog bataljona na Poljane (tom VI, knj. 1, dok. br. 211)
283. Naređenje komandanta jedinica za bezbednost Južne Koruške od 22. decembra 1941. svim žandarmerijskim stanicama o merama predostrožnosti zbog ustanka u Gorenjskoj i upada u zatvore u Škofjoj Loki (tom VI, knj. 1, dok. br. 213)
284. Objava nemačkog šefa Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj o streljanju četrdeset Slovenaca 27. decembra 1941 (tom VI, knj. 1, dok. br. 218)
285. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 28. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 289)
286. Izveštaj žandarmerijske stanice Dovje nemačkom političkom komesaru u Radovljici od 28. decembra 1941. o ustanku u selu Dovje i napadu na žandarmerijsku stanicu (tom VI, knj. 1, dok. br. 220)
287. Izveštaj nemačkog opštinskog načelstva u Litiji političkom komesaru okruga Kamnik od 28. decembra 1941. o sukobu sa 2. štajerskim partizanskim bataljonom (tom VI, knj. 1, dok. br. 221)
288. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 30. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 290)

289. Izveštaj nemačkog vojnog zapovednika u Srbiji od 31. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 291)
290. Koncept izveštaja 697. nemačkog pešadijskog puka od 31. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 292)
291. Izveštaj Štaba 717. pešadijske divizije o borbama od 15. V do 31. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 293)
292. Operacijski dnevnik 704. pešadijske divizije od 1. X 1941. do 31. XII 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 294)
293. Operacijski dnevnik 113. pešadijske divizije od 1. X 1941. do 12. I 1941 (tom I, knj. 1, dok. br. 295)
294. Izvod iz Operacijskog dnevnika Komande nemačkih trupa »LXV« od 13. V 1941. do 8. III 1942 (tom I, knj. 1, dok. br. 296)
295. Izvod iz saslušanja generala Bemea u Nirnbergu 1947 (tom I, knj. 1, dok. br. 297)

REGISTAR

LIČNA IMENA

A

Aćimović Milan — 85, 86, 133, 153, 155, 227, 298, 334, 362, 574, 769
Adamović Jovan — 63
Adams — 441
Ago Agaj — 554
Ajks (Eix) — 827, 830
Ajzinger (Eisinger) — 828
Altgajer Branimir — 151, 203, 777
Ambrozio Vitorio (Vittorio Ambrosio) — 452, 746, 747, 770, 776, 809
Amelung — 717
Anfuso Filip (Anfuso Filipo) — 76
Anđelković Tenko — vidi Krajinci Anđelko
Anija Monk — 194
Armbruster — 828
Artl — 590, 591
Artuković Andrija — 328
Aterton Terence (Alherton Terence) — 446
Aures — 828
Azicki Pera — 63

B

Babić Nikola — 770
Babić Cana — 243
Baden Ludvig — 777
Bader Paul — 147, 215, 294, 296, 320, 332, 373, 711, 724, 745, 798, 803, 804, 819, 823
Bajsner (Beissner) — 46, 437
Balotini — 220
Barango — 234
Bardoši Laslo (Laszlo Bardosy) — 192, 197
Barović Blažo — 449
Barta Karolj (Karoly Bartha) — 349
Bartki Viktor (Bartcky Viktor) — 53
Baumert — 179
Baumiler — 834
Bege — 716
Begić Vilko — 473, 779
Begoli Dževat — 53
Begoli Sejfedin — 53
Behem — 830
Bek (Beok) — 827
Bekel Fric — 778
Beker (Becker) — 104
Bekerle (Beckerle) — 675
Belzen (Boelsen) — 31
Beme Franc (Franz Böhme) — 374, 408, 411, 415, 429, 438, 464, 467, 468, 483, 485, 505, 512, 514, 541, 542, 550, 563, 577, 589, 618, 637, 645, 656, 667, 712
Bencler Feliks (Benzler Felix) — 86, 103, 105, 111, 112, 138, 150—152, 218, 219, 229, 230, 260, 297, 299, 333—335, 373, 404, 407, 436, 473, 553, 555, 635
Benike (Benicke) — 31
Beger — 219, 429
Berislavić Anđelko — 264
Berković — 300
Bestile — 827
Biler Bruno — 170
Binder — 535
Birnštingl (Birnstingl) — 827
Bišofshausen (Bischofshausen) — 528, 715
Blagojević Milan — 628
Blagojević Stanimir — 15
Blaut Teodor (Blahut Theodor) — 76
Blazio Etore (Ettore de Blasio) — 746, 770

Bleš (Blösch) — 828
Blunk (Blunck) — 831
Bonfert — 827
Borić Marko — 41
Boris III (Koburg, Boris III, bugarski car) — 21, 37, 56,
Bornhauzen (Bornhausen) — 31
Bornman (Bornmann) — 827
Borovski Hajnrih (Heinrich Borowski) — 145, 386
Botmer — 65, 164, 166, 285, 380, 517, 674, 675, 716
Božović Jovan — 224
Brašić Ilija — 627
Brauhič Valter (Brauchitsch, Walther von) — 43, 66, 129
Braumiler (Braumüller) — 39, 89, 90, 422, 826, 827, 831, 837, 840, 842, 844, 848, 850, 852
Broz Josip Tito — 199, 612
Brumnić Adam — 660
Budak Mile — 76, 300
Buger Jozef — 777
Bul (Buhl) — 186, 827
Buš (Busch) — 828
Buti Đino (Butti Gino) — 76

C

Cajtcler (Zeitzler) — 31
Cardik Jakov — 63
Cenger Franc (Zenger Franz) — 69, 81
Cenki (Zencki) — 213
Cepanović Ilija — 41
Cikvolf Fridrih (Friedrich Zickwolf) — 690
Cincar-Marković — 86
Covan Milorad — 63
Crgni Đura — 62
Cumtobl (Zumtobel) — 827
Cvetković Dragiša — 518
Cvirner Jozef (Josef Zwirner) — 154

Č

Čerkezi Emin — 53
Čini Omer — 53

Ć

Ćano Galeaco (Ciana Galeazzo) — 37, 56, 73—76, 82, 83
Ćelezija N. (Celesia N.) — 76
Ćosić Taja — 63
Ćosović Boža (»Boža Javorski«) — 195, 275

D

Dačević — 41
Dangić Jezdimir — 627, 628, 630, 693, 793
Dankelman Hajnrih (Heinrich Dankelmann) — 215, 284, 320, 362, 411, 417, 483
Delić — 607
Denh (Doench) — 263, 264
Depert (Döppert) — 827
Deršel (Dörschel) — 830
Deš (Desch) — 534—537
Deva I. Džafer — 53, 165
Dideriks (Diederichs) — 472
Dinić Tanasije Tasa — 227, 295
Dinković Tihomir — 62
Dirigl (Dürrigel) — 170, 591
Diring (Düring) — 827
Dirnberger — 463
Ditrih (Dietrich) — 458
Doge — 827
Dogs (Doogs) — 834, 837, 840, 842, 844, 848, 850, 852
Dopfel Teodor (Dopfel Theodor) — 76
Dostel — 827
Došen Marko — 578
Došen Milenko — 41
Draga Ali — 553, 555
Dragoni — 147
Dragović Milan — 194
Droge — 185, 826
Duho (Ducho) — 828
Dumandžić Jozo — 150, 513, 514

Đ

Đekić Radomir — 195, 459
Đurin Mladen — 41

E

Eberhart Fridrih-Georg (Eberhardt Friedrich-Georg) — 31, 52, 55
Eglzer Karl (Eglseer Karl) — 31
Ek Peter (Peter Eck) — 154
Eliher Jakob — 151, 152, 437, 514
Em (Ehm) — 827
Engelman (Engelmann) — 380

Eraković — 41
Erchite (Erzhütte) — 590
Erhen (Ehrchen) — 828
Erman — 316

F

Fafenrot (Pfapfenrott) — 404, 754
Fah (Fach) — 89, 830, 831
Fajne — 86
Fajt (Veit) — 207, 222, 238, 241, 284, 294, 567
Faulmiler (Faulmüller) — 429
Fegli — 702
Felmi (Felmy) — 184
Fenc (Fenz) — 161, 213, 346
Fendrih (Fändrich) — 304
Feninger (Fenninger) — 437
Ferč Herman (Hermann Foertsch) — 651, 693, 754
Ferhat Draga — 553
Fero fon (Ferro) — 245
Ferster Helmut (Förster Helmuth) — 27, 60, 61, 90, 93, 131, 134, 152, 165
Fcterling (Vetterling) — 827
Ficner (Pfützner) — 828
Fidler dr (Fiedler) — 245
Fihte (Fichte) — 828
Filipov Ivan — 41
Fišer (Fischer) — 827
Flige (Flügge) — 138
Fohnajer Konrad — 340
Forderer — 827
Forstner — 828
Fortner Johan (Johann Fortner) — 423
Francetić Jure — 262
Frašeri Vehbi — 554
Fregl Ivan — 795
Fric (Fritz) — 245
Friderici — 245
Fridrih Karl Wolf (Friedrich Karl Wolf) — 59
Fuks — 200, 307
Funk Valtner (Funck Waltner) — 76, 514
Furman (Fuhrmann) — 245
Fušl (Fuschl) — 150

G

Gabke Oto (Gabcke Otto) — 31
Gal — 827
Gaser Anton — 778
Gerber (Görber) — 429
Gering Herman (Göring Herman) — 77, 89, 90, 411, 586, 826
German (Germann) — 306
Gesler Herman (Hermann Gessler) — 765
Gerhart — 826, 827
Glas — 245
Glazer (Glaser) — 436
Glez-Horstenau fon, Edmund Glaise-Horstenau von, Edmund) — 46, 47, 150, 187, 320, 329, 372, 424, 453, 578, 646, 768, 782, 787
Gligorić Miladin — 195
Glišić Miloš — 459
Gracer — 215
Gradica Jusuf — 53
Grajfenberg (Greiffenberg) Hans — 22
Grafenhorst (Gravenhorst) — 90, 132, 143, 158, 213, 218, 235, 238, 287, 317, 403, 587, 659, 718
Gribanović Ivan — 62
Grivel (Grüwell) — 32
Gros (Gross) — 46
Grujić Đura — 62
Grum Andro — 365

H

Hadži Ahmeti Afić — 53, 554
Hadži Džemali Ilijaz — 53
Hadži Džemali Jahja — 53
Hadžić Dušan — 62
Hajpman (Heipmann) — 827
Hajze (Heise) — 306
Hake (Hacke) — 805
Hakel (Hackel) — 245
Haker Šandor — 62
Halder Franc (Franz) — 68
Halili Šaćir (Hodža Visoka) — 53
Halvaks (Halwax) — 84
Haman (Hamann) — 827
Handrek (Handreck) — 828
Hanke (Hancke) — 163, 164
Hauser (Hausser) — 84
Hauštajn — 404
Hefner Artur (Höfner) — 46, 322, 328
Heker Valter — 341
Helm Hans — 764
Helterhof (Hölterhoff) — 305
Hen (Haehn) — 827
Henike Oto — 843
Hertlajn (Hertlein) — 828
Hesterberg — 418

Hikl (Hickl) — 68
Hilbert — 827
Hiliger — 501
Himler Hajnrih — 84, 223, 260, 340, 397, 425
Hinghofer Valter (dr Walter Hinghoffer) — 144, 457, 561, 623, 728
Hiršberg (Hirschberg) — 827
Hitler Adolf — 9, 21, 37, 43, 46, 54, 56—58, 72—74, 77, 78, 87, 88, 105, 111, 112, 150, 151, 183, 184, 187, 209, 260, 269, 287, 289, 329, 408, 411, 412, 429, 436, 475, 553, 596, 597, 649, 748, 803, 817
Hlavaci (Hlavaty) — 417
Hofmajer (Hofmaier) — 245
Hofman Paul (Hoffmann) — 63, 106, 144, 561, 728, 732, 738
Hojzinger (Heusinger) — 16, 26
Holckemper (Holzkämper) — 827
Horti Mikloš (Horthy Miklos de Hagyhanya) — 289
Hosterbah (Hosterbach) — 812
Humanović Tihomir — 62
Huve (Huwe) — 245

I

Iberrajter Zigfrid (Siegfried, Uiberreither — 36, 58, 111, 261, 527
Ibrahimi Mustafa — 53
Ivanić dr Stevan — 85, 86

J

Jais — 386, 387, 412, 429
Janković Momčilo — 86, 153
Janković Stevan — 224
Jansen — 57
Janus Johan (Johann Janusz) — 140, 141, 173, 306
Jeger (Jäger) — 429
Jedračić — 437
Jening (Jenning) — 380
Jerković Dušan — 685
Jerković Nebojša — 813, 814
Jestić Vladimir — 63
Jevtić Milanko — 63
Jodl Alfred — 137
Jojić Risto — 86, 153
Josifović Stanislav — 85, 86
Jovanović Dragi — 182, 205—207, 226, 227, 255, 414, 493
Jovanović Žikica Španac — 193
Jug (Jugg) — 369, 626, 688
Junge — 245

K

Kajtel Vilhelm — 11, 748
Kajzenberg Ermst-Moric (Keisenberg, Ermst-Moritz von) — 65, 71, 207, 413, 414, 715
Kajzer (Keyser) — 473
Kalabić — 493
Kamenica — 275
Kamphofener Kurt — 72
Kapezius (Kapesius) — 141
Karađorđević Pavle — 635
Karađorđević Petar — 793
Kastel — 294
Kaše Zigfrid (Kasche Siegfried) — 72, 76, 82, 83, 90, 150—152, 186, 188, 190, 329, 350, 365, 372, 373, 394, 395, 436, 452, 513, 514, 787
Kavalero Ugo (Ugo Cavallero) — 746
Kazertano Antonio (Casertano) — 75, 76, 188, 352, 772
Keler Vilibald — 777
Kerpel — 154
Keserović — 438, 442
Kester — 55
Ketler (Kettler) — 39
Kevič Erih (Erich Kewisch) — 819
Kibel (Kibbel) — 827
Kibler Jozef (Kübler Joseph) — 235, 404, 711, 818
Kin Ernest (Kühn) — 76
Kisel Georg (Georg Kiessel) — 153, 155, 288, 610, 691
Kisling (Kissling) — 245
Kistenmaher (Kistenmacher) — 827
Kjuzi (Chiusi) — 237
Klajst Evald (Kleist Ewald) — 31, 35
Klodijus (Clodius) — 21, 39, 40
Koban Viktor — 473
Koces Franja — 63
Kogard Rudolf — 359, 362, 375, 428, 468, 610, 691, 804
Kohuotek (Kohuotek) — 245
Kokolari — 677
Kopehele (Koppehele) — 827
Korf — 441
Kortflajš Joakim (Kortfleisch, Joachim von) — 31, 109
Kostić Josip — 334

Kostić Lazar — 86
Kovač Jozef — 426
Kozarov Anton — 170
Krajinski Anđelko — 546, 613
Kramer — 828
Kraus — 249
Krautsdorfer (Krautsdorfer) — 827
Krencki Kurt (Crut von Krenzci) — 184
Krojcvegerer (Kreuzwegerer) — 828
Krojd Ernest (Creyd) — 46, 76
Krum (Krumm) — 779
Krumpelt — 28, 47, 156
Ksalner (Csallner) — 827
Kučera Franc (Kutschera Franz) — 36, 77
Kukavičić Jovo — 257
Kulenović Osman — 766
Kulman Peter (Peter Kullmann) — 154
Kumerov — 65
Kunce Walter (Kunrze) — 603, 688, 692, 711, 809
Kvaternik Eugen — 350, 579
Kvaternik Slavko — 45, 150, 151, 191, 192, 197, 198, 209, 212, 256, 300, 349, 350, 365, 393, 396, 423, 424, 452, 475, 578, 641, 642, 646, 768, 771, 772, 776—779, 781 787

L

Lajser (Leisser) — 827
Laksa Vladimir — 186, 197, 208, 578, 645, 779, 787
Landfrid (Landfried) — 39
Lang — 207, 716
Langer — 827
Laps Jozef (Josef Lapp) — 153, 154
Lardi (Lardy) — 828
Laser fon (von Lasser) — 245
Leka Hilmi — 553
Leš (Lösch) — 429
Letica Dušan — 86
Lihtenberg Jakob — 777
Like (Lüke) — 436
Lipert (Lippert) — 291, 307
List Vilhelm — 50, 183, 320, 369, 404—406, 408, 411, 412, 454, 467, 468
Liters Rudolf (Lüters) — 46
Litgen (Lütgen) — 828
Lonča Adalbert (Adalbert Lontscha) — 145, 221, 226, 240
Lončar Bogdan — 194
Lorenci Paul — 53
Lorenci Peter — 53
Lorković Mladen — 72, 76, 150, 151, 436
Lukeš (Lukesch) — 305
Lukić — 261, 784
Luks (Lux) — 828

Lj

Ljotić Dimitrije — 85, 334, 360, 445 595, 632, 635, 688, 691, 720

M

Maček Vladimir — 272, 642, 768, 770
Mader — 537
Maj (May) — 429
Makenzen Hans Georg (Machensen) — 38
Maksim Jovan — 63
Manov — 675
Maras Efizio (Efisio Marras) — 233
Marbah (Marbach) — 153
Marić August — 72, 252
Marinković Sonja — 255
Markoni Đuzepe Ramiro (Giuseppe Ramiro Marconi) — 767
Marković Bora — 560, 685
Markvart (Marquart) 104
Martinović Ratko — 356, 401, 524, 564, 745
Matl dr Jozef — 245, 631
Medić Peran — 62
Meler Althaus (Möller) — 31
Mering (Möhring) — 46, 827
Meštrović Ivan — 642
Mevs (Möws) 827
Mihailović Dragoljub Draža — 195, 256, 272, 297, 377, 401, 438, 442, 446, 459, 494, 554, 563, 564—566, 568—570, 609, 610, 619, 624, 626—633, 636, 637, 652, 655—658, 682, 691, 693, 719, 720, 723, 725, 726, 730, 733, 734, 737, 738, 741, 742, 744, 753, 768, 769, 771, 783, 789, 791, 795, 799, 802, 807, 850
Mihelis — 759
Mijućin Veljko — 41
Mikić — 517, 518
Milanko Vitomir — 525
Milanović Milan — 63
Miler (Müller) — 179, 182, 437, 591, 760

Milišić Vinko — 660
Milivojević Milutin — 62
Milovanov Miloš — 41
Miljorati (Migliorati) — 213
Minster (Münster) — 716
Mirđić Đorđe — 63
Mišić Aleksandar — 631, 734, 737, 738, 795
Mišić Živojin — 631
Mitrovica Redžet — 555
Mitrović Nenad — 630
Močnig Johan — 340
Motikarov — 164
Mrak Ivan — 643
Musolini Benito (Mussolini Benito) — 37, 74, 76, 84, 188, 189, 191, 192, 209, 269, 349, 455, 775
Mustakov — 170
Muštiklava Tozo — 275

N

Naundorf — 827
Nedić Milan — 334, 335, 344, 360, 376, 380, 383, 385, 386, 406, 427, 445, 446, 490, 517, 564, 571, 574, 610, 627, 628, 630—636, 647, 663, 688, 691, 720, 768, 769, 791, 819
Nikčev — 274
Nikolajević Aleksandar Saša — 609
Nikolin Dušan — 41
Niše (Nische) — 831
Noank — 436
Nojgebauer (Neugebauer) — 717
Nojhauzen Franc (Neuhausen Franz) — 36, 89, 90, 128, 129, 150—152, 160, 170, 183, 333, 381, 382, 404, 407, 471, 501, 504, 585, 616, 617, 635, 640, 664, 666, 703, 704, 712, 826
Nojner Vilhelm (Wilhelm Neuner) — 155
Norman (Normann) — 141
Novak dr (Nowak) — 245
Novaković Ljubo — 446, 534, 580

O

Obradović Milan — 41
Ojlenburg (Eulenburg) — 416, 418
Oksilia Antonio — 197, 198, 209, 211, 212, 263. 264, 300, 364, 395, 451, 452, 643—645, 747, 771, 772, 775, 776
Oljćan Mihajlo — 416
Orešković Marko — 392
Osvald fon (von Oswald) — 245

P

Pajdl (Peidl) — 436
Palošević Miodrag — 631, 791
Palten dr — 245
Pantelić Vasa — 62
Panten dr (Panthen) — 245
Pantić Branislav — 630, 631
Pantić Dušan — 85, 86
Pantić Miloš dr — 193
Pavelić Ante — 46, 57, 60, 75, 76, 82, 83, 151, 187—192, 197, 202, 208, 264, 300, 328, 329, 349, 393, 396, 513, 578, 579, 642, 746, 767, 768, 778
Pecke — 589
Pećanac Kosta — 195, 256, 289, 363, 379, 380, 401, 402, 438, 442, 446, 449, 459, 490, 517, 518, 531, 544, 564, 567, 568, 570. 571, 576, 607, 621, 632, 647, 658, 688, 691, 720, 743, 795, 799
Peja Bedri — 555
Pemsel Maks Jozef — 429, 430, 567, 622
Penc Petar (Peter Pentz) — 154
Penev — 170
Perčević Ivo — 208, 232—234, 393
Perić Đorđe — 86, 153
Perić Stevan — 62
Petek Rudolf — 437
Petersman — 55
Piletić Velimir — 546
Pietromarki Luka (Pietromarchi Luca) — 76
Pok (Poock) — 15, 830
Popović Koča — 560
Prajon (Prayon) — 826, 827
Praprotnik Ciril — 341
Protić Jeremija — 86

R

Račić Dragoslav — 354, 524, 564
Radak Kosta — 63
Radić Stjepan — 768
Radojević — 438, 442
Radosavljević Miloš — 85
Radovanović Stevan — 627
Ragenauer — 305
Rajhert (Reichert) — 46, 660
Rajhofer Franc — 778
Rajhold (Reichold) — 473
Rajmers (Reimers) — 827
Rajn (Rein) — 827
Rajsc (Reisz) — 415

Rajt Franc (Franz Reith) — 153, 154
Rajzel (Reisel) — 15
Rance (Ranze) — 207
Ranković Aleksandar — 243, 255
Ratje — 46
Rauh (Rauch) — 429
Reks (Rex) — 828
Rekvard Vili (Requard Willi) — 76, 437
Renc (Rendz) — 831
Rener (Renner) — 658
Resanović Lazar — 41
Resler — 242- 279, 293, 319, 321, 337, 347, 355, 367, 371, 376, 378, 384, 450, 462, 466, 475, 477, 479, 488, 491, 493, 497, 499, 508, 516, 519, 521, 525, 530, 532, 544, 546, 548, 552, 557, 559, 584, 588, 593, 595
Ribentrop Joakim (Ribentrop Joachim von) — 37, 48, 56, 57, 73, 76, 150
Riger — 154
Rihter (Richter) — 429
Rintelen Emil (Rintelen, Emil, von) — 48, 214
Ristić Ljubomir — 63
Riter (Ritter) — 36, 37, 39, 58, 103, 203, 836
Rasanković — 436, 437
Rot (Roott) — 828
Rotler (Rottler) — 827
Rozenberg Alfred (Alfred Rosenberg) — 171, 704
Rudelsdorf (Rudelsdorff) — 36, 37, 39, 40, 57, 697
Rukavina Pero — 264
Rupert (Ruppert) — 827

S

Sadrija Rustem — 53
Savin Milan — 41
Seljar Tvrtko — 264
Sep Janko — 153, 155, 218, 219
Sidov (Sydow) — 429
Simić Petar — 449
Simović Dušan — 182, 335, 631
Skorodumov — 382
Skovran Marko — 63
Spoleta (vojvoda) — 191, 288, 772
Stamatov — 164
Stamenković Božo — 449
Stare Mira — 444
Stojadinović Milan — 85, 86
Stojkov Dušan — 63
Stošić Milorad — 341
Strugar Đuro — 243
Subin Vlada — 41
Subotički Sredoje — 41
Susani dr fon — 245
Suskolović Darinka — 63

Š

Šart (Schardt) — 46, 826
Šefer (Schäffer) — 245
Šefner (Schöfner) — 46
Šel — 281
Šilajn (Schielein) — 827
Šindler (Schindler) — 305
Šlaher Aurel — 473
Šlihtih (Schlichtig) — 153, 155
Šmaus — 171
Šmit Logan Volfgang (Schmidt-Logan Wolfgang) — 27, 70, 75, 81
Šmit, Oto Paul fon (Otto Paul von Schmidt) — 58, 138
Šnauze (Schnause) — 90
Šneke (Schneeke) — 827
Šnor (Schnoor) — 827
Šolder (Scholder) — 716
Šonaker (Schonacker) — 831
Šonjara Vinko — 264
Špajser Vili — 777
Špan Otmar — 268
Špe (Spee) — 349, 396
Šrader (Schrader) — 680
Šraj (Schrei) — 307
Šreder Ludvig (Ludwig von Schröder) — 152, 184, 215, 219
Šrajnhojzer (Steinhäuser) — 37
Štajnmec (Steinmetz) — 441
Štajnvender (Steinwender) — 245
Štal Fridrih (Stahl Friedrich) — 106, 144
Štancer — 395
Štekman (Steckmann) — 837
Štibihen (Stübichen) — 31
Štif (Stieff) — 50, 92
Štih (Stych) — 827
Štir (Stier) — 436
Štokhauzen Adalbert Hans — 65, 181, 460, 717
Štrajher (Steicher) — 354
Štraus dr (Strauss) — 245
Štrotman (Strotmann) — 828
Štukart dr Vilhelm (Struckart dr Wilhelm) — 36, 58—60, 203
Šturm (Sturm) — 832
Šuberling (Schuberlingg) — 831

Šuković — 273
Šulc (Schultz) — 450, 715
Šulce-Langeman (Schulze — Langemann) — 717
Šuljak Ilija — 578
Šurk (Schurk) — 590
Šuster (Schuster) — 805
Švajger (Schweiger) 179
Švicer (Schwitzer) — 827

T

Tačer (Tatscher) — 153
Tadem (Thaddem) — 140
Takoni — 76
Tanda — 275
Tašner (Taschner) — 827
Tema Markov — 62
Tešanović Gojko — 62
Tešman Marija — 341
Tevesen (Thewessen) — 828
Tic (Tietz) — 429
Tim (Thiem) — 194, 239
Tintar Mihajlo — 41
Tipelskirh Kurt (Tippelskirch, Kurt von) — 37
Todorov Živa — 41
Todorović Boško — 793
Tomić Miroslav — 627
Topolovački Aleksandar — 63
Tot Fric (Fritz Todt) — 339
Toter — 342
Toth Dragutin — 644
Trater — 827
Trifunović Ilija Birčanin — 257
Triska (Trisoka) — 58, 60, 437
Troj (Treu) — 46
Trol Herbert (Troll, von) — 76, 151, 437
Turner Harold — 93, 150—152, 163, 165, 197, 382, 386, 404—407, 411, 436, 472, 473, 505, 540, 589, 609, 636

U

Unger — 64
Urbanke — 436

V

Vac (Watz) — 153
Vagner (Wagner) — 31, 93
Vajczeker Ernest (Weizsäcker Ernest) — 103
Vajks Maksimilijan (Weichs, Maximilian, von) 52, 66, 82
Vajner (Wayner) — 195
Vajs (Weiss) — 69, 831
Valsrode (Walsrode) — 441
Vampelmajer (Wampelmayer) — 759
Varlimont Valter (Varlimont Walter) — 37, 39, 127
Vasari (Vasary) — 245
Vasiljević Milosav — 85, 86
Vatek (Wattek) — 429
Veber dr (Weber) — 245
Vent Paul (Wendt) — 15, 89, 830, 831
Vestermajer (Westermayer) — 828
Vezenmajer Edmund (Vesenmayer) — 76, 230
Vicleben Herman (Witzleben, Herman von) — 30, 79, 126, 168
Vid (knez) — 553
Vik (Wick) — 702
Vike (Wieke) — 828
Vildermut (Wildermuth) — 220, 534, 812
Vilerding V. — 461
Vinterle (Winterle) — 31
Visarionovič Josif Staljin — 225, 232
Vishaupt Ernest (Wisshaupt) — 17
Vist (Wüst) — 828
Vitershajm Gustav (Wietersheim, Gustav von) — 32
Viteti Leonardo — 76
Vitke (Wüttke) — 827
Vitorio Emanuel — 73, 83
Vizner (Wisner) — 827
Vogelhuber — 828
Vojinović Aleksandar — 285
Vojinović Voja — 445
Vrančić Vjekoslav — 473
Vurster (Wurster) — 305

Z

Zajdel — 396
Zala Georg — 609
Zečević Vlado — 356, 401, 524, 564, 745
Zenger (Senger) — 62
Zetnel — 186
Zogu Ahmed — 554

Ž

Žnideršić N. — 254

GEOGRAFSKI NAZIVI

A

Adrani (kod Kraljeva) — 320, 537, 546
Afrika — 599, 772
Ajzenštat (Eisenstadt) — 116
Albanija — 11, 37, 38, 53, 73, 74, 139, 553—555, 580, 585, 675, 802
Aleksandrovac (kod Kruševca) — 534, 716
Aleksinac — 125, 244, 449, 588, 595, 613, 622, 669, 673, 709, 716,
Alibunar — 710
Amerika — vidi Sjedinjene Američke Države
Andrejevac (sada Minićevo, kod Knjaževca) — 717
Andrijevica — 15
Ankara — 138
Anovec (kod Krškog) — 526
Antića brdo (kod Valjeva) — 790
Aranđelov grob (k. 452, kod Krupnja) — 511
Aranđelovac — 117, 173, 272, 279, 293, 294, 314, 316, 327, 337, 339, 357, 358, 360, 485, 516, 523, 529, 588, 612, 614, 621, 658, 699, 715
Arilje — 19, 220, 320, 652, 682, 690, 716, 726, 752, 790
Arnajevo (kod Lazarevca) — 495, 539
Arta (u Grčkoj) — 74
Artiče (kod Krškog) — 526
Atika (u Grčkoj) — 671
Atina — 138, 197, 208, 210, 211, 225, 245, 259, 296, 301, 422, 424, 601, 827
Austrija — 209, 396, 642, 645, 776, 780
Austro-Ugarska — 349, 395
Avala (pl.) — 81
Avtovac (kod Gacka) — 186, 348
Azanja (kod Smed. Palanke) — 19, 32

B

Ba (kod Ljiga) — 791
Babajić (kod Valjeva) — 318
Babička gora (pl.) — 726
Babina glava (k. 787, kod Ljiga) — 723, 726, 734, 736, 795
Babušnica (kod Pirota) — 127, 237, 267
Bačevci (kod Valjeva) — 678, 681
Bačina (kod Kruševca) — 548
Bačka (predeo) — 38, 51, 59, 74, 197, 219, 763
Bačka Topola — 51, 139
Badovinci (kod Šapca) — 461, 707
Bagljaš (kod Zrenjanina) — 255
Bagrdan (kod Svetozareva) — 371, 419, 520, 523, 709
Bajina Bašta — 151, 423, 681, 684, 716, 729, 731
Bakar — 38
Balinović (kod Valjeva) — 728
Balkan — 183, 184, 200, 211, 245, 373, 388, 394, 398, 401, 573, 677, 691, 752, 780, 782, 786, 787
Banat (predeo) — 41, 42, 44, 48, 59, 74, 84, 91, 138—140, 153, 154, 218, 219, 255, 257, 258, 275, 289, 292, 304, 337, 343, 367, 376, 415, 417, 418, 428, 447, 462, 478, 479, 497, 500, 503, 509, 555, 574, 619, 624, 658, 717, 753, 761, 841
Banatsko Aranđelovo (kod Novog Kneževca) — 337, 338, 707, 710

Baničina (kod Smed. Palanke) — 539
Banova Jaruga (kod Kutine) — 650
Banja Luka — 12, 78, 80, 115, 118, 171, 189, 242, 251, 252, 253, 263, 264, 274, 301, 313, 339, 350, 351, 365, 372, 392, 423, 488, 530, 539, 545, 546, 556, 557, 615, 625, 671, 673, 682, 685, 693, 694, 695, 699, 713, 722, 724, 726, 743, 755, 766, 781, 784, 792, 794
Banjani (kod Uba) — 560, 561, 588, 595, 613
Baranja (predeo) — 51, 59, 139
Barič (kod Obrenovca) — 184, 821, 832, 838, 843, 845, 848—851
Barić (kod Aranđelovca) — 614, 666, 668
Baroševac (kod Lazarevca) — 339
Bašaid (kod Kikinde) — 41, 462, 479
Bašinac (k. 755, kod Valjeva) — 731
Batočina — 610
Beč (Wien) — 20, 32, 33, 36, 48, 49, 56, 58, 59, 60, 72, 75, 91, 108, 111, 122, 137, 307, 420, 439, 491, 590, 768, 769, 815, 826, 831, 843, 846, 847
Bečej — 255
Begov Han (kod Maglaja) — 743
Begunje (kod Cerknice) — 271, 281
Begutovo Selo (kod Bijeljine) — 648
Bela Crkva (kod Krupnja) — 193, 194
Bela Crkva (kod Vršca) — 703, 707
Bela glava (k. 1111, kod Čajetine) — 735
Bela Palanka — 494, 674, 708, 716, 783, 791, 815
Bela Reka — 814
Belanovica (kod Aranđelovca) — 647, 658
Belgija — 183, 261
Beli Potok (kod Beograda) — 524, 588, 615
Belotić (kod Šapca) — 457, 461, 583
Beljak — 209
Beograd — 11, 15, 19, 20, 24—28, 30, 32, 36, 42—44, 49, 52, 57, 59, 63, 65—67, 69, 71, 76, 81, 82, 85, 88—91, 94, 100, 101, 103, 104—111, 115—122, 124, 125, 128, 130, 131, 133, 138, 140, 141, 144—146, 149, 152—154, 157, 158, 165, 167, 168, 171—174, 177, 181—184, 193, 195, 200, 201, 205—207, 211, 213, 215, 216, 220—227, 229, 230, 235—238, 241, 243—246, 248, 252, 255, 258, 265—267, 272, 280, 282, 284—286, 290, 292, 296, 297, 304, 315—317, 320, 326, 327, 333, 334, 344, 347, 356—358, 360, 366, 367, 370, 372, 373, 375—377, 380—383, 387, 389, 390, 395, 400, 405—407, 411, 413—415, 419—421, 427—429, 431—433, 439, 441, 444, 445, 449, 450, 452, 460, 461, 463, 464, 466, 468—471, 478, 485, 488, 490, 493, 497, 499—501, 503—505, 509, 512, 513, 515, 523, 524, 529, 544, 546, 548, 551—555, 557, 559, 562, 569, 570, 574, 575, 577, 583, 588, 589, 594, 595, 604, 609, 610, 612—614, 616—619, 621, 624—626, 630, 632, 635—637, 639, 640, 647, 650, 656, 658, 662, 665, 666, 668, 677, 685, 687, 690—693, 695, 700—705, 707—710, 714—716, 718, 720, 722, 724, 744, 753, 757, 759, 764, 770, 781, 783, 784, 789, 795—799, 817, 826, 831—834, 836, 838, 840—843, 845—852
Berane — 231, 273
Berlin — 36, 76, 84, 102, 138, 162, 178, 181, 185, 196, 208, 210, 213, 215, 223, 233, 254, 260, 268, 269, 280, 297, 324, 333, 340, 348, 349, 373, 381, 396, 397, 419, 420, 425, 431, 444, 447, 486, 508, 551, 590, 626, 633, 704, 760, 828, 830, 831, 838, 846, 848
Besarabija (predeo) — 112
Bihać — 19, 32, 79, 234, 251, 263, 264, 300, 352, 392, 451, 643, 699, 724, 725, 744, 747
Bijelo Polje — 231, 232, 234, 273
Bijeljina — 337, 367, 387, 552, 593, 648
Bileća — 186, 187, 189, 274, 771
Bilećka kotlina — 189
Binička Morava — 87, 127
Bioska (kod Užica) — 735, 736
Bistrica (kod Lazarevca) — 338
Bistrica (kod Sarajeva) — 673, 682, 683, 755
Bitolj — 21, 87, 88
Bizeljsko (kod Krškog) — 526
Bjelovar — 116, 685
Blagotin (kod Trstenika) — 614
Blajburg (Bleiburg) — 12
Bled — 271, 397, 398
Blizanski visovi (kod Valjeva) — 476
Bobija (kod Banje Luke) — 251

Bogatić (kod Šapca) — 292, 294, 295, 339, 353, 361, 446, 456, 457, 488, 604, 717
Bogosavac (kod Šapca) — 461, 484
Bogovađa (manastir) — 370
Bogovina (kod Zaječara) — 669
Bogutovac (kod Kraljeva) — 320, 682, 756, 757, 798
Boka kotorska — 73, 191, 211, 747, 771
Boleč (kod Beograda) — 524
Boljanići (kod Pljevalja) — 251
Boljevac (kod Zaječara) — 354, 558, 616, 717
Bor — 9, 15, 44, 294, 295, 311, 317, 339, 357, 359, 370, 374, 400, 406, 439, 469, 845, 488, 504, 515, 521, 575, 576, 586, 614, 617, 667, 685, 687, 696, 697, 710, 720, 822, 830, 831, 839, 842—844, 847, 849
Borča (kod Beograda) — 707
Borčani (kod Kos. Mitrovice) — 220, 222, 273
Borja (pl.) — 743
Borski rudnik — 200
Bos. Brod — 19, 32, 314, 321, 353, 372, 552, 557, 701, 743, 781, 784
Bos. Dubica — 252
Bos. Gradiška — 12, 19, 32, 685, 784, 813
Bos. Grahovo — 252, 455
Bos. Kostajnica — 321
Bos. krajina — 300, 301, 794
Bos. Krupa — 12, 300, 328, 451, 713, 727, 744, 784
Bos. Novi — 78, 252, 466, 507, 648, 699, 713, 724, 726, 727, 743, 744, 784, 793
Bos. Petrovac — 79, 242, 264, 274, 300, 352, 391, 392, 451
Bos. Petrovo Selo — 351
Bosanska Krupa — 12
Bosiljgrad — 102
Bosna — 10, 18, 38, 59, 73, 188, 189, 202, 211, 214, 242, 251, 252, 259, 261, 262, 274, 275, 288, 300, 301, 304, 320, 326, 328, 329, 349, 350, 365, 475, 506, 513, 515—517, 528, 531, 538, 551, 558, 576, 578, 587, 592, 612, 627, 628, 630, 645, 687, 761, 763, 766, 769, 770, 776, 778, 781, 793, 794, 799, 808, 820
Bosna (r.) — 351, 365, 532, 713
Božovići (kod Ljiga) — 737
Braići (kod Valjeva) — 629, 737, 741, 742
Brankovina (kod Valjeva) — 538
Branjevo (kod Bijeljine) — 367
Brčko — 682, 743
Bresnica (kod Valjeva) — 790
Brestovac (kod Niša) — 726
Brezovac (kod Čajetine) — 608
Kamenovo (kod Petrovca na Mlavi) — 608
Brežice — 116, 526, 527
Brgule (kod Obrenovca) — 488
Brod (kod Kičeva) — 87, 88
Brodarevo (kod Prijepolja) — 79
Bruk na Lajti (Bruck an der Leitha) — 106
Brus — 716
Brusnica (potok) — 214
Buče (kod Celja) — 526
Bučka (kod Krškog) — 526
Budimpešta — 92, 197, 289, 396, 551, 768, 826
Bugarska — 10, 16, 37, 38, 39, 44, 46, 56, 57, 72, 74, 76, 87, 90, 102, 112, 118, 127, 138, 140, 163, 200, 203, 204, 212, 235, 237, 252, 299, 404, 557, 574, 575, 580, 582, 692, 768, 827, 841, 849, 851
Bugojno — 79
Bujanovac — 87, 676
Bujavica (kod Pakraca) — 724
Bukinje (kod Živinica) — 807
Bukorovac (kod Kragujevca) — 320
Bukov Žlak (kod Celja) — 268
Bukovac (kod Niša) — 726
Bukovi (pl.) — 240, 678, 731, 736
Bukovina (predeo) — 112
Bukulja (pl.) — 446
Bukurešt — 48

C

Capardi (kod Zvornika) — 519, 743
Caprag (kod Siska) — 234, 323, 519
Caribrod (sada Dimitrovgrad) — 102
Celovec (Kragenfurt, u Austriji) — 12, 49, 77, 91
Celje — 12, 116, 119, 120, 121, 268, 324, 398, 448, 527
Cer (pl.) — 385, 387, 405, 406, 474, 480, 483—485, 488, 490, 492, 496, 498, 507, 515, 518, 520, 577, 611, 620, 622—624, 790
Cerklje (kod Krškog) — 526
Cernica (kod Kruševca) — 614
Cerovac (kod Gračaca) — 323
Cetinje — 231, 259, 262, 446
Crikvenica — 395
Crkvine (kod Kolašina) — 73

Crna Gora — 37, 38, 57, 59, 72—74, 139, 140, 187—189, 191, 201, 208, 210, 211, 228, 231, 233, 234, 251, 256, 259, 262, 272, 273, 275, 297, 349, 392, 446, 573, 574, 580, 585, 586, 593, 693, 747, 761, 771, 790, 793, 809
Crna Trava — 10, 11
Crni vrh (k. 1027, kod Bora) — 445
Crnica (r.) — 376
Crno more — 203, 212, 597, 798
Crnokosa (brdo, kod Užica) — 752
Crveni čot (t. 539, na Fruškoj gori) — 338

Č

Čabar (kod Kos. Mitrovice) — 668
Čačak — 109, 125, 145, 200, 220, 222, 227, 239, 240, 258, 279, 293, 295, 296, 302, 303, 313, 316—318, 320, 321, 327, 337, 354, 356, 367, 371, 381, 402, 428, 430, 442, 449, 458, 459, 465, 504, 505, 564, 565, 619, 624, 627, 628, 630, 652, 655, 657, 682, 685, 690, 698, 715, 718, 726, 730, 732, 736, 755—757, 789, 822, 832, 834, 835, 841, 842, 845
Čajetina — 694, 716, 733—736, 752
Čajniče — 188, 232, 251, 348
Čalma (kod Srem. Mitrovice) — 408
Čemerno (sedlo) — 212
Čikatovo (kod Prištine) — 50, 126, 127, 134, 137, 237, 267
Čiker (brdo, kod Valjeva) — 737
Čoka (kod Kikinde) — 707, 810
Čoka Brlanj (k. 503, kod D. Milanovca) — 614
Čokešina (kod Bogatića — 461, 484, 532
Črnomelj — 118
Črnuče (kod Ljubljane) — 436
Čukojevac (kod Kraljeva) — 821
Čumić (kod Kragujevca) — 292

Ć

Ćelije (kod Kruševca) — 552
Ćeotina (r.) — 79
Ćićevac (kod Kruševca) — 371, 548
Ćuprija — 9, 32, 110, 144, 276, 279, 292, 294, 311, 316, 347, 357, 371, 389, 445, 449, 465, 509, 614, 639, 669, 709, 714, 716, 815, 817, 818, 847

D

Dalmacija — 10, 37, 56, 59, 72, 73, 76, 191, 202, 224, 257, 259, 434, 578, 644, 772
Danska — 181
Darosava (sada Partizani, kod Aranđelovca) — 588
Debar — 204, 580
Debrc (kod Šapca) — 461, 512, 561, 588
Dedeagač (Aleksandopolo) — 21
Deleshajm (u Austriji) — 396, 491, 646
Derventa — 301, 321, 351, 451, 552, 557
Despotovac (kod Ćuprije) — 716
Devič (kod Valjeva) — 449
Dinarski Alpi — 392
Divci (kod Valjeva) — 336, 490, 631, 652, 691, 728, 730
Divčibare (kod Valjeva) — 221, 229
Divljaka (kod G. Milanovca) — 276
Divostin (kod Kragujevca) — 821
Doboj — 49, 301, 321, 323, 339, 351, 693, 699, 713, 726, 743, 753, 755, 363, 365, 383, 384, 389, 391, 423, 475, 488, 530, 532, 539, 543, 544, 559, 625, 644, 648, 671, 673, 682, 769, 784, 787, 807, 813
Dobova (kod Krškog) — 526
Dobrača (kod Ivanjice) — 614, 790
Dobrava (kod Šapca) — 492, 547, 552, 560, 569, 588, 595, 611, 620
Dobrinja (D., G. i Sr., kod Požege) — 752
Dobriša Vas (kod Celja) — 268
Dobrljin (kod Bos. Novog) — 323, 784
Dobroselica (kod Čajetine) — 698, 735, 740
Dobrun (kod Višegrada) — 735
Dokmir (kod Uba) — 552, 561
Dolci — 79
Dole (kod Litije) — 526
Doljane (kod Podgorice) — 73
Doljevac (kod Niša) — 674
Donja Jablanica (kod Priboja) — 735
Donja Rača (kod Rače kragujevačke) — 539
Donje Crnuće (kod D. Milanovca) — 533

Donji Dravograd — 116, 281, 341, 448
Donji Milanovac — 69, 494, 531, 545, 546, 595, 708, 717, 790
Donji Vakuf — 78, 351, 743, 775
Dornau (Schloss Dornau — zamak, kod Ptuja) — 116
Doroslovo (kod Sombora) — 51
Dovje (kod Mojstrane) — 270
Dračić (kod Valjeva) — 729
Dragolica (kod Čajetine) — 752
Draginac (kod Loznice) — 221, 483, 490, 496 511, 512, 530, 568, 695
Dragodol (kod Valjeva) — 790
Dragoman — 116, 117
Dragutinovo (sada Miloševo, kod Kikinde) — 41
Drama (u Grčkoj) — 64
Draškovac (kod Niša) — 726
Drava (r.) — 51, 73, 151, 209, 644
Draževac (kod Obrenovca) — 499, 639
Drenica (predeo) — 53
Drenova (kod Brusa) — 607
Drenovac (kod Paraćina) — 614
Drenovac (kod Šapca) — 456
Drežnička gradina (kod Užica) — 302
Drina (r.) — 17, 151, 152, 187—189, 214, 316, 337, 349, 352, 355—357, 365, 367, 370, 372, 374, 381, 385, 391, 393, 399, 400, 402, 405, 423, 442, 452, 475, 478, 489, 493, 501, 507, 520, 565, 577, 625, 652, 657, 671, 681, 682, 686, 695, 699, 713, 724—726, 729—731, 755, 781, 796, 809, 821
Drinjača (kod Zvornika) — 300
Drugovac (kod Smedereva) — 639
Drvar — 242, 251, 252 256, 261, 301, 372, 391, 392, 451, 455
Dub (kod Bajine Bašte) — 681, 684, 731
Dubci (kod Užica) — 652, 732, 734
Dubica — 274
Dublje (kod Šapca) — 302, 303, 456
Duboko (kod Užica) — 732
Dubrava (kod Zagreba) — 199
Dubrovnik — 15, 25, 26, 211, 251, 392, 395, 455, 465, 771
Dudovica (kod Lajkovca) — 318
Duga Poljana (kod Sjenice) — 73, 213, 236, 586, 790
Duga Resa — 223, 235, 323
Dumača (kod Kragujevca) — 527
Dunav (r.) — 9—11, 15, 19, 32, 42—44, 67, 69, 72, 73, 81, 82, 84, 101, 103, 108, 142, 149, 151, 168, 214, 234, 238 299, 316, 377, 406, 412, 421, 440, 449, 450, 472, 473, 475, 485, 509, 524, 531, 545, 575, 576, 595, 613, 616, 657, 658, 667, 687, 692, 697, 721, 796, 797, 848, 850
Duplica (kod Kamnika) — 341

Dž

Džigolj (kod Prokuplja) — 544, 545

Đ

Đakovica — 50
Đerdap (klisura) — 69, 400, 421, 439, 440
Đetinja (r.) — 733
Đevđelija — 420
Đukići (kod Krupnja) — 511
Đurđevac — 342
Đurinci (kod Mladenovca) — 709

E

Egejа — 599
Egejsko more — 598
Engleska — 577, 633, 776
Erdelj (predeo u Rumuniji) — 59
Estonija — 59
Eubeja (o.) — 640

F

Filah (Villach) — vidi Beljak
Firstenfeld (Fürstenfeld) — 115
Florina (Lerin, u Grčkoj) — 21, 74
Foča — 187—189, 232, 446, 648, 746, 784, 785, 788, 793, 809
Francstal (kod Zemuna) — 104
Francuska — 183, 261, 381, 431, 456, 836
Fresburg (Fressburg) — 116
Fruška Gora — 338

G

Gabernik (kod Krškog) — 426
Gacko — 186, 187, 189, 201, 202, 212, 274 348, 349, 793
Gatačka kotlina — 189
Gatačka površ — 186

Gilje (kod Ćuprije) — 420
Glamoč — 274, 392
Glina — 12, 78, 793
Globoke (šuma) — 261
Globoko (kod Krškog) — 526
Gložane (kod Lapova) — 303
Godovik (kod Požege) — 459
Golija (pl.) — 186, 273
Golubac — 360, 715
Gomile (kod Debrca) — 595
Goražde — 187, 348, 544, 643, 784, 785, 793, 809
Gorenjska — 77, 254
Gornja Džumaja (u Bugarskoj) — 17, 21
Gornja Jablanica (kod Priboja) — 735
Gornja Mutnica (kod Paraćina) — 445
Gornja Trešnjevica (kod Topole) — 222
Gornji Milanovac — 220, 276, 292, 295, 314, 377, 450, 463, 469, 474, 476, 479, 499, 518, 520, 528, 533, 629, 652, 672, 679, 681, 689, 715, 736, 738, 745, 752
Gorobilje (kod Požege) — 459
Gorski kotar — 73, 191
Gospić — 251, 261, 263, 264, 274, 323
Gostivar — 50, 74, 204, 580, 582
Grab (kod Čačka) — 321
Grapci (kod Kraljeva) — 536
Grabovac (kod Obrenovca) — 497
Grabovica (kod Valjeva) — 569
Grac (Graz) — 19, 20, 23, 32, 77, 91, 118, 122, 124, 168, 171, 252, 830, 831
Gračac — 251, 255, 261, 263, 264, 323, 392, 395
Gračanica — 351
Gradac — 465
Gradina (pl.) — 302
Grahovci (kod Drvara) — 252
Grašac (kod Valjeva) — 736, 737
Grbići (kod Krupnja) — 511
Grčka — 10, 11, 16, 26, 50, 64, 74, 91, 92, 108, 138, 199, 205, 244, 279, 298, 319, 321, 327, 337, 355, 356, 358, 367, 371, 376, 377, 382—384, 389, 431, 439, 441, 443, 444, 450, 462, 466, 475, 477, 479, 488, 491, 493, 495, 497, 499, 508, 509, 516, 519, 521, 525, 530, 532, 539, 544, 548, 552, 557, 559, 580, 582, 584, 588, 593, 597, 602, 618, 625, 640, 648, 650, 663, 671, 673, 679, 683, 686, 690, 693, 695, 699, 713, 725, 727, 744, 753, 755, 785, 807, 814, 827, 841
Grdelica (kod Leskovca) — 238, 267, 608, 708
Greda (kod Siska) — 234, 322
Grevena (u Grčkoj) — 16
Grljan (kod Zaječara) — 669
Grobljanska M. (kod Šapca) — 561
Grocka (kod Beograda) — 81, 296, 360, 524, 715
Grošnica (kod Kragujevca) — 529
Grupčin (kod Tetova) — 87, 88
Grza (kod Paraćina) — 445
Guča (kod Čačka) — 220, 682, 698, 715, 752
Guncati (kod Beograda) — 546, 607
Gurkfeld (šuma) — 261
Gvozdena vrata — 356, 377, 383, 406, 427, 431, 575, 577, 842

H

Hadžići (kod Sarajeva) — 323
Hajnburg (Hainburg) — 116
Halovo (kod Zaječara) — 103
Hercegovina — 10, 38, 39, 59, 73, 185, 186, 188, 189, 197, 201, 202, 208, 210—212, 242, 251, 257, 261, 262, 272, 274, 275, 288, 328, 329, 339, 349, 352, 364, 446, 578, 612, 693, 747, 761, 792
Hetin (kod Kikinde) — 41
Hios (o.) — 598
Holandija — 181
Homoljske planine — 790
Hrastnik (kod Celja) — 426
Hrušica (Bierbaum) — 115
Hrvatska — vidi Nezavisna Država Hrvatska
Hrvatsko primorje — 73, 191
Hum (kod Dubrovnika) — 214
Hum (kod Gacka) — 188

I

Ibar (r.) — 126, 134, 214, 237, 273, 615, 621, 655, 668, 797, 818
Ibarska dolina — 267, 821
Igrište (k. 205) — 561
Ilijaš (kod Sarajeva) — 699, 765, 833
Inđija — 124, 125, 161, 219, 833, 839, 846
Insbruk (Insbruck) — 115
Istok (kod Peći) — 53
Italija — 10, 37, 38, 39, 56, 57, 59, 60, 72—76, 82, 111, 112, 127, 134,

137—140, 161, 185, 188, 190—192, 204, 213, 214, 233, 235, 236, 256, 262, 267, 272, 274, 287, 288, 299, 350, 364, 453, 578, 579, 585, 633, 642—644, 721, 746, 765, 769, 772, 776, 849
Ivanjica — 251, 628, 655, 685, 689, 690, 694, 698, 712, 715, 720, 723, 742, 752, 790
Iverak (kod Valjeva) — 480, 529
Iverak (pl.) — 483, 488, 490, 492, 498, 623

J

Jablanica (kod Konjica) — 694, 733
Jablanica (kod G. Milanovca) — 752
Jablanica (r.) — 272, 728
Jabukovac (kod Negotina) — 639, 717
Jaćimluk (kod Užica) — 736
Jadar — 483, 485
Jadar (r.) — 490, 495, 498, 504, 511, 512, 515, 524, 529, 583, 594
Jadransko more — 38, 188, 234, 406, 643
Jagodina (sada Svetozarevo) — 311, 339, 346, 347, 371, 388, 420, 444, 464, 497, 500, 505, 545, 548, 552, 558, 588, 595, 614, 615, 625, 647, 709, 716, 817, 818
Jahorina (pl.) — 446, 792
Jajce — 19, 78, 264, 274, 323, 339, 351, 353, 365, 372, 392, 465, 725, 743, 781
Jankovci (kod Vinkovaca) — 673
Janj (predeo) — 351
Janja (kod Jajca) — 352
Janjevo (kod Prištine) — 92
Jarak (kod Srem. Mitrovice) — 441, 487
Jarando (kod Raške) — 669
Jarmenovci (kod Aranđelovca) — 679
Jastrebac (pl.) — 272, 576, 726
Jatare (kod Višegrada) — 735
Javor (pl.) — 195, 273, 423
Javornik (kod Idrije) — 426
Jažince (kod Kačanika) — 170, 204
Jeleč (kod Foče) — 79
Jelina breza (t. 492, kod Osečine) — 512
Jelisavac (kod Našica) — 323
Jelova gora (pl.) — 459, 689, 752
Jelovica (pl.) — 281
Jelovik (kod Aranđelovca) — 279
Jemnička St. (kod Užičke Požege) — 314
Jesenice (kod Bleda) — 270
Jevremovac (kod Šapca) — 461
Jezerina (rudnik) — 675
Jezero (kod Jajca) — 351, 352
Ježevica (kod Čačka) — 736, 737
Jonska ostrva — 74
Jošanička Banja — 658, 815
Jovac (kod Ćuprije) — 420
Jovičić (kod Krupnja) — 511
Jugovići (kod Prištine) — 137, 267
Julijski Alpi — 398
Junkovci (kod Lazarevca) — 666
Južna Morava (r.) — 127

K

Kačanik — 87, 88, 137, 170, 204
Kačarevo (kod Pančeva) — 707
Kačulica (kod Čačka) — 679
Kać (kod Novog Sada) — 255
Kadina Luka (kod Ljiga) — 737
Kadinjača (kod Užica) — 684, 685
Kairo — 630, 753
Kakanj — 645, 743
Kalenić (kod Obrenovca) — 488
Kalinovac (kod Debrca) — 561, 595
Kalna (kod Zaječara) — 127
Kalinovik — 208, 784, 793
Kamalj (kod Valjeva) — 736
Kamenica (kod Valjeva) — 221, 223 224, 338, 361, 530, 568, 717, 732
Kamnik — 270, 324, 340, 341, 397, 444
Kapela (kod Krškog) — 526
Karan (kod Užica) — 685, 729, 731
Karaula (pl.) — 476
Karavanke (pl.) — 38
Karlovac — 19, 32, 79, 118, 251, 323, 364, 395, 452, 771, 772, 788, 793
Kaštel Kambelovac (kod Splita) — 323
Kaštel Lukšić (kod Splita) — 323
Kaštel Stari (kod Splita) — 235, 322
Kavala (u Grčkoj) — 64
Keln (u Nemačkoj) — 838
Kerestinec (kod Zagreba) — 209
Kičevo — 50, 204, 580, 590
Kijevo (kod Beograda) — 500
Kik (k. 264) — 532, 538, 728

Kikinda — 92, 110, 144, 255, 286, 303, 310, 337, 338, 416, 418, 462, 702, 707, 710
Kikojevac (kod D. Milanovca) — 672
Kiseljak — 78
Kitka (k. 1154) — 164
Kjustendil (u Bugarskoj) — 17, 21
Kladanj — 352, 391, 814
Kladovo — 69, 708, 790, 796
Klajberg — 25
Klanac (kod Sarajeva) — 559
Klašnice (kod Banje Luke) — 546
Klek (kod Sarajeva) — 559
Klekovača (pl.) — 251
Klenak (kod Rume) — 408, 562
Klenovik (kod Požarevca) — 668
Klenje (kod Šapca) — 461, 488
Kličevac (kod V. Gradišta) — 545, 548, 556, 595, 617,
Klik (k. 745, kod Ljiga) — 737
Klopni vrh (na Pohorju) — 425, 426, 444, 447
Ključ — 79, 242, 274, 351, 784
Knić (kod Kragujevca) — 320, 652
Knin — 251, 252, 255—257, 263, 264, 274, 301, 352, 395, 455
Kninska krajina — 455
Knjaževac — 518, 521, 665, 669, 708, 717, 815, 817, 818
Koceljevo (kod Šapca) — 560, 561, 588, 594, 595, 612, 613, 620, 621, 623
Kočevje — 59, 112, 139, 435
Kolašin — 231, 273, 589
Kolubara (r) — 221, 423, 462, 479, 565, 566, 635
Komlošul Mare (u Rumuniji) — 91
Komotini (u Grčkoi) — 64
Konarevo (kod Kraljeva) — 612, 621
Kopaonik (pl.) — 272, 844
Koprivnica — 323
Koraj (kod Brčkog) — 682, 683
Korčula (o.) — 83
Kordun — 261, 769
Korečani (kod Travnika) — 784
Korlaće (kod Raške) — 668
Koruška (Kärnten) — 10, 36, 38, 59, 72, 77, 115, 150, 209, 254, 269, 270, 281, 340, 341, 397, 398, 426 435, 444
Kosierić — 180, 239, 240, 556, 652, 678, 681, 716, 729, 731
Kosmaj (pl.) — 280, 444, 524, 583, 713
Kosovo (predeo) — 10, 50, 53, 57, 163, 317, 382, 586
Kosovo Polje (kod Prištine) — 709
Kosovska Mitrovica — 15, 25, 51—55, 57, 65, 74, 78, 108, 110, 117, 120, 126, 134, 137, 144, 162, 173, 174, 214, 220, 227, 237, 267, 273, 290, 313, 343, 382, 402, 428, 469, 470, 534, 553—555, 584, 586, 639, 640, 650, 666—668, 687, 698, 708, 709, 714, 716, 717, 797, 806, 818, 821, 822
Kostajnica — 252, 392, 765, 793
Kostanjevica — 79
Kostojevići (kod Bajine Bašte) — 681
Kostolac — 617
Kostopia (u Grčkoj) — 16
Koštunići (kod Valjeva) — 736
Kotor — 26, 83, 139, 188, 352
Kotonski zaliv — 211
Kotraža (kod Guče) — 221
Kovačevac (kod Mladenovca) — 709
Kovači (kod Kraljeva) — 536
Kovanluk (kod Kraljeva) — 535
Koviljača — 161, 309, 321, 354, 356, 365, 371, 376, 495, 557, 611, 620 779
Kovin (kod Pančeva) — 710
Kozara (pl.) — 615, 671, 673, 683, 724, 743, 765, 766, 769, 794
Kozaruša (kod Prijedora) — 466
Kozje (kod Pilštanja) — 526
Kozomor (kod Valjeva) — 736
Kožek — 25
Kragujevac — 15, 18, 19, 24 25, 32, 49, 65, 91, 108, 110, 115, 117, 119, 121, 125, 141, 144, 171, 173, 174, 200, 258, 272, 276, 279, 292, 296, 311, 312, 320, 326, 327, 339, 358, 378, 388, 413, 430, 442, 463, 470, 475, 478, 499, 503, 505, 509, 518, 520, 523, 527—529, 533, 539, 558, 576, 610, 614, 616, 617, 647, 648, 650, 651, 655, 668, 670, 672, 703, 704, 709, 715, 759, 816, 818, 833—835, 837, 840, 841, 843—845, 850, 851
Krajova — 830
Krajski Grabovac (sada Banski Grabovac) — 235
Krakov — 177
Kraljeve Vode (sada Partizanske Vode kod Čajetine) — 734, 735, 739, 741
Kraljevina SHS — 776
Kraljevo — 15, 25, 108—110, 117, 144, 173, 200, 272—274 295, 312, 318—320, 327, 358 430, 465, 469, 470, 475, 478, 494, 499, 501, 503, 505, 507, 515, 518, 520, 523, 524, 529, 531—537,

543, 551, 552, 556—558, 564, 565, 584, 588, 611, 612, 614—617, 620, 621, 624, 628, 651, 655, 667, 670, 672, 679, 682, 685, 690, 694, 698, 714, 715, 723, 755—757, 759, 797, 810, 818, 821, 822, 823, 833, 835, 836, 838, 843, 846, 847, 851
Kranj — 324, 341, 391
Kranjska — 77, 111, 254, 269, 281, 340, 341, 397, 398, 426, 444
Krapina — 15
Kratovska stena — 459
Kremna (kod Užica) — 347, 689, 734, 735, 741, 752
Krit (o.) — 598—600, 625, 626, 640
Krivaja (r.) — 807
Krivajci (kod Krupnja) — 492, 496, 511, 521
Krivošije (predeo) — 211, 247
Križ (kod Kranja) — 397
Križ (kod Tesliča) — 784
Krnić (kod Debrca) — 595
Krst (kod Loznice) — 663
Krška Vas (ranije Čatež) — 526
Krško — 269, 526
Krtina (kod Domžala) — 341
Krupanj — 193—195, 220, 221, 294, 309, 316, 317, 354, 356, 357, 359, 361, 366, 367, 385, 399, 402, 480, 492, 496, 498, 504, 511, 512, 518, 523, 524, 557, 611, 612, 620, 623, 624, 647, 652, 668, 672, 679, 684, 685, 690, 695, 696, 703, 717, 723, 745, 783, 796
Kruševac — 15, 65, 110, 117, 119, 144, 173, 174, 184, 200, 295, 313, 319, 327, 355, 438, 440—442, 449, 466, 469, 470, 497, 501, 509, 520, 529, 533, 534, 537, 548, 552, 588, 614—616, 625, 650, 670, 704, 709, 716, 783, 790, 791, 798, 810, 815—817, 838, 843, 847
Kruševo — 88
Ksanti (u Grčkoj) — 64
Kučevo — 420, 465, 489, 715, 743, 822, 847
Kukavica (pl.) — 164, 726
Kukujevci (kod Srem. Mitrovice) — 408
Kulen-Vakuf — 451
Kumanc (kod Zrenjanina) — 242, 367, 376, 416
Kumanovo — 582, 676
Kupres — 725
Kuršumlija — 92, 162, 256, 380, 717
Kusadak (kod Smed. Palanke) — 543
Kuzmin (kod Srem. Mitrovice) — 408

L

Labin (kod Pule) — 223
Lajbnic (Leibnitz) — 115
Lajkovac — 109, 276, 286, 303, 316, 318, 347, 367, 465, 476, 478, 532, 538, 544, 546, 547, 552, 614, 623, 710, 728, 736
Lamia (u Grčkoj) — 509
Lanište (kod Jagodine) — 497, 520, 523
Lapac (D. i G.) — 251, 793
Lapovo — 110, 144, 292—294, 303, 347, 354, 357, 358, 378, 419, 462, 465, 466, 523, 529, 533, 546, 616, 639, 668, 818, 821, 822
Larisa (u Grčkoj) — 509
Lastra (predeo) — 731
Lavov (u Poljskoj) — 226
Lazarevac — 34, 117, 173, 286, 294, 314, 337—339, 359, 360, 370, 381, 384, 488, 499, 531, 588, 647, 668, 699, 715, 730, 798, 822, 845
Lebane — 92, 107, 220, 380, 389, 657—659, 717, 726, 742, 754, 791, 796
Lece (rudnik) — 658, 791
Lekenik (kod Siska) — 209, 234, 322
Lemnos (o.) — 598
Leskovac — 30, 65, 120, 162, 272, 336, 389, 464, 469, 470, 507, 518, 588, 592, 613, 616, 650, 657, 659, 674, 682, 708, 717, 742, 754, 783, 790, 791, 796, 815, 817, 818
Leskovec (kod Krškog) — 526
Leskovica (kod Valjeva) — 678
Lešak (kod Tetova) — 87, 88
Lešnica (kod Loznice) — 19, 32, 145, 302, 496, 562, 583, 604
Lika — 257, 259, 261, 275, 747
Likodra (kod Krupnja) — 512
Lim (r.) — 273
Lipolist (kod Šapca) — 303, 457, 461, 484
Lipovačka šuma (kod Beograda) — 493, 548
Lipovica (kod Beograda) — 595
Lisičići (kod Konjica) — 79
Liska (k. 1909, kod Kruševa) — 87
Lisopolje (kod Obrenovca) — 488
Livno — 235, 274
Logor (t. 443, kod Krupnja) — 511
Lokva (kod Užica) — 732

London — 211, 248, 335, 394, 563, 569, 633, 642, 753, 795
Loznica — 194, 294, 314, 316, 321, 354, 356, 357, 359, 361, 371, 385, 399, 402, 406, 480, 490, 495, 508, 520, 521, 524, 530, 557, 562, 568, 583, 614, 616, 623, 652, 657, 663, 666, 668, 670, 679, 695, 698, 717, 757, 783, 822
Lublin — 177
Lučjak (pl.) — 820
Lugomir (r.) — 520, 523
Lukovo (kod Svrljiga) — 19, 32, 815
Lužnica (r.) — 731

LJ

Ljig — 378, 384, 431, 629, 658
Ljubija (rudnik) — 769, 781, 787
Ljubina (r.) — 648
Ljubiš (kod Čajetine) — 689, 698, 733, 734
Ljubljana — 38, 59, 75, 139, 254, 269, 395, 771
Ljubljanska pokrajina — 38, 73, 140, 254
Ljubno — 341
Ljuboten (pl.) — 57, 87, 127
Ljuboten (rudnik) — 74
Ljubovija — 109, 145, 161, 195, 611, 620, 652, 672, 678, 679, 717, 729, 730, 739, 740
Ljuburić Polje (kod Sokolca) — 792
Ljuljaci (kod Gruže) — 527
Ljutice (kod Valjeva) — 221
Ljutomer — 527

M

Mačkat (kod Užica) — 685, 732—734
Mačva — 480, 483, 488, 520, 592, 604, 611, 618, 620, 622, 813,
Mačvanska Mitrovica — 441
Madrid — 138
Mađarska — 37, 38, 39, 46, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 75, 76, 116, 117, 138—140, 190, 197, 214, 219, 225, 289, 326, 352, 396, 404, 406, 575, 578, 768
Maglaj — 327, 351, 384, 644, 743, 769, 792, 807
Majdan (kod Kragujevca) — 614, 821
Majdanpek — 377, 484, 545, 546, 594, 613, 621, 639, 822, 847
Majevica (pl.) — 391
Majilovica (kod Vel. Gradišta) — 609
Makedonija — 16, 21, 38, 72, 74, 139, 199, 203, 204, 394, 434, 573, 582, 590, 675, 676, 677, 762, 794
Makiš (kod Beograda) — 200, 241, 851
Mala Kamenica (kod Negotina) — 639
Mala Krsna (kod Smedereva) — 382, 419, 420 520, 616, 709
Mala Mitrovica — 376, 378, 384, 484
Mala Vranjska (kod Šapca) — 561
Malovan (kod Gračaca) — 323
Maljen (pl.) — 627
Manastir Rmanj (kod Drvara) — 252
Mandjelos (kod Srem. Mitrovice) — 408
Maribor — 15, 19, 32, 93, 111, 116, 119, 120, 280, 324, 398, 425, 444, 527, 831
Markovac (kod Aranđelovca) — 327
Markovac (kod Lapova) — 293, 294, 319, 709
Markovac (kod Valjeva) — 532, 663
Mataruge (kod Kraljeva) — 536, 639
Mataruška Banja — 320
Medvednik (pl.) — 789
Medveđa (kod Lebana) — 708
Medveđa (kod Višegrada) — 625
Međumurje — 38, 59, 74, 139, 190, 191, 197, 210, 212, 264, 349, 390, 396, 578
Meh. Kladnica (kod Uba) — 544
Melenci (kod Zrenjanina) — 242, 367, 376, 416
Melos (o.) — 598
Meljak (kod Beograda) — 390, 546, 548
Meljak (kod Pljevalja) — 251
Meovine (kod Šapca) — 561
Mesarci (kod Debrca) — 595
Mesići (kod Rogatice) — 809
Metaljka (kod Čajniča) — 251, 731
Metaljka (sedlo) — 188, 232
Metković (kod Bogatića) — 353
Metovnica (kod Paraćina) — 465, 667
Mijakovac (t. 610, kod Krupnja) — 511
Mileševo (kod Prištine) — 586
Miličica (kod Valjeva) — 221

Milićevo Selo (kod Požege) — 459
Milina (kod Šapca) — 496
Miloševo — vidi Dragutinovo
Miloševo (kod Vučitrna) — 708
Minhen (u Nemačkoj) — 100
Minster (u Nemačkoj) — 797
Mionica (kod Valjeva) — 294, 303, 316, 361, 370, 378, 629, 631, 717, 728, 730
Miraševac (kod Rače kragujevačke) — 539
Miroč (pl.) — 790
Misača (kod Aranđelovca) — 293
Mislinje (kod Celja) — 12
Mitilena (o.) — 598
Mladenovac — 109, 110, 117, 144, 173, 221, 294, 310, 326, 336, 360, 371, 445, 490, 494, 639, 699, 709, 715, 822
Mlava (r.) — 360, 592, 613, 621
Mliništa (kod Mrkonjić-Grada) — 352
Močioci (kod Sarajeva) — 648
Modoš (kod Kikinde) — 707
Mojković (kod Krupnja) — 492, 690
Kokrin (kod Kikinde) — 303, 367, 376, 416
Mokro (kod Sarajeva) — 301, 507,
Moskva — 138, 248, 258, 394, 563, 632
Mosna (kod Negotina) — 790
Mostar — 15, 25, 26, 185, 186, 189, 274, 693, 793
Moste (kod Ljubljane) — 341, 444
Mošenjska planina — 324
Motka (kod Sarajeva) — 648
Mozgovo (kod Aleksinca) — 449
Mrčajevci (kod Čačka) — 682
Mrčići (kod Užica) — 652
Mrkonjić-Grad — 79, 252, 339, 351, 784
Mrsać (kod Kraljeva) — 505, 682, 756, 757
Mulji (kod Gacka) — 186
Mura (r.) — 25, 214, 768
Murska Sobota — 15
Mustafa Paša — 21
Mušnikovo (kod Sredske) — 87, 88, 127, 170

N

Našice — 323
Negotin — 102, 162, 311, 493, 518, 613, 614, 667, 697, 708, 717, 822
Neji-sir-Sen (Neuilly-sur-Seine- u Francuskoj) — 102, 103
Nemačka — 10, 37—40, 43—45, 47, 56, 58—60, 72—77, 80, 89, 90, 93—95, 98, 105, 108, 111, 112, 117, 118, 128, 131, 132, 138, 139, 140, 147, 151, 160, 172, 173, 178, 179, 181, 187, 188, 197—199, 209, 214, 219, 223, 247, 248, 252, 254, 260, 268, 269, 280, 288, 297, 324, 229, 330, 333, 340, 351, 364, 373, 375, 381, 386, 392—394, 396, 397, 420, 425, 431, 433—436, 444, 447, 460, 471, 500, 503, 504, 526, 549, 574, 618, 633, 634, 636, 637, 642, 644, 677, 692, 711, 721, 732, 748—751, 756, 759, 775, 778, 781, 798, 826, 835, 836, 839—841, 843—845, 847—851
Nemačka Demokratska Republika — 11
Nemačka Crnja — vidi Srpska Crnja
Neresnica (kod Kučeva) — 613, 621
Nevade (kod G. Milanovca) — 276
Nevesinje — 185, 201, 202, 274, 793
Nevesinjska površ — 186
Nezavisna Država Hrvatska (NDH) — 10, 17, 18, 37—39, 45—47, 56, 57, 59, 60, 72—74, 76, 82, 83, 90, 100, 101, 109, 112, 138, 139, 150—152, 173, 185, 186, 188—191, 193, 196—199, 201, 203, 208, 209, 211—214, 219, 225, 232, 233, 236, 254, 255, 257, 259—262, 264, 272, 274, 275, 287, 288, 290, 297, 299, 300, 303, 304, 321, 322, 326—329, 331, 337, 338, 348—350, 352, 353, 363—365, 372, 373, 384, 388—391, 393—396, 404, 407, 411, 422, 429, 433, 434, 439, 442, 443, 450—452, 455, 466, 471—473, 475, 477, 479, 488, 490, 491, 493, 495, 497, 499, 503, 506, 507, 509, 513, 516, 519, 521, 525, 526, 530, 532, 539, 544, 548, 559, 573—575, 577, 578, 580, 584, 588, 593, 595, 612, 617, 624—626, 641—644, 647—650, 655, 663, 670—673, 679, 681, 682, 684, 685, 687, 690—693, 695, 698, 699, 701, 704, 712, 713, 718, 721—726, 733, 743, 746, 752—756, 759, 763, 765—772, 775, 777, 783, 784, 786—788, 791, 797, 806—808, 813, 814, 817, 835, 845, 846, 849, 850
Nikšić — 15, 25, 211, 231, 593
Nimnik (manastir kod Vel. Gradišta) — 609

Nirnberg — 11
Niš — 10, 19, 21, 32, 57, 65, 107, 110, 117, 118, 122, 141, 144, 162, 163, 173, 174, 200, 221, 227, 229, 244, 265—267, 272, 275, 285, 293, 312, 336, 354, 356—358, 367, 379—382, 388, 390, 400—402, 405, 406, 419, 420, 428, 464, 466, 469, 470, 478, 485, 494, 497, 499—501, 505, 509, 518, 523, 529, 534, 545, 556, 558, 570, 575—577, 584, 592, 607, 611, 613, 614, 616, 620, 622, 625, 630, 650, 657, 665, 669, 670, 673—675, 687 690, 692, 693, 695, 697, 699, 702—705, 710, 713, 714—716, 719, 720, 726, 754, 764, 791, 796, 806, 813, 815, 816, 830, 831, 848, 852
Nišava (r.) — 127
Niševce (kod Medveđe) — 107
Niška Banja — 15, 109
Nojzidlersko jezero (Neusiedlersee) — 116
Norveška — 11
Nova Gradiška — 724, 744, 807, 813
Nova Kanjiža — 116, 117, 121, 707
Nova Varoš — 73, 78, 151, 213, 233, 586, 689. 752
Novi — 395
Novi Bečej — 707
Novi Grad (kod Đurđevca) — 685
Novi Kneževac — 337, 338
Novi Pazar — 53, 78, 110, 117, 144, 162, 214, 313, 349, 445, 553. 554, 658, 716, 720, 721, 723, 790, 796, 813, 822
Novi Sad — 155, 551, 836
Novo Mesto — 395
Novo Selo (kod Šapca) — 456, 461, 480
Novopazarski Sandžak — 189, 580
Novska — 19 699

O

Obilićevo (kod Kruševca) — 184, 617, 756, 798, 832, 833, 840, 841, 843—845, 851
Obnica (r.) — 511, 512, 524, 529
Obradovići (kod Krupnja) — 511
Obrenovac — 82, 184, 200, 220—222, 272, 292, 294, 295. 316, 317, 361, 371, 375, 376, 382, 385, 387, 399, 402, 413, 427, 440, 444, 449, 462, 466, 479, 480, 488, 493—497, 507, 512, 520, 531, 532, 539. 545, 552, 561—563, 610, 612, 621, 624, 639, 668, 690, 710, 717, 821
Obrovac — 251
Odžaci (kod Sombora) — 51
Oglađenovac (kod Valjeva) — 790
Ogošte (kod Gnjilana) — 92
Ogulin — 210, 323, 793
Ohrid — 74, 87
Ohridsko jezero — 37, 87, 590
Okretac (kod Bajine Bašte) — 681
Olovo — 792, 807
Olsnic (Olsnitz) — 119, 121
Opatija — 18
Oplotnica (kod Slov. Konjica) — 425
Orašac (kod Aranđelovca) — 293
Orid (kod Šapca) — 483, 561
Oršava (u Rumuniji) — 692, 822
Osijek — 51, 80, 81, 117, 118, 121, 251, 323, 648, 777, 826
Osipaonica (kod Smedereva) — 267, 464
Ostrovica (kod Aranđelovca) — 614
Ostrovica (rudnik) — 675, 821
Oštrelj (kod Drvara) — 252, 451
Otočac — 251
Ovčarsko-kablarska klisura — 689, 752
Ozren (pl., kod Doboja) — 351, 391, 724, 726, 813
Ozren (pl., kod Sokobanje) — 726

P

Paca Mare (k. 784, kod Bora) — 614
Pakrac — 724, 744
Pale (kod Sarajeva) — 353, 673, 776, 784, 792
Palilula (kod Niša) — 556
Palisad (kod Užica) — 740
Pambukovica — 221
Pančevački rit (kod Beograda) — 503
Pančevo — 69, 110, 117, 124, 173, 200, 265, 266, 310, 415—417, 469, 470, 640, 650, 703, 710, 715, 832, 833
Paukovo (kod Požarevca) — 659
Paraćin — 117, 173, 242, 294, 311, 347, 355, 376, 419, 445, 449, 465. 505, 531, 533, 548, 614. 616, 617, 669, 670, 697, 709, 716, 720
Pariz (u Francuskoj) — 102, 138
Pazarić (kod Sarajeva) — 323

Pecka (kod Krupnja) — 221, 532, 539, 572, 672, 713, 730
Peć — 19, 25, 32, 50, 53, 55, 162, 214
Perković (kod Šibenika) — 223, 235, 322
Petkovica (kod Šapca) — 461, 484, 498, 499
Petrič (u Bugarskoj) — 17, 557
Petrinja — 78, 724, 743, 744, 765, 766, 793
Petrova gora — 793
Petrovac na Mlavi — 347, 360, 466, 478, 588, 595, 658, 670, 715, 719
Petrovaradin — 174, 703
Petrovgrad (sada Zrenjanin) — 41, 65, 84, 110, 119, 144, 154, 155, 200, 227, 242, 255, 285, 292, 293, 309, 319, 371, 416, 418, 462, 470, 479, 497, 650, 703, 707, 710, 713, 715, 717
Pirot — 10, 21, 50, 126, 127, 237, 494, 613, 620, 625
Piva (r.) — 186
Platičevo (kod Rume) — 408
Pleterje (kod Novog Mesta) — 526
Ploča (kod Kraljeva) — 535
Plužine (kod Nevesinja) — 186
Pljeva (predeo, kod Jajca) — 351
Pljevlja — 19, 32, 234, 251
Počekovina (kod Trstenika) — 791
Poćuta (kod Valjeva) — 790
Podborogovo (kod Vlasenice) — 507
Podbrežje — 324
Podgorac (kod Zaječara) — 353, 374, 389
Podgorica — vidi Titograd
Podrinje — 668
Podsused (kod Zagreba) — 323
Podujevo (kod Prokuplja) — 53, 92, 716
Podunavac (kod Trstenika) — 535
Podunavlje (predeo) — 59
Podvis (kod Knjaževca) — 521, 665, 669
Pohorje (pl.) — 425, 447
Polšnik (kod Zidanog Mosta) — 526
Poljana (kod Gradiške) — 784
Poljice (kod Trebinja) — 323
Poljska — 181, 223, 254, 299
Ponor (kod Knjaževca) — 127
Popinska reka — 499, 535
Popovac (kod Kruševca) — 327, 346, 449
Popovac (kod Šapca) — 561
Popović (kod Rače kragujevačke) — 539
Popučke (kod Valjeva) — 607
Porodin (kod V. Plane) — 539
Posavec (kod Radovljice) — 397
Posavina — 532
Posavlje (predeo) — 112
Potoci (kod Drvara) — 252
Požarevac — 110, 117, 173, 220, 272, 279, 310, 327, 360, 367, 383, 431, 465, 485, 489, 509, 518, 520, 521, 532, 544, 548, 552, 556, 558, 588, 592, 595, 613, 615—617, 621, 624, 639, 659, 668, 713, 715, 743, 757
Požega — 109, 294, 302, 309, 389, 430, 458, 459, 628, 652, 657, 685, 690, 694, 698, 716, 723, 726, 729, 731, 733, 734, 736, 739, 740, 822
Prača (kod Rogatice) — 78
Prag (u Čehoslovačkoj) — 32, 106
Prahovo — 69, 439, 465, 667, 697, 720, 849
Pranjani (kod Čačka) — 689, 752
Predejane — 127
Prekomurje — 38, 58, 59, 74, 139
Preljina (kod Čačka) — 715
Prespansko jezero — 553, 590
Priboj — 73, 78, 109, 213, 214, 233, 309, 452, 586
Pričević (kod Valjeva) — 728
Prijedor — 12, 78, 252, 274, 300, 301, 303, 321, 352, 353, 372, 373, 465, 507, 648, 724, 743, 744, 775, 781, 784, 787
Prijepolje — 107, 109, 161, 213, 214, 233, 236, 251, 309
Prijevor (kod Čačka) — 240
Prilep — 50
Prilužje (kod Vučitrna) — 708
Priština — 19, 32, 51, 53, 55, 78, 92, 107, 108, 110, 117, 119, 126, 134, 137, 162, 173, 267, 586, 806, 813, 818, 821
Prizren — 50, 170, 675
Prnjavor — 792
Prnjavor (kod Bogatića) — 457, 461, 488
Prnjavor (kod Jagodine) — 545
Progoreoci (kod Lazarevca) — 370
Prokuplje — 110, 313, 380, 516, 544, 666, 669, 717, 813
Propaštica (kod Prištine) — 107, 137, 267
Provo (kod Šapca) — 561
Prozor — 79, 252, 784
Prugovo (kod Požarevca) — 607
Pruska — 719
Pounj (pl.) — 724

Ptuj — 15, 49, 116, 256, 527
Pudlah (Pudlach) — 115, 116
Pukovac (kod Niša) — 754

R

Rabas (kod Valjeva) — 620
Rabrovo (kod Kučeva) — 420, 613, 621
Rača (kod Kragujevca) — 117, 173, 360, 423, 715
Radeče (kod Trbovlja) — 526
Radgona (Radkersburg) — 15, 115, 116,
Radojinja (kod Nove Varoši) — 752
Radovašnica (kod Šapca) — 490, 496
Radovljica (kod Kranja) — 324, 340, 341, 397, 426
Radjev kam (brdo, kod Krupnja) — 511
Rajh — vidi Nemačka
Rajković (kod Valjeva) — 728
Rajlovac (kod Sarajeva) — 648
Raka (kod Krškog) — 526
Rakinac (kod Markovca) — 319
Rakovica (kod Beograda) — 184, 376, 389, 618, 832, 833, 835, 838, 845
Rakovica (kod Krupnja) — 511
Ralja (kod Beograda) — 221, 296, 367, 445, 639, 709, 798
Ranovac (kod Petrovca na Mlavi) — 639
Rasna (kod Požege) — 302, 736
Rasnica (kod Priboja) — 735, 740
Rasteš (kod Tetova) — 87, 88
Raša (kod Lapova) — 546
Rašanac (kod Požarevca) — 639
Raška — 107, 108, 110, 144, 220, 303, 313, 524, 536, 554, 614, 621, 668, 669, 698, 709, 716, 720, 790, 822
Ratina (kod Kraljeva) — 535, 536
Ratkovac (k. 367, kod Krupnja) — 511, 532, 538, 544,
Ravaminda (Ravamünd) — 115
Ravna gora (pl.) — 737, 741, 791, 795
Ravna Reka (kod Ćuprije) — 276, 279, 347, 361, 389, 465, 509,
Ravnjak (fabrika baruta i eksploziva) — 184, 832, 840, 841, 843—845, 850, 851
Razbojna (kod Brusa) — 815
Ražana (kod Užica) — 180, 221, 239—241, 681, 731
Ražanj (kod Kruševca) — 716
Rechof (zamak — Schloss Retzhof) — 115, 116
Rečice (kod Požege) — 459
Rekovac (kod Jagodine) — 533, 584, 716
Resava — 669, 820
Resen — 50, 87, 590
Resnik (kod Beograda) — 709
Resnik (kod Kragujevca) — 821
Rgotina (kod Zaječara) — 815, 818, 821
Ribnica (kod Užica) — 689, 734
Ribnik (kod Kruševca) — 791
Ridjaka (kod Čačka) — 560
Rijeka — 38, 73, 139, 256, 394, 455, 771
Rim — 38, 56, 57, 72, 75, 76, 83, 138, 188, 454, 553, 555, 633, 643
Ripanj (kod Beograda) — 221, 367, 382, 493, 524, 583, 709
Rječica (kod Doboja) — 644
Roćevići (kod Kraljeva) — 682
Rogačica (kod Bajine Bašte) — 620, 652, 681, 731
Rogatica — 351, 391, 475, 508, 523, 525, 532, 539, 611, 809
Romanija (pl.) — 353, 391, 423, 627, 628
Rovni (kod Valjeva) — 728
Rožaj — 79
Rožanstvo (kod Čajetine) — 735—737
Rožni Dol (kod Celja) — 268
Rudna Glava (kod Negotina) — 494, 521, 532, 847
Rudnik (kod G. Milanovca) — 272, 314, 479, 679, 689, 715
Rudnik (pl.) — 539, 672, 685, 719, 720, 752, 791
Rudo — 73, 78, 188, 213, 236, 799
Rudovački Zabran (kod Aranđelovca) — 614
Rujište (kod Boljevca) — 821
Ruma — 109, 124, 125, 408, 456, 457, 618
Rumunija — 33, 48, 59, 74, 76, 148, 582, 613, 768, 797, 827, 849, 851
Rusija — vidi Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

S

Sabanta (kod Kragujevca) — 505, 756
Salakovac (kod Požarevca) — 621

Salaš — (kod Zaječara) — 466, 488, 717
Salcburg — 77, 151, 152
Samaila (kod Kraljeva) — 318, 465, 682
Samobor — 78
Sandžak — 188, 214, 232—234, 251, 261, 262, 349, 684, 689, 752, 776, 790
Sanski Most — 451, 566, 784
Sarajevo — 15, 19, 25, 29, 32, 39, 45, 49, 78, 80, 109, 115, 117, 118, 119, 171, 232, 234, 245, 300, 301, 303, 314, 323, 333, 350, 351, 353, 358, 372, 375, 391, 392, 423, 451, 452, 465, 475, 488, 493, 507, 513, 516, 539, 544, 559, 625, 627, 645, 646, 648, 671, 673, 682, 686, 692, 693, 699, 722, 724, 726, 727, 743, 753, 755, 765, 766, 769, 771, 776, 777, 781, 784, 787, 792, 807, 814, 830, 833
Sava (r) — 17, 19, 32, 57, 73, 81, 82, 151, 168, 214, 238, 252, 270, 275, 316, 339, 346, 355, 357, 370, 376, 381, 382, 385—387, 392, 399, 400, 402, 405, 408, 420, 421, 438, 443, 449, 450, 456, 457, 461, 466, 487, 501, 509, 520, 524, 526, 560—563, 595, 611, 617, 620, 625, 645, 657, 671, 682, 686, 699, 713, 724—726, 744, 755, 769, 807, 813, 814, 821, 848, 850
Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika — 35, 178, 179, 181 187, 197, 199, 202, 209, 223, 225, 287, 331, 382, 404, 629, 745
Sečanj (kod Jaše Tomića) — 710
Sekulići (kod Užica) — 608
Semegnjevo (kod Užica) — 752
Semič (kod Črnomlja) — 526
Semizovac (kod Sarajeva) — 648
Senta — 51, 371
Senj — 395
Senjski rudnik — 346, 361, 389, 666, 669
Seona (kod Grocke) — 524
Serez (u Grčkoj) — 64
Sesvete (kod Zagreba) — 323, 701
Sibinj (kod Slav. Broda) — 323, 784
Sićevo (kod Niša) — 613, 620, 622
Sikole (kod Bora) — 488
Siljevci (kod Valjeva) — 731
Simićev salaš (kod Kikinde) — 286
Sinj — 323
Sirakovo (kod Požarevca) — 521
Sisak — 91, 209, 234, 274, 322, 323, 423, 519, 650, 699, 777, 781, 793
Sisevac (rudnik kod Svetozareva) — 361
Sivac (kod Sombora) — 51
Sjedinjene Američke Države — 768
Sjenica — 53, 78, 232—234, 236, 251, 273, 614, 813
Sjetlina (kod Sarajeva) — 323
Skela (kod Beograda) — 316, 512
Skenderovci (kod Slav. Požege) — 724
Skoplje — 17, 21, 38, 39, 51, 64, 88, 90, 108, 110, 137, 163, 164, 169, 237, 420, 464, 465, 509, 558, 592, 625, 627, 667, 675—677, 687, 720, 743, 769, 831, 848, 852
Skorno (kod Mozirja) — 448
Slatina (kod Čačka) — 318, 682
Slatina (kod Kragujevca) — 279
Slatina (kod Raške) — 220
Slatina (kod Šapca) — 561
Slatina Ilidža (kod Banje Luke) — 546
Slatinska reka — 327
Slav. Brod — 46, 117, 121, 321, 323, 351, 365, 639, 645, 650, 713, 722, 727, 770, 777, 833
Slav. Požega — 769
Slavkovica (kod Ljiga) — 737
Slavonija — 435, 578, 769
Slepčević (kod Šapca) — 484, 488
Slivno (kod Metkovića) — 322
Slovac (kod Valjeva) — 327, 547, 522, 569, 570, 629
Slovačka — 76
Slovenija — 37, 38, 59, 60, 73, 77, 112, 254, 269, 280, 324, 340, 395, 397, 425, 433, 444, 447, 612, 762
Slovenska Bistrica — 116, 120
Slunj — 79, 793
Sljeme (k. 1035, kod Zagreba) — 770
Smederevo — 10, 65, 69, 109, 110, 118, 141, 153, 157, 158, 173, 185, 201, 227, 244, 360, 413, 416, 421, 469, 503, 506, 509, 616, 709, 715, 757, 798, 832, 833, 837, 846, 847
Smederevska Palanka — 110, 117, 144, 173, 200, 220—222, 242, 267, 294, 310, 357, 360, 449, 464, 530, 543, 612, 615, 616, 621, 709, 715, 822, 833, 847
Smrdan (kod Trstenika) — 614
Sofija — 87, 162, 204, 419, 428, 464, 509, 529, 558, 601, 611, 613, 616, 625, 675, 720, 764, 768, 827, 830, 831
Sokobanja — 545, 584, 608, 639, 716

Sokolac (kod Sarajeva) — 300, 303, 321, 352, 792
Sokolac Bački — 293
Sokolovica (pl.) — 256
Solin — 235, 322
Solun — 43, 74, 185, 245, 356, 358, 375, 394, 406, 419, 464, 509, 557, 575, 580, 596, 598, 599, 626, 692, 746, 756, 827
Solunski zaliv — 118
Sopot — 223, 320, 446, 449, 917
Split — 76, 83, 139, 191, 210, 223, 256, 274, 322, 395, 772, 788
Spreča (r.) — 351, 713
Srb (D. i G.) — 251
Srbica (kod Kos. Mitrovice) — 87, 88
Srbija — 10, 12, 15, 17, 26—29, 36, 42, 45, 47, 56, 57, 59, 60, 61, 67, 72, 74, 85, 92—94, 96, 98, 102, 103, 104, 105, 106, 111, 117, 128, 129, 138, 140, 143, 144, 148—154, 158—161, 163, 168, 171—175, 177, 181—184, 193, 195—197, 199—201, 204, 209, 210, 214, 215, 217, 219, 220, 223, 225, 227, 229, 231, 234—241, 243, 245, 246, 251, 253, 254, 257, 259, 260, 266, 272—276, 280, 282, 284, 285, 287—292, 295, 297—299, 302, 304—307, 315, 318, 320, 324, 326, 330—333, 336, 340, 342—344, 346, 349, 352, 353, 355—363, 365, 366, 370, 374—377, 380—383, 385—388, 391, 400—408, 411, 419, 420, 422, 427—431, 433—440, 442, 444—446, 448, 449, 461, 465, 469, 474—476, 479, 484, 486—489, 492, 496, 498, 500, 503—509, 513, 515—517, 519, 520, 523, 528, 529, 531, 532, 538, 540, 541, 543, 545, 547, 549, 551, 554, 556, 558, 562—566, 570, 573—577, 583, 585—587, 589, 592, 594, 596—599, 604, 609, 612, 617, 619, 621, 622, 624—626, 628, 630, 632, 634—638, 640, 645, 647, 649, 650, 662, 664, 665, 667, 670, 672, 678, 681, 684, 686, 687, 689, 691, 692, 694, 696, 698, 700, 701, 704, 707, 708, 711, 712, 714, 718, 720—723, 725, 726, 728, 733, 742, 744, 752, 754, 756, 759, 762, 763, 768—770, 783, 786, 787, 789—791, 799, 800, 803, 804, 806—808, 810, 813—815, 817, 819—821, 826, 827, 834—838, 840, 842, 843, 845, 848—851
Srbobran (kod Bečeja) — 51
Srebrenica — 251, 423
Srednja Dobrava — 340
Srednja Reka (kod Ivanjice) — 790
Srednje brdo (kod Šapca) — 561
Sredozemno more — 394, 597, 599, 663
Srem (predeo) — 38, 73, 395, 396, 423, 435, 447, 471—473, 503, 514, 769
Sremčica (kod Beograda) — 493, 524
Sremska Mitrovica — 117, 337, 339, 354, 357, 358, 365, 408, 441, 456, 469, 486, 487, 493, 501, 696, 755, 813
Srnetica (pl.) — 252
Srpska Crnja (kod Kikinde) — 41
Srpske Moravice (kod Ogulina) — 210, 224, 235, 322
St. Kačanik (kod Uroševca) — 87, 127
Stalać — 293, 465, 466, 497, 518, 613, 619, 620, 709
Stapar (kod Valjeva) — 569
Stari Bečej — 51
Stari Trg (kod Kos. Mitrovice) — 667, 844
Stave (kod Krupnja) — 338, 538, 572, 730
Stena (k. 315) — 532, 538
Stepojevac (kod Lazarevca) — 296, 493, 495, 499, 524
Stiiena Piperska (kod Titograda) — 211
Stolac — 211
Stolice (k. 236) — 561
Stolice (kod Loznice) — 354, 612, 679
Stopansko brdo (brdo, kod Paraćina) — 614
Stopanja (kod Kruševca) — 552, 791
Stožič (t. 2132, kod Kranja) — 270
Stragari (kod Užica) — 327, 505
Strati (o.) — 598
Struga — 74, 204, 580, 582
Struganik (kod Ljiga) — 737
Struma (r.) — 21
Strumica — 64, 102
Stubline (kod Obrenovca) — 292, 494
Studenac (kod Krškog) — 526
Studenica — 127
Stupari (kod Tuzle) — 559, 588
Sunja — 323, 650, 744
Sušak — 38, 210, 395, 746, 776, 788
Sušica (kod Valjeva) — 663

Suva Reka — 79
Sv. Lenart (kod Laškog) — 342
Sv. Lorenc (sada Lorenc na Pohorju) — 426
Sv. Martin (sada Šmartno) — vidi Šmartno
Sv. Peter (kod Krškog) — 526
Sveta Klara (kod Zagreba) — 234, 323
Svilajnac — 360, 490, 515, 546, 716, 821
Svođe (kod Vlasotinaca) — 127, 815
Svrljig (kod Niša) — 354, 356, 716

Š

Šabac — 19, 24, 34, 65, 82, 109, 119, 145, 161, 173, 174, 193, 220—222, 292, 294, 295, 302, 303, 309, 316, 317, 347, 353, 357, 361 371, 376—378, 382—387, 389, 399, 405, 406, 420, 423, 438, 349, 443, 446, 449, 458, 466, 470, 483, 486, 488, 492, 501, 505, 512, 520, 538, 544, 547, 551, 552, 560—562, 569, 583, 588, 592, 604, 611, 613—617, 622, 623, 635, 648, 650, 661, 668, 703, 707, 714—717, 728, 755, 789, 797, 806, 813, 842
Šargan (pl.) — 735
Šermetovac (kod Valjeva) — 620
Šibenik — 139, 223, 224, 251, 772
Šid — 26, 408
Šiljača (kod Trstenika) — 614
Šiljak (k. 845, kod Ljiga) — 737
Šipovo (kod Jajca) — 351, 352
Širinci (kod Pakraca) — 724
Škofja Loka — 324
Šlezija — 112
Šmartno (kod Slov. Bistrice) — 254, 448
Šoštanj — 526
Španija — 76
Španovica (kod Pakraca) — 724
Špilfeld (Spillfeld, u Austriji) — 19, 32
Št. Janž (kod Celja) — 526
Št. Jurij od Kumom (kod Zidanog Mosta) — 526
Št. Vid (kod Ljubljane) — 269
Štajerska (Steinmark) — 10, 36, 38, 50, 72, 77, 111, 112, 115, 150, 261, 268, 280, 324, 342, 397, 398, 425, 434, 435, 444, 447
Štajerski Alpi — 73
Štitar (kod Šapca) — 457, 489
Štokerau (u Austriji) — 780
Štore (kod Celja) — 342
Štrpce (kod Uroševca) — 87, 88, 127
Šumadija — 386, 446, 532, 583, 612, 621, 684, 698
Šumarica (kod Kraljeva) — 535, 536
Šume (kod Topole) — 279
Švajcarska — 76

T

Tabanović (kod Bogatića) — 484
Takovo — 752
Tamnava — 594
Tanda (kod Zaječara) — 466
Tara (r.) — 212
Tavnik (kod Kraljeva) — 327
Tekeriš (kod Loznice) — 483, 490
Tekija — 144, 311, 790, 822
Temišvar (Timišoara) — 20, 24, 33, 91, 100, 106, 110, 116, 125
Teočin (kod Ljiga) — 737
Teslić — 351, 743, 784
Tešanjka (r.) — 351
Tetovo — 50, 74, 87, 88, 204, 580, 582
Tilava (kod Sarajeva) — 559
Tilva Mušica (pl., kod Paraćina) — 614
Timok (r.) — 103, 821
Tirana — 236, 553—555
Tisa (r.) — 19, 26, 32, 42, 49, 51, 84, 91, 509
Tisovik (kod Valjeva) — 678
Titograd — 211, 231, 553
Topčider (kod Beograda) — 709
Toplica (r.) — 272
Toplik (kod Sarajeva) — 559
Topola — 107, 144, 221, 222, 229, 258, 276, 279, 286, 292, 294, 312, 316, 354, 355, 360, 370, 371, 405, 475, 468, 490, 543, 558, 584, 588, 615, 616, 639, 647, 715, 822
Topola — vidi Bačka Topola
Toranj (kod Pakraca) — 724
Tordići (kod Užica) — 731
Trakija — 21, 582, 598
Travnik — 78, 743, 784
Trbovlje — 280, 324, 526, 527
Trbuk (kod Doboja) — 384, 644
Trebava (predeo, kod Doboja) — 351

Trebinje — 186—189, 211, 234, 251, 274, 771
Treći Rajh — vidi Nemačka
Trepča — 39, 74, 357, 359, 382, 466, 504, 555, 586, 665, 687, 696, 844, 848, 849
Tresibaba (kod Knjaževca) — 665, 669
Trešnjari (kod Kraljeva) — 536
Trnava (kod Topole) — 276, 286
Trnava (kod Užica) — 734
Trogir — 83
Tronoša (manastir) — 495
Trst — 75, 224
Trstenik — 497, 499, 535, 612, 614, 621, 672, 716
Tržič — 324
Tržić, (kod Slunja) — 23
Tulovo (kod Leskovca) — 613
Turn Severin (u Rumuniji) — 575
Turno (kod D. Milanovca) — 494
Turopolje (kod Zagreba) — 209, 234, 322
Turska — 189, 349, 598
Tuzla — 301, 314, 327, 351, 352, 367, 372, 384, 452, 488, 489, 491, 507, 530, 532, 543, 544, 588, 625, 671, 682, 693, 699, 713, 724, 726, 727, 743, 753, 781, 784, 787, 807, 813

U

Ub — 221, 294, 295, 361, 367, 375, 399, 430, 476, 520, 532, 538, 544—546, 548, 552, 560, 561, 568, 614, 620, 623, 717, 728, 813,
Ulog (kod Nevesinja) — 186
Umka (kod Beograda) — 81, 294, 295, 360, 493, 715
Umoljani (kod Konjica) — 79
Uroševac — 78, 108, 126, 127, 134, 137, 214, 237, 267, 709
Ustiprača (kod Rogatice) — 78, 625
Ušće (kod Obrenovca) — 376, 562, 595, 685, 690, 694, 723
Uvac (r.) — 214, 586, 694, 735
Uzveće (kod Šapca) — 457
Užice (sada Titovo Užice) — 19, 25, 32, 65, 109, 118, 141, 145, 163, 173, 174, 180, 193—195, 200, 215, 220—222, 227, 239—241, 243, 258, 265, 266, 274, 275, 292, 294, 302, 308, 309, 316, 317, 327, 347, 357, 366, 371, 389, 424, 428—430, 458, 459, 503, 505, 556, 565, 572, 611—613, 620, 621, 624, 627, 628, 651, 652, 655, 657, 668, 672, 681, 684, 685, 689, 690, 694, 698, 700, 716, 718, 726, 729—741, 744, 756, 757, 783, 789, 790, 796—798, 813, 834, 835, 842, 845

V

V. Crsko (kod Kruševa) — 87
Valona (u Albaniji) — 554
Valjevo — 17, 19, 24, 29, 30, 32, ,109 145, 180, 185, 193—195, 200, 220—222, 239, 240, 242, 243, 258, 272, 276, 286, 292, 294, 308, 316, 318, 327, 336, 356—358, 361, 365—367, 370, 371, 377, 384—387, 389, 399, 405, 430, 431, 440, 443, 449, 450, 458, 465, 467, 480, 485, 488, 490, 511, 512, 515, 518, 520, 522, 524, 529, 530, 532, 538, 539, 544—547, 552, 556, 558, 560, 561, 568—571, 576, 588, 594, 595, 610, 611, 613, 614, 616, 618—620, 623—625, 631, 639, 651, 652, 663, 666, 668, 678, 699, 710, 713, 714, 717, 728—732, 734—738, 742, 743, 755, 790, 796, 813, 822, 832, 833, 837, 840, 842, 845
Varaždin — 15, 19, 32, 73, 116, 120, 209, 212, 396
Varcar-Vakuf — vidi Mrkonjić-Grad
Vardar (r.) — 21, 38, 90
Vardište (kod Višegrada) — 109, 694, 698, 732, 734—736, 741
Vareš — 507, 645, 743, 755, 784, 787, 792
Varšava — 177
Varvarin — 716
Vasiljica brdo (k. 417, kod Osečine) — 512
Vatikan — 767
Velebit (pl.) — 83
Veles — 21, 50, 64
Velika Dolina (kod Krškog) — 526
Velika Gradina (k. 402, kod Krupnja) — 511
Velika Morava (r.) — 15, 50, 316, 327, 360, 485, 499, 548, 566, 619, 635, 655, 657, 672, 796, 821
Velika Moštanica (kod Obrenovca) — 493, 608
Velika Plana (kod Smed. Palanke) — 110, 310, 464, 529, 539, 547, 595, 616, 648, 709
Velika Vranjska — 488

Veliki Bečkerek (gros Betschkereck) — vidi Petrovgrad (sada Zrenjanin)
Veliki kanal (kanal na Dunavu) — 51
Veliki Mokri Lug (kod Beograda) — 449
Veliki vrh (k. 646, kod Valjeva) — 730, 731
Veliko Gradište — 69, 108, 360, 449, 475, 489, 509, 545, 575, 616, 692, 715, 796
Veliko Orašje (kod Smed. Palanke) — 294, 360, 715, 820
Velja glava (kod Zvornika) — 507, 519
Venčane (kod Aranđelovca) — 608
Venecija — 75
Vezićevo (kod Petrovca na Mlavi) 608
Vidin — 162
Vidojevica (kod Šapca) — 461, 484
Viljekolo (karaula, kod Bosiljgrada) — 607, 613,
Vinkovci — 26, 81, 171, 420, 509, 648, 650, 673, 692, 699
Virovitica — 755
Visoko — 78, 625, 787
Višegrad — 109, 115, 145, 161, 187, 189, 309, 323, 371, 372, 384, 388, 391, 423, 452, 455, 466, 475, 507, 508, 525, 539, 552, 559, 565, 593, 611, 543, 648, 655, 689, 693, 694, 733, 735, 771, 776, 779, 784, 785, 792, 793, 796, 809, 813, 833, 840
Vizeki (Wisekie) — 177
Vladičin Han — 164
Vladimirci (kod Šapca) — 361, 560, 561, 583, 717
Vladimirovac (kod Alibunara) — 710
Vlajna (pl.) — 127
Vlakča (kod Topole) — 486
Vlasenica — 301, 303, 391, 475
Vlasotinci — 237, 521, 717, 783
Vodice (kod Ljubljane) — 444
Vogošća (kod Sarajeva) — 699, 833
Vojvoda Stepa (kod Kikinde) — 41
Vojvodina — 38, 58, 59, 434, 761, 763
Volfsberg (Wolfsberg) — 12, 116
Volinja (kod Kostajnice) — 323
Voljavča (manastir, kod Topole) — 279
Vračev Gaj (kod Bele Crkve) — 707
Vraćevšnica (kod G. Milanovca) — 518, 682
Vranje — 21, 64, 87, 88, 92, 126, 127, 137, 162, 164, 237, 267, 529, 611, 613, 620
Vranjica (draga, kod Trogira) — 235
Vranjska Banja — 704
Vrapče (kod Zagreba) — 323
Vražogrnac — 821
Vrba (kod Kraljeva) — 535, 536, 556
Vrbanja (r.) — 557
Vrbas (r.) — 351, 391, 392
Vrbaska klisura — 351
Vrbovsko (kod Ogulina) — 210, 235, 322
Vrčin (kod Beograda) — 524, 544, 588
Vrenska Gorica (kod Pilštanja) — 526
Vreoci (kod Lazarevca) — 666, 668, 845, 847, 849, 851,
Vrlika — 274
Vrnjačka Banja — 109, 147, 171, 314, 534, 535
Vršac — 92, 110, 116, 124, 144, 310, 418, 703, 707, 710
Vruci (kod Užica) — 735, 736
Vučitrn — 53, 586, 716
Vučje (kod Leskovca) — 608
Vučje (kod Kolašina) — 259
Vukodraž (kod Šapca) — 561
Vukona (kod Obrenovca) — 561
Vukovar — 80, 81, 92, 514, 708

Z

Zablaće (kod Čačka) — 318, 337, 354, 560, 682
Zabrđe (kod Požarevca) — 659
Zabrežje (kod Obrenovca) — 82, 421
Zadar — 83, 139
Zaglavak (kod Bajine Bašte) — 752
Zagorje (kod Trbovlja) — 280, 324
Zagreb — 19, 24, 32, 35, 46, 56, 63, 73, 75, 76, 82, 90, 91, 111, 118, 119, 120, 121, 122, 125, 150, 151, 171—175, 189, 192, 197—199, 201, 203, 209—212, 231, 232, 234, 235, 245, 251—253, 256, 261, 263—265, 271, 272, 274, 288, 289, 314, 315, 322, 323, 330, 347, 350, 352, 366, 372, 373, 392, 393, 400, 423, 424, 433, 436, 437, 439, 452, 454, 470, 472, 492, 493, 551, 601, 617, 618, 625, 643, 646, 650, 660, 685, 687, 692, 693,

699, 703, 704, 720, 722, 753, 755, 759, 764, 765, 766, 768—771, 776, 777, 781, 782, 787, 789, 796, 827, 830
Zajača (kod Loznice) — 194, 371, 557, 666, 668
Zaječar — 10, 65, 110, 119, 144, 162, 200, 294, 311, 347, 353, 354, 376, 389, 438, 439, 465, 466, 470, 490, 518, 523, 524, 556, 614, 650, 665, 667, 669, 697, 703, 708, 710, 716, 717, 720, 817
Zapadna Morava (r.) — 17, 564—566, 611, 616, 620, 624, 625, 651, 657, 670, 692, 719, 752, 820
Zaprešić (kod Krapine) — 323
Zavala (kod Trebinja) — 323
Zavidovići — 291, 789, 807
Zavlaka (kod Loznice) — 194
Zbojštica (kod Užica) — 652
Zdunje (kod Gostivara) — 87, 88
Zemlica — 214
Zemun — 65, 69, 103, 104, 109, 110, 119, 122, 125, 133, 141, 150—152, 161, 183, 235, 239, 292, 307, 318, 349, 407, 419, 420, 457, 469—471, 503, 508, 509, 562, 574, 589, 640, 650, 701, 702, 787, 826, 830—833, 838, 840, 843, 845 846
Zenica — 645, 727, 743, 781, 784, 787, 791, 792, 807, 813, 835
Zeoke (kod Lazarevca) — 337, 488
Zila (r.) — 209
Zlatarić (kod Valjeva) — 568, 663, 728, 730
Zlatibor (pl.) — 194, 195, 685, 689, 694, 698, 732, 733, 735, 752, 790, 813
Zlot (kod Zaječara) — 353, 374, 389, 445, 507, 815
Zminjak (kod Šapca) — 457, 488
Zrmanja (kod Gračaca) — 323
Zvečan (kod Kos. Mitrovice) — 667
Zvinit (u Rumuniji) — 822
Zvornik — 301, 337, 352, 353, 365, 389, 423, 424, 452, 474, 475, 488 — 491, 495, 507, 516, 519, 580, 588, 593, 647, 693, 743, 755, 822

Ž

Žabare (kod Topole) — 279, 360, 715
Žagubica — 715
Žalec (kod Celja) — 268
Železnik (kod Beograda) — 414
Železniki (kod Kranja) — 324
Žilje (šuma na Fruškoj Gori) — 338
Žimbolija (kod Temišvara) — 110
Žitkovac (kod Aleksinca) — 244, 716
Živinice — 727, 807
Žuta bara (k. 1098) — 614

VOJNE JEDINICE I KOMANDE, USTANOVE, ORGANIZACIJE I OSTALI POJMOVI

ARMIJE

bugarske:

— 5-ta — 170

italijanske:

— 2-ga — 78—80, 364, 454, 455, 585, 650, 746, 770, 771, 776, 784, 786—788, 808, 809
— 9-ta — 51, 134, 262, 586

Kralj. Jugoslavije:

— 3-ća — 627

nemačke:

— 1. oklopna — 35
— 2-ga — 9, 12, 18, 19, 20, 22, 24—30, 31, 32, 35, 42—45, 49—52, 63—70, 77—80, 82, 89, 91, 93, 100, 101, 109, 112—114, 117—120, 123—126, 137, 140, 142, 143, 147, 155, 157, 158, 161—163, 167, 168, 171, 175, 185, 205, 585, 826
— 12-ta — 9, 12, 16—22, 24—32, 49, 50, 64, 87—89, 92, 118—120, 123, 125, 167, 169, 171, 184, 190, 197, 199, 205, 208, 211, 215, 235,—237, 241, 243, 245, 257, 265, 267, 276, 279, 285, 292, 299, 302, 304, 318, 320, 326, 331, 336, 338, 346, 348, 353, 355, 363, 366, 368, 370, 374, 375, 377, 383, 388, 390, 395, 399, 404, 408, 441, 442, 448, 455. 462, 465, 474, 475, 477, 478, 487, 489, 492, 496, 498, 506, 515, 517, 519, 523, 528, 531, 539, 545, 547, 551, 557, 558, 584, 587, 593, 594, 596, 602, 604, 609, 626, 648, 649, 651, 663, 671, 673, 679, 683, 686—688, 690, 695, 697, 699, 700, 718, 826

BATALJONI

domobranski:

— 4. granični — 301

folksdojčerski:

— »General Laudon« — 778
— »Maks Emanuel von Bajern« — 778
— »Princ Eugen« — 777

nemački:

— Brdski korpusi za vezu 449—512, 700
— Stražarski u Zagrebu III/750 pp — 315
— 1. landesšicen — 45
— 1. vazduhoplovni veze — 125
— 2. za praćenje transporta — 307
— 4. transportni — 701
— 6. tehnički mot. — 175, 177
— 7. mostovno-građevinski — 124
— 8. tehnički mot. — 175, 177
— 9. vojnotehnički — 114, 115, 171, 313, 315
— 13. tehnički — 15
— 18. vojnotehnički — 114, 115, 171, 305, 310—314, 759
— 30. tvrđavski inžinjerijski — 701
— 41. inžinjerijski (mot.) — 125
— 41. mostovno-građevinski — 125
— 50. inžinjerijski — 124
— 61. oklopni lovački — 20
— 61. pozadinski (mot.) — 20
— 61. streljački motociklistički — 20
— 64. rezervni policijski — 195, 196, 246, 258, 266, 295, 306, 307, 316, 358
— 85. inžinjerijski (mot.) — 125

— 159. mostovno-građevinski — 125
— 181. rezervni policijski — 398
— 209. inž. (mot.) — 20
— 210. mostovno-građevinski — 125
— 245. građevinski — 168, 266, 304, 346, 470, 701
— 266. landeššicen — 70, 120, 141, 174, 265, 266
— 286. landeššicen — 70, 120, 173
— 341. za vezu (mot.) — 20
— 446. za vezu — 19
— 447. landeššicen — 469, 488
— 449. brdski korpusni za dotur — 638, 711
— 501. vojnožandarmerijski mot. — 171, 266, 305, 470, 493
— 522. građevinski — 450, 470, 701
— 548. mostovno-građevinski — 124
— 552-gi — 639
— 562. landeššicen — 70, 121, 141, 158, 174, 265, 266, 306, 358, 469, 797
— 566. mostovno-građevinski — 124
— 572. armijski sanitetski — 639
— 577. mostovno-građevinski — 124
— 592. landeššicen — 70, 121, 141, 174, 265, 266, 307—310, 313, 416, 430, 469, 640, 696
— 612. građevinski — 124
— 620. mostovni — 168
— 620. topografski — 126
— 627. inžinjerijski — 124
— 651. inžinjerijski — 108
— 658. inžinjerijski — 124
— 666. inžinjerijski — 195, 196, 266, 306, 376
— 683. vojnožandarmerijski mot. — 171
— 717. izviđački — 312
— 823. landeššicen — 469, 488, 546
— 853. landeššicen — 70, 120, 173
— 920. landeššicen — 70, 121, 141, 174, 265, 266, 311, 313, 314, 416, 463, 469, 658, 665
— 923. landeššicen — 469, 650
— 924. landeššicen — 469, 650
— 925. landeššicen — 469, 493

partizanski:

— Beogradski Posavskog NOP odreda — 799
— Gorenjski (»Ivan Cankar«) — 281
— Kamniški — 397
— Kolubarski Valjevskog NOP odreda — 461, 480, 484
— Radnički Užičkog NOP odreda — 684, 685
— Rađevski Valjevskog NOP odreda — 461, 480, 484
— Romanijski — 391, 452, 525
— Semizovački — 391, 452
— Trebevićki — 391, 452
— Trnavski Čačanskog NOP odreda — 523
— Zenički NOP odreda »Zvijezda« — 792
— 1. kordunaški — 772
— 1. lovćenski — 799
— 2. crnogorski — 799

BRIGADE

mađarske:

— 1. motorizovana — 51
— 2. motorizovana — 51
— Biciklistička kombinovana — 51

nemačke:

— 11. motorizovana —20

partizanske:

— 1. proleterska — 446, 799, 808

ČETE

nemačke:

— Propagandna »S« — 307, 640, 700
— Tehnička veze »S« — 306, 469
— Telefonska »S« — 309
— Tenkovska pri Višoj komandi LXV — 311
— 12. tenkovska za specijalnu namenu — 306, 700
— 64. rezervna policijska — 700
— 649. za propagandu — 126, 168
— 672. radio-četa (mot.) — 469
— 690. propagandna mot. — 640, 700
— 704. pionirska — 371

partizanske:

— Ariljska — 320
— Belička Pomorskog NOP odreda — 376
— Celjska — 324
— Drvarska (Brigada gerilskih odreda za oslobođene krajeve Bosne i Like) — 392, 451, 455
— Jastrebačka Topličkog NOP odreda — 544

— Kolubarska Valjevskog NOP odreda — 378
— Kranjska — 270, 341
— Moravička Užičkog NOP odreda — 628
— Paraćinsko-ćuprijska — 276, 327, 346, 445
— Pohorska — 447
— Požeška Užičkog NOP odreda — 367
— Rađevska Valjevskog NOP odreda — 193
— Revirska — 281, 324
— Romanijska — 301
— Takovska — 276
— Udarna Ozrenskog NOP odreda — 671
— 1. banjalučka — 557
— 1. užička Užičkog NOP odreda — 302, 347
— 1-va 1. šumadijskog NOP odreda — 293
— 3-ća 1. šumadijskog NOP odreda — 293

DIVIZIJE

bugarske:

— 1. brza — 164
— 2. brza — 64
— 7. pešadijska — 64
— 10. pešadijska — 64
— pešadijska granična — 64

italijanske:

— »Bergamo« — 395
— »Granatijeri di Sardenja« (»Granatieri di Sardegna«) — 395
— »Izonco« (»Isonzo«) — 395
— »Lombardija« (»Lombardia«) — 395
— »Marke« (»Marche«) — 395, 771
— »Pulje« (»Puglie«) — 170
— »Pusterija« — 232, 455, 784, 796
— »Ravena« (Ravenna) — 809
— »Re« — 395
— »Sasari« (»Sassari«) — 395, 451, 455

nemačke:

— 1. brdska 49. armijskog korpusa — 12, 23, 25, 49, 805
— 1. oklopna — 34
— 4. brdska — 15, 18—20, 23, 31, 32, 91, 101, 107, 108, 123, 143, 144 148
— 5. brdska — 640
— 5. oklopna — 20, 108, 148
— 6. pešadijska — 815
— 8. oklopna pešadijska — 15, 19, 24, 25, 32—35, 49, 81
— 9. oklopna — 108, 109
— 11. oklopna pešadijska — 15, 20, 24, 25, 32, 33, 49, 81, 91
— 13. oklopna — 33
— 14. pešadijska — 15, 19
— 14. oklopna — 23—25, 32, 33, 49, 91
— 16. pešadijska (motorizovana) — 15, 19, 25, 32, 33, 35, 49, 91
— 17. pešadijska — 815
— 20. oklopna — 34
— 21. pešadijska — 815
— 46. pešadijska — 50, 148, 167, 168
— 60. pešadijska (motorizovana) — 15, 18, 19, 23, 25, 31, 32, 34, 35, 49, 52, 64, 81, 91, 101, 107—109, 123, 143
— 73. pešadijska — 148, 167, 169
— 79. pešadijska — 12, 23, 25, 49, 92
— 101. laka pešadijska — 15, 23, 25, 49
— 113-ta — 547, 548, 614, 616, 625, 626, 651, 652, 655, 664, 666, 670, 672, 678, 679, 681, 684, 685, 690, 694, 698, 712, 718, 723, 726, 732, 733, 743—745, 752, 755, 783, 784, 796, 803, 805, 813, 816, 818, 820, 821, 823
— 125. pešadijska — 15, 23, 49, 92
— 132. pešadijska — 12, 22, 25, 101, 109, 123
— 164-ta — 356, 369, 485
— 183. pešadijska — 12, 22, 23, 25, 80, 81, 100, 101, 107, 109, 123
— 249. pešadijska — 167
— 294. pešadijska — 18—20, 23, 31, 32, 55, 92, 101, 107, 108, 123, 143, 148
— 342. pešadijska — 144, 381, 399, 408, 422, 423, 438, 441, 443, 446, 449, 456, 457, 461, 466, 474, 480, 483, 485, 488, 490, 492, 495, 496, 498, 499, 501, 502, 507, 511, 512, 515, 520, 521, 523, 524, 529, 530—532, 538, 539, 544—547, 551, 552, 556—558, 561, 562, 568, 573, 583, 592, 611, 613—617, 619, 620, 622—625, 635, 639, 651, 652, 655, 661, 663, 664, 666, 667, 670, 672, 678, 681, 684, 685, 689, 690, 694, 698, 700, 712, 718, 723, 725, 728—736,

744, 752, 755, 783, 796, 803, 808, 809, 818, 820—823, 825
— 704. pešadijska — 100, 106—109, 123, 143, 145, 148, 161, 195, 196, 218, 294, 302, 308, 309, 316, 318, 338, 353, 354, 370, 376, 386, 391, 476, 485, 515, 520, 522, 528—530, 532, 544, 614, 615, 639, 700, 801, 803, 818, 820—823
— 714. pešadijska — 100, 106—110, 123, 143, 144, 148, 149, 161, 196, 218, 294, 303, 305, 310, 311, 319, 338, 367, 370, 376, 416, 507, 515, 521, 524, 529, 530, 532, 539, 546, 548, 558, 584, 592, 614, 615, 625, 639, 647, 672, 679, 685, 700, 801, 808, 818, 820—823
— 717. pešadijska — 100, 106—110, 123, 143, 144, 148, 196, 218, 295, 296, 303, 312, 318, 319, 338, 339, 353, 356, 367, 370, 376, 389, 438, 474, 497, 499, 507, 515, 520, 524, 529, 533, 546, 552, 557—559, 584, 614—616, 625, 639, 647, 670, 690, 694, 698, 700, 720, 726, 728, 796, 808, 810 812, 818, 820—823
— 718. pešadijska — 100, 101, 109, 123, 148, 167, 231, 251, 253, 288, 289, 300, 301, 303, 313, 315, 321, 338, 339, 351—353, 363, 365, 367, 370, 391, 399, 411, 422, 423, 452, 469, 475, 488, 493, 507, 513, 516, 525, 530, 557, 593, 615, 639, 648, 671, 673, 686, 687, 695, 699, 700, 713, 722, 755, 766, 780—782, 784, 787, 796, 805 813, 823
— SS »Das Rajh« — 20, 24—26, 33—35, 49, 64, 91, 92

DIVIZIONI

nemački:

— 40. meš. artiljerijski — 125
— 46. teš. haubički — 125
— 63. teš. haubički — 125
— 65. meš. artiljerijski — 125
— 74. laki protivavionski — 125
— 151. artiljerijski — 124
— 191. jurišnih topova — 125
— 220. protivtenkovski — 338, 354, 358, 371, 377, 415, 493, 557, 561, 562, 639. 700
— 400. artiljerijski — 107
— 602. artiljerijski — 124
— 623. artiljerijski — 124
— 654. artiljerijski — 145, 308
— 661. artiljerijski — 106, 144, 310, 539
— 668. artiljerijski — 314, 807
— 670. artiljerijski — 106, 144, 312, 534, 812
— 732. artiljerijski — 124
— 844. artiljerijski — 124
— 851. artiljerijski — 124

FLOTILE

— Rečna (nemačka) dunavska — 307, 512, 702, 842
— Mađarska dunavska — 449, 450, 457, 461, 556, 562, 577, 595, 617, 842

GRUPE

— 1. oklopna — 15, 18—20, 23—26, 28, 30—35, 45, 49, 51, 64, 113
— 1. tenkovska — 45
— 2. avionska — 125
— 14. avionska — 33
— 41. avionska — 33
— 697. pukovska — 457, 490, 552
— 698. pukovska — 457, 490, 524, 532, 552
— 699. pukovska — 457, 490, 524, 552
— Borbena majora Deša — 534—537
— Borbena majora Vildermuta — 534—536
— »Dirauf« — 736, 737
— »Gal« — 736, 737
— Grupa armija »F« — 82
— Oklopna »Afrika« — 587, 592, 594, 647, 662, 670, 672, 678
— »Rot« — 736, 737
— »Sever A« — 729—732
— »Sever B« — 729, 731
— »Štraus« — 736, 737
— »Zapad« — 729—732
— 20. za tajne vojne policije — 66, 246, 305, 309, 312, 313, 640, 700, 750

ESKADRILE

— 2. izviđačka — 125
— 5. za vezu — 125
— 10. kurirska 1. oklopne grupe — 33

KOLONE

— Konjska transportna 1/533—470
— Konjska transportna 2/563—470
— Sanitetska automobilska — 629, 470
— Srednja za transport pogonskog goriva 3/VI — 308
— Transportna 11/VII — 308
— 1. motorizovana vojna — 114, 115, 171
— 9. motorizovana vojna — 114, 115, 171
— 50. mostovna — 124
— 94. mostovna — 124
— 333. za prikupljanje — 836
— 427. mostovna — 124
— 602. mostovna — 124
— 616. mostovna — 124
— 627. mostovna — 124
— 828. mala motornih vozila — 470
— 878. automobilska — 296, 470
— Armijski veterinarski park 691—304, 470
— Auto-park motornih vozila kopnene vojske 533—470, 700
— Auto-park 503 — 305
— Auto-park 533—311, 312
— Sanitetski park 103—307, 470, 639

KOMANDE

četničke:

— operativnih jedinica ist. Bosne — 576, 735, 793

italijanske:

— Vrhovna komanda — 137, 300, 452, 454, 455

nemačke:

— Abvera Beograd — 69, 182, 195, 201, 245, 271, 307, 602, 631, 700, 703, 750, 789
— Admiral Egeja — 184, 597, 598, 600—602, 670
— Ajnzackomanda u Zagrebu — 261, 703
— Ajnzackomanda policije bezbednosti Beograd — 200, 223, 226, 227, 243, 246, 247, 254, 258—260, 286, 297, 307, 310, 324, 342, 360, 376, 381, 432, 433, 437, 444, 447, 486, 523, 703, 760
— armijske službe snabdevanja, dotura i evakuacije 571 — 120, 121
— armijskog pozadinskog područja 559 — 27, 28, 70, 81, 118, 120, 148, 167, 173, 174
— ispostave Abvera — Zagreb — 46, 245, 271, 328
— Feldkomanda 599. — 28, 65, 66, 71, 118, 130, 141, 174, 200, 205, 206, 221, 265, 266, 305, 370, 413, 470, 640, 650, 705, 714, 715
— Feldkomanda 610. — 65, 118, 130, 141, 174, 265, 266, 310, 415, 470, 640, 650, 700, 702, 703, 705, 714, 715, 817
— Feldkomanda 611. — 118, 174
— Feldkomanda 725. — 46, 118, 173, 174, 315, 470, 650, 660, 700
— Feldkomanda 809. — 65, 118, 130, 141, 163, 165, 166, 174, 229, 265, 266, 285, 379, 380, 388, 389, 401, 402, 470, 607, 640, 650, 674, 700, 703, 705, 706, 715, 716, 817
— Feldkomanda 816. — 65, 118, 130, 141, 163, 174, 180, 193—196, 200, 215, 239, 265, 266, 308, 430, 458—460, 470, 517, 518, 520, 604, 640, 650, 700, 703, 706, 715, 717
— kopnene vojske (OKH) — 9—12, 20, 23—26, 34, 35, 37, 42, 43, 49—51, 57, 63, 65, 70, 80, 91, 92, 103, 104, 119, 120, 127—129, 137, 157, 159, 171, 173, 174, 184, 185, 210, 231, 233, 236, 237, 241, 243, 253, 263, 276, 289, 291, 292, 299, 305, 318, 320, 326, 336, 346, 348, 352, 353, 355, 366, 368, 370, 375, 377, 383, 388, 390, 396, 399, 423, 437, 440—442, 448, 451, 461, 465, 474, 476, 487, 489, 492, 494, 496, 498, 500, 502, 506, 515, 517, 519, 523, 525, 528, 531, 538, 543, 545, 547, 551, 556, 558, 583, 587, 592, 594, 610, 624, 638, 640, 647, 662, 670, 672, 678, 680, 681, 684, 686, 689, 694, 700, 704, 712, 725, 742, 746, 747, 754, 757, 780, 783, 806, 813, 830, 832, 835
— u Rumuniji — 143, 149
— avio-baze E 24/VI Zagreb — 315
— aerodromskog područja 6/XVII Zagreb — 315
— za dotur 449—700
— Komandanta grupe ratne mornarice Jug — 597, 600—602
— Komandanta Soluna i Egeja — 184, 437, 440, 442, 461, 465, 474,

476, 478, 487, 489, 492, 494, 496, 498, 506, 515, 517, 519, 523, 528, 531, 538, 543, 545, 547, 551, 556, 598, 599
— Komandanta tvrđave Krit — 599, 600, 602
— Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku — 17, 172, 184—190, 196, 199, 200, 205, 208, 210, 211, 215, 220, 222, 225, 231, 235—237, 241, 243, 245, 246, 257, 259, 260, 262, 263, 265, 267, 276, 279, 285, 288, 289, 292, 293, 299—304, 316, 318—321, 326, 327, 331, 336—338, 343, 346—349, 352, 353, 355, 356, 358, 359, 363, 366—371, 374—378, 383—385, 388—390, 399, 400, 404—406, 408, 411, 412, 422, 424, 429, 437, 439, 443, 448—451, 453—455, 461, 462, 465, 467, 470, 474—479, 484, 487—501, 504—508, 515—517, 519, 521, 523—525, 528—532, 538—540, 543—548, 551, 552, 556—559, 573, 582—585, 587, 588, 592—604, 609, 610, 624—626, 634, 638, 641, 647—651, 661, 662, 670—673, 678, 679, 681, 683, 684, 686, 688—691, 693—701, 704, 705, 711—713, 718, 723, 725—727, 742—745, 752—757, 765, 775, 783—788, 795, 806—810, 813—819
— Komandanta južne Grčke — 184, 545, 547, 551, 556, 558, 583, 587, 592, 594, 597—601
— Komandanta policije bezbednosti i SD u Donjoj Štajerskoj — 261, 268, 269, 280, 281
— Komandanta oblasti za ratne zarobljenike E — 173
— Komandanta Oklopne grupe Afrika — 583
— Komandanta u Srbiji — vidi Vojnoupravnog komandanta u Srbiji
— Krajskomanda 378—715
— Krajskomanda 823 — 65, 84, 118, 309, 470, 650, 706, 715, 717
— Krajskomanda 832 — 65, 119, 470, 528, 650, 706, 715
— Krajskomanda 833 — 65, 119, 470, 650, 706, 716, 817
— Krajskomanda 834 — 65, 119, 305, 470, 650, 706, 714, 716, 817
— Krajskomanda 838 — 119, 130, 307, 470, 650, 706, 714, 716
— Krajskomanda 847 — 119, 193, 309, 470, 640, 650, 706, 714, 716, 797
— Krajskomanda 857 — 119, 311, 470, 650, 706, 716, 817
— Krajskomanda 861 — 65, 119, 220, 313, 470, 650, 658, 706, 714, 717
— Krajskomanda 863 — 119
— Krajskomanda 866 — 120
— Krajskomanda 867 — 65, 119, 464, 470, 650, 706, 717, 817
— nemačkog generala u Zagrebu — 45—47, 90, 104, 174, 185—190, 192, 196, 198, 208, 210, 212, 231—235, 251, 263, 265, 287—289, 299, 301, 314, 320, 322, 328, 348—350, 352, 363, 366, 367, 373, 390, 396, 411, 422, 424, 451, 453, 454, 466, 475, 491, 493, 513, 514, 525, 578, 601, 625, 641, 743, 746, 747, 765, 775, 787, 788, 808
— Opunomoćenog komandanta u Srbiji — 429, 430, 456, 461, 463, 500, 505, 507, 511, 513, 517, 518, 520, 523—525, 529, 532, 538, 540, 541, 543—545, 547—551, 556, 558, 560, 562, 563, 566—568, 574, 575, 577, 583, 585—589, 592, 594, 596, 598, 604, 607, 609—611, 614, 619, 622, 624, 631, 634, 635, 638, 639, 650, 651, 655, 659, 661, 662, 664, 666, 667, 670, 671, 674, 681, 687, 690, 691, 697, 700—708, 711, 712, 714, 718—720, 723, 724, 726, 728, 732, 733, 736, 744, 756, 762, 783, 787, 795, 798—804, 809, 815—819, 821, 823, 830, 834, 842
— Pozadinska komanda 572 — 639
— Ratne mornarice — 38, 43
— Transportna komanda Beograd — 168 710, 815
— Vazduhoplovstva — 43, 487, 489, 832
— Viša komanda 65. za naročitu upotrebu — 147, 148, 161, 162, 167, 168, 182, 196, 211, 215, 217, 218, 227, 231, 246, 253, 282—284, 289, 294, 300, 302, 303, 305, 311, 318, 320, 321, 331, 338, 339, 344, 353, 354, 356—358, 361, 365, 367, 369, 370, 373, 376, 381, 382, 385, 387, 399, 404, 405, 408, 411, 412, 415, 422—424, 429, 430, 438, 463, 469, 470, 485, 502, 513, 533, 548, 614, 639, 659, 661, 664—667, 700, 703, 711, 712, 723, 801, 803, 805, 808—810, 818, 820, 822, 823
— Vojnoupravnog komandanta u Srbiji — 27, 42—44, 60, 61, 65—67, 85, 86, 88, 89, 93, 96, 98, 99,

104, 105, 111, 112, 117—122, 127—133, 138, 140—144, 151—154, 163, 166—168, 171, 172, 181—184, 193, 195—197, 200, 201, 210, 213, 215, 217—220, 225, 227, 228, 235, 235, 236, 238, 245, 246, 251, 253, 255, 257, 259, 260, 265—267, 282, 284, 285, 287, 289, 295, 297—299, 302, 304—307, 315—318, 320, 324, 332, 334—336, 343, 344, 355, 357- 362, 368, 369, 372—376, 381, 385, 387, 399, 400, 404—407, 411, 413, 415, 417, 418, 420, 427—430, 433—439, 458, 460, 464, 465, 467—469, 472, 474—476, 480, 483, 484, 486, 488, 490, 492, 494—498, 501—505, 520, 540, 826
— Vojnoupravnog komandanta Generalnog guvernmana u Poljskoj — 143
— Vrhovna Vermahta (OKW) — 9—12, 21, 25, 29, 31, 35—37, 39, 40, 46, 52, 56, 63, 69—71, 77, 78, 87, 89—93, 103, 104, 126, 127, 134, 137, 183, 185, 196, 204, 208, 210, 231, 233, 236, 241, 243, 253, 260, 263, 267, 276, 289, 291, 292, 299, 318, 320, 326, 335, 346, 348—350, 353, 355, 366, 368, 370, 375, 377, 381, 383, 388, 390, 399, 412, 419, 437, 440—442, 448, 451, 461, 465, 474, 476, 478, 487, 489, 492, 494, 496, 498, 506, 508, 515, 517, 519, 523, 528, 531, 538, 543, 545, 547, 548, 551, 556, 558, 573, 583, 587, 590—592, 594, 597, 618, 624—626, 634, 636, 640, 643, 647, 649, 662, 664, 665, 670, 672, 678, 680, 681, 684, 689, 694, 696, 698, 701, 703, 704, 712, 723, 725, 742, 746, 751, 754, 780, 783, 786, 787, 806, 808, 813, 817, 818, 826—828, 830, 835, 836, 845
— Železničko-transportna Jugoistok (Etra) — 69

KOMANDE MESTA

nemačke:

— Beograd — 28, 174, 449, 700
— Bor — 311
— Čačak — 313
— Čoka — 310
— Ćuprija — 311
— Jagodina — 311
— Kikinda — 310
— Koviljača — 309
— Kragujevac — 174, 311, 527, 528
— Kraljevo — 312
— Krupanj — 309
— Kruševac — 174, 313
— Leskovac — 174
— Mitrovica — 174
— Mladenovac — 310
— Pančevo — 310
— Paraćin — 311
— Petrovgrad — 309
— Požarevac — 310
— Priboj — 309
— Prijepolje — 309
— Smed. Palanka — 310
— Šabac — 174
— Topola — 312
— Užice — 503
— Valjevo — 308, 522
— Velika Plana — 310
— Višegrad — 309
— Vršac — 310
— Zaječar — 174, 311
— Zemun — 174
— Zrenjanin — 62, 174

KORPUSI

italijanski:

— 5. armijski — 395
— 6. armijski — 395, 455

mađarski:

— 1. kraljevski (mot.) — 26
— mehanizovani — 51

nemački:

— 1. armijski — 646
— 3. armijski — 646
— 6. armijski — 259, 809
— 10. vazduhoplovni — 597—600, 602, 670, 678, 698
— 11-ti — 15, 18, 23, 25, 29, 31, 34, 35, 50, 51, 64, 69, 80, 81, 91, 92, 100, 101, 106, 107, 109, 121, 123, 124, 143, 148, 149, 155, 156, 161
— 14-ti — 15, 18, 20, 25, 32, 34, 35, 49, 64, 91
— 18-ti — 16, 315, 385, 408, 411, 412, 417, 427, 429, 454, 461, 463, 464, 468, 470, 483, 484, 493, 502, 577, 614, 674, 711, 804
— 30-ti — 16
— 31-vi — 18

— 40-ti — 16
— 41-vi — 15, 20, 25, 33—35, 49, 64, 91, 117
— 42. armijski — 711, 804
— 46. motorizovani — 15, 18, 19, 25, 32—35, 49, 64, 91, 92, 116, 117, 119, 121, 122
— 49-ti — 12, 23, 25, 49, 52
— 50-ti — 16, 17, 21, 33, 50, 87, 88, 124
— 51-vi — 12, 22, 23, 25, 45—47, 49—51, 63, 80, 81, 91, 100, 101, 116—118, 123, 149, 167
— 52-gi — 15, 23, 25, 49
— Ruski zaštitni — 381, 382, 692, 696, 703, 723, 796, 822

LOGORI

— Armijski sabirni zarobljenički br. 2 — 122
— Armijski sabirni zarobljenički br. br. 6 — 122
— Dulag 123 — 117
— Dulag 160 — 70, 116, 117, 121, 122
— Dulag 191 — 121
— Dulag 201 — 45, 116, 121
— Dulag 202 — 122
— Koncentracioni kod Zemuna — 721, 797
— Sabirni logor fronta (Sch) — 122
— Stalag 160 — 140, 141, 143, 172, 173
— Stalag 191 — 141, 143, 172, 173
— Stalag 202 — 141, 143, 172, 173
— na Banjici — 594
— u Šapcu — 617

MINISTARSTVA

bugarska:

— inostranih poslova — 103
— rata Bugarske — 464, 720, 818

nemačka:

— spoljnih poslova — 9, 11, 36, 38, 40, 48, 58, 59, 75, 85, 86, 102—105, 111, 112, 126, 138, 188, 189, 213, 214, 218, 229, 260, 267, 291, 297, 333, 334, 349, 372, 433, 435, 437, 553, 590, 591, 675
— unutrašnjih poslova — 59, 203
— za privredu — 831
— za vazdušni saobraćaj — 306, 830

Nedićeva:

— finansija — 86
— javnih radova — 85
— pošte — 85
— pravde — 86, 153
— prosvete — 87, 153
— socijalne politike — 86
— spoljnih poslova — 433
— unutrašnjih poslova — 85, 153, 154, 360

NDH:

— domobranstva — 212, 263, 364
— unutrašnjih poslova — 264, 328, 514

MISIJE

— Italijanska u NDH — 747
— Engleska — 446

ODREDI

četnički:

— Anđelka Krajinskog — 621
— Bosanski — 627
— Cerski — 354
— Čajnički — 746
— Kalinovički — 746
— Majevički — 682
— Milenkovića — 535
— Požeški — 459, 628
— Rogatički — 746
— Višegradski — 746
— Vukašinovića — 612, 621
— Zlatarski — 746
— Zlatiborski — 682, 792
— 1. fočanski udarni — 746
— 1. hercegovački — 746
— 2. fočanski udarni — 746
— 3. fočanski udarni — 746
— K. Pećanca — 195, 201, 220, 257, 271—274, 289, 297, 351, 363, 377, 379, 380, 388, 391, 392, 400—402, 411, 438, 442, 446, 449, 452, 459, 475, 480, 490, 493, 494, 516, 524, 525, 544—547, 554, 563—568, 570, 575, 607, 608, 628, 629, 643, 645, 652, 657, 658, 663, 678, 682, 688, 693, 730, 733, 761, 762, 790, 803

Ljotićevi:

— dobrovoljački — 445, 595, 658, 726, 761, 762, 803, 814

Nedićevi:

— žandarmerija i policija — 142, 194, 200, 207, 221, 223, 224, 229, 240, 258, 259, 266, 284, 286, 290, 294, 295, 297, 298, 338, 358, 360—362, 374, 382, 383, 385, 386, 389, 390, 406, 427, 440, 442, 445, 447, 449, 461, 462, 466, 486, 490, 493, 497, 503, 515—517, 529, 531, 539, 544—546, 548, 552, 556, 564, 575—577, 584, 588, 595, 607, 608, 610, 617, 619, 627, 647, 652, 658, 663, 672, 679, 685, 691, 713, 720, 721, 752, 764, 795, 802, 811, 812

partizanski:

— Aleksandrovački — 415
— Babički — 576, 622, 658, 726
— Banijski — 793
— Birčanski — 559, 576, 588, 808
— Boljevački — 353, 354, 374, 389, 445, 576, 613
— Čačanski — 240, 276, 318, 327, 450, 459, 463, 494, 499, 518, 523, 535, 551, 576, 584, 612, 628, 629, 682, 689, 712, 745, 752
— Dragutinovački — 415, 416
— Jablanički — 658, 726, 791
— Kalinovički — 576, 682, 792, 808
— Karađorđevački — 415
— Karađorđevačko-aleksandrovački — 415
— Kikindski — 255, 286, 415, 416
— Kikindsko-mokrinski — 286, 337, 338, 416
— Knjaževačko-boljevački — 518, 521
— Kopaonički — 382, 524, 536, 554, 576, 622, 682, 689, 723, 752
— Kordunaški — 793
— Kosmajski — 221, 286, 316, 382, 445, 446, 493, 532, 560, 576, 583, 612, 621, 689, 752
— Kragujevački — 276, 320, 336, 347, 463, 474, 518, 527, 535, 576, 682, 689, 745, 752, 799
— Krajinski — 466, 485, 576, 613, 621
— Kraljevački — 320, 494, 499, 524, 535, 536, 551, 576, 584, 612, 682, 752, 799
— Kukavički — 576, 592, 620, 622, 726, 791
— Kumanački — 415
— Kumanačko-melenački — 242, 415, 416
— Lovćenski — 446
— Mačvanski — 560, 564, 576, 689
— Majevički — 576, 682, 808
— »Matija Gubec« — 784
— Melenački — 415
— Mokrinski — 286, 415, 416
— Nišavski — 576, 620, 622
— Ozrenski — 354, 391, 559, 576, 620, 622, 644, 671, 713, 807, 808
— Papučko-krndijski — 713
— Petrovgradsko-stajićevski — 242, 255, 415, 416
— Podrinski — 337, 339, 354, 376, 382, 438, 461, 480, 495, 511, 512, 524, 663, 814
— Pomoravski — 276, 279, 346, 371, 376, 419, 420, 445, 520, 523, 576, 689, 752
— Posavski — 221, 303, 376, 382, 385, 421, 427, 440, 462, 466, 476, 486, 488, 490, 499, 532, 544, 545, 547, 560, 568, 576, 583, 594, 612, 621, 647, 678, 684, 685, 689
— Požarevački — 420, 485, 546, 556, 576, 588, 595, 613, 658, 659
— Psunjski — 713, 724, 769
— Romanijski — 525, 576, 792, 807, 808
— Rasinski — 438, 442, 576, 622, 726
— Šumadijski — 799
— Toplički — 544, 576, 620, 622, 726, 754
— Užički »Dimitrije Tucović« — 195, 302, 320, 347, 367, 389, 459, 503, 556, 576, 628, 678, 681, 684, 685, 689, 712
— Valjevski — 193, 224, 242, 336, 356, 378, 384, 438, 461, 480, 484, 511, 512, 524, 539, 556, 560, 564, 568, 569, 576, 594, 678, 689, 745
— Vranjski — 576, 622
— Zaglavsko-timočki — 576, 613
— »Zvijezda« — 576, 648, 727, 755, 807, 808
— 1. kosmajski — 647
— 1. krajiški — 724
— 1. šumadijski — 279, 292, 293, 318, 327, 337—339, 347, 446, 516, 543, 576, 612, 628, 629, 647, 689, 752
— 2. krajiški — 671, 673, 724, 766, 794
— 2. šumadijski — 279, 293, 378, 539, 576, 612, 678, 689, 752
— 3. krajiški — 546, 615, 725

OKRUZI

nemački:

— vojni E — 172
— 17. vojni — 20, 116
— 18. vojni — 76, 115, 116, 173, 711
— Okružni inspektorat Zaječar — 9, 10

PUKOVI

domobranski:

— 2. oružnički — 264
— 5-ti 4. pešadijske divizije — 673, 766
— 8-mi 3. pešadijske divizije — 559, 588
— 10. pešadijskog Banjalučkog zdruga — 252, 557
— 11-ti 1. pešadijske divizije — 673, 724, 766

nemački:

— 1-vi 183. pešadijske divizije — 100
— 13-ti 4. brdske divizije — 15, 648, 815
— 14. pešadijski 5. oklopne divizije — 108
— 15. tenkovski 11. oklopne divizije — 20
— 71. laki protivavionski 11. oklopne divizije — 33
— 74. laki protivavionski 1. oklopne divizije — 34
— 83. laki protivavionske 1. oklopne divizije — 34
— 92. protivavionski 8. oklopne divizije — 33
— 116. artiljerijski 60. mot. divizije — 108
— 125. pešadijski — 356, 371, 375, 377, 381, 383, 387, 389, 399, 427, 440, 443, 450, 462, 476, 479, 485, 488, 490, 493, 495, 497, 499, 502, 507, 520, 532, 544, 546, 548, 552, 557, 561, 562, 583, 592, 613—615, 625, 639, 671, 805
— 138-mi 188. brdske rezervne divizije — 447
— 160-ti 60. mot. divizije — 108
— 220-ti 164. pešadijske divizije — 356
— 260-ti 113. pešadijske divizije — 615, 681, 690, 698
— 261-vi 113. pešadijske divizije — 690, 698
— 268-mi 113. pešadijske divizije — 690
— 369. legionarski — 673, 766
— 433-ći 164. pešadijske divizije — 356, 369, 371
— 514. pešadijski 9. oklopne divizije — 108, 109
— 521. armijski za vezu — 306, 312, 313, 469, 486, 488
— 563. armijski veze — 126, 168
— 668. artiljerijski 188. lovačke divizije — 371
— 685. inžinjerijski motorizovani — — 639
— 692. pešadijski 342. divizije — 544
— 697-mi 342. pešadijske divizije — 538, 544—547, 552, 561, 562, 568, 583, 592, 613, 614, 652, 661, 665—667, 679, 685, 695, 698, 729, 730, 805
— 698-mi 342. pešadijske divizije — 538, 544, 546, 552, 681, 729
— 699-ti 342. pešadijske divizije — 532, 539, 546, 568, 663, 729, 730
— 721-vi 714. pešadijske divizije — 106, 144, 242, 295, 303, 309, 310, 376, 377, 415, 416, 418, 450, 530, 548, 584, 592, 639
— 724-ti 704. pešadijske divizije — 195, 221, 302, 303, 308, 309, 314, 367, 371, 389, 430, 522, 528, 529
— 734-ti 704. pešadijske divizije — 296, 305, 306, 639
— 737-mi 717. pešadijske divizije — 144, 220, 303, 313, 497, 499, 520, 524, 533—535, 537, 584, 696, 812
— 738-mi 718. pešadijske divizije — 303, 314, 321, 339, 351—354, 367, 371, 516, 557, 559, 593, 648, 755, 784, 807
— 741-vi 714. pešadijske divizije — 66, 106, 144, 310—312, 354, 356, 367, 371, 507, 515, 521, 524, 539, 546, 614, 696
— 749-ti 717. pešadijske divizije — 106, 144, 303, 311, 312, 356, 367, 474, 499, 520, 524, 527, 533, 534, 536, 537, 546, 614, 655, 698, 726, 812
— 750-ti 718. pešadijske divizije — 302, 303, 313—315, 339, 353, 501, 561, 593, 755, 807

— »Grosdojčland« — 18, 19, 23, 25, 31, 32, 34, 62, 64, 81, 91, 92, 100, 101, 107, 116, 123
— Prateći za naročitu upotrebu — 701

ŠTABOVI

— Artiljerijsko-tehnički mernički — 114, 115
— Artiljerijsko-tehnički radnički — 114, 115
— Generalštab vazduhoplovstva — 185, 196, 208, 210, 231, 233, 253, 263, 390, 451, 506, 517, 519, 523, 528, 531, 538, 543, 545, 547, 551, 556, 558, 583, 587, 592, 594, 624, 647, 662, 670, 672, 678, 681, 684, 689, 694, 698, 712, 723, 725, 742, 754, 783, 806, 813
— Generalštab Komande kopnene vojske — 10, 12, 16, 25, 42, 43, 49, 50, 63, 65, 68, 88, 91, 92, 123, 127, 142, 159, 171, 237, 276, 292, 318, 320, 326, 336, 346, 353, 355, 366, 368, 370, 375, 383, 388, 399, 412, 437, 440, 442, 448, 454, 461, 465, 474, 476, 478, 489, 496, 506, 515, 517, 519, 523, 528, 531, 538, 543, 545, 547, 551, 556, 558, 583, 587, 592, 594, 624, 634, 638, 640, 647, 649, 662, 670, 672, 678, 680, 681, 684, 686, 694, 746, 754, 801, 806, 813
— Generalštab Vrhovne komande Vermahta — 126, 134, 649, 680, 712, 723, 725
— Komandni (vojnoupravnog i opunomoćenog komandanta u Srbiji) — 88, 130, 144, 257—259, 265, 285, 304, 374, 375, 400, 464, 468, 585, 659, 661, 664, 674, 675, 700, 707, 711, 712, 714, 718
— Komesarijat za jugoslovensku rečnu plovidbu — 81
— Policije bezbednosti i službe bezbednosti Rajha — 178, 181, 222, 223, 340, 345, 397, 425, 431, 444, 447, 486, 760
— Rozenberg — 307, 704
— upravni (Vojnoupravnog i opunomoćenog komandanta u Srbiji) — 90, 133, 153, 157—161, 213, 215, 235, 360, 418, 520, 589, 604, 611, 635, 636, 659, 661, 664, 666, 667, 703, 712
— Vazduhoplovnotehnički 9 — 315
— Vazduhoplovnotehnički 10 — 307, 312
— Viši vojnotehnički 5 — 114, 115, 131, 158, 171, 305, 306, 313, 505, 506, 640, 700, 756
— Vojnoprivredni za Jugoistok — 88—90, 177, 183, 185, 307, 419, 422, 465, 466, 504, 508, 510, 585, 617, 640, 664, 692, 700, 704, 705, 826—828, 830, 831, 834, 836, 837, 840, 842, 844
— Vojnoprivredni u Sofiji — 30, 183
— Vojnoprivredni u Zagrebu — 183, 315
— Vojnotehnički 21 za specijalnu namenu — 17
— Vojnotehnički 26 — 114, 115, 171, 309, 756—759
— Vojnotehnički 41 — 114, 115, 171, 309, 313, 314, 758
— za prikupljanje zaplenjenih oklopnih vozila 2 — 114, 115, 171, 304
— za prikupljanje zaplenjenih oklopnih vozila 3 — 114, 115, 171

bugarski:

— Generalštab bugarske vojske — 21, 88, 815, 823

italijanski:

— Guvernatorat Dalmacije — 73, 191
— Generalštab italijanske vojske — 137, 213, 299

četnički:

— Jugoslovenske vojske u otadžbini — 657, 790, 795

Kraljevine Jugoslavije:

— Generalštab Kraljevine Jugoslavije — 29, 351, 628

NDH:

— Glavni stožer domobranstva — 197, 252, 301, 578

partizanski:

— Glavni štab NOP odreda Jugoslavije vidi VŠ NOV i POJ

— Glavni štab NOP odreda Srbije — 565, 609, 621
— Ozrenskog sektora — 327, 351
— Sreski za Birač — 301
— Štab gerilskih odreda za srez Bos. Grahovo — 252
— VŠ NOP odreda Jugoslavije vidi VŠ NOV i POJ
— VŠ NOP i DV Jugoslavije vidi VŠ NOV i POJ
— Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije — 199, 398, 446, 565, 612, 619, 628, 657, 684, 689, 752, 799

nemački:

— Šef civilne uprave Bled — 436
— Šef civilne uprave Maribor — 436, 437
— Šef civilne uprave u Donjoj Štajerskoj — 398, 433, 526, 527
— Šef civilne uprave u Koruškoj — 341, 433
— Uprava za smeštaj kopnene vojske u Nišu — 639
— Uprava za snabdevanje — 432, 701
— Uprava vojnog železničkog saobraćaja sa posednutim železničkim stanicama 3 — 708
— Uprava za eksploataciju železnica B — 313
— Uprava za eksploataciju železnica 4 — 310
— Uprava za eksploataciju železnica 10 — 311, 312
— Uprava za eksploataciju železnica 10 BM 196—311
— Uprava za smeštaj jedinica kopnene vojske Užice — 640
— Uprava za vojni transport na Jugoistoku Beč — 304, 307, 701, 708, 710
— Uprava za vojni transport — stanica ispostave Beograd — 640, 710
— Uprava za vojnu poštu 449 — 638, 700
— Uprava za vojnu privredu i naoružanje OKW — 10, 36, 40, 43, 56, 57, 89, 129, 508, 510, 590, 591, 696, 828, 835, 845
— Uprava za železnički saobraćaj Jugoistoka — 182
— Vojna uprava za eksploataciju železnica III — 305, 307, 308, 312, 315
— Vojnoželeznička građevinska i pogonska uprava 10 Solun — 710

VODOVI

nemački:

— Bolnički auto-vod 629 — 306
— Mali transportni auto-vod 878 — 306
— 629. sanitetski — 639
— 828. laki — 639
— 878. laki transportni automobilski — 640

partizanski:

— Tenkovski — 551, 584

VOJNE USTANOVE

— Armijska poštanska stanica 560 — 304, 640, 700
— Armijska veterinarska bolnica 573 — 304, 307, 470
— Armijsko skladište odeće 516 — 304
— Arsenal Kragujevac — 312, 503, 640, 665, 668, 833, 882
— Bakteriološka stanica u Beogradu — 639
— Bakteriološka stanica u Nišu — 639
— Carinska granična zaštita — 159, 160, 503, 702, 706, 720
— Direkcija za eksploataciju železnica — 305
— Front rada — 705
— Hemijska stanica u Beogradu — 639
— Ispostava Odeljenja za propagandu OKW — Beograd — 306
— Ispostava vojnotransportne uprave Jugoistoka — 701
— Korpusna kartografska stanica 449 — 638, 700, 701
— Nemački crveni krst — 304, 702
— Nemački generalni konzulat u Skoplju — 675
— Nemački naučni institut — 171
— Nemačko poslanstvo — Bukurešt — 48, 138
— Nemačko poslanstvo — Zagreb — 76, 138, 150, 151, 203, 231, 234, 253, 301, 322, 352, 373, 433, 435—437, 453

— Nemačko poslanstvo — Beograd — 85, 86, 642, 675
— Nemačko poslanstvo — Bern — 138
— Nemačko poslanstvo — Bratislava — 138
— Nemačko poslanstvo — Budimpešta — 138
— Nemačko poslanstvo — Helsinki — 138
— Nemačko poslanstvo — Kopenhagen — 138
— Nemačko poslanstvo — Lisabon — 138
— Nemačko poslanstvo — Sofija — 138, 590, 591, 607
— Nemačko poslanstvo — Štokholm — 138
— Odeljenje za izdavanje pasoša I — 122, 162
— Odeljenje za izdavanje pasoša II — 162, 175, 306, 315, 704
— Organizacija Tot — 306, 336, 339, 422, 487, 704, 838
— »Snaga kroz radost« — 242, 705
— Sreski carinski komesar G — 309
— Sreski carinski komesarijat Mitrovica — 313
— Sreski carinski komesarijat — Petrovgrad — 310
— Sud pri komandantu Srbije — 305
— Tajna državna policija (Gestapo) — 178, 179, 305, 377
— uputna frontovska stanica 187 — 305, 640
— Vojna bolnica 717. pešad. div. — 639
— Vojna bolnica 718. pešad. div. — 639
— Vojna bolnica 921/922 Beograd — 306, 501, 639, 700
— Vojna bolnica 921 — 470, 501
— Vojna bolnica 922 — 470, 639
— Vojna bolnica 923 — 470, 501, 639, 700
— Vojna bolnica Beograd — 639
— Vojna bolnica — Niš — 312, 639
— Vojnogeografski institut — 306, 850

OSTALI POJMOVI

— Centralni komitet KPJ — 211, 392, 565, 612, 761, 764, 799
— Centralni komitet SKOJ-a — 763
— Centralni komitet KP Slovenije — 398
— Gradski komitet KP Ljubljana — 340
— Hrvatska seljačka stranka — 300, 350
— folksdojčeri — 36, 37, 58, 59, 154, 162, 203, 207, 218, 219, 260, 271, 276, 279, 284, 291, 324, 371, 417, 447, 503, 536, 557, 618, 661, 702, 803, 804
— Mesni komitet KPJ za Beograd — 241
— Kominterna — 225
— Komunistička partija Jugoslavije — 181, 199, 405, 612, 761, 763, 811
— Komunistička partija Srbije — 402, 449
— Nacionalsocijalistička nemačka radnička partija (NSDAP) — 203, 705
— Nacionalsocijalistička organizacija za socijalno staranje (Nationalsocialistische Versorgung) — 171
— Narodni savez u Srbiji (albanski) — 554
— Međunarodni crveni krst — 702
— Okružni komitet KPJ za Užice — 195
— Okružni komitet KPJ za Banat — 624
— Politbiro Centralnog komiteta KPJ — 199, 243, 612
— Pokrajinski komitet KPJ za Crnu Goru — 211
— Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju — 195, 243, 403, 446, 489, 566
— Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu — 255
— Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 763
— Sile Osovine — 329, 393, 642, 746, 775
— Srpski crveni krst — 702

SKRAĆENICE

A — armija
a.B. — auf Befehl (po zapovesti)
Abt. K. Verw (W.) — Abteilung Kriegsverwaltung (Wirtschaft) Odeljenje vojne uprave (privreda)
A.G. — Aktiengesellschaft (akcionarsko društvo)
AHA — Allgemeines Heeresamt (Opšte odeljenje kopnene vojske)
AHQu — Armeehauptquartier (komandno mesto armije)
AK — Armeekorps (Armijski korpus)
A.N.F. — Armeenachrichtenführer (načelnik za vezu u armiji)
ANF — Armeenachschubführer (načelnik armijskog transporta)
A.N.R. — Armeenachrichten regiment (armijski puk veze)
AO — Abwehroffizier (oficir bezbednosti ili obaveštajni oficir)
A.Pi.F. — Armeepionierführer (načelnik inžinjerije armije)
App — Appendix (dodatak)
Arko — Artillerie-kommandeur (Komandant artiljerije)
artp — artiljerijski puk
A.St. — Auswertestelle (odeljenje za obradu izveštaja)
A.St. — Abwehrstelle (odeljenje kontraobaveštajne službe)
AWA/WVW — Allgemeines Wehrmachtamt — Wehrverwaltungswesen (Odeljenje za opšte poslove Komande kopnene vojske — Vojna uprava)
A.Z. — Aktenzeichnen (oznaka akta)
bat. — bataljon
Bf. — Bahnhof (železnička stanica)
Br. — broj
brd — brdska divizija
Bv. T.O. — Bevollmächtigter Transportoffizier (opunomoćeni oficir za transport ili saobraćajnu službu)
BZK — Bezirkszollkomissar (okružni carinski komesar)
Ch. d. Gen. St. d. H. — Chef des Generalštabes des Heeres (načelnik Generalštaba kopnene vojske)
Ch. H. Rü, u. BdE. — Chef der Heeresrüstung und Befehlshaber des Ersatzheeres (načelnik za naoružanje i komandant rezervne vojske)

CK — Centralni komitet
D.A.F. — Deutsche Arbeitsfront (nemački front rada)
DG. Pol. — Deutsche Gesandtschaft — Politische Abteilung (Nemačko poslanstvo — Političko odeljenje)
div. — divizija
DM — Draža Mihailović
Dulag — Durchgangslager (prolazni zarobljenički logor)
E — Eisenbahn (železnički)
FBD — Feldeisenbahndirektion (vojnoželezn ička direkcija)
F.d.R. — Für die Richtigkeit (za tačnost)
F.d.R.d.A. — Für die Richtigkeit der Abschrift (za tačnost prepisa)
FEB — Feldeisenbahnbetriebsamt (vojnoželezn ička građevinska i pogonska uprava)
F.H. Qu. — Führerhauptquartier (Firerov glavni stan)
F.K. Feldkommandantur (Oblasna vojno-upravna komanda)
Fz. Stb. z.b.V. — Feldzeug Štab zur besonderen Verwendung (Vojnotehnički štab za specijalnu namenu)
GASt — Grenzaufsiehtsstelle (granična kontrolna stanica)
GBW — Generalbevollmächtigter für der Wirtschaft (generalni opunomoćenik za privredu)
G.D.R. — Grossdeutschland Regiment (SS — puk »Grosdojčland«)
Geh. Ch. V. — Geheim Chiffrierverfahren (poverljivo — šifrovano)
Gen. Qu. M. Generalquartiermeister — (Komandant za pozadinu)
Gen. St. d. H. — Generalštab des Heeres (Generalštab kopnene vojske)
GEP — Geheime Feldpolizei (Tajna vojna policija)
gez. (gezeichnet) — potpisao
Gr.H.Qu. — Gruppenhauptquartier (Komandno mesto grupe)
Grufl — Gruppenkommandeur der Flieger (Komandant avio-grupe)
H — Heer (Kopnena vojska)
Ha. Pol. — Handelspolitische Abteilung (privredno-političko odeljenje)
H.B.A. — Heeresbauamt (Vojnograđevinska uprava)
H.K.P. — Heereskraftfahrpark, (autopark)
H. Qu. OKH — Hauptquartier Oberkommando des Heeres (Glavni stan Komande kopnene vojske)
I.A. — im Auftrag (po ovlašćenju)
inžp — inžinjeriski puk
J.K. — »Jägerkommando (poterno ili lovačko odeljenje)
Jumo — Junkersmottore
K.d.F. — Kraft durch Freude (snaga kroz radost)
K-da — Komanda
K.H. Qu. — Korpshauptquartier (štab korpusa ili korpusno komandno mesto)
K.K. Kreiskommandantur (krajskomandantura) — okružna vojno-upravna komanda
KO — Kriegsorganization (ratna organizacija)
K-t — komandant
K.T.B./Qu — Kriegstagesbuch, Quartiermeister (Ratni dnevnik, načelnik pozadine)

K. Verw. — Kriegsverwaltung (Odeljenje ratne uprave)

Koluft — Kommandeur der Luftwaffe (Komandant avijacije)

Korück — Kommandeur des rückwärtigen Armeegebiets (komandant pozadinske oblasti)

KPJ — Komunistička partija Jugoslavije

KV — Kriegsverwaltung (vojna uprava)

KVR — Kriegsverwaltungsrat (savetnik vojne uprave)

K.Z. — Konzentrationslager (koncentracioni logor)

L — Landesverteidigung (teritorijalna odbrana)

L.d.N. — Leiter des Nachrichtenwesen (načelnik službe veze)

lpaap — laki protivavionski artiljerijski puk

L/Ktb — Landesverteidigung, Kriegstagebuch (Odeljenje teritorijalne odbrane, Ratni dnevnik) —

LS-Btl — Landesschützenbataillon (teritorijalni zaštitni bataljon)

Me — Messerschmidt (meseršmit)

M.G. — Maschinengewehr (automat)

mot. — motorizovana

NAV — Nacionalni arhiv Vašington

NDH — Nezavisna Država Hrvatska

NOPOJ — Narodnooslobodilački partizanski odred Jugoslavije

NOR — Narodnooslobodilački rat

NOV i POJ — Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije

NSFK — Nationalsozialistisches Fliegerkorps (Nacionalsocijalistički vazduhoplovni savez)

Ob. d.L./Lw. Fü. St. — Oberbefehlshaber der Luftwaffe (Luftwaffen fürungsstabes (komandant vazduhoplovstva — generalštab)

Ob.d.L.H.Fü.St. — Oberbefchlshaber der Luftwaffe — Luftwaffen-Führungsstab (K-da kopnene vojske Generalštab)

Ob. d. M. — Oberbefchlshaber der Marine (komandant ratne mornarice)

OKH, V.A. — Oberkommando des Heeres-Versorgungsamt (Komanda kopnene vojske — uprava za snabdevanje)

O.K.L. — Oberkommando der Luftwaffe (Komanda vazduhoplovstva)

okld — oklopna divizija

okl. gr. — oklopna grupa

oklp — oklopni puk

OKW — Oberkommando der Wehrmacht (Vrhovna komanda Vermahta)

OK — Ortskommandantur (komanda mesta)

O.Qu. — Oberquartiermeister (načelnik za pozadinu)

O.U. — Ortsunterkunft (komandno mesto ili mesto smeštaja)

Op. (H) — Operativ (Heer) (operativno odeljenje — kopnena vojska)

O.R.R. — Oberregierungsrat (viši državni savetnik)

paa — protivavionski artiljerijski

pd — pešadijska divizija

Pol. I.M. — Politische (Abteilung) des Innenministeriums (političko odeljenje Ministarstva unutrašnjih poslova)

pot. — potpisao
pp — pešadijski puk
pt — protivtenkovski
P.Z. — Panzer (tenk — oklop)
Qu — Quartiermeister (načelnik pozadine)
R.A.D. — Reichsarbeitsdienst (državna služba rada)
R.A.M. — Reichsaussenminister (ministar spoljnih poslova)
RdL — Reichsminister der Luftfahrt (ministar za vazdušni saobraćaj)
RLM — Reichsluftfahrtministerium (Ministarstvo za vazdušni saobraćaj)
R.M. — Reichsmark (marka — novčanica)
Ro — Rohstoffabteilung (Odeljenje za sirovine)
RR — Rajhslajter Rozenberg
Rü — Rüstungsamt (Odeljenje — uprava za naoružanje)
RWM — Reichwirtschaftsministerium (Ministarstvo privrede Rajha)
SD — Sicherheitsdienst (Služba bezbednosti)
SKOJ — Savez komunističke omladine Jugoslavije
St. S. — Staatssekretär (državni sekretar)
Stalag — Stammlager für Kriegsgefangene (stalni logor za ratne zarobljenike)
Stoart — Stabsoffizier der Artilerie (artiljerijski štabni oficir)
Stomü — Stabsoffizier für Marschüberwachung (Štabni oficir za kontrolu kretanja)
TB — Technisches bataillon (tehnički bataljon)
T.K. — Transportkommandantur (transportna komanda)
T.O. — Transportoffizier (transportni oficir)
U.St.S./Pol. — Unterstaatssekretär, politische Abteilung (državni podsekretar, političko odeljenje)
U.St.S./Recht — Unterstaatssekretär, Recht (državni podsekretar, Pravno odeljenje)
V. — von (fon)
V.d.Z. — Verbindungsbeamter des Zollgrenzschutzes (službenik za vezu carinske granične zaštite)
VII — Vojnoistorijski institut
VOMI — Volksdeutsche Mittelstelle (Folksdojčerska centrala)
VŠ NOPOJ — Vrhovni štab narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije
Wa — Wirtschaftsamt (Uprava za privredu)
Wa. Prüf. — Waffenamt Prüfung (odelj. za ispitivanje naoružanja)
W.F.St/WPr — Wehrmachtsfürungsstab /Wehrmacht propagande (Generalštab Vermahta propagandno odeljenje)
W.F.St. Abt. L (IV/Qu) — Wehrmachtführungsstab, Abteilung Landesverteidigung, IV Quartiermeisterabteilung (generalštab, odeljenje teritorijalne odbrane, IV odsek)
Wi. Rü. Amt — Wirtschafts und Rüstungsamt (Uprava za vojnu privredu i naoružanje)
W.u.G. — Abteilung Waffen und Gerät (odeljenje za naoružanje i opremu)
W.V.St. — Wehrmacht Verbindungsstelle (Centar veze Vermahta)

Z.b.V. — **Zur** hesondere Verwendung (za naročitu upotrebu)
Ia — operativno odeljenje
Ib — odeljenje za pozadinu
Ic — obaveštajno odeljenje
IIa — personalno od. za oficire
IIb — personalno od. za podof. i vojnike
III — pravno odeljenje
IV a — intendantsko odeljenje
IV b — sanitetsko odeljenje
IV c — veterinarsko odeljenje
IV d — sveštenstvo
IVž — finansijsko odeljenje
V — odeljenje za transport

SADRŽAJ

DOKUMENTI JEDINICA, KOMANDI I USTANOVA TREĆEG RAJHA 1941.

Strana

Napomena redakcije — — — — — — — — — — — — 7

Zahtev Vrhovne komande Vermahta od 18. aprila 1941. Ministarstvu spoljnih poslova za podelu teritorije Jugoslavije i za povlastice Vermahta na teritorijama ustupljenim saveznicima — — — — — — — — — — — — — 9

Izveštaj Generalštaba Komande kopnene vojske od 18. aprila 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o aktivnosti 2. i 12. armije posle potpisivanja kapitulacije na teritoriji Jugoslavije — — — — — — — — — — — — — 12

Naređenje Komande 12. armije od 18. aprila 1941. Komandi 50. armijskog korpusa za preuzimanje komande nad okupiranom jugoslovenskom teritorijom na području Makedonije 16

Naređenje Operativnog odeljenja Komande 2. armije od 18. aprila 1941. potčinjenim jedinicama za izvlačenje jedinica angažovanih u operaciji u Jugoslaviji i ostavljanje posadnih jedinica — — — — — — — — — — — — — 18

Obaveštenje Komande 12. armije od 18. aprila 1941. bugarskom Generalštabu o Hitlerovoj odluci da bugarske trupe mogu okupirati Makedoniju, o načinu snabdevanja, ratnom plenu i zarobljenicima — — — — — — — — — — — 21

Zapovest Komande 2. armije od 19. aprila 1941. potčinjenim jedinicama za posedanje okupirane jugoslovenske teritorije, prikupljanje i obezbeđenje plena i transportovanje jedinica 22

Izveštaj Generalštaba Komande kopnene vojske od 19. aprila 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o aktivnosti 2. armije na okupiranoj teritoriji Jugoslavije — — — — — — — — 25

Naređenje Komande 2. armije od 19. aprila 1941. potčinjenim jedinicama za organizaciju vojne uprave na teritoriji Srbije i područjima pod nemačkom zaštitom — — — — — — 27

Naređenje Komande 2. armije od 19. aprila 1941. potčinjenim jedinicama da se pri Vrhovnoj komandi preostalih jugoslovenskih oružanih snaga formira štab radi sprovođenja nemačkih zahteva za bezuslovnu kapitulaciju — — — — 29

Naređenje 1. oklopne grupe od 19. aprila 1941. potčinjenim jedinicama za izvlačenje jedinica angažovanih u napadu na Jugoslaviju i za ostavljanje posadnih jedinica — — — — 31

Izveštaj predstavnika Vrhovne komande Vermahta od 19. aprila 1941. Upravi za vojnu privredu i naoružanje o sastanku predstavnika Vermahta i nemačkog Ministarstva spoljnih poslova u Beču povodom podele Jugoslavije — — — 36

Strana

Oglas nemačkog vojnog suda u Velikom Bečkereku od 19. aprila 1941. o izvršenoj smrtnoj presudi nad sedamnaest lica iz Banata — — — — — — — — — — — — — 41

Zapovest komandanta kopnene vojske od 20. aprila 1941. potčinjenim komandama o organizaciji i uspostavljanju okupacione uprave u Srbiji — — — — — — — — — 42

Uputstvo Odeljenja za pozadinu 2. armije od 20. aprila 1941. potčinjenim jedinicama o načinu prikupljanja ratnog plena i zarobljenika — — — — — — — — — — — — 44

Obaveštenje nemačkog Ministarstva spoljnih poslova od 21. aprila 1941. nemačkom poslaniku u Rumuniji o pitanju dodeljivanja Banata Rumuniji — — — — — — — — — — 48

Izveštaj Generalštaba Komande kopnene vojske od 21. aprila 1941. o aktivnosti 2. i 12. armije na okupiranoj teritoriji Jugoslavije — — — — — — — — — — — — 49

Zapovest Komande 2. armije od 21. aprila 1941. potčinjenim komandama o konačnom posedanju određenih područja od strane 11. i 51. armijskog korpusa i o njihovim narednim zadacima — — — — — — — — — — — — 50

Zapisnik o pregovorima predstavnika 60. pešadijske divizije sa kvislinškim vođama albanske narodnosti u Jugoslaviji od 21. aprila 1941. o organizaciji vlasti na području ove divizije 52

Izveštaj predstavnika Vrhovne komande Vermahta s konferencije u Beču od 21. aprila 1941. Upravi za privredu i naoružanje Vrhovne komande Vermahta o graničnim promenama i vojnoj upravi na teritoriji Srbije — — — — — — — 56

Izveštaj referenta nemačkog Ministarstva spoljnih poslova s konferencije u Beču od 21. aprila 1941. o statusu folksdojčera u okupiranoj Jugoslaviji — — — — — — — — — 58

Obaveštenje vojnog zapovednika generala Ferstera od 22. aprila 1941. stanovništvu Srbije da je preuzeo vojnoupravnu komandu na teritoriji Srbije — — — — — — — — 60

Izveštaj Štaba pešadijskog puka »Grosdojčland« od 22. aprila 1941. Komandi grada Zrenjanin o licima osuđenim na smrt streljanjem i vešanjem — — — — — — — — — 62

Izveštaj Generalštaba Komande kopnene vojske od 23. aprila 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o pregrupisavanju 2. armije i pokretima bugarskih trupa na teritoriji Jugoslavije 63

Naređenje Generalštaba Komande kopnene vojske od 23. aprila 1941. potčinjenim komandama i jedinicama o razgraničenju odgovornosti za sigurnost i red na području pod komandom vojnoupravnog komandanta u Srbiji — — — — — — 65

Specijalna naređenja Komande 2. armije od 23. aprila 1941. potčinjenim jedinicama za organizaciju Državne službe rada, plovidbu Dunavom i snabdevanje na teritoriji Jugoslavije — 68

Naredba feldkomandanta i komandanta Beograda od 23. aprila 1941. o merama u slučaju napada na pripadnike Vermahta 71

Zabeleška o nemačko-italijanskim razgovorima u Beču 24. aprila 1941. o podeli Jugoslavije — — — — — — — — — 72

Obaveštenje nemačkog poslanika u Zagrebu od 24. aprila 1941. ministru spoljnih poslova Rajha o sastanku koji će se održati u Ljubljani između Ćana i Pavelića — — — — — 75

Hitlerova odluka od 25. aprila 1941. o prenošenju ovlašćenja za vršenje upravne vlasti u Štajerskoj, Gorenjskoj i Koruškoj sa 2. armije na 18. vojni okrug — — — — — — — 77

Strana

Sporazum između Komande nemačke 2. armije i Komande italijanske 2. armije od 25. aprila 1941. o razgraničenju okupacionih zona na teritoriji Jugoslavije — — — — — — 78
Zapovest Operativnog odeljenja Komande 2. armije od 26. aprila 1941. za napuštanje italijanske okupacione zone i pregrupisavanje snaga na teritoriji okupiranoj od strane Nemačke 80
Izveštaj nemačkog poslanika u Zagrebu Zigfrida Kašea od 26. aprila 1941. o razgovorima između Ćana i Pavelića o razgraničenju Italije i NDH — — — — — — — — — — 82
Izveštaj načelnika Glavne uprave SS od 26. aprila 1941. rajhsfireru SS u Berlinu o regrutovanju pripadnika nemačke nacionalne manjine u SS jedinice na području Banata — 84
Izveštaj savetnika nemačkog poslanstva u Beogradu od 27. aprila 1941. Ministarstvu spoljnih poslova o nameri vojnoupravnog komandanta u Srbiji da uspostavi srpsku administraciju i postavi Savet komesara pod njegovu komandu — 85
Obaveštenje Operativnog odeljenja Komande 12. armije od 28. aprila 1941. nemačkom vojnom izaslaniku u Sofiji o Hitlerovoj odluci da nemačke jedinice napuste područje Jugoslavije koje će posesti bugarske jedinice — — — — — 87
Naređenje vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 28. aprila 1941. o formiranju štaba za vojnu privredu u Srbiji — — — 88
Izveštaj Generalštaba Komande kopnene vojske od 30. aprila 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o pokretima 2. armije na teritoriji Jugoslavije i o zarobljavanju jugoslovenskih vojnika u Grčkoj — — — — — — — — — — — — 91
Predlog Generalštaba Komande kopnene vojske od 30. aprila 1941. Odeljenju teritorijalne odbrane Vrhovne komande Vermahta o preseljenju 260.000 Slovenaca u Srbiju — — — — — 92
Proglas komandanta nemačkih trupa u Beogradu od aprila 1941. kojim se određuju mere za normalizaciju života i rada na okupiranoj teritoriji — — — — — — — — — — 94
Naredba vojnoupravnog komandanta u Srbiji od aprila 1941. o zapleni poljoprivrednih proizvoda, sirovina i polufabrikata na teritoriji Srbije — — — — — — — — — — 96
Naredba vojnoupravnog komandanta u Srbiji od aprila 1941. o policijskoj vlasti komandanta mesta i kaznama koje će izricati stanovništvu okupirane Srbije za razne vrste prestupa 98
Zapovest Komande 2. armije od 2. maja 1941. potčinjenim jedinicama za smenjivanje operativnih korpusa i dovođenje posadnih divizija na teritoriju Jugoslavije — — — — — 100
Obaveštenje nemačkog državnog sekretara od 5. maja 1941. Ministarstvu spoljnih poslova da nemački vojni komandant u Negotinu nije dozvolio bugarskim jedinicama da posednu taj rejon — — — — — — — — — — — — 102
Zahtev opunomoćenika Ministarstva spoljnih poslova u Srbiji od 5. maja 1941. Ministarstvu spoljnih poslova da Zemun sa okolinom ostane u sastavu Srbije — — — — — — 103
Zapovest Komande 11. armijskog korpusa od 5. maja 1941. potčinjenim jedinicama za pripremu smenjivanja operativnih jedinica posadnim jedinicama na teritoriji Srbije — — — 106
Obaveštenje opunomoćenika Ministarstva spoljnih poslova Benclera od 6. maja 1941. Ministarstvu spoljnih poslova Rajha o preseljavanju Slovenaca iz južne Štajerske i Kranjske u Srbiju — — — — — — — — — — — — 111

Strana

Izveštaj Komande pozadine 2. armije od 6. maja 1941. Komandi 2. armije o ratnom plenu, evakuaciji zarobljenika, angažovanju sopstvenih tehničkih jedinica, organizaciji vojnoupravnih komandi i nemačkih teritorijalnih jedinica u okupiranoj Jugoslaviji — — — — — — — — — — — 112

Izveštaj Komande 2. armije od 7. maja 1941. Generalštabu kopnene vojske o dislokaciji potčinjenih jedinica i transportovanju jedinica 12. armije preko teritorije 2. armije — 123

Obaveštenje Generalštaba Vrhovne komande Vermahta od 11. maja 1941. potčinjenim upravama i komandama o teritorijama okupirane Jugoslavije koje se ustupaju bugarskim okupacionim trupama i o utvrđenim granicama — — — — 126

Naređenje Generalštaba Komande kopnene vojske od 12. maja 1941. vojnoupravnom komandantu u Srbiji za organizaciju privredne uprave u okupiranoj Srbiji — — — — — — 128

Naređenje vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 15. maja 1941. feldkomandanturama i krajskomandanturama o tretmanu vojnih obveznika jugoslovenske vojske koji su izbegli zarobljavanje od strane nemačkih jedinica — — — — — 130

Naređenje vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 16. maja 1941. Milanu Aćimoviću, komesaru unutrašnjih poslova, da civilnim stanovništvom obezbedi od diverzanata kablovske linije na teritoriji Beograda i Zemuna — — — — — — — 133

Naređenje Generalštaba Vrhovne komande Vermahta od 19. maja 1941. o promeni nemačko-italijanske demarkacione linije na području Prištine — — — — — — — — — — 134

Obaveštenje Ministarstva spoljnih poslova Rajha od 21. maja 1941. nemačkim ambasadama, poslanstvima i opunomoćenicima o podeli teritorije Kraljevine Jugoslavije — — — — — 138

Obaveštenje vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 28. maja 1941. komandama nemačkih jedinica i okupacionim ustanovama na teritoriji Srbije o preuzimanju ratnih zarobljenika od Komande 2. armije — — — — — — — — — — 140

Naređenje vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 31. maja 1941. potčinjenim odeljenjima o rasporedu posadnih divizija na teritoriji Srbije — — — — — — — — — — — 144

Zapovest Operativnog odeljenja 2. armije od 2. juna 1941. potčinjenim komandama i jedinicama za smenu 11. armijskog korpusa Višom komandom 65 za naročitu upotrebu i pregrupisavanje jedinica — — — — — — — — — 147

Izveštaj nemačkog poslanika u Zagrebu od 4. juna 1941. ministru spoljnih poslova Rajha o rezultatima nemačko-ustaških razgovora o preseljenju Slovenaca i Srba i o statusu oblasti Zemuna — — — — — — — — — — — 150

Zapisnik s konferencije održane u Upravnom štabu vojnoupravnog komandanta u Srbiji 5. juna 1941. o regulisanju odnosa između folksdojčera i komesarske vlade Srbije na području Banata — — — — — — — — — — — — — 153

Naređenje Komande 2. armije od 5. juna 1941. Komandi 11. armijskog korpusa za sprečavanje učestalih sabotaža na telefonskim linijama — — — — — — — — — — 155

Izveštaj Vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 10. juna 1941. Komandi kopnene vojske o velikoj eksploziji u skladištu municije u Smederevu — — — — — — — — — 157

Strana

Naredba Generalštaba Komande kopnene vojske od 10. juna 1941. vojnoupravnom komandantu u Srbiji o uvođenju pogranične carinske službe u okupiranoj Srbiji — — — — — — — 159

Naređenje Komande 2. armije od 12. juna 1941. Višoj komandi 65 za naročitu upotrebu o obezbeđenju i zatvaranju granica okupirane Srbije — — — — — — — — — — — 161

Izveštaj Feldkomandanture 809 od 15. juna 1941. vojnoupravnom komandantu u Srbiji o izbeglicama sa okupacionog područja Bugarske i Kosova na teritoriju Srbije — — — — 163

Zapovest Komande 2. armije od 15. juna 1941. potčinjenim jedinicama da svoja operativna područja predaju jedinicama Više komande 65 za naročitu upotrebu i o angažovanju armije na drugom području — — — — — — — — — 167

Izveštaj 73. pešadijske divizije od 15. juna 1941. Komandi 12. armije o odnosima sa Bugarima i Italijanima u okupiranoj Jugoslaviji — — — — — — — — — — — — 169

Izveštaj Komande pozadine 2. armije od 16. juna 1941. o prenošenju vojnoteritorijalnih službi i komandi na teritoriji Jugoslavije u nadležnost vojnoupravnog komandanta za Srbiju 171

Direktiva šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti Trećeg Rajha od 18. juna 1941. područnim organima Gestapoa za suzbijanje komunističkog pokreta u okupiranim oblastima 178

Naredba komandanta Feldkomandanture 816 u Užicu od 14. juna 1941. Ispostavi Drinske banovine da angažuje stanovnike s teritorije Valjeva i Kosjerića za čuvanje telefonskih vodova od diverzanata — — — — — — — — — — — 180

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 25. juna 1941. o pojačanoj aktivnosti članova Komunističke partije na teritoriji Srbije i o njihovom hapšenju u Beogradu — — 181

Zahtev Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka od 26. juna 1941. Komandnom štabu vojnoupravnog komandanta u Srbiji za obezbeđenje fabrika na teritoriji Srbije koje su potrebne nemačkim oružanim snagama — — — — — — — — 183

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 2. jula 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Hercegovini i o odnosima Italije i NDH — — — — — 185

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 4. jula 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o ustaško-italijanskim odnosima po pitanju granice prema Crnoj Gori — — — 188

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 10. jula 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o odnosima NDH s Mađarskom i Italijom u vezi s teritorijalnim pretenzijama 190

Izveštaj Feldkomandanture 816 od 10. jula 1941. vojnoupravnom komandantu u Srbiji o akciji ustanika u Beloj Crkvi — — 193

Naređenje komandanta Srbije od 12. jula 1941. potčinjenim odeljenjima i komandama za angažovanje snaga protiv ustanika u okolini Užica — — — — — — — — — — — 195

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 12. jula 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji na području NDH — — — — — — — — — 196

Informacija Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 12. jula 1941. potčinjenim komandama i jedinicama o vojno-političkoj situaciji u Srbiji, NDH i Makedoniji — — — — — — — — — — — — — 199

Strana

Polumesečni izveštaj komandanta Feldkomandanture 599 od 14. jula 1941. o situaciji na području Beograda — — — — 205

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 15. jula 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o razvoju ustanka na području Hercegovine i o vojno-političkoj situaciji u NDH — — — — 208

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 16. jula 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o situaciji u Hercegovini, Crnoj Gori i Međumurju — — — — — — — — 210

Zapisnik s nemačko-italijanskih pregovora u Beogradu 18. jula 1941. o razgraničenju na području Rudo—Priboj—Prijepolje —Duga Poljana — — — — — — — — — — — 213

Naređenje komandanta Srbije od 21. jula 1941. potčinjenim odeljenjima i komandama za obezbeđenje od iznenadnih partizanskih akcija i odbranu okupirane Srbije — — — — 215

Izveštaj Feliksa Benclera od 22. jula 1941. Ministarstvu inostranih poslova o nameri da se formiraju folksdojčerske jedinice u Banatu — — — — — — — — — — — 218

Izveštaj Operativnog odeljenja komandanta Srbije od 22. jula 1941. Komandi oružanih snaga na Jugoistoku o pojačanoj aktivnosti ustanika na teritoriji Srbije i o merama odmazde 220

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 23. jula 1941. Rajhsfireru SS o prepadima i diverzijama na teritoriji Srbije i o hapšenju grupe komunista u Šibeniku — — 223

Izveštaj Upravnog štaba vojnoupravnog komandanta u Srbiji od 23. jula 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji u Srbiji — — — — — — — 225

Izveštaj Feliksa Benclera od 23. jula 1941. Ministarstvu spoljnih poslova o vojno-političkoj situaciji i razvoju ustanka u Srbiji — — — — — — — — — — — — 229

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 24 jula 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o opštenarodnom ustanku u Crnoj Gori 231

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 23. jula 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o italijansko-ustaškim odnosima u pitanju Sandžaka, o ustanku u Crnoj Gori i o diverzijama na prugama u NDH — — — — — — — — — — 233

Izveštaj komandanta Srbije od 25. jula 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o pregovorima o razgraničenju sa Italijom i Bugarskom i o statusu Zemuna — — — — 235

Izveštaj Feldkomandanture 816 o razvoju ustanka na području Užica od 12. do 27. jula 1941. i merama odmazde — — 239

Dnevni izveštaj Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 28. jula 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana na teritoriji Srbije i o merama odmazde — — — 241

Dnevni izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 29. jula 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima partizana u Srbiji i merama odmazde — — — — — — 243

Izveštaj Komande Abvera u Beogradu od 31. jula 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o raspoloženju stanovništva u Beogradu — — — — — — — — — — 245

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 31. jula 1941. Upravi za obaveštajnu i kontraobaveštajnu službu Vrhovne komande Vermahta o vojno-političkoj situaciji u Sandžaku i zapadnoj Bosni — — — — — — — — — — — — 251

Strana

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 1. avgusta 1941. o vojno-političkoj situaciji u Sloveniji, Srbiji i NDH — — — — — — — — — — — — — 254

Izveštaj Komandnog štaba komandanta u Srbiji od 2. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o razvoju ustanka na teritoriji Srbije i o sopstvenim merama — — 257

Zahtev komandanta Srbije od 4. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku za dovođenje novih policijskih snaga na teritoriju Srbije — — — — — — — — — 259

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 5. avgusta 1941. Rajhsfireru SS o vojno-političkoj situaciji u Donjoj Štajerskoj i u NDH — — — — — — — — 260

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 5. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji na području Knin—Gračac—Gospić i o akciji u Zagrebu — — — 263

Mesečni izveštaj Komandnog štaba komandanta Srbije od 5. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o dislokaciji sopstvenih jedinica i njihovim dejstvima protiv partizanskih odreda — — — — — — — — — 265

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 6. avgusta 1941. o akcijama i o merama odmazde na području Donje Štajerske — — — — — — — — — — — 268

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 8. avgusta 1941. o akcijama partizana u Sloveniji — — — — 269

Izveštaj Komande Abvera u Beogradu od 8. avgusta 1941. o razvoju ustanka u Jugoslaviji početkom avgusta 1941. godine 271

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 9. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana na teritoriji Srbije — — 276

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 10. avgusta 1941. o akcijama partizana na teritoriji Slovenije 280

Uputstvo komandanta Srbije od 11. avgusta 1941. Višoj komandi 65 za naročitu upotrebu o obuci nemačkih posadnih jedinica za borbu protiv partizana — — — — — — — — 282

Izveštaj komandanta Srbije od 11. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o akcijama partizana na teritoriji Srbije i o protivmerama — — — — — — — 285

Zapisnik sa savetovanja nemačkog generala u Zagrebu i načelnika štaba komandanta Srbije održanog 12. avgusta 1941. o vojno-političkoj situaciji u NDH i Srbiji i o merama za ugušivanje ustanka — — — — — — — — — 287

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 13. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizanskih odreda u Srbiji i Banatu i o protivmerama — — — — — — — — — — 292

Naređenje Više komande 65 za naročitu upotrebu od 13. avgusta 1941. za organizaciju sopstvenih i srpskih kolaboracionističkih jedinica u borbi protiv partizana — — — — — 294

Izveštaj Feliksa Benclera od 14. avgusta 1941. ministru spoljnih poslova Rajha o vojno-političkoj situaciji i njegovoj delatnosti na teritoriji Srbije — — — — — — — — — 297

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 17. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji i razvoju ustanka u NDH — — — — — — — — — 299

Strana

Izveštaj Više komande 65 za naročitu upotrebu od 18. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o akcijama partizana i sopstvenim dejstvima na teritoriji Srbije 302
Pregled dislokacije okupacionih vojnih ustanova, komandi, štabova i jedinica na teritoriji Srbije, Banata, Hrvatske i Bosne 19. avgusta 1941. godine — — — — — — — — — — 304
Izveštaj Operativnog odeljenja komandanta Srbije od 21. avgusta 1941. o akcijama partizana i protivdejstvima na teritoriji Srbije — — — — — — — — — — — — — 315
Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 23. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana i protivdejstvima na teritoriji Srbije — — — — — — — — — — — — 318
Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 24. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana na teritoriji Srbije i Bosne i o protivdejstvima — — — — — — — — — — 320
Izveštaj oficira za transport kod nemačkog generala u Zagrebu od 25. avgusta 1941. Nemačkom poslanstvu u Zagrebu o diverzijama na železničkim prugama na teritoriji NDH — 322
Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 25. avgusta 1941. o merama za sprečavanje širenja ustanka na teritoriji Srbije i o akciji partizana kod Trbovlja — — — 324
Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 26. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana na teritoriji Srbije i Bosne 326
Izveštaj oficira za transport pri nemačkom generalu u Zagrebu od 27. avgusta 1941. Ispostavi Abvera u Zagrebu o vojno-političkoj situaciji i zločinima ustaša nad srpskim stanovništvom u NDH — — — — — — — — — — — 328
Izveštaj Više komande 65 za naročitu upotrebu od 28. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o pojačanoj aktivnosti partizanskih snaga na teritoriji Srbije i NDH i o merama da se spreči opšti ustanak — — — — — 331
Izveštaj Feliksa Benclera od 29. avgusta 1941 Ministarstvu spoljnih poslova Rajha o ograničenoj ekspolataciji rudnika zbog učestalih napada partizana i diverzija na železničkim prugama u Srbiji — — — — — — — — — — — 333
Izveštaj Feliksa Benclera od 29. avgusta 1941. Ministarstvu spoljnih poslova o obrazovanju vlade Milana Nedića i povećanju njihovih jedinica za borbu protiv partizana — — — — 334
Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 29. avgusta 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana na teritoriji Srbije 336
Izveštaj Više komande 65 za naročitu upotrebu od 29. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o dejstvima partizana na teritoriji Srbije i NDH i o protivmerama 338
Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 30. avgusta 1941. rajhsfireru SS o akcijama partizana na teritoriji Slovenije i o merama odmazde u Srbiji — — — — 340
Desetodnevni izveštaj Komandnog štaba komandanta Srbije od 21. do 31. avgusta 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o razvoju ustanka, broju i vrstama izvedenih partizanskih akcija, sopstvenim gubicima i o protivmerama na teritoriji Srbije — — — — — — — — — — — 343

Strana

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 1. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana na teritoriji Srbije i o protivmerama — — — — — — — — — — — 346

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 2. septembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji u NDH — — — — — — — — — — — — 348

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 3. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima partizana na teritoriji Srbije i o protivmerama — — — — — — — — — — — 353

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 5. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana na teritoriji Srbije i pristizanju pojačanja — — — — — — — — 355

Mesečni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta Srbije od 5. septembra 1941. o akcijama partizana i dejstvima sopstvenih jedinica na teritoriji Srbije — — — — — — — 357

Odobrenje komandanta Srbije od 5. septembra 1941. kolaboracionističkom Ministarstvu unutrašnjih poslova da se brojno pojača srpska žandarmerija i izvrši nova dislokacija — — 360

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 6. septembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o razvoju ustanka u Hrvatskoj i o pregrupisavanju 718 pešadijske divizije 363

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 7. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana i njihovom prikupljanju na teritoriji zapadne Srbije — — — — — — — — — 366

Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 8. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o reorganizaciji kvislinške vlade Srbije i o merama za ugušivanje ustanka — 368

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 8. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana i sopstvenih jedinica na teritoriji Srbije — — — — — — — — — 370

Izveštaj nemačkog poslanika u Zagrebu Zigfrida Kašea od 8. septembra 1941. Ministarstvu spoljnih poslova o razvoju ustanka u NDH i o tretiranju srpskog pitanja — — — — 372

Desetodnevni izveštaj komandnog štaba komandanta Srbije od 10. septembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji na teritoriji Srbije — 374

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 10. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana i pripremama protivmera u zapadnoj Srbiji — — — — — — — — — 375

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 11. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o pojačanim akcijama partizana i protivdejstvima na teritoriji Srbije — — — — — — — — — 377

Naređenje Feldkomandanture 809 od 11. septembra 1941. potčinjenim krajskomandanturama za regulisanje odnosa između pripadnika Vermahta i četničkih odreda Koste Pećanca — — — — — — — — — — — — — 379

Strana

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 12. septembra 1941. o dejstvima partizana i o formiranju ruskog korpusa za zaštitu privremenih objekata na teritoriji Srbije — — — — — — — — — — — — — 381

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 12. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o pojačanim akcijama partizana i dejstvima sopstvenih jedinica na teritoriji Srbije i na području Doboja — — — — — — — — — — — — 383

Izveštaj oficira za vezu kod Više komande 65 od 12. septembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o razvoju ustanka u Srbiji, Nedićevoj žandarmeriji i merama za ugušivanje ustanka — — — — — — — — — 385

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 13. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o pojačanoj aktivnosti partizana i o protivmerama na teritoriji Srbije i NDH — — — — — 388

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 13. septembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji u NDH, o italijanskoj demilitarizovanoj zoni, o sremskom pitanju i o mađarskim zahtevima u Međumurju — — — — — — — — — — — — — 390

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 14. septembra 1941. rajhsfireru SS o akcijama partizana na teritoriji Slovenije — — — — — — — — — 397

Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 15. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o angažovanju snaga za ugušivanje ustanka u rejonu Šabac — Loznica — Krupanj — r. Sava — r. Drina — — — — — — — 399

Obaveštenje Komandnog štaba komandanta Srbije od 16. septembra 1941. komandama i ustanovama Vermahta o razvoju oružanog ustanka i formaciji partizanskih i četničkih jedinica na teritoriji Srbije — — — — — — — 400

Zapisnik sa savetovanja održanog pod rukovodstvom komandanta oružanih snaga na Jugoistoku 16. septembra 1941. kod komandanta Srbiji u Beogradu povodom razvoja ustanka u cilju njegovog ugušivanja na teritoriji Srbije — — 404

Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 18. septembra 1941. komandantu 18. armijskog korpusa za ugušivanje oružanog ustanka na teritoriji Srbije — — — 408

Izveštaj komandanta Feldkomandanture 599 od 18. septembra 1941. komandantu Srbije o vojno-političkoj situaciji u Beogradu od 9. do 18. septembra 1941. godine — — — — 413

Izveštaj Feldkomandanture 610 Pančevo od 18. septembra 1941. komandantu Srbije o vojno-političkoj situaciji u Banatu 415

Petnaestodnevni izveštaj Vojnoupravnog štaba Jugoistoka od 19. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o železničkom, rečnom i putnom saobraćaju na teritoriji Srbije — 419

Predlog nemačkog generala u Zagrebu od 19. septembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku za raspored landesšicen-bataljona na teritoriji NDH i za upotrebu 718. i 342. pešadijske divizije u operaciji na teritoriji Srbije 422

Strana

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 20. septembra 1941. rajhsfireru SS o akcijama partizana i protivmerama na teritoriji Slovenije — — — — — — — — 425

Izveštaj Operativnog odeljenja komandanta Srbije od 20. septembra 1941. Komandi 18. armijskog korpusa o aktivnosti ustanika i sopstvenim protivmerama na teritoriji Srbije od 11. do 20. septembra 1941. godine — — — — — — 427

Naređenje opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. septembra 1941. Višoj komandi 65 za povlačenje okupacionih jedinica i ustanova iz Užica — — — — — — — — — 429

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 21. septembra 1941. o broju partizanskih akcija u Srbiji i obostranim gubicima od 13. do 19. septembra 1941. godine — 431

Zapisnik sa savetovanja nemačkih i ustaških predstavnika u Zagrebu od 22. septembra 1941. o prinudnom preseljavanju Slovenaca i Srba iz Slovenije u NDH — — — — — 433

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 24. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana i protivmerama na teritoriji Srbije — — — — — — — — — — — 437

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 25. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana, protivmerama i obostranim gubicima na teritoriji Srbije — — — — — — — 440

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 27. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana na teritoriji Srbije i obostranim gubicima — — — — — — — — 442

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 27. septembra 1941. o akcijama partizana na teritoriji Slovenije i pojačanoj aktivnosti partizana na teritoriji Srbije — — 444

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 29. septembra 1941. o akcijama partizana na teritoriji Slovenije 447

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 29. septembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana, protivdejstvima i merama odmazde na teritoriji Srbije — — — — — 448

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 29. septembra 1941.— Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj i privrednoj situaciji na teritoriji NDH — — — — — — — — 451

Obaveštenje Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 30. septembra 1941. Komandi 18. armijskog korpusa o sadejstvu italijanskih i nemačkih snaga na ugušivanju ustanka u Jugoslaviji — — — — — 454

Desetodnevni izveštaj 342. pešadijske divizije od 30. septembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o operaciji protiv partizana, obostranim gubicima i rasporedu jedinica u rejonu Šapca — — — — — — — — — — 456

Izveštaj Feldkomandanture 816 iz Užica komandantu Srbije o dejstvima partizana od 1. do 30. septembra 1941. i povlačenju Feldkomandanture s područja Užica — — — — 458

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 1. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama ustanika, protivmerama i obostranim gubicima na području severozapadne Srbije — — 461

Strana

Naređenje Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 1. oktobra 1941. Višoj komandi 65 za spaljivanje Gornjeg Milanovca — — — — — — — — — — 463

Zahtev Komandnog štaba komandanta Srbije od 1. oktobra 1941. Štabu 18. armijskog korpusa da bugarske trupe pojačaju železničke straže na prugama Niš — Solun i Niš — Sofija 464

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 2. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji, protivmerama i obostranim gubicima — — — — — — — — — — 465

Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 4. oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o postupcima sa zarobljenicima i taocima na ustaničkim područjima — — — — — — — — — — — — 467

Pregled rasporeda jedinica, komandi i ustanova neposredno potčinjenih komandantu Srbije od 4. oktobra 1941. dostavljen Komandi 18. armijskog korpusa — — — — — — 468

Zapisnik od 4. oktobra 1941. sa pregovora nemačkih vojnih predstavnika i predstavnika NDH o predaji Zemuna i istočnog Srema pod isključivu upravu NDH — — — — — — 471

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 5. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i kod Zvornika, protivmerama i obostranim gubicima — — — — — 474

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 6. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama za Gornji Milanovac i protivmerama oko Lajkovca — — — — — — — — — — — 476

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 7. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana, protivmerama i obostranim gubicima na teritoriji Srbije i o merama odmazde u Banatu — — — — — — — — — — — — 478

Zapovest opunomoćenog komandanta u Srbiji od 7. oktobra 1941. 342. pešadijskoj diviziji za uništenje ustaničkih snaga na planini Cer — — — — — — — — — — — 480

Predlog opunomoćenog komandanta u Srbiji od 7. oktobra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku za angažovanje raspoloživih snaga protiv ustanika u Srbiji i za dovlačenje novih pojačanja — — — — — — — — — — 484

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 9. oktobra 1941. o uzetim taocima u rejonu Šapca, o masovnim merama odmazde i o osnivanju koncentracionog logora kod Sremske Mitrovice — — — — — — — — — 486

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 9. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji, pripremi protivmera, izvršenim odmazdama i obostranim gubicima — 487

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 11. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima sopstvenih jedinica i obostranim gubicima na području severozapadne Srbije i o akcijama ustanika na putu Zvornik — Tuzla — — — — 489

Strana

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 12. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana, protivmerama i obostranim gubicima u Srbiji i o akciji u Zagrebu — — — — 492

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 13. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u zapadnoj Srbiji, protivmerama i obostranim gubicima — — — — — 494

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 14. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u severozapadnoj Srbiji, protivmerama i obostranim gubicima — — — — — 496

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 15. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i o protivmerama — — — — — — — — — — — 498

Izveštaj načelnika pozadine opunomoćenog komandanta u Srbiji od 15. oktobra 1941. o snabdevanju i troškovima izdržavanja i gubicima sopstvenih trupa u operacijama protiv partizana, kao i o radu nemačke vojne uprave u Srbiji i ratnim zarobljenicima — — — — — — — — — 500

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 16. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i jugoistočnoj Bosni, o protivmerama i o obostranim gubicima 506

Petnaestodnevni izveštaj Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka od 16. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o situaciji na železničkom, rečnom i drumskom saobraćaju u Jugoslaviji — — — — — — — — — — — — 508

Zapovest opunomoćenog komandanta u Srbiji od 16. oktobra 1941. potčinjenim jedinicama za uništenje partizanskih snaga na području Krupnja i u dolini Jadra — — — — 511

Dopis nemačkog generala u Zagrebu od 16. oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o predlogu poslanika Kašea u vezi s odmazdom protiv ustanika na teritoriji NDH — 513

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 17. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o partizanskim akcijama u Srbiji i jugoistočnoj Bosni i o protivmerama — — — — — 515

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 19. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i jugoistočnoj Bosni i o protivmerama — — — — — — — — 517

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 20. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i o protivmerama — — — — — — — — — — — 519

Oglas Komande mesta Valjevo od 20. oktobra 1941. o streljanju 50 talaca zbog ranjavanja jednog nemačkog vojnika — 522

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na jugoistoku od 21. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i kod Rogatice i o protivmerama — — — — — — — — — — 523

Strana

Proglas šefa nemačke Civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 20. oktobra 1941. o iseljenju Slovenaca iz graničnog pojasa prema NDH — — — — — — — — — — — — 526

Obznana Komande mesta Kragujevac od 21. oktobra 1941. o streljanju 2.300 rodoljuba u Kragujevcu — — — — — — 527

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 23. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i Bosni i o protivmerama — — — — — — — — — — — 528

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 24. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i istočnoj Bosni i o protivmerama — — — — — — — — — 531

Desetodnevni izveštaj 717. pešadijske divizije od 23. oktobra 1941. Višoj komandi 65 za naročitu upotrebu o pripremi, organizaciji i toku borbenih dejstava protiv partizana u zahvatu puta Kruševac — Kraljevo — — — — — — 533

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na jugoistoku od 25. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i Bosni i o protivmerama — — — — — — — — — 538

Naređenje opunomoćenog komandanta u Srbiji od 25. oktobra 1941. za postupak pri uzimanju talaca za streljanje radi ugušivanja ustanka u Srbiji — — — — — — — — 540

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 27. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u Srbiji i o prepadu partizana na pruzi Doboj — Tuzla — — — — 543

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 28. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i okolini Banje Luke i o protivmerama — — — — — — — 545

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 29. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u Srbiji i o pristizanju delova 113. divizije — — — — — — — — 547

Naređenje opunomoćenog komandanta u Srbiji od 29. oktobra 1941. potčinjenim jedinicama i krajskomandanturama o saradnji operativnih jedinica sa upravnim ustanovama na eksploataciji privrede za potrebe Vermahta i na ugušivanju ustanka u Srbiji — — — — — — — — — 549

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 30. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i protivmerama o koncentraciji ustanika na području severoistočne Bosne — — — — — — — — — — — — 551

Izveštaj opunomoćenika Ministarstva spoljnih poslova Feliksa Benclera od 30. oktobra 1941. Ministarstvu spoljnih poslova Rajha o vojno-političkoj situaciji na području Kosovske Mitrovice i Novog Pazara — — — — — — — — 553

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana i operaciji sopstvenih snaga na teritoriji Srbije i oko Banje Luke — — — 556

Strana

Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 1. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u Srbiji i Bosni i o obostranim gubicima — — — — — — — — 558
Zapovest Opunomoćenog komandanta u Srbiji od 1. novembra 1941. potčinjenim jedinicama za uništenje partizana na području Jugoistočno od Šapca — — — — — — — 560
Izveštaj načelnika Štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 1. novembra 1941. o narodnooslobodilačkom pokretu i o četništvu Draže Mihailovića u Srbiji, njihovom naoružanju, opremi, taktici ratovanja i raspoloženju stanovništva 563
Izveštaj 342. pešadijske divizije od 1. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o vojno-političkoj situaciji kod partizanskih snaga i kod četnika Draže Mihailovića u rejonu Valjevo — Loznica, saradnji sa četnicima Koste Pećanca i zarobljenim nemačkim vojnicima — — — — 568
Izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 2. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj i privrednoj situaciji u Srbiji, NDH, Crnoj Gori i Makedoniji — — — — — — — — 573
Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 2. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u severozapadnoj Srbiji — — — — — — — — — — — 583
Izveštaj načelnika Komandnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 2. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o potrebi utvrđivanja granične linije između Srbije i Crne Gore i Albanije — — — — — 585
Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 3. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u Srbiji i istočnoj Bosni — — — — — — — — — — — 587
Naređenje Upravnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 3. novembra 1941. potčinjenim feldkomandanturama za hapšenje Jevreja i Cigana na teritoriji Srbije — — — 589
Izveštaj Ministarstva spoljnih poslova od 4. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o italijansko-bugarskim razgovorima povodom ispravke međusobne granice na teritoriji Makedonije — — — — — — — — — — — 590
Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 4. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama partizana u Srbiji i istočnoj Bosni i o protivmerama — — — — — — — — — 592
Dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 5. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana i protivmerama u Srbiji — — — — — — — — — — — 594
Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 5. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji za regulisanje komandnih odnosa na području Jugoistoka — — 596
Izveštaj Upravnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. novembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o organizaciji vojne uprave u Mačvi, hapšenju intelektualaca u Beogradu i angažovanju kvislinških formacija protiv partizana u Srbiji — — — — — — — 604

Sedmodnevni izveštaj Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 10. novembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji u Srbiji — — — — — — — — — — — — — 609

Izveštaj načelnika Štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 11. novembra 1941. feldkomandanturama i krajskomandanturama o proceni vojno-političke situacije kod ustanika u Srbiji od 30. oktobra do 8. novembra 1941. godine 619

Izveštaj 342. pešadijske divizije od 12. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o izvedenim operacijama protiv partizana u severozapadnoj Srbiji i borbenoj vrednosti sopstvenih trupa — — — — — — — — — — 622

Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 14. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji i o sopstvenim namerama u Srbiji i NDH — 624

Izveštaj Obaveštajnog centra Vermahta u Beogradu od 14. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta u odnosu četnika Draže Mihailovića prema NOP-u, o pregovorima predstavnika Vermahta i Draže Mihailovića i o vojno-političkoj situaciji u Srbiji — — — — — — — — — — 626

Obrazloženje opunomoćenog komandanta u Srbiji od 15. novembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o razmeni pohapšenih oficira bivše jugoslovenske vojske, saradnji sa Milanom Nedićem kao predsednikom srpske vlade i o razvoju ustanka u Srbiji — — — — — — 634

Pregled komandi, štabova, jedinica, vojnoupravnih i privrednih komandi i raznih uprava i ustanova opunomoćenog komandanta u Srbiji od 16. novembra 1941. godine — — 638

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 16. novembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj i privrednoj situaciji na teritoriji NDH — — — — 641

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 17. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u severozapadnoj Srbiji i NDH i o obostranim gubicima — — — 647

Izveštaj načelnika Generalštaba komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 18. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o teritorijalnoj organizaciji komandovanja na području Srbije i NDH — — — — — — — — — 649

Zapovest opunomoćenog komandanta Srbije od 18. novembra 1941. potčinjenim jedinicama i komandama za uništenje ustanika u dolini zapadne Morave i u rejonu Užica — — 651

Desetodnevni izveštaj komandnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 19. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o vojno-političkoj situaciji na okupiranoj teritoriji, dejstvima partizana, sopstvenim protivmerama i obostranim gubicima — — — — — — — 656

Oglas 725. feldkomandanture Zagreb od 19. novembra 1941. o streljanju Adama Brumnića i Vinka Milišića u Zagrebu 660

Naređenje načelnika Štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. novembra 1941. potčinjenim komandama za sprovođenje mera odmazde streljanjem zatvorenika iz logora u Šapcu — — — — — — — — — — — 661

Strana

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 21. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u severozapadnoj Srbiji i obostranim gubicima — — — — — 662

Naređenje opunomoćenog komandanta u Srbiji od 21. novembra 1941. potčinjenim komandama za obezbeđenje najvažnijih rudnika i fabrika u Srbiji — — — — — — — — — 664

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 25. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o aktivnosti partizana u Srbiji i NDH i o protivmerama — — — — — — — — — — 670

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 27. novembra 1941. o operaciji protiv ustanika u Srbiji i o aktivnosti partizana u NDH — 672

Izveštaj komandnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 27. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o broju i jačini bugarskih jedinica na području Feldkomandanture 809 u Nišu — — — — — — — — 674

Izveštaj Nemačkog generalnog konzulata u Skoplju od 27. novembra 1941. Ministarstvu spoljnih poslova Rajha o italijanskoj propagandi za pripajanje delova Makedonije velikoj Albaniji — — — — — — — — — — — — 675

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 28. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o toku operacije protiv ustanika u Srbiji 678

Naređenje Kontraobaveštajnog odeljenja Komande kopnene vojske od 28. novembra 1941. o zabrani fotografisanja lica osuđenih na smrt sreljanjem — — — — — — — — — 680

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 29. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u zapadnoj Srbiji i NDH i obostranim gubicima — — — — — 681

Izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 30. novembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o toku operacije protiv ustanika u Srbiji i NDH i obostranim gubicima — — — — — — — — — — 684

Izveštaj komandanta 12. armije iz druge polovine novembra 1941. Generalštabu kopnene vojske o vojno-političkoj situaciji i merama za sprečavanje razvoja ustanka u Srbiji 686

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 1. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u zapadnoj Srbiji, obostranim gubicima i plenu — — — — — — 689

Izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 1. decembra 1941. o vojno-političkoj i privrednoj situaciji u Srbiji i NDH — — — — — — — 691

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 2. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana na području zapadne Srbije i oko Banje Luke — — — — — — — 694

Izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 2. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o angažovanju snaga za zaštitu industrijskih objekata u Boru, Trepči i Krupnju — — — — — — — 696

Strana

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 3. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana na području zapadne Srbije, Šumadije i NDH — — — — — — 698

Izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 3. decembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o dislokaciji jedinica i ustanova i njihovim međusobnim odnosima potčinjenosti u Srbiji — — — — — — — — 700

Naređenje opunomoćenog komandanta u Srbiji od 3. decembra 1941. Višoj komandi 65 za naročitu upotrebu o premeštanju Komande 18. armijskog korpusa i preuzimanju komande od strane generala Badera u Srbiji — — — — 711

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 4. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama protiv partizana u Srbiji i NDH — — — — — — — — — — — — 712

Naređenje Komandnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 4. decembra 1941. o novoj organizaciji vojnoupravnih komandi u Srbiji — — — — — — — — — 714

Izveštaj Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 5. decembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji i rezultatima operacija protiv ustanika u Srbiji i situaciji u NDH — — — 718

Izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 7. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima protiv partizana u Srbiji i NDH i obostranim gubicima — — — — — — — — — 723

Izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 9. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o operaciji protiv četnika Draže Mihailovića i o aktivnosti partizana na teritoriji Srbije i NDH — — — 725

Desetodnevni izveštaj 342. pešadijske divizije od 9. decembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o operaciji od 18. do 29. novembra protiv ustanka u zapadnoj Srbiji — 728

Desetodnevni izveštaj 342. pešadijske divizije od 10. decembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o toku operacije od 30. novembra do 10. decembra protiv partizanskih snaga i četnika Draže Mihailovića u Srbiji, obostranim gubicima i plenu — — — — — — — — — — — 733

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 11. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o aktivnosti partizana u Srbiji i o protivmerama — — — — — — — — — — — 742

Zapovest opunomoćenog komandanta u Srbiji od 11. decembra 1941. o pohvali 113. i 342. pešadijske divizije za uspehe u operaciji protiv partizana u zapadnoj Srbiji — — — — 744

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 11. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o odnosima NDH sa Kraljevinom Italijom i o situaciji u italijanskoj okupacionoj zoni — — — — — — — — — — — — — 746

Direktiva načelnika Generalštaba Vrhovne komande Vermahta od 12. decembra 1941. o gonjenju izvršilaca krivičnih dela protiv Rajha i Vermahta na okupiranim teritorijama — — 748

Strana

Izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 12. decembra 1941. potčinjenim divizijama o vojno-političkim uspesima operacije protiv partizana u Srbiji i o situaciji na teritoriji NDH — — — — — — 752

Dnevni izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 12. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o aktivnosti partizana i protivmerama u Srbiji i NDH — — — 754

Izveštaj Vojnotehničkog štaba 5 od 13. decembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o rezultatima prikupljanja ratnog plena u Srbiji i NDH — — — — — — — 756

Izveštaj Ajnzac-grupe Policije bezbednosti i službe bezbednosti u Beogradu od 13. decembra 1941. Glavnoj upravi bezbednosti Rajha o rezultatima dejstava izvedenih u novembru i o planovima za dalje suzbijanje narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji — — — — — — — — — 760

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 14. decembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji u NDH i njenim odnosima sa Kraljevinom Italijom, ustrojstvu oružanih snaga NDH i o zadacima sopstvenih trupa u NDH — — — — — — — — — 765

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 16. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o akcijama ustanika u Srbiji i NDH i o protivmerama — — — — — — — — — — — 783

Obaveštenje nemačkog generala u Zagrebu od 16. decembra 1941. Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o potrebi angažovanja snaga za obezbeđenje industrijskih rejona i o posledicama eventualnog angažovanja 2. italijanske armije u NDH — — — — — — — — — — — 786

Izveštaj Komande Abvera u Beogradu od 17. decembra 1941. o stanju narodnooslobodilačkog pokreta i o četničkim jedinicama Draže Mihailovića od 7. do 17. decembra 1941. u pojedinim delovima Jugoslavije — — — — — — 789

Desetodnevni izveštaj Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. decembra 1941. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o borbama protiv partizana, situaciji kod četnika Draže Mihailovića, sopstvenim trupama, obostranim gubicima, saobraćaju, privredi i plenu na teritoriji Srbije i Bosne — — — — — — — — 795

Uputstvo Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. decembra 1941. potčinjenim jedinicama o zimskim dejstvima protiv partizana u Srbiji — — — — 799

Pregled opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. decembra 1941. o izvršenim merama odmazde u Jugoslaviji — — — 804

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 25. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima partizana u Srbiji i NDH i o protivmerama — — — — — — — — — — 806

Zahtev komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 26. decembra 1941. italijanskoj 2. armiji za sadejstvo s nemačkim jedinicama u operaciji protiv partizana sredinom januara 1942. u istočnoj Bosni — — — — — — — — 808

Izveštaj 717. pešadijske divizije od 30. decembra 1941. Višoj komandi 65 za naročitu upotrebu o iskustvima iz borbi protiv partizana u Srbiji — — — — — — — — — 810

Strana

Dnevni izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. decembra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima partizana u Srbiji i NDH, o protivmerama i o prebacivanju bugarskih jedinica u istočnu Srbiju — — — — — — — — — — — — 813

Obaveštenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. decembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o dolasku bugarskih snaga na pojedina područja okupirane Srbije — — — — — — — — — — — — — 815

Obaveštenje Upravnog štaba komandanta u Srbiji od 31. decembra 1941. potčinjenim feldkomandanturama i krajskomandanturama o zaposedanju istočne Srbije od strane bugarskih trupa — — — — — — — — — — — — — 817

Naređenje Više komande 65 za naročitu upotrebu od 31. decembra 1941. Komandi 704. pešadijske divizije o novim divizijskim granicama, bugarskoj posadnoj zoni, smeni 113. i 342. pešadijske divizije i organizaciji komandovanja u Srbiji 820

Naređenje 342. pešadijske divizije od 31. decembra 1941. potčinjenim jedinicama o postupku sa zarobljenim partizanima 823

Izvod iz ratnog dnevnika Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka o organizaciji eksploatacije privrednog potencijala i radne snage u Srbiji i NDH za potrebe Vermahta i o dejstvima nemačkih jedinica protiv partizana od 4. aprila do 31. decembra 1941. godine — — — — — — — — — — 826

Prilog — — — — — — — — — — — — — — — 855

Registar — — — — — — — — — — — — — — 869

Lektor
Miloš Gajić, profesor

Tehnički urednik
Andro Strugar

Korektori:
Irina Mijaljica, Biljana Đorđević,
Dobrila Golac

Rukopis predat u štampu maja 1973. godine
Štampanje završeno decembra 1973. godine
Tiraž 1.000 primeraka

Štampa Savremena administracija — Grafički pogon
»Branko Đonović«, Beograd

ISPRAVKA

Strana	*Red*	*Stoji*	*Treba*
9	15 odozdo	grupe	pruge
11	22 odozdo	bio ,od 1. septembra 1943.	od 1. septembra 1939.
18	14 odozdo	Militärgerhtshof	Militärgerichtshof
37	9 odozgo	Rither	Riter
41	14 odozgo	posada	poseda
70	7 odozdo	Heerestrüstung	Heeresrüstung
111	21 odozgo	ulja	uglja
182	15 odozdo	srpske	»srpske«
200	14 odozdo	813	713
276	8 odozgo	2780/41.	1780/41.
297	13 odozdo	300	3000
337	1 odozgo	Aranđelovca	Aranđelova
395	15 odozdo	Crkvenici	Crikvenici
425	12 odozgo	planiransku	planinarsku
537	1 odozgo	II/737. pp	(II/737. pp)
540*	6 odozdo	Fefehlshaber	Befelshaber
570	16 odozgo	Prileżno	Pretežno
672	1 odozdo	br. 42	br. 242
830	20 odozdo	Sarajevo	Crajevo[8]
834	2 odozdo	Srbije	Jugoistoka
857	28 odozgo	tom I	tom VI
867	28 odozgo	tom I	tom VI
869	13 odozgo	Krajinci	Krajinski
875	30 odozgo	Rosanković	Rasanković
880	2 odozdo	D. Milanovac	G. Milanovac
887	27 odozgo	Kokrin	Mokrin
895	27 odozgo	Vruci	Vrutci
898	8 odozdo	Pomorskog	Pomoravskog
912	19 odozdo	K-da kopnene vojske-Generalštab	K-da vazduhoplovstva-Generalštab Obaveštajno odeljenje
912	20 odozdo	Ob.d.L.H.Fü.St.	Ob d.L.Lw,Fü.St.Ic
924	7 odozdo	Vojnoupravnog	Vojnoprivrednog